

Institutiones theologiae fundamentalis

auctore

Aemil. Dorsch S. J.

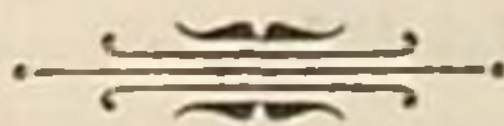
s. theologiae in universitate oenipontana professore

Biere

Vol. II.

De ecclesia Christi

editio altera retractata et aucta

Oeniponte

Typis et sumptibus Feliciani Rauch

1928.

Liber, cui titulus est: Institutiones theol. fundamentalis auctore P. Aemil. Dorsch vol. II. De ecclesia Christi

Imprimi potest

Viennae, die 82. dec. 1927.

F. Hatheyer S. J.
Praep. Prov. Austriae.

Nr. 2414.

Imprimatur!

Apost. Administratur

Innsbruck, den 26. Mai 1928.

Urb. Draxl,
Prov.

Printed in Austria.

I n d e x

	Introductio	Pag.
§ 1.	De nomine ecclesiae	1
§ 2.	Brevis errorum conspectus	4
§ 3.	De litteratura brevis adnotatio	7
§ 4.	De methodo seu de modo argumentandi	9

Pars I

De ecclesiae Christi institutione et constitutione

Caput I

De ecclesiae Christi institutione

Articulus I. De ecclesia Christi ante Christum existente

§ 1.	De ecclesia antiqua extra synagogam	12
§ 2.	De synagoga ut est ecclesia Christi	14

Articulus II. De ecclesia Christi antiquitus praenuntiata

§ 1.	De ecclesia Christi in vetere lege praefigurata	18
§ 2.	De ecclesia in vetere testamento vaticinata	19

Articulus III. De institutione ecclesiae per Christum facta

De adversariis	23
--------------------------	----

<i>Assertum 1. Christus ecclesiam suam ut veram societatem ipse per semet instituit eamque a vetere synagoga plane separavit . . . . .</i>	28
--	----

§ 1.	De notione societatis	28
§ 2.	De textuum quorundam praecipuorum genuinitate	30
	I. Mt 16, 18	30
	II. Mt 28, 19	33
§ 3.	Christus institutionem ecclesiae promisit	35
§ 4.	Christus ecclesiam sub formis vere socialibus reapse instituit	43
	Scholion I. De abrogatione veteris oeconomiae	47
	Scholion II. De mente Christi universalistica	51

	Pag.
§ 5. Res confirmatur ex primitiva ecclesiae historia	54
A. Ex actibus apostolorum	55
B. Ex epistulis apostolorum	57
C. De distinctione inter ecclesiam et synagogam	59
§ 6. De modo quo Christus ecclesiam instituit	61

Articulus IV. De duratione ecclesiae

<i>Assertum 2. Ecclesia, quam Christus instituit, in propria institutionis ratione perennis est . . . . .</i>	64
---	----

Caput II

De constitutione ecclesiae

Articulus I. Quaestiones praeliminares

§ 1. De adversariis	72
§ 2. De terminis quibusdam hierarchicis	77
I. De termino apostoli	77
II. De termino episcopi	80

Articulus II. De potestate apostolorum in ecclesia perenni

§ 1. De potestate ipsorum apostolorum	84
<i>Assertum 3. Christus ecclesiam instituens apostolis potestatem contulit: docendi, regendi, sanctificandi fideles . . . . .</i>	85
§ 2. De ministerio apostolico in ecclesia necessario	91
<i>Assertum 4. Triplex munus apostolorum jure divino in ecclesia necessarium et perenne est . . . . .</i>	92
§ 3. Apostolicum ministerium ad episcopos transiit	94
§ 4. Varia corollaria	99
I. Ecclesia ex jure divino societas inaequalis est	99
II. Idque ex dispositione immediate divina	100
III. Solvuntur difficultates	102
§ 5. De singularum ecclesiarum constitutione monarchica	106
<i>Assertum 5. Ab ipsis ecclesiae initiis tendentia universalis erat, ut unus in ecclesiis singularibus perfecte compositis institueretur supremus pastor et rector (episcopus) . . . . .</i>	106
§ 6. De praecellencia apostolorum propria	112
I. Quoad potestatem regiminis	112
II. Quoad munus docendi	116
III. Haec dona extraordinaria erant	120

Articulus III. De primatu

Dissertatio praevia: Primatus ex ratione consideratus

§ 1. Primatus suadet ex analogia fidei	126
§ 2. Primatus probatur rationibus apologeticis	129

Disputatio I. De primatu s. Petri

§ 1. De promissione primatus Petro facta	132
<i>Assertum 6. Christus b. Petro elque soli directe et immediate primatum verae jurisdictionis super universam ecclesiam non semel promisit . . . . .</i>	132
I. Petrus petra i. e. ecclesiae fundamentum (<i>Mt 16, 18</i>)	133
II. Petrus claviger regni coelorum (<i>Mt 16, 19</i>)	138
III. Petrus fratrum confirmator (<i>Lc 32, 31 sq</i>)	143
§ 2. De ipsa institutione primatus	147
<i>Assertum 7. Primatum verae jurisdictionis olim promissum Christus e mortuis rediivus Petro reapse impertivit (Jo 21, 15 sqq) . . . . .</i>	147
§ 3. De doctrina patrum	152
§ 4. De primatu Petri in primitiva ecclesia	161
§ 5. De relatione reliquorum apostolorum ad Petrum	170
§ 6. Corollaria quaedam	180
§ 7. De Petri commoratione romana	182
Scholion. Quid Harnack senserit de origine episcopatus romani?	189

Disputatio II. De primatu in ecclesia Christi perenni

§ 1. De perpetuitate primatus	191
<i>Assertum 8. Primatus verae jurisdictionis cum integro ambitu jurium et officiorum ex jure divino in ecclesia perennis est . . . . .</i>	192
§ 2. De ipso Petri successore	197
<i>Assertum 9. Romanus pontifex est Petri in primatu successor . . . . .</i>	197
§ 3. Principia ad solvendas difficultates proponuntur	214
§ 4. De jure quo primatus sedi romanae adhaeret	220
<i>Assertum 10. Romanus pontifex et ipse jure divino primatum obtinet . . . . .</i>	220
§ 5. De modo quo primatus transmittitur	230
<i>Assertum 11. Primatus singulis Petri successoribus immediate per Christum confertur . . . . .</i>	230

Pars II

De ecclesia in se constituta

Sectio I

De potestate hierarchica

Assertum 12. Triplex est potestas hierarchica: magisterii, regiminis, sanctificationis; quae tamen non inepte re-

	Pag.
<i>ducitur ad potestatem bipartitam ordinis et jurisdictionis . . . . .</i>	238
Caput I	
De potestate ecclesiae gubernativa	
Articulus I. De potestate regendi in universum	
Generaliores observationes praemittuntur	242
§ 1. De potestate coërcitiva in specie	244
§ 2. De amplitudine potestatis gubernativae	248
<i>Assertum 13. Ecclesia directe praecipere vel prohibere potest actus quoque mere internos . . . . .</i>	249
Articulus II. De potestate gubernativa summi pontificis	
§ 1. Potestas primatus vere episcopalis est	254
§ 2. Eadem potestas prorsus universalis est	256
§ 3. Potestas primatus immediata est	259
§ 4. Potestas primatus in pontifice ordinaria est	261
§ 5. Doctrina proposita contra exceptiones firmatur	264
§ 6. Potestas romani pontificis plena est	267
§ 7. Potestas romani pontificis in ecclesia suprema est	272
De jure appellationis in specie	278
Articulus III. De relatione primatus ad potestatem episcoporum	
<i>Assertum 14. Licet potestas jurisdictionis episcoporum quoad exercitium a potestate pontificis plane dependet, quoad existentiam vero haec jurisdictio episcopalis non uno modo juris immediate divini est . . . . .</i>	282
Articulus IV. De relatione primatus ad concilia oecumenica	
Exhibetur concilii definitio et divisio	291
<i>Assertum 15. Romanus pontifex isque solus jure proprio concilia oecumenica convocare, iisque praesidere, eaque confirmare potest . . . . .</i>	294
§ 1. De jure pontificis in convocatione conciliorum	294
§ 2. De jure pontificis quoad praesidium conciliorum	299
§ 3. De jure primatus circa confirmationem conciliorum	301
Caput II	
De magisterio ecclesiae	
Praemittuntur observationes generaliores	307
Articulus I. De notione infallibilitatis	
Exhibetur infallibilitatis notio et divisio	314

Articulus II. De infallibilitate ecclesiae universim

<i>Assertum 16. Ipsa ecclesia universim considerata infallibilis est . . . . .</i>	317
--	-----

Articulus III. De subjecto infallibilitatis activae

<i>Assertum 17. Subjectum infallibilitatis activae in genere magistri sunt in ecclesia divinitus positi . . . . .</i>	325
---	-----

Disputatio I. De episcopis

§ 1. Utrum episcopi singuli infallibiles sint?	328
§ 2. De infallibilitate conciliorum oecumenicorum	330
<i>Assertum 18. Episcopi in concilium oecumenicum collecti infallibiles sunt . . . . .</i>	331
§ 3. De infallibilitate episcoporum per orbem dispersorum	342
<i>Assertum 19. Episcopi etiam dispersi per orbem infallibiles sunt, cum unanimiter aliquid in rebus fidei docent et praedicant . . . . .</i>	342
§ 4. Num soli episcopi infallibiles sint?	345
<i>Assertum 20. Subjectum infallibilitatis activae per sese soli episcopi sunt . . . . .</i>	345

Disputatio II. De infallibilitate romani pontificis

<i>Praenotatio de adversariis historica . . . . .</i>	347
§ 1. Concilii vaticani definitio	349
<i>Assertum 21. Romanus pontifex, cum ex cathedra loquitur, etiam ex sese ea infallibilitate pollet, qua divinus redemptor ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit . . . . .</i>	349
§ 2. Infallibilitas rom. pontificis ostenditur ex s. Scriptura	354
§ 3. Argumentum ex Lc 22 contra exceptiones firmatur	358
§ 4. Infallibilitas pontificis suffragio traditionis probatur	364
§ 5. De patrum hac in re silentio	371
§ 6. De dogmatis nostri ad tempus obfuscatione	378
§ 7. De relatione papae infallibilis ad reliquam ecclesiam	382
§ 8. Exceptionibus ex historia promptis satisfit	390
§ 9. De iis quae ex ratione contra dogma proferuntur	401
§ 10. De papa ut est persona privata	406

Articulus IV. De objecto infallibilitatis

§ 1. Quaestio in genere peragitur	409
<i>Assertum 22. Ad objectum idque directum infallibilitatis omnia pertinent, quae proprie, formaliter, immediate divinitus revelata sunt ad salutarem et supernaturalem fidelium instructionem . . . . .</i>	409

<i>Assertum 23. Veritates quoque, quae quamvis in se non revelatae, tam arcte tamen cum revelatis cohaerent, ut sine ipsis depositum revelationis apte inferri vel custodiri nequeat, eodem jure quo veritates revelatae magisterio ecclesiae ejusque infallibilitati subsunt . . . .</i>	415
§ 2. De factis dogmaticis	421
<i>Assertum 24. In specie ecclesia infallibilis est in dijudicandis factis dogmaticis . . . . .</i>	421
§ 3. De decretis disciplinariis	429
§ 4. De canonizatione sanctorum	433

Sectio II

De membris ecclesiae

Caput prodromum

De ecclesia ut est corpus Christi mysticum

§ 1. De ratione corporis Christi mystici universim	437
<i>Assertum 25. Merito ecclesia dicitur corpus Christi mysticum . . . . .</i>	438
§ 2. De anima corporis Christi mystici	447
<i>Assertum 26. Anima corporis Christi mystici, quod est ecclesia, Spiritus Sanctus est . . . . .</i>	448
§ 3. De elemento materiali corporis Christi mystici	452
Scholion I. Gratia sanctificans estne anima ecclesiae? . . .	453
II. Quid sibi velit, pertinere ad animam, pertinere ad corpus ecclesiae?	454

Caput I

De materia ecclesiae remota

<i>Assertum 27. Materiam ecclesiae remotam universum genus humanum constituit . . . . .</i>	459
---	-----

Caput II

De proxima ecclesiae materia

Articulus I. De falsis conditionibus membris ecclesiae

§ 1. De praedestinatione	461
<i>Assertum 28. Tanquam fidei dogma tenemus, praedestinationem rationem proprie et formaliter constitutivam membri ecclesiae non esse . . . . .</i>	461
§ 2. De gratia sanctificante	467
<i>Assertum 29. Neque gratia sanctificans ratio membri formalis ejusre conditio necessaria est . . . . .</i>	468
§ 3. Veritas modo stabilita contra exceptiones munitur . . .	472

Articulus II. De veris conditionibus membri ecclesiae		Pag.
§ 1. De conditionibus veris in universum		480
<i>Assertum 30. Ecclesiae corpus seu societas externa et visibilis iis tantum coalescit membris, qui in unum coetum conveniunt a) ejusdem fidei externa professione; b) ejusdem auctoritatis sive regiminis agnitione; c) eorundem sacramentorum communione . . . . .</i>		
		480
§ 2. De catechumenis vel in genere de non baptizatis . . .		485
<i>Assertum 31. Catechumeni et, quicunque baptismo carent, membra ecclesiae non sunt . . . . .</i>		
		485
§ 3. De haereticis et schismaticis manifestis		488
<i>Assertum 32. Infideles, haeretici et schismatici formales et manifesti ad ecclesiam non pertinent . . . . .</i>		
		488
Scholion. Quid de haereticis materialibus iisque manifestis?		494
§ 4. De excommunicatis		496

Articulus III. De conditione membri controversa

Num inter conditiones membri et fides interna recenseri debeat?	499
---	-----

Sectio III

De ecclesiae fine

§ 1. De ecclesiae fine ultimo	504
<i>Assertum 33. Finis ecclesiae ultimus gloria Dei est animarumque salus aeterna . . . . .</i>	
	504
§ 2. De fine ecclesiae proximo	508
<i>Assertum 34. Finis ecclesiae proximus in eo est, ut ipsa illud opus continuet, quod Christus visibilis degens in terra inchoavit . . . . .</i>	
	508

Pars III

De proprietatibus ecclesiae

Caput I

De ecclesiae supernaturalitate et eminentia

§ 1. Ecclesia societas plane supernaturalis est	513
§ 2. Ecclesia a societate civili prorsus distinguitur	515
§ 3. Ecclesia societate civili longe superior est	517

Caput II

De ecclesiae sociali perfectione

Articulus I. Ecclesia est societas perfecta	519
Articulus II. De habitu inter ecclesiam et societatem civilem	525

	Pag-
<i>Assertum 35. Potestas principum christianorum potestati ecclesiae tum negative tum etiam positive subordinatur, subordinatione non quidem directa, sed indirecta tantum</i>	526
Articulus III. Doctrina proposita contra exceptiones firmatur	530
Articulus IV. De immunitate romani pontificis	534
Caput III	
De necessitate ecclesiae	
§ 1. De ipsa necessitate	539
<i>Assertum 36. Ecclesia Christi ita est necessaria, ut qui hinc decedentes in ea nullo modo inveniantur, salutem nequeant obtinere aeternam</i>	539
§ 2. De tolerantia religiosa	552
Caput IV	
De unitate ecclesiae	
Articulus I. De unitate ecclesiae	556
<i>Assertum 37. Ecclesia Christi vera unica est</i>	556
Articulus II. De ecclesiae perfecta unitate	
§ 1. De unitate ecclesiae in genere	559
<i>Assertum 38. Ecclesia Christi perfecte una et indivisa est</i>	559
§ 2. De unitate ecclesiae distinctim	562
I. Ecclesia una est unitate symbolica	563
II. Ecclesia una est unitate quoque liturgica	567
III. Ecclesia una est unitate sociali sive regiminis	569
§ 3. De amplitudine unitatis	573
<i>Assertum 39. Protestantium distinctio inter articulos fundamentales et non fundamentales rejicienda est</i>	573
Articulus III. Exceptionibus satisfi	578
Caput V	
De sanctitate ecclesiae	
<i>Assertum 40. Ecclesiae proprium est, ut sancta sit sanctitate non solum reali, sed et personali eaque etiam gradu eximio, insuper sanctitate charismatica</i>	582
§ 1. Status quaestionis enucleatur	583
§ 2. Ipsa sanctitas ecclesiae ostenditur	584
I. Ecclesia sancta est sanctitate reali	584
II. Ecclesia sancta est sanctitate personali	586
III. Ecclesia sancta est sanctitate charismatica	590

Caput VI

Pag.

De catholicitate ecclesiae

§ 1. De notione catholicitatis	593
§ 2. Ecclesiae catholicitas ostenditur	598
<i>Assertum 41. Ecclesia catholica est catholicitate actuali</i>	598
<i>Assertum 42. Haec catholicitas est simultanea, eaque moraliter saltem perpetua, diffusionem tamen non necessario physice universali</i>	602
§ 3. Exceptionibus satisfit	605

Caput VII

De apostolicitate ecclesiae

§ 1. De notione apostolicitatis	607
<i>Assertum 43. Apostolicitas illa proprietas ecclesiae est, vi cuius ecclesia ab apostolis fundata in apostolorum doctrina et institutione incommutabiliter perdurat atque a successoribus apostolorum proprie talibus gubernatur</i>	610
§ 2. Haec ecclesiae apostolicitas ostenditur	610

Caput VIII

De visibilitate ecclesiae ejusque notis

Articulus I. De visibilitate in genere

Notio; divisio; adversarii; status quaestionis	614
<i>Assertum 44. Ecclesia in genere visibilis qua societas, dignoscibilis quoque est qua vera Christi ecclesia</i>	618
§ 1. Visibilitas ecclesiae ostenditur	618
§ 2. Exceptionibus satisfit	622

Articulus II. De mediis ecclesiam cognoscendi seu de notis

§ 1. Praenotationes	630
§ 2. De falsis notis protestantium	632
<i>Assertum 45. Neque sincera verbi Dei praedicatio neque legitima sacramentorum administratio notae genuinae sunt verae ecclesiae</i>	632
§ 3. De veris ecclesiae notis	637
<i>Assertum 46. Apostolicitas, unitas, catholicitas, sanctitas notae verae ecclesiae merito declarantur</i>	640
I. De apostolicitate in specie	641
II. De unitate in specie	644
III. De catholicitate distinctius	646
IV. De sanctitate in specie	650
V. Conclusio	653

Articulus III. De applicatione notarum

<i>Assertum 47. Sola ecclesia romana-catholica ex notis unitatis, sanctitatis, catholicitatis, apostolicitatis vera Jesu Christi ecclesia esse dignoscitur . . . . .</i>	656
§ 1. Ecclesia romana-catholica notis demonstratur	657
§ 2. Nullus alius coetus notas ecclesiae necessarias exhibet	660
I. De coetibus protestantium	661
II. De coetibus schismaticorum	665
§ 3. Exceptionibus satisfiit	669

Pars IV

De ecclesia fonte revelationis sive de traditione

Caput I

De traditionis existentia

Articulus I. Praenotationes

Notio; partitio; status quaestionis	680
---	-----

Articulus II. Existentia traditionis probatur

<i>Assertum 48. Vicum magisterium ecclesiae assumit rationem fontis revelationis fundamentalis, essentialis, perpetui, necessarii, qui ab antiquis temporibus nomine traditionis denotatur . . . . .</i>	689
§ 1. Traditio demonstratur ex s. Scriptura	689
§ 2. Traditio ex suffragio antiquitatis christianae	695
§ 3. Traditio vindicatur rationibus theologicis	702

Caput II.

De traditionis ad Scripturam relatione

Articulus I. De ratione fontis Scripturae propria

<i>Assertum 49. Quamvis s. Scriptura rationem adsumpserit et ipsa fontis divinae revelationis, eadem tamen neque unicum neque praecipuum medium exhibet, quo Christi doctrina diffundatur et conseruetur . . . . .</i>	710
--	-----

Articulus II. De relatione inter traditionem et Scripturam

§ 1. De prioritale traditionis	714
<i>Assertum 50. Traditio in genere spectata et ordine temporis et ordine cognitionis prior est quam s. Scriptura formaliter et in univrsam considerata . . . . .</i>	714
§ 2. De divina traditione s. Scripturae interprete	718
§ 3. De amplitudine traditionis prae s. Scriptura	721

Articulus III. Exceptionibus satisfi

Solvuntur exceptiones ex fontibus positivis et ex ratione 725

Caput III

De criteriis traditionis

Articulus I. De criterio traditionis divinae primario 729

Articulus II. De criteriis traditionis divinae secundariis

- § 1. De patribus 734
Assertum 51. Unanimis patrum consensus in rebus fidei et morum certissimum divinae traditionis criterium exhibet 734
 Scholion I. De auctoritate patrum extra consensum . . . 745
 Scholion II. De dissensu patrum 746
 § 2. De theologis 748
Assertum 52. Scholarum seu theologorum unanimis sententia pariter indubium divinae traditionis criterium praebet, quando agitur de doctrina fidei 748
 De auctoritate s. Thomae 754
 § 3. De sensu catholico 756
Assertum 53. Totius populi christiani quoad rem fidei unanimis consensus certum divinae traditionis criterium est 756

Caput IV

De progressu sacrae doctrinae

- § 1. De progressu revelationis objectivo impossibili 761
Assertum 54. Revelatio christiana morte apostolorum ita completa est, ut nullum jam objectivum incrementum depositi revelationis hac in terra expectandum sit . . 761
 § 2. De progressu revelationis subjectivo possibili 764
 § 3. Corollaria 771

Introductio.

Postquam in tractatu apologetico de vera religione factum revelationis demonstratum est, in praesenti disputatione aperitur, eandem revelationem in vera Christi ecclesia, quae est catholica, custodiri singulisque tradi fidelibus.

§ 1. De nomine ecclesiae.

I. Ex *etymo* vox ecclesiae derivatur a verbo graeco *ἐκκαλεῖν* i. e. evocare: unde *ἐκκλησις* quidem actum denotat evocandi, *ἐκκλησία* vero id, quod evocatione procedit: *coetus, conventus*. Vox igitur, per se ad entia libera restricta et sub vi generalissima relicta, omnem entium rationabilium coetum sub se comprehendere potest, religiosum et profanum, bonum et malum, quemadmodum et psalmista ait: „Odivi ecclesiam malignantium, et cum impiis non sedebo“ (*Ps. 25, 5*).

1. Huic etymo plane correspondet *usus profanus* inter graecos, qui sub voce ecclesiae convocationem et congregationem populi denotabant, quae ad res publicas deliberandas et peragendas per praecones evocabantur; huc pertinent phrases *ἐκκλησίαν συνάγειν, ποιεῖσθαι, δίδόναι*.¹⁾

2. Correspondet et *usus s. Scripturae V. Testamenti*; etiam hic vox ista significat vel conventum populi, qui per Deum lege divina v. g. ad festa celebranda evocatus sit, vel ipsam religiosam communitatem ex divina electione consistentem. Voces hebraicae sunt *qahal* vel *'edah*, quas LXX graece interpretantur ecclesiam, resp.

¹⁾ Cf. ex. g. Thucydidis *ll. hist. I 139; II 60; Polybii hist. IV 34*.

synagogam, ita ut qahal = ecclesia mox restringeretur ad coetum populi Israel universalem, 'edah = synagoga ad communitates particulares et locales significandas.¹⁾

Ad rem Schürer haec animadvertit: „Schon das spätere Judentum scheint einen Unterschied im Gebrauch beider Begriffe gemacht zu haben, und zwar in der Art, daß Synagoge mehr die Gemeinde nach der Seite ihrer empirischen Wirklichkeit, ecclesia mehr dieselbe nach ihrer idealen Bedeutung bezeichnete. Synagoge ist der an irgend einem Orte konstituierte Gemeindeverband, ecclesia dagegen die Gemeinde der von Gott zum Heile berufenen . . . Synagoge drückt nur einen empirischen Tatbestand aus, ecclesia aber enthält zugleich ein dogmatisches Werturteil.“²⁾

3. In Novo Testamento vox ecclesiae ab ipso Christo primitus adhibita et sancita (Mt 16, 18; 18, 17) semel adhuc in sermone Stephani martyris (Act 7, 38) pro religioso coetu populi Israel occurrit, deinceps frequentissimo usu in scriptis apostolorum pro societate christianorum reservatur, cum vox synagogae pro solis fere coetibus judaeorum adhibeatur.³⁾

II. Similiter usus loquendi ecclesiasticus significationem vocis restringit ad coetum peculiarem designandum illum, qui ex vocatione divina ad cultum divinum colligitur: coetum cultorum Dei. Haec usurpatio vocis tamen aliam et aliam admittit extensionem.

1. Latissime sumpta universitatem exhibet eorum, qui quomodocunque et undequaque ad Deum colendum divinitus convocantur: communionem quae dicitur sanctorum (et angelorum), quae tanquam in partes apte dividitur in ecclesiam militantem, patientem, triumphantem.

Hoc sensu *catechismus romanus* I c. 10 n. 5 sq: „Ecclesiae, inquit, duae potissimum sunt partes, quarum altera *triumphans* altera *militans* vocatur . . . Neque idcirco tamen duas esse ecclesias censendum est, sed ejusdem ecclesiae, ut antea diximus, partes duae sunt, quarum una antecessit et coelesti patria jam potitur, altera in dies sequitur, donec aliquando cum Salvatore nostro conjuncta in sempiterna felicitate conquiescat.“

¹⁾ Cf. v. g. *Dt* 18, 15 sq; *Jud* 20, 2; *Eccli* 21, 20; 23, 34; 33, 19; *1 Mach* 3, 13; 14, 19; *Act* 19, 32.

²⁾ *Geschichte des jüdischen Volkes* ⁴II 505.

³⁾ Bis saltem tamen et coetus christianorum nomine synagogae denotantur (*Heb* 10, 25; *Jac* 2, 2); in utroque casu agitur de conventibus magis privatis christifidelium, ceterum cf. Franzelin *de ecclesia* p. 7 nota.

Rem reique rationem jam pridem apostolus aperuerat „Christum, caput ecclesiae, in quem omnia reconciliata sunt per sanguinem crucis, sive quae in terris, sive quae in caelis sunt“ (*Col 1, 19 sqq*); cf. etiam *Eph 1, 10*; *5, 25 sqq*; *Heb 12, 22 sqq*. — Ratio igitur est, quia omnes eadem divina vocatione in unum finem colliguntur. Eandem rationem exhibet et s. Augustinus in *Ps. 36 serm. 3 n. 4*, quem sequitur s. Thomas *S. th. 3 q. 8 a. 4*, ubi inter alia: „Unum, inquit, corpus similitudinarie dicitur una multitudo ordinata in unum, secundum distinctos actus sive officia; manifestum est autem, quod ad unum finem, qui est gloria divinae fruitionis, ordinantur et homines et angeli; unde corpus ecclesiae mysticum non solum consistit ex hominibus, sed etiam ex angelis“.

2. Cum quadam jam restrictione vox ecclesiae coarctatur ad ecclesiam hominum militantium, quos *proxime* sub se comprehendere poterit omnes omnium temporum atque locorum: „Sancti ante legem, sancti sub lege, sancti sub gratia, omnes hi perficientes corpus Domini, in membris sunt ecclesiae constituti“, ait Gregorius M. *ll. epp. V 18*. — Quemadmodum *tamen* in scripturis veteris testamenti populus Israel, gens speciali dispositione divina electa, antonomastice ecclesia vocabatur (*Num 19, 20*; *20, 4*; *Dt 23, 3*; *Act 7, 38*) — ita post Christi adventum sensu jam arctissimo, sed et usu communissimo et ratione quadam exclusiva vox nostra denotat coetum christifidelium seu coetum eum, quem Christus per apostolos et legatos suos ex omnibus gentibus ad professionem doctrinae suae theoreticam et practicam congregavit. Pro coetu vero religioso veteris testamenti nomen synagogae retinetur et reservatur.

a) Hic usus, qui jam sollemnis erat *ipsarum ss. litterarum* (cf. *1 3*) firmus et fixus invenitur apud *theologos*, sed et in *symbolis*, quae ecclesiam ab ipsa communione sanctorum secernunt et ita ad strictiorem sensum coarctant. Neque dissentiunt *patres* vel vetustissimi, ut doctrina apostolorum vel Ignatius mart. (v. g. *Trall 3, 1*); diserte rem enuntiat Epiphanius, de ebionitis judaizantibus scribens: „Synagogam conventum suum nominant, non ecclesiam; ecclesia vero significat societatem a Christo fundatam“ (*haer. XXX 18*).

c) Ratio hujus usus facile aperitur: Est enim coetus christifidelium divinitus convocatus per ipsum filium Dei et gratiam ejus

nobilissimo modo. ad supremum quoque finem sublimissimo modo attingendum.

III. Vox ipsa strictissime accepta in sua hac significatione variam suppositionem adhuc patitur:

a) Accipitur diminute de sola parte ecclesiae constituyente, sive docente sive discente. In priore sensu Christus apud *Mt 18, 15 sq.*: „Si ecclesiam, inquit, non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus“; in altero sensu *Act 15, 4* legimus: „Cum autem (Paulus et Barnabas) venissent Jerosolymam, suscepti sunt ab ecclesia et ab apostolis et senioribus“ (cf. *ib. v. 22*).

b) Per se vox ecclesiae integrum coetum christifidelium significat: transfertur autem a toto ad partes quoque integrantes denotandas, ita ut de ecclesiis (numero plurali) habeatur sermo: „perambulabat (Paulus) Syriam et Ciliciam confirmans ecclesias“ (*Act 15, 41*). — Imo cum quodam vocis abusu sectae quoque haereticae sic vocantur: „faciunt favos et vespae, faciunt ecclesias et marcionitae“. ¹⁾ Haec significatio deinde facile ex apposis di-
gnoscitur.

c) Transfertur denique nomen ab ipso coetu ad locum, quo conventus celebrantur; quo usu forsitan jam occurrit *1 Cor 11, 18, coll. 20*: „Convenientibus vobis in ecclesiam, audio scissuras esse inter vos“ . . . „convenientibus ergo vobis in unum“ i. e. locum.

§ 2. Brevis errorum conspectus.

1. Nulla fere doctrina christiana in Scripturis novi testamenti majore claritate praedicatur, quam dogma de constitutione et potestate ecclesiae; unde quae huc pertinent, ab ipsis initiis inter patres vel vetustissimos (*Ignatium, Irenaeum, Tertullianum*) manifestissime exhibentur. Saeculo demum III a novatianis et donatistis controversiae quaedam ecclesiasticae suscitatae sunt, praeprimis de potestate condonandi peccata in ecclesia et de ratione

¹⁾ Tertullianus *adv. Marc. IV 5*.

membri ecclesiae. Evanuerunt hi. Surrexerunt deinde Nestorius et Eutyches, qui propter haereses ab ecclesia ejecti distinctos coetus cum suis asseclis constituerunt.

Supersunt ex istis temporibus coetus haeretici nestorianorum, qui inter chaldaeos Mesopotamiae proprio subsunt patriarchae, et eutychianorum sive monophysitarum; horum tres distinguuntur patriarchatus, *unus* armenorum, *alter* jacobitarum, qui in Syria plerique existentes patriarcham habent Antiochiae, *tertius* coptorum Aegypti et Abyssiniae.

2. Exeunte saeculo IX grande illud inter Orientales schisma, per varia tentamina inde a temporibus conc. constantinop. I maxime sub Acacio praeparatum, sub Photio et maxime sub Michaeli Caerulario firmatum est; eoque identidem quidem extincto, semper tamen reiterato orientales ecclesiae pleraeque ab ecclesia romana separatae sunt. Schismatici a nobis dicuntur, cum ipsi orthodoxi malint vocari.

Quindecim fere coetus sub totidem capitibus independentes constituunt, secundum status civiles plerosque divisos: patriarchatum constantinopolitanum, alexandrinum, antiochenum, jerosolymitanum; ecclesiam ruthenorum sive russorum, hellenicam, cypriam; coetus in Rumania, Serbia, Bulgaria, Transsylvania (Hermannstadt), in Galicia et Bukovina (Czernowitz), in montibus nigris (Montenegro) constitutos etc.¹⁾

Hi omnes divinam ecclesiae institutionem ejusque immutabilitatem et infallibilem revelationis custodiam agnoscunt, supremam tamen in uno pastore potestatem negant eamque potius in episcopis ad synodum universalem collectis ponunt. Quo facto mox et ipsi in alios quoque errores et haereses inciderunt.

3. De subjecto immediato hujus supremae potestatis postea in ecclesia quoque occidentali inde a saeculo XIII controversiae movebantur, quae praecisae quidem sunt per conc. florentinum, finitae tamen non sunt nisi per celebrem et peremptoriam definitionem concilii vaticani, qua potestas romani pontificis plena, ordinaria et immediata et in suis definitionibus ex sese infallibilis declarata est.

¹⁾ Ab anno 1918 propter commutationes politicas tunc factas coetus Transsylvaniae et Bukowinae juncti sunt coetui Rumaniae; qui constitutus erat in montibus nigris, Serbiae. Accuratiores leges d'Herbigny *theologica de ecclesia*² (1921) I 4 sqq.

Et saeculo quidem XIV Marsilius patavinus docuit, auctoritatem omnem ecclesiasticam proxime in universitate fidelium residere et per eam ad praepositos ecclesiasticos pervenire, episcopos vero omnes, non excepto romano, e jure divino inter se pares esse. Affinis est conciliaris quae dicebatur theoria de suprematia conciliorum super ipsum papam, quae postea inter patres *conc. constantiensis* praedominabatur et propter necessitates temporum theologis quoque cordatioribus tunc temporis arridebat, ut Gersonio, d'Ailly, et a basileensibus maxime inculcatur.

Quamvis error iste per concilium lateranense V rejectus sit, quod „*soli romano pontifici pro tempore existenti auctoritatem tribuit super omnia concilia*“, ad finem tamen saeculi XVI dogmata insana reffloruerunt (auctoribus praesertim Pithou, Richer, Dupin, de Dominis) et per clerum Galliae in *articulis gallicanis* (1682) eo tenore proclamata sunt, quod „papa ne indirectam quidem potestatem in res temporales habeat, quod sub concilio sit canonibusque ecclesiasticis ligetur neque infallibilitatis praerogativa fruatur nisi accedente consensu ecclesiae universalis“ (Bossuet, Launois, jansenistae).

Principia gallicanismi deinceps per universam fere Europam divulgata sunt, in *Belgio* per van Espen, in *Germania* per Febronium, in *Austria* per Eybel, in *Italia* per pistorienses; eadem tunc per integrum fere saeculum a variis auctoribus defendebantur (Nuytz, Dupanloup, Döllinger, von Schulte, Langen). Omnibus hisce erroribus inter catholicos linem imposuit concilium vaticanum sub Pio IX celebratum.

4. Ulterius in his vel similibus erroribus, *praeludentibus albigensibus*, sectae protestantium progressae sunt, qui veram ecclesiam inde a temporibus Constantini M. paulatim defecisse praesumebant, qui *praeexistentibus waldensibus, wiclefitis, husitis* solos justos vel etiam solos praedestinos ad ecclesiam pertinere declarabant ecque ipso visibilitatem ecclesiae negabant malosque praelatos auctoritate ecclesiastica destituebant.

a) Neque tamen omnes haeretici protestantes idem semper sentiebant. Reformatores in *Germania, Helvetia, Gallia* (Luther, Zwingli, Calvin) ecclesiam veram, quae promissiones pro se habeat, invisibilem declarabant ejusque membra aut praedestinatione (*Calvin*) aut fide spe caritate (*Luther*) constitui, regimenque externum ob solas rationes utilitatis necessarium esse. Supremam regiminis potestatem nullatenus in personis per Christum ipsum

determinatis (*episcopis, apostolis, romano pontifice, Petro*) residere, sed immediate in ipsa multitudine, quae eam ad lubitum transferat vel in ipsos principes saeculares. Primatum igitur romani pontificis omnes reiiciunt omnemque simul in ecclesia vivam et infallibilem auctoritatem. — Inter hos invenias coetus lutheranorum, reformationum, puritanorum, presbyterianorum, arminianorum.

b) Angli vel potius anglicani ab initio solum primatum romani pontificis rejiciebant; mox sub Eduardo VI Lutheri erroribus, deinde sub Elisabeth calvinismo accedebant, retinentes episcoporum auctoritatem eorumque divinam institutionem; supremam potestatem ecclesiasticam et ipsi in regem transtulerunt. Hodie in tres factiones dividuntur: ecclesiam quam vocant superiorem (*high church*), quae episcopatum retinet (*puseyistae, ritualistae*), ecclesiam inferiorem (*low church*), quae episcopatum flocci facit et in nudum calvinismum incidit (*congregationalistae, baptistae, methodistae, salvationistae alique*), ecclesiamque latam (*broad church*), quae placitis jam favet liberalium protestantium.

5. Inter doctos protestantes nunc jam praevalent theoremata, quibus rationalistae ecclesiae christianae originem explicare conantur; neque tamen consentiunt, nisi forte quod ad unum omnes negant Christum unquam directam mentis intentionem fovisse ecclesiam per modum societatis instituendi. Similia placita modernistae tradunt, de quorum doctrina accuratius postea audiemus.

6. Contra hos omnes ecclesia catholica tenet, Christum ipsum immediate per sese ecclesiam per modum verae societatis instituisse; in eadem ecclesia prius apostolos ut pastores et doctores vera auctoritate exornasse, quibus deinceps episcopi succederent; praeterea unum Petrum elegisse, cui verum primatum ipsius jurisdictionis contulerit, qui prius ipse et deinde in successoribus suis, romanis pontificibus, omnibus ecclesiae membris sive fidelibus simplicibus sive ipsis episcopis praesit.

§ 3. De litteratura brevis adnotatio.

In omnibus modo enarratis impugnationibus ecclesia semper validos invenit defensores; ita *contra novatianos* Cyprianum Pacianum, Ambrosium; *contra donatistas* Augustinum et Optatum. Sic postea *contra Marsilium patavinum* ecclesiam de-

fenderunt Augustinus Triumphus, Alvarez Pelagius
contra theorias conciliares cardd. Torquemada et Cajetanus.

Ingravescentibus adversariis in rebellione religiosa saeculi
XVI augebatur etiam exercitus theologorum, qui se iis obiciebant:
Bellarminus, Gregorius de Valentia, Stapleton, Sua-
rez, fratres de Walenburch, Gretser, Petavius, Thomas-
sinus, Baronius aliique multi. Attamen et hi singularia tantum
capita, quae tunc magis in discrimen vocata sunt, accuratius expo-
liebant; integros demum tractatus, qui materiam de ecclesia inte-
gram systematice tradiderint, fere non sunt nisi ex tempore, quo
et ipsa theologia fundamentalis tanquam propria disciplina exco-
lebatur. Cf. harum *institutionum theol. fund. vol. I de rel. rev.*
p. 90—109.

Opera celebriora haec notari poterunt:

Cercia Raphael S. J., *Tractatus theologici tract. II de romano pontifice*³ 1858.

De Groot I. V. O. Pr., *Summa apologetica de ecclesia catholica*⁵ 1906.

De San Lud. S. J., *Tractatus de ecclesia et de rom. pontifice* 1906.

Dieckmann Herm. S. J., *De ecclesia tr. historico-dogmatici voll. I—II* 1925.

Franzelin Jo. B. card. S. J., *Theses de ecclesia Christi*² 1907
(opus imperf.)

d'Herbigny Mich. S. J., *Theologica de ecclesia voll. I—II* 1920
et 1921.

Mazzella C. card. S. J., *De relig. et ecclesia praelectiones* 1880.

Muncunill Joa. S. J., *Tractatus de Christi ecclesia* 1914.

Murray Patr., *Tractatus de ecclesia voll. I—III* 1860—1863.

Ottiger Ign. S. J., *Theologia fundamentalis tom. II De ecclesia Christi ut infallibili revelationis divinae magistra* 1909.

Palmieri Dom. S. J., *Tractatus de romano pontifice cum prol. de ecclesia*¹ 1902.

Passaglia C. S. J., *De eccl. Christi commentariorum ll. V* 1856.

Roskovány Aug. de, *Romanus pontifex tanquam primus ecclesiae et princeps civilis e monumentis omnium saeculorum demonstratus voll. I—XX* 1867—1890.

Schanz P., *Apologie des Christentums III Christus und die Kirche*³ 1906.

Schultes Reg. O. P., *De ecclesia cath. praelectiones apolog.* 1926.

Segna card. Fr., *De ecclesiae Chr. constitutione et regimine* 1900.

Straub Ant. S. J., *De ecclesia Christi voll. I—II* 1912.

Van Laak Herm. S. J., *Institutiones theol. fund. tr. IV de ecclesia vol. I (fasc. 1. 2. 4. 5) et vol. II (fasc. 2)* 1911 (ms).

Wilmers Guil. S. J., *De Christi ecclesia* 1897.

De ecclesia praeterea agunt omnes illi auctores, qui compendia de integra theologia vel et de theologia fundamentali scripserunt, quos enumerare longum est. — Inter monographias speciali commemoratione digni inveniuntur Bruders *die Verfassung der Kirche von den ersten Jahrzehnten bis zum Jahre 175 nach Christus* (1904); Batiffol-Seppelt *Urkirche und Katholizismus* (1910); v. Dunin-Borkowski *die Kirche als Stiftung Jesu*, op. separatim editum ex *Religion, Christentum, Kirche III*.

§ 4. De methodo seu de modo argumentandi.

Duplex de ecclesia Christi institui poterit tractatus, *unus* qui ad theologiam fundamentalem spectat et de infallibili maxime ejusdem magisterio sollicitus est, *alter* qui ipsam theologiam dogmaticam jam introgrediatur, qui magisterio ecclesiae uberius exposito de aliis capitibus aget, quae magis ad ecclesiam generis humani sanctificatricem spectant; secundum duplicem tractatum et duplex distinguitur methodus.

I. Dogmatica methodus principia sua simpliciter ex fontibus revelationis i. e. ex s. Scriptura et divina traditione sive ex doctrina magisterii ecclesiastici authentica depromit et pro argumentatione adhibet; unde ista methodus hos fontes rite demonstratos esse supponit. Haec methodus a nobis adhiberi non potest, quamdiu agitur de auctoritate ecclesiae primitus probanda; id quod evidens est.

II. Apologetica methodus in eo est, ut ex mediis et principiis mere humanis (*rationalibus et historicis*) procedentes divinam ostendamus auctoritatem vel testificationem. Haec in ipso *facto revelationis* demonstrando maxime usu venit; quoad doctrinam de ecclesia duplici ratione adhiberi potest.

1. Possumus argumentis historicis facta miraculosa demonstrare, quae circa ecclesiam per decursum saeculorum facta sunt, vel ex rationabili consideratione dotes illas ostendere, quibus non sine peculiari divina providentia ecclesia praedita est. Haec omnia bene aestimata facile rationem divini testimonii admittunt et ecclesiae veracitatem et veritatem ejusque divinam legationem manife-

can. says
m. H. till
we prove
authority
of church
from
necessity
as inspired
or Christ's
authority

stabunt. Quare merito huic ecclesiae credideris etiam in iis, quae de propria origine et auctoritate nomine Dei profert.

Haec via quantum sufficit in ipsa apologetica exponitur, ubi ex ejusmodi motivis credibilitatis in religione christiana manifestis divina Christi legatio deducitur; quae motiva nunc absque negotio in ipsum opus Christi i. e. in ejus ecclesiam convertuntur. Ejusmodi motiva sunt mirabilis propagatio et conservatio ecclesiae, commutatio generis humani per ipsam facta, martyrium filiorum ejus et tam multa ejus divina charismata, in quibus omnibus „ecclesia per se ipsa (quasi) perpetuum motivum credibilitatis“ apparet et divinae suae legationis testimonium irrefragabile secum fert (*conc. vatic. s. III c. 4*).

2. Hic *alteram* potius *viam* inibimus, quae ex s. Scripturae testimoniis procedit. Qua in re animadvertite, quod s. Scriptura *dupliciter* considerari potest: ut est sacra seu inspirata, ut est liber historica fide praeditus.

Scripturam *inspiratam* esse per ipsam ecclesiam novimus; unde ad ecclesiam ejusque auctoritatem comprobendam, scriptura ut inspirata per se adhiberi nequit. — Est autem scriptura liber secundum rationabilem quoque considerationem historica fide dignissimus; et ut talis Christum nobis ostendit ejusque miracula, et per haec miracula divinam ejus veritatem nobis testatur, de qua deinde participant ipsius tam multa dicta et facta, quibus ecclesiae institutio et constitutio et infallibilis auctoritas sine ullo circulo vitioso exhibetur.

Si igitur in quaestionibus proxime sequentibus textus s. Scripturae apponitur, hic non ut inspiratus attendendus est, sed ut verbum a Christo vel ejus discipulis authentice et vere prolatum et participans de Christi divina auctoritate tot et tantis miraculis comprobata.

3. Poterit tamen Scriptura in hac quoque re ut testis invocari, etiam qua est inspirata, duplici maxime in casu:

a) Positis jam ipsis fundamentis totius tractatus, maxime ecclesiae infallibili auctoritate in docendo comprobata, ulteriora lineamenta merito jam adumbrantur ex Scriptura ejusque inspiratione. Ecclesia enim semel ut infallibilis magistra cognita inspirationem nobis tradere poterit. — Neque quidquam prohibet, quominus ab ipso limine rationibus apologeticis adjungamus argumenta dogmatica. Imo summopere decet; sumus enim catho-

lici et volumus scire, quid de rebus nostris non solum scire possimus, sed etiam credere debeamus.

b) Alias res agitur cum iis adversariis, qui nobiscum divinam Scripturae auctoritatem jam admittunt; contra ejusmodi adversarios ex inspirata Scriptura ut ex communi fonte et ad hominem sine petitione principii procedere possumus. Cf. Hurter *I* n. 265.

Nota. 1. Quae diximus, facile adplicabis ad argumentationem, quae ex vaticiniis veteris testamenti desumitur. Etenim et haec ut vere genuina et Christo ejusque ecclesia longe antiquiora rationibus criticis et historicis cognoscere valemus; quodsi talia vaticinia in ecclesiam nostram eamque solam accuratissime quadrant, eam totidem divinis testimoniis demonstrant.

2. Id quod de Scriptura modo diximus, facile adplicatur, si quando in rebus ecclesiae fundamentalibus argumentum ex traditione sive ex testimoniis patrum adducitur. Etiam horum auctoritas duplex distingui potest: divina una, humana altera. *Prior* illa patribus competit, quia et in quantum ad magisterium divinitus infallibile pertinent; ideoque hoc agnitum jam supponit. *Alter*a iisdem patribus merito attribuitur, in quantum tanquam vetusti aerae christianae testes historici secundum regulas sanae criticae nobis enarrant, quid olim ab ipsis originibus de ecclesia creditum sit; etiam ut tales consideratione nostra digni sunt.

Pars I.

De ecclesiae institutione et constitutione.

Caput I.

De ecclesiae Christi institutione.

Si patribus credere fas est, ecclesia Christi cum ipsis primordiis generis humani originem sumpsit. „Res ipsa, ait Augustinus, quae nunc christiana religio nuncupatur, erat apud antiquos nec defuit ab initio generis humani, quousque ipse Christus veniret in carne, unde vera religio, quae jam erat, coepit appellari christiana“ (*retract. I 13, 9*); cf. et Gregorium M. *hom. 19 in ev. n. 1*. — Videndum igitur accuratius, qua ratione ecclesia jam ante Christum extiterit, ut intellegamus, quid Christus instituens ecclesiam novi attulerit.

Articulus I.

De ecclesia Christi ante Christum existente.

Duplicem statum generis humani hac in quaestione distinguemus: statum peculiarem populi Israel, et statum generaliore, qui ab Adam usque ad Mosen ubique, a Mose usque ad Christum extra synagogam perduravit.

§ 1. De antiqua ecclesia extra synagogam.

1. Adest ecclesia quaedam sive convocatio ad cultum divinum exercendum inter homines vi ipsius creationis. — Ho-

mines *nimirum*, imo omnes creaturae rationales vi ipsius creationis ad Deum ordinantur primum principium et ultimum finem, ut eum cognoscant et ament, in eoque cognito et amato propriam beatitudinem obtineant Deoque gloriam quandam externam contribuant. Ob hanc cum Deo fine suo unionem inter creaturas rationales in ipso ordine naturae certa quaedam unio exoriatur oportet, quae quia ex divina ordinatione et convocatione facta est, merito ecclesia vocatur. — Haec a propria ecclesiae ratione ideo tantum deficit, quia specialis et expressior vocatio divina non habetur et unitas ista ex principio suo non ita externe manifesta est.

2. *Majore etiam jure ecclesia inter homines ab initio adest ratione elevationis eorum ad statum supernaturalem.*

— Nam Deus hominem in ordine naturae purae non reliquit, sed ad supernaturalem finem evexit, ad quem vocante ipsa gratia divina homo et libera cooperatione exurgere debet. Et quamvis primus homo Adam huic ordinationi divinae per peccatum defuerit totumque genus suum funesta hereditate depravaverit, creator creaturam suam non dereliquit, sed ab ipsa fere praevaricatione restauravit eique redemptorem promisit, qui saluberrima doctrina et sanguine et gratia „filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum“ (*Jo 11, 52*). Et quamvis hic redemptor adventum suum aliquantulum distulerit, merito tamen s. Augustinus monet: „Quod scriptum est: ‚non esse aliud nomen sub coelo datum hominibus in quo oporteat nos salvos fieri‘, ex illo tempore valet ad salvandum genus humanum, ex quo in Adam vitiatum est genus humanum; sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita in regno vitae nemo sine Christo“ (*ep. 190, al. 157*). Ita vero jam extitit convocatio generis humani specialis, et extitit ratione meritorum Christi, i. e. aderat ecclesia Christi.

Intellexeris fere, qua ratione ecclesia Christi redemptoris semper in hisce terris extiterit: a) quia nimirum homines ab initio gratia divina vocantur; b) quia una fide, spe, caritate in unum colliguntur, quotquot vocationi gratiae obsecundant;

*Deus
promisit
Messianum*

c) quia omnia haec hominibus semper facta sunt meritis Christi, in quem et fides et spes omnium ab ipso initio dirigebatur.¹⁾ — Deficit tamen et haec ecclesia aliquatenus a perfecta ratione, quia unitas congregationis externa extra synagogam non ita inclarescebat; quare pro illis temporibus de ecclesia ampliore tantum sensu loquimur. Cf. Franzelin *th.* 2; Straub *th.* 8 n. 246 sqq.

3. Aderat igitur ab initio generis humani universalior convocatio ad salutem, quae numquam non vige-
bat. Haec universalis convocatio tamen non excludit modos magis particulares a Deo in vocatione hominum exercendos. Et ita licet id, quod colitur fide, spe et caritate, semper idem fuerit, modus quo id fiat, diversus esse potest; et licet gratia ipsa pro genere humano ordinata eadem semper maneat, modus tamen et mensura eam distribuendi, modificari potest. His modis vero mutatis, variae convocationes sive ecclesiae inveniri vel institui possunt.

Reapse praeter ipsam universaliorem jam et speciales seu particulares hominum convocationes divinitus factae sunt, una ante Christum in lege per Mosen tradita ad constituendum populum Israel, altera per ipsum Christum emissa ad constituendam eam, quam propriissime appellamus ecclesiam Christi.

§ 2. De synagoga ut est ecclesia Christi.

1. Voluit Deus Verbo suo incarnando vias praeparare; pro hoc scopo peculiarem ipsi populum ministerio Mosis creavit, in quo sicut prophetica revelatio in dies clarior, ratio typorum manifestior, ita forma quoque ecclesiae ejus expressior foret (Franzelin p. 26).

1. In hoc populo strictius jam habetur ecclesia i. e. externa quoque convocatio manifesta multorum ad unum Deum peculiari modo colendum, qui cultus et ipse per Deum accuratissime determinatus est: sacrificiis, sacramentis, sacris observantiis, retenta templi unitate. —

¹⁾ Cf. v. g. *Rom* 5, 18; *Eph* 1, 10; *Col* 1, 18 sqq. — Et inter patres Augustinum *ep.* 102 (*al.* 49) n. 12, 15; in *Jo tr.* 45 n. 9; Leonem M. *serm* 23 (*al.* 22) c. 4; Gregorium M. *hom.* 19 in *ev.* n. 1.

? differt
E. formale convocatio
S. completa convocatio

Ulterius huic quoque unitati externae provisum est per institutionem ministerii hierarchici.

2. Erat synagoga etiam ecclesia Christi: „finis enim legis [i. e. synagogae] Christus“ est (*Rom 10, 4*), ad quem universa lex tanquam „paedagogus“ (*Gal 3, 24*) adducere debebat, in cuius fide et spe justificatio tunc quoque fiebat. — Adde quod multi patres et illam veterem oeconomiam per ipsum Verbum ordinatam esse volunt.

3. Ab hac altera ratione tamen et ipsa synagoga non una ex parte deficiebat; etenim praecise ut praeparatio et typus ab ecclesia Christi, quam praeparabat, aliquatenus deficere debebat, *tum* quoad cultum et sacrificia, *tum* quoad disciplinam quae, ex sese „opus legis“, gratia destituta erat, *tum* quoad doctrinam quae per Verbum demum consummanda erat. — Quapropter et ipsum magisterium in synagoga viciens non ita efficax apparet; ordinarium enim magisterium tunc temporis infallibilitate destitutum erat.

II. *De synagoga ut erat regnum Dei.* — Quaestio ista, num et qua ratione et ipsa synagoga merito ecclesia Christi dici possit, novo lumine collustratur ex consideratione, quod populus Israel secundum formam veri regni Deo addictus erat, quod essentialem quoque relationem inierit ad eum, qui venturus erat, Messiam. Quare de hac re pauca adjungamus.

1. Haec idea regni Dei in ipsis patriarchis populi Israel praeparata est, ex quibus primum Abraham Deus speciali selectione sibi segregavit, quorum peculiarem curam et providentiam semper gerebat, quibuscum pactum peculiare sub externo quoque signaculo et ritu sacro circumcisionis inierat (*Gen 17, 7—10*); ita ut Jahve gentem ex patribus istis exortam in ipsa prima allocutione ad Mosem facta „populum suum“ vocare potuerit (*Ex 3, 7. 10. 12*).

Ad perfectam rationem res adducta est in legislatione ad montem Sinai divinitus facta. Sollemniter tunc Dominus declaravit: „Vos eritis mihi regnum sacerdotale et gens sancta“ (*Ex 19, 6*); et ipse descendit ad montem et dedit populo suo leges proprias, in quibus omnes ejusdem relationes, religiosas, morales, sociales (judiciales et politicas) ordinavit. Dein ipsum populum sacro et sacrificali ritu sibi consecravit (*Ex 24, 4—8*); sanctionem addidit legibus et perpetuum promisit auxilium et paternam providentiam: „Ambulabo inter vos et ero Deus vester, vosque eritis populus meus“ (*Lev. 26, 12*). — In his Deus vere apparet tanquam rex

St Paul

in figuris

Israel, qui regit et gubernat ipsum ut populum suum per Mosen et Aaron et, qui deinceps constituti sunt, principes populi.

2. Idea ista theocratica dilucide prorupit, cum populus Israel regem sibi postulavit ad modum aliarum nationum; tunc Deus coram Samuele conquestus est dicens: „abjecerunt me, ne regnem super eos“ (1 Reg 8, 7). Acquievit tamen petitioni eorum. In re ipsa nihil mutatum est; de jure enim et ipse rex „unctus est Jahve“, sicut antea Moses vel Josue erat „angelus Dei“ (Ex 23, 20), quam ideam libri Regum et Paralipomenon non desistunt inculcare et illustrare, quae idea in ipsa historia primorum regum Saul, David, Salomon manifestissime apparet: „sedent in throno regni Jahve super Israel“ (1 Par 28, 5).

3. Maxime hanc ideam propugnabant prophetae, qui ad jura Domini adversus impias regum praevaricationes tuenda continua quadam serie deinceps divinitus suscitabantur. Excellunt hac in re Elias et Elisaeus, Isaías et Jeremias. Insuper hi prophetae mentem judaeorum jam erigebant ad melius et perfectius regnum Dei in futuro sperandum, secundum quod promissio divinitus regi David facta est: „Fidelis (stabilis) erit domus tua et regnum tuum in aeternum et thronus tuus erit firmus jugiter“ (2 Reg 7, 16). Res ita verificabitur, ut teste Isaia „egressura est virga (surculus) de radice (trunco) Jesse et flos de radicibus ejus (11, 1), qui unctus Spiritu Jahve (11, 2) tam proxime Deo conjunctus sit, ut „ipse Jahve sit judex noster, Jahve legifer noster, Jahve rex noster, qui nos salvabit“ (33, 22). Simul propheta indicat regnum hoc cum ineffabili majestate ultra fines Israel ad gentes se extensurum esse (2, 2 sq; 49, 6; 56, 7; 66, 21); id quod maxime propalavit celeberrimum Danielis vaticinium de regno futuro (7, 11 sqq). Hunc in modum „David, servus meus, erit princeps iis in aeternum“ (Ez 37, 25).

4. Verba prophetarum a populo ipso semper bene intellegebantur et in suo proprio sensu retinebantur. Quid enim aliud cogitabat, cum usu quotidiano in psalmis v. g. verba ista canebat: „Psallite Deo nostro, psallite; psallite regi nostro, psallite: quoniam rex omnis terrae Deus“ (46, 7 sq)? Quibus similia in tam multis aliis psalmis reperiuntur.

Et haec idea dignitate regia in populo deleta in ipsa varietate condicionum, quas deinceps subire debebat, debilitari hinc inde potuit, numquam tamen evanuit. Testis est Flavius ille Iosephus, qui contra Appionem rem disertis verbis tenet dicens: „Legislator noster (Moses) ad formarum illarum (quibus exterae nationes reguntur) nullam aspexit, sed, si dicere liceat confingendo verbum, theocratiam determinavit ordinem politicum, Deo imperium et potestatem devovens (2, 164). Testis est ingens multitudo libro-

rum apocryphorum, qui prorsus in hac idea regni theocratici evolvenda solliciti esse inveniuntur.¹⁾

Proprio tamen rege propriaque autonomia jam per saecula destituti miseriaque politica oppressi mentem magis magisque erigebant ad regem per prophetas annuntiatum aeternum regnumque futurum summa cum gloria a Deo erigendum, quod quale fuerit non est hujus loci accuratius dilucidare. Speciminis gratia audiamus verba *Eccli* Deum deprecantis: „Congrega omnes tribus Jacob, ut cognoscant quia non est Deus nisi tu . . . et hereditabis eos sicut ab initio. Miserere plebi tuae, super quam invocatum est nomen tuum, et Israel quem coaequasti primogenito tuo. Miserere civitati sanctificationis tuae, Jerusalem civitati requiei tuae; reple Sion in enarrabilibus verbis tuis et gloria tua populum tuum. Da testimonium his, qui ab initio creaturae tuae sunt, et suscita praedicationes, quas locuti sunt in nomine tuo prophetae priores . . . Dirige nos in viam justitiae, et sciant omnes, qui habitant terram, quia tu es Deus conspector saeculorum“ (36, 13 sqq).

5. Unde non est mirum, quod etiam testantibus ipsis evangelii nostris judaeos prorsus imbutos esse invenimus his similibusve ideis. In Christo Jesu „Filio David“ hi tunc sperabant regnum pristinum, gloria et salute auctum, restitutum iri, acclamantes ei in solemni ingressu urbis: „Benedictus, qui venit in nomine Domini; benedictum quod venit regnum patris nostri David“ (*Mc* 11, 10). Et jam antea post multiplicationem panum Jesum voluerunt constituere sibi regem (*Jo* 6, 14 sq). Et ipsi apostoli in ipso die ascensionis loquebantur „de restitutione regni Israel“ (*Act* 1, 6).

Ita judaei in populo suo ejusque constitutione cogitabant de regno Dei formaliter inter ipsos existente, praesenti et visibili; et simile regnum expectabant fore inter ipsos erigendum per Messiam; quare etiam de hoc regno futuro cogitabant tanquam de externo visibili inter homines in praesentialiter instituendo.

Articulus II.

De ecclesia Christi antiquitus praenuntiata.

Jam agimus de ecclesia Christi propriissime intellecta, quam ipse per semet in terris constituit et convocavit; etiam hoc sensu intellecta in vetere oeconomia non quidem existerat, praefigurata tamen et praenuntiata est.

¹⁾ Cf. Dieckmann *de ecclesia* I n. 65 sqq. — Cf. v. g. *orac. Sibyll.* 5, 414—427; *l. jubilaorum* 1, 15—28; *pss. Salomonis* 17, 1—3. 34; *ass. Mosis* 10, 1—10.

§ 1. De ecclesia Christi in vetere lege praefigurata.

1. Figurae quidem non ad libitum ex vetere lege conquirendae sunt; figuras tamen ecclesiae ibi inveniri, Deus ipse per organum divinae suae loquelaе, voces nimirum ss. patrum, multipliciter nobis indicavit.

Hi figuram talem nobis ostendunt ipsum primum opus divinum, quo indigesta mundi materia ineffabili virtute Spiritus Sancti (*Gen 1, 2*) ad speciosissimum ordinem redacta est; et quidquid deinceps per singulos veteris testamenti libros illustrius factum gestumve reperitur, ad ecclesiam ejusque praefigurationem apta interpretatione a ss. patribus trahitur. „Sancta ecclesia, ita Martinus legionensis, ab initio mundi figuris et aenigmatibus fuit praeostensa, videlicet in Adae costa, in Abel justitia, in fide Abrahæ, in sterili Sara, in constructione tabernaculi, in aedificatione templi, in auditione et confessione reginae austri et in multis aliis fuit praefigurata“ (*serm. 4 in nativ. Dni n. 22*).

2. Potest quidem esse, quod patres hac in re justo plus abundaverint, in genere tamen addubitari nequit ecclesiam nostram olim divinitus reapse in variis figuris praeostensam esse. Suadetur hoc jam *ex lege quadam universali* divinitus observata, qua Deus quae gravioris momenti sunt variis modis prae-monstrare solebat. Suadetur et inde, quod tota synagoga ejusmodi figura rerum futurarum esse declaratur, quemadmodum s. Paulus de universa lege judaeorum: „Omnia, inquit, in figura contingebant illis“ (*1 Cor 10, 11*). Quodsi jam aliquid praefigurat-um est, profecto illud eximium ss. Trinitatis opus figuras habuit, in quo opus redemptionis concretas formas induit. Quodsi ipsa synagoga figura erat, quid aliud meliore jure significavit quam novum regnum in Christo futurum i. e. ecclesia?

3. Si igitur ss. patres unanimitate quadam figuram ecclesiae in aliqua vetere institutione agnoverint, eorum expositio spernenda non est. Inter has figuras autem ea eminet, quam prae-eunte apostolo (*Eph 5, 22*) iis tribuunt, quae *Gen 2, 21 sqq* de efformatione Evae traduntur. „Dormit Adam, ait Augustinus, ut Eva fiat; moritur Christus, ut fiat ecclesia. Dormienti Adae fit Eva de latere, mortuo Christo lancea percutitur latus, ut profluant sacramenta, quibus formetur ecclesia . . . Cui non appareat, quia in illis tunc factis futura figurata sunt?“ (*tr. 9 in Jo n. 10*). Similiter et Hieronymus in expositione *in Eph 5, 31*: „Quomodo, inquit, de Adam et uxore ejus omne hominum nascitur genus, sic de Christo et ecclesia omnis credentium multitudo generata est, quae unum ecclesiae corpus effecta rursum in latere Christi ponitur et costae locum replet.“

Ex hac tam arcta conjunctione ecclesiae ad Christum explicatur, quomodo patres in tot rebus et fere ubique, sicut ipsum Christum, ita et ecclesiam adumbratam invenerint. „Scripturae ait Augustinus, nostrae . . . Christum et ecclesiam tanquam sanctum commendant conjugium, Christum sponsum, illam sponsam; ubi illum cognoscimus, ibi et illam invenire debemus“ (*de gestis collat. carthag. die 3 n. 101*).

§ 2. De ecclesia in vetere testamento vaticinata.

Per prophetas eorumque vaticinia, quorum praedictio ex integro eo tendit, ut regnum Messiae futurum apte praenuntietur et praeparetur, ecclesia jam plenius delineatur.

1. Certe in his praedicitur *regnum universale*¹⁾, quod temporibus Messiae ad ipsum ex universis orbis partibus colligatur; haec vero non intelleguntur nisi de ejus ecclesia. „Dominabitur, ita legitur *Ps. 71*, a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum . . . et adorabunt eum omnes reges terrae, omnes gentes servient ei“; „quoniam Domini est regnum et ipse dominabitur gentium“ (*Ps. 21, 29*). Cf. etiam *Is 49, 6; 54, 5; 66, 18 sqq; Jer 3, 17; Ez 17, 22 sqq; Zach 14, 7 sqq; Mal 1, 5. 11*. — Hoc regnum plane *perenne* Daniel annuntiat dicens: „Regnum ejus alteri populo non dabitur; comminuet autem et consumet universa regna haec, et ipsum stabit in aeternum (*2, 44*); cf. *ib. 7, 13. 14. 27; Agg 2, 7. 8. 22. 23; Luc 1, 31 sqq*.

Idem regnum in summa universalitate *unum* depraedicator *Zach 14, 8 sq*: „Et erit Dominus rex super omnem terram; in die illa erit dominus unus et erit nomen ejus unum“. Ipsam unitatem hanc eloquentius Ezechiel praedicit: „Faciam eos in gentem unam, et rex unus erit omnibus imperans, nec dividetur amplius in duo regna. Salvos eos faciam de universis sedibus, et erunt mihi populus et ego ero eis Deus; et servus meus

¹⁾ De usurpatione et sensu vocis regni cf. Dieckmann *l. c. I n. 23 sq*.

David rex super eos et pastor unus erit omnium eorum (37, 22 sqq). Cf. Soph. 3, 9 sq.

2. Novus ille populus *sub proprio regimine* constitutus praevидetur, in quo et *magisterium novum* habebitur et *sacerdotium*; quae triplex potestas ita erit penes Messiam, summum ejusdem caput, ut et in alios ministros ejus derivanda sit.

a) Messiam ipsum *regem* et *pastorem* annuntiat Ezechiel dicens: „Suscitabo super eas [oves Domini] pastorem unum, qui pascat eas, servum meum David [i. e. Messiam futurum]“ (34, 23); et psalmista eundem Messiam inducit loquentem: „Ego constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus; Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, Ego hodie genui te; postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam et possessionem tuam terminos terrae“ (2, 6 sqq). — Et in genere idem exhibetur, ubicunque Messias praenuntiatur rex, dominator, princeps, functiones autem eidem assignantur regnandi, dominandi, judicandi, pascendi etc. Cf. Straub p. 188 sqq.

Alios vero in partem regiminis esse vocandos Jeremias aperit: „Et congregabo, ait, reliquias gregis mei de omnibus terris . . . et crescent et multiplicabuntur; et suscitabo super eos pastores et pascent eos . . . Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et suscitabo David germen justum, et regnabit rex et sapiens erit, et facit judicium et justitiam“ (23, 3 sqq); cf. Ps 44, 17.

b) Potestatem *magisterii* regi venturo adjudicat jam ipse Moses Dt 18, 15 loquens: „Prophetam de gente tua et de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus; ipsum audies.“ „Dabit vobis, ait Joël, doctorem justitiae, et descendere faciet ad vos imbrem matutinum et serotinum sicut in principio“ (2, 23); ita „de Sion exhibit lex et verbum Domini de Jerusalem“ (Is 2, 3).

Sed et hujus muneris socios adjungit Jeremias 3, 15 sq dicens: „Dabo vobis pastores juxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina“; „et vocabitur Jerusalem civitas veritatis et mons Domini exercituum mons sanctitatis“ (Zach 8, 3. 7. 8).

c) De Messia *sacerdote*: „Tu es, ait Ps 109, 4, sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech“; qui „si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longaeum et voluntas Domini in manu ejus dirigetur“ (Is 53). Neque ulterius sine sacrificio erit: „ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda“ (Mal 1, 11).

Adjungentur ei sacerdotes quoque et levitae, ut praeclaris verbis Isaias annuntiat: „Mittam ex eis qui salvati fuerint ad gentes, in mare, in Africam et Lydiam tendentes arcum, in Italiam et Graeciam, ad insulas longe, ad eos qui non audierunt de me et non viderunt gloriam meam: et annuntiabunt gloriam meam gentibus . . . Et assumam ex eis sacerdotes et levitas, dicit Dominus“ (66, 18 sqq). Cf. Franzelin p. 71 sqq.

3. Loquuntur adversarii de regno Messiae ideali tantum, ex sese invisibili. Ast in his omnibus non de regno mere spirituali et invisibili, sed de regno *in his terris* erigendo, *visibili* et *aspectabili* cogitandum esse, facile ex iis patet, quibus libera electione et cooperatione populi terrae coire praedicuntur: „Et erit in novissimis diebus . . . et ibunt populi multi, et dicent: venite et ascendamus ad montem Domini et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas et ambulabimus in semitis ejus“ (Is 2, 2 sqq). Quibus consentit Ezechiel: „Servus meus David rex super eos, et pastor unus erit omnium eorum: in judiciis meis ambulabunt, et mandata mea custodient et facient ea; et habitabunt super terram, quam dedi servo meo Jacob“ (37, 28 sq).

4. *Sublimior vero indoles hujus regni futuri*, qua regnum Davidis typicum longe excedat, inde apparet, quod ejus jam erit promovere cognitionem cultumque veri Dei atque justitiam inter homines, pacem quoque et salutem sempiternam; inde etiam, quod ut fructus ipsius redemptionis futurae exhibetur.

„Ecce in justitia regnabit rex. Et erit opus justitiae pax, et cultus justitiae silentium et securitas usque in sempiternum; et sedebit populus meus in pulchritudine pacis et in tabernaculis fiducia“ (Is 32, 17 sq). „Pascet in fortitudine Domini, in sublimitate nominis Domini Dei sui; et convertentur, quia nunc magnificabitur usque ad terminos terrae. Et erit iste pax“ (Mich 5, 2 sqq). „Ecce Deus vester, ecce Dominus Deus in fortitudine veniet et brachium ejus dominabitur; ecce merces ejus cum eo et opus illius coram illo; sicut pastor gregem suum pascet, in brachio suo congregabit agnos et in sinu suo levabit, foetas ipse portabit“ (Is 40, 9 sqq). „Percutiam illis foedus pacis, pactum sempiternum erit eis; et fundabo eos et multiplicabo et dabo sanctificationem meam in medio eorum in perpetuum.

Et erit tabernaculum meum in eis, et ero eis Deus et ipsi erunt mihi populus. Et scient gentes, quia ego Dominus sanctificator Israel, cum fuerit sanctificatio mea in medio eorum in perpetuum" (*Ez 37, 26 sqq*). Cf. etiam Isaiae prophetae integrum caput 53; 60, 17 sqq; *Zach 12, 8 sqq*; *Joel 2, 28—32*; et inter psalmos *ps. 21*.

Sublimitatem hanc facilius apprehenderis, cum *e contrario* synagogam consideraveris, quae, quantum est ex ipsa, terrena proxime respicit: justitiam legalem, benedictionem in frugibus terrae et alia hujusmodi.¹⁾

5. Quare vel sic *regnum* a prophetis praevisum a *synagoga* toto genere differt: id quod evidentius etiam ex translatione sacerdotii colligitur. In regno *enim* suo novo Messias sacerdotes sibi ministros jam eliget ex gentibus (*Is 66, 18 sqq*), sacrificia autem „ab ortu solis usque ad occasum“ per universum orbem inter ipsas gentes Deo offerentur, cum in vetere lege sacerdotes ex tribu Levi tantum admitterentur, sacrificia vero nonnisi in Jerusalem Deo accepta forent. „Translato vero sacrificio, ait apostolus *Heb 7, 12*, necesse est, ut et legis translatio fiat“.

Ceterum regnum messianum etiam expressis verbis tanquam „foedus novum“ praedicitur, „non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum in die, qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti, pactum quod irritum fecerunt . . . Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus: dabo legem meam in visceribus eorum et in corde eorum scribam eam, et ero eis in Deum et ipsi erunt mihi in populum“ (*Jer 31, 31 sq*); cf. etiam *Ez 16, 59 sqq*; *Os 2, 19. 24*.

His paucis e multis allegatis sufficienter innotescit, quod ecclesia jam olim a prophetis praevisa erat ut regnum Messiae, ab ipso proprio sanguine acquirendum et ex om-

¹⁾ Conferebant utique etiam ritus et observationes veteris legis suo modo ad internam et supernaturalem sanctificationem, quando pio animo, adjuvante gratia divina, exercebantur. Id tamen non habebant ex sese, sed praecise ratione hujus gratiae, quae neque tunc concedebatur nisi ex meritis Christi redemptoris, ergo ratione foederis melioris futuri.

nibus gentibus ad aeternam et spiritualem salutem convocandum, ut regnum verum et societas vera hac in terra constituenda, proprio regimine, magisterio, sacerdotio sibi cohaerens.

Scholion. Mens prophetarum hac in re jam ante impletionem vaticiniorum in ipso populo Israel bene apprehendebatur. Testes sunt imprimis libri illi apocryphi judaeorum, qui ante adventum Christi inter illos divulgati erant. Et hi libri regnum Messiae futurum, provocantes vel alludentes ad ipsa prophetarum verba, ita exhibent et describunt, ut ad modum regni Davidis, magis tamen quam illud abundans sanctitate et justitia et pace, super universum orbem extendendum sit. Cf. v. g. *orac. sibyll.* 3, 46 sqq; 766 sq; 5, 414 sqq; *Henoch l. parab.* 46, 1 sqq; 48, 6 sq; 52, 4; 69, 27 sqq; *testamentum 12 patr.* 18; 24; *pss. Salomonis ps.* 17; 18, et alia, de quibus Dieckmann *l. c. I n.* 65—74. — Ib. sensum quoque rabbinorum invenies expositum *n.* 75 sq.

Ceterum regnum Messiae in forma verae et visibilis societatis tunc in populo illo expectatum esse tam multa bella et turbationes ostendunt, quae omnes ad ejusmodi regnum nomine Messiae erigendum excitabantur. Similiter manifestum est, quod ad hanc ideam non pervenerunt nisi ex vaticiniis prophetarum suorum, ad quae continuo provocabant; id quod historici vel gentiles, ut Tacitus *hist. V* 13 vel Suetonius *Vesp.* 4, vel ipsi judaei ut Flavius Josephus *bell. jud. VI* 5, 4 expresse testantur. Utique non erat idem sensus inter omnes de indole hujus regni, cum alii ut ex. g. Zacharias in cantico suo sensum spirituales et supernaturales bene intellexerent, alii ut pharisaei sensum nimis materiale et temporale inferrent: de vero et proprio regno hac in terra visibiliter erigendo tamen omnes cogitabant.

Haec omnia vero non sunt sine momento pro re nostra. Ita enim ecclesia in antecessu per Deum designata, ejus in se divinum habet testimonium et ut divinum opus exhibetur. Ita jam ex prophetiis arma depromimus contra adversarios, contra quos defendere debemus: ecclesiam in forma verae et visibilis societatis per Messiam, Jesum Christum, fuisse instituendam.

Articulus III.

De ecclesiae per Christum facta institutione.

I. *Adversarii.* — Sunt protestantes jam plurimi, maxime liberales qui vocantur et rationalistae, necnon et modernistae, qui facile quidem concedunt Christum

peculiarem doctrinam annuntiasse simulque voluisse, ut homines hanc doctrinam profiterentur eaque animas suas salvarent; hunc in modum eum etiam voluisse, ut homines ad unitatem quandam conspirarent, ad ecclesiam idealem ut dicunt, quae vinculo fidei et caritatis adunaretur nec non expectatione Christi mox redituri. Attamen totam hanc rem privatim esse peragendam autumant, neque Christum unquam animum induxisse, coetum suorum fidelium per formam verae societatis convocare.

1. — a) Ita jam olim sociniani sentiebant, maxime inde arguentes, quod et Christus ipse et apostoli vel post resurrectionem Domini in synagoga ejusque ritibus permanserint, donec ob circumstantiam prorsus externam (*persecutionem a judaeis excitatam*) distinctos coetus efformaverint. Similiter Strauss docebat Christum, merum hominem et philosophum, per modum Socratis *novam scholam philosophicam* condidisse; et altero demum saeculo post ejus mortem discipulos de societatibus ad exemplar synagogae efformandis cogitasse. Nec multum differt Schleiermacher, nisi quod objectum a Christo addiscendum sit experientia sensus cujusdam religiosi.

b) In vestigiis horum Ritschl, Harnack, Sabatier, Weizsäcker, Sohm aliique procedunt. Christo, ajunt, persuasum fuit *regnum coelorum, quod praedicaverit eschatologicum, post brevissimum tempus instare*; quare de societate terrestri erigenda ne poterat quidem cogitare; nihil aliud praestitit nisi, ut homines *praeprimis exemplo suo edoceret, qua ratione Deum patrem suum colerent eique se submitterent*. Christus nimirum primus quarundam veritatum valorem, maxime quod patrem habuerit Deum, vivaciori modo in se sensit. Hanc experientiam aliis manifestavit et verbo et modo agendi et ita aliorum quoque sensus similes movit, illuminavit, accendit. Hanc vero experientiam sic ingerens, aliam auctoritatem sibi non vindicavit nisi, quae eidem experientiae ratione valoris proprii competebat. Christianum igitur fieri nihil aliud sibi vult, nisi secundum exemplar Christi illam praesertim experientiam in sese excitare vel sentire, qua homo Deum ut patrem vividum in modum sese habere ipsique arctissime conjunctum esse senserit. Et Christus conscientiam hanc hominibus communicando factus est auctor non ecclesiae, sed religionis christianae, quae pro objecto non habet Christum, sed solum Patrem.¹⁾

¹⁾ „Jesus Christus hat seine Botschaft — die Predigt von dem nun kommenden Reiche Gottes und vom Gericht, von Gottes väter-

Et cum, essentiam quod attinet, eadem doctrina de Deo patre jam in iis, quae in vetere testamento traduntur, in nucleo saltem contineretur, ex sensu eorundem auctorum, Christus ne novam quidem doctrinam ullam attulit, sed exemplum vitae dedit ad ea perfectius servanda et ad praxin deducenda, quae veteris jam erant testamenti.

c) Neque dissentiunt modernistae, qui et ipsi existentiam ecclesiae ejusque formam sociale nullatenus a Christi directa voluntate repetunt, quamvis auctore ipso Harnack concedant, Christum aliqua elementa posuisse, unde accedentibus necessitatibus et angustiis temporum Christi fideles arctiorem quandam sociale formam iniverint.¹⁾ Sic, ajunt, ecclesia ut est socie-

licher Vorsehung, von der Buße, der Heiligkeit und der Liebe — ausschließlich an seine Volksgenossen, die Juden, gerichtet. Durch kein Wort hat er diese vom nationalen Leben losgelöst oder die überlieferte Religion für unwert erklärt; im Gegenteil, seine Predigt konnte als ihre stärkste Bekräftigung erscheinen . . . Weder eine Schule noch eine Sekte hat er sammeln wollen. Die Art der äußeren Zugehörigkeit zu ihm hat er unter keine Regel gestellt; denn zu Gott wollte er die Menschen führen und für das Reich Gottes bereiten. Wohl hat er sich Schüler erwählt, die er besonders unterwies und als Mitarbeiter annahm, aber auch hier war nichts geregelt . . . Daneben hatte er Vertraute, die in ihren Häusern und Berufen blieben, und er weckte und fand Gotteskinder überall im Lande. Keine Regel und Gesetz band sie zusammen: seine Teilnahme und sein Eifer galten lediglich dem Größten und Speziellsten — dem Reiche seines Vaters und der einzelnen Seele“ (*Mission u. Ausbreitung des Christentums*² I. Bd. p. 31 sqq. Cf. etiam *Wesen des Christentums* S. 91). Similiter Sabatier: „Être chrétien, ce n'est pas recevoir une notion de Dieu ou même une doctrine abstraite de son amour paternel; c'est revivre intérieurement la vie intérieure, la vie spirituelle du Christ et, par l'union de notre cœur au sien, sentir en nous la présence d'un père et la réalité de notre rapport filial avec lui, tout comme le Christ sentait cette présence et ce rapport en lui. Il ne s'agit pas d'une instruction nouvelle; il s'agit d'une transformation de conscience“ (*Les religions d'autorité et la religion de l'Esprit*³ p. 456 sq).

Inde celebris illa distinctio apud istos auctores sollemnis inter religionem auctoritatis (*catholica ecclesia*) et religionem spiritus sive libertatis: illa ut normam, quam sequatur, auctoritatem quandam agnoscit externam (*revelationem hauriendam sive a magisterio ecclesiastico sive ex s. Scriptura*), haec normam non agnoscit nisi forte experientiam propriam internam, qua quis valorem religiosae suae observantiae ex sensu quodam (Spiritus) in se experiatur. Ejusmodi religionem eamque solam Christum exercuisse et exemplo suo vivaque voce aliis intimasse declarant.

¹⁾ Ejusmodi elementa Harnack haec fere exhibet: „Christus kämpfte einmal gegen die eigensüchtige und selbstgerechte, im tiefsten lieblose und gottlose Art, in welcher zahlreiche Pharisäer die Frömmigkeit ausbauten und betrieben. Schon daraus ergab sich eine Loslösung von der nationalen Religion: denn die pharisäische Haltung galt als die nationale und war es. Aber weiter, er

tas cum sua auctoritate non a Christo proxime, sed a voluntatibus hominum originem sumpsit; et haec socialis organisatio ut olim ex necessitatibus temporis exorta est, ita et nunc conditionibus modernis accommodanda erit et formis jam democraticis temperanda.¹⁾

2. — a) Synagogam igitur esse relinquendam, Christus neque ipse in mente habuit neque discipulis auctor fuit; haec separatio causis potius externis tribuenda est, quod judaei altera a Christo generatione christianos e synagoga vi ejicerent vel quod gentiles ad Christum conversi jugum legis antiquae spernerent et novam regiminis formam exigerent.

durchkreuzte den Anspruch, daß die Abrahamssöhne bereits durch ihre Abstammung des Heils sicher seien, und stellte den Gedanken der Gottessohnschaft ausschließlich auf die Pfeiler der Buße und Demut, des Glaubens und der Liebe. Damit löste er die Religion innerlich vom nationalen Boden ab und machte den Menschen und nicht den Juden zu ihrem Träger. *Endlich* je deutlicher es wurde, daß das jüdische Volk als Ganzes und in seiner Repräsentanz seine Predigt verwarf, desto bestimmter kündigte er das Gericht über die Kinder des Reiches an und desto sicherer nahm er die Weissagung, die auch sein Vorgänger verkündigt hatte, auf, daß der Tisch seines Vaters der Gäste doch nicht ermangeln, sondern daß eine Fülle derselben von den Landstraßen und Zäunen und von Morgen, Mittag und Abend kommen werde. *Zuletzt* hat er die Verwerfung des Volkes und den Untergang des Tempels angesagt; darin aber nicht den Untergang seines Werkes, sondern vielmehr, ebenso wie in den eigenen Todesleiden, die Voraussetzung der Erfüllung dieses Werkes gesehen* (*Mission und Ausbreitung des Christentums l. c.*).

¹⁾ Integrum systema protestantium liberalium exponit Batiffol-Seppelt *Urkirche und Katholizismus* (1910) p. 149 sqq; Braig in *Jesus Christus*, apol. Vorträge² p. 259 sqq; v. Dunin-Borkowski *die neueren Forschungen über die Anfänge des Episkopats* (*Ergänzungschr. zu den St. a. M. L. LXXVII*); modernistarum Lepin *les théories de M. Loisy* p. 8 sqq vel Bessmer *Philosophie und Theologie des Modernismus* (1912) p. 430 sqq; praeprimis cf. *encycliam Pascendi* (Denz. n. 2091 sqq) et *decretum Lamentabili propp. Kirche* (1857); Harnack *Lehrbuch der Dogmengeschichte I*³ p. 140 sqq; *Entstehung und Entwicklung der Kirchenverfassung und des Christentums in den ersten zwei Jahrhunderten*; *Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten zwei Jahrhunderten*, Weizsäcker *das apostolische Zeitalter* (1886); Sohm *Kirchenrecht I*; *Wesen und Ursprung des Katholizismus*; von Soden *Geschichte der christlichen Kirche in Natur und Geisteswelt*; Sabatier *les religions d'autorité et la religion de l'Esprit* p. 47 sqq; Loisy *l'évangile et l'église* c. 3; *autour d'un petit livre* 157 sqq; Tyrell *lex orandi; der nunti*. — Praeterea cf. de la Brière in *dict. apol. I* 1221 sqq; P. Schmiedel in *Encyclop. bibl. (Cheyne)* sub v. *Ministry*; Köstlin *n. 300 (adnotatio)*; Dieckmann *o. c. I* 467—494.

Exinde particulares *prius* easque inter se independentes formatas esse communitates et ecclesias autumant. Neque hae communitates christianae, si adversariis credere fas est, ab initio hierarchice ordinatae erant, sed praevalebat ibi individualismus quidam i. e. libertas cuique fideli relicta, ut ex solo interiore Spiritus impulsu commercium suum cum Deo ordinaret. In communi *demum* pugna contra gnosticos et marcionitas et sub influxu culturae graeco-romanae has communitates paulatim inter se convenisse fabulantur in communi aliquo symbolo, in communi forma regiminis hierarchici, in communi modo cultum externum exercendi; et ita tandem saeculo II vel sub initio saeculi III exortam esse unam integram societatem, cui nomen indiderint „ecclesiae Dei“; doctrinam, quam deinceps profiterentur, ope maxime graecae philosophiae christianos hausisse, formas vero sociales seu politicas ex institutis et legibus reipublicae romanae eos mutuasse. Qua ratione demum auctoritas quaedam inter christianos per se aequales praevaluerit, hoc iterum alii aliter explanant; de hac re tamen accuratius infra agendum erit, ubi de constitutione ecclesiae disputabitur.

b) Agnoscunt tamen hi adversarii communiter nexum quendam organicum inter Christum et ecclesiam postea exortam, quatenus haec ecclesia naturali quadam et spontanea evolutione ex ideis et sensibus religiosis orta sit, quos Christus inter homines excitaverit. Omnes enim, quotquot in ecclesia inveniebantur, persuasum habebant se per Christum demum Deum patrem invenisse ejusque spiritu dirigi et gubernari. Ex ejusmodi communi sensu christifideles mox etiam ad arctiorem unitatem socialem ineundam commotos esse autumant; unde communitas inde exorta merito Christi ecclesia vocata sit.

3. Id unum mireris, qua ratione hi auctores verba Christi clarissima (v. g. *Mt 8, 11; 28, 19 sqq; Mc 13, 10; 14, 9; 16, 15* et alia multa), quae novitatem et universalitatem ejus doctrinae a limine praedicant, prorsus ignorare videantur. Non ignorant; sed ut fideles Lutheri discipuli suas proprias praeconceptas ideas habent de iis, quae Christus secundum placita eorum facere debuerit; et secundum haec praejudicia omnia, quae in Scriptura leguntur, accommodant: quae iis concordant, genuina agnoscuntur; quae ipsis contraria esse videntur, aut liberrima interpretatione detorquentur, aut ut spuria, interpolata, intrusa rejiciuntur. Quisquis in hac operatione eis non consentit, inter illos computatur, qui intellectualismo vel dogmatismo quodam antiquato praepediti scientificae rerum tractationis incapaces sint; imo tanquam veritatis et „scientiae“ detractores in statu quodam deteriori sensus moralis („*sittlich minderwertig*“) inveniri declarantur.¹⁾

¹⁾ Cf. Braig *Jesus Christus, apologetische Vorträge*² p. 121 sq.

II. Nos e contra jam contendimus Christum ecclesiam suam ut veram societatem ipsum per semet instituisse, cui omnes, qui salutarem ejus doctrinam amplecterentur, externo quoque vinculo adunarentur; in qua re ceteroquin et multi protestantes orthodoxi consentiunt, qui tamen quoad constitutionem ecclesiae et ipsi a veritate dissentiunt (cf. Van Laak n. 45). — Per duos passus procedemus: Christus ut in aliis rebus gravioris momenti prius ecclesiae institutionem promisit; Christus ecclesiam reapse instituit. Praemittamus pauca de ipsa notione societatis, necnon de textuum principaliorum sacrorum genuinitate.

§ 1. De notione societatis.

1. Societatis nomine intellegitur multitudo hominum certa stabilitate ad communem finem conspirantium. In definitione multitudo hominum elementum *materiale*, communis conspiratio stabilis elementum *formale* exhibet.

a) Patet vero, quod ad societatem vere constituendam non sufficit, ut finis complurium sit quomodocunque communis, sed requiritur, ut conatu communi (*conspiratione*) appetatur; si enim ejusmodi conatus communis deest, deest voluntatum adunatio et accidere potest, ut idem finis a pluribus appetitus homines potius disjungat quam societ, secundum axioma: *figulus figulum odit*. — Neque tamen conjunctio ista conatus sive virium eundem ab omnibus sociis actum necessario requirit; est enim societas corpus morale, quod corpus organicum physicum suo modo imitatur; in corpore vero tali diversissimae operationes discernuntur, variae a variis membris eliciendae.

b) Conspiratio igitur rationem induit formae genericae societatis (*metaphysicae*). Cum tamen haec conspiratio in ordine concreto et historico non habeatur nisi ex auctoritate firma (i. e. potestate morali, qua socii ad cooperationem efficaciter dirigantur et adstringantur), hanc ipsam auctoritatem nonnulli ponunt loco formae societatis quasi-physicae; quamquam alii malunt, auctoritatem potius dicendam esse proprietatem societatis essentialem.

c) Necessitas auctoritatis intellegitur eo, quod homines vi naturalis inclinationis facile in diversas partes abeunt et

IV sine ejusmodi vi externa difficulter certa stabilitate conspirant. Eandem auctoritatem triplicem potestatem sibi vindicare, ex ipso ejusdem munere deduces; debet *enim* per leges voluntates dirigere (*p. legifera*), hisce legibus earumque observationi invigilare (*p. judiciaria*), rebelles mentes coërcere (*p. coërcitiva*).

d) A fine vero, in quem conspiratio fit, societas propriam speciem et indolem desumit; id quod facile intellegitur. Cum enim conspiratio jam constituat formam magis genericam societatis, haec ipsa conspiratio, ut omnis actio sive tendentia, ex objecto suo in specie propria determinatur. Objectum vero hujus conspiracy praecise finis vocatur. Unde omnis societas magis in particulari considerata ex hoc fine suam specificationem recipiat oportet.

Ideo ratione finis etiam divisio fit societatis, et ita distinguimus societates religiosas vel profanas diversi ordinis. Cum vero unus homo multos appetere possit fines, immediate patet, eum etiam diversis adhaerere posse societatibus, dummodo fines earum contrarie oppositi non sint.

2. Praeter divisionem societatis, quae fit ratione finis, notetur divisio societatis in perfectam et imperfectam. Perfecta erit, quae finem in se completum et independentem, ideoque et subsistentiam in se completam et perfectam habet; imperfecta erit, quae sub ista ratione deficit. — *Ratione originis* distinguitur societas naturalis et legalis. Societas naturalis natura ipsa dictante proxime conflatur, remote vero et ipsa nititur in voluntate Dei, qua est auctor naturae. Legalis societas immediate voluntate illius oritur, qui potestatem praecipiendi et res ordinandi habet. — *Ratione formae regiminis* (i. e. subjecti in quo auctoritas invenitur) societas dividi solet in monarchicam, oligarchicam, democraticam.

3. Determinata jam notione societatis facile determinabis, quid ex parte institutoris societatis requiratur. Ipse essentiam societatis fundandae (multitudinem *nimirum* ad certum et determinatum finem sub forma quadam sociali convocandam) prius mente praeconcupere debet, eamque deinde in ordine historico efficaciter ordinare et exequi; neque tamen excluditur, quominus in executione causis ministerialibus seu instrumentalibus utatur.

De his notionibus cf. Wilmers *tr. de Christi ecclesia* interpret. *prolegomena* art. I.

N.B. § 2. De textuum quorundam praecipuorum genuinitate.

I. „Et ego dico tibi, quia tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam“ (Mt 16, 18).

Duplici ratione textum aggrediuntur. Alii dicunt textum vel totum vel ex parte interpolatum esse; alii tenent, textum quamvis genuinum ipsius Christi sensum non exhibere, sed ideam quam saeculo I exeunte christiani de ecclesia foverint.

Illud prius tenent Harnack *Lehrbuch der Dogmengeschichte*¹ 61 sqq; *der Spruch über Petrus als den Felsen der Kirche* (Abhandlung der Akademie der Wissenschaft Berlin 1918); Alfr. Resch *außerkanon. Parallelt. zu den Evangelien II* (T. und U. X 2); Julius Grill *der Primat des Petrus* 61 sqq; W. Soltau *theol. Stud. u. Krit. LXXXIX* (1916) 233 sqq; Holtzmann *Lehrb. d. neut. Theologie I* 210 sqq; Reinach, Schnitzer. — Alteram opinionem propugnant Loisy *les évangiles synopt. II* 2 sqq; J. Réville *les origines de l'épiscopat* 31 sqq; Sabatier *les religions d'autorité et la religion de l'esprit* 209 sqq; Pfleiderer *das Urchristentum*² I 583 aliique.³)

Textus apologiam agunt inter alios K. Kneller in *Stimmen a. ML.* (1896) 129 sqq; 288 sqq; 375 sqq; *Zeitschrift f. Th.* XLIV (1920) 147 sqq; Yves de la Brière in *Études CXIX* (1909) 585 sqq; 729 sqq; CXX (1909) 55 sqq; Fonck *Biblica I* (1920) 240 sqq; J. Sickenberger in *theol. Revue XIX* (1920) 1 sqq.

A. Textum genuinum esse, facile ostenditur.

N 1. Hunc textum inprimis omnes exhibent codices et versiones vel antiquissimae,²) et ipsum Tatiani diatesaron, testibus Aphraate et Ephrem.³)

Item hic textus frequenter allegatus invenitur apud patres et scriptores vetustiores ecclesiasticos. Ita ad verbum eum exhibent Eusebius,⁴) Epiphanius, qui de Petro loquitur ut de „solida illa petra, supra quam ecclesia Dei fundata et portae inferi non praevallebunt illi“ (*Ancor.* 9). Eundem textum noverat Cyprianus v. g. de

¹) Accuratiora legas Dieckmann o. c. I n. 346 sqq.

²) Deest quidem in codice syro-sinaitico, ast ideo, quia integrum folium huc pertinens periit.

³) Cf. Th. Zahn *Gesch. des neutest. Kanons* (1890) 535 sqq.

⁴) *Demonstr. ev.* III 121 (M 22, 216 sq); de resur. II versus finem (M 24, 1111); *Theophania IV* 11.

cath. eccl. unitate 4, Firmilianus *inter epp. Cyprian. ep. 75, 17*, Origenes *in Mt. tom. 12, 11 sq.*, Tertullianus *de praescr. 22; de pud. 21*. Neque obscure ad eundem textum alludit Irenaeus *III 24, 1*: „Non enim fundati sunt super unam petram (sophistae), sed super arenam“. Similiter Justinus *dial. c. Tryph. 100*.

a) Quodsi hi auctores textum nostrum non ad verbum prorsus retinent, quoad substantiam omnino conveniunt et, ubi data opera de eo agunt, etiam quoad ipsa fere verba conspirant; neque mirum, si in sermonibus ad populum vel in carminibus liberiore forma usi sunt.

b) *Excipiunt* Justinum *dial. c. Tryph. 100* ad caput Matthaei 16 alludere et verba Christi ad Petrum ignorare, pariter Irenaeum ex eodem capite vv. 17 et 21 quidem allegare, intermedios autem omittere. — *Attamen* uterque pater *ll. cc.* de peculiari quadam re, de gloria Filii Dei, agunt; unde nulla ratio urgens ipsis aderat verba commemorandi, quibus gloria potius discipuli exhibetur.

c) Plane inepte porro originem textus nostri *scriptis ps.-clementinis* vel *op. de aleatoribus* adscribunt; utrumque enim opus ad alteram partem saec. III, si non ad IV pertinet, cum verba Matthaei saeculo II per universam ecclesiam sacra jam haberentur. Cf. Van Laak *I p. 11*.

2. Imo textus ne poterat quidem interpolari; *etenim* contra ejusmodi interpolationem, ut adversarii volunt, per ecclesiam romanam ex ambitione factam, statim reliquae ecclesiae vehementer reclamassent, inter quos evangelium Matthaei jam satis pervulgatum erat; certe non unanimiter falsificationem admisissent, quemadmodum factum esse videmus. Et quo jure ejusmodi crimen christianis ecclesiae romanae cum suis episcopis adfingitur? Nullo sane.¹⁾

B. Neque hypothesis altera defendi poterit, verba nostra ex mente Christi prolata non esse. *Sinceritas enim* et fidelitas evangelistarum nostrorum addubitari nequit; si quis vero verba nostra ut verba ipsius Christi profert, quin ipsius sint, fidelis relator non est, de industria notiones proprias menti Domini substituens. *Aut* certe ipse deceptus est, falso existimans Christum ejusmodi verba protulisse. Hoc alterum autem qua ratione fieri potuit in verbis tam simplicibus et tanta emphasi et solemnitate pro-

¹⁾ Cf. Kneller *Stimmen aus Maria-Laach L (1896) 137 sq.*

latis? in verbis, quae tam facile mente percipiuntur, memoria retinentur, ut omnis alteratio non sine positiva fraude explicari posset? — Ceterum cf. Dieckmann *o. c. I n. 358 sqq*; d'Herbigny *o. c. I 245 sq.*

C. Debilitatem hypotheseum suarum adversarii ostendunt ex difficultatibus, quas in origine textus ex sua parte assignanda patiuntur. *Hi* originem defendunt paulinam, eo quod phrases „ecclesia, aedificabo, caro, sanguis“ apud hunc apostolum primo inveniantur; id quod certo verum non est. Etenim phrases ejusmodi et in Scripturis jam V. Testamenti et in usu profano judaeorum vel gentilium inveniuntur.¹⁾

Alii eligunt originem judaizantem, eo quod Petrus (prae Paulo) ibi extollitur; sed Matthaeus totus in eo est, ut judaeorum praetensiones retunderet, et tandem reprobationem gentis judaeorum ipse proclamat (*Mt 21, 33 sqq*; *22, 1 sqq*); quare ipse certe non judaizat. — *Alii* fabulantur de variis mythis et mythicis circa Petrum apprehensionibus, cum tamen Petrus objectum mythificationis nunquam factus sit et similis hypothesis indolem totius evangelii pervertat.²⁾

1. *Excipiunt* tamen: verba nostra non inveniri neque apud Lucam neque apud Marcum, fidelem Petri ipsius discipulum et interpretem (Réville, Loisy, Reinach, Schnitzer *ll. cc.*) — *At* estne bonum argumentum: Textus hic vel ille apud unum auctorem non legitur; ergo ab altero auctore, qui eum proponit, falso allegatur? Certe non! ad minimum ostendendum esset adversariis, et Lucam et Marcum textum hunc etiam allegare debuisse ex fine, quem in evangeliiis suis conscribendis persecuti sunt. Vult autem Marcus virtutem Christi in potestates diabolicas illustrare, Lucas autem Christum „salutare Dei“ judaeis et gentibus exhibere; ad utrumque finem vero verba ista non multum conferunt. Marcus *insuper* praecise ut interpres Petri ob ipsam hujus modestiam et humilitatem a relatione impediri poterat. — Addit Michiels: quod verba Christi apud Matthaeum phrasibus scatent aramaicis vel palaestinensibus, et ipsum rei enarratae acumen in

¹⁾ Cf. Dieckmann *o. c. I n. 336 sqq.*

²⁾ Unde vel Clemen, ceteroquin fautor hujusmodi rerum, et ipse hanc explicationem omnino respuit; cf. ejus *religionsgeschichtliche Erklärung des N. T. p. 253.*

lusu circa vocem aramaicam Kephā vertitur. Quare Matthaeus aramaice pro palaestinensibus scribens rem sine difficultate exponere potuit, non ita facile Marcus nec Lucas graece scribentes.¹⁾

— Indirecte tamen Marcus et Lucas et ipsi de re testantur, cum nobis tradant impositionem nominis Petri a Christo factam (*Mc 3, 16; Lc 6, 14*).

2. Taedet fere reflectere *ad rationes alias*: Christum ex indole doctrinae suae integre consideratae verba ejusmodi proferre non potuisse, quibus praerogativa tanta uni discipulo conferretur, *vel* quod Christus sibimet ipse contradixisset, *vel* quod verbis v. 18 illatis coll. v. 23 sermonis contextus turbaretur. Cf. Dieckmann *I n. 337 sqq.*

Est autem contextus omnino concinnus fere hic: Christus jam desiderat, ut discipuli propriam ipsius dignitatem agnoscerent, unde salus totius generis humani dependebat; merito sic beatus praedicatur Petrus, qui hanc dignitatem primus agnoverit et sollemniter professus est. Ast fides ista quasi in suo fundamento innititur in mysterio crucis. Et ideo mox Christus de hac re loquitur: „oportet eum multa pati“; et merito vae dicitur ei, qui ea capere non posset: „*vade post me, satana*“; imo omnes veri Christi discipuli similia in se suscipere debebunt. Cf. Dieckmann *I n. 353; 356 sq.*

II. „*Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti . . .*“ (*Mt 28, 19*).

Etiā quoad hunc textum *alii* ipsam genuinitatem inficiantur, *alii* verba ejus Christi esse negant. — Ad *priores auctores* inter alios pertinent Henr. Holtzmann *Lehrbuch der neutestamentlichen Theologie* p. 379; Loisy *les évangiles synoptiques II* 749 sqq; Spitta *Jesus und die Heidenmission*; Clemen *religionsgeschichtliche Erklärung des Neuen Testaments etc.* — Ad *alteros* spectat A. v. Harnack *Mission und Ausbreitung etc.*⁴ 44 sqq.

Pro textu apologetarum partes agunt E. Riggenbach *der trinitarische Taufbefehl*; Michiels *l'origine de l'épiscopat* 51 sqq; Meinertz *Jesus und die Heidenmission (neutestamentliche Abhandlungen I)*; J. Rivière *la propagation du christianisme*.

A. Pro genuinitate autem textus iterum testimonium ferunt omnes simpliciter editiones et versiones; in eodem testimonio pariter conspirat integer occidens et oriens antiquus christianus. „Requiras fortassis, ita Origenes, etiam hoc, quod cum ipse Dominus dixerat ad

¹⁾ *L'origine de l'épiscopat* p. 9 et p. 42; cf. etiam Ottiger *II* 104.

discipulos, ut baptizarent omnes gentes in nomine Patris etc., cur hic apostolus solius Christi in baptismo nomen assumpserit dicens: quicumque baptizati sumus in Christo“ (*in ep. ad Rom. t. V 8*). — Origeni adjungi possunt Tattianus *Leg. 68*; Theodotus gnosticus apud Clementem alex. in *excerptis ex oper. Theodoti n. 76*; Justinus *Apol. I 67*; *Didache 7, 1*. — In occidente textus noster suffragium invenit Cypriani *testim. II 26*, Novatiani *tr. Origenis de ll. ss. Scripturarum serm. VII*, Hippolyti *contra Noëtum 14*, Tertulliani *de bapt. 13*, Irenaei *adv. h. III 17, 1*. — Accedit suffragium episcoporum prolatum in concilio, quod sub Cypriano habitum est.

a) Contra hoc immerito *excipiunt*, quod Eusebius locis quibusdam verum nostrum omisit, cum et ipse locis aliis eundem commemoraverit v. g. *hist. eccl. I 8*; *de eccl. theol. III 5*.

b) Quodsi Harnack existimabat verba ista, quibus apostoli ad gentes dirigerentur, non convenire Matthaeo, qui Christo ideas potius particulares judaizantes tribuerit, errorem hujus auctoris facile recognoscas ex parabolis de vineatoribus, de invitatis ad nuptias etc. quae apud eundem evangelistam (*21, 33 sqq*; *21, 1 sqq*) leguntur. — *E contrario* et fors meliore jure ex ipsis ideis per totum evangelium Matthaei sparsis alii auctores ut Dieckmann arguunt, merito hanc conclusionem formalem evangelii expectari; cujus etiam singula verba correspondeant effatis Christi jam prius aliis in locis emissis. Qua in re cf. *Mt 11, 27*: „omnia mihi tradita sunt a Patre“; *Mt 18, 18*: „super terram . . . , et in coelo“; *Mt 24, 14*: „praedicabitur hoc evangelium in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus; et tunc veniet consummatio“ (cf. et *26, 13*; *10, 16 sqq*).¹⁾

B. Genuinitate textus recognita, verba ipsius Christi esse nemo negabit, nisi qui ipsam fidelitatem evangelistarum in re palmari in dubium vocaverit.

a) Quodsi opponunt verba Pauli: „non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare“, resolves phrasin „non me misit, sed“, in illam alteram magis relativam: „non tam me misit, quam“. Et ipsum terminum *baptizare* distingues ita, ut hic apud apostolum intellegas ipsum opus merum baptizandi, cum apud evangelistam opus quoque illud principale et integrum intellegitur, quo Christo discipuli faciendi sunt, quo apta doctrina

¹⁾ Cf. Dieckmann o. c. n. 225.

praemissa ii determinentur, qui demum baptizandi sunt, quemadmodum legitur de Petro *Act 10, 47*: „tunc jussit eos baptizari in nomine Domini J. Christi“. Cf. Cornely *comm. in 1 Cor ad textum*.

b) Textus *Act 10, 47*, modo citatus, tamen ansam praebet novae difficultatis. Hic *nimirum* legitur baptismum collatum esse *in nomine J. Christi*; atqui si verba *Mt 28, 18 sq* statim ab initio in ecclesia nota fuissent, baptismum semper collatum esset, ut ibi legitur: „in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti“.

Resp: Si *Act 10, 47*, quemadmodum et alibi, legitur de baptismo in nomine Domini Jesu, id non necessario de formula hujus sacramenti intellegendum est, sed de baptismo, qui ex mandato et auctoritate Jesu fit. Quod vero formula trinitatis vel tunc in usu fuerit, cognoscitur ex *Act 19, 3*, ubi apostolus ad verba quorundam: „neque si Spiritus S. est, audivimus“, statim reponit: „in quo ergo baptizati estis“. Evidenter supponit, in ipso baptismo occurrere nomen et commemorationem Spiritus Sancti.

III. Similia repetenda essent de aliis textibus gravioribus, ut *Mc 16, 15 sq* et *Jo 21, 15 sqq*; de his tamen in introductione communiter agitur.

§ 3. Christus institutionem ecclesiae promisit.

I. Institutionem ecclesiae Christus clarissime promisit, cum celeberrima illa verba ad Petrum apostolum direxit: „Super hanc petram aedificabo ecclesiam meam“ (*Mt 16, 18*). Videamus tamen, quae ad textum accuratius intellegendum ex ss. Scripturis addi possint.

Praeprimis Christus verba ista pronuntians evidenter supposuit, discipulos intellexisse quid velit termino „ecclesiam meam“, supposuit eosdem apte instructos de hac re fuisse. Hanc autem instructionem eos sub forma maxime regni coelorum a magistro suo coelesti accepisse, merito tenemus. Quare ex consideratione eorum quae de hoc regno coelorum a Christo proferuntur, recte deducimus, quid de ecclesia ab ipso aedificanda sentiendum sit.¹⁾

¹⁾ De termino „regni coelorum“ vel „regni Dei“ cf. Patrizi *de evangel. III disp. 46* (1853) p. 476 sqq; Franzelin *de ecclesia* p. 77 sqq; Jac. Schäfer *das Reich Gottes im Lichte der Parabeln des Herrn* (1897) p. 1 sqq; Leop. Fonck *die Parabeln des Herrn im Evangelium*² (1904) p. 48 sqq; Hil. Felder *Jesus Christus I* 215 sqq; Herm. Dieckmann *de ecclesia I* n. 104 sqq; B. Bartmann *das*

Sit igitur argumentum: Ecclesiam, quam Christus *Mt l. c.* aedificandam promisit, discipulis suis continua praedicatione sub forma gregis, ovilis, et praesertim regni designaverat. *Atqui* hisce terminis formae vere sociales et societas vera insinuantur. *Ergo* Christus hanc ecclesiam secundum modum verae societatis aedificandam sive instituendam promisit. — Ad cuius rei evidentiam haec ex ordine perpendas.

1. *De regno Dei in Scriptis N. Ti.* — Inde ab ipsa origine praedicationis evangelicae¹⁾ vox nostra saepissime in ss. litteris novi testamenti occurrit, ita tamen ut modo simplex nomen „regni“ (*Mt 4, 23*), modo cum addito „regnum coelorum“ vel „regnum Dei“ vel „Patris“ vel „Filii hominis“ occurrat; quae omnia in idem cadunt ei, qui textus parallelos apte contulerit.²⁾

Et *in genere* quidem vox regni facile multitudinem hominum importat, cuius aliquis (*rex, Deus*) gubernationem vel providentiam ex jure gerat. Re sic *complexive* considerata, facile discernas regnum *active* sumptum sive ipsam potestatem regendi (*regimen*), et *passive* sumptum sive multitudinem eorum, qui reguntur, imo et *terminative* intellegendum sive ipsas res ex providentia gubernativa procurandas. Regnum igitur Dei erit societas, in qua ipse Deus hanc gubernationem et providentiam suscipit, id quod ad eum pertinet jam ratione creationis (*regnum Dei naturale*); erit supernaturale, quando positiva voluntate superaddita peculiarem providentiam praeter vel supra exigentias naturae circa homines exercet. — Quantum vero attinet *in specie* usum sacrum

Himmelreich und sein König; M. J. Lagrange *le Messianisme chez les Juifs* (1909) p. 349 sqq; Kirchenlexikon sub. v. *Reich Gottes*.

Ex altera parte cautius relegas Schöttgen *Horae hebr. et talm.* I diss. 1 p. 1147 sqq; G. Dalman *die Worte Jesu I* (1898) p. 75 sqq; W. Bousset *die Religion des Judentums im neutestamentlichen Zeitalter*³⁾ p. 245 sqq.

¹⁾ *Mt 3, 2*, ubi verba Joannis Baptistae referuntur: „Poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum coelorum“; *Mt 4, 17* et *Mc 1, 15*, ubi eadem verba a Christo proferuntur; *Mt 10, 7*, ubi secundum eadem mandatum apostolis per Dominum fit.

²⁾ Cf. Dieckmann o. c. I n. 25.

huius vocis, in libris N. Testamenti non unam videtur retinere virtutem. Triplici saltem suppositione iste terminus a Christo adhibetur.

a) Aliquibus locis de donis vel ornamentis spiritualibus cogitaveris, quae in hoc regno ex divina providentia gubernativa hominibus praebentur (*de regno terminative intellegendo, de regno interno et gratioso*); ita v. g. *Rom 14, 17*: „Non est enim regnum Dei esca et potus, sed iustitia et pax et gaudium in Spiritu Sancto“; *Eph 5, 5*; *Hebr 12, 28*. Id quod nonnulli justo plus premunt, quasi in his adaequata ratio regni a Christo annuntiati inveniretur.

b) Alias sermo de regno Dei de se sensum magis eschatologicum immediate inferre videtur; idque *duplici ratione*, vel quod finem imponat prophetiis veteris T., vel quod absolute res huius mundi finiverit, in consummatione saeculi erigendum. Hoc altero sensu certe occurrit v. g. *Mt 11, 8*, et praepimis *Mt 25, 31*.

Sunt iterum, qui hanc alteram suppositionem exclusive menti Christi subjiciunt (*eschatalogistae*), inter quos eminent J. Weiß *die Predigt Jesu vom Reiche Gottes*²; A. Schweitzer *das Abendmahl im Zusammenhang mit dem Leben Jesu und der Geschichte des Urchristentums*; *Geschichte der Leben-Jesu-Forschung*; W. Baldensberger *das Selbstbewußtsein Jesu im Lichte der messianischen Hoffnung seiner Zeit*. — J. Schnitzer *Hat Jesus das Papsttum gestiftet?* A. Loisy *l'évangile et l'église*.¹)

c) Attamen „sciendum nobis est, quod saepe in sacro eloquio regnum coelorum praesentis temporis ecclesia [eaeque visibiliter constituta] dicitur“ (Gregorius M. *hom. 12 in ev.*). In quo ultimo sensu nos maxime insistimus, et quidem sensu affirmativo, id quod pro re nostra plane sufficit. Neque enim necesse est, ut ostendamus Christum semper hoc modo de regno Dei locutum esse. Ratio ista in ecclesia verificari debet, si Dominus saltem etiam sic voluerit intellegi.

d) Ceterum nota, has tres suppositiones non esse sine respectu et interna connexionem unius ad alteram, easque ad integram significationem sese complere. Quare etiam sine ulla repugnantia Christus modo unam modo alteram significationem magis directe prae oculis habere poterat.

Cum *nimirum* regnum Christi in hoc mundo perituro institutum ex ipsa intentione Christi alterum mundum perpetuo duraturum tanquam terminum respiciat, in quo ad debitam perfectionem

¹) Ceterum cf. H. Felder *Jesus Christus I* 208 sqq; K. Weiß *Exegetisches zur Irrtumslosigkeit Jesu Christi I* sqq. — De modernistarum placitis cf. *decr. Lamentabili Denz.* 2033; 2035; 2052.

adducatur, regnum praesens (*ecclesia*) hujus regni eschatologici vera inchoatio merito dicitur et cum ipso unitatem quandam init, quae est mediorum ad finem. Porro hujus regni eschatologici apta praeparatio in ecclesia non habetur nisi ratione donorum spiritualium, quae in ecclesia conferuntur; quare et haec data occasione praecise ex hac ejusdem propria et interna indole tanquam regnum internum urgeri potest. Ita observatio legum regni praesentis (*ecclesiae*) jus praebet ad ingrediendum regnum illud aeternum et simul jam participationem honorum spiritualium illius priorum, ut sunt gratia sanctificans cum habitibus et donis sibi adnexis, in quibus habetur vita aeterna. Sic quidem erit „finis, cum tradiderit (Christus) regnum Deo et Patri“; quomodo vero tradere potest, si ipsum regnum non jam ante finem ullo modo extiterit? Et ideo vel interim „oportet Eum regnare, donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus Ejus“ (*1 Cor 15, 24 sq.*).

2. Quid Christus praeprimis nomine regni Dei intellexerit? — Nos jam tenemus, Christum, quando de „regno coelorum“ loqueretur, saltem etiam et praeprimis de regno visibili et externo in hisce terris constituendo cogitasse.

a) Ne quid hic dicamus de modo, quo Christus ea, quae prophetae veteris testamenti de regno messianico eoque externo et visibili et hac in terra diffundendo praedixerint, in se traxerit (*Lc 4, 21; Mt 11, 4 sqq.*): certe illud regnum externum est et ad praesens tempus spectat, ad quod fundandum Christus in hanc terram venit (*Mt 1, 14*), quod ipse inter homines vivus praesens demonstravit (*Lc 11, 20*), ad quod latius spargendum apostolos inter homines hujus saeculi misit (*Mt 10, 7; 28, 19*); pro quo obligationes imposuit hac in terra adimplendas (*Mt 5 sqq.; 25, 40. 45*).

b) Accuratus indolem hujus regni Christus exposuit in parabolis. His regnum istud comparatur „grano sinapis, quod minimum est omnibus seminibus“ (*Mt 13, 31; Mc 4, 31; Lc 13, 19*), crescere tamen debeat advolantibus volucribus i. e. hominibus hujusce terrae. — His parabolis tale exhibetur regnum, quo boni adhuc colliguntur permixti cum malis, quorum separatio in ultimo demum judicio peragenda sit; huc referas parabolam de tritico et zizaniis (*Mt 13, 24 sqq.*), parabolam de sarena missa in mare (*Mt 13, 47*), de decem virginibus fatuis et prudentibus (*Mt 25, 1 sqq.*) — Idem regnum Dominus a judaeis transferendum esse enuntiat ad alios, qui fructum ejus faciant, utique hisce in terris: „Auferetur a vobis (judaeis) regnum Dei et dabitur genti facienti fructus ejus“ (*Mt 21, 43 sq.*). Quo sensu

et ista verba merito intelleges: „Dico autem vobis, quod multi ab oriente et occidente venient et recumbent cum Abraham et Isaac et Jacob in regno coelorum; filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores“ (*Mt 8, 11*).

Unde et illud intellegas, regnum hoc ex ipsa Christi mente ad omnes gentes destinari; id quod unanimes evangelistae etiam expressius edisserunt *Mt 28, 19*; *Mc 16, 15*; Lucas quoque, ubi dicit: „quoniam sic scriptum est et sic oportebat . . . praedicari in nomine ejus paenitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes incipientibus ab Jerosolyma“ (*24, 46 sq.*). Cf. etiam *Mc 14, 9*; *Jo 10, 16*; *11, 51 sq.*

c) Regnum suum Christus etiam sub alio schemate illustravit, gregis nimirum (*Lc 12, 32*) et ovilis, in quod oves non solum ex judaeis, sed et ex gentibus convocandae et sub Christo bono pastore colligendae sint: „Et alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili [synagogae]; et illas oportet me adducere, et fiet unum ovile et unus pastor“ (*Jo 10, 16 sq.*). Quae imago jam pridem a prophetis quoque usurpata et exulta erat; cf. Franzelin 84.

Ex omnibus manifestum est, Christum evangelium suum non per modum doctrinae tantum vel scholae philosophicae, sed sub concretis formis regni, ovilis, gregis hominibus adferre voluisse; hisce vero terminis formae sociales et vera societas sine ullo dubio insinuantur.

3. *Argumentum nostrum* his expositis facile apprehenditur. Ecce ad regnum illud coelorum annuntiandum ipse Christus inter homines apparuit (*Mt 4, 17*; *Mc 1, 14 sqq.*), ad hoc regnum praedicandum et inaugurandum discipulos misit (*Mt 10, 7*); ita ut tota ejus praedicatio „evangelium regni Dei“ declarari potuerit (*Mt 4, 23*; *9, 35*; *Mc 1, 14*). Et nunc tanquam rem, de qua sola sollicitus erat, in qua omne opus suum quodammodo comprehendere et finire voluit, promittit ecclesiam, dicens ad Petrum: „Super hanc petram aedificabo ecclesiam meam“. Certe de alia ecclesia hic apostoli cogitare non poterant, nisi quae sit ipsum regnum tam instantanter antea annuntiatum.

Ceteroquin hoc ex ipso textu merito infertur: Ad idem enim referas l. c.: „super hanc petram aedificabo ecclesiam meam“, atque „tibi dabo claves regni coelorum“. Idem ergo ecclesia et regnum coelorum est.

Praedicat igitur et promittit Christus apud *Mt 16, 19* ecclesiam maxime realem, in ordine externo et historico

inter homines hujus mundi constituendam ad modum regni seu verae proprieque dictae societatis.

II. Res confirmatur. — a) *Ex Mt 18, 15 sqq.* De eadem enim ecclesia, quam Christus *Mt 16* aedificandam promittit, *ib. 18, 15 sqq.* legitur: „Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum inter te et ipsum solum; si te audierit, lucratus eris fratrem tuum; si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum; quodsi non audierit eos, dic ecclesiae; si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus. Amen dico vobis, quaecunque alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo; et quaecunque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo.“

His verbis Christus non veterem synagogam, sed novam quamdam communitatem („ecclesiam“) stantem sub auctoritate stabili evidenter significat, dirigendam „super terram“. — Hi nimirum quibus crimina fratrum, duplici orreptione privata frustra adhibita, denuntianda declarantur, qui ut ecclesia audiendi esse dicuntur, discipuli Christi sunt, quibus dicitur: „*quaecunque alligaveritis etc.*“; hi autem cum distincti sint a synagoga ejusque magistratibus, novum regimen novumque coetum inferunt. His porro largissima („*quaecunque*“) et efficacissima potestas („*erunt ligata et in coelo*“) promittitur, quae fratres quoque ab unione, ut tali igitur visibiliter existente, excludere valeat; „*ethnici enim et publicani a coetu religioso judaeorum, a synagoga, exclusi erant.*“¹⁾ Intellegitur ergo in sermone Domini „ecclesia“ coetus a synagoga distinctus, firmis vinculis connexus, in quo stabilis quoque auctoritas posita sit, cujus potestas excommunicandi tanquam pars apparet potestatis longe universalioris: „*ligandi et solvendi quaecunque*“ i. e. vera societas.²⁾

¹⁾ Cf. Knabenbauer in *h. l.* p. 128; Schürer *Geschichte des jüdischen Volkes* p. 506 sqq.

²⁾ Explicant in hunc sensum textum nostrum etiam protestantes, ex. g. Zahn in *Mt ad l.* p. 492; Harnack *Kirchenverfassung und Kirchenrecht in den zwei ersten Jahrhunderten* p. 169, qui ex more suo de in textum sibi incommodum ut interpolatum rejicit.

b) Est et altera hujus rei apta confirmatio. — Certum *nimirum* est, prophetas jam in vetere oeconomia Messiam ut regem ejusque oeconomiam tanquam verum regnum in his terris constituendum vaticinatos esse; quod Daniel de hoc regno tribus aliis regnis omnibus hisce in terris sese excipientibus subsecuturo praevидit (2, 44), ad rem evincendam abunde sufficeret; ceterum cf. quae supra allegavimus. Unde et judaei tale regnum sub Messia constituendum expectabant.¹⁾ Christus autem tantum abest, ut hoc judicium eorum correxerit, ut etiam non obscure confirmaverit, praeparans sibi triumphalem ingressum in urbem, accipiens acclamationem sibi ut regi factam eamque ut sibi debitam contra renitentes pharisaeos vindicans (Le 19, 39 sq). Quare merito tenemus Christum de regno vero a se super terram constituendo cogitasse.

Utique non cogitabat de regno cum militibus propugnando, quod imperatorum hujus saeculi invidiam facesseret; erat enim totum ad finem religiosum ordinatum, qui regimen eorum nullatenus impediret. Attamen quod et finis religiosus sub externis regiminis formis appeti potest et inter homines appetendus est, non est, cur largius demonstremus. Tota ratio Veteris Legis id demonstrat, quemadmodum et ipsa indoles naturae humanae, quae etiam in re religiosa ad unionem socialem spontanea vi suburget.

III. *Praecipuam difficultatem* adversarii inde desumunt, quod Christus, ut ex plurimis ejusdem verbis patere videtur, persuasum habuit se statim a morte sua ad iudicium universale esse rediturum; quare regnum quod annuntiavit, non poterat esse nisi eschatologicum. — *Insuper* dicunt judaeos tunc de regno messianico non cogitasse nisi in sensum eschatologicum; in hunc eundem sensum ergo et Christus de regno suo sensisse praesumendus est.

a) Ut hoc alterum statim expediamus, certe nulla consequentia in eo deprehenditur: judaei sic vel ita cogitabant; ergo et Christus eodem modo sentiebat. — *Praeterea* judaeos sensus tantum eschatologicos de regno Messiae fovisse etiam merito negatur, qui ipsum Jesum post miraculum multiplicationis panum rapere et regem sibi constituere volebant (Jo 6, 14 sq), eique in sollemni ingressu acclamabant: „Benedictum quod venit regnum patris nostri David“ (Mc 11, 10). Ceteroquin cf. Lagrange *le*

¹⁾ Cf. supra p. 23.

messianisme chez les Juifs (1909) 257 sqq; Dieckmann o. c. I ass. II et III.

b) Majorem difficultatem persuasio illa facessit, quam adversarii Christo ipsi tribuunt et pro qua nonnullos textus citant, ut quae leguntur Mt 24, 34 cum locis parallelis. Ibi enarravit destructionem urbis, sed et orbis in consummatione saeculi fundam; et addit: „Amen dico vobis, quia non praeteribit generatio haec, donec omnia haec fiant“. Similiter provocant ad Mt 10, 23; Mt 16, 28; Mt 26, 64: „Amodo videbitis filium hominis, sedentem a dextris virtutis Dei et venientem in nubibus coeli“. — At- tamen cum ex altera parte Christus clarissime enuntiaverit, adventum suum ad ultimum iudicium non tam prope instare, utraque testimonia in harmonicum sensum componenda sunt. Textus porro alterius seriei clarissimi et manifestissimi sunt; unde illa Christi verba nobis objecta accommodari debent; quae accommodatio facile et legitime fieri potest.

a) Christus clarissime insinuat adventum suum alterum non tam prope instare. — Id certo indicatur verbis, quibus Christus praedicat, evangelium antea omnibus gentibus et in universo mundo praedicandum esse: „praedicabitur hoc evangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus, et tunc veniet consummatio“ (Mt 24, 14; coll. Mc 13, 10; 16, 15; Lc 24, 47). — Similiter inter ipsum excidium urbis Jerusalem et consummationem mundi intermittendum esse longius tempus, indicat enarrationem suam concludens: „Captivi ducentur in omnes gentes et Jerusalem calcabitur a gentibus, donec impleantur tempora nationum“ (Lc 21, 24). En loquitur de temporibus nationum; id certe non intellegitur de brevissimo quodam temporis intervallo. — In- super Christus duas distinguit semper regni sui condiciones. Unam, sub qua semina ab ipso sparsa lente per herbam, spicam, frumentum se evolvant; et alteram, cum messis maturata quasi unica die „statim“ colligatur (Mt 13, 1 sqq; 31 sqq; Mc 4, 26 sqq; 30 sqq).¹⁾ Illud seminum incrementum vero ante messem (consummationem) iterum tempus sibi vindicat.

3) Textus autem adversariorum facile accommodantur, quin ulla vis iisdem inferatur. Ita verba ista: „Non praeteribit generatio haec, donec omnia haec fiant“, referre poteris ad ea, quae

¹⁾ Ceterum cf. K. Weiß *Exegetisches zur Irrtumslosigkeit Jesu* p. 36 sqq; 67 sq.

de destructione urbis dicuntur.¹⁾ Vel vox *generatio* (γενεά) intellegitur „gens judaeorum“ per saeculorum decursum manens.²⁾ — Quae leguntur *Mt 10, 23*: „*non consummabitis civitates Israel, donec veniat Filius hominis*“, probabiliter nihil enuntiant nisi, multos judaeos convertendos remanere usque ad alterum Christi adventum, sive prius sive tardius veniet. Vox *consummabitis* dein significat vos et qui post vos in vestrum locum succedunt. Quem usum et Christus et apostoli alias quoque servant.³⁾

Alia verba, quae *ib. 16, 28* invenies: „*sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno suo*“, intelleges merito de filio hominis mox late regente in ecclesia sua per orbem; alii haec intellegunt de eversione urbis et templi, in qua Christus venisse et *judicem* egisse super Israel merito tenetur, coll. *24, 3*. — Verba denique, quae Christus direxit ad impios iudices suos: „*Amodo videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei et venientem in nubi- bus coeli*“, nihil aliud sibi volunt, nisi quod iudices isti, qui tunc Christum in statu humillimo sibi adstantem viderint, cum jam non visuri sunt nisi gloriosum Dominum; id quod ipsis illis iudicibus forsitan non fiet nisi ad diem iudicii.

c) Alii (ut *Harnack*) ad regnum Christi mere internum arguendum quasi a priori ratiocinantur. Ita v. g. disserunt: *Essentia* vel „*nucleus*“ totius evangelii in eo invenitur, ut homo interne et religiose cum Deo tanquam patre suo connectatur; hoc solum igitur et „*regnum Christi*“ in evangelii nostris infert. — *Resp.*: Haec cum Deo conjunctio facile finis principalis praedicationis evangelicae tenetur; neque tamen finis media excludit, de quibus mediis exhibendis Christus in evangelio non minus sollicitus erat, inter quae ecclesia primum locum occupat.

Maxime vero pro regno Christi mere interno arguendo provocant ad *Lc 17, 21*: „*Ecce regnum Dei intra vos est*“; de quo textu aptius alio loco disputabitur. — De aliis quibusdam ineptiis adversariorum vide *Van Laak n. 48, 2 sqq.*

§ 4. Christus ecclesiam sub formis vero socialibus *included in truth* reapse instituit.

I. „*Instituere ecclesiam*“ nihil aliud sibi vult nisi ut quis efficaci influxu elementa essentialia ejusdem (*materiam, formam, finem*) determinet, ad quae sub respectu sociali praeprimis auctoritas in eadem ponenda spectat; de hac

¹⁾ Cf. K. Weiß *l. c.* 108 sqq.

²⁾ Knabenbauer *in hunc locum p.* 349.

³⁾ Cf. K. Weiß *l. c.* p. 148.

tamen nunc nonnisi in genere agendum erit, cum accuratior ejusdem inquisitio jam ad constitutionem ecclesiae pertineat.

Res ipsa pertinet ad dogma fidei, quatenus affirmatur, Christum ecclesiam in forma verae societatis ipsum per sese (immediate) instituisse; de qua re cf. *conc. vatic. s. III c. 3 et s. IV prooem.* (*Denz. n. 1793; 1821*). Unde merito in juramento contra modernistas et hoc assumitur: „Firma fide credo, ecclesiam per ipsum verum et historicum Christum proxime ac directe institutam“.

1. Christum ecclesiam reapse instituisse jam ex ejusdem promissione manifestum est. Haec enim promissio prorsus absolute ab ipso enuntiata est: „aedificabo ecclesiam meam“, ait, i. e. opus perficiam, cujus gratia veni in mundum; haec promissio regnum coelorum respicit, quod super universum orbem usque ad consummationem permansurum sit, quod ut semen ab Ipso seminatum crescat usque ad messem, qua triticum a zizaniis, boni a malis ex ipso segregandi sint etc. — *Atqui* quod Christus tam absolute praedixit et promisit, hoc et perfecit.

2. Idem expressius et magis directe ostendi potest ex iis, quae Christus ex mortuis redivivus egit, cum „apostolis suis praebuit seipsum in multis argumentis . . ., loquens de regno Dei“ (*Act 1*). Inter ejusdem sermones hos considera:

a) In prima apparitione ad apostolos: „Pax vobis, inquit; *sicut misit me Pater, et ego mitto vos*“ (*Jo 20, 21*). His verbis Dominus ad continuandum munus et opus suum, ad continuandam propriam missionem suam electos quosdam discipulos ordinavit cum omni potestate necessaria; venit autem Jesus ut verus rex in mundum, ut omnis, qui est ex veritate, audiat vocem ejus (*Jo 18, 37; coll. 17, 2*). Necessario igitur cum missione apostolorum regnum veritatis dilatabitur et sic vera societas exorietur.

Id quod clarius patebit, si ad exemplar respexeris, quod Christus vivus inter discipulos ipse praebuit et secundum quod apostoli jam mittendi erant. Ipse enim inter discipulos tanquam dominus et magister suprema potestate conversatus est, inter discipulos varios induxit gradus, quibus etiam distincta munera adjudicavit ad-

dita sanctione: „qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit“ (*Lc 10, 16*). His vero ordinem inter suos vere sociale inauguratus est, quo servato et continuato ecclesia per modum verae societatis necessario exoreretur.¹⁾

b) Jamjam ascensurus ad Patrem sollemnissime Christus ad apostolos: „Data est, inquit, mihi omnis potestas in coelo et in terra; euntes ergo [i. e. freti hac potestate] *docete omnes gentes* [sive potius reddite mihi discipulos omnes gentes], baptizantes eos . . . *docentes eos servare omnia*, quaecunque mandavi vobis“ (*Mt 28, 18*); „qui vero [vobis praedicantibus] non crediderit, condemnabitur“ (*Mc 16, 16*). — His verbis evidenter designatur multitudo colligenda ex omnibus gentibus; denotatur vinculum quo haec multitudo in unum colligetur [doctrina et observatio una]; determinatur et medium hujus unitatis stabile et efficax [sacra auctoritas]: „docete eos servare omnia, quaecunque mandavi vobis; et ecce vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi“. Sic vero ecclesia secundum omnia verae societatis elementa essentialia per ipsam voluntatem Christi determinata, et ideo vere instituta esse intellegitur. Cf. De San o. c. n. 32.

De his amplior sermo recurret; id vero vel obiter inspicienti palam fit, quod Christus doctrinam suam caelestem non more platonico, sed sub formis socialibus tradendam hominibus commisit. Provocans enim ad supremam suam potestatem ministerium ordinavit, a quo homines sacram doctrinam accipiant et vel recepto baptismo ulterius dirigantur; addidit magisterio regimen quoad hominum salutem idque tanta auctoritate praeditum, ut qui illud spreverit, ipsum et Patrem sperneret, qui illud non audierit, excluderetur a communione reliquorum et ab ipsa salute aeterna (*Mc 16, 16*).

3. Eadem res probatur ex suffragio ipsius ecclesiae. Sane ecclesia, quae sub nomine Christi in terra existit, ab hominum memoria inde ab antiquissimis temporibus formam vere sociale habebat. Atqui hujus formae, quemadmodum et ipsius existentiae suae, christiana antiquitas non alium auctorem unquam novit nisi solum Christum; „novae vitae ac piis hominibus accommodatae rei-

¹⁾ Cf. Batiffol-Seppelt *Urkirche und Katholizismus* p. 82.

publicae primus introductor et legislator existit Christus“, ait historiae ecclesiasticae parens Eusebius ille caesarensis *dem. ev. II 2*. Inter antiquiora legas v. g. Tertulliani testimonium *adv. Marc. IV 5*; Ignatii mart. *Eph 6*; Clementis rom. *ad cor. n. 42 sq*; et inter ipsos apostolos Pauli ex. g. *1 Cor 3, 4 sq*; *Eph 1, 23*; *Hebr 3, 1—6*.¹⁾ Si igitur societati de se suaque origine testanti omnino credere licet, Christus ecclesiam sub forma societatis instituit.

Hoc ecclesiae testimonium confirmatur valde, cum semper sibi constans et aequale prostet usque ad ipsum tempus minime mythicum, cui origo ejusdem adscribitur, quo notitia hujus rei plana et obvia facillime apprehendebatur et dijudicabatur. — Indubium redditur eo, quod eidem adstipulantur suffragia omnium quoque adversariorum antiquorum: judaeorum, gentilium, haereticorum, schismaticorum. Cf. Straub *n. 50 sq.* X

✓ II. Ex iis quae attulimus, simul manifestum est, ecclesiam jam ex mente ipsius Christi a synagoga prorsus distinguere; neque enim haec synagoga tunc a Christo demum aedificanda erat. (*cf. Mt 16, 18*); neque synagoga tunc propinqua tantum erat inter homines, quemadmodum de ecclesia dicitur: „poenitentiam agite; appropinquavit enim regnum coelorum“.

✓ Idem claret ex toto modo, quo Christus hoc regnum suum ordinavit; alios enim ritus essentialiter diversos a vetere observantia dedit ut baptismum, aliud instituit sacrificium aliosque sacerdotes et magistros, quos etiam ad universas gentes direxit; largiorem quoque et perfectiorem addidit doctrinam, idque in directa oppositione ad illa, quae erant veteris Legis, dicens v. g. *Mt 5, 21*: „Audistis, quia dictum est antiquis; ego autem dico vobis“; cf. etiam *ib. 27 sq, 32, 33 sq, 38 sq, 43 sq*; *Mt 9, 14*; *Mc 2, 18 sqq*; *Lc 5, 33 sqq*.

¹⁾ Uberiora testimonia inveneris Straub *n. 47 sqq*; Wilmers *de ecclesia n. 16*.

✓ **Scholion I.** *De abrogatione veteris oeconomiae.* — Haec nova Christi ecclesia non sine cohaesione vel interna relatione erat ad illud vetus foedus, quod Deus per Mosem cum populo Israel pepigit. Hoc enim ex tota sua ratione typus simul erat et praeparatio eorum, quae in Christo et per Ipsum demum ventura erant; ideoque in multis duas illas oeconomias convenire oportebat, maxime quod attinet ad doctrinas. Nihilominus qua typus ectypo, qua praeparatio et umbra rei praeparatae perfectioni et veritati lex mosaica simpliciter cedere debebat, quam primum finis advenit, in quem tendebat. Quae est etiam apostoli doctrina docentis: „Lex paedagogus noster fuit in Christum“; et ideo, „ubi venit fides, jam non sumus sub paedagogo“ i. e. lege (*Gal 3, 23*), et vetus testamentum „evacuatur in Christo“ (*2 Cor 3, 14*).

Hanc Legis abrogationem futuram esse, et ipse Dominus non uno modo praemonuit; et in genere id fecit verbis *Lc 16, 16*: „Lex et prophetae usque ad Joannem; ex eo regnum Dei evangelizatur“. Exinde majorem se praedicavit prophetis (*Mt 12, 41 sq; 13, 17*) majoremque legibus per Mosem datis (*Mt 5*), cui „omnia tradita sunt a Patre“ (*Mt 11, 27; 28, 18*); in qua potestate et leges obligationesque veteres morales ad majorem perfectionem adducit (*Mt 5*), dominum semet declarat etiam sabbati (*Mt 12, 8*), templum et cultum ei adnexum destructum iri annuntiat, cum jam „veri adoratores (absque templo) adoraturi forent Patrem in spiritu et veritate“ (*Jo 4, 21 sqq*), puritatem legalem non esse aestimandam docet prae interna cordis munditie (*Mt 15, 11*). Deinde totum populum Israel, cum quo foedus illud vetus essentialem nexum servabat, qua talem rejectum iri praedicat (*Mt 8, 11; 21 43*) et in fine ante passionem suam ipse novum foedus in suo sanguine consecratum apertis verbis substituit, dicens apud *Lc 22, 20*: „Hic est calix Novum Testamentum in sanguine meo, quod pro vobis fundetur“ (cf. et *1 Cor 11, 25*, coll. *Exod 24, 8*). „Dicendo autem novum, ait apostolus veteravit prius“ (*Hebr 8, 13*).

Ita executus est Christus, quae olim jam vaticinatus est Jeremias, dicens: „Ecce dies venient, et feriam domui Israel et domui Juda foedus novum, non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti, pactum quod irritum fecerunt“ (31, 31 sq). Ceterum cf. supra p. 20 sq.

De ipsa autem hac veteris oeconomiae evacuatione jam videamus, qualis sit.

1. Tria institutorum genera vetus lex continebat: Spiritualia, quae ad veram de Deo et de moribus doctrinam referebantur; caeremonialia, quae pro cultu Deo sub concretis formis exhibendo per Mosen peculiariter determinata erant; judicialia sive politica, quibus gens judaeorum qua populus et formabatur et conservabatur. Inter haec gravissimum discrimen intercedit, quod caeremonialia et judicialia veteris legis exclusive propria sunt, spiritualia vero simul ex naturali eaque aeterna legislatione habentur.

His praemissis tota quidem lex mosaica evacuata i. e. abrogata est, praecepta politica et caeremonialia, sed etiam spiritualia, quatenus sunt ex lege mosaica. Tamen cum priora illa praecepta simpliciter et absolute abolita sint, spiritualia de facto christianos quoque obligare pergunt, non vi legis Mosis, sed quatenus legis naturalis sunt et a Christo Domino denuo stabilita, imo ad perfectius adducta sunt (*Mt 5 sqq*). Cf. *Catechismus rom. III c. 4 n. 4*. — Haec igitur spiritualia (theologica et moralia) cum judaeis nobis communia sunt, non formaliter vi ejusdem legislationis, sed materialiter, in quantum nostra legislatio in idem cadit ac eorum institutio. Cf. *Pesch prael. dogm. V n. 511 sq.*

2. Cum autem christiani ex judaeis legem mosaicam per tempus adhuc observaverint post ipsam ascensionem Christi et adventum Spiritus Sancti, nunc quaeritur, quomodo et quandonam lex illa vetus deleta sit. Et hac in re non jam ipsae leges, sed earum observantia distinguere debet. Est una observantia, quae instituta veteris legis in formali ratione retinere velit, qua spectabant ad vetus testamentum, nimirum praecise ut sunt typi et promissiones Christi futuri. Qui igitur sic caeremonias Veteris Legis observaret, actu ipso profiteretur se adhuc expectare Christum Messiam. — Altera observantia ea foret, qua ista instituta simpliciter servarentur, quatenus sunt ex lege divina, quae etiam post Christi adventum sub aeterna sanctione hominem obligaret. — Tertia observantia ea distinguitur, qua ritus isti ut liciti saltem custodirentur. — Quarta denique observantia ea erit, qua ritus isti relinuntur non vi legislationis veteris et divinae,

sed vi novae cujusdam et humanae legislationis sive ecclesiasticae sive civilis.

✓ Hac distinctione praemissa teneas, quod lex mosaica integra a morte Christi statim mortua est, non tamen ejusdem observantia pro omni casu et sub omni respectu etiam mortifera sive peccaminosa evasit; qua in re haec accuratiora addi possunt:

✓ a) Mortifera in omni casu observantia deliberata illa est, qua Deus sub formali ratione veteris oeconomiae colatur in fide et expectatione Messiae adhuc venturi; talis enim observantia abnegationi Christi, veri Messiae, aequivaleret et peccatum contineret apostasiae. Cf. s. Augustinum *contra Faustum* XIX 8; s. Thom. *S. th. 1. 2 q. 107 a. 2 ad 1.*

b) Sed et *altera observantia* rituum antiquorum superstitiosa, ideoque peccaminosa est, qua quis eos observaverit ratus, hoc ex divina voluntate adhuc esse de necessitate salutis. *Etenim* cum ex manifesta doctrina apostoli lex cum omnibus suis ritibus abrogata sit, ejusmodi observantia adversaretur Scripturis et Deum superstitiose honorare vellet cultu, quem ipse jam aspernatur (cf. *Heb 8, 8 sqq; 12, 26 sqq*). — Haec observantia professionem quoque includeret ea, quae per Christum in novo foedere instituta sint, ad salutem non sufficere; contra quem errorem Paulus totam epistolam ad galatas conscripsit, in qua v. g. legitur: „evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini [i. e. justificationem quae-ritis]; a gratia excidistis“ (5, 4). Quae verba commentatur s. Augustinus *ep. 82, al. 19, 2.*

c) *Tertia observantia*, quae ritus illos ut permisos tantum exerceat, certis in adjunctis ad tempus saltem obtinere poterat. Pro certa temporis differentia *nimirum* rationes vigeant, quae ejusmodi observantiam cohonestabant; ejusmodi ratio olim erat, ne lex illa antiqua subito rejecta etiam intrinsecus mala existimaretur vel veritas et divinitas veteris legis in dubium vocaretur; ejusmodi ratio desumitur inde, ut lex ista, olim divinitus statuta patribus, honeste seponeretur neve judaei per abruptum foederis antiqui contemptum nimis offenderentur. Hac observantia et ipsi apostoli per tempus aliquod veteres caeremonias observabant.

Hanc doctrinam olim in celeberrima controversia s. Augustinus contra s. Hieronymum defendit;¹⁾ hanc s. Thomas exponit *1. 2 q. 103 a. 4 ad 1*; de eadem doctrina cf. Eugenium IV in *decreto pro jacobitis* (Denz. 712). — Quaestio tamen, quo tempore et ipsa haec observantia cedere debuerit, quo caeremonialia veteris legis vere mortifera facta sint, non ita facile solvitur. Com-

¹⁾ Cf. Pesch *l. c. V n. 524.*

Dorsch, De ecclesia.

munitur tenetur, quod destructa urbe eversoque templo populoque disperso et ipsi judaei intellegere poterant finem cultus antiqui advenisse; quare ex illo tempore, sepultura ejusdem legis cum omni honore peracta, etiam tertia observantia rituum legalium illicita facta est.

d) *Quarta* denique *observantia*, quae nititur nova et distincta legislatione, jam respicit elementa spiritualia, v. g. decalogum, quem christiani observant, ut olim judaei. — Sed eadem observantia refertur ad alia quoque instituta, *praeprimis* civilia vel politica, cum praecedentes quasi unice respexerint caeremonialia. Jam quaeritur, num ecclesia vel etiam societas civilis observationes ejusmodi, quibus olim judaei vi legis mosaicae obstricti erant, propria auctoritate suis imponere possit custodiendas, num possit v. g. praescribere circumcisionem, vetare usum suffocatorum. Respondet Benedictus XIV in *litt. encyclic. d. d. 1. Martii 1756*: „In potestate ecclesiae Christi est, justis concurrentibus rationibus gravibusque de causis, ut obligationem redintegret observandi aliquod ex praeceptis caeremonialibus, quae erant in lege veteri . . . , dummodo praeceptum non sit ex eorum numero, quae in lege veteri praecipue ordinata erant ad praefigurandum Messiam venturum . . . , sed sit ex genere eorum, quae ad externam disciplinam et corporis munditiam pertinebant, in quorum classem profecto referenda veniunt, quae de cibis mundis et immundis praescripta fuerant“ (§ 63).

3. Ex iis, quae modo audivimus, tria sequuntur

1. a) Integra lex Mosis ab ecclesia restaurari nequit; etenim multa omnino in ea inveniuntur, quae alii fini non inservant, nisi ut Christum venturum praefigurent. In errore igitur versantur, qui tempus fore existimant, quo populus judaeorum versus consummationem mundi conversus ad Christum in templo jerosolymitano simul cum sacrificio eucharistico ex mandato divino sacrificia quoque veteris legis Deo sit immolaturus.

2. b) Inter praecepta porro caeremonialia sunt quaedam, quae etiam seorsim spectata valorem non admittunt, nisi ut bona in Christo futura praefigurent; haec instaurari nequeunt. Inter haec sacrificia maxime animalium vel et ipsa circumcisio a Benedicto XIV l. c. recensentur.

3. c) Praeterea vero aliae observationes et caeremoniales et civiles sunt, quae ejusmodi typicam rationem non necessario inferant, sed fundamentum habeant in utilitate disciplinari, ethica, politica; et ejusmodi observationes vi novae legislationis ecclesiasticae vel civilis permitti vel praescribi poterunt. Exempla habes in lege decimarum, in observatione ciborum mundorum et immundorum diu in ecclesia perdurante. — Ad utilitatem

eorum vero commodius ostendendam auctoritas ecclesiastica etiam ad veterem legislationem provocare poterat, quin eo ipso ipsam obligationem ex illa legislatione repeteret. Cf. Franzelin *p. 42 sqq*; Suarez *de legibus IX*.

d) Vix demum notandum est, quod ex rationabili causa materialiter aliquis sine offensa idem facere potest, quod olim in vetere lege ex praescripto legis faciendum erat; si quis v. g. die sabbati a labore vacaret ad vires reficiendas vel etiam circumcideretur ad curandam sanitatem etc.

✓ 4. *Neque obstat* contra abrogationem V. Legis per Christum promulgatam — a) quod Ipse per totam suam vitam legem observabat, synagogas frequentabat, auctoritatem scribarum legitimam declarabat, praerogativas populi Israel agnoscebat. Neque enim Christus voluit, ut lex abrogaretur et ecclesia plene et perfecte constitueretur nisi post passionem et resurrectionem suam, ut ipse sic legem implens eam ad perfectum adduceret; nova vero oeconomia non est initiata nisi in ipso crucis sacrificio.

„Quia ergo toto eo tempore, quo mortalem vitam hisce in terris degit, lex mosaica nondum abrogata erat proindeque totam suam vim obligandi retinebat, ideo toto eo tempore et ipse eam legem observare voluit et a judaeis eam servandam esse inculcavit; omnibus tamen modis interim declarabat et inculcabat particulari oeconomiae mosaicae mox substituendam esse aliam oeconomiam universalem, — publicum et solemnem Dei cultum iam non restrictum iri ad unum locum, sed ubique terrarum celebratum iri, — regnum Dei translatum iri ad gentem facientem fructum ejus, — evangelium praedicatum iri in omnibus gentibus etc.“ (De San *n. 50*).

b) Si vero Christus asserit se non venisse ad abolendam legem mosaicam (*Mt 5, 17 sq*), hoc intellegit aut de praeceptis, quae ad sanctitatem morum pertinent, aut, si et de aliis, Christus vult inculcare, quod „necesse est impleri omnia, quae scripta sunt in lege Moysi et prophetis et psalmis de me“ (*Lc 24, 44*). Sic omnia, quae in vetere lege proferuntur, in novo foedere valent, eo quod impleta sunt: figuris ad res ipsas perductis et praeceptis moralibus ad perfectiora elevatis.¹⁾ 113

✓ c) Quodsi deinde Christus sermoni suo *Mt 5, 19* addit: „Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis . . ., minimus vocabitur in regno coelorum“, haec aut de vetere lege valent pro tempore, quo adhuc vigeat, aut de propria ipsius lege tunc a *v. 21* exposita facile intelleguntur. Cf. De San *n. 52 sq*.

Scholion II. De mente Christi universalistica. — In specie discrimen inter duo foedera V. et N. Testamenti quam

¹⁾ Cf. Dieckmann *o. c. I n. 181 sqq*.

maxime inde elucet, quod prius illud de se ad particularem gentem judaeorum restrictum erat, hoc alterum vero ex ipsa voluntate Christi universas gentes respicit. Hanc universalem Christi voluntatem multi protestantes theologi rationalistae negant, quos ut solent sequuntur modernistae. Ita v. g. Harnack existimat Christum, sicut ecclesiam propriam non instituerit, ita neque novam attulisse doctrinam, sed plane iis adhaesisse, quae fuerint veteris oeconomiae. Si in evangeliiis aliquid reperit, quod universalismum sapit, aut ut interpolatum hoc rejicit, aut evangelistas animadvertit scripsisse, cum evangelium de facto adjunctis temporum necessitantibus jam inter gentes annuntiaretur, et sic ideas proprias vel aetatis illius Christo adfinxisse. Similiter sentiunt Pfleiderer, Wellhausen, Wernle, von Dobschütz, Jülicher aliique.

Alii ut Holtzmann et ipsi Christum ab initio particularismum judaicum retinuisse putant, postea vero per obstinationem judaeorum offensum se ad gentes convertisse et universalismum praedicasse. Utraque sententia vana est.

1. Et Christum pro omnibus hominibus venisse tres illi magi praenuntiant, qui ex divina vocatione ad cunabula redemptoris recenter nati festinaverunt (*Mt 2, 1 sqq*), quam rem Harnack inanibus rationibus ut mythicam fabulam respuit; huc referas et *Lc 2, 31*, ubi Christus praedicatur „salutare ante faciem omnium populorum et lumen ad revelationem gentium“. — Ipse Christus ab ipsis initiis vitae publicae libere conversatur cum samaritanis, quibus etiam messianitatem suam apertius denuntiat (*Jo 4*); postea similiter cum hominibus ex gentilitate natis facit, quales centurio et mulier syrophoenissa erant.

Mox mentem suam, licet ob rationes paedagogicas pedetentim tantum, etiam expressius et apertius manifestat. Ita rem ut certo certius fundam supponit *Mt 10, 18* et *Mc 13, 9 sq*: „Tradent vos in conciliis et in synagogis vapulabitis, et ante praesides et reges stabitis propter me in testimonium illis; et in omnes gentes primum

oportet praedicari evangelium¹⁾ Similiter *Mt* 26, 13, ubi Christus de unctione ipsi per Magdalenam facta: „Amen, inquit, dico vobis, ubicunque praedicatum fuerit evangelium hoc in toto mundo, dicetur et quod haec fecit in memoriam ejus“ (coll. *Mc* 14, 9).²⁾

Expressius idem insinuatur in parabola de vinitoribus *Mt* 21, 33—43, coll. *Mc* 12, 1 sqq: „Ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei et dabitur genti facienti fructus ejus“; „perdet colonos et dabit vineam aliis“. Et iterum clarius *Mt* 8, 11: „Dico autem vobis, quod multi ab oriente et occidente venient et recumbent cum Abraham et Isaac et Jacob in regno coelorum; filii autem regni ejicientur“. Huc referas, quod apostolos suos, „salem terrae“, vel „lucem mundi“ appellat (*Mt* 5, 13 sq).

Omnino clare et aperte demum rem annuntiat Christus a mortuis redivivus apud *Mt* 28, 18 sq: „Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos“, vel *Mc* 16, 15: „Euntes in mundum universum praedicate evangelium omni creaturae“; quibus consona inveniuntur *Lc* 24, 46 sq; *Act* 1, 8. Quae omnia adversarius brevi gestu eliminat dicens: „Es ist unmöglich und völlig zwecklos, mit jenen zu streiten, die in der Ablehnung der Ueberlieferung, Jesus habe nach seinem Tode gegessen und getrunken und seinen Jüngern Lehrvorträge gehalten, eine unstatthafte Voreingenommenheit sehen“ (*l. c. p.* 35). His utique abyssum aperit, quae vere impermeabilis est inter nos et illum.

X Ceterum adversarii, ut se a veritate defendant, non solum quae de Domino redivivo ex mortuis traduntur, sed integrum Joannis evangelium rejicere debent, quod ab ipso initio usque ad finem in

¹⁾ Ad hunc textum Harnack animadvertit: „Diese Stelle legt ein geschichtliches Theologumenon in den Mund Jesu, welches schwerlich von ihm stammt“ (*Mission etc. s. I c. 4*). — Cur, quaesiveris?

²⁾ Ad rem Harnack *l. c. I p. 34*: „Diese Stelle erweckt zwar nicht in Bezug auf den Vorgang selbst (die Salbung), wohl aber in Bezug auf die Rede Jesu v. 8 und 9 [Prophetie!] starke Bedenken; denn sie ist ein Hysteron-Proteron; und zudem ist die feierliche Versicherung auffallend; es muß ihr eine nicht mehr deutliche Kontroverse zugrunde liegen, welche den Vorgang nicht nur damals, als er sich ereignete, sondern auch später noch hervorgerufen hat. Wurde er etwa in Zweifel gezogen?“ Et Harnack num sic quidquam probavit?

eo est, ut hunc universalismum Jesu depraedicet. Audiamus Harnack rem sibi desperatam ipsum exponentem: „Vom vierten Evangelium ist in diesem Zusammenhang ganz abzusehen; denn es hat den Horizont der Predigt Jesu nach Maßgabe der in den beiden ersten christlichen Generationen erfolgreich unternommenen Heidenmission erweitert, und dementsprechend die ‚Juden‘ von Anfang an als die Verworfenen erscheinen lassen. Läßt man auch den Prolog beiseite, so begegnet sofort (1, 29) das Wort im Munde des Täufers: ‚Siehe das Lamm Gottes, welches die Sünde des Kosmos trägt‘, und das ganze Evangelium ist von direkt universalistischen Aussagen durchzogen. Jesus ist der Welttheiland und Gott hat die Welt also geliebt, daß er ihn gesandt hat usw.“ (l. c.). Sapienti sat!

2. *Ad exceptiones.* — a) Quaesiveris statim, cur Petrus *Act 10, 1—48; 11, 1 sqq.*, ita per Dominum jam edoctus, de admissione gentium haesitaverit et nonnisi revelationi tunc demum ipsi factae acquieverit. — *Resp:* Potuit dubitare de temporis momento, quo evangelium ad gentes transmittendum esset, vel etiam de conditionibus, sub quibus admittendae essent, num v. g. prius per circumcisionem essent mundandae.

b) Ex iis, quae exposuimus, facile respondebis, si quando Christum audiveris protestantem, „se non esse missum nisi ad oves quae perierunt domus Israel“ (*Mt 15, 24*), ad quas etiam solas praedicaturos apostolos misit (*Mt 10, 5 sq.*). — Voluit enim Christus, ut evangelium ante omnia judaeis annuntiaretur, quemadmodum a prophetis praedictum erat, quemadmodum et ipse expressius ordinavit dicens: „eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judaea et Samaria, et usque ad ultimum terrae“ (*Act 1, 8*). Ideo verba ista pro certa temporis differentia intellegenda sunt. Ratio vero hujusmodi oeconomiae manifesta est inde, quod judaei tanquam populus Dei peculiaris jam a saeculis divinitus electi erant paedagogus ad Christum; ideoque et melius praeparati inveniebantur ad Christum cognoscendum et recipiendum.

§ 5. Res confirmatur ex primitiva ecclesiae historia.

Hac in re ab initio consideraveris: Ante Christum nullius ejusdem ecclesiae mentio fit; misit Christus apostolos, ut exeuntes docerent universas gentes, et ecce ab ipsa executione hujus mandati ecclesia sub nomine Christi et sub forma sociali in mundo apparuit. Quamdiu igitur vis et connexio hujus facti nativa non evidentibus rationibus contrariis eliditur, merito ad mandatum illud Christi ejus-

que executionem existentiam ecclesiae Christi tanquam ad causam referas. — Ad illustrationem vero propositionis antecedentis haec velis considerare.

A. Quae in actibus apostolorum narrantur.¹⁾

1. Ante conversionem gentium. — a) Ab ipsa ascensione Christi omnes ejus discipuli fideles, maxime apostoli cum matre Jesu, in unum congregati sunt et ordinante Petro vel ante Spiritus S. adventum Judae proditori „in sortem ministerii hujus“ substituerunt Mathiam (*Act 1, 15 sq.*).

Die pentecostes *deinde* Petrus praedicationem evangelii initiavit, „et appositi sunt (προστέθησαν) in illa die animae circiter tria millia“; et hi e vestigio vinculo arctissimo religioso, ritibus sacris propriis et communi oratione inter se conjuncti apparent: „qui receperunt sermonem Petri, baptizati sunt . . .; erant autem perseverantes in doctrina apostolorum, et communicatione fractionis panis et orationibus etc.“ (*Act 2, 40 sqq.*). Tanquam necessaria hujus communicationis conditio autem apparet, ut prius „receperint sermonem Petri“, ejus magisterio se submiserint, et deinceps „in doctrina apostolorum perseveraverint“; qui apostoli hanc doctrinam contra prohibitionem sacerdotum et magistratuum templi ex mandato, ut ajunt, divino prae-fracte tenebant, cf. 4, 19; 5, 29.

Horum perfecta unitas celebratur (*ib.* 2, 32) verbis illis celebribus: „multitudinis credentium erat cor unum et anima una“. Haec multitudo etiam ut bene cognoscibilis et distincta ab aliis apparet: „erant [enim] unanimiter omnes in porticu Salomonis; ceterorum autem nemo audebat se conjungere illis“ (*ib.* 5, 12).

b) Crescente numero discipulorum apostoli cognoverant, se omnibus necessitatibus occurrentibus administrandis minime sufficere; ideo multitudine fidelium convocata eliguntur et consecrantur diaconi (*ib.* 6) ita tamen,

¹⁾ Authenticitas hujus libri, substantialia quod attinet („iu den Hauptpunkten und in den meisten Einzelheiten“, Harnack *Chronologie I p. VIII*), vel ab ipsis adversariis admittitur.

ut plebs convocata proponat, apostoli vero ipsi constituent (*v. 3*). Hi diaconi dein sic constituti ipsi praedicant et baptizant. — Tunc demum Stephanus de controversiis jam existentibus cum judaeis disputat et lapidatus est; quo peracto „facta est persecutio magna in ecclesia, quae erat Jerosolymis“ vel ante persecutionem distincta“ (*cc. 6—8*). Tunc Samaria quoque recepit verbum Dei; quod cum audissent apostoli, qui erant Jerosolymis . . . , miserunt ad eos Petrum et Joannem, qui [novo prorsus ritu] imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum“ (*8, 14 sqq.*).

Mox „ecclesia (ἡ μὲν οὖν ἐκκλησία) per totam Judaeam et Galilaeam et Samariam habebat pacem“ (*9, 31*); ad quam Saulus post conversionem suam „tentabat se jungere“ (*9, 26*), sed nonnisi curantibus apostolis admissus est. In eadem ecclesia Petrus circuibat et pertransibat universos (*9, 32*).

En qua ratione ab ipsis initiis immediate post mandatum Christi et ex ejusdem executione ecclesia nostra tanquam distincta et autonoma et visibilis societas propria auctoritate et oeconomia instructa et administrata appareat, quae persecutioni obnoxia fuerit, quam Paulus quaesiverit, cui se jungere tentaverit.

¶ 2. *Post conversionem et assumptionem gentilium* hoc factum maxime notes. Multitudine conversorum ex numero gentilium mirabiliter in dies aucta, variis in ecclesiis particularibus exorta est notissima illa controversia, num christiani ex gentibus et ipsi legi mosaicae submitendi forent. Cum autem magna conquisitio fieret, surrexit Petrus et provocans ad auctoritatem sibi in gentium evangelizatione divinitus commissam, quaestionem diremit et fratres a legis jugo liberavit (*15, 6 sqq.*); et adsentiente Jacobo omnes simul presbyteri in sententiam Petri abierunt decernentes: „Visum est enim Spiritui Sancto et nobis, nihil ultra imponere vobis oneris quam haec necessaria: ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum et sanguine et suffocato et fornicatione, a quibus custo-

dientes vos, bene agetis. Valet!" Haec deinde statim ab apostolo Paulo per Syriam et Ciliciam promulgata sunt, „praecipiente custodire praecepta apostolorum et seniorum" (*ib.* 15, 41; *coll.* 16, 4). — Consideres speciminis gratia et haec, quomodo Paulus et Barnabas in primo itinere iis, qui conversi erant, constituerint per singulas ecclesias presbyteros" (14, 22), quibus postea (20, 28) inculcat: „attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus s. posuit episcopos regere ecclesiam Dei". Quibus verbis et auctoritatem adserit et, quas antea distinxerat ecclesias particulares, ad unitatem revocat, quam nomen „ecclesiae Dei" in singulari positum manifesto infert (cf. etiam 9, 31).

x His manifestum est: a) Separationem ecclesiae a synagoga ab ipsis initiis perfectam esse, cujus leges per novos magistratus seu magistros irritae declarantur. Hoc magisterium, aliis, qui ab ipso mandatum non acceperint, plane rejectis (15, 24), tantam auctoritatem sibi attribuit, ut quae ipsum decreverit, Spiritui S. probari non dubitaverit (15, 28).

non per
vetus
magisterium

b) Apparet etiam perfecta unitas universae ecclesiae, cum non a praepositis singularum ecclesiarum, qui certo jam erant (14, 22), sed ab uno communi centro auctoritatis norma agendi requireretur et obtineretur; quae edita ad plurimas communitates auctoritative dirigeretur. His etiam vinculum unitatis in ecclesia modo exorta ostenditur, una auctoritas potestate legislativa plene instructa.

c) His placita rationalistarum manifesto excluduntur: ab initio inter discipulos Christi internam tantum et spontaneam fuisse conspirationem absque principio externo auctoritatis, vel banc auctoritatem penes multitudinem extitisse, vel doctrinam tunc indifferentem sive indeterminatam fuisse. Ipse charismaticus enthusiasmus primitivorum christianorum sic objective per fidem ab apostolis annuntiatam fundatus apparet.

B. Eadem ecclesiae imago in epistolis apostolorum invenitur. — 1. Et istae nobis exhibent „ecclesiam Dei" (1 Cor 10, 32 etc.), quae a Christo Domino, „qui fecit utraque [nimirum judaeorum et gentilium castra] unum, in-

imicitias in carne sua solvens" (*Eph 2, 14*), aedificata est super fundamentum apostolorum et prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu" (*ib. 2, 20*); pro qua Christus tradidit seipsum, ut exhiberet ipse sibi gloriosam (*ib. 5, 25 sqq*).

Hujus ecclesiae et „societatis filii Dei" (*1 Cor 1, 9*) unitatem quoad doctrinam et fidem apostolus non desinit inculcare; quae unitas etiam tanta sit oportet, ut imitetur unitatem corporis Christi, quam analogiam non semel illustravit (*1 Cor 12; Eph 1, 22*). Est autem corpus non totum quoddam homogeneous, sed in quo varia organa cum variis functionibus discernantur; et Paulus inter charismata vel ordines, quos Deus posuit in „corpore Christi", varia ministeria (*Rom 12, 7*) vel gubernationes (*1 Cor 12, 28*) vel et „pastores et doctores" (*Eph 4, 11*) „ad consummationem sanctorum in opus ministerii in aedificationem corporis Christi" recenset; et ipse non semel diaconos et episcopos distinxit, quorum ipsum nomen praeeminentiam cum auctoritate conjunctam non obscure insinuat (*Phil 1, 1; 1 Tim 3; Tit 1, 5 sqq*). — Ita fideles in hac ecclesia conjunguntur, ut jam sint „genus electum, gens sancta, populus acquisitionis, populus Dei" (*1 Pet 2, 4 sqq*), cui non desunt „seniores, qui pascant gregem Dei" (*ib. 5, 1 sqq*). Cf. Dunin-Borkowski *die Kirche als Stiftung Jesu in Religion, Christentum, Kirche* (1913) II p. 406 sqq.

Maxime res nostra illustrari potest ex *Heb 3, 1 sqq*, ubi Christus cum Mose comparatur et domum suam, quae sumus nos christiani, aedificasse dicitur, quemadmodum Moses aedificaverit domum in vetere lege; quemadmodum vero domus a Mose exstructa populus erat judaeorum et vera societas, ita et nova domus a Christo aedificata similis rationis erit.

2. Accuratius etiam videamus, unde unitas in hac domo vel in isto corpore Christi ex fide apostolorum repetenda sit. Et s. Paulus, ut audivimus, fideles in ecclesia ordinat, quemadmodum membra in corpore per Deum

ordinata sunt, alia ad alia munera et officia; qua comparatione peracta infert: „qui praeest, in sollicitudine (praesit); ita *Rom 12, 3—8*. De iisdem praesidibus cf. *1 Thess 5, 12* et *Heb 13, 17*: „Obedite praepositis vestris et subjacete eis“. Ex hac igitur sollicitudine praesidium et oboedientia fidelium fit, ut totum ecclesiae corpus in unum conspiret. — Hujus praesidii vivum exemplar idem apostolus ipse se exhibet in epistolis suis, maxime *ad corinthios* ordinans, praecipiens, puniens; et theoretice hoc munus describit in epp. pastoralibus *ad Titum* et *Timotheum*, etiam pro aliis quos ipse jam substituerat.¹⁾

C. Distinctio, quae inter ecclesiam et synagogam sit, iis quae attulimus manifesta est. — 1. Vidimus enim, quod multitudo fidelium nomine Christi convocata peculiarem constituerit coetum (*Act 15, 12 sq.*), qui in diem creverit (*2, 41*), qui coluerit suos proprios ritus, inter quos baptisma, fractio panis (*2, 42*), confirmatio (*18, 14 sq.*), ordo seu consecratio ministrorum (*2, 15; 6, 1 sqq.*), qui frueretur propriis iudiciis et gubernatoribus (*2, 15; 6, 2 etc.*), gubernatoribus, qui et ipsas leges synagogae prorsus essentielles irritas declaraverint (*Act 15, 10*).²⁾

2. Contra hanc distinctionem adversarii urgent *Act 2, 46*: „Quotidie erant perdurantes unanimiter in templo“ (cf. et *3, 1* et alibi). Primi igitur fideles in templo cum iudeis convenerunt ritusque quoque veteres servabant; ergo distinctum coetum non efformabant.

Respondemus: a) Concedentes factum negamus consequentiam. Exinde nimirum, quod christifideles tunc adhuc servabant ritus mosaicos, non sequitur ipsos tunc non propriam quoque vel specialem consociationem efformasse; potest enim aliquis ad plures simul pertinere societates. Sic legitur quidem, quod fideles in templo orabant, sed statim additur: „et circa domos frangebant panem“

¹⁾ Facile intellegas et ipsos charismaticos sub eadem hierarchia constitutos esse, cujus erat usui horum donorum invigilare eumque ordinare. Cf. *1 Cor 10*; *Didache 11, 8*. — Cf. Schultes o. c. *124 sqq.*

²⁾ De variis nominibus et figuris, quibus ecclesia in sacris litteris per Christum et apostolos insignitur et illustratur, cf. Schultes *de eccl. cath. p. 71 sq.*

(2, 46), vel et antea sub v. 42 (*textu gr.*): „erant perseverantes in doctrina apostolorum et communione, in fractione panis et orationibus.“ Ex his verbis facile intellegitur, primos illos christianos jam habuisse proprios suos coetus propriisque usos esse ritibus, distinctum quoque cultum exercuisse sub distincto ministerio et magisterio (apostolorum). Cf. De San n. 57.

Ceterum et id manifestum est, christianos tunc in iis quoque, quae spectant ad veterem legem, proprias suas jam iniisse vias. Cum enim controversiae circa hanc legem exorerentur, non jam adibant auctoritatem propriam hujus legis, quae in synagoga vigeat, sed novam illam christianam auctoritatem sollicitabant, quae ipsis in apostolis erat constituta (*Act 15, 6 sqq.*). Sic clare primi illi christiani ostendunt, se omne vinculum cum synagoga simpliciter abrupisse.

✓ b) *Neve excipias*, quod ipsos ritus synagoga et ecclesiae Christi nemo simul observare vel exercere potuerit, cum in illis Christum se expectare, in his Eum venisse ipsis ritibus profiteretur. Ritus enim veteris legis sub nova auctoritate vel in ecclesia non eodem modo observabantur, quo in oeconomia antiqua, sed simpliciter ut ritus rememorativi. Neque enim tunc temporis oppositio inter synagogam et ecclesiam talis erat, qualis nunc apprehenditur; et ipse antitypus cum typo ejusque impletione sine ulla contradictione consistere et proferri poterat; quemadmodum etiam imago amici, quam pro tempore absentiae in sui memoriam reliquerit, rationaliter retinetur, licet amicus jam iterum praesens inter suos conversatur. De qua re cf. quae supra diximus p. 48 sq.

✓ c) Quodsi adversarii asserunt, persecutionibus a judaeis exagitatis separationem fidelium et constitutionem ecclesiae ortam esse, testimonio actuum fidelissimo aperte contradicunt; persecutiones enim istae ecclesiam jam constitutam invenerunt. Ita de prima omnium persecutione legitur *Act 8, 1*: „Facta est autem in illa die persecutio magna in ecclesia, quae erat Jerosolymis.“

✗ *Schollon.* — Ceterum hypotheses adversariorum interna impossibilitate et absurditate laborant. Et ne quid dicamus, quod praedicatio apostolorum tota nititur in facto resurrectionis, quod apostoli neque ex sese invenire neque efficaciter praedicare potuerint absque rei veritate et realitate, de qua re cf. tr. de revelatione — quid in sententia adversariorum apostoli judaei et illiterati praestare debebant? Debeant ipsi ex sese invenire messianismum prorsus spirituales et sublimem et pro regno aliquo glorioso et terrestri, quod judaei expectabant, societatem vel potius conpirationem quandam transcendentalem inter homines commovere spontaneam eamque mere ideologicam. Credant id rationalistae, homo cordatus a limine ejusmodi plantasmagorias respuet.

Et id valet de sententia magis radicali, quae tenet Christum ipsum de messianitate sua vel regno novo instituendo nihil cogitasse.

Altera sententia admittit quidem, quod Jesus Christus ipse voluit esse Messias et quod ut talis agnitus erat ante passionem suam; insuper quod fidem et spem regni cujusdam messianici excitavit. Ast tale regnum Christum sensu eschatologico tantum intellexisse; et ipsos apostolos demum ab initio expectantes parusiam Domini immediate instantem, praeparasse ei populum sanctorum, et deinde ex improvviso omnia invenisse, quae requirantur ad constituendum regnum, quale ab originibus suis ecclesia nostra extiterit. Ast iterum quale ingenium vel in hac hypothesis in illis piscatoribus infuisse credendum est! „Debebant nimirum aptare spes materiales judaeorum et regnum Jesu mere eschatologicum, ut confingerent complexum illum mixtum, ecclesiam. Imo debuissent ipsi decepti inculcare spem, ipsi illusi fidem, blasphemi religionem collapsi firmitatem“ (d'Herbigny *l. c. l n. 98*). Credat id judaeus Apella — et rationalista modernus!¹⁾

§ 6. De modo quo Christus ecclesiam instituit.

✓ 1. Ecclesiae suae prima fundamenta Christus jecit adhuc vivus inter suos. Jam tunc finem sibi proposuit peculiarem praedicans: „Poenitentiam agite; appropinquavit enim regnum coelorum“ (*Mt 4, 17; Mc 1, 15; Lc 10, 9. 11; Mt 10, 7*); ad hunc finem collegit sibi discipulos iisque ampliorem tradidit doctrinam, inter illos ordinem quendam distinxit hierarchicum (*Lc 6, 13; Mt 16, 17 sqq*), ad usum deduxit ritum quendam initiatorium (baptisma — *Jo 3, 26*). In his absque dubio ecclesiam invenimus inchoative eamque simul iis elementis adauctam, quibus ad normam verae societatis appareat.²⁾

¹⁾ Cf. Schultes *o. c. 79 sq.*

N ²⁾ „Die ‚Gemeinde‘ in ihren Anfängen ist mit den Zwölf und den treuen Jüngern zu identifizieren. Sie war nicht zahlreich; aber man mag die Zahl ihrer Mitglieder beschränken, so viel man will, es bleibt doch eine gewisse Zahl, die sich deutlich von der umgehenden Welt abhebt. Es ist eine scharf umgrenzte, deutlich erkennbare, auch gut zentralisierte und bei vollster Brüderlichkeit sogar hierarchisch gegliederte Gruppe. Jesus ist ihr Mittelpunkt und Haupt, die unbestrittene Autorität. Die Jünger umgeben ihn nicht wie ein wirrer Haufen, sondern der Erlöser hat zwölf unter ihnen ausgezeichnet und sie selbst unmittelbar und tatsächlich an seinem Amte teilnehmen lassen; aber selbst unter den Zwölfen war einer der erste, nicht kraft der Priorität seiner Bekehrung oder kraft seines Feuereifers, sondern infolge einer bestimm-

✓2. Vere et perfecte Christus ecclesiam instituit, cum in ultima coena sacrificium crucis quodammodo anticipans vinum convertit in sanguinem suum eumque inter discipulos suos distribuens dixit: „Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur (*Lc 22, 20*; coll. *1 Cor 11, 25*; *Mt 26, 28*; *Mc 14, 24*). Quibus Christus prorsus imitatus est Mosem, qui *Exod 24, 1 sqq* similem prorsus in modum vetus illud foedus, quod Dominus pepigit cum filiis Israel, sancivit.

Quemadmodum vero olim Moses foedus, quod essentialiter perfectum erat, postea in variis praeceptis et ordinationibus largius evolvit et perfecit, ita et Christus „post passionem suam per dies quadraginta apparens discipulis et loquens de regno Dei“ ecclesiam magis excoluit et exornavit. Ita doctrinam suam perfecit, ordinem sociale accuratius digessit et firmavit (*Jo 20, 21 sqq*; *21, 15 sqq*), quo coetus ille sub potestate et perpetua assistentia Spiritus Sancti regeretur et infallibiliter doceretur, sacros ritus complevit, quibus membra ecclesiae interius sanctificarentur et quadam ratione etiam magis interna in unum corpus cum Ipso, capite suo, coalescerent; in fine tandem expressum mandatum dedit, ut universus mundus ad coetum illum ingrediendum invitaretur (*Mt 28, 18 sqq*; *Mc 16, 15 sqq*).

— Quoad difficultates cf. Straub *o. c. I n. 295 sqq*.

✓3. In publicam lucem demum prodiit ecclesia plene constituta die pentecostes. Tunc apostoli testes facti sunt in Jerusalem, mox in omni Judaea et Samaria, et denique usque ad ultimum terrae. Simul adjuvantibus adjunctis temporum (*persecutione ex parte judaeorum, destructione urbis et templi*) separatio a synagoga plene et externe quoque perfecta est et christiani ab ipsa lege mosaica

ten Anordnung des Meisters, welche hingenommen wurde . . . Derart war die Sachlage, scheinbar durch die Wechselfälle der galiläischen Leiden als feststehende und von Jesus bestätigte Tatsache hervortretend. . . Die [spätere] Kirche entstand und erhielt sich durch die Entwicklung (jener) Ordnung, deren Entwürfe (Grundlinien) im Evangelium vorgezeichnet waren*; ita ipse Loisy apud Batiffol-Seppelt *Ur-kirche und Katholizismus p. 82*.

legislatione formali et expressa et ipsa praxi soluti sunt, perturbatoribus quibusdam ex judaeochristianis dispersione et haeretica defectione et praeponderantia eorum, qui ex gentilitate convertebantur, ad silentium redactis et omni influxu destitutis.

✓ 4. Ex his facile de duobus adversariorum figmentis judicabis:

a) *Unum* est eorum, qui dicunt ecclesiam prius sub forma petrina magis judaizasse et in particulares ecclesias prorsus dissolutam fuisse; huic statui dein formam seu phasin paulinam successisse, cui Paulo quoque adscribendum sit, quod ecclesia ad unitatem ecclesiae universalis redigeretur.

✓ *Resp:* Quod secundum veritatem huic opinioni subest, restringitur ad hoc, quod ab initio christiani ex judaeis simul cum lege Christi etiam veterem legem observabant, et Paulus non minus quam Petrus; legas v. g. *Act 21, 20 sqq.* — Quando vero tractabatur de auctoritativa legis abrogatione pro ethnico-christianis, ipse Petrus praeivit (*Act 15, 7 sqq*); imo *Gal 2, 12* de Petro legitur, quod ipse, „priusquam venirent quidam a Jacobo, cum gentibus edebat“, id quod Paulus postea contra eum urgebat dicens sub *v. 14*: „tu judaeus cum sis, gentiliter vivis et non judaice“. Sub his adjunctis distinctio inter petrinismum et paulinismum fundamento caret. — Quae porro hac in re facta sunt, una eademque legislatione pro universis ecclesiis ordinata sunt; unde unitas omnium coetuum christianorum per orbem existentium extra dubium est.

+ ✓ b) *Alterum figmentum* est, quod ecclesia aliquanto demum tempore post Christum exorta est; et quod in hac formatione elementa socialia seu practica a romana civitate, elementa vero doctrinalia ex graeca philosophia mutuata sunt.

Resp: Non negamus in ecclesia christiana elementa inveniri graecis vel romanis rebus simillima. Neque enim Christus ea, quae naturaliter bona et vera sunt et ab ipsis gentilibus inveniri poterant, in institutione ecclesiae respuit; ideo multa materialiter saltem eadem hinc et inde inveniri possunt. Imo et hoc concedi potest, quod ecclesia postea cum ex philosophia gentili tum ex institutis civilibus sat multa transsumpsit ad ea largius excolenda, quae jam per Christum habebat; rationi enim convenit, rationabilia, ubicunque inveniuntur, agnoscere et in usum deducere.

Inde non excluditur, quod Christus ipse per se ecclesiam suam etiam sub forma hierarchica seu verae societatis quoad omnia elementa essentialia determinavit et instituit, eique propriam doctrinam propriosque ritus essentialis omnes ordinavit et reliquit. Id quod ex argumentis allatis omnino manifestum est. Cf. Strauh *o. c.* I n. 299 sqq; Pesch *l. c.* I^a n. 310.

Articulus IV.**De duratione ecclesiae.**

Existentia ecclesiae rite demonstrata de duratione ejusdem merito jam agemus; de qua tenemus: Ecclesia, quam Christus instituit, in propria institutionis ratione perennis est i. e. ad finem usque mundi permansura.

1. Quoad *statum quaestionis* facile perspicies, perennitatem ecclesiae ejusdem immutabilitatem, essentiam quod attinet, necessario includere. Neque enim ecclesia essentialiter commutata id esset, quod prius vel ab initio erat; et ideo desisteret esse ecclesia, quae a Christo instituta est. Sic dicimus: in propria institutionis ratione perennis est.

1. Invenimus hac in re adversarios non quidem protestantes lutheranos, qui visibilitatem ecclesiae deficere posse quidem asserunt, non tamen ipsam ecclesiam; adversarios habemus inprimis socinianos, qui directe defendunt ecclesiam posse saltem deficere, neque Deum ejusdem perennem existentiam decrevisse nisi forte hypothetice.

Alii censent ecclesiam saltem in melius mutatum iri. Huc spectant fanatici quidam medii aevi (fraticelli), qui duce Joachimo florensi novam Spiritus Sancti oeconomiam expectabant. Similiter anabaptistae aliud idque verum demum Christi regnum his in terris praestolantur; similiter quakeri ex interiore Spiritus lumine plenam et perfectam Verbi institutionem essentialiter diversam expectant; alii in propria sua haeresi per novam Spiritus S. effusionem novam ecclesiam advenisse delirant (swedenborgiani, irvingiani, mormones). His olim jam praeluserunt gnostici,¹⁾ montanistae,²⁾ manichaei,³⁾ massaliani;⁴⁾ postea Almaricus ejusque asseclae, cathari, beguardi.

Huc pertinet etiam celebre istud theorema, quo tres ecclesias distinguunt: petrinam (*catholicam*), paulinam (*protestantium*), joanneam (*adhuc futuram*), quod invenit Fichte, defendit Schelling; cui ex parte accessit et ipse Döllinger.⁵⁾

¹⁾ Cf. Irenaeum *adv. haer.* III 2.

²⁾ Cf. Tertullianum *de rel. virg.* 1.

³⁾ Cf. s. Augustinum *c. Faustum* XXXII 1.

⁴⁾ Cf. Theodoretum *h. e.* IV 11.

⁵⁾ Contra Döllinger scripsit Wieser *die Dreikirchenidee* 1875.

Adversantur etiam modernistae, ex quorum sensu *decr. Lamentabili* hanc promit propositionem: „Alienum fuit a mente Christi ecclesiam constituere veluti societatem super terram per longam saeculorum seriem duraturam; quin imo in mente Christi regnum coeli una cum fine mundi jamjam adventurum erat“. Et ecclesiam quoad doctrinam et formam hierarchicam adjunctis temporum hominumque dispositioni accommodandam esse aperte profitentur.

2. Contra ejusmodi theorias in *conc. vatic. in schemate constitutionis dogm. de eccl. c. 8* haec praeparata erant: „Declaramus insuper Christi ecclesiam, sive existentia sive constitutio ejus spectatur, societatem esse perennem atque indefectibilem nullamque post illam neque plenioram neque perfectiorem salutis oeconomiam in hoc saeculo expectandam esse.“ Quibus correspondet *en. 8*: „S. Q. D. praesentem Christi ecclesiam non esse ultimam ac supremam consequendae salutis oeconomiam, sed expectandam esse aliam per novam et plenioram divini Spiritus effusionem, A. S.“

Ex qua parte nunc dicimus, ecclesiam esse indefectibilem, dogma fidei defendimus; quod ecclesia hac in terra in melius non est mutanda, tanquam rem fidei proximam tenemus. Pro re praesenti vero infallibilitatem ecclesiae, quae prorsus independenter ab hac quaestione postea probabitur, supponimus et, ipsa supposita, methodum dogmaticam adhibebimus.

3. Sociniani rem suam maxime urgent ex libertate humana, quam necessario et essentialiter defectibilem declarant; de qua defectibilitate deinde necessario etiam participare dicitur ecclesia ex hominibus composita.

Scimus tamen ex theodicea, Deum per aptam gratiae distributionem libero arbitrio hominis permanente ita animos inflectere posse, ut semper inveniantur, qui libere nomen suum dent societati filii sui; hac porro distributione gratiae semel supposita, Deus futuras hominum voluntates praevidit et ex hac praevisione ecclesiae perennitatem cognoscere et nobis revelare poterat. Ipsa autem libera cooperatio in singulis hominibus semper deficere per se poterit, in omnibus hominibus vero simul sumptis, ut subsunt opportuna gratiae distributioni, certo certius nunquam de facto deficiet. Omnia autem haec liberum voluntatis exercitium praevisum consequuntur; et ita necessitatem consequentem habent, quae liberum arbitrium non destruet, sed supponit.

4. Hoc tamen jam intelleges, perennitatem seu necessitatem ecclesiae non esse ex natura rei, sed magis externam ex efficaci providentia Christi, qui larga gratiae distributione daemonis malitiam hominumque segnitiem infrustrabiliter vincet.

✕ II. De ipsa re prorsus dubitari nequit. — 1. Ecclesiam sub imagine regni Messiae prophetae jam sempiternam et perennem praedicabant. Ita v. g. Daniel: „In diebus, inquit, regnorum illorum suscitabit Deus coeli regnum, quod in aeternum non dissipabitur et regnum ejus alteri populo non tradetur“, quemadmodum quattuor illa regna, quae unum post aliud huic antecedere ibidem praevidentur (2, 44). De eodem regno idem propheta repetit: „Regnum autem et potestas et magnitudo regni, quae est subter omne coelum, detur populo sanctorum altissimi: cujus regnum sempiternum est“ (7, 27). Cf. et *Is* 9, 7: „Super solium David sedebit amodo et usque in sempiternum“; *Jer* 23, 5; *Ez* 34, 22 sq; *Ps* 88, 36 sqq.

Ad haec respiciens angelus incarnationis: „Hic, inquit, [nasciturus ex Maria] erit magnus et filius altissimi vocabitur et dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus et regnabit in domo Jacob in aeternum et regni ejus non erit finis“ (*Lc* 1, 32).

Neve credas haec omnia dici ratione fructuum, quos ecclesia respectu alterius vitae aeternos prolatura sit. Non raro enim regnum messianum directe et proxime perenne dicitur ratione sui et ipsius saeculi praesentis; ita apud Daniel eo, quod duratio hujus regni cum duratione aliorum regnorum eorumque omnium hujus temporis confertur.

2. Confirmatur res ex comparatione novi foederis (ecclesiae) cum vetere testamento per Scripturam non semel instituta. Saepissime *nimirum* hoc novum testamentum in ipsa oppositione ad vetus declaratur perenne, aeternum, immobile, ea conditione ut novum ecclesiae foedus jam non sit abrogandum, sicut abrogatum erat vetus, sed stabile permaneat tamdiu, quamdiu leges naturae physicae sint mansurae. *Atqui* his verbis deesset sensus, deesset oppositio omnis ad durationem veteris legis per textus asserta, si ecclesia quoque in his ipsis terris abroganda esset.

Ad majorem: a) De hac oppositione legitur apud Jeremiam 31, 31 sqq: „Ecce dies venient, dicit dominus, et feriam domui Israel

et domui Juda foedus novum, non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum . . . pactum quod irritum fecerunt . . . Haec dicit Dominus, qui dat solem in lumine diei, ordinem lunae et stellarum in lumine noctis, qui turbat mare, et sonant fluctus ejus, Dominus exercituum nomen illi: si defecerint leges istae coram me, dicit Dominus, tunc et semen Israel deficiet, ut non sit gens coram me cunctis diebus" (v. 35). Semen Israel hic aperte significat gentem et domum, cum qua Dominus jam pepigit pactum suum novum, i. e. ecclesiam; id quod evidentissime docet apostolus *Heb 8, 6 sqq.* Et ecce: Hoc novum pactum declaratur nullatenus abrogandum, in oppositione ad vetus quod irritum factum est; et firmum vocatur sicut leges naturae, secundum quas movetur sol et luna, et ordinatur dies et nox. Cf. etiam *Ez 37, 24 sqq.* — Imo firmitas ecclesiae superare dicitur firmitatem ipsius naturae, ut insinuat Isaias: „Montes, inquiens, commovebuntur et colles contremiscent; misericordia autem mea non recedet a te et foedus pacis meae non movebitur, dixit miserator tuus Dominus" (54, 10).

Clarissime rem s. Paulus exhibet *Heb 12, 27*, ubi relatis Aggaei verbis „adhuc semel, et ego movebo non solum terram, sed et coelum", ita pergit: „Quod autem ‚adhuc semel' dicit, declarat mobiliū (*synagogae*) translationem tanquam factorum, ut maneant ea, quae sunt immobilia (*ecclesiae*); itaque regnum immobile suscipientes, habemus gratiam etc."

b) *Neve iterum cogitaveris* de aeternitate ecclesiae ratione fructuum aeternorum; neque enim iste respectus ll. cc. in comparisonem venit; insuper ratione fructuum et ipsa synagoga aeterna dici potuit.

Neve te commoveat, quod et synagogae sempiternitas quaedam olim promissa erat, ut *Gen 17, 7* vel *Exod 12, 14*. Neque enim adest paritas: α) Deest paritas inde, quod ecclesiae foedus firmum et stabile dicitur in directa oppositione ad vetus testamentum. Ex altera parte sempiternitas veteris Legis ex ipsis effatis s. Scripturae, maxime cum novum foedus futurum esse annuntiant, diminuitur et ad diuturnitatem quandam magnam revocatur; id quod de perpetuitate ecclesiae non valet, quae potius omnibus modis in pleno rigore exhibetur. — β) Si vero verba inveneris quae et pro vetere lege sempiternitatem non defecturam designare videntur, considera, quod et haec retineri potest, quatenus vetus testamentum in novo ut in antitypo et perfecta sua adimplerione perdurat; quam interpretationem ex apta textuum s. Scripturae collatione eaque necessaria merito assumes. Cf. quae hac de re apposite exponit s. Augustinus *de civ. Dei XVII 6, 1* et s. Thomas *1, 2 q. 103 a. 3 ad 1*. — γ) Attende tamen, quod argu-

mentatio non ex nuda voce „*sempiternum, aeternum*“ desumi debet; determinantur vero istae voces facile ex toto contextu ad sensum verae perennitatis.

* 3. Nova eaque dilucida ratio desumitur ex nonnullis Domini parabolis. Ita *Mt 13, 24 sqq.* regnum Christi, quod absque dubio est ecclesia, tale exhibetur, in quo usque ad messem i. e. consummationem saeculi bonum semen cum zizaniis inveniatur. Usque ad hanc igitur consummationem mundi ecclesia permanebit. Cf. etiam parabolam de sarena missa in mare *ib. 47 sq.*

* 4. Desumitur ratio ex expressis verbis Christi.

a) Ex iis, quae inveniuntur *Mt 28, 19*: „Euntes docete omnes gentes . . . et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi“, quibus parallela leguntur *Jo 14, 16*: „Ego rogabo patrem, et alium paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum“; cf. etiam *1 Cor 11, 26*; *1 Tim 6, 14*. — His *nimirum* verbis apostolis in munere et opere, ad quod mittuntur i. e. in propaganda („*docete*“) et conservanda („*servare omnia*“) ecclesia, divinum idque efficax auxilium promittitur „usque ad consummationem saeculi, in aeternum“. Atqui ejusmodi efficax auxilium et jugis assistentia terminum necessario sibi vindicat ecclesiam perenniter existentem.

a) Ejusmodi *efficax auxilium* divinum *ll. cc.* intellegi, ex ipsis verbis obviam inspectis fere patet; „in aeternum“ enim et „usque ad consummationem“ aderit. Ergo et rem tamdiu supponit existentem, quamdiu assistere dicitur: „in aeternum“.

Idem patet, si usum loquendi Scripturae simul consideraveris; phrasis enim „*Ego vobiscum sum*“ ex ore Dei prolata saepissime recurrit in sacris litteris, neque unquam alium sensum admittit. Textus invenies recensitos apud Straub n. 388;¹⁾ ex. g. sit *Gen 21, 3*, ubi Deus ad Abraham: „Peregrinare, inquit, in terra eroque tecum et benedicam tibi“, vel *Dt 31, 23*: „Confortare et esto robustus; tu enim introduces filios Israel in terram, quam pollicitus sum, et ego ero tecum;“ cf. etiam *Jo 8, 29*; *14, 10*. Ubique phrasis protectionem actuosam et cum effectu junctam in-

¹⁾ De iisdem textibus cf. Murray *tr. de ecclesia Christi II* 199 sqq; Ottiger *theol. fund. II* 9 sq.

fert, qua ii, quibus fit, firmi et invicti reddantur. — Pro textu nostro *in specie* idem patet ex scopo, quo proferuntur ista verba, quibus discipulis ad magnum opus animum adicere vult Dominus, et ex contextu, cum immediate ante ad supremam potestatem in coelo et in terra provocaverit.

β) Nec de termino „*usque ad consummationem saeculi*“ dubium esse potest; sensum enim ejus eschatologicum facile ostendis ex usu inter judaeos communi,¹⁾ quemadmodum ex tot quoque locis parallelis apud ipsum Matthaeum (13, 39 sq; 24, 3. 14). — Phrasis ista adhibetur quidem etiam ad tempus messianum designandum (Heb 9, 26; 1 Cor 10, 11). Haec significatio vero in textu nostro manifesto excluditur, ubi ipse Messias de temporibus futuris loquitur.

b) Expressa promissio Christi habetur etiam verbis Christi: „Super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferi non praevallebunt adversus eam“ (Mt 16, 18). — Duo ex hisce verbis hauriuntur: absoluta Christi voluntas ecclesiam in se firmissime stabiliendi (*super petram aedificabo*); firma quoque ejusdem voluntas eandem ab hostilibus aggressionibus efficacissime defendendi („*non praevallebunt*“). Atqui sicuti *ex altero inciso* ecclesiae securitas patet contra hostes externos vel fortissimos, ita *ex priore* ejusdem ecclesiae firmitas interna exhibetur et contra ruinam domesticam praemunitur.

Accuratio textus consideratio: α) Censent nonnulli, sub portis inferi potestatem significari mortis, contra quam singuli fideles gloriosa demum resurrectione praevaleant.²⁾ — Attamen in textu certe non est sermo de singulis fidelibus seu membris ecclesiae; si vero ecclesia intellegitur, in ipsa adversariorum interpretatione haec contra mortem i. e. destructionem praemunitur.³⁾

β) Sub termino „*portae inferi*“ potentia diaboli (seu, si mavis, mortis) eaque secundum summam ejus intensitatem de-

¹⁾ Cf. P. Volz *jüdische Eschatologie von Daniel bis Akiba* 57; 146, 250.

²⁾ Ita Harnack in *Sitzungsbericht der Berliner Akademie* (1918), qui et addit, pro αὐτῆς legendum esse σοῦ i. e. Petri, qui sic contra rei veritatem diceretur immortalis. Harnack prorsus nititur in lectione quadam singulari syriaca dubii valoris et in allusionibus paucorum scriptorum (ut Tatiani). De qua fuli argumentatione cf. Hauf-leiter in *Theologisches Literaturblatt* (1918) p. 425 sqq.

³⁾ De rationibus utriusque interpretationis cf. Van Laak *Instit. th. fund. tr. IV de ecclesia* n. 57.

signatur; sub symbolo enim *portarum* regni alicujus fortitudo saepe olim et maxime in ss. litteris denotabatur (*Ruth 4, 11; 2 Reg 19; Ps 68, 18; 126, 5*), eo quod ad portas publica consilia habebantur, portae quam firmissime extruebantur, ad portas exercitus colligebantur, quibus vis inimica vehementissime prorumperet, ad portas pugnae quam vehementissime fervebant semper etc. Cf. Straub n. 387.

γ) „Non praevalerunt“, οὐ κατισχύουσιν αὐτῇς. Duplici sensu ex graeco textu terminus iste intellegi poterit *aut* transitive (*non vincent ecclesiam*) *aut* intransitive (*fortiores ea non erunt*). Et *per se* non multum interest inter utramque interpretationem; utcunque *vero* intellegitur, semper videtur sermo inferri de hostibus tantum externis diaboli vel mortis. Numquid hac conditione etiam reliqui hostes externi vel causa quoque interna ruinae excluditur?

Quoad reliquos hostes externos nota, quod Christus infernum adducit praecise ut hostem maxime formidabilem, qui etiam tanquam caput hostes ecclesiae omnes sub se comprehendat. Quod igitur de portis inferi valet, valet a fortiori de reliquis hostibus. — Defectibilitas vero ecclesiae *interna* ex voluntate Christi, quam verba Ejus manifestant firmissimam, seponitur. Dicens enim: „Aedificabo ecclesiam meam super petram; et portae inferi non praevalerunt“, se architectum praebet illum sapientem, de quo relegas *Mt 7, 24 sqq*, ubi firmitas aedificii pariter repetitur inde, quod „fundata erat super petram“. Haec firma voluntas Christi ceterum ex parabolis sub n. 3 allegatis apte confirmari potest.

δ) Est autem prorsus indifferens, utrum vocem „eam“ referas ad ecclesiam an ad petram; semper alterutrum connotabitur et sensus erit, *aut* portae inferi non praevalerunt adversus eam i. e. ecclesiam, quia fundata est super petram, *aut* adversus eam i. e. petram, in quantum eidem superstructa est ecclesia. Quamquam prior sensus praeferendus esse videtur; ecclesia enim immediate ante commemoratur, contra ipsam impetus inimici diriguntur.

ε) Neque in textibus nostris de promissionibus conditionatis cogitare licet, id quod ex dictis evidens est. Pro ecclesia igitur in universum considerata ejusmodi conditio omnis excluditur; quoad singulos homines, qui ut membra se ecclesiae adjungunt, textus nostri non agunt per se; horum igitur perseverantia in ecclesia libera et conditionata manet, saltem quamdiu singuli in individuo et determinate considerantur.

5. Neque mirum est, si patres sub tanta testimoniorum nube veritatem nostram sollemnissime depraedicant.

a) „Navem [de qua *Prov. 30, 19*] adaeque ecclesiam debemus accipere in salo mundi istius constitutam, quae crebris ventorum fluctibus i. e. tentationum plagis et verberibus fatigatur; quam turbidi fluctus i. e. hujus saeculi potestates conantur ad saxa perducere. Quae etsi undarum fluctibus aut procellis saepe vexatur, tamen nunquam potest sustinere naufragium, quia in arbore ejus i. e. cruce erigitur Christus, in puppi Pater residet, gubernator proram paracletus servat Spiritus; hanc per angusta hujus mundi freta duodeni in portum remiges ducunt i. e. duodecim apostoli et similis numerus prophetarum“ (auct. sermonis 46 inter serm. s. Ambrosii; M 17, 697). Et ipse Ambrosius de Petro celebria illa verba protulit: „Ipse est Petrus, cui dixit: Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam. Ubi ergo Petrus, ibi ecclesia; ubi ecclesia, ibi nulla mors, sed vita aeterna. Et ideo addidit: et portae inferi non praevalerunt ei“ (en. in ps. 40 n. 30).

De eadem re saepissime agit s. Augustinus contra donatistas v. g. in *Ps 101 serm. 2 n. 8*, ubi oppositam donatistarum sententiam appellat „*roce* abominabilem, detestabilem, praesumptionis et falsitatis plenam, nulla veritate suffultam, nulla sapientia illuminatam, nullo sale conditam, vanam, temerariam, praecipitem, perniciosam.“ Et merito te commonet s. Chrysostomus: „Ne ab ecclesia secedito; nihil enim ecclesia validius; ipsa est spes tua, ipsa salus tua, ipsa perfugium tuum; excelsior est coelis terrisque latior; nunquam senescit, imo semper juvenescit. Quare dum immotam illius firmitatem Scriptura patefacit, eam vocat montem, vocat et virginem incorruptam“ (hom. de capt. *Eutropii* 6; et iterum: „Facilius est solem extinguere quam ecclesiam deleri“ (hom. 4 in *Vidi Dominum*). Hieronymus vero commentarium in *Amos* hisce magnificis verbis absolvit: „Intellegimus ecclesiam usque ad finem mundi concuti quidem persecutionibus, sed nequaquam posse subverti, tentari, non superari; et hoc fiet, quia Dominus Deus omnipotens sive Deus ejus i. e. ecclesiae se facturum esse pollicitus est, cujus promissio lex naturae est.“

De sensu ecclesiae cf. *Straub n. 400*; quibus addas enuntiationes contra modernistas a Pio X in *encycl. Pascendi* et *decr. Lamentabili* emissas. Inde haec res, si non de fide definita, certe fidei proxima esse perspicitur.

b) In tanta autem evidentia traditionis turbare te non debet, cum patres singula textus nostri verba alium quoque in sensum trahunt, cum v. g. incisum „portae inferi“ explicant *sive* de haeresibus, *sive* de variis persecutionibus et calamitatibus temporalibus, *sive* de diversis peccatis. Particularem vel partialem et affirmativum sensum tunc proferunt, minime exclusivum vel qui integram rem exhaustiat.

III. Ulteriores difficultates recolliges apud Wirceburgenses I n. 106; ubi et haec: Ex verbis Christi et apostoli (v. g. *Lc 18, 8*; *2 Thess 2, 3*) constat, tempore anti-christi fidem et cum ipsa ecclesiam defecturam esse. *Rem distingues*: deficient fides plurimorum *tr.* omnium et ipsius ecclesiae *ng*; rationem distinctionis aperit nobis ipse Dominus addens: „propter electos breviabuntur dies illi“ (*Mt 24, 22*). Cf. Straub n. 401 sq.

Ejusmodi verbis igitur nihil aliud indicatur nisi raritas fidei; et ipsa fides non intellegitur qualiscunque, sed quam Christus iudex requirit efficacem per caritatem. — Neque discessio (ἡ ἀποστασία), de qua *2 Thes 2, 3*, necessario intellegitur plane universalis, sed extensive et intensive magna et insignis. Maneat sic difficultas quaedam contra catholicitatem, de qua postea, contra ipsam durationem ecclesiae perpetuam nulla est.

Caput II.

De constitutione ecclesiae.

Constitutio societatis formam ejus importat externam, quae maxime ex forma regiminis dijudicanda est; unde de hac forma regiminis nobis nunc agendum erit, idque per duos passus: Christus instituit *primo* integrum collegium pastorum (apostolorum, et deinceps episcoporum); *deinde* hoc ipsum collegium cum universa ecclesia uni supremo pastori subdidit (Petro et deinceps romano pontifici).

Articulus I.

Quaestiones praeliminares.

§ 1. De adversariis.

Supponimus hic praeter adversarios supra allegatos, qui ipsam ecclesiae institutionem per Christum factam ne-

gant, etiam eos, ² qui institutionem ecclesiae aliquatenus admittant et concedant Christum suos ad unum quendam coetum collegisse, negent tamen eum in hoc ipso coetu ulteriores dispositiones providisse, quibus relatio inter membra regatur. Hi communiter christianos ex immediata Christi voluntate, socialem relationem quod attinet, prorsus aequales inter se esse contendunt. Qua ratione deinde nihilominus auctoritas quaedam inter ipsos et ordo inaequalis exortus vel admittendus sit, hoc alii aliis rationibus explanant, hi ex ideis quibusdam et considerationibus magis speculativis, illi ex causis naturalibus, quibus auctoritas in societatibus quoque civilibus originem debeat, admixtis tamen religiosiis et politicis circumstantiis, quibus evolutio haec socialis accelerata sit; hi ad charismata confugiunt, quibus ab origine ecclesiae jam discernerentur apostoli, prophetae, doctores, quibus evanescentibus episcopi, olim pecuniae administratores, successerint; alii denique ad modum eclecticorum ex omnibus undecunque collectis theoriis pro re sua fructum capere nituntur. — Addamus accuratiora.

1. *Medio aere* Marsilius patavinus (et Joannes de Jan-duno), quem postea Richerius, Quesnellus, Febronius, Van Espen, pistorienses, gallicani, josephini sequebantur, contendit, Christum omnem potestatem et jurisdictionem proxime in populo christiano qua tali deposuisse; universitatem vero fidelium qua talem potestate ista non bene fungi potuisse; et ideo necessitate quadam coactum populum eandem potestatem in singulos magistratus transtulisse. Hanc potestatis translationem Marsilius auctoritati principum saecularium attribuit, utpote qui populum legitime repraesentaverint (*Caesarismus*). Consequenter tenebant, populum episcopos loco et jurisdictione iterum destituere posse. — Eidem doctrinae Luther et reliqui haeresiarchae accesserunt, qui omnem potestatem et auctoritatem in ecclesia exercendam ejusque gubernationem ad principes saeculares demandabant et ulterius progredientes ipsum quoque ordinis sacramentum denegabant.

✕ Apostolorum potestatem ob testimonium Scripturae hi adversarii negare non audebant; eorum autem potestatem personalem fuisse morte eorumque exspirasse dicunt.

2. *Recentiores adversarii* institutionem regiminis in ecclesia simpliciter negant; cum tamen existentiam episcopatus saltem saeculo exeunte primo jam plene constitutam inveniant, hanc vel in ipso suo errore historice explanare nituntur et in hoc conatu in diversissimas hypotheses abeunt.

a) Et ne quid dicamus de theoria Semler, qui causas hierarchiae adfert solas passiones et fraudes humanas, jam inter vetustiores rationalistas existimabant, christianos a synagoga recedentes formas sociales synagogae secum tulisse; et quemadmodum in synagoga presbyteri in collegium collecti (*synedrium*) cultum administraverint, disciplinam curaverint, legem interpretati sint, ita mox inter christianos simile collegium inveniri; ad hanc rem imitandam praeter avitam consuetudinem christianos etiam favoribus commotos esse, qui a civili potestate romana synagogis concessi fuerint. Grotius, Sabatier, E. Schürer. Cf. Van Laak *instit. th. fund. tr. IV fasc. V p. 71*.

Theoria facile rejicitur ex iis, quae mox pro ipsa veritate proferemus, secundum quam auctoritas in ecclesia vicens semper ad ipsum Christum ejusque propriam dispositionem reducebatur. — *In specie* quoad hunc errorem nota, quod similitudini, quam jactant inter synagogam et primitivam ecclesiam, maiores dissimilitudines opponuntur. Et quod practicam attinet utilitatem, propter quam christiani ex assumpta regiminis forma simili commoditates synagogae sibi emendicasse dicuntur: oppositiones inter christianos et judaeos ab ipsis initiis tantae erant, ut ejusmodi medio tegi nequiverint, praesertim cum judaei vel tunc christianos etiam publice coram magistratibus ethnicis persecuti sint.

b) Alii (ut Hatch)¹⁾ ad influxus et analogias sociales inter ethnicos tunc consuetas recurrunt. Quemadmodum, ita fere auctor iste sentit, tunc temporis inter ethnicos consuetudo ferebat, ita et christiani sodalitia religiosa inter se formabant, quae quidem inter ipsos finem essentialem mox prosequerentur opera misericordiae, in quibus administratio subsidiorum temporalium summum momentum habuerit; unde et qui haec subsidia administraverint, certam eminentiam et auctoritatem (episcoporum) nacti sint.

Ast numquid, qui praesunt in ecclesia unquam ut meri elemosynarum ministri apparebant? Vel ipsi diaconi ab ipsis initiis longe sublimius ministerium exercebant, in baptizando, praedicando, in sanctificando; apostoli vero et presbyteri etiam in sacro regimine fidelium.

c) Alii inter protestantes (liberales) originem magistratus (episcopatus) in ideis quibusdam et institutis specificis

¹⁾ *Die Gesellschaftsverfassung der christlichen Kirche im Altertum* (übersetzt von Harnack) 1883.

christianis inveniunt, quae semel admissae sensim sine sensu ad auctoritatem admittendam animos adduxerint. Ita ex. g. secundum F. Ch. Baur idea, qua Deus et Christus unus esse credebatur, prius in singulis ecclesiis ad regimen monarchicum, deinde ad primatum in universali ecclesia fideles adduxit. Sententia plane antiquata! — Ex aliorum sententia (inter quos Loofs¹⁾) pneumatici prius ratione doni coelestis in ecclesia certam auctoritatem sibi vindicaverant; charismatibus vero recedentibus haec auctoritas subjectum magis stabile invenit collegium presbyterorum, quibus antea externa administratio cultus commissa fuerit; in quo deinde ut ordo administrationis magis stabilis introduceretur unus excellentiam quandam nactus est (*episcopus*).

Neque haec sententia ullo modo probabilis est; saltus enim vere mortales ex uno ordine rerum in alium longe diversum assumit, ac si homines tam facile eum, quem in processionibus praecipientem audiverint, rerum publicarum praesidem admiserint. *Insuper* entusiasmo recedente, resurgit ratio et deliberatio, quae in ejusmodi rebus solida fundamenta inquirat. Quibus in ipsa hac sententia deficientibus, statim rixae et graves conflictus exoriri debebant; de quibus altum silentium in historia servatur.

d) Harnack denique doctrinae elementa hucusque inter adversarios dispersa eclecticorum more collegit et in integrum systema composuit hunc fere in modum. Initio praedicationis evangelicae apostolos, prophetas, doctores inter Christi fideles invenimus, qui omnes vi tantum cujusdam charismatis ratione totius communitatis christianae divinitus concessi auctoritatem haud exiguam maxime quoad doctrinam sibi conciliaverint (*Sohm, Loofs*). Proprie igitur tunc ecclesia seu multitudo fidelium non regebatur nisi Spiritu Dei, qui singulis tribuit, prouti vult (*pneumatische Demokratie*, ut alii v. g. von Soden volunt *Aristokratie*). Et quia charismata ex sese immediate integram communitatem respiciunt, primario tota per hunc spiritum gubernatur, ecclesiae particulares eatenus tantum, quatenus imagines et manifestationes ecclesiae totalis sunt, in qua et per quam subsistunt.²⁾

Practerea aliquibus sive ob aetatem provectam sive ob prioritatem vocationis (primitiis Spiritus) ex instinctu naturali praecedentia honoris et auctoritatis magis personalis absque ulla

¹⁾ *Die urchristliche Gemeindevorfassung in theologischen Studien und Kritiken* LXIII (1890) p. 619 sqq.

²⁾ Harnack de hac re agit v. g. *die Lehre der zwölf Apostel* 1884; *Entstehung und Entwicklung der Kirchenverfassung und des Kirchenrechts in den zwei ersten Jahrhunderten* 1910; *die Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten* 1924; *das Wesen des Christentums*.

non semel

jurisdictionis potestate concedebatur (*seniores, presbyteri*), ad quos educatio in cultu et disciplina magis spectabat (*Schürer*).

3 X Invenimus *denique* vel in prisca ecclesia mensae ministros (*diaconos, episcopos*), quibus ob quotidianam necessitatem officium stabile competiverit ex publica electione (*gewählte Gemeindebeamte* — *Hatch*). Ab initio ad aliquod munus obeundum, v. g. ad curam pauperum vel ministerium in conventibus celebrandis agendum, vocati, mox praesertim ex defectu idoneorum seniorum vel primitiarum, in locum quoque horum subintrant quoad integram disciplinam curandam, cum ipsi ex electione communitatis ordinati firmiorem quandam auctoritatem jam nacti sint. X

X Recedentibus dein charismatibus, etiam horum charismaticorum munus ad hos mensae ministros, episcopos, circa doctrinam i. e. ministerium verbi transiit, cum diaconi, quibus prius et ipsis largior potestas fuerit, ad merum ministrandi statum reducerentur. Hi episcopi tandem auctoritatem, quam ex electione et mandato communitatis habebant, etiam ad alias functiones extendebant; ita ut in fine totius evolutionis episcopatus sensu juridico et catholico plene constitutus inveniretur. Prima hujus rei complete evolutae vestigia apparere addunt in epistola Clementis rom. ad corinthios, qui hunc ordinem tunc stabilitum ad typum veteris testamenti et ad auctoritatem apostolorum reduxerit.

Episcopos, sicut et presbyteros et apostolos, prius collegialiter ea administrasse, quae muneris sui essent, ulterius fabulantur; ut tamen maior ordo in cultu peragendo (*in eucharistia celebranda, commercio epistolari, doctrinae deposito tutando*) servaretur, mox unus seligebatur, qui nomine communitatis hoc ministerio fungeretur; accessit recordatio, quomodo olim unus apostolus totam communitatem convocaverit et ordinaverit, accessit recordatio ipsius Christi, qui unum fuerit caput totius multitudinis christianae, et sic idea monarchica magis firmabatur et simul idea successionis apostolicae adjungebatur. Sic episcopatus monarchicus exortus est prius in ecclesiis particularibus, non sine manifesto miraculo, omnibus similiter per universum orbem jam dispersis; similes considerationes dein pedetentim ad universam ecclesiam sub uno universali episcopo constituendam adducebant, si tamen hoc factum unquam esse adversarii omnino concedant.¹⁾

¹⁾ Cf. de hac re Dieckmann o. c. I n. 562 sqq. — Rem ceteroquin inter catholicos bene illustrarunt v. Dunin-Borkowski *die neueren Forschungen über die Anfänge des Episcopats*; idem *ZfkTh Katholizismus*; Metzner *die Verfassung der Kirche in den zwei*

✓ e) Addamus pauca de figmentis modernistarum. Hi ut supra jam audivimus, autumant Christum directam mentis intentione neque de institutione neque de constitutione ecclesiae cogitasse, aliqua tamen elementa posuisse, unde accedentibus exigentiis naturae humanae et adjunctis temporum ecclesia oriri et formas quasdam sociales necessario assumeret; quibus temporum necessitatibus cedentes homines jam fideles, ipsos per sese auctoritatem sibi constituisse et ordinasse, maxime ad fidem mutuo fovendam et ad bonum commune efficacius promovendum: oritur et ipsa ecclesia et auctoritas ejus, ut ajunt, „ex conscientiarum collectivitate“. Quare, ita inferunt, constitutio ecclesiae, praesertim quae spectat ad auctoritatem publicam, minime a Deo immediate facta vel immutabilis, etiam conditionibus modernis accommodanda est. „In civili statu conscientia publica populare regimen invexit; sed conscientia in homine, aeque atque vita, una est (nimirum pro vita civili et religiosa); nisi ergo in hominum conscientiis intestinum velit excitare bellum ac fovere, auctoritati ecclesiae officium inest democraticis utendi formis“ (*encycl. Pascendi* n. 44, 46).¹⁾

3. Omnes hae theoriae evertuntur perspecta veritate, quam fontes vere genuini et historici (*ss. litterae, scripta patrum jam vetustissimorum*) praedicant: episcopos in apostolica potestate praeformatos, ab ipsis initiis in ecclesia Christi extitisse et originem in immediata Christi dispositione habere. Ponderi vero horum fontium auctores isti se subtrahere non valent nisi artificiis viro scientifico et serio indignis, cum ex criteriis plane subjectivis et ex mero arbitrio inter fontes eorumque testimonia distinguunt, ea quae ipsis placent admittentes, quae eis adversantur rejicientes, et rem adstruunt plane incredibilem, evolutionem episcopatus tam intricatam uniformiter simul per universum orbem sponte et brevissimo tempore factam esse. Ignatius enim jam eum plane ubique manifesto supponit existentem. Cf. Pesch *I* n. 356.

§ 2. De terminis quibusdam hierarchicis.

1. De termino apostoli. — 1. De origine nominis.

a) Harnack et similiter sat multi alii rationalistae nomen, quemadmodum et ipsum institutum apostolatus ab

¹⁾ De his cf. v. g. Tyrell *through Scylla and Charybdis*, cap. from heaven or of men; Loisy *l'évangile et l'église* 91 sqq; 111 sqq.

usu et consuetudine judaeorum derivandum esse autumat.¹⁾ Pro hac re ad textus quosdam Justini, Eusebii, Macarii, Hieronymi, Epiphanii aliorumve provocat. Attamen apostolorum institutum qua stabile munus inter judaeos non videtur ortum esse nisi post destructionem urbis Hierusalem.²⁾ Josephus Flavius vel veteres rabbini nihil sciunt de apostolis hoc sensu sumptis inter judaeos,³⁾ quamquam institutio quaedam utcunque similis tempore evangeliorum et praedicationis apostolicae inter judaeos occurrit, virorum nempe qui a principibus sacerdotum mittebantur ad nuntium quendam particularem transferendum vel negotium quoddam peculiare expediendum (v. g. *Act 9, 1 sq; 28, 21 sq*).⁴⁾ Attamen tales legati tunc non habebant nomen quasi proprium apostolorum neque munus simile apostolis nostris, stabile vel perpetuum.

b) Auctor nominis in sua usurpatione propria et christiana, sicut et ipsius muneris apostolatus, ipse Dominus est, de quo legitur *Lc 6, 12 sq*: „Factum est in illis diebus, exiit in montem orare et erat pernoctans in oratione Dei; et cum dies factus esset, vocavit discipulos suos, et elegit duodecim ex ipsis, quos et apostolos nominavit.“

2. *Significatio vocis.* — Servavit autem Christus in usurpatione vocis prorsus etymon ejus, quo significat missum, non utique jam ad rem transeuntem peragendam, sed ad legationem ipsius Domini sui participandam et ulterius continuandam: „Sicut misit me Pater, et ego mitto vos“ (*Jo 20, 21*); quo sensu vox de ipso Christo adhibetur *Heb 3, 1*, ubi Dominus vocatur apostolus et pontifex confessionis nostrae.

— Contra modernistas inter alios scripsit de hac re Bährer *Philosophie und Theologie des Modernismus* 121 sqq.

¹⁾ Ita v. g. *Mission und Ausbreitung des Christentums I* 274 sqq.

— Similiter sentiunt Monnier *la notion de l'apostolat* 100 sqq; J. Weiß *das Urchristentum* 32 sqq; v. Soden *Geschichte der christlichen Kirche* 121 sqq.

²⁾ Cf. Dieckmann o. c. I n. 281 sqq.

³⁾ Cf. Dieckmann o. c. I n. 279.

⁴⁾ Cf. Dieckmann o. c. I n. 283.

Retinet quidem vox ista generaliore quoque suam significationem, qua significare potest quemcunque, qui ab aliquo quomodocunque mittitur, idque vel in scriptis apostoli Pauli vel (dubie) in Didache aliisque scriptis vetustiorum patrum; vel virum significare potest vox illa, qui sub aliquo respectu apostolis similis factus est, *sive* ut praeclarus magister (διδάσκαλος ἀποστολικός, Polycarpus), *sive* ut excellens missionarius et ecclesiarum novarum fundator (v. g. s. Bonifatius, s. Franciscus Xav). Nihilominus terminus iste, si simpliciter adhibetur, mox ad solos illos duodecim restringitur, quos Dominus ad proprium quoddam munus ordinavit, vel qui ad eorum collegium peculiariter assumuntur, ut Paulus et Barnabas. Et ita tanquam notionem propriam ista vox sibi vindicavit missionem, non a quolibet, sed ab ipso Christo factam.

a) Talis certe est significatio, quam Paulus (fere) semper subicit voci apostoli, qui ab initio omnium fere epistolarum suarum se dicit „apostolum Jesu Christi“ et valde sollicitus est, ne iste titulus alteri tribuatur, qui non esset vocatus ab ipso Domino.¹⁾ — Cum addito sive expresso sive ex contextu intellegendo utique vel nunc de aliis adhibetur, quemadmodum etiam a s. Paulo *Phil 2, 5* Epaphroditus apostolus vocatur, sed „philippensium“, vel *2 Cor 8, 23* de apostolis (latiori sensu) sermo fit, sed additur „ecclesiarum“.

b) Controversia est, num Paulus illud nomen simpliciter enuntiatum tamen non etiam aliis attribuerit praeter duodecim et Barnabam. Ansam praebet hujus controversiae, quod legitur *Rom 16, 7*: „Salutate Andronicum et Juniam, cognatos et concaptivos meos, qui sunt nobiles in apostolis, qui et ante me fuerunt in Christo“. Unde omnes fere patres existimant, Paulum viros illos apostolorum nomine appellasse. Est tamen et alia interpretatio, ut illud „nobiles in apostolis“ ita intellegatur, ut sensus sit: „qui ab apostolis in magno honore habentur“. Et haec interpretatio considerata consuetudine, quam apostolum alibi constanter et rigore observantem videmus, multo probabilior est.

Id vero, quod etiam secundum s. Paulum constituit apostolum sensu stricto, in eo invenitur, quod missionem ad legem Dei

¹⁾ *Rom 1, 1*; *1 Cor 1, 1*; *2 Cor 1, 1*; *Gal 1, 1* etc. — Qua in re nota, quod Paulus, ubi alios secum commemorat in inscriptione litterarum, hunc titulum apostoli evitat, ut *Phil 1, 1*: „Paulus et Timotheus servi Jesu Christi“; similiter *1 Thess 1, 1*; *2 Thess 1, 1*.

novam pervulgandam et administrandam immediate a Deo et Jesu Christo acceperit, et non ab hominibus; de qua re mox accuratiora adferemus.

c) In evangeliiis vocabulum apostoli raro quidem, semper tamen sensu restricto occurrit. S. Joannes eo numquam utitur, sed constanter de „duodecim“ loquitur, quos Jesus elegerat; apud Marcum semel tantum occurrit, alias sermo est de οἱ δώδεκα vel ἑνδεκα; Matthaeus similiter loquitur de duodecim discipulis vel post ejectionem Judae de undecim, semel proprio nomine apostolos exhibet (10, 2). Apud Lucam vocabulum septies occurrit; eo frequentius deinceps in actibus apostolorum et epistolis s. Pauli. — Ceterum Christum duodecim ex discipulis elegisse, et ipsi rationalistae concedunt, licet de nomine et munere eisdem attributo lites moverint inanes.

II. De termino episcopi. — 1. *Vox episcopi* derivata a gr. verbo ἐπισκέπτεσθαι, ἐπισκοπεῖν, idem significat ac inspector; cf. s. Augustinum *de civ. Dei* XIX 19. Et ideo vox ista per se aptissima est ad munus superioris denotandum, neque miraberis, si in ipso usu profano sensum hunc specialiore jam invenias.

Concordat etiam usus sacer apud LXX v. g. *Num* 4, 16; 31, 14; 4 *Reg* 11, 15; *Neh* 11, 9; 1 *Mach* 1, 51, ubi eadem vox, hominibus adplicata, certe eum significat, qui aliis imperare possit; neque de simili interpretatione vocis in novo testamento dubium esse poterit, quamdiu quaestio *in genere* agitur.

2. Si tamen quaestio magis *in specie* fit, quinam nimirum superiores ecclesiastici in specie in Scripturis N. T. nomine isto denotentur, opiniones ipsorum auctorum catholicorum divisae sunt; neque controversia ista tam facile dissolvitur.

a) *Nonnulli* (Epiphanius, Sylvius, Estius, Franzelin) censent nomen istud episcopi semper eundem sensum habuisse, quo et nos sacerdotes primi ordinis denotamus; *alii* e contra defendunt eodem nomine sacerdotes solos secundi ordinis in Scriptura N. T. designari, quae sententia merito spernitur.

Tertia sententia, quae tamen non uno modo ab fautoribus suis tenetur, contendit nomen episcopi tunc tem-

poris significationem in unam partem determinatam non habuisse, ita ut, quemadmodum alter terminus affinis „*presbyter*“, et hic communis fuerit sacerdotibus primi et secundi ordinis (Chrysostomus, Primasius, Isidorus,¹⁾ Beda,²⁾ s. Thomas:³⁾ et post concilium tridentinum Stapleton, Lorinus, Tirinus, Tournely, Mendive.

Ex hac sententia igitur nomen episcopi in concreto textu significare potest episcopos et presbyteros (*Bischöfe und Priester*) simul, sed et solos episcopos vel solos presbyteros; id quod semper ex contextu dijudicandum erit vel etiam in casibus particulare certo jam definiri nequit.

b) Res ipsa non liquet; certi tamen loci Scripturae in hac ultima sententia commodiorem inveniunt interpretationem. Sunt autem quattuor ejusmodi loci.

a) *Act 20, 17 sqq.* s. Paulus „mittens Ephesum“, ex una hac urbe „vocavit majores natu ecclesiae“, quos deinde alloquitur numero plurali et in decursu orationis declarat „episcopos, quos posuit Spiritus S. regere ecclesiam Dei“ (v. 28). *Atqui* sacerdos primi ordinis jam tunc unus in singulis civitatibus constitutus esse videtur. *Ergo* terminus episcopi hic ejusmodi sacerdotes primi ordinis non exclusive denotare, sed etiam simplices presbyteros sub se comprehendere videtur.

Potest tamen textus noster etiam intellegi de sacerdotibus primi ordinis numero plurali. Alloquitur enim apostolus sermone suo eos, „per quos transiit“ (25) praedicans per triennium et monens unumquemque eorum (31); unde pluralitate locorum supposita de pluralitate quoque episcoporum ibi cogitari potest.

Neve tamen facile de opinione cogitaveris (Petavii), qua tunc plures sacerdotes primi ordinis in una civitate admitterentur. Quamvis enim huic sententiae s. Hieronymus in *comm. in Tit 1, 5* favere videtur, ipse tamen sibi non constat,⁴⁾ scribens *ib.* et haec: „Philippi una est urbs Macedoniae et certe in una civitate plures ut nuncupantur episcopi esse non poterant“. Ejusque opinio reprobatur per catalogos episcoporum, qui nobis ab ipsis initiis traduntur per Irenaeum (*III 3, 3*) et Hegesippum (*apud Eusebium IV 22*); hi enim omnes singulos semper pro singulis

¹⁾ *De off. II 7.*

²⁾ *In Act 20, 28.*

³⁾ *2, 2 q. 184 a. 6 ad 1.*

⁴⁾ Cf. Straub n. 464; Van Laak I 5 p. 84.

civitatibus episcopos exhibent usque ad ipsa tempora apostolorum; cf. *art. 2 § 5*.

β) Apostolus *porro* scribens *ad philippenses* salutem dicit „omnibus sanctis . . . , qui sunt Philippis cum episcopis et diaconibus“; cum *igitur* iterum sermo sit de pluribus episcopis unius civitatis, vox iterum non ad sacerdotes primi ordinis, unum in singulis civitatibus, restringi videtur. — Et hic textus difficulter in alia sententia explicatur ea ratione, quod apostolus epistolam per modum encyclicae ad plures ecclesias direxerit; *etenim* expressius Paulus hic addit: „qui sunt Philippis“. *Insuper* si sacerdotes secundi ordinis (= *presbyteri*) per vocem non sunt connotati, hi commemoratis ipsis diaconis silentio pratermitterentur; id quod valde inconveniens esse videtur.

γ) Titum (1, 5 *sqq*) apostolus admonet, ut „constituat per civitates (κατὰ πόλιν) presbyteros . . . ; si quis sine crimine est, unius uxoris vir . . .“; cuius rei statim rationem addit: „oportet enim episcopum sine crimine esse . . .“ Idem *igitur* videtur iterum esse episcopus et presbyter.

Dices forsitan: Ipse terminus presbyter, per se genericus, hic restringitur ad speciem presbyterorum primi ordinis (*episcopos*). Ast id non potest esse; dicitur enim hic, quod presbyteri numero plurali κατὰ πόλιν constituendi sunt. Hoc de episcopis non valet.

Dices adhuc: Numerus pluralis explicatur, quia de pluribus civitatibus sermo est, in quibus singulis singuli quidem, in summa vero plures presbyteri = episcopi constituendi sint. Contra hoc militat sequens ratio: S. Paulus distinctim agit de episcopis et de diaconis, nihil de presbyteris; si igitur sub termino episcopi non intellexerentur simul, sacerdotes secundi ordinis simpliciter omisisset; id quod improbabile est. — Neque ex altera parte agens de episcopis quidquam commemorat, quod non etiam in sacerdotem secundi ordinis merito applicatur.

δ) Haec ultima ratio etiam de loco parallelo valet 1 Tim 3, 2: „Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse . . .“ (2—7), quibus v. 8 immediate iterum adnectitur: „Diaconos similiter . . .“ Neque hic quidquam expressius de presbyteris adjungitur. Ergo hi hoc loco iterum nomine episcopi comprehenduntur.

✕ c) Poterat igitur terminus „*episcopus*“ per se anceps tunc communis esse, mox autem in illa vel ista ecclesia ad sacerdotes solos primi ordinis designandos restringi; hic usus deinde in universa ecclesia praevalebat.

3. De usu vocis inter patres apostolicos et deinceps.

✕ a) In Didache vox semel occurrit, immediate coordinata cum diaconis: „Elegite vobis episcopos et diaconos Deo dignos“. Idem retineas quoad ep. Clementis: „Apostoli . . . constituerunt *episcopos et diaconos* eorum qui credituri erant . . .“ (42, 4 sq). Pariter in Pastore Hermiae soli episcopi cum diaconis commemorantur *Vis III 5, 1; Sim IX 27, 1 sq*; tertio loco *Vis II 4, 3* presbyteri quidem commemorantur, sed ut ii, qui prae-sunt ecclesiae (τῶν προΐσταμένων τῆς ἐκκλησίας); quare vox presbyteri cum voce episcopi identificari videtur.

Sic secundum hos antiquissimos fontes episcopi in genere ii apparent, qui diaconis superiores munere ecclesiastico funguntur; de accuratiore vocis significatione nihil certi desumi poterit, nisi forte quod, solis diaconis commemoratis, presbyteri tunc etiam sub communi termino episcopi comprehendebantur et presbyter idem est atque episcopus.

✕ b) Distinctius nomen idem jam occurrit in martyrio Polycarpi, ubi duobus locis soli huic martyri applicatum reperitur, tanquam „episcopo Smyrnae“ (*in tit.*), „qui nostris temporibus apostolicus et propheticus doctor extitit, catholicae ecclesiae smyrnensis episcopus“ (16, 2).

Clarissime porro in epistolis s. Ignatii vox nostra jam uni singularum ecclesiarum episcopo monarchico reservatur; neque enim in frequentissimo usu vox aliter occurrit nisi de supremo pastore ecclesiarum, cujus unitas *implicite* affirmatur eo, quod tanquam principium unitatis exhibetur (*Eph 5, 1; 20, 2; Trall 3, 1; Smyrn 8, 1*), vel et *expressius* statuitur (*Magn 6, 1. 2; 7; 13, 2; Philad. 1, 2; 3, 2; 7, 2*).

Idem usus s. Irenaei erat, qui deinceps usque ad nostra tempora universalis factus est. Aliter sentiendum est de termino „*presbyterorum*“, qui tunc communis existens, anceps remansit etiam temporibus longe posterioribus.¹⁾

¹⁾ De hac re cf. Dieckmann o. c. I n. 423.

Articulus II.**De potestate apostolorum in ecclesia perenni.**

Constitutionem ecclesiae conc. vaticanicum hisce describit verbis: „Pastor aeternus et episcopus animarum nostrarum, ut salutiferum redemptionis opus perenne redderet, sanctam aedificare ecclesiam decrevit, in qua velut in domo Dei viventis fideles omnes unius fidei et caritatis vinculo continerentur. Quapropter priusquam clarificaretur, rogavit Patrem non pro apostolis tantum, sed et pro eis, qui credituri erant per verbum eorum in ipsum, ut omnes unum essent, sicut ipse Filius et Pater unum sunt. Quemadmodum igitur apostolos, quos sibi de mundo elegerat, misit, sicut ipse missus erat a Patre: ita in ecclesia sua pastores et doctores usque ad consummationem saeculi esse voluit. Ut vero episcopatus ipse unus et indivisus esset et per cohaerentes sibi invicem sacerdotes credentium multitudo universa in fidei et communionis unitate conservaretur, beatum Petrum ceteris apostolis praeponens in ipso instituit perpetuum utriusque unitatis principium ac visibile fundamentum, super cuius fortitudinem aeternum extrueretur templum et ecclesiae coelo inferenda sublimitas in hujus fidei firmitate consurgeret“ (s. IV; Denz. n. 1821). — De his ex ordine disserendum est.

§ 1. De potestate ipsorum apostolorum.

Praenotatio de notione potestatis. — Omnes nos agimus vel saltem agere possumus multa; unde prius habeamus oportet, quo agamus vel agere possimus; id vero quo agimus vel agere valemus, dicitur potentia sive potestas. Quare potestas est principium, quo aliquis aliquid agere potest.

Dividitur nunc potestas in potentiam physicam et moralem, prout ordinatur ad effectum physicum vel moralem. Effectus moralis in actibus consistit, qui libero arbitrio fiunt et, cum in re nostra agatur de potestate so-

ciali, in societate i. e. in aliis hominibus producendi sunt. — Effectus talis i. e. actus liber in aliis produci potest vel rogando vel persuadendo vel praecipiendo; et rogando agimus precibus, persuadendo rationibus, praecipiendo imperio. De praeceptiva p. in hac quaestione inprimis solliciti erimus; quae iterum est duplex privata et publica, quae etiam dicitur politica sive jurisdictionis. Haec fertur in bonum commune, cum prior, privata (dominativa), feratur in bonum praecipientis. — Nos jam videamus, num ejusmodi potestas jurisdictionis in ecclesia inveniatur, et de hac re statuimus sequens assertum:

Christus ecclesiam instituens electis quibusdam discipulis (apostolis) triplicem potestatem contulit: docendi, regendi, sanctificandi fideles.

1. Inprimis videamus, quid evangelia fide dignissima de hac re prodant. — Ibi legimus, quomodo Dominus jam-jam aggrediens vitam publicam et futuris rebus praeludens diserta invitatione ad suam sequelam exhortans (*Jo 1, 43; Mt 4, 18; 9, 9; Mc 1, 17*) ad se discipulos collegerit, qui ei etiam arctius adhaerebant et cum ipso ambulabant (*Jo 6, 66*), quos ut suos publice agnovit et contra injusta opprobria defendit (*Mt 9, 14; 15, 1 sq*), quorum prius ipse magister et rector esse voluit; ex his mox seligebat quosdam numero pauciores, quos et apostolos vocavit et hominum piscatores facere decrevit (*Lc 6, 12*).

Hos duodecim peculiariter instruebat, dans eis rationem: „quia vobis datum est nosse mysteria regni coelorum; illis autem non est datum“ (*Mt 13, 11; 15, 15 sqq; 16, 13 sqq; Lc 8, 10*); horum et zelum excitat (*Mt 9, 37*) eosque saepe ad praedicandum ante faciem suam misit in omnem locum quo erat ipse venturus (*Mt 10, 5 sq; Lc 10, 1*); hos etiam amicos suos declaravit *Jo 15, 15*, „quia omnia, quaecunque audivi a Patre meo, nota feci vobis“. Haec omnia non intelleguntur, nisi Christus cum his dilectis discipulis aliquid sublimius, nisi eos a reliquo populo segregare et super eum constituere voluisset. Id quod

dein etiam expressius non semel declaravit, ita jam *Mt 5, 13 sq.*, ubi eos salem terrae et lucem mundi vocavit. — In specie vero haec velis considerare:

a) His selectis discipulis quodam die dicit: „Amen dico vobis, quaecunque alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo: et quaecunque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo“ (*Mt 18, 18*). En accipiunt potestatem plane universalem ligandi atque solvendi ita, ut quidquid alligent vel solvant, alliget vel solvat et Deus in coelo. Haec universalis potestas ligandi et solvendi tanquam ratio universalior adfertur, unde potestas judicandi et puniendi in ecclesia vim et vigorem cum perfecta sanctione habeat: „si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus“ i. e. extorris ab ipsa salute. Unde verbis istis apostolis tanquam ecclesiae praesulibus vera jurisdictio et plena potestas regendi tribuitur.

α) Immediate evidens est, agi in textu de potestate *verae jurisdictionis*. „Agitur enim, ut exponit Knabenbauer in h. l., „de peccatore qui [post privatam correptionem jam] ad praesides ecclesiae defertur. Huic ab his certa quaedam praecipiuntur, quibus scandali ratio tollatur; ille tenetur obedire; quodsi renuerit, peccato suo obstrictus tanquam membrum putridum abscinditur et ejicitur. Haec autem praesidum praecepta, judicia, haec eorum sententia et poenae inflictæ in coelo rata habentur“. Quare verbis evangelistae apostolis tanquam ecclesiae praesulibus vera jurisdictio quoad crimina et, quia haec ut pars apparet potestatis plane universalis ligandi et solvendi quaecunque, plena potestas regendi et ordinandi attribuitur.¹⁾

β) Solum restat dubium, num sermo hic vere *ad apostolos* dirigatur. Sed istud dubium inane est; *etenim* expresse Christus hic dicit: „dico vobis“ i. e. tunc praesentibus. Hi ex tota sermonis connexionem intelleguntur „discipuli“, de quibus legitur ab initio capitis: in illa hora accesserunt discipuli ad Jesum; ad hos dein eosdem continuus sermo dirigitur, repetita phrasi „dico vobis“ (3, 10); „videte“ (10), „quid vobis videtur“ (12). — Discipuli vero hic apostoli sunt. Ab initio enim capitis de praecellentia disceptatio enarratur, qualis inter solos apostolos oriri potuit, qui soli jam a reliquo coetu segregati et praelecti erant. Ceterum notum est no-

¹⁾ Quidquid igitur sub phrasi ista „ligandi atque solvendi“ in genere intellegendum est, hoc loco certe veram jurisdictionis potestatem importat; ceterum cf. de hoc modo loquendi, quae infra p. 141 dicentur.

mine discipulorum apud Matthaeum constanter apostolos denotari (10, 1; 11, 1; 20, 17; 26, 17. 20 etc.); et in loco parallelo Mc 9, 34 pro discipulis diserte legitur „duodecim“.

b) Post resurrectionem Christus iisdem discipulis ait: „sicut misit me Pater, et ego mitto vos“ (Jo 20, 21; 17, 18). Erat autem Dominus missus cum triplici munere et potestate ad salutem hominum procurandam: erat tanquam „magister“ (Mt 23, 10; Lc 4, 43) „docens eos sicut potestatem habens“ (Mt 7, 29); „potestatem dedit ei (Pater) iudicium facere, quia filius hominis [i. e. Messias] est“ (Jo 5, 27), unde et regem coram Pilato se declaravit (Jo 18, 37); ex potestate sacerdotali „sanctificavit seipsum, ut sint et ipsi sanctificati in veritate“ (ib. 17, 18; Heb 5, 5 sqq) et „seipsum tradidit pro ecclesia, ut illam sanctificaret mundans lavacro aquae in verbo vitae“ (Eph 5, 25 sqq). — Si igitur missio apostolorum eadem est qua Christus missus erat, in eadem triplici potestate cum ipso et sub ipso participant necesse est; unde et Christus ipse ex hac missione modo collata apud Jo 20, 23 potestatem peccata condonandi infert, in qua mirum in modum potestas regendi seu iudicandi et sanctificandi in unum colligitur, et Jo 17, 18 simili illatione potestatem sanctificandi pro apostolis vindicat.

Quod autem sermo Christi et hoc loco ad apostolos immediate dirigatur, similiter patet ac antea in Mt 18, 18; maxime vero ex v. 24, ubi legitur: „Thomas autem unus ex duodecim . . . non erat cum eis (nimirum duodecim apostolis), quando venit Jesus“. Porro si communis fuisset haec potestas omnibus Christi fidelibus, ad quid necessarium erat, ut postea Matthias loco Judae huic collegio adscisceretur?

c) Celeberrimum textum exhibet Mt 28, 18 sq: „Accedens Jesus locutus est eis (i. e. undecim apostolis, coll. v. 16), dicens: Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra: euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti; docentes eos servare omnia quaecunque mandavi vobis; et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi“. — His verbis Christus ex propria virtute et potestate divinitus tradita sollemni modo in apostolos

transfert potestatem docendi, et potestatem sanctificandi („baptizantes“, coll. *Jo* 3, 5), et absque dubio etiam potestatem regendi („docete servare omnia“). De hac re iterum recolliges *Mt* 18, 17: „si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus“, et textum parallelum *Mc* 16, 16: „qui vero non crediderit, condemnabitur“.

Inepte autem adversarii excipiunt, hunc textum sicut priorem minus fide dignum esse, eo quod Christo ex mortuis redivivo adscribitur. Sicut enim resurrectio ipsa factum est certissimum, ita in ipso hoc textu nihil occurrit, quod Christus non similiter ante resurrectionem enuntiaverit. — Neve dicas verba ista a Christo dicta esse ad animum apostolis ingerendum. Statim enim instabis: animum ad quid? Certe ad id gerendum, quod ipsis tunc mandatum est, munus et ministerium apostolicum.

d) Quoad potestatem sanctificandi cf. et *Lc* 22, 19 sqq, ubi Christus verbis illis: „hoc facite in meam commemorationem“, apostolis munus commisit eucharistiam conficiendi. Haec autem coll. *Jo* 6, 54 in hominum sanctificationem dirigitur.

Scholion: de apostolatu s. Pauli. — Duodecim apostolis inde ab initiis fere ecclesiae s. Paulus adnumeratur et in munere aequiperatur. Id quod Paulus ipse contra obrectatores expresse sibi vindicat in ep. ad galatas (2, 7 sqq), sed etiam *1 Cor* 9, 1 sqq; 15, 7 sqq; et ab aliis apostolis sponte ei conceditur (*Gal* 2, 8 sq) et deinceps ab universa ecclesia inde ab ep. Clementis rom. (47), Ignatii ad rom 4, 3 et Polycarpi 9, 1.

Non multum vero interest, num et Barnabas similiter ac Paulus inter apostolos sensu stricto connumerandus sit; haec enim quaestio rem non tangit, de qua hic solliciti sumus.¹⁾ Apparet autem Paulum apostolatum non primum excogitasse; apostolos enim jam repperit, quibus se adnumeravit.

2. Cum ordinatione Christi praxis apostolorum concordat. — a) E vestigio enim triplicem illam potestatem sibi vindicant: evangelium Christi inter homines praedicant, homines per sacros ritus ad ecclesiam convocant, eosque in unum collectos regunt et coërcent.

α) Ita in primo pentecostes die ex sermone sive praedicatione Petri circiter tria millia per baptismum apostolorum apposita sunt, quae deinceps perseverabant in doctrina apostolorum et communicatione fractionis panis et orationibus; cf. *Act* 2, 37 sqq; 4, 4. 31 sqq; 5, 12 sqq; 10, 47 etc. Iis vero, qui jam bap-

¹⁾ Cf. Dieckmann o. c. I n. 293 sqq.

tizati erant, per impositionem manuum apostoli tribuunt Spiritum S. (*Act 8, 17; 19, 6*), episcopos constituunt (*Tit 1, 5; 1 Tim 6, 14; 2 Tim 1, 6 etc.*). Cum postea controversiae exsurgunt inter fideles, apostoli in unum convocati praeunte Petro, rem summa cum auctoritate legislativa definiunt (*Act 15, 23 sqq; coll. ib. 16, 4*).

β) Quemadmodum autem hic universitas apostolorum, ita alibi etiam singuli simili potestate instructi apparent. Ex hac enim Paulus tanquam operi divinitus sibi commissio evangelicae praedicationi incumbit (*1 Cor 9, 16 sqq; 1 Thess 2, 4*) auctoritate plane absoluta (*2 Cor 10, 4 sqq; Gal 1, 8 sq; Phil 4, 9; Rom 1, 5; 15, 15*); ex hac: „Cetera, inquit, cum venero disponam“ (*1 Cor 11, 24*), et ordinat, quae ad eucharistiam spectant (*1 Cor 11, 17*) vel ad usum charismatum (*ib. 12, 1 sqq*); opprimit factiones (*ib. 1, 10 sqq*), tollit abusus (*ib. 14, 34 sqq*). — Similiter potestatem coercitivam non semel exercet, minitans poenas: „in virga, inquit, veniam ad vos, an in caritate et spiritu mansuetudinis?“ (*1 Cor 4, 21; 2 Cor 13, 2 sq*), sed et statuens (*1 Cor 5, 9 sqq; 2 Thess 3, 14 sqq*) et actu applicans. Qua in re attende imprimis ad *1 Cor 5, 3*, ubi Paulus de incestuoso quodam: „Ego quidem, inquit, absens corpore, praesens autem spiritu jam judicavi ut praesens eum, qui sic operatus est, in nomine Domini N. J. Christi cum virtute Domini N. Jesu tradere huiusmodi satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit“. Quidquid est de traditione quae fiat satanae — videtur esse excommunicatio — certum est ibi de poena medicinali agi, qua homo ille ad poenitentiam adductus salvus fiat. — Agit Paulus etiam ministerium reconciliationis, cum eundem incestuosum iterum ecclesiae restituit, de qua re narrat *2 Cor 2, 5 sqq*. Et haec omnia se egisse protestatur „secundum potestatem, quam Dominus mihi dedit“ (*2 Cor 13, 10*).¹⁾

γ) Neque solum per sese potestate ista utuntur, sed et alios in partem sollicitudinis advocant; ita Paulus et Barnabas primo jam itinere presbyteros per singulas civitates constituebant (*Act 14, 22*), quorum munus accuratissime apostolus exhibet in suis epistolis pastoralibus ad Titum et Timotheum; cf. *Tit 1, 5 sqq; 1 Tim 4, 11 sqq; 6, 13 sqq; 2 Tim 1, 6 sqq; 2, 2; 4, 2*. Hos presbyteros vere iudices cum potestate etiam coercitiva esse institutos, idem apostolus declarat *1 Tim 5, 19 sq; Tit 3, 10*. De quibus et s. Petrus prorsus in genere dicit: „pascite qui in vobis est gregem Dei (*1 Pet 5, 2*); cf. et *Act 20, 28*.

δ) Hanc potestatem tanta auctoritate veraque jurisdictione instructam, qua leges ferant earumque observationem urgeant violatoresque in iudicium vocent, non raro

¹⁾ Cf. Dieckmann o. c. I n. 416 sqq.

sive implicite sive disertis verbis a solo Christo reputant, nusquam vero a populi gratia vel favore. Sic in genere Paulus declarat: „Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei“ (1 Cor 4, 1); et expressius per Christum declarant se accepisse potestatem et officium praedicandi et docendi, „per quem, ut ait Paulus, accepimus gratiam et apostolatam ad oboediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus“ (Rom 1, 5; 15, 18; Act 10, 40 sq). Ab eodem Domino munus quod sibi adscribunt sanctificandi derivant, „ministerium reconciliationis“ (2 Cor 5, 18 sqq); similiter et potestatem, qua „in promptu habeant ulcisci omnem inoboedientiam“, eam exhibet Paulus, „quam dedit nobis Dominus in aedificationem“ (2 Cor 10, 3 sqq; 13, 10).

c) Sic revera apostoli triplex munus hierarchicum ab ipso Christo habebant, ex quo rite peracto ecclesia tanquam unum corpus morale effloruit; sic „ipse (Christus) dedit quosdam apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores et doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii in aedificationem corporis Christi“ (Eph 4, 11 sqq).

3. Neque necesse erit hoc loco expressius ad traditionem respicere, de qua mox plura audiemus in quaestione affini. Unum testimonium addamus hic Clementis rom: „Apostoli nobis evangelii praedicatores facti sunt a Domino Jesu Christo, Jesus Christus missus est a Deo; Christus igitur a Deo et apostoli a Christo; et factum est utrumque ordinatim ex voluntate Dei. Itaque acceptis mandatis et per resurrectionem Domini Jesu Christi plena certitudine imbuti Deique verbo confirmati, cum certa Spiritus Sancti fiducia egressi sunt annuntiantes regni Dei adventum“ (42). — Cf. etiam ep. Barnabae 5, 9; Ignatii ad Magn. 7, 1; 13, 2; Polycarpi ep. ad Phil. 6, 3.

Corollarium. 1. Ex iis, quae de divina institutione ministerii apostolici modo disseruimus, nova et efficaciore ratione apparet, ecclesiam per modum societatis divinitus esse fundatam; potestas enim apostolis divinitus tradita tum natura sua tum ex voluntate Christi aliunde manifesta talis est, ut ex parte reliquorum hominum et maxime fidelium obligatio strictissima correspondeat doctrinam divinitus per apostolos propositam in fide suscipiendi regi-

minique apostolorum se submittendi. Quam obligationem ceteroquin Christus sollemnibus verbis enuntiavit: „Qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit; qui vero me spernit, spernit eum, qui misit me“ (*Lc 10, 16*); eandem etiam in particulari identidem inculcavit, ut quoad munus doctrinae *Mc 16, 16*. Hanc obligationem fideles quoque semper agnoverunt, qui apostolos in dubiis adierunt (*1 Cor*), eorumque dispositionibus acquieverunt (*2 Cor*), eorumque epistolas semper tanto in honore habuerunt. — Quodsi ex una parte vera adest auctoritas regiminis, ex altera parte autem obligatio submissionis, absque ullo dubio omnia verae societatis essentialia elementa habentur: multitudo *nimirum* hominum, quae per efficax medium, sacram auctoritatem, stabiliter ad unum finem proseguendum dirigatur et conspiret.

2. Textus tamen, ex quibus munus apostolicum per ecclesia vindicavimus, apostolos in communi respiciunt ut integrum collegium; eos vero speciale collegium sive corpus quoddam morale constituisse, facile perspicies inde, quod ipsi ex illo tempore nomine quodam colectivo iisque proprio οἱ δώδεκα constanter nominantur et quod hoc nomen etiam retinent, cum numerus eorum *vel* defecerit (in defectione Judae *Jo 20, 24*; *1 Cor 15, 5*) *vel* excesserit (in assumptione Matthiae et Pauli); cf. v. g. *Mt 10, 1. 5*; *11, 1*; *20, 17*; *Mc 4, 10*; *6, 7*; *9, 34*; *14, 20 etc.*; *Lc 18, 31*; *22, 3*; *Jo 6, 68*. — Ergo, quae hucusque diximus, per se de apostolis valent, ut sunt integrum collegium, de singulis vero tantum, in quantum sunt de hoc collegio. Hoc sensu jam ulterius inquiremus, num eorum ministerium in et cum ecclesia perdurare debeat.

§ 2. De ministerio apostolico in ecclesia necessario.

His respicimus sectarios quosdam, qui ministerii apostolici existentiam et utilitatem concedentes, ejusdem necessitatem et perennitatem praefracte rejiciunt. Pro suo errore provocant maxime ad Scripturas, quibus omnis fidelium famulatus excludatur, quibus perfecta omnium fidelium coram Domino aequalitas praedicetur, quibus Deus ipse immediatus omnium fidelium doctor et magister declaretur.

Adstruimus tamen necessitatem non absolutam, sed magis hypotheticam, quae oriatur praeprimis ex voluntate Dei qui aliter rem ordinare nolebat, sed aliquatenus etiam ex statu generis nostri, in quo homines sine continuo miraculo in visibilem et stabilem societatem coa-

lescere nequeunt sine ejusmodi visibili ministerio. „Poterrant utique, ita Augustinus ad rem, omnia per angelum fieri sed abjecta esset humana conditio, si per homines hominibus Deus verbum suum ministrare nolle videretur“ (*de doct. chr. 6*).

His praemissis dicimus: Triplex munus apostolis collatum jure divino in ecclesia perenne et necessarium est.

1. In argumentatione incipimus a rationibus levioribus; et ita primum argumentum (saltem suasivum) sit ex inductione. Constat inter homines non existere neque extitisse societatem, in qua visibile ministerium non inveniatur, quo alii praesint, cui alii subsint; constat ordinem in multitudine seu ipsam societatem deficere, ubicunque tale ministerium defecerit. Necessarium *igitur* videtur in societate humana visibile ministerium; quae necessitas etiam crescit, quo plures in societatem sunt congregandi, quo magis indole et ingenio differunt, quo diutius in unitate conservandi, quo sublimior et difficilior est finis ad quem dirigendi sunt. — *Atqui* ecclesia et ipsa est societas ex hominibus, undecunque convocatis, collecta. *Ergo* et ipsa ministerium sibi necessarium conveniente auctoritate exornatum semper habebit.

Neve dixeris ecclesiam esse societatem supernaturalem, pro qua non valeant, quae in communi ordine naturae observentur. Scimus *enim* vel aliunde, ordinem supernaturalem, revelationem et religionem divinam, naturam humanam perficere quidem et adjuvare, non vero mutare. Coharet autem necessitas ministerii socialis cum ipsa natura humana, qualis nunc est, cum naturalibus concupiscentiae inclinationibus, quae per redemptionem pro hac vita non ablatae sunt. Persistentibus *igitur* his inclinationibus ad dissolutionem pronis, vel in ordine supernaturali restituto, etiam pro societate supernaturali ministerium firma auctoritate instructum requiritur, quo tendentiae particulares et divergentes compescantur et multorum conspiratio ad unum finem efficaciter dirigatur.

Ceteroquin ministerii necessitatem per supernaturalitatem ecclesiae non excludi, transmissio exemplo, quod in synagoga habemus, pro novi testamenti ecclesia per ipsam Scripturam efficacissime edocemur iis effatis et factis, quibus videmus hominem in via

salutis non dirigi sine adiutorio aliorum hominum. Generalem hac in re legem Paulus enuntiat: „Quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine praedicante? . . . ergo fides ex auditu“ (*Rom 10, 14 sqq*). Factis vero huc pertinentibus abundant Actus apostolorum; ita eunuchus Candacis reginae per dispositionem divinam miraculo exhibitam Philippo diacono instruendus traditur (*Act 8, 26*); ipse Saulus jam conversus et apparitione Domini illustratus Damascum dirigitur: „ibi dicetur tibi (ab Anania, quid te oporteat facere“ (*9, 6*); Cornelio centurioni angelus apparuit, non ut eum ipse edoceret in rebus fidei christianae, sed ut eum ad Petrum dirigeret (*Act 10, 6*) etc. — Tandem res patet inde, quod Christus ecclesiam ab initio saltem in apostolico ministerio sic fundavit.

2. Eo ipso quod ministerium ecclesiae necessarium est, etiam perpetuo in eadem inveniatur oportet. Haec ministerii perennitas etiam directe ex voluntate divina manifesta ostendi, atque ita vice versa ejusdem necessitas eodem jure indirecte confirmari potest.

a) Et sane teste s. Paulo (cf. ex. g. *Eph 4, 11*) finis ministerii ecclesiastici ex jure divino est, ut per ipsum aedificetur ecclesia, ut per ipsum consummentur sancti et in unitate fidei firmiter et absque deviatione contineantur; *aliis verbis* finis ministerii ex ipsa intentione Christi recta gubernatio et aedificatio et conservatio ecclesiae est. Ergo simul cum perenni ecclesia etiam hoc necessarium ejus subsidium conservetur oportet, „donec, ut ait Paulus *l. c.*, occurramus omnes in unitatem fidei . . . in mensuram aetatis plenitudinis Christi“.

b) Idem colligitur ex textibus nostris classicis *Jo 14, 15*; *Mt 28, 20*; vel et ex *1 Cor 11, 26*, secundum quae Christus apostolis dixerat: „hoc facite in meam commemorationem“, et statim adjungit: „quotiescunque enim manducabitis panem hunc et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat“.

Evidenter *nimirum* verbis istis Christus apostolis magisterium et ministerium sacrum peragentibus perpetuam assistentiam divinam praenuntiat „in aeternum“, „usque ad consummationem saeculi“, „donec veniat“. Ergo ex voluntate Christi et jure divino, sicut assistentia, ita et ministerium

apostolicum perenne erit in ejus ecclesia: non utique apud apostolos personaliter consideratos, sed quatenus et eos repraesentant, qui postea eorum locum obtinebunt.

c) Ceteroquin res ex hac consideratione videtur liquere: Qualis *nimirum* forma instituto cuipiam ab ipso ejus fundatore ab initio invenitur indita esse, talis ex ejusdem fundatoris voluntate eidem inhaerere merito censetur, nisi forte aliunde pro certa temporis differentia contraria dispositio facta esse cognoscitur. — *Atqui* ministerium apostolicum cum fundamentis ecclesiae positum est neque de contraria voluntate fundatoris pro temporibus futuris quidquam innotuit.

Imo Christus ecclesiam praecise eo instituit, quod ministerium illud triplex apostolis tribuit; unde idem ministerium ad essentiam ecclesiae merito trahitur. Id quod et ss. patres agnoverunt distinctionem hierarchicam in definitione ecclesiae ponentes, ut Ignatius scribens *ad Trall*: „Cuncti revereantur diaconos ut Jesum Christum, sicut et episcopum, qui est typus Patris, presbyteros autem ut senatum Dei et concilium apostolorum: sine his ecclesia non vocatur“ (3, 1). Et simili modo Cyprianus ecclesiam definit: „Ecclesia est plebs sacerdoti adunata et pastori suo grex adhaerens; unde scire debes, episcopum in ecclesia esse et ecclesiam in episcopo, et si quis cum episcopo non sit, in ecclesia non esse“ (*ep* 69). — Cum igitur hoc ministerium ad essentiam ecclesiae pertineat, merito praesumitur id in ea perdurare tamdiu, quamdiu ipsa in propria institutionis suae ratione permanebit.

§ 3. Apostolicum ministerium ad episcopos transiit.

1. *Praenotationes.* — 1. Quaeritur jam de subjecto ministerii apostolici permanentis seu quinam apostolorum successores in ecclesia sint. Qua in re

a) animadvertit, potestatem apostolorum per varios gradus divisibilem esse. Ita mox post ascensionem apostoli viros quosdam in partem sollicitudinis suae advocabant, quos et diaconos vocabant (*Act* 6, 1 *sqq*). Horum constituendorum occasionem quidem praebuit necessitas quaedam temporalis; ipsis tamen mox munera quoque spiritualia attributa sunt, ut sunt praedicare, baptizare, sacris ministeriis adsistere (*Act* c. 6 *sqq*). Dotes autem in iis requisitas diligenter recensuit Paulus *1 Tim* 3, 8 *sqq*, quae iterum longe sublimius aliquid quam munus mere temporale ingerant.

Loquuntur ss. Scripturae de alio quoque sacrorum ministrorum ordine, presbyterorum, qui majoris potestatis cum apostolis participes fuerint. Hi cum apostolis ad controversias fidei componendas considebant (*Act* 15, 6 *sqq*; 16, 4; 21, 17 *sq*);

ipsis officium aegrotos ad remissionem peccatorum inungendi incumbat (*Jac 5, 14*) etc. Apparent tamen et hi ministri in ecclesia inferiores, qui superiorum quorundam iudicio submitterentur, qualis minister superior Timotheus ostenditur, cui apostolus scribit: „Adversus presbyterum accusationem noli recipere nisi sub duobus aut tribus testibus; peccantes coram omnibus argue“ (*1 Tim 5, 19 sq.*).¹⁾

b) Habemus sic ab initio ecclesiae distinctam hierarchiam, sacrum nimirum principatum per varios gradus dispositum; et jam quaeritur, quinam ex his hierarchis non quidem secundum diminutionem quandam vel participationem, sed simpliciter et secundum plenitudinem potestatis apostolis successerint. Et ita dicimus: triplex apostolorum ministerium jure divino ad episcopos transiit.

2. Consideramus autem in re praesenti episcopos non tam divisim singulos, sed potius in quantum omnes in unum collegium colliguntur, romano quoque episcopo non excluso; et abstrahimus nunc a certis relationibus, quae, sicut in collegio apostolorum olim inveniebantur, ita etiam in collegio episcoporum nunc retinentur: quod nimirum ipsum collegium non sine capite inveniatur. — Neque tamen volumus, apostolos omnes praerogativas suas ad heredes transmisisse, sed tria illa munera, quae et quatenus spectent ad ordinarium regimen ecclesiae.

Res, quam defendimus, vix non de fide est ex conc. trid. s. 23 c. 4; vatic. s. 4 c. 3; *decr. Lamentabili prop. 50.*

II. *Probatur res* hoc luculentissimo argumento: Apostoli in triplici suo munere, quod perpetuum et perenne in ecclesia institutum est, ex ipso jure divino successores debent habere. *Atqui* non inveniuntur nisi soli episcopi. *Ergo* apostolorum perenne seu ordinarium ministerium ad episcopos transiit, idque jure divino.

1. Certe a primis initiis in documentis ecclesiasticis successores apostolorum non exhibentur nisi soli episcopi. „Apud nos, ait Hieronymus *ad Marcellam ep. 41, 3*, apostolorum locum episcopi tenent“, qui „omnes apostolorum successores sunt“ (*ad Evangelium ep. 146, 1*).

¹⁾ De hac re cf. *Muncunill tr. de Christi eccl. n. 560 sqq.*

Cui consentit Augustinus dicens in *enarrat. Ps. 44 n. 32*: „Patres missi sunt apostoli: pro apostolis filii nati sunt tibi, constituti sunt episcopi“; et teste Paciano „apostolorum cathedram tenent episcopi“ (*ad Sympron. ep. 2, 6*).

Antea jam Eusebius caes. successiones apostolorum (τὰς τῶν ἱερῶν ἀποστόλων διαδοχὰς) describere vult (*H. E. I 1*); hunc in finem exhibet et enumerat „eos, qui ecclesiae in celeberrimis dioecesibus praeerant“ i. e. episcopos; ergo in his episcopis successio apostolorum ab ipso invenitur. Neque in genere alio ex fine series episcoporum tunc inquisitae sunt, nisi ut iis ostenderetur singularum urbium episcopos, ex continua cum apostolis cohaesione, eorundem auctoritatem nactos esse: „Edant ergo, ita Tertullianus *de praescr. 32*, origines ecclesiarum suarum, evolvant ordinem episcoporum suorum ita per successionem ab initio decurrentem, ut primus ille episcopus aliquem ex apostolis vel apostolicis viris, qui tamen cum apostolis perseveravit, habuerit auctorem et antecessorem“. Similiter et Irenaeus *adv. haer. III 3, 1* episcopos declarat „ab apostolis institutos et eorum successores usque ad nos“ et Cyprianus se et Cornelium papam, ratione certe episcopatus, successores praedicat apostolorum (*ep. 45, 3*) et ipsi „praepositi“ in ecclesia sunt ii, „qui vicaria ordinatione apostolis succedunt“ (*ad Florentium ep. 66, 4*).

2. Confirmatur res ex comparatione functionum, quas modo exercent episcopi, et earum quae olim traditae erant apostolis. Secundum sacram *nimirum* Scripturam (*Mt 28, 18 sqq etc*) apostoli summa auctoritate docent, disciplinam curant ita, ut ipsos quoque presbyteros et constituent et judicent et corrigant. Omnia haec *vero* jam in episcopis iisque solis inveniuntur et ab ipsis temporibus apostolorum semper inveniebantur.

Qua in re cf. *2 Tim 4, 5*; *1 Tim 6, 13*; dein *Apoc cc. 1—3*; ex patribus vero jam Ignatius rem accuratissime

exhibet, secundum quem episcopus in sua ecclesia apparet tanquam supremus rector et gubernator, cui omnes reliqui non exceptis presbyteris (*Magn 3, 1; Trall. 12, 2*) subsunt, sine quo nec baptismus nec eucharistia celebrari debet (*Smyrn 8*), ad cuius sententiam stare debent reliqui, ut „in dogmatibus Domini et apostolorum“ (*Magn 13*) vel „in sententia Jesu Christi“ (*Eph 3, 2*) sine iniquatione conscientiae (*Trall 7, 2*) permaneant, sine quo nihil omnino faciendum sit (*Philad 7, 2*).

Quare cum episcopi iique soli apostolorum munus jam susceperint, hi et hi soli eorum successores merito reputandi sunt. Et quamvis presbyteri et ipsi partem potestatis susceperint, ii tamen episcopis eorumque potestati iudiciali obnoxii apparebant semper. Qua in re cf. jam *1 Tim 5, 19 sq.*

3. Si vero ex altera parte et presbyteri inter successores nominantur apostolorum, quod perraro fit, hoc animadvertite: quod ipsi non tam ratione sui, sed semper cum episcopis et cum subordinatione sub iis tales apparent. Ita revera Ignatius M. disserit: „Omnes episcopo obtemperate, ut Jesus Christus patri, et presbyterio ut apostolis“ (*ad Smyrn. 8*). Attamen vel ex ipsis hisce verbis apparet, episcopum in potestate essentialiter majore constitui („ut Jesus Christus Patri“), id quod alibi idem sanctus expressius confirmat dicens: „memorable vestrum presbyterium ita coaptatum est episcopo, ut chordae citharae“ (*Eph 2 sqq*); et in ipso loco citato: „Separatim, inquit, ab episcopo nemo [ne presbyter quidem] quidquam faciat eorum, quae ad ecclesiam spectant . . . Ubi comparuerit episcopus, ibi et multitudo sit, quemadmodum, ubi fuerit Christus Jesus, ibi catholica ecclesia est; non licet, sine episcopo, neque baptizare neque agapen celebrare.“ Quare presbyteri, sacerdotes secundi gradus, simpliciter apostolorum successores dici nequeunt, sed soli episcopi, quibus, ut ait Irenaeus, apostoli „ipsas ecclesias secundum plenitudinem potestatis committebant“.

a) Ast nonne ab initio episcopi et presbyteri sub uno nomine presbyterorum comprehendebantur? Ergo idem de utrisque tenendum esse videtur. — *Resp*: Presbyter tunc nomen genericum erat pro specie inferiore et superiore; unde ex uno nomine communi nihil pro aequalitate presbyterorum secundi ordinis et episcoporum deduci potest. Ita et nomen animalis bruto et homini commune est, quin inde omnimoda paritas inter hominem et bru-

tum inferri queat, acsi v. g. utrumque secundum imaginem Dei creatum esset.

Similiter sentias, cum s. Hieronymum ex *Phil 1, 1* vel *1 Tim 3, 1 sqq* inferentem audiveris: „in episcopo et presbyter continetur“ (*ad Evang. ep. 146, 2*); cf. et Chrysostomum in *1 Tim hom. 11, 1* vel Epiphanium *haer. 75, 5*. Licet enim presbyter in episcopo est, non tamen sine subordinatione. — Multo minor difficultas inde desumitur, quod episcopi presbyteros non raro salutaverint compresbyteros; quemadmodum jam s. Petrus ut „consenior“ obsecrat „seniores, qui in vobis sunt“ (*1 Pet 5, 1*). Id enim secundum condescendentiam fit, et „vel hodie, inquit ad rem Chrysostomus, multi episcopi ita scribunt „compresbytero et condiacono“ (*in Phil. hom. 1, 1*).

b) E contraria parte excipi potest, quod neque episcopi vere apostolorum successores sunt. Etenim si episcopi apostolorum successores essent, iisdem plane cum apostolis praerogativis frui deberent. Atqui, ut mox sub § 6 videbimus, id verum non est. — Brevis rem hic distinguamus: omnibus apostolorum praerogativis episcopi frui deberent, etiam extraordinariis, pro quibus nulla successio omnino provisa est *ng*; ordinariis *cc.* vel *subd*: episcopi singuli unusquisque pro se *tr*; episcopi ut integrum collegium constituunt *cc.*

c) Quid denique de gradibus quibusdam eminentioribus (*cardinalium, patriarcharum, metropolitaram*)? Hi non apostolicae institutionis sunt, sed juris tantum ecclesiastici. Neque sub ratione successionis apostolicae ullum discrimen inter episcopos et episcopos in traditionis documentis agnoscitur.

Corollarium. Christus ministerium perenne ecclesiae suae instituens, facile etiam de modo et ratione seu de ritu providit, quo haec ministerii translatio ad generationes sibi succedentes fieret. Pro hominibus et inter homines administrandum, etiam ab hominibus agnosci, et sic externe et visibiliter per ritum quendam conferri debet. Hunc ritum sacram ordinationem esse, alibi ostenditur.

Quod personas attinet, quae hanc successionem in concreto dirigant et personas efficaciter constituent succedentes, *a priori* videtur clarum esse, has esse eos, penes quos jam potestas regendi ecclesiam in genere est; constituere enim pastores praecellentissimus actus regiminis et jurisdictionis est. Et ita *revera* jam Petrus et Paulus apostoli loco sui constituunt alios in regimine ecclesiarum; ita Paulus Timotheum et Titum, quem „reliquit Cretae, ut ea quae desunt corrigeret“ (*Tit 1, 5*), et *Act 20, 28 sqq* eos, quos „Spiritus S. posuit episcopos regere ecclesiam Dei“, admonet, ut

„attenderent sibi et universo gregi“, etiam „post discessionem apostoli“ (29); cf. et *Act 14, 22*; *1 Pet 5, 2 sqq.*

Imo — id quod summi momenti est — hos in regimine ecclesiae jam constitutos apostoli monent, ut et ipsi ulterius auxiliares sibi vel consortes et successores constituent: „Reliqui te Cretae, ita Paulus ad Titum, ut constituas per civitates presbyteros, sicut et ego disposui tibi“ (*Tit 1, 5*); idem supponit apostolus ad Timotheum scribens: „Manus cito nemini imponeris neque communicaveris peccatis alienis“ (*1 Tim 5, 22*); et ut recte in hoc munere procedat, qualitates eorum, qui sic constituendi sint, accuratissime et exhibet et describit, quemadmodum et in *ep. ad Titum* fecit. — Cf. etiam Clementis rom. *ep. ad cor. 44*.

Eadem lege et ritum, quo ministri in ecclesia constituuntur, de facto ab ipsis primordiis, summis hierarchis reservatum invenimus.¹⁾

§ 4. Varia corollaria.

I. Ex dictis elucet, quod ecclesia Christi ex ipso jure divino societas est inaequalis, in qua nimirum uni sint superiores et magistri, alii subditi et discipuli. Id quod facile illustratur ex ipsis nominibus, quibus ecclesia in omnibus fontibus sacris praedicatur regnum vel civitas vel domus (*Mt 5, 14*; *Is 52, 1*. — *1 Tim 3, 15*; *Heb 3, 6 etc.*), grex vel ovile (*Act 20, 28*; *Jo 10, 16*). In his enim omnibus inaequalitas membrorum necessario invenitur.

Maxime vero hoc apparet ex similitudine, quam Paulus tam saepe adhibet, corporis humani (*Eph 4, 12*; *1 Cor 12, 12 sqq*); ex qua similitudine simul accuratius apparet, inaequalitatem istam ex ipsa voluntate et jure divino in ecclesia adesse. Si enim Deus ipse ecclesiam omnino per modum corporis esse voluit, corpus sine conveniente organizatione vel inaequalitate membrorum esse non potest; et sicut distinctio membrorum corporis humani et varietas functionum et munerum in voluntatem Dei creatoris refundi debet, ita et in corpore Christi mystico, in ecclesia, distinctio membrorum et varietas functionum et ministeriorum refundi debet in voluntatem Dei, instituentis ecclesiam tanquam corpus quoddam organicum. Et sic haec distinctio etiam expressius et constanter per Scripturam ad Deum sive Patrem sive Christum sive Spiritum reducitur; ita *1 Cor 12, 28*: „Quosdam posuit Deus in ecclesia

¹⁾ Cf. de hac re Straub o. c. I n. 442.

primum apostolos, secundo prophetas, tertio doctores etc. . ."; ita et *Eph 4, 11 sqq; Act 20, 28*. — De sensu ecclesiae hac in re cf. conc. trid. s. 23 c. 4 et cn. 7; unde res de fide esse intellegitur.

II. Est igitur ecclesia societas inaequalis et hierarchica ex jure divino; id vero per se duplici ratione divinitus ordinari potuit: *immediate* vel *mediate*. *Immediate*, in quantum Deus ipse modum hierarchiae ordinavit et potestatem ecclesiasticam secundum certos gradus distinxit; *mediate*, quatenus Deus per semet et directe populo christiano illam auctoritatem reliquerit, cui deinde adjaceret, singula distinctius ordinare, quibus et qua mensura sit conferenda (*systema multitudinismi*). — Patet luculenter ex iis, quae hucusque diximus, hunc alterum modum repudiandum esse, priorem retinendum.

1. Sunt quidem theologi, qui hanc rem directe et prorsus absolute nituntur ex *Act 20, 28*: „Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus S. posuit regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo“. Et textus id evinceret, si cum evidentia demonstrari posset, Spiritus S. dispositionem factam esse antecederet ad dispositionem apostolorum vel plebis; hoc vero difficultatem patitur. Dicit enim apostolus prorsus similem in modum *Rom 13, 1* de potestate temporali: „Non enim est potestas nisi a Deo; quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt.“ Nihilominus nemo dixerit, omnem ejusmodi potestatem saecularem immediate a Deo esse ordinatam, sed multae omnino sunt, quae permittente tantum Deo et consequenter volente subsistunt.

2. Res tamen est evidens; numquam enim ipsi multitudini ejusmodi potestas collata est.

a) Certe non fuit ab initio per Christum ita ordinatum. Neque enim aderat ejusmodi populus, quando Christus apostolos potestate suprema instruxit, qua populum demum christianum ipsi convocarent.

b) Neque id in usu apostolorum assumptum erat. *Etenim* hi quoque in omnibus muneribus suis peragendis propria prorsus virtute procedebant, quam a Christo et Deo immediate derivabant; etiam tunc quando alios ministros in partes suas vocabant (*Act 14, 22*) vel suos successores constituebant iisque mandatum intimabant alios sibi substituendi (*1 Tim 1, 3; Tit 1, 5–7*). Neque enim in his omnibus vel levissima mentio vel allusio fit potestatis, quae populo vel multitudini ex voluntate Christi facta sit.

c) Idem per decursum saeculorum fideliter custoditum est in ecclesia, quae semper omnem ingerentiam populi vel prin-

cipum christianorum praefracte hac in re renuebat; ut ex tot conciliis inde ab ipsis canonibus quos vocant apostolicis patet, inter quos est *cn. 31*: „Si quis episcopus saecularibus potestatibus usus ecclesiam per ipsas obtineat, deponatur et segregentur omnes, qui illi communicant.“ Alia cf. Straub *n. 447*. — Neque unquam ecclesiae ministri censebantur legitime instituti vel depositi vel in iudicium vocati per populum, neque unquam per populum leges latae sunt in ecclesia vel per plebis consensum demum legibus a praepositis latis vis definitiva attributa est.

Habemus in re etiam expressiora testimonia. Ita jam Clemens rom. scribens *ad corinthios* distinctionem hierarchicam accuratissime exhibet (*c. 44; 57; 40*); eamque manifesto ex divina eaque immediata voluntate repetit addens *c. 44*: „Apostoli quoque nostri per Jesum Christum Dominum nostrum cognoverunt contentionem de nomine episcopatus oborituram; ob eam causam ergo perfecta praescientia praediti constituerunt praedictos ac deinceps ordinationem dederunt, ut, quum illi decessissent, ministerium eorum alii viri probati exciperent“; et ex hac conditione *ibid.* dein concludit: „Constitutos itaque ab illis vel deinceps ab aliis viris eximiis . . . hos putamus munere suo non juste dejici.“

Pariter s. Ignatius triplicem hierarchiam tanquam divinitus volitam admittit (cf. v. g. *Magn 6, 1; Trall 3, 1*); eamque non per ipsam multitudinem christianam singulis subjectis ordinari insinuat ex. g. *ad Eph 6, 1*: „Quemcunque enim paterfamilias (Christus) mittit ad gubernandam familiam suam, hunc ita accipere debemus ut illum ipsum, qui mittit; manifestum igitur est, quod episcopum respicere oporteat ut ipsum Dominum.“ Similiter Polycarpus smyrnaeos admonet, ut „subsint presbyteris et diaconis tanquam Deo et Christo“ (*5, 3*); et ita omnes adversarii in hac re „valde posteriores sunt quam episcopi, quibus apostoli tradiderunt ecclesias“ (Irenaeus *V 20, 1*). Cf. *concil. trid. s. 23 c. 4 de sacr. ordin.* cum *cn. 7*.

d) Certe si ministerium in ecclesia non immediate a Deo fuisset ordinatum eo modo, quo apud nos est, nunquam fideles per tot saecula absque omni recalcitratione se submisissent, quin unquam sua super presbyteros jura reclamassent, qui ex adversariorum sensu non essent nisi legati sive deputati eorum.

Neve provocaveris ad rebellionem in ecclesia corinthiaca sub Clemente romano facta; hi enim ut rebelles contra ordinem jam firmum apparent et hoc ipso titulo ad ordinem revocantur. Cf. v. g. *c. 40 sqq; 58; 63*.

3. *Excipiunt* — a) quod fideles per electionem ad constituendos superiores in ecclesia cooperabantur (*Act 6, 1 sqq;*

Clem. ad Cor 44¹⁾; *ep. Cypriani* 68, 3; *Leonis* 10, 4 sq; 14, 5). — Facile autem *distingues*: Cooperabantur fideles ad praesentandam personam aptam *cc.* ad conferendam ipsam potestatem *ng.* Et haec distinctio merito fit; neque enim per electionem istam sive designationem personarum, hae in ministerio constitutae apparent, sed electione jam facta „hos statuerunt ante conspectum apostolorum, et (hi) orantes imposuerunt eis manus“ (*Act*); vel „consentiente quidem universa ecclesia“, tamen „constituti sunt ab apostolis vel ab aliis viris eximiis“ (*Clem. ad cor. 44*). Ipsius autem populi investigare animi dispositionem, summae prudentiae esse nemo est qui dubitet. Hoc sensu et Cyprianus *l. c.* inculcat, ut „episcopus deligatur plebe praesente, quae singulorum vitam plenissime novit“ vel „ut de universae fraternitatis suffragio episcopatus“ conferatur; et similiter Leo M. *l. c.* exigit, ut „vota civium, testimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio clericorum expectetur“, et sic „ille omnibus praeponatur, quem cleri plebisque consensus concorditer postularit . . .“, ut nullus invitis et non petentibus ordinetur, ne civitas fiat minus religiosa quam convenit, cui non licuerit habere, quem voluit.“ Sic autem simul manifestum est, quod talem etiam habere potest, quem noluit; et sic voluntas plebis non est id, quo demum munus illud ecclesiasticum confertur. — Ceterum hic usus sententiam plebis percontandi, olim teste Cypriano „per universas fere provincias“ receptus, ex longo tempore in desuetudinem abiit; unde facile dignoscas eum dispositionis mere ecclesiasticae esse vel fuisse. Cf. Straub *n.* 452.

b) Similiter distinguas, cum laicos videris in ipsis conciliis ecclesiasticis ad consultationes admissos. Neque enim factum hoc illorum jus, sed vel providam praesidium ecclesiasticorum prudentiam vel humanitatem sive indulgentiam probat. — Alia *vero*, quae a Richerio ejusque consortibus adferuntur, expediuntur, si subjectum ipsius potestatis (*s. inhaesionis*) distinguas a fine potestatis (*s. utilitatis*). Ita v. g. *distingues*, quando excipiunt: Propter quod unumquodque tale, magis est illud; atqui auctoritas est propter populum in ejusque utilitatem; ergo hic magis i. e. prius eam habeat oportet. Neque enim eo, quod institutio aliqua est in utilitatem societatis, statim sequitur, quod haec societas sit immediatum subjectum inhaesionis; ita potentia videndi dirigitur in utilitatem totius hominis, inhaeret autem proxime in oculis tantum.

III. Difficultates aliquot graviores desumuntur ex locis quibusdam s. Scripturae v. g. *Jo* 10, 27: „Oves

¹⁾ „Itaque qui constituti sunt ab apostolis vel deinceps ab aliis viris eximiis consentiente universa ecclesia.“

meae vocem meam audiunt, et ego cognosco eas et sequuntur me“, vel *Jac 1, 5* vel *1 Jo 2, 20. 27*: „Vos unctionem habetis a Sancto et nostis omnia . . . et non necesse habetis, ut aliquis doceat vos, sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus . . . manete in eo“; et maxime ex *Jer. 31, 34*: „Et non docebit [temporibus novi testamenti] ultra vir proximum suum et vir fratrem suum dicens: cognosce Dominum; omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum“.

✓ *Resp: A. in genere.* — 1. Advertas adversarios interpretatione sua eaque prius inaudita, in re practica et quotidiana, reluctari sensui totius antiquitatis, quae hisce textibus non obstantibus ministerii ecclesiastici et utilitatem et necessitatem theoretice et practice semper asseruit et defendit; neque vero Scriptura contra sensum ecclesiae intellegi debet.

2. Nota interpretationem adversariorum regulis sanae hermeneuticae obesse. Ita a) non est ponenda contradictio in iis, quae in s. Scriptura leguntur; per illam vero interpretationem reales antilogiae in Biblia inferuntur, cum ex altera parte institutio sacri ministerii manifestissime iisdem probetur. — b) Attendendus est usus loquendi, non merus sonus vocabulorum; per eandem interpretationem vero consuetudo sive usus loquendi s. Scripturae prorsus neglegeretur, isque maxime duplex:

✓ a) *Inprimis* is quo ea, quae Deus ut causa prima agit, sic ei tribuuntur, acsi solus ea faceret, nulla facta mentione causae intermediae; cf. *Job 10, 8*: „Manus tuae fecerunt me et plasmaverunt me totum in circuitu“; *Mt 6, 26*; *1 Cor 3, 7 etc.* Sic facile intelleges verba affirmativa tantum ut *Is 54, 13*: „Et ponam universos filios tuos doctos a Domino“; difficilius tamen inde compones, quod negative profert Jeremias *l. c.*: „et non docebit ultra vir proximum suum“.

✓ β) Ideo attendas alterum quoque usum loquendi, quo monemur particulam „non“ frequenter elliptice accipi pro „non solum“, ita ut in altero membro particula quaedam,

ut „inprimis“ vel „potissimum“, compleri debeat. Sic legitur *Act 5, 4* verbum Petri: „non es mentitus hominibus, sed Deo“, et intellegas: „non tam mentitus es hominibus, quam inprimis Deo“; cf. etiam *Mt 10, 20*; *Eph 6, 12*; *1 Thess 4, 8*.

B. *In specie.* — 1. Si igitur legeris *1 Jo 2, 20. 27* affirmativam propositionem: „Vos unctionem habetis a Sancto et nostis omnia“, eam *scies distinguere*: Vos edocti estis a Sancto sensu affirmativo eoque verissimo (cum omne magisterium in novo testamento a Christo procedat et per gratiam compleatur) *cc.* sensu exclusivo, quo omne ministerium humanum excluderetur *ng.*

Si deinde in textu additur: „Non necesse habetis, ut aliquis doceat vos“, et hoc intelleges eo sensu, ut excludantur ii, qui a Sancto missi non sint, nullatenus autem ut excludantur et ii, qui, tanquam ministri et magistri divinitus missi ejusque gratia confortati, non sunt nisi ipse per ministros agens. Quomodo enim alias ipse Joannes epistolam doctrina refertam scribere et ad fideles dare poterat, si omne humanum ministerium exclusum voluisset? Ad rem cf. s. Augustini *tr. 3 in ep. Jo 2, 27, n. 13*.

2. Similiter de verbis *Jer 31, 34* sentire debemus.

a) Sensus exclusivus manifesto prohibetur per ipsum Jeremiam alio loco praedicentem: „Dabo vobis pastores juxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina“ (*3, 15*).

b) Adest autem multiplex apta verborum illorum interpretatio; et praeter eam quam supra insinuavimus ex recto intellectu particulae „non“, poterit distingui „*vir qui docebit*“, quatenus hic non est merus homo, sed apostolus vel minister Dei divina virtute et sapientia exornatus, et ita quasi ipse Deus. — Poteris distinguere etiam „*docebit*“, ita ut intellegatur jam modus docendi particularis is, qui sit maxime efficax et intima cordis viscera penetret, qui est utique solius Dei ejusque gratiae, non hominis ex sese operantis. Ita enim legitur ibidem *v. 33*: „Dabo legem meam in visceribus eorum et in corde eorum scribam eam et ero eis in Deum“. Tamen neque sic excluditur opus et ministerium externum ab humanis ministris praestandum. — Poteris *demum* et attendere ad objectum et terminum doctrinae, qui ibi statim assignatur: „*Cognosce Dominum*“; et sensus deinde innocuus hic erit, quod temporibus, de quibus propheta loquitur, cognitio hujus Domini ita pervulgata erit, ut expressior institutio de hac re inter homines fieri non debeat: „omnes enim, ut sub *v. 34* additur, cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum“.

3. Quid jam de iis textibus sentiendum erit, quibus omne discrimen inter christianos sublatum esse videtur ut ex. g. *1 Cor 12, 13 sq; Gal 3, 27 sq; Coloss 3, 10 sq?* — Attende, quod in his communiter sermo est de vocatione generaliore ad salutem, ad quam omnes aequaliter vocati sunt, in qua omnes filii Dei et coheredes Christi, „omnes in uno spiritu potati“ (*1 Cor*) sunt, neque distinguitur „judaeus nec graecus, barbarus vel scythae, servus vel liber“; sed „omnes unum in Christo Jesu“ (*Gal 3, 27*); tamen unum per modum corporis; et ideo per ejusmodi aequalitatem in dignitate personali non excluduntur variae relationes sociales; unde et illud apostoli: „Mulieres taceant in ecclesiis“ (*1 Cor 14, 34*).

Quodsi Matthaeus (23, 8): „Vos, inquit, nolite vocari Rabbi; unus est enim magister vester, omnes autem vos fratres estis“, attende quod additur: „Et patrem nolite vocare vobis super terram; unus est enim Pater vester qui in coelis est.“ Quare quemadmodum per hoc dictum paternitas creata non omnino respuitur, ita per prius illud magisterium humanum non simpliciter rejicitur; rejicitur autem ambitio et gloriatio vana, quae fiat cum titulis ejusmodi, qualis tunc in usu erat inter scribas et pharisaeos; quare statim addit: „Qui major est vestrum, erit minister vester“.

Similiter sentias de *Mt 20, 20 sqq* et *Mc 10, 35 sqq*, ubi discipuli de primatu altercantes, responsum a Domino accipiunt: „quicumque voluerit fieri major, erit vester minister; et quicumque voluerit in vobis primus esse, erit omnium servus“; ubi manifesto Dominus supponit aliquem majorem vel primum esse, et studium solum reprehendit, unde haec appetentia inter discipulos tunc procedebat, declarans hanc rem non esse vanae gloriae et propriae commoditatis, sed majoris servitii ad utilitatem aliorum. — Neque aliter sentiendum est de *Jac 3, 1*: „Nolite plures magistri fieri, scientes, quoniam majus judicium sumitis“; vel cum *1 Pet 5, 3* seniores vetantur „dominari in cleris“. Ibi enim praesumptuosum dignitatis studium ex perverso fine procedens prohibetur; hic dominatio herilis, ordinata non in utilitatem subditorum, sed ad propria commoda, interdicitur (cf. *ib. v. 2*).

Si autem apostolus *2 Cor 8, 8* protestatur: „Non imperans dico, sed per aliorum sollicitudinem etc.“, declarat quidem se in re ista particulari, ubi agebatur de eleemosynis colligendis, de facto imperare nolle, nullatenus autem omnem auctoritatem et potestatem imperandi excludit.

4. Nihil autem plane evinces ex *Act 15, 23*, ubi secundum aliquam lectionem in ipsa inscriptione epistolae decretoriae habetur: „οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀδελφοί“.¹⁾ Neque enim

¹⁾ Communiior lectio omittit καὶ οἱ.

inde, quod „fratres“ (ἀδελφοί) in inscriptione epistolae ponuntur, merito concludas, quod hi simplices fratres eodem modo concurrerint ad decreta condenda, quae illa epistola promulgabantur, quo apostoli. Contra factum *nimirum* non valet argumentum; exhibetur autem ipse hic modus, quo decreta ista facta sunt: convenientibus enim et deliberantibus apostolis et senioribus „tacuit multitudo“ (v. 12), et postea consensum debitum tantum praestitit (22). — Idem retineas de 1 Cor 5, 3 sqq.

✗ 5. Provocant etiam ad 1 Pet 2, 9: „Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta“, vel ad similem locum Apoc 1, 6; 5, 10. — Ast manifesto ibi sermo est de sacerdotio vel regimine improprio, quod singulis fidelibus competit, in quantum corpus morale constituunt, quod integrum cultui divino addictum est; quemadmodum vero omne corpus morale, ita et hoc functiones suas per speciales et publicos ministros peragit, qui deinde proprie sacerdotes vel et gubernatores merito dicuntur. — Vocantur autem christiani et reges, in quantum cum Christo vocati sunt ad hereditatem regni coelestis et tanquam membra corporis Christi mystici de regali dignitate capitis sui participant, cum quo triumphos agunt super miseras hujus mundi et pravas inclinationes et ipsam mortem. — Certe nunquam admittere debemus, quod apostoli sibimetipsi contradicant, quemadmodum in suppositione adversariorum faciendum esset. Eo minus id licet, cum vel in V. Testamento similes laudes de israelitis leguntur, inter quos existentia hierarchiae distinctae extra dubium est.

§ 5. De singularum ecclesiarum constitutione monarchica.

✗ *Praenotatio.* — 1. Non volumus hic defendere, quod ab initiis in omnibus et singulis civitatibus, ubi fideles coeperant ad Christum converli, statim perfecta hierarchia cum episcopo principe instituta est; hoc tunc ex parte simili modo ordinari poterat, quo nunc fit in missionibus nostris. Contendimus autem, de facto jam primis ecclesiae temporibus et ipsis apostolis viventibus consuetudinem vel saltem tendentiam universalem in ecclesia fuisse, ut unus in ecclesiis singularibus perfecte compositis institueretur supremus pastor et rector. Ex hoc facto deinde concludimus, hanc dispositionem juris et institutionis divinae esse.

2. His sententiam eorum profligabimus, qui censent jure originario ecclesias singulas per collegium potius virorum, non per unum hominem individuum administratas esse et sensim sine sensu unum ex collegio integram potestatem sibi usurpasse. Huc pertinent praeter protestantes theologos, servato debito moderamine, ex parte saltem auctores quidam catholici.

a) Ita A. Michiels contendit omnes illos, qui primo saeculo episcopi dicuntur, non fuisse nisi simplices sacerdotes; sacerdotes vero primi ordinis, quos nos jam dicimus episcopos, tunc nondum habuisse nomen proprium neque sedes fixas, sed ad instar apostolorum fuisse missionarios excurrentes (*prophetas, evangelistas*). Apostolos vero vel hos eorum socios missionarios munus regendi ecclesias a se fundatas collegio tradidisse sacerdotum simplicium et interim supremam jurisdictionem episcopalem sibi reservasse. Paulatim demum singulis ecclesiis particularibus unum virum plena potestate ordinis et jurisdictionis praeditum praepositum esse; ad hos viros inde a saeculo secundo nomen episcoporum exclusive transiisse (*l'origine de l'épiscopat 167 sqq; 210 sqq*).

b) Simile systema proposuit P. Batiffol¹⁾. Secundum eum nomen presbyteri ab initio erat nomen honoris tantum, quod iis tribuebatur, qui primi religionem christianam amplexi erant. Ex his veteranis christianis (*primitiis Spiritus*) praecipue ii sumebantur, qui sacerdotes ordinarentur ad ecclesias regendas; et presbyteri ita electi et ordinati πρεσβύτεροι ἐπισκοποῦντες, ἡγούμενοι, προεστώτες, ποιμένες etc. vocabantur. Hi ab initio collegialiter ecclesias regebant; sed apostolis paulatim disparentibus haec quoque organisatio temporanea disparuit, et ecclesiae regimen transiit ad sacerdotes primi ordinis. Ita Pesch n. 342.

c) Quod in hisce theoriis veri concedi potest, jam indicavimus: poterat revera ecclesia in aliqua civitate instituta inveniri, in qua episcopus monarcha nondum gubernarit, sed presbyteri tantum adfuerint ad negotia peragenda; hanc tamen ecclesiam neque perfecte constitutam esse simul tenemus. Quod plus est, ab auctoribus illis certe non probatur nisi forsitan textibus valde obscuris, in se et extra connexionem cum reliquis documentis consideratis. Ita fere, cum ad s. Hieronymum provocant, qui hac de re sat ambigue loquitur et, si his auctoribus credere fas est, necessario sibi ipse contradiceret.²⁾

¹⁾ *Revue bibl. IV (1895) 473 sqq; études d'histoire et de theol. positive^b I 225 sqq; 258 sqq.*

²⁾ De sensu Hieronymi cf. Straub n. 463 sq.

3. Est igitur thesis, quam defendimus: Jure divino provisum est, ut singulis ecclesiis particularibus singuli praesint episcopi. In qua duplex elementum probandum est: factum et ipsum jus, unde hoc in ecclesia factum est; ita tamen, ut ex facto ipso semel probato et jus facillime deducatur.

I. Factum ipsum facillime constat; et pro temporibus *post Irenaeum* peractis extra dubium est. „Philippi, ait s. Hieronymus, una est urbs Macedoniae, et certe in una civitate plures, ut nuncupantur, episcopi esse non poterant“ (*in Tit 1, 5*). — Idem vero valet *pro aetate superiore*.

1. Primum testimonium plane sufficiens catalogi ferunt episcoporum, quos pro singulis urbibus vetustissimi jam patres nobis prodiderunt, ut Eusebius, Irenaeus, Hegesippus. Hi enim catalogi¹⁾ continua serie singulos pro singulis temporis differentiis episcopos enumerant et ad primum unum deducunt, qui unus ab ipsis apostolis ministerium suum acceperit. Ergo ad apostolos ipsos successio ista unius pertingat oportet.

„Omnes haeretici, ait s. Irenaeus, posteriores sunt quam episcopi [quos et ipse singulos pro singulis enumeravit ecclesiis], quibus apostoli tradiderunt ecclesias“ (*V 20 1*); Hegesippus vero ex hac continua successione fidelem ipsius apostolicae traditionis permanentiam vult comprobare (*Euseb. H. E. V 24, 2*).

Quamvis vero auctores illi non omnes omnino ecclesias earumque successiones adferant, ex fine tamen et modo proferendi catalogos elucet, idem dicendum esse de omnibus. Ita post catalogum exhibitum Hegesippus concludit: „In singulis [civitatum] successionibus et per singulas urbes eadem manent, quae per legem ac prophetas et a Domino ipso praedicata sunt“ (*apud Eus. IV 22, 2*). His verbis enumerationem suam concludit volens ostendere universalem praxis christianae conspersionem. Supponit igitur eandem successionis apostolicae enumerationem ubique fieri posse. — Hoc universale factum etiam Tertullianus supponit, ubi haeticos verbis istis redarguit: „Si quae (sectae) audent interserere se aetati apostolicae . . . , dent ergo origines ecclesiarum suarum, evolvant ordinem episco-

¹⁾ De auctoritate horum catalogorum cf. Dieckmann I n. 466.

porum suorum ita per successionem ab initio decurrentem, ut primus ille episcopus aliquem ex apostolis vel apostolicis viris habuerit auctorem et antecessorem" (*de praescr.* 32); quo ordine vero praesit episcopus, aperit *de bapt.* 17: „Dandi quidem (baptismi) jus habet summus sacerdos, qui est episcopus, dehinc presbyteri et diaconi, non tamen sine episcopi auctoritate“. Cf. et Irenaeum *adv. haer.* III 3, 1.

2. Idem factis et testimoniis vetustioribus confirmatur. Ita s. Justinus *apol. I cc. 65 sqq* continuo loquitur de „eo qui fratribus praeest“; hunc autem non solum pro actu transeunte, pro cultu divino hic et nunc peragendo, praesidem constitutum esse, sed munus et officium stabile suscepisse, patet inde, quod ad eum fideles eleemosynas deponere debeant, ut ipse hinc omnium indigentium curam (sane permanenter) suscipiat (67).

Ignatius vero, qui *Eph.* 3, 2 de „episcopis per tractus terrae constitutis“ loquitur, pro singulis ecclesiis constanter episcopum (*numero singulari*) connumerat presbyterio seu presbyteris et diaconis (*numero plurali*). Hic episcopus praesidet loco Dei unius (*Magn* 6, 1), cum presbyteri loco senatus apostolici sint. Ipsam necessariam episcopi singularitatem etiam expressius enuntiat *ad Philad.* 4 dicens: „Studeatis una Eucharistia uti; una enim est caro Domini nostri Jesu Christi et unus calix in unitatem sanguinis ipsius, unum altare, sicut unus episcopus cum presbyterio et diaconis, conservis meis“. *Eph.* 3, 2 autem Ignatius de „episcopis per tractus terrae constitutis“ loquitur, arguens sic amplam hujus institutionis monarchicae per ecclesiam diffusionem.

Idem factum et ex apocalypsi Joannis apostoli elucet, ubi septem ecclesiis (1, 4. 11) singulis singuli angeli assignantur (2, 1. 8. 12. 18; 3, 1. 7. 14). Hos angelos ecclesiarum episcopos esse, tum ex communi patrum interpretatione, tum etiam ex ipsa scriptura patet, cum eadem teste his cura ecclesiarum illarum cum ministerio visibili docendi incumbat (2, 2. 14 sq. 19 sq; 3, 2 sq).

Ejusdem rei indicium saltem tenue in epistolis pastoralibus invenitur, ubi apostolus constanter episcopum numero singulari, diaconos vero numero plurali exhibet: „Oportet episcopum (τὸν ἐπίσκοπον) irreprehensibilem esse . . .; diaconos similiter pudicos“ (1 Tim 3, 2. 8); similiter et Tit 1, 7. — Jacobus *denique* apostolus, qui et ipse jam ab apostolis unus praeficitur ecclesiae particulari jerosolymitanae, hujus ordinis primigenium jus ad oculos videtur demonstrare.

II. Factum igitur constat; quid porro de jure?

1. Et *primum* origo apostolica hujus institutionis immediate ex dictis manifesta est. „Quod enim universa tenet ecclesia, nec consiliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur“ (Augustinus de bapt. IV 24). — *Insuper* ex catalogis modo allatis origo rei etiam directe ad apostolos deducitur, per quos ab initio singulae ecclesiae singulis episcopis traditae sunt.

2. Hanc apostolorum traditionem *deinde* ad institutionem divinam reducendam esse, non immerito ex necessitate concluditur, qua semper in ecclesia retinebatur. Hanc necessitatem ipsum *conc. nicaenum I* eo agnoscit, quod legi alicui ferendae tanquam axioma praemittit, „ut in civitate una non videantur duo episcopi esse“ (cn. 8; H I 328). — Hanc necessariam unitatem Ignatius l. c. insinuat, ubi unitatem episcopi cum unitate eucharistiae, carnis et sanguinis Christi connectit.

Eandem necessitatem expressius ex divina voluntate derivat s. Cyprianus dicens: „Monet ipse (Dominus) in evangelio suo et docet: ‚et erit unus grex et unus pastor‘, et esse posse uno in loco aliquis existimat aut multos pastores aut plures greges?“ (de unit. eccl. 8); *ib.* et haec leguntur: „Quanto simpliciores et meliores vobis sunt brutae pecudes et muta animalia et cruenti licet ac furentes inter gladios atque inter arma praedones! Praepositus illic agnoscitur ac timetur, quem non sententia divina constituit [subintelliges: quemadmodum

apud nos christianos]; sed in quem factio perdita et nocens caterva consensit." Cf. etiam ejusdem *ep.* 69, 6.

Similiter pro hac re Clemens rom. ad divinam voluntatem provocavit, ubi *ep. ad cor. c. 40* hierarchiam in singulis ecclesiis existentem ex hierarchia veteris foederis illustrans distinxit summum sacerdotem, utique unum, sacerdotes et levitas; et dein de his declarat: „Ubi enim et a quibus oblationes celebrari vult, Ipse excelsissima voluntate definivit.“

3. *Excipiunt.* — a) *Act 20, 17* et *Phil 1, 1*, ubi plures unius civitatis sive Ephesi sive Philipporum episcopi supponi videntur. *Ast utrobique aut episcopi intelleguntur nomine communi simul et presbyteri aut cogitandum est de episcopis urbium simul finitimarum.* Pro qua altera interpretatione nota, quod Paulus et alias epistolas ad integras provincias destinavit; cf. *2 Cor 1, 1*; *Col 4, 16*. Relegas quae supra p. 81 sq de hac re exposuimus.

b) Provocant etiam ad quaedam, ut dicunt, facta, quale est, quod in quibusdam fontibus Linus et Cletus simul cum Clemente ordinati Romae episcopatum gesserint; vel quod Clemens scribens ad corinthios et Polycarpus scribens ad philippenses nihil commemoraverit de eorundem episcopo, sed solum de presbyteris, vel his similia. — Qua in re nota, quod argumenta aut procedunt ex silentio — debile argumentum contra factum aliunde certum! — aut nituntur fontibus obscuris et incertis. Cf. Dieckmann *o. c.* I n. 460.

Corollarium. Jam liquet episcoporum potestatem nunquam ad curam temporalium fuisse restrictam. Erant enim apostolorum successores; munus autem apostolorum in rebus prorsus spiritualibus se tenebat. *Insuper* hi apostoli, quos instituerant successores, ad spiritualia peragenda exhortantur et ea praerequisita in episcopis constituendis exigunt, quae ad munus spirituale hominem adaptent (*1 Tim 3, 2 sqq*; *Tit 1, 7 sqq*). Conformiter ad hoc et ii, quos primos episcopos in ecclesia constitutos novimus, Clemens rom., Ignatius, Polycarpus, vi muneris in ministeriis spiritualibus occupabantur; de qua re relegas eorum epistolas.

Cum autem episcopo cura suprema in ecclesiis commissa esset, necessario etiam de rebus temporalibus cogitare et providere debebat iis saltem, quae respectu spirituali non prorsus destitutae erant (*cura orphanorum et viduarum*). — Alia vero monita apostolica episcopos respiciunt qua viros privatos, quale est, „ut suae domui bene praepositus sit“ (*1 Tim 3, 4*).

§ 6. De praecellentia apostolorum propria.

Episcopi apostolorum successores sunt sub duplici respectu: *primo* in quantum totum collegium episcoporum successit toti collegio apostolorum in gubernanda Christi ecclesia et administranda; *deinde* ita ut etiam singuli episcopi in singulis ecclesiis eorum apostolorum triplex munus et ministerium susceperint. Suntne nunc episcopi nostri apostolis plane aequales quoad dignitatem? — *Respondemus: non*; sed apostoli praerogativas quasdam sibi servant; de quibus nunc agendum est.

Ita vero apostolos hic jam intellegimus pressius viros illos, qui a Domino in peculiarem vitae consuetudinem vocati et post ascensionem Domini ampliore revelatione adaucti in orbem missi sunt, ut salutarem Christi doctrinam promulgarent et ecclesias primi inter homines fundarent. Huic extraordinariae eorum conditioni certe competebant praerogativae quoque singulares; ex quibus tamen in disputationem hic non vocabimus nisi, quae iisdem factae sunt respectu ipsius muneris publici. Sic nil dicemus v. g. de dono eorum, quo secundum constantem theologorum et patrum doctrinam in gratia confirmati erant; cf. Straub *I n. 224*.

I. Quoad potestatem regiminis seu jurisdictionis, apostoli etiam singuli¹⁾ jurisdictionem sive missionem (Petro utique subordinatam) immediate a Christo receperunt (1), eamque prorsus universalem (2), ita ut in universo mundo doctrinam Christi praedicare (3), ecclesiasque fundare et regere potuerint (4). — Doctrina theologice certa.

1. Apostolos singulos immediate per Dominum missos esse, insinuatur *Eph 2, 19 sq*, ubi apostoli fundamentum dicuntur, cui supraedificati sunt fideles; fundamentum ecclesiae vero positum est ab ipso Domino; ab eodem ergo etiam apostoli facti seu missi sunt. Distinctius vero *ex exemplis* patet Pauli et Matthiae.

¹⁾ Quoad collectionem apostolorum idem immediate patet ex *Mt 28, 18; Mc 16, 14*.

a) De Pauli vocatione accurate legitur *Act 13, 1*: „Dixit illis Spiritus S.: segregate mihi Saulum et Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos“. Aliter quidem Petavius sensit, qui existimavit, Paulum ab hominibus ordinatum esse, a Spiritu S. vero non esse missum nisi ad loca quaedam particularia: „missi a Spiritu S. abierunt Seleuciam“ (*Act 13, 4*). Ast illa „segregatio ad opus“ de ejusmodi missione transeunte intellegi non potest, sed de stabili et manente munere; praeterea cf. *Act 26, 14 sqq*: „apparui tibi, ut constituam te ministrum et testem eorum, quae vidisti“ (*v. 16*).

b) Ceterum Paulus nimis manifesto immediatam suam divinam missionem depraedicat omnemque aliam vero excludit v. g. his verbis: „Mihi, qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt; sed e contra cum vidissent, quod creditum est mihi evangelium praeputii, sicut et Petro circumcisionis . . ., dextras dederunt mihi et Barnabae societatis . . .“ (*Gal 2, 6 sqq; 1, 1*); cf. et *Rom 1, 1; 1 Cor 15, 7 sq; Act 26, 15 sqq*.

c) Pariter cum ageretur de Matthia Judae substituendo, non ipsi apostoli neque Petrus eum in apostolatu constituerunt, sed ad Dominum oraverunt: „Tu Domine . . . ostende quem elegeris et dederunt sortes eis et cecidit sors super Matthiam“. Is igitur elegit et constituit apostolum, qui sortes direxit, Dominus; unde sortibus missis, Matthias statim „adnumeratus est cum undecim apostolis“ (*Act 1, 15 sqq*). — Manuum vero impositio, quae in utroque casu ab hominibus addita est, tantum eo spectabat, ut ii, qui missi jam erant divinitus, sacro quoque ordine initiarentur vel ut missio iis divinitus facta externo quoque ritu sancita rataque habeatur.

d) Et hoc valet de vocatione eorum, quorum exempla expressius in scriptis habemus consignata. Neque absque ullo dubio de aliis apostolis aliter sentiendum est; de his omnibus aequaliter Clemens rom: „Apostoli, inquit, nobis evangelii praedicatores facti sunt a Domino Jesu Christo, Jesus Christus missus est a Deo; Christus igitur a Deo

et apostoli a Christo; et factum est utrumque ordinatim ex voluntate Dei" (*Cor 42*).

De Petro etiam expressius idem testatur Paulus *Gal 2, 8*: „qui enim operatus est Petro in apostolatum circumcisionis, operatus est et mihi . . .“ — Ceterum theologi, excepto Petavio, in hac re facile consentiunt; et missionem immediate divinam inter notas apostolatus essentielles ponunt. — Alia cf. Straub *n. 201*.

2. Acceperunt apostoli etiam singuli per Dominum jurisdictionem universalem. — Hoc non ita ex *Mt 18, 18; 28, 20*, vel *Mc 16, 15*,¹⁾ clarissime vero ex factis et declarationibus patet, quae in aliis scriptis apostolicis leguntur.

a) Ita ex *actibus* s. Paulum videmus, „sollicitudinem omnium ecclesiarum“ (*2 Cor 11, 28*), percurrentem universum fere orbem terrarum. „Sollicitudo omnium ecclesiarum“, ita Chrysostomus *in 2 Cor n. 2*; cogita, quidnam hic pertulerit, qui non unius domus, sed urbium et populorum et nationum atque adeo totius orbis curam gerebat.“ Et hanc potestatem constanter non aliunde, sed ex ipsa dispositione Christi Domini repetit; cf. v. g. inscriptiones multarum ejus epistolarum.

b) Neque tamen minor erat potestas regiminis aliorum apostolorum, quam ejus, qui *1 Cor 15, 9* se declarat „minimum apostolorum, qui non sit dignus vocari apostolus“; cf. et *1 Cor 9, 1 sqq; Gal 2, 6 sqq*.

Extollit quidem Paulus laborem et fructum suum prae aliis apostolis; quoad ipsum apostolatum vero ejusque potestatem solum se aequiperat ceteris. Unde et ipsam hanc praerogativam suam non aliunde repetit nisi ex dignitate apostolatus; apostolatus vero nimis evidenter idem est in omnibus apostolis.

Sensum ss. patrum expositum invenias apud Straub *n. 210*.

c) Neque quidquam convenientius apparet, quam ut apostolis ejusmodi universalissima jurisdictio facta sit. Quomodo enim initia ecclesiae per universum orbem ponere potuerunt, nisi latissima

¹⁾ Neque enim tam clarum est, ibi apostolos distributive singulos intellegi, cum verba illa etiam ordinarium ministerium spectare possint, quod collegio integro apostolorum qua tali factum sit.

facultate jurisdictionali instructi? Ita et temporibus posterioribus in similibus adjunctis episcoporum missionariorum jurisdictio dilatatur, ut uberius et efficacius in convertendis ethnicis operarentur; quemadmodum episcopis bremensibus potestas olim concessa erat instituendi episcopos et institutos postea dirigendi in Dania, Svedia, Norvegia, Groenlandia. — Ceterum potestas jurisdictionis componitur ex potestate docendi et regendi, de quibus nunc distinctim agemus.

3. Certe potestas evangelium per universum mundum praedicandi nullis per se limitibus in apostolis singulis restricta erat.¹⁾

Hoc iterum evidentissime patet in apostolo gentium. Ipse apostolus de se *Rom 1, 1 sqq* testatur: „Paulus . . . segregatus in evangelium Dei de Filio suo, per quem accepimus gratiam et apostolatum ad obediendum fidei (εἰς ὑπακοὴν πίστεως) in omnibus gentibus pro nomine ejus“; cf. *ib.* 1, 13 *sqq*; 15, 15 *sqq*; *Eph* 3, 8 *sq*. Correspondet praxis apostoli, qui strenuus evangelii praeco pertingit a Jerusalem usque ad Hispanias, qui, ut ait Clemens rom., „in oriente et occidente verbi praeco factus . . . est, qui, postquam justitiam universum mundum docuit et ad occidentis terminum venit et coram praefectis martyrium subiit, e mundo migravit“ (*ad cor.* 5, 6 *sq*). — Atqui neque quoad hanc rem Paulus inter apostolos proprium jus habuit.

Neque „gentium apostoli“ praedicatio ad solas gentes restringitur, de quo Christus in *Act 9, 15*: „Vas, inquit, electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus et regibus et filiis Israel“; cf. et *Act 22, 15*. — Vocatur igitur Paulus „apostolus gentium“ eo, quod divina providentia id agente (*Act 12, 18. 21*) in iis convertendis praeprimis occupatus est; id quod suo modo veritas etiam in s. Petrum, qui „apostolus circumcisionis“ non semel appellatur.

4. Cum amplissima potestate docendi immediate cohaeret aequalis potestas regiminis. Quos enim

¹⁾ Dicimus „per se“; quia ex causa accidentali restrictio fieri poterat, cum v. g. unus apostolus jam curam alicujus ecclesiae suscepisset. „Neque enim, ut ait Straub n. 196, homines iidem in iisdem rebus, disciplinariis saltem, magistratibus pluribus inter se aequalibus subjecti esse possunt.“

apostolus verbo converterat ad fidem, hos in ecclesias collegit et per disciplinam sanctam in vias salutis direxit. Huc referas epistolarum inscriptiones, quibus s. Paulus gravibus verbis se praesentare solet ut apostolum et ex hac dignitate sibi vindicat necessariam auctoritatem sive jurisdictionem pro omnibus rebus ecclesiasticis ordinandis, ut ipsae epistolae dein ostendunt, quae etiam ratione apostolatus prorsus indefinite pateat „ad obediendum fidei in omnibus gentibus“ (*Rom 1, 5*). De qua re Hieronymus in *Tit 1, 1*: „Apostolus, inquit, grandem inter christianos sibi vindicans dignitatem, apostolum se Christi titulo praenotavit, ut ex ipsa lecturos nominis auctoritate terreret, indicans omnes, qui in Christo crederent, debere sibi esse subjectos.“

Jurisdictionem hanc cum jure docendi intime cohaerere inde patet, quod apostolus eos, quos convertit, continuo sive per repetitas visitationes sive per epistolas adhortatur et praeceptis regit (*1 Cor 6 sqq*), eos judicat (*ib. 5, 3; 1 Tim 1, 20*), iisque poenas infligit (*1 Cor 4, 21; 2 Cor 10, 6; 13, 2. 10*) omnemque inter eos disciplinam regit. Vel ministros iisdem constituit eadem auctoritate instructos, quos tamen ipse per superiorem quandam auctoritatem dirigere pergit (*Act 14, 22; epp. pastorales*).

Idem porro jus, quod Paulus, reliqui quoque apostoli merito sibi vindicare possunt, cum et Paulus hujus juris aliam rationem non noverit nisi dignitatem ipsius apostolatus, quae eadem in omnibus apostolis inveniebatur.¹⁾

+ II. Quoad munus docendi aliae quoque praerogativae apostolis divinitus concessae sunt. Acceperunt nimirum ad doctrinam divinam complendam novas ex

¹⁾ De potestate apostolorum universali sanctificandi seu sacramenta conficiendi cf. Muncunill o. c. n. 142. — Attende tamen, quod eadem actu in omnes fideles potirentur, sed eo sensu, ut, ubicunque possent; in actu ut ajunt primo, qui quoad actum secundum etiam impediri posset.

infusione Spiritus revelationes (1), ad quas efficacius proponendas variis charismatibus (dono linguarum et miraculorum) instruebantur (2) et praepriis infallibilitate personali communiebantur (3). — Doctrina catholica.

1. Apostoli plenam revelationis divinae scientiam habebant. „Quis enim profecto integrae mentis credere potest aliquid eos ignorasse, quos magistros Dominus dedit“ (Tertullianus *de praescr.* 22).

a) Dixerat quidem Dominus jamjam abiturus: „Adhuc multa habeo vobis dicere; sed non potestis portare modo“ (Jo 16, 12); attamen idem Dominus adjunxerat quoque: „Paracletus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia et suggeret vobis omnia, quaecumque dixerō vobis“ (Jo 14, 26). Quibus verbis plenitudo scientiae apostolis manifesto promittitur „eis veniens ex dono illo coelesti, quod erant adepturi, quod nimirum habiturus in ipsis esset Spiritus S., quo iis aperte declararet universa, quae quidem capere in hac vita poterant“ (Epiphanius *adv. haer.* 66, 61). Quia igitur praesente Domino nondum omnia cognoverant, postea novas ex infusione Spiritus revelationes ad doctrinam divinam complendam acceperunt.

b) Haec vero gratia infusa, quemadmodum respiciebat profunditatem scientiae, ita et amplitudinem scientiae dilatavit, nova a Deo documenta iis suggerens: „Multa habeo vobis dicere“ — „cum autem venerit Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.“ — Et tam ampla erat scientia divina iis communicata, ut revelatio in iis prorsus absolveretur: „docebit vos omnia“ sive omnem veritatem.

2. Apostolos variis charismatibus esse instructos, facile ex Scriptura patet. Et quoad donum miraculorum cf. Mc 16, 20: „Illi profecto praedicaverunt ubique Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis“; sed et Act 5, 12; 2, 43; 19, 11 sq; Rom 15, 18 sq et alibi. — Quoad donum linguarum legas Act

2, 3 *sqq*, ad quem locum Cyrillus alex.: „Cum igitur, inquit, mystagogi terrestres omni lingua et omnibus populis evangelium salutare annuntiare vellent, linguarum donum acceperunt“ (*fragm. in Act 2, 3*).

✕ 3. Apostolis *denique* provisum est etiam charisma infallibilitatis; et id convenientissime iis, qui in universum mundum abeuntes tanquam totidem fundamenta novae civitatis Jerusalem (*Apoc 21, 10 sqq*) divinam doctrinam primi firmare debebant ab omni errore immunem. Dispersi *vero* per orbem non ex communi provisione errorem arcere poterant; *ergo* singulis secunda veritas adesse debuit. — Idem et accuratius ostendi potest.

✕ a) Ita Paulus pro concilianda sibi fide communiter non adfert rationem, nisi ut ipsum munus et apostolatum suum comprobet, ratus quod hoc comprobato de doctrina sua jam dubium omne removeatur: „Signa apostolatus mei facta sunt super vos in omni patientia, in signis et prodigiis et virtutibus“ (*2 Cor 12, 12*; cf. *Rom 15, 15 sqq*). Statuit igitur ratione apostolatus necessariam in rebus fidei connexionem cum veritate i. e. infallibilitatem.

Unde etiam quoad singula capita doctrinam suam vi muneris prolatam „verbum Dei“ declarat, „et non hominum“ (*1 Thess 2, 13*) et simplex obsequium intellectus summo rigore sibi vindicat: „Si quis vobis evangelizaverit praeter id, quod accepistis, anathema sit . . . Notum enim vobis facio, fratres, evangelium quod evangelizatum est a me, quia non est secundum hominem; neque enim ego ab homine accepi illud neque didici, sed per revelationem Jesu Christi“ (*Gal 1, 6 sqq*; sed et *Rom 15, 18 sq*; *1 Cor 14, 36 sqq*; *2 Cor 10, 3 sqq etc.*). Cf. et Hieronymum in *Gal 1, 8*; *M 26, 319*. — Haec omnia autem apostolus sibi exigere non poterat, nisi de propria infallibilitate in omnibus et singulis firmam persuasionem habuisset.

Cum autem Paulus rationem infallibilitatis suae adferat munus ipsum apostolatus (cf. v. g. *Gal inscript.*), idem donum omnibus apostolis commune declarat. — Ceterum huc referas, quod et ipse Christus omnes homines stricta obligatione adstrinxit ad doctrinam apostolorum etiam singulorum fideliter accipiendam, dicens v. g. *Mt 10, 4*: „quicumque non receperit vos neque audierit sermones vestros, exeuntes de domo vel civitate excutite pulverem de pedibus vestris; amen dico vobis, tolerabilius erit terrae sodomorum vel gomorrhaeorum in die iudicii quam illi civitati“; quo in textu non de collegio apostolorum, sed

de singulis apostolis, euntibus de civitate in civitatem, cogitandum est. *Atqui* ita Christus homines obligare non poterat ad doctrinam admittendam, quae errori obnoxia fuerit.

✓ b) Neque est, cur in testimoniis traditionis adferendis abundemus; ex. g. audias Irenaeum de hac re disserentem *III 1, 1 sqq*: „Omnes apostoli unum Deum factorem coeli et terrae, a lege et prophetis annuntiatum, et unum Christum Filium Dei tradiderunt nobis, quibus si quis non assentit, spernit quidem participes Domini, spernit autem et ipsum Christum Dominum, spernit vero et Patrem, et est a semetipso damnatus, resistens et repugnans saluti suae; quod faciunt omnes haeretici“. — Diserte et Clemens rom: „Apostoli, inquit, acceptis mandatis et per resurrectionem Domini Jesu Christi plena certitudine imbuti Deique verbo confirmati cum certa Spiritus S. fiducia egressi sunt annuntiantes regni Dei adventum“ (42).

Inde factum est, ut ab ipsis primis temporibus religionis christianae vox „doctrinae apostolicae“ idem sibi vellet ac doctrina vere christiana et revelata; qua de re cf. Ignatii *ep. ad Magn 13*, vel Irenaeum *IV 33, 8*; Clem. alex. *Strom VII 16 (M 9, 531 sqq)*, Cyprianum *ad Pompeium ep. 74, 2. 10*. — Neque mireris, si ipsum *concilium oecumenicum V* veritatem hanc simpliciter supposuit in *coll. VIII* dicens: „Licet S. Spiritus gratia et circa singulos apostolos abundaret, ut non indigerent alieno consilio ad ea quae agenda erant, non tamen aliter voluerunt de eo quod movebatur [*si oporteret gentes circumcidi*] definire, priusquam communiter congregati divinarum Scripturarum testimoniis unusquisque sua dicta confirmaverunt“.

3. c) Quodsi s. Paulus „evangelium, quod praedicavit in gentibus secundum revelationem contulit, seorsum cum illis qui videbantur aliquid esse“ (*Gal 2, 2*), hoc cerle non fecit, quasi ipse dubius haeredit (cf. *ib. v. 6*), sed ut sollemni apostolorum testimonio firmaretur contra obtrectatores, maxime ex judaizantibus.

✓ Infallibilitas haec etiam in apostolis ad res revelatas fidei tantum refertur; unde *neque quidquam contrarii* contra veritatem propositam excipi poterit, si in rebus aut profanis aut non revelatis apostoli aliquid ignoraverint vel et erraverint. Id quod juvat considerare quoad *Act 20, 25*, ubi (forsitan mera conjectatione) Paulus praedixisse videtur, milesios faciem ipsius jam non esse visuros, contra id quod legitur *2 Tim 4, 20* et *Act 21, 29*; vel cum videris apostolum dubium haerentem de tempore adventus Christi *Rom 13, 11 sqq*; *1 Thessal 5, 1 sq*; neque enim de hac re quidquam revelatum erat; cf. *Mt 24, 36* vel *Lc 21, 34 sq*. — De qua re cf. Dieckmann *o. c. II n. 694 sqq*; imprimis *n. 703–706*.

Quodsi idem apostolus *1 Thess 4, 14* dicit: „Nos qui vivimus,

✓ qui residui sumus in adventum Domini, non praeveniemus eos qui dormierunt*, certe non vult affirmare se vivum tempora illius adventus esse visurum (*cf. 2 Tim 4, 6*), sed per formam quandam loquendi communem, sensu, ut ajunt, communicativo, se identificat cum iis, qui tunc futuri sunt; quem modum loquendi et alibi Paulus adhibet, ut *1 Cor 6, 14; 10, 11; 2 Cor 4, 14*.

✗ **Nota.** Neque tamen inter praerogativas apostolorum recenseri debet charisma ex inspiratione scribendi, quod aliquibus tantum apostolis concessum erat, neque ad apostolos restrictum apparet.

✗ **III.** Dona, quae modo apostolis infuisse ostendimus, ad eum ordinem non pertinent, qui pro ecclesia semel pro semper stabilitus est; ideoque eo sensu, quo ad singulos pertinebant apostolos, dona extraordinaria apparent, extraordinaria non utique ratione ipsius apostolatus pressius sumpti, sed ratione ecclesiae.

✓ **1.** Res a priori suadet. Sicuti *enim* ista dona in apostolis, primis evangelii praeconibus et ecclesiae fundatoribus, necessaria vel saltem utilissima erant, ita in episcopis singillatim consideratis, qui postea regimen ecclesiarum susceperunt, potius nocivae extitissent et fertile seminarium discordiae; puta v. g. si omnes episcopi et singuli in omnibus orbis ecclesiis jurisdictionem exercere vellent.¹⁾

Neque ex argumentis, quibus praerogativae istae pro apostolis singulis probantur, eadem pro eorundem successoribus singulis ostendi queunt; nihil enim ibi invenitur, quod praerogativarum istarum perennitatem arguat.

✓ **2.** Idem *ex consideratione singularum praerogativarum* ad evidentiam deducitur. Et ut missionem immediate divinam silentio hic praetermittamus, — a) charismata miraculorum et linguarum in episcopis absque dubio cessarunt; haec enim ab initio necessaria erant ad fidem sibi conciliandam; postea non ita necessaria, continuata etiam animis vilescent. — b) Episcopos singulos pro se non esse infallibiles historia ecclesiastica luce clarius manifestat; cogita v. g. de s. Cypriano, Nesto-

¹⁾ Abstrahimus hoc loco a missione immediate a Christo facta, de qua postea aliqua controversia solvenda erit.

rio, Dioscoro etc. — c) Episcopos *porro* nullas post aevum apostolorum novas recepisse revelationes pro publica institutione fidelium, axioma est inter theologos certissimum, alibique diligentius considerandum.

3. Restat, ut accuratius videamus, quomodo jurisdictio episcoporum, jus nimirum fideles pascendi sive disciplina sive doctrina, jam non sit universalis, ut erat apostolorum, sed ad determinatas plagas restricta.

a) Ejusmodi restrictio *in ipsa Scriptura* insinuat, ubi Paulus *Act 20, 28* episcopis dicit: „Attendite . . . universo gregi, in quo vos posuit Spiritus S. regere ecclesiam“; similiter Petrus (*1 5, 2*): „Pascite, inquit, qui in vobis est, gregem Dei“. Ergo grex jam non attenditur indefinite, sed cum determinatione et limitatione: „*in quo vos posuit*“, „*qui in vobis est*“. Huc referas *Act 14, 22*; *Tit 1, 5*; *1 Tim 1, 3*.¹⁾

A temporibus autem ipsius apocalypsis, ubi sermo est de „angelo [i. e. episcopo] Ephesi, Smyrnae etc.“, secundum usum constantem episcopi ex loco determinato denominantur, quod non intellegitur, nisi ad istum locum exclusive pertinuisent. Hoc maxime apparet ex modo, quo singuli episcopi in actis conciliorum nomina signabant.

b) Mox accedunt *leges quoque expressiores*, quibus singuli episcopi extra dioecesin propriam vetantur pervagare vel actus jurisdictionis exercere. Ita jam inter *canones apostolicos cn. 14 (al. 13)* legitur: „Episcopo non licere alienam parochiam propria relicta pervadere, licet cogatur a plurimis, nisi forte quia eum rationabilis ratio compellat, tanquam qui possit ibidem constitutis plus lucri conferre et in causa religionis aliquid profectus prospicere, et hoc non a semetipso pertentet, sed multorum episcoporum iudicio et maxima supplicatione perficiat“; similia legis in *concilio antiocheno* ex a. 341 sub *cn. 23*.²⁾

Sic etiam intellexeris verba Augustini: „Illud, quod rursus Victorem dixisse nonnulli ad me pertulerunt, cur non ierim Constantinam, vel me debere ire Milivim, ridiculum est dicere, quasi ad me pertineat cura propria nisi hipponensis ecclesiae“ (*ad Eusebium ep. 34, 5*). — Eadem consuetudo statuitur per *concil. trid. s. 6 de reform. c. 1* vel *s. 23 de reform. c. 1*; *concil. vaticanum s. 4 c. 3*, ubi loquitur de episcopis, „qui positi a Spiritu S. in apostolorum

¹⁾ Ad haec cf. quae leguntur apud Eusebium: „Timotheus quidem ephesinae ecclesiae episcopatum primus accepisse dicitur, quemadmodum etiam Titus insulae Cretae ecclesiarum episcopus fuisse memoratur“ (*III 4*).

²⁾ Cf. Hefele *Conciliengeschichte I* 519; 804.

locum successerunt et tanquam veri pastores assignatos sibi greges singuli singulos pascunt et regunt“.

c) Jurisdictio episcoporum apparet etiam restricta quoad amplitudinem potestatis, ita ut singuli episcopi in rebus non paucis subjecti sint aliis superioribus secundum certum ordinem hierarchiae: simplices episcopi metropolitae, metropolitae patriarchis, omnes supremo pontifici. Ita etiam temporibus apostolicis episcopi apostolis subjecti remanebant ab iisque normas et regulas regiminis acceperunt.

d) Si vero quando episcopi erant, qui per varia loca peregrinantes officia et jura episcopalia exercuerint, hi evidenter extra ordinem communem constituti apparent et potestatem acceperunt vi delegationis specialis; cf. *canonem inter apostolicos 14* modo allegatum.

Corollarium. I. Si igitur apostolatus plene sumitur cum omnibus praerogativis, apostolatus, ut erat in singulis apostolis, munus erat extraordinarium pro primis ecclesiae temporibus; et episcopi singuli apostolorum successores nonnisi inadaequate dicuntur, quoad ea nimirum, quae erant perennis institutionis et ad munus ordinarium spectant.

Quid vero nunc? Si potestas apostolorum ita differt a potestate episcoporum, possuntne hi nihilominus dici illorum successores? Haec exponenda sunt contra non paucos auctores, qui hic difficultatem inveniunt. Et ut difficultatem minuant, ipsas apostolorum praerogativas restringunt; ita hi ut Petavius negant eorum immediatam missionem, alii ut Billot universalem eorum jurisdictionem, alii alia proferunt.

His omnibus occurrimus *ex una parte* tenentes, integrum episcoporum collegium qua tale perfecte succedere collegio apostolorum in omnibus, quae his ratione muneris, et non mere personaliter tradita erant (*jurisdictionis universalis, infallibilitatis etc.*). *Ex altera parte* declaramus, successionem non necessario quoad omnia etiam extraordinaria munera fieri debere; hunc in modum etiam singuli episcopi vero quodam sensu, licet diminuto apostolorum successores vocari possunt: in iis *nimirum*, quae ut dona ordinaria sola successione transferri queant.

Neque poterit unquam demonstrari absurdum, quod iisdem personis munus ex parte ordinarium, ex parte vero extraordinarium collatum sit; ita unus ex munere ordinario episcopus esse potest, ex extraordinario legatus apostolicus. Et ita neque ulla repugnantia in eo est, ut hoc munus ex parte ordinaria ad successores trans.

mittatur, ex parte extraordinaria cum ipsis primis subjectis extinguatur. Cf. Van Laak n. 90.

△ II. Adhuc quaeri potest, num character episcopalis ordine sacramentali recipiendus essentialiter ad apostolatum pertineat. — Qua in re quamvis certum videatur esse, quod apostolatus plene exerceri nequeat sine character episcopali, non ita necessario conceditur, eundem characterem de formali sive essentiali ratione apostolatus esse. Pro qua re auctores, ut Straub, provocant ad exemplum Pauli apostoli, qui cum immediate per Christum apostolus constitutus fuerit, non tamen ab ipso vel baptizatus vel ordinatus sit, qui, cum a Domino ipso apostolatus jam acceperit, postea baptizatus vel Antiochiae demum ordinatus est. Cf. *Act 9, 3; 9, 18; coll. 22, 16; 13, 3.*

✓ Neque tamen haec ratio videtur prorsus evidens esse, cum vocatio Pauli completa per Dominum ipsum pro tempore illo intendi potuerit, quo jam sacramentis necessariis communitus esset; cf. *Act 13, 1 sqq.*: „Ministrantibus illis Domino et jejunantibus, dixit illis Spiritus S.: „Segregate mihi Saulum et Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos“. Ita etiam reliqui apostoli diu jam a Christo electi et apostoli vocati erant; plene constituti tamen non sunt nisi ultimo Matthaei: „euntes docete“; quo temporis momento sacerdotes et episcopi erant. — Neque satis bene episcopi qua tales successores apostolorum dicuntur, si id, quo fiunt episcopi, i. e. sacer ordo, ad apostolos qua tales non pertinebat.

Articulus III.

De Primatu.

✕ Voluit Christus, ut non solum singulae ecclesiae particulares caput suum monarchicum haberent, sed ad maiorem ecclesiae suae unitatem fovendam, omnes quoque ecclesiae sub uno capite adunavit, cuius specialis dignitas nomine primatus designatur.

✕ I. Importat autem primatus vi vocis primas partes seu excellentiam quandam in aliqua re; quare tot genera primatus per se distingui possunt, quot genera honorum sunt, in quibus aliquis excellere potest: virtutis, prudentiae, aetatis, honoris, auctoritatis etc. In re nostra de primatu tantum honoris et auctoritatis arctius agitur, qui triplex distinguitur.

1. Est primatus meri honoris absque omni auctoritate annexa, imperatoris v. g. in conciliis ecclesiasticis.

2. Est primatus ordinis seu directionis; hic omni potestate praeceptiva destitutus in praeceminentia consistit quoad negotia dirigenda; per consilia igitur magis exercendus est. Ejusmodi primatus competit praesidibus in parlamenti nostris.

3. Est denique primatus jurisdictionis seu regiminis, qui potestate non solum directiva, sed et praeceptiva et coactiva constituitur; hunc primatum subdividere poteris in primatum inspectionis et primatum plenae jurisdictionis. Ille se tenet intra limites legum jam existentium ab iisque plane dependet; invenitur v. g. in praesidibus rerum publicarum. Primatus plenae jurisdictionis nomine et auctoritate propria imperare et leges ferre potest et omnem regiminis potestatem complectitur: legiferam, judicariam, coactivam.

II. Hunc ultimum primatum catholici s. Petro ejusque successoribus adscribunt; qua in re adversarios habent:

a) Eos qui omnem hierarchiam in ecclesia negant v. g. protestantes; hi b. Petro primatum quidem quendam honoris vel etiam auctoritatis concedunt, romano pontifici vero nullum.

b) Adversantur et ii, qui primatum ipsius jurisdictionis in ecclesia admittunt, hunc tamen toti apostolorum collegio et dein episcoporum collatum esse contendunt; hic est error graecorum schismaticorum et anglicanorum.

c) Adversantur et ii, qui b. Petro ejusque successoribus primatum concedunt verum, sed inspectionis tantum; huc pertinent richeriani, gallicani, febroniani, pistorienses etc. Hi defendunt, ne ipsi quidem Petro primatum per Christum directe vel immediate collatum esse, sed ecclesiae et per hanc ad Petrum tanquam ministrum ecclesiae delapsum; unde pontificem a legibus ecclesiae prorsus dependere nihilque valere nisi inter limites harum legum; supremam potestatem vero ipsius jurisdictionis habitualiter penes congregationem episcoporum et parochorum residere contendunt, utpote qui integram ecclesiam repraesentent.

Contra hos veritatem catholicam statuit conc. vaticanum dicens: „Manifestae ss. Scripturarum doctrinae . . . aperte opponuntur pravae eorum sententiae, qui constitutam a Christo Domino in sua ecclesia regiminis formam pervertentes, negant solum Petrum prae ceteris apostolis sive seorsum singulis sive omnibus simul vero proprioque jurisdictionis primatu fuisse a Christo instructum; aut qui affirmant eundem primatum non immediate directeque ipsi b. Petro, sed ecclesiae et per hanc illi ut ipsius ecclesiae ministro delatum fuisse. Si quis igitur dixerit, b. Petrum apostolum non esse a Christo Domino constitutum apostolorum omnium principem et totius ecclesiae militantis visibile caput; vel eundem honoris tantum, non autem verae propriaeque jurisdictionis primatum ab eodem Domino nostro Jesu Christo directe et immediate accepisse: anathema sit“ (s. 4 c. 1); et deinde c. 2: „Quod autem in b. Petro apostolo princeps pastorum et pastor magnus ovium Dominus Christus in perpetuam salutem ac perenne bonum ecclesiae instituit, id eodem auctore in ecclesia jugiter durare necesse est . . . Unde quicumque in hac (romana) cathedra Petro succedit, is secundum ipsius Christi institutionem primatum Petri in universam ecclesiam obtinet.“

Declarat igitur concilium *prius* institutionem, *dein* perennitatem et necessariam successionem primatus; de utraque et nos ex ordine agemus. Praemittamus tamen considerationes quasdam sive argumentationes magis generales, quae utrumque et institutionem et successionem simul respiciant.

Dissertatio praevia.

Primatus ex ratione consideratus.

Primatum ex nuda ratione ostendere nullatenus volumus; ipse enim factum est, quod plane a positiva voluntate Dei pendet, quae non innotescit nisi ex revelatione. *Attamen* jam scimus aliqua de ecclesia, quod nimirum per Christum, ipsam sapientiam, tanquam vera societas instituta sit et in perfecta unitate perennis; his vero veritatibus bene consideratis forsitan et existentia primatus, ex analogia fidei, i. e. ex connexionione cum aliis fidei veritatibus jam cognitis, merito deduci poterit. — *Insuper* in ecclesia aliqua christiana primatum vigere cernimus, qui suam existentiam ab ipsa voluntate Christi derivat; sic investigare possumus rationabili disquisitione, num forsitan hic divinum quoddam testimonium vel sigillum secum ferat

et criterium veritatis. Neque enim impossibile dici potest, ut, quemadmodum olim Christus, ita nunc et primas ab ipso constitutus in variis signis auctoritatem suam manifestet. De hac utraque consideratione jam perpaucis disseremus.

§ 1. Primatus suadet ex analogia fidei.

Ex analogia fidei haec poteris considerare. Ecclesia, quam Christus Dominus ut veram et proprie dictam societatem instituit et in perfecta unitate semper servare voluit, medium proportionatum a sapientissimo suo fundatore exigit, quo formae sociali ejusdemque perfectae unitati jugiter prospiciatur. Atqui ejusmodi medium a priori valde commendatur regimen monarchicum seu primatus (1); certissime vero de facto aliud in ecclesia non habetur (2). Ergo nihil reliquum est, nisi ut jus et officium ecclesiam in primaria sua forma et unitate continendi uni pastori divinitus commissum sit, cui ceteri obnoxii sint i. e. ut primas vera jurisdictione exornatus ex divina institutione in ecclesia inveniat.

I. Major propositio argumenti facile inclarescit ex iis, quae supra de institutione et perennitate ecclesiae disseruimus. — Quo ad unitatem utique accuratius postea agendum est, ubi etiam videbimus, hanc unitatem tam diversas gentes ex toto orbe terrarum, sub se colligere debere. Simul evidens est hanc unitatem ecclesiae, ut est vera societas sive stabilis conspiratio multorum ad unum finem, efficax principium requirere, considerata maxime natura hominum, quae prona est ad propria et dissolutionem. Christus igitur ut sapiens architectus certo certius de ejusmodi necessario principio providit. — Quare statim ad minorem considerandam convertamur.

1. Dicimus ibi, regimen monarchicum a priori suaderi. Ecclesiae nimirum unitatem socialem per saecula et millenia servare, absque dubio opus ingens est; quare medium efficacissimum inter homines exigit. Tale in praesenti generis humani conditione regimen monarchicum facile agnoscitur; id quod multipliciter confirmari potest.

a) Rationem rei internam exhibet s. Thomas (S. th. 1 q. 103 a. 3): „Manifestum est, quod plures multa unire et concordare

non possunt, nisi ipsi aliquo modo uniantur; illud autem, quod per se est unum, potest esse causa unitatis convenientius quam multi uniti [i. e. per accidens unum]; unde multitudo melius gubernatur per unum quam per plures.“ „Si quis autem dicat, ita sibi excipit *c. g. IV 76*, quod (in ecclesia jam) unum caput et unus pastor est Christus . . ., non sufficienter respondet; . . . quia enim praesentiam corporalem erat ecclesiae subtracturus, oportuit ut alicui committeret, qui loco sui universalis ecclesiae [visibilis visibiliter] gereret curam“; cf. etiam *de reg. principum c. 2*.

✚ b) Ipse Deus, ubicunque societatem immediate institu-
ebat, monarchicam regiminis formam usque elige-
bat, ita in *familia*, ita in *synagoga* tum ut erat societas religiosa (*supremus pontifex*) tum ut erat societas (*rex*). Similiter ab initio fere ubique monarchias inter gentes institutas reperimus, et non-nisi dissolutione sociali superveniente res ad alias formas adducta est; et vel in his, ubicunque major necessitas apparuit, sive vi legis sive sponte omnis potestas ad unum revocata est et unus constitutus est dictator vel tyrannus. Cf. verba Hieronymi *ad Rusticum* scribentis sub *n. 15*, ubi rem nostram ex exemplis de omni specie rerum naturae desumptis illustrat.

✚ c) Idem et Christus praesignificasse merito creditur, cum ecclesiam passim cum regno, ovili, domo, corpore organico confert in quibus omnibus unus praeest.

2. Ad eandem conclusionem evidentius nos adducit consideratio eorum, quae de facto in ecclesia habentur; neque enim aliud medium unitatis adest nisi auctoritas monarchica.

Ut distinctio, in qua nititur argumentatio sequens, magis completa appareat: haec consideres. Ubi agitur de principio, quo societas una fiat, inprimis cogitari potest aut de mortuo (*codex Scripturae*) aut de vivo, quod tamen cum societate cohaereat. Si hoc aut de ipsa multitudine societatis aut de singulis quibusdam membris cogitabis. Si de membris agitur, utique de iis tantum deliberabis, quibus jam aliqua auctoritas competat, de principibus saecularibus aut de episcopis, iisque aut omnibus simul aut uno particulari. Nunc omnes modi de facto exclusi apparent praeter ultimum, in quo praecise ratio primatus invenitur.

✚ a) Certe ejusmodi medium s. Scriptura non est; quae ob obscuritatem sensus et difficultatem interpretationis ansam etiam praebet dissensionis. De alio autem medio simili non vivo omnino cogitari non potest.

✚ b) Neque ipse coetus fidelium quia talis in se consideratus tale secum fert remedium unitatis; cum enim homines etiam sub gratia concupiscentiae inclinationibus relinquuntur ex-

positi, iterum ad discordiam provocantur sibi relictī. Et sic hic coetus qua talis ipse potius medium istud requirit, quo ad unitatem reducat. *11816*

c) Neque principes saeculares, inter se saepe inimici et ecclesiae hostes, ecclesiam in unitate necessaria continere queunt. — *Insuper* ad hanc unitatem efficaciter providendam jus requiritur interpretandi Scripturam, potestas condendi symbola fidei, potestas haereses condemnandi etc. *Atqui* nihil horum principes saeculares jure sibi vindicare possunt neque ex jure naturae, neque ex potestate divinitus sibi collata, ut Honorius *ad Arcadium* fatetur: „Si quid, inquit, de causa religionis inter antistites ageretur, episcopale oportuerit esse iudicium; ad illos enim divinarum rerum interpretatio, ad nos religionis spectat obsequium.“

d) Neque remedium istud invenitur penes episcopos, quibus singulis singulae partes ecclesiae commissae sunt, cum et ipsi inter sese quam facillime dissidere possint; ipsi praeterea extra propriam dioecesin nullam auctoritatem habent. *11817*

e) Ad summum adhuc cogitari potest de iisdem episcopis non jam singulis, sed ut sunt in integrum collegium seu coetum aristocraticum collecti. *Attamen* vel ita imperfectum tantum et inefficax remedium unitatis praebere possunt. Certe jugis et perpetua unitas ecclesiae remedium requirit, quod jugiter in promptu sit. Tale *vero* medium episcopi manifesto non sunt, ut disperguntur per orbem; ut autem in synodo quadam universali collecti permaneant, practice saltem impossibile est, certe numquam in ecclesiae usu erat.

Insuper episcopi vel in collegium coacti, et ipsi principio unitatis iterum egent et capite, quod eos efficaciter convocare iisque convocatis praesidere eosque dirigere valeat.

f) Cum igitur jam aliud unitatis remedium sufficiens in ecclesia excogitari nequeat, manet conclusio s. Hieronymi *adv. Lucifer. n. 9* disserentis: „Ecclesiae salus in summi sacerdotis dignitate pendet, cui si non exsors quaedam et ab omnibus eminens tribuatur potestas, tot in ecclesiis efficientur schismata quot sacerdotes.“

3. Haec autem illatio certe valet, si Christus etiam in ordinanda ecclesia humanae naturae dispositionibus se utcumque accommodavit; id quod, ut ex aliis ejusdem Domini ordinationibus affinis patet, ita et inde pro re nostra confirmatur, quod et particularium ecclesiarum unitati providere noluit, nisi ut singulas singulorum tradiderit curae praepositorum; et tamen in his necessaria unitas facilius per medium minus efficax servari potuit.

II. Quodsi de re nostra in genere semel constat, ex iis quae historice scimus, immediate evidens est, primum ejusmodi supre-

num pastorem a Christo electum esse Petrum apostolum, ejusque vero successores in primatu esse romanos pontifices.

✕ § 2. Primatus directe suadetur rationibus apologeticis.

Haec res absque difficultate inlarescet, si primatum, qualis de facto in ecclesia romana catholica invenitur, cum circumstantiis quibusdam splendidissimis consideraverimus.

A. *Consideratio facti.* — 1. Et *inprimis* considerentur effectus, quos protulit primatus in hac ecclesia romana per saecula vicens. — Per primatum *nimirum* Romae residentem tot per omnes hujus orbis plagas diffusae nationes in unitate et perpetua submissione retinebantur: homines et populi sub variis et inter se inimicis principibus constituti, qui propriorum jurium tenacissimos alienorumque justo avidiores fere continuo se praebebant, nationes rudes, sed et cultissimae, homines sancti, sed et minus sancti, illiterati, sed et doctissimi, episcopi obsequiosi, sed et rebelles. — Unitas ista per primatum servata est quoad res theoretice impervias, ut sunt mysteria fidei, et practice difficillimas, ut sunt varia praecepta novae legis quoad paenitentiam, matrimonium etc., in quibus obsequium exigebatur non solum corporis, sed et cordis et mentis, idque cum summo rigore sine coniventia vel relaxatione.

Res in se grandis, grandior extitit ex tot et tam horrendis impedimentis externis, quae continua serie ex praepotentibus inimicis se opposuerunt. Inimici ex ipso sinu ecclesiae recenseri possunt omnes rebelles haeretici et schismatici, inter quos saepe patriarchae et episcopi, non solum aliqui singulares sed et multi mutua conjuratione adunati; accedunt hostes potentes hujus saeculi inde a Justiniano usque ad Napoleonem, qui vi et fraudibus contra petram Romae constitutam impetus tentabant.

Non obstantibus his summis periculis vicit semper sedes romana, et triumphos adauxit, et in summum splendorem effloruit.

2 Consideremus et causam hujus facti sive victoriae auctorem. Tanquam agens apparet homo, secundum externam speciem fragilis, sicut et nos; saepe utique virtute splendebat, scientia, animarum zelo, religionis studio, animi magnitudine, *atamen* aderant etiam — et id hinc inde sat longa tempora — homines inepti, muneri suo impares, indigni, ex quibus vel unus totum institutum per se ad nihilum reducere potuerit.

Qui vero fortes sui muneris propugnatores extiterunt, mediis utebantur infirmis et quasi nullis, si naturae oculis specta-

veris; armis enim et exercitibus et opibus hujus mundi visibilis tantae rei necessariis communiter destituti erant.

B. His argumentum apologeticum immediate patet: Omni enim effectui causa correspondeat necesse est. *Atqui* quod per primum romanum praestitum cernimus, ex causa quae apparet naturali non explicatur. *Ergo* ad supernaturalem et absque dubio divinam recurrere debemus. Si autem hoc: *ergo* primatus romani pontificis sub divina protectione constitutus, divinum quoque pro se fert testimonium.

De ratione autem et inutili conatu, quibus adversarii primatus existentiam et durationem naturaliter explanare contendunt, cf. quae infra exhibebimus *disp. II § 3.*

✓ **Corollarium.** 1. Eadem hac altera via et ratione simul duo proprietates fundamentales primatus ostendi possunt: universalis ejus et plena jurisdictio, et in proponenda doctrina fidei infallibilitas. Ut talis enim primatus in suo exercitio et praetensione apparet et ita sub divina ex signis facta testificatione constituitur.

Sed et ex *priore rationali discursu* antea instituto duplex haec praerogativa facile infertur. Neque *enim* primatus principium unitatis per universam ecclesiam esse posset, nisi ejus potestas quam efficacissime et amplissime pateret. — Cum *porro* principium unitatis in ecclesia maxime circa doctrinas fidei quasi circa fundamentum versari debeat, eadem efficacitas et auctoritas suprema primatui in docendo quoque competere debet; hoc autem non obtinet absque infallibilitatis charismate. Neque *enim* absque hoc dono et charismate dubia circa doctrinam fidei excluduntur; et ubi dubia adhuc possibilia sunt, conspiratio stabilis mentium impossibilis est.

✓ 2. Quae hucusque disputavimus, rationes nobis pro existentia primatus exhibent, ex quibus *prior* rem suadet, *altera* vere evincit. Quia tamen primatus ejusque institutio factum est historicum, omnino convenit, ut in hac quaestione praeprimis methodo historica procedamus eamque ex fontibus historicis illustremus. Tanquam ejusmodi fontes assumemus praesertim sacras Scripturae paginas, quas tamen nunc, ut supra praenotavimus, non ut sacras et inspiratas, sed pro fine nostro apologetico secundum auctoritatem historicam tantum et humanam admitteremus, qua nobis ut testes fide dignissimae ea enarrant, quae Christus, jam ut legatus divinus agnitus, ad ecclesiam fundandam egit et ordinavit.

Nunc vero jam distinctim disputabimus ita, ut in *priore disputatione* de primatus institutione, in *altera* de primatu in romanis pontificibus perenni agamus.

Disputatio I.

De primatu s. Petri.

✓ Quod supra de omnibus apostolis notavimus, id et de Petro in specie valet. Antequam *nimirum* Christus Dominus Petrum primatem instituit ecclesiae suae, ei dignitatem istam non uno modo promisit, eumque pro suavi sua providentia ad eam digne suscipiendam apte praeparavit. De hac apostoli praeparatione pauca praemittamus.

✗ 1. Adduxerat Andreas fratrem suum Petrum ad Jesum: et „intuitus eum Jesus dixit: Tu es Simon, filius Jona, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus“ (*Jo 1, 42*); promisit igitur sub primo intuitu nomen novum Petri; quod nomen dein in ipsa vocatione Dominus huic discipulo suo reapse dedit: „imposuit Simoni nomen Petrus“ (*Mc 3, 16*).

Quoad hanc rem nota: nomine petrae in vetere testamento praerogativa quaedam Dei vel Messiae propria respectu novae Sion i. e. ecclesiae designabatur; cf. *Is 28, 16*; *Ps 117, 22*; coll: *Mt 21, 42*; *Act 4, 11*; *Rom 9, 33*; hoc idem nomen nunc Simoni tribuitur per Deum hominem. — Neque ex altera parte Deus nomina inania vel vacua conferre solet, sed cum nomine et ipsam rem significatam semper tribuebat; cf. *Gen 17, 5. 15* (Abram, Abraham); *Gen 32, 28* (Jacob, Israel); *Num 13, 17* (Josue); *Mt 1, 21*. Quare vi hujus nominis Petrus de illa praerogativa divina participare merito dicitur, qua ut fundamentum ecclesiam sustentare debeat.

Ne tamen nimis mireris de grandi et divina re, quae sic Petro tribuitur, audias Leonem M. de Christo haec proferentem: „Ego fundamentum, praeter quod nemo potest aliud ponere; tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris, ut, quae mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia“ (*serm. 2 in anniv. ass. n. 2*).

✗ 2. Praeterea Christus huic discipulo suo specialia quoque honoris signa tribuit; ita in tributo solvendo eum sibi associavit (*Mt 17, 23 sqq*), ad domum ejus prope Capharnaum frequenter divertit (*Mt 8, 14*; *Mc 1, 29 sqq*; *Lc 4, 38*), ex ejus navicula docet (*Lc 5, 1 sqq*), eum secum super aquam ambulare jubet (*Mt 14, 29*); resurgens a mortuis ejus specialem curam egit praecipiens mulieribus: „Ite, dicite discipulis et Petro, quia praecedit vos in Galilaeam, ibi eum videbitis“ (*Mc 16, 7*), et alia hujusmodi.

Neve ejusmodi res spreveris, audi s. Hieronymum in *Mt 18, 1* disserentem: „Post inventum staterem, post tributa reddita: quid sibi vult apostolorum repentina interrogatio „In illa hora accesserunt discipuli ad Jesum dicentes: quis putas major est in regno

coelorum? Quia viderant pro Petro et Domino idem tributum redditum, ex aequalitate pretii arbitrati sunt Petrum omnibus apostolis esse praelatum, qui in redditione tributi Domino fuerat comparatus; ideo interrogant, quis major sit in regno coelorum."

3. His praeludendi gratia praemissis, ad graviora accedamus, quibus promissio primatus per Christum expressis verbis facta vindicabitur. Promissionem hanc nobis enarrant sub variis imaginibus Matthaeus et Lucas. — Pro ipsa argumentatione vero nota, nos heic agere personam apologetae; unde advertas, textus illos esse ex evangeliiis omnino genuinis et ipsos etiam in sese esse critice firmissimos summaque fulgere claritate; quare in nostra disputatione tuto iis innitimur. Cf. p. 30 sqq.

§ 1. De promissione primatus Petro facta.

Quae de promissione primatus adferuntur, hac assertionem comprehendi possunt: Christus b. Petro eique soli directe et immediate primatum verae jurisdictionis super universam ecclesiam sollemnissime promisit Mt 16, 18 sq sub duplici symbolo: petrae ecclesiae et clavigeri regni coelorum; similiter eum ad eandem dignitatem praeordinavit Lc 22, 31 vi muneris confirmatoris fratrum.

Textus vere classicus apud Mt sub 16, 14 sqq legitur. Interrogaverat ibi Jesus, quem homines Filium hominis esse dicerent; et responso vario ex discipulis suis seu apostolis accepto, mox eandem quaestionem ad ipsos discipulos direxit: „Vos autem quem me esse dicitis?“ Et „respondens Simon Petrus dixit: tu es Christus filius Dei vivi“. Quo edito responso Petrus sollemnem istam repromissionem nactus est: „Beatus es, Simon bar Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in coelis est; et Ego dico tibi, quia tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferi non praevallebunt adversus eam; et tibi dabo claves regni coelorum, et quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis, et quodcunque solveris super terram,

erit solutum et in coelis." Inde multiplex argumentum praesto est.

Textus, qui quoad ipsum sensum per conc. vaticanum (s. 4 c. 1) dogmatice definitus est, rem nostram sub duplici symbolo exhibet: declaratur Petrus futura petra ecclesiae et constituitur claviger regni coelorum; de utroque distinctim disputabimus.

1. Petrus petra i. e. ecclesiae fundamentum.

N I. Verbis Matthaei inprimis s. Petro soli, ut est persona distincta, directe et immediate dignitas petrae seu fundamenti promittitur, in quo universa ecclesia sit aedificanda. Atqui his primatus evidenter continetur. Ergo Petro eique soli sub imagine petrae promittitur primatus.

Ad maiorem: Prorsus evidens est, verba Christi ad solum Petrum dirigi.

1. Cum enim Christus omnibus apostolis respondentibus replicat, legitur: „dicit illis Jesus“ (v. 5); *nunc* Petro respondente legimus: „Respondens Jesus dixit ei.“ — Ad Petrum *dein* serie continua dirigit sermonem: „Beatus es . . . et ego dico tibi, quia tu es Petrus . . . et tibi dabo claves.“ Neque ulla ratio apparet, cur Christus tam emphatice apostolum non solum nomine proprio „Simon“, sed etiam adjecto nomine patris „bar Jona“ appellaverit, nisi sermo ad eum solum dirigeretur. *Insuper* agitur de nomine novo imponendo, quod non convenit nisi uni personae determinatae, cui postea uni et soli continuo usu adplicatur, quam sic appellat et ab omnibus aliis distinguit. — Sic certe integer ille sermo in genere saltem ad unum Petrum dirigitur.

2. Ast etiam evidens est ad hunc Petrum eumque solum dirigi istud incisum in specie: „et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam“ (v. 18). — Omnia enim, quae antecedunt et quae subsequuntur, imo quae in ipso *versu* 18 immediate praemittuntur: „et ego dico tibi, tu es Petrus“ et quae immediate sub v. 19 adjiciuntur: „et tibi dabo claves“, ad Petrum eumque solum diriguntur.

siam sine ulla restrictione, ideoque qua late pateat. Loquitur *enim* Christus de ecclesia sua, de ecclesia ab ipso aedificanda, quod non convenit in ecclesiam tantum ex parte; et loquitur de ecclesia, contra quam portae inferi non praevallebunt, quod iterum non verificatur nisi de ecclesia in universum considerata.

b) Sed *et alterum* clarum est, vi promissionis istius Petrum ad ecclesiam hanc referri eadem habitudine, qua fundamentum refertur ad aedificium superstruendum. Haec *autem* est ratio fundamenti, ut in eo (parte maxime necessaria) totum aedificium firmiter consistat, et in unitate sibi cohaereat ea ratione, ut neque aedificium totum neque ulla pars ejus, virtute fundamenti destituta, incolumis servari queat. *Ergo* similiter et Petrus vi promissionis divinae efficax firmumque unitatis et soliditatis ecclesiae principium designatur, a quo sejuncta neque ipsa ecclesia neque partes ejus ullae incolumes restare possint; ex hoc fundamento jam erit, ut „et portae inferi non praevaleant adversus eam“, et domus a Christo fundata supra petram non corruat irruentibus in eam pluviis, fluminibus, ventis (*Mt 7, 24 sqq*).

Porro Petrus hoc munere suo in aedificio ex lapidibus vivis, rationalibus et liberis extruendo fungi non potuit sine efficaci, firma, stabili, suprema auctoritate in universum coetum fidelium i. e. sine perfecta jurisdictione; neque alius primatus, de quo somniant adversarii, sive aetatis sive honoris sive ordinis satis efficax apparet. Qua *enim* ratione ipse omnes in unum aedificium redigere et continere potest, si non omnes ei ejusve ordinationibus plane obnoxii redduntur? *Unde* reapse verus jurisdictionis primatus in universam ecclesiam Petro promittitur eique directe et immediate et seorsim a reliquis apostolis.

Quodsi Petro jam integra ecclesia tradenda erit, eam etiam suprema potestate reget. Quamprimum *enim* et cf. Straub p. 46 sq vel Ottiger II p. 76 adnot.; de sententiis autem protestantium in genere cf. Harnack *theol. Literaturz.* (1905) p. 139,

alius ejusdem cum ipso potestatis particeps redderetur, hic sub Petro non erit, neque ecclesia ei commissa esset tota.

✓ 2. Primo intuitu apparet, imagini petrae a Christo adhibitae non satisfieri per interpretationem istam, qua Petrus seu ejusdem fides lapis intellegatur, qui primo projiciatur et provolvendo in magnum aedificium crescat; neque *enim* super lapidem talem aedificium superstruitur.

— Neque tolerari potest interpretatio, qua Petrus primus evangelium praedicaverit et ex judaeis et gentibus primos in ecclesiam collegerit; neque *enim* in hac suppositione intellegitur, qua ratione Petrus per actum praedicandi transeuntem eos, quos collegerit et ipsam ecclesiam integram, etiam ut stabile fundamentum contra portas inferi continuo firmaverit. *Insuper* in hac interpretatione ipsa imago a Christo adhibita relinquitur, cum sic Petrus primus quidem cementarius declaretur et aedificans ipse, non vero is super quem aedificandum est. — Concedi *tamen* potest, cum dignitate primatus cohaerere, ut Petrus primus in ecclesia fidem praedicaverit primitiasque fidelium ad ecclesiam constituendam convocaverit. Cf. Hurter *n.* 350; Ottiger *o. c.* II p. 79.¹⁾

✗ II. Oritur quaestio, cur Petrus deinceps nunquam in s. Scriptura fundamentum ecclesiae declaretur, sed solus Christus.

✓ 1. Hac in re provocant v. g. ad *1 Cor 10, 4*: „Bibebant autem de spirituali, consequente eos petra; petra autem erat Christus.“

Repones: a) Petrus, licet non expressius deinceps fundamentum ecclesiae vocetur, tamen de facto is apparet, qui primas partes in ecclesiae jurisdictione exercebat; imo eo ipso, quod ibi nomen gerebat Petri, fontes isti manifestant totam hanc rem in eum eumque solum pertinere. Toties igitur fundamentum appellatur ecclesiae, quoties hoc nomen de eo usurpatum occurrit.—

✗ b) Textus vero, quem opponunt ex *1 Cor* non est ad rem, cum ne Christus quidem ibi petra sive fundamentum ecclesiae dicatur, sed petra, quae olim israelitis praebuerit aquam, in Christum interpretatione allegorica trahatur tanquam in eum, ex quo salus nobis facta est.

Et quamvis ibi Christus declararetur petra ipsius ecclesiae, ne sic quidem Petro consimilis ratio petrae denegaretur,

¹⁾ De traditione circa hunc textum cf. Straub *I p.* 42 sqq.

cum Christus, fundamentum primum idque jam invisibile, nullatenus excluderet alterum fundamentum visibile et vicarium, quod omnem vigorem a primario derivet. Ita Christus dicitur etiam „lux vera“ (*Jo 1, 9*), qui tamen et ipse apostolis dixerit: „Vos estis lux mundi“ (*Mt 5, 14*).

2. Attamen nonne Christus dicitur etiam exclusive fundamentum ecclesiae *1 Cor 3, 11*: „Fundamentum aliud nemo ponere potest praeter id quod positum est, quod est Christus Jesus“? — Ast et hic textus non est ad rem, cum ibi agatur de iis, qui falsas doctrinas inter fideles sparserint, et contra hos declaretur non esse aliud fundamentum i. e. doctrinam. Agitur sic de fundamento doctrinae evangelicae, quod prorsus immutabile inverti non possit.

Et iterum cum Innocentio III animadvertes: „Licet primum et praecipuum fundamentum sit unigenitus Dei filius Jesus Christus, juxta quod dicit apostolus *quia fundamentum positum est praeter quod aliud poni non potest, quod est Christus Jesus*“, secundum tamen et secundarium ecclesiae fundamentum est Petrus, etsi non tempore primus, auctoritate tamen praecipuus inter caeteros“ (*ep. 209 ad patr. CP*). Cf. d'Herbigny *l. c. I n. 181 sqq.*

3. Cur igitur ipsi apostoli verba Christi non intellexerunt, qui verbis hisce jam emissis ulterius de praeceminentia inter se altercati sunt, quemadmodum legitur *Mt 18, 1; 20, 21; Mc 9, 33; Lc 22, 24*?¹⁾

Resp. Apostoli non obstante verborum claritate vim promissionis Christi aut non intellexerunt, sicut et alias verba clarissima non capiebant, aut verborum Christi tunc obliti erant, aut etiam primatu Petri supposito de aliorum praecellentia inter se disputabant, aut cogitabant de voluntate Christi nondum prorsus absoluta, sed adhuc mutabili.

II. Petrus claviger regni coelorum.

Legitur apud Matthaeum *l. c.* et hoc: „Et tibi dabo claves regni coelorum; et quodcumque ligaveris etc.“ Inde novum argumentum procedit, quod in forma externa prorsus simile est antecedenti.

¹⁾ Ita Wilke *der Urevangelist* (1838) 358; Schnitzer *Hat Jesus das Papsttum gestiftet?* 45.

His verbis Petro eique soli, immediate et directe, claves promittuntur in regno coelorum seu in ecclesia cum jure universalil ligandi et solvendi. *Atqui* his iterum primatus verae et propriae jurisdictionis super universam ecclesiam continetur.

Major, quod *nimirum* totus hic sermo ad Petrum eumque solum dirigitur, ex iis, quae p. 133 sq. enodavimus, evidens est; praesertim cum et hic denuo Petrus designetur per pronomen „tibi“, et verba ipsa continuo eum respiciant: „*ligaveris, solveris*“. — Simul manifestum est, verba Christi directe ad Petrum fieri, qui ut petra ecclesiae jam designatus et ab eadem distinctus claves quoque ejusdem habere debet, qui ob singularem professionem solus magnifico praemio dignus a Christo invenitur et respicitur.

Restat ut *de minore argumenti* cogitemus.

I. Praeprimis facile nobis persuadebimus, sub imagine „*clavium regni*“ supremam potestatem vel regiminis auctoritatem denotari. *Etenim*

a) Talis est *usus verbi profanus*, ex quo victoribus claves urbis expugnatae traduntur in signum submissionis.¹⁾

Idem est *usus sacer Scripturae*, ubi v. g. apud Is 22, 19 sqq haec occurrunt verba, quae ad Sobnam, praepositum domus regiae, diriguntur: „Expellam te de statione tua et de ministerio tuo deponam te; et erit in illa die, vocabo servum meum Eliacim, filium Helciae, et induam illum tunica tua et cingulo tuo confortabo eum et potestatem tuam dabo in manu ejus, et erit quasi pater habitantibus Jerusalem et domui Juda; et dabo clavem domus David super humerum ejus, et aperiet et non erit qui claudat, et claudet et non erit qui aperiat.“ Verbis illis autem „*dabo claves domus David*“ manifesto summa potestas (*potestatem tuam dabo*) in Juda designatur „*quam aperiet, et non erit, qui claudat* etc.“ — Hae eadem „*claves David*“ dein in novo testamento utique pro regno

¹⁾ Cf. ad rem Rosenmüller *das alte und das neue Morgenland* V 66 sq.

Dei ibi instituto *Apoc 3, 7*¹⁾ Christo adscribuntur, penes quem supremam potestatem in eodem regno non possunt non significare. Hic vero apud Matthaeum easdem claves tanquam vicario suo Petro tradit; unde apud eum eandem virtutem, solo modo habendi eam distinctam, assumunt.

✓b) Idem *ex ipso symbolo* in se considerato patebit. Qui enim claves possidet, plenam et perfectam potestatem de re disponendi habet. Haec potestas pro materia subjecta, ubi agitur de coetu hominum intellegendum, necessario determinatur tanquam potestas verae jurisdictionis, vi cuius claviger ad domum sanctam ecclesiae admittere vel dimittere possit, consequenter et praescribere conditiones admissionis, leges in domo servandas etc. Unde sub symbolo clavium Petro vera potestas jurisdictionis in regnum coelorum i. e. universam ecclesiam tribuitur. — Eadem potestas clavium vi notionis immediate etiam ut suprema apparet: „quae claudit et nemo aperit“.

c) Adhuc *adjuncta quaedam* considera: Claves nimirum absque restrictione traduntur, quaecunque sunt — potestas *intensive* erit universalis; traduntur in regnum coelorum pariter intellegendum simpliciter, qua late patet — potestas erit *extensive* universalis. — Claves sollemnissimo modo traduntur ab eo, cui data est potestas omnis in terra et in coelo, traduntur ei, qui fundamentum ecclesiae constituendus erit: quae omnia magnum omnino munus ingerunt.

d) Absque ullo dubio etiam „regnum coelorum“ loco nostro illud erit, cuius Petrus jam declaratus erat fundamentum (aedificabo ecclesiam meam), ecclesia nimirum hujus mundi, in qua vi clavium commissarum „super terram“ ligandum et solvendum erit, contra quam portae inferi adhuc bellabunt, neque praevallebunt.

Attamen ita claves istae a Petro exercendae sunt in his terris, ut suam virtutem etiam habeant pro regno coelesti et aeterno: „quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis.“ Unde intellexeris, quo jure ratione textus nostri Petrus a fidelibus saluari possit „coeli janitor“.

II. Consideremus et verba: „quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis, et quodcunque sol-

¹⁾ Textus est: „Haec dicit Sanctus et Verus, qui habet clavem David; qui aperit et nemo claudit, claudit et nemo aperit.“

veris super terram, erit solutum et in coelis“; quibus verbis *aut* novum symbolum additur *aut* symbolum clavium ulterius illustratur.¹⁾ Manifestum autem est ibi de vinculis ligandis vel solvendis moralibus sermonem esse; triplicis generis haec sunt: legis, peccati, poenae. *Unde* cum quoad haec vincula universalis potestas Petro tribuatur, universalis potestas legifera, judicaria, coactiva, i. e. plena potestas verae jurisdictionis, eidem novo modo annuntiari merito praesumes.

1. *Agitur in textu de potestate jurisdictionis.* — Volunt nonnulli auctores argumentum nostrum ex hac quoque parte usu profano loquendi vel ipsorum rabbinorum illustrare; cf. Straub *n.* 101; Knabenbauer *comm. in Mt ad h. l.*²⁾

Cautius hac in re judicat Van Laak *n.* 69: „Dissentiunt auctores, utrum expressio apud historicos profanos saltem aliquando significet potestatem regendi; etiam in ea quaestione dissentire videntur, utrum in litteratura rabbinica tantum habeat significationem ‚*declarare vetitum, permissum*‘, an etiam significationem vetandi, permittendi, decernendi, statuendi.“

„At quidquid id est, ita pergit idem auctor, hoc loco certe significat potestatem statuendi, regendi“ i. e. verae jurisdictionis. „Nam

a) alias esset manifesta“ eaque insulsa „anticlimax, cum duobus membris antecedentibus potestas regendi contineatur“, et his verbis jam nihil omnino enuntiaretur, quod antecedentibus non multo eminentius tributum fuerit.

b) Eadem phrasis in s. Scriptura apud eundem evangelistam Matthaeum 18, 18 eodem modo usurpata occurrit, et ibi idem Dominus noster veram jurisdictionem exprimit et apostolis attribuit, eo quod potestatem puniendi expressius inde deducat (cf. supra *p.* 40). *Ergo* eandem significationem et loco nostro retinebit, ubi sub iisdem prorsus adjunctis ab eodem auctore profertur.

¹⁾ Forsitan meliore jure tenetur, novam his induci imaginem; cf. Ottiger *o. c.* II *p.* 93.

²⁾ De re cf. Adam zum *außerkanonischen und kanonischen Sprachgebrauch von Binden und Lösen* (theol. Quartalschrift, Tübingen XCVI [1914] *p.* 49); Brander *Ist Binden und Lösen ein rabbinischer Schulausdruck?* (Katholik [1914] VIII 116—133).

2. *Haec potestas sub ratione primatus apparet.*

a) Neque enim iterum ullum dubium esse potest, verba ista ad solum Petrum dirigi. Huic *enim* jam dignitas fundamenti ecclesiae, huic claves regni jam collatae sunt eique soli; ergo etiam potestas ligandi et solvendi hoc loco soli Petro datur, praesertim cum in potestate clavium idem fere contineatur, quod per potestatem ligandi et solvendi exprimitur, ita ut haec altera phrasis fere adjuncta esse videatur ad accuratiorem intellectum prioris; similem in modum quo alias claves etiam expressius declarantur addito: „aperiet et nemo claudet; claudet et nemo aperit“. — Quod autem dicitur: „quodcumque ligaveris, quodcumque solveris“, hanc potestatem Petro promissam prorsus universalem exhibet.

b) Simul jam intelleximus, verbis illis Petro potestatem promitti supremam, maxime efficacem, quae independens sit a qualibet potestate humana. Clare *enim* enuntiatur, quod si Petrus quid ligaverit, ligabit idem et Deus; si quid solverit Petrus, solvet idem et Deus in coelis. Potestas *vero* Dei utique suprema et summe efficax est, et haec cum Petri potestate ejusque exercitio immediate nequitur.

Quod Petri potestas designatur hic ut suprema in ecclesia Christi, etiam inde elucet, quia prorsus universalis exhibetur; neque *enim* duae ejusmodi universales potestates in una eademque societate ad actus contrarios (*solvendi, ligandi*) admitti possunt, quin eo ipso omnis ordo necessario pessumdetur.

„Cunctis igitur evangelium scientibus liquet, quod voce dominica sancto et omnium apostolorum principi, Petro apostolo, totius ecclesiae cura commissa est. Ipsi dicitur: *Tu es Petrus . . . et tibi dabo claves regni coelorum etc.* Ecce claves regni coelestis accipit, potestas ei ligandi ac solvendi tribuitur, cura ei totius ecclesiae et principatus committitur“ (Gregor. M. *ad Mauriti. ep.* 20).¹⁾

III. *Ad exceptiones.* — 1. Quodsi adversarii provocant ad *Lc* 11, 52: „Vae vobis legisperitis, quia tulistis

¹⁾ De interpretatione exegetica patrum cf. Straub *I* p. 55 sq. p. 62 sqq.

clavem scientiae . . .“, ut inde deducant potestatem clavium nil sibi velle nisi praedicandi potestatem: nota, quod *aliud* est „clavis scientiae“, *aliud* „claves regni coelorum“. Unde textus noster ex hoc Lucae loco illustrari nequit; nisi forte ita, ut idem per claves hic exprimatur respectu regni, quod ibi sub eodem symbolo exhibetur respectu scientiae. — *Neque* vi vocis *clavis* nude in se consideratae significatio ita restringi poterit, ut inde potestas tantum admittendi in ecclesiam significetur, cum contextus integer summa evidentia plus sibi vindicet.

2. Contra id, quod de altera formula „*ligandi et solvendi*“ diximus, excipiunt: Apostoli inter judaeos adulti eum sensum huic phrasi submiserint oportet, quem eorundem magistri i. e. rabbini cum ea conjungebant. *Atqui* his „*solvere et ligare*“ idem est ac mere theoretice explicare, quid sit licitum, quid illicitum.

Resp: Christus sensum verborum suorum ipse accuratissime explicavit maxime inde, quod, si quid Petrus ligaverit, idem ligatur et in coelis; unde contra sensum hunc ad usum rabbinorum apostoli non debebant respicere. Et pro rabbinis quidem formula illa per se altiorem sensum admittere non potuit, utpote qui vera jurisdictione et auctoritate destituti essent; aliud vero senseris, cum potestas phrasi ista confertur a supremo rege ei, qui fundamentum regni ejusque claviger jam declaratus sit. Cf. Straub n. 104 cum nota; der Katholik (1916) III p. 224 sqq.¹⁾

3. Quando *denique* ex usu ecclesiastico per potestatem ligandi et solvendi potestas significatur in specie remittendi peccata, nota, quod significatio ista particularis et consequens est, minime directa vi verborum per se inferenda vel universalis seu adaequata.

III. Petrus fratrum confirmator.

Jam ad alium textum accedamus, qui invenitur Lc 22, 31 sq: „Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum; Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos (σύ ποτε ἐπιστρέψας στήρισον τοὺς ἀδελφούς σου).“

¹⁾ Ceterum merito dubitaveris usum et sensum phrasis vel inter rubbinos ita restrictum fuisse; cf. Dieckmann o. c. I n. 321.

Argumentatio ex hoc textu non ita expedita est, ut in prioribus. Proxime ex textu non sequitur nisi promissio magisterii infallibilis Petro facta in ordine ad fratres confirmandos, quod utique sine auctoritate ab ipso efficaciter exerceri non potest. Unde magisterium vere authenticum, quod se imponere possit sub obligatione morali, ei attribui debet. — Cum hoc vero authentico magisterio et ipsa universa jurisdictio in ecclesia, regno veritatis, necessario coniecti videtur; qua consideratione dein primatus verae jurisditionis in fratres i. e. universam ecclesiam apte inferitur. Haec brevis argumenti comprehensio nunc largius et distinctius evolvenda erit.

Ex dictis intellexeris, quod hic textus aliter ac priores, classicus in hac re dici nequit; neque quoad sensum dogmatice definitus est, nisi fors eo sensu, quod ibi — primatu aliunde probato — infallibilitas supremi magisterii ecclesiastici expressius declaratur.

I. *Argumentum.* — Secundum *Lc 22, 31* Petro primatus promittitur, si ista verba a) ad Petrum eumque solum diriguntur, et b) veram jurisdictionem in universam ecclesiam exprimunt. *Atqui* ita est.

Et quod verba ad solum Petrum pronuntiantur, legendo manifestum fit; allocutio *enim* continua serie ad Simonem dirigitur, qui ad fratres reliquos etiam directe opponitur: „Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos; ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma — fratres tuos.“ En quomodo tanquam confirmator toti fraternitati opponatur ab eaque secernatur!

Restat ut ostendamus, quomodo verbis illis primatus verae jurisdictionis exhibeatur.

✓ 1. *Praeprimis* Petro fides plane indefectibilis promittitur, a qua omnis defectus removeatur: „rogavi, ut non deficiat fides tua“. Et quamvis proxime agatur de oratione Christi facta ad Patrem, de exauditione tamen securus Dominus statim addit: „tu aliquando conversus confirma fratres“, tribuens Petro munus, quod orationem Christi impletam prorsus supponat.¹⁾

¹⁾ Fides, de qua Christus hic loquitur, fides proprie dicta est; haec *enim* communis hujus vocis virtus in usu s. Scripturae est, quae a) fidem etiam definit „sperandarum substantiam rerum, argumentum rerum non apparentium“ (*Heb 11, 1*), et b) fidem sim-

2. Haec infallibilitas Petri *insuper* declaratur archetypus authenticus pro fratribus: norma *nimirum* recta in se et quae modum agendi et sentiendi aliorum dirigat. Dicitur enim Petro: secundum fidem in te stabilitam confirma fratres. — Et est norma authentica; quemadmodum *enim* Christus voluit et semper vult, ut fratres a cribrationibus satanae serventur illaesi, maxime quoad rectam fidem, ita certo certius etiam vult ut singuli fratres medium illud sibi arripiant, quo securitati fidei eorum ipse providit. *Atqui* ut tale medium ordinavit fidem Petri infallibilem. *Ergo* haec fides statuitur norma et archetypus, cui fratres ex divina voluntate se accommodare debeant. — Neve igitur cogites de confirmatione, quae exemplo vel miraculis tantum exhibeatur.

3. Nomine fratrum vero facile intelleguntur proxime ipsi apostoli, quos Christus tunc ut cribrandos et ideo confirmandos directe allocutus est: „satanas expetivit vos.“ Hos etiam alibi fratres nuncupavit dicens v. g. *Mt 23, 8*: „omnes vos fratres estis“; cf. *ib. 28, 10*; *Jo 20, 17*; *2 Pet 3, 15*. — *A fortiori* ibi sub nomine fratrum comprehenduntur alii pastores in ecclesia constituendi, et fideles simpliciter universi.

Idem sequitur ex voce ista indeterminate prolata: „confirma fratres tuos“. Fratres autem hic intelleguntur certe non secundum carnalem nativitatem, sed omnes, qui uno baptismo et gratia per Christum ad novam vitam renati sunt, universa fidelium multitudo. — Petro *igitur* supremum fidei magisterium seu primatus in docendo super universam ecclesiam promittitur.

4. Primatus vero hic magisterii facile in Petro extenditur ad primatum universae jurisdictionis. In

pliciter dictam a spe seu fiducia explicite distinguit: „manent fides, spes, caritas: tria haec“ (*1 Cor 13, 13*); cf. Straub n. 133. Neque e) ulla ratio est, cur ab hac vocis usurpatione in textu nostro recedamus. Congruit d) locus parallelus *Mt 16, 16 sq.*, ubi Petrus ob fidem praecise talem beatus praedicatur et primas ecclesiae praedeterminatur. — Si *tamen* malis nomine fidei fiduciam hic intellegere, sub ejusmodi fiducia simul et fides proprie dicta tanquam ipsius necessarium fundamentum et suppositum subintellegeretur; cf. v. g. *Mt 9, 28*; *Mc 11, 23*.

ecclesia enim, regno veritatis, quae sunt fidei, facile admittunt rationem legum earumque fundamentalium. Hoc vero supposito subjectum magisterii supremi dividi nequit a subjecto jurisdictionis reliquae.

„Pro fide igitur Petri proprie supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens principis victa non fuerit; in Petro ergo omnium fortitudo munitur et divinae gratiae ita ordinatur auxilium, ut firmitas, quae per Christum Petro tribuitur, per Petrum apostolis conferatur“ (Leo M. *serm. in die ass. n. 2*).¹⁾

5. Opportune etiam hunc textum Lucae cum verbis Matthaei (16, 18) comparaveris: *Hic* enim satanas apparet cribrans fratres, *ibi* portae inferi adversus ecclesiam hostiles; *ibi* ecclesiae firmitati succurritur per Petrum firmam petram, *hic* fratres committuntur Petro confirmatori, *ibi* soliditas fundamenti ipsa imagine petrae adumbratur, *hic* fides Petri confirmatrix diserte promittitur non defectura. Hic parallelismus ostendit tibi, quod fratrum confirmator idem est ac petra et fundamentum ecclesiae.

Conclusio. Argumentum breviter his comprehendere potest: *Lc 22, 31* Christus Petro eique soli prae omnibus fidelibus, non exceptis apostolis, directe et immediate immunitatem a quolibet defectu circa fidem proprie dictam pollicitus est (1) — in ordine ad exercendum munus universam fraternitatem (ecclesiam) in eadem fide confirmandi (2. 3). — *Atqui* eo ipso Petro promissus est *directe* quidem supremum fidei magisterium idque authenticum — *indirecte* vero primatus plenae jurisdictionis, sine quo illud magisterium in ecclesia vigorem illum supremum exerere nequit (4).

➤ II. Ex ipsis verbis Christi clarum est, Petro munus confirmatoris stabile committi; indefinite enim ipsi dicitur: „confirma fratres tuos.“ — *Insuper* Petrus qua confirmans fratres tanquam tutela constituitur contra cribrationes satanae. *Atqui* hae perpetuae sunt; perpetuum igitur etiam munus illud confirmatoris.

Excipiunt tamen contra hoc, munus restringi ad tempus passionis et mortis Christi Domini, provocantes etiam ad illud incisum a Christo additum: „*Tu aliquando conversus.*“

1. Hujus incisi *vere multiplex* est interpretatio. Alii vocem „*conversus*“ intellegunt de conversione Petri a lapsu nega-

¹⁾ De exegetica traditione quoad hunc textum cf. Straub I n. 147 sqq.

tionis, alii praeferunt sensum: „tu Petre te convertens pia sollicitudine ad fratres confirma eos.“ Affinis est *tertia* interpretatio, quae legit: „[sicut ego rogavi pro te, ita] tu vicissim sollicitudinem habeas fratrum.“ Alii *denique* rem explicant: tu advertendo vel admonendo confirma fratres.“ De singulis cf. Straub n. 189 sqq; Ottiger o. c. II 125 sqq.

2. Non est nostrum, hanc exegeticam controversiam hic solve. Attamen quaecunque elegeris interpretationem, vel in ipsa prima prae aliis difficiliore, res nostra intacta manet. Neque enim ulla consequentia in argumentatione adversariorum est: Petro dicitur: *tu conversus confirma fratres*; ergo munus ejus confirmandi ad tempus conversionem immediate sequens restringitur. — Insuper Christo ad inferos subsistente, Petrus ipse in fide minime excelebat neque munus suum tunc adimplevit. Unde Christus jam redivivus usque ad ascensionem ipse fratres suos et inprimis Petrum (*Mc 16, 7*) consolatus est. Quare pro illo tempore munus confirmatoris ad alium delapsus non erat, neque oratio Christi ullum effectum habuisset.

Instant, cribrationem apostolorum, de qua Dominus loquitur, ad parvum istud tempus restringi; ergo et munus Petri confirmatoris. Ast absona apparet in hac instantia propositio antecedens et contra doctrinam a Christo toties inculcatam contra ejusmodi cribationes continuas vigilias esse adhibendas; cf. v. g. *Mt 13, 24. 39*. — Quodsi *dein* ad locos quos dicunt parallelos provocaverint *Mt 26, 31 sqq* et *Mc 14, 27 sqq*: „Omnes scandalizabimini in me in nocte ista“, ubi scandalizatio (= cribratio) ad istam noctem restringatur, parallelismus merito negatur. Cum enim hic tentatio praedicatur, qua vincuntur omnes et inprimis Petrus (*Mc 14, 30*), apud *Lc 22, 31* de cribratione sermo est, in qua omnes confirmandi sint et inprimis Petrus.

3. Ceterum verbis Lucae Petro primatus pro tempore „aliquando“ futuro promittitur; unde ex lapsu et negatione Petri nulla difficultas fieri poterit contra infallibilitatem Petri vel romani pontificis.

Conclusio: Ex iis quae hucusque audivimus, scimus Christum Petro primatum vere promisisse; numquid his ipsa existentia primatus in ecclesia Christi manifesta erit? Certe: est enim promissio Christi prorsus absoluta, dicentis: „aedificabo ecclesiam meam, et portae inferi non praevallebunt adversus eam.“

§ 2. De ipsa institutione primatus.

De hac re assertum statuimus: Primatum verae jurisdictionis olim promissum Christus e mortuis redivivus Petro reapse impertivit.

Heic iterum ad textum prorsus classicum et dogmaticum¹⁾ provocare possumus, quem nobis evangelista Joannes enarrat hisce verbis: „Cum igitur prandissent, dicit Simoni Petro Jesus [redivivus a mortuis]: Simon Joannis, diligis me plus his (πλέον τούτων)? Dicit ei: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos (βόσχε τὰ ἀρνία μου). Dicit ei iterum: Simon Joannis diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos (ποιμαίνε τὰ πρόβατά[-τία] μου). Dicit ei tertio: Simon Joannis amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, amas me, et dixit ei: Domine tu omnia nosti; tu scis quia amo te. Dixit ei: Pasce oves meas (βόσχε τὰ πρόβατά[-τία] μου)“ (21, 15 sqq).

Authenticitatem textus moderni protestantes rationalistae jam ideo negant, quod generalim resurrectionem Christi in dubium vocant vel negant; in specie hic urgent integrum caput XXI, unde textus desumatur, ab auctore evangelii non esse conscriptum, sed a manu posteriore interpolatum. *Illud prius* non est quod curemus hic; *quoad alterum* verum quidem est hoc caput evangelio jam concluso adjectum esse; externa testificatio tamen pro authenticitate hujus capituli plane eadem est, quae stat pro integro evangelio, quod traditum non invenitur sine hoc capite. Ceterum cf. introductionis opera, quae de hac re ex professo agunt.

Argumentum: His verbis primatus Petro jam non promittitur, sed confertur, si verba Christi a) ad Petrum eumque solum diriguntur, et b) hisce verbis suprema in ecclesia jurisdictio exprimitur. Atqui utrumque merito tenetur.

Et cum iterum Christus Petrum nomine proprio, addito nomine quoque carnalis patris, continuo alloquutus sit eumque etiam expressius a ceteris apostolis distinxerit, dicens: „diligis me plus his“, de priore inciso in minore distincto dubium fieri nequit; sed et alterum incisum prorsus manifestum est.

I. Petrus ministerium pascendi cum jurisditione proprie dicta et plena accepit.

¹⁾ Cf. conc. vatic. s. 4 c. 1.

1. Agitur de uno termino pascendi; quid significat?

a) Verbum mirum „*pascere*“, sicut graecum βόσχειν sive ποιμαίνειν, munus importat pastorale, quod *tria* complectitur: α) adducere oves ad pascua; β) oves in unitatem redigere in eaque retinere; γ) oves ab incurrentibus inimicis tueri; quae tria munera ipse Dominus in parabola sua de bono pastore egregie enarrat et boni pastoris esse declarat *Jo 10, 9 sqq.*¹⁾ — *Atqui* tria haec elementa, quae voce pascendi continentur, in re nostra jam de ovibus Christi rationalibus adplicanda sunt, quae maxime in ordine supernaturali, ad quem evectae sunt, per cognitionem pascendae et per voluntatis motiones dirigendae sunt. *Quare* vox pascendi de his assumpta nihil aliud sibi vult nisi docere, sanctificare, regere et poenis coarctare i. e. plenam jurisdictionis potestatem.²⁾

b) Illatio confirmari poterit directe ex usu loquendi biblico et profano. Neque est, cur in *usu profano* immoremur. Notum est reges apud Homerum communiter dici ποιμένας λαῶν; qua in re alii auctores et graeci et aliarum linguarum eum sequuntur usque ad praesentem diem.

De *usu biblico* leges v. g. *1 Reg 5, 2*, ubi tribus Israel regi suo Davidi hisce verbis acclamant: „Dixit Dominus ad te: tu pascies populum meum Israel, et tu eris dux super Israel“; similiter in *Ps 2, 9* de Messia canitur: „Reges eos in virga ferrea“, ubi hebr. legitur ra'a, gr. ποιμανεῖς; et *Mt 2, 6*: „Ex te enim exiet dux qui regat (ποιμανεῖ) populum meum Israel“; cf. etiam *Is 44, 28*; *2 Reg 7, 7*; *Ez 37, 24*; *Ps 77, 70 sqq* etc. — Est autem eadem vis vocis βόσχειν et ποιμαίνειν; tanquam synonymae enim hae voces apud LXX adhibentur pro una voce hebr. ra'a. Unde et in nostro textu per vices dicitur modo βόσχε modo ποιμαίνε.

c) Ex dictis etiam illud intellexeris, cur ipse Christus, „*princeps pastorum*“ (*1 Pet 5, 4*), tam frequenter ut pastor populi sui a prophetis praenuntietur (v. g. *Is 40, 11*), et ipse se tam libenter sub hac imagine judaeis et discipulis exhibuerit (*Jo 10, 11. 14 sqq*; *26 sqq*). Jamjam autem abiturus, visibiliter gregem suum visibilem pascere ipse neque voluit neque potuit; et ideo Petrum amoris sui vicarium ecclesiae constituit, et ita „*fere sui loco*“ dedit Dominus fidelissimum discipulum in patrem et pastorem et magistrum iis,

¹⁾ Cf. etiam *Jer 23, 1 sqq*; *Ez 34*; *Zach 13, 7*.

²⁾ Tota res amplius evolvitur apud Ottiger o. c. II 118; cf. etiam De San o. c. 38*.

qui essent accessuri ad fidem" (Asterius *amas. hom. 8 in ss. Petrum et Paulum*).

2. Confertur iisdem verbis Petro jurisdictio simpliciter suprema in universam ecclesiam. Accipit enim jurisdictionem extensive universalissimam (a), intensive vero plenissimam (b). Talis vero jurisdictio suprema merito esse recognoscitur i. e. primatus (c).

a) Accipit jurisdictionem extensive universalissimam, quae nimirum se extendat ad omnes oves; indefinite enim verba illa „pasce agnos meos, oves meas" patent et ideo universum ovile Christi sub se comprehendunt.

a) Idem nonnulli auctores etiam ex pulchra immutatione, qua mox dixerat Christus agnos mox oves (gr. ἀρνία, προβάτια, πρόβατα), illustrare volunt, quasi his Dominus expressius dicere voluerit: omnes tibi committo sive parvos agnos sive oves jam in fide et dignitate adultas.

β) Cum porro nunc apud Joannem evidenter idem jam conferatur, quod apud Mt 16, 18 Petro absolute promissum erat, amplitudo potestatis pastoralis apte inde illustratur; et quemadmodum ibi tota ecclesia super „petram" superstruitur, ita nunc eidem Petro cura totius ovilis divina voluntate committitur.

γ) Evidentissime denique sub ovibus, quae hic Petro committuntur, omnibus etiam ipsi apostoli comprehenduntur, a quibus Dominus Petrum in collatione muneris vix non expressius separaverit interrogans: „diligis me plus his". Neque quidquam obstat inde, quod et ipsi in ovili Christi pastores constituuntur; nam cum pastores fuerint relate ad subditum sibi gregem, oves computari possunt et debent relate ad Christum ejusque vicarium.

b) Simul elucet, quod potestas pascendi Petro commissa intensive quoque plenissima sit oportet; talis enim erat potestas apud Matthaeum promissa, ut patet ex verbis: „quodcunque ligaveris, quodcunque solveris." Si igitur nunc eadem illa potestas confertur, ejusdem etiam intensitatis erit. — Insuper haec plenitudo ex ipsa universalitate potestatis colligitur. Quo nimirum latius haec in aliqua societate patet, eo validior esse debet; plus enim praestare debet, quam ii, quos sub se continet. Et ideo (potestas, quae omnes complectitur,) omnia omnino praestare valebit, quae omnino in hoc regno fieri debent: (plenissima erit.)

Idem *denique* patet ex voce pascendi, quae ut vidimus omnes regendi actus sub se comprehendit. Idem patet ex auctore et fonte potestatis, qui jamjam discessurus propriae sollicitudinis vicarium Petrum sibi substituit. Unde verba „*pasce oves meas*“ eodem sensu merito intelleguntur, quo de ipso Christo supremo pastore intellegenda sunt, in cuius locum Petrus succedit.

c) Neve jam ignoraveris potestatem Petro collatam supremam quoque esse; ubi *enim* primum potestas sive aequalis sive major in ecclesia inveniretur, subjectum hujus potestatis per Petrum non esset regendum et ab ovili ejus exciperetur.¹⁾

II. *Exceptiones.* — 1. Modo interrogationem Christi: *diligis me plus his*, interpretati sumus: plus quam hi (apostoli); *ast* eadem verba forsitan aptius interpretaberis: Diligis me plus quam res has, quae prope erant et ut propriae ad Petrum pertinebant. Unde conclusiones ex hoc inciso a nobis deductae inanes sunt. — *Attamen* haec omnia Petrus jam dudum plene reliquerat (*Mt 19, 27*); unde frigida et insulsa interpretatio ista apparet, quae et per tot saecula nemini in mentem venit.²⁾

Sed qua ratione Christus Petrum interrogare poterat de re, quam hic nullo modo scire potuerit? Petrus vero amorem proprium cum amore aliorum, ignorans corda eorum, comparare nequivit. — *Attamen* Christus apostolum suum de promptitudine mentis potius interrogavit, instruens eum quo et quanto amore is flagrare deberet, cui cura dominici ovilis committenda esset. *Insuper* Petrum, qui praesumptuose antea aliis se praetulerat (*Mt 26, 33*), hac interrogatione temptabat, num tristi experientia edoctus jam humiliter de se sentiret.

2. Alii volunt, Petrum verbis Christi „*pasce oves meas*“ apostolatam recepisse, quem per Christi negationem amiserit. — *Sed* gratis praesumitur, Petrum apostolatam sibi designatum

¹⁾ De sensu et interpretatione patrum cf. Straub n. 163—167.

²⁾ Magis insulsa erit interpretatio, ideoque etiam meliore jure spernitur: plus quam hos, sc. reliquos apostolos.

πλέον τούτων { πλεον 77 ταύτη = τούτων
πλεον 75 τούτους = τούτων
πλεον 28 ταύτη = τούτων

amisisse; neque de amissione apostolatus omnino cogitari potest, quem neque Petrus neque reliqui apostoli tunc collatum sibi habebant; quae collatio non est facta nisi *Mt 28, 18 sqq.* — Et *vel hac suppositione permissa*, Petrus aderat, cum Dominus prima post resurrectionem apparitione omnibus discipulis dixit: „Sicut misit me Pater, et ego mitto vos.“ Verba *denique* Joannis plus omnino sibi vindicant quam apostolatum, dignitatem nimirum inter ipsos apostolos eminentem.

Cum vero et alii in s. Scriptura „pastores“ vocantur (*Act 22, 28; 1 Pet 5, 2*), hi semper sub certa restrictione et cum respectu ad particularem coetum tales appellantur; Petrus vero dicitur pastor simpliciter totius ovilis.

3. Opponunt etiam, vocem „pascendi“ significare quidem potestatem nutriendi (puta sacramentis) et sanctificandi (*Jud 12; Apoc 7, 17*) vel ad summum potestatem docendi (*Jer 3, 15*), *minime vero* integram jurisdictionem. — *Distingues*: significat vox pascendi etiam ista *cc.* haec sola *subd.*: ubi ex contextu et adjunctis ita restringitur *cc.* ubi simpliciter et secundum totam vim vocis intellegenda est *ng.* Revera v. g. apud Jeremiam ejusmodi restrictio expresse additur: „pascent vos scientia et doctrina.“ Similiter sentias de textu *Prov 10, 21*: „Labia justi pascent i. e. erudiunt plurimos“; etiam hic intellectus vocis „pascendi“ per alterum terminum adhibitum „labia“ ad arctiorem significationem erudiendi revocatur.

Quodsi excipiunt verba Christi ineram exhortationem proferre, scito ejusmodi exhortationem ad pascendum gregem referri, et ideo hanc potestatem supponere vel saltem inferre.

4. Nonne Christus apud *Mt 20, 23* diserte negavit suum esse, dignitates in regno suo distribuere, dicens: „Sedere ad dextram meam vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre?“ ¹⁾ — *Attamen Lc 22, 29 sq* Christus etiam dixit: „ego dispono vobis regnum, ut edatis et sedeatis super thronos“; et primatum dare potuit Petro praecise secundum praedestinationem Patris: „quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus“ (*Mt 16, 17*). — *Ceterum Mt 20, 23* sermo est de dignitatibus in aeterna gloria, in re nostra agitur de ministeriis in militante ecclesia.

§ 3. De doctrina Patrum.

I. Doctrina patrum praeprimis exegesi eorum manifesta fit, qua textus nostros classicos illustrant; quare statim rem eorundem testimoniis illustremus. Pauca qui-

¹⁾ Frohschammer *der Primat Petri* 19.

dem testimonia in re evidenti proferamus, quibus tamen appareat, interpretationem eorum cum argumentatione nostra prorsus convenire.

1. Ex *occidentali ecclesia* ante omnes audiatur Cyprianus, de quo ceteroquin aliqua controversia movetur: „Petro, inquit, primum Dominus, super quem aedificavit ecclesiam et unde unitatis originem instituit et ostendit, potestatem istam dedit, ut inde solveretur (in coelis), quod ille solvisset“ (*ep.* 73, 7). Hanc potestatem Petri in ipsos quoque apostolos se extendere aperte supponit in *ep.* 71, 3 *ad Quintum* disserens: „Nec Petrus, quem primum elegit Dominus et super quem aedificavit ecclesiam suam, cum secum Paulus de circumcisione postmodum disceptaret, vindicavit sibi aliquid insolenter aut arroganter assumpsit, ut diceret se primatum tenere et obtemperari sibi potius oportere.“ — De eadem re Marius Victorinus (*in ep. ad Gal* 2, 2): „Paulus, inquit, scivit videre se debere Petrum, quasi eum, cui tanta auctoritas a Christo data esset, non ut ab eo aliquid disceret.“ Optatus vero, et ipse africanus, *de schism. donatist.* VII 3 haec pronuntiat: „Bono unitatis b. Petrus . . . et praeferrī apostolis omnibus meruit et claves regni coelorum communicandas ceteris solus accepit . . . Stant tot innocentes, et peccator accipit claves, ut unitatis negotium formaretur; provisum est, ut peccator aperiret innocentibus, ne innocentes clauderent contra peccatores et, quae necessaria est unitas, esse non posset“; ideo Petrus „omnium apostolorum caput, unde et Cephas appellatus est“ (*ib.* II 2).

„Bene, ait Ambrosius *in Lc* X 175, conscius sui non ad tempus assumptum, sed jam dudum Deo cognitum Petrus testificatur affectum . . .; et ideo quia solus proficitur ex omnibus, omnibus antefertur; major enim omnibus caritas . . . Denique tertio Dominus non jam *diligis me*, sed *amas me* interrogavit, et jam non agnos, ut primo, quodam lacte vescendos, nec oviculas, sed oves pascere jubetur, perfectiores ut perfectior gubernaret“; „huic Petro, ita idem sanctus *de fide* IV 5, 56, pro-

pria auctoritate regnum dabat; hunc cum petram dicit, firmamentum ecclesiae indicavit.“ — Cum magistro consentit Augustinus: „Quid ergo, inquit, incongruum, si Petrus post hoc peccatum factus est pastor ecclesiae, sicut Moyses post percussum aegyptium factus est rector illius synagogae?“ (*contra Faustum XXII 70*). — Sollemnius jam Leo I: „De toto mundo, inquit, unus Petrus eligitur, qui et universarum gentium vocationi et omnibus apostolis cunctisque ecclesiae patribus praeponatur: ut, quamvis in populo Dei multi sacerdotes sint multique pastores, omnes tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit et Christus“ (*serm. IV 5, 56*). — „Ecce, ait Gregorius M. *ad Mauriti. (V ep. 20)*, claves regni coelestis accepit Petrus, potestas ei ligandi ac solvendi tribuitur, cura ei totius ecclesiae et principatus committitur“; sic „cunctis evangelium scientibus liquet, quod voce dominica sancto et omnium apostolorum Petro principi apostolo totius ecclesiae cura commissa est“.

2. Ex *ecclesia orientali* conclamat Origenes: „Petro summam rerum de pascendis ovibus tradi et super ipsum velut super terram fundari ecclesiam“ (*in ep. Rom V 10*); „super Petrum fundamenta ecclesiae collocata esse“, assentit Firmilianus cappadox (*ep. ad Cypr. 17*). Nihil vero inter patres orientales communius quam, ut Petrus vocetur „*apostolorum princeps*“ (Antonius M. *ep. 17*), ὁ κορυφαῖος, ὁ ἀρχηγός, ὁ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης προστάτης. Ita „princeps apostolorum Petrus solidae petrae instar nobis exstitit, cui velut fundamento Domini fides innititur, supra quam ecclesia omnibus modis extructa est“ (Epiphanius *haer. 59, 7*).

„Cur aliis praetermissis, ita s. Chrysostomus, de his Petrum (Christus) alloquitur? Eximius erat inter apostolos, os discipulorum et coetus illius caput; ideo Paulus prae aliis hunc visurus venit . . .; quasi abolita negatione fratrum ei praefecturam committit, neque negationem commemorat vel exprobrat . . . Ait: sequere me“; his ostendit curam et affectum magnum erga ipsum. Quod si quis dixerit: cur ergo Jacobus Jerosolymorum thronum accepit, respondebo Petrum non throni hujus, sed totius orbis doctorem a Christo statutum fuisse“ (*hom. 88 in Jo n. 1*). — Brevius Cyrillus alex. disserit: „Ecclesiam etiam fundasse dicit firmitate eidem attributa, quum sit ipse virtutum Dominus, atque huic Petrum pastorem praeposuit“ (*in Mt 16, 18*); similiter *in Lc 22, 32*: „Et tu, inquit, aliquando conversus confirma fratres tuos

i. e. firmamentum atque magister esto illorum, qui per fidem ad me accedunt.“

„Petrum, ait Macarius magnes, ad ipsum honoris cacumen perduxit constituens eum clavigerum et aulae caelestis principem (κλειδαρχὴν καὶ ἀβλαρχὴν τῆς ἁνω βασιλείας)“ (*dial. Monogenes III 27*); ipse deinde, teste Nilo abbate, „praeses in apostolorum choro et semper in his dux praestantior (ἡγεμονεύσας αἰεὶ) fuit“ (*tract. de vol. paupertate 8*). — Paucis omnia comprehendit Theodorus stultitia: „Quandoquidem Petro magno Christus Deus post claves regni coelorum pastoralis etiam principatus contulit dignitatem, ad Petrum utique vel ejus successorem, quidquid in ecclesia catholica per eos innovatur, qui aberrant a veritate, necesse est referri“ (*epp. I 33*).

3. Ex syrorum ecclesia testis adest Aphraates dicens: „David commisit regnum Salomoni et adjunctus est ad populum suum; et Jesus commisit claves Simoni et ascendit et ivit ad mittentem se“ (*Dem. 21, 13*); et iterum *Dem. 10, 4*: „O pastores, pastori illi industrio, totius gregis principi, similes efficiamini, qui tantam de grege suo curam habuit, amotos reduxit, coëgit errantes, visitavit infirmos . . . animam suam pro ovibus tradidit et praelatos inclitos elegit et instituit, quibus oves commisit eosque universo gregi praefecit; ait enim Simoni Petro: „pasce mihi oves meas et agnos et agnas“. — Ephraem vero Christum inducit loquentem: „Simon discipule mi, Ego te constitui fundamentum ecclesiae sanctae, Petrum vocavi te antea, quia tu sustinebis totum meum aedificium, tu es inspector eorum qui aedificant mihi ecclesiam in terris; si quid reprobum aedificare velint, tu fundamentum reprimas eos; tu es caput fontis a quo hauritur doctrina mea, tu es caput discipulorum meorum . . . claves regni mei dedi tibi: ecce principem te constitui super omnes thesauros meos“ (*de Salv. passione et resurr. serm. 4, 1*).

4. Clarissime vetusta inter orientales persuasio apparet ex eorundem libris liturgicis, qui vel post haereticam et schismaticam separationem apud illos in publico continuoque usu manebant. Nihil sollemnius ibi occurrit, nisi ut Petrus maxime occasione festorum ejus (16. jan. et 29. jun.) praedicetur fundamentum ecclesiae, petra fidei, claviger regni coelorum, cui Christus divinae suae ecclesiae gubernacula commiserit, vel primi throni apostolici possessor, primus omnium apostolorum, fundamentum dogmatum immobile, qui ab ipsomet creatore clavibus divinis necnon potestate ligandi et solvendi donatus est, cui Dominus in praemium ter manifestati amoris dilectum suum gregem concrediderit etc.¹⁾

¹⁾ Cf. *lit. encycl.* Mich. Lewicki, archiep. leopoliensis, d. d. 10. mart. 1841.

Exemplo sint, quae leguntur in libris syrorum. Ita in *officio ss. Petri et Pauli*: „Beatus es, Petre; quia Filius Dei in ecclesiae suae fundamento te collocavit, ut feras pondus totius domus, sicut ipse fert totius mundi“; et expressiora in *officio apostolorum* leguntur: „Simon, caput apostolorum, fundamentum, rector et gubernator ecclesiae, cui Dominus ejus testatus est dicens: . . . (sequuntur textus nostri classici).“ — Fidem *armenorum* Azarian collegit, quo teste „b. Petrus passim [in illa ecclesia] nominatur ‚caput electi coetus, petra fidei‘ et similia“.¹)

Ceterum hic usus liturgicus per universum orbem communis in quotidianam fere professionem abiit et in ipsis parietibus locorum sacrorum apparet, ubi omnia fere Petri facta et fata depingebantur, et Petrus assimilabatur Mosi, duci populi Israel, legem a Christo recipit, baculum potentiae signum gerit etc.²)

Conclusio. — Excellit, ut vides, interpretatio, qua textus nostros classicos illustravimus, usu liturgico, sed et usu dogmatico, cum non solum in scriptis patrum dogmaticis inveniatur, sed et in formulis fidei (v. g. Hormisdæ), et in institutionibus catecheticis,³) et in hymnis ecclesiasticis, ubi in versibus Ambrosii v. g. legitur: „Hoc (gallo) ipsa petra ecclesiae canente culpam diluit.“ Recepta *denique* est etiam in documentis maxime sollemnibus, quemadmodum legati sedis apostolicae sententiam contra Dioscorum hisce verbis pronuntiabant: „Unde ss. et bb. archiepiscopus magnae et senioris Romae Leo per praesentem sanctam synodum una cum ter beatissimo et omni laude digno b. Petro apostolo, qui est petra et crepido catholicae ecclesiae et rectae fidei fundamentum, nudavit eum tam episcopatus dignitate

¹) *Ecclesiae armenae traditio de rom. pont. primatu* (1870) 36 sqq, ubi et allegat testimonium praeclarum sumptum ex *Vitis patrum* de die 27. decembris. „Specialim nomen armenum Arakelabed, quod significat caput apostolorum, unice et perpetuo b. Petro reservatum est ita, ut per nomen istud, sine alio additamento, b. Petrus intellegatur“; cf. Van Laak *o. c. n.* 74, ubi etiam invenies, quae in libris liturgicis slavorum, maxime russorum, similia leguntur. — De litteratura circa hanc fidem inter orientales cf. *ib. n.* 71 *nota*; de liturgia vero jacobitarum et nestorianorum in specie vide *der Katholik* (1871) I 18 sqq.

²) Cf. de hac re praes. Nilles *Kalendarium manuale* I 72. 194; ubi inter alios hos s. Petri titulos collectos invenies: ὁ τῶν ἀποστόλων πρωτοθρόνος, κορυφαϊότατος, κορυφαία κρηπίς, πρόεδρος, προεξάρχων, ὁ ἑξάρχος τοῦ χώρου τῶν μαθητῶν, ὁ προστάτης καὶ πρόεδρος ἐκκλησίας. — Neque necessarium erit, ut expressius ad testimonium quoque librorum apocryphorum recurramus, quorum testimonium et ipsum prorsus conveniens invenitur; cf. Van Laak *n.* 77.

³) Cf. Augustini *Pss. contra partem Donati*; *Arator de actibus apostolorum*. I c. 1013 sq, coll. 1033. 1042. 1055; Juvenius *Hist. erang.* III 278 sqq.

quam etiam et ab omni sacerdotali alienavit ministerio" (*apud Hard. II 346*).

Tam manifestus hic catholicorum commentarius erat, ut ne ipsi quidem gentiles eum ignorarent, ex quibus v. g. Porphyrius, quem Macarius magnes in libro *Monogenes* refutat, Petrum cum ironia quidem, tamen ex sensu christianorum vocat „coryphaeum et primum discipulorum“, „praefectum chori apostolorum“, „principem clavium“ etc.

II. In tanta nube testium commentarii divergentes harmonice interpretandi sunt, ne commentario nostro litterali, ad regulas sanae hermeneuticae expresso, communissimo, antiquissimo, sollemni, neve sibimet ipsi contradicant; frequenter *enim* iidem patres, qui difficultatem facessunt, et nostrum commentarium adhibent, et non semel in uno eodemque contextu. *A fortiori* haec harmonia institui debet, si hoc sine ullo negotio fieri potest. — Si vero haec harmonia inveniri non posset, tenemus, commentarium nostrum adhuc legitimum, et ideo praeferendum esse.

Collegerunt autem testimonia ss. patrum nobis contraria praeeunte Launojo¹⁾ theologi illi, qui romano pontifici ejusque potestati plus minusve infensi erant. Sub tempore concilii vaticani haec in libello quodam „*Quaestio*“ omnia recensentur; et heic *octo* testes exhibentur, qui v. g. verba „*Super hanc petram*“ de omnibus apostolis intellexerint, *quadraginta quattuor*, qui ea sumunt pro fide, quam Petrus professus est; *sexdecim* eadem in Christum interpretantur, *pauci* in coetum fidelium.

1. Quaeritur jam, qua ratione haec omnia in harmoniam redigi queant.

a) Praeprimis facile intellegitur, quomodo Christus apud *Mt 16, 18* simul cum Petro semetipsum „petram ecclesiae“ declaraverit; neque *enim* Christus Petrum fundamentum ecclesiae ponere potuit, nisi prius ipse petra princeps ejusdem ecclesiae fuisset. Quare Christus Petrum constituens petram ecclesiae, implicite et de facto se ipsum quoque talem petram professus est.

α) Hunc vero sensum esse ss. patrum, ex multis eorum testimoniis elucet. Ita jam Leo M. Christum inducit loquentem ad Petrum: „Ego tibi notam facio excellentiam tuam, quia tu es Pe-

¹⁾ *L. V ep. 7 ad Voellum*: cf. Hurter p. 363 adnot. 1.

trus'; i. e. cum ego sim inviolabilis petra, ego lapis angularis qui facio utraque unum, ego fundamentum praeter quod nemo potest aliud ponere, tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris, ut quae mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia" (*serm. 2 in anniv. ass. n. 2*). „Ut enim — ita ait Maximus taurin. — sicut ap. Paulus edocuit, petra erat Christus, ita per Christum Petrus factus est petra, dicente ei Domino: „tu es Petrus etc.“ (*hom. 1 in natali ss. Petri et P.*) Cf. et Rupertum tuit. *II in Jo 1, 42*; vel auct. *homil. de poenitentia sub n. 4*.

Si igitur patres inveniuntur, qui verba Matthaei in Christum interpretantur, hic commentarius non est exclusivus, sed affirmativus tantum isque, ut nostrum includat; et „sancta ecclesia super petram i. e. Christum et super Petrum aedificata est" (Leo IX *ad Mich. Caerul. c. 7*).

β) Si unus s. Augustinus hac in re nostram interpretationem etiam excludere videtur, in *II. Retract. I 21, 1* dicens: „Non enim dictum est Petro: „tu es petra“, sed: „tu es Petrus“; petra autem erat Christus, quem confessus Simon dictus est Petrus“, *distinguas*: S. doctor nostram interpretationem omnino excludit *ng.*¹⁾ tanquam minus probabilem tenet *subd.*: et hoc errans propter ignorantiam linguae aramaicae *cc. nisus* ratione bona *ng.* Putavit enim vocem πέτρος a πέτρα derivari; quaecunque vero ex errore vel ignorantia procedunt, merito spernuntur.

b) Facilius etiam explicatur, quomodo fides Petri a ss. patribus petra illa declarari potuerit, super quam Christus aedificavit ecclesiam suam. Hoc simili modo intellegendum erit, quo iidem patres hinc inde declarant, super aquas non Petrum ejusque corpus ambulasse, sed fidem Petri; ita v. g. Ambrosius: „Fides, inquit, est ecclesiae fundamentum; non enim de carne Petri, sed de fide dictum est, quia portae mortis ei non praevallebunt" (*de incarn. 5, 34*); similiter idem *de interpellat. Job I 5, 15*; Hieronymus *c. Jov. n. 35*. Oppositio igitur est inter carnem et fidem, utramque Petri, quae in ipso et cum ipso intellegenda sit, neque cogitandum est de fide objective sumpta sive de eo, quod confessus est Petrus.

Declaratur *nimirum* fides Petri ecclesiae petra non utique abstracte considerata, sed quatenus concreta in

¹⁾ Addit enim Augustinus *l. cit.*: „Harum duarum sententiarum, quae sit probabilior, eligat lector“.

Petro invenitur eumque informat et ad munus eum adaptat. Neque modus iste loquendi, quo qualitas aliqua pro ipsa persona ponitur, inter homines insolitus est; ita dicimus in prudentia vel sapientia talis vel talis viri societatem ejusque salutem firmari, amorem matris pro incolumitate infantis invigilare etc.

Insimul patet, utrumque commentarium in harmoniam redire; *sive* nimirum dixeris, ecclesiam fundari super fidem Petri, fidem utique Petro inhaerentem, *sive* interpretatus sis ecclesiam super Petrum aedificari, utique ratione ejusdem fidei, utrobique dicis Petrum credentem.

c) Quando *demum* patres verba Christi ad omnes apostolos vel potius ad omnes fideles trahunt, nimis manifesto ea in *sensu mere accommodato* seu *moralis* interpretantur; quemadmodum v. g. fecit Origenes in *Mt tom. XII 10 sq* vel Ambrosius in *Lc VI 97 sqq*.

Quaesiveris, qua ratione patres ad commentarios tam diversos adduci potuerint. Quoad *ultimam* interpretationem hoc explicatur ex nisu tunc nimis vigente, omnia s. Scripturae verba ad allegorias et usum moralem trahendi. Quoad *priores* commentarios attende, quod ii sunt maxime patrum post concilium nicaenum florentium; hi contra perfidiam arianorum Christi divinitatem defendere debebant; in hac controversia optimam rationem nacti sunt inde, quod ob hujus divinitatis confessionem Petrus summa dignitate in ecclesia donatus erat ita, ut, qui eandem non retineat, jam extra fundamentum ecclesiae inveniatur. Primatus vero Petri tunc non addubitabatur; quare neque inculcari debebat.

2. Remanet difficultas enodanda, quae ex illo patrum commentario desumitur, quo testimonia nostra in Petrum trahantur solum, in quantum ipse reliquos apostolos vel ecclesiam repraesentabat. Is *vero*, ita subsumunt, qui aliquid recipit qua repraesentans alios, utique non ipse proprie accipit, sed ii potius, quos repraesentat, rem habebunt.

Audias v. g. Augustinum loquentem: „Quaedam dicuntur, quae ad apostolum Petrum proprie pertinere videantur nec tamen habent illustrem intellectum, nisi cum referuntur ad ecclesiam, cujus ille agnoscitur in figura gestasse personam propter primatum, quem in discipulis habuit, sicuti est: „tibi dabo claves regni coelorum“ (in *Ps 108, 1*). Similiter Fulgentius disserit: „Poenitentia tunc prodest, si eam in ecclesia

catholica gerat, cui Deus in persona b. Petri ligandi solvendique tribuit potestatem" (*de fide* n. 37); cf. etiam Leo M. *serm.* 4, 3.

a) Quoad hanc rem praeprimis *distingue*: verba Christi ex mente ss. patrum et in specie s. Augustini ad ecclesiam referenda sunt tanquam ad subjectum utilitatis *cc.* tanquam ad subjectum inhaesionis *subd.* immediatum *ng.* mediatum i. e. eo quod res verbis collata prius in Petro qua capite ecclesiae residet *cc.* — „Memento, ita ait Tertullianus *Scorpiace* 10, claves Dominum Petro et per Petrum ecclesiae reliquisse.“

b) Cum *igitur* instant, quod Petrus potestatem primatus non acceperit nisi in quantum repraesentaverit ecclesiam, „cujus ille agnoscitur in figura gestasse personam“; ergo hanc ecclesiam, etiam ut subjectum inhaesionis a Christo proxime intendi — tunc accuratius attende:

α) Distinguitur varia repraesentatio; *una* est typica, qua in nostro casu Petrus ut primum exemplar omnes futuros ecclesiae pastores repraesentavit; *altera* est juridica, qua quis vices alterius legitime gerit. Haec *subdividitur* in eam, quae est ex delegatione aliorum, et eam, quae inest alicui vi muneris absque speciali delegatione.

β) Ex mente nunc s. Augustini Petro inesse poterat facile repraesentatio typica; concedi etiam poterit in eo juridica repraesentatio, minime vero ea quae sit ex delegatione, sed ea tantum quae est vi muneris Petro jam commissi per ipsum Dominum. Hoc etiam expressius Augustinus indicat testimonio allegato dicens, Petrum personam ecclesiae gestare „propter primatum, quem habuit“; similiter loquitur idem sanctus in *tr. ult. in Jo* n. 5: „Ecclesiae Petrus apostolus propter apostolatus sui primatum gerebat figurata generalitate personam“; cf. et *serm.* 76, 3 vel *serm.* 169, 4; 54, 1, 3. — Petrus igitur prius accepit ipse primatum; quia tamen eo ipso caput ecclesiae constituitur, hanc vi muneris repraesentat et, quod ipse accepit, recidit in bonum proprium totius ecclesiae.

γ) *Dixeris*: ast Petrus primatum tunc nondum habuit, quando Christus verba ista ad eum protulit. — *Resp*: Sed neque ecclesia tunc exilit, ut Petrum delegare potuerit. — Rem vero ita exponit Straub: „Quidquid Petrus *primatu* jam commissio juridice vel typice repraesentavit actu, idem *primatu* semel promisso repraesentavit in potentia velut proxima, idemque etiam antea ex destinatione saltem quadam repraesentavit, cum secundum explicationem saltem probabiliorem nomen Petri, pridem promissum (*Jo* 1, 42), impositum jam esset“ (n. 123).

d) Quaesiveris iterum de ratione, qua patres ad istum commentarium commoti sint. Ecce tunc contendebant montanistae et novatiani et ipse Tertullianus, hierarchicam potestatem Petro soli ad personam vel soli collegio apostolorum datam esse, et morte eorundem in ecclesia expirasse. Contra hunc errorem merito et accommodate patres declarabant, Petrum vel apostolos potestatem suam in utilitatem tantum ecclesiae vel, in quantum ecclesiam omnium temporum repraesentarent, recepisse, ideoque hos magistratus cum ecclesia perdurare.

e) Ex iisdem principiis intellegitur, quid patres voluerint, cum et verba Joannis 21, 15 sq ad omnes in ecclesia pastores extendebant. Loquuntur tunc quoque sensu accommodatitio vel typico, nullatenus autem sensu immediato vel litterali.

§ 4. De primatu Petri in primitiva ecclesia.

Jus et potestas Petri vi testimonii s. Scripturae firmiter stat, etsi nulla unquam occasio se obtulisset eam ad actum deducendi nihilque nobis traditum esset de ejus exercitio. Attamen non desunt dicta vel facta, quae sin minus seorsim, certe conjunctim sumpta Petro superiorem potestatem vindicant, quae non explicetur nisi ex ejus dignitate primatiali. Ex adjunctis autem temporis, quae in illa ecclesia primitiva vigeant, facile declaratur, cur primatus tunc neque tam frequenter neque tam conspicuo modo se manifestaverit, quam posteriore aetate; tunc enim primitiae spiritus, tunc etiam plenitudo potestatis in singulis apostolis recursum ad supremam potestatem non ita requirebant.

Neque igitur nunc existentiam primatus novo argumento proprie ostendere volumus, sed hac demonstratione jam supposita vestigia tantum quaedam indagabimus, quae primus ecclesiae primas in suo gerendi modo vel in aestimatione apostolorum reliquit, magis ut adversariorum hac in re exceptioni occurramus.

I. Praeprimis ipse modus loquendi evangelistarum Petri dignitati primatiali plane convenit.

1. *Rei enarratio.* — a) Ita cum apostoli sive omnes sive complures enumerantur, Petrus constanter primo loco ponitur, cum aliorum ordo continuo varietur (*Mt*

10, 2 sqq; Mc 3, 16 sqq; Lc 6, 14 sqq; Act 1, 13 sqq); imo diserte in catalogo Matthaei primus dicitur Petrus: „Duodecim autem apostolorum nomina sunt haec: primus Simon, qui dicitur Petrus, et Andreas, Jacobus Zebedaei et Joannes frater ejus, Philippus etc. . . .“

Petrus nunc primus vocatur certe *non* ratione vocationis in qua primus non erat, *neque* ratione aetatis quod prorsus gratis assumeretur, *neque* ratione enumerationis; secus sequi deberet etiam secundus, tertius etc. Et ita non relinquitur, nisi ut primus declaretur ratione dignitatis, quam inter apostolos obtinebat.¹⁾ — Hoc sensu vox primus etiam alias usurpatur in Scripturis N. T., ut Mt 20, 28: „Qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus“; cf. et Mc 6, 21; Lc 19, 47; Act 13, 50 etc.

b) Aliis lccis solus Petrus nominatim compellatur, cum alii generaliore modo adjunguntur: ita Mc 1, 36: „Simon et qui cum illo erant“; ita et Mc 16, 7; Act 2, 14. Mira certe haec ratio enarrandi est et causam sibi vindicat. *Atqui* ut ejusmodi causa sola praecellentia Petri notari potest; id quod ex usu s. Scripturae alias observato ulterius confirmari potest.

Ita hic modus loquendi ab evangelistis de Christo adhibetur ejusque discipulis, ut Mt 9, 10: „Multi publicani et peccatores venientes discumbebant cum Jesu et discipulis ejus . . . Et surgens Jesus sequebatur et discipuli ejus“; Mt 26, 20; Mc 3, 14; 16, 10. — Et *in genere* hic usus est Scripturae, quando loquitur de principibus eorumque comitibus; cf. 2 Reg 2, 29 sqq; 3 Reg 11, 1; Mt 12, 3; Mc 2, 25; Act 1, 14 etc.

c) Accedit, quod nullius tam saepe post Christum in sacris enarrationibus fit mentio quam Petri. Nomen ejus centies octogies recurrit; Pauli nomen centies quinquagies octies, cum tamen integer fere liber de gestis hujus apostoli quasi ex professo egerit.

2. *Ad exceptiones.* — a) Neve ad ordinem enumerationis diversum provoces, qui invenitur Jo 1, 44: „Erat autem Philippus a Bethsaida, civitate Andreae et Petri“; habetur enim ibi ratio peculiaris ex ordine narrationis antea factae per evangelistam. — Multo minus nobis obstat, quae leguntur 1 Cor 1, 12: „Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit: Ego sum Pauli, ego autem Apollo,

¹⁾ „Etsi secundum Joannem, ita Innocentius III *ad patriarcham CP ep.* 209, Andreas prius venerit ad fidem quam Petrus, praeprius quasi praecipuus praemittatur, non quod Petrus sit prior tempore, sed potior dignitate.“

ego vero Cephae, ego autem Christi¹⁾; ibi enim evidenter enumeratio ex humiliore procedit ad digniorem i. e. Christum ipsum. Cf. et *1 Cor 3, 22 sq*; *1 Cor 9, 5*.

b) De solo loco, qui legitur *Gal 2, 9*, difficilius judicatur; legitur ibi: „Cum cognovissent gratiam, quae data est mihi, Jacobus et Cephas et Joannes, qui videbantur columnae esse, dexteram dederunt mihi etc.“ Etiam hujus exceptionis probabilis ratio reddi potest; loquitur enim Paulus ad judaizantes, apud quos Jacobus peculiari fruebatur auctoritate. Potuit *insuper* Paulus in visitatione urbis sanctae, de qua ibi agit, primum invenisse Jacobum, et sic in enumeratione hunc ordinem chronologicum respicere. Ast etsi difficultas in hoc textu restaret, inde non adimeretur pondus, quod modo loquendi generali competit alias ubique observato. Cf. Straub n. 182. Merito de hac re notat Murray *de ecclesia d. 18 s. 7 n. 87*: „Jam non explicatur Petrum toties primo loco nominari, nisi revera primum locum inter apostolos tenuerit; quod vero ter vel quater non nominetur ante omnes, potuit justa causa de hac re dari sine detrimento auctoritatis vel primatus.“

II. Acciderunt et facta gestaque praeclara ipsius Petri, quibus ejus primatus in ecclesia recenter instituta illustratur, *tum* quoad propagandam *tum* quoad administrandam ecclesiam.

1. *Quoad propagandam ecclesiam.* — a) Ita Petrus primus primo Pentecostes die et aliis tacentibus solus, utpote „os omnium“¹⁾, evangelium annuntiavit et ecclesiam sibi a Christo relictam primis adauxit incrementis. Petrus, prae omnibus aliis de vocatione gentium divinitus instructus, reliquos de hac re edocet et primus iterum fideles ex gentibus in ecclesiam recepit; cujus rei ipse rationem exhibet: „quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire gentes verbum evangelii et credere“ (*Act 15, 7*); cf. *ib. 2, 41*; *10, 9 sqq*; *11, 4 sq*.

b) Quia ut dux ceteris Petrus praeit, ideo enarratio Actuum abundat gestis Petri, cum aliorum gesta vix attingantur. Ideo etiam ratione miraculorum tunc praecelluisse videtur et quemadmodum de ipso Christo legitur, quod transierit benefaciendo (*Lc 4, 40*; *Act 10, 34*), ita jam similiter de ejus vicario leguntur haec: „Magis autem augebatur credentium multitudo . . ., ita ut in

¹⁾ Chrysostomus *hom. 4 in Act n. 3*.

plateas ejicerent infirmos et ponerent in lectulis et grabatis, ut veniente Petro saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum et liberarentur ab infirmitatibus suis etc." (*Act 5, 14*).

2. Magis etiam in administranda ecclesia Petrus eminet. — a) Mox post ascensionem Domini substitutionem apostoli in locum Judae proponit, dotes eligendi definit; ceteri vero absque discussione in ejus sententiam abeunt (*Act 1, 15 sqq*). — Constituit igitur pastores ipsos supremos in ecclesia vel saltem eorum electionem et constitutionem regit et dirigit.

b) In quaestione de legalibus, in ipso concilio apostolorum, Petrus „princeps decreti auctor est, legem post evangelium non esse servandam“ (Hieronimus *ep. 112, 8*); sententiam ab ipso primum prolatam amplectuntur universi. — Partes primas habet in legislatione.

c) In causa Ananiae et Saphirae Petrus iudicium profert, divino miraculo confirmandum (*Act 5, 1 sqq*); ipse primum haereticum, Simonem, damnat eique paenitentiam indicit vel et excommunicatione plectit eum (*Act 8, 18 sqq*). — Praecedit in potestate judiciaria.

Rem bene colligit Chrysostomus dicens: „Vide illum ubique circumcursantem et primum inventum. Ubi eligendus erat apostolus, hic primus fuit; cum dicendum erat judaeis, non esse ebrios apostolos (*Act 2, 14 sqq*), cum claudus sanandus fuit, quando concionandum erat, hic ante alios aderat; quando agendum cum praefectis, quando cum Anania, cum ex umbra sanationes fierent. Ubi periculum est, hic adest, et ubi quaedam dispensanda sunt; ubi vero tranquillae res sunt, in communi omnes: adeo non appetit majorem honorem. Rursum cum miracula edere oportebat, ille prosiliebat; et hic (*Act 9, 32*) iterum ipse per se laborat et iter agit“ (*in Act hom. 21, 2*). Cf. etiam Innocent. III *ad patriarch. CP. II ep. 209*.

3. Ob hanc singularem Petri eminentiam intellegitur, cur Herodes in gratiam judaeorum „apposuerit, ut apprehenderet et Petrum“, cur ipso apprehenso et coniecto in carcerem „oratio fieret sine intermissione ab ecclesia ad Deum pro eo“ (*Act 12, 3*).

Dignitatem Petri recognoscunt multi patres etiam ex facto, quod Paulus apostolus Jerosolymam venit, ut videret Petrum (*Gal 1, 18*); „etenim si in Petro fundamentum ecclesiae positum est, Paulus scivit videre se debere Petrum quasi eum, cui tanta auctoritas a Christo data esset, non ut ab eo aliquid disceret“

(Marius Victor. *in h. l.*). Similiter in eundem locum disserunt Ambrosiaster, Chrysostomus, Hieronymus, Theodoretus; cf. Hurter *n.* 364 *b.*

Ex dictis vero patet, historiam primaevae ecclesiae primatui Petri non adversari; ipsa huic primatui etiam favet inde, quod eadem teste Petrus in urbibus fere principalioribus sedes episcopales ipse fundavit: Antiochiae, Romae, Alexandriae, et quod sedes ab ipso erectae peculiarem dignitatem nactae sunt.

4. Ex dictis habes, quid respondeas ad argumentum adversariorum, quod jactant ex silentio aevi apostolici. Quantum *nimirum* sufficit, vestigia hujusmodi non desunt et de his enarrat ipse primus de ecclesia liber historicus. Plura autem frustra requireres ex libro, qui nullatenus data opera ipsam juridicam constitutionem ecclesiae vel integram ejus historiam cum omnibus rebus tunc gestis enarrare intendit.¹⁾ Prorsus autem immerito exigeres, ut Petrus in suis epistolis primatus dignitatem expressis verbis sibi vindicaret, cum haec dignitas ei non denegaretur et auctoritas sufficiens ei adesset, vel vi apostolatus; cf. tamen *Act 15, 7.*

III. Accuratus singula quaedam consideremus, quae excipi possunt et de facto excipiuntur.

1. *Act 8, 14* legitur, quod apostoli ad samaritanos miserunt Petrum et Joannem; *atqui* qui mittitur, non est superior. — *Ast* estne Petrus jam inferior? Certe nimium probaret ratio ista. Et ideo merito *distinguitur*: mittuntur Petrus et Joannes missione auctoritativa *ng.* missione, quae fit secundum merum consilium *cc.*

Etiam hoc attende, quod Petrus et Joannes missi sunt ad sacramentum confirmationis administrandum et res majoris momenti inter illos componendas; et merito jam quaesiveris, cur illi ipsi, qui samaritanos baptizaverint, eosdem non etiam confirmationis sacramento communiverint aliasve res ipsi ordinaverint. Ratio vix alia erit, nisi quod qui mittuntur apostoli largiore quadam potestate tunc excelluerint.

2. *Act 11, 2 sqq* Petrus rationem reddit fidelibus de modo, quo cum gentibus egerit. — *Attamen* Petrus certe rationem reddidit non quasi auctoritati simplicium fidelium obstrictus esset, sed tanquam is, qui potestatem habet, ex prudentia et condescenduntia ad scandalum

¹⁾ De fine *actuum apostolorum* cf. libros introductorios, ex. g. Felten *die Apostelgeschichte* § 2.

pusillorum evitandum. Cf. Chrysostomum in *Act hom.* 24, 1; Gregorium M. ad *Theoktistam XI ep.* 45.

3. *1 Cor 12, 28* et *Eph 4, 11 sqq* Paulus apostolus diligenter munera et ministeria in ecclesia divinitus posita enumerat. *Atqui* primatum frustra inter ea quaesiveris. *Ergo* ex mente apostoli tunc non existebat primatus.¹⁾

In hac difficultate *neges suppositum* idque *duplex*: a) apostolum ibi connumerare voluisse ministeria hierarchica, et b) hoc dato ipsum enumerare omnia. Multo probabilius enim, saltem *1 Cor 12*, Paulus recenset charismata extraordinaria, ad quae pertinent „*virtutes, gratiae curationum, opitulationes, genera linguarum*“. Certe vero Paulus, qui locis istis per aliqua exempla solum declarare vult, ecclesiam esse in genere societatem inaequalem et per modum corporis ad unum caput Christum ordinatam, non enumerat munera hierarchica omnia; omittuntur enim et diaconi et presbyteri, qui profecto tunc jam extiterant. Cf. Van Laak n. 85.

Est etiam ratio, cur Paulus locis istis de visibili capite ecclesiae siluerit; ab initio enim vel in decursu sermonis ecclesiam jam corpus Christi Christumque caput ejus (invisibile) proclamaverat; difficilius vero in tali contextu de altero quoque capite vicario sermo infertur.²⁾ — *Insuper* nota: Argumen-

¹⁾ His incipiunt difficultates ex scriptis s. Pauli. Quare merito prius illustrabimus, quomodo hic apostolus ipse Petri primatum agnovit; de qua re cf. articulum editum in periodico *recherches de science religieuse IV (1913) p. 489 sqq*: *St. Paul témoin de la primauté de st. Pierre*.

Nos paucioribus hic contenti, haec tantum commemoremus. Semper s. Paulus, quando Petri cum aliis apostolis vel praedicatoribus evangelii mentionem facit, eum nobiliore loco ponit (*1 Cor 1, 12*; *9, 5*); vel Petrum ponit seorsim atque distincte, cum ceteros globatim adducat: „visus est Cephae, et post haec undecim“ (*1 Cor 15, 5*; cf. et *9, 5*). — Unius Cephae videndi gratia Hierosolymam venit (*Gal 1, 11 sqq*); ad hujus Cephae auctoritatem saepe *1 Cor* provocat, ut rem propositam opportune probet; et quod corinthii quidam, quibus Petrus non praedicaverat (*1 Cor 4, 15*), nihilominus jactabant: „ego sum Cephae“, non aliter explicari posse videtur, nisi ex primatu, quem Petrus in universam ecclesiam tenebat: de quo primatu non erant edocti nisi a Paulo. — Ceterum et id rationem postulat, quod Paulus Petri omnino hujus apostoli super reliquos. — Haec indicasse sufficiat; alia in ipsa expositione difficultatum, quam jam aggredimur, nobis occurrent.

²⁾ Nota ad hanc rem, quod Petrus ratione primatus caput quidem morale ecclesiae dici potest, quemadmodum et rex caput

tum adversariorum procedit ex silentio; hoc vero certe nihil valet, quando res ipsa ex manifestis rationibus extra dubium posita est, ut in casu nostro.

4. Absona argumentatio etiam desumitur ex *1 Cor 1, 12*, ubi apostolus corinthios reprehendit, quod inter sese gloriabantur: „Ego sum Cephae“; *atqui*, ajunt, si Petrus (= Cephas) omnium superior fuisset, corinthii certe omnes ejus fuissent. — Neque enim tunc agebatur de relatione inferioris ad superiorem, sed de gloriatione qua nonnulli existimabant, ex persona baptizantis se plus dignitatis prae aliis habere, et factiones intra ecclesiam constituere conabantur. Sic ibidem reprehenduntur etiam, qui dicebant: „Ego sum Christi.“

5. Enarrat porro s. Paulus de semet ipse *Gal 2, 11*: „Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem (κατὰ πρόσωπον) ei restiti, quia reprehensibilis erat . . . Cum vidissem, quod non recte ambularent (Cephas et Barnabas) ad veritatem evangelii, dixi Cephae coram omnibus: „si tu cum judaeus sis, gentiliter vivis et non judaice, quomodo gentes cogis judaizare?“ Reprehendit igitur Paulus Petrum, idque sat vehementer, ut videtur. — *Atqui* si Petrus primas ecclesiae et Pauli superior fuisset, hic illum reprehendere non potuit.

Resp.: a) Difficultas est ex verbis: „in faciem ei restiti“. Quid sibi vult phrasis ista? Certe non id, quod protestantes volunt, Paulum violenter in Petrum inductum esse, sed simpliciter, quod Paulus Petro praesenti vel et publice („coram omnibus“) se opposuit; neque quidquam aliud phrasis „in faciem“ [*hebr.* *liphnē*] significat nisi coram.¹⁾ Unde simplex quaedam correptio

---

regni. Immerito vero concluderis: *ergo* et ecclesia corpus Petri dicenda est; neque quisquam regnum ullum corpus regis sui vocabit. Tunc enim tantum societas corpus capitis sui apte dicitur, quando haec non solum exterius regitur a rege, sed ab ipso etiam influxum quandam vivificum recipit; in hoc vero Petrus, etsi caput vicarium ecclesiae, Christo assimilari nequit, qui supernaturali suo influxu singula ecclesiae membra sibi assimilat vereque sibi propria reddit. Cf. Hurter n. 363 d.

¹⁾ Cf. *Lc 2, 31*; *Act 3, 13*; *25, 16*; *2 Cor 10, 1. 7*. — Neve dicas non agi de locis vere parallelis, cum *Lc 2, 31* legatur „ante faciem omnium populorum“, in nostro textu vero „in faciem“; in textibus enim originalibus graece conscriptis utrobique scriptum est eodem modo κατὰ πρόσωπον.

hic intervenisse intellegitur, quae potest aut auctoritativa esse aut caritativa sive fraterna.

b) Jam in forma difficultatem *distingues*: Paulus Petrum reprehendit correptione auctoritativa seu juridica *ng.* correptione caritativa sive fraterna *cc.* Hac inferior superiorem quoque corripere quandoque potest. Plus vero ex textu concludere non poteris, quin eo ipso contra omnem veritatem Paulum statuas superiorem Petri.

c) Praeterea ex ipso textu primatus Petri aliquatenus elucere videtur. Paulus enim declarat, Petrum exemplo suo gentes cogere ad judaizandum, rem tam difficilem. *Atqui* id praestare non poterat, nisi eminens plane auctoritas in ipso resedisset.

d) Difficultatem ex *Gal 2, 11* et patres sentiebant; sed adeo iis Petri primatus certus et indubius erat, ut alii contra omnem veri speciem negaverint, Cephā illum a Paulo reprehensum Petrum fuisse¹⁾; alii mirum in modum textum ita interpretati sunt, quod reprehensio Pauli non fuit seria, sed simulata et ex condicto facta.²⁾

Instant, ut statim rem hic absolvamus: Paulus saltem testis est contra infallibilitatem Petri, dicens: „non recte ambulabat ad veritatem evangelii“. — *Respondeas*: erravit Petrus, quatenus modus ejus agendi cum norma evangelii non conveniebat *cc.* acsi falsum quidquam docuisset *ng.*

Atqui, ita subsumunt, Petrus ut supremus magister etiam modo suo agendi et exemplo docuit! — Iterum *distingues*: Magister exemplo suo docet in omni re, quam agit *ng.* quando hoc per modum suum agendi intendit *tr.* Petrum vero tunc exemplo suo docere voluisse, nemo dixerit, qui scit, Petro praeside et duce doctrinam oppositam a concilio hierosolymitano definitam esse. — Defectus vero Petri imprudentia quaedam erat eo, quod in istis circumstantiis christianos ex gentibus magis respicere debuit. Cf. Straub *n.* 191 sq; Ottiger *o. c.* II 23 sq.

6. In eadem *ep. ad galatas* sub eodem capite et alia occurrunt difficultia:

a) Sub *v.* 5 apostolus de se dicit: „neque cessimus subjectione“, falsis nimirum fratribus, inter quos ut praesumunt Petrus alique, qui cum ipso „videbantur aliquid esse“ (*v.* 2). —

¹⁾ Cf. Pesch *ZfKTh* (1883) p. 489 sqq; Straub *o. c.* I n. 194.

²⁾ Celebris hac in re controversia est inter s. Hieronymum, qui praecise hanc interpretationem ex Origene sumpserat, et s. Augustinum; hic potius humilitatem Petri occasione hujus loci extollit, quemadmodum ante ipsum et Cyprianus (*ep.* 71).

Resp.: Petrus inter „falsos fratres“ certe connumerandus non est. Id vero, quod dicitur „qui videbantur aliquid esse“, non est referendum ad hos falsos fratres; pergit enim Paulus v. 6: „ab iis autem qui videbantur aliquid esse“, et sic hos qui videbantur falsis fratribus directe opponit.

b) *Ast* hoc inciso „qui videbantur aliquid esse“ implicite saltem apostolus declarat, apostolos cum ipso Petro reapse nihil fuisse. — *Resp.*: Duplex est vis verbi *videri*: meram speciem prae se ferre et manifesto apparere; hoc altero sensu in textibus nostris vox accipienda est.

c) V. 6 apostolus addidit, se ab apostolis nihil accepisse! — Sed loquitur de apostolatu et de doctrina sua, quae immediate a Christo habuit. Similiter cum Paulus vv. 8 *sqq* semet Petro aequiperat vel et praeponebat, de apostolatu et de laboribus suis apostolicis loquitur.

7. Nemo vero merito mirabitur, quod s. Petrus 1 Pet 5, 1 „seniores obsecrat consenior“, cum ex ipsis temporibus Gregorii M. romani pontifices litteris suis etiam subscribant: „servus servorum Dei“. Ex eo *nimirum*, quod Petrus compresbyterum se dicit, solum deduci potest, ceteris episcopis aliquam pascendi potestatem cum ipso communem fuisse, non vero et ipsum gradum hujus potestatis. — Si dein *ib.* Christus dicitur princeps pastorum, is est absolute et simpliciter loquendo; quocum stat, quod Petrus sit princeps in ordine ministeriali.

8. Cum *porro* Paulus et ipse cum Petro princeps apostolorum vel et per antonomasiam apostolus vocatur, haec non intelleguntur de praecellentia auctoritatis, sed intellegi debent de excellentia operis et laboris apostolici. „Apostolus cum dicitur, ita s. Augustinus, si non exprimitur quis apostolus, non intellegitur nisi Paulus: quia pluribus epistolis est notior et plus omnibus illis laboravit“ (*contra duas epp. Pelagii III 3, 4*).

At nonne et romani pontifices aequalitatem inter Petrum et Paulum agnoverunt? Ad hos eorumque auctoritatem in suis decretis pariter provocant, in sigillis suis cum Petro etiam Paulum ponunt, et Paulum etiam ad dextram i. e. honorificentioris partem! — *Attamen* id romani pontifices nullatenus agunt, ac si inde aequalitatem inter Petrum et Paulum profiteri vellent; sed potius ideo ut significant se jam eadem auctoritate regendi et docendi pollere, qua olim et Petrus et Paulus, uterque in sua propria ratione, et hic qua „magister gentium“, in ecclesia excelebant, *vel* illorum patrociniū invocant, cum ambo ob martyrium Romae exantlatum principes hujus urbis patroni constituti sunt etc. — Neque in omnibus romani pontifices abs-

que discrimine quoad Petrum et Paulum procedunt. Ita in annulo piscatoris imago solius Petri invenitur, cathedram suam Petri tantum cathedram vocant atque successores solius Petri se proclamant, licet etiam successores Petri et Pauli dici possint, non tamen secundum respectum adaequate eundem. — Neque pars dextera semper et ubique honorificentior habebatur; et quod ex parte adspicientis erit ad dexteram, id ex parte ipsius imaginis jam erit ad sinistram etc.¹⁾ — Cf. hac in re usum heraldicum.

§ 5. De relatione reliquorum apostolorum ad Petrum.

Aliae jam exurgunt difficultates, cum relationem consideraveris, qua Petrus cum reliquis apostolis connectitur. Sunt patres, qui inter apostolos nullum agnoscere videntur discrimen; sunt et textus ipsius Scripturae, quibus tandem aliquando idem ceteris apostolis tribui videatur, quod prius Petro concessum est.

Ita v. g. Cyprianus disserit *de unitate eccl. n. 3 sq.*: „Haerese invenit (inimicus) et schismata, quibus subverteret fidem . . . Hoc eo fit, fratres dilectissimi, dum ad veritatis originem non reditur nec caput quaeritur nec magisterii coelestis doctrina servatur . . . Probatio est ad fidem facilis compendio veritatis. Loquitur Dominus ad Petrum: „Ego tibi dico“, inquit, „quia tu es Petrus et super istam petram aedificabo ecclesiam meam et portae inferorum non vincent eam etc. . .“ Super unum²⁾

aedificat ecclesiam et illi pascendas oves mandat. Et quamvis apostolis omnibus parem tribuat potestatem, unam tamen cathedram constituit et unitatis originem atque rationem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique et ceteri quod fuit Petrus, sed primatus Petro datur et una ecclesia aedificat ecclesiam. Et quamvis apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat et dicat: Sicut misit me Pater, et ego mitto vos; accipite Spiritum S.: si cujus remiseritis peccata, remittentur illis; si cujus tenueritis, tenebuntur — tamen ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab

¹⁾ Cf. Ottiger o. c. II 202—209. Ceteroquin nimis manifestum est, quid de hac re senserint romani pontifices, quam ut inde difficultatem movere possis; ita v. g. Clemens VI in *ep. ad armenos* interogat: „Si credis, quod nullus apostolus vel quicumque alius super omnes christianos nisi solus Petrus plenissimam potestatem accepit.“

²⁾ Ponamus jam distinctis columnis duplicem textus redactionem (A et B), quam merito, ut videtur, utramque Batiffol (*Urkirche und Katholizismus, germ. p. 377 sqq*) praecedente Chapman ad ipsum s. Cyprianum reducit.

et cathedra una monstratur. Et pastores sunt omnes, sed grex unus ostenditur, qui ab apostolis omnibus unanimi consensu pascatur. Hanc et Pauli unitatem, qui non tenet, tenere se fidem credit? qui cathedram Petri, super quam fundata ecclesia est, deserit, in ecclesia se esse confidit? Super unum aedificat etc. . .

Nota. Ea, in quibus utraque redactio convenit, litteris cursivis notavimus; quibus in redactione A primatus Petri magis expresse exhibetur, litteris dilatatis.

uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique et ceteri apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio praediti et honoris et potestatis, sed exordium ab unitate proficiscitur, ut ecclesia Christi una monstretur. Quam unam ecclesiam etiam in cantico canticorum Spiritus S. ex persona Domini designat et dicit: una est columba mea, perfecta mea, una est matri suae, electa genitrici suae. Hanc ecclesiae unitatem, qui non tenet, tenere se fidem credit? qui ecclesiae renititur et resistit, in ecclesia se esse confidit? Quando et beatus apostolus Paulus hoc etc.

Videamus prius, quid de hac aequalitate apostolorum sentiendum sit; deinde difficultatem removeamus.

I. Ex textibus *s. Scripturae* in argumentis nostris prolati summa evidentia patet, Petrum eo ipso quod in universam ecclesiam vel in ovile Domini integrum potestatem suam acceperit, super ipsos apostolos pariter constitutum a Domino fuisse. Sic etiam ab *universa traditione* Petrus praedicatur princeps et caput omnium apostolorum: unde de hac re dubitare non licet. — Doctrina vero, quae aequalitatem inter b. Petrum et reliquos apostolos tenet omnimodam sine ulla subordinatione horum, haeretica est ex declaratione Innocentii X (*D. 1091*); et jam antea Joannes XXII ut haeticam proscripserat prop. 2 Marsilii et Jo. de Janduno, quod Petrus non plus auctoritatis habuit quam alii apostoli, vel aliorum caput non fuit (*D. 496*); cf. etiam Clementis VI *ep. ad armenos*.

Si igitur nihilominus de aequalitate inter Petrum et reliquos apostolos testimonia occurrunt, haec recte et cum distinctione intellegi debent.

1. In promptu vero est distinctio, quae rem componat.

a) Ab apostolatu *nimirum* qua tali distinguenda est dignitas primatus. *Apostolatus* deinde ea dignitas est, quae in-

cludit varias illas praerogativas, quas supra recensuimus: immediatam a Christo missionem, triplicem potestatem hierarchicam, infallibilitatem in docendo, plenam jurisdictionem et potestatem ubique praedicandi etc.; *primatus* vero ea ratione constituitur, qua quis ut verum caput universam regit ecclesiam.

b) Cum *igitur* apostoli omnes non excluso Petro inter se prorsus aequales praedicantur, haec aequalitas intellegitur inter apostolos praecise qua apostolos, non autem inter apostolos et s. Petrum, quatenus hic praeter apostolatum dignitate quoque primatus ornatus erat. — Hoc et ipsi patres volunt, quando Petrum apostolum quidem praedicant, sed insuper caput et principem apostolorum; rem etiam diserte enuntiat Isidorus hisp.: „Quod vero de parilitate agitur apostolorum, Petrus praeeminet ceteris, quia a Domino audire meruit: tu vocaberis Cephas, tu es Petrus etc., et non ab alio aliquo, sed ab ipso Dei et Virginis filio honorem pontificatus in Christi ecclesia primus suscepit“ (*ep.* 8). — Et etiam clarius idem enuntiat Vigilius dicens: „Quoniam licet omnium apostolorum par esset electio, b. tamen Petro concessum est, ut ceteris praeemineret; unde et Cephas vocatur, quia caput est et principium omnium apostolorum“ (*ep. ad Eleutherium*; *M* 69, 19).

c) Intellegitur vero, quid dignitas primatus super apostolatum superaddat. *Primo* primatus ex integro erat potestas ordinaria in ecclesia a Petro ad successores transmittenda; *secundo* Petri potestas a reliquorum apostolorum potestate plane immunis erat, cum hi in munere suo peragendo Petrum utcunque respicere eique ecclesias suas subordinare debuerint; sic *tertio* Petro quoque cura quaedam competeat respectu fratrum apostolorum.

2. *Ast* nonne et reliqui apostoli recipiebant universalem, prorsus illimitatam jurisdictionem super universum orbem, audientes a Domino: „euntes in universum mundum“. Si igitur omnes universalem, nullius jurisdictionis major esse poterat.

Tota quaestio in eo vertitur, num Petrus non obstante hac omnium jurisdictione universali, quidquam sibi peculiare habere potuerit. Et sic a limine quaestionis intelligas, quod ab universo orbe, in quem apostoli mittuntur, distinguere debent ipsi apostoli; quodsi deinde in hos Petrus jam accepit potestatem, absque dubio superiorem potestatem habet. Possedit autem Petrus hanc potestatem sine repugnantia, idque vario modo:

a) Competebat ei potestas quaedam indirecta, in quantum apostoli ecclesias suas proprias cum episcopis earum Petro omnium fidelium capiti subordinare debebant. Sic apostoli proprias quidem ecclesias ubique instituere et ordinare et regere poterant, Petrus solus cunctas omnium ecclesias regendas suscipit, easque etiam contra dispositiones apostolorum, earum fundatorum, legibus ligare et a legibus fundatorum suorum solvere poterat. Cf. Straub n. 238.

b) Competebat Petro etiam potestas directa super coapostolos; idque *prius* quoad animi dispositionem sive in actu primo. Ita enim apostoli dispositi esse debebant, ut si unquam dissensus quoad res fidei exoreretur, Petri iudicio acquiescerent. *Neque* omnino erat exclusum, quominus Petrus hanc suam potestatem pro opportunitate etiam in actu secundo exerceret, v. g. quando res extraordinariae componendae erant, qualis erat electio Matthiae, vel cum apostoli in concilium erant convocandi, vel dubiae doctrinae declarandae erant. *Imo* apostoli per imprudentiam saltem a via recta aberrare poterant, et ita principis sui correctioni fieri obnoxii, quemadmodum ipse Petrus fraternae Pauli correctioni exponebatur (*Gal 2, 11 sqq*).

Breviter: Petri qua primatis ecclesiae potestas erat extensione major: se porrigebat etiam ad ipsos apostolos. Erat et intensitate major; valebat enim ad plures et nobiliores actus quam potestas simplex apostolica, ad actus nimirum, qui in ipsos apostolos exercerentur, convocando eos ad concilia, leges ferendo quae et hos apostolos obligarent; imo in rebus saltem disciplinariis Petrus solvere poterat, quod apostolus ligarat, abrogando ejus leges etc.

c) Licet vero Petrus ob eximia dona coapostolorum nullam unquam nactus sit occasionem potestatis suae in iis exercendae, immerito ex defectu usus ad defectum ipsius potestatis concluderes. Cum primum vero apostolorum charismata in ecclesia cessarunt, e vestigio tota primatus virtus pro variis rerum et personarum adjunctis multifariam se explicavit.

II. Jam ad s. Cyprianum accedamus, cujus textum supra p. 170 allegavimus. Maxime offendunt, quae ibi occurrunt, verba: „hoc erant utique et ceteri apostoli, quod et Petrus“.

1. Quoad textus interpretationem tres sententiae sunt.

a) *Prima sententia* est protestantium, ut Ritschl, Benson, Reinkens; Hugo Koch *Cyprian und der römische Primat*, cui ex hac parte accedit Adam *theol. revue* (1910) 475; ex catholicis autoribus huc referas Delaroche, Batiffol *l'église naissante*

430 (*germ. vers. 371 sq*), Erhard, Rauschen, Funk; fors et Tixeront *histoire de dogmes I* 387; d'Alès *question baptismale* 40 sq. — Hi docent s. Cyprianum textu allegato proxime tenere primatum tantum typicum, qui Petro eo competiverit, quod ipsam potestatem apostolicam prius unus receperit et sic ecclesiam unam esse debere significaverit. Cum vero postea omnes apostoli eandem prorsus potestatem ac Petrus acceperint, Petri praerogativam realem nullam esse, licet Christus modo suo agendi voluntatem suam circa ecclesiae unitatem symbolice manifestaverit. Cf. Ehrhard *die altchristliche Literatur I* 476. — Nuntur hi auctores maxime in verbis: *manifestare, monstrare*, quae in textu occurrunt.

b) *Altera sententia* defenditur a Poschmann *die Sichtbarkeit der Kirche nach der Lehre des hl. Cyprian 15 sqq.* — Ex hac sententia primatus Petri non solum in eo consistit, quod ipse prius tempore potestatem apostolicam acceperit et ita unitatem ecclesiae in symbolo seu typo repraesentaverit; ipse etiam, postquam reliqui apostoli eadem potestate ornati sunt, aliquam praerogativam retinuit, quatenus ipse firmum ecclesiae centrum manet, cui omnes adhaerere debent. Neque tamen Petrus inde maiorem reliquis potestatem possidebat vel ullum primatum jurisdictionis super conapostolos; sed unitas cum ipso conservanda est ea conditione, ut qui se a Petro separaverit, eo ipso extra ecclesiam inveniat. — Sed statim quaesiveris, qua ratione id fieri possit, si Petro (vel deinceps rom. pontifici) nulla prorsus eminens jurisdictio competiverit. Merito de ista sententia Straub *o. c. n.* 735: „Isti, inquit, dictis Cypriani vim nullam ita inferunt, ut sensum nullum relinquunt.“

c) *Tertia sententia* defendit, Cyprianum catholice sensisse Petrique primatum sub intricatis verbis agnovisse; quae sententia sat communis est inter catholicos autores. Defenditur a Straub aliisque theologis, qui de ecclesia tractatus conscripserunt; praeterea ab Ernst *Cyprian und das Papsttum 91 sqq; 107 sqq; Kneller ZfkTh XXXV (1911) 253 sqq; 674 sqq; XXXVI (1912) 280 sqq; XL (1916) 676 sqq; Chapman revue bénédictine XIX (1902) 246 sqq; 357 sqq; XX (1903) 26 sqq.* — Ex hac vero sententia jam eadem interpretatio ad verba Cypriani recte intellegenda adhibetur, quam in antecedentibus de dictis ss. patrum in universum protulimus: *nimirum* idem erant ceteri apostoli et Petrus praecise qua apostoli ee; acsi Cyprianus Petro nullam prorsus praerogativam quoad jurisdictionem vindicaverit *ng.* Certe „super illum (unum) aedificat ecclesiam“, et sic „unam cathedram constituit (A) et unitatis originem et rationem sua auctoritate disposuit“; unde et „primatus Petro datur“ (A) absque dubio verus et realis.

d) Habent tamen adversarii, quibus nostram hanc ultimam interpretationem ulterius impetant. Cyprianus *nimirum*, ita ajunt, de ipsa re, qua Petrus in ecclesia super apostolos praeeminebat et qua erat ratio et causa unitatis ecclesiae, disserens, totum discrimen ad prioritatem temporis reduxit, qua Petrus per aliquod tempus unicus erat possessor et ita typus auctoritatis et unitatis ecclesiasticae. Sunt ejus verba haec: „Ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem *originem ab uno incipientem* sua auctoritate disposuit; *hoc erant utique et ceteri apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio praediti et honoris et potestatis, sed exordium ab unitate* proficiscitur, ut ecclesia una monstretur“. Excepta igitur hac prioritate temporis, apostoli et honore et potestate prorsus aequales erant.

2. Ad justum in hac re iudicium ferendum haec ex ordine perpendas. *Inprimis* jam audivimus supra p. 153 ex textibus minime ambiguis, quid Cyprianus de primatu Petri senserit.¹⁾ Textus vero, qui hic nobis obtruditur, ita clarus non est: „super unum aedificat . . .“ et tamen „parem apostolis omnibus potestatem tribuit“. Unde ex hoc textu in se considerato sensus martyris vix attingi potest. — Quoad ipsum textum nunc haec ulterius consideraveris.

a) Cyprianus opusculum *de unitate eccl.* ad componendam discordiam in particulari ecclesia carthaginensi scripsit, in qua loco episcopi legitimi alius schismaticus intrusus erat. Per se igitur Cyprianus ibi demonstrare nititur, in singulis ecclesiis particularibus unum tantum episcopum esse debere; et hoc probat exemplo Petri „super unum aedificat“, utique universam ecclesiam; qui igitur, ut argumentum sibi constet, unus est in ecclesia integra, sicut episcopus unus esse debet in sua ecclesia particulari.

Nunc utique statim occurrit cogitatio: Tamen vel ab initio duodecim erant apostoli, episcoporum typi et antecessores. Et ad hoc jam reponit: quamvis ab initio regimen ecclesiae duodecim apostolis commissum fuerit, id nihil officit; etenim vel in his apostolis, primis episcopis, typum unitatis invenias.

Neque igitur directe de primatu super universam ecclesiam ibi agit; immeritoque ab eo hic expectares, ut omnes doctrinas data opera exponeret, quae pro unitate ecclesiae universae constituenda et intellegenda essentielles sint. Quodsi igitur s. Cyprianus de formali ratione primatus aut omnino non aut inaccurate tantum loco citato loquitur, sensum ejus adaequatum de hac doctrina frustra inde deduces.

b) *Ex altera parte* Cyprianus primatum non obscure ipso hoc loco inferre videtur.

¹⁾ Cf. Dieckmann o. c. I n. 528 sqq.

a) Voluit certe unitatem ecclesiae defendere veram, ontologicam, stabilem, qualis sit oportet in omni ecclesia saltem particulari, et pro hac ad primatum Petri provocat. Ad unitatem autem ecclesiae eamque certe stabilem et permanentem, principium quoque efficax et perpetuum invocare debuit quale illa prioritas temporis per exiguum tempus durans nude in se considerata non est.

Stabile vero et efficax principium profecto sibi volunt exempla, unde statim rem illustrat disserens: „Ecclesia una est, quae in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur, quomodo solis multi radii, sed lumen unum, et rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum, et cum de fonte uno rivi plurimi defluunt . . . unitas tamen servatur in origine. Avelle radium solis a corpore, divisionem lucis unitas non capit; ab arbore frange ramum, fructus germinare non poterit; a fonte praecide rivum, praecisus arescit. Sic et ecclesia Domini luce perfusa per orbem totum radios suos porrigit . . .; radios in universam terram copia uberlatis extendit, profluentes largiter rivos latius pandit: unum tamen caput est et origo una et una mater fecunditatis successibus copiosa“ (n. 5).

β) Dicunt primatum secundum Cyprianum ex sola prioritate temporis Petro convenire; ipsum igitur cedere, quam primum reliqui apostoli sua potestate communiti fuerint. Sed ecce secundum eundem doctorem de Petro ejusque primatu valent etiam verba Joannis (21, 15 sqq); harum enim ratione Petrum praedicat eum, „cui pascendas oves mandat“ (rec. A), „cui oves suas Dominus pascendas tuendasque commendat, super quem posuit et fundavit ecclesiam“ (de habitu virginum). Atqui haec ad Petrum diriguntur, postquam apostoli ex Mt 18, 19 et Jo 20, 22 in plena potestate constituti erant. Ergo Petrus ex mente Cypriani non ratione prioritatis tantum primas est et, vel apostolis plene in apostolatu constitutis, supremus ecclesiae pastor per Dominum declaratur.

c) Quid nunc de verbis illis Cypriani: Christus, „ut unitatem manifestaret (sive monstraret), unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit“? Nonne haec de solo signo, symbolo, typo intellegantur oportet?

Resp; Sensus est: ut unitatem efficiendo eam manifestam redderet, ad oculos demonstraret, Christus „super unum aedificans ecclesiam“ hanc unitatis legem ab origine fundamentalem declaravit;¹⁾ alias enim nulla unitas a Petro originem duxisset, neque ullam unitatem Dominus auctoritate sua disposuisset. Ita et Gelasius ep. 14: „Ad Petrum, inquit, frequens sermo Domini diri-

¹⁾ Cf. Ernst Cyprian und das Papsttum p. 50.

gitur, ut capite constituto schismatis tolleretur occasio et una monstraretur compago corporis Christi“. Et similiter *Caesarius* arel. *ad Symmachum* papam: „Sicut a persona Petri apostoli episcopatus sumit initium, ita necesse est, ut disciplinis competentibus sanctitas vestra singulis ecclesiis, quid observare debeant, evidenter ostendat.“

Quid igitur de „pari consortio et honoris et potestatis“, quod omnibus apostolis C. attribuit? — Intellegitur de sola potestate et dignitate apostolica; etenim vel hoc loco immediate antea Cyprianus dixerat, non obstante hac paritate: „super unum aedificat ecclesiam“. Et hoc Cyprianus quasi semper addit, quotiescunque de s. Petro loquitur; in hoc uno certe hic unus excellit; in hoc uno vero ratio primatus invenitur; hoc dempto non manet nisi potestas vel dignitas mere apostolica.

III. Ast nunc s. Cyprianus ad Scripturam provocat pro aequalitate apostolorum. Et revera ex textibus nostris classicis haec tantum deducuntur: quod Petrus ponitur fundamentum ecclesiae, quod acceperit universalem potestatem ligandi et solvendi, quod pastor statuatur ecclesiae, ejusque doctor et fratrum confirmator. *Atqui* nihil in his invenitur, quod reliquis apostolis (vel aliis personis) non similiter per Scripturam attribuitur; ita ex *Eph* 2, 20 omnes apostoli praedicantur fundamentum ecclesiae (cf. et *Apoc* 21, 14); *Mt* 18, 18 et ipsi potestatem accipiunt quaecunque ligandi et solvendi (cf. etiam *Jo* 20, 23); *Eph* 4, 11 multi recensentur pastores et doctores in ecclesia positi; *Actuum* denique 18, 23 Paulus apostolus pariter ac Petrus dicitur confirmans omnes discipulos.

Resp.: Ad omnes has exceptiones unum *responsum generale* idque prorsus sufficiens hac distinctione exhiberi potest: Christus apostolis (vel et aliis) similes potestates ac Petro contulit et eodem modo *ng.* diverso modo *subd.* et ex ipso hoc diverso modo sequitur diversitas quoque quoad rem collatam *cc.* secus *ng.* — Sint igitur et alii pastores, unus tamen supremus, sint alii confirmatores fratrum, unus tamen confirmator ex officio omnium et ipsorum apostolorum etc.

Modum autem collationis diversum esse statim perspicias, si attenderis Petrum suam potestatem *seorsim a reliquis et specialiter* accepisse, reliquos vero nonnisi *collective*; unde statim colligas Petrum eam accepisse *separatim et independenter*, collationem vero factam *collective* certum quendam ordinem intra collectionem istam non excludere. Hanc vero relationem, praecise eam qua reliqui ad unum tanquam ad caput suum referuntur, adesse facile ostenditur ex propriis textibus, quibus supra primatum deduximus. His omnia et singula, quae excipiuntur, fere soluta sunt.

In specie quoad singula haec addi possunt:

1. *Eph 2, 20*, ajunt, fideles ut cives sanctorum et domestici Dei dicuntur „superaedificati super fundamentum apostolorum et prophetarum.“

Resp.: a) Supponamus, non concedendo id, his agi de fundamento vi verae jurisdictionis; dein ex generali responso jam provi- sum erit: quamvis *nimirum* omnes apostoli vi muneris vero sensu dicantur „fundamentum ecclesiae“, tamen speciali prorsus modo adhuc Petrus declaratur in se et distinctim ab omnibus aliis fundamentum. Neque *enim* ulli alii apostolo dicitur: „tu es petra, et super hanc petram aedificabo ecclesiam“, nec alii *claves regni coelorum* traduntur. Et ita apostoli fundamentum sint sensu *collectivo*, quatenus singuli lapides vere fundamentales sunt, immediate ipsi petrae communi cohaerentes, manet tamen solus Petrus commune stabilitatis principium pro integra ecclesia, ad quam et omnes apostoli reliqui pertinent.

b) Attamen merito dubitaveris, agi ibi de tali fundamento. Dicitur ibi „fundamentum apostolorum“; sed qualis est iste genitivus? explicativus an subjectivus: fundamentum, quod sunt apostoli, an quod posuerunt apostoli? — Longe probabilior illa interpretatio est, quae phrasim istam „fundamentum apostolorum“ resolvit et intel- legit de fundamento, quod posuerunt apostoli ratione doctrinae, quam cum Petro primi spargebant et sic ecclesiam aedificabant. Unde totus textus jam non esset ad rem.

Haec altera interpretatio jam suadetur inde, quod ibi apo- stoli cum prophetis conjunguntur, qui fundamentum ecclesiae certe non sunt ratione jurisdictionis, sed ratione doctrinae tantum. — *Insuper* totus contextus, qui legitur *vv. 11—20*, eam efflagitat. Describitur ibi conjunctio gentilium et judaeorum in unam domum ecclesiae per Christum facta; qui proinde *v. 20* exhibetur tanquam summus angularis lapis, ipsius quoque fundamenti apostolorum et

prophetarum; haec omnia vero verificantur, praecise inquantum concors eorum de Christo doctrina est (cf. Straub n. 114).

c) Idem responsum apte retinebis etiam pro *Apoc 21, 14*: „murus civitatis habens fundamenta duodecim et in ipsis duodecim nomina duodecim apostolorum Agni“; vel si similes locutiones apud ss. patres recurrunt, ut apud Augustinum in *Ps 86 n. 2 sq* vel Theodoretum in *Ps 86, 1*.

2. Pro iis quae leguntur *Mt 18, 18*: „*Quaecunque alligaveritis etc.*“, et textibus affinibus *Jo 20, 21* et *Mt 18, 20*, ea prorsus sufficiunt, quae in responso generali jam exhibuimus et quae Innocentius III patriarcham CP. jam admonebat: „Quod si omnibus etiam apostolis simul dictum reperias, non tamen aliis sine ipso (Petro), sed ipsi sine aliis attributam esse cognosces ligandi et solvendi a Domino facultatem, ut quod non alii sine ipso, ipse sine aliis posset ex privilegio sibi collato a Domino et concessa plenitudine potestatis“ (*epp. II ep. 209*). Ex ipsa autem rerum natura patet, quod ibi, ubi plures simul jurisdictione donantur, hi non omnes pro se singuli supremam potestatem accipiunt; bene autem hoc intellegitur ubi unus pro se solus alloquio sollemnissimo ita honoratur.

a) Si autem accuratius contuleris *Mt 18, 18* cum *Mt 16, 16 sqq.*, facile perspicies ea quoque hoc altero loco Petro attribui, quae omnem verum parallelismum inter duos textus destruant. Neque enim apud *Mt 18, 18* apostolis dicitur, quod Petro dictum erat: „super hanc petram aedificabo ecclesiam meam“, neque ipsis ut Petro claves regni traduntur. Ad rem Optatus: „Bono, inquit, unitatis b. Petrus, cui satis erat, si post quod negavit, solam veniam consequeretur, et praeferrī apostolis omnibus meruit et claves regni coelorum communicandas ceteris solus accepit“ (*de schism. donat. VII 3*). Meritoque notaverit aliquis: Traditione clavium, quae soli Petro concredita leguntur, significari, potestatem ligandi solvendique in Petro esse originalem, independentem, supremam ac veluti in fonte, qua aperiret vel ipsis apostolis.

b) Si vero ulterius quis urget dicens, ipsis verbis „*quaecunque alligaveritis . . .*“ pro omnibus apostolis plenam et supremam jurisdictionem inferri, etiam hoc secundum ea, quae exposuimus, facile *distingues*: infertur suprema in ecclesia jurisdictio in ipso collegio apostolorum qua tali inveniri, de qua omnes aliquatenus unusquisque in suo ordine participant *cc.* merito infertur omnes apostolos etiam singillatim sumptos, separatim a Petro et aequaliter ac Petrum supremam illam potestatem pro se habuisse *ng.*

c) Neque ulla repugnantia in eo est, quod apostoli *ex una parte* sub Petro constituti declarantur, et *ex altera parte* nihilominus jurisdictionem immediate a Christo habere dicuntur. Habebant quidem jurisdictionem suam immediate a Christo et ideo quoad originem et existentiam potestatis etiam *independenter* a Petro, ita autem, ut potestas quam receperunt in se sit *dependens* ab eo, qui eorundem caput constitutum est.

3. Adhuc dicunt: ratione charismatum apostolis concessorum superflua videtur esse potestas primatus in Petro respectu ipsorum. Superfluum vero Christus nihil voluit.

Resp.: Primatus Petri quoad reliquos apostolos in actum procedere non potuit, in quantum erat potestas regendi *ng* (cogita de electione Matthiae etc.); in quantum erat potestas docendi *subd.*: non potuit procedere ad correctionem erroris *cc.* non potuit procedere per modum directionis vel ad praecavendum errorem *ng.*

4. Si Paulus *2 Cor 11, 28* se declarat „sollicitudinem omnium ecclesiarum“, non necessario hoc intelligendum est de sollicitudine regiminis; est enim et charitas sollicita circa plurima. Si tamen velis et regiminis sollicitudinem intellegere, omnes ecclesias merito intelleges eas omnes, quas Paulus ipse fundavit.

Idem apostolus *Gal 2, 8* semetipsum quidem cum Petro comparat dicens: „qui enim operatus est Petro in apostolatum circumcisionis, operatus est et mihi inter gentes“; et alio loco *2 Cor 12, 11*: „Nihil enim, inquit, minus fui ab iis, qui supra modum apostoli, tametsi nihil sum.“ Sed in utroque loco comparatio fit ratione apostolatus et laboris eidem connexi, non vero ratione regiminis; in altero loco praeterea non improbabiler respiciuntur pseudo-apostoli, quos ironice Paulus declarat „supra modum apostolos“ (*Ueberapostel*); de qua re cf. exegetas in h. l.

§ 6. Corollaria quaedam.

I. Ex disputatione antecedente fere intellexeris, multum interesse, ut de vi et momento textuum singulorum, unde argumenta de potestate apostolorum desumpsimus, rite judices, ne nimirum difficultatibus succumbas. Quod igitur est momentum textuum illorum, qui de potestate omnium apostolorum agunt, quales v. g. sunt *Mt 18, 18*: „Quaecunque alligaveritis super terram etc.“; vel *Jo 20, 21*: „Sicut misit me Pater, et Ego mitto vos“, vel *Jo 14, 19* aliaque similia?

Resp.: Quia Dominus noster hisce textibus integrum semper collegium apostolorum (incluso utique Petro) alloquitur, ex textibus illis solum hoc merito concluditur, quod usque ad con-

summationem saeculorum in successoribus hujus collegii, iterum collective sumptis i. e. in ecclesia docente ejusmodi supremum magisterium et suprema potestas jurisdictionis permanens est.

Utrum nunc et singuli apostoli (et consequenter episcopi) infallibiles vel universali jurisdictione praediti sint, utrum potestas suprema ecclesiae sit in forma monarchica an potius aristocratica, hoc hisce textibus neque inferitur neque excluditur. Haec aliunde determinanda erunt, et textibus clarissimis determinantur quoad formam regiminis; quoad nonnullas praerogativas singulorum apostolorum vix certo probantur nisi ex traditione.

II. Quoad singulos apostolos supra jam audivimus, quaenam eorum praerogativae ordinariae, quaenam extraordinariae; quaenam hereditarie ad successores eorum transmittendae, quaenam morte eorum extinguendae fuerint. Neque haec quaestio poni potest nisi de praerogativis singulorum; quae enim ad integrum collegium qua tale spectabant, ordinaria tantum erant. — Erant autem *extraordinariae*: infallibilitas personalis, illimitata per orbem jurisdictio, scientia infusa et promissio divinitus facta integrum divinae revelationis thesaurum per Spiritum S. recipiendi; dubitatur aliquatenus de missione immediate divina. Erant autem et hae dotes extraordinariae non utique ratione apostolatus ipsius, sed extraordinariae erant ratione ecclesiae et eorum, qui in apostolorum ministerium successerunt. — *Ordinariae* erant ordo et jurisdictio episcopalis, de quibus mox plura audiemus.

Similiter nunc quaeritur de Petro, num saltem in ipso omnia ista dona ordinaria fuerint, et ita ad heredem potestatis ejus transmittenda. — Certe ordinaria erant, quae ei ratione utilitatis totius ecclesiae, ergo ut erat primas ejus, tradita esse cognoscuntur; tales sunt personalis infallibilitas et suprema (independens, plena, universalissima) jurisdictio, de quibus distinctius nobis agendum erit postea; certo quodam sensu etiam missio immediate divina inter praerogativas ordinarias Petri recensenda est; haec enim ei facta est non solum, qua erat apostolus, sed etiam ut erat primas ecclesiae. Reliqua *vero*: scientia infusa, jus ad revelationes publicas recipiendas, charismata inspirationis et miraculorum, confirmatio in statu gratiae . . ., haec omnia etiam in b. Petro dona *extraordinaria* erant.

III. Ex dictis apparet, in quibus potestas apostolorum cum potestate Petri convenerit, in quibus discrepaverit; omne discrimen ad hoc revocatur, quod jurisdictio in s. Petro plane independens etiam reliquos apostolos sub se comprehenderit.

IV. Respiciamus adhuc unam vel alteram difficultatem magis generalem. Ecce Christus ipse est caput et principium efficiens semper vivens unitatis ecclesiae suae; ergo non est opus capite humano. — *Dein* etiam Petrus est membrum ecclesiae, cujus caput Christus est; ergo iterum ipse caput non est.

Resp.: Dist.: Christus jam in gloria sua caelesti est caput visibile ecclesiae hujus mundi *ng*; invisibile *cc*. — Et similiter *dist.:* Christus est principium efficiens unitatis per interiorum gubernationem influens gratiam internam et virtutes supernaturales *cc*; per gubernationem externam *ng*. — In ecclesia vero, quae est societas externa inter homines constituta, omnino etiam externa gubernatio requiritur; neque enim ille influxus per gratiam supernaturalem collatus actiones modo sociali praescribit et determinat, sed vires tantum tribuit, unde ea fieri possint, quae socialiter ordinantur. — Facile deinde *contradistingues consequentem, et negabis consequentiam*.

Ad alterum statim reponas: numquid caput non est membrum? — *Instabis:* ergo ecclesia biceps! *Dein dist.:* Ecclesia habet duo capita ejusdem rationis vel in eodem ordine *ng*. in diverso ordine *cc*. Unum nimirum vicarium est, alterum proprii juris et principale; unum visibile, alterum invisibile; unum pro parte in statu transeunte, alterum pro integro corpore sub aeterna sua ratione.

§ 7. De Petri commoratione romana.

I. De quaestione, num b. Petrus Romam venerit ibique sedem suam episcopalem fixerit et vitam demum glorioso martyrio finiverit, accuratius instruit historia ecclesiastica. Ceterum factum istud tam certum est, ut per multa saecula nemo de ipsius veritate dubitaverit; et ipse Grotius *annot. in Pet 5, 13* fassus sit: „Romae Petrum fuisse nemo verus christianus dubitavit“.

a) Saeculo demum XIV Marsilius iste patavinus, waldenses imitatus, rem hanc in dubium vocavit; multi *deinceps* protestantes v. g. Ulricus Velenus (1520), Friedericus Spanheim (1679) Patavino adstipulabantur.

b) *Nostris temporibus* idem factum maxime negabat schola quae a Tubinga appellatur (Baur, Schwegler, Zeller, Strauß); praeterea Rich. Alb. Lipsius et neoprotestant Langen, de cuius libro vel Harnack proficitur: „Crisis auctoris malesano partium studio deformata in suis praesuppositionibus et in sua methodo me admonefacit tristissimae partis criticae tūbingensis“ (*theol. Litzeitg.* 1891 pg. 147).

Argumentatio horum auctorum ineptis scriptis ps.-clementinis maxime innititur; fontes vero genuinos contemnunt. Vel sic arguunt, non veritatis amore se duci, sed malesano partium studio; id quod Lipsius nudis verbis profiteri non veretur, dicens: „Das römische Papsttum gründet auf jene angebliche Tatsache (des römischen Aufenthalts Petri) seinen Anspruch auf den Primat; und es läßt sich nicht leugnen: hat jemals der Fuß des Apostelfürsten die ewige Stadt betreten, dann ist er sicher nicht als einfacher Reisender, sondern kraft seiner apostolischen Vollmacht dorthin gekommen . . . So erscheint der Anspruch der römischen Kirche gar nicht so ungereimt, die Reihenfolge ihrer Bischöfe unmittelbar bis auf den Apostel Petrus zurückzuführen. Um so begreiflicher ist, daß schon die älteste protestantische Geschichtsschreibung keine Mühe gescheut hat, den Grundstein, auf welchem der stolze Bau römischer Kirchenherrschaft beruht, von der Stelle zu rücken“ (*Jahrb. für prot. Theol.* [1876] 562). Idem testatus Gieseler, *Lehrb. der Kircheng.* I 80. — Merito reponit Hilgenfeld: „In der Geschichtsschreibung soll nicht Parteileidenschaft, sondern reine Wahrheitsliebe entscheiden; auch an antikatholische Vorurteile darf sich der protestantische Geschichtsforscher nicht kehren. Dieselben sollen sich hüten, der katholischen Theologie gegenüber durch unhaltbare Verneinung eine Blöße darzubieten“ (*Zeitsch. für wissensch. Theologie* [1877] 486. 508).

c) Ceteroquin prudentiores protestantes ad vetustiore traditionem iam revertuntur, eiusdem veritatem palam profitentes; ita Hilgenfeld, Weizsäcker; et ipse Harnack declarat: „Der Martyrertod des Petrus in Rom ist einst aus tendenziös protestantischen, dann aus tendenzkritischen Vorurteilen bestritten worden . . .; daß es aber ein Irrtum war, liegt heute für jeden Forscher, der sich nicht verblendet, am Tage. Der ganze kritische Apparat, mit dem Baur die alte Tradition bestritten hat, gilt heute mit Recht als wertlos“ (*die Chronologie der altchr. Litt.* [1897] 244). — Accuratiores vide Pesch I n. 466 sq.

Ceterum veritas primatus Petri vel deinceps romanorum pontificum ex facto commorationis Petri eiusque morte Romae facta essentialiter non pendet; propriis enim argumentis sive ex Scriptura sive ex traditione manifesta desumptis haec sibi constant; cf. Van Laak *l. c. fusc.* II n. 104; Dieckmann I n. 483.

II. Argumenta pro veritate hujus facti desumuntur tum ex s. Scriptura ut est fons historicus, tum ex traditione secundum auctoritatem ejus humanam considerata; bene collecta sunt a Grisar *Geschichte Roms und der Päpste* I 223 ff. — Nota tamen, argumenta quae hac in

re ss. Scripturae praebent, debiliora esse et sub lumine traditionis considerari debere.

1. *Ex s. Scriptura.* — a) Constat ex introductione in s. Scripturam evangelium Marci in et pro Roma sub auspiciis ipsius Petri conscriptum esse: „Marcum Petri praedicationem litteris consignasse“, testatur Papias apud Eusebium *H. E. VI 14.* — Petrus ergo Romae fuerit oportet. Id quod confirmatur et altero testimonio.

b) Legitur *1 Pet 5, 13*: „Salutat vos ecclesia, quae est in Babylone coelecta, et Marcus filius meus“. In hoc textu vox Babylonis non potest significare urbem illam celeberrimam Mesopotamiae; ipsa enim tunc temporis derelicta et destructa jacebat (*Strabo*), neque quidquam traditum est de Petri commoratione ejusmodi babylonica. Idem valet de parvulo quodam vico aegyptiaco, cui idem nomen tunc erat; hic insuper prorsus ignotus erat (cf. *Pesch n. 470*). — Qualem igitur urbem denotabit? Nos dicimus Romam. Unde Petrus tunc Roma scripsit et Romae commoratus est.

a) Romam vero hoc nomine saltem vocari potuisse, suadetur *ex more judaeorum* res, de quibus loquuntur, sub symbolis exhibendi; hi porro cum nomine Babylonis ideam conjungebant „urbis scelerum et confusionis plenae“. Testante vero ipso Tacito (*Annal. XV 41*) Roma urbs erat, „quo cuncta undique atrocita aut pudenda confluunt celebranturque“; cf. etiam *Euseb. II 15.* — Amat vero et ipse Petrus hunc modum metaphorice loquendi; cf. v. g. *2, 2; 2, 4 sqq; 3, 18 sqq; 5, 8 sqq.* Et habuit peculiarem rationem sic scribendi; fugitivus enim tunc ex carceribus Herodis voluit ut locus commorationis suae occultus maneret.

β) Romam *denique* revera isto nomine significari, testantur omnes veteres, nullo fere excepto, ut Papias, Clemens alex., Eusebius, Hieronymus; idem consentiunt omnes exegetae catholici et multi quoque protestantes. — *Confirmatur* res ex commemoratione Marci (*5, 13*); Marcum vero Romae fuisse, aliunde etiam scimus. Novimus enim s. Paulum epistulas ad *Col.* et *Philem.* Roma scripsisse; in his vero salutationes nomine quoque Marci factae referuntur (*Col 4, 10; Philem 24*).

2. Quid traditio de hac re nobis enarrat? — a) Ut sileamus de testibus posterioribus, qui non magis suam quam nominis christiani universi firmissimam persuasio-

nem hac in re clarissime exhibent (Hieronymus, Chrysostomus, Eusebius, Petrus alex., Arnobius, Lactantius etc.) — *ex saeculo III* Tertullianus contra haereticos ad hoc factum ut ad indubitatam et notissimam rem provocat v. g. *adv. Marc. IV 5* dicens: „Videamus . . ., quid etiam romani de proximo sonent, quibus evangelium et Petrus et Paulus, sanguine quoque suo signatum, reliquerunt.“ „Habes Romam, ita idem *de praescr.* 36, unde nobis quoque auctoritas praesto est. Ista quam felix ecclesia! cui totam doctrinam apostolicam sanguine suo profuderunt, ubi Petrus passioni dominicae adaequatur, ubi Paulus Joannis exitu coronatur.“

Eandem Origenis sententiam fuisse, Eusebius testatur (*III 1*), qui et Caji romani presbyteri testimonium nobis prodit (*II 25*): „Paulus quidem Romae capite truncatus, Petrus vero cruci suffixus fuisse eodem Nerone regnante traduntur; quam quidem narrationem abunde confirmant Petri Paulique nomine insignita monumenta, quae in urbis Romae coemeteriis etiamnum visuntur. Sed et Cajus quidam, vir catholicus, qui Zephyrini (a. 198—217) romanae urbis episcopi temporibus floruit, in eo libro, quem scripsit adversus Proclum patronum sectae cataphrygarum, de loco, in quo praedictorum apostolorum sacra corpora deposita sunt, ita loquitur: „Ego vero, inquit, apostolorum tropaea possum ostendere; nam sive in Vaticanum sive ad ostiensem viam pergere libet, occurrent tibi tropaea eorum, qui ecclesiam illam fundarunt.“ Alia ex hoc saeculo testimonia inveneris Pesch n. 474.

Ex saeculo II eandem rem nobis testantur Dionysius, corinthiorum episcopus, de quo cf. Eusebium *II 25*; idem Eusebius testimonium quoque Clementis alex. nobis conservavit (*VI 14*). — Celebrius vero testimonium est Irenaei, qui in *ll. adv. haer. III 1* haec prodit: „Matthaeus in hebraeis ipsorum lingua scriptum edidit evangelium, cum Petrus et Paulus Romae evangelizarent et fundarent ecclesiam“; accedit et Papiae testimonium, quod idem Eusebius refert *II 15*.

Imo *ex ipso I saeculo* sat clara extant testimonia. Tale est Ignatii martyris, qui (a. 107) *ad romanos* scripsit: „Non ut Petrus et Paulus vobis praecipio“, aperte sic insinuans Petrum et Paulum romanis praecepta dedisse et apud eos commoratos fuisse. Extat etiam testimonium Clementis rom., qui Petrum et Paulum cum multis aliis martyribus inter nos i. e. inter romanos martyrium subisse narrat. Cf. Pesch n. 472; Straub I n. 518 sq.

b) Idem arguunt varia *urbis Romae monumenta*, ut locus habitationis ejus, basilica, maxime vero sepulcrum s. Petri, cujus veritatem „monumentali evidentia“ manifestari, his ultimis temporibus ostendit Rod. Lanciani, auctor rerum archaeologicarum urbis peritissimus (*pagan and christian Rome* 123); cf. Grisar l. c.

c) Argumentum sufficiens desumitur etiam *ex absurditate hypotheseos adversae*. Ad consensum enim eliminandum, qui de Petri commoratione romana inde a saeculo II certissimus extitit, adversarii recurrunt v. g. ad fraudes, quibus romani posteriores dignitatem quandam religiosam sibi usurpantes facta necessaria confinxerint. *Ast* quomodo fraudibus a paucis inventis explicabimus magnificam illam et tam universalem hujus rei persuasionem, — fraudibus, quae sicut arrogantiae singulorum quorundam hominum inservirent, ita etiam contemptui aliorum? — Recurrunt ad *mythos* sensim sine sensu circa Petrum exoriundos. *Ast* mythi non exoriuntur quoad factum tanti momenti paucis annis; cum enim factum istud agnitum esset jam temporibus Clementis romani, et certissime aetate Irenaei, Caji presbyteri, Dionysii corinthii, mythus ille nasci debuit annis quasi viginti a morte Petri, quae accidit a. 67, idque mediis sub temporibus quam quae maxime historicis.

d) Tandem aliquando apostolus tantae famae et auctoritatis, quantae erat s. Petrus, numquid decedens absque ulla notitia memoriae hominum excidit? Quis crediderit? *Ast* si Romae mortuus non est ibique commoratus, reapse sine memoria evanuit.

3. *Exceptiones* vero adversariorum nullius momenti sunt.

a) Dicunt chronologiam s. Petri summa incertitudine laborare. Et hoc quidem ex parte verum est; attamen moveantur dubia circa facta et gesta quaedam Petri particularia eorumque chronologicum ordinem, factum hoc addubitari nequit Petrum Romae fuisse ibique e vita decessisse; imo id tam certum apparet, ut si istud negaveris, eodem jure, quidquid libuerit, negari potuerit.

b) Si Petrus Romae erat, ita arguunt, cur Paulus in sua ad romanos epistula eum non salutavit? neque enim ullo modo

eum commemoravit, quemadmodum neque commemoravit eum in epistulis, quas Roma *ad colossenses* dedit. — *Respondebis*: haec omnia ad summum probant, Petrum tunc Romae non fuisse; neque nos contendimus Petrum Romae iam residentem semper ibi remansisse. Potuit autem ipsa eminentia Petri Paulique reverentia ratio esse, cur eiusmodi salutationem omiserit. Cf. Pesch n. 471.

c) Quaerunt *ulterius*, qua ratione fieri potuerit, ut Petro iam Romae praesente iudaei, secundum quod *Act 28, 22* traditur, de doctrina christiana nihil accuratius scire videantur et de eadem a Paulo notitiam demum acceperint. — *Respondebis*: Haec difficultas in omni casu solvenda restabit, cum s. Paulus certo certius ante suum adventum ad romanos epistulam scripserit, in qua: „fides, inquit, vestra annuntiatur in universo mundo“. Ceterum aliquid de hac religione sciverunt iudaei, qui *ib.* profitentur: „notum est nobis de hac secta, quia ubique ei contradicatur“. Deinde etiam notandum est, ecclesiam tunc temporis nondum tam aperte se ostendisse; cf. Palmieri p. 324 sqq.

III. Ex argumentis allatis simul fere patet, Petrum Romae episcopatum quoque tenuisse usque ad mortem suam. Hujus rei in specie adversarios habemus Lightfoot anglicanum et v. Harnack, qui quidem concedunt Petrum Romae fuisse ibique mortuum esse, sed ejusdem urbis episcopum extitisse praefracte negant. Contra eos scripsit Kneller *ZfkTh* (1902) p. 33 sqq; 225 sqq.

1. Res ipsa vero immediate patet; si enim Petrus Romae fuit ecclesiamque romanam fundavit, erat etiam ejusdem episcopus. Nam quilibet apostolus ecclesiarum illarum episcopus erat, quas fundaverat, nisi eas aliis gubernandas tradiderit. Habemus tamen hujus rei etiam peculiare rationes.

a) Pro hac re speciale testimonium ferunt episcoporum romanorum catalogi, qui cum ex antiquissimis temporibus tot supersint et licet de serie et ordine trium episcoporum immediate Petro succedentium discrepent, omnes omnino reducuntur ad s. Petrum ut ad primum, qui in ista cathedra sederit. Cf. Pesch I n. 478 sq.

b) Argumentum idoneum inde quoque desumitur, quod episcopi romani simpliciter dicuntur Petri in episcopatu successores vel cathedrae Petri heredes. Huc referas illud

Cypriani: „Factus est Cornelius episcopus, . . . cum Fabiani locus i. e. cum locus Petri et gradus cathedrae sacerdotalis vacaret“ (*ep.* 55, 8); cf. et Tertullianum *de praescr.* 36.

c) Expressius de hac re enarrat Eusebius *ad annum Abrahae 2058*: „Petrus apostolus, cum Antiochiae primam fundasset ecclesiam, Romam proficiscitur praedicans evangelium; ipse post antiochenam ecclesiam etiam romanae praesidebat usque ad obitum suum.“ Cum Eusebio deinceps conspirabat universus orbis christianus; non solum occidentalis, sed etiam quotquot in oriente de hac re scripserunt, ut Epiphanius *haeres.* 27, 6; Theodoretus *in 2 Tim* 4, 21; Chrysostomus *in eundem l.*; Sozomenus *H. E.* IV 15, ipsum *conc. sardicense.* Largiora invenies Dieckmann *I n.* 497—505.

2. *Ad exceptiones.* — a) Neque quemquam movere debet, quod excipiunt, episcopatum cum apostolatu ipso pugnare; neque enim apostolos uno loco residere potuisse, quibus per Christum mandatum factum sit, per universum mundum evangelium praedicandi. — Certe patres nullam hac in re repugnantiam viderunt, qui tanto consensu Petrum semper primum declarabant romanae sedis antistitem; qui sine difficultate semper admittebant, Jacobum quoque apostolum urbis Hierosolymae fuisse episcopum. *Praeterea* qui communiter ad certam sedem ut episcopus residet, poterit identidem huc illuc ut apostolus excurrere.

b) Dicunt etiam, verbis Christi „*euntes praedicate*“ contineri strictum praeceptum per universum orbem circumeundi. — *Attamen* praeceptum Christi respicit apostolos ut sunt integrum collegium eique satisfit eo, quod apostoli alii alia per universum orbem adeunt loca, neque excluditur ita, quominus unus vel alter apostolus, maxime post multas iam peregrinationes, fixam sibi sedem elegerit.

c) Quodsi Paulus quoque apostolus simul cum Petro in fontibus historicis apparet fundator ecclesiae romanae, immerito inde concluderis, eundem aequaliter ac Petrum fuisse urbis episcopum.

Quoad hanc rem imprimis notandum est, textus veteres plerisque (Ignatium, Dionysium cor., Clementem rom., Tertullianum) nihil aliud affirmare, nisi duos illos apostolos Romae fuisse ibique evangelium praedicasse; Paulum igitur doctrina et sanguine suo ad ecclesiam romanam fundandam et augendam Petro collaborasse; de episcopatu Pauli nihil produnt. Ita disertis verbis etiam Irenaeus:

„Fundantes igitur, inquit, et instruantes beati apostoli ecclesiam, Lino episcopatum tradiderunt“ (III 8).

Alii autores quidem, ut Eusebius, Epiphanius, catalogus libe-
rianus, Paulum cum Petro episcopum romanum vel episcopatus
romani participem dicunt; nihilominus et hi testantur, episcopos
posteriores solius Petri in episcopatu successores esse, vel ut Epi-
phanius Petrum solum successorem consecrasse et ordinasse. Cum
igitur inter patres quoque inveniantur, qui *de successoribus et Petri
et Pauli* in sede romana loquuti sint, accurate heic non disserue-
runt et accommodato vel diverso sensu intellegendi sunt pro alterutro
apostolo; alias facile sibimet ipsi contrarii reperirentur, universali
persuasioni adhaerentes duos episcopos unius civitatis esse nun-
quam potuisse. Potuit vero et Paulus episcopus Romae vocari, quia
ut apostolus etiam episcopus erat et Romae episcopales functiones
exercebat. Cf. *Kneller Zfk Th* (1902) p. 243.

Insuper catalogi ad solum Petrum communiter reducuntur,
et cathedra romana cathedra solius Petri deinceps appellatur, in
qua fundanda seu potius magis augenda Paulum episcopum coad-
jutorem, nullatenus sibi coaequalem habuit. Et cum romani ponti-
fices postea in suis decretis auctoritate Petri simul et Pauli
imperant, his non insinuant, nisi quod in una sua persona utrius-
que auctoritatem, quaecunque demum est, conjungunt vel quod
decreta sua sub intercessione tantorum apostolorum ponunt.

Scholion: *Quid Harnack senserit de origine episcopatus romani?*

— Secundum Harnack Petrus non erat episcopus romanae ecclesiae;
Romae ante Anicetum vel Soterem collegium potius presbyterorum
gubernabat. Tempore demum Callisti evolutio hierarchica eo pro-
gressa erat, ut hic „possessorem se dicere potuerit cathedrae Petri“,
et tempore Cypriani sedes romana cathedra Petri solius est; inde
consuetudo exorta est Petrum primum episcopum romanum denomi-
nandi.¹⁾

1. Contra hypothesin ejusmodi jam inserviunt omnia ista
minime ambigua testimonia, quae modo de episcopatu romano
Petri attulimus; quae et recapitulari possunt hac consideratione:
Quando *nimirum* s. Paulus epistolam ad romanos scripsit, ecclesia
ibi perfecte constituta erat et ubique terrarum magna fruebatur
fama. Ad ecclesiam vero perfecte constitutam vel tunc, ut Ignatius
et Irenaeus testantur, essentialiter episcopus pertinet, sine quo
ecclesia non nominatur. Ergo quod Harnack de collegio presby-
terorum fabulatur, ex natura rei incredibile est et omni funda-
mento destituitur historico. Si vero jam episcopus aderat Romae,
alius ante Petrum vel cum Petro indicari non potest. Cf. *Pesch
comp. n. 298.*

¹⁾ Cf. *Kneller ZfkTh XXVI* (1902) 35.

2. Ast Harnack nunc ipse ad testimonia provocat historica; audiamus! Merito tamen expectaveris clara, quae praeponderare possint rationibus nostris pro contraria sententia supra allatis. Suntne ejusmodi?

a) *Inprimis* provocat ad Hermae Pastorem. Hic nimirum ubicunque de episcopis agit, de iis in numero plurali agit; ita *Vis III 5, 1; Simil. IX 27, 2.* — Ast Hermas hic non loquitur de episcopis, qui in singulari ecclesia, multo minus Romae, praesidebant, sed de episcopis, qui in universa ecclesia tam multas ecclesias singulares regunt, „quorum alii vivunt, alii jam mortui sunt“. Similiter sentias de aliis locis, ubi de pastoribus vel praepositis vel de prophetis sermonem infert, qui ament protocathedras (*Simil. IX 31, 5. 6; Vis III 9, 7; Vis II 2, 6*); si non mavis, hoc ultimo indicari ejusmodi „primam cathedram“ revera extitisse, quia secus neque appeti potuerit.

Attamen nonne Hermas etiam de ejusmodi pluralitate praepositorum loquitur prae una, eaque romana ecclesia: „Tu autem, ita ille *Vis II 4, 3*, leges in ista civitate [Roma?] cum presbyteris, qui praesunt ecclesiae“; quocum apte conferas *Vis III 1, 8*: „Dico ei: Domina, sine presbyteros prius sedere.“ — Nos non negamus, collegium presbyterorum in singulis civitatibus extitisse, ast et hoc collegium absque episcopo praesidente fuisse negamus. Et hoc ipsum ipso loco citato *Vis II 4* versu immediate antecedente, quem Harnack prudenter silentio praetermittit, indicatum habes, ubi legitur: „Scribes igitur duos libellos et mittes unum Clementi et unum Graplae; mittet ergo Clemens in exterarum civitates; illi enim mandatum est (ἐπιτέραςται)“. Cui Clementi sic speciale munus et peculiaris dignitas adscribitur, quae componi nequit cum aequalitate presbyterorum, quam Harnack ostendere conatur.

b) Alterum testimonium Harnack invenire vult apud martyrem Ignatium: „In dem Schreiben des Hl. nach Rom, ita ait, fehlt im Gegensatz zu allen andern Schreiben an kleinasiatische Gemeinden, jede Ermahnung zur Einigkeit mit dem Bischof, ja jede Erwähnung der Institution des monarchischen Episkopats; überall ist die ganze Gemeinde angeredet.“ — Sed ecce ipse Ignatius *ad Trall* iam scripsit: „Cuncti reveantur diaconos ut Jesum Christum, sicut et episcopum qui est typus Patris, presbyteros autem ut senatum Dei: sine his ecclesia non vocatur“ (*3, 1*); considerat igitur episcopum cum presbyteris et diaconis de essentia ecclesiae omnis particularis esse. Quid dein ista argumentatio ex silentio desumpta valebit contra ejusmodi apertam, licet genericam, professionem?

Quod autem romanos non hortatur ad unitatem cum episcopo, non est mirum, cum generatim illam ecclesiam pro ipsius primatu nihil monuerit, sed tantum rogaverit. Praeterea sicut episcopi, ita

neque presbyterorum vel diaconorum nullam mentionem facit; ergone concludendum est, nec presbyteros nec diaconos Romae tunc extitisse?

c) Tertia ratio non est nisi puerilis cavillatio, qua Harnack ex collatione testimonii Tertulliani et Irenaei ostendere conatur, de facto duos, qui postea agniti sunt inter romanos episcopos, Telesphorum nimirum et Hyginum, simul ergo collegialiter Romae praesedis. — Haec argumentatio de longe quaesita, summo studio compta, incerta, imo improbabilis manet, et sic contra certa testimonia nostra nil militare potest; cf. de hac re Straub *I n.* 534.

d) Harnack demum ipse confitetur: „Es ist in den letzten Ausführungen mit wenigen Strichen nach den lückenhaften Zeugnissen, die wir besitzen, der Versuch gemacht worden, die allmähliche Entwicklung des monarchischen Episkopats zu schildern. Aber es bleiben doch Rätsel übrig, wenn wir zu der bezifferten römischen Bischofsliste aus der Zeit des Soter zurückkehren. Wie konnte man um 170 eine Bischofsliste für das ganze Jahrhundert aufstellen, das seit dem Tode des Paulus und Petrus verlaufen war, und wie war es möglich, den Bischöfen sogar Amtsjahre zuzuweisen? Ich vermag diese Rätsel nicht zu lösen.“ — Harnack his verbis ipse profitetur, quod totus ipsius apparatus nihil valet contra rei veritatem, quae tot claris testimoniis consolidatur, ut, qui eadem in dubium vocat, nil habeat nisi aenigmata indissolubilia.

Disputatio II.

De primatu in ecclesia Christi perenni.

Cum jam viderimus, quomodo ecclesia in Petro tanquam in solido fundamento extructa sit, nunc etiam videndum erit, an et qua ratione hoc fundamentum simul cum ecclesia perduraverit; haec vero quaestio ita absolvitur, ut prius ostendamus primatum reapse perpetuum esse; deinde vero eundem in romano pontifice continuari.

§ 1. De perpetuitate primatus.

I. Perpetuitati primatus praeter eos, qui primatum ipsius s. Petri negant, adversantur et ii qui contendunt: primatum quatenus in singulari persona resideat, donum Petri proprium et extraordinarium fuisse. Hi volunt subiectum hujus potestatis supremae Petro demortuo esse *aut* ipsam ecclesiam *aut* collegium integrum pasto-

rum, ad quod postea relapsa sit; romano pontifici non concedunt nisi primatum meri honoris vel ad summum inspectionis tantum. Huc pertinent Marsilius patavinus, Wiclef, Hus; et postea Luther, Calvin aliique multi protestantes.

Similes sensus fovant graeci schismatici; hi addunt ipsum primatum honoris cum imperio civili Roma transmigrasse Constantinopolim.

Nos e contrario contendimus, primatum verae jurisdictionis cum integro ambitu jurium et officiorum in ecclesia permanere, idque vi voluntatis Christi seu ex jure divino.

Rem hanc conc. vaticanum hisce verbis sollemniter declaravit: „Quod autem in beato apostolo Petro princeps pastorum et pastor magnus ovium Dominus Christus Jesus in perpetuam salutem ac perenne bonum ecclesiae instituit, id eodem auctore in ecclesia, quae fundata super petram ad finem saeculorum usque firma stabit, jugiter durare necesse est“; et mox adjunxit canonem: „Si quis ergo dixerit, non esse ex ipsius Christi Domini institutione seu jure divino, ut beatus Petrus in primatu super universam ecclesiam habeat perpetuos successores... A. S.“ (s. IV c. 2). Unde res haec in genere saltem de fide esse cognoscitur. Dicimus *in genere*, ut discernatur quaestio, quod romanus pontifex in specie sit hic successor; qua in re aliqua distinctione opus erit.

II. *Demonstratio.* — 1. *Ex ratione theologica.* A priori quidem quaestio vix dirimi poterit. Deus enim qua omnipotenti et liberrima praeditus est voluntate, *per se* ab initio primatum unius instituere potuit, qui deinceps in aliam regiminis formam abiret; imo ipsi ecclesiae relinquere potuit *absolute loquendo*, quam velit deinceps eligere constitutionem. *Attamen*

a) de hac voluntate Christi eadem evidentia constare debet, qua nobis jam constat Petrum in dignitate veri primatis ab initio per ipsum constitutum esse. *Atqui* de ejusmodi voluntate Christi nihil omnino constat. *Ergo* primatus iste unius in et cum ecclesia permaneat oportet.

Ad majorem: Per se enim principium valet, quod omnia ministeria in ecclesiae communem et ordinariam utilitatem ordi-

nata tamdiu durare debent, quamdiu ipsa ecclesia manet, a fortiori ea, quae in ecclesiae necessitatem constituta sunt. *Atqui* primatus, quemadmodum et reliqui magistratus, in ecclesiae utilitatem, imo et necessitatem instituti sunt, quae necessitas usque in ecclesia permanebit; etenim, ut Augustinus ait, „quod christiani sumus, propter nos est; quod autem praepositi sumus, propter vos est“ (*serm. de past. 1*). Ergo primatus per se maneat oportet, vel si non, de hac nova dispositione similiter constare debet.

Imo si Christus ad ecclesiae firmitatem tuendam jam tempore apostolorum primatum in ecclesia esse voluit, ubi ob profusa charismata divina non adeo necessarius fuerit, *a fortiori* subsequentibus saeculis hoc fortissimum unitatis et firmitatis sustentaculum, recedentibus extraordinariis donis divinis et succrescentibus majoribus periculis, in ovili suo servatum vult. Unde jam et altera ratio procedit.

b) Ut in ecclesia Christi necessaria illa unitas, quae ad omnem societatem merito requiritur et quam Christus in ecclesia etiam eminenti gradu adesse voluit (cf. v. g. *Jo 10, 16; 17, 21 sqq*), semper et in omnibus, in fide et in regimine efficaciter conservetur, principio efficacissimo opus erit; cogita de tanta amplitudine territorii et diversitate membrorum, de doctrinae complexu, de periculis etc. Hoc vero principium regimen monarchicum est.

a) Utique haec consideratio aprioristica in re, quae ex integro a libera Dei determinatione dependeat, rem nostram per se non evinceret; attamen *ex altera parte* scimus, Christum de facto hanc formam pro particularibus ecclesiis jam elegisse, eandemque ab initio ipsi quoque ecclesiae universali indidisse. Quibus sub adjunctis ratio nostra vix non certitudinem attinget.

β) Diximus formam monarchicam ad unitatem exhibendam socialem efficacissimam esse; de qua re relegas, quae supra exposuimus *pg. 81 sqq*, et compendii gratia nunc audias Hieronymum *ad Rusticum* scribentem: „Etiam muta animalia et ferarum greges, auctores sequuntur suos: in apibus principes sunt, grues unam sequuntur ordine litterato; imperator unus, iudex unus provinciae; Roma ut condita est, duos fratres simul habere reges non potuit et parricidio dedicatur... Singuli ecclesiarum episcopi, singuli archipresbyteri, singuli archidiaconi, et omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur. In navi unus

gubernator, in domo unus dominus, in quamvis grandi exercitu unius signum expectatur" (*ep. 125, 15*).¹⁾

c) Idem multo evidentius apparebit, quam primum accuratius finem inspexerimus, ob quem primatus ab ipso Christo in ecclesia positus est. His tamen jam ad argumenta pervenimus, quibus voluntas Christi textibus jam Scripturae vere classicis evidentissime manifestetur.

2. *Argumentatio ex textibus classicis*, quibus olim ipsum Petri primatum ostendimus. Inde *nimirum* edocti sumus, quod Christus Dominus Petrum constituit ratione primatus ecclesiae fundamentum, clavigerum regni caelestis, confirmatorem fratrum, pastorem totius ovilis. Neque juvabit excipere, haec omnia jam verificari per ea, quae Petrus ab initio praestiterit, fundans primas ecclesias, tradens iis veram doctrinam etc. *Etenim* influxus fundamenti vel pastoris non est intellegendus in sensu tantum quodam chronologico, quo Petrus tantum primus tempore fuerit, qui ad ecclesiam vel ad ejus regimen adsumptus esset, sed sensu plane dinamico, quo ut fundamentum virtute sua et jugi influxu ecclesiam sustineat.

Neque *enim* alia ratione Matthaeus ecclesiam insuperabilem depraedicat, nisi qua super Petrum aedificata est loquente Domino: „super hanc petram aedificabo ecclesiam meam; et portae inferi non praevallebunt adversus eam“. Eandem causalem connexionem ipsa imago „aedificii super petram aedificati“ ingerit et Christus ipse alio loco insinuat, firmitatem domus praecise inde repetens, quod supra petram aedificata sit (*Mt 7, 24 sqq*). Idem valet de confirmatore fratrum, de pastore ovium; et certe fratres nullam habeant confirmationem inde, quod olim Petrus ecclesiam curaverit, sed quod virtute sua sustentante semper praesens erit. — Sic vero cum ecclesia perenni et causa perennitatis perdurare debet.

3. Eodem sensu *denique* verba Christi semper in ecclesia ejus intellecta sunt, ex cujus doctrina „Petrus in accepta for-

¹⁾ Cf. et H. Grotium *Votum pro pace ad art. 7*; vel Leibnizium *syst. theol., Lutetiae Parisiorum 1845 p. 128*.

titudine petrae perseverans suscepta ecclesiae gubernacula [etiam posteris temporibus] non reliquit" (Leo M. *serm.* 3, 3); hoc dictum multi patres et integra concilia suum fecerunt, de qua re cf. Hurter *opusc.* X 81 sqq. Plura mox ab iis audiemus, quando ex ipsa perpetuitate muneris Petrum in suis successoribus perpetuo vivere nobis declarabunt.

III. *Objectiones.* — 1. Primatus praerogativa Petri erat personalis; ergo ad alios non transmittenda. — *Resp.:* Primatus praerogativa personalis erat, in quantum alios apostolos vel alios contemporaneos a consortio (*primates cum Petro*) excludebat *cc.* quatenus successores (*primates post Petrum*) excluderet *ng.* Erat igitur personalis, quatenus non erat communis aliis apostolis; non erat personalis, quatenus apostolo non erat concessa in ipsius propriam utilitatem, sed in bonum ecclesiae. Cf. Hurter *nota ad n.* 368, 3.

Atqui excludebat etiam successores. Primatus enim in b. Petro rationem praemii habebat eique tradebatur propter merita ex actibus propriis fidei atque caritatis acquisita. Ergo primatus ad hereditariam transmissionem non magis destinatus erat, quam Petri merita.

Resp.: *Distq. antec.:* Primatus ejusque divina institutio qua talis rationem praemii habuit *ng.* Primatus, primaria intentione in utilitatem ecclesiae ordinatus, pro Petro rationem praemii habuit, in quantum ipse et non alius primum subjectum hujus potestatis eligebatur a Christo *cc.* Neque enim Petrus per actus suos Christum demum determinavit, ut ecclesiae formam regiminis monarchici potius dederit quam aliam formam, sed hac determinatione in Christo jam supposita, sibi quadantenus commisit, ut ipse prae aliis ad id munus assumeretur. — Facile dein *contrad. conseq.:* ergo ipse primatus non debebat transmitti *ng. ratio,* qua Petrus primus in primatu constitutus est, non debuit transmitti *cc.*

Similiter respondebis, si lutherani cum ipso capite suo excipiunt, si verba „super hanc petram aedificabo ecclesiam sibi vindicant successorem perpetuum“, ergo et illa alia verba ad eundem Petrum prolata: „vade post me satana; non enim sapis, quae

Dei sunt.* Illa enim verba ad Petrum referuntur, in quantum ut persona publica sustentat ipsam ecclesiam, haec vero eum respiciunt, in quantum ut persona privata propriis defectibus adhuc laborat.

2. Ecce et charismata, de quibus Paulus *1 Cor 12, 8 sqq* agit, et inprimis munus quoque apostolicum pressius sumptum a Christo in bonum et utilitatem ecclesiae institutum est; neque tamen ad successores transmitti debebant. *Ergo* neque munus primatus transmittendum erat, saltem non ex ista ratione, quod in utilitatem ecclesiae conditum erat.

Resp.: Munus apostolicum pressius cum donis extraordinariis sumptum cum aliis charismatibus institutum erat in utilitatem nascentis ecclesiae *cc.* in bonum perenne ecclesiae *subd.*; in quantum apostolatus includit munus episcopale *cc.* secus *ng.* Et contradistinguas consequentem propositionem. Cf. quae disseruimus *pg. 120 sq.*

3. Quaerunt adversarii etiam, cur Christus Dominus perpetuitatem primatus, rem tanti momenti non clarius ipse enuntiaverit. — *Resp.:* Sat clare perpetuitatem primatus Christus non semel expressit, ubi de ipsa institutione cum Petro agebat et ea proponebat, quae perpetuam successionem inferrent. *Ceteroquin* non omnia, quae Christus maxime post resurrectionem cum apostolis et discipulis suis contulit, nobis in Scripturis tradita sunt; inter ea autem, quae tunc loquebatur eis de regno Dei (*Act 1, 3*), facile etiam inveniebantur, quae constitutionem huius regni accuratius evolverent.

Neque per institutionem primatus libertas Dei in ordinanda ecclesia restringitur nisi forte necessitate quadam consequente, quae inde aderit, quod Deus propria et liberrima electione semel pro semper facta ecclesiae praecise hanc formam regiminis praestiterit; neque enim Deus idem simul velle et non velle unquam poterit.

Corollarium. Est ergo ecclesia societas essentialiter monarchica. Neque obstat, quod mortuo papa ecclesia per aliquod tempus vel etiam per plures annos capite suo destituta manet; manet enim ejus forma monarchica etiam in isto casu; de qua re haec teneas.

a) Potestas regendi suprema isto tempore actu quidem non adest, neque in toto ecclesiae corpore, neque in episcopis; adest tamen exigentia eiusdem determinata, qua novus primas omnino eligi debet; neque igitur forma monarchica tum transit in

b) Manet tunc potestas quidem episcoporum in suo ordine; est enim ordinaria eorumque muneri conexa; sed haec potestas ex sese vel illo tempore incompleta est et insufficiens ad gubernandam totam ecclesiam qua talem et exigit tanquam necessarium complementum potestatem capitis; ideoque isto tempore nec dogma ullum definiri nec concilium oecumenicum celebrari potest.

c) Sic est ecclesia tunc quidem corpus acephalum; manet tamen unum corpus monarchicum, quia potestas, qua vel tunc regitur, potestas est, quae ab uno romano pontifice dimanavit et quae vel tunc subordinatur potestati primatus, qui stricta exigentia, quam primum fieri potest, restitui debet. Talis ordo vero non est democraticus neque aristocraticus.

Manet ergo forma regiminis monarchica vel tunc, licet diversomodo i. e. manet incompleta et complenda; adest ordinatio totius ecclesiae ad subjectionem sub primate, licet actualis subjectio non adsit. Unde et sedes romana merito dicitur manere defuncto sedente; sedes enim romana habetur essentialiter in iuribus primatus. Haec iura essentielle et necessarium elementum ecclesiae sunt, cum ipsis etiam primatus tunc saltem moraliter perdurat perennitas autem physica personae principis tam stricte necessaria non est, ut secundum id, quod fert natura humana mortalis, plane interrumpi nequeat.

§ 2. De ipso Petri successore.

Jam inquirendum est, in quo primatus in ecclesia sit permansurus. De hac re simplici assertionem definitur: „Romanus pontifex est Petri in primatu successor“; id quod etiam totidem verbis per *conc. vaticanum l. c.* enuntiatur in *can. ad cap. 2 sessionis IV*: „Si quis dixerit romanum pontificem non esse b. Petri in eodem primatu successorem, A. S.“ Cf. integrum hoc caput, necnon et *conc. florent. decr. unionis* et *conc. lugd. II form. fidei*.

Res est, ut ex dictis elucet, de fide definita. Attamen si rem dicimus de fide esse, id intelligi debet „de romano pontifice ut historice et de facto habetur in ecclesia absque interruptione ab initio temporis, relictis quaestionibus et hypothesebus in schola plus minusve libere agitatis, quoad perpetuitatem urbis Romae et conjunctionem primatus cum sede romana“ (episc. Pie in hac causa relator, *col. lac. VII 293*). De fide igitur est, quod romanus pontifex hucusque erat et nunc est Petri successor: num nexus inter ecclesiam romanam et munus universale primatus talis sit, ut numquam solvi possit nec sub ulla conditione, haec alia

quaeslio est; de qua postea brevis sermo recurret. Cf. Van Laak I 2 n. 97.

I. *Ratio theologica.* — Audivimus in disputatione antecedente, s. Petrum ob perennitatem primatus successorem eumque utique visibilem necessario habere. *Atqui* alius assignari non poterit neque unquam assignari poterat nisi solus romanus pontifex. Hic igitur erit revera Petri in primatu successor.

Minor argumenti prorsus evidens est ex historia ecclesiastica, quae evidentissime testatur nullum unquam episcopum primatum in orbe christiano serio vel cum effectum sibi attribuisse vel nunc sibi attribuere praeter episcopum, qui Romae sedet et cui integra tam numerosa ecclesia catholica hanc dignitatem prompto animo adjudicat.

Quoad majorem propositionem vero omnino manifestum est, primatem in ecclesia ex voluntate Christi etiam cognoscibiliter manifestum esse debere, neque per longissima temporis spatia latenter existere posse. Primatus enim perpetuus ecclesiae promittitur, in quantum per virtutem quandam dynamicam, ut fundamentum totius aedificii et ut pastor ovium, breviter, ut ille, qui actu regat, potestate regiminis sustentet universam communitatem; hoc vero fieri non poterit, nisi potestas ejus communiter saltem ab universis agnoscitur.

II. Accedit alterum argumentum ex testimonio historico et unanimi consensu majorum nostrorum inde a primis ecclesiae saeculis. Qua in re pauca *praenotanda* erunt.

a) *De auctoritate testium nostrorum.* — a) Testimonium patrum vel ipsorum pontificum, quo maxime nitimur, certe hoc loco non ex auctoritate dogmatica premendum erit. Eidem vero absque dubio convenit auctoritas fide humana digna; etenim qualis ecclesiae constitutio ex voluntate Christi et ex praedicatione apostolorum esse debeat, illi optime scire possunt et testari, qui in hac communitate ipsa ab initio constituti erant. Sic vero de scientia eorum necessaria dubitari nequit.

Sed et veracitas necessaria in his testibus nostris non desideratur; neque enim universa ecclesia, in qua tot semper et tam Probi homines in eminentiore loco constituti erant, tanti mendacii

vel fraudis et deceptionis rea declarari poterit, quanta necessario requiritur ad falsam in hac re doctrinam in ecclesia introducendam et universaliter in ea retinendam.

β) Idem valet de ipsis romanis pontificibus propriam suam dignitatem manifestantibus. Et ipsi de hac re ab initio certam scientiam habere poterant et debebant. *Ex altera parte praeprimis* his viris auctoritatem humanam conciliat nota eorum doctrina et sanctitas et summa confidentia, qua dignitatem istam sibi vindicant; omnes enim usque ad annum 350 sancti ab ecclesia habentur. — Porro plurium pontificum, praesertim antiquiorum, enuntiationes hac in re epistulis desumuntur synodicis, quae non sine consensu vel approbatione multorum quoque episcoporum conscriptae et promulgatae sunt; audiamus hic unum loco multorum: „Necessum est, ait Julius I, vobis notum facere, etiamsi solus scripserim, non ideo mei solius, sed omnium episcoporum, qui in Italia sunt et qui in his partibus degunt, esse illam sententiam“ (*ep. 1 ad eusebianos n. 8*); cf. Constant in *praef. gen. ad epp. Rom. Pont. I 33*. — Tandem romani pontifices in hac re mentiri vel decipere omnino non poterant. Reclamasset enim e vestigio universus fere orbis christianus, *partim* ex rationibus ipsius religionis propriis, quibus semper homines sat numerosi in ecclesia movebantur, *partim* ex motivis naturalibus; neque enim homines facile auctoritatem injuste usurpatam cum silentio sustinent. Cf. Hurter *n. 371*.

b) *Altera adnotatio methodica*. — Et saeculo quidem IV et V primatum universim atque clarissime agnitum fuisse hodie vel plurimi protestantes aliique acatholici concedere solent. Pro temporibus vero ante concilium nicaenum omnes fere acatholicos adversarios habemus, quamvis de aetate, quando haec agnitio increbuerit, et ipsi dissentiant. Sufficeret nunc omnino ad rei nostrae veritatem evincendam, ut eandem ostenderemus vel posteriore tempore legitime extitisse; sic quoque divinam institutionem et revelationem sibi vindicaret, sine qua non solum dogmatice, sed etiam apologetice inexplicabilis restaret; ut tamen efficacius exceptio adversariorum infirmetur, ex testimoniis vetustiora communiter seligamus et ea maxime, quae concilio nicaeno antecedunt.

Argumentum. — Ipsa argumentatio ad hanc formam reduci potest: Universa ecclesia ab ipsis suis primordiis verbis et factis, theoretice et practice consentit in agnoscendo primatu romani pontificis, quem etiam ex divina dispositione a Petro vera successione semper derivabat. Atqui talis consensus non solum theologicæ, sed et apologetice criterium certum est veritatis et divinae hac in re

revelationis. *Ergo* merito tenetur romanum pontificem jure divino b. Petri in primatu successorem esse.

Minor ex praenotationibus jam patet, maxime inde, quod talis consensus, loco et tempore universalis, circa veritatem summi momenti atque vere fundamentalem, a qua ipsa constitutio et natura ecclesiae dependeat, in tanto coetu hominum exoriri non potuit, nisi revera per apostolos ad divinam quandam institutionem reduceretur. — Restat, ut *majorem argumenti* propositionem accuratius illustremus; in qua re distinctius duplicem primatus potestatem consideremus: *magisterii* (A) et *regiminis* (B).

A. Antiquissima ecclesia jam testis est, romanum pontificem primatum habere doctoris in universa ecclesia. *Ipsius enim* sententiam pro se habere semper idem erat ac vincere, eidem docenti obsecundare idem semper erat ac „non hallucinari“ i. e. non errare¹⁾; sed et ipse romanus pontifex jus hoc et officium semper sibi vindicabat, fidem rectam summa auctoritate, sententia suprema et inappellabili maxime contra haereticos custodiendi.

a) Ita Victor (*jam saec. II*) quartodecimanos, qui pascha resurrectionis die 14. Nisan cum lege mosaica celebrare vellent, summo rigore condemnabat, recalcitrantibus ipsam excommunicationem comminatus. Stephanus rebaptizantes, s. Cypriano ejusque conciliis africanis minime obstantibus, sua auctoritate reprobabat. Damnavit apollinaristas Damasus (378), Siricius Jovinianum, collaudante Ambrosio (*ep. 8*); Zosimus pelagianos, Coelestinus nestorianos, Leo M. Eutychen condemnabat. Ipsae haereticorum condemnationes a conciliis jam factae vim et efficaciam peremptoriam non acquirebant, nisi per romanum pontificem approbatae fuerant; imo iisdem conciliis sententiam sequendam in antecessu praescribebant pontifices, ut hoc factum est contra Nestorium (Coelestinus) et Eutychen (Leo M.) (cf. Hurter *n. 382*).

b) Ex altera parte etiam ii, quorum fides in suspicionem vocata erat, ab antiquissimis temporibus solliciti erant, ut apud romanam cathedram (i. e. „s. Petri cathedram“) se purgarent. Ita „Origenes in epistula, quam scribit *ad Fabianum*, romanae urbis episcopum, poenitentiam agit, cur talia scripserit; et causam emeritatis in Ambrosium [quendam] refert, quod secreto edita in

¹⁾ Ita Dionysius alex., qui Xystum II de cujusdam baptismo consulens haec scribit: „Profecto opus habeo, frater, consilio tuo et sententiam tuam expeto, ne forte ipse halluciner tali ad me negotio delato“ (Euseb. *H. E. VII 9*).

publicum protulerit" (Hieronymus *ep.* 84, 10). — Similiter „cum Dionysius (alex.) episcopus contra Sabellii haeresim ad Ammonium et Euphranorum studio religionis permotus scripsisset, quidam ex ecclesia fratres Romam se contulerunt illumque apud cognominem Dionysium romanum episcopum accusarunt; quibus hic auditis misit quoque ad Dionysium (illum alexandrinum) litteras, ut indicaret, qua de re accusatus ab illis fuisset; ille vero quam primum sui purgandi causa libros edidit, quos inscripsit *Elenchus et Apologia*" (Athanasius in l. *de sent. Dionys.* 13). Ita et Marcellus ancyranus, Valens et Ursacius Julium adibant, ita Vitalis presbyter antiochenus Damasum, ita Rufinus nimio studio Origeni deditus Anastasium etc. (Hurter n. 379).

c) Et ipsi haeretici tunc temporis fere omnes vehementer conati sunt, ut romanum pontificem ad suas partes altraherent vel saltem communionem cum ipso retinerent aut recuperarent. Ita teste Epiphanio (*haer.* 42, 1) Marcion fecit, ita et montanistae, ut refert Tertullianus c. *Praxeas* 1; ita Felicissimus in sua contra Cyprianum rebellione egit (Cypriani *ep.* 55, 14); ita donatistae ut tradit Optatus (II 4), ariani, pelagiani, Nestorius, Eutyches mulique alii, de quibus agit historia ecclesiastica.

d) Huc referendum est etiam celeberrimum testimonium s. Irenaei, de quo ob maiorem ejus antiquitatem paulo accuratius agendum.¹⁾ Est autem hujusmodi: „*Ad hanc (romanam) ecclesiam propter potiore[m] principalitatem [= auctoritatem] necesse est omnem convenire ecclesiam, hoc est eos qui sunt undique fideles, in qua [= per quam vel in unione cum qua] semper ab his qui sunt undique conservata est ea quae est ab apostolis traditio*" (*adv. haer.* III 3, 2).

α) Multa quidem circa singula textus verba controverlebantur; sensus tamen, rem nostram quod attinet, clarus est. S. Irenaeus in contextu inquit, qua via vera doctrina revelata seu catholica contra haeticas depravationes inveniri possit; ut talem vero proxime commendat recursum ad ecclesias apostolicas, ab apostolis nimirum fundatas, quarum episcopis primis ipsi apostoli perfectam doctrinam tradiderint. „Quoniam tamen longum est omnium enumerare ecclesiarum successiones“, compendii gratia attentionem excitat ad doctrinam vel solius ecclesiae romanae, utpote quae „maxima et antiquissima et ab omnibus cognita et a gloriosissimis apostolis Petro et Paulo Romae fundata“ sit. — In hoc contextu sensus et vis verborum ejus satis aperte constat et hic erit: „Cum ecclesia romana propter pot(ten)tiorem ejus principalitatem omnes ecclesiae in fide consentire debent“; ergo et huic ecclesiae

¹⁾ De critica textus hujus inquisitione cf. Dieckmann o. c. II n. 771 sq.

vel sic suprema in rebus fidei auctoritas competeat prae universa societate fidelium.

β) In ipso textu porro vox „*principalitas*“ certo significat auctoritatem; ubicunque enim in latina operis Irenaei versione ista vox occurrit, semper hunc sensum fundit (adhibetur ex. g. de principatu Dei, Christi, animae in corpus) et ubicunque alias pro latino verbo *principalitas* habemus graecum originale, legitur αὐθεντία sive semel ἀρχή. — Quod *deinde* occurrit in textu „*convenire*“, certe non intellegi potest localiter, id quod simpliciter est impossibile; sed in sensu morali eodem ac consentire. — Sic vero iterum ecclesiae romanae etiam expressius eminens auctoritas in rebus fidei adjudicatur et ea pro omnibus ecclesiis, pro „omni ecclesia“ obligatoria („*necesse est*“) declaratur: primatus doctrinae.

De his, quae sequuntur major controversia est, maxime de verbis „*in quo*“. Nos dicimus: haec salva argumentatione nostra etiam neglegi possunt, quamvis et horum sensus ex praecipua saltem parte prorsus obviis et clarus sit.

De *difficultatibus* quibusdam cf. Pesch n. 489. Solum hoc nota, quod ecclesia romana cum ipsis ecclesiis apostolicis comparatur eisque praepositur; quare ratio ejusdem potioris principalitatis non inde deduci poterit, quod romana ecclesia apostolica tantum sit, sed potius inde, quia a „gloriosissimis apostolis Petro et Paulo fundata“ sit.

B. Teste universa ecclesia romanus pontifex supremum quoque regimen in ecclesia habet.

a) In *rebus ad administrationem spectantibus* vel quoad bonum commune in genere, saltem quam primum agebatur de rebus gravioris momenti. Constat enim romanos pontifices non solum romanam provinciam administrasse vel Italiam vel occidentem, sed simpliciter universam ecclesiam, cujus graviora negotia ubique et semper sua auctoritate composuerunt, sive per se sive per legatos suos. — *Ex altera parte* vero undique eorum consilium et auxilium in ejusmodi rebus ultro a fidelibus expetebatur. Qua in re Hieronymus ex propria experientia haec profert: „Cum in chartis ecclesiasticis juvarem Damasum romanae urbis episcopum, et orientis occidentisque synodicis consultationibus responderem etc.“ (ep. 123, 10).

α) Jam *exeunte primo saeculo* Clemens rom. — vivo adhuc Joanne apostolo — potentissimas litteras ad ecclesiam corinthiorum dedit, ubi factio quaedam contra legitimos superiores

ecclesiasticos rebellaverat, hosque rebelles efficaciter ad debitam oboedientiam et subjectionem revocavit „ad pacem eos congregans et reparans fidem eorum“ (Iren. *III* 3); quae litterae tantae auctoritatis in ista ecclesia erant, ut deinceps in publico fidelium conventu praelegi solerent teste Dionysio corinthiorum episcopo (Eusebius *IV* 23).¹⁾ — Neque id erat proprium hujus Clementis vel factum extraordinarium: romani pontifices ex communi jure ordinationes administrativas pro universa ecclesia emittebant, indicentes v. g. pro universa ecclesia tempus celebrandi festa paschalia, dicente Leone M. ep. 96: „Hoc divina institutio et paterna traditio ad nostram sollicitudinem voluit pertinere“.

Iidem ex proprio officio invigilabant, ne canones vel statuta ecclesiastica violarentur;²⁾ ea tamen condicione, ut et jus sibi vindicarent pro temporum adjunctis in iis dispensandi eaque mutandi. Ita episcopos ad alias sedes transferebant contra statuta concilii jam nicaeni I, ita Gregorius M. in impedimentis matrimonialibus cum anglis dispensavit.

Pro regionibus dissitis vicarios sibi substituebant, ut episcopum arelatensem pro Gallia, tarraconensem pro Hispania, thessalonicensem pro Illyrico, ad quem Innocentius: „Arripe, inquit, itaque, dilectissime frater, nostra vice per suprascriptas ecclesias salvo eorum primatu curam, et inter ipsos primates primus, quidquid eos ad nos necesse fuerit mittere, non sine tuo postulent arbitratu; ita enim aut per tuam experientiam, quidquid illud est, finietur aut tuo consilio ad nos usque perveniendum esse mandamus“ (ep. 13). His vicariis sic largam quidem potestatem tribuebant, hac tamen condicione, ut de potioribus negotiis et ipsi ad romanam sedem referrent (cf. Hurter *n.* 383 *g*).

Sui muneris esse censebant, episcoporum primorum saltem et praeprimis ipsius episcopi constantinopolitani electionem approbare vel et reprobare; suae potestatis esse tenebant, concilia ex universa ecclesia convocare eorumque vel oecumenicorum decreta approbare vel et irritare (Hurter *ib. e*). — Uno verbo vix ullum munus regale in ecclesia restat, quod romanae sedis episcopi suum proprium non existimaverint vel exercuerint. Qui vero sic curam universae societatis agit, eidem praepositus est.

β) Neque ex sua parte ecclesia invita erat: undique enim romanorum pontificum consilia expetivit, non solum in rebus fidei seu doctrinae, sed etiam quoad administrationem, ut ex testimonio s. Hieronymi modo audivimus. Huc referas factum illud

¹⁾ De hac epistula cf. quae adjunguntur sub γ.

²⁾ Cf. quae infra dicuntur de Zosimo in causa Apiarii *p.* 279 *sq.*

antiquissimum, quod s. Polycarpus ex remoto oriente (Smyrna) Romam petiit, Aniceti adeundi causa, ut eum in variis controversiis, maxime de die paschatis celebrandi consuleret. Teste Eusebio (*H. E. V 3*) martyres quoque lugdunenses pro pace ecclesiarum Asiae erroribus Montani perturbatarum ad Eleutherium legatione functi sunt (a. 177); idem et s. Cyprianus testatur, qui s. Stephanum rogat, ut litteris ad episcopos Galliarum missis curet, ne Marcianus arelatensis episcopus novatianus ecclesiastica communione ulterius gloriatur, et aliis litteris, in provinciam et ad plebem arelatensem scriptis, alterius episcopi electionem urgeat. Alia multa invenies apud Hurter *n. 374*.

Similiter auxilium a sede romana undique et continuo petebant, quicunque persecutionem intra ecclesiam patiebantur rebusque adversis detinebantur, non solum personae privatae, verum etiam integrae ecclesiae; qua in re pontifices et sponte processerunt. Ita cum tumultus inter monachos Palaestinae orti essent, s. Leo Juliano coënsi, suo per orientem vicario, scripsit: „Cupio me super his plenius edoceri, ut etiam talium correctioni congrue statuatur“ (*ep. 113*); ita Innocentius I sollicitum se ostendit de molestiis, quas pelagiani s. Hieronymo apud Bethlehem intulerunt. Basilius vero postquam Damaso tristissimum orientis statum exposuit, subicit haec verba: „Horumce malorum unicum esse remedium duximus vestrae commiserationis visitationem“ (*ep. 70*); de qua re et ad Athanasium idem Basilius scribit: „Nobis autem operae pretium esse visum est ad episcopum Romae scribere, ut res nostras invisat, et consilium dare, ut cum illinc communi ac synodico decreto aliquos mitti difficile sit, ipse hoc negotium suo marte aggrediatur“ (*ep. 69, 1*). — Sic et archimandritae et monachi secundae Syriae persecutioni eutychianorum obnoxii ad „sanctissimum et beatissimum universae orbis terrae patriarcham Hormisdam, continentem sedem principis apostolorum“ confugiunt, quem „Christus Deus noster principem pastorem et doctorem et medicum animarum constituit“ (*ep. 19 ed. Thiel a. 517*).

Romanorum vero antistitem sollicitam curam, qua aliis ecclesiis pauperibus in tot persecutionibus succurrere consueverant, jam saeculo II Dionysius, corinthiorum episcopus, extollit in sua *ad romanos ep.*, de qua refert Eusebius *H. E. IV 23*. — Ratio vero in his omnibus semper eadem recurrit, quia romanus pontifex ex divina ordinatione locum subiit principis apostolorum.

γ) Hic idoneus erit locus, pauca accuratiora addendi de testimonio, quod in re fert celeberrima s. Clementis rom. epistula.¹⁾

¹⁾ Largam de hac re literaturam congestam invenies apud Van Laak I 2. n. 105.

Quis proprie est auctor epistolae? — Haec epistula, secundum inscriptionem, ab ecclesia quidem romana procedit, at hoc factum esse ex auctoritate ejus, qui in hac ecclesia praesidebat i. e. s. Clementis, evidens esse videtur. Hoc inprimis constat *auctoritate veterum auctorum*, ex quibus eminet testimonium Dionysii, proprii ipsorum corinthiorum episcopi, qui c. a. 170 de eadem re ad Soterum papam scripsit (Eusebius *IV* 23, 11), qui etiam addidit eandem epistolam ex antiqua consuetudine in ista ecclesia publice legi, qua consuetudine vera hujus rei traditio facile retinebatur. Idem testantur et Eusebius *III* 38, 1 et Hieronymus *de viris illustr.* 15. — Idem patet et *ex interna ratione*. Neque enim ecclesia scribit nisi per eum, qui in ipsa auctoritatem habet; talis autem jam tunc erat episcopus isque solus, „sine quo ecclesia non nominatur“ (Ignatius); de quo idem Ignatius ait: „Separatim ab episcopo nemo quidquam faciat eorum, quae ad ecclesiam spectant“ (*ad Smyrn.* 8). Similis modus loquendi occurrit etiam in inscriptione epistolae, quam ecclesia lugdunensis ad Victorem papam dedit; et hanc Eusebius ita explicat, ut Irenaeus hujus ecclesiae episcopus eam scripserit „nomine fratrum, quibus praeerat in Gallia“ (*H. E. V* 24, 11). — Scripsit igitur Clemens qua caput ecclesiae romanae.

Quae est vis hujus epistolae? — Scripsit Clemens inprimis plena cum auctoritate; ad quod perspicendum juvat pauca inde proferre verba: „Haec, . . . ut vos officii vestri admoneamus, scribimus“ (7, 1; cf. et 47, 6). „Vos igitur, qui seditionis fundamenta fecistis, in oboedientia subditi estote presbyteris et correctionem suscipite in paenitentiam“ (57, 1): per imperium verum corrigit defectus. — „Sin quidam non obtemperaverint iis, quae (Christus) per nos dixit, cognoscant offensionem et periculo non parvo sese implicaturos esse; nos autem innocentes erimus ab hoc peccato“ (59, 1). En oboedientiam sibi vindicat, perinde ac si Christus per eum locutus esset. — „Gaudium [vero] et laetitiam nobis praestabitis, si oboedientes facti iis, quae scripsimus per Spiritum Sanctum, resecetis illegitimum zeli vestri studium secundum exhortationem, quam de pace ac concordia fecimus in hac epistula; misimus autem viros fideles et castos, a juventute usque ad senectutem inculcate nobiscum versatos, qui et testes erunt inter vos et nos“ (63): non solum monet, sed etiam executioni providet. — Haec absque dubio auctoritatis plenissima sunt; quare et Harnack linguam ait epistolae esse „expressionem officii, caritatis simulque auctoritatis“. ¹⁾

¹⁾ „Glänzender als die römische Gemeinde durch den sog. ersten Clemensbrief hat sich keine zweite in die Kirchengeschichte eingeführt. Jenes Schreiben beweist, daß bereits am Ende des 1. Jahrhunderts die römische Kirche mit mütterlicher Sorgfalt für die entfernten Gemeinden

Haec auctoritas vero auctoritas ipsius primatus seu auctoritas universalis est. Neque enim alia auctoritas excogitari poterit, qua romana in ecclesiam corinthiorum praevaleat; praesertim cum aetate ista Joannes apostolus adhuc inter vivos fuisse merito creditur. Neque enim ratione patriarchatus ecclesia romana in Corinthum valebat, quae urbs ad occidentem non pertinebat tunc; neque ratione apostolicitatis, cum ecclesia corinthiorum a Paulo apostolo fundata pariter apostolica fuerit ac romana. Quare et acatholici auctores, ut Sohm et Lightfoot, hanc rem fere concedunt.

Exceptiones, quas adversarii adferunt, duo premunt puncta: a) non agi in epistula de correptione auctoritativa, sed de correptione tantum fraterna, et b) epistolam illam non esse scriptam ab ipso Clemente, sed ab ecclesia romana qua tali. Utraque exceptio ex dictis fere refutata est; accuratiora quoad singula videre licet apud Van Laak l. c. 1 2 p. 121 sqq.

b) Primatus sedis romanae non minus luculenter patet quoad res judiciales, in quibus ab antiquis temporibus semper supremum tribunal praebebat; id quod jure inde inferas, quod de iis quoque judicia ferebat, qui ipsi iudices per orbem constituti erant i. e. de episcopis.

a) Et inprimis ipsi romani pontifices ad suum tribunal vocabant (ne quid dicamus de haereticis, de quibus supra egimus) episcopos, ut rationem redderent de negotiis et operationibus suis, praesertim cum alios episcopos deposuerant. Multa ejusmodi exempla refert Hurter n. 377; ex quibus unum vel alterum huc adferre nobis sufficiat.

Ita „Julius *ecclesiasticam sequens regulam*¹⁾ et ipsos [eusebianos] Romam venire jussit et divino Athanasio ad iudicium diem dixit; qui simul ac citationem accepit, in viam quam primum se dedit“ (Theodoretus H. E. III 4). — Notissima vero sunt ex historia ecclesiastica, quae ex parte Innocentii papae²⁾ in causa

gewacht hat und daß sie damals die Sprache zu reden verstand, die ein Ausdruck der Pflicht, der Liebe und der Autorität zugleich ist“ (*Dogmengeschichte* I 485).

¹⁾ „An ignoratis, ait Julius, hanc esse consuetudinem, ut primum nobis scribatur et hinc, quod justum est, decernatur?“

²⁾ Hic africanis scripsit: „Quidquid quamvis disjunctis remotisque provinciis ageretur, non prius ducerent finitum [patres], nisi ad hujus sedis notitiam perveniret.“ Ad hunc pontificem referas illud Augustini: „Roma rescripta venerunt; causa finita est; utinam finiretur et error!“

s. Joannis Chrysostomi et per Leonem M. in causa Eutychetis peracta sint, qui a Flaviano condemnatus ad illum pontificem appellat; unde Leo ad Flavianum scripsit: „Facti tui volumus nosse rationem et usque ad nostram notitiam cuncta deferri“; et cum instantia ab eo iterum postulat, ut sibi „plenissime et lucide universa, quod ante facere debuit, indicari festinet“ (*ep. 23*). — Similiter provocare possumus ad iudicium Zosimi de Urso et Tuentio illicite ordinatis et de Herote et Lazaro lato (*ep. 4 et 2*); ad modum procedendi Bonifatii in causa Maximi valentinae civitatis episcopi (*ep. 3*); ad tot epistulas Gelasii, quibus Orientis episcopis condiciones praescribit pro impetranda venia ob schisma contractum.

β) Vice versa ad hanc sedem undique episcopi appellabant depositi, sive haec depositio facta est a synodis provincialibus sive a metropolitibus: ita circa a. 251 Basilides et Martialis Legionis et Asturicae in Hispania episcopi a concilio provinciali depositi, ut testatur Cyprianus *ep. 67*; ita Sabinus et Felix, qui in locum Basilidis et Martialis ordinati erant; ita Athanasius et Petrus antislites alexandrini, qui teste Hieronymo (*ep. 127, 5*) „quasi ad tutissimum communionis suae portum Romam confugerant“, et „hujus sedis auxilium postularunt“ (Bonifatius *ep. 15, 6*).

Ad hanc sedem confugerunt s. Chrysostomus et Theodoretus in concilio ephesino a Dioscoro depositus, „apostolicae sedis expectans sententiam, ut sibi rectum ac justum tribunal provocanti opem ferat“ (*ep. 113*). Huc provocabat Flavianus constantinopolitanus, huc tam multi alii, ut taedeat largiorem texere catalogum. Merito Leo M. ad episcopos per provinc. vienn. haec scribit: „Nobiscum vestra fraternitas recognoscat, apostolicam sedem pro sui reverentia a vestrae etiam provinciae sacerdotibus *innumeris relationibus* esse consultam et per diversam, *quemadmodum vetus consuetudo poscebat*, appellationem causarum aut retractata aut confirmata fuisse iudicia“ (*ep. 10, 1*).

Appellabant vero hi omnes plerumque optimo successu, ut ex factis jam commemoratis patet; id quod etiam Sozomenus de episcopis ab arianis depositis tradit: „Episcopus igitur romanus [Julius], cum singulorum causas cognovisset omnesque in nicaenae fidei doctrinam consentientes reperisset, tanquam idem cum ipso sentientes in communionem recepit; et quoniam *propter sedis dignitatem omnium cura ad ipsum spectabat*, suam cuique ecclesiam restituit“ (*H. E. III 8*); cf. etiam Socratem *II 15*; Basilium *ep. 263*.

γ) Omnia haec apte recapitulari possunt in iis, quae a Leone M. variis in causis praestita sunt. Appellat Eutyches archimandrita a Flaviano patriarcha constantinopolitano ejusque synodo ad rom. pontificem Leonem, profitens se omnibus modis esse secuturum, quidquid in re ista fidei judicaturus esset (*ep. 21; M 54, 714*). De eadem re scribit et Theodosius II imperator rogans, ut Flavianus damnaretur. Leo summa auctoritate causam contra Flavianum assumit, ad ipsum rescribens: „Ante omnia nos instruere debebas“ (*ep. 23; M 54, 731*) et „facti tui nosse volumus rationem“ (*ib.*). Scribit denique et ipse Flavianus licet serius et submisce rogat et ipse, ut Leo communem rem sanctarumque ecclesiarum compositionem vindicaret (*M 54, 747*). Et sic demum tanquam supremus fidei judex „plenius rescripsit L., ut fraternitatem tuam, quid de tota causa constitui debeat, instruamus“ (*ep. 27; M 54, 752*).

Interim a Theodosio concilium Ephesum convocatum est; mittit legatos suos Leo cum celeberrima fidei epistola. Legati ibi excluduntur, epistola supprimitur — et Leo concilium istud „latrocinium“ esse declarat (*ep. 95*), annuente concilio vero chalcedonensi, quod mox auctore Leone et agente Marciano imperatore congregatum est.

Huic concilio jam Leo praeerat ut caput membrorum, per legatos suos, qui stricte jubent excludi Dioscorum, in qua re eis obedientia praestatur; „jubet subscribi suae epistolae dogmaticae ad Flavianum a multis aliis episcopis, a concilio chalcedonensi, quin discussionem de ea permittat; renuit approbare canonem 28 concilii chalcedonensis, qui proinde neque ab ecclesia graeca susceptus est; ratio vero horum omnium ea est, ut in persona humilitatis meae Petrus honoretur“. Et „Petrus per Leonem locutus est“ respondet ipsum concilium“ (*Van Laak Repetitor. p. 94*); cf. d'Herbigny II 120–136.

C. Tota res vero confirmationem non exiguam inde habet, quod et ipsi principes saeculares, ipsi imperatores byzantini antiquitus saltem non semel sollemnissime eam agnoverant; quibus communio cum hac sede norma erat, qua vere catholici discernerentur.

Hanc regulam jam imperatores inter gentiles agnovisse videntur; „cum enim Paulus samosatenus [a synodo antiochena depositus] e domo ecclesiae nullatenus excedere vellet, interpellatus imperator Aurelianus rectissime hoc negotium dijudicavit, iis domum tradi praecipiens, quibus italici christianae religionis antistites et romanus episcopus scriberent“ (*Eusebius VII 30*). Justinianus vero imperator, ceteroquin violentus contra s. sedem, nihilominus haec ad Joannem II scribit: „Non patimur quidquam, quod ad ecclesiarum statum pertinet, quamvis manifestum et in-

dubitatum sit, quod movetur, ut non etiam vestrae innotescat sanctitati, quae est caput omnium sanctarum ecclesiarum⁴. — Similia professi sunt Gratianus, Valentinianus et Theodosius in suo edicto *de fide catholica ad populum constantinopolitanum* (cod. theod. XVI tit. 1 leg. 2).

Corollarium. His apte consideratis jam de sensu verborum dubitari nequit, quibus Ignatius martyr romanam alloquitur ecclesiam: „Ignatius... ecclesiae dilectae et illuminatae voluntate ejus, qui vult omnia quae sunt secundum caritatem, Jesu Christi Dei nostri, quae et praesidet in loco regionis romanorum (ἡ τις καὶ προκάθεται ἐν τόπῳ χωρίου Ῥωμαίων), digna Deo, digna decore, digna beatitudine, digna laude, digne ordinata, digne casta et caritatis coetui praesidens (προκαθήμενη τῆς ἀγάπης), Christi legem habens... plurimam in Jesu Christo, Deo nostro, et interminatam opto salutem“.

α) Dicitur heic romana ecclesia praesidere quidem in regione romanorum, mox vero et obiectum additur, cui praesideat — προκαθήμενη τῆς ἀγάπης. Vox ista προκαθῆσθαι absque ullo dubio assumit sensum praesidendi. Neque enim alium sensum habere potest ista vox nisi aut localem (= ante locum quendam situm esse), aut moralem (= praesidere); ille prior simpliciter excluditur; ergo admittendus est alter sensus *praesidendi*. — Cf. etiam *ad Magn 6*, ubi eadem vox bis occurrit et bis sensum postulat regendi.

β) Cui ecclesia ista praesideat, accuratius determinatur secundo inciso: „quae praesidet caritati.“ Sed quid est ista „caritas“? — Multae sententiae ab adversariis romani primatus excogitatae sunt; nulla verior est quam quae caritatem interpretatur pro societate eorum, qui caritate conjuncti sunt, fratrum. Ita occurrit et alibi apud eundem Ignatium, qui *ad Trall. 13, 1*: „Salutat, inquit, caritas (ἀγάπη) smyrnaeorum“ i. e. fratres smyrnaei.¹⁾ Haec interpretatio postulatur ab ipsa voce προκαθῆσθαι, quae si non localiter (id quod jam exclusum est) adhibetur, semper ad coetum quendam hominum refertur.

Vox „caritatis“ i. e. ecclesiae porro prorsus absolute dicitur, quin adiciatur ullus locus vel determinatio particularis; quae enim priore inciso additur, non objectum, cui praesideat, denotat, sed locum tantum, in quo resideat et unde praesideat. Ergo praesidium merito extenditur, quousque fratrum caritas patet, ad

¹⁾ Similiter legitur *ad Philad 11, 2*; *ad Smyrn 12, 1*; sed et *ad Trall 3, 2*, ubi dicit: „exemplarium caritatis vestrae mecum habeo in episcopo vestro“, quem deinde laudat ob disciplinationem et potentiam. Unde vox caritatis certe videtur intellegi non secundum ordinem virtutis dilectionis, sed secundum intellectum ordinis socialis.

universam ecclesiam. Quare idem s. Ignatius ex hoc principio universali statim pro ecclesia particulari haec deducit: „Memores estote in precibus vestris ecclesiae Syriae, quae mei loco Deo pastore utitur; solus Jesus Christus illam vice episcopi reget (ἐπισκοπήσει) atque vestra caritas“ (9, 1). Etiam illud intellegas, qua ratione idem sanctus de ecclesia romana scribere potuerit: „alios docuistis; ego vero illa quoque firma esse volo, quae docetis et praecipitis“ (3, 1). Largiora invenias Van Laak *l. c. p. 132 sqq.*

Schollon. Audivimus modo testimonium Ignatii, supra jam audivimus Clementem rom. atque Irenaeum clarissime suffragantes pro primatu romani pontificis. Adde, quod et in libro Hermae pastore textus invenitur, qui eundem primatum non obscure profiteatur: et habemus ex illis priscis ecclesiae temporibus suffragia pro primatu et successione legitima romani pontificis tam luculenta tamque numerosa, quam pro nullo fere alio dogmate christiano inveniuntur.

Est autem textus Hermae ex *Vis. II 4*: „Scribe duos libros unum mittes Clementi et alterum Graptae; Clemens mittet ad exterarum civitates; ei enim adjacet hoc (ἐπιτέτραπται)“. Agitur hic de revelationibus, quae ex mandato, ut ab Herma saltem supponitur, prophetico et divino, ecclesiis non huic vel alteri tantum, sed indefinite „exteris“, toti ecclesiae communicandae sunt. Tanquam minister hac in re divinitus designatur Clemens ille romanus pontifex non transeunter vel specialiter ad hoc electus, sed quia jam ad ejus stabile munus et officium pertinet, ut ita cum ecclesiis ex divina auctoritate communicet. His vero iterum ratio primatus verificata invenitur.¹⁾

III. *De sententia s. Cypriani.* — 1. Neque notabilis difficultas fieri poterit ex quibusdam verbis obscurioribus s. Cypriani *de unitate ecclesiae* 5: „Episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur“; unde nonnulli aequalitatem absque discrimine non excepto romano pontifice omnibus episcopis vindicari autumant.

Respondeamus: a) *magis indirecte.* — Cyprianus, etsi primatum revera negasset, non potest praevalere contra consensum ceteroquin unanimem, praesertim cum et praejudicium speciale contra se habeat ex continua ipsius cum romano pontifice contentione; unde ea, quae cum primatu vix componi queunt, praesertim in iis epistulis inveniuntur, quae sub aestu hujus contentionis scriptae sunt.

¹⁾ Cf. *ZfKTh* XXVIII (1904) p. 44.

Ceteroquin Cyprianus primatum *practice saltem* non semel neque uno modo agnovit. Ita ecclesiam romanam „radicem et matricem ecclesiae catholicae“ vocat (*ep. 48, 3*) vel et „caput et radicem“ (*ep. ad Jubaianum*); et haec ideo, quia haec „principalis ecclesia“ per veram successionem pergit esse „cathedra Petri“ (*ep. 59, 14*). Ita *ep. 68* ipsum Stephanum papam hortatur, ut Marcianum episcopum arelatensem Novatiano faventem deponat aliumque ejus loco substituat; ita sollicita cura ad universos Africae episcopos litteras fieri curavit, „ut universi collegae et communicationem tuam [Cornelii papae] i. e. catholicae ecclesiae unitatem, pariter et caritatem probarent firmiter ac tenerent“ (*ep. 48, 3*).¹⁾ Quamvis vero idem Cyprianus alias communionem omnium ecclesiarum inter se eodem modo urserit, non tamen intellegitur, cur communionem hic cum romana ecclesia tam expresse et in specie urserit, id quod certe de nulla alia ecclesia eum fecisse constat.

b) *Responsum directum ad textum.* — Textus quidem nobis objectus valde obscurus est, maxime illud, quod ibi legitur, „in solidum“. Tamen

a) similis phrasis in eodem libro c. 23 legitur: „Unus Deus est et Christus unus et una ecclesia ejus, fides una et plebs una in solidam corporis unitatem concordiae glutino copulata“. Quomodo nunc haec ecclesia „in solidam corporis unitatem“ copulanda est? De hac re saepe nos instruit Cyprianus; ita v. g. *ep. 59, 5*: „Neque enim aliunde hereses obortae sunt aut nata sunt schismata, quam quando sacerdoti Dei non obtemperatur nec unus in Ecclesia ad tempus sacerdos et ad tempus iudex vice Christi cogitatur“, „unde scire debes episcopum in ecclesia esse et ecclesiam in episcopo et si qui cum episcopo non sunt, in ecclesia non esse“ (*ep. 66 ad Florentium 8*). Nunc in textu nostro, ipso loco nobis objecto quoad episcopatum similiter dicitur: „Quam unitatem tenere firmiter et vindicare debemus, maxime episcopi, qui in ecclesia praesidemus, ut episcopatum quoque ipsum unum atque indivisum probemus.“ Quare illud „in solidum“ pro episcopatu nihil aliud est nisi illud „in solidam corporis unitatem“ pro singulis ecclesiis. „Ergo, ut ait Straub n. 734, non sic a singulis episcopis ‚in solidum‘ pars tenetur

¹⁾ De alio facto cf. Ernst *Cyprian und das Papsttum* p. 137 sqq. — Et in genere cf. d'Herbigny o. c. II 165 sqq.

quasi singuli obtineant auctoritatem episcopalem secundum totam suam plenitudinem (quod textui et contextui repugnat) — sed singulis pars auctoritatis vel auctoritas erga ecclesias partiales singulas asseritur, et haec ‚in solidum‘ i. e. ita ut ad compagem totius ecclesiae totam fovendam [„in solidam corporis unitatem“] singulis pro sua quisque conditione concurrerit.¹⁾

β) Ut unicum porro supremum medium hanc unitatem retinendi ab origine Petrus apparet; de qua re legitur *capite* immediate praecedente 4: „Loquitur Dominus ad Petrum: ‚Ego tibi dico, inquit, quia tu es Petrus et super istam petram aedificabo ecclesiam meam...‘ Super unum aedificat ecclesiam; et quamvis apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat et dicat: ‚sicut me misit Pater, et ego mitto vos...‘, tamen ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique et ceteri apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio praediti et honoris et potestatis, sed exordium ab unitate proficiscitur, ut ecclesia Christi una monstretur... Hanc ecclesiae unitatem qui non tenet, tenere se lidem credit?²⁾

Evidentius etiam res apparet in *altera libri recensione*, quae et ipsa ad eundem Cyprianum reduci debet³⁾ et littera A supra p. 170 sq a nobis denotata est. Ibi legitur expressius: „Quamvis apostolis omnibus parem tribuat potestatem, unam tamen cathedram constituit, et unitatis originem atque rationem sua auctoritate disposuit; hoc erant utique et ceteri, quod fuit Petrus, sed primatus Petro datur, et una ecclesia et cathedra una monstratur... Hanc ecclesiae unitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? qui cathedram Petri, super quam fundata est ecclesia, deserit, in ecclesia se esse confidit?“ His primatus Petri tanquam radix unitatis semper et ubique retinendus, etiam Cypriani temporibus, apertissime enuntiatur.

γ) Nunc *excipiunt* quidem: secundum mentem Cypriani ne Petri quidem supereminentiam de vero et stabili primatu esse intelligendam, sed mera temporis prioritate, de prioritate typica seu symbolica. — Attamen nullatenus prioritas Petro concessa sic *typice* tantum sive *symbolice* intellegi potest. Totus modus loquendi hoc respuit, maxime id, quod Petrus stabili et fixo attributo tanquam is praedicatur „super quem posuit et fundavit Dominus

¹⁾ Cf. Kneller *der hl. Cyprian und das Kennzeichen der Kirche* (Ergänzungsh. der Stimmen aus M. L. 115 p. 61 ff.).

²⁾ „Qui cum episcopo non sunt, in ecclesia non sunt“, dixerat quoad ecclesiam particularem (ep. 66 ad Flor.).

³⁾ Cf. Ernst *Cyprian und das Papsttum* (1912) p. 4 sqq; Batiffol-Seppelt *Urkirche und Katholizismus* p. 374 sq.

ecclesiam¹⁾ Fundamentum enim, quamvis aedificio antevertat, tamen cum ipso duret oportet.²⁾

Unde jam non mireris, cum eandem originis rationem alibi etiam ipsi ecclesiae romanae per Cyprianum attributam legeris, ubi de quibusdam schismaticis scribit: „Navigare audent et ad Petri cathedram atque ad ecclesiam principalem,³⁾ unde unitas sacerdotalis exorta est, ab schismaticis et profanis litteras ferre nec cogitare eos esse romanos, quorum fides apostolo praedicante laudata est, ad quos perfidia habere non possit accessum“ (ep. 59, 14). Hic satis aperte declaratur, quod non solum olim ab origine Petrus, sed et deinceps ipsa ejusdem cathedra et ecclesia principalis pro ipsis sacerdotibus ratio, matrix et radix unitatis esse oportet.⁴⁾

δ) Facile sic verba Cypriani per se difficiliora jam *distingues*: „Episcopatus unus est“, quatenus a singulis separatim consideratis possidetur vel in singulis divisim inest *ng.*; unus est, cujus a singulis „*in solidum*“ i. e. in solidam totius corporis unitatem unanimi consensu pars tenetur *subd.*: ita ut haec ipsa solida unitas caput, matricem, exordium in uno Petro ejusque successore ex quadam ejusdem praerogativa habeat *cc.* ut hoc ipsum unitatis principium excludatur *ng.*

2. Si *deinde* legeris apud eundem Cyprianum ep. 59, 14: „Singulis pastoribus *portio gregis* sit adscripta, *quam regat unusquisque* et gubernet *rationem sui actus Domino redditurus*“, simul attendas illud alterum testimonium: „Manente concordiae vinculo et permanente catholicae individuo sacramento, actum suum disponit et dirigit unusquisque episcopus, rationem propositi sui Domino redditurus“ (ep. 55, 21). Attendas etiam, quomodo Cyprianus de aliis episcopis eorumque gestis ipse

¹⁾ Cf. Ernst *l. c.* p. 30 sqq.

²⁾ Merito Bruders de theoria Hugonis Koch (qui prioritatem temporis historicam tantum defendit) haec animadvertit: „Petrus, der Fels, das Fundament, super quem aedificavit ecclesiam — der ständige Ausdruck Cyprians — hat [nach Koch] einen eigenen Sinn: ein Fundament, das nur einige Jahre, vielleicht nur etliche Monate dauert (die Zeit, welche zwischen Mt 16, 18 und Jo 20, 22 sq liegt), ein Fels, der nur so lange zur Grundlage bestimmt ist als das Gebäude nicht existiert, ein Fundament, das bei Ausführung des Baues Jo 20, 22 sq zu einem einzelnen Baustein zusammenschrumpft, den aber dauernd der Ruhmesschein umgeben wird, vorher vom Architekten mit Fels und Fundament bezeichnet worden zu sein“ (ZfkTh 1911 p. 109 f). Stupidam hanc interpretationem declarat alius auctor Chapman *revue bénédictine* (1910) 448. — Ceterum cf. *supra* p. 175 sq.

³⁾ De sensu „principalis ecclesiae“ cf. d'Alès *rech. de science relig.* (1924) p. 160 sqq.

⁴⁾ Cf. Bruders ZfkTh. 1911 p. 109 sq; Ernst *l. c.* p. 42 sq.

judicaverit et ipsum romanum pontificem ad simile iudicium provocaverit, ubi propria sua auctoritas non sufficebat.

3. Prorsus immerito *denique* adversarii ad *ep. 71, 3* provocant, ubi haec leguntur. „Nec Petrus, quem primum Dominus elegit et super quem aedificavit ecclesiam suam, cum secum Paulus de circumcisione postmodum disceptaret, vindicavit sibi aliquid insolenter aut arroganter assumpsit, ut diceret se primum tenere et obtemperari a novellis et posteris sibi potius oportere, nec despexit Paulum, quod ecclesiae prius persecutor fuisset, sed consilium veritatis admisit et rationi legitimae, quam Paulus vindicabat, facile consensit.“ Tota haec disputatio enim evidenter supponit, Petrum primum per se urgere potuisse idque eadem veritate, qua et Paulo opponere potuit ipsum persecutorem fuisse.

§ 4. Principia ad solvendas difficultates proponuntur.

Veritas catholica luculenter jam demonstrata illustratur etiam ex consideratione eorum, quae adversarii proferrunt *vel* ad jus successionis romani pontificis impugnandum *vel* ad factum primatus romani ex sua parte historice explanandum; de his breviter agamus.

I. Quae obiciunt, sat exigua sunt. — 1. Obiciunt: Si primatus divinitus institutus et ideo ecclesiae essentialis esset: ergo ab initio jam adfuisset — et exinde vestigia relinquere debuit. *Atqui* exordia ecclesiae his vestigiis destituta apparent. *Ergo* primatus tunc non viguit neque consequenter divinae institutionis est.

Resp.: Aliis praetermissis *negabis minorem*, recogitans de iis, quae de Petro, et post ipsum de Clemente, Aniceto agente cum Polycarpo, de Victore, de Stephano et tot aliis audivimus.

a) Si quis *institerit*, non tot esse vestigia, quot merito expectaveris, facile animadvertes: α) non omnia, quae romani pontifices egerunt, litteris esse consignata; et β) ex iis ipsis, quae litteris consignata sunt, multa perire potuisse et reapse periisse.

Ceterum rei natura fert, ut potestas primis primordiis inhaerens non statim toto illo vigore se exerat, quo demum cursu temporum efflorescet; in hoc primatus similis est rebus fere omnibus ordinis sive naturalis sive supernaturalis. *Insuper* lacuna, si quae

erat, ex adjunctis temporum facile explicatur: tunc tot occasiones ejusdem exercitii nondum erant; tunc primitiae spiritus inter christianos vigeant; tunc apostoli eorumque immediati discipuli mira efficacia suas ecclesias singulas administrabant; neque commercium inter varias per orbem ecclesias tam expeditum erat quam nostris temporibus, et ipsa ecclesia vitam potius absconditam agebat. En quot adjuncta, quae tunc frequentiore usum hujus potestatis aut superfluum aut difficiliorem reddebant! Sic prorsus immerito ex defectu aliquali exercitii ad defectum ipsius juris et potestatis concluderis.

Quamquam vero primatus *potestas supernaturalis* est, etiam potestas supernaturalis quoad exercitium saltem et adplicationem multifariam a circumstantiis naturalibus dependet.

b) *Monent adhuc*, quod testimonia historica etiam contra primatum proferri possunt non solum ex parte imperatorum saecularium, sed etiam episcoporum et integrarum synodorum, imo et populorum, qui dominationi romani pontificis se subtraxerunt. — *Attamen* nimis evidens est, quod hi omnes summa injuria procedebant contra jus, quod antea plene agnitum jam erat. De his cf. Hurter I. n. 384.

2. *Contra modum argumentandi* excipiunt: Frequentes romanorum pontificum consultationes, ad quas inter alia provocavimus, non multum probare videntur; *etenim* similiter alii viri ecclesiastici, ut s. Augustinus, Basilius, Hieronymus in rebus fidei vel sacrae disciplinae consulti sunt, quin his ullus primatus attribueretur.

Resp.: Ng. paritatem; consultationes *nimirum* his viris evidenter factae sunt magis ob personales eorundem proprietates, puta ob singularem eorum sapientiam, prudentiam, peritiam; ideo iis demortuis ad eorum successores vel eorum sedem recursus jam factus non est. Consulebantur *deinde* a singularibus tantum personis, neque responsa reddebant cum auctoritate, sed cum modestia. — „Praxis vero consulendi romanos pontifices, si tempus, si locum spectes, universalis est et constans; si consulentium numerum vel dignitatem, sollemnis est; si titulum, non innititur dotibus personalibus . . . sed innititur romanorum episcoporum muneri, quo sunt petra fidei, ecclesiae fundamentum“, *uno verbo* quod sunt successores Petri. Cf. Hurter I n. 272.

a) *Ast etiam talis consultatio, ita arguunt, non necessario ipsum primatum arguit; etenim consultati sunt vel solum ut patriarchae occidentis, vel ut episcopi sedis apostolicae, vel et ipsi propter singularem quandam pietatem et doctrinam.*

Resp.: prima ratio nil evincit, quia romani pontifices ab initio etiam ex oriente consulebantur; altera ratio nil valet, quia et aliae sat multae sedes apostolicae in ecclesia constitutae erant v. g. Alexandriae, Hierosolymis, Antiochiae, Ephesi, in quibus nihil simile acciderit. Tertia ratio nil explicat, quia multi romani pontifices, etiam ii, qui de facto consulebantur, dotibus istis minime excelebant et quia cum ipsis episcopi in ecclesia florebant utraque ex parte eis longe excellentiores.

Praeterea persaepe romani pontifices consultationes non expectabant, sed proprio motu rebus se immiscebant easque summa auctoritate et efficacia componebant.

b) *Inst.: Nonne etiam s. Athanasius dicitur orbi leges dedisse? Attamen hoc recte intellegi debet. Neque enim in his de legislatione formaliter sumpta cogitari debet, id quod historicae veritati sat contrarium apparet; sed legem sensu quodam materiali dedit, in quantum ipse veram fidem contra haereticos praedicavit, quae deinceps in ecclesia sollemniter sancita est.*

II. Breviter considerandus est modus, quo adversarii primatus romani ejusdem existentiam historice et ipsi exponere conantur.

1. Obsoletus fere est modus ille, quo olim ad decretalia pseudoisidoriana provocabant. — Sunt vero haec decretalia collectio quaedam documentorum ordinis juridici, de quorum falsificatione hodie inter omnes constat. Orta sunt non Romae, sed in Gallia, verisimiliter inter annos 845—857. Ceterum nihil omnino statuunt, nisi quod tunc jam per longum tempus agnitum erat. Unde patet responsum.

Resp.: His falsis decretis prorsus sepositis multa extant vera et genuina documenta, ex quibus primatus ejusque vera origo summa cum evidentia patet; neque ipsa haec decretalia quoad rem prorsus fictitia sunt vel romanis pontificibus nova privilegia tunc demum adstruunt, sed pro veris et diu jam existentibus juribus papalibus documenta vetustiora praebere volunt, quae, cum in formis juridicis non invenerint, utique fingunt. Certe et ipsa decretalium collectio nullam apud multitudinem christianam fidem unquam invenisset, nisi tanta privilegia in universa ecclesia jam diu agnita essent.¹⁾

¹⁾ Cf. Wernz *jus decretalium* I n. 215 sqq.; ZfkTh. XXVIII 699 ff.; Van Laak l. c. I 4 p. 9 sqq.

2. Neque primatus existentia attribui potest, ut voluit Febro-
nius, — a) astutiae vel solertiae sive fraudibus eorum, qui
ab origine in cathedra romana sederint. *Nam* ejusmodi artes et
fraudes in illis antiquis praesulibus romanis hucusque delegi non
poterant, imo illorum indoli morali prorsus contrariae esse reperi-
untur; neque ejusmodi fraudes in universo orbe christiano unquam
praevaluissent.

Quod autem *addunt*, ejusmodi fraudes succursum habuisse ex
ignorantia et barbarie inter gentes tunc vigente, prorsus praeter
rem est; primatus *enim* vigere coepit, quando scientia et theologia
christiana inter populos valde florebat. Cogita de Ignatio et Ire-
naeo, de Origene et Cypriano, de Augustino et Hieronymo, qui
omnes rem hanc aperte testantur inter gentes maxime cultas. Cf.
Hurter n. 338, 1.

b) Neque plus valet alia hypothesis, quae primatum romani
pontificis ex dotibus eximiis personalibus episcoporum ab
origine romanorum explicare conatur. — Numquid v. g. indoles
Clementis romani primorumve praesulum personalis contra
dignitatem apostoli Joannis coevi praevaluisse credi potest?
Nonne etiam deinceps episcopi coevi saepe ex dotibus personalibus
romanis praesulibus longe praeeminebant? Unde *denique* probatur
indolem illorum, qui primi cathedram Petri in urbe tenebant, toti
orbi christiano notam et agnitam fuisse; dotes vero incognitae prae-
eminentiam per orbem iis tribuere nequibant. — Neque unquam
haec ratio apud antiquos testes apparet, sed una ista, quam Cae-
sarius arel. *ad Symmachum papam* exponit hisce verbis: „Sicut
a persona beati Petri apostoli episcopatus sumit initium,
ita necesse est, ut disciplinis competentibus sanctitas vestra singulis
ecclesiis, quid observare debeant, evidenter ostendat“.

c) In subsidium vocant varia quoque adjuncta magis
fortuita temporum; provocant ad titulos quosdam magnifi-
cos, quos patres ab initio nimio utique studio et favore episcopis
illius sedis tribuerint, ad dignitatem quandam huic sedi ad-
nexam, cum esset apostolica ipsiusque Petri et sedes patriarchalis
super universum occidentem, ad usum etiam seu consuetu-
dinem, qua multi episcopi sponte sua graviores causas et quae-
stiones ad hanc sedem sensim sine sensu referre consuevissent,
unde romani antistites mox strictum jus sibi reclamaverint in ejus-
modi res graviores.

Non est, cur in his multum immoremur: in omnibus fere
hisce rationibus semper de novo quaeritur, quomodo isti tituli hisce
episcopis prae omnibus aliis ab initio tribui potuerint, cur ad illos
ab ipsis initiis episcopi recurrerint, qua ratione tituli (v. g. *aposto-
licitatis, patriarchatus*), quos communes cum aliis antistitibus pos-

sidebant, in iis solis tam felicem exitum sortiti sint etc. *Uno verbo:* effectus ipse ponitur jam pro causa.

d) Alii denique primatus existentiam splendori ipsius urbis adscribunt. — *Attamen* ab ipsis initiis ecclesiae pro christianis Jerusalem certe majorem splendorem habuit, ad quam et ipse Paulus apostolus continuas peregrinationes instituit. Mox vero persecutiones, Romae maxime furentes, potius impedimento fuisse videntur, ne ibi sedes primatialis collocaretur. Quando deinde pax jam in ecclesia existere coepit, urbis Romae splendor obscurabatur et brevi fere evanuit, sede imperii Constantinopolim translata, incurrentibus barbarorum turmis eamque spoliandis et devastantibus. Vere tunc s. Columbanus scripsit ad Bonifatium IV: „Licet Roma magna est vulgata, per istam cathedram [Petri] tantum apud nos est magna et clara“ (*ep.* 5).

„Risimus, ita Gelasius *ad episcopos Dardaniae* scripsit, quod praerogativam volunt Acacio comparari, quia episcopus fuerit regiae civitatis [Constantinopolis]. Numquid apud Mediolanum, apud Ravennam, apud Sirmium, apud Treviros multis temporibus non constitit imperator? numquid harum urbium sacerdotes ultra mensuram sibimet antiquitus deputatam quidpiam suis dignitatibus usurparunt. . . Nam quod dicitis *regiae civitatis*, alia potestas est regni saecularis, alia ecclesiasticarum distributio dignitatum. . . Atque ideo non ad civitatis cujuslibet respiciant qualitatem, sed modum dispensationis ecclesiasticae paterna traditione firmatum convenienter observent!“ (*ep.* 26).¹⁾

e) Unam nunc proferunt rationem historicam: Dignitas sedium, ajunt, de facto dijudicabatur secundum dignitatem politicam urbium, in quibus constitutae erant; ita *prima* erat romana, *altera* in dignitate constituta erat Alexandriae, *tertia* antio-

¹⁾ His accenseas, quae Harnack adinvenit figmenta, qui causas romani principatus recenset: quod ecclesia ibi consistens et numero et opibus excellebat, quod homines ab antiquis temporibus assueti fuerint inde leges [per magistratus politicos] accipere, quod ecclesia romana cum auctoritate definiendi et alia catholicismi nascentis elementa in se excoluerit etc. — *Attamen* statim iterum quaesiveris, numquid auctoritas definiendi, ab ista ecclesia usurpata, motivum esse potuit reliquis fidelibus, ut sponte se huic ecclesiae submiserint? si vero non erat usurpata, qua ratione in illa ecclesia jam inveniebatur? Si porro homines assueti erant leges politicas a magistratibus romanis accipere, de legibus religiosis inter christianos magis valere debebat s. Scripturae verbum: „De Sion exhibit lex et verbum Domini detur in ecclesia, in qua pauperes beati praedicantur prae divitibus. — Tandem aliquando Harnack ipse nullam plane rationem historicam vere solidam pro somniis suis adfert, nisi arbitrarie conquisitas vel imaginarias hypotheses. Cf. Straub n. 530 sqq; Dieckmann o. c. I n. 539 sqq.

chena. Ita dignitas ecclesiastica ad amussim respondere videtur dignitati politicae, et haec prioris dignitatis ratio determinans esse videtur.

Resp.: α) Nos positive et directe rationem ostendimus, unde dignitas sedis romanae exorta sit; vidimus etiam, quomodo ratio ipsa adversariorum pro Roma nihil valeat. *Ex altera parte* vero facile et nos ex propriis et positivis rationibus explicare possumus, quomodo praecellentia sedibus illis suo cuique ordine facta sit, eo nimirum quod et antiochena prius per Petrum occupata, et alexandrina a Petro per Marcum fundata erat. Ergo non ipsa dignitas politica illarum urbium ratione sui causa erat dignitatis ecclesiasticae, sed actus Petri apostoli circa easdem.

Neque tamen quidquam obstat, quominus Petrus ipse vel ex propria deliberatione vel ex divina inspiratione in selectione urbium per conditionem earum politicam ex parte saltem commotus sit. Dignitas deinde politica harum urbium circumstantiam loci determinavit, nullatenus vero existentiam vel originem ipsius primatus vel alterius dignitatis ecclesiasticae. Cf. *ZfkTh.* XXVII (1903) p. 332 sqq.

β) Illustratur res ex *decretis concilii CP. I*, inter quae habetur *can. 3*: „Constantinopolitanae civitatis episcopus habere oportet primatum honoris post romanum episcopum, propterea quod ea sit nova Roma.“ — Neque enim vel his verbis dignitas urbis declaratur ratio ipsius originis vel collationis ecclesiasticae dignitatis. Ut talis manifesto apparet dispositio ecclesiastica, pro qua dignitas urbis politica ad summum motivum decisionis praebet. Statim etiam animadvertas, quod tunc temporis inter ipsos patres graecos ratio, cur romanus pontifex caput ecclesiae haberetur, sola haec agnita erat, quod ipse Petri in episcopatu successor erat. *Ceteroquin* canon iste in ecclesia auctoritatem nullam habet; a romano pontifice approbatus non est et implicite cum canone 28 concilii chalcedonensis, qui ei innititur, rejectus est.¹⁾

3. Alii auctores vel id asserere ausi sunt, quod primatus romanae urbis originem ipsis principibus civilibus debeat; *etenim* — has addunt rationes — a) ab origine hi jus habebant concilia convocandi iisque praesidendi; et b) per largas donationes

¹⁾ Cf. Marx *Kirchengeschichte* § 35. — Immerito quoque urgebis *canonem 6 concilii nicaeni*. „Antiqua consuetudo servetur per Aegyptum, Libyam et Pentapolim, ita ut alexandrinus episcopus horum omnium habeat potestatem, quia et urbis Romae episcopo parilis mos est“, acsi hisce verbis ecclesiae alexandrinae eadem jura omnia attribuerentur, quae Romae competebant. *Etenim* ex toto contextu ibi agitur de juribus tantum patriarchalibus: eo enim tempore jura primatus, ecclesiae romanae propria, clarissime agnita erant in ipsa ecclesia orientali.

temporales fundamentum futurae potestatis romanorum pontificum posuerunt (*Constantinus M.*, postea *Pipinus* et *Carolus M.*); c) iidem demum quoad constitutionem novi pontificis summam efficaciam, imo ipsum jus papam creandi sibi vindicabant et de facto exercebant (*Otto M.*).

Resp.: Primatus jam florebat et universaliter agnitus erat, cum integra ecclesia Christi a potestatibus saecularibus et ipsis imperatoribus nihil accipiebat nisi odia et persecutiones; quare ab imperatoribus originem ipsam derivare non potest. *Postea* temporalia quaedam ornamenta et adjumenta praestiterunt *sive* quoad jurisdictionem civilem *sive* quoad dominium et territorium; qua in re statim quaesiveris, cur imperatores animum omnino induxerint romanis pontificibus tantas tribuendi donationes, quantas aliis non fecerint. Quid *vero* de eorundem potestate in concilia sentiendum sit, postea aperietur.

§ 5. De jure quo primatus sedi romanae adhaeret.

1. Audivimus, quod romanus pontifex de facto successor s. Petri in primatu super universam ecclesiam est. Nunc quaeritur, quo jure romanus pontifex i. e. singuli Petri successores primatum obtineant. Respondetur: Romanus pontifex jure divino primatum obtinet.

1. Videamus rem statim in exemplis! Ecce avunculus tuus te constituit heredem adjecta conditione, quod operam naves agriculturae. Imples conditionem et adibis hereditatem: quo jure, cujus dispositione? certe avunculi. Disposuit aliquis concursum et praemium v. g. pro ludis instituendis. Qui vicit, nunc poculum aureum accipit: quo jure, cujus dispositione? Manifesto ejus, qui concursum instituit. — Similiter in legibus earumque dispositionibus sentiendum est: quidquid *nimirum* ex legis dispositione obtinendum est, eodem jure eademque voluntate demum obtinetur, qua ipsa legis dispositio facta est, quamvis ceteroquin actualis rei collatio a conditionibus diversis dependeat.

Hoc supposito *en argumentum*: Ostendimus, institutionis ideoque et juris divini esse non solum ipsum primatum s. Petri, sed etiam ut inveniat semper successores; ex voluntate enim Christi et Dei primatus in ecclesia perennis esse debet. Qui *ergo* conditiones hujus successionis

legitime adimpleverint, jure divino primatum suscipiunt et exercent. *Atqui* pariter ostendimus, legitimos in primatu successores romanos esse episcopos. Jure *igitur* divino hi primatum possident.

Hunc in sensum Gelasius in conc. romano declarat: „Sancta romana ecclesia nullis synodicis constitutis ceteris ecclesiis praehlata est, sed evangelica voce Domini et Salvatoris nostri primatum obtinuit: ‚tu es Petrus‘, inquit etc. . . Est ergo prima Petri apostoli sedes romana ecclesia, non habens maculam neque rugam neque aliquid hujusmodi“ (*decr. de Script. canonicis*). Et clarissime *conc. vaticanum* definit: „Quicumque in hac cathedra Petro succedit, is secundum Christi ipsius institutionem primatum Petri in universam ecclesiam obtinet“ (*D. n. 1824*). „Quare — ita Leo XIII. *encycl. de unit. eccl.* — qui Petro in episcopatu romano succedunt, supremam ecclesiae potestatem obtinent jure divino“. — Est igitur res simpliciter et in genere enuntiata de fide.

2. Estne nunc etiam particularis sententia de quodam romano pontifice in individuo enuntiata pariter de fide? In hac quaestione theologi jam non consentiunt et multi negative respondent.

a) Ad rem bene intellegendam, a limine attende ad notabile discrimen, quod intercedat inter rem prorsus in genere enuntiatam et individuum praedicationem, saltem tunc, quando haec a conditionibus dependet. Res enim in genere enuntiata abstrahit a singularibus adjunctis et supponit potius necessarias condiciones esse impletas; si vero praedicatio de particulari casu in concreto ordine fit, ad certitudinem habendam non potest supponi conditionem esse verificatam, sed ipsa debet de facto esse impleta et ut talis cognita.

In casu nostro nunc successio omnis singularis a conditione quadam humanitus apponenda dependet; qui enim successurus est, praeter alia legitime electus esse debet secundum leges immediate ab auctoritate humana statutas. Cum autem de hac conditione rite adimpleta nulla divina revelatio fiat, neque illa sententia, quae istinc dependet, directe revelata erit: hic vel ille romanus pontifex in individuo legitimus successor Petri et ecclesiae primas est. Unde neque fide divina credenda erit. Haec veritas ad facta potius dogmatica spectat, de quibus postea recurrit disputatio. Cf. Pesch *VIII n. 272 sqq.*

Similiter credendum est in genere post consecrationem in eucharistiae sacrificio adesse verum corpus verumque sanguinem Domini, neque tamen inde quisquam tenetur ut fide divina admit-

tat in hac vel illa missa hoc reapse obtineri; ut enim veritas haec in genere credenda verificetur in concretis adjunctis, id a variis iterum conditionibus dependet, de quarum adimplerione non ita certi esse possumus.

b) Quodsi alii aliter sentiunt, hi ex principiis magis reflexis ad suam sententiam adducuntur; quae num rem sibi evincant, alterius loci est dijudicare.

Ita v. g. dicunt: Ecclesia universa aberrare nequit neque in rebus fidei neque in admittenda ipsa regula fidei, qualis est pontifex. *Ergo* si semel aliquis pontifex universaliter in ecclesia agnoscitur, infallibiliter constat, eum reapse esse talem, et rem de fide esse admittendum est. — *Attamen* videtur haec ratio *inprimis* id supponere, quod praecise probandum est, successionem aliquam in individuo ad revelationem, proprium fidei objectum, pertinere; in qua sola ejusmodi unanimis consensus infallibile criterium exhibet. *Ceteroquin* non est idem: infallibiliter verum est et de fide divina est; de qua re postea agendum erit.¹⁾

c) Intellexeris etiam distinctionem inter legem seu jus successionis in genere, et conditionem seu factum successionis in individuo. *Lex successionis* illa determinatio est, qua statutum est, ut semper successor Petri sit in ecclesia; et haec est divinae institutionis. *Conditio vero successionis* in individuo est electio legitima, quae facit, ut hic potius quam ille successor sit; pariter *factum successionis* est, quo jus et lex successionis verificatur jam in aliqua persona determinata. Haec conditio, hoc factum, ut diximus, multipliciter a determinatione humana dependet, cum lex ipsa dispositioni humanae prorsus subtracta sit.

3. Principales difficultates hae notentur:

a) Dicunt: Electio s. pontificis lege ecclesiastica et humana ordinata est. *Atqui* per electionem electus in summa potestate constituitur. *Ergo* primatus ex lege humana (ecclesiastica) obtinetur.

Responsum in promptu est. Antequam *nimirum* humana auctoritas de modo, quo successor Petri eligendus sit, deliberaverit, jam constat de necessitate successoris semper existentis ex lege divina; unde haec necessitas vel existentia ipsius primatus sive in genere sive in persona individua a libertate humana humanave dispositione non pendet. Lex humana igitur vel ipsi electores non sunt solliciti nisi circa conditionem praeviam sive determinationem personae,

¹⁾ Cf. Schiffini de circ. infusis n. 63.

qua facta lex divina et jus divinum jam pro persona individua obtinet et ratio est, cur in hoc vel illo primatus resideat.

In forma poteris respondere: Cc. M. — Dist. min.: hac electione papa fit i. e. vi electionis potestas ipsa primatus efficaciter transfertur ng., designatur persona, cui aliunde primatus tribuitur cc. — Contrad. cons.: Ergo ex lege humana et jure humano papa in primatu ipso constituitur ng. persona designatur, cui divinitus primatus fiat cc. — Nihilominus dicere possumus, electores papam creare, sicut et parentibus generationem tribuimus quamquam solam materiam disponunt, animam vero, unde praecise homo est, dare non possunt.¹⁾

b) Alias difficultates depromunt ex variis actis conciliorum. Et *in genere* excipiunt, ipsa concilia non semel declarare, jura maxime eximia episcopis romanis a conciliis et synodis esse attributa. — *In genere respondeas:* attributa i. e. agnita cc. attributa i. e. collata ng. „Ista privilegia, ita rem exhibet Nicolaus I *ep. 86 ad Mich. imp.*, huic sanctae ecclesiae a Christo donata, a synodis non donata, sed jam solummodo celebrata et venerata“. Cf. Straub n. 546.

In specie vero provocant ad *can. 28 conc. chalcedonensis*; est autem hujusmodi: „Sanctorum decreta ubique sequentes et canonem, qui nuper lectus est, 150 episcoporum [concilii nimirum constantinopol. a 381] agnoscentes, *eadem quoque et nos decernimus ac statuimus de privilegiis ecclesiae CP. novae Romae*; etenim antiquae Romae throno aequalia privilegia tribuerunt, recte judicantes urbem, quae et imperio et senatu honorata sit et aequalibus cum antiquissima regina Roma privilegiis fruatur, etiam in rebus ecclesiasticis non secus ac illam extolli ac magnifieri, secundam post illam existentem etc. .“ — Ecce hic concilium ecclesiae CP. eadem jura tribuit, quae antea romanae propria erant. Ergo haec juris et dispositionis ecclesiasticae sunt.

Responsum his fere absolvitur. — a) *De ipso canone.* Canon certe proprie conciliaris non est et omni auctoritate destituitur; ab ambitiosis ecclesiae orientalis praesulibus ortus, appro-

¹⁾ Cf. Straub I n. 590, qui censet „electionem legitimam esse instar causae conferentis jus ad primatum et exigentis per idem jus primatus concessionem; electi autem consensum esse instar merae conditionis *primum* pro obtinendo interim jure ad primatum, si acceptio primatus ad deliberationem maturiorem prorogatur, *deinde* ut jus in primatu vel primatus a Domino ipso recipiatur.“

bationem romanorum pontificum inde a Leone M. nactus non est. Quodsi Innocentius III postea et concilium florentinum rem ipsam, quae in isto canone primo proposita erat, concessit et ordinem honoris inter patriarchas ibi propositum retinuit, id propria auctoritate demum disposuerunt; ipse canon inde nullatenus approbatus est; multo minus ~~motiva~~ ^{motiva} vel doctrinae approbatae sunt, quae in canone implicite contentae erant.

β) *Quoad ipsam difficultatem, ng. suppositum*, in isto canone agi de jure primatus. Neque enim ibi sermo est nisi de juribus patriarchalibus qua talibus, in quibus metropolitam constantinopolitanum episcopo romano, *qua erat patriarcha totius Occidentis*, aequiperare volebant. Hoc sensu maxime id intelligendum est, quod dicitur: „eadem jura Neo-Romae esse tribuenda [puta *super orientem*], quae Vetus-Roma possideat [nimirum *super occidentalem ecclesiam*]“. Primatum enim ipsum romani pontificis et imperator et ipse patriarcha et patres concilii evidentissime agnoverunt, jam eo, quod tam constanter canonis hujus confirmationem a romano pontifice petebant. Neque de primatu ipso Leo M. canonem intellexit, qui eum constanter reprobat ea ratione, quod dignitati aliorum patriarcharum honorique sedium apostolicarum ut antiochenae vel alexandrinae ecclesiae obsit et *canoni 6 conc. nicaeni* de sedibus patriarchalibus opponatur. Ordo vero hic inter patriarchas sicut ipse patriarchatus juris et dispositionis ecclesiasticae est; id quod inter omnes constat.

II. Vidimus, quod romanus pontifex de facto saltem, ut res nunc se habent, sit verus successor s. Petri et primas super universam Christi ecclesiam, idque jure divino. Jam intimius connexio inspicienda est hujus primatus non jam cum singulis successoribus, sed cum ipsa sede romana. Qua in re duae quaestiones secerni debent: a) num ipsa haec connexio prorsus absoluta seu necessaria sit, ita ut ipse papa desineret esse successor Petri, si episcopatum et titulum romani episcopi abiciens sedem suam alibi figeret v. g. Neo-Eboraci. b) Altera quaestio erit, ex quo jure haec connexio derivanda sit.

1. *Prior quaestio*, num primatus plane inseparabiliter sedi romanae adhaereat, post Febronium celebris facta est, qui cum paucis theologis scholae censebat, „ex rationalibus motivis auctoritate ecclesiae primatum ad alium episcopum e. g. mediolanensem, parisiensem etc. transferri posse“ (*de statu ecclesiae* c. 2 § 3). E contra

theologi catholici jam fere conspirare videntur, ejusmodi translationem fieri non posse, quamquam res definita nondum est; pro sua sententia has rationes adferunt.

a) Damnavit Pius IX. *propositionem* '35 syllabi (Nuytzii): „Nihil vetat alicuius concilii generalis sententia aut universorum populorum facto summum pontificatum a romano episcopo atque Urbe ad alium episcopum aliamque civitatem transferri“. Neque tamen ista ratio multum valet pro re nostra; *etenim* ratio damnationis poterat esse, quod ibi dicitur concilium vel populos christianos primatum transferre posse, puta sine papa; sic vero minime inde sequitur, quod ne ipse papa quidem sedem suam transferre valeat.

b) *Altera ratio*: Nemo, si Photium illum superbia elatum eximeris, per tredecim fere saecula neque ullus episcopus schismaticus neque ullus imperator, ecclesiae licet infensissimus, animum induxit, ut ipsum primatum aliam in sedem transferret. Atqui hoc evidens argumentum est, omnibus penitus fuisse semper persuasum, jure prorsus immutabili primatum cathedrae romanae adnexum esse.

Quodsi *excipias*, hoc argumentum iterum solum evincere, quod praeter ipsum pontificem nemo de ejusmodi translatione providere possit, ecce ne pontifices quidem unquam de hac re cogitabant, quamvis adjuncta saepe ad hoc eos invitaverint, ex. g. quando irruptiones barbarorum, seditiones intestinae saeculi IX et X, exilium ipsum avenionense eos detinebant. — *Attamen* iterum deliberaveris, num ex tali translatione pontifices unquam conditionem meliorem et ita rationem sufficientem sibi promittere poterint; de qua re merito anceps haerebis.

Quodsi ad providentiam particularem et miraculosam provocaveris, quae in ejusmodi dispositione manifestata divinam arguat voluntatem, statim replicabunt providentiam hanc factam esse quidem episcopo de facto sedenti in cathedra romana, *nullatenus* vero ut ipsa sedes per eam peculiariter consecraretur.

c) *Tertia ratio*: Ex antiquissimis temporibus patres conjunctionem primatus cum cathedra romana ex „divinis praedestinationibus“ derivabant (Leo M. *ep.* 209) vel cum Gelasio (*ep.* 14) docent, Christum „dispensatione mirabili Petrum in dominam gentium Romam direxisse“; inde et constans, absoluta et inconcussa traditio exorta est, homini christiano cathedrae romanae necessario esse adhaerendum, fidem catholicam esse fidem romanam, romanam ecclesiam ipsius Domini voce esse fundatam etc... Huc referunt et illud Leonis XIII: „Unam ex omnibus romanam urbem ad munera excelsiora atque

altiora humanis delegit sibi que sacravit servator humani generis J. Christus . . . 'Hic sedem vicarii sui stare jussit in perpetuitate temporum' (*Indictione jubil. 11 Maii 1899*). Ecce sede primatiali translata: omnia illa dicta mutanda essent non sine magna confusione divinitus certe prohibita.

Ast haec testimonia ostendunt sine gravissima necessitate translationem non esse peragendam; *ceterum* sunt affirmantia et intellegi possunt eo, quod nunc de facto ita res se habet; non vero sunt excludentia.¹⁾ Neque vox „perpetuitas temporum“ a Leone XIII adhibita plus sibi exigit quam perpetuitatem temporum, quae acta jam sunt.²⁾

d) *Praecipuum argumentum* sequentibus documentis desumunt, quae videntur excludentia. Ita Nicolaus I *ad Michaellem* imperatorem de privilegiis ecclesiae romanae praeter alia haec magnifice scripsit: „Privilegia istius sedis vel ecclesiae (Christi ore in b. Petro firmata) perpetua sunt; divinitus radicata atque plantata sunt; impingi possunt, transferri non possunt; trahi possunt, evelli non possunt; quae ante imperium vestrum fuerunt, et permanent, Deo gratias, hactenus illibata manebuntque post vos et, quousque christianum nomen praedicatum fuerit, illa subsistere non cessabunt immutilata“ (*ep. 86*). — Similiter Clemens VI unionis gratia ex patriarcha armenorum inter alia haec quaerit: „Si credidisti, tenuisti vel credere ac tenere paratus es cum armenis tibi subjectis, quod omnes romani pontifices, qui b. Petro succedentes canonice intraverunt et canonice intrabunt, ipsi b. Petro romano pontifici successerint et succedent in eadem plenitudine, jurisdictione potestatis, quam ipse b. Petrus accepit a Domino Jesu Christo super totum et universum corpus ecclesiae militantis . . .“ Attende maxime ad distinctionem „*romani pontifices, qui intraverunt et canonice intrabunt*,“ vel ad similem „*qui fuerunt, et nos qui sumus, et alios qui erunt in posterum*“, quae in sequentibus quoad singula quaedam incisa ibi distincta identidem redit.³⁾

¹⁾ Cogita patres temporibus illis, quibus Petrus Antiochiae sederat, de re eadem scripsisse, iisdem fere verbis rem efferre potuerunt: laudare divinam providentiam circa hanc urbem, fidem catholicam identificare cum fide sedis istius antiochenae etc.

²⁾ Cf. tamen et verba Bonifatii VIII., quae in corpore juris l. VI *decret.* praemittuntur: „Sacrosanctae romanae ecclesiae, quam imperscrutabilis divinae providentiae altitudo universis dispositione incommutabili praetulit ecclesiis et totius orbis praecipuum obtinuit.“ Ita jam ad argumenta, quae videntur efficaciora pervenimus, quae ex documentis positivis ipsorum rom. pontificum desumuntur.

³⁾ Cf. Straub n. 556, qui et censet rem per haec duo documenta esse definitam; id quod certe nimium esse videtur. Etenim

Tertium denique documentum adferunt ex definitione *conc. florentini* declarantis: „Definimus sanctam et apostolicam sedem et romanum pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum pontificem romanum successorem esse b. Petri principis apostolorum et verum Christi vicarium totiusque ecclesiae caput et omnium christianorum patrem ac doctorem existere; et ipsi in b. Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem ecclesiam a D. N. J. Christo plenam potestatem traditam esse“. Inde haec deducunt: quod infallibili ecclesiae definitione omnibus Christi fidelibus proponitur credendum, illud immutabiliter verum sit oportet. Sed fac primatum posse transferri aliam in sedem, illa definitio mutatione jam egebit et ut jacet vera non erit.

Conclusio. — Ultimae rationes allatae, si quid valent, rem videntur ut definitam evincere; ast hinc praecise infirmitas quaedam major apparere videtur, maxime ex facto, quod accidit in concilio vaticano. Hoc concilium fere iisdem verbis repetiit verba seu definitionem concilii florentini dicens: „Si quis dixerit, non esse ex ipsius Christi Domini institutione seu jure divino, ut beatus Petrus in primatu super universam ecclesiam habeat perpetuos successores; aut romanum pontificem non esse beati Petri in eodem primatu successorem: A. S.“ Nihilominus, ut ex actis hujus concilii clarissime intellegitur, patres congregati „relictis quaestionibus et hypothesis in schola plus minusve libere agitatis, quoad perpetuitatem urbis Romae et conjunctionem primatus cum sede romana, noluerunt hic et nunc configere opinionem, qua factum Petri in urbe sedem figentis humanum tantum diceretur“ (*Coll. L. VII 293; 364 sq.*). Ergo si ipsi hoc noluerunt, id in eorundem verbis necessario expressum invenire non debemus; id quod deinde etiam de *conc. florentino* valet.¹⁾

---

etiam hic id, quod principaliter intenditur, est sedes Petri primatialis, quae de facto tunc Romae inveniebatur ibique etiam in futurum invenienda erit—tacita utique conditione: nisi aliter legitime provisum erit. *Praeterea* esset etiam probandum, illas enuntiationes ex cathedra factas esse.

¹⁾ Cf. Hollweck *der apost. Stuhl und Rom* p. 130; 162 sqq.

Et *revera* — id quod inservit contra ultimum idque gravissimum documentum — concilium aliquid etiam definire posse videtur, quod ex facto contingente vel ab institutione ipsius ecclesiae pendeat, ideoque non necessario semper verum sit, sed urgeatur ex praesuppositione quadam facta. Cur enim sub simili formula definire non posset v. g. „Pium X esse summum pontificem Petri-que successorem“? Ita de facto *conc. tridentinum* per modum definitionis statuit: „Si quis negaverit, omnes et singulos Christi fideles utriusque sexus . . . teneri singulis annis saltem in paschate ad communicandum *juxta praeceptum sanctae matris ecclesiae*: A. S.¹⁾)

Res igitur hucusque de fide definita certe non est, saltem non eo sensu, quo ipse papa talem translationem instituere non posset. Poterit autem forte dici veritas theologica, quae ex modo, quo ipsum dogma de primatu romanorum pontificum in documentis ecclesiasticis enuntiatum est, utcunque deducitur. Cf. Franzelin *de eccl.*² 205.

Neque quidquam obstat contra hanc conclusionem, quod pontifices tam diu Avenione residebant. Habitabant quidem ibi; propria vero eorundem ecclesia semper manebat ecclesia romana, titulusque eorum proprius semper erat romanus episcopus.

2. *Altera quaestio* est de fonte, unde haec connexio primatus cum sede romana orta sit: num *nimirum* sit ex jure seu dispositione humana Petri (primatiali vel apostolica), *an* ex altiore ordinatione divina.

Quia vero haec quaestio a modo dependet, quo connexio facta est absoluta aut non ita necessaria, debemus distinguere. Si connexio primatus cum sede romana non est absoluta, utique neque requirit nisi humanam Petri dispositionem, qui dein certe non ut apostolus, sed ut primas ecclesiae in considerationem venit. — Quodsi vero inseparabilitas prorsus absoluta inter sedem romanam et primatum reapse adest, neque pro hoc casu quaestio de fonte seu jure hujus inseparabilitatis difficultatem patitur; est *enim* prorsus evidens, quod haec de jure erit divino saltem consequente, consequente nimirum factum electionis Petri.

¹⁾ Alia videas Straub n. 557 *nota ad calcem*; qui tamen et contra ejusmodi exceptionem rem salvare conatur.

a) Ratio prompta est. Si *enim* s. Petrus, primus papa, ex humana tantum, vel primatiali, determinatione Romae sedem primatus fixerit, successores ejusdem eadem, qua ipse, auctoritate ejus determinationem solvere et immutare possunt, et de immutabilitate absoluta actum est. Ergo immutabilis conjunctio dispositionem sibi vindicat plus quam humanam, divinam.

b) Haec divinae voluntatis manifestatio porro *duplici via* fieri potuit: α) Petrus ab initio quidem propria sua determinatione seu deliberatione sedem romanam sibi eligere ibique cathedram figere poterat; hac vero deliberatione semel peracta, Deus eandem ratam habere potuit et in perpetuum firmare. Ita immutabilis ista conjunctio ex jure divino esset, sed consequente demum determinationem ipsius Petri. — β) Potuit vero Deus etiam antecedenter ad omne consilium Petri ejusque resolutionem eidem voluntatem suam communicare, ut Romam adiret ibique sedem primatus in aevum stabiliret. Sic conjunctio illa perpetua esset ex jure divino antecedente omnem humanam determinationem. — Saltem priorem modum divinae determinationis concedere debebis, quamprimum tenueris primatum omnino incommutabiliter sedi romanae adhaerere.

c) Sunt autem, qui probabilem vel et probabiliorem censent alterum modum sive determinationem antecedentem; pro qua sententia duas maxime adferunt rationes.

Prior desumitur ex verbis *conc. vaticani*: „Quicumque in hac cathedra [romana] Petro succedit, is secundum Christi ipsius institutionem primatum Petri in universam ecclesiam oblinet.“ — Vix autem hac ratione quaestio peremptorie dirimitur, cum, quae dicuntur de „*Christi ipsius institutione*“, tum de antecedente tum de consequente institutione intellegi possint et concilium data opera omnem in hac quaestione definitionem caverit.

Altera ratio probabile non existimat, Deum, qui in bonum ecclesiae jam ipsum imperium romanum disposuerit, rem tanti momenti voluntati permisisse humanae. Sed et haec ratio tam fortis esse non videtur; *etenim* quemadmodum Deus in praeparando imperio romano voluntatibus humanis utebatur, ita etiam in eligenda deinceps hac urbe pro sede primatiali similiter procedere poterat. Ceteroquin cf. Straub n. 574 sqq.

3. Quodsi vel id supposueris, hanc immutabilem primatus cum sede romana conjunctionem ad res definitas vel saltem definibiles, ad fidei dogmata pertinere: ergo ut revelata ipsis apostolis divinitus tradi et ab iisdem praedicari debuit. Id quod in se nullas praebet difficultates¹⁾ et reapse implicite saltem iisdem documentis traditur,

¹⁾ Cf. Straub o. c. I n. 585 sq.

quibus haec inseparabilitas primatus ex jure divino esse praedicatur. Expressius etiam id in canone regum aethiopico (c. 4) proditur, secundum quem princeps patriarcharum et praepositus is est, qui tenet sedem Petri Romae, ut apostoli mandaverunt, et post eum is est, qui tenet Alexandriam magnam, quae est sedes Marci, et tertius is est, qui tenet Ephesum, quae est sedes Joannis theologi etc. Cf. *Passauer Monatsschr.* (1898) 452.

Nullatenus vero nos movere debet exceptio, quod et Roma destrui vel everti possit. Neque enim ecclesia romana cum urbe Roma materialiter considerata confundi debet neque nos dicimus primatum adnexum esse urbi Romae, sed ecclesiae romanae. Urbe sic destructa ecclesia romana et titulus episcopi romani persistere poterit, qui successoribus Petri ulterius adhaerebit. Ecclesiam vero romanam non perire, ex ista suppositione eodem gradu certum est, quo constat primatum perennem nunquam interire posse.

§ 6. De modo quo primatus transmittitur.

1. *De ipso modo collationis.* — Licet romanus pontifex primas est jure divino, tamen modus, quo fit primas, varius per se et re in abstracto considerata excogitari potest. Sic per se possibile est, ut primatus ab uno romano pontifice per modum haereditatis ad successorem transmittatur, vel ut prius mortuo pontifice ad ecclesiam recadat et per hanc successoribus communicetur. Est autem et tertius modus, quod singuli successores immediate per Deum in sua dignitate constituentur. *In genere igitur* haec potestas divinitus tradi potest aut mediate aut immediate. — *Re tamen in concreto* inspecta nullatenus dubitari potest, quin primatus ejusque potestas singulis Petri successoribus immediate per Christum conferatur.

Hoc tenendum est contra adversarios, qui hac veritate negata plenitudinem potestatis supremi pontificis aggrediuntur, inter quos v. g. Gerson, Richer, Launois, Dupin, Febronius, postea jansenistae, pistorienses.¹⁾ — Cohæret haec doctrina eorum cum alio ipsorum theoremate, supremam potestatem nimirum immediate penes ipsam societatem ecclesiasticam residere, quae eam pontifici tradens ad arbitrium etiam restringere valeat.

Opposita nostra sententia est theologice certa, imo vix non de fide.

¹⁾ Cf. Van Laak I 4 p. 13.

1. *Argumentum ex Scriptura.* — a) Inprimis verba perpendas Redemptoris, quibus ad potestatem, quam ipse a Patre acceperat (*Mt 28, 18 sq*), provocans asserit, se eodem modo ministros suos et sacros magistratus esse missurum, quo ipse prius a Patre missus fuerit: „sicut misit me, inquit, Pater, et ego mitto vos“ (*Jo 20, 21*). Atqui haec missio Christi evidenter erat facta immediate a Deo, quin ecclesia ullo modo intercesserit. Ergo eodem modo saltem Petrus, ejus vicarius, et consequenter ii, qui loco ejus in ecclesia praesunt, potestatem suam immediate a Deo habeant oportet.

Dicimus: *saltem Petrus*. Quemadmodum *nimirum* Christus semel missus a Patre, dein ratione hujus missionis ipse quoque multa ordinare poterat, id similiter transferri potest etiam ad eum, quem ut vicarium suum reliquit in terra. Pro ipso vicario vero omnis ejusmodi mediatio prorsus excluditur.

b) Idem evidens est ex verbis, quibus Christus primum Petro de facto contulit vel promisit. Ipsi *enim* soli immediate et directe verba Christi fiunt: „Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam; tibi dabo claves regni coelorum; (tu) confirma fratres tuos; (tu) pasce agnos meos“. Hisce verbis Petrus, primatu jam-jam donandus, constanter etiam opponitur et integro populo christiano (*super eum aedificando*) et iis, qui jam superiores et ipsi in ecclesia ordinati sunt (apostolis), qui et ipsi a Petro confirmandi et pascendi declarantur. Quare Petrus certe neque mediante ecclesia ipsa neque median-tibus selectis magistratibus, sed directe ipse solus potestatem primatiam a Christo accepit.

c) Quodsi res ita se habet cum b. Petro, eodem modo se habebit cum successoribus ejus. Hos *enim* omnes in uno Petro Christus alloquitur; hi omnes sicut ipse Petrus ratione potestatis a Christo ipso defluentis constituuntur fundamentum; quod demum bene constitutum ecclesiam usque contineat contra impetus inferni. Ratio vero prior esse debet ratiocinato; ergo certe ab ecclesia confortanda fundamentum i. e. omnis successor Petri vigorem suum i. e. potestatem habere nequit.

Praeterea modus, quo societas aliqua instituta est, merito praesumitur in eadem societate perdurare, donec immutatio facta probabitur; ecclesia autem non poterit unquam probare potestatem prius Petro soli in oppositione ad ipsam collatam ad se tanquam ad subjectum immediatum delapsam esse.

Manifesto igitur quoad sacram ecclesiae societatem excluditur hypothesis illa paucorum scholasticorum per se possibilis, ex qua auctoritas in societate civili primitus inventa sit in integro populo; qui eam deinde determinatis subjectis contulerit. Neque talis modus supremam potestatem in societate acquirendi necessario cum ipsa natura societatis cohaeret; sunt *enim* societates tum naturales (familia) tum liberae institutionis (exercitus), in quibus modus iste certo certius non obtinet. — Neque ipsi illi auctores, qui principibus in societate civili mediatam tantum potestatem attribuunt, ea sola ducuntur ratione, quasi res ex natura rei ita fieri debuisset, sed quia insuper existimant, Deum ejusdem societatis auctorem nullum ab initio determinatum subjectum designasse. Hoc autem quoad rem nostram certe non obtinet, in qua Petro ipsi per Christum haec potestas confertur eique successores necessario substituendi praescribuntur.

Excipiunt etiam, quod Petro primatus factus sit propter ecclesiam; *atqui* — ita subsumunt — propter quod unumquodque tale, magis et illud. *Ergo* idem primatus magis et ideo prius debet esse in ipsa ecclesia quam in Petro. — *Resp.*: De quam causalitate illud axioma proxime valet? De causalitate causae formalis; et ideo *dist.*: axioma illud valet, cum agitur de causa formali, si igitur ecclesia esset causa formalis hujus potestatis, *cc.* quando agitur de causa finali *subd.* dein illud propter quod magis sive prius est in intentione *cc.* prius in executione *ng.* Est *enim* ecclesia subjectum hujus potestatis unicum et immediatum *ratione utilitatis*, non ita etiam *ratione inhaesionis*.

Ex eodem principio distinguas et *hanc exceptionem*: „Quidquid alicui subjecto traditur, ut est pars totius, datur toti. Atqui primatus Petro traditur, ut est pars totius ecclesiae. Ergo primatus toti ecclesiae traditur.“ — *Respondeas*: Quidquid parti tribuitur, toti datur: statim ut immediato subjecto inhaesionis *ng.* ita ut totum subjectum sit, cui mediate saltem donum istud inhaereat, vel ut etiam sit subjectum immediatum utilitatis *tr.* Cf. Van Laak *de ecclesia* I 4 p. 16 sq.

2. *Sensus ecclesiae.* — a) Res confirmatur ex sensu, qui hac de re in ipsa ecclesia, teste fide dignissima, sem-

per vigeat. Ita Optatus: „Petrus, inquit, claves regni coelorum communicandas ceteris solus accepit“ (*de schism. donatist. VII 3*); Gregorius vero nyss.: „Christus per Petrum episcopis dedit clavem coelestium honorum“ (*de castig.*); et clarissime Leo M.: „Nunquam nisi per Petrum dedit (Dominus), quidquid aliis non negavit“ (*serm. 4. c. 2*). Et in genere ipse Richerius, principalis hac in re adversarius, in retractatione doctrinae suae de sanctis patribus profitetur: „asserunt, Christum claves jurisdictionis ecclesiasticae primo, immediate et essentialiter, non per accidens, Petro dedisse, deinde per Petrum praelatis contulisse“. — Hanc rem autem ad successores Petri merito transferri patres insinuant eo ipso, quod verba Domini primatum enuntiantia directe etiam ad romanos pontifices referunt. Cf. Straub *o. c. I n. 594*.

b) Doctrina nobis contraria etiam expressius per congregationes romanas condemnata est; ita Richerius a. 1613, 1622, 1709; ita post ipsum haec propositio Quesnelli: „Ecclesia auctoritatem excommunicandi habet, ut eam exercent per primos pastores de consensu saltem praesumpto totius corporis“ (*D. 1440*).

In bulla quoque Pii VI *Auctorem fidei* a. 1794 edita directe eadem doctrina reprobata est duabus enuntiationibus. „Propositio, inquit, quae statuit, potestatem a Deo datam ecclesiae, ut communicaretur pastoribus, qui sunt ejus ministri pro salute animarum, sic intellecta, ut a communitate fidelium in pastores derivetur ecclesiastici ministerii ac regiminis potestas: haeretica“. „Insuper quae statuit, romanum pontificem esse caput ministeriale, sic explicata, ut romanus pontifex non a Christo in persona Petri, sed ab ecclesia potestatem ministerii accipiat, qua velut Petri successor, verus Christi vicarius ac totius ecclesiae caput pollet in universam ecclesiam: haeretica“.

Rem definivit conc. vaticanum dicens: „primatum jurisdictionis in universam ecclesiam immediate et directe b. Petro apostolo promissum atque collatum a Christo Do-

mino fuisse¹; id quod ad romanum quoque episcopum extendit verbis: „ipsi in h. Petro pascendi plenam potestatem traditam esse“ (*const. de eccl. c. 1 coll. 3*).

c) Neque quidquam obici poterit ex quibusdam dictis patrum, quae certe in sensu adversariorum non necessario intellegi debent. Ita cum Tertullianus hortatur: „Memento, claves Dominum Petro et per hunc ecclesiae reliquisse“ (*Scorpiace 10*), vel quando Augustinus in *Jo tr. 50, 12* asserit: „Quando (Petrus) claves accepit, ecclesiam significavit.“

Resp.: Omnia haec vel similia etiam in sententia vera explicantur. Cum enim Petrus, quatenus caput est ecclesiae eamque ut caput vi muneris repraesentat, potestatem supremam in hac ecclesia acceperit, patet in ipso et per ipsum ecclesiam quoque eandem potestatem accepisse: de ordine vero collationis in neutro textu quidquam accuratius dicitur, nisi forte Tertullianus thesim nostram expressis verbis confirmaverit. — Attendas etiam, patres ejusmodi dicta in suis contra montanistas vel donatistas controversiis protulisse, qui defendebant, Petrum pro se tantum potestatem clavium a Christo recepisse ejusque potestatem cum ipso exspirasse. Contra hos patres merito urgent Petrum ut caput ecclesiae in ejusque utilitatem primatum recepisse, vel ecclesiam ad perpetuum usum sacram potestatem in Petro accepisse. Cf. Van Laak *de eccl. I 4 p. 18 sqq.*

II. *Varia corollaria.* — 1. Novo sic argumento illustratur, non esse electorum, papae ab ipsis designato sacram potestatem conferre; neque enim ipsi hanc potestatem habent ullo modo. — Multo minus dici poterit, papam noviter electum potestatem accipere per ipsum praedecessorem suum; hic enim communiter jam dudum demortuus est, cum electione facta primatus ad alterum transit.

Ast nonne et vivus pontifex successorem sibi eligere vel primatu resignans alterum sibi substituere potest? — Hac in re animadvertite: Potest sic quidem electio successoris per pontificem fieri; neque tamen vel sic ipse primatum successoris confert. Cum enim modus hujus potestatis supremae conferendae certe uniformis et stabilis in ecclesia sit oporteat, neque probabile sit hunc pontificem immediate per Christum constitui, illum non: decessor ne in isto quidem casu primatum successoris conferet, ubi ipse eundem vivus designaverit.¹⁾

¹⁾ Cf. Holde *die Designation der Nachfolger durch die Päpste*; Straub o. c. I n. 592; 596 sq; Palmieri p. 352 sq.

2. Cum iis, quae modo exposuimus, cohaeret, quod demortuo papa, tempore quo sedes remana vacat, suprema et plena potestas actu in ecclesia non invenitur. Loco supremae ipsius potestatis adsunt leges, quae inde prius emanarunt (*effective*), adest jus et officium, ut ii, ad quos pertinet, convenienti modo personam designent, cui deinde Christus plenitudinem potestatis restauret (*exigitive*).

Confertur vero potestas primatus ei, qui eligitur et consentit, statim a consensu, quamvis nondum consecratus sit; id quod expressis verbis declaravit Nicolaus II in *synodo romana* a. 1059.

3. Confertur autem omnibus et singulis sic electis eadem plane potestas universa, primatus propria, quae sedi non conveniat nisi in quantum prius in ipso sedente invenitur; neque enim cathedra Petri quidquam habet nisi quod Petrus prius accepit.

a) Ideo distinctio illa illegitima est, quam nonnulli adversarii infallibilitatis romani pontificis (*richeriani, janseniani, gallicani, febroniani*) excogitaverunt inter jura et privilegia sedentium singulorum et jura et privilegia sedis qua talis, quatenus nimirum haec privilegia in singulis quidem deficere possint, non ita in sede qua tali, cum quod in uno romano pontifice defuerit, in successore restauretur.

Doctrina nostra etiam aliunde plane manifesta est. — a) Est enim primatus, qualis in Petro primitus per Christum institutus est, perpetuus in ecclesia. Ast perpetuus non est, nisi idem in singulis Petri successoribus inest et totus et immutatus in singulis pro quovis tempore succedentibus invenitur. — Verba Christi *insuper*, quibus Petro olim in suprema potestate munus et officium ecclesiam sustentandi et continendi conferebatur, hunc Petrum non solum in se respiciunt, sed etiam in quantum perpetuum munimentum contra portas inferni sit oportet, nimirum in quantum in singulis suis successoribus munere suo fungi pergit usque ad finem. Quare si idem munus in singulis, eadem et potestas universa in omnibus et singulis inveniatur necesse est, qua sola idoneum subjectum ad tale munus constituentur.

β) Huc deinde referas modum illum loquendi, quo in fontibus ecclesiasticae traditionis omnes et singuli romani pontifices tan-

quam ipse Petrus vel tanquam una eademque persona moralis cum ipso Petro exhibentur. „Petrus per Leonem locutus est“, ajunt patres *concilii chalcedonensis*; „per Agathonem Petrus loquebatur“, patres *concilii VI*. „In omnibus hortamur te, ita scribit Petrus Chrysologus *ad Eutychen*, ut his, quae a beatissimo papa romanae civitatis scripta sunt, obedienter attendas, quoniam b. Petrus, qui in propria sede et vivit et praesidet, praestat quaerentibus fidei veritatem.“ Si igitur unusquisque ex successoribus est ipse Petrus, unusquisque eadem potestate qua Petrus munitus est. — Alia hujusmodi dicta multa recensita invenies apud Straub n. 600.

b) Quamquam distinctionem inter sedem et sedentem reicimus sensu modo exposito, non tamen negamus eandem distinctionem etiam in bono sensu intellegi posse. Sedes per se thronum seu cathedram episcopalem significat et, quia thronus signum est auctoritatis, ad hanc ipsam auctoritatem denotandam secundum analogiam habitudinis facile transfertur. Cum autem sedem jam sumpseris pro ipsa sacra romani pontificis auctoritate, discrimen non unum statim apparet inter ipsam et eum, qui hac auctoritate exornatus est i. e. sedentem.

a) *Sedens* seu romanus pontifex ut omnis homo moritur; potestas vero seu *sedes* semper manet in ecclesia, si non actu, tamen necessaria exigentia vel effectibus seu legibus, ut diximus.

β) *Sedes*, in quantum potestatem significat et munus et jura eidem adnexa, essentialiter sancta est et proprietates perennes et immutabiles habet; ab indole personali sive bona sive mala eorum, qui possident eam, plane independens est. *Sedentes* in ea homines esse possunt minime sancti. Hoc in sensu Leo M. de sedibus etiam patriarchalibus haec pronuntiavit: „Nihil alexandrinae sedi ejus, quam per s. Marcum evangelistam b. Petri discipulum meruit, pereat dignitatis nec, Dioscoro impietatis suae pertinacia corrupte, splendor tantae ecclesiae tenebris obscuretur alienis... Aliud enim sunt sedes, aliud praesidentes; et magnus unicuique honor est integritas sua“ (*ep. ad Anatolium* 106, 5); similiter *ad Maximum antioch. episc. ep.* 119, 3: „Etsi diversa nonnumquam sunt merita praesulum, jura tamen permanent sedium; quibus etsi possint aemuli perturbationem aliquam fortassis inferre, non tamen possunt minuere dignitatem.“

γ) Addas et hoc discrimen, quod *sedes* romanae ecclesiae immutabiliter adfixa est, cum *sedentes* in ea undique secundum liberam electionem adscisci possint.

δ) Si demum sedem intellexeris universitatem sedentium, novum discrimen apparet, cum universitatem omnium a singulis differre oporteat distinctione etiam reali, quamvis inadaequata.¹⁾

---

¹⁾ Quae requiruntur ad subjectum primatus aptum, quod suscipiat primatum, nosce ex jure canonico; cf. v. g. Wernz *jus. decret.* II² n. 580; Straub n. 589 cum nota.

Pars II.

De ecclesia in se constituta.

Hucusque de constitutione ecclesiae egimus i. e. de modo, quo ejus forma regiminis ordinata est ita, ut uni sint subditi, alii praepositi secundum determinatum ordinem episcoporum et supremi pontificis. Nunc de ratione singulorum propria accuratius agendum est, de ratione nimirum potestatis ecclesiasticae ex una parte, ex altera de ratione membri ecclesiae. Ita disputatio habebitur de ecclesia in se constituta seu de causis ecclesiae constitutivis.

Ut ejusmodi causae constitutivae rerum communiter distinguuntur causa formalis et materialis. Quoad ecclesiam causam formalem non immerito intellegemus potestatem et auctoritatem hierarchicam (*cf. p. 28*), de materiali causa ecclesiae agemus disputantes de ejusdem membris. Adjungitur in fine consideratio de fine ecclesiae.

Sectio I.

De potestate hierarchica.

Audivimus jam supra (*p. 85 sqq*), apostolos per ipsum Dominum triplex accepisse munus hierarchicum. Hoc ratione necessitatis (*p. 91 sqq*) in ecclesia Christi perpetuam successionem invenire debebat; quare triplex istud munus ad episcopos transivit (*p. 80 sqq*); quemadmodum et episcopi ab ipsis initiis ecclesiae idem munus cum potestate conveniente exercebant (*ib*).

I. Est autem triplex potestas sacrorum antistitum in eo, ut per sacros ritus homines sanctificent seu Deo creatori suo consecrent, eosque per sacram doctrinam ad viam salutis arripiendam instruant in eaque dirigant, et per leges in via retinenda coarctent. Quemadmodum igitur Christus et rex et sacerdos et propheta constitutus erat, ita et ii, qui pro ipso legatione funguntur, dignitate et potestate gubernativa, sacerdotali, prophetica praediti sunt. Cum vero potestas sacerdotalis per sacramentum ordinis tribuatur, haec potestas ordinis vocatur, duae aliae potestates etiam una voce comprehenduntur jurisdictionis, ita ut integra auctoritas et potestas hierarchica exhibeatur distinctione quoque bipartita inter potestatem ordinis et jurisdictionis.

Quoad hanc divisionem nota:

a) A potestate jurisdictionis potestas ordinis adaequate distinguitur, id quod merito ex earundem proprio objecto dijudicabis. *Prioris* enim potestatis est, subditos eorumque actus in ordine ad salutem aeternam consequendam dirigere; *ordinis* vero potestatis est, cultum divinum (in sacrificio) et sacramenta administrare, in quibus homines Deo consecrentur et sanctificentur. Haec duo vero: actus ab ipsis hominibus exercendi et sanctificatio ex opere operato recipienda adaequate distinguuntur. Unde et potestates hierarchicae, quae in his suum proprium objectum inveniunt, adaequate distinguantur oportet. — Supponit quidem et ordinis potestas quoad effectum sibi proprium actus, quibus homo se disponat (*fidem, attritionem, confessionem* v. g. in sacramento poenitentiae), in ipso tamen exercitio valide procedit ex opere operato et ita non dirigitur virtute sibi propria ad actus ipsius hominis dirigendos, sed ad gratiam seu sanctificationem infundendam. Neque potestas ordinis ex propria vi tendit ad instruendos fideles de ejusmodi actibus necessariis; id quod est potestatis magisterii et eorum quoque esse potest, qui nullam habeant ordinis potestatem.

Sunt *et alia discrimina* inter utramque potestatem. — a) Cum enim potestas sanctificationis alligata sit certis quibusdam ritibus, quibus, ut diximus, ex opere operato nomine et virtute ipsius Christi sanctificatio hominibus conferatur, facile intellegitur ejusmodi ritus per ipsum Christum semel pro semper determinatos et voluntati creatae simpliciter subtractos esse; quare et ipsa haec potestas in certis suis gradibus per similem ritum sacramen-

talem confertur. Potestas vero jurisdictionis actus subditorum dirigendos respicit; hi autem valde variabiles sunt; quare et potestas, quae circa eosdem versatur, certam flexibilitatem et accommodationem ad singulos casus sibi vindicat. Unde haec, quamvis a Christo et ipsa derivetur, magna ex parte secundum arbitrium et propriam prudentiam subjecti exercenda est; idcirco ipsa quoad collationem et exercitium voluntati superioris commendatur. — Et sic hae duae potestates differunt ratione originis, cum *potestas jurisdictionis* conferatur voluntate superioris (qui respectu summi pontificis Christus est), *potestas vero ordinis* tribuatur vi ritus sacramentalis, cui plane alligata apparet.

β) Inde intellexeris, cur duae istae potestates differant etiam ratione durationis. Potestas enim ordinis, quae sacramento et characteri adnexa est, cum characterem permanet i. e. saltem pro hac vita indelebilis est. Potestas *jurisdictionis* ad nutum superioris revocabilis est.

γ) His cohaeret tertium discrimen ratione amplitudinis; potestas nimirum *ordinis* (v. g. presbyteratus) per ritum sacramentalem determinata in omnibus eodem ordine et characterem sacramentali insignitis prorsus aequalis est; potestas vero *jurisdictionis* variari potest ex voluntate superioris (excepta utique ea potestate, quae suprema in ecclesia et per Christum semel pro semper determinata est). Inde quoque fit, ut potestas *ordinis* (qualis) quoad valorem actus ab ecclesiastico superiore independens ejusque exercitium per se cum valore conjunctum sit; *jurisdictio* vero in usu quoque et exercitio suo quoad valorem a nutu superioris dependeat ita, ut contra hunc exercita careat iuridica efficacia.

b) Distinguuntur igitur adaequate potestas ordinis et potestas jurisdictionis; intra ipsum *porro* ambitum jurisdictionis potestas docendi seu magisterii objectum quidem et finem plane peculiarem sibi servat; tamquam objectum *enim* habet divinas ipsas doctrinas divinasque leges immutabiles, quas ipsa ecclesia mutare non potest, sed simpliciter accipit et proponit agnoscendas, finem vero prosequitur eum, ut intellectus praeprimis per cognitionem veri perficiatur. Distinguitur sic sacrum magisterium apte a reliqua potestate jurisdictionis, cujus est ex propria virtute quasdam observantias statuere, quas et pro opportunitate mutare, in quibus sic solvere et ligare poterit et quibus homo directe ad perficiendam voluntatem dirigatur. Breviter: prior potestas praecepta imponit circa credenda, altera praecepta dat circa agenda. Et haec est ratio, cur nonnulli auctores et has duas potestates adaequate discernere et tri-

plicem integrae potestatis hierarchicae divisionem coordinatam retinere malunt: potestatis ordinis, magisterii, regiminis.

Majore vero jure standum est in divisione per se bipartita, ea *enim* condicione potestas magisterii disjungitur, ut tamen sub generaliore et propria ratione jurisdictionis, eo nimirum quod praecepta imponit, cum potestate gubernativa affini plane conveniat. Cum nempe potestatis jurisdictionis sit, per imperium proprie dictum subditos eorumque actus dirigere, ad eam etiam potestas illa referri debet, cujus est non solum veritates admittendas utcunque proponere, sed ad eas admittendas etiam stricta lege adstringere. Talis *autem* est magisterium quoque ecclesiae, ad quod verba Christi pertinent: „praedicate evangelium omni creaturae; qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur“ (*Mc 16, 16*). — Similiter Christus ex ipsa potestate ligandi et solvendi (i. e. jurisdictionis) apud *Mt 18, 17 sqq* obligationem deducit ecclesiam „audiendi“: „si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus“. Ecclesia vero audienda est non solum in rebus externae disciplinae, sed maxime et praeprimis in rebus fidei et magisterii. Unde et ipsa ecclesia non solum ea, quae credenda sunt, proponit, sed actum ipsius fidei stricto praecepto imperat; in qua re multa extant exempla inde a temporibus Hormisdæ papae (*Denz. 171*) usque ad nostra tempora, quibus Pius papa X jusjurandum contra modernistarum doctrinas omnibus fere clericis imponebat. Cf. hac de re *Straub n. 642 sqq; De San p. 233 sq.*¹⁾

c) Maneamus igitur in distinctione theologis longe communiore per se bipartita, qua universa potestas ecclesiae immediate et proxime dispescitur in potestatem *ordinis* et *jurisdictionis*; de qua conferas s. Thomam *S. th. 2, 2 q. 39 a. 3*. — Nihil vero obstat, ne potestas ipsa jurisdictionis ulterius subdividatur in potestatem *regendi* et *docendi*.

II. De potestate ordinis accuratius nobis hic non est agendum, cum hac de re theologi agant in tractatu de sacramento ordinis; de potestate jurisdictionis nonnullae saltem quaestiones nobis exponendae sunt, aliis remissis ad canonistas. Et prius quidem succinctius de potestate regendi, postea uberius de potestate agemus docendi.

¹⁾ Patet nos hic agere de ea potestate docendi, qua ecclesia valet in subditos; ceteroquin ecclesiae competit etiam jus et potestas veritates salutiferas universo generi humano praedicandi, etiam iis qui eidem nondum submittuntur (*Mt 28, 19; Mc 16, 16*). Sub hoc respectu potestas docendi ecclesiae largius patet quam jurisdictio magisterii. Cf. de hac re *Straub n. 663 sqq; d'Herbigny o. c. I n. 125 nota 2*.

Caput I.

De potestate ecclesiae gubernativa.

Articulus I.

De potestate regendi in universum.

Triplex functio in hac potestate discerni facile potest; *primo* voluntatem propriam subditis imponere potest per leges, et ex hac parte legifera vocatur; *deinde* de sensu et observatione harum legum judicare et invigilare potest, et sic vocatur judicialis; *tandem* si est vere rectrix, etiam ad observandas has leges subditos vel invitos adstringere debet, et sic habebitur potestas coactiva seu, ut alii malunt, coërcitiva.

1. Triplicem hanc functionem gubernativae potestatis ecclesiae competere, facile ostenditur *ex metaphora clavium* vel *ex altera metaphora „ligandi et solvendi quodcunque, quaecunque“*, sub quibus ipsa potestas jurisdictionis a Christo apostolis eorumque principi tradita est (*Mt 16, 19; 18, 18*). Si enim metaphoris hisce verus sensus servatur, superior ecclesiasticus subditos sibi fideles omni vinculo morali („*quaecunque*“) ligare valebit, quod necessarium vel utile est ad fines ecclesiae assequendos, et solvere poterit, quidquid huic fini noxium apparebit. Ergo praeprimis leges et praecepta injungere poterit, quibus subditi in actionibus suis diriguntur ad finem ecclesiae; ergo sententias judiciales ferre et poenas infligere potest, sine quibus ipsa potestas legifera in ordine concreto effectu suo careret.¹⁾ Haec vero vincula superiores

¹⁾ De potestate vero judiciaria in specie valent, quae leguntur *Mt 18, 15 sqq.*: „Si autem te non audierit [frater peccans], adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum: quodsi non audierit eos, dic ecclesiae; si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus“.

ecclesiastici ita imponere valent, ut quae ipsi ordinent, coram Deo accepta sint, ideoque in conscientia obligent: „quaecunque enim alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo; quaecunque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo“.

2. Idem manifestum fit *ex praxi apostolorum*, qui triplici illa potestate jam large ipsi utebantur, eamque ad eos, quos constituebant superiores in ecclesia, demandabant. Qua in re pro potestate legifera maxime attende ad *Act 15, 28 sqq*, quibus legislatio apostolorum circa observantias mosaicas exhibetur; de qua sub *v. 41* dicitur: „perambulabat (Paulus) Syriam et Ciliciam, confirmans ecclesias, praecipiens custodire praecepta apostolorum et seniorum“. Cf. etiam *1 Cor 11, 2. 34*; *1 Tim 3, 2. 6. 12*. — Sed et Timotheo Paulus dicit: „Praecipe hoc, et doce; nemo adolescentiam tuam contemnat . . . Attende tibi et doctrinae, insta in illis; hoc enim faciens et teipsum salvum facies et eos, qui te audiunt“ (*1 Tim 4, 11 sqq*); cf. et *Tit 1, 5 sq*. Fidelibus vero dictum est: „Oboedite praepositis vestris et subjacete eis; ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri“ (*Heb 13, 17*).

Judicem vero egit s. Paulus ex. g. in causa incesti corinthii (*1 Cor 4, 18 sqq*; *5, 1 sqq*); eandem potestatem supponit in Timotheo, dicens ei: „Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus“ (*1 Tim 5, 19*). — Quibus testimoniis simul infertur potestas punitiva; „in virga, ait Paulus, veniam ad vos, an in caritate et spiritu mansuetudinis?“ (*1 Cor 4, 21*); et iterum: „Arma militiae nostrae non carnalia sunt, sed potentia a Deo . . . in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi et in promptu habentes ulcisci omnem inoboedientiam“ (*2 Cor 10, 3 sqq*); cf. etiam *2 Cor 13, 2 sq. 10*; *1 Tim 1, 20*. Eandem potestatem coercitivam idem s. Paulus in Timotheo agnovit: „Peccantes, inquit, coram omnibus argue, ut ceteri timorem habeant“ (*1 Tim 5, 20*); qua in re cf. etiam *2 Tim 4, 2*; *Tit 1,*

7 sqq; 2, 15: „haec loquere et exhortare, et argue cum omni imperio; nemo te contemnat“; *ib.* 3, 10.

3. De praxi vero ecclesiae ipsius primitivae legas v. g. Clementis rom. *ad corinthios* n. 59: „Sin autem quidam non obtemperaverint iis, quae Deus per nos dixit, cognoscant, offensioni et periculo non parvo sese implicaturos esse“, vel *ib.* n. 57: „Vos igitur, qui seditionis fundamenta jecistis, in obedientia subditi estote presbyteris et correctionem suscipite in paenitentiam, genua cordium vestrorum flectentes“. — Similia leguntur apud Ignatium ant., v. g. *ad Smyrn.* n. 9: „Non licet sine episcopo neque baptizare neque agapen celebrare; sed quodcunque ille probaverit, hoc et Deo est beneplacitum, ut firmum et validum sit omne, quod peragitur“, vel cum *ad Eph.* scribit: „Decet vos omnibus modis glorificare Jesum Christum, qui glorificavit vos, ut in oboedientia una perfecti, subjecti episcopo et presbyterio per omnia sanctificati sitis“ (n. 2). — Praxis vero ecclesiae posterioris prorsus manifesta est; cf. Straub II n. 630 sq.

4. Ceteroquin de hac re non potest esse dubium, simulatque constat, superiores in ecclesia auctoritate vera esse instructos et ecclesiam per modum societatis esse institutam. Societas enim est multitudo hominum ad unum finem certa stabilitate conspirantium et, ut haec stabilis conspiratio fiat, auctoritas praecise ponitur in societate. Unde eidem auctoritati concedi debent, quae pro hoc fine necessaria apparent. Necesse autem plane est ut multitudini media ad societatis finem attingendum proponantur et ut membra societatis per aptas leges ad usum horum mediorum adstringantur (*legifera p.*), — ut dubia et lites de sensu legum vel de conformitate et difformitate actionum cum lege authentice dirimantur (*judiciaria*), — ut demum transgressores etiam mediis violentis in officio contineantur (*coactiva*): haec autem omnia necessaria apparent, ne finis societatis pereat. Id autem, quod tam necessarium apparet, ex sapientissima Christi voluntate etiam aderit, et aderit in auctoritate ab ipso in ecclesia constituta. Cf. Straub II 627; 632.

§ 1. De potestate coërcitiva in specie.

Auctoritate in ecclesia in genere semel admissa, de facto non facile adversarii inveniuntur contra potestatem

legiferam vel judicariam; inveniuntur tamen vel in castris catholicorum, qui potestatem aggrediantur ecclesiae coactivam, praesertim quae fiat per poenas temporales, quae nimirum in privatione bonorum hujus vitae consistant externorum. Quare de hac re paulo distinctius videamus.

Negant hanc potestatem inde a temporibus Marsilii patavini praeter Wiclef et protestantes M. Ant. de Dominis, Richerius, Febronius, Nuytz alique. Contra hos ecclesia saepe jura sua declarat: ita *propositionem 5. Marsilii* damnavit Joannes XXII, quae erat: „quod tota ecclesia simul juncta nullum hominem punire potest punitione coactiva, nisi concedat hoc imperator“ (*D. 499*). Idem declaravit contra pistorienses Pius VI, de qua re cf. *D. 1504* et Pius IX, qui in syllabo et hanc damnavit sententiam: „quod ecclesia vis inferendae potestatem non habet neque potestatem ullam temporalem directam vel indirectam“ (*24*); huc referas etiam *prop. ib. damnatam n. 31*. Cf. etiam ejusdem summi pontificis encyclicam „*Quanta cura*“ apud *Denz. n. 1696 sqq.* Ita vero res haec in genere considerata facile de fide est.

I. Res ex dictis fere patet.

1. Imprimis jam evidens est, ecclesiae competere potestatem coërcitivam seu punitivam *in genere*, quae poenas saltem aliquas adhibere possit, sive spirituales sive temporales. Absque hac *enim* coërcitiva potestate et ipsa potestas legifera et judicialis inanis plane esset et inutilis; etenim lex, quae urgeri non potest neque ullam sanctionem seu poenam adnexam habet, revera nihil valet; et sententia judicialis, quae executioni mandari nequeat, stulta est. Ceteroquin cf. quae modo dicta sunt *p. 243 sq.*

Neve dixeris, leges ecclesiae suam sanctionem habere in praemiis et poenis alterius vitae; *etenim* ecclesia in hisce terris constituta finem habet proxime heic attingendum, ideoque etiam heic per media hujus temporis urgendum.

2. Quodsi haec in genere valent, facile intellexeris potestatem ecclesiae etiam sub hac ratione, ut est coërcitiva, esse universalem (ex *Mt 16, 19; 18, 18*), ideoque se extendere ad poenas quoque temporales, quae luedae sint in bonis hujus vitae.

Pro qua re et haec consideres: a) Ecclesiae certe ea media ad finem concedenda sunt, quae vere sufficiant;

qualia haec debent esse? — *Dixeris* forsitan: haec sunt spiritualia; etenim finis ecclesiae spiritualis est; atqui fini spirituali inserviunt tantum media spiritualia. *Attamen* res ex fine quidem dijudicari debet, sed non tantum ex fine in se (*objective*) considerato, qui utique in ecclesia spiritualis est, sed etiam (*subjective*) ex indole eorum, qui dirigendi sunt in finem. *Atqui* hi sunt homines, qui ex anima et corpore constant et qui, praesertim cum de hominibus bonis sensibilibus irretitis, torpentibus, contumacibus agitur, objectis et poenis spiritualibus non satis moventur. *Quare* merito s. Augustinus *ad Bonifatium* scribit: „Melius est quidem ad Deum colendum doctrina homines duci, quam poenae timore vel dolore compelli; sed non quia isti meliores sunt, ideo illi, qui tales non sunt, negligendi sunt. Multis enim profuit (quod experimentis probavimus et probamus) prius timore vel dolore cogi, ut postea possent doceri aut, quod jam verbis didicerant, opere sectari“ (*ep. 185 n. 21*). Cf. etiam Leonis M. *epistolam ad Turribium* (*exord. 15*).¹⁾

b) Concordat etiam *perpetuus usus* in ecclesia, declaratus et adhibitus per tot concilia tum particularia tum etiam oecumenica: de quibus cf. Straub *n. 636*. — Apostolorum vero sensum colligas ex *Mt 18, 17*: „Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus“ i. e. removeatur a consortio fidelium. Similiter *2 Thess 3, 14*: „Quodsi quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, et ne commisceamini cum illo, ut confundatur“; cf. et *1 Cor 5, 2. 9 sqq*; *2 Jo 10*.

Sollemniter hac de re agit Bonifatius VIII in celebri bulla „*Unam sanctam*“ disserens: „In ecclesiae potestate

¹⁾ Ex dictis ss. patrum etiam intellegas, qua ratione p. temporales ad finem ecclesiae spiritualem conferant. Et certe utiles sunt ad ordinis perturbatores removendos; habent autem vim quoque saltem indirectam ad ipsos refractarios revocandos. Amoveantur hi a bonis sensibilibus vetitis, quibus poenas sensibiles jam adnexas experiuntur; a sopore quoque quodam sic excitari possunt ita, ut documenta veritatis revelatae jam attentius et efficacius considerare et demum libere sequi valeant. Legas s. Augustini *retract. II 5* et ejusdem *ep. 93 (al. 48) ad Vincentium*.

duos esse gladios, spirituales videlicet et temporales, evangelicis dictis instruimur . . . Uterque igitur est in potestate ecclesiae . . ., sed is quidem pro ecclesia, ille vero ab ecclesia exercendus; ille sacerdotis, is manu regum et militum, sed ad nutum et patientiam sacerdotis“ (*Denz. 469*).

II. Difficultatibus vero facile satisfit.

1. Certe nihil sequitur inde, quod ecclesia hac potestate poenas temporales infligendi non multum usa est. Immerito enim a defectu usus statim ad defectum ipsius juris concluderes, praesertim cum hic usus per adjuncta externa impeditus apparuerit.

2. Neve illud exceperis: quod ecclesia de facto inveniatur impotens ad adhibendam vim et poenam temporalem; et quod repugnare videatur, jus attribuere in re, cujus non adsit potentia.

Resp: a) A jure infligendi praeprimis iterum distinguas facultatem expeditam ejusmodi poenas exequendi. Haec de facto deesse poterit; ast inde non statim ipsum quoque jus evanesceat, quo qui plectendi sunt, poenae saltem debitores constituuntur et morali obligatione ad poenam subeundam adstringuntur.

b) *Insuper nota:* si omnia rite ordinata sunt, societas civilis christiana hac in re ecclesiae inservire et brachio suo saeculari eas poenas exequi debet. Quare ecclesia, quamvis potestatem ejusmodi poenas exequendi non habeat per proprios magistratus, habet tamen per ministerium brachii saecularis eidem obnoxii (cf. *Straub th. 28*). De re Bonifatius *l. c.* et haec proponit: „Oportet autem gladium esse sub gladio et temporalem auctoritatem spirituali subici potestati“.

c) Quid jam de jure capitis? estne et hoc ecclesiae vindicandum? — Videtur periculosum esse, de hac re disputare vel inter catholicos; neque tamen quaerendum nobis est, quid his vel illis placeat, sed quid veritas sibi vindicet. Est vero sat bona ratio, cur ecclesiae vel ipsum hoc jus adjudices. Certe poena quoque capitis fini ecclesiae apta, utilis vel et necessaria esse poterit, v. g. ad grave scandalum et aeternum discrimen multorum efficaciter vel efficacius removendum. Neque huic juri obest, quam opponunt indoles seu lenitas piae matris ecclesiae, cum lenitatis exercendae ipsa facultas deesset deficiente potestate puniendi. Alia cf. *Straub n. 640.*¹⁾

3. De vero sensu ss. patrum cf. *Palmieri de rom. pont. prol. § 19, 8*; *Tarquini jur. eccl. publ. institutiones n. 47*.

¹⁾ Ceteroquin merito animadvertit *Wernz*: „Argumentorum [ab utraque parte] examini, cum res practica utilitate careat, non videtur

§ 2. De amplitudine potestatis gubernativae.

Quod attinet ad amplitudinem sacrae potestatis, ecclesia leges suas ferre potest de rebus omnibus, quae fini suo inserviunt; ergo certe de rebus omnibus sacris, sive hae sacrae sunt in se sive quod ad finem sacrum destinatae apparent (v. g. templa, coemeteria etc). Ad forum ecclesiae insuper pertinent omnes res mixtae, quae nimirum jam ratione sui de indole tum sacra tum profana participant (ut sunt matrimonium christianorum, scholae inter christianos erigendae etc.) His accensendae sunt eae quoque res, quibus ex adjunctis (indirecte et per accidens) respectus competit supernaturalis (v. g. num catholico liceat nomen dare societati operariorum interconfessionali).

I. Controversia movetur vel inter catholicos auctores: num ecclesia actus quoque internos intellectus et voluntatis praecipere vel prohibere possit vi propriae jurisdictionis.

Ad statum quaestionis inprimis praenota: quaestionem hic non versari de potestate vel jurisdictione ecclesiae vicaria, qua legem ipsam divinam Deique voluntatem ut Dei vicarius pro hominibus interpretari (*vota v. g. mutare vel remittere*) vel in foro poenitentiae actus internos pro salutari poenitentia praescribere valet. Quaeritur, num ecclesia idem valeat in proprio suo foro pro re disciplinari. — Neque agitur de potestate dominativa, quae ecclesiasticis superioribus in subditos competit vi voti obedientiae, sed de potestate, quae vi divinae institutionis ecclesiae vindicanda sit ad regendos homines baptizatos.

Ulterius distingue inter potestatem directam et indirectam. Dicimus directe id praecipere, quod in se vel ratione sui praecipitur; intellegimus id praecipere vel prohiberi indirecte, quod magis ratione alterius praecipitur, eo solum quod cum ipso connexionem quandam ineat. Interni actus igitur vel directe ecclesiae subjacent, si ut tales objectum legislationis ecclesiasticae sunt. Accuratiores vide Straub n. 666 sqq.

Hac distinctione praemissa omnes quidem concedunt ecclesiam valere in ejusmodi actus indirecte i. e. eo quod cum externis necessariam ineant connexionem; complures autem negant eandem potestatem in ecclesia esse directam. Cf. Wernz *Jus decretal.* (1905) I n. 98.

esse multum adlaborandum (*Jus decretal.* VI n. 99). — Largiora vide d'Herbigny o. c. I n. 138 sq.

① Thomas de Vico church has jurisdiction over internal acts - not just power.

II. Defendimus tanquam doctrinam probabiliorem saltem, ecclesiam etiam directe actus praecipere vel prohibere posse internos *sive* mixtos eos, qui cum externis connectuntur, *sive* mere internos.

1. Inprimis id ecclesiae potestati vel jurisdictioni directae subtrahi nequit, quod ad proprium ejus finem (i. e. sanctitatem et salutem redemptorum) assequendum quam maxime conferat; hujusmodi sunt actus hominis interni, quibus solis sanctitas et salus aeterna attingitur et promovetur.

Praeterea jurisdictio per Christum ecclesiae tradita prorsus universalis est et data est ei secundum modum, quo ipse Christus in terra eam habuit: „*sicut misit me Pater, et ego mitto vos*“. Atqui Christus, etiam qua missus a Patre (*Mt* 5, 28), ejusmodi potestatem in actus internos habuit et exercuit. Si igitur potestas quoad actus internos ecclesiae ejus deneganda esset, hoc positivis iisque certis argumentis ostendendum esset *sive* ex speciali voluntate Christi vel Dei *sive* ex ratione interna (eo quod nimirum talis jurisdictio repugnet). Atqui neutrum fieri potest. Ergo ista potestas pro ecclesia omnino retinenda erit.

2. Idem comprobatur ipso usu ecclesiae.

a) Ecclesia nimirum persaepe professionem fidei a suis exegit et lege statuit. Haec autem lex certe non meram formulam externe recitandam respicit neque fidem internam ea sola ratione, quod haec nescio quomodo cum externa professione conjungitur, sed certo certius ecclesia non minus intendit subditos adstringere, ut interne fidem habeant et eliciant, quam ut eam ore profiteantur; imo de hac interiore fide per prius facile sollicita est. — *Praeterea* ipsa interna fides et submitio non semel per leges ecclesiasticas directe exigitur; ita Berengario Gregorius VII jusjurandum mandavit, quod incipit: „Ego Berengarius corde credo et ore confiteor“; similiter Innocentius waldensibus hanc formulam praescripsit: „Corde credimus, fide intellegimus, ore confitemur et simplicibus verbis affirmamus“. Similia Clemens VI armenis, syno-

dus tridentina omnibus Christi fidelibus imposuit. Cf. Straub n. 646.

Imo Clemens XI expresse declarat, obedientiam ecclesiae docenti debitam violari assensu interno detrectato, dicens in bulla *Vineam Domini*: „Ut quaevis imposteri erroris occasio penitus praecidatur atque omnes catholicae ecclesiae filii ecclesiam ipsam audire, non tacendo solum (nam et impii in tenebris conticescunt), sed et interius obsequendo, quae vera est orthodoxi hominis obedientia, condiscant: hac nostra perpetuo valitura constitutione obedientiae, quae praeinsertis apostolicis constitutionibus debetur, obsequioso illo silentio minime satisfieri . . . decernimus, declaramus, statuimus et ordinamus“. — Idem nuperrime inculcatur a Pio X, qui inter alias modernistarum propositiones et hanc damnat: „7. Ecclesia, cum proscribit errores, nequit a fidelibus exigere ullum internum assensum, quo iudicia a se edita complectantur“ (*Decr. Lamentabili*).

✕ *Immerito vero excipiunt*, haec omnia ab ecclesia ordinari vi jurisdictionis ejus vicariae, qua leges ipsas divinas velut in foro divino interpretetur. Quamvis enim ad divinam legem pertineat, ut homo identidem fidem eliciat, ad eam tamen per se non pertinet, ut in hac vel illa occasione, qua praecipit ecclesia, eam actu eliciat.

Insuper cum in his documentis de veritatibus cum revelatis connexis sermo sit, optimo jure notat Straub n. 671: „Leges, per quas ecclesia jubet credere res divinitus revelatas, procedunt ex eadem jurisdictione ac leges, per quas ecclesia jubet tenere res cum revelatis nexas; *atqui* leges hae procedunt ex jurisdictione ecclesiae propria. Neque enim res cum revelatis nexae sunt ipsum verbum Dei, quod cogitari possit ecclesia interpretando edicere solo nomine Dei, sed sunt in se verbum, quod ecclesia nomine suo loquitur, cui proinde assensus fidei immediate ecclesiasticae, non divinae postulatur“.

b) Similiter ecclesia per legem juramentum exigens directe omnia praescribit, quae ad juramentum essentialiter requiruntur; *insuper* ministris suis vocales orationes et applicationem missarum injungit, fidelibus omnibus praescribit, ut attente audiant missae sacrificium, sacramenta

valide et condigne recipiant, sacra exercitia peragant, et alia hujusmodi, de quibus cf. Straub n. 673 sqq. Atqui in his multi actus interni necessario involvuntur et ii quoque directe per praecepta ecclesiae intenduntur.

Exempli gratia sit id, quod in juramento nuper a Pio papa X gravissime praescripto continetur: „Me etiam, qua par est reverentia, subicio totoque animo adhaereo damnationibus, declarationibus, praescriptis omnibus, quae in encyclicis litteris *Pascendi* et in decreto *Lamentabili* continentur, praesertim circa eam quam historiam dogmatum vocant“. Videtur evidens esse, quod summus pontifex non solum jusjurandum, sed et omnia, quae sub eodem juramento ponuntur, praecipit et mandat; inter haec hic denotantur reverens submissio et adhaesio quae toto animo fiat. Hae autem certo certius actus prorsus interni sunt. Similiter sentire licet de singulis incisis juramenti istius.

c) Dixeris forsitan in singulis casibus, de quibus hucusque egimus, agi de iis actibus, qui, quamvis ex lege naturali vel divina adnexum habeant internum animum, nihilominus externi sint ponendi; et sub hac ratione praecise (= *indirecte*) ecclesiae jurisdictionem in eosdem valere; aliter vero dicendum esse de actibus, qui mere interne eliciendi sint, ut cum de actibus internae fidei, spei, caritatis agatur. Hos actus ex lege Dei quidem identidem per viam requiri, et ejusdem legis interpretandae causa ecclesiam declarationem emittere posse, sed ipsos ejusmodi actus ecclesiam vi jurisdictionis propriae praecipere non posse.

Hunc in modum nova quaestio oboritur, quid demum sit accuratius „praecipere directe“, „praecipere indirecte“; num nimirum, cum juramentum v. g. praecipitur, directe etiam omnes actus interni, qui ad talem actum vere ponendum necessario requirantur, praecipiantur necne. Alii hoc negabunt, alii qui jurisdictionem ecclesiae etiam ad actus internos extendunt, hoc praeefracte affirmabunt. Sic totam quaestionem demum ad litem de verbo volunt reducere; de qua re cf. Straub n. 666.

Attamen cavillatione hac seposita, considerato motu proprio „*Sacrorum antistitum*“, quo Pius X juramentum contra modernistas lege exegit, quaestio etiam ex hac parte directe solvi videtur, cum ibi actus quoque mere interni aut praecipiantur aut ut ab ecclesia praecepti vere supponantur. Est enim omnino certum, quod Pius X praeprimis vult et efflagitat actus ipsos internos: fidei internae, submissionis quae fiat toto animo, etiam circa ea, quae legislationis ecclesiasticae sunt etc; et quod juramentum, quod circa illos emittitur, non sit nisi testimonium ipsius hominis, quod his praeceptis ecclesiae, quae certe in actibus versantur internis, vere a semet satisfactum sit. — Ad actus internos praecise evincendos

documentum istud editum esse, vel inde patet, quod ad „detrahendam efficacius personam quam modernistae induerant“, internam utique, quam per simulationem tegere conabantur, mittebatur.¹⁾

III. Neque magni facienda sunt quae obiiciuntur.

1. Auctoritas ecclesiae propria, ajunt, est ejusdem, in quantum est praecise societas. *Atqui* auctoritas in societate posita non respicit nisi actiones externas, in et pro ejusmodi societate ordinandas.

Resp: Tr. major. — Dist. min: auctoritas socialis ad externos tantum actus refertur — in societate, cujus est bonum tantum externum et temporale procurare *tr.* auctoritas cujus finis assequendus in actibus externis minime absolvitur, sed ad eum finem se extendit, qui essentialiter actibus internis habetur *ng.* Cf. Straub *n.* 677.

Inst: Atqui neque ecclesia ultra actus externos valere videtur. *Prob:* Non poterit auctoritas ecclesiae ad id valere, cujus executionem urgere nequit; ejusmodi enim legislatio necessario inefficax, ideoque et inutilis manet. *Atqui* leges, quae versentur circa actus internos, ne ecclesia quidem exequi poterit: hos urgere, de his judicare non potest.

Resp: dist. min. subs: Si ad omnem legem necessario requiritur sanctio temporalis et actu externo infligenda *tr.* si ad veram legem sufficit vera conscientiae obligatio et sanctio a iudice Deo demum infligenda *ng.* — „His — ita Pius X *l. c.* — quae plane confirmamus omnia sub poena temeratae conscientiae adversus eos, qui dicto audientes renuerint, peculiaria quaedam adicimus etc.“ (*Act. s. Sedis* [1910] *p.* 666). Huc referas et illud, quod ecclesia hinc inde ipsas poenas (censuras), eas maxime, quae sunt latae sententiae, conscientiae reorum exequendas committit; et quod poenas in sua dispositione habet, quae eos, qui per actus internos delinquant, attingant: cum v. g. orationibus communibus vel indulgentiis eos privarit.

2. Provocant etiam ad verba quaedam Innocentii III, qui *decretal. l. V. t. 3 c. 34* ait: „nobis datum est de manifestis tantum judicare“. Sed agit ibi summus ille pontifex de particulari illo casu, quo in reum praemisso processu juridico sententia jam est proferenda; non de omni iudicio, multo minus de omni legislatione.

¹⁾ Similia repeti possunt de documentis sub a) prolatis, praesertim de documentis Clementis XI.

3. Quod ceteroquin theologi sat magni nominis, ut s. Thomas, Suarez, De Lugo, jurisdictionem ecclesiae in hac re negant, concedi poterit; videtur tamen veritas certis rationibus firmata contra auctoritatem praevalere. Cf. tamen Straub n. 680, qui etiam ostendit, s. Thomam minime adversari.

Articulus II.

De potestate gubernativa summi pontificis.

Hucusque de potestate ecclesiastica gubernativa in genere disputavimus, de qua omnes, qui jurisdictionem externam in ecclesia habent, unusquisque in suo ordine participat. Potestas regiminis ecclesiae nunc in capite totius ecclesiae quodammodo in suo apice collecta invenitur; quare ad vim et virtutem ejusdem perspiciendam, praepriis jurisdictio et auctoritas gubernativa hujus capitis considerata est.

Quae vero de hac potestate tenenda sunt, *conc. vatic. s. IV c. 3* post largiorem expositionem hisce verbis definit: „Si quis dixerit, romanum pontificem habere tantummodo officium inspectionis vel directionis, non autem plenam et supremam potestatem jurisdictionis in universam ecclesiam, non solum in rebus quae ad fidem et mores, sed etiam in iis quae ad disciplinam et regimen ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; aut eum habere tantum potiores partes, non vero totam plenitudinem hujus supremae potestatis; aut hanc ejus potestatem non esse ordinariam et immediatam sive in omnes ac singulas ecclesias, sive in omnes ac singulos pastores et fideles: anathema sit“.

Ceteroquin eadem olim jam *conc. florentinum* statuerat *decreto unionis* declarans: „Definimus sanctam apostolicam sedem et romanum pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum pontificem romanum successorem esse b. Petri principis apostolorum et verum Christi vicarium totiusque ecclesiae caput et omnium christianorum patrem ac doctorem existere; et ipsi in b. Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem ecclesiam a D. N. J. Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum

etiam in gestis oecumenicorum conciliorum et in sacris canonibus continetur¹⁾

Nos in sequentibus definitionem conc. vaticani jam excipiemus et secundum singula ejusdem incisa distinctius evolvemus.

§ 1. Potestas primatus vere episcopalis est.

I. Contendebant olim M. A. de Dominis, Febrius, Tamburini alii non pauci, relate ad singulas ecclesias particulares „non aliam b. Petro fuisse collatam po-

¹⁾ Dicit concilium: „romano pontifici in b. Petro . . . plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum et in sacris canonibus continetur — καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων . . . διαλαμβάνεται“. Haec verba ansam prae-buerunt ad facessendam difficultatem; legitur, ajunt, ultimis verbis: „quemadmodum . . . in sacris canonibus continetur“; haec vero verba, praesertim cum graecum textum spectaveris, ita interpretanda sunt, ut sensum jam fundant: „secundum eum modum i. e. mensuram sive limitem, qui canonibus contineatur“. Sic conc. florentinum romani pontificis potestatem canonibus synodorum obnoxiam iisque circumscriptam declarat, id quod doctrinam sapit *articuli cujusdam gallicani* (3): „Apostolicae potestatis usum moderandum esse per canones Spiritu Dei conditos et totius mundi reverentia consecratos“; aliis verbis tenendus esse videtur primatus inspectionis, non jurisdictionis, certe non is, qui in plena vel suprema potestate constitutus sit.

Resp. 1. Adversarii in sua conclusione supponunt, textum graecum, quo nituntur, textum originalem esse et solum authenticum, textum vero latinum versionem esse eamque minus fidelem, imo corruptam. Hoc autem *suppositum est negandum*. „Constat enim definitionem concilii prius fuisse latine conscriptam, deinde graece versam ac nonnullis ex utriusque partis consensu mutatis, utrumque textum fuisse subscriptione approbatum“ (Hurter n. 389). Quodsi de hac re semel constat: verba latina valde clara et minime ambigua sunt et certum sensum fundunt eum: „Definimus, quod papa plenam potestatem habet et id minime novum statuimus, sed tenemus et docemus, quemadmodum antiqua jam concilia et canones docebant“. — Graeca porro versio, licet de se ambigua foret, eundem sensum quem latinus textus saltem habere potest; et ideo, cum ambigua secundum ea, quae clara sunt, intellegi debeant, hunc sensum etiam retinere debet.

2. *Insuper* vel ipsa verba graeca in se considerata hunc sensum assumunt, dummodo sanae hermeneuticae regulas observare velis, quamvis nihil sciremus de textu latino. Sane a) concilium plenitudinem potestatis romani pontificis jam asseruit; nequit ergo addere per verba illa limitationem, quin eo ipso sibimet contradiceret. — b) Asseruit concilium eandem plenitudinem potestatis ex ipso jure divino romano pontifici inesse; quod autem juris est divini, jure ecclesiastico vel conciliorum canonibus circumscribi nequit; neque ergo de ejusmodi re concilium simul cogitare potuit.

*264 a restituta
or not?
in plenam
potestatem
et*

testatem quam inspectionis et directionis“, qualis v. g. metropolitae competat in suffraganeos episcopos et qua non posset nisi invigilare, num episcopi in propriis suis dioecibus officio bene fungantur.¹⁾

Contra hos adversarios vaticanum declaravit, potestatem summi pontificis, etiam in quantum respicit universam ecclesiam, esse vere episcopalem i. e. eandem relate ad universam ecclesiam, qua singuli episcopi suam quisque ecclesiam regunt, esse verae jurisdictionis, qua proprio jure pascat, regat, gubernet gregem universum sibi commissum: „omnes cujuscunque ritus et dignitatis pastores atque fideles non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen ecclesiae pertinent“ (*conc. vat. s. 4 c. 3*).

*Holy Father:
Shepherd of the
faithful !!
Bishop & people
of his diocese*

*proprietatem
ecclesiae* II. *Res absque difficultate ostenditur* — 1. ex verbis quibus Christus hanc potestatem Petro primitus contulit; in eodem *nimirum* munere romanus pontifex Petro successit, quod hic a Christo verbis illis primitus accepit.

x a) Christus autem potestatem primatus Petro promisit sub metaphora petrae sustentantis ecclesiam necnon confirmatoris fratrum, et contulit eam, ut sit pastor ovilis et gregis dominici. *Atqui* his evidenter vera potestas jurisdictionis episcopalis exprimitur; neque enim sine ejusmodi potestate ecclesiam ceu totum quoddam morale continere, vel fratres efficaciter confirmare, vel gregem Domini vere pascere vel regere potest.

b) Idem confirmatur *ex fine primatus*. Voluit enim Christus ad unitatem catholicam efficiendam et tuendam, ut unus ecclesiae sit pastor. *Atqui* ad hanc ecclesiae unitatem efficiendam conservandamque non sufficit sola inspectio et directio, non sufficit, ut solum videat, num omnia intacta sint, vel ut expectet, donec unitas vel disciplina collapsura jam sit; sed providere debet, ne haec omnino fiant; ad hoc plane requiritur praecipendi, cogendi, judicandi puniendique auctoritas seu veri nominis jurisdictio. *Ergo* primatus necessario hanc potestatem vere episcopalem complectitur (*Hurter n. 391, 1*).

¹⁾ De his opinionibus cf. *Acta conc. vatic. coll. lac VII 369. 341 sq. 613 sqq. 634 sqq.*

c) Neve igitur dixeris, quod ad scholas v. g. in bono ordine retinendas merus inspector sufficiat. Neque enim ad scholas coercendas inspector sufficeret, nisi in munere suo fungendo niteretur potestate auctoritatis publicae; de ejusmodi vero ulteriore subsidio in nostro casu cogitari nequit, cum ipse pontifex ultimus fons et supremum principium unitatis et ordinis declaretur.

2. Idem manifestatur *ex suffragio traditionis* universalis, de quo audivimus jam, ubi romanum pontificem verum Petri successorem ostendimus in administranda universa ecclesia (cf. p. 202 sqq.).

Imo haec traditio et ipsum terminum nobis praebuit, cum romanum pontificem „*episcopum episcoporum, episcopum ecclesiae catholicae*“ declarabat. Ita v. g. *conc. chalcedon.* Leonem M. salutat: „sanctissimum et beatissimum universae ecclesiae episcopum urbis Romae“. Et deinceps frequens factus est usus, quo pontifices bullis subscribunt simili modo, quo olim Innocentius epistulae ad s. Bernardum datae subscripsit: „Ego Innocentius, catholicae ecclesiae episcopus“. Neque id mirum est, cum pontifex vi muneris vices Christi gerat, qui et ipse dicitur „pastor et episcopus animarum nostrarum“ (1 Pet 2, 25).

§ 2. Eadem potestas prorsus *universalis* est.

1. Universalitatem heic intellegimus eam, quae sit talis extensive seu quae extenditur in *omnia ecclesiae membra*; postea agendum erit de universalitate intensiva, quae se extendit ad omnem usum potestatis et plenam hanc constituit.

Eo igitur quod potestas primatialis est extensive universalis, eidem subjiuntur omnes simpliciter fideles, omnes quoque superiores intermedii, omnes episcopi, *sive* considerantur singuli *sive* in unum quocunque modo collecti. Hoc sensu Eugenium III. alloquitur s. Bernardus: „Orbe exeundum est ei, qui forte volet explorare, quae non ad tuam pertineant curam“ (*de consider. III 1*), et Pius VI expressius declarat, pastores omnes, quacunque demum praefulgeant dignitate, „ita ejus auctoritati subdi, ut qui pastores appellantur et sunt, si populos respicias, ii si pontificem spectes, nonnisi ovium numero habeantur“ (*resp. ad metropol. mogunt etc*).

In argumentatione ita procedemus, ut *primo* in genere, *dein* in specie quoad ipsos superiores rem illustremus; accuratius *denique* videbimus, quod primatus in hos superiores vel collective sumptos se extendit.

II. *Demonstratio*. — 1. *In genere* res facile illustratur iisdem rationibus, quibus in paragrapho praecedente usi sumus; *nimirum*

a) super beatum Petrum Christus aedificavit simpliciter ecclesiam suam; ergo ipse et successores ejus sustentabunt potestate sua omnes, quicunque ad hanc ecclesiam pertinent. — Petro tradidit Christus oves suas simpliciter omnes pascendas; ergo quicunque inter has invenitur quocunque titulo, huic sacrae potestati principis pastoris subiacebit; cf. supra p. 135 sq; 140; 145; 150.

b) Finis primatus est, non partem ecclesiae, sed eandem universam in unitate continere: „ita ut custodita cum romano pontifice tam communionis quam ejusdem fidei professionis unitate, ecclesia Christi sit unus grex sub uno summo pastore“ (*conc. vatic. l. c.*). Ergo et potestas ejus ad ecclesiam eadem latitudine se extendit, qua una debet esse, universam.

c) Ex factis, quae supra allegavimus, manifestum est romanos pontifices sollicitudinem suam reapse ad universam ecclesiam extendisse.

2. Simul res *in specie* patet quoad ipsos superiores; cum *enim* et ipsi superiores (*cardinales, patriarchae, metropolitae, episcopi*) ad universam ecclesiam, ad regnum Dei, ad oves Christi pertineant, immediate evidens est, eos quoque jurisdictioni subesse b. Petri ejusque successorum.

Imo *a fortiori* hi submittantur oportet, cum iis dissidentibus unitas ecclesiae in gravius periculum vocaretur, idque eo gravius, quo superior propius ad culmen potestatis accedit; cogita ex g. de Photio ejusque schismate. Et ideo Petro ipsi quoque apostoli, ut supra vidimus, submissi erant, qui inter oves pascendas, inter fratres confirmandos primo loco a Christo intellegebantur.

3. Distinctius jam rem consideremus *contra vanam hypothesein* eorum, qui primatum quidem se extendere autumabant ad singulos episcopos distributive sumptos, non vero ad omnes collective, sive in sua conspiratione per orbem sive in concilium oecumenicum collectos.

Ita sentiebant olim multi theologi ante conc. constantiense. Et prima quidem hujus falsae theoriae initia inveniuntur, cum

exeunte saeculo XIII dissidia inter Bonifatium VIII et Philippum IV, Galliae regem, ecclesiam commovebant. Celebrior facta est ipsa occasione schismatis occidentalis, quo tempore etiam optimi theologi eandem amplectebantur ea commoti ratione, quod aliter tristissimum illum ecclesiae statum sanari posse desperabant (*Gerson*); ex quibus tamen nonnulli rem defendere non videntur nisi pro casu ejusmodi schismatis seu papae incerti. Eandem theoriam postea suam fecerunt, ut facile intellegitur, richeriani, gallicani, febroniani etc.

Contra theologos maxime temporibus conciliorum const. et basileensis exurgentes definitio concilii florentini supra allegata doctrinam antiquam et catholicam inculcat, de qua in conc. constantiensi ipse *Gerson*: „Fallor, inquit, si non ante celebrationem hujus sacrosanctae constantiensis synodi sic occupaverat mentes plurimorum ista traditio [quod nimirum neque a pontifice appellari neque ipse in judicium vocari possit], ut oppositorum dogmatizator fuisset de haeretica pravitae vel notatus vel damnatus“ (*de pot. eccl. consider. 12*). Sic origo quidem hujus doctrinae erroneae facile intellegitur ex difficultatibus, quas schisma illud magnum occidentale creaverat (cf. *Marx Kirchengeschichte § 95*); error tamen est plane manifestus.

a) „Quaecunque enim tandem unio moralis cogitatur, sive inter subditos, sive inter episcopos . . ., certe nullae talis possibilis est, qua ipsi aut efficiantur persona Petri aut desinant esse oves Christi, desinant pertinere ad regnum Dei. Atqui omnes, qui non sunt ipse Petrus atque ad ecclesiam pertinent, regendi sunt a Petro ejusque successore. Ergo quodcunque tandem vinculum morale inter ecclesiae sive simplices fideles sive episcopos nectitur, semper remanent subjecti Petro, et consequenter romano pontifici“ (*Van Laak I 4 p. 25 sq.*). Quare

b) jam concilium later. IV: „Romana, inquit, ecclesia disponente Domino, super omnes alias ordinariae potestatis obtinet principatum, utpote mater universorum Christi fidelium et magistra“; et: „Summum et plenum, ait concil. lugdun., primatum et principatum super universam ecclesiam catholicam obtinet romana ecclesia“. Magis vero diserte rem enuntiavit conc. lateran. V hisce verbis: „Solum romanum pontificem pro tempore existentem tanquam auctoritatem super omnia concilia habentem, tam

conciliorum indicendorum, transferendorum ac dissolvendorum plenum jus ac potestatem habere, nedum ex s. Scripturae testimonio, dictis sanctorum patrum ac aliorum romanorum pontificum etiam praedecessorum nostrorum sacerorumque canonum decretis, sed propria etiam eorundem conciliorum confessione manifeste constat" (D. 740).

c) Immerito igitur et temere romani pontificis auctoritas in fideles omnium terrarum exercenda potestas externa ab aliquibus denotatur; ubique enim inter christianos legitima est et inter eos ut in domo propria conversatur. — Ista denominatio etiam per decretum s. Officii (1644) reprobatur hisce verbis: „Propositio summos pontifices, cum suas constitutiones in ea loca mittunt, quae temporali aliorum principum ditioni subjecta sunt, in territorio alieno legem ferre, schismatica et haeretica declaratur“. Eandem declarationem Innocentius X et Clemens XI approbabant; cf. et constitutionem *Accepimus* d. d. 11. Junii 1715.

Nota: Vidimus, quod potestas primatus se extendit in universam ecclesiam; ast conc. florent. (cf. p. 253) loquitur etiam de universo orbe. Quaeri sic poterit, qua ratione potestas primatus romani pontificis se extendat simpliciter in universum orbem.

Respondebis tripliciter: a) Id inprimis verum est remote, quatenus ecclesia, cui praeest romanus pontifex, ex divina voluntate ad universum orbem destinata est; et ideo homines omnes divina voluntate tenentur hanc ecclesiam ingredi et romano pontifici se submittere.

b) Ideo etiam quaquaversus romanus pontifex ex jure sibi insito apostolos seu missionarios ad fundandas ecclesias sibi submitendas mittere potest.

c) Actu res verificatur, quatenus ubique terrarum (sensu morali) jam inveniuntur fideles, qui eidem primatui actu subditi sunt. Cf. Hurter *notam ad n. 392*.

§ 3. Potestas primatus immediata est.

Supra jam de immediata quadam ratione primatus locuti sumus, ratione *nimirum originis*, qua ipse immediate per Deum confertur; nunc de alia *immediatione* agendum est respectu *termini et exercitii*.

Et modo paragr. antecedente ostendimus, quod potestas primatus, prorsus universalis, se extendit ad omnes et sin-

gulos fideles simplices; si vero de modo inquiritur, quo hi romano pontifici submittantur, duplex modus per se possibilis est. Potest cogitari de mediata quadam subjectione, quatenus fideles romano pontifici subicerentur eo tantum, quod eorum episcopi seu superiores proximi ejusdem primatui subsunt. Vel sic episcopi ex obedientia romano pontifici debita ordinare et exequi deberent, si is circa eorum subditos quid disponere animum induxisset; potestas autem primatus dein ad simplices fideles se extenderet mediantibus tantum episcopis. Altera est potestas immediata, quae ad imponendam obligationem necesse non habeat, ut interveniat voluntas alterius potestatis inferioris; quae ad ipsos simplices fideles ut ad proprios subditos etiam sine concursu potestatis interpositae se porrigat.

Haec in abstracto iterum duplex distinguitur: prior ita immediata est, ut gradus potestatis inferiores seu magistratus interpositos non habeat, quam ideo immediationem gradus dicunt. Altera magistratus inferiores intermedios non excludit, sed his neglectis seu sepositis ad eorum quoque subditos porrigitur. Hanc immediationem, ut ajunt, virtutis primatui romani pontificis vindicamus.

Demonstratio. — 1. Christus Petro primatum in universam ecclesiam in personas et causas omnes ecclesiasticas contulit ea conditione, ut „quodcumque ligaverit super terram, sit ligatum et in coelis; et quodcumque solverit super terram, sit solutum et in coelis“; unde potestas primatus, qua late patet, in exercitio suo constituitur plane independens. Ergo in omnibus suis dispositionibus, etiam quoad simplices fideles, ita procedere poterit, ut a cooperatione nullius potestatis intermediae dependeat.

Similiter quando Christus Petro dixit: „pasce agnos, oves meas“, primatum ei tribuit et subditos proprios eosque immediate attingendos assignavit. Atqui ut tales indiscriminatum omnes apparent, nullo discrimine facto inter simplices fideles et majores. Ergo falluntur, qui contendunt potestatem primatus diversa ratione ad subditos referri, et ad relative paucos episcopos quidem immediate, ad ipsam multitudinem vero ovium per se mediate tantum adplicari posse.

2. Praxin quod attinet, ad ejusmodi exercitium primatus immediatum pertinet, quod romani pontifices inde a saeculo sexto monachos vel regulares a jurisdictione episcoporum eximebant, certa quaedam peccata absolvenda certasque dispensationes sibi reservabant.

Saeculo denique XIV Clemens VI armenos interrogari jubet: „Si credidisti et credis, quod omnes romani pontifices, qui fuerunt, nos qui sumus et alii qui erunt in posterum, ex plenitudine potestatis et auctoritatis praemissae potuerunt, possumus et poterunt immediate per nos et eos de omnibus tanquam de jurisdictioni nostrae et eorum subditis judicare et ad judicandum quoscunque voluerimus ecclesiasticos judices constituere et delegare“. Rem definivit *conc. vaticanum* loco supra allegato (*D.n. 1827*).

3. Multo evidentius reicitur error eorum, qui potestatem primatus ejusque exercitium dependens declarant a potestate civili; Christus *enim* ecclesiae mandatum in se stans et plane absolutum dedit, legem suam ubique terrarum praedicandi et tuendi; quisquis *ergo* ecclesiam hoc mandatum exequentem impedit, divinae contradicit voluntati. *Insuper* error iste ecclesiam ejusque sacram potestatem subiceret principibus etiam haereticis, infidelibus, persecutoribus. De hac re tamen alibi accuratius agendum erit.

§ 4. Potestas primatus in romano pontifice ordinaria est.

I. Docuit Eybel in libro *Quid est papa* inter alia perversa et haec: „Una hac praerogativa supplendi aliorum negligentiae tota primatus ecclesiastici vis continetur, hortationibus et exemplis unitati conservandae consulendi“; et „pontifices nil possunt in aliena dioecesi praeterquam quod in extraordinario casu“. Contra hanc doctrinam maxime dirigitur definitio *conc. vaticani*, ubi sub anathemate dicit, potestatem romani pontificis ordinariam esse.

Per se potestas sive jurisdictio ordinaria usu ecclesiastico dicitur ea, quae dignitati vel magistratui vel praefecturae ipso jure sive divino sive humano annexa est, quam quis proinde non vi specialis delegationis, sed vi suae dignitatis sui-que officii exercet; ita omnes canonistae“ (*Palmieri th. 13*). — *In re nostra* notio potestatis ordinariae et hoc addit, quod juris-

dictio romani pontificis propria non solum in casibus extraordinariis, v. g. cum praesules inferiores muneri suo desunt, sed semper ad libitum romani pontificis ad usum universalem deduci potest. — Opponitur ergo potestas ordinaria *tum* extraordinariae, quae valeat pro certis tantum casibus, *tum* etiam delegatae, quae sit ex commissione alterius (puta in nostro casu ecclesiae universalis vel concilii oecumenici); et sub utraque ratione primatus potestas ordinaria est.

II. Demonstratio hujus rei fere superflua est. — 1. In primis Petrus potestatem regendi universam ecclesiam directe et immediate a Christo accepit ea ratione, ut sit fundamentum perpetuum et pastor universalis ecclesiae. *Atqui* quemadmodum termini fundamenti pro aedificio et pastoris pro ovili munus prorsus ordinarium (non extraordinarium) ingerunt, ita consideratio quod Christus ipse ecclesiam directe super pontificem ut super petram fundamentalem perpetuam constituerit, omnem delegationem praeter mandatum ipsius Christi excludit et simul omnem restrictionem ad certas occasiones removet.

Idem *confirmatur ad homines* ex modo, quo ipsi adversarii potestatem episcoporum ordinariam esse ostendunt. Hoc certe praestare non possunt nisi provocantes ad ea, quae leguntur Mt 18, 18; 28, 20 („*Ego vobiscum sum omnibus diebus*“) de apostolis enuntiata. *Atqui* his simillima leguntur Mt 16; Jo 21 de Petro ut fundamento et pastore universali totius ecclesiae („*non praevalent*“). Ergo sicut potestas episcoporum, ita et potestas summi pontificis propria ex s. Scriptura teneri debet plane ordinaria.

2. Quare prorsus conformiter ad s. Scripturam jam ante nicaenum conc. lateran. IV docet: „Romana ecclesia disponente Domino super omnes alias ordinariae potestatis obtinet principatum“. — Definitio concilii vaticani accuratius explanatur et firmatur apud Van Laak I 4 p. 42.

III. *Dicunt*: Potestas ejusmodi, qua supremus pontifex quasi ex munere ordinario se immiscere posset jurisdictioni etiam singulorum episcoporum, ad perturbationem ecclesiae et ad perpetuas inimicitias perducere deberet; cogita v. g. de controversiis quartodecimanis, de iis, quae inter Stephanum papam et s. Cyprianum acciderint. Hoc

autem ipsi fini primatus adversatur. — Respondeas, ejusmodi pericula timenda esse, si potestas primatus sine discretionem vel prudentiam exerceatur et cum episcopi officii sui immemores sunt; prius tamen in gradu majore non esse timendum, alterum vero in hac re theoretice inquirenda non esse respiciendum.

Ad declarationem: a) Sine ullo periculo *praeprimis* summus pontifex certas causas sibi reservare et ita saltem potestatem suam immediate in universam ecclesiam exercere poterit, reservans sibi v. g. dispensationem votorum quorundam, casus quosdam conscientiae peculiare, disciplinam regularium etc.

b) Re *universim dein* considerata concedi potest, quod considerata humana fragilitate, quae etiam in summo pontifice non prorsus excluditur, usus tantae potestatis imprudens per se fieri potest. *Ex altera vero parte* etiam episcopi homines sunt eademque fragilitate laborant, unde ecclesiae multo majus imminet periculum; *etenim* „cum totius orbis cura romano pontifici incumbat, jam ob nimium onus impeditur, quominus omnia ad se trahere velit; episcopi vero singuli cum partes saepe parvas regant, facilius tentari possunt, ut in hoc minore dominio sine freno ullo regant“ (Van Laak l. c. 36). Contra hoc alterum periculum vero efficax atque utilissimum, imo et necessarium remedium adest superior potestas romani pontificis, qua defectus saltem graviores sive emendari sive etiam praeveniri queunt. — *Praeterea* Deus romano pontifici, quem fundamentum ecclesiae suae posuit, contra quod portae inferi non praevalerunt, specialiore assistentia aderit et cum spiritu scientiae spiritum quoque prudentiae largius adflabit.

c) *Tandem* aliquando a vexationibus principum aliorumve potentiorum hominum neque episcopi neque ipsi eorundem subditi sat efficaciter persaepe defendi poterunt, nisi ad sedem romanam refugium habent; ast id solum tunc fieri poterit, si huic sedi immediata potestas circa hos principes competit. — Hunc in sensum intellexeris, quae vaticanum hac de re declaravit: „Tantum abest, ut haec summi pontificis potestas officiat ordinariae ac immediatae illi episcopalis jurisdictionis potestati, qua episcopi, qui positi a Spiritu Sancto in apostolorum locum successerunt, tanquam veri pastores assignatos sibi greges singuli singulos pascunt et regunt, ut eadem a supremo et universali pastore asseratur, roboretur ac vindicetur, secundum illud sancti Gregorii Magni: „*Meus honor est honor universalis ecclesiae; meus honor est fratrum meorum solidus vigor; tum ego vere honoratus sum, cum singulis quibusque honor debitus non negatur*“ (D. 1828).

§ 5. Doctrina proposita contra exceptiones firmatur.

I. Excipiunt contra potestatem romani pontificis episcopalem.

1. Ipsum nomen videtur inconueniens esse; *etenim* hoc nomine, etiam reliquis episcopis communi, potestas in ecclesia suprema deprimitur. — *Respondeas*: si hoc nomen ea limitatione et restrictione romano pontifici tribueretur, quo idem competit reliquis in ecclesia episcopis *cc.* secus *ng.*

Ex altera parte nomen *episcopi universalis* seu catholicae ecclesiae videtur unum tantum admittere episcopum in ecclesia catholica; ideoque alios excludere. — Quaeras statim: numquid dux exercitus (supremus) excludit duces singularum manuum?

Ast cur deinde Gregorius titulum istum episcopi universalis expresse rejecit, dicens etiam ad Joannem Jeiunatorem episcop. CP.: „Nullus (episcopus romanus) . . sibi hoc temerarium nomen arripuit“ (*epp. V ep. 18*)?

Resp. in forma: Gregorius istum titulum recusat sensu illegitimo, quo alii episcopi fere excluderentur a regimine ecclesiae eis jure divino competente *cc.* sensu legitimo acceptum *subd.* ipsam rem titulo significatam *ng.*; merum titulum seu nomen tantum *subd.* et hoc fecit ex humilitatis studio et ut efficacius arrogantiam episcopi constantinopolitani deprimeret, volentis appellari „patriarcha universalis“ *cc.* quasi omnino non posset ita vocari *ng.*

Ad quaestionem magis examinandam ante omnia constat, Gregorium b. Petro ejusque successoribus ipsam rem nobiscum attribuisse, dicens v. g. *epp. IX ep. 59*: „Nescio quis sedi romanae episcopus subjectus non sit?“ *Imo* et ipsum titulum jure romanis pontificibus competere, non obscure significat, dicens ipso loco nobis objecto (*epp. V ep. 18*): „Numquid non per venerandum chalcedonense concilium hujus apostolicae sedis . . . antistites universales oblato honore vocati sunt?“

a) Rem igitur ipsam Gregorius retinuit; cur deinde nomen abhorruit? — Pertimuit autem Gregorius, tunc temporis agens contra patriarcham superbia elatum, reapse falsum et illegitimum sensum hujus tituli, quo nimirum patriarcha vel episcopus universalis omnes reliquos a participatione ejusdem dignitatis excluderet, quo reliqui totius orientis patriarchae uni submitterentur. Id ex

verbis merito deducitur, quibus eadem occasione usus est alloquens ambitiosum illum Joannem: „Ad hoc quandoque perductus es, ut despectis fratribus episcopus appetas solus vocari“; similiter ad Constantiam Augustam (*V ep. 21*): „Triste tamen valde est, ut patienter feratur, quatenus despectis omnibus praedictus frater et coepiscopus meus solus conetur appellari episcopus“; „si nimirum — ita ad *Eulogium et Anastasium* (*V ep. 43*) — unus patriarcha universalis dicitur, patriarcharum nomen ceteris derogatur; sed absit hoc“. — Hoc sensu igitur titulum episcopi universalis etiam a se removet.

b) Quare ut efficacius patriarcham CP. titulum illum sibi usurpantem fastum et arrogantiam dedoceret, miro modestiae exemplo titulum aliquo sensu per se legitimum penitus abiecit maluitque dici servus servorum Dei. Quam modestiam cum gravitate sui muneris propria pulchre conjungit, scribens ad Constantiam Aug. epp. *V ep. 21*: „Hac in causa nequaquam me pietas vestra despiciat: quia etsi peccata Gregorii tanta sunt, ut pati talia debeat, Petri tamen apostoli peccata nulla sunt, ut vestris temporibus pati ista mereatur . . . et propter peccata nostra, qui Petro indigne servimus, ejus apud vos honor nullatenus minuat“; ratione igitur dignitatis se cum Petro identificat (Hurter n. 393). Cf. Palmieri p. 446; Grisar *ZfkTh* (1880) p. 468 sqq.

✓ 2. Sed si romanus pontifex episcopus esset universalis ecclesiae simul cum episcopis singularum ecclesiarum, ecce jam plures unius ejusdem ecclesiae episcopi agnoscendi essent! — *Resp*: Profecto episcopi singularum ecclesiarum duo admittendi sunt, sed ordinis diversi, et cum certa unius sub altero subordinatione. Quare inde nulla perturbatio ordinis est pertimescenda, neque ulla inconvenientia; neque quidquam contra sensum antiquitatis christianae, qui tantum episcopos plures particularis ecclesiae qua talis proprios excludit.

Ad rem. s. Bonaventura in *tract. Quare fratres minores praedicent etc.* haec tradit: „Quattuor sunt cujusque plebis parochialis proprii sacerdotes: *Primus* et praecipuus est summus pontifex . . . *Secundus* est dioecesanus episcopus . . . *Tertius* est specialis pastor cujusque ecclesiae ibi canonice institutus [parochus] . . . *Quartus* est, cui quisque praedictorum pro tempore vicem suam super commissos sibi ad ligandum et solvendum ex causa rationabili concessit“.

Instabis: ne romano pontifici quidem quidquam concedendum erit, quod moraliter impossibile est; *atqui* simpliciter

impossibile est, ut romanus pontifex toti orbi christiano eam curam impendat, quae propria est episcoporum respectu dioeceseum suarum. — *Attamen* romanus pontifex episcopalem suam potestatem in singulis orbis ecclesiis eadem extensione uti non debet, qua episcopi inferiores utuntur sua; sufficit, ut in certis rebus et in causis sibi reservatis ista auctoritate utatur vel leges ferre possit pro universa ecclesia, in qua re eadem facilitate ipse pro universo orbe procedit, qua singuli episcopi in dioecesi sua. Sic verus superior et episcopus episcoporum apparebit, si in ejusmodi causis praeter vel contra episcopum inferiorem procedere potest.

II. Contra potestatem summi pontificis immediatam

1. vehementius urgent priorem difficultatem: Si duo immediatam et directam in easdem personas haberent potestatem, necessario ordinis perturbatio oreretur in regimine societatis; obligatio nimirum ad res contradictorias eodem tempore eundem hominem premere posset. — *Distinguas iterum*: tale periculum subsisteret, si duae istae potestates in eodem ordine et gradu invenirentur *cc.* si ipsae hae potestates una alteri subordinatae sunt *ng*; praevalebit *enim* potestas superior, ita ut ex imperio inferioris potestatis nulla exoriatur obligatio.

— 2. Non plaris aestimandae sunt exceptiones sequentes:

a) Immediata potestas supremi pontificis episcopalis detrahit dignitati muneris episcopalis, quod tamen ipsum divinitus institutum est! — Dignitati indebitae *tr.* dignitati, quae episcopis ex divina institutione debetur *ng.*

Etiā debitaē! Nam pontifex plures semper causas ad forum suum trahere posset, ita ut episcopis jam nihil prorsus remaneret ligandum vel solvendum et munus eorum evacuetur. — *Resp: Ng. subs.*; et rationem additam *dist*: in ordine abstracto *tr.* in ordine concreto *ng.* — Quidquid *enim* est cum hac re in abstracto considerata, in ordine concreto simpliciter impossibile est, ut romanus pontifex omnia ex toto orbe terrarum ad se attrahat administranda; obstat divina quoque providentia, quae, quemadmodum ecclesiam certa in forma indefectibiliter instituit, etiam curabit, ut hac forma permanente episcopi semper eam auctoritatem retineant, quae principibus particularium ecclesiarum conveniat.

b) *Neve dixeris*, episcopos necessarios non esse, si summus pontifex ipse immediatam in omnia ecclesiae membra potestatem episcopalem possideat. Adest *enim* necessitas quaedam ex ipsa natura rei, ut ecclesia etiam in singulis partibus perfectius ad-

ministretur; adest etiam necessitas ex positiva voluntate Christi, qui ecclesiam sub certa et determinata hierarchia instituit. Cf. Van Laak *l. c. p. 6 sq.*; et infra *p. 270 sq.*

3. Saltem haec immediata summi pontificis potestas immerito dicitur ordinaria in oppositione ad extraordinariam. *Etenim* ad finem ejusdem auctoritatis, ut nimirum ordo et unitas in ecclesia efficacius servetur, omnino sufficit, ut in casibus extraordinariis tantum (quando episcopi muneri suo et officio desunt) semet inserat. — In hac exceptione merito *suppositum negaveris*: in institutione, quae a positiva Dei voluntate dependeat, rem a priori esse dijudicandam. Standum enim est manifestae divinae dispositioni, quae Petro ejusque successoribus officium non tantum inspectionis et directionis, sed propriae jurisdictionis in universam ecclesiam attribuit. *Insuper* praevalere potest ratio seu universalis ecclesiae utilitas, ut quaedam negotia ab ipso capite vi ipsius muneris pro universa ecclesia uniformiter ordinentur et ideo dispositioni singulorum episcoporum relinqui nequeant; cogita v. g. de re sacramentaria, de jure regularium.

✕ § 6. Potestas romani pontificis plena est.

I. *Praemittitur declaratio.* — 1. Potestas plena vi vocis fere coincidit cum universali potestate, et sicuti haec potestas considerari extensive, cui nemo se subtrahere valeat pertinens ad ecclesiam; usus tamen vult, ut pro hac plenitudine retineatur terminus universalis potestatis. Pressius plenitudo sumitur intensive pro potestate, cui nihil desit potestatis requisitae ad pascendam et regendam ecclesiam, qua igitur jurisdictionem in ecclesiam possideat totam simul sumptam. — Ergo plenitudo potestatis romano pontifici deesset, si potestas regendi ecclesiam componeretur ex potestate Petri et potestate quorundam aliorum uti ex partibus integrantibus, ita ut in ambobus subjectis potestatis simul sumptis plus esset potestatis quam in Petro solo.

2. Plenitudinem potestatis in ecclesia summo pontifici certe etiam aliquo sensu exclusivo attribuimus — ei enim soli haec plena potestas competit —; tamen sensus exclusivus non est ita intellegendus, quasi extra primatum jam nulla sit in regno Christi potestas. Ita et Deus plenitudinem totius esse habet, de qua nil amittit, cum aliis verum esse communicat.

3. Re sic exposita jam intellexeris, qui adversarii nobis heic occurrant. Maxime huc pertinent gallicani alique, qui existimabant potestatem summi pontificis ex potestate ecclesiae universae modificari vel et restringi posse; plenitudinem vero potestatis potius in conciliis oecumenicis invenire volunt. — In conc. vaticano minor quaedam pars patrum — ii fere, qui infallibilitati rom. pontificis adversabantur — etiam plenitudinem potestatis primatus impugnabant, recte sentientes, quod cum ipsa potestatis plenitudine et haec infallibilitas necessario adserenda esset. Tandem et haec plenitudo per concilium istud expresse definita est (cf. p. 253); et ita assertio nostra de fide est. Cf. Van Laak I 4 p. 2.

II. *Res demonstratur.* — 1. *Ex s. Scriptura.* Ad solum nempe Petrum Christus dixit: „Tibi dabo claves regni coelorum; quodcunque ligaveris, erit ligatum, quodcunque solveris, erit solutum“. Ex his verbis facile intellegimus, Petrum eumque solum pro se ratione primatus per Christum potestatem accepturum esse, quae ad omnia simpliciter valeat, quae in societate ecclesiae ordinanda sunt („quodcunque“). — Atqui potestas, quae sic omnia in ordine ad regendam societatem peragere potest, merito plena vocatur. — Ergo Petrus plenam ejusmodi potestatem promissam accepit, idque ratione primatus; consequenter igitur et ii, qui in eodem primatu ei succedunt.

Christus *insuper* adjunxit: „quodcunque ligaveris (vel solveris) in terris, erit ligatum (resp. solutum) et in coelis“ i. e. a Deo, ita ut quidquid Petrus disponet, a nulla potestate impediri vel frustrari possit. Atqui iterum plena necessario agnoscitur potestas, quae ita omnia in societate disponere valeat, ut in hac sua dispositione a nemine prohiberi queat. Ergo.

2. Idem cognoscitur *ex traditione*,¹⁾ praesertim ex praxi, qua romanus pontifex semper primatu utebatur. Neque enim ulla potestatis vel jurisdictionis ecclesiasticae functio est, quam romani pontifices data occasione in qualibet ecclesiae parte per semet ipsi non exercuerint.

Accedunt expressae declarationes, ex quibus unam vel alteram notemus: „Omnia, ait Bonifatius I *ep. 14*, huic (Petri sedi) noverat nicaena synodus Domini sermone concessa“. „Si igitur omnia — ita concludit ex hisce verbis Nicolaus I *ad Michael. imp. ep. 86* — ergo defuit nihil, quod non illi concesserit“. Et Leo I: „Numquam, inquit, nisi per ipsum (romanum pontificem) dedit (Dominus), quidquid aliis non negavit“. Idem Leo *ad Anastasium thessal.* scribit: „Nostra erat expectanda censura, ut nihil prius decerneres ipse, quam quid nobis placeret agnosceres; vices enim nostras ita tuae credidimus caritati, ut in partem sis vocatus sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis“ (*ep. 14, 1*). Quae verba s. Bernardus repetit *ad Eugenium* scribens: „Qui locum Petri tenet, potest uno ictu extinguere Ananiam, uno Simonem magum; et ut planius quod loquimur fiat, peremptoriam dare sententiam ad depositionem episcoporum, solius romani pontificis noscitur esse, pro eo nimirum quod, etsi alii multi vocati sunt in partem sollicitudinis, solus ipse plenitudinem habeat potestatis“ (*ep. 239*).

Largissime inter scholasticos doctores hac de re agit s. Bonaventura, praesertim in opere *de perfectione evangel. q. 4*; similiter s. Thomas *opusc. XVI contra impugnantes rel. c. 4*. — Et antequam doctrina haec integra definita est per conc. florentinum et vaticanum, jam Clemens papa VI armenos jubet haec profiteri: „Si credere paratus es: quod b. Petrus plenissimam potestatem jurisdictionis acceperit super omnes fideles christianos a Domino Jesu Christo . . . et quod nullus apostolus vel quicumque alius super omnes christianos nisi solus Petrus plenissimam potestatem accepit“. Quam potestatem a Petro in romanos pontifices transiisse, idem pontifex expresse etiam adjungit.

III. Ad difficultates evitandas inprimis nota: Etsi dicimus primatus potestatem esse plenam, nequaquam affirmare possumus eandem potestatem esse illimitatam vel absolutam; id quod est solius Dei. Quare ne dicas, nos papam statuere alterum Deum; neque enim si dicimus vas plenum, eo ipso vas istud declaramus infinitum. — Deter-

¹⁾ De qua accuratius inspicienda cf. Straub o. c. II n. 732.

minatur vero plenitudo hujus potestatis ex ipso fine ecclesiae, pro qua instituta est; et ideo omnia peragere potest, quae spectant ad ecclesiam, qualis a Christo instituta est; nihil tamen peragere potest, quod sit prorsus praeter finem ecclesiae, multo minus quod sit huic ecclesiae fini vel ejusdem constitutioni per Christum factae contrarium. Accuratiores videsis Straub *n. 723 sqq*; ubi etiam illustratur, qua ratione pontifex se ingerere possit in iis, quae sunt juris divini, qualia sunt juramenta, vota etc.

Ad alia quaedam facile respondetur:

— 1. Et inprimis dicunt, per ejusmodi plenitudinem primatus episcopos ad ordinem vicariorum papae deprimi. Estne verum hoc?

Resp: Non! a) Vicarius *nimirum* ille dicitur, qui in munere suo peragendo vices tantum gerit alterius, ideo non nomine proprio, sed nomine tantum alterius procedit. Opponitur vicario is, qui jurisdictionem habet vi proprii stabilisque officii. Pertinet autem ad constitutionem ecclesiae firmam et stabilem, ut episcopi et ipsi vi muneris divinitus instituti eam partem sollicitudinis seu jurisdictionis possideant, ut ecclesias suas particulares, quamvis sub romano pontifice, tamen nomine proprio vere gubernent. Unde manifestum est, episcopos non esse meros vicarios pontificis, licet ab ipso potestatis plenitudo possideatur.

Sic episcopi et ipsi necessarii sunt ad ecclesiam apte regendam ex positiva institutione Christi, non ex dispositione pontificis. Et sicut pontifex a Christo ipsam plenitudinem potestatis ecclesiasticae habet, ita ex eadem divina ordinatione episcopi positi sunt ad gregem, qui in ipsis est, regendum.

quatuordecim b) Est autem episcopatus et alia ex ratione necessarius, eo quod vires unius hominis per se solae non sufficerent ad regnum per universum orbem terrarum diffusum apte gubernandum. Et quamvis romanus pontifex hac ex parte sibi providere posset, etiam per vicarios et legatos ad arbitrium assumptos, voluit tamen de facto Christus huic necessitati ipse providere per institutionem stabilem muneris episcopalis, cui de plenitudine primatus participatio

fiat, quin tamen inde ipsa plenitudo ejusdem potestatis in romano pontifice quidquam detrimenti capiat.

Ex eadem plenitudine romanus pontifex jure jam non divino, sed ecclesiastico et alios coadjutores in partem sollicitudinis advocat, ut v. g. concilia, congregationes romanas, collegium cardinalium, quibus omnibus rite consideratis gubernatio ecclesiae ex plenitudine totius potestatis in uno residente non solum possibilis, sed facilis apparebit. Quare ne dicas, plenitudinem hujus potestatis in uno homine frustra collocatam esse.

2. Neque periculum nisi forsitan remotum habetur, ne ex plenitudine hujus potestatis romanus pontifex in tyrannidem vel in laqueum incidat superbiae. Contra hoc periculum certa munimina per providentiam divinam provisa sunt: ita a) primas in ecclesia sub peculiari dispositione divina a collegio virorum plane insigni eligitur isque communiter adultus, qui per longam consuetudinem electoribus notus et probatus est; b) electus circumdatur corona fratrum cardinalium, largo numero episcoporum, quibus modesta quaedam correctio fraterna et in extrema necessitate contra violentiam manifesto injuriosam justa quoque defensio competit; sed c) et invidia principum saecularium. — *Ceteroquin* ad istud periculum plene evitandum nemo jam princeps inter homines existere deberet; et certe protestantes hanc exceptionem repetere non debent, qui principibus suis non solum spiritualem, sed et saecularem potestatem communiter attribuerint. Straub n. 755.

3. Magis seria difficultas inde sumitur, quod romani pontifices fassi sunt ipsi, se nihil valere contra canones conciliorum vel juris ecclesiastici, quibus et jurejurando se adstringunt in inthronizatione.¹⁾

Resp: Romani pontifices quidem fatebantur, se nihil posse contra canones, sed ipsi plenitudinem quoque totius potestatis ecclesiasticae expressis verbis sibi vindicabant; quare duo ista eorum effata in harmoniam redigenda sunt, id quod simplici distinctione fit inter vim canonum directivam et coactivam.

a) Vis canonum directiva in eo est, ut pontifices ob bona necessaria ecclesiae, ut nimirum ordo semel statutus et inde pax et unio in ecclesia habeatur, ea servant, quae ad utilitatem ecclesiae promovendam condita sunt; ad hoc bonum ecclesiae vero lege immediate divina, non ecclesiastica obligatur; ad hoc bonum prosequendum etiam juramento se adstringere possunt. Vis coactiva cano-

¹⁾ Textus invenias apud Straub II n. 746.

num in eo esset, ut pontifex vi eorum, ut sunt legislationis ecclesiasticae, iis obnoxius haberetur. — Vis prior directiva dispositionem contra canones efficit illicitam, si non adest ratio actum cohonestans; vis coactiva dispositionem legibus contrariam etiam invalidam constituit.

b) *Quare distinguas*: romani pontifices fatentur se nihil posse contra canones, quatenus ex lege naturali vel divina in genere obligantur ad bonum usum potestatis suae ideoque et ordinem semel statutum respicere debent, ne omnia susdeque vertant *cc.* quasi stricta obocdientia erga has leges obligarentur, quatenus juris ecclesiastici sunt *ng.*

4. *Similiter respondeas*, si pontifices nonnumquam inveneris fassos, quod certae causae non a se, sed a conciliis tantum terminari possint vel debeant. Neque *enim* hoc declarabant, quasi in decretis conciliorum majorem auctoritatem internam agnovissent; sed quia sub certis adjunctis major desiderabatur auctoritas externa i. e. quae consideratis adjunctis majorem efficaciam nanciscatur. Quando *nimirum* majora in ecclesia grassantur dissidia vel turbae magis universales timendae sunt, promptius et efficacius remedium jam erit ex mutuo pastorum in ecclesia consilio et colloquio: talia enim concilia ob majorem numerum episcoporum majorem sibi venerationem conciliant; eorum decreta libentius a fidelibus admittentur, ab ipsis episcopis tanquam propria assumuntur et promptius executioni mandantur.

5. Nulla autem difficultas inde merito desumi poterit, quod romani pontifices vel per longum tempus potestate sua usi non sunt ea amplitudine, qua forsitan expectares. Neque *enim* necesse est, ut qui habet auctoritatem, eam omni momento vel semper secundum totam plenitudinem in actum deducat; neque unquam ex defectu exercitii juris ad defectum ipsius juris, alioquin certe probati, legitimam inferas conclusionem. — Hac ratione neque evolutio, si quae observari possit primatus, contra legitimam plenamque ejus potestatem quidquam obesset. Evolutum enim est forte exercitium potestatis, minime crevit ipsa potestas primatus, quae verbis ipsius Salvatoris enuntiata ab ipsa fundatione ecclesiae inhaerebat semper.

§ 7. Potestas romani pontificis in ecclesia suprema est.

1. Estne forsitan idem plena potestas et suprema potestas? Ex ipsa notione certe non, cum plena potestas in pluribus inesse possit. Si tamen plenitudo simul cum modo, quo possidetur, consideratur, in casu concreto facile in idem coincidunt.

et plenus, habet plenam potestatem.

Et ita considerata res in nostro casu peculiari demonstratione vix eget; si *enim* romano pontifici inest potestas in ecclesia plena eique soli haec potestas tradita est, eadem potestas immediate agnoscitur etiam suprema. — *Insuper* potestas eadem universalis est ita, ut ei submittantur non solum simplices fideles, sed et pastores omnes inferiores, sive distributive sive collective intelleguntur (cf. p. 257). Ergo suprema quoque sit oportet.

Rem conc. vaticanum hisce verbis expressit: „Quoniam divino apostolici primatus jure romanus pontifex universae ecclesiae praeest, docemus etiam et declaramus eum esse judicem supremum fidelium, et in omnibus causis ad examen ecclesiasticum spectantibus ad ipsius posse judicium recurri; sedis vero apostolicae, cujus auctoritate major non est, judicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam de ejus licere judicare judicio. Quare a recto veritatis tramite aberrant, qui affirmant licere a judiciis romanorum pontificum ad oecumenicum concilium tanquam ad auctoritatem romano pontifice superiorem appellare“ (D. n. 1830).

Sic ipsa res simpliciter extra omne dubium est, imo de fide definita inde a conc. lateran. V (cf. supra p. 258). Sed et ab antiquis temporibus per praxin romanorum pontificum semper retenta erat. Ita, ut paucis contenti simus, Liberius synodum ariminensem, licet frequentissimam, proprio jure cassavit (teste Damaso ep. 3, 1), et Leo I canonem ipsius conc. oecumenici chalcedonensis 28 reprobavit. Utrumque autem fieri non potuit sine suprema auctoritate, quae praevaleat ipsis conciliis. Similiter Nicolaus I scribens ad Michaelem imper. rem nostram sancivit dicens: „Cum secundum canones, ubi est major auctoritas, judicium inferiorum sit deferendum ad dissolvendum scil. vel ad roborandum, patet profecto sedis apostolicae, cujus auctoritate major non est, judicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam de ejus liceat judicare judicio“ (ep. 86). — Qua in re et cf. Bonifatii I ep. 13, 1; Gelasii I *commonitorium ad Faustum* (ep. 10, 5) vel *ep. ad episcopos Dardaniae*; vel Ennodii *apol. pro Symmacho*; Aviti *ep. ad senatores urbis in causa Symmachi*; Hadriani II *ep. ad Ignatium CP*.

II. Adferunt tamen nonnullas difficultates maxime ex historia, quibus oppositam sententiam firmare nituntur.

1. Ipsi pontifices, ajunt, conciliis se submittebant et mittebant, ut causae vel definitiones eorum a concili-

liis dijudicarentur;¹⁾ quo facto superioritatem horum agnovisse videntur. — *Ast* cum ex altera parte pontificum enuntiationes clarissimae sint, hanc praxin eorum licet merito distinguere: ita agebant, ac si ad hoc necessario adstricti fuissent *ng*; ita agebant hinc inde ex prudentia vel mansuetudine, similiter ac de ipso Petro jam legitur in *Act 11 cc.* Ita *nimirum* procedebant nonnumquam, ut efficacius omnis excluderetur occasio calumniandi vel ut manifestior eorum appareret innocentia; ergo ad conciliandam sibi maiorem quandam auctoritatem externam; cf. Bellarminum *de conc. II 13* et, quae infra dicuntur, *c. 2 a. 3 disp. 2 § 7.*

2. Attamen concilium CP. III Honorium papam ut haereticum vere damnavit, quam condemnationem et papa Leo II approbavit. — Sed iterum *respondebis*: concilium istud actum verae jurisdictionis exercebat *ng*. declarationem edidit de modo procedendi alicujus pontificis demortui *tr.* Actus verae jurisdictionis in solum hominem vivum cadere potest; cum igitur Honorius tempore istius concilii jam mortuus esset, de actu superioritatis seu jurisdictionis sermo esse nequit. Ceterum cf. quae postea de hac re disseremus.

3. Principale urgumentum adversarii deducunt ex synodo constantiensi, quae *sess. 5 (6. Aprilis 1415)* declarat: „quod ipsa in Spiritu Sancto legitime congregata concilium generale faciens et ecclesiam catholicam repraesentans, potestatem a Christo immediate habet, cui quilibet cujuscunque status vel dignitatis, etiamsi papalis existat, obedire tenetur in his, quae pertinent ad fidem et extirpationem dicti schismatis et reformationem dictae ecclesiae in capite et membris“.

Resp: A. Possumus transmittere inquisitionem, quid patres istius concilii sub singulis terminis definitionis senserint; sunt enim, qui teneant eos decretis sessionis allegatae non respexisse nisi papam dubium vel incertum.

¹⁾ Exempla vide apud Straub *II n. 746.*

Pro qua re rationes proferunt non spernendas: a) Id concilium ipsum indicasse, quando finem sibi appetendum proposuerit hisce verbis: „haec s. synodus constantiensis generale concilium faciens pro extirpatione schismatis et unione et reformatione ecclesiae“; ultra hunc finem igitur decreta ejusdem synodi ex sese non videri extendi. b) Conformiter ad hoc vel in ipso textu et identidem in actis concilii postea idem finis quoad hanc rem semper premitur neque quidquam statuitur, quod cum certitudine ad alium casum trahi possit. c) Expresse etiam concilium ante electionem Martini V confessum est, „quod papa electus ligari non potest“. Unde d) auctores graves veteres et recentes hanc sententiam amplexi sunt.

*Domini
supra*
B. Praeferenda videtur tamen altera solutio. Scimus nullum concilium vel oecumenicum quidquam valere, nisi cum et in quantum a papa confirmationem nactum est; quare omnia concilia, hinc inde per vim et fraudem, talem confirmationem appetebant. Et decreta concilii constantiensis supra allegata, suntne a romano pontifice approbata? jure hoc negatur. Quamvis enim concilium in genere confirmatum est, ista tamen decreta ab approbatione semper eximebantur; id quod hisce rationibus manifestum fit.

Confirmatio a papa tunc legitimo, Martino V, concilio facta est quoad illa decreta *aut* in bullis *Inter cunctas* et *In eminentis* (22. Febr. 1418) *aut* confirmatione post sessionem 45 (22. Apr.) facta. *Atqui* neque hic neque ibi enuntiatio concilii superioritatem affirmans confirmata esse jure dicitur.

a) In bullis *enim* allegatis pontifex ipse materiam quam confirmatam vellet, accurate designavit: ea nimirum quae spectant haereticos Wiclef, Hus, Hieronymum de Praga, communionem sub una specie, salvum conductum haereticis praestandum. Haec omnia abs re nostra esse inveniuntur. Ergo restat, ut in confirmatione post sess. 45 facta enuntiatio concilii confirmata sit.

just
b) In hac *porro* generaliore confirmatione idem pontifex profitetur, „quod omnia et singula decreta concilii constantiensis approbat et ratificat, quae in materia fidei conciliariter statuta erant et non aliter“. Hisce ver-

his excludere videtur a confirmatione, quae per patres concilii in sess. 4 et 5 declarata erant; nam

α) Hisce verbis Martinus probabilissime aliud non voluit dicere, nisi quod jam in bullis enuntiaverat. Etenim finito jam concilio tumultus ortus est circa librum cujusdam Joannis a Falckenberg, cujus condemnationem Martinus praetermiserat, bohemi vero tunc et poloni postulabant; huic tumultui cedens, ideoque quodammodo per accidens et respiciens ad causam tumultus Martinus istam confirmationem generaliore[m] protulit. Atqui non debemus cogitare, papam hisce sub adjunctis novam quandam confirmationem proferre voluisse, sed confirmationem, quae in bullis praecesserat, simpliciter ad novum hunc auctorem extendebat ea ratione, qua prius Wiclef, Hus, Hieronymus a Praga ibi condemnati erant.

β) Loquitur Martinus in ultima confirmatione de „*materia fidei*“. Nunc *in abstracto* quidem loquendo quaestio quoque de superioritate papae super concilium ad res fidei pertinet et non ad res mere disciplinares; *tamen re historice inspecta et in concreto* considerata, dicendum est concilium et papam de facto sub rebus fidei istam quaestionem minime comprehendisse. Modus enim loquendi tunc temporis is invaluerat, ut materia fidei non diceretur nisi, quae contra haereticos (*Wiclef, Hus etc.*) discutiebantur et sub hoc nomine ab omnibus aliis discernebantur.

Hoc manifestum fit *ex ipsa sess. 5*, in qua primo decreta illa de suprematia concilii prolata sunt. „Quibus [decretis] peractis — ita verbotenus transitus exhibetur in actis hujus sessionis — rev. dominus electus poznaniensis in materia fidei et super materia Joannis Hus legebat.“ Materia igitur fidei expresse opponitur iis, quae circa relationem papae ad concilium statuuntur.

γ) Dato etiam quod declaratio sessionis 5 de superioritate concilii super papam ex mente ipsius concilii ad res fidei trahe-retur, haec sub confirmatione Martini V non concluderetur; etenim vel hoc supposito pontifex ea tantum decreta confirmavit, quae „*conciliariter statuta sunt et non aliter*“; decreta vero sessionis 5, de quibus hic loquimur, conciliariter facta non sunt. Ex sententia enim Martini V nihil conciliariter decretum erat, quod votis nationum sine consensu cardinalium statutum erat; *atqui* teste Turrecremata (*Summa de eccl. II c. 94*) in decretis illis formandis sola obedientia Joannis XXIII intererat neque ea integra iisque decretis omnes cardinales sive absentia sive aperta reclamazione resistebant. Ergo haec ex mente Martini pontificis conciliariter facta non sunt. Cf. Hefele VII 104.

δ) Martinum V decreta ista non approbasse merito concluditur etiam ex modo ejus procedendi, quem postea tenebat; ipse enim die 10. Mart. 1418 in consistorio Constantiae celebrato haec

constituit: „Nulli fas est a supremo iudice, videlicet apostolica sede seu romano pontifice, J. Christi vicario, appellare aut illius iudicium in causis fidei, quae tanquam majores ad ipsum et sedem apostolicam deferendae sunt, declinare.“ Neque unquam haeretici habiti sunt ii, qui decretorum illorum ex hac parte negaverint auctoritatem.

C. Res tamen nondum ex integro composita est; decreta enim conc. constantiensis de suprematia conciliorum sine ulla restrictione vel limitatione reassumpsit conc. basileense sess. 2. *Atqui* hoc concilium agnitum et confirmatum est per *Eugenium IV.*

Resp: Vere istud concilium basileense suprematiam hanc statuere intendebat; notum est effatum illud praelati cujusdam galli: „Aut ex manibus italianorum apostolicam sedem eripere debemus, aut ipsam ita vellicare, ut nihil intersit, penes quem demum maneat.“ Tamen neque hujus concilii decreta ita confirmata sunt, ut inde quidquam contra auctoritatem romani pontificis deduci possit.

a) Duas quidem *Eugenius* approbationes huic concilio praestitit: *priorem*, cum 15. Dec. 1433 „decrevit et declaravit“, ut concilium basileense ab initio legitimam semper continuationem habuerit; *alteram*, cum 22. Jul. 1446 edixit: „Generalia concilia constantiense et basileense ab ejus initio usque ad translationem per nos factam absque tamen praejudicio juris, dignitatis et praeeminentiae s. sedis apostolicae... cum omni reverentia et devotione suscipimus, complectimur et veneramur.“

Ast in *priore* approbatione sola continuatio concilii tanquam legitima agnoscitur; quo facto nondum ejusdem acta et gesta valida declarantur. — Et quamquam *altera* approbatio ipsa quoque decreta concilii respicit, ab eadem tamen ea, quae contra dignitatem, jus et praeeminentiam s. sedis apostolicae decreta erant, expresse eximuntur.

Quod *Eugenius* omnem diminutionem auctoritatis papalis reprobavit, hoc identidem etiam expresse manifestavit, praesertim cum ad *Foscarini*, praesidem reipublicae venetae, (a. 1433) scripsit: „Potius hanc apostolicam dignitatem et vitam insuper posuissemus, quam voluissemus esse causa et initium, ut pontificalis dignitas et sedis apostolicae auctoritas submitteretur concilio, quod nunquam antea neque aliquis nostrorum praedecessorum fecit neque ab illo extitit requisitum“; idem „sacro approbante concilio“ *florentino* repetit in constitutione „*Moyse*“ (4. Sept. 1439).

b) Cum vero postea (a. 1447) idem Eugenius in suis cum nationibus germanicis initis concordatis verba insereret, quae in deteriore sensum intellegi posse viderentur,¹⁾ etiam tunc addidit limitationem „*sicut et ceteri antecessores nostri*“ et in secreto documento expressiorem declarationem authenticam addidit hanc: „Non intendimus in aliquo derogare doctrinae sanctorum aut praefatae sedis privilegiis et auctoritati, habentes pro non responsis et non concessis, quaecunque talia a nobis contigerit emanare.“

4. Quodsi jus canonicum pro uno casu iudicem humanum admittit super papam, casum respicit, quo „deprehendatur a fide devius“ (*I pars dist. 40 c. 8*) i. e. haeresi publice infectus. De possibilitate huius casus inter theologos disputatur; quodsi tamen vel per impossibile loquendo casus accideret, papa propter ejusmodi crimen publicae haereseos jam non esset membrum ecclesiae, ideoque neque ejusdem caput esse posset; et cum sic desineret esse papa, judicari jam posset. Neque tamen in hac quaestione sermo est de publica haeresi ex cathedra professione, quae utique impossibilis omnino est, sed de privata haeresi eaque manifesta.²⁾

5. Sed quid? nonne major erit auctoritas seu potestas pontificis et omnium cum ipso episcoporum simul sumpta quam potestas solius papae? Ergo et superior erit supra potestatem papae.

Resp: Potestas omnium simul episcoporum major forsitan erit *extensive*, quatenus in pluribus subjectis invenitur *tr.* erit major *intensive*, eo quod plus habeatur potestatis *subd:* ratione ipsius potestatis in se consideratae *ng.* ratione quadam externa, quatenus ob externa adjuncta majorem et magis expeditum influxum in fideles exercere poterit *cc.*

III. *De jure appellationis in specie.* — 1. Cum doctrina, quam modo exposuimus, immediate cohaeret, quod ad romanum pontificem undique et a qualibet alia potestate in ecclesia appellatio fieri potest, ab ipso vero ulterius appellari nequit. Est enim appellatio revocatio causae ad su-

¹⁾ Sunt potissimum haec: „Concilium constantiense, decretum „*Frequens*“ et alia ejus decreta sicut cetera alia concilia catholicam militantem ecclesiam repraesentantia, ipsorum potestatem, auctoritatem, honorem et eminentiam, sicut et ceteri antecessores nostri, a quorum vestigiis deviare nequaquam intendimus, suscipimus, amplectimur et veneramur.“ — De tota ista quaestione cf. Hergenröther-Kirsch *Handb. der allg. Kirchengesch.* II 911 sqq; 933; 974 sq; 995; Hefele *Konziliengesch.* I² 52 sqq; Denzinger *enchir.* n. 657 adn; n. 740.

²⁾ De quaestionibus hic incidentibus: utrum papa haeresi publice adhaerere possit; et quo jure ejusmodi publicus haereticus ab ecclesia excidat, postea distinctim agetur.

perius iudicium. Cum igitur papa supremus jam iudex sit, ab ipso ulterius appellatio fieri non potest. Res de fide est ex conc. vaticano *l. c. p. 202 (D. n. 1830)*.

a) Rem hanc vel ante vaticanum cum alii pontifices, de quibus jam audivimus, tum maxime Gelasius *ep. 26, 5* inculcat asserens: „Non reticemus, quod cuncta per mundum novit ecclesia, quoniam quorumlibet sententiis ligata pontificum, sedes b. Petri apostoli jus habeat resolvendi, utpote quae de omni ecclesia fas habeat iudicandi; neque cuiquam de ejus liceat iudicare iudicio, siquidem ad illam de qualibet mundi parte canones appellari voluerint, ab illa autem nemo sit appellare permissus“; cf. quae supra citavimus verba Nicolai I aliorumque (*p. 273*).

b) Et revera unica tantum instantia cogitari potest, ad quam a papa appelletur — concilium oecumenicum. *Atqui* hoc inferens *aut* comprehenderis romanum pontificem, ejus praesidem et caput legitimum: et tunc ut ejusdem caput non subicitur concilio et tota appellatio a papa quasi ad papam fieret; *aut* non comprehenderis eum: et tunc eo ipso non erit oecumenicum, ut postea in particulari thesi ostendemus. Ita cogitatio ista, nedum haeretica, etiam absurda apparet. — Neque ullum exemplum ejusmodi perversae appellationis a romano pontifice ad concilium oecumenicum factae reperitur usque ad impium imperatorem Friedericum II, qui teste ipso Petro de Marca (*de conc. sacerdot. et imp. IV 17, 5*) primus ita appellavit.

2. Extant tamen contra jus pontificis appellationes undique recipiendi quaedam peculiares difficultates expediendae:

a) De causa Apiarii.¹⁾ — a) Erat Apiarius Siccae in Africa presbyter, qui ob immania flagitia ab episcopo excommunicatus erat; Zosimus romanus tunc pontifex, ad quem appellavit, eum restituit; et concilium tunc (*a. 418*) Carthagine collectum canonem hunc (17) edidit: „Ad transmarina autem qui [presbyter, diaconus, clericus] putaverit appellandum, a nullo intra Africam in communionem suscipiatur“.

Zosimo reclamante et ad canones concilii nicaeni (*sardicenses*) provocante, africani in novum concilium congregati (*a. 419*) pontifici obsecundantes Apiarium restituant. Cum porro iidem episcopi canones a Zosimo allegatos in exemplaribus concilii sardi-

¹⁾ De hac re cf. Hefele *Konziliengesch.*² II §§ 120; 122; 125; Van Laak *o. c. I 4 p. 38 sqq*; Ottiger *o. c. p. 776 sqq*.

censis non possent invenire et Apiarius novis criminibus se implicasset, denuo romanum pontificem (jam Coelestinum) „impendio deprecantur, ut deinceps ad vestras aures hinc venientes non facilius admittatis, nec a nobis excommunicatos in communionem ultra velitis excipere“; presbyteri vero appellantes ne omnino admittantur postulant, neve legati a latere mittantur ad tales iudicandos. *Addunt rationem*: minus facile errari, si haec omnia ibi finiantur, ubi orta sint; neque quidquam de hisce rebus iis canonibus contineri concilii nicaeni, ad quos Zosimus provocaverit. Haec facta sunt a. 424. Cf. Van Laak I 4 p. 39.

β) *Responsum* ex dictis facile invenitur. Evidens est ante omnia totam querelam episcoporum africanorum inniti in usu vigente et per canones legitime approbato, ad quos romanus pontifex ipse provocaverat, quos ipsi in suis exemplaribus invenire non poterant. De ipso vero jure pontificis omnino non est sermo: ne uno quidem verbo negant romani pontificis per se jus esse appellationes recipiendi, imo evidenter supponunt ei talem facultatem esse, cum deprecarentur, ne facilius appellantes episcopos admitteret, cum deprecarentur ut alios clericos appellantes etiam repelleret, cum ipsum Apiarium mandante Zosimo restituerent.

Insuper vel hoc supposito ulterior distinctio fieri potest. Synodi istae africanae vetuerunt, ejusmodi appellationes fieri per abusum, temerarie, in rebus ubi de justa decisione dubium non erat..., eadem sub conditione etiam humiliter deprecabantur romanum pontificem, ne deinceps episcopos appellantes facilius admitteret *cc.* negabant ejusmodi appellationes legitime vel valide omnino fieri posse *ng.*

γ) Ceterum constat ex *ep.* concilii africana ad Bonifatium, ex altera ejusmodi concilii ad Coelestinum, ex *ep.* 209 s. Augustini ad Coelestinum, ex *ep.* 12 Leonis ad episcopos Africae, morem appellandi ad sedem romanam etiam in Africa viguisse tum ante ista concilia tum illorum tempore tum etiam post eadem; cf. Hurter n. 401, 2.

b) De canonibus concilii sardicensis. — Sunt canones huc pertinentes hi: (3) „... Quodsi aliquis episcoporum judicatus fuerit in aliqua causa et putat se bonam causam habere, ut iterum concilium [ἐπίσκεψις] renovetur: si vobis placet, Petri apostoli memoriam honoremus, ut scribatur ab his, qui causam examinarunt, Julio romano episcopo, et si judicaverit renovandum esse iudicium, renovetur et det iudices; si autem probaverit, talem causam esse, ut non refricentur ea, quae acta sunt, quae decreverit confirmata erunt“.

(4) „Addendum, si placet, huic sententiae, ... ut cum aliquis episcopus depositus fuerit eorum episcoporum iudicio, qui in vici-

nis locis commorantur, et proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma: alter episcopus in ejus cathedra post appellationem ejus, qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in judicio episcopi romani determinata⁴.

(5) „... Quodsi is, qui rogat causam suam iterum audiri, deprecatione sua moverit episcopum romanum, ut de latere suo presbyterum mittat, erit in potestate (hujus) episcopi (romani), quid velit et quid aestimet; et si decreverit mittendos esse, qui praesentes cum episcopis judicent, habentes ejus auctoritatem a quo destinati sunt, erit in suo arbitrio; si vero crediderit episcopos [ex finitima et propinqua provincia electos] sufficere, ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo consilio suo judicaverit⁴.

α) Ex his documentis haec fere inferunt: Vi canonum romano pontifici non competit nisi jus decernendae revisionis judicii in aliquem episcopum lati. *Ast* merito ejusmodi illatio negatur; asseritur enim vel manifesto supponitur, romano pontifici verum jus esse recipiendae appellationis ex qualibet ecclesiae parte; qua appellatione facta prius judicium suspendatur (*cn. 4*), novique judices decernantur, qui „ejus auctoritate a quo destinati sunt“ procedant (*cn. 5*); cf. Hefele *I² p. 571 sqq.*

β) Sed hoc jus „appellationes admittendi“ tunc demum per istud concilium romano pontifici videtur esse concessum, cujus patres libere („si placet“) et ad arbitrium suum rem decreverint. *Ergo* totum hoc jus ad summum juris ecclesiastici, certe non divini erit.

Resp: Omnino constat appellationes ad sedem romanam jam ante concilium illud factas et admissas et approbatas esse in ecclesia. Quare in istis canonibus non agebatur, ut novum quoddam jus vel ipsum jus primitus romano pontifici concederetur; sed patres „memoriam Petri apostoli honorantes“ jus existens agnoverunt. Poterat autem formula ista „placet“ etiam adhiberi in re necessario definienda; placebit deinde, ut quae sint ex jure divino, etiam per publicum actum agnoscantur et per modum legis manifesto proponantur.

Ceterum videtur in illis canonibus agi de certo quodam modo seu forma statuenda, secundum quam jus illud ad praxin fuerit deducendum; qua in re ipsi liberae deliberationi amplius relinquitur locus.¹⁾ — Cf. De San *p. 96*—108**; Ottiger *II p. 758 sqq*; Van Laak *l. c. p. 36 sqq.*

¹⁾ Sub hac ratione per se etiam concedi potest, agi in his canonibus de re disciplinari, novo modo, pro arbitrio, ad tempus ordinanda, quin inde ipsum jus divinum in discrimen vocetur.

Articulus III.

De relatione primatus ad potestatem episcoporum.

Ex iis, quae supra disputavimus de successione, qua episcopi apostolis in triplici potestate a singulis in singulis ecclesiis exercenda succedant, intellexeris, eorum potestatem esse potestatem verae jurisdictionis ab iis iure proprio administrandam. Ex ipsa tamen plenitudine potestatis primatialis manifesto sequitur, quod potestas episcoporum quoad regimen ecclesiae a potestate pontificis plane independens esse nequit: ab eadem saltem quoad exercitium dependet. Ulterior quaestio est, num eadem haec potestas episcopalis quoad ipsam quoque existentiam a potestate primatus derivetur.

Consistit autem haec potestas episcoporum propria in jurisdictione magis externa, regendi subditos ad bonum commune per ordinationes et leges; a qua discernitur jurisdictio fori interni, quae directe bonum privatum respicit, et paenitentialis vel sacramentalis vocatur, cum in administratione sacramenti paenitentiae communiter exerceatur. De hac paenitentiali jurisdictione hic non agimus; quaestio nostra in sola jurisdictione episcopali externa versatur.¹⁾

¹⁾ Videtur vero jurisdictio sacramentalis *fori interni* immediate juris esse divini, in quantum potestatem activam infert ex parte principii activi; id quod *conc. tridentinum* hisce verbis declarare videtur: „Docet (sancta synodus), etiam sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, *per virtutem Spiritus Sancti in ordinatione collatam, tanquam ministros Christi, functionem remittendi peccata exercere*“ (s. 14 c. 6); cf. et s. 23 de reform c. 15. Eadem tamen, cum ut omnis jurisdictionis in aliqua societate assignationem subditorum requirat, ratione solius ordinationis incompleta existit ex parte principii passivi. Hanc assignationem subditorum, quam nunc communiter jurisdictionem simpliciter dicimus, sola voluntate superioris ecclesiastici fieri extra dubium est. *Atamen* illam quoque functionem remittendi peccata, quam sacerdotes secundum verba tridentini per virtutem Spiritus Sancti in ordinatione recipiunt, potestatem esse jurisdictionalem, hac argumentatione suadetur: remissio fit per actum, qui est essentialiter judicialis; actus vero judicialis necessario est actus jurisdictionis. Et ideo vel simplices sacerdotes aliquid jurisdictionis immediate per Spiritum S. recipere videntur.

Neque licet distinguere, potestatem istam remittendi peccata, in quantum sit ex ordinis collatione, considerari praecise qua sacramentalem, qua nimirum vi accepti Spiritus S. gratia infundatur qua peccata deleantur, non vero qua judicialem. Neque enim infusio

I. *Exponitur status quaestionis.* — 1. Etiam quoad externam jurisdictionem rite debes distinguere ad quaestionem praesentem accurate apprehendendam. Neque enim ullum dubium est, episcopatum qua institutionem in genere et universim consideratum juris immediate divini esse. Voluit enim Christus ipse, ut forent in perpetuum episcopi, qui singuli singulas ecclesiae partes gubernarent, cum jure etiam ferendi leges, judicandi, puniendi. Quare romanus pontifex per voluntatem eandem Christi impeditur, ne ecclesiam per se solus vel per delegatos et vicarios tantum regat sine episcopis ordinariis.

De hac re Leo XIII: „Si Petri, inquit, ejusque successorum plena ac summa potestas est, ea tamen esse ne putetur sola; nam qui Petrum ecclesiae fundamentum posuit, idem „elegit duodecim, quos et apostolos nominavit“. Quo modo Petri auctoritatem in romano pontifice perpetuam permanere necesse est, sic episcopi, quod succedunt apostolis, horum potestatem ordinariam hereditate capiunt, ita ut intimam ecclesiae constitutionem ordo episcoporum necessario attingat. . Romani autem pontifices, officii sui memores, maxime omnium conservari volunt, quidquid est in ecclesia divinitus constitutum; propterea quemadmodum potestatem suam ea qua par est cura vigilantiaque tuentur, ita et dedere et dabunt constanter operam, ut sua episcopis auctoritas salva sit“ (*Encycl. de unitate eccl.* 29. Jun. 1896). Cf. quae supra de institutione episcopatus disseruimus, et iterum p. 226; 270.

2. Controversia movetur in quaestione, quo jure quaque ratione episcopatus et jurisdictio episcoporum propria inveniatur in determinatis individuis. Etiam ex

gratiae in hoc sacramento aliter fit vel fieri potest nisi per actum essentialiter judicalem. Si igitur illa potestas utcumque per ordinem habetur, hunc actum essentialiter respicit, et eo ipso jurisdictionalis est.

De re cf. etiam ex eadem concilii sess. c. 7, ubi haec leguntur: „Verumtamen pie admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis; atque ideo omnes sacerdotes quoslibet paenitentes a quibusvis peccatis et censuris absolvere possunt.“ Dempta igitur reservatione, quasi impedimento ab ecclesia adposito, eo ipso adest jurisdictio omnibus sacerdotibus, etiam iis, qui nullam unquam jurisdictionem ab ecclesia acceperunt, eamque igitur habent vi sacramenti. — Secundum hanc sententiam etiam facilius explicatur, qua ratione confessarius summi pontificis suam super ipsum jurisdictionem necessariam habeat. — Pro contraria parte cf. Straub n. 784 sq.

hac parte theologi consentiunt, romani pontificis divinum esse jus et potestatem, subjectum cui potestas episcopalis fiat designandi vel, si aliunde proponitur, confirmandi; idque ea conditione, ut absque ejusmodi actu pontificis potestas jurisdictionis in episcopis vel nulla sit vel quoad usum compedita.

Et revera ipsa plenitudo potestatis supremæ vel unitas socialis ecclesiae illaesa jam non maneret, si sine consensu pastoris supremi vel ipso renitente pastores subalterni in regimen ecclesiae intrudi possunt. De qua re cf. Straub n. 758 sqq.

3. Sola igitur quaestio remanet peragenda: „Utrum romanus pontifex eligendo vel confirmando pastores singulos ipse jurisdictionem episcopalem contribuat, an Deus ipse jurisdictionem, licet a pontifice dependentem et incompletam, episcopis immediate impertiat, quae eligente vel confirmante pontifice ita compleatur, ut jam expedita sit ad agendum“ (Straub n. 767). De hac re in concilio tridentino acris controversia erat, quae usque ad praesentem diem non est composita.¹⁾

a) Sunt qui tenent, cuivis episcopo jam designato jurisdictionem episcopalem aequè ac characterem episcopi proprium per consecrationem sacramentalem, ideoque immediate per Deum fieri, saltem in actu primo sive ex parte principii activi.

Varias hujus sententiae modificationes Lainez in conc. trid. disputans ita enarrat: „*Aliqui* dicunt jure divino suscipere episcopos, quum consecrantur, potestatem quandam jurisdictionis non adstrictam ad certas aliquas oves, sed illimitatam ad omnes; a papa vero nullam suscipere jurisdictionem, sed materiam nudam illis assignari, quum hae vel illae oves illis committuntur. *Alii* vero dicunt, non solum illimitatam illam jurisdictionem a Deo immediate suscipere, sed etiam limitatam ad has vel illas oves; itaque Christus immediate dat jurisdictionem, et pontifex tantum vel consentit, ut consecrentur, vel consecrat et assignat illis oves. *Alii* vero dicunt, pontificem dare quidem jurisdictionem ad has vel illas oves simul cum materia, sed ultra hoc a Christo dari immediate jurisdictionem illam illimitatam [sopitam et in actu primo, donec accedente actuali jurisdictione per papam possit exire in actum se-

¹⁾ Cf. ZfKTh VIII (1884) 453 sqq; 727 sqq; coll. concil. lac. VII 357; 359; 472.

cundum n. 135]. *Alii* distinguunt jurisdictionem; et *internam quandam jurisdictionem* dicunt immediate a Christo conferri et per eam absolvi fideles a peccatis et tractari quae sunt interioris fori, aliam vero esse *externam et quasi politicam*, et hanc asserunt conferri a papa; *alii* etiam Christo immediate tribuunt jurisdictionem, quam accipit episcopus supra suas oves, ut eas regat *secundum evangelium*, a papa vero suscipere dicunt jurisdictionem, qua illas regat *secundum canones*“ (*disp. trident. ed. Grisar I n. 125*); cf. *Zeitschrift f. Th. VI (1882) 665 sq.*

b) *Alteram sententiam* idem Lainez eodem loco hisce exponit: „Major vero pars patrum...asserunt duplicem tantum esse potestatem ecclesiasticam, ordinis scilicet et jurisdictionis; et potestatem ordinis conferri a Christo immediate per consecrationem, potestatem vero jurisdictionis nullam esse illimitatam nisi in summo pontifice, et hanc esse immediate a Christo; in reliquis vero omnibus limitatam et derivari tandem in alios a pontifice.“

Ex hac altera sententia episcopi vi consecrationis, qua episcopi fiunt, jurisdictionem prorsus nullam habent, sed jurisdictionis tantum accipiendae fundamentum ordinarium, capacitatem nimirum quandam specialem vel exigentiam talis jurisdictionis, cui generatim saltem aliunde satisfieri debeat.

4. Id certe constare omnino videtur episcopos vi sacramenti plenitudinem saltem ordinis immediate a Deo accipere. Inde consequi videtur episcopos eodem jure divino aliquam saltem jurisdictionem exigere, sine qua ipsa plenitudo ordinis intellegi non potest. Si igitur *to esse ex jure immediate divino* pro prima radice jurisdictionis intellegitur, haec certe immediate per Deum habetur. Sic manet adhuc quaestio, num id, quod ex hac radice exurgat, ipsa actualis quaedam jurisdictio similiter immediate per Deum sit vel conferatur. Cf. Muncunill *tr. de Christi eccl. n. 588.*

II. Utra sententia nunc verior sit, non facile liquet; exponamus rationes pro utraque parte, quibus rite expensis eligat unusquisque id, quod magis sibi probatur.

1. Rationes pro sententia altera has fere proponunt:

a) „Romanus pontifex solus a Christo habet claves pro ecclesiae regno; unde etiam fit, ut ipso aperiente nemo claudere valeat, ipso claudente nemo aperire. *Ergo* nullus actus aperiendi vel claudendi i. e. nullus actus jurisdictionis in ecclesia poni potest nisi aut ab ipso pontifice romano aut ab iis, quibus actus talis a pontifice romano sit concessus. Quae quidem concessio intellegi du-

plici modo posset, *aut* ita, ut ad singulos omnes actus aliorum pontifex romanus adjuvando concurreret, *aut* ita, ut clavium potestatem habitualement in mensura determinata aliis ipse communicaret. *Atqui* prior modus cum episcoporum dignitate pugnat, quippe qui ex Christi voluntate et ipsi pastores veri jurisdictionem ordinariam in portiones gregis Domini obtinere debeant. *Ergo* a pontifice romano episcopis jurisdictio ipsorum integra imperitur" (Straub n. 769).

Attamen hoc argumentum nimium probat: quod nimirum et jurisdictio apostolorum non immediate a Christo derivanda esset; id quod nemo fere inter theologos admittit. Rationibus vero allatis jam inde satisfieri videtur, quod episcopi potestatem semper dependentem a pontifice gerant, licet eam non prorsus dependentem ab eo habeant.

b) „Christus ut jam invisibilis actus omnes jurisdictionis, qui per vicarium suum i. e. pontificem romanum fieri possunt, per hunc ponit; ideo enim hic est constitutus, neque Dominus otiosum quidquam statuit. *Atqui* donatio jurisdictionis episcopalis integrae est actus jurisdictionis, qui per pontificem romanum pro suprema potestate ejus poni potest; nam ad actum talem sufficit significare modo quodam apto voluntatem, ut hic instar rectoris illis praesit etc. . .“ (Straub n. 774).

Ast estne statim „otiosa“ potestas, quae non ad omnia excogitabilia valeat? Ceterum tota ratio deducitur quasi a priori. Difficiliter vero argumentum fit ex ejusmodi rationibus a priori, cum agitur de re, quae prorsus a libera dispositione Christi dependet. Et nonne idem argumentum iterum in ipsos apostolos retorqueri poterit, ad quos jurisdictione donandos similiter voluntas Petri apta causa secunda fuisset?

Tota quaestio dependet inde, utrum voluntatis divinae fuerit, ut episcopi, qua successores apostolorum, sicuti hi jurisdictionis immediate divinae ob gravitatem muneris participes reddantur neque. Haec quaestio certe non a priori determinanda erit; neque Christus actus omnes simpliciter possibiles per vicarium suum ponit, sed secundum modum illum, quem ipse in constitutione ecclesiae suae posuit.

c) Quodsi jam addunt: ex sua sententia facile intellegi, quomodo romanus pontifex jurisdictionem amplificare, restringere, auferre, et ante ipsam consecrationem episcopis conferre, vel aliis

praelatis sine ulla sacramentali ordinatione tribuere possit — haec omnia sine ulla difficultate etiam in altera sententia exponuntur et explicantur. Cum *enim* etiam in altera sententia jurisdictio, quae vi sacramenti episcopis fiat, ex parte principii passivi i. e. ex parte subditorum incompleta sit: hoc addito complemento, etiam ex parte pontificis jurisdictio episcopis confertur; hoc ablato, et jurisdictio aufertur; hoc adaucto, etiam jurisdictio amplificatur.

Neque quidquam obest, ne romanus pontifex etiam ex sese aliquam in genere suo perfectam jurisdictionem cardinalibus aliisve praelatis vel et episcopis ante consecrationem conferre possit; haec deinde erit jurisdictio juris ecclesiastici, non ea quae fit episcopis vi consecrationis. Neque hic duplex jurisdictionis episcopalis fons inutilis declarari potest, quam primum supposueris, Deum huic episcoporum potestati sanctius fundamentum tribuere voluisse, quam quod est jus humanum.

d) Quae *denique* ex traditione adferuntur, *aut* nimium probant *aut* etiam in sententia altera commode explicari possunt. Nimium v. g. sequeretur, si textum Innocentii I in re urseris: „ab apostolo [et consequenter ab apostolica sede] ipsum episcopatum et totam auctoritatem nominis hujus emersisse“ (*ep. 29 ad conc. carthag. 1*). Nimium sequeretur ex verbis Leonis M. dicentis: „Hujus muneris sacramentum ita Dominus ad omnium apostolorum officium pertinere voluit, ut in beatissimo Petro apostolorum omnium summo, principaliter collocarit, et ab ipso quasi quodam capite, dona sua velit in corpus omne manare etc. (*ep. 10, 1*). Sequeretur *enim* et apostolos immediata jurisdictione caruisse, sequeretur et dona per sacramenta hausta eodem modo ad Petrum referri debere. — Idem etiam ex textu Joannis XXII sequeretur, qui dicit: „Summi pontificatus apicem apud romanam ecclesiam esse ipsamque fore sacerdotii fontem, nemo est qui dubitet i. e. qui debeat dubitare“ (*constit. ed. 23. oct. 1327*).

Alia traditionis documenta etiam in altera sententia recte intelleguntur, cum omnis jurisdictio episcopalis, vel supposita ejus immediata per Christum collatione, multis modis *tum* ex parte designationis personarum episcoporum *tum* ex parte assignationis subditorum, sine qua usus potestatis episcopalis impossibilis est, a summo pontifice pendeat. — Quae vero restant ex traditione testimonia, tanti momenti non sunt, ut firmum praejudicium pro hac priore sententia creare possint.

2. Jam consideremus rationes, quae pro contraria sententia proferri possunt.

a) Primam rationem depromunt ex ipsa historia. Primis temporibus singuli apostoli, unusquisque pro se

episcopos constituerunt; de qua re conferre poteris *Tit 1, 5; 1 Tim 4, 14; Act 14, 22*. Idem fecerunt ex mandato apostolorum eorum discipuli v. g. Titus alique viri apostolici sive evangelistae; imo teste Clemente rom. apostoli ulterius ordinationem dederunt, ut cum viri ab ipsis constituti decessissent, ministerium eorum alii viri probati exciperent, de quibus: „Itaque, inquit, qui constituti sunt ab illis apostolicis vel deinceps ab aliis viris eximiis... hos judicamus munere suo non juste dejici“ (*Cor 44*).¹⁾

Postea saeculo secundo et tertio in vices illorum virorum eximiorum potissimum successerunt episcopi provinciales; de qua re testatur Cyprianus, qui eundem modum exhibet eum, qui „fere per universas provincias receptus sit (*ep. 67 coll. 52 et 55*)

In his omnibus de collatione jurisdictionis per romanum pontificem facta ne uno quidem verbo sermo fit vel suspicio infertur; sanctus vero apostolus Paulus semper recurrit etiam quoad munus docendi et praecipiendi tanquam ad unicum fontem ad gratiam Dei, „quae in te est per impositionem manuum mearum“, vel ad Spiritum Sanctum, „qui vos posuit regere ecclesiam Dei“ (*Act 20, 28*). — Hic modus certe erat ab initio ecclesiae per sat longa saecula; neque probabile est, modum hunc postea commutatum fuisse in alium essentialiter diversum.

Quid ex contraria parte excipi possit, aperit ex. g. Straub n. 782. Recurrunt *nimirum* ad privilegium apostolis hac in re concessum, et deinceps ad consensum Petri ejusque successorum tacitum vel alio modo exhibitum: quae omnia quid hac in re valeant, ipse judices. Maxime attendas ad verba s. Pauli *Tit 1, 5*: „ut constituas presbyteros, sicut et ego disposui tibi“.

b) Inter ritus in sacramento consecrationis episcoporum adhibitos etiam invenitur traditio baculi, quae sub hisce verbis fit: „Accipe baculum pastoralis officii, ut sis in corrigendis vitiis pie serviens etc.“ *Atqui* verbis nostris

¹⁾ Cf. Eusebium *H. E. III 4, 11; 37*. Innocent. I. *ep. ad Decent. eugub. 2*.

ea vis inest, ut iis collatio officii pastoralis cum jurisdictione necessario conjuncti exprimatur. *Ergo* haec jurisdictionis potestas etiam vi sacramenti tribuitur; quae vero vi sacramenti conferuntur, immediate ad Deum vel Christum principalem sacramentorum ministrum referenda sunt.¹⁾

Est quidem verum, quod formula ista vel ritus non ad ipsam essentiam sacramenti perlinet; tamen communiter adsumitur, quod in ipso sicut in omnibus ritibus, qui impositioni manuum adjunguntur, aliqua explicatio ejus rei continetur, quae per ritum essentialem jam collata erat; et certe ritus iste spectans ad sacramentum, inutiliter vel sine sensu convenienti non apponitur.

c) Wirceburgenses et hanc rationem adferunt: „Sicut potestas, quae Petro *Mt 16* promissa et *Jo 21* collata est, juxta perpetuam traditionem et constantem ecclesiae praxin fuit transmissa ad Petri successores, romanos pontifices: ita potestas apostolis *Mt 18* promissa et *Jo 20* tradita transiit ad successores apostolorum, quales esse pronuntiant episcopos ... *Ergo* sicut illa pontificis potestas legifera, ita haec episcoporum est juris divini [immediate].

Prob. cons. Haec potestas legifera est necessaria episcopis ad regimen ecclesiarum suarum; *ergo* nulla ratio est, cur dicantur episcopi successisse apostolis quoad ordinis, non item quoad jurisdictionis potestatem; sicut ex adverso alia dona et gratiae gratis datae apostolis quidem, non autem omnibus apostolorum successoribus a Christo concessae sunt, eo quod ad praedictum finem deinceps necessariae non essent.“

Neque igitur ex adversa parte juvabit distinctio inter apostolum pressius sumptum et episcopatum, quasi ibi apostoli quidem qua apostoli immediate mitterentur, non ita qua episcopi; nam praecise secundum episcopatus rationem, quae perdurare debet „usque ad consummationem“, ibi ipsis facta est missio divina. *Neve dicas*, ibi agi de collegio, non de singulis apostolis; *neque enim* ipsum collegium de facto ut tale immediate mitti potest, nisi in quantum singuli mittuntur, et id a fortiori, cum ibi episcoporum prototypi apostoli simul cum capite Petro plane eodem modo ac ipse mitti intellegantur.

Neve dixeris: ergo episcopi jam apostolis plane aequales essent quoad potestatem jurisdictionis! — Ejusmodi *enim* aequalitas esset forsitan ex parte principii activi, non ita ex parte prin-

¹⁾ Inde forsitan fit, ut episcopis, etiam iis qui dioecesin actu non suscipiant, assignetur ecclesia saltem in partibus infidelium; quae consuetudo secus sat mira appareret.

cipii passivi *sive* quoad determinationem materiae seu subditorum. „*Apostolica* nimirum jurisdictio ex parte principii passivi in universum mundum patebat, *episcopalis* in quandam ecclesiae portionem contrahitur; et quidem *apostolis* ab ipso Christo assignatus est orbis universus, *episcopis* partem ecclesiae regendam assignarunt primum Petrus caeterique apostoli, postea vero summus pontifex...; *denique* non omnes ii actus conveniunt episcopis, qui apostolis, e. g. fundare novas ecclesias etc.“

d) Quid *deinde* ista jurisdictio immediate divinitus exhibenda in episcopis sibi vult? — Erit voluntas Dei, designans aliquam personam ad regendam partem ecclesiae, in ordinato manifestata per characterem quendam spirituales. Huic divinae obsignationi immediate correspondet exigentia quaedam, ut tali personae etiam actu per pontificem attribatur grex pascendus.

Neve instes: activa potestas dicit necessarium ordinem ad passivam; quare nequit intellegi, quod jurisdictio ex parte principii activi immediate sit a Christo, quin simul ex parte principii passivi ex eodem fonte repetenda sit. — Jurisdictio *enim* activa ejusmodi relationem quidem infert ad aliquam passivam indeterminate, non vero determinate. Ita poterit et rex aliquem in provinciam mittere facultate instructum judicandi de causis civilibus et capitalibus, nullis determinate subditis assignatis, sed cum mandato proregi dato, ut in ea provincia ipsi demum assignentur subditi. Cf. Wirceb. *V de legib. n. 104 sq*; Schiffini *de vera religione n. 177*.

Conclusio. — Quid tandem de hac controversia tenebimus? 1. Videtur tota controversia in eo haerere, ut recte definiatur, quid nomine jurisdictionis intellegendum sit. Si hujus notionis quasi essentielle elementum praesumpseris, ut aliquis actu habeat subditos, utique difficulter asseritur, jurisdictionem episcoporum esse immediate a Christo; si in notione definienda magis institeris in hoc, ut habeat aliquis certam potestatem ex parte principii activi, videtur altera sententia veritati propior.

Sic intellexeris etiam, quomodo apud s. Thomam has duas propositiones inveneris: „Respondeo dicendum quod in omnibus haereticis, schismaticis, excommunicatis etc. sacerdotibus manet clavium potestas quantum ad essentiam, sed usus impeditur ex defectu materiae;“ id quod illustrat deinde exemplo: „Sicut si subtraheretur haeretico panis triticeus, conficere non potest [eucharistiam], ita nec, si subtrahatur praelato praelatio, absolvere poterit“ (*Suppl. q. 19 a. 6 in corp. et ad 1*). Loquitur igitur de clavibus i. e. de potestate jurisdictionis in actu primo, quae impediatur quoad actum secundum ex defectu materiae. — Et ex altera parte: „Respondeo dicendum, quod quilibet sacerdos quantum est de vir-

tute clavium, habet potestatem indifferenter ad omnes, et quantum ad omnia peccata; sed quod non possit omnes ab omnibus peccatis absolvere, hoc est quia per ordinationem ecclesiae habet jurisdictionem limitatam, vel omnino nullam habet" (*ib. q. 8 a. 6*).

2. Facile vero conceditur, quod omnis alia jurisdictio quoad forum externum, sicut ipsa munera, quibus adnexa in ecclesia invenitur, juris ecclesiastici sit; puta cardinalium, patriarcharum, metropolitaram, ipsorum parochorum vel si qui alii inveniuntur. Ipsum munus nimirum institutionis ecclesiasticae est; ergo et jurisdictio muneri adnexa. Cf. Straub *n. 789 sqq.*

3. Parochos quod attinet, saeculo XIII exorta est malesana doctrina *parochismi*, quae praeterquam quod romani pontificis potestatem immediatam in omnes fideles negabat, defendit munus quoque parochorum institutionis immediate divinae esse; provocant pro hac re ad *Lc 10, 1*: „Designavit Dominus et alios septuaginta duos et misit illos binos ante faciem suam in omnem civitatem, quo erat ipse venturus“. Profitebantur hanc doctrinam v. g. Guilelmus a. s. amore, Joannes a Polliaco, Gerson, universitas parisiensis, contra quos scripserunt praeprimis s. Bonaventura et s. Thomas. Postea eandem doctrinam instaurabant jansenistae et pistorienses, quos Pius VI reprobavit (*Denzinger n. 1509 sqq.*).

Etiam contra hunc parochismum unum hic sufficiat argumentum: illud munus juris immediate divini esse nequit, quod per longum tempus in ecclesia non exstitit. *Atqui* tale est munus parochorum i. e. „presbyterorum, qui ex officio proprio et stabili determinato coetui fidelium in aliqua dioecesi curam spiritualem impendunt“; de qua re cf. Straub *n. 793 sq.*

Inmerito *vero* provocant ad *Lc 10*; *etenim* ibi agitur de operariis sacris ad tempus et pro opportunitate, non stabiliter admitendis. Et ita discipuli illi 72 significant quodammodo non tam parochos quam omnes in genere operarios in vinea Domini inferiores, quos episcopi in auxilium sibi pro opportunitate assumunt, sive id magis stabiliter ut in parochis sive data occasione fit.

Articulus IV.

De relatione primatus ad concilia oecumenica.

Quae hac de re dicenda sunt, in antecessum fere definita sunt, ubi de universalitate et plenitudine hujus potestatis egimus (cf. *p. 257 sq et 268 sqq.*). Ipsa res tamen

accuratius considerata et describenda erit. Praeprimis vero videamus, quid nomine concilii, et in specie concilii oecumenici intellegendum sit.

1. Concilii nomine, ita Bellarminus, idem significatur in ecclesia, quod nomine comitiorum in regnis; nam quemadmodum, cum oritur controversia in republica, conveniunt in unum principes regni vel magistratus et statuunt, quid opus sit, ita in ecclesia, cum oritur controversia aliqua de religione, conveniunt praesules ecclesiae et simul collatis sententiis statuunt quod videtur (de conc. I 3 coll. II 2). Erit igitur concilium conventus ecclesiae antistitum legitimus ad deliberandum et decernendum de rebus ecclesiasticis.

Legitimus: illegitimus vero appellatur potius conciliabulum vel conventiculus. Legitimi vero ratio habetur a debitis conditionibus rite servatis, de quibus mox accuratius agemus. — *Antistitum ecclesiae*: quorum nimirum est necessitatibus ecclesiae providere, quales per se sunt episcopi, „quos Spiritus S. posuit regere ecclesiam Dei“. — *De rebus ecclesiasticis*: quae spectant ad fidem, ritum, pacem et disciplinam ecclesiae necnon ad mores fidelium. — *Ad deliberandum et decernendum*: is enim est proprius agendi modus conciliorum, ut de rebus propositis deliberatio fiat et hac peracta ordinatio emittatur. Quae si dogmatica est, nomine symboli, definitionis, sententiae, decreti enuntiatur; si ordinis moralis sive juridici est, communiter canon vocatur. Occurrit tamen, ut res fidei canonibus et vice versa res disciplinares decretis exhibeantur.

Intellegas, qua ratione concilia vel ipsa provincialia a simplicibus episcoporum conferentiis discernantur. Concilia enim semper certas solemnitates a jure praescriptas (*CIC cn. 281 sqq*) tenere debent, cum conferentiae prorsus liberum in modum haberi possint.

2. Variae classes conciliorum discernuntur. Loquuntur de conciliis generalibus, quae distinguunt ab oecumenicis et intellegunt ea, quibus intersint episcopi magnae cujusdam partis ecclesiae, v. g. totius vel orientis vel occidentis; loquuntur de conciliis nationalibus sive, qui est terminus *CIC* 281, plenariis (unius nationis, regni, patriarchatus), de conciliis provincialibus (a metropoli convocatis), de synodis dioecesanis (quibus clerus dioecesis in unum convocatur) etc. — Sui generis est, quae

vocatur σύνοδος ἐνδημοῦσα, quae olim a romano pontifice ex episcopis pro casu in urbe commorantibus identidem convocabatur.¹⁾

3. Nos agimus de conciliis tantum oecumenicis, ad quae celebranda episcopi ex toto orbe (ἡ οἰκουμένη) colliguntur in unum, quae sic sollemnes totius ecclesiae docentis ad tractanda negotia gravioris momenti conventus sunt sive ejusdem ecclesiae juridica repraesentatio.²⁾

Potest autem concilium oecumenicum esse aut perfecte aut imperfecte: perfecte oecumenicum erit, cum tale existit et convocatione et celebratione et confirmatione; imperfecte erit, cum aliqua ex his rationibus aliquatenus deficit.

a) Ut autem convocatione oecumenicum sit concilium, episcopi jurisdictione in ecclesia praediti convocari debent soli quidem, tamen omnes: „ut evocatis de cunctis provinciis sacerdotibus vere possit esse universale concilium“ (Leo M. ep. 89). Omnes igitur episcopi (universalitate saltem morali) convocari debent; secus ex hac parte non erit universale. Sed et soli; cum *enim* agatur de actu legislationis externae in ecclesia, ii tantum jure suo in concilio tanquam judices sedehunt, quibus jurisdictio fori externi ordinaria in hac ecclesia competit. Quare neque laici jus in conciliis sedendi habent neque sacerdotes secundi ordinis neque per se ipsi episcopi actuali jurisdictione et propria dioecesi carentes, nisi summus pontifex in particularibus casibus aliud providerit.³⁾ Quare Pius VI *propositionem 10 synodi pistor.* damnavit hanc: „Doctrina, qua parochi aliive sacerdotes in synodo congregati pronuntiantur una cum episcopo judices fidei et simul innuitur, iudicium in causis fidei ipsis competere jure proprio et quidem etiam per ordinationem accepto, falsa, temeraria, ordinis hierarchici subversiva, detrahens

¹⁾ Cf. Hefele *Einleitung zur Konziliengeschichte*.

²⁾ Dicimus quidem concilium oecumenicum universalis ecclesiae repraesentationem; neve tamen inde ejusmodi concilia aequisperaveris regni comitiis, qualia nunc habentur. Neque *enim* una ratione differunt; ita episcopi, qui ad concilium congregantur, a fidelibus non eliguntur, ut eorum nomine agant; neque episcoporum est, jura ecclesiae discentis tueri contra primatum. Neque in genere modus gubernii in conciliis distinctus est ab auctoritate ordinaria regendi ecclesiam; sed modus est tantum sollemnior et extraordinarius munus hierarchicum exercendi, quatenus concilia ecclesiam docentem modo magis palpabili et indubio fidelibus praesentem sistunt.

³⁾ Cf. Grandérath *Gesch. des vat. Konzils, I. Buch, 1 K. 7.*

firmitati definitionum judiciorumve dogmaticorum ecclesiae, ad minus erronea.*

b) Ut deinde concilium etiam *celebratione* sit *oecumenicum*, non ita necessario requiritur, ut omnes conveniant; id quod saepe, imo ordinarie impossibile esset. Neque requiritur, ut major eorum pars intersit. Sufficit, ut romano pontifice sive per se sive per legatos praesidente, ea adsit multitudo plus minusve ampla episcoporum, quae merito universam ecclesiam repraesentare possit; qui autem vocati episcopi non accedunt, eo ipso renuntiant jure suo et tacite decretis se submittunt iisque consentiunt (*moraliter praesentes sunt*). Hoc ex historia conciliorum oecumenicorum apte illustrari potest.

c) *Confirmatio* denique distinguitur duplex: *una* veluti *antecedens*, quae tunc habetur, cum norma decretorum omnino sequenda patribus concilii in antecessu praestituitur; *altera consequens*, cum decreta concilii per consensum supremi pontificis accedentem rata et valida pro universa ecclesia declarantur.

d) Concilium vero ab initio vel de se carens una alterave conditione necessaria, postea vim et auctoritatem concilii oecumenici obtinere potest eo, quod defectus suppleatur per summum pontificem; habetur deinde concilium propter defectum celebrationis aut convocationis imperfecte oecumenicum vel nullum, propter approbationem et confirmationem pontificis autem formaliter oecumenicum; idque merito, cum forma concilii contineatur sacra potestate, quae in universam (oecumenicam) ecclesiam valeat.

§ 1. De jure romani pontificis quoad convocationem concilii.

Romanus pontifex isque *solus jure proprio* concilia oecumenica convocare potest. Cf. *CIC* *cn. 222*. Dicimus: *solus*; neque *enim* imperatoribus neque episcoporum coetui neque cardinalium collegio neque ulli alii simile jus competit. Addimus: *jure proprio*; neque *enim* agimus de convocatione ministeriali, quae fit nomine vel mandato alterius. Neque loquimur de exhortatione vel voto concilium celebrandi, quae etiam ab aliis manifestari possunt. — *Insuper* loquimur de *prima convocatione*; patet, quod concilium semel congregatum sub et cum pontifice pro determinato tempore novum concilium convocare potest, quod tamen ad nutum pontificis semper maneat revocabile.

1. *Res facile probatur.* — 1. Ille solus oecumenica concilia ex universa ecclesia convocare potest convocatione efficaci, cujus jurisdictioni ii, qui convocandi sunt, episcopi universi et singuli subjecti sunt. — *Atqui* hic romanus pontifex est, isque solus. — *Ergo* ipse solus concilia oecumenica legitime convocare potest.

Neque si utcunque (proprio Marte vel aliunde vocati) episcopi vel universi convenirent, quidquam conciliariter peragere ideoque neque verum concilium oecumenicum constituere possent. Convocatio *nimirum* concilii oecumenici fit in ordine ad leges condendas pro universa ecclesia qua tali.¹⁾ — *Atqui* ejusmodi actus jurisdictionis attingens universam ecclesiam simpliciter impossibilis est absque voluntatis manifestatione ejus, cui soli haec universa ecclesia concredita est: romani pontificis. — *Ergo* ipse solus jure proprio concilium oecumenicum convocare potest.

2. Idem *via exclusionis* illustrari potest. Praeter romanum pontificem in hac quaestione cogitari potest *aut* de conciliis *aut* de episcopis *aut* de principibus saecularibus.

Concilia quod attinet, absurdum est hic, ubi agitur de prima convocatione, cogitare de concilio oecumenico, quod ut convocans existeret et ut convocandum simul non existeret; concilia vero particularia manifesto jurisdictionem necessariam in universam ecclesiam non habent.

Episcopi *porro* jurisdictionem quidem in suam quisque dioecesin habent, tamen neque seorsim neque physice collecti in unum ex sese jus habent leges ferendi pro universa ecclesia, independenter a supremo pontifice; id quod esset contra plenitudinem potestatis primatialis ejusque suprematiam absolutam et contra constitutionem ecclesiae stricte monarchicam. Quare romano tantum pontifice auctore episcopi in concilium oecumenicum convenire possunt.

Principibus *denique* saecularibus nullum hac in re jus adscribi potest. Hoc *enim* iis competeret *aut* ut sunt simpliciter principes — deinde idem competeret etiam principibus ethnicis et haereticis; *aut* ut sunt principes christiani — ut christiani (vi baptismatis facti) non plus recipiunt quam reliqui

¹⁾ Neque enim episcopi in concilio oecumenico leges statuunt tantum singuli pro ecclesiis suis singulis, sed concurrunt omnes cum summo pontifice ad unum actum conciliarem, qui respiciat immediate ecclesiam Christi totam* (Straub n. 806).

fideles. — *Ceteroquin* ecclesia actu vel destinatione saltem per universum orbem et per plurimorum principum ditionem diffunditur; quorum nullus in omnes universi orbis episcopos auctoritatem ullam habet.

Solus igitur romanus pontifex hac potestate concilia oecumenica convocandi praepollet, qui, qua est caput universae ecclesiae, omnes etiam principes hujus ecclesiae et episcopos stricte obligare poterit.

3. Merito igitur Nicolaus I ep. 38 declarat: „Generale concilium sine apostolicae sedis praecepto nulli fas est vocandi.“ Et olim jam in *conc. chalcedon.* Lucentius legatus Dioscoro crimini vertit, quod „synodum (generalem) ausus est facere sine auctoritate sedis apostolicae, quod numquam factum est, nec fieri licuit“. Et Leo X in *conc. lateran. V*: „Solum, inquit, romanum pontificem pro tempore existentem tanquam auctoritatem super omnia concilia habentem, conciliorum indicendorum, transferendorum ac dissolvendorum plenum jus et potestatem habere, nedum ex s. Scripturae testimonio, dictis sanctorum patrum ac aliorum romanorum pontificum etiam, praedecessorum nostrorum, sacrorumque canonum decretis, sed propria etiam eorundem conciliorum confessione manifeste constat“ (*D 740*). — Alia colligas Straub n. 807 sq.

II. Difficultas adest ex historia ecclesiastica.

1. Negari *nimirum* nequit, convocationem complurium conciliorum, oecumenicorum quoque, de facto imperatoribus (praesertim byzantinis) esse tribuendam (cf. Funk *kirchengeschichtl. Abhandl. I 39 ff*). — Ergo principes saeculares olim saltem jus habebant concilia convocandi vere oecumenica.

Resp.: Abstrahentes nunc a casu, ubi imperator agit ex mandato tantum vel consilio ipsius romani pontificis — σοὺ αὐθεντοῦντος, ait Marcianus ad Leonem magnum — respiciemus statim suppositionem, quod imperator vere ipse per sese auctoritate propria rem praetenderit (*conc. CP I et II i. e. conc. oec. II et V*). Et ex hac suppositione respondemus: Non omnia, quae in mundo fiunt, statim etiam jure fiunt.

Veram hac in re sententiam jam ipse imperator Valentinianus I. teste Sozomeno hisce verbis expressit: „Mihi quidem in laicorum ordine constituto fas non est hujusmodi negotia curiosius scrutari; sacerdotes vero, quibus id curae est, seorsum ubi-

cunque voluerint conveniant" (*H. E. VI 7*). Neque unquam vi ejusmodi convocationis, usurpative factae, concilia vere et formaliter oecumenica habita sunt, i. e. quae pro universo orbe christiano obligationem imponerent.

Inst.: Atqui ejusmodi concilia per imperatores convocata inter concilia oecumenica ab ecclesia connumerantur et ab ipsis romanis pontificibus approbata et confirmata sunt.

Resp.: Distinguas rationem quoad priorem partem: ejusmodi concilia ab ecclesia agnita sunt vi ipsius convocationis ab imperatoribus factae *ng.* vi approbationis per legitimam auctoritatem factae *tr.* vel *subd.* et sic concilia ista sunt oecumenica perfecte et ratione convocationis *ng.* imperfecte et quodammodo sanata ex confirmatione legitima subsequente, quae concilio demum vim obligatoriam pro universo orbe tribuit *cc.*

Distinguas *et alteram partem rationis:* ejusmodi concilia ab ipsis pontificibus approbata et confirmata sunt i. e. simpliciter agnita tanquam ea, quae ab initio jure extiterint *ng.* per pontificem confirmata, et per hanc demum confirmationem vere oecumenica facta *cc.*

Concilium tandem aliquando dijudicari debet ex virtute sive potentia, quam habet operandi et valida decreta emittendi; concilium quod valida decreta facere et pro universa ecclesia emittere non valeat, tanquam verum concilium oecumenicum considerari nequit. Ut igitur ostendas efficaciter, oecumenica concilia ab ipsis imperatoribus convocata fuisse, deberes simul ostendere, concilia ejusmodi vi solius hujus convocationis jam vim habuisse decreta valida condendi. Numquam vero definitiones ullius concilii, quod ab imperatore jure ipsi insito convocatum fuerit, ecclesiam obligare potuerunt, nisi confirmatio ejus accessisset, qui jure toti ecclesiae praesidet.

Poterat autem fieri, ut jam in ipsa convocatione concilii ab imperatoribus facta subesset aliqua cooperatio romanorum pontificum vel et tacitus consensus, quo caesarea convocatio evaderet legitima et cum effectu conjuncta. Cf. Blötzer *der hl. Stuhl und die ökum. Synoden* (*ZfkTh.* 1886 p. 67 sqq); Kneller *ZfkTh* 1903 p. 1 sqq; 391 sqq; 1904 p. 58 sqq; 519 sqq; 699 sqq; 1906 p. 1 sqq; 408 sqq; 1907 p. 51 sqq; Schmid *Katholik* 1893 I 318 sqq; Palmieri *th.* 28.

2. Tamen res non videtur sic plene composita: Ecce pontifices non ipsi per se convocabant concilia, sed imperatores deprecabantur, ut facerent, vel horum concilia vi et fraude coacta agnoscebant. Quomodo autem haec fieri poterant, si pontificibus solis jus proprium convocationis inerat? — Sed et hoc stante jure pontificis explicari potest. Et absque ulla difficultate intellegitur, quod imperatores ad concilia convocanda concurrerint suadendo et exhortando sive alios episcopos sive et ipsum romanum pontificem; nam saepe pax ipsius regni per controversias fidei in discrimen vocabatur. Intellegitur etiam, quod pontifices imperatores deprecabantur, cum sine eorum cooperatione concilia vix institui potuerint; imo et illud intellegitur, quod conatui, quem imperatores ad concilia colligenda proprio Marte intenderant, romani pontifices accesserint consensu *vel* implicito, quem legatis missis manifestarunt, *vel* etiam explicito.

a) Imperatoribus *nimirum* hac in re tunc facile erat aliquid concedendum; egregia *enim* erant nonnullorum imperatorum (maxime Constantini) merita in ecclesiam; pacem inter imperium et ecclesiam pontifices semper magnopere desiderabant; per imperatores solos celebratio conciliorum practice vel physice possibilis erat; ab eorum munificentia subsidia necessaria pro instituendis itineribus expectanda et ipsa civitas ad conventum tot episcoporum ex toto orbe instituendum concedenda erat; ab eorum potentia praesidium contra inimicos haereticos et perversos speranda erat etc.

b) Ast qua ratione dein imperatores imperant, pontifices deprecantur hac in re? — Hac in re consideres, quod stilus aulae imperatoris semper erat magnificentior, stilus vero eorum, qui se etiam declarabant „servos servorum Dei“, mitior et modestior. „Nequequotiens (in actis praeliminaribus) ex stilo aulico tunc consueto imperatores magnificentius loquuntur, statim mandata vera vel propria edere volunt, praesertim cum verba ejusmodi (ut προτρέπειν vel κελεύειν) interdum significationem mitiorem ex contextu admittant; neque verba humiliora ex parte pontificum statim pro vera subordinatione vel oboedientia erga imperatores exercita sumi possunt“ (Straub n. 811). Cf. Hefele *Konzilgesch.* I^o 5 sqq; *ZfkTh* 1886 67 sqq; 1904 58 sqq; 1906 1 sqq. 408 sqq; 1907 51 sqq; 1908 75 sqq.

§ 2. De jure pontificis quoad praesidium conciliorum.

I. Triplicem distinguas modum praesidendi.

Est *primo* praesidium jurisdictionis, quod est in eo, ut aliquis cum plena auctoritate omnem concilii actionem moderari possit, ut igitur materiam, ambitum, ordinem, modum tractationis determinare possit, ita ut reliqui oboedire teneantur. — *Alterum* vocatur praesidium ordinis, quod est in eo, ut quis rerum agendarum consultationumque externo ordini prospiciat conventusque tranquillitatem tueatur. — *Tertius* denique modus praesidendi habetur in praesidio honoris, qui est in eo, ut quis in consessu principem vel honoratiorem locum obtineat.

Alter vel *tertius* modus praesidendi etiam imperatoribus vel principibus saecularibus concedi potest et de facto olim concedebatur; *primum* soli pontifici romano reservari teneamus (CIC 222 § 2). Sic intellexeris verba, quae conc. chalcedon. ad Leonem I direxit: „Quibus (episcopis) tu quidem sicut membris caput praeeras, in his qui tuas vices gerebant benevolentiam praeferens; imperatores vero fideles ad ornandum decentissime praesidebant sicut Zorobabel . . . ecclesiae tanquam Jerusalem aedificationem renovare circa dogmata invitantes“ (c. 1). Cf. etiam verba Theodosii II ad conc. ephes. I 20 (H. I 1346).

II. *Demonstratio*. — 1. Ille solus jure proprio cum vera jurisdictione episcopis in concilium collectis praesidere potest, qui ratione muneris in eosdem sive seorsim singulos sive simul omnes potestatem jurisdictionis habet. *Atqui* talis est solus romanus pontifex, cui tota ecclesia superaedificata, cui universum ovile et integra fraternitas commissa est.

2. *Praeterea* concilium oecumenicum ipsam ecclesiam repraesentare debet, ea utique forma, qua a Christo instituta est. *Atqui* ecclesia ita instituta est, ut ei necessario (per modum fundamenti) praesit Petrus ejusque successor idque cum plenitudine potestatis. *Ergo* simile praesidium ei etiam in conciliis oecumenicis competet.

Doctrina proposita jam invenitur in canone 44 „arabico concilii nicaeni“, qui apud sectas orientis extat et rem nostram hisce proponit: „Quemadmodum patriarcha potestatem habet super subditos suos, ita quoque potestatem habet romanus pontifex super universos patriarchas, quemadmodum habebat Petrus super uni-

versos christianitatis principes et concilia ipsorum; quoniam Christi vicarius est super redemptionem, ecclesias et curatos populos ejus* (Straub n. 742, nota). Conc. vero nicaenum II pseudosynodum quandam constantinopolitanam eo reprobatur, quod „non habuit adiutorem illius temporis romanorum papam vel eos qui circa ipsum sunt sacerdotes, nec etiam per vicarios ejus neque per epistolam encyclicam, quemadmodum lex dictat conciliorum“ (act. 6; H IV 327). — Unde merito Leo X in bulla *Pastor aeternus* ad hunc ipsorum conciliorum sensum provocare potuit, declarans: „Solum rom. pontificem pro tempore existentem, tanquam auctoritatem super omnia concilia habentem, conciliorum indicendorum, transferendorum ac dissolvendorum plenum jus habere . . ., propria etiam eorundem conciliorum confessione manifeste constat“ (D. n. 740).

Leo vero XIII: „Profecto, inquit, cujus in potestate sunt claves regni, ei jus atque auctoritas est non tantum in provincias singulares, sed in universas simul; et quo modo episcopi in regione quisque sua non solum privato cuique, sed etiam communitati vera cum potestate praesunt, ita pontifices romani, quorum potestas christianam rempublicam totam complectitur, omnes ejus partes, etiam una collectas, subjectas atque oboedientes habent potestati suae. Christus Dominus, quod jam dictum satis, Petro ejusque successoribus tribuit, ut essent vicarii sui atque eandem in ecclesia perpetuo gererent potestatem, quam ipsemet gesserat in vita mortali. Num apostolorum collegium magistro suo praestitisse auctoritate dicatur? Hanc vero, de qua dicimus, in ipsum episcoporum collegium potestatem, quam sacrae litterae tam aperte enuntiant, agnoscere ac testari nullo tempore ecclesia destitit“ (*encycl. de unit. eccl.*).

3. Doctrinae theoreticae concordat, quantum satis est, ipsa praxis. Hoc simpliciter extra dubium est quoad concilia oecumenica in occidente habita. Idem repeti poterit de plerisque conciliis orientalibus.

a) De primo nicaeno non obscure hoc intellegitur collatis iis, quae apud varios ejusdem historicos inveniuntur. Ita Eusebius, qui eidem concilio intererat, sermone imperatoris Constantini enarrato, pergit: „Deinceps Constantinus concilii praesidibus potestatem fecit dicendi“. Quinam vero hi praesides fuerint, modus et ordo ostendit, quo singuli praelati subscripserunt actis; hic secundum omnes codices is est, ut primo loco signaverit Hosius cum duobus presbyteris romanis, nullo alio titulo nisi quia ut legati sedis apostolicae eidem concilio praesederunt. — De aliis conciliis in oriente celebratis nullum dubium est, ex-

ceptis solis II et V, quae spectata celebratione oecumenica censi nequeant, sed solum ratione confirmationis subsequentis.

b) Dioscorus vero, qui ejectionis Leonis I legatis jus sibi vindicaverat praesidendi in latrocinio ephesino, a conc. chalcedonensi reprehenditur, „quod synodum ausus sit facere citra sententiam throni apostolici, quod numquam licuit, numquam factum est“ (*H II 68*).

c) Legitur quidem, quod in conc. chalcedonensi imperator vel ejus delegati in medio sederunt; pontificis legati ad sinistram, ad dextram vero Dioscorus patriarcha alexandrinus. — *Atamen*: quod attinet imperatorem, ei concessum erat praesidium honoris tantum vel ordinis; pars sinistra autem non semper humilior existimabatur. *Ceterum* ipse modus, quo legati pontificis ibi se gerebant, luce clarius ostendit eos concilii praesides quoad res concilii proprias egisse et ut tales agnitos fuisse. Cf. Straub *n. 818*.

§ 3. De jure primatus circa confirmationem conciliorum.

Jus confirmandi decreta conciliorum oecumenicorum, quod certissime romano pontifici eique soli competit (*CIC 222 § 2*), praecipua ejusdem praerogativa circa concilia et tantae virtutis est, ut sine ejusmodi confirmatione decreta vi obligandi careant; eaque accedente omnes defectus quoad convocationem et celebrationem commissi sanentur.

I. Doctrina facile illustratur.

1. Nulla sive fidei sive disciplinae lege ecclesia universa obligari potest sine voluntate aut antecedente aut saltem consequente vel concomitante ejus, cui soli data est regenda universa haec ecclesia. *Atqui* hic est romanus pontifex, „qui universae, quae sub coelo est, ecclesiae princeps est pastor“ (*Theodor. studita ad Leonem III*). *Ergo* decreta etiam ipsius concilii oecumenici, ut valeant, ab romano pontifice confirmanda sunt. — Reducitur ergo et hoc argumentum ad celeberrima illa verba: „Tu es Petrus et tibi dabo claves regni coelorum, et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis etc.“, vel et ad illa alia: „Pasce oves meas“.

2. Idem luculenter comprobatur ex testimonio ipsorum romanorum pontificum, qui passim ne-

mine reclamante imo omnibus vel invitis acclamantibus, hoc jus verbis disertis sibi vindicabant. — Ita eusebiani episcopi in concilium collecti Athanasium secundae sedis episcopum deposuerunt; his rescripsit Julius I: „An ignoratis, hanc esse consuetudinem, ut primum nobis scribatur et hinc, quod justum est, decernatur?“ (*ep. ad eusebianos* 22). De quibus verbis Socrates (*H. E. II 17*) ait, Julium conquestum esse, „quod contra canones ipsum ad synodum non vocassent, cum ecclesiastica regula interdictum sit, ne praeter sententiam romani pontificis quidquam ab ecclesia decernatur“; cf. etiam Sozomenum *H. E. III 10*.

Clarissime vero Gelasius I, agens quidem *de conc. chalced.*, principium tamen prorsus generale statuit hoc: „Totum, ut dictum est, in sedis apostolicae positum est potestate; ita quod firmavit in synodo (chalcedonensi) sedes apostolica, hoc robur obtinuit; quod refutavit, habere non potuit firmitatem; et sola rescindit, quod praeter ordinem congregatio synodica putaverat usurpandum“ (*tr. IV de anathematis vinculo* 9); et iterum in *ep. ad episcop. Dardaniae* 26: „Sedes, inquit, apostolica et unamquamque synodum sua auctoritate confirmat et continuata moderatione custodit pro suo scilicet principatu“. — Quae verba Nicolaus I repetit scribens *ad Michaellem imper.* (*ep.* 86): „Non ergo dicatis non eguisse vos in causa pietatis romanae ecclesiae, quae collecta concilia sua auctoritate firmat, sua auctoritate custodit; unde quaedam eorum, quia consensum romani pontificis non habuerunt, valetudinem perdiderunt“; et Photio idem pontifex (*ep.* 12) inculcat: „Decretalia autem, quae a ss. pontificibus primae sedis romanae ecclesiae sunt instituta, *cujus auctoritate atque sanctione omnes synodi et sancta concilia roborantur et stabilitatem sumunt*, cur vos non habere vel observare dicitis nisi quia vestrae ordinationi contradicunt?“ — Alia legas apud Straub *n.* 821 *sq.*

3. Neque dissonat praxis ipsorum conciliorum, in factis tam multis et luculentis manifesta. Et ne quid dicamus de conciliis occidentalibus: de concilio nicaeno I synodus quaedam romana sub Felice III a. 485 celebrata ait: „Vocem (*Tu es Petrus*) sequentes trecenti decem et octo sancti patres apud Nicaeam congregati confirmationem rerum atque auctoritatem sanctae romanae ecclesiae detulerunt; quam utramque usque ad aetatem nostram

successiones omnes, Christi gratia praestante, custodiunt" (*H. II* 856). — Neque concilium II (*CP I*) prius ut oecumenicum agnitum est, quam consensum et auctoritatem pro se habuerit romani pontificis; praeeuntibus *nimirum* legatis apostolicis symbolum hujus concilii per concilium chalcedonense agnitum est et sic demum symbolo auctoritas concilioque oecumenica indoles attributa, neque haec tamen nisi ex parte ipsius symboli; de qua re cf. Straub *n.* 823.

Magnificentissimum exemplum vero praebet id, quod factum est cum conc. chalcedonensi ejusque canone 28. Unanimiter patres istius concilii hunc canonem statuerant, quo sedi constantinopolitanae primus gradus inter patriarchas tribueretur; nihilominus existimabant canonem egere confirmatione Leonis papae tunc regnantis. Enixe igitur petierunt confirmationem ipsi; petiit Marcianus imperator; petiit necessitate coactus ipse Anatolius patriarcha profitens, „ejusmodi rem debere necessario ad pontificis cognitionem venire“. Non obstante tanta intercessione Leo recusavit confirmationem: et „cuncta acta illius synodi [quoad hunc canonem] sede contradicente apostolica soluta sunt“ (Gregorius M. *ep. V* 21). Imo eo quod hic unus canon a papa reprobatus est, multi totum concilium admittere volebant.¹⁾ — *Parriter* concilium oecumenicum V (*CP II*) confirmationem Vigili papae omni eoque et injusto conatu sibi acquirere satagebat; qua demum accedente inter oecumenica connumeratum est.

Quae autem a romano pontifice confirmata seu approbata non fuerint, inter vera concilia non connumerantur ut concilium istud ariminense 600 episcoporum; nihil valebat, utpote a Damaso reprobatum, cassatum per Liberium papam. Item latrocinium ephesinum aliaque concilia ab imperatoribus iconomachis coacta, quae testante synodo VII eo titulo rejiciuntur, quod „adju- torem non habuerint illius temporis romanum papam vel eos, qui circa ipsum sunt sacerdotes, nec etiam per vicarios ejus nec per encyclicam epistulam, quemadmodum dictat lex concilio- rum“ (*act. 6*).

4. Jus vero hoc plane proprium est romanae sedis; id quod cognoveris ab ipsis vicariis sedium alexandrinae, antiochenae, hierosolymitanae, qui in actis synodi VII declarant, *nullum oriri praejudicium* adversus decreta synodi VI eo, quod *nullus sedium patriarchalium orientis ei interfuerit*, praecipue cum ss. et apo-

¹⁾ Cf. d'Herbigny *o. c.* II 141—152.

stolicus papa romanus concordaverit et in ea inventus sit per apocriarios suos" (*Mansi XII 1133*). — Accuratiores legas Straub n. 823; Hurter n. 405, 3.

II. *Exceptiones*. — 1. *Ex rationibus theologicis*.

a) *Dicunt*: Si omnia demum ad confirmationem et approbationem romani pontificis reducuntur, ipso quoque in antecessum praescribente quae definiantur: episcopi jam ipsi iudices fidei non sunt. *Atqui* hoc videtur esse inconveniens.

Resp: a) Primo, respicientes *casum difficiliorem* in exceptione indicatum, ubi romanus pontifex res definendas praecipit, *distinguiamus*: episcopi jam non sunt veri iudices, imo veri quodammodo discipuli respectu romani pontificis *cc.* respectu fidelium eisdem subditorum *ng.* „Qui pastores appellantur et sunt, si populos respicias: ii si pontificem spectes, non nisi ovium numero habentur“ (*Pius VI ad metropol. mogunt. etc.*)

Inst: Atqui ne quoad ipsos fideles quidem fidei iudices sunt; *etenim* iudicis proprium est, ut inquisitionem et examen circa rem dijudicandam instituere valeat. *Atqui* in casu episcopi examen instituere nequeunt. *Ergo* iudices sunt nullo modo.

Resp: Iudicis est instituere examen aut dubitativum aut comprobativum *cc.* necessario ad iudicem spectat, ut instituat examen dubitativum *ng.* — Examen *nimirum* varium ex vario fine diversum distingui potest: Potest institui, ut fit in doctrina haeretica, ad rem reprobendam et damnandam (*examen reprobativum*). Potest fieri in ordine ad hoc, ut demum ipsa doctrina vera inveniatur, quae inquisitio ab ipso dubio incipit, num res vere revelata sit necne (*ex. dubitativum*). Potest *autem* etiam fieri, non quasi dubia sit, sed „ut veritas clarius renitescat et fortius relineatur“ (*Leo M. ep. 120, 1*); ergo ut evidentioribus argumentis et rationibus illustretur, ut adversariorum argumenta et nutantium dubia evidentius refellantur etc. (*ex. comprobativum*). Hoc ultimo modo episcopi semper munus suum exercere et iudices agere possunt.¹⁾

¹⁾ Sed nonne episcopi sic libertate ad deliberationem necessaria destituuntur? — Respondet Palmieri: „Libertas in eo non est, ut iudex pro lubitu suo sententiam ferat, quae ei placet; sed quod permittatur iudex secundum normam veritatis et iustitiae iudicare, nulla adhibita extrinsecus causa, quae avertens animum ab amore veritatis et iustitiae pervertat quoque sententiam ejus.“

β) Haec omnia valent pro casu, ubi supremus pontifex ipse per se firma et definita capita doctrinae per concilium necessario admittenda proponit. Nulla *vero* difficultas adest, cum pontifex definitionem rei concilio plane relinquit, quemadmodum fecit Pius IX infallibilitatem romani pontificis concilio vaticano definiendam proponens. In hoc *enim* casu episcopis congregatis examen relinquitur vere dubitativum et munus activum. — Utique manet et in hoc casu possibile, ut romanus pontifex ex plenitudine potestatis decreta conciliaria jam edita mutet, casset, irritet: attamen ejusmodi inhibitio decretorum superveniens characterem judicalem episcoporum aequae non delet, ac iudices saeculares non desinunt esse iudices proprii nominis, eo quod judicia eorum per iudices superiores vel ipsum imperatorem irritari possunt.

b) Episcopi congregati in concilium oecumenicum et ipsi infallibiles sunt; *atqui* haec eorum infallibilitas aperte in dubium vocatur, quam primum eorundem sententia confirmatione et approbatione alterius eget; sententia *enim*, quae in se firma non est, ipsa infallibilis declarari nequit.

Resp: Episcopi quidem infallibiles sunt, sed non nisi in unione cum capite, romano pontifice; nullatenus vero sine eo, multo minus contra eundem.

Attamen, ajunt, ejusmodi infallibilitas, determinata demum per praeceptum romani pontificis, episcopis indigna est. *Etenim* episcopis, utpote doctoribus et magistris ecclesiae, infallibilitas competit activa i. e. dirigens et determinans assensum. *Atqui* infallibilitas in casu nostro mere passiva esset.

Resp. ad prob.: Tr. major. — Dist. min: in casu episcopis infallibilitas inesset passiva relate ad romanum pontificem, cujus et ipsi fratres sunt confirmandi *cc.* relate ad fideles (sacerdotes et laicos totius mundi) *ng.* Pro his fidelibus *nimirum* et ipsi episcopi in tali concilio docent et ex sua parte doctrinae proponendae auctoritatem saltem quandam externam tribuunt.

c) Restat dubium, quod his omnibus suppositis sat superfluum esse videtur, concilia oecumenica tot laboribus tantisque expensis ex universo orbe convocare.

Resp: Supervacaneum esset ad auctoritatem decretis faciendam internam *tr.* vel *cc.* ad auctoritatem conciliandam externam, quae pro hominibus, quales nunc sunt, non est sine momento *ng.* — Externa ejusmodi auctoritas decretis conciliaribus erit inde, quod fideles decreta emissa esse apprehendunt per maturam deliberationem tot pastorum. Facilius etiam fideles se submittent decretis emissis a propriis pastoribus; alacrius episcopi decreta executioni mandabunt, quibus condendis ipsi cooperati

erunt etc. His omnibus apte consideratis concilium in certis adjunctis etiam necessarium dici potest, necessitate tamen tantum morali ad externas difficultates superandas. — *Ceteroquin* concilium etiam inter media recenseri potest, quibus ipse pontifex in invenienda veritate definienda se adjuvet, inter quae etiam facile princeps reputabitur. Cf. Hurter n. 284.

2. Alias difficultates *ex historia* depromunt.

✓ a) Nonnulla concilia, ajunt, non sunt confirmata a romanis pontificibus; ea *tamen* ut legitima et vere oecumenica agnoscuntur. *Ergo* ista confirmatio non est necessaria.

Resp: Concilia ejusmodi, de quibus difficultas fit, numerantur ephesinum, chalcedonense, constantinopolitanum III, nicaenum II: quibus omnibus tamen doctrinae definiendae antecederent per pontificem erant praescriptae. Unde statim *dist:* Sunt concilia, quae a rom. pontifice non sunt confirmata consequenter idque eo, quod non decreverunt nisi quod pontifex decernendum prius proposuerat *cc.* sunt, quae nullo modo, ne antecederent quidem consensum pontificis habebant *ng.* Cf. Hurter n. 406, 1.

Ceteroquin inde, quod in actis conciliorum nihil legitur de eorundem per pontificem confirmatione, non statim concludendum erit: ergo ista concilia reapse confirmata non sunt. Poterant *enim* acta huc pertinentia etiam interciderere, quemadmodum factum est cum concilio nicaeno I; de quo tamen synodus romana sub Felice a. 485 peracta testatur: „318 patres apud Nicaeam congregati *confirmationem rerum atque auctoritatem s. romanae ecclesiae detulerunt*“.

b) Legimus episcopos vel synodos particulares et ipsas decreta confirmasse conciliorum oecumenicorum: *ergo* saltem non est solius romani pontificis ejusmodi praerogativa.

Facile *respondebis:* Episcopi vel synodi particulares decreta conciliorum oecumenicorum confirmabant, ut demum eis robur et auctoritatem tribuerent seu primitus conciliarent *ng.* ut debitum consensum testificarentur vel splendorem accidentalem eisdem adderent, ad animos fidelium efficacius commovendos *cc.* — „Neque enim, ait Pelagius I *ad Valerianum* (Migne 69, 413), licuit aliquando nec licebit particularem synodum ad dijudicandam [dubitative] generalem synodum congregari“; cf. Hurter n. 406, 2.

c) Similia respondebimus, si quando legimus, et imperatores synodorum decreta confirmasse. Haec *enim* eorum confir-

matio seu subscriptio valorem internum his decretis minime attribuere poterat; qui enim ecclesiastica potestate penitus carent, vim juridicam iisdem inferre nequeunt. Poterant *autem* imperatores per subscriptionem suam et ipsi consensum debitum manifestare vel decretis externum quendam addere splendorem, quatenus ipsi per confirmationem suam decreta in suam recipiunt tutelam eaque in ipsa legislatione sua saeculari respiciunt poenisque statutis eorum custodiam promovent. Hunc in sensum Leo M.: „Res enim, inquit, humanae aliter tutae esse non possunt, nisi, quae ad divinam confessionem pertinent, et regia et sacerdotalis defendat auctoritas“ (ep. 60). Cf. Hefele *Konziliengeschichte, Einleitung* p. 44 sqq; *Archiv für kathol. Kirchenrecht* II 555 sqq; *ZfkTh.* 1886 p. 86 sqq; 1903 p. 391 sqq; 1904 p. 58 sqq. 519 sqq. 699 sqq.

Caput II.

De magisterio ecclesiae.

I. Ecclesiam ejusque ministros auctoritate docendi i. e. sacro magisterio instructos esse ex iis, quae supra audivimus, jam extra dubium est. Auctoritatem vero docendi intellegimus jus et officium, quo ecclesia nomine Dei revelatam veritatem ea virtute proponere possit, ut omnes corde et ore eidem oboedire teneantur, nisi perire velint; cf. conc. vatic. *de fide et ratione* cn. 3; Pii IX ep. *Gravissimas* inter d. d. 11. Dec. 1862.

X a) Hac auctoritate certe praediti erant apostoli, quibus Christus dixerat: „Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra: euntes ergo docete omnes gentes . . .“; et iterum: „Euntes in mundum universum praedicate evangelium universae creaturae“ (Mc 16, 15 sq). — Apostoli *insuper* hanc potestatem ea conditione acceperant, ut „qui non audiverit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus“ . . . qui eos spreverit, spreverit ipsum Christum . . . „qui non crediderit, condemnetur“ (Mt 18, 17; Lc 10, 16; Mc 16, 16).

In apostolis igitur magisterium a Christo institutum absque dubio summa auctoritate praeditum erat; id quod s. Paulus non gnorans: „Pro Christo, inquit, legatione fungimur, tanquam Deo

exhortante per nos¹ (2 Cor 5, 20); „per quem accepimus gratiam et apostolatum ad oboediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus“ (Rom 1, 5), „consilia destruentes et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi“ (2 Cor 10, 4 sqq).

X b) Vidimus simul, quod Christus, auctor ecclesiae, idem ministerium voluit perenne „in aeternum, usque ad consummationem saeculi, donec occurramus omnes in unitatem fidei“ (Eph 4, 11). Id quod facili ratione ex fine ecclesiae iterum illustratur: cujus est, opus Christi in hac terra continuare; ad hoc opus Christi *vero* etiam munus docendi pertinet.

N Hoc magisterium in ecclesia etiam ut necessarium apparet. Unitas *enim*, quae ex Christi voluntate in ecclesia semper et necessario conservanda est (cf. quae postea de hac re dicentur), maxime in rebus fidei vigeat oportet, idque mediis in controversiis, quae inter homines de mysteriis fidei certo certius semper exurgent; ergo etiam medium ad hanc unitatem tuendam et ad controversias authentice componendas a Christo provisum adesse debet. *Atqui* aliud medium a Christo provisum non invenitur nisi ministerium ab ipso in ecclesia institutum; neque hoc quidquam valeret sine auctoritate. *Ergo* hoc ministerium in ecclesia semper munere judicis controversiarum fungitur et necessaria auctoritate docendi usque pollebit. Accuratius hoc argumentum expositum invenies apud Hurter n. 257.

c) Quodsi hoc munus jam perenne esse debet, facile etiam apparet, idem iis adjacere, qui ut veri successores munus apostolorum in genere susceperunt, i. e. episcopis.

a) Hoc ceteroquin etiam positivis testimoniis facile illustratur. Tale munus episcopis jam per ipsum Paulum apostolum attribuitur, qui provocans ad sacram ordinationem hisce verbis commonuit Timotheum: „Dum venio, attende lectioni, exhortationi et doctrinae; noli negligere gratiam quae in te est, quae data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii . . .; attende tibi et doctrinae; insta in illis; hoc enim faciens, et te ipsum salvum facies, et eos qui te audient“ (1 Tim 4, 13 sqq); et antea v. 11 eidem dixerat: „Praecipe haec et doce.“ Cf. ib. 6, 20 et 2 Tim 4, 1 sqq. Similia verba et ad Titum direxit dicens: „Haec loquere et exhortare, et argue cum omni imperio: nemo te contemnat“ (2, 15).¹⁾

¹⁾ Quaesiveris: eratne Timotheus episcopus? Certo ad ipsum pertinebat iudicem agere de presbyteris (I 5, 19); ergo altiore ipsi gradu obtinebat. — Ad Timotheum *porro* hoc munus magisterii spectabat praecise, in quantum per impositionem manus sacro ritu in

β) Idem continuo patres inde a vetustissimis temporibus inculcant. Ita jam Clemens rom. dicens: „Apostoli nobis evangelii praedicatores facti sunt a Domino J. Ch... et ipsi constituerunt [in eodem ministerio] episcopos et diaconos eorum, qui credituri erant“ (*ad cor.* 42) et „deinceps ordinationem dederunt, ut, cum illi decessissent, ministerium eorum alii viri probati exciperent“ (*ib.* 44). — Similiter Ignatius M. *ad philadelph.* scripsit: „Quotquot Dei et Jesu Christi sunt, hi sunt cum episcopo... Ne erretis, fratres mei; si quis schisma facientem sectatur, regni divini haereditatem non consequitur; si quis ambulat in aliena doctrina, is non assentitur passioni [Christi]“ (*n.* 3); cf. etiam *ad eph.* 3, 2 *coll.* 6, 1; *ad trall.* 7, 1. „Traditionem itaque, ait Irenaeus III 3, apostolorum in toto mundo manifestatam, in omni ecclesia adest respicere omnibus, qui vera velint videre; et habemus annumerare eos, qui ab apostolis instituti sunt episcopi et successores eorum usque ad nos, qui nihil tale docuerunt neque cognoverunt, quale ab his [sc. gnosticis] deliratur. Etenim si recondita mysteria scissent apostoli, quae seorsim et latenter a reliquis perfectos docebant, his vel maxime traderent ea, quibus etiam ipsas ecclesias committebant...; valde enim perfectos et irreprehensibiles in omnibus eos volebant esse, quos et successores relinquebant suum ipsorum locum magisterii tradentes.“ Cf. et Tertullianum *de praescr.* 32.

d) Summo vigore munus magisterium ecclesiae vindicat conc. vatic., maxime sess. 3, ubi hoc magisterium tanquam propriam rationem ipsius institutionis ecclesiae exhibet, dicens: „Ut officio veram fidem amplectendi in eaque constanter perseverandi satisfacere possimus, Deus per Filium suum unigenitum ecclesiam instituit“ (*c.* 3); cui Christi sponsae „fidei doctrina, quam Deus revelavit, tanquam divinum depositum tradita est, fideliter custo-

suo ordine constitutus erat; apostolus enim admonuit eum 2 *Tim* 1, 6, ut resuscitet „gratiam, quae est in ipso per impositionem manuum mearum“ et immediate sub v. 8 pergit: „noli erubescere testimonium Domini nostri... sed collabora evangelio secundum virtutem Dei.“

Insuper in *ep. ad Titum* diserte edicitur, haec monita omnibus episcopis, etiam iis, qui a Tito posthac constituendi sint, esse communia: „Hujus rei gratia reliqui te Cretae, ut ea quae desunt corrigas et constituas per civitates presbyteros, sicut et ego disposui tibi [— unde hi eadem dignitate frui cognoscuntur qua Titus —]: si quis sine crimine est etc...; oportet enim episcopum sine crimine esse sicut Dei dispensatorem, amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana et eos, qui contradicunt, arguere“ (*l. c.* 1, 5 *sqq.*); cf. etiam 2 *Tim* 2, 1. 3. 15. — „Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse... sobrium, prudentem... doctorem“ (1 *Tim* 3, 1 *sq.*).

dienda et infallibiliter declaranda" (c. 4). Unde theologi jam duplicem rationem in eodem munere discernunt, testis nimirum sive custodis et interpretis sive judicis. — Idem concilium etiam duplicem modum procedendi in hoc munere infert: „Fide, inquit, divina et catholica ea omnia credenda sunt, quae in verbo Dei scripto vel tradito continentur et ab ecclesia sive sollemni iudicio sive ordinario et universali magisterio tanquam divinitus revelata credenda proponuntur" (ib. c. 3).

II. Quoad objectum hujus magisterii non est multum disputandum. „Docete servare omnia, quaecunque mandavi vobis", ait Christus ad apostolos; et ideo universam revelationem magistris a se institutis tradidit. Unde totum revelationis depositum objectum magisterii ecclesiastici apte designatur: quod promulgare, declarare, defendere et dijudicare (*docete servare*) debet. Quare quadruplex munus hac in re ecclesia subit: testis, interpretis, custodis, iudicis.

Immediate patet, quod ad objectum magisterii etiam ea pertinent, sine quibus ipsum fidei depositum tradi non potest; de quibus accuratius agendum erit, ubi de objecto infallibilitatis disputabimus. Hic generaliora quaedam praemittamus.

X 1. Quemadmodum magisterium ecclesiae positive ea proponere potest, quae sunt divinae fidei, ita etiam officium et jus eidem competit, doctrinas a revelatione divina dissonas proscribendi et damnandi; qui enim recta docere eaque tueri potest, falsa etiam rejicere poterit.

Res ex sese clara et manifesta confirmatur *ex modo sentiendi et agendi*, quo ecclesia semper haereses emergentes sollicite proscribebat. Confirmatur etiam *ex dictis et factis ipsorum apostolorum* expressioribus. Notissima sunt verba s. Pauli quibus *galatas* praemonet: „Licet nos aut angelus de coelo evangelizet vobis, praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit" (1, 8). Idem apostolus „rogavit Timotheum, ut remaneret Ephesi, ut denuntiaret quibusdam, ne aliter docerent" (1 Tim 1, 3); et ipse „Hymenaeum et Alexandrum tradidit satanae, ut discant non blasphemare" (ib. 20), Titumque commonet, „ut dure increpet (cretenses), ut sani sint in fide, non intendentes judaicis fabulis et mandalis hominum aversantium se a veritate" (1, 13 sq). Cf. etiam 2 Tim 2, 25; Tit 3, 10.

2. Cum jure et officio ecclesiae doctrinam revelatam proponendi et defendendi necessario cohaeret etiam jus et officium ejusdem circa libros i. e. circa doctrinam scriptis propositam.

a) Hos *inprimis* jure suo prohibet inter fideles, si jam utcumque editi doctrinae revelatae contrarii et bono spirituali animarum perniciosi inveniuntur. Stultum *enim* est affirmare doctrinam ore quidem prolata ecclesiae auctoritati subesse, si vero litteris consignata sit, eidem subtrahi; vel tenere, ecclesiam auditionem quidem haereseum, non vero earum lectionem prohibere posse.

Jam Paulum apostolum ingentem librorum perniciosorum copiam publice comburentem videmus (*Act 19, 19*), cujus exemplum semper ecclesia imitata est. Ita conc. nicaenum Arii librum proscripsit, cui titulus erat *Thalia*; ita conc. ephesinum messalianorum librum *Asceticon* damnavit; ita conc. V scripta Theodori mopsv., Theodoreti et epistolam Ibae proscripsit, et Leo I Thuribio hanc normam aperuit: „Nec inter catholicos censeatur, quisquis utitur scriptis non ab ecclesia solum catholica, sed etiam a suo auctore damnatis“ (*ep. 15, 16*).

Revera prorsus immerito ecclesiae, regno veritatis, denegatur jus, quod cuilibet societati civili conceditur; et haec enim proscribere potest, quidquid litteris consignatum bono communi nocere possit. Suo igitur jure congregatio indicis in ecclesia Christi munere suo fungitur.

b) Eodem jure ecclesia etiam exigere potest, ne libri theologici saltem in lucem edantur sine ipsius praevia approbatione. Ex libris *enim* ejusmodi suprema quoad fidem pericula in fideles redundare possunt; est *autem* jus cujuslibet societatis prudenti quadam vigilantia ejusmodi pericula gravia praecavere, quibus bonum commune in discrimen vocatur. — Ecclesiae *insuper* est, ministros praevie approbare, qui doctrinas fidei publice fidelibus ore praedicent; quare simile jus sibi merito vindicat, cum doctrinae ejusdem propriae scriptis publico proponuntur.

Quare laudabilis est mos, quo scriptores catholici scripta sua judicio ecclesiae vel sedis apostolicae subjiciunt, quam animi dispositionem praeclaris verbis olim Anastasius bibliothecarius Nicolao I hisce verbis significavit: „Neque enim fas est, ut absque vi-

cario Dei, absque clavigero coeli, absque curru et auriga spiritualis Israel, absque universitatis pontifice, absque unico papa, absque singulari pastore, absque speciali patre, absque te omnium arbitro aliquid consummetur aut divulgetur; tu enim tenes claves David, tu accepisti claves scientiae; in arca quippe pectoris tui tabulae testamenti et manna coelestis saporis requiescunt; tu enim quod ligas, nemo solvit, quod solvis, nemo ligat; qui aperis et nemo claudit, claudis et nemo aperit; vicem namque in terris possides Dei* (*praefat. vitae Joannis eleem*). Cf. Hurter n. 261.

3. Cum rebus fidei multifarie connectitur etiam philosophia naturalis, connectuntur et ea, quae dicuntur facta et dicta dogmatica; proponuntur enim veritates fidei terminis et notionibus inter homines communiter adhibitis eaeque dictis et factis historicis multifarie involvuntur. Quare ne ipsa quidem philosophia vel scientia historica magisterio ecclesiae penitus subtrahi potest.

Hoc luculenta probatione ostendit conc. coloniense I 6: „Procul dubio ecclesiae, quamvis naturales scientias non tradat, tamen, quia revelatae custos est, jus competit proscribendi doctrinas philosophicas, quae vel revelatae contradicunt vel ad fidem in hominum animis subvertendam ducunt; unde consequitur, non solum recedendum esse a sentiis, quas ecclesia proscripsit, sed etiam cavendum esse, ne systemata fingantur, quae ejusdem doctrinae et menti adversentur, et reformandas patrum ac praestantissimorum theologiae doctorum exemplo doctrinas philosophicas, ubi veritatem revelatam quomodocunque tangunt, secundum ecclesiae doctrinam ac mentem, cum ipsius philosophiae utpote scientiae inferioris et minus tuto fundamento suffultae ratio exigit, ut, quemadmodum loquitur doctor angelicus (*in Boëthium de Trin. 2 a. 3*), sit ad metas fidei redigenda secundum illud apostoli: „in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi“; neque illo ecclesiae de doctrinis philosophicis iudicio detrahatur quidquam veritatis naturalis indagandae studio“.

Majore vero auctoritate conc. vaticanum declarat: „Ecclesia, quae una cum apostolico munere docendi mandatum suscepit fidei depositum custodiendi, jus etiam et officium divinitus habet falsi nominis scientiam proscribendi, ne quis decipiat per philosophiam et inanem fallaciam (*Colos 2, 8*). Quapropter omnes christiani fideles hujusmodi opiniones, quae fidei doctrinae contrariae esse cognoscuntur, maxime si ab ecclesia reprobatae fuerint, non solum prohibentur tanquam legitimae scientiae conclusiones defendere, sed pro erroribus potius, qui fallacem veri-

tatis speciem prae se ferant, habere tenentur omnino" (s. 3 c. 4 de fide et ratione). Postea etiam addit canonem (2): „Si quis dixerit, disciplinas humanas ea cum libertate tractandas esse, ut earum assertiones, etsi doctrinae revelatae adversentur, tanquam verae retineri neque ab ecclesia proscribi possint, A. S.“ — Huc referas etiam *propos. 11* in syllabo Pii IX damnatam: „Ecclesia non solum non debet in philosophiam unquam animadvertere, verum debet ipsius philosophiae tolerare errores eique relinquere, ut ipsa se corrigat;“ cf. et decr. *Lamentabili sane exitu* Pii X.

Cum theoria autem plane concordat praxis, qua saepe, et maxime nostris temporibus, ecclesia de integris systematibus philosophicis dijudicavit eaque reprobavit, ut traditionalismum ontologismum, opiniones philosophicas Güntheri, Hermesii, Rosminii, modernistarum.

4. Immediate sic patet, auctoritatem civilem contra omne jus sibi vindicare monopolium quod vocant scholarum, quo sibi ita vindicet curam scholarum, ut ecclesiae providentiam excludat.

Audivimus enim, quod quae in ejusmodi scholis (vel profanis) traduntur (philosophia naturalis, historia), haud raro cum doctrina revelationis conectuntur; praeterea omnis institutio publica ex ipso jure naturali, ut minimum statuamus, ea debet esse, quae fidei ad salutem necessariae non adversetur. Atqui omne iudicium de fide et de rebus ei connexis ad ecclesiam spectat. Quare ecclesia ejusque auctoritas a directione scholarum excludi nequit, eique jus et officium competit prospiciendi, ne per institutionem publicam fides vel mores christianae juventutis detrimentum capiant. Hinc s. Thomas *contra impugnantes Dei cultum* scribit: „Ordinare de studio pertinet ad eum, qui praest reipublicae et praecipue ad auctoritatem apostolicae sedis, qua universalis ecclesia gubernatur (op. 14, 3). Cf. Hurter n. 259; *ZfkTh* XIX (1895) 193 sqq; 401 sqq.

III. Habet *denique* ecclesia Christi magisterium ea auctoritate instructum, ut sacram doctrinam non solum proponere, sed sub sanctione aeternae poenae etiam praecipere possit („qui non crediderit, condemnabitur“). Cum autem intellectus seu ratio hominis essentiali relationem ad verum habeat divinumque jus, Deus certe tam absolute eum ad definitiones ecclesiae non obligaret, nisi ex altera parte magisterio ecclesiae suae charisma veritatis providisset, idque infallibile constituisset. Sic

haec infallibilitas necessarium elementum necessariaque proprietas est illius auctoritatis, qua magisterium ecclesiae in suis definitionibus procedit. De hac jam nobis agendum est.

Articulus I.

De notione infallibilitatis.

Infallibilitas attributum quoddam supernaturale ecclesiae proprium est, vi cuius ipsa in proponenda fidei doctrina per assistentiam Spiritus Sancti ab omni errore semper et necessario custoditur immunis, ita ut ne possit quidem errare.

1. Vi ipsius definitionis discernas elementum formale et materiale necnon causam infallibilitatis. Elementum formale definitionis habetur in ipsa immunitate ab errore; materiale invenitur in rebus fidei et morum, quae ex revelatione divina habentur et intactae servandae sunt; causa denique efficiens agnoscitur assistentia Spiritus Sancti. De hac causa accuratius videamus!

a) *Per se* quidem Deo modus multiplex adest, qua errorem in ecclesia praecavere possit: posset v. g. novas semper tribuere revelationes vel scientiam infusam ad veritatem inveniendam et proponendam; posset positivam praebere inspirationem ad res integre enuntiandas. His tamen spretis *de facto* elegit assistentiam seu ea divinae suae providentiae auxilia, quibus ecclesia in propriis suis conatibus non permittitur errare. „Neque enim, ut ait *conc. vatic. s. 4 c. 4*, Petri successoribus Spiritus S. promissus est, ut eo revelante novam doctrinam patefacere, sed ut eo assistente traditam per apostolos revelationem seu fidei depositum custodirent et fideliter exponerent“.

a) *In quo consistunt ista auxilia objective considerata?* — Ejusmodi auxilia referri possunt ad ipsas facultates, quae in invenienda veritate directe adplicantur, *voluntatis* nimirum, *intellectus, memoriae*; possunt etiam inveniri in rebus externis, ut si v. g. mors superveniens supremum pontificem a falsa definitione praepediret. Neque prorsus excluduntur dispositiones divinae cum actionibus miraculosis connexae, sive ad rem definiendam melius inveniendam sive ad eam magis confirmandam; tale auxilium v. g.

praebent miracula in processu pro canonizatione sanctorum instituendo.

β) *Quid infert infallibilitas ex parte subjecti? estne habitus permanens?* — Inde infallibilitas, ut est proprietas ecclesiae, *per se* nihil aliud infert, nisi jus ad assistentiam divinam tunc praestandam, quando error devitandus est i. e. *in ipso actu docendi*. Et ideo *per se* non dicit donum habituale magistris ecclesiae intrinsecus inhaerens vel perficiens, neque excludit necessario inclinationem ad errorem vel et possibilitatem erroris quoad actus praeparatorios; sed implicat ut terminum juris donum per actus divinos praestitum in ipsa definitione vel etiam in inquisitione, quae fit in ordine ad definitionem ipso actu secundo dandam, et cum his transiens. Imo ne tunc quidem peculiaris semper et positivus influxus divinus necessarius erit; cum enim omnia *per se* jam prospere procedunt, Spiritus S. humanam industriam sibi relinquere poterit.

γ) Quia *denique* spectata infirmitate naturae humanae et profunditate mysteriorum fidei vix fieri potest, ut homines hinc inde saltem non deficient, donum infallibilitatis ex integro spectatum in ordine concreto absque ejusmodi auxiliis divinis *praeternaturaliter praestitis* vix cogitari potest; ideo infallibilitas etiam proprietas supernaturalis merito denotatur.

b) Cognoveris, quod donum infallibilitatis propriam definitis inquisitionem et operam non excludit, sed etiam communiter praesupponit. Habetur *enim* ex assistentia divina seu divina cooperatione; haec *vero* proprium magisterii ecclesiastici conatum supponit, cui cooperari, cui assistere queat. Quare etiam quoad primam ecclesiasticam definitionem edendam *Act 15, 6* legimus, apostolos et seniores convenisse magnamque inquisitionem instituisse ad veritatem inveniendam et controversiam componendam. Neque tamen securitas fidelium in veritatibus semel definitis admittendis ab examine mediorum ejusmodi adhibitorum dependet, quandoquidem infallibilitas ratione finis ipsius magisterii absolute promissa est.

c) Facile etiam patet discrimen inter *revelationem* (quae est ipsa manifestatio veritatis qua talis), *inspirationem* (quae est impulsus ad veritatem sive revelatam sive non revelatam scribendam), *infallibilitatem* (quae est in simplici assistentia ad veritatem jam traditam inveniendam). Cf. Straub n. 829.

2. *Divisio*. — a) Infallibilitas in genere *una* est *absoluta altera relativa*; *prior* soli Deo competit, unde etiam *in-creata, imparticipata, illimitata* vocatur; *altera*, quae et participata, creata, limitata dicitur, etiam creaturis certis

sub conditionibus inesse potest. Ita revera vel virtute naturali homo aliqua quamvis exigua infallibilitate praeditus est, scilicet quoad prima et immediate evidentia principia rationis. *Eo magis* homo infallibiliter procedere poterit ex dispositione supernaturali, quando ipsam absolutam infallibilitatem sibi assistentem habet, ut accidit in infallibilitate ecclesiae.¹⁾

Est igitur infallibilitas ecclesiae relativa, quia per participationem divinitus tribuitur; est autem haec infallibilitas ecclesiae ea quoque ratione limitata et relativa, quod ad certa tantum objecta restringitur, puta ad divinas revelationes, cum divina infallibilitas absolute ad omne scibile extendatur. Inde notabile discrimen desumitur inter veritatem definitionum ecclesiasticarum et veritatem Scripturae divinitus inspiratae.

b) Infallibiles dicimus definitiones et declarationes authenticas magisterii ecclesiastici, infallibiles dicimus magistros et ipsam ecclesiam. Illis competit infallibilitas terminative vel objective, hos dicimus potius infallibiles formaliter vel et subjective.

In sensu subjectivo distinguas infallibilitatem in docendo (i. e. activam) et infallibilitatem in credendo (i. e. passivam).²⁾ Illa propria est magisterii ecclesiastici, cuius est absque erroris periculo res fidei dijudicare et proponere; altera vero sponte ex activa redundat proxime in veritates definitas et deinde in coetum fidelium has veritates a magisterio discentem. Vocatur autem infallibilitas coetus fidelium passiva, quia determinatur per magisterium, cui se submitunt vel et submittere debent fideles.³⁾

¹⁾ Intellexeris, qua ratione infallibilitas participata subdividi possit in naturalem, quae divinitus communicatur ratione ipsius naturae, et supernaturalem, quae sit ex speciali et naturae superveniente adiutorio divino.

²⁾ Ab hac utraque distinguitur infallibilitas in sentiendo (sive iudicando), qua aliquis apud sese solo iudicio interno verum consideret.

³⁾ Patet, ex hac expressione non sequi hominem in credendo id quod auctoritas infallibilis docet, non se habere active vel non ponere actum, qui sub variis rationibus valde perfectus sit* (Van Laak n. 38, 6). — Ceteroquin ad subjectum infallibilitatis passivae etiam episcopi et magistri pertinent seorsim considerati, non quidem per

c) Si simpliciter loquimur, infallibilitatem semper intellegimus activam; hujus vero subjectum quidem utilitatis, in cuius commodum concessa sit, ecclesia universa est. Attamen subjectum inhaesionis, in quo donum primo et formaliter residet, ipsum magisterium manet.

In magisterio vero infallibilitas est donum supernaturale tribuens aliquid, quod per se vires hominum transgreditur saltem morales; ad gratias gratis datas seu ad charismata pertinet eo ipso, quod pastoribus ecclesiae principaliter tribuitur ad utilitatem totius ecclesiae, non ad propriam sanctificationem. Privilegium ecclesiae vocari potest sensu quodam latiori, quatenus lege divina hic aliquid conceditur, quod ex lege communi alibi tum in singulis hominibus tum in eorum societatibus contrarium invenitur; privilegium vero non est eo sensu, quo in ipsa ecclesia praeter ordinem semel pro semper divinitus statutum esset.

Quod haec proprietas ecclesiae, quamvis per terminum negativum denominetur, elementis tamen positivis perficitur, ex dictis jam clarum est; cf. Straub n. 829.

Articulus II.

De infallibilitate ecclesiae universim consideratae.

Infallibilitati ecclesiae praeter protestantes, maxime liberales, qui omne donum supranaturale respuunt, adversantur modernistae, secundum quos magisterium ecclesiae prorsus dependet a conscientiis fidelium collective sumptis, quae conscientiae in sua evolutione mutabilitati et flexibilitati obnoxiae infallibiles declarari nequeunt. Cf. *decr. Lamentabili prop. 58 sqq.*

E contra „ecclesia, ait Fénelon *instruct. pastor III* 57, nullo unquam decreto expresse (quidem) declaravit se esse infallibilem; hanc (tamen) continuo auctoritatem fundamentalem supponere eidem sufficit, eamque contra illos exercere ipsos, qui eandem in dubium vocare ausi

---

respectum ad suas ecclesias particulares, sed per respectum ad ecclesiam universalem; imo ne ipse quidem summus pontifex ab hoc subjecto prorsus eximitur, in quantum et ipse ut persona privata et credens considerari potest. Ideo simpliciter teneri potest, subjectum infallibilitatis passivae esse totam ecclesiam credentem.

fuerint; atque haec constans praxis est declaratio continua, quam ecclesia nobis de auctoritate sua infallibili proposuit. Neque postea ecclesia directam definitionem hac super re edidit; indirecte tamen hanc praerogativam ecclesiae conc. vaticanum vindicavit s. 4 c. 4 definiens, romanum pontificem ea pollere infallibilitate, qua divinus redemptor ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit. Quare res haec merito censetur esse de fide; et intelligitur, cur *prop. 1 synodi pistoriensis*, „quae asserit, postremis hisce saeculis sparsam esse generalem obscurationem super veritates gravioris momenti spectantes ad religionem et quae sunt basis fidei et moralis doctrinae Jesu Christi“, damnata sit ut haeretica.

Haec porro ecclesiae praerogativa hisce fere absolvitur, ut a) fides ecclesiae objectiva deficere nequeat; b) ecclesia neque in credendo subjective errare possit; id quod sic intellegendum est, ut ne inculpato quidem errore falli vel ad ullum errorem ne insciens quidem moveri possit; cf. *Canum de locis theol. IV 4*.

1. Demonstratio. — 1. Habemus argumentum plane convincens ex *1 Tim 3, 15*: „Haec tibi scribo . . . , ut scias, quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quae est ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis (στῦλος καὶ ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας). Et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne . . .“

In hoc textu vox στῦλος significat fulcrum, cui aliquid innititur; ἐδραίωμα idem est ac firmamentum; duae voces vero conjunguntur ad conceptum complendum et acuendum ita, ut jam significant firmam columnam in ordine ad fulciendum, quae igitur in se firma firmitatem tribuat rei quoque sibi innixae. Attende etiam, quod adjecto articulo hic dicitur τῆς ἀληθείας, ut sic denotetur ipsa veritas simpliciter, eaque absque dubio revelata seu doctrina a Christo aliata, de qua sola apostolus scribens ad discipulum sollicitus erat, ad quam pertinet illud magnum mysterium, de quo statim apostolus loquitur.

a) His praemissis, en argumentum! Verbis allegatis s. Paulus dogmatice, i. e. firmiter et apodictice, eccle-

siam declarat veritatis revelatae firmissimam columnam; *atqui* tanto encomio ecclesia insigniri non potest, si vel semel a veritate aberraret; neque *enim* ecclesia in doctrina propria proponenda aberrans firma veritatis sedes recte dicitur.

Insuper apostolus heic inculcare non vult, quid ecclesia ex lege aliqua morali debeat esse, sed quid reapse sit, et quidem quid sit non de facto et historice (i. e. contingenter), sed quid ex sese et natura sua sit; declaratur *enim* eodem modo columna veritatis, quo et domus Dei dicitur. Unde infallibilitas tanquam proprietas necessaria et essentialis ecclesiae attribuitur.

b) Senserunt vim verborum adversarii nostri protestantes; neque tamen aliter eam eludere possunt nisi artificiis quibusdam exegeticis.

α) Referunt v. g. verba ista „*columna et firmamentum*“ ad ipsum Timotheum, eo fere modo quo et *Gal 2, 9* „*Jacobus et Cephas et Joannes videbantur columnae esse.*“ — *Ast* hoc effugium inane est; *etenim* quodvis appositum, quale est istud „*columna et firmamentum*“, per se ad subjectum proximum referendum est, quod in casu est ecclesia. Certe Timotheus, qui verbo „*scias*“ compellatus est, nimium ab hoc apposito separaretur. *Insuper* apostolus cum Timotheo in ista epistula tanquam cum discipulo et filio agit, quem sollicite instruit ad sanam doctrinam amplectendam et retinendam; ideoque eum hic certe non tanquam columnam et firmamentum ipsius veritatis consideravit.

β) *Alii* encomium illud magnificum referunt ad ecclesiam particularem ephesinam, cuius Timotheus erat episcopus constitutus. — *Ast* Paulus de ecclesia loquitur plane absolute (ἐκκλησία θεοῦ ζώντος); id quod non convenit in ecclesiam ullam particularem, quae ineptissime per antonomasiam „*domus ipsa Dei*“ declaretur. Intellegi verba debent de ecclesia Dei universali eo sensu, quo et alias idem apostolus verbum ecclesiae adhibet, ut *Act 20, 28*; *1 Cor 12, 28*; *Eph 3, 10 etc.*

Sed nonne Paulus de ecclesia loquitur, in qua Timotheus conversari debet; et haec est ephesina. Proxime utique Timotheus conversatur in ecclesia ephesina; sed eo ipso, quod ecclesiam suam particularem gubernabat, in ecclesia quoque universali vel simpliciter dicta cum reliquis conversabatur. — *Ceteroquin* textum nostrum recte adhuc intellexerunt Calvin *Institut. IV* et Luther, qui *de servo arbitrio* fatetur: „*Ecclesia est columna et firmamentum*“

veritatis; nam sic habet symbolum omnium nostrum: „credo ecclesiam sanctam catholicam, ut impossibile sit illam errare etiam in minimo articulo“.

γ) Magis etiam absona est interpretatio, quae encomium „*columna et firmamentum veritatis*“ trahit ad ea quae sequuntur, acsi legendum esset: „columna et firmamentum veritatis et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, . . . praedicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria“. — Inaudita plane est haec expositio ante saeculum XVI; et ipse Daille, auctor protestans, profitetur lectioni nostrae contrariae consentire omnia exemplaria graeca, latina, syriaca, arabica cunctosque patres (*in 1 Tim 3, serm. 21*)¹⁾. Neque de veritatibus apostolus loquitur, quas mysterium incarnationis sustentet; bene autem insinuat, hoc mysterium incarnationis per ecclesiam ejusque ministros contra aniles fabulas esse sustentandum (*ib. IV, 6 sq*); cf. et *Eph 3, 8 sqq.*

Sed ecce illud *et*, quo sequens propositio incipit, postulat talem conjunctionem cum antecedente inciso; nemo enim novam rem cum ejusmodi particula infert. — *Ast* inprimis ejusmodi usus, quo nova res cum particula „*et*“ exorditur, certe a Paulo alienus non est; qua in re cf. *1 Cor 2, 1; 3, 1; Eph 2, 1*. Alioquin et res apte plane cohaeret; vult apostolus dicere: firma et grandis columna est ecclesia, et magnum quoque est id, quod haec columna sustentare debet. Cf. Straub n. 837.

2. Confirmatur veritas et ex aliis Scripturae testimoniis, quibus ecclesia nostra, regnum veritatis, praedicatur fundata super firmam petram, ita ut immobilis persistat contra portas ipsas inferorum (*Mt 16, 18*). Atqui ecclesia certe immobilis et invicta non esset, si ipsa, regnum veritatis, in rebus fidei et doctrinae aberrare posset, quas Christus tanquam ipsum fundamentum omnis salutis proposuit (*Mc 16, 16; Heb 11, 6; Rom 5, 1 sq; Gal 5, 6 etc.*), de quibus apostolus *ad galatas*: „Si quis evangelizaverit praeter id quod accepistis, anathema sit“ (*1, 9*).

Quare merito *in schemate const. dogm. de eccles. Christi c. 9* legitur: „Excideret ecclesia Christi a sua immutabilitate et dignitate et desineret esse societas vitae ac necessarium salutis medium, si eadem a salutari fidei morumque veritate aberrare atque in ea praedicanda atque in ea exponenda falli vel fallere posset“. Petrus vero cluniacensis textus nostros similesve contra petrobrussianos

¹⁾ Cf. et Harnack, *die Mission und Ausbreitung des Christentums* 163; 293.

urget hisce verbis: „Non debet ergo credi testimoniis ecclesiae, cui indivisibiliter Christus cohabitavit usque ad consummationem saeculi? non debet credi testimoniis ecclesiae, cum qua Spiritus Sanctus inseparabiliter permanet non hic tantum, sed in aeternum? non debet credi testimoniis ecclesiae, quae unum cum Patre et Filio est, sicut Pater in Filio et Filius in Patre? cui eam claritatem Filius dedit, quam accepit a Patre (*Jo 17, 22*)? Quomodo ergo potuit plus quam per mille annos et falli et fallere ecclesia, cum qua verax Pater, cum qua veritas Filius, cum qua veritatis Spiritus perpetuo mansit? Sed cum hoc omnino impossibile sit, colligitur quod ejus traditionibus omnibus sicut apostolicis omnimoda ab omnibus fidelibus fides exhiberi debeat“ (*M 189, 739*).

3. Neque necessarium esse videtur in re aperta testimonium traditionis largius evolvere. Semper enim ab ipsis antiquissimis temporibus quaevis doctrina eo ipso falsa judicabatur, quod dissona inveniretur a praedicatione vel professione ecclesiae. „Sufficit, ait Athanasius, his dumtaxat verbis ad illa [haereticorum] respondere: Haec catholicae ecclesiae non sunt“ (*ep. ad Epict. 3*). Id vero arctissimam et necessariam (infallibilem) connexionem veritatis cum ecclesiastica praedicatione prorsus supponit. Et ita ipsa praxi infallibilitas ecclesiae semper tenebatur.

Neque data occasione *expressiores quoque enuntiationes* desunt, qualis subest verbis s. Hieronymi *adv. lucifer. n. 28*: „Poteram omnes propositionum [adversariorum] rivulos uno ecclesiae sole siccare“, vel illud s. Augustini: „Contradicunt linguae multae: diversae haereses, diversa schismata personant; linguae multae contradicunt veraci doctrinae. Tu curre ad tabernaculum Dei, ecclesiam catholicam tene, a regula veritatis noli discedere, et protegeris in tabernaculo a contradictione linguarum“ (*in Ps. 30, 8*). „Ecclesiam, ita Ephraem syrus, constituit atque firmavit per fidem orthodoxam; ipsa nunc celebrat nomen eius, quia passus est pro ea eamque ab errore salvavit per mortem suam“ (*de instaurat. eccl. hymn. 2, 1*). Unde Epiphanius ecclesiam praedicat „regiam quandam viam ac veritatis iter“ (*haer. 59, 12*). Cf. et Vincentium *lir. Commonit. 1, 3*.

Ex vetustioribus vero audi Ignatium disserentem *ad ephesios (17)*: „Ob id Dominus in capite suo accepit unguentum, ut ecclesiae spiret incorruptionem; ne ungamini tetro odore doctrinae principis hujus saeculi, ne captivos vos abducat a pro-

posita vita. Propter quod autem non omnes prudentes sumus, accipientes Dei cognitionem, qui est Jesus Christus? quid fatue perdimur, ignorantes charisma, quod vere misit Dominus?" — Similiter Irenaeus: „Ubi enim, inquit, ecclesia, ibi et Spiritus Dei, et ubi Spiritus Dei, illic ecclesia et omnis gratia: Spiritus autem veritas" (III 24, 1); et V 20, 1 adjungit: „Ecclesiae quidem praedicatio vera et firma, apud quam una et eadem salutis via in universo mundo ostenditur; huic enim creditum est lumen Dei." — Adjungamus et illud Tertulliani: „Age nunc, omnes ecclesiae erraverint: deceptus sit apostolus de testimonio reddendo quibusdam; nullam respexerit Spiritus S., uti eam in veritatem deduceret, ad hoc missus a Christo, ad hoc postulatus a Patre, ut esset doctor veritatis; neglexerit officium Dei villicus, Christi vicarius, sinens ecclesias aliter interim intellegere, aliter credere, quam ipse per apostolos praedicabat. Ecquid verisimile est, ut tot ac tantae in unam fidem erraverint?" (*de praescr.* 28).

II. Inter difficultates — 1. desumitur *ex methodo argumentandi*. *Dicunt*: Infallibilitas et auctoritas ecclesiae fere non probatur nisi ex s. Scriptura; vice versa auctoritas et authenticitas s. Scripturae non constat nisi ex testimonio ecclesiae. *Atqui* in ejusmodi modo procedendi manifestus subest circulus vitiosus. *Ergo* res relinquenda est.

Respondebis ex iis, quae supra de methodo tractationi nostrae praemisimus: probamus auctoritatem ecclesiae ex sola Scriptura *ng* (est enim et alia via magis directa, qua auctoritas divina ecclesiae ex factis miraculosis ostenditur, quae circa eam per decursum saeculorum acciderunt); etiam ex Scriptura *subd*: ex certis quibusdam libris eorumque indubiis testimoniis, quos interim non ut inspiratos, sed ut critice genuinos et historice authenticos optimo jure adsumimus *cc.* quasi vel unum librum ut inspiratum vel omnes libros statim ut genuinos in argumentatione supponeremus *ng.* vel *subd*: contra adversarios qui nobiscum libros sacros ut divinos admittunt *tr.* secus *ng.* Similiter *distinguas alteram partem majoris*; et *contra-distincta minore, ng. cseq. et consequentiam.*

Inst: Haec infallibilitas ecclesiae inter dogmata fidei saltem credi non potest. Ut enim tuto credere possimus, inniti debet fides nostra infallibili ecclesiae testimonio. *Atqui* credentes infallibilem auctoritatem ex infallibili ejusdem auctoritatis testimonio

manifesto principium petimus. *Ergo* infallibilitas ecclesiae credi nequit.

Resp. ad probationem: in actu fidei inniti debemus infallibili ecclesiae testimonio, eoque ex rationali saltem investigatione admissio *cc.* eoque ipso jam fide admissio *ng.* Contradistincta minore difficultas evanescit.

Ad declarationem: Est quidem verum, quod credenda nobis est infallibilitas ecclesiae idque propter auctoritatem ecclesiae, proponentis hanc veritatem inter dogmata divinae fidei; et sic certe in hoc actu ipsam infallibilitatem supponimus cognitam... cognitam dico, nondum creditam. Et ita totus processus reducit ad hoc, ut *propter infallibilitatem ecclesiae rationabiliter*, ex historico-critica investigatione in s. Scripturam et divinam Christi auctoritatem ibi manifestatam facta, *admissam* admittamus eandem infallibilitatem ut credendam; id quod sine defectu logico fieri poterit.

2. *Dicunt etiam*, charisma infallibilitatis inertiam in veritatis investigatione promovere, vel fanaticam intolerantiam erga opiniones dissentientium fovere. — *Ad haec nota:* quod infallibilitas ecclesiae tolerantiam indifferentismi dogmaticam prohibet sine ullo fanatismo irrationabili vel defectu caritatis. *Neque* donum infallibilitatis propriam investigationem excludit, cum essentialiter est in assistentia Spiritus Sancti; *praeterea* vel in iis, quae sub infallibili certitudine homo jam cognoverit, multa restant inquirenda, quae facultates hominis rationales otio tabescere non sinant. — Alias difficultates vide apud De San o. c. p. 192 sqq.

III. Etiam ex iis, quae circa synagogam facta sunt, difficultatem movent, dicentes: etiam in synagoga religio et revelatio divina illaesa servanda erat; *atqui* synagoga infallibilis non erat *ergo* neque ecclesia infallibilis sit oportet. Qua in re attendas:

1. In synagoga quoque magisterium fidei divinitus institutum et sacra auctoritate exornatum erat: „Et scietis, quia misi ad vos mandatum istud, ut esset pactum meum cum Levi, dicit Dominus exercituum... labia enim sacerdotis custodient scientiam“ (*Mal* 2, 4; coll. *Lev* 10, 11).

Hi sacerdotes non solum magistri, sed etiam iudices controversiarum in rebus sacris constituti erant, quibus israelitae obtemperare stricte tenebantur, quemadmodum omni auctoritati legitimaе oboediendum est. Hunc in sensum textus intelligendi sunt, ex quibus nonnulli auctores ipsam infallibilitatem synagogae deducere conantur; v. g. *Dt* 17, 8 sqq, ubi Moses in causis difficilibus judaeos mittit „ad sacerdotes levitici generis et ad iudicem, qui fuerit illo tempore, qui indicabunt tibi iudicii veritatem; et facies, quodcunque dixerint; qui autem superbierit

nolens obedire sacerdotis imperio et decreto judicis, morietur homo ille^a; vel illud Christi: „Super cathedram Moſis ſederunt ſcribae et phariſaei; omnia quaecunque dixerint vobis, ſervate et facite“ (Mt 23, 2).

2. Ipsa infallibilitas vero hujus magisterii ordinarii ostendi nequit, certe non ex textibus modo allegatis; hi enim nihil aliud inculcant nisi necessariam obedientiam, omnibus legitime praepositis debitam. Si vero vim eorum extenderes ad infallibilitatem inferendam, statim nimium inde sequeretur: sacerdotes veteris legis etiam in negotiis et causis particularibus practicis fuisse infallibiles, v. g. quando agebatur de discernendo inter sanguinem et sanguinem, lepram et lepram, de quibus Deuteronomium ipso loco allegato pariter agit.

Imo infallibilitas synagogae et ipso facto reprobari videtur; ad ejusdem munus *enim* si quid unquam pertinebat, prophetas a Deo missos agnoscere et ipsum Messiam demum praesentem profiteri eique declaratione publica se submittere. Quo in munere cum tam foede aberraverit, synagoga immunis ab errore declarari nequit.

3. *Nihilominus* concedi potest et debet religionem divinam in synagoga quoque conservatam esse incorruptam, non quidem, ut vidimus, per medium semper ordinarium magisterii sacerdotalis, sed per medium extraordinarium prophetarum.

„Alio igitur modo, ita Franzelin ad rem, infallibilitatis charisma, quod etiam in magisterio ecclesiae veteris testamenti negare fas non est, ex ipsa propria indole illius oeconomiae concipiendum esse videtur. Sicut ibi veritas divina novis continuis revelationibus explicanda erat, ita ex hoc ipso missio extraordinaria prophetarum, qui nimirum essent ministri revelationis, cum proprio fine illius oeconomiae intime nexa et conserta intellegitur. Unde ad magisterium divinae religionis [adaequatum] . . . pertinebat non solum munus ordinarium sacerdotale, sed etiam munus propheticum extraordinarium . . . Si quando igitur magisterium ordinarium sua culpa deficeret, charisma propheticum magisterii extraordinarii supplebat defectum ad infallibilem conservationem doctrinae et fidei divinae in ecclesia Israel . . . Infallibilis itaque depositi custodia erat utique etiam in ecclesia mosaica, non tamen per promissam perennem assistentiam Spiritus veritatis pro magisterio ordinario, sed quatenus utrumque munus, ordinarium sacerdotii et extraordinarium prophetiae, consideratur conjunctum“ (de eccl. th. 3).

4. Unde facile ad difficultatem *respondebis distinguendo*: In synagoga revelatio servanda erat cum per ordinarium tum per extraordinarium magisterium *cc.* solum per magisterium ordinarium

ng. — *Dist. et min.*: Synagoga non erat infallibilis ratione magisterii ordinarii *cc.* neque ratione magisterii extraordinarii *ng.* — Et ita *dist. csq.*: Ergo neque ecclesia infallibilis sit oportet: si et ipsa praeter ordinarium extraordinarium magisterium haberet *tr.* si eidem ratione ordinarii magisterii assistentia Spiritus S. infallibilis promissa est *ng.*

Articulus III.

De subjecto infallibilitatis activae.

Ecclesia Christi infallibilis est ita, ut in ea revelatio divina semper ab omni errore conservetur immunis „per doctorem veritatis [Spiritus], qui non sinit ecclesias aliter intellegere aliter credere“ (Tertullianus *de praescr. c.* 28). Jam quaeritur, qua ratione huic ecclesiae praerogativae efficaciter provisum sit; quaeritur de subjecto infallibilitatis activae. Tenemus autem: Subjectum infallibilitatis activae in ecclesia in genere sunt ejus magistri divinitus positi.

1. *In genere* videtur prorsus evidens esse, per illud medium provideri infallibilitati, per quod et ipsa doctrina in ecclesia subministratur, per magisterium nimirum ecclesiasticum, cui omne jus et officium commissum est, universam ecclesiam docendi. Pastores enim suos et magistros reliqua ecclesia audire omnino tenetur: „qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit“ (*Lc* 10, 16; *coll. Mt* 18, 17; *Mt* 10, 14 sq; *Mc* 16, 16). Si igitur ecclesia infallibilis est, imprimis pastores instituentes totam ecclesiam ab omni errore immunes sint oportet et infallibilitati corporis ecclesiae per magistros infallibiles provideri debet.

Quare etiam promissiones, quae per Christum ecclesiae de infallibilitate factae sunt, fere omnes immediate ad apostolos, rectores et magistros in ecclesia tunc constituendos, dirigebantur. Ita ecclesia indemnis declaratur et illaesa adversus impetus inferi, at eo quod super Petrum tanquam super firmum fundamentum aedificata est; ita Christus ecclesiae perenne suum adjutorium pollicetur, ita tamen ut immediate cum apostolis praedicantibus velit esse usque ad consummationem mundi; Spiritum S. promittit,

ea tamen conditione, ut prius apostolos apte instruat (*Jo 14, 16; 16, 12*).

2. Juvabit unum vel alterum ex his textibus etiam accuratius inspicere.

a) Legitur *Mt 28, 19 sqq*: „Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra; euntes *ergo* docete omnes gentes; et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem mundi“. His verbis Christus apostolis suis, ut sunt praedicatores doctrinae revelatae, in ipsa actione docendi efficax et praepotens auxilium suum promittit (*cf. supra p. 68 sq*). Atqui cum tali auxilio omnis error impassibilis est. Ergo apostoli sive magisterium ecclesiae tunc institutum charismate infallibilitatis fruitur, idque usque ad consummationem mundi.

Excipiunt: Christus corporali praesentia apostolis infallibiles non reddidit. Ergo a fortiori id non praestabit praesentia ideali, quam hoc loco promittit. — *Resp*: *Ng. illat*; neque enim apostolos infallibiles dicimus ratione merae praesentiae sive realis sive idealis, sed ratione auxilii cum praesentia promissi. Cf. Ottiger II p. 12.

b) Accuratius et haec perpendas, quae scripta sunt *Jo 14, 16*: „Ego rogabo Patrem et alium paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum, Spiritum veritatis . . . apud vos manebit et in vobis erit . . .“; et *v. 25 sq*: „Haec locutus sum vobis apud vos manens; paracletus autem Spiritus S., quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia et suggeret vobis omnia, quaecunque dixerō vobis“; cf. et *16, 12 sq* et iterum *Act 1, 4 sqq*: „Accipietis virtutem supervenientis Spiritus S. in vos, et eritis mihi testes in Jerusalem et in omni Judaea et Samaria et usque ad ultimum terrae“.

Hisce verbis apostolis promittitur Spiritus S., α) ut cognoscant ipsi depositum fidei („ille vos docebit omnia“); β) ut fideliter tradant aliis („accipietis virtutem Spiritus, et eritis mihi testes“); γ) ut „maneat in aeternum“, „in Jerusalem et in omni Judaea et Samaria et usque ad ultimum terrae“. Atqui sicut ex α) et β) apostoli testes in virtute Spiritus certe infallibiles declarantur in cognoscenda et tradenda doctrina revelata, ita ex γ) scimus, quod

finis hujus adjutorii obtinendus sit in aeternum et quod adjutorium ad charismata magisterii ordinaria pertinet.

Sic simul patet, donum infallibilitatis activae non solis apostolis datum esse, sed in eorundem successoribus permanere „in aeternum“ sive „usque ad consummationem saeculi“ (Mt 28, 20).

3. Concordat *modus procedendi ipsius magisterii ecclesiastici*. Semper enim ecclesia docens pro doctrinis a semet editis assensum firmissimum et perpetuo immutabilem efflagitabat, praestandum etiam sine ullo ulteriore examine vel demonstratione, additis quoque gravissimis poenis renitentibus infligendis. *Atqui* ita procedere non potest, nisi qui certam et indubiam seu infallibilem veritatis possessionem sibi vindicaverit.

Neque desunt *declarationes expressiores* sive ss. patrum sive ipsius supremi magisterii. Ita, ut unum audiamus, Irenaeus jam docet: „Eis qui in ecclesia sunt presbyteris obaudire oportet, his qui successionem habent ab apostolis, sicut ostendimus; qui cum episcopatus successione charisma veritatis certum, secundum placitum Patris acceperunt . . . Ubi igitur charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea, quae est ab apostolis, successio et id quod est sanum et irreprobabile conversationis, et inadulteratum et incorruptibile sermonis constat; hi enim et eam quae est in unum Deum, qui omnia fecit, fidem nostram custodiunt; et eam quae est in Filium Dei dilectionem adaugent, qui tantas dispositiones propter nos fecit, et scripturas sine periculo nobis exponunt“ (IV 26, 2). Cf. et Vincentium lir. *commonit.* I 3; Basilium *adv. Eunom.* I 3.

Corollarium. Quare inanis apparet theoria richerianorum, jansenistarum, pistoriensium aliorumve, qui ut integram regiminis potestatem, ita etiam hoc donum infallibilitatis magis immediate fidelium universitati attribuebant, magisterio vero ecclesiae, romano nimirum pontifici et episcopis, nonnisi secundario vel ministerialiter concessum volebant. Tenebant ne concilium quidem oecumenicum infallibile esse nisi consensu universalis ecclesiae accedente; nomine vero ecclesiae universalis non solum intellegebant episcopos, sed et parochos, imo universos fideles vel laicos. — Exceptiones aliquas indicatas invenies De Groot *Summa apologetica de ecclesia* p. 298 sqq.

Nunc magistri in ecclesia varii inveniuntur: *simplices presbyteri, episcopi, romanus pontifex*. Ad quosnam ex his illud donum infallibilitatis pertinebit, et qua ratione? Respondemus in sequentibus disputationibus.

Disputatio I.

Subjectum infallibilitatis sunt episcopi.

Episcopos subjectum infallibilitatis activae esse, ex iis, quae modo declaravimus, jam innotescit. Certissime enim apostoli in munere praedicandi ab ipso Domino infallibiles constituti sunt „usque ad consummationem saeculi“, „in aeternum“ (*Mt 28, 20; Jo 14, 16 etc.*); ergo ita ut hoc eorum charisma ad successores transeat. *Atqui* successores apostolorum sunt episcopi; *ergo* et ipsi infallibiles sint oportet.¹⁾

Dubium restat solum de modo et ratione, qua haec praerogativa ad episcopos transierit: utrum nimirum singuli episcopi per se infallibiles sint an potius omnes simul, ut integrum collegium constituunt, romano pontifice semper incluso.

X § 1. Utrum episcopi singuli infallibiles sint? *Nm*

I. Videtur quaestio affirmanda esse. Erant *enim* etiam apostoli singuli pro se infallibiles; ergo idem dixeris de eorundem successoribus. — *Ast* re accuratius inspecta contrarium potius tenendum est.

1. *Inprimis* illatio ex praerogativa apostolorum propria prorsus immerito fit; infallibilitas *enim* apostolorum personalis ex testimoniis probatur, quae apostolos respiciunt in propria sua dignitate constitutos absque respectu ad eorum successores (*cf. supra p. 118 sq*); verba vero, quibus Christus infallibilitatem promittens cum apostolis etiam successores et haeredes eorum respexit, semper ad totum collegium qua tale dirigebantur (ex-

¹⁾ Quamvis igitur in sermonibus Christi plura inveniantur, quae ad solos apostolos pertineant, promissio assistentiae suae vel adiutorii Spiritus Sancti ad ipsos solos restringi nequit, sed muneri evangelium praedicandi „in aeternum“, „usque ad consummationem saeculi“ adhaerebit. Simul intellegas hanc assistentiam referri ad eos qui divinitus mandatum habent docendi, qui vere, ut est in *CIC 329*, „apostolorum successores sunt atque ex divina institutione peculiaribus ecclesiis praeficiuntur, quas cum potestate ordinaria regunt sub auctoritate romani pontificis“.

ceptis utique verbis, quibus similis promissio s. Petro facta est).

Quare jam ipsi apostoli eos, quos episcopos sibi substituerant, non tractabant ut infallibiles. „Attendite vobis, ait Paulus, et universo gregi, in quo vos Spiritus S. posuit episcopos regere ecclesiam Dei; ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se“ (*Act 20, 28 sqq*). Cf. etiam *1 Tim 4, 7. 13; Tit 2, 7; 3, 9*.

2. Neque contra factum valet argumentum. Nunc vero teste historia inde ab ipsis primis temporibus episcopi extiterunt, qui palam haereses profitebantur, ut Paulus samosatenus, Nestorius, tot episcopi ariani. Sed et pastores, qui ceteroquin fideliter ecclesiae adhaerebant, non pauci manifestos errores docebant, ut Cyprianus, Firmilianus; unde et ipse Cyprianus monet: „Nec sibi plebs blandiatur, quasi immunis esse a contagio delicti possit cum sacerdote peccatore communicans et ad injustum atque illicitum praepositi sui episcopatum consensum suum commodans“ (*ep. 67, 3*). Imo non semel integrae synodi episcoporum particulares ad haereses et errores dilapsae sunt, ut latrocinium illud ephesinum, concilium ariminense, concilia africana sub Cypriano habita.

3. Neque eadem necessitas in singulis episcopis vel et synodis particularibus invenitur hujus praerogativae personalis, quae olim in apostolis vigeat: qui per universum orbem dispersi ubique ecclesias in fide integras primum fundare debebant.

II. Licetne igitur spernere dicta vel declarationes particularium episcoporum vel synodorum? — Ad hoc nota: Episcopi singuli iique soli (*CIC 1327 sq*) in sua dioecesi magistri authentici sunt et iudices fidei: *magistri authentici*, qui ex officio divinitus instituto jus et obligationem habent doctrinam revelatam praedicandi et custodiendi; *iudices fidei*, qui ex eodem munere divinitus commissio de controversiis sententiam ferre debent. Cum autem episcopis jus et obligatio talis adjaceat, in eorum subditis obligatio correspondet, iis se submittendi. Quare eorum declarationibus acquiescendum est, quamdiu non constat eos a communi et vera doctrina fidei aberrare; quod si res dubia est, iterum non ab ipsis subditis, sed a superiore auctoritate dijudicanda erit.

✕ a) *Dixeris forsitan*, irrationalem esse assensum doctrinae praestitum, quae infallibilis non existat. Qua in re *distinguas* duplicem assensum: *unus* est assensus (divinae) fidei, qui correspondet infallibili propositioni et plane absolutus esse debet; *alter* est assensus simplicis oboedientiae ecclesiasticae, qui correspondet auctoritativae intimationi. Hic alter tantum episcopo per se¹⁾ debetur; et hic semper vel formaliter vel virtualiter conditionatus est (si nimirum doctrina episcopi ecclesiae traditioni concordat). Uterque tamen internus esse debet.

Est vero et alter assensus voluntati divinae conformis; ideoque irrationalis dici nequit. Vult enim Deus, ut pastor quem ipse constituit ab ovibus audiatur et tamdiu praesumatur recte docere, quamdiu contrarium non probatur; secus ordo in ecclesia necessario periret. Ejusmodi assensus episcopo praestitus, etsi materialis error subsit, actus virtutis est, si non fidei, certe oboedientiae salutaris.

✕ b) Cum autem episcopus neque magister infallibilis neque iudex fidei supremus sit, qui ipse normam credendi vel leges constituat, in dubiis a sententia ejus ad superius tribunal appellatio fieri potest. Interim rectus ordo exigit, ut fidelis subditus sententiam ab episcopo emissam revereatur neve eam publice impugnet; neque enim auctoritas judicis contemni debet, et unitas in ecclesia servanda est, cujus cura episcopo proxime demandata est.²⁾

✕ c) Quae diximus, de auctoritate episcopi proprii valent, non ita per se de episcopis, qui mihi praepositi non sunt. Cum enim ratio potestatis authentice docendi jurisdictio sit, ubi haec deficit, deficit etiam auctoritas docendi. Relate ad hos episcopos alienos tamen aliae rationes valere possunt, ne eorum declarationes spernantur: reverentia iis propter statum eorum debita, respectus ne eorum auctoritas in propriis ipsorum subditis subvertatur etc.

III. Quae modo de episcopis tradidimus, ad alios quoque ministros inferiores (*parochos, catechetas*) eatenus adplicari possunt, quatenus cum episcopis et ex eorundem mandato ministerio suo funguntur.

§ 2. De infallibilitate conciliorum oecumenicorum.

Sunt igitur episcopi infallibiles — non singuli; ergo collective sumpti, quatenus collegium eorum repraesentat

✕ ¹⁾ Dico „per se“; etenim si quis certe scit, doctrinam episcopi esse doctrinam universae ecclesiae, assensum absolute firmum ei praestare debet, non quia episcopus hoc docet, sed quia ibi habetur doctrina universalis ecclesiae.

²⁾ Juvat notare, rem prorsus aliter se habere, quando episcopus ut doctor privatus doctrinam proponat, v. g. tractatus theologicos conscripserit; talia enim impugnari possunt eodem modo, quo libri

et continuat collegium integrum apostolorum. Jam quaeritur, quando id accadat: num proprie convenire debeant, an infallibiles etiam sint, cum conspirent in dispersione. Respondemus: in utroque casu.

Et episcopos in concilium oecumenicum collectos infallibiles esse, tenemus non solum contra protestantes, qui s. Scripturae, privato examine intellectae, soli rationem criterii pro doctrina revelata concedunt, sed et contra gallicanos et jansenistas (*cf. p. 327*) et modernistas, quorum sunt propositiones 3. et 6. per decr. *Lamentabili* damnatae.¹⁾

X I. *Res facile illustratur.* — 1. Demonstravimus episcopos ut successores apostolorum et magistros ecclesiae authenticos infallibiles esse; unde immediate patet eosdem hoc privilegio suo certe tunc frui, cum quam sollemnissime et plenissime munus suum exercent. *Atqui* hoc in conciliis oecumenicis contingit, quando integrum collegium, prout ex capite et membris constituitur, unitum decernit et edicit, quid a fidelibus tenendum et credendum sit. *Ergo* episcopi, quando in concilium oecumenicum congregati aliquam doctrinam proponunt credendam, infallibiles sunt.

Certe universo magisterio ecclesiae sic in unum collecto in errorem deducto, jam portae inferi praevaluissent adversus ecclesiam, Spiritus veritatis jam recessisset ab ea, ipsis cadentibus collaberetur ecclesia universa, quae eis obsecundare debet, quae per eos vere repraesentatur.

2. Concordat persuasio theoretica et practica, quam ecclesia ipsa ab antiquis temporibus semper retinuit. Semper enim conciliorum oecumenicorum definitiones ultima et peremptoria habebantur ecclesiae judicia, norma

aliorum doctorum catholicorum, servata tamen reverentia statui episcopali debita.

X ¹⁾ „3. Ex judiciis et censuris ecclesiasticis contra liberam et cultiorem exegesisin latis colligi potest fidem ab ecclesia propositam contradicere historiae et dogmata catholica cum verioribus christianae religionis originibus componi reipsa non posse. 6. In definiendis veritatibus ita collaborant discens et docens ecclesia, ut docenti ecclesiae nihil supersit nisi communes discentis opinionationes sancire.“ — Ad rem *cf. Tyrell through Scylla and Charybdis 355 sq.*

orthodoxiae, responsa divina et irreformabilia, pro quorum defensione mala omnia et ipsa mors toleranda sint, quae sine salutis discrimine negare vel in dubium vocare nemini liceat. *Atqui* haec omnia infallibilitatem conciliorum plane supponunt.

a) Ita sentiebant patres et ipsi pontifices. „Merito, ita ex. g. Ambrosius *ep. 21, 14*, concilium [ariminense] exhorreo, sequens tractatum concilii nicaeni, *a quo me nec mors nec gladius poterit separare*“; cujus concilii definitionem „*Domini verbum*“ vocat Athanasius (*ep. ad Afr. n. 2*). — Similiter Cyrillus alex. *ad monachos Aegypti ep. 1* scribit: „Quid ipsi quoque patres, qui *Spiritu Sancto afflati, ne a vero discederent*, . . . sinceræ inculpataeque fidei canonem ediderunt, pronuntiaverint, exponamus.“

In eundem sensum Leo M.: „De rebus, inquit, et apud Nicaeam et apud Chalcedonem, *sicut Deo placuit*, definitis, nullum audemus inire tractatum: *tanquam dubia vel infirma sint*, quae tanta *per Spiritum Sanctum* fixit auctoritas“ (*ep. 162, 3*); et Simplicius de conc. chalcedon. ait: „quod, quisquis desiderat retractari, in numero fidelium se pronuntiat non haberi“ (*ep. 4, 1; ep. 7, 5*). — Pariter Gelasius I *ad Honorium episc. Dalmatiae (D 161)*, et ceteris sollemniter Gregorius M. *ad Joannem CP* scribens: „Sicut sancti evangelii quattuor libros, sic quattuor concilia suscipere et venerari me fateor: nicaenum scilicet, constantinopolitanum quoque, ephesinum etiam primum, chalcedonense tota devotione complector, integerrima approbatione custodio; quia in his velut in quadrato lapide sanctae fidei structura consurgit et, cujuslibet vitae et actionis existat, *quisquis eorum soliditatem non tenet, etiamsi lapis esse cernitur, tamen extra aedificium jacet*. Quintum quoque concilium pariter veneror . . . Cunctas vero, quas praefata concilia veneranda personas respuunt, respuo; quas venerantur, amplector, *quia dum universali sunt consensu constituta, se et non illa destruit, quisquis praesumit aut solvere, quos religant, aut ligare, quos solvunt*. Quisquis ergo aliud sapit, anathema sit“ (*epp. I ep. 25*). Et attende, quod, licet dicta ista proxime respiciant concilia quaedam determinata, rationem auctoritatis tamen eam adferunt, quae plane generalis cadat in omne concilium oecumenice celebratum. — Alia re legas apud Straub n. 846 sqq.

b) Ipsa concilia de propria infallibilitate aliter non sentiebant. Haec ab ipso primo nicaeno sub anathemate damnabant, qui definitiones eorum respuerent: „*hos anathematizat catholica et apostolica ecclesia*“, ait conc. nicaenum de arianis; et singulis canonicis suis concilia deinceps anathema adponebant. Rationem hujus re

patres concilii chalcedon. hanc reddiderunt: „*Coelestem sponsum inter nos cernere putabamus epulantem*; si enim, ubi sunt duo vel tres congregati in nomine ipsius, ibi se ait esse in medio eorum, quantum circa quingentos viginti sacerdotes familiaritatem monstrabit“ (inter Leonis M. ep. 98, 1); recognoveris rationem, quam in primo conventu apostoli pronuntiaverant: „*visum est Spiritui Sancto et nobis*“ (Act 15, 28).

Merito igitur Leo X *prop. 29 et 30 Lutheri* damnavit, quarum prior est: „Via nobis facta est enervandi auctoritatem conciliorum et libere contradicendi eorum gestis et judicandi eorum decreta et confidenter confitendi, quidquid verum videtur, sive probatum fuerit sive reprobatum a quocunque concilio“.

c) *Ast* quomodo Gregorius naz. ep. 130 ad Procop. et haec proferre potuit: „Ego, si vera scribere oportet, ita animo affectus sum, ut omnem episcoporum conventum fugiam, quoniam nullius concilii finem laetum et faustum vidi, nec quod depulsionem malorum potius quam accessionem et incrementum habuerit“. — Facile *respondebis*: Respicit hic sanctus conciliabula, quae post ipsum concilium nicaenum multa instituta sunt, quibus episcopi ariani vel semiariani sub praesidio ipsorum imperatorum veram fidem pervertere nitebantur; *vel* si et ad concilia respicit in genere, dolet mala, quae etiam his legitimis conciliis tunc ex fragilitate humana facile admiscebantur ob perturbationem animorum ingentem tunc vigentem; nullatenus vero infallibilitatem ipsorum conciliorum legitimorum impetit, quam ne verbo quidem attingit.

Sed et s. Augustinus: „Ipsa, inquit, concilia, quae per singulas regiones vel provincias fiunt, plenariorum conciliorum auctoritati, quae fiunt ex universo orbe christiano, sine ullis ambagibus cedunt; ipsaque plenaria saepe priora posterioribus emendantur, cum aliquo experimento rerum aperitur, quod clausum erat, et cognoscitur, quod latebat“ (*de bapt. II 3, 4*). — *Attamen* s. Augustinus loquitur de conciliis plenariis. Si hunc terminum sumit pro oecumenico, ut nos intellegimus, emendationem absque dubio eam intellegit, quae veritatem hucusque implicite latentem, magis explicet, accuratius declaret. *Ceterum* cum s. Augustinus dixerit „saepe“ emendationes plenariorum conciliorum fieri et tunc temporis non extiterint nisi duo concilia oecumenica, forsitan dictum ejus non intellegitur de conciliis oecumenicis proprie dictis, sed de conciliis solemnioribus quibusdam, ab episcopis totius orbis utcunque frequentatis. Cf. Straub n. 852; Pesch n. 445.

De aliis difficultatibus cf. Bellarminum *de concil. II 7, 8*, cui tamen opportune adjungas, quae leguntur in historia concilio-

rum ab Hefele conscripta ob complementa jam necessaria ex profectu hujus scientiae.

3. Ex dictis fere manifestum est, concilia esse infallibilia per se, neque ea in hac re dependere a consensu seu acceptance subsequenti ecclesiae, ut olim existimabant jansenistae et alii.¹⁾ Verba enim Christi, quibus praerogativa infallibilitatis magisterio ecclesiae confertur, immediate respiciunt ipsos apostolos eorumque in munere docendi successores, quos magistros constituunt, a quibus reliqua ecclesia doctrinam revelatam discat. Unde doctrina adversa subverteret ecclesiae divinam constitutionem et ordinem, cum ecclesiam audientem (i. e. discipulos, fideles, oves) censores constitueret magistrorum et pastorum.

Figmentum jansenistarum eo fine excogitatum, ut facilius eluderent decretorum auctoritatem, adversatur etiam perpetuae praxi ecclesiae inde a primo concilio (*Act 15, 6 sqq.*), quod *tacente multitudine* (v. 12) decreta edidit Paulumque apostolum cum aliis viris misit, ut non explorato prius fidelium consensu praeciperet et traderet „*eis custodire dogmata, quae erant decreta ab apostolis et senioribus, qui erant Jerosolymis*“ (16, 4; coll. 15, 41). — Similiter deinceps ii, qui definitionibus conciliorum acquiescere nolebant, semper eo ipso haeretici habebantur; unde illud Cypriani: „Etsi contumax ac superba obaudire nolit multitudo discedat, ecclesia tamen a Christo non recedit, et illi sunt ecclesia, plebs sacerdoti adunata et pastori suo grex adhaerens“ (ep. 66, 8).

Everteretur denique ex sententia ista omnis conciliorum ipsiusque infallibilitatis utilitas; neque enim tam facile dijudicatur, qualis quantusque requiratur fidelium consensus, num hic consensus sufficienter jam manifestatus sit et alia hujusmodi. Quare „sententia (pistoriensium) enuntians vetere majorum instituto receptum fuisse, ut decreta aut definitiones aut sententiae etiam majorum sedium non acceptarentur, nisi recognitae fuissent et approbatae a synodo dioecesana“, authentice a Pio VI declarata est „falsa, temeraria, derogans pro sua generalitate oboedientiae debitae constitutionibus apostolicis tum et sentiis ab hierarchica superiore legitima potestate manantibus, schisma fovens et haeresim“ (Denz. 1511).

¹⁾ Cf. collect. lac. VII 1502 sqq.

4. *Objiciunt*: Concilium oecumen. VI Honorium papam propter errorem in fide damnavit. *Atqui* Honorius, ut pontifex infallibilis, errare non potuit. *Ergo* concilium oecumenicum infallibile non est. — Cum de hac re postea accuratius agendum sit, hoc loco notetur breve responsum: Concilium illud Honorium damnavit contra expressa mandata papae tunc regnantis (Agathonis); ergo non ut concilium verum et legitime constitutum. Et quamvis Leo papa II consenserit, sensum condemnationis ita immutavit, ut Honorius reprobaretur non ob erroneam in fide doctrinam, sed propter inopportunos modum procedendi. *Tandem* Honorius a concilio non respiciebatur tanquam is, qui *ex cathedra* docuerit; ergo pro casu, ubi reapse non erat infallibilis.

II. Concilium oecumenicum infallibile est, quia magisterium in se colligit universale; jam quaeritur, sub quibus conditionibus hoc contingat. De qua re cf. *CIC 222 sqq.*

1. Ante omnia non requiritur, ut episcopi ad unum omnes conveniant. Alioquin nullum unquam concilium vere oecumenicum celebratum esset neque unquam congregari posset unusque episcopus sufficeret ad illud impediendum.

Neque haec physica universalitas necessaria est ad finem concilii. Episcopi *enim* non conveniunt, ut de proprio ingenio doctrinas novas promant, sed ut testes sint doctrinae a Christo acceptae et per ecclesiam traditae. Ergo si tot episcopi conveniunt, ut sufficienter de sensu universae ecclesiae universique magisterii testari possint, universam quoque ecclesiam merito repraesentare censentur. Hoc autem fieri potest, et si non plane omnes conveniunt, cum multi non solum de propria mente, sed etiam de sensu aliorum idoneum testimonium ferre queant.

2. Difficilius jam respondebis, si positive quaeritur de numero episcoporum, qui convenire debeant ad veram totius magisterii ecclesiastici repraesentationem. Certe *per se* ratione celebrationis numerus satis considerabilis requireretur, ut ex [moraliter] omnibus orbis partibus collectus apte testetur de ea, quae ubique teneatur fide.

De facto nunc concilia habentur oecumenica, quibus relative pauci interfuerint episcopi, inter quos vix unus vel alter ex vastis totius occidentis christiani plagis (ita ipsum nicaenum I, CP I, ephesinum, chalcedonense, aliaque ex prioribus). Evidens esse videtur, ejusmodo syno-

dos ratione sui, ut apparent in sua celebratione, ecclesiam universalem repraesentare non potuisse, neque per se ex hac parte universales dici posse. Cum vero nihilominus et ipsae ab ecclesia inter concilia vere oecumenica recenseantur, ulterius inquirendum erit, num et qua ratione defectui, qui habetur in actuali praesentia paucorum episcoporum, aliunde subveniri queat. Revera hoc fieri potest ratione convocationis et tandem aliquando per confirmationem seu sanationem ex parte supremi pontificis.

a) Ita *ratione convocationis*, qua omnes episcopi jurisdictione in ecclesia praediti convocantur, synodus facile rationem universaliorem adsumit, quamvis multi se subtraxerint. Episcopi enim qui vocati non accedunt, eo ipso renuntiant juri suo et tacite decretis se submittunt, ita ut saltem animorum veluti conspiratione cum reliquis interesse censi queant. — Neque sub hac ratione necessarium est, ut singuli datis litteris vel alio determinato modo invitentur, sed sufficit generalis convocatio ea, quae in praecipuis partibus ecclesiae innotescat, modo nullus verus episcopus, qui jurisdictionem episcopalem habeat, excludatur; si deinde ex adjunctis peculiaribus unus vel alter sine invitatione manet, ex ejusmodi accidentibus ipsum magisterium in suo exercitio impediri nequit.

Unus vero episcopus semper concilio interesse debet, is nimirum qui tanquam caput universo collegio praesit; sine ipso enim totius magisterii repraesentatio essentialiter deficeret. Potest tamen et ipse per legatos praesidere; ast cum summus pontifex ipsam suam infallibilitatem aliis communicare non possit (quasi in actu primo), eatenus tantum ipse per legatos praesidet, quatenus hi instructiones ejus accurate sequuntur.

b) Sunt *denique* concilia inter oecumenica, quae et convocatione et apto praesidio romani pontificis destituta manserint; his demum medela facta est *ex confirmatione*. Et quod haec actualem praesentiam romani pontificis supplere possit, immediate intellegitur. Neque difficilius explanatur, qua ratione aliis defectibus medeatur. Talis *enim* confirmatio propter auctoritatem, quae supremo pontifici inest, omnium omnino episcoporum consensum sibi vindicat et decreta paucorum quoque communia reddit per universum orbem. Verum tamen manet, quod concilium ipsum sub his adjunctis non nisi imperfecte oecumenicum dici poterit.

Ipsa confirmatio iterum *vario modo* fieri potest: a) potest ipse pontifex concilio interesse et sententiam suam dicere; b) potest litteras vel legatos ad concilium mittere, qui determinatam

pontificis sententiam deferant; quo in casu statim ex auctoritate legatorum decreta vim definitivam et irreformabilem habent, quemadmodum factum est in concilio chalcedonensi; c) potest ipso concilio jam peracto decretis tribuere consequentem et disertam approbationem; d) potest etiam implicitam tribuere confirmationem eo, quod decreta simpliciter recipit et promulgat.

c) Quaestionem de numero episcoporum merito Hurter his resolvere videtur. Ut concilium celebratione sit oecumenicum, non requiritur, ut, quotquot sunt episcopi, omnes intersint; neque tamen sufficit numerus quilibet, ut decem vel viginti episcoporum, sed tunc ratione numeri concilium censetur universale, si convocatio est generalis et ex remotioribus partibus saltem aliqui, ex vicinioribus vero plures reapse adsunt.

3. De episcopis in concilium jam congregatis ulterius quaeritur, utrum saltem ipsi unanimiter consentire debeant ad definitionem infallibilem condendam.

a) Disputationem nostram hac in re manducere potest id, quod factum esse in multis conciliis cernimus. Ita ut a nostris temporibus incipiamus, in conc. vaticano duo episcopi in definienda infallibilitate romani pontificis respondebant „*Non placet*“, alii 55 ad summum pontificem scripserunt se suffragiis non adfore, „*ne palam et in facie patris dicere deberent, non placet*“. Pariter in concilio tridentino non omnia decreta unanimem approbationem patrum invenerunt; in constantinopolitano I 36 macedoniani discesserunt; et in ipso conc. nicaeno I duo episcopi subscribere noluerunt. Omnia *tamen* ista concilia cum omnibus definitionibus suis ab ecclesia agnita et acceptata sunt. *Quare* vel sic apparet, quod concilium etiam in diversitate suffragiorum sententiam authenticam et infallibilem ferre valet.

Revera cum singuli episcopi non sint infallibiles, potest accidere, ut inter eos falsa sententia inveniat fautores etiam in conciliis; nihilominus saepe necesse est, ut aliqua definitio fiat, uti accidit in causa arianorum vel nestorianorum, ubi agebatur de dogmate fundamentali christianae religionis. Ergo etiam dissentientibus patribus legitima sententia proferri potest (Pesch I n. 451).

b) *Ast* dissentientibus patribus, quaenam jam erit vera sententia? Sine dubio ea, cui subscribat romanus pontifex. *Nam* infallibile est colle-

gium pastorum in unione tantum cum suo capite, in quo praemunitur ecclesia contra impetus inferni; et ideo patres concilii VII declarant, nullum ex defectu patriarcharum alexandrini, antiocheni, jerosolymitani „sanctae adhaesisse synodo praejudicium, praecipue cum sanctissimus et apostolicus papa romanus concordaverit et in ea inventus sit per apocrisiarios suos“ (Mansi XII 1133).

Quid *ulterius* de majore numero suffragiorum patrum tenendum est? Per se nihil valet, quamdiu non accesserit confirmatio pontificis. — Numquid romanus pontifex majori parti se subtrahere potest? re *in abstracto* considerata, absque dubio. Ergo res in dissensu patrum tandem aliquando dependet a pontifice; ita et Bellarminus *de conc. I* 18 ulterius animadvertit: „Dico, praesidem concilii ut praesidem debere sequi in decreto formando majorem partem suffragiorum, tamen pontificem non ut praesidem, sed ut principem ecclesiae summum posse retractare illud judicium; et consequenter, si ipse sit praeses concilii, posse non ut praesidem, sed ut principem summum non sequi majorem partem.“

Imo per se pontifex etiam minori parti accedere potest; quae de re tamen audi iterum Bellarminum eodem loco disserentem: „Respondeo, inquit, *primo* nunquam fortasse adhuc accidisse, ut pontifex sequeretur minorem partem in concilio, quando remota fraude et dolo [patres] sententiam dixerunt. Quod dico propter concilia ariminense et chalcedonense, quae fraude non caruerunt“. In hoc casu vero jam non agi videtur de decreto conciliari, sed potius pontificali.

c) Difficultatem sumunt ex verbis quibusdam Vincentii lir., qui in *commonit. I* 2 dixerit: „In ipsa catholica ecclesia magnopere curandum est, ut id teneamus, quod ubique, quod semper, *quod ab omnibus creditum est*“. Ergo omnes consentire debent? — Ast Vincentius ibi non agit de conciliis, sed de modo quo singuli fideles pro se *novis immergentibus doctrinis haereticorum* inveniant verum s. Scripturae sensum sive veritatem revelatam in genere; proponit igitur normam quandam a fidelibus adhibendam in peculiaribus adjunctis, neque statuit verbis illis normam exclusivam. Cf. Pesch *comp. n.* 317; Kleutgen *Theologie der Vorz. I n.* 44.

4. Concilia infallibilia sunt ex assistentia Spiritus Sancti; quare ad definitiones edendas inquisitio in doctrinam traditam superflua non est et ex parte definientium communiter requiritur.

Neque tamen ejusmodi inquisitio vel eruditio patrum in genere propria ratio est, qua auctoritas vel certitudo definitionis nitatur. Ratio infallibilitatis est et manet assistentia et virtus Spiritus Sancti, quae errorem avertat tanquam aliquid absolute et necessario in ecclesia evitandum in ipso actu definitionis. Neque Spiritus Sanctus definitiones unquam permittet nisi absolute veras, licet ipsae rationes, ob quas patres definiverint, ex sese non sufficerent ad evidentiam pariendam; habet enim Deus innumeras vias, quibus neglecta inquisitione errorem avertat, sive concilium ipsum dispergit, sive consensum patrum turbat, sive confirmationem impedit. Unde definitiones, quae factae sunt, a fidelibus indubitanter admittendae sunt, quaecunque rationes scientificae erant, ob quas patres demum judicaverint doctrinam aliquam ad depositum fidei pertinere; neque fidelibus incumbit, ut in istas rationes inquirent. — Neque ecclesia ipsa vult credi propter argumenta fortasse proposita (quae etiam ex integro in definitionibus possint silentio praetermitti), sed propter auctoritatem, quae ei competit, infallibilem; cf. *Pesch comp. n. 312*.

Quare absonum apparet, quod hodie iterum tam saepe de papa male informato repetitum audias. Si auctoritas ecclesiae vere authentice loquitur, audienda est, quaecunque via erit, qua ad declarationem vel definitionem suam pervenerit.

a) His cohaeret, quod neque disputationes vel argumentationes, quae in actis conciliorum inseruntur, sunt infallibiles. Ad rem Bellarminus: „In conciliis maxima pars actorum ad fidem non pertinet; non enim sunt de fide disputationes, quae praemittuntur, neque rationes, quae adduntur, neque ea, quae ad explicandum et illustrandum afferuntur, sed tantum ipsa nuda decreta et ea non omnia, sed tantum quae proponuntur tanquam de fide. Interdum enim concilia aliquid definiunt non ut certum sed ut probabile, ut conc. viennense, quod decrevit tenendum ut probabilius infantibus in baptismo infundi gratiam et virtutes... Denique in ipsis decretis de fide non verba sed sensus tantum ad fidem pertinet; non enim est haereticum dicere in canonibus conciliorum aliquod verbum esse supervacaneum aut non recte positum, nisi forte de ipso verbo sit decretum formatum, ut cum in conc. nicaeno decreverunt recipiendam vocem *ὁμοούσιον* et in ephesino vocem *θεοτόκον*“ (l. c. II 12). Idem tenent Melchior

Canus *de loc. theol.* V 5, Cajetanus *in 1 q. 61 a. 3 ad 3*, Gregor. a Valentia *1 disp. 4 q. 12 punct. 2*, Suarez *de angelis* I 3, 14 multique alii, de quibus cf. Wilmers *de eccl.* n. 400 sqq.

Rationes hujus rei manifestae sunt: α) Doctrina, in qua tradenda infallibilis est ecclesia, non est argumentativa, sed auctoritativa, neque Christus apostolos ad argumentandum, sed ad praedicandum misit, et in ecclesia fidei, non scientiae scholam aperuit. β) Ecclesia in iis tantum infallibilis est, quae ad depositum fidei pertinere attestatur et definit; non autem intendit omnes eas probationes definire, quibus in condendo aliquo dogmate utitur. Ergo tota virtus auctoritatis in ipsa propositione, non in argumentatione invenitur.¹⁾

b) Nonnulli auctores existimabant, concilium in definitionibus suis edendis certae alligari formulae verborum, qualis v. g. esset, ut addatur anathematismus; unde et eo progrediebantur, ut in conc. tridentino capita et canones discernerent, et canones, quibus anathema adponitur, solos inter definitiones retinerent, capita vero et decreta infallibilitate destituerent. Theoriam hanc inter alios et Denzinger defendit in *enchiridio* p. VII; Scheeben vero eam declarat absurdam²⁾ et Kleutgen plane arbitrariam,³⁾ omnesque jam theologi hodie eam respuunt; et merito quidem.

α) Ad definitionem enim peremptoriam edendam plane sufficit, ut concilium mentem suam indubie manifestet; id autem hoc vel illo modo, in capite aequae ac per canonem fieri potest. Neque Christus ullo modo magisterium suum certis formulis adstrinxit.

β) Idem ex ipso usu ecclesiae manifestum est. Neque enim in symbolo nicaeno-constantinopolitano vel in decretis v. g. conc. florentini ulli anathematismi inveniuntur; et tamen utrimque definitiones infallibiles habentur. Simile valet de epistola dogmatica Leonis papae ad synodum chalcedonensem, de ep. Agathonis recepta in synodo VI. — De ipso vero concilio tridentino legas v. g. *prooemia* s. 6 vel s. 13; et similiter conc. quoque vaticanum in ipso capite 3 s. 4 haec interposuit: „Haec est catholicae veritatis doctrina, a qua deviare salva fide atque salute nemo potest.“ Cf. Pesch *I* n. 454.

¹⁾ Neve dixeris. propositio tantum valet, quantum argumentum. Hoc enim verum est in discursibus mere argumentativis, non ita in iis, qui praeter argumenta longe fortius firmamentum habent: divinum adjutorium, quod praecise ipsam propositionem respicit.

²⁾ *Handbuch der katholischen Dogmatik* I 1 n. 562.

³⁾ *Theologie der Vorzeit* I n. 50.

γ) De modo vero, quo ejusmodi definitiones discernendae sint a rebus non definitis, agetur postea in quaestione affini circa infallibilitatem romani pontificis.

c) Licet pro interpretandis decretis conciliorum mens et intentio patrum primo loco respicienda sit, tamen nihil prohibet, quominus verba in se ipsis considerata atque manifesta verum definitionis sensum ingerant eum, qui deliberationem patrum excesserit. Inter causas definitionis enim etiam connumeratur assistentia et adjutorium Spiritus Sancti, qui rem ita dirigere potuit, ut verba demum ita ponantur, ut non prorsus secundum mentem hominum, sed etiam secundum providentiam divinam dijudicari debeant.

5. Jam patet absque cooperatione pontificis concilium vere oecumenicum celebrari non posse. Vacante igitur sancta sede concilium vere oecumenicum impossibile est.

Si casu eveniret, quod papa esset vere dubius, episcopi convenire possent et auctoritatem haberent, ast tantum ad hoc, ut ipsa haec res in liquidum deducatur et extra dubium ponatur. Quaecunque conventus episcoporum praeter hoc negotium tractaret, sive quoad materiam fidei, sive quoad disciplinam universalem, valorem juridicum non induunt: per concilium acephalum essent facta. In utroque casu tamen confirmatio pontificis superveniens medelam adferre potest. Haec dicta sunt maxime de concilio constantiensi recte dijudicando.

6. Sunt porro concilia quoque quaedam particularia, quae per confirmationem romani pontificis auctoritatem nacta sunt pro universa ecclesia, ex. g. *concilium arausicanum II*; neque tamen hoc concilium inter oecumenica recensetur. A pari nunc alicui in mentem venire potest, multa concilia orientalia ex catalogo oecumenicorum expungenda esse, utpote quae non aliter celebrata sint ac illud arausicanum.

Quoad hanc rem nota, adesse disparitatem aliquam; per confirmationem enim romani pontificis conciliis quidem provincialibus vis obligandi universam ecclesiam tribuitur, attamen ut hoc vere concilium oecumenicum inde constituatur, requiritur insuper saltem aliqua major sollemnitas et ut institutur directe ad repraesentandam totam ecclesiam docentem. Id quod in conciliis istis orientalibus semper observabatur, non ita in concilio arausicano.

7. Adhuc quaeri potest, unde episcopi in concilio sedentes praerogativam infallibilitatis accipiant: num immediate a Deo an a romano pontifice? — Res difficultatem non habet in sententia eorum, qui omnem episcoporum jurisdictionem immediate

Deo can. minor part. de infallibil. in th. p. 338)
in alio d. minor part. agnoscitur
et hoc opus non de infallibil.?

a Deo derivant. Sed etiam inter eos, qui tenent episcopos jurisdictionem omnem a romano pontifice accipere, sat multi negant eosdem infallibilitatem participare ab eo idque, ut videtur, merito; etenim ideo episcopi sunt infallibiles, quia toti eorum collegio directe infallibilitas divinitus (*Mt 28, 20*) promissa est eodem modo, quo romano pontifici soli, cum ex cathedra loquitur; ergo sicut huic, ita et illis infallibilitas immediate per Deum fit. Ita Franzelin, Schneemann, Hurter n. 444, Mazzella n. 1084; Vinc. Gasser, Pohle, Scheeben, Lainez. Contrarium tenent Palmieri, Straub, Billot, Wilmers, quamvis hi auctores sat obscure in hac re loquantur.

In priore sententia etiam facilius explanatur, quomodo papa in concilio vaticano non seipsum infallibilem declaraverit; et petitio ista principii efficacius evitatur, quae subesset, si tota infallibilitas concilii demum ab infallibilitate pontificis dependeret.

§ 3. De infallibilitate episcoporum per orbem dispersorum.

Episcopi non solum in concilium oecumenicum collecti, sed etiam per orbem dispersi infallibiles sunt, cum unanimiter aliquid in rebus fidei docent et praedicant. *et collegium*

I. *Demonstratio.* — 1. Evidens argumentum fit ex ipsis verbis Christi, de quibus legitur *Mt 28* vel *Jo 14*, ubi apostolis Spiritus S. promittitur, ut maneat cum iis in aeternum. Neque enim haec distinguunt inter pastores congregatos et dispersos, imo explicite declarant: „ego vobiscum sum omnibus diebus“. Atqui omnibus diebus episcopi non sunt congregati neque possunt esse. Ergo etiam episcopis dispersis illud Christi adjutorium praesto est, unde infallibilitas exurgat.

Quemadmodum vero collegium apostolorum, cui ejusmodi promissiones primitus factae sunt, sine Petro et absque debita sub ipso submissione cogitari non potest, ita etiam quoad episcopos teneas, eos in hac re non intellegi „extra unionem, consensionem et subordinationem sub visibili capite ecclesiae“ i. e. romano pontifici. Cf. Franzelin *de div. trad.¹ thes. 12 Scholion 1 p. 114 sqq.*

2. Idem manifestum est ex persuasione totius antiquitatis. Haec enim semper „praeconium ecclesiae per universum orbem traditionem custodiens“ (Irenaeus V praef.) nor-

mam veritatis agnovit et doctrinas ab hac unanimi praedicatione dissonas censuit haereticas. *Atqui* hoc supponit in unanimi ista praedicatione infallibile fidei testimonium inveniri.

Hinc accidit, ut plurimae haereses absque conciliis oecumenicis sola unanimi episcoporum per orbem conspiratione extinctae sint, id quod Thomassinus patrum effatis ostendit, ut Tertulliani, Cypriani, Irenaei, Paciani, Hieronymi, Augustini aliorumque; imo iidem patres haereticos pro re sua ad concilium provocantes saepissime rejiciebant per provocationem ad communem ecclesiarum professionem. Huc referas ea, quae s. Augustinus *ad Bonifatium* scribit: „Aut vero congregatione synodi opus erat, ut aperta perniciēs damnaretur? Quasi nulla haeresis aliquando sine synodi congregatione damnata sit; cum potius rarissimae inveniantur, propter quas damnandas necessitas talis extiterit, multoque sint atque incomparabiliter plures, quae, ubi extiterunt, illic improbari damnarique meruerunt, atque inde per ceteras terras devitandae innotescere potuerunt. Verum istorum [pelagianorum] superbia, quae tantum se extollit adversus Deum, ut non in illo velit, sed potius in libero arbitrio gloriari, hanc etiam gloriam captare intellegitur, ut propter illos orientis et occidentis synodus congregetur; orbem quippe catholicum, quoniam Domino eis resistente pervertere nequeunt, saltem commovere conantur“ (*contra duas epp. Pelag. IV 12, 34*).

3. *Sententia opposita etiam absurda apparet.* Si nimirum episcopi non essent infallibiles nisi actu in concilium collecti, ecce raro admodum ejusmodi concilia celebrantur. *Ergo* episcoporum ordo ita esset infallibilis, ut tamen fere numquam in docendo infallibilitate frueretur. — *Insuper* episcoporum conventus *tum* per malam principum voluntatem *tum* ex conditionibus temporum impediri possunt. *Ergo* et ipsa infallibilitas, et ipsa potestas a Christo apostolis et successoribus eorum pro omnibus diebus data in statu valde precario poneretur, idque praeprimis tunc, quando maxime necessaria foret.

II. Unanimitas hujus consensus manifesto neque in hoc casu physice seu mathematice, sed in sensu morali intellegitur.¹⁾ Hic autem consensus multiplici modo apparere potest, sive expressus sive tacitus est. Et expressiores modi habentur, quando episcopi vel synodi provinciales decreta emittunt vel a romano pontifice rogati

¹⁾ Cf. *Civiltà cattolica* X (1870) 100 sqq.

sententiam suam proferunt, vel cum exorta controversia fideles epistolis pastoralibus instruunt etc. Tacitus modus tunc habebitur, quando episcopi communem in populo persuasionem scientes nullo modo impediunt; deberent enim ut custodes fidei se opponere, si ipsi ejusmodi doctrinam censerent falsam.

Remanet tamen adhuc *obscuritas quaedam*. a) *Declaratio nimirum infallibilis magisterii cum certitudine non habetur, nisi cum summa attentione („ex cathedra“) emittitur, non ita, cum actu simplici, fere absque reflexione doctrinam profert. Atqui magisterium dispersum in suo docendi modo potius sine reflexione procedere existimandum est; unde vix unquam in ordinaria doctrina infallibilem certitudinem praebebit.*

Resp: Inprimis ipsa minor in argumento negari potest; neque enim intellegitur, cur episcopi in suis ordinariis decretis nulla reflexione uti possint, v. g. cum scribentes ad Pium IX assensum ad syllabum manifestabant. — Insuper negari potest suppositum, in praedicatione per orbem dispersa de ejusmodi reflexione diligentius inquiri debere; si enim universi per orbem episcopi in doctrina fidei fallerentur, sive id sine sive cum reflexione fieret, eo ipso tota ecclesia aberraret; id quod Christus infallibilitatem concedens praecise impedire voluit. Hoc aliter accidit, si summus pontifex v. g. in aliqua doctrina sua obvie et sine reflexione propalata erraret; tunc per se proxime ipse solus deviare.

b) Est et alia difficultas. Ecce episcopi per orbem dispersi aequae infallibiles declarantur ac episcopi in concilium collecti; ergo ejusmodi doctrina universaliter per orbem a magisterio ordinario retenta similiter de fide divina et catholica erit. Quare igitur dogma immaculae conceptionis, quod utique ante definitionem sollemnem in universali praedicatione ecclesiae tenebatur, expressa declaratione egebat, quam etiam ipsi pastores enixe efflagitabant?

Quoad hanc rem attendas: quod praedicatio universalis facit quidem rem objective esse de fide; tamen de hac ipsa universali conspiratione absque expressa declaratione singulis fidelibus difficulter constare potest ita, ut de ratione propria hujus universalitatis dubitare nequeant; fides vero in singulis subjectiva clarum et certam manifestationem exigit.

Quaesiveris: ad quid dein hoc universale magisterium dispersum, licet infallibile, utile erit? — Utile est iis, qui id in propria ratione universalitatis perspexerint; insuper in ejusmodi universali praedicatione aptissima praeparatio habetur ad sollemnem definitionem demum emittendam.

§ 4. Num soli episcopi infallibiles sint?

Temporibus conc. constantiensis inter alios Gerson simplicibus quoque sacerdotibus jus suffragii tribuit pro conventu synodali. Quam sententiam et synodus ipsa constantiensis in sua convocatione secuta est; unde in celebratione istius concilii numerus clericorum et doctorum ad trecentos ascendit. Similiter in conc. basileensi inter quingentos vel sexcentos congregatos vix numerabantur viginti episcopi; reliqui iterum simplices sacerdotes et maxime doctores erant. Supponebant *igitur* tunc, etiam simplices sacerdotes simul cum episcopis participare prius de praerogativa authentice in ecclesia docendi, et consequenter de praerogativa infallibilitatis, conciliorum propria.

Nos e contra jam defendimus, subjectum infallibilitatis per sese solos episcopos esse.

I. *Demonstratio.* — 1. Ex defectu omnis fundamenti pro sententia opposita. Potestas nempe et praerogativa, quae non possit demonstrari, asserenda non est, imo reapse nulla est; Christus *enim*, si potestatem vel praerogativam aliquam instituit, sine dubio etiam providit, ut innotesceret. *Atqui* demonstrari nequit, Christum etiam sacerdotibus simplicibus seu presbyteris potestatem magisterii cum praerogativa infallibilitatis contribuisse.

Ad minorem: Argumenta quibus ipsa infallibilitas pro ecclesia docente vindicatur, reducuntur ad textus quosdam classicos, ut *Mt 28* vel *Jo 14* et *16*. In his autem praerogativa illa apostolis confertur ratione muneris in ecclesia perpetui. *Ergo* simul cum apostolis ibi infallibiles declarantur, qui eorum munus tanquam legitimi successores postea susceperunt. *Atqui* tales totius antiquitatis consensu episcopi iique soli sunt. *Ergo* et episcopi soli demonstrantur praerogativam infallibilitatis hereditate possidere: ipsi „cum episcopatus successione charisma veritatis certum acceperunt“ (Irenaeus *IV* 26). Cf. quae supra exposuimus *p. 94 sqq.*

2. Confirmatur res ex ipsa historia. Si enim et ipsis presbyteris jus et potestas ordinaria docendi competeret,

cui adnexa est praerogativa infallibilitatis, utique eo ipso etiam jus habuissent semper sedendi in conciliis, in quibus praeprimis munus docendi exercetur, dirimuntur controversiae fidei etc.; pariter in causis sive controversiis fidei ad presbyterorum quoque doctrinam appellatum fuisset. *Atqui* nihil horum accidit. *Ergo* his presbyteris munus ordinarium docendi cum praerogativa adnexa numquam concessum est neque unquam concedendum erit.

Ad minorem: Innumera concilia celebrata sunt, quibus nullus presbyter interesset, numquam ad doctrinam presbyterorum tanquam ad normam fidei provocatum est. „Nusquam, ait *concil. oecumen. VII c. 17*, sacri canones statuunt, ut ad synodos principes saeculares veniant, sed soli episcopi“; huc referas et usum ss. patrum concilia a numero episcoporum denominandi, non presbyterorum: sic loquuntur de conciliis 20 vel 50 episcoporum.

3. Cum tamen episcopi successores apostolorum sint ratione jurisdictionis episcopalis, et haec etiam a summo pontifice vel ante consecrationem vel sine consecratione concedi possit, ideoque ordinem episcopalem non requirat: patet, quomodo per eundem supremum pastorem etiam simplici presbytero (*cardinalibus, generalibus ordinum etc.*) potestas docendi, jus in concilio sedendi cum participatione praerogativae adnexae concedi possit. Ideo diximus in assertionem nostram: episcopos solos per sese infallibilitatis subjectum esse.

II. *Exceptiones quaedam.* — 1. Dicunt presbyteros reapse in conciliis sedisse eorumque actis subscripsisse.

Distingues: Sederunt et subscripserunt ex jure sibi insito et proprio *ng.* ex jure delegato in causa speciali ipsis facto *cc.* — Si *enim* presbyteri et ipsi jure proprio in conciliis invenissent locum, numerus eorum communiter numerum episcoporum longe superare debuit; poterit autem pro singulis casibus specialis ratio ostendi, cur hic vel ille presbyter ad concilium venerit vel vocatus sit. — Alias presbyteri subscripserunt ex ratione ab auctoritate prorsus aliena, ut haeresis v. g. suspicionem a se amoverent vel consensum debitum testarentur.¹⁾

2. Quodsi simplices sacerdotes et ipsi sacramenta administrant, verbum Dei praedicant et alia hujusmodi munera pastoralia susci-

¹⁾ Cf. Hefele *Konziliengeschichte* I 15 sqq, Philips *Kirchenrecht* II 231 sq.

piunt, haec ipsis insunt *aut vi potestatis ordinis, non jurisdictionis, aut* certe in quantum in auxilium episcoporum vocati ab iis dependent; ideoque non proprio jure.

Disputatio II.

De infallibilitate romani pontificis.

Haec disputatio essentialiter fere absoluta est ex principiis, quae de ecclesia infallibili et de relatione romani pontificis ad eam cognovimus. Ecclesia *nimirum* infallibilis est, romanus pontifex supremus ejusdem pastor et magister, cui omnes ecclesiae filii perfecta oboedientia se submittere debent. *Ergo* et ipse plane infallibilis sit oportet; si enim ipse aberraret, universam ecclesiam necessario in errorem traheret.

Res tam evidens est, ut accuratiore declaratione vix eguerit; cum nihilominus temporibus maxime difficilibus adversarii majore in dies audacia contra veritatem evidentem se extollerent, expressiorem definitionem *non solum* opportunam *sed et plane* necessariam provocabant. „Cum hac ipsa aetate, ait *conc. vatic. s. 4 c. 4 (D. 1837)*, qua salutifera apostolici muneris efficacia vel maxime requiritur, non pauci inveniantur, qui illius auctoritati obtrectant: necessarium omnino esse censemus, praerogativam, quam unigenitus Dei filius cum summo pastoralis officio conjungere dignatus est, sollemniter asserere.“

Adversarii. — 1. Veritatem hanc *practice quidem* omnes haeretici infitiati sunt, qui cum contumacia adversus declarationes romani pontificis se opposuerunt, praecipuis qui duce Photio schismate ab ecclesia discesserunt. *Theoretice vero* eandem vel inter catholicos doctores impugnabant Marsilius patavinus cum suis asseclis aliisque postea non pauci, maxime inde a temporibus turbulentissimis *conc. constantiensis*. „Nostra facultas parisiensis, ait Joannes Maior, a diebus concilii constantiensis sic hanc partem [infallibilitatem papae negantem] fovet, quod nullis licuit asserere oppositum probabile, et qui tenuerit, in campo [i. e. e vestigio] revocare cogitur.“

2. Tres vero epochae hujus deinceps theoreticae impugnationis infallibilitatis merito distinguuntur.

a) *Prima* ab ipso concilio constantiensi vix ultra synodum basileensem extenditur. Tunc sententiam oppositam de fallibilitate romani pontificis non pauci doctores ex professo propugnabant: inter gallos Jo. Gerson, Petr. d'Ailly et omnes fere doctores universitatis parisiensis; inter germanos Nic. Cusanus cardinalis; inter hispanos Alph. Tostatus et Alph. de Castro; inter belgas Adrianus Florentius ultrajectensis, papa postea Adrianus VI, ejusque dicipulus Driedo.

✕ b) Hac diserta impugnatione jamjam tabescente, urgente Ludovico XIV editi sunt famosi isti articuli cleri gallicani, inter quos quartus haec decernit: „In fidei quoque quaestionibus praecipuas summi pontificis esse partes ejusque decreta ad omnes et singulas ecclesias pertinere, *nec tamen irreformabile esse judicium, nisi ecclesiae consensus accesserit*“. Quo decreto initiata est *altera epocha*, epocha gallicanismi, qui infallibilitatem pontificis obnoxiam reddidit consensui subsequenti ecclesiae. Inter defensores istius articuli inveniuntur Bossuet, Launoy, Lud. Ellies-Dupin, Natalis Alexander, Tournely (qui tamen interno animo potius dissentire se prodebat); his accedunt Febronius, Tamburinus similesve auctores et pistorienses.

c) Etiam haec gallicanismi theoria fere evanuit, cum indictum est conc. vaticanum; qua occasione vetus error de fallibilitate pontificis *tertio* prorupit magnasque turbas inter catholicos excitavit. Eorum antesignanus facile erat Döllinger, qui omnes adhibuit machinas ad definitionem infallibilitatis pontificis impediendam et hac tandem edita cum suis ab ecclesia defecit, parvam colligens sectam sub ementito nomine „*veterum catholicorum*“.

Intellexeris, quod tunc aucta in dies controversia et dubitatione inter ipsos catholicos, opportunum omnino erat et plane necessarium, ut fundamentale illud dogma sollemni et peremptoria demum definitione statueretur et, quod practice omnes semper retinebant, omnes pariter oris professione confiterentur. Cf. Hurter n. 443.

3. Praecipua adversariorum opera, quae tunc prodierunt, haec sunt: Maret *du concil général et de la paix religieuse* 1869; Döllinger *Erwägungen für die Bischöfe des Konzils über die Frage der päpstlichen Unfehlbarkeit* 1869; J. F. Schulte *die Macht der römischen Päpste über Fürsten etc. nach ihren Lehren und Handlungen* 1871; Jos. Langen *das vatikanische Dogma von dem Universal-Episkopat und der Unfehlbarkeit des Papstes etc.* 1876; Lord Acton *Sendschreiben an einen deutschen Bischof* 1870; W. E. Gladstone *the vatican decrees in their bearing on civil allegiance* 1874. — Ex protestantibus notentur Johr. Gerhardus *Loci theologici tom V*; Hase *Handbuch der protestantischen*

Polemik 1900 I 147 sqq; Tschackert Evangelische Polemik² 1888 50 sqq.

Veritatem catholicam defenderunt tunc Rudis *Petra romana* 1869; Cardinal Hergenröther *Katholische Kirche und christlicher Staat in ihrer geschichtlichen Entwicklung* 1872 p. 927 sqq. Contra Döllinger praecipue egit Scheeben variis libellis; contra Gladstone cardinal Manning *the vatican decrees in their bearing on civil allegiance* 1875. — Ceteroquin cf. Granderath-Kirch *Geschichte des vatikanischen Konzils III* p. 636 sqq.

§ 1. Concilii vaticani definitio.

Rem optime describit et statum quaestionis accuratissime determinat haec conc. vaticani declaratio: „Nos traditioni a fidei christianae exordio perceptae fideliter inhaerendo, ad Dei Salvatoris nostri gloriam, religionis catholicae exaltationem et christianorum populorum salutem, sacro approbante concilio, docemus et divinitus revelatum dogma esse definimus: romanum pontificem cum ex cathedra loquitur, i. e. cum omnium christianorum pastoris et doctoris munere fungens pro suprema sua apostolica auctoritate doctrinam de fide vel moribus ab universa ecclesia tenendam definit, per assistentiam divinam ipsi in b. Petro promissam ea infallibilitate pollere, qua divinus redemptor ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit; ideoque ejusmodi romani pontificis definitiones ex sese, non autem ex consensu ecclesiae, irrefor-mabiles esse“ (s. IV c. 4). — Res ipsa his definita est; accuratius tamen intellegamus declarationes a concilio in definitione additas.

I. Romanus igitur pontifex infallibilis declaratur, *at-*
tamen non pro quolibet casu, sed quando ex cathedra loquitur. Quid igitur sibi vult terminus iste „ex cathedra“?

1. Cathedra metonymia est in Scripturis usitatissima ad denotandam dignitatem vel munus publicum, et inprimis magisterium, etiam malorum; ita v. g. *Ecclesi* 7, 5; *Mt* 23, 2 sq.; *Lc* 20, 46; *Ps* 1, 1.

Proxime usurpationem vocis catholicam provocasse videtur, quod legitur *Mt 25*: „Super *cathedram Moysi* sederunt scribae et pharisaei; omnia ergo quaecunque dixerint vobis, servate et facite“, ubi et Christus eam scribarum auctoritatem intellexisse videtur, qua „legem explicant“ (Knabenbauer *ad h. l.*). Eundem in modum cathedra Petri, de qua jam patres passim loquuntur, duplicem istam significationem (non utique adaequate distinctam) adsumit: dignitatis in genere et praesertim magisterii. Quando autem quis „ex cathedra loquitur“ in ordine ad fidei doctrinam proponendam, ut magister attenditur. Et ideo infallibilitas romano pontifici non competit sub quocunque respectu, in quantum agit in genere, sed solum in quantum docet.¹⁾

2. Romanus igitur pontifex infallibilis est in docendo. *Attamen* etiam ut docens romanus pontifex potest considerari *vel* ut persona privata, *vel* publica. Infallibilis declaratur ut persona publica, ut „pastor et doctor christianorum“. — Sed et personam publicam *vario modo* induere potest papa: potest enuntiationes emitteere tanquam episcopus urbis Romae, tanquam primas Italiae, tanquam patriarcha occidentis, tandem ut supremus totius ecclesiae pontifex. Infallibilis declaratur solum, quando loquitur ut universalis ecclesiae pastor et doctor: „ut doctor omnium christianorum“.

Sed et hoc ultimum adhuc distinctioni obnoxium est: poterit actum docendi emitteere *vel* gradu intensive summo, *vel* gradu quodam inferiore ut cum unam doctrinam prae alia commendat, sed non imponit, vel cum decreta congregationum romanarum approbat (cf. Straub n. 332). — Si pontifex gradu tantum inferiore universam instruit ecclesiam, poterit quidem merito sibi tunc quoque requirere assensum internum, non tamen talem, qui sive immediate sive mediate innitatur motivo divinae fidei, neque proinde talem qui respiciat infallibilem verita-

¹⁾ Stulte igitur osores ecclesiae concilium vaticanum calumniati sunt, quasi *impeccabilitatem papae definiverit*; id quod tum ex verbis ipsius definitionis perspicui potuit, tum etiam ex titulo totius capitis, cui inscribitur: „de romanorum pontificum magisterio“. Infallibilitas vero in agendo et in docendo ita non cohaerent, ut Balaam simul propheta et peccator fuerit (*Num 22*) et Caiphas, cum nefando scelere Christi mortem postulasset, prophetasse legatur (*Jo 11, 51*).

tem, sed solummodo securitatem doctrinae, quae procedat, ut verbis loquamur card. Franzelin, ex „auctoritate universalis providentiae ecclesiasticae“. Infallibilis *igitur* erit pontifex solum tunc, quando universali sua docendi auctoritate in gradu intensive summo utitur; quando nimirum „doctrinam de fide vel moribus ab universa ecclesia tenendam definit“ i. e. quando iudicio omnino peremptorio pronuntiat, quid fide divina vel immediata vel mediata ab universali ecclesia tenendum sit.¹⁾

3. *Loqui ex cathedra* igitur ex sensu ipsius concilii idem est ac loqui ex auctoritate universalis magisterii *suprema sive intensive summa*.

II. *De conditionibus*, sub quibus romanus pontifex infallibilem definitionem edere censendus est, haec addamus. — Et inprimis vix commemoratione dignum esse videtur, quod ante omnia ipsa locutio requiratur; quae locutio cum non habeatur sine apta promulgatione, patet hanc quoque promulgationem ad infallibilem definitionem simpliciter supponi. Hoc jam supposito

1. prima conditio omnino necessaria est *ex parte materiae*. Objectum *nimirum* vel *directe* vel *indirecte* ad res fidei vel morum pertinere debet; id quod ex expressis verbis concilii patet: „*in definienda doctrina de fide vel moribus*“. Sed idem etiam inde patet, quod romanus pontifex ibi dicitur pollere „ea infallibilitate, qua divinus redemptor ecclesiam suam instructam esse voluit“; haec enim in rebus fidei vel morum tantum infallibilis est.²⁾

¹⁾ Ergo vox illa „definit“ non debet sumi in sensu tantum forensi, ut solummodo significet finem impositum controversiae, quae de haeresi et de doctrina agitata fuit; sed vox *definit* significat, quod papa suam sententiam circa doctrinam, quae est de rebus fidei et morum, directe et terminative proferat, ita ut jam unusquisque fidelium certus esse possit de mente sedis apostolicae; ita episcopus Gasser relator causae, *coll. lac. VII 474*.

²⁾ Quae ejusmodi res sint, postea accuratius describemus; in genere directe ad res fidei et morum pertinent illae veritates, quae vel sunt revelatae vel constituunt objective regulam morum; indirecte ad eandem materiam fidei vel morum pertinent ea omnia, quae sive per se sive ratione adjunctorum connectuntur cum veritatibus sive revelatis sive regulam morum constituentibus.

2. Altera conditio desumitur *ex modo loquendi* et est in eo, ut pontifex significet se praecise uti auctoritate sua doctrinali in supremo gradu, ut significet se loqui praecise ex cathedra.

a) Hac in re sunt *quidem* certi quidam modi loquendi sollemniores et longo usu sanciti, ex quibus adhibitis locutio ex cathedra facta prorsus manifesta est: cum v. g. ei, qui oppositum senserit aut dixerit, anathema dicitur, vel qui contrarium senserit, haereticus declaratur, vel veritas statuta, declarata, definita ab omnibus fidelibus credenda esse enuntiatur etc. *Attamen* ejusmodi determinatis sive juratis formulis pontifex ex cathedra loquens non est alligatus. Formam *enim* legis ipse legislator determinat; unde et pontifex in edenda definitione verbis uti potest, quibus ipsi placuerit, et plane sufficit, ut saltem ex tenore verborum clare et indubie significet, se pro auctoritate sua suprema omnes christifideles obligare velle.

b) Alia quaestio hic exurgit, num pontifex ex cathedra definiens necessario omnes fideles directe alloqui debeat, vel saltem omnes episcopos. Ratio dubitandi desumitur ex verbis concilii: „cum omnium christianorum pastoris et doctoris munere fungitur“. — Communiter theologi tenent, pontificem strictam definitionem ex cathedra edere posse, etiamsi epistolam ad particularem direxerit episcopum; attamen etiam in hoc casu sive ex natura rei sive ex modo loquendi omnino manifestum fieri debet, eum sua potestate summa intensitate uti, et ita implicite uti pro universo orbe.

Nota tamen, non omnia, circa quae ejusmodi definitio fit, statim de fide esse tenenda; eo *enim* modo singula tenenda sunt, quo definiuntur. Si ut ea definiuntur, quae ad depositum fidei pertineant, utique de fide credenda sunt; si ut theologice certa, ut talia tenenda erunt etc. Sic syllabus secundum communioem sententiam ex cathedra editus esse videtur; tamen non omnia, quae ibi continentur, dogmata fidei sunt; multa ibi ut certa tantum vel ita statuuntur, ut contrarium temerarium etc. sit.

3. Cum *causa infallibilitatis* per ipsum concilium assignatur assistentia Spiritus S., omnis definitio cooperationem humanam et diligentem inquisitionem supponit, et summus quoque pontifex ejusmodi inquisitionem ante definitionem praemittere per se debet. *Attamen* non eo cum De San progrediendum est, ut illa praevia inquisitio declaretur conditio, qua non praestita non solum illicita, sed plane nulla definitio ex cathedra fieri possit.

Certum *enim* est, Deum per suam assistentiam omnem falsam definitionem esse impediturum; non ita certum est, Deum ante definitionem plenam rei definiendae certitudinem esse suppeditaturum. „Debemus *etiam* pie credere, quod in divina assistentia, Petro et successoribus ejus a Domino facta, simul contineatur promissio mediorum, quae necessaria aptaque sunt ad affirmandum infallibile pontificis judicium“ (Gasser *coll. lac. VII* 400). — *Praeterea* nimis precarium est, ut in singulis casibus homines de ejusmodi inquisitione facta certiores fiant; unde in praxi omnis definitio facile in dubium vocari posset.¹⁾

III. Nota insuper: 1. Concilium declarat, romanum pontificem in omnibus et singulis ejusmodi definitionibus esse infallibilem. Ergo excluditur etiam ex hac parte famosa illa distinctio inter sedem et sedentem (card. De Luzerne, Bossuet), ex qua singulis romanis pontificibus fallibilibus sola sedes maneat infallibilis: eo quod errante forsitan uno pontifice, vel ipse vel successor ejus errorem sit emendaturus, ita ut nunquam ipsa sedes romana deficiat, ut defecerit v. g. sedes alexandrina vel antiochena.

Sub hac ratione intellegas, infallibilitatem esse praerogativam romani pontificis personalem i. e. eam tanquam subjecto immediato inhaerere personae singulorum successorum b. Petri; quamquam non est personalis eo sensu, acsi ei inhaereret, ut est persona privata in proprium ejus commodum.

2. Addit concilium, „ejusmodi romani pontificis definitiones ex se, non autem ex consensu ecclesiae, irreformabiles esse“; id quod dirigitur contra gallicanos, qui infallibilitatem romani pontificis huic conditioni obnoxiam reddiderunt. Unde intelleges:

a) Quomodo haec praerogativa sit absoluta. Est enim talis, quatenus non dependet ab ulla causa creata eidem pontifici externa. *Neque vero* est absoluta simpliciter et sub quocunque re-

¹⁾ Quaestio, num in particulari casu revera adsit definitio ex cathedra, hinc inde non ita facile dissolvitur; neque tamen inde difficultas contra ipsam infallibilitatem desumi potest, quin eo ipso etiam infallibilitas concilii oecumenici in dubium vocetur, de cujus definitionibus eadem difficultas moveri poterit. Quia tamen hae definitiones ut leges odiosae strictae sunt interpretationis, nulla erit admittenda definitio ex cathedra, quamdiu prudens dubium contra factum permanebit. Cf. *CIC* 1323 § 3, Hurter n. 407, 2 et hic infra § 9 II.

spectu: ita non est absoluta *ratione modi* eam habendi, cum eam romanus pontifex participatam habeat divinitus; non est absoluta *ratione subjecti*, quia romanus pontifex infallibilis est solum, in quantum est doctor universalis et iudex supremus; non est absoluta *ratione objecti*, quatenus nonnisi in rebus fidei et morum iisdemque connexis adest; non est absoluta *ratione actus*, cum in actibus tantum sollemnissimis valeat, quando iudicio peremptorio definit, quid omnibus christifidelibus credendum sit.

b) Intelleges, quo sensu eadem praerogativa apte vocetur separata. Vocatur separata, in quantum romano pontifici inhaeret ut est persona distincta a reliquo coetu tum episcoporum tum fidelium. Non erit separata, quatenus numquam consensu destituta manere potest corporis ecclesiae infallibilis, in cuius utilitatem supremus pastor infallibilitate a Domino exornatus est.¹⁾

§ 2. Infallibilitas rom. pontificis ostenditur ex s. Scriptura.

I. Argumentum ex *Mt 16, 18 sq.* — 1. „Et ego dico tibi, quia tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferi non praevallebunt adversus eam“. Ratione horum verborum Petrus ejusque successores (singuli romani pontifices) ratione sui (*in sese*) petra et fundamentum ecclesiae constituuntur, unde ecclesia omnem suam firmitatem habeat, unde ecclesia sub omni ratione inconcussa stet; praecise *enim* super hanc petram aedificata, invicta manebit adversus portas inferi. *Atqui* ecclesia, in praedicatione doctrinae revelatae Christi Domini fundata, regnum veritatis et columna et firmamentum veritatis,

¹⁾ Contra valorem definitionis adversarii haec praeprimis excipiunt: a) eam non sub omnium patrum suffragio esse emissam; b) patres in suffragiis ferendis non fuisse liberos. — Quod *prius illud* attinet, relegas quae supra diximus (p. 337 sq); alterum negatur. Episcopi enim definitionis inimici plenissima libertate praediti erant, non solum in ferendis suffragiis, sed etiam ad rationes dogmati nostro contrarias largissime exponendas; qua in re evidens testimonium praebent ipsa concilii acta. Nonnulli episcopi *utique* in concilio admoniti sunt, ut ordinem servarent neve ea proferrent, quae a viris catholicis enuntiari impune non potuerint; ast hoc contra libertatem non est, sed contra effrenatam tantum licentiam. Neque libertas patrum inde in discrimen vocatur, quod supremus tunc pontifex Pius IX eos laudavit, qui infallibilitatem papae defenderint; agebatur enim de doctrina, quae jam dudum rata et certa in ecclesia tenebatur et teneri debebat. Cf. Herengröther l. c. p. 1002 sqq; 1013 sqq.

praeprimis in rebus et doctrinis fidei vera et inconcussa permaneat oportet, ita ut deficiens sub hac ratione, essentialiter jam a propria ratione deviaverit. *Ergo* etiam sub hac ratione, et sub eadem quam maxime, firmitatem a Petro ejusque successoribus habebit.

Atqui qui sic est fundamentum, principium et causa infallibilitatis ecclesiae, ipse infallibilis sit oportet, et quidem prius et magis immediate quam ipsa ecclesia; ejusque infallibilitas tam late se extendit quam ipsa infallibilitas ecclesiae. *Ergo* cum ipso petrae munere Petrus ejusque successores, romani pontifices, praerogativa infallibilitatis aucti sunt.

Videtur igitur argumentum ad hanc fere rationem reduci: vi *Mt 16, 18* ecclesia infallibilis est; atqui hoc est ratione fundamenti, Petri ejusque successorum; ergo et hi infallibiles sint oportet. Ita vero argumentatio nostra ab infallibilitate ecclesiae, quae est posterior, videtur procedere ad infallibilitatem pontificis, quae est prior; neque bona videtur ejusmodi argumentatio. — *Resp:* Infallibilitas ecclesiae in ordine ontologicae causalitatis quidem posterior est infallibilitate pontificis; in argumentatione tamen versamur in ordine cognitionis logico, in quo, quod posterius est, prius cognosci et sic ut argumentationis medium adsumi potest.

2. Evidentior etiam illatio fiet *ex verbis eodem loco annexis*: „Quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis; et quodcunque solveris super terram, erit solutum et in coelis“ (*v. 19*). Haec verba, qua patent universalitate, certo certius etiam ad potestatem docendi pertinent, qua pontifex fideles ad doctrinam aliquam admittendam obligat; *ergo* et de ejusmodi doctrinis valet, quod quidquid pontifex ligans decreverit, id ratum habetur divinitus in coelis. Nequit *autem* ratum haberi in coelis per Deum, si erroneum est. *Ergo* necessario et infallibiliter verum sit oportet, et potestas pontificis pro tota amplitudine, qua ad ligandum peremptorie assensum fidelium patet, cum errandi possibilitate conciliari nequit.

3. *Neve provocaveris* contra argumentationem ad reprehensionem, qua Petrus mox post primatus promissionem a Domino corripitur verbis illis: „Vade post me, satana; scandalum es mihi,

quia non capis ea quae Dei sunt⁴. Certe hic non agitur de definitione ex cathedra per Petrum facta, qui cathedram tunc nondum habebat; neque de ulla doctrina agitur, sed reprehenditur conatus Petri prorsus privatus, quo Christum a passione sua retrahere conabatur.

In conc. vaticano episc. Dinkel hanc fere exceptionem contra argumentum nostrum proposuit: Firmitas alicujus aedificii primario quidem a firmitate fundamenti dependet, ast simul etiam a recta connexione inter fundamentum et columnas aedificii et a firmitate harum columnarum. Columnas autem episcopos esse, qui etiam ad doctrinam veram infallibiliter inveniendam divinitus ordinati sint (Maret episc. *in eodem concilio*). Ergo ex Mt 16 minime sequitur, Petrum vel rom. pontificem in sese solum jam esse infallibilem. — *Resp*: Sufficit pro argumentatione nostra, ut firmitas primario ab ipso fundamento dependet et ipsae columnae fundamento inniti omnino debent. Licet dein et columnae contribuant ad firmitatem aedificii, id tantum secundo praestant et non nisi in quantum et ipsae super fundamentum firmiter stant. — Verum in tota hac exceptione solum est, quod inter praecipua media veritatis inveniendae pro ipso summo pontifice consultatio fratrum episcoporum connumeratur. Cf. Grandetrath III p. 195 sqq.

II. Simile prorsus argumentum fit ex Jo 21, 15 sqq (cf. supra p. 147 sqq). His verbis Petrus ejusque successores, romani pontifices, universae ecclesiae supremus pastor constituitur, cui omnes fideles oboedire divinitus obligantur. Atqui munus pascendi in regno veritatis certissime et imprimis docendi potestatem complectitur. Ergo Petro ejusque successoribus doctrinam aliquam intra fines ecclesiae proponentibus universa ecclesia se submittere debet.

Atqui ejusmodi magisterium „cui universa ecclesia se submittere debeat“, infallibile est. Si enim pastor, cui ecclesia sic obsecundare debet, a vero aberraret, cum ipso tota ecclesia aberrasset et de ejus infallibilitate actum esset. — *Dixeris fors*: in ejusmodi casu ecclesiam obsequi non debere. Ast qua ratione dein jam Petrus ejusque successores pastores erunt, quales a Christo instituti sunt?

Ejusmodi insuper magisterium infallibile est ex sese, non ex consensu subsequente corporis ecclesiae; corpus enim ecclesiae, tanquam grex supremo pastori pascendus traditus, hunc

sequi debet, non antecedere. *Praeterea* ubi primum gregi liceret, doctrinam summi pastoris ad examen vocare, de ejusdem auctoritate actum esset: is jam non esset pastor, sed potius ipse pascendus.

Neve dixeris in textu agi de potestate regendi potius, non ita de potestate docendi. *Etenim* in regno veritatis, quale ecclesia est, actus docendi aut ipse formaliter actus regiminis est, aut saltem virtualiter actum jurisdictionis includit.

III. Tertium argumentum desumitur *ex Lc 22, 31 sq*: „Ait Dominus (ad Petrum): Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos, ut cribraret ut triticum; ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos“. — Hisce verbis, ut supra demonstravimus *p. 143 sqq*, Petrus designatur is, qui ex munere stabili et ut norma viva et authentica, i. e. per leges et declarationes, fratres sive universam ecclesiam in fide et doctrina vera confirmet; unde ipsi tanquam normae totius ecclesiae indefectibilitas in fidei doctrina secundum preces redemptoris exhibenda expressis verbis promittitur. „Considerate, ait ad textum nostrum Pelagius II *ep. 3*, quia veritas mentiri non potuit, nec fides Petri in aeternum quassari poterit vel mutari; nam cum omnes discipulos diabolus ad cribrandum poposcerit, pro solo Petro se Dominus rogasse dicitur, et ab eo voluit ceteros confirmari.“ Ergo Petrus certe infallibilis declaratur.

Atqui verba Domini sicuti ad Petrum ita ad omnes ejusdem in primatu successores pertinent. *Ergo* et hi, quamprimum hoc munere funguntur fratres confirmaturi, infallibiles ibi declarantur.

Ad minorem: a) Textus noster re in se considerata plane parallelus invenitur cum iis, quae *Mt 16, 18* de Petro edicuntur; *atqui* hic textus quemadmodum ad Petrum, ita et ad successores ejus referendus est. *Ergo* et quae *Lc 22, 31* enuntiantur. — Parallelismum facile invenies: *Ibi* apud *Mt* sermo est de portis inferi, quae ecclesiam impugnantes non praevallebunt, *hic* apud *Lc* de satana fidem apostolorum cribrante; *ibi* impugnationibus inferi opponitur Petrus firma ecclesiae petra, *hic* cribrationibus satanae indefectibilis fides Petri. Idem igitur videtur esse confirmator indefectibilis fratrum et petra inexpugnabilis ecclesiae. Sicut igitur petra ex mente Christi necessaria et perpetua in ecclesia est, ita et munus confirmatoris.

b) Christus propter munus confirmandi fratres impetravit Petro indefectibilitatem in fide. *Atqui* confirmandi munus sponte sua consequitur primatum et ratione primatus eidem Petro collatum est; ideoque transit cum primatu in Petri successores. *Ergo* et illud charisma, quod Christus impetravit Petro, ut confirmatoris munere rite possit fungi, transit in Petri successores.

c) Sane verba: „*Ecce satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum*“, nullo adstringuntur tempori et ad apostolorum successores et ad fratres per omne tempus in ecclesia futuros ex aequo spectant. *Quare* et remedium, quod Christus ejusmodi cribrationibus opposuit. *Atqui* hoc invenitur in precibus, quibus Christus capiti apostolorum indefectibilitatem in fide impetravit. *Ergo* et haec indefectibilitas ad eos quoque pertinet, qui Petro in ratione capitis ecclesiae succedunt, idque eo magis, quod hi apostolorum successores sive episcopi, praeclaris apostolorum praerogativis destituti, praesidio confirmatoris multo plus indigent (Hurter n. 414)

§ 3. Argumentum ex Lc 22 contra exceptiones firmatur.

Argumentum ex Lc 22, quod est etiam ipsius concilii vaticani (s. 4 c. 4; D. 1836), peculiaribus obnoxium est exceptionibus, quas accuratius inspicere juvabit.

I. *Inprimis* negant, vel ipsi Petro ibi donum infallibilitatis promitti; nam — 1. Christus verbis illis promisit Petrum conservatum iri a solis peccatis contra fidem; *atqui* ejusmodi praeservatione infallibilitas nondum habetur, quae etiam errores excludat inculpabiles.

Resp: Ng. majorem; Christus enim prorsus in genere omnem defectum excludit, idque sub determinato respectu ad ipsam ecclesiam i. e. fratres confirmandos, quae „*columna et firmamentum veritatis*“ omnem simpliciter respuat errorem.

Quodsi quis *institerit*, cribrationibus satanae non opponi nisi peccata eo, quod satanas non aliud intendat nisi peccatum, *distinquas*: in personis privatis *tr.* in personis quae publicam ecclesiae fidem custodire debeant *ng.* Magnopere enim satanae interest, vel ipsam fidem ejusque doctrinam objectivam pervertere, quam Christus attulit et fundamentum omnis salutis posuit.

2. *Ulterius* dicunt, promissionem Petro factam conditionatam esse; *etenim* Christus „*rogavit*“ tantum pro Petri indefectibilitate. Respondimus jam supra (p. 144),

Christum rogasse oratione efficaci; id quod facile inde perspicias, quod Christus absolute adjunxit: „confirma fratres“, quae adhortatio exauditionem orationis Christi plane supponit.

Urgent: si Christus oratione absoluta et efficaci Patrem rogasset, Petrus jam cadere non potuit; *atqui* de facto cecidit idque praecise quoad fidem; *ergo* oratio Christi conditionata erat fidelem expectans Petri cooperationem.

Resp: a) Dic mihi prius, quale dogma fidei Petrus negaverit, dicens „se non nosse Christum“; mentitus est in gravem injuriam omni sui, ast eum interne vel externe ullum dogma fidei circa Christum denegasse, difficulter ostenditur.

b) *Insuper:* „Tu aliquando conversus, ait Christus, confirma fratres tuos“; hac ipsa particula „aliquando“ effectum orationis demum obtinendum differt ad tempus aliquod futurum; cum qua observatione bene concordat, quod in eodem contextu Christus ipse lapsum Petri proxime instantem praedicat. — Determinatur vero temporis differentia, pro qua Petri indefectibilitas impetranda sit, a Domino mandato Petro injuncto: „*confirma fratres*“, ita ut, ubi primum fratres ab ipso confirmandi erunt, ipse in fide deficere jam nequeat. Quod munus cum Petro non sit impositum nisi post Domini resurrectionem, lapsus Petri intermedius contra efficaciam orationis Christi invocari non potest.

3. *Excipiunt:* Promissio Christi („*rogavi pro te*“) et mandatum Petro factum („*confirma fratres*“) referenda sunt ad dies tantum proxime sequentes usque ad resurrectionem Domini, nullatenus ad primatum sive munus stabile Petro postea demum injungendum.

Resp.: Interpretatio ista tolerabilis esset forsitan, si nihil sciremus de promissionibus eidem Petro per Dominum jam factis apud Matthaeum c. 16, quibus petra et fundamentum ecclesiae et totius regni claviger ostenditur; his vero semel suppositis, commentarius ille nimis aridus apparet. — *Insuper* in verbis Christi agitur de sollemni prorsus enuntiatione, magnam insinuante rem, quae propter efficacitatem orationis Christi in objectivo rerum ordine verificari debuerit; ea *vero*, quae a Petro a passione usque ad resurrectionem Christi facta esse in Scriptura legimus, tali Christi enuntiationi non correspondent. Neque *igitur* in his textus noster sufficientem expositionem inveniet.

Ast *urgent* rem suam:

a) *ex ipsa Scriptura*; etenim cribrationes satanae, ajunt, de quibus Christus loquitur, evidenter sunt eae, quibus apostoli in ista nocte et sequentibus diebus expositi erant; id quod *confirmant* ex locis parallelis *Mt 26, 31* et *Mc 14, 27*: „*Omnes scandalizabimini in me in ista nocte*“. En quomodo cribrationes, unde apostoli scandalum passi sunt, ad „istam noctem“ restringantur! Ergo et confirmatio hisce cribrationibus opposita immerito ultra illud tempus extenditur.

Resp: Ng. suppositum. Parallelismus enim, quem adversarii jactant, non adest; ibi enim de scandalo agitur, cui omnes et imprimis Petrus succumbant, hic de cribratione, in qua omnes confirmandi sint. Cf. supra p. 147.

b) *Confirmant* interpretationem suam adversarii *ex ipso eventu* s. Scriptura enarrato. Legimus enim, Petrum ipsa illa nocte conversum et post resurrectionem Christi apparitione in fide confirmatum, de facto et alios discipulos in eadem fide confirmasse; ita ut hi, sprete annuntiatione a mulieribus ipsis facta, Petro potius crediderint, exclamantes: „*surrexit Dominus et apparuit Simoni*“. Sic vero textus Lucae, jam his verificatus, immerito ad ulteriora trahitur.

Resp: Eventus, quem adversarii jactant, male correspondet verbis tam magnificis Christi, qui sicuti Petro ita et aliis discipulis tunc apparuit; imo ipso die et tempore insequente saepe Christus etiam toti congregationi discipulorum apparuit et munus confirmatoris tunc Ipse suscepit. Qualis jam praerogativa in his adjunctis Petro manserit, et ad quid Dominus pro tam brevi munusculo etiam specialem orationem fudit eamque tam sollemniter praedicavit? — Quanta luce vero sermo Christi offunditur, si eum ad tempus trahimus, quo Petrus jam pastor totius gregis dominici constitutus „pertransibat omnes“ (*Act 9, 32*). Cf. p. 163 sq.

c) Verba Christi, ajunt, ad tempus post ascensionem Domini et adventum Spiritus Sancti referri omnino non possunt; etenim tunc omnes apostoli („*fratres*“) in gratia confirmati et infallibiles erant; ideoque nullo modo jam confirmandi fratres tunc erant.

Resp: Etiam post adventum Spiritus S. apostoli ab errore et peccato in fide non erant immunes, nisi quatenus cum Petro principe et capite tenebant; gratiae igitur divinae, quibus infallibiles et confirmati erant, ad hoc praeprimis dirigebantur, ut apostoli ad unionem semper cum suo capite servandam commoverentur; et hac demum pia subjectionis voluntate in iis praesupposita, infallibiles et confirmati declarantur.

Ceterum adverte, quod verba Christi et vox fratrum non ad solos apostolos restringenda sunt, sed omnia saecula futura

omnesque fideles christianos respiciunt; quare verba Christi, quamvis post ascensionem pro apostolis jam non ita stricte valerent, integrum suum sensum retinent pro reliquis fidelibus, nomine fratrum comprehensis.

II. Concedentes Petro apud Lucam infallibilitatem promissam esse, alii negant textum applicari posse ad alios praeter Petrum; ideo non valere de romano pontifice.

1. Verba, ajunt, „*tu aliquando conversus*,“ quae merito de conversione Petri a lapsu intellegantur, ad solum Petrum referuntur; *ergo* et reliqua verba, quae individuo nexu his connectuntur.

Resp.: Transmittamus nunc quaestionem exegeticam, num merito verba ista de conversione Petri morali intellegantur (cf. supra p. 146 sq); dato hoc poterit negari consequens. Quamvis enim ex supposito vox „conversus“ ad solum Petrum referenda esset, inde non sequitur, etiam reliqua verba ita ad eum referri debere. *Etenim* extensio vel restrictio suppositionis etiam ex rerum natura aliunde cognita fieri potest et debet; haec autem pro uno verbo unius ejusdemque propositionis suppositionem latiore sibi vindicare potest, pro alio restrictam ad unum.

Exemplum habes in verbis Christi „qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit;“ in quibus unum „baptizatus“ vel ad ipsos infantes extenditur, alterum „crediderit“ ad adultos restringitur, cum infantes natura sua credere nondum possint. Similiter in nostro textu illud *tu aliquando conversus* ad Petrum ob adjuncta ipsius propria restringi potest, alia vero simul ad omnes ejus successores ob munus in commune bonum institutum extendi. — Merito etiam De San animadvertit: „etiam in caeteris sermonibus Christi, qui pertinebant ad universam ecclesiam vel ad omnes successores apostolorum, quaedam incidenter inserta esse, quae pertinebant ad solos eos, quos praesentes alloquebatur Christus“ v. g. quae dicit de signis in mandato evangelizandi adnectendis (p. 138).

2. Fides, dicunt, de qua Christus Lc 22 loquitur, non est nisi quae habetur in divinam Christi missionem. *Ergo* non promittitur infallibilitas, qua omnes Petri ejusque successorum definitiones in qualibet materia emissae ab errore praemuniantur.

Negabis antecedentem. *Etenim* verba Christi sunt: „ut non deficiat fides tua“; haec verba tam simpliciter et indefinite prolata

fidem etiam spectant sine limitatione et qua late patet universalem. — Sed ecce in textibus parallelis expresse dicitur: „vos scandalizabimini in me“ i. e. fidem in meam legationem perdentes. — *Resp: Ng. parallelismum (cf. p. 360). Insuper ad Christum etiam universa ejus doctrina pertinet, quam qua legatus Dei attulit.*

III. Traditionem quoque contra nostram interpretationem invocant, dicentes: 1. Patres textum Lucae prorsus aliter interpretantur. *Ergo* nostra interpretatio non est admittenda. Ita v. g. Basilius disserit: „Et ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos“. Ac Petrus quidem sic reprehensus accepit opem merito et auxilium, ut fastum deponeret et infirmis parcere disceret“ (*hom. de humil. 4*); alii necessitatem gratiae et orationis ex textu inferunt, quin ullum verbum habeant pro infallibilitate.

Resp.: Patres has et alias interpretationes proferunt, quae ut accommodatitiae vel particulares nostrum quoque commentarium permittant *cc.* quae nostrum commentarium sive explicite sive virtualiter excludant *ng.* vel *subd.*: unus vel alter ex patribus ita interpretatur *tr.* patres multi *ng.*

2. *Inst.:* *Ast* perrara est nostra textus interpretatio inter patres; hoc *vero* ipsum silentium suspicionem commovebit contra commentarium nostrum. — Justa suspicio moveretur, si forsitan nulli patres nostrum commentarium agnovissent, vel si multi ex iis, qui eum praetermittunt, de ipso loqui omnino debuissent *tr.*; si silent hi patres in adjunctis, quibus in aliis rebus mentes praepoccupatae erant *ng.*

Multae autem rationes tunc erant, cur patres nostrum commentarium non proferrent. *Primo* nullae tunc controversiae de primatu vel ejus infallibilitate movebantur neque sic ulla ratio de his rebus disserendi; *secundo* consuetudo tunc praevaluerat, praesertim in homiliis coram populo ex omnibus Scripturae verbis *morales* potius applicationes deducendi. Haeresis *denique* tunc *pelagiana* novam rationem praebebat, ut textus noster, qui necessitatem gratiae tam multipliciter ostendebat (*quoad fidem, quoad perseverantiam, ad vincendas tentationes, pro ipsis justis*), a principaliore sensu ad peculiare jam necessitates adplicaretur.

3. *Ceteroquin* multi omnino patres et nostrum commentarium proferunt et privilegia et ipsam infallibilitatem Petri ejusque suc-

cessorum inde deducunt. Ita s. Agatho papa (a. 678—681) in *ep. ad Constantinum imper.* sive potius *ad conc. oecum. VI* (M 87, 1169). „Apostolica Christi ecclesia [romana] per omnipotentis Dei gratiam a tramite apostolicae traditionis numquam errasse probabitur, nec haereticis novitatibus depravata succubuit; sed ut ab exordio fidei christianae percepit ab auctoribus suis apostolorum Christi principibus, illibata finetenus permanet secundum ipsius Domini Salvatoris divinam pollicitationem, quam suorum discipulorum principi in sacris evangeliiis fatus est: „*Petre, Petre, inquires, ecce satan expetivit etc.*“. Confirmare eum fratres suos admonuit, quod apostolicos pontifices meae exiguitatis praedecessores confidenter fecisse semper, cunctis est cognitum“. Post eum vero multi omnino similiter interpretantur, de quibus cf. Hurter n. 414 d.

4. Propriam vero ignorantiam et imperitiam produnt, qui dicunt commentarium nostrum ante Agathonem ignotum fuisse (Döllinger). — Ante Agathonem enim scripsit Stephanus dorensis in libello supplici, quem in concilio romano (649) Martino I. obtulit: „Petrus praecipue ac specialiter firmam prae omnibus habens in Dominum Deum nostrum et immutabilem fidem, convertere aliquando et confirmare exagitatos consortes suos et spirituales meruit fratres, utpote dispensative super omnes ab ipso, qui propter nos incarnatus est Deus, potestatem accipiens et sacerdotalem auctoritatem. Quod utique sciens b. memoriae Sophronius quondam patriarcha, statuit meam humilitatem sine mora ad hanc apostolicam magnamque dirigere sedem“. Attende etiam, quomodo nexus ille in ejusmodi dictis ut per se intellegendus supponitur: „Petrus immutabilem fidem meruit“; ergo „ad apostolicam sedem patet recursus“.

Similiter Gelasius *tract. II* 8: „Qua enim ratione vel consequentia aliis sedibus deferendum est, si primae beatissimi Petri sedi antiqua et vetusta reverentia non defertur, per quam omnium sacerdotum dignitas semper est roborata et firmata, trecentorumque decem et octo patrum invicto et singulari iudicio vetustissimus iudicatus est honor? utpote qui Domini recordabantur sententiae: *tu es Petrus etc.*, et rursus ad eundem: *ecce ego rogavi pro te etc.*“ Cf. etiam ejusdem *ep. 4 ad Honorium episc. Dalmatiae*. Chrysostomus vero in *hom. 3 in Act. n. 3*: „Primus auctoritatem habet in negotio (Petrus), ut cui omnes commissi sunt; huic enim Christus dixerat: *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*“. — Addas Cyrillum al. in *Lc 22, 32* (M 72, 915); Leonem M. *serm. 4, 4* (M 54, 152); alia cf. apud Ottiger II p. 131 adn.

Et haec de traditione circa textum Lucae sint dicta; jam traditionis suffragium audiamus pro ipsa infallibilitate romani pontificis magis in genere; quod sane est splendidum.

§ 4. Infallibilitas pontificis suffragio traditionis probatur.

I. Ex saeculo VII habemus praeclarum s. Maximi confessoris testimonium, qui origine orientalis in ep. Romae scripta (*opp. II 72 ed. Compefsii*): „Omnes, inquit, orbis terrarum fines et qui ubique gentium Dominum vere rectaque fide confitentur, velut in solem sempiternae lucis in sanctissimam romanam ecclesiam ejusque confessionem ac fidem recta intortis oculis respiciunt, ex ipsa effulgurans expectantes jubar patrum doctrinae sanctorumque, prout sincere omnique pietate numine afflatae atque divinae sanctae sex synodi exposuere, explicatissime fidei symbolum edentes. Ab initio enim quando ad nos Dei verbum assumpta carne descendit, unicam firmam basim ac fundamentum omnes ubique christianorum ecclesiae, quae ibi (Romae) est, maximam nacti sunt habentque ecclesiam, ut in quam juxta Salvatoris promissionem portae inferi haudquaquam praevaluerint, sed quae rectae fidei in ipsum ac confessionis claves habeat hisque, qui cum pietate accedant, quae vere natura est solamque pietatem aperiat; claudat vero atque obstruat omne os haereticorum injustitiam loquens in excelso“.

✓ Multo ante ipsum jam Hieronymus in *ep. ad Damasum* scribit: „Apud vos solos incorrupta patrum servatur haereditas . . . Cum successore piscatoris, cum discipulo crucis loquor; ego nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tuae i. e. cathedrae Petri consocior; super illam petram aedificatam ecclesiam scio; quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est . . . Non novi Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum: quicumque tecum non colligit, spargit, hoc est, qui Christi non est, antichristi est etc.“ — Notissimum est dictum illud Augustini de responso, quod in causa Pelagii Roma venerat: „De hac causa duo concilia missa sunt ad sedem apostolicam; inde etiam rescripta venerunt, causa finita est; utinam aliquando finiatur error“ (*serm. 130, 10*); eandem rem romano isto responso

prorsus definitam esse, et alibi indicat dicens: „De hac re litteris beatae memoriae papae Innocentii dubitatio tota sublata est“ (*contra duas epist. Pelagii II 3, 5*).¹⁾

Hunc in sensum intelleges et illud Ambrosii: „Fides est ecclesiae fundamentum; non enim de carne Petri, sed de fide dictum est, quia portae mortis ei non praevallebunt, sed confessio vicit infernum“ (*de incarn. 5*). Et istud Hilarii: „Sit sane fides alia [ac confessio Petri], si aliae claves regni coelorum sunt; sit fides alia, si ecclesia alia est futura, adversus quam portae inferi non praevallebunt; sit fides alia, si erit alius apostolatus, ligata et soluta per se in terra ligans in coelo et solvens“ (*de trin. VI 38*).

Huc referas et Cypriani verbum: „Ad Petri cathedram navigare audent, nec cogitare, eos esse romanos, ad quos perfidia habere non possit accessum“ (*ep. 69, 19*), et Irenaei celebre dictum: „Ad hanc ecclesiam propter potiore principalitatem necesse est omnem convenire ecclesiam“ (*adv. haer. III, 3, 3*).²⁾

Ex *orientalibus* audias Cyrillum alex. interpretantem *Lc 22, 32*: „Firmamentum et magister esto eorum, qui per fidem ad me accedunt. Et mirare rursus sermonis solertiam et divinae placiditatis culmen; ne enim in desperationem adduceret discipulum, quasi de apostolatus gloria foret expungendus, postquam negasset, implet eum bona spe, fore ut promissa bona consequatur“. Et manifestius Epiphanius: „Huic (principi apostolorum) germanum suum filium Pater indicat; et beatus idcirco dicitur. At ille ipse rursum Spiritum Sanctum patefecit; sic enim ei, qui inter apostolos primus esset, consentaneum erat, solidae, inquam, illi petrae, super quam est ecclesia Dei fundata et portae inferi non praevallebunt illi. Quarum portarum nomine haereses et haereseon conditores intelleguntur; omnibus quippe modis in eo stabilita fides est, quia coeli claves accepit, in terra solvit et ligat in coelo; in eo siquidem subtiliores quaelibet fidei quaestiones reperiuntur“ (*Ancorat. 9*). — De eodem Petro Aphra-

¹⁾ De cavillationibus quibusdam adversariorum contra textum Augustini cf. Van Laak *o. c. II 2 p. 40 sq.*

²⁾ Ad textum cf. quae supra disseruimus *p. 201*; et ad textum Cypriani cf. Van Laak *o. c. II 2 p. 39 sq.*

ates: „Jesus, inquit, Salvator noster Simonem vocavit petram firmam eumque testem fidelem inter gentes constituit“ (*demonstr. II de circumcis. 12*); et Ephraem: „Si quid reprobum aedificare velint, tu fundamentum reprime illos; tu es caput fontis, a quo hauritur doctrina mea“ (*serm. IV in hebdom. s. n. 1*). Haec quidem directe de Petro apostolo dicta sunt; de eo tamen ut erat caput ecclesiae; quare et de successoribus ejus valebunt.

Clarissime id Theodorus studita edisserit, qui *ad Pascha-*
tem rom. pontificem haec scribit: „Audi, apostolicum caput, a Deo praeposite pastor ovium Christi, janitor regni coelorum, petra fidei, super quam aedificata est catholica ecclesia; Petrus enim es tu, Petri sedem exornans et gubernans. Lupi graves irruerunt in aulam Domini, portae inferi, ut olim, ruptae sunt in ipsam . . . Tibi dixit Christus Deus noster: *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*. Ecce tempus, ecce locus: opitulare nobis, qui es a Deo ad hoc ordinatus, porrige manum tuam quantum fieri potest; habes potestatem a Deo, eo quod omnium princeps es, in quo et positus es. Terreto, supplicamus, haereticas feras calamo divini verbi tui“ (*M 99, 1151 coll. 1154*).

In genere de traditione syro-chaldaeorum cf. David *antiqua ecclesiae syro-chaldaicae traditio circa Petri apostoli etc. primatum 1870, p. 16 sqq*; de fide armenorum vero Azarian *ecclesiae armenae traditio de romani pontificis primatu 1870;*¹⁾ de slavorum traditione cf. Marković *gli Slavi ed i papi I 208 sqq*; Costa-Luzi *de rom. pontificis auctoritate doctrinali testimonia liturgica eccl. graecae*, et ep. encyclicas M. Levicki metropolitae leopol. d. d. 10 mart. 1841 (*in actis synodi ruthenorum Galiciae 1891*).

Accedunt conciliorum provincialium suffragia, quae splendidissima extant jam ex saeculo V, quo episcopi terraconenses *ad Hilarum papam* scripserunt: „Etiam si nulla extaret necessitas ecclesiasticae disciplinae, expeten-

¹⁾ „Nonne — ita auctor iste — apertis verbis stabilitatem fidei et inerrabile magisterium rom. pontificum passim in adductis testimoniis traditum vidimus? quid aliud enim significat, cum patres ecclesiae nostrae [armenae] a vetustissimis temporibus fidei petram in sede Petri et in ejus successoribus agnoscerent, romanum pontificem canonem fidei nuncuparent, fontem veritatis, solem fidei, gubernatorem christianae professionis? quid aliud intellegere poterant, cum ad rom. pontifices scribentes ecclesiae nostrae patriarchae eum in omnibus Christi locum tenentem agnoscunt, ejus fidem a Spiritu Sancto firmatam asserunt, per ejus oracula omnem doctrinam in ecclesia vim accipere praedicant et eum, qui a fide rom. pontificis deficit, a fide Christi alienum esse dicunt et professionem fidei a rom. pontifice propositam errori obnoxiam esse non posse profitentur;“ cf. Van Laak *l. c. II 2 p. 21*.

dum revera nobis fuerat illud privilegium sedis vestrae, quo susceptis regni clavibus post resurrectionem Salvatoris per totum orbem beatissimi Petri singularis praedicatio universorum illuminationi prospexit, cuius vicarii [i. e. successoris] principatus sicut eminet, ita metuendus est ab omnibus et amandus. Proinde nos Deum in vobis primitus adorantes, cui sine querela servitis, ad fidem recurrimus in apostolico ore laudatam, inde responsa quaerentes, unde nihil errore, nihil praesumptione, sed pontificali totum deliberatione praecipitur“. — *Similiter* et Bernardus nomine episcoporum Franciae *ad Innocentium II* scribit: „Nulli dubium est, quod ea quae apostolica firman-
tur auctoritate rata semper existunt, nec alicuius possunt deinceps mutilari cavillatione vel invidia depravari“ (*ep.* 337, 1).

Multa deinde saeculo XIX habita sunt ejusmodi concilia provincialia, quae omnia jam ante concilium vaticanum sensum universae ecclesiae in hac re omnino manifestum reddiderunt; cf. Hurter *n.* 417.

II. Sensus quoque ipsorum romanorum pontificum ex eorum verbis et gestis evidens est.

1. Audivimus supra (*p.* 363) Agathonem hac de re disserentem. Ante ipsum Innocentius I, et ipse provocans ad antiquam traditionem, *ad episcopos Africae* de haeresi Pelagii scripsit: „In requirendis Dei rebus, *antiquae traditionis exempla* servantes, vestrae religionis vigorem vera ratione firmastis, qui ad nostrum referendum approbastis esse iudicium, scientes, quid apostolicae sedi debeatur . . . Illi (patres) non humana, sed divina decrevere sententia, ut, quidquid quamvis de disjunctis remotisque provinciis ageretur, *non prius ducerent finiendum, nisi ad hujus sedis notitiam perveniret, ut tota hujus auctoritate justa, quae fuerit, pronuntiatio firmaretur, indeque sumerent caeterae ecclesiae, quid praecipere (deberent).*“

Coelestinus I vero legatis, quos ad concilium ephesinum misit, „auctoritatem sedis apostolicae“ necessario

custodiendam esse mandavit, ita ut, „si ad disceptationem fuerit ventum, ipsi de eorum judiciis judicare deberent, non subire certamen“ (*ep. 17*) et ea, quae a Coelestino ante statuta essent, exsequerentur (*ep. 18, 5*). — Huc spectant et Zosimi verba, qui et ipse affirmat: „Quamvis patrum traditio apostolicae sedi auctoritatem tantam tribuerit, ut de ejus judicio disceptare nullus auderet etc.“ (*ep. 12, 1*), et iterum mox inculcat: „Cum tantum nobis esset auctoritatis, ut nullus de nostra possit retractare sententia . . .“ — Eadem fere verba et Bonifatius I profert *ep. 15, 2*: „Nemo unquam apostolico culmini, de cujus judicio non licet retractari, manus obvias audacter intulit, nemo in hoc rebellis exstitit, nisi qui de se voluit judicari“.

Omnino sollemniter eandem fidem protulit Leo M., maxime in *serm. 3, 2*, ubi inter alia haec leguntur: „Soliditas illa fidei, quae in apostolorum principe est laudata, perpetua est; et sicut permanet, quod in Christo Petrus credidit, ita permanet, quod in Petro Christus instituit . . . Manet ergo dispositio veritatis et b. Petrus in accepta fortitudine petrae perseverans, suscepta ecclesiae gubernacula non reliquit. Si quid itaque a nobis recte agitur recteque discernitur, illius est operum atque meritorum, cujus in sede sua vivit et excellit auctoritas: tanta enim divinitus soliditate munita est, ut eam neque haeretica unquam perrumpere pravitas, nec pagana potuerit superare perfidia“. „Soliditas enim illa, quam de petra Christo etiam Petrus petra factus accepit, in suos quoque se transfudit heredes, et ubicunque aliquid ostenditur firmitatis, non dubie apparet fortitudo pastoris“ (*serm. 5, 4*). Hac auctoritate fretus, etiam concilio chalcedonensi „plenissime et lucidissime per litteras declaravit, quae sit de sacramento incarnationis Domini nostri J. C. pia et sincera confessio“ (*ep. 93, 2*).

2. Ut alios praetermittamus, nemo fortius eandem fidem inculcavit quam Hormisdas papa in formula illa celeberrima, quam orientis episcopis praescripsit subscribendam, qui a schismate Acaciano redire cupiebant. In hac formula haec attendas: „Prima salus est regulam rectae fidei custodire et a constitutis patrum nullatenus deviare. Et quia non potest Domini nostri J. C. praetermitti sententia, dicentis: *tu es Petrus, et super hanc*

petram aedificabo ecclesiam meam, haec, quae dicta sunt, rerum probantur effectibus, quia in sede apostolica immaculata est semper catholica servata religio (et sancta celebrata doctrina); de qua spe et fide minime separari cupientes et patrum sequentes constituta, anathematizamus omnes haereses . . . , sequentes in omnibus apostolicam sedem et praedicantes ejus omnia constituta. Et ideo spero, ut in una communione vobiscum, quam sedes apostolica praedicat, esse merear, in qua est integra et verax christianae religionis et perfecta soliditas; promittens in sequenti tempore sequestratos a communione ecclesiae catholicae i. e. non consentientes sedi apostolicae, eorum nomina inter sacra non recitanda esse mysteria“.

a) Certe in formula ista *praeprimis* extollitur factum, „in sede apostolica immaculatam esse semper servatam religionem“; hoc factum tanquam effectus necessarius („non potest praetermitti Christi sententia“) connectitur cum verbis, quae Christus ad Petrum protulit: *tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam*“. Atqui verba ista jam valent de omni, quicunque ut successor Petri sedi apostolicae praesidet. Ergo et factum *verbis illis* necessario adnexum semper verificabitur, et omnis romanus pontifex semper immaculatam servabit catholicam religionem. Quare qui profitetur formulam, *non solum* „sequitur in omnibus sedem apostolicam et praedicat ejus omnia constituta“ jam facta; *sed insuper* pro temporibus futuris „sperat, ut in una communione, quam sedes apostolica praedicat, esse mereatur“: non alia ratione nisi, quia „in ea est integra et verax christianae religionis et perfecta soliditas“.

b) Attende *insuper*, quod „in hac una communione, quam sedes apostolica praedicat, perfecta est religionis christianae soliditas“; romanus igitur pontifex ratione praedicationis suae, qua est distinctus a reliquo ecclesiae corpore, apparet tanquam soliditas religionis sensu activo sive tanquam petra firmans totam ecclesiam. Unde iterum non solum ipse ratione prius infallibilis sit oportet quam ecclesia, sed etiam in semet ipse et independententer a consensu ecclesiae infallibilis sit oportet.

c) Quodsi *denique* sedes apostolica semper servavit religionem christianam immaculatam i. e. nunquam a via veritatis deflexit, etiam illud quorundam auctorum figmentum excluditur, quo

autumant indefectibilitatem in fide competere quidem pontificum seriei (*sedī*), non ita singulis pontificibus (*sedenti*).

Neve dixeris, haec testimonia romanorum pontificum ipsorum in re hac suspecta esse; accedit enim etiam suffragium ecclesiae universae, sollemnissimo quoque modo per ipsa concilia oecumenica manifestatum.¹⁾

III. Suffragium ipsorum conciliorum oecumenicorum. — 1. Et ut initium sumamus cum ipsa formula Hormisdæ modo allegata, eam a) ipso Hormisda iubente (circa a. 516) statim subscripserunt 2500 episcopi, quotquot a schismate acaciano ad unionem cum ecclesia catholica redierunt; sed b) Justinianus quoque imperator se curaturum esse promisit (sub Agapito I a. 586), ut omnes episcopi eandem suam facerent. Anno demum 869 c) omnes patres conc. oecum. VIII (CP. IV) formulae subscripserunt, cum nemo admitteretur, qui hoc prius non praestiterit (*actione I*). Cf. de hac formula Hergenröther *kathol. Kirche und chr. Staat* p. 953 sqq.

De epistula quoque Agathonis papae, ex qua „haec apostolica ecclesia illibata fine tenus permanet secundum ipsius Domini pollicitationem“, patres concilii VI in synodica sua epistula haec responderunt: „Itaque tibi, ut primae sedis antistiti universalis ecclesiae, quod agendum sit relinquimus, stanti super firmam fidei petram, libenter acquiescentes verae confessionis litteris a vestra beatitudine ad piissimum imperatorem missis, quas ut a summo apostolorum vertice [i. e. Petro] divine perscriptas agnoscimus“.

Sed et Leoni M., qui per litteras, „rejecta penitus audacia contra fidem divinitus inspiratam“, quaestionem fidei tunc controversam jam definierat, patres concilii chalcedonensis, numero 600, acclamabant hisce verbis: „Omnes ita credimus,

¹⁾ Habetur autem ejusmodi suffragium vel inde, quod in rebus fidei undique consultationes ad cathedram romanam facta sunt, „cujus sana doctrina constat iudicio veritatis et fulcitur munimine auctoritatis“ (Fulgentius Ferrandus), unde „accipienda est certitudo fidei, τὸ ἀσφαλὲς τῆς πίστεως“ (Theodorus studita), et quod in genere agnosce-
batur norma orthodoxiae fidei, quae semel manifesta controversias fidei universas sopiret, qua in re cf. celeberrima Maximi mart. ad Petrum illustrem verba (M. 91, 144). Cf. Hurter n. 418—421.

orthodoxi ita credunt; anathema ei qui non ita credit; Petrus per Leonem locutus est."

Similiter patres conc. ephesini monitis Coelestini papae omnino correspondebant, profitentes: „Coacti per sacros canones et epistolam sancti patris nostri et comministri Coelestini, romanae ecclesiae episcopi, lacrimis subinde perfusi, ad lugubrem hanc contra Nestorium sententiam necessario venimus" (*Hard. I 1479*).

2. Quae autem Innocentius I, provocans ad auctoritatem sedis apostolicae in causa Pelagii definiverat, agnita sunt per universam ecclesiam; et vi declarationis ejus pelagiani haeretici jam habiti sunt, qui post ipsa concilia carthaginense et milevitanum nondum „evidenter ab ecclesia separati" putabantur; cf. s. Augustini *ep. ad Hilarium* (*ep. 178, 1*).

Intelleges, quo jure card. Hergenröther *l. c. p. 948* dicere potuerit: „Der Beweis, daß schon in früher Zeit der Glaube an unser Dogma, wenn auch noch unentwickelt, vorhanden war, ist sogar viel leichter zu erbringen, als bei vielen anderen dogmatischen Wahrheiten, z. B. betreffs der Sakramente."¹⁾

3. Si vero *ex altera parte* etiam difficultates contra hoc dogma inveniuntur, neque hoc est mirum; quodnam enim est dogma catholicum, cui non multa adversari dicantur? Quot sunt v. g. exceptiones factae contra divinitatem Verbi, quot contra Eucharistiae mysterium, contra canonem s. Scripturae a conc. tridentino propositum, imo quot difficultates facessunt contra ipsam Dei existentiam! Sint igitur difficultates etiam contra infallibilitatem pontificis, eae tamen quae solutae et superatae dogmatis falsitatem non evincant, meritum autem fidei augeant.

§ 5. De patrum in hac re silentio.

Vana illa exceptio, quod ex ecclesia antiqua, maxime orientali nemo pontificis agnoverit infallibilitatem, ex dictis facile dissolvitur hac distinctione: nemo invenitur, qui rem agnoverit ne aequivalenter vel implicite quidem *neg.* (et cogita de iis qui formulae Hormisdæ subscripserunt). Non inveniuntur, qui explicite rem

¹⁾ Heic considerare juvabit exceptionem, quae fieri potest ex renitentia, quam synodus francfurtensis (a. 794) opposuit contra decreta conc. oecumenici VII a summo pontifice jam approbata. — Renitentia vero illa non tam contra pontificem, quam contra ipsum concilium erat. Nitebatur autem in falsa interpretatione decretorum istius concilii, ex qua „imagines cultu latriæ adorari" deberent; neque mirabimur, si patres francfurtenses a tam aperto errore abhorruerint.

affirmaverint *subd*: nulli omnino *ng*. (et cogita iterum de Irenaeo, Cypriano, Maximo mart., Theodoro studita aliisque); non multi inveniuntur *subd*: et idem potest observari de conciliorum infallibilitate *cc*. quasi inde infallibilitas ipsa addubitari queat *ng*. — Ergo nostra doctrina est nova, antea incognita ideoque respuenda . . . *distinguo pariter*: nova est quoad sollemnem et explicitam propositionem *cc*. vel *tr*. quoad implicitam et virtuales professionem vel in se *ng*.

Remanent tamen observationes quaedam difficiliiores, de quibus peculiariter agendum est.

I. Ecce omnes veteres haeretici, maxime haeresiarchae, a) de facto saltem et practice pontificis infallibilitatem negabant; neque tamen b) ejusmodi eorum negatio unquam reprobata, neque unquam quisquam eorum ob ejusmodi negationem tanquam haeticus ex ecclesia exclusus est. Atqui hoc non explicatur, nisi quod ista doctrina tunc temporis inter revelatas non habebatur, neque explicite neque implicite.

Resp: a) Concedas priorem et *ng*. alteram partem majoris (b). Etenim quamvis contra haeticos infallibilitas romani pontificis numquam expresse definita sit, tamen saepe occasione eorum doctrinarum haeticarum inculcata est; cf. quae modo de formula Hormisdæ vel quae ex ore Maximi mart. audivimus etc. Imo ipse Pelagius haeticus ad Innocentium papam haec scribere poterat: „Sin autem haec nostra confessio apostolatus tui iudicio comprobatur, quicumque me maculare voluerit, se imperitum vel malevolum vel etiam non catholicum, non me haeticum comprobavit“.

b) *Tr*. integra major; *ng*. minorem; nam factum istud revera etiam aliter explicatur. Ejusdem ratio haec adferri potest, quod practica abnegatio infallibilitatis romani pontificis — adde: et ipsorum conciliorum oecumenicorum — omnibus haeticis communis erat: determinantibus vero et accuratius reprobantibus singulas haereses, necesse erat, ut potius singularum

proprietates et differentiae, quibus distinguebantur. diligentius exhiberentur et damnarentur.

Adde, quod practica illa haereticorum negatio etiam ut simplex inoboedientia considerari potuit, cui per auctoritatem et poenas occurrebatur; doctrinaliter vero non damnabatur, nisi quod expresse infitiabantur. — *Tandem* haereticorum negatio infallibilitatis ad summum practica vel implicita erat; contra practicam vero et implicitam infallibilitatis negationem pariter practice et implicite infallibilitas romani pontificis inculcabatur.

II. Atqui patres saepe vel expressis verbis hanc romani pontificis infallibilitatem commemorare debebant, si eam agnovissent; *etenim* ipsi non pauci integros tractatus de regula fidei deque iudice controversiarum conscribebant. *Atqui* in ejusmodi tractatibus de medio inter omnia facillimo et maxime obvio silere non poterant, quale esset infallibilis pontifex.

A. *Resp. prius in genere.* — *Resp: Dist. probationis majorem:* Ejusmodi patres integros tractatus de regula fidei componebant, et rem hanc etiam prorsus exhaustire volebant *neg.* (alias etiam de infallibilitate conciliorum tractassent); tractatus componebant de hac re, quemadmodum ipsis tunc opportunum videbatur *cc.* *Contra-dist. minore, negatur consequens.* *Insuper* nonne Irenaeus rem etiam expresse statuit?

Quod responsum quam merito detur, inde cognoveris, quod iidem patres, quamvis fors non in ipsis iis libris, tamen alibi rem agnoscebant; id quod certe tunc faciebant, cum supremam auctoritatem episcopi romani tanquam medium exhibebant expeditum ad omnes controversias dirimendas et ad veram doctrinam tuto agnoscendam.

Imo in ipsis istis libris idem saltem implicite agunt, cum ad infallibilitatem ecclesiae docentis vel credentis provocant; in hac enim ex eorum mente continetur objective infallibilitas romani pontificis, cum iis certum esset fideles debere sequi etiam solum romanum pontificem docentem, imo episcopos omnes ejus legibus fidei se debere subicere" (Van Laak II p. 59). — Certe sub ejusmodi adjunctis silentium patrum non aequivalet negationi.

B. *In specie* Döllinger provocat ad Tertullianum, Cyprianum, Augustinum, Gennadium, Vincentium *lir.* De singulis pauca addamus.

"silence is not negation"

1. Tertullianus de regula fidei agit in libro *de praescriptione haereticorum*. — Ast ut ex ipso titulo operis apparet, Tertullianus de una ratione tantum, qua veritas doctrinae christiana agnoscat, agere voluit: *nimirum* de antiquitate seu apostolicitate doctrinae, qua omnis vere catholica doctrina cum traditione apostolorum concordare debet. Hanc rationem temporibus suis, apostolis vicinis, Tertullianus opportune pro veritatibus, quae in professione quotidiana erant, contra gnosticos adhibere poterat, quin alios modos ipsam apostolicitatem agnoscendi adferret; immerito autem ab ipso exigeres, ut ratione argumenti sibi propositi etiam de infallibilitate romani pontificis expressius tractaret. Sic neque concilia oecumenica ullo verbo ibi commemorat.

2. Quod s. Augustinum attinet, ipse ut supra audivimus in causa pelagiana omnino hoc medium probat: „a sede apostolica rescripta venerunt: causa finita est;“ unde ipse hoc saltem loco regulam fidei, quae habetur ex decisionibus romani pontificis, omnino agnovit. Quod aliis in operibus non similiter procedit, facile explicari poterit; neque certe ullum praejudicium creare potest contra expressam ejusdem declarationem.

Alii haeretici, contra quos Augustinus scripsit, erant manichaei et donatistae: numquid, ut vesanum manichaeorum dualismum refutaret, ad auctoritatem romani pontificis necessario recurrere debuit? — Contra donatistas vero, qui omnes peccatores ex ecclesia ejicere volebant et veram ecclesiam ad angustam ipsius Africae plagam jam restringebant, ex statu adversariorum ad romanum pontificem bene recurrere non poterat, et multo efficaciora ex s. Scriptura et ipsa traditione argumenta ei praesto erant. Cf. Van Laak II 2 p. 62; et hic infra p. 377.

3. Maxime insistunt in Vincentio lir. Is enim, ajunt, data opera de ipsa regula fidei agere vult; profitetur *nimirum* in *commonitorio* I 2, se velle explicare, „quonam modo possit certa quadam et quasi generali ac regulari via catholicae fidei veritas ab haereticae pravitatis falsitate discerni.“ Atqui neque ipse ad infallibilitatem romani pontificis recurrit. Ergo ipse ignoravit eam et cum ipso universus orbis christianus.

Resp: Vult Vincentius viam et rationem ostendere, qua singuli fideles pro se haereses, quamprimum inter homines grassari incipiunt, delegere possint: „Sive ego sive quis alius vellet exurgentium haereticorum fraudes deprehendere“. Talis ratio certo definitio romani pontificis utique non est neque communiter esse potest; pravae enim doctrinae, praesertim temporibus Vincentii per sat longum tempus inter homines pervulgari poterant, quin ad notitiam romani pontificis pervenerint vel ab ipso dijudi-

catae essent. Agit igitur Vincentius, aequè ac Tertullianus *de praescriptione*, de norma remota, magis scientifica, qua ipsum magisterium ante iudicium suum authenticum uti debet. Patet ita, quod Vincentius sub his adjunctis infallibilitatem romani pontificis expressius commemorare non debuit, ideoque nec virtualiter exclusit. Quare merito *distinguas*: Vincentius infallibilitatem romani pontificis data opera non vindicavit *tr.* cam pro fine operis sui debebat expressius vindicare *ng.*¹⁾

Ceterum, ut merito animadvertit Van Laak *II 2 p. 63*, opus Vincentii integrum ad nos non pervenit; duos enim continebat libros, ex quibus prior solus inter nos extat, alter periit. Quare ex Vincentii expositione argumentatio fieri nequit.

4. Gennadium *denique*, cujus omnia fere opera perierunt, dicunt de romani pontificis infallibilitate agere debuisse in libro *de ecclesiasticis dogmatibus*. — Ast ut ex ipso titulo operis patet, Gennadius *non tam de regula sive de regulis agit*, quibus dogmata fidei demum cognoscenda sint, *quam de veritatibus ipsis*, quae jam pridem per regulas qualescunque propositae sunt; unde neque de infallibilitate Scripturae vel conciliorum vel ipsius ecclesiae tractat, neque de infallibilitate pontificis agere debuit.

Pro auctoritatibus vero et ipse, sicuti verba Scripturae vel sententias patrum, ita et „beatae recordationis papae Zosimi regularem auctoritatem“ adfert. Ceterum de hac quaestione, sicut et de prioribus cf. Van Laak *o. c. II 2 p. 59–68*.

5. Quod Cyprianum attinet, maxime ad controversiam provocant, quae ei cum Stephano papa accidit. S. Cyprianus nimirum validitatem baptismi haereticorum non agnovit. Cum ipso consentiebant episcopi africani illius temporis, qui et provocabant ad traditionem diu inter ipsos custoditam (ex temporibus nimirum Agrippini a. 220); eis accessit Firmilianus, episcopus Caesareae Cappadociae et complures episcopi Asiae. — Doctrinae restitit s. Stephanus, tunc episcopus romanus, ad africanos rescribens: „Nihil innovetur, nisi quod traditum est“ i. e. nihil novi ejusmodi haereticis ad fidem redeuntibus conferendum est (?) ideoque ne baptizentur, eo quod ejusmodi iteratio baptismi traditioni contraria inveniretur. Ast Cyprianus cum suis collegis huic sententiae acquiescere noluit et in suo errore perstitit. — Unde jam *difficultas*: s. Cyprianus cum reliquis Africae episcopis in quaestione dogmatica de valore baptismatis haereticorum Stephani papae de-

¹⁾ Ceterum perpendas et haec Vincentii verba: „Unum (exemplum) et hoc ab apostolica potissimum sede sumemus, ut omnes luce clarius videant, beatorum apostolorum beata successio quanta vi semper, quanto studio, quanta contentione defenderit susceptae semel religionis integritatem“ (c. 6); cf. et c. 32 sq.

after 25 (?) there is a change in his book, so that it only refers to primacy of time - other 1st then others - i. e. at first perhaps at least a virtual mention of primacy as such.

initionem rejecit; *tamen* ipse inde haereticus non habebatur nec ex ecclesia exclusus est, *imo* tanquam sanctus colitur. *Atqui* haec omnia explicari nequeunt, si ab antiquis temporibus romanus pontifex infallibilis haberetur.

Resp: a) *Tr. major*, et *ng. minor*. Et certe, ut a minoribus incipiamus: Cyprianus ab universa ecclesia inter sanctos colitur non ob suam contra Stephani decreta renitentiam, sed ob martyrium, quod, ut s. Augustinus jam agnovit, vel istum defectum, si quem admiserat, sanguine delevit. — *Dein* facile etiam explicatur, quod singularis quidam episcopus, imo et synodus particularis veritatem aliquam dogmaticam negaverit vel etiam oboedientiam debitam detrectaverit, quin inde praejudicium contra dogma vel jus superioris ingeratur.

Quod *vero* Cyprianus tunc temporis ab ecclesia non est exclusus tanquam haereticus, explicatur *tum* ex prudentia Stephani, qui abruptim procedere noluit,¹⁾ *tum* ex parte Cypriani, qui doctrinam istam expressius declaratam vel definitam non agnovit et rem ipsam ad disciplinam potius spectare censuit. Proinde modo suo agendi infallibilitatem pontificis non negavit, sed oboedientiam debitam detrectavit, existimans in ejusmodi rebus unumquemque episcopum sui juris esse.²⁾

b) Quod *revera* Cyprianus existimavit tunc non agi quaestionem fidei, sed praxin disciplinarem, quae in variis ecclesiis diversa esse posset, inde merito eruitur, quod semper urget, singulos episcopos in suo quemque usu et consuetudine relinquendos esse, quod non obstante illa diversitate quoad baptismi administrationem censuit, unitatem in ecclesia salvam esse posse. Si *enim* credidisset, quaestionem istam ad fidem pertinere, hunc in modum loqui non potuit ipse, qui ex constanti sua consuetudine contra haereticos semper durissima verba protulerit. — *Distinguas igitur*: Restitit Cyprianus Stephani decretis existimans totam rem spectare ad disciplinam, quam in sua dioecesi ordinare episcopi proprium esset *cc. conscius*, quaestionem tunc agi de re fidei *ng.*³⁾

¹⁾ Stephanus quidem praecepisse et declarasse videtur, abstinendos esse, qui de suscipiendis haereticis priscam consuetudinem (*non rebaptizandi*) convellere conarentur; nihilominus testatur s. Augustinus: „vicit tamen pax Christi in cordibus eorum (Stephani et Cypriani), ut in tali disceptatione nullum malum schismatis inter eos oriretur“ i. e. Stephanus Cyprianum de facto non excommunicavit neque sic rem tunc perentorie urgere voluit.

²⁾ Abstrahimus vero in tota hac quaestione ab hypothese, quae aliquibus placet, Cyprianum errorem suum denuo ante mortem retraxisse; cf. Augustini *ep.* 93.

³⁾ Quae ex hypothesebus aliorum ad responsionem addi queant, vide Hurter n. 434 *notam*.

c) *Ast* nunc s. Augustinus Cyprianum excusat, eo quod ejus aetate nondum concilium universale de illa re celebratum fuerit. *Ergo* ipse in renitentia ejus contra Stephanum papam culpam non invenit et ipse auctoritatem peremptoriam non pontifici, sed concilio tantum oecumenico adscribit.¹⁾

Resp: Distq: Augustinus affirmare vult Cyprianum omni culpa vacare *ng.* ostendere vult, quomodo donatistae, contra quos verba ista dirigat, minus excusabiles sint quam Cyprianus, ad quem haeretici isti continuo provocabant *ec.* — Responsum adprobabit, quisquis haec Augustini verba cognoverit: „Non crederis veram fidem tenere catholicae, quae fidem non doces esse servandam romanam“ (*serm. 120 n. 13 ed. Mai I 273*). Et nota *insuper* s. Augustinum (*de bapt. contra donat. V 25, 36*) sensisse Stephanum non peremptoria auctoritate contra Cyprianum processisse; in qua suppositione bene dicere poterat: „nec nos auderemus asserere, nisi universae ecclesiae auctoritate jam firmati.“

III. Neve sic facile admiseris, quae Döllinger olim inter „*Papstfabeln*“ sub n. 3 venditabat: Dogma nostrum consecrarium esse axiomatis illius: „prima sedes a nemine judicatur“; hoc *autem* ignotum fuisse quinque primis ecclesiae saeculis et deinceps spuriis tantum inniti documentis, ut fabulae isti de Marcellino papa confictae. *Ergo* totum dogma de infallibilitate papae fidem non mereri.

Resp: a) Ng. majorem; plane *enim* aliis argumentis et documentis catholici auctores in hac re utuntur. — *Similiter negamus* quod in minore dicitur, axioma istud spuriis monumentis fundari; et ipsum *enim* vera primatus ipsius praerogativa innititur, quae ex divinis litteris plene comprobatur.

b) Potest *minor negari* etiam quoad ejus *priorem partem;* neque *enim* primis quinque saeculis ecclesiae axioma illud inauditum erat. Ineunte *enim* saeculo VI axioma illud tanquam necessarium consecrarium admittebatur, quod sponte sua notionem supremi pastoris consequeretur; ita Ennodius in *libello apologetico pro synodo palmari* (a. 501): „Aliorum, inquit, forte hominum causas Deus voluerit per homines terminare; sedis istius praesulem suo sine quaestione reservavit arbitrio“; *similiter* Avi

¹⁾ Verba s. Augustini inveniuntur *de bapt. contra donat. I 18 et II 4*, ubi haec profert: „Nec nos tale aliquid auderemus asserere, nisi universae ecclesiae concordissima auctoritate firmati, cui et ipse (Cyprianus) sine dubio cederet, si jam illo tempore quaestionis hujus veritas eliquata et declarata per plenarium concilium solidaretur.“

tus nomine episcoporum Galliae, et ipsa synodus romana a. 501 habita; de quibus cf. Hurter *n.* 439. — De prioribus testimoniis Bonifatii, Zosimi, Gelasii cf. *ib.* *n.* 400 et 416. Gelasius v. g. *ep.* 26, 5: „Cuncta, inquit, per mundum novit ecclesia, quoniam quorumlibet sententiis ligata pontificum sedes b. Petri apostoli jus habeat resolvendi . . .; ab ea autem nemo sit appellare permissus“.

§ 6. De dogmatis nostri ad tempus obfuscatione.

I. De sensu scholasticorum, qui *priore aetate* flourerunt, hac in re dubitari nequit; ut rei brevitati consulamus, audiamus duos principes, s. nimirum Thomam et s. Bonaventuram.

Ille 2, 2 q. 1 a. 10 quaerit: „*utrum ad summum pontificem pertineat fidei symbolum ordinare*“; et respondet: „Dicendum quod . . . nova editio symboli necessaria est ad vitandum insurgentes errores; ad illius ergo auctoritatem pertinet editio symboli, ad cuius auctoritatem pertinet finaliter determinare quae sunt fidei, ut ab omnibus inconcussa fide teneantur. Hoc autem pertinet ad auctoritatem summi pontificis, ad quem majores et difficiliore ecclesiae quaestiones referuntur, ut dicitur in *decretalibus* (*extra de bapt. cap. Majores*). Unde et Dominus *Lc* 22, 32 Petro dicit, quem summum pontificem constituit: „*ego pro te rogaui, Petre, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*“. Et hujus ratio est, quia una fides debet esse totius ecclesiae, secundum illud (*1 Cor* 1, 10): „*idipsum dicatis omnes et non sint in vobis schismata*“; quod servari non potest, nisi quaestio fidei exorta determinetur per eum qui toti ecclesiae praest, ut sic ejus sententia a tota ecclesia firmiter teneatur; cf. c. g. IV 76.¹⁾

¹⁾ Ex eodem testimonio intellexeris, quid respondeas Dollinger excipienti, doctrinam de infallibilitate papae non esse vetustiore s. Thoma, et hunc deceptum fuisse documentis spuris et meritis maxime pseudoisidorianis auram ei antiquitatis conciliasse. Prius illud certe falsum est; quod attinet documenta s. Thomae, l. c. ex Summa certe nullum textum spurium adhibet neque confictus est textus ex Lucae evangelio. — Neque textus illi, quos adfert in opusculo contra errores graecorum, quod optante Urbano IV re-

S. Bonaventura vero in *apologia pauperum* n. 16 ita ecclesiam romanam alloquitur: „Si professioni hujusmodi sanctae error impingitur, tu quae illam sanxisti, errasse assereris, et quae magistra veritatis hactenus extitisti, nunc de approbatione erroris argueris et a quibusdam modernis praesumptoribus velut juris divini et humani nescia derideris“ (*opp. ed. ad Claras Aquas VIII 315*).

Tam manifesta tunc erat haec traditio et tam universalis, ut ipse Gerson asserere debuerit: „Fallor, nisi ante celebrationem hujus sacrosanctae constanliensis synodi sic occupaverat mentes plurimorum litteralium, magis quam litteratorum, ista traditio, ut oppositorum dogmatizator fuisset de haeretica pravitate vel notatus vel damnatus“ (*de potest. eccl. consider. 12*). Ruard. vero Tapper: „Veteres, inquit, scriptores . . . cathedrae (Petri ejusque vicarii) proprium esse hoc privilegium infallibilis sententiae concorditer ex Scripturis tradunt“ (*orat. theol. 3*). — Imo ipsa academia parisiensis exeunte ipso saeculo XIV antipapae Clementi VII in aliquo tractatu theologico etiam haec profitetur „Prima conclusio est, quod ad sanctam sedem apostolicam pertinet, auctoritate judiciali suprema circa ea, quae sunt fidei, judicialiter definire. Et hoc probatur, quia ad illius tanquam supremi judicis auctoritatem pertinet in fide judicialiter definire, cujus fides nunquam deficit, quia de hac sancta sede, in persona Petri in ea praesidentis, dictum est: *Petre, rogavi pro te, ut non deficiat fides tua*“.

Temporibus istis etiam approbante concil. lugdunensi II (a. 1274) graeci cum suo imperatore Mich. Palaeologo in formula fidei haec professi sunt: „Ipsa quoque sancta romana ecclesia summum et plenum primatum et principatum super universam ecclesiam catholicam obtinet; quem se ab ipso Domino in b. Petro, apostolorum principe sive vertice, cujus romanus pontifex est successor, cum potestatis plenitudine recepisse veraciter et humiliter recognoscit; et sicut prae ceteris tenetur fidei veritatem defendere, sic et, si quae de fide subortae fue-

---

tractavit, simpliciter spurii declarari possunt; cf. Leitner *Thomas v. Aquin über das unfehlbare Lehramt* p. 147.

Similia respondebis quoad alios theologos, ut Melch. Canum, b. Bellarminum, s. Alfonsum, quibus idem opprobrium faciunt: hi ad dogma nostrum probandum subinde textibus spuris Pseudo-isidori utuntur, ast praeterea adferunt documenta etiam genuina, quibus rem omnino evincant: verba Christi, fidei analogias, verba patrum prorsus genuina.

rint quaestiones, suo debent iudicio definiri*. Cum *suprema vero* et plena potestate, ad quam spectaverit quaestiones fidei iudicio peremptorio pro universa ecclesia (eaeque infallibili) definire, praerogativa infallibilitatis omnino conjungatur oportet.

X II. Tempore exilii avenionensis (1309—1377) auctoritas romanorum pontificum diminuta est, maxime occasione luctae cum Ludovico Bavarico initae, cui theologi quidem ut Marsilius patavinus et Joannes de Janduno adstipulabantur, sententias audacissimas contra potestatem pontificis proferentes et divulgantes. — Interventit tristissimum tempus schismatis occidentalis (1378—1419) cum omnibus angustiis et difficultatibus suis: tres pontifices de primatu concertabant et ecclesia, necessario una, dissecabatur. Nullum effugium reliquum esse videbatur, nisi ut conclamaretur ad potestatem, quae, tribus illis pontificibus superior, tribus capitibus remotis unum jam substitueret: talis tunc multis concilium oecumenicum esse videbatur. Simul autem omnes ideae olim a Marsilio patavino propugnatae mentes occupabant majore vi, praecipue theoria ista de suprematia conciliorum super papam. *Suprema vero* potestate jam denegata, mox etiam praerogativa infallibilitatis in dubium vocabatur a non paucis theologis (Gerson). Res demum eo perducta est, ut per declarationem clergii gallicani (a. 1682) etiam expressius denegaretur infallibilitas pontificis, et facultas theologica universitatis parisiensis mediis etiam violentis adstringeretur ad hunc errorem defendendum; is grassantibus febronianismi doctrinis etiam alibi fautores sibi acquirere coepit, cum conc. vaticanicum eum peremptorie profligavit.

Quid de ista dogmatis obscuratione sentiendum est? numquit universalis ecclesiae conspiratio inde turbata est? Turbata utique est; ast cum antea per tot saecula plane universalis integram ecclesiam pervaserit, virtus hujus conspirationis per turbationem supervenientem enervari non potest. Id enim, quod universa ecclesia semel admisit, de fide est et, quod de fide est, immutabiliter verum manet.

1. Nihilominus vera doctrina semper vel tristissimis iis temporibus praedominata est. Ipse Gerson (*de potest. eccl. consid. 12*) conqueritur, etiam post concil. constant. inveniri, qui talia palam asserere non paverent: „tam radicum et, ut cancer serpens, tam midullitus imbibitum fuit hoc priscae adulationis virus letiferum“.

Post concilium constantiense mox florentinum utriusque ecclesiae consensu sollemniter inculcat: „Diffinimus, sanctam apostolicam sedem et romanum pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum pontificem romanum successorem esse b. Petri principis apostolorum et verum Christi vicarium, totius ecclesiae caput et omnium christianorum patrem ac doctorem existere; et ipsi in b. Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem ecclesiam a Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse (*D. 694*).

Declarationem vero clerigallicani vix editam, Innocentius XI per litteras in forma brevis (11. April. 1682) reprobavit (*D. 1322*), et Alexander VIII *constitutione „Inter multiplices“* eam cum reliquis articulis nullam esse et irritam declaravit. — Et quamvis in ipsa Gallia declaratio ista omnibus mediis per supremam potestatem saecularem urgeretur et defenderetur, multi nihilominus episcopi, plurimi sacerdotes et magna pars laicorum infallibilitati rom. pontificis ibi vel ante concilium vaticanum semper adhaesit; cf. Granderath *o. c. II 257 sqq.*

In reliquis *vero* orbis christiani partibus vera doctrina semper praedominabatur, imo vix non universaliter recepta erat, donec superveniente Döllinger cum paucis theologis turbulentis levis quaedam perturbatio denuo provocabatur.

2. Ut singulos quosdam theologos proferamus ex isto tempore, data opera infallibilitatem romani pontificis defendit s. Joannes a Capistrano in opere *de papae et concilii auctoritate*. — S. Antoninus vero in *Summa th. p. IV tit. 3 c. 3 § 5* inter alia etiam haec profert: „Quartum privilegium est, quod romanus pontifex dat auctoritatem et robur omnibus conciliis, et hoc patet ex praemissis: quia, si est unicum caput et princeps totius ecclesiae, habens super omnes plenitudinem potestatis, est solus potens facere statuta firma et perpetua tanquam ecclesiae fundamentum; sequitur, quod solus potest robo-

rare statuta conciliorum et firmare . . . Quicumque sentit, romanam ecclesiam non habere firmitatem immobilem et perpetuam, auferre conatur privilegia romanae ecclesiae a Christo ei tradita.¹⁾

Mox Sixtus IV inter sententias Petri de Osma etiam istam scandalosam et haeticam notat, quod „*ecclesia urbis Romae errare potest* (D. 730); et principes scholastici, quo tempore theologia reffloruit, antiquam veritatem sollemniter inculcabant eodem modo, quo olim s. Thomas; ita v. g. Suarez: „Veritas catholica est, pontificem definientem ex cathedra esse regulam fidei, quae errare non potest, quando aliquid authentice proponit universae ecclesiae, tanquam de fide divina credendum; ita docent hoc tempore omnes doctores; et censeo esse rem de fide certam“ (*de fide disp. V s. 8 n. 4*). Similiter et Bellarminus *de rom. pontifice IV c. 2*.

Loco multorum sit Petrus de Marca, qui cum prius gallicanismo faverit, moribundus haec dictavit: „Doctrina de infallibilitate papali unica est, quae in Italia, Hispania, in caeteris terris christianis docetur et accipitur, ita ut doctrina oppositae scholae parisiensis non sit nisi tolerata; etiam major pars theologorum et juristarum Galliae eam sequitur atque sorbonicam doctrinam ludibrio habet;“ cf. Pichler *Geschichte der kirchl. Trennung zwischen Orient und Okzident II p. 709*.

Et revera extra Galliam infallibilitatem tunc tenebant univers. lovaniensis, coloniensis, ingolstadiensis, wirceburgensis, pragensis caeteraequae, eamque retinebant celeberrimi canonistae, ut Schmalzgrueber, Reiffenstuel, Schmier, Layman. Cf. Van Laak *II 2 p. 33 sqq.*

§ 7. De relatione papae infallibilis ad reliquam ecclesiam.

I. Relata ad infallibilitatem papae reliqua ecclesia simpliciter passive se habet; neve unquam cum gallicanis admiseris, decreta pontificis olim infallibilia habita esse propter expressum vel tacitum assensum ecclesiae, qui illa comitari soleret. Arridebat haec theoria vel tempore concilii vaticani non paucis, eo quod

¹⁾ Ex hoc textu exceptioni isti subtrahitur fundamentum, quod nonnulli dicunt, s. Antoninum infallibilitatem romani pontificis dependentem declarasse a cooperatione concilii, nixi in alio loco sumpto ex eadem *Summa III tit. 22 c. 3 § 1*. Clarissime enim hic in nostro textu dicit: „romanus pontifex solus potest roborare statuta conciliorum“.

velut media intercedere videretur inter sententias duas extremas; est tamen intolerabilis.

1. Quaestionem juris quod attinet, theoria manifesto falsa est. Qua in re conferas, quae audivimus de Hormisda, de Coelestino, de Leone aliisque pontificibus; horum *enim* omnium decreta ad episcopos et ipsa concilia edita certe non ideo vera et infallibilia habita sunt, quia a conciliis admissa erant, sed ideo ab ipsis conciliis admittebantur et admitti debebant, quia ab illis pontificibus emissa vi auctoritatis supremi pontificis vera habebantur.

Apparet autem ista theoria vel in se absona: vanam et inutilem infallibilitatem pontificis reddit. Semper *enim* dubia moveri possent, num sufficiens ecclesiae consensus jam adsit. Merito conc. burdigalense a. 1850 ad papam haec scripsit: „Confitemur etiam iudicium rom. pontificis, ut sit ratum et firmum, non indigere assensu aliarum ecclesiarum; tali enim assensu expectato janua aperiretur pervicaciae novatorum, qui numquam sufficienter probatum aut manifestum contenderent ecclesiarum ipsos condemnantium sensum, ut funesta saepius constitit experientia.“

Praeterea Petrus ejusque successores infallibilitatis praerogativam acceperunt, non ut sustentarentur ab ecclesia, sed ut ipsi ecclesiam sustentarent, fratres confirmarent, pascere Christi oves.

2. Ansam huic theoremati praebebat, quod de facto semper definitionibus romanorum pontificum adjungebatur fidelium consensus. *Ast* haec conjunctio non desumenda est inde, quod accedente demum ecclesiae consensu decreta pontificum valorem nacta essent juridicum — id quod omni evidentiali historicae contrariaretur —; sed inde declaratur, quod divina ipsa providentia, quemadmodum disponit, ut Petrus infallibilis in docendo necessario quod verum est definiat, ita semper curat, ut ecclesia infallibilis in credendo, quae vera sunt et definita, etiam fide admittat.

Quare neque unquam timendum erit, romanum pontificem astaturum esse in suis definitionibus separatim a reliquo coetu fidelium vel episcoporum; semper enim Spiritus Sanctus efficiet, ut et episcoporum coetus romano pontifici unitate fidei se adjungat, et hic id definiat, quod in ecclesiae traditione continetur, quamvis in particularibus quibusdam ecclesiis obscuratum fuerit. Ipsa autem ecclesia periret, si vel in uno casu fideles in universum pastorem suum docentem non sequerentur; tunc enim pontifex jam non esset caput, neque primas ecclesiae; haec autem omnia per divinas promissiones impossibilia sunt.

Nere dicas: infallibilitatem teste Mt 28, 20 omnibus, qui in ecclesia praesint, datam esse; ergo non uni soli. — *Neque enim* ulla consequentia in argumento adest; et etiam omnibus pastoribus in ecclesia infallibilitas data est secundum certum quendam tantum modum et cum necessario ordine, quo se capiti suo conjungunt.

II. Etiam stante infallibilitate romani pontificis solius pro se sumpti, concilia oecumenica utilitatem vel et necessitatem quandam non amittunt. Aptiores enim ad veritatem revelatam inveniendam sunt omnes episcopi in unum collecti, quam solus pontifex; et cum omnis definitio infallibilis, utpote quae ex assistencia Spiritus fiat, diligentem inquisitionem humanam eamque eo majorem supponat, quo difficilior est res decidenda, peropportuna esse potest haec mutua episcoporum undique congregatorum collatio.

Accedunt considerationes practicae, unde definitionum conciliarium augetur auctoritas externa. Ex hac mutua collatione *nimirum* episcopi promptiores fiunt ad dogmata proponenda et tuenda; et subditi eorum paratiores erunt ad eadem amplectenda. Sollemnior *denique* modus definitionis tot venerandorum patrum magis movebit titubantium in fide mentes magisque confundet haereticorum perfidiam et contumaciam. Quare semper definitio conciliaris sibi retinebit majus quoddam robur externum prae definitione, quae a solo pontifice emittitur, quamvis quoad internum vigorem nulla plane intercedat differentia.

1. Inde inanis apparet ista exceptio. Antiquis temporibus ad controversias dirimendas ex toto orbe christiano synodi oecumenicae convocatae sunt, quamvis earundem celebratio tot et tantis obnoxia fuerit incommodis. Atqui hoc factum, tota antiquae ecclesiae historia, aenigma insolubile esset, si tunc temporis romanus pontifex iudex agnitus fuisset controversiarum infallibilis.

Resp: a) Potest *distingui major*: id factum est semper *ng.* quando magis proficuum aestimabatur *cc.* Persaepe enim jam tunc ad solum romanum pontificem recursus factus est: ita contra quartodecimanos, contra Origenis doctrinam, contra Pelagium etc.; cf. Hurter n. 430 c.

b) *Transmissa* maiore potest ex dictis etiam *negari minor*; concessa enim et agnita infallibilitate pontificis, conciliis manet sua utilitas vel et necessitas quaedam externa, praesertim cum magnae perturbationes ecclesiam commovent.

2. Eadem valent de concilio hierosolymitano. Tunc enim facta est „magna conquisitio“ (*Act 15, 7*) in populo; et ideo convenienter apostoli, quamvis singuli infallibiles, congregati sunt ad communem deliberationem.

Attamen in hoc concilio, ita urgent, quaestio de legalibus tunc discernenda peremptorie dirempta non est a Petro, sed communi concilio secundum Jacobi sententiam! — Quid inde sequitur? numquid ne Petrus quidem infallibilis fuerit? *Insuper* animadvertite, quod resolutio quidem secundum formam a Jacobo propositam demum exarata est; concilium tamen prae omnibus determinavit Petrus, qui ab ipso initio concilii ante Jacobum haec verba auctoritate plena protulit: „Viri fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire gentes verbum evangelii et credere . . . Quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri neque nos portare potuimus?“ Jacobus vero nil praestat nisi quod approbat, quae Petrus proposuit, addens rationes ex sua parte iudicio approbativo. — Si additamenta quaedam deinde auctore Jacobo facta sunt, haec certe propositioni Petri ab initio factae contraria non sunt et ut fructus deliberationis conciliaris considerari debent. Cf. Scheeben „*Neue Erwägungen*“ V.

3. Sed ecce quae romani pontifices per epistulas jam ordinaverant, a conciliis in examen vocata sunt; *atqui* quae adhuc in examen vocantur, non habentur ex sese infallibiliter vera. — *Distingues*: epistulae pontificum examini submissae sunt approbativo (i. e. examini, quod solum inquirat in veritatis propositae fundamenta, ambitum, sensum, ut clarius renitescat. .) *cc.* examini dubitativo (a quo reprobatio vel approbatio dependeat) *ng.*¹⁾

a) Neve de alio examine cogitaveris, cum apud Leonem M. (*ep. 120*) haec legeris: „Gloriamur in Domino, qui . . . quae nostro ministerio prius definierat, universae fraternitatis irretractabili firmavit assensu“; vel quae mox *ib.* sequuntur: „Ipsa quoque veritas et clarius renitescit et fortius retinetur, dum, quae fides prius docuerat, haec postea examinatio confirmarit“.

¹⁾ Cf. Hurter o. c. I n. 433; 419 c.

α) Quoad *prius illud* statim animadvertas, Deum ipsum jam ministerio Leonis definiisse, quae hic concilio proposuerat; ideoque jam ante deliberationem concilii haec firma et irretractabilia fuisse. — Quoad *alterum* pariter notabis, quod quae a concilio confirmanda erant, fides jam prius per Leonem docuerat; unde totum concilii examen id spectat, „ut vincatur adversitas“, et ut ita exerceatur „inferiorum libertas“, ut tamen „servetur summorum auctoritas“ (*Leo ib.*)

β) In genere vero constat, Leonem nunquam ullum examen vere dubitativum de epistula sua permissurum fuisse. Ipse enim *ad Pulcheriam imper.* haec scripserat: se legatos misisse, „datis etiam ad venerabilem synodum congruentibus scriptis, quibus fraternitas advocata cognosceret, quam formam servare in dijudicatione deberet, ne ulla temeritas aut fidei regulis aut canonum statutis aut benignitatis remediis obviret“ (*ep. 95, 1*). — Similiter ante ecclesiae consensum *ep. 34, 2* ad Julianum coënsensem scripsit: „Ad fratrem nostrum Flavianum sufficientia pro qualitate causae scripta direxi, quibus et vestra dilectio et ecclesia universa cognoscat, de antiqua et singulari fide, quam indoctus impugnator incessit, quid divinitus traditum teneamus et quid incommutabiliter praedicemus.“ Unde Leo neque putavit concilium hac in re per se omnino esse necessarium (*ep. 37*) neque in ipso concilio de fide voluit moveri quaestionem, acsi dubia vel anceps esset doctrina ab ipso proposita. — Idem et patres concilii agnoverant, ex quibus „Cecropius dixit: „Emerse- runt, quae ad Eutychen pertinebant, et super iis forma data est a sanctissimo archiepiscopo romanae urbis, et sequimur eum et epistulae omnes subscripsimus“. Reverendissimi episcopi clamaverunt: Ista omnes dicimus; sufficiunt quae exposita sunt, alteram expositionem non licet fieri“ (*Hard. II 286*).

γ) Utique in ipso concilio quidam episcopi vere dubitaverant; de his ipse Leo *ep. 28 ad Flav.* dixerat: „Ne aliarum sedium ad eam, quam ceteris omnium Dominus statuit praesidere, consensus assentatio [i. e. adulatio] videretur aut alia quaelibet subrepere posset adversa suspicio, inventi prius sunt [i. e. illyriciani et palaestini], qui de iudiciis nostris ambigerent“. *Ast* audias Leonem etiam declarantem, hos nonnullos a dissensionis incitatos auctore ad contradictionum bella prosiliisse“. Cf. Hurter n. 433 notam.¹⁾

¹⁾ Qua reverentia rom. pontificum epistulae semper a conciliis receptae sint, Nicolaus I nobis enarrat in *ep. 98 ad Michael. imp.*, ubi postquam de corruptione et suppressione propriae suae epistulae ad synodum tunc datae conquestus est, ita pergit: „Vere in synodis prisco tempore collectis non sic actum fuisse nonnullorum gesta conciliorum demonstrant; in illis enim apostolicae sedis scripta non sub occulta-

b) Ceterum et hic animadverti potest, quod argumentum nimium et certe aliquid falsum probaret, scil. vel ipsa concilia oecumenica eorumque decreta non esse infallibilia, cum et haec tum a conciliis particularibus tum a conciliis oecumenicis subsequentibus examini simili subjecta sint; cf. Hurter n. 406, 2.

III. Nunc exurgit quaestio, num existente iam infallibili supremo pontifice et existente infallibili etiam concilio oecumenico, jam adsint duo infallibilitatis subjecta distincta necne. — In hac re a limine quaestionis attende, duas propositiones omnino respuendas esse: *unam*, quod papa solus per se et separatim a concilio sive a consensu reliquorum episcoporum non sit infallibilis; *alteram*, duo nimirum esse subjecta infallibilitatis adaequate distincta, romanum pontificem ex una parte, coetum episcoporum prorsus a pontifice separatum ex altera parte.

Remanet igitur quaestio tantum haec, utrum affirmari possit duplex infallibilitatis subjectum inadaequate distinctum: pontificem solum, et concilium oecumenicum cum suo capite debito modo conjunctum. *Aliis verbis* quaeritur, *num* solus pontifex immediate illam Spiritus Sancti assistentiam definiens experiatur, quae ad infallibilitatem requiratur, *an* Spiritus Sanctus reliquos quoque ecclesiae antistites immediato suo influxu tangat, ut ex communi deliberatione ad infallibilem definitionem procedant. — Et in hac quaestione catholici auctores dissentiunt usque ad praesentem diem: nonnulli asserunt, unum tantum esse ejusmodi subjectum (Palmieri, Straub), alii duplex potius subjectum inadaequate distinctum retinere volunt (Hurter, Scheeben, Pesch).

1. Veritati propius accedere videntur auctores alterius sententiae; eorum rationes optime collegit Pesch n. 459, 5. Praecipuas et nos paucis exhibeamus.

tionis modio tegebantur, sed ut omnibus, qui erant in domo dei, lucent, in propatulo ponebantur et, ut, si qua turpitudine vel macula in fidei pulchritudine a quolibet tentaretur induci, facile pateretur, ac si specula in omnibus habebantur et quasi quaedam rectitudinis formula, qua imprimi cetera possent, posita colebantur.

✓ a) Qui Petrum constituit confirmatorem fratrum et firmum ecclesiae fundamentum, dicens: „*tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam*“, dixerat etiam ad apostolos: „*quaecunque alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo*“, et: „*ecce ego vobiscum [praedicantibus] sum usque ad consummationem saeculi*“. Ita distinctae sunt promissiones infallibilitatis, quae dantur a Christo collegio apostolorum ut collegio perenni usque ad consummationem saeculi et quae dantur Petro ut primati. Unde sicut duplex adest subjectum promissionum, ita adest duplex subjectum rei promissae i. e. infallibilitatis, non adaequate, sed inadaequate distinctum, quia in collegio apostolorum simul comprehenditur necessarium ejusdem caput et primas, sine quo constitutum non esset ut oportet.

Neque igitur valida est argumentatio, quam tempore concilii vatic. nonnulli protulerunt: Nisi papa esset infallibilis, ne concilium quidem esset infallibile; nam concilium ideo est infallibile, quia papa in concilio definiens est infallibilis. Posset enim concilium (cum pontifice) infallibile esse, etiamsi summus pontifex per se infallibilitatem non haberet.

✓ b) Ipsum conc. vaticanum doctrinam eandem insinuare videtur; ubi s. IV c. 4 docet: summum pontificem „*ea infallibilitate pollere, qua divinus redemptor ecclesiam suam in definienda doctrina de fide et moribus instructam esse voluit*“ (Denz. n. 1839). Comparatur nimirum infallibilitas pontificis ex cathedra definientis cum infallibilitate ecclesiae definientis: haec supponitur et ut terminus comparisonis assumitur, illa formaliter ex hac declaratur et illustratur. Si autem solus pontifex in ecclesia definiente per se esset infallibilis, idem per idem declararetur: pontifex nimirum definiens ea infallibilitate pollet, qua pontifex definiens pollet.

Haec tamen ratio non ita firma esse videtur. Etenim neque in sententia adversariorum major tautologia haberetur, quam quae in omni praedicatione rem definiente invenitur, et potest idoneus sensus talis supponi: Constat ecclesiam esse infallibilem; et haec ipsius ecclesiae infallibilitas praecise in infallibilitate pontificis eidem ecclesiae facta est.

✗ c) Videtur idem sequi ex communi theologorum principio, quod pontifex infallibilitatem suam cum aliis communicare non potest, quod celebritatem quandam nactum est in causa Galilei. Ergo neque episcopis in concilio congregatis eandem communicare poterit. Quodsi igitur hi nihilominus infallibiles sunt, infallibilitatem non demum mediante supremo pontifice, sed tanquam distinctum subjectum immediate a Deo habebunt.

✗ d) Suppone denique supremum pontificem simul cum reliquis episcopis in concilio praesentem esse, et simul cum ipsis suf-

fragium ferre per simplex *Placet*. Deinde per simplicia suffragia tota definitio perficeretur, quin pontifex proprio suo modo infallibilitatem exercuisset, definiens nimirum ex cathedra; si igitur infallibilitas adest, quin pontifex proprio suo modo eam exercuerit, distincto et diverso modo a concilio habetur. Neque enim *Placet* pontificis in hoc casu apte vel necessario definitio cathedralis diceretur. — Similis casus invenitur, cum pontifex documentum non ea auctoritate emittit, qua jam ex sese infallibilitate gaudeat, ut factum est cum syllabo Pii IX, et id deinde ex accedente consensu universalis episcopatus indolem admittit declarationis infallibilis.

e) Adde, quod in hac sententia episcopi melius intelleguntur esse veri iudices fidei, et merito uti potuisse formula ista antiquis consueta: „*definiens subscripsi*“; cf. Hefele *Konziliengeschichte I 18 sqq.*

Per se autem intellegitur, quod summus pontifex cum reliquo coetu episcoporum semper actu docere debet, sive ante concilium jam normas proposuerit, sive in concilio cum reliquis suffragium tulerit, sive concilium peractum confirmaverit. Neque enim ullum corpus organicum sine capite debito modo agere potest.

2. Rationes vero aliorum auctorum magna ex parte nimis ex statu quaestionis excidunt inquirentes fere, num etiam episcopi sine summo pontifice (abstrahendo ab ejus cooperatione) infallibiles dici queant; id quod certe impossibile est. — Habent tamen et ipsi rationem pro sententia sua eamque sat bonam.

a) Petrus a Christo sub metaphora petrae fundamentum constitutus est totius ecclesiae, confirmator declaratus est omnium fratrum et pastor ovium. *Atqui* ad totam ecclesiam, ad fratres et oves omnes etiam episcopi pertinent, sive dispersi sunt per orbem sive in unum collecti. *Quare* et ipsi non sunt firmi nisi in quantum in Petro fundamentum sumunt, ab ipso confirmantur, ab ipso pascuntur.

Si *e contrario* provocant ad alteram classem textuum, quibus Christus omnes apostolos alloquitur iisque simile donum promiserit v. g. *ego vobiscum sum omnibus diebus*, hi auctores respondent, quod haec verba ex subjecta materia intellegenda sunt de collegio eo ordine disposito, quo eidem jam ex voluntate Christi praepositus sit pastor Petrus, qui et ipsum collegium fratrum infallibiliter dirigat.

Possunt tamen fautores prioris sententiae adhuc insistere rationi, quod Christus apud *Mt 28* per totum sermonis contextum ipsum corpus apostolorum directe respiciat; et quod hoc supposito iste ordo capitis ad corpus sufficienter servatur, eo

ipso, quod capitis est, convocare, dirigere vel et confirmare decreta conciliorum; et quod per rationem allatam non excluditur, quominus Spiritus Sanctus assistentiam suam praebet immediate toti corpori cum capite collecto, quin ipsa assistentia in signo rationis priori per caput quodammodo pertranseat. Terminus hujus assistentiae deinde esset ipsa socialis cooperatio, ut aptae rationes in congregationibus undecunque proferantur, opportuna deliberationes a patribus adferantur, animi recte disponantur ad veritatem bene cognoscendam et suffragiis denique affirmandam. — Qui aliter sentiunt, sine ratione sufficiente duplicem assistentiam in ipso concilio distinguere debent: unam specialissimam, quae immediate non fiat nisi summo pontifici, alteram minorem specialem tantum, quae episcopis sive corpori concilii fiat.

b) Reliquae rationes hujus alterius sententiae revera nullius pretii sunt; ita ea, qua dicunt confirmationem romanorum pontificum esse absolute necessariam, vel si altera sententia vera esset, ipsum summum pontificem conciliorum decretis teneri etc.

Neque enim semper necessaria erit confirmatio subsequens, v. g. quando supremus pontifex in ipso concilio praesidens suffragium jam tulerit; cum vero non adfuerit, certe confirmatio requiritur, quia episcopi sine papa concilium vere oecumenicum nondum constituunt et capitis cooperationem necessario requirunt. — Similiter intellegitur, papam obligari nequire decretis conciliorum, quibus ipse nondum cooperatus sit; ubi primum vero decreta conciliorum sub omni ratione perfecta sunt, summus pontifex iis tenetur, ut simplex fidelis.

c) Hi demum, qui unum tantum subjectum infallibilitatis admittunt, ulterius loqui non possunt nisi *de duplici modo*, quo una eademque infallibilitas se manifestet: *uno simpliciore*, cum pontifex per se solus definiverit, *altero sollemniori*, cum convocato concilio docuerit.

§ 8. Exceptionibus ex historia factis satisfi.

Contra factum, ajunt adversarii, non valet argumentum; *atqui* ex historia scimus, nonnullos romanos pontifices a vera fide aberrasse. *Ergo* actum est de infallibilitate papae. Audiamus igitur, quae ex historia ab adversariis congerantur.¹⁾

¹⁾ Rerum quoad singulas difficultates concatenationem hic, brevitati consulentes, ex historia ecclesiastica notam vel hauriendam esse supponimus et brevem communiter insinuabimus atque pressam enodationem.

Possumus autem inquisitioni nostrae cum Hurter (n. 435) hanc optimam animadversionem praemittere: „Admiranda est divina providentia, quae tot saeculorum lapsu ita apostolicam protexit sedem, ut, dum reliquae sedes patriarchales misere lapsae sunt in errores, haeresim, schisma, romana sedes impervia fuerit omni haeresi adeo, ut adversarii ex tot pontificibus vix uni erroris maculam inurere possint, a qua tamen et hic [nimirum Liberius] pronuntiandus est liber.“

1. Liberius papa († 366), ajunt, formulam arianam et haereticam nominis subscriptione approbavit.

Resp: a) Factum ipsum non videtur omnino certum; sed vel eo admissio — b) non constaret nisi quod minis et vi adactus formulae demum subscripserit ambiguae, quae et in sensu orthodoxo et in haeretico sensu intellegi posset.

In forma distinguas: Subscripsit formulae ex sese haereticae *ng.* formulae ambiguae *subd:* et hoc fecit sponte et docens ex cathedra *ng.* fecisset hoc ex illata vi oppressus et ut libertatem pro sua persona recuperaret *tr.* — Largiora legas de San 165* *sqq;* Marx *Lehrbuch der Kirchengeschichte* 154.

2. Zosimus († 419), ajunt, de causa Pelagii et Coelestii ad episcopos Africae scribens hos haereticos laudavit ut eos, qui „*nunquam . . . a veritate catholica fuerint avulsi*“. Ast hi certo certius jam peccatum originale negaverant, vel in ipso libro, qui tunc in trutinam vocatus erat.

Resp: a) Zosimus Coelestium non solum ex libro ipsius dijudicavit, sed ex processu informationis, postquam eum frequentibus interrogationibus et responsis adegit, ut „se litteris . . . Innocentii, quibus de hac re dubitatio tota sublata est, consentire responderit“. Sed et in ipso libello suo Coelestius haec verba praemisit: „Si forte ut hominibus quispiam error ignorantiae obrepsit, vestra sententia corrigatur“. Optimam igitur voluntatem Coelestius quemadmodum et Pelagius ostendit, et inde jam s. Augustinus in hac re Zosimum excusat dicens: „Voluntas emendationis, non falsitas dogmatis approbata est“.

b) Merito igitur *distg:* Zosimus falsas Coelestii doctrinas explicite et ex cathedra loquens approbavit *ng.* bonam voluntatem, quam Coelestius saltem simulavit et ex qua for-

malis haereticus certe non fuisset, defendit *cc.* et *ng. suppositum*, internum hominis animum objectum esse infallibilitatis. Cf. Hurter *opusc. XVIII p. 183 sqq.* — *Ceteroquin* responsum Zosimi definitivum non erat; reliquit enim rem in eo statu quo invenit, donec africanorum sententiam audivisset; cf. Marx *Kirchengeschichte* § 38, 3b.

3. Dicunt: Hormisdas († 523) et Joannes († 535) sibi invicem contradixerunt: cum *ille* scythas monachos repulerit formulam istam praedicantes: *unus de SS. Trinitate crucifixus est*; *alter* eandem formulam admiserit. Unus igitur a vero aberravit.

Resp: Dist. priorem partem antec.: Hormisdas formulam ipsam reprobavit *ng.* censuit moribus et importunitati monachorum non esse obsecundandum, et ideo a formula ista approbanda simpliciter se abstinuit *cc.* *Cc. alteram partem antec. et ng. illationem.* — Cf. Marx *l. c.* § 40, 3.

4. Vigilius papa († 555), ajunt, initio tria capitula tanquam orthodoxa agnovit, postea eorundem damnationi assensit. *Ergo* semel erravit.

Resp: Vigilius numquam tria capitula ut orthodoxa agnovit, sed eorundem damnationem prius ut minus opportunam recusaverat. De hac opportunitate postea persuasus, eorundem condemnationi expressae assensit.

Quare *distg. antec.:* Vigilius ex rationibus prudentiae prius noluit capitula condemnare actu explicito, quae post reprobavit *cc.* prius illud ipsum approbavit, quod postea reprobavit *ng.* — Cf. Marx *l. c.* § 40, 4.

Instant: Multi episcopi occidentales damnationem non agnoverant; *ergo* implicite et ipsam infallibilitatem denegabant. — *Resp:* Hi episcopi et concilium oecumenicum reprobabant; neque ex errore vel inoboedientia singulorum quorundam episcoporum quidquam sequitur. *Insuper* episcopi isti errore quoad factum laborabant, decreta concilii V esse contra definitiones concilii chalcedonensis; et ita idem non erat, quod ipsi impugnabant, et quod Vigilius definiverat.

5. Graviorem difficultatem desumunt ex iis, quae cum Honorio papa († 638) acciderunt. Honorius, ajunt, negavit duas in Christo voluntates duasve operationes esse asserendas. *Atqui* dogma fidei est, duas in Christo esse voluntates duasque operationes. *Ergo* erravit in fide, id-

que in litteris ex officio ad Sergium patriarcham datis i. e. ex cathedra docens.

Resp: De quaestione nostra notat Döllinger (*Papstfabeln* p. 147): „Ab anno 1650 omnis theologus alicujus nominis hanc sibi quaestionem tractandam assumpsit, de qua 130 annorum spatio plura scripta prodierunt, quam de ulla alia quaestione historiam ecclesiasticam spectante totis 1500 annis retroactis“. Brevitati consulentes dicamus, quae necessaria sunt.

A. Praeprimis negamus suppositum, scriptis Honorii definitionem ex cathedra factam contineri; qua de re facile tibi persuadebis.

a) *Id inprimis* ipse Honorius expresse declarat dicens v. g. *ep. 2:* „Auferentes ergo, sicut diximus, scandalum novellae adinventionis, non nos oportet unam vel duas operationes definiennes praedicare“. Rem potius ad modum loquendi pertinere, et ideo grammaticis relinquendam esse, *ep. 1* fatetur: „Utrum autem propter opera divinitatis et humanitatis una an geminae operationes debeant derivatae dici vel intellegi, ad nos ista pertinere non debent, relinquentes ea grammaticis, qui solent parvulis exquisita derivando nomina venditare“. — Et rationem etiam addidit hujus silentii in *ep. 2:* „Non oportet ea convertere ad dogmata ecclesiastica, quae neque synodi examinaverunt neque canonicae auctoritates visae sunt declarare: ut unam aut duas operationes audeat quis in Domino Jesu Christo praedicare, quas nec apostolica scripta neque synodica iudicia cernuntur definivisse“. Ergo manifesto Honorius nihil definire voluit.

b) *Neque* Sergius ipse fidei definitionem postulaverat, sed tantum silentii oeconomici approbationem quoad voces unius vel duplicis operationis. — c) *Unde* circa hanc rem jam consensus theologorum gravissimorum praevaluit non solum romanorum, sed et gallicanorum.

B. Insuper, quamvis ipsa difficultas in se considerata plene soluta jam sit, jure merito negamus, Honorium quidquam falsi docuisse. *Ast* quaesiveris statim: quo jure? nonne ipse expresse in *ep. 1* declarat: „Unam voluntatem fatemur D. N. J. Christi“? nonne de duabus operationibus loqui, satis ineptum ipsi videbatur?

✠ *Hoc ultimum distinguas:* Negavit in una Christi persona esse duas voluntates physice et cum duplici natura distinctas (*divinam et humanam*) *ng.* negavit in humana ipsa natura Christi duas esse sibimet oppositas voluntates, vel voluntatem humanam unquam quoad id quod voluit a voluntate divina differre potuisse *cc.* — Idem repetas de operationibus.

Haec distinctio autem facile probatur: a) *Ex ipsis Honorii verbis.* Ipse enim *ex una parte* duas voluntates physice distinctas clarissime professus est, in *ep. ad Sergium* inter alia haec proferens: „Utrasque naturas in uno Christo unitate naturali copulatas, cum alterius communicatione operantes atque operatrices confiteri debemus, et divinam quidem quae Dei sunt operantem, et humanam quae carnis sunt exequentem, non divise, neque confuse aut convertibiliter, Dei naturam in hominem et humanam in Deum conversam edocentes, sed naturarum differentias integras confidentes“; alia cf. Hurter n. 436 e.

X *Ex altera parte* unitatem moralem assertam voluit, qua voluntas humana in operationibus suis a divina non divergeret; id quod *ex priori ep.* manifestum est, ubi declarat: „Profecto a divinitate assumpta est nostra natura, non culpa: illa profecto, quae ante peccatum creata est, non quae post praevaricationem vitiata, quae repugnaret legi mentis ejus... Nam lex alia in membris aut voluntas diversa non fuit vel contraria salvatori, quia super legem natus est humanae conditionis“.

b) Idem confirmatur *testimoniis externis*, quale praeclarum est ipsius Joannis Samponi abbatis, quem in conscribendis literis adhibuit Honorius; de quo s. Maximus in *disp. cum Pyrrho*: „Quis fide dignus, ait, istiusmodi epistolae interpres, is qui eam *ex persona* Honorii scripsit, cum et adhuc vitae superstes sit, ac qui cum aliis suis virtutibus pietatis dogmatibus omnem occidentem illustrat, an ii qui Constantinopoli loquuntur, quod in mentem venit?“ — „Hic igitur ipse, ita prosequitur Maximus, cum ad sanctum Constantium imper. *ex persona* rursus s. Joannis papae de hac epistula scriberet, dixit: „Unam voluntatem diximus in Domino, non divinitatis ejus et humanitatis, sed humanitatis dumtaxat“. Cum enim Sergius scripsisset, quod quidam duas voluntates in Christo contrarias dicerent, respondebit: unam voluntatem diximus Christum, non duas contrarias voluntates habuisse, carnis scil. et spiritus, sicut nos habemus post

peccatum, sed unam tantum, quae naturaliter ejus humanitatem insigniret" (*Migne PG 91, 327*).

Simile testimonium fert Joannes IV, de quo cf. Hurter n. 436 b. — Sed et Agatho, qui alioquin non toties et tam sollemniter in sua *ad Constantinum imp.* epistula inculcaret, romanam ecclesiam „numquam a via veritatis in qualibet erroris parte deflexam esse“.

C. Restat tamen difficultas *ex parte* ipsius concilii VI, quod Honorium praecise ut haereticum damnavit, declarans inter alia haec: „Superfluas vocum novitates et harum adinventores procul ab ecclesiasticis septis abicimus Theodorum etc., et cum iis Honorium, utpote qui eos in his secutus est“ (*Mansi XI col 666*); unde etiam identidem patres istius concilii conclamabant: „Honorio haeretico anathema!“ Qua in re haec ex ordine considerabis.

a) Decreto legitimo et formaliter conciliari concilium illud Honorium certissime non damnavit tanquam haereticum, qui falsa sive ex cathedra sive alio modo docuerit. Cum enim patres concilii modo conciliari de Honorio non potuerint judicare nisi consentiente sede apostolica,¹⁾ ejus condemnatio erit legitima et authentica, quatenus ab hac sede confirmata est. Atqui haec sedes, in qua tunc praesidebat Leo II, damnationem concilii quoad Honorium non approbavit, nisi quod hic officium suum aliquatenus neglexerit, nullatenus vero ac si ipse formaliter haereticus fuisset.

Ita enim Leo ipse *ad Hispaniae episcopos* scripsit de hac re: „Aeterna condemnatione multati sunt Theodorus, Cyrus, Sergius etc. cum Honorio, qui flammam haeretici dogmatis non, ut decuit apostolicam auctoritatem, incipientem exstinxit, sed negligendo confovit“. Et in *eadem ep.* adjunxit: „Haec sancta ecclesiarum omnium mater apostolica sedes usque ad victimam desudavit semper et desudat, et prius animam a corpore temporaliter deligit sequestrari, quam prodicione sacrilega se a confessione veridica pro temporali delectatione vel afflictione sejungi“ — „semper“ ita egit apostolica sedes, ait Leo; ergo et in Honorio.

Perinde idem Leo rem in epistula *ad imp. Constantinum*, qua concilium illud confirmavit, exprimit dicens: „Hanc apostolicam

¹⁾ Cf. Hadriani II *ep. in conc. oecumenici VIII act. 7 lectam*; *Mansi XVI 126*.

ecclesiam non apostolicae traditionis doctrina lustravit, sed profana prodicione immaculatam maculari permisit" (*M PL 96, 408*) i. e. non propria actione maculavit, sed ansam praebuit, ut alii haeretici eam sinistra interpretatione macularent. — In eundem demum sensum etiam *ad Hervigium regem* conqueritur, quod Honorius „immaculatam apostolicae traditionis regulam, quam a praedecessoribus suis accepit, maculari consensit" (*M PL 96, 419*).

Authentice igitur per concilium Honorius damnatus est tanquam fautor haeresis, non ut haeticus formalis vel magister haeticae doctrinae.

b) Quid vero nunc de patribus ipsis illius concilii, qui 174 in ultima sessione erant? Saltem ipsi auctoritate privata existimasse videntur, Honorium papam errasse; ergo romanum pontificem non esse infallibilem.

a) Quoad hanc quaestionem sunt auctores, qui facile concedant, episcopos illos revera hac in re aberrasse; neque tamen inde, quod „patres orientales putarint damnari posse ut haeticum romanum pontificem, consequens esse, id esse tenendum" (*Palmieri de rom. pont. p. 737 sqq*); similiter episcopos in latrocinium ephesinum congregatos etiam atrociora praetendisse. Addunt *tamen* condemnationem illam vel ex mente ipsius concilii non cadere in papam ex cathedra definientem, sed minore quadam auctoritate docentem. — Similiter et *Grisar Kirchenlexicon VI 256*.

Quod vero concilium cum tanto rigore in Honorium in-
vectum sit, variis rationibus explicant: *tum* inde, quod haeretici monothelitae litteris Honorii in sensu suo large abusi sint, *tum* etiam inde, quod patres illius concilii, omnes fere orientales, zelyptia quadam erga romanum pontificem affecti fuerint, quae etiam eo augeretur, quod tunc omnes fere patriarchas suos ut haeticos damnare debuerint: Cyrum alex., Sergium, Pyrrhum, Petrum CP, Macarium antiochenum. Ipsos sic satisfactiunculam quandam appetivisse inde, quod romanum pontificem simili opprobrio dehonestare possent.

β) Alii auctores *e contra* defendunt, et ipsum concilium non alio sensu Honorium condemnasse, atque Leo papa eorum decreta confirmavit: quod nimirum Honorius non quidem haeresin docuerit, sed negligendo confoverit. Pro sua sententia stabilienda dein hi auctores ostendere nituntur, quod vox „haeticus" tunc temporis latiore quoque sensum eum permisit, ut eum significaret, qui haeresin sive profiteretur sive foveret. Similiter et alios modos loquendi in actis concilii istius occurrentes distinguunt. De hac re cf. *Van Laak II 2 p. 72 sqq*. — Responsum hoc alterum tamen aliquantulum difficile remanet.

6. Zacharias papa (a. 748) existentiam quidem antipodum negavit (*in ep. ad Bonifatium*): attamen non absolute, sed sub eo respectu, quod hi ex Adamo non essent orti.

7. Nicolaus I. († 867) in *responso ad bulgaros* edito de baptismo a quodam judaeo administrato haec declarat: „Hi profecto, si in nomine ss. Trinitatis vel tantum in nomine Christi, sicut in *actibus apostolorum* legimus, baptizati sunt (unum quippe idemque est ut s. Ambrosius exponit), constat eos non esse denuo baptizandos“. Atqui baptismus sub invocatione unius divinae personae nunc communiter invalidum habetur. Ergo erravit.

Resp: a) Supponamus nunc Nicolaum revera sententiae erroneae fuisse: profecto quoad hoc punctum responsionis suae definitionem ex cathedra emittere noluit; interrogatus enim proxime de ministro baptismatis (utrum nimirum judaeus valide baptizare possit), data opera hanc quaestionem diremit. Quae addidit de forma baptismi, tanquam obiter et incidenter dicta merito considerantur.

b) Ceterum sunt theologi, qui phrasin istam *in nomine ss. Trinitatis vel tantum in nomine Christi*, non intellegant de forma baptismi, sed de auctoritate ex qua baptismum quis contulerit; et sic baptismus, quod quis ministrare velit sub auctoritate Trinitatis vel ex auctoritate sive institutione Christi, revera idem est. Sensus hic apte ex modo loquendi aliorum documentorum vetustiorum confirmari potest; cf. Straub n. 1029.

8. A compluribus romanis pontificibus ordinationes ab haereticis et schismaticis (vel et simoniacis) factae aut reiterabantur aut simpliciter irritae declaratae sunt. Atqui hoc iterum sine haeretica praesumptione fieri non poterat.

Resp: De hac re accurate agere, ad alium locum pertinet; hic brevissime indicabimus, quae responderi possint. Si ordinationes in illis documentis pontificis irritae declarantur, irritae non necessario idem est ac invalidae, et ibi nil aliud significat nisi quod ejusmodi ordinationes effectibus juridicis destitutae maneant. Consequenter pleraeque, quae dicuntur reordinationes, non erant verae ordinationis iterationes, sed tantum ritus et caeremoniae, quibus clerici, valide quidem sed illicite ordinati, in foro externo rehabilitati et suae dignitati restituti sunt. — Praeterea aliquot etiam verae reordinationes a romanis quoque

pontificibus factae sunt temporibus quibus homines maxime indigni in sede romana sederint. *Ast* hae non ex ratione ulla dogmatica factae sunt, sed propter passiones politicas et ex odio personali. Numquam *vero* decretum dogmaticum de necessitate vel liceitate talium reordinationum ab ullo pontifice prolatum est.

9. In decretalibus Gregorii IV. *tit 19 c. 7* epistula Innocentii III ad ferrariensem episcopum commemoratur, ex qua „praedecessor“ aliquis Innocentii conjugii catholico in casu haeresis compartis novum permiserit matrimonium. Iste *igitur* praedecessor erravit in re fidei, circa indissolubilitatem nimirum matrimonii.

Resp: Quidquid est de facto illo, de quo ipso propter defectum documentorum accuratius judicare non possumus, praedecessor ille, etsi novum matrimonium permisisset, certe in casu isto definitionem ex cathedra non edidit. Verba, quibus Innocentius rem commemorat, sunt haec: „licet quidam praedecessor noster sensisse aliter videatur.“ — *Neque* ex assumptione hujus responsi inter decretales quidquam deduci poterit quoad valorem istius, acsi auctoritate ecclesiae firmatum esset. *Etenim* simul cum ipso hoc responso etiam sententia opposita Innocentii ibidem invenitur.

10. Nicolaus III docuit, Christum perfectissimam exercuisse paupertatem neque quidquam proprii possedisse; Joannes XXII e contra hanc sententiam ut haereticam damnavit. *Ergo* iterum unus erravit.

Resp: Distinguas: Nicolaus docuit, Christum semper perfectissimam paupertatem exercuisse, numquam quid proprii possedisse *ng.* nonnunquam hoc perfectissimum paupertatis exemplum dedisse *cc.* — Joannes e contra sententiam damnavit, qua Christus semper perfectissime pauper fuerit, vel ne usum quidem rerum consumptibilium habuerit *cc.* sententiam quam tenebat Nicolaus *ng.* De hac quaestione cf. *Kirchenlexikon*² sub v. *Armut.*

11. Idem Joannes XXII existimavit, animas justorum in coelum receptas ante ultimum iudicium visione Dei intuitiva carere. *Sed* hanc doctrinam tenuit vel permisit solum ut homo privatus; jamjam moribundus eam expressius rejecit. — Ipsam controversiam hac in re Benedictus XII visionem asserens peremptorie diremit.

12. Eugenius IV in *decreto pro armenis* haec declarat: „Sextum sacramentum est ordinis, cujus materia est illud, per cujus traditionem confertur ordo,

sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino et patenae cum pane porrectionem^a (D. 701). Sed si hoc decretum verum esset, merito jam dubitaretur de valore omnium ordinationum in universa ecclesia; neque enim ejusmodi traditio in usu erat ab antiquissimis ecclesiae temporibus.

Resp: Eugenii instructio certe non erat constitutio dogmatica vel definitio circa essentiam sacramentorum, sed potius institutio practica per modum catechismi vel ritualis romani. Finem autem sibi proposuit, ut per eam certam uniformitatem procuraret per universam ecclesiam quoad praxin et liturgiam sacramentorum; unde ea, quae ubique jam per se in usu erant, silentio praetermittens inadaequate se exprimebat. Impositionem nimirum manuum, in qua essentia hujus sacramenti vere ponitur, armeni per se in collatione ordinum adhibebant; unde hanc expressius inculcare non debebat; — traditionem instrumentorum neglegebant; hanc ab iis addendam esse uniformitatis gratia, inculcat.

Quare *distingues*: Eugenius erravit in constitutione dogmatica definiens, quid sit de essentia sacramentorum *ng.* in edenda institutione practica *subd*: si verba ejus, ut jacent et in abstracto sumpseris *tr.* si sensum verborum ejus rite ex adjunctis perpenderis *ng.*

13. Sixtus V in bulla, quam editioni Vulgatae suae praemisit, provocans etiam ad infallibilitatem ipsi in Petro factam, gloriatur se lectiones optimas sacri textus jam exhibere. Successor ejus ipsam editionem revocavit, multaque emendavit in ea.

Resp: Sixtus V in bulla *Aeternus ille* (d. d. 1 Mart. 1589) nullatenus enuntiavit, editionem suam Vulgatae mendis et imperfectionibus carere; imo hoc ipse permisit declarans eam „emendatam esse *prout optime fieri potuit*“, non utique absolute, sed sub datis circumstantiis. Nihil nimirum aliud voluit, nisi ut vindicaret editioni suae eam authenticam, quam concilium tridentinum Vulgatae adscripsit, dicens sub provocatione ad infallibilem suam auctoritatem: „Ex certa nostra scientia deque apostolicae potestatis plenitudine statuimus ac declaramus eam vulgatam editionem, . . quae pro authentica a concilio tridentino recepta est, sine ulla dubitatione aut controversia censendam esse hanc ipsam, quam nunc evulgamus“. Authentica *vero*, quam concilium tridentinum vulgatae editioni adscripsit, non est perfecta, sed quae respiciat doctrinam tantum fidei et morum et summam historiae et prophetiae. De facto

quae Sixto probro vertuntur, non respiciunt nisi res de se non theologicas.¹⁾

Quod si vis instare verbis, emendationem factam esse, „*prout optime fieri potuit*“ — *scito etiam*, quod non omnino constat, bullam Sixti V rite promulgatam esse ideoque unquam validam extitisse.²⁾ Aliqua promulgatio quidem facta est; sed antequam rationem perfectae legis adsumpserit, revocata est. Sane per litteras Sixtus homines Italiae intra menses quattuor obligare voluit, ceteros extra Italiam intra menses octo; antequam nunc hi octo menses praeterierint, Sixtus mortuus et bulla ejus statim a successore revocata est. Sic vero promulgatio effectu juridico destituta mansit, et potius nulla dicenda est. Cf. Straub inter addenda sub. n. 1491.

14. Quod attinet causam Galilei, omnium fere minime periculosa est. — Possumus omnino concedere decreta congregationis s. inquisitionis errore aliquo maculata esse; *ast* negamus suppositum, congregationes romanas earumque decreta infallibilitate praedita esse. Accessit *quidem*, sicut fieri solet, decretis illis approbatio sive mandatum pontificis, sed formae tantum communis, qua decretum congregationis ut talis vim et effectum reciperet. Neque ex ejusmodi subscriptione pontificis decreta congregationum jam definitiones pontificiae ex cathedra emissae dici possunt.

15. Benedictus XIV, quemadmodum et complura concilia declarabant, haeticum esse, si quis asseruerit licere pro pecunia mutuata foenus accipere. *Atqui* hodie communiter vel inter catholicos foenus licite accipitur.

Resp: Ecclesia prohibuit foenus ex adjunctis olim vigentibus, quibus pecunia res virtualiter productiva non erat *cc.* prohibuit idem pro temporibus et adjunctis omnibus, iis quoque quibus pecunia ex rationibus externis naturam suam commutaverit et ipsa ratio legis cessaverit *ng.*

¹⁾ Cf. de hac re Merk *Scholastik* II (1927) p. 515 sqq.

²⁾ Cf. Le Bachelet *Bellarmin et la bible sixto-clémentine* 1911; e contra Baumgarten *die Vulgata sixtina von 1590 und ihre Einführungsbulle* 1911; *einige Tatsachen über die Bibelbulle Sixtus' V. und ihre kanzleimäßige Behandlung* (Theologie und Glaube [1922]) 298 sqq; *Neue Kunde von alten Bibeln* 1923; contra quem iterum scripsit Kneller *ZfKTh* XLVI (1922) 318 sqq; 468 sqq; XLVII (1923) 154 sqq; 601 sqq; XLVIII (1924) 133 sqq.

§ 9. De iis quae ex ratione contra dogma proferuntur.

I. Inter meras nugas exceptiones referas hujusmodi:

1. Papa infallibilis necessario omniscius et Deus statueretur — Papa infallibilis nullatenus omnia scire debet; sed veritates tantum ab ipso definiendas. *Neque* ipsas veritates definiendas ex omni parte penetrare debet, sed tantum sub eo respectu, sub quo definitio cadat: quod res sit, non quomodo accuratius intrinsecus se habeat, quod Deus v. g. trinus sit, nullatenus quomodo mysterium trinitatis in Deo se habeat. Ergo infallibilitas neque omniscientiam neque deificationem tribuit.

Quaesiveris fors, quomodo papa sciat, quod res ita se habeat, si non sciverit, quomodo res se habeat! — Scit hoc ex fontibus externis, Scripturae nimirum et traditionis, qui eum facti veritatem doceant, quin internum semper modum exhibuerint.

2. Superstitiosum esse, ajunt, cognitionem et certitudinem ex aliquo munere fluere. — *Resp*: Si diceremus munus ipsum in se causam scientiae esse vel certitudinis *tr.* si ex ipsa revelatione divina edocti tenemus, munus pontificis rationem esse, ob quam Deus inquisitiones et declarationes, quas romanus pontifex instituit, ab errore conservet immunes *ng.* — Superstitio *nimirum* tunc tantum habetur, quando creaturis sine ratione aliquid attribuitur, quod ipsis competere nequit, maxime quando iis qua talibus aliquid tribuitur, quod nonnisi a Deo procedere queat.

3. Dicunt abusum in promptu esse; et summum pontificem sub praerogativa infallibilitatis constitutum, in rebus religionis, morum, politicae, scientiae socialis, limites docendi pro lubitu dilatare et sic, v. g. ut Harnack audet dicere, se ipsum tanquam deum incarnatum proclamare posse. — Hoc fieri posset, si quis mere declaratur infallibilis, quin reapse sit, re in abstracto considerata *tr.* si ut in nostro casu accidit, vi promissionis divinae vere est infallibilis *ng.* In altero enim casu assistentia divina ex fontibus revelatis manifesta ejusmodi abusus semper prohibere potest et absque dubio prohibet.

Alia vide Van Laak II 2, p. 45 sqq.

II. *De modo, quo decreta infallibilia ut talia discernantur, et de difficultate, quae inde enascitur.*

1. Ad ejusmodi decretum infallibile dignoscendum, quam multa necessaria sunt! debes cognoscere papam esse legitimum; debes cognoscere et ipsum decretum legitime factum esse. Debes certior fieri etiam

de conditionibus definitionis infallibilis propriis, ut quod emissa sit pro universa ecclesia, ab ea irrevocabili assensu suscipienda; et tandem ipsum sensum decreti certe apprehendere debes. *Atqui* haec omnia rite cognoscere, vix paucorum est fidelium. *Ex altera parte* non debemus supponere, Christum quidquam inutile in ecclesia instituisse; unde infallibilitas pontificis inter chimaeras repouenda esse videtur.

Re *in genere* inspecta facile *respondebis*. Intelleges enim hac in re non esse majorem difficultatem, quam in ipsa legislatione civili; neque majorem difficultatem esse quoad definitiones pontificis, quam quae est in decretis conciliorum dijudicandis. Sicuti *nimirum* in rebus et legibus civilibus, ita et in nostro casu ad res dijudicandas proxime vocati sunt praepositi (episcopi alique) et doctiores theologi, qui in hoc negotio communiter facile procedunt et de conditionibus legis necessariis dijudicabunt ea certitudine, quae in his rebus requiritur. Cum his vero reliqui fideles iudicium conformare tenentur. — Unum discrimen in re adest, quod ecclesia discens eodem modo in credendo infallibilis ex divina providentia existit, quo ecclesiasticum magisterium infallibile constitutum est in docendo ex divina assistentia; unde fit, ut ait Leo M. *ad Theodoretum*, ut Deus ipsum pontificem nullum „in fratribus detrimentum sustinere permittat, sed quae ejus ministerio definierat, universae fraternitatis irretractabili firmet assensu.“

Si vero subinde incertum est, num ipsa definitio vere subsistat, hoc et alibi occurrit, quin inde ipsa auctoritas legislatoris in dubium vocanda sit. Sicut ergo dubium conciliatur cum fide in conciliorum oecumenicorum infallibilitatem, ita singulare dubium circa decreta pontificis remanens dogmati de romani pontificis infallibilitate praepjudicare non debet. Ceterum in re nostra adest semper commodissimum remedium hoc dubium expediendi: consultatio nimirum ipsius romani pontificis, qui per novam declarationem mentem suam apertius manifestare poterit.

2. Quoad singula in specie nota:

a) Quod attinet suppositiones legis remotiores *ex parte ipsius legislatoris*: num apta persona, legitime electus sit

etc. . . ., in re nostra non sunt maiores difficultates, quam quae in conciliis eorumque decretis inveniuntur, praesertim cum et iis papa, sane legitimus, consentire debeat. Eadem quoad pontificem retinenda sunt, quae et circa reges eorumque legitimitatem communiter observantur absque ulla difficultate. Si vero peculiaris oboritur difficultas circa caput ecclesiae, ecclesia ipsa vi promissionis divinae speciale quoque auxilium divinum recipiet.

b) Quod suppositionem infallibilitatis proximam attinet, qua requiritur, ut papa debitam inquisitionem in doctrina definienda praemittat, nota: Summus pontifex quidem omnino obligatur, ut inquisitionem necessariam praemittat, ita ut etiam peccarit, si ipsam omiserit. Ceteroquin Deo adsunt media, quibus definitionem, licet hac conditione aliquatenus neglecta, adducat veram vel falsam enuntiationem impediat. Quare ipsa definitione semel emissa, fideles ulterius in illam inquisitionem ingredi non tenentur, num pontifex ex sua parte omnia rite investigaverit; haec facta esse merito supponuntur eo ipso, quod ad definitionem demum perventum est; cf. Straub n. 830. — Ceteroquin eadem difficultas eodem jure in definitionibus conciliorum instauraretur, quorum cura et diligentia in rebus inquirendis persaepe non magis liqueret quam industria pontificum.

c) Quod *denique* attinet ipsam formam, sub qua decretum seu definitio emittenda sit, ut nimirum appareat, romanum pontificem suprema auctoritate procedere et assensum irrevocabilem ab universa ecclesia sibi vindicare: pontifex quidem ad certam formam non adstringitur; sufficit, ut intentionem talem habeat eamque manifestet. Adesse autem ejusmodi media, quibus intentionem istam clare et sine ambiguitate manifestare possit, nemo prudens negabit. Normas vero, quibus hoc dignoscatur, docet jus canonicum; hae non differunt ab iis normis, quibus leges in genere eae agnoscantur, quae universam ecclesiam stricte obligent. Cf. Straub n. 832 *versus finem*.

Hac in re potest accidere, ut, quamvis ex ipsis verbis pontificis de definitione non constet, nihilominus evidens fiat, doctrinam ab ipso propositam omnino esse tenendam, eo quod de facto ab universa ecclesia jam recipiatur; hoc autem ex principio declaratur, quod ecclesia universalis in credendo errare non potest. Exemplum notissimum hac in re celeberrimus syllabus est, quem nomine Pii IX cardinalis Antonelli ad omnes episcopos catholicos misit. Cf. de hac re Pesch I n. 520.

Scholion. I. Ut rem accuratius pernoscas, attende:

I. Tota res in definitionibus ultimatim dependet ab intentione definientis; haec autem per se cadit in ipsam

rem definiendam. Unde verba secundum externum sonum directe non pertinent ad definitionem formaliter talem, sed sensus; nisi forte ipsa verba expressius ad definitionem trahantur, ut factum est in conc. nicaeno cum verbo *consubstantialis*.

a) *Similiter*, quoniam intentio definientis non directe simul cadit in ipsa argumenta, sed in rem demonstratam, neque ea directe definiuntur, quae confirmationis vel illustrationis gratia adducuntur, nisi iterum diserte intentio definientis etiam quoad haec manifestatur. Sic conc. tridentinum ipsum sensum textuum quorundam s. Scripturae, unde dogma aliquod probavit, simul authentice declaravit et tenendum tradidit; cf. v. g. s. 7 *cn.* 2. — Cf. Straub n. 832.

b) Ab intentione etiam pendet qualitas propositionis definitae; unde non omnia, quae definiuntur, statim tenenda sunt ut dogmata fidei, sed eo gradu certitudinis, quo proponuntur vel reprobantur. Ita quae credenda proponuntur, de fide tenenda sunt; quae ut certa, tanquam certa retineantur; quae ut temeraria reprobantur, ut talia respuantur; quae scandalosa declarantur, ut talia rejiciantur oportet.

c) Cum ipsis vero, quae directe definiuntur, ea quoque definita censi debent, quae iisdem formaliter implicite (*i. e. vi notionum*) continentur vel quae veritati definitae contradictorie opponuntur. Cf. quae p. 411 *sq.* dicuntur.

2. Ut omnes leges odiosae, ita et definitiones strictioris interpretationis sunt i. e. eo sensu tantum retinendae, qui sufficit et requiritur ad verificanda definitionis verba secundum regulas sanae interpretationis intellecta. Quare si graves theologi inter se dissentiunt, numquid ab ecclesia vel romano pontifice sit vere definitum, illud potius ut non definitum habetur, certe fide proprie dicta non est credendum. Nam ad hoc requiritur non solum certa revelatio, sed et certa propositio ex parte ecclesiae; propositio vero illa non potest reputari certa, de qua theologi vere graves et probe catholici adhuc dubitant.

Hinc inde anathema dicitur eis, qui rebus definitis contraria sentiant. Neque tamen vel ejusmodi poena excommunicationis adjuncta semper certum verae definitionis argumentum praebet; ecclesia enim doctrinam aliquam, quamvis non haereticam, prohibere etiam potest, ne inde bonum commune grave damnum patiatur.

II. Quid igitur de iis quae papa non cum summa auctoritate decreverit: in litteris v. g. apostolicis, encyclicis, decretis, instructionibus, constitutionibus etc.? quo mentis assensu haec admittantur oportebit?

1. Assensus fidei divinae his certe exhibendus non est; attamen *ex altera parte non sufficit mera externa submissio*, silentium quoddam obsequiosum conjunctum cum interna mentis repugnantia, sed requiritur per se *internus mentis assensus*, cujus motivum formale jam est suprema auctoritas religiosa, cujus indubitatum munus est prospicere sanitati et securitati doctrinae; quae licet non infallibilis, tamen obsequio nostro et submissione sub ratione quoque magisterii dignissima invenitur. Cf. Pii IX ep. *Tuas libenter d. d. 21. dec. 1863 (D. 1684)*; Leonis XIII *encycl. Immortale Dei d. d. 1. nov. 1885 (D. 1880 sq)*; Pii X *decr. Lamentabili prop. 7 sq.* Bēfmer *Theol. und Phil. des Modernismus 146 sqq.*

2. Agitur *insuper* in re nostra de re gravissima, scil. de securitate in rebus fidei; quare et ipsa obligatio per se ex genere suo gravis dici debet. — Quoniam vero ejusmodi decreta argumentum absolute certum pro se non habent, ideo in rationes eorum inquire potest; per ejusmodi inquisitiones deinde doctrina certior fiet et eo adducetur, ut demum ab universa ecclesia admittatur et sic in statum infallibilitatis paulatim inducatur; *aut etiam* accidet, ut error manifestus reddatur. Ubiprimum vere rationes contrariae manifestae apparent (sic per accidens), assensus prudenter suspendi potest, servata tamen semper reverentia auctoritati hierarchicae debita. Cf. Pesch *I n. 521*; Wilmers *de ecclesia 443 sqq.*

3. *Similiter* sentiendum erit de congregationibus romanis, quae non sunt nisi organa ipsius romani pontificis, cujus nomine et auctoritate munere suo in genere funguntur. Et id maxime valet de ea, quae in rebus fidei proxime versatur, de congregatione s. officii, cujus praeses ipse papa est. Haec congregatio ex auctoritate a summo pontifice accepta intra suos limites pro universa ecclesia leges ferre potest in rebus fidei et morum. Decisiones vero ejusdem congregationis per se irreformabiles non sunt, nisi

forte pontifex eas sollemni modo suas fecerit; neque enim pontifex sicut auctoritatem, ita et infallibilitatem cum aliis communicare potest. Quare interno saltem assensu simplicis oboedientiae admittendae erunt. Huc spectat *prop. 8 in decreto Lamentabili* damnata: „Ab omni culpa immunes existimandi sunt, qui reprobationes a sacra congregatione indicis aliisve sacris romanis congregationibus latas nihili pendunt.“ Cf. L. Choupin *Valeur des décisions doctrinales et disciplinaires du st. siège* 24 sqq; 56 sqq. — Similiter sentias de decisionibus commissionis de re biblica, quae quoad auctoritatem decretis s. Officii aequiperandae sunt vi motus proprii Pii X *Praestantia Scripturae*, a. 1907 editi.

III. Quaeri potest, num pontifex iis teneatur, quae ipse definiverit. *Respondebis*: certo certius tenetur. — *Ast* quomodo deinde ipse per legem suam propriam ligatur? *Res facile declaratur*: Definitione enim semel peracta, non solum simplices fideles, sed etiam supremus pontifex de assistentia divina certior redditur; quare definitio semel emissa eo ipso adsumit rationem legis divinae, cui pontifex ut reliqui fideles necessario submittitur. Et ita „summus pontifex, posita locutione aliqua ex cathedra, ad assentiendum obligatur non quidem aequae ut subditi sui vi suae quoque legis, sed vi legis naturalis et divinae positivae praescribentis, ut teneatur inconcusse, quidquid a magisterio sacro infallibiliter proponatur“ (Straub n. 1070).

§ 10. De papa ut est persona privata.

Quaestio jam animos movet, num summus pontifex, quatenus est persona privata, in haeresin incidere possit.

1. Hanc quaestionem multi theologi affirmant, etiam ii, qui alioquin ejus infallibilitatem strenue defenderint. Imo Toletus existimavit, hanc sententiam, iudicio ejus communissimam, „irrefragabiliter probari“ (in 2, 2 q. 1 a. 10 contro. 8 concl. 6). Straub vero etiam ad nonnullos pontifices provocat, qui eidem sententiae saltem fauerint (n. 1068): ita ad Hadrianum II, qui sine negotio fassus sit, Honorium pontificem consentiente ejus successore de haeresi accusari potuisse¹⁾; ita et ad Innocen-

¹⁾ Non videtur tamen hoc suffragium multum probare, cum ipsa vox haeresis tunc temporis non eundem sensum habere videatur, quo nunc utimur; potuit etiam ipsam negligentiam in fide custo-

tium III, qui saepius exposuerit, quomodo ejusmodi infidelis pontifex tractari debeat (*serm. 4 in consecr.; M 217, 670*).

Alii auctores ad divinam providentiam provocantes, qua omnia disponat suaviter, in partem potius negativam inclinant tanquam probabiliorem. „Procedunt, ait Suarez, (accusatores ss. pontificum) supponendo, verum pontificem [ut privatam personam] posse incidere in haeresim; quod licet multi verosimiliter affirmant, mihi tamen breviter et magis pium et probabilius videtur, posse quidem papam ut privatam personam errare ex ignoracione, non tamen ex contumacia. Quamvis enim efficere Deus possit, ut haereticus papa non noceat ecclesiae, suavior tamen modus divinae providentiae est, ut quia Deus promisit papam definientem nunquam erraturum, consequenter provideat, ne unquam ille haereticus sit“ (*de fide disp. 10 sect. 6 n. 11*).

2. Quaesiveris, quomodo in priore sententia, languesciente jam ipso capite, ecclesia adhuc salva consistere possit.

a) Respondet Tanner *theol. schol. disp. de fide q. 4 dub. 6*: „Nec privata haeresis (pontificis) in ullum ecclesiae praejudicium cedit; *aut* enim notoria est *aut* occulta. Si *primum*, jam hoc ipso pontifex sua potestate excidit, etiam ante concilii declarationem; si *secundum*, jam hoc ipso ea ecclesiae nihil incommodat.“

b) Diximus modo: per publicam haeresin papam sua potestate excidere. Ast ad hanc rem coram ecclesia publice declarandam certe requiritur aliqua auctoritas: quaenam jam erit in casu nostro? *Respondent theologi*: hoc fieri debere necessario per concilium.¹⁾ Quid igitur? concilium estne jam super papam?

Quoad rem nota verba Innocentii III: „Cum romanus pontifex, inquit, non habeat alium dominum nisi Deum, quantumlibet evanescat, quis potest eum foras mittere aut pedibus conculcare, cum illi dicatur: ‚collige causam tuam in sinum tuum‘? Verum non frustra sibi blandiatur de potestate, neque de sublimitate vel

dienda denotare, quemadmodum largius ostendit Van Laak II 2 p. 78 sq.

¹⁾ Ita Cajetanus *de auct. papae et conc. cc. 19. 20*.

honore temere gloriatur, quia, quanto minus judicatur ab homine, tanto magis judicatur a Deo. Minus dico, quia potest ab hominibus judicari, vel potius judicatus ostendi, si videlicet evanescit in haeresim, quoniam „qui non credit, jam judicatus est“. In hoc siquidem casu debet intellegi de illo, „quod si salvanuerit, ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras et conculcetur ab hominibus“. — Ergo in casu isto concilium de pontifice sententiam profert non judicialem, qua pontifex qua talis existens demum judicandus et munere suo authentice privandus sit, sed mere declarativam, qua id, quod factum divinitus jam sit, authentice et publice declaretur. Cf. Andries *cathedra rom.* p. 413.

3. Ex his tamen et alterum intellexeris, quod ad suaviorem providentiam pertineat, ut pontificem ex ista parte in fide firmet, etiam ut personam privatam. Quanta enim perturbatio in ecclesia ex ejusmodi lapsu pontificis exoreretur, in antecessum vix excogitari potest. Et quamvis, maxime cum respectu ad ea, quae in gravi occidentali schismate acciderint, res ex ejusmodi considerationibus non prorsus finiatur, tamen merito theologi suavem providentiam pro sententia negante invocant, quamdiu non ipso facto vel meliore ratione redarguantur.

Immerito vero iidem theologi pro sententia sua etiam *ad Lc 22, 32* provocant, ubi Petro indefectibilitas fidei promittitur; receperit enim Petrus ibi ejusmodi indefectibilitatem, ad successores ejus eadem promissio certe non referenda est, nisi quatenus ordinatur ad confirmandos fratres. Profecto si ex illa promissione consequeretur immunitas pontificis ab omni peccato haeresis etiam personalis, a fortiori inde deduci deberet pontificem esse infallibilem non solum, quando peremptorie ex cathedra doceret, sed toties quoties aliquid ad publicam fidei instructionem proferret. Imo quia promissio ista „*ut non deficiat fides tua*“ est prorsus universalis, sequeretur, pontificem ne in cogitatione quidem ulla vel conversatione privata unquam a veritate aberrare posse. Haec vero omnia teneri non possunt; ergo neque ista illatio ex textu Lucae facienda est.

Dicunt, nonne sic persona pontificis quodammodo scinditur privata et publica, fallibilis et infallibilis? *Respondebis*: non persona, sed actus ejus cum facultatibus et subsidiis necessariis, ut sunt multiplices, distinguuntur.

Articulus IV.**De objecto infallibilitatis.****§ 1. Quaestio in genere agitur.**

Manifestum est, quod infallibilitas ecclesiae ad ea se non extendit, quae sub fine ecclesiae, qui in doctrina revelata invenitur illibate tradenda, nullo modo cadant; talia sunt omnes veritates pure naturales v. g. mathematicae, physiologicae etc., in quantum in suo ordine remanent. Ad doctrinam *enim* divinitus revelatam hominibus tradendam Christus magisterium ecclesiasticum instituit; ad hanc veritates istae pure naturales non pertinent; ipsae igitur extra ambitum magisterii infallibilis inveniuntur. Si igitur ecclesia his in rebus quid declarat, id divina promissione destituta proprio periculo facit.

His sepositis duplex objectum infallibilitatis distinguitur: primarium sive directum unum, secundarium sive indirectum alterum. *Primarium objectum* vocamus illud, quod proxime et ratione sui magisterio ecclesiae subest; *secundarium objectum* deinde erit id, quod proxime et per se extra ambitum potestatis ecclesiasticae inveniretur, eidem tamen propter rationem externam submittitur i. e. propter nexum, quem cum objecto primario sive directo servat.

I. Ad objectum idque directum infallibilitatis praeprimis spectant omnia, quae proprie, formaliter, immediate divinitus revelata sunt ad salutarem et supernaturalem fidelium instructionem.

1. *Declaratio*. — Possunt veritates istae clarius et disertius, sed et obscure et minus diserte revelatae esse; dummodo in se in ordine ad salutem revelatae i. e. a Deo hominibus per locutionem manifestatae dici debeant, ad objectum infallibilitatis directum pertinent.

Comprehenduntur veritates ejusmodi etiam nomine depositi fidei, in quo a theologis distinguuntur res fidei et mo-

rum; haec vero distinctio ita intellegenda est, ut *res fidei* eae intellegantur, quae magis theoretice proponuntur neque immediate ad vitam hominis ordinandam destinatae sunt; *res morum* dein illae dicuntur, quae a Deo quidem et ipsae revelatae et ideo ab homine credendae sunt, ex fine proprio tamen ordinantur magis ad vitam practicam promovendam. Sunt igitur et haec res fidei, sed propter peculiarem respectum ad vitam morum peculiari nomine denotantur.

* Vox illa *depositi fidei* primo reperitur adhibita a s. Paulo 1 Tim 6, 20: „O Timothee, depositum custodi“, vel 2 Tim 2, 14: „Bonum depositum custodi [doctrinae] per Spiritum Sanctum, qui habitat in nobis“. Manifesto apostolus nomine depositi intellexit doctrinam, quam Timotheo tradidit et commendavit, ut eam prius ipse servaret ac deinceps aliis fidelibus ministris traderet juxta illud alterum monitum: „Et quae a me audisti per multos testes, haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere“ (2 Tim 1, 2). — Quae verba Pauli Vincentius lir. sic interpretatur: „Quid est depositum? Id quod tibi creditum est, non quod a te inventum; quod accepisti, non quod excogitasti; rem non ingenii, sed doctrinae; non usurpationis privatae, sed publicae traditionis; in qua non auctor debes esse, sed custos; non institutor, sed sectator; non ducens, sed sequens. „Depositum, inquit, custodi“: catholicae fidei talentum inviolatum illibatumque conserva. Quod tibi creditum, hoc penes te maneat, hoc a te tradatur. Aurum accepisti, aurum redde; nolo pro auro aut impudenter plumbum aut fraudulenter aeramenta supponas; nolo auri speciem, sed naturam plane“ (*common. I 22*).

Erit igitur depositum fidei stricto sensu thesaurus doctrinae, qui ea omnia eaque sola complectitur, quae humano generi divinitus revelata sunt credenda, facienda, sequenda; seu quae manifestata sunt revelatione catholica [non privata] ad aeternam salutem humani generis (Franzelin *de div. trad. p. 120*).

Dicimus autem totum hoc depositum magisterio infallibili subesse; et ita respuimus distinctionem protestantium inter veritates fundamentales et non fundamentales, ex quibus priores quidem infallibiliter in ecclesia tradantur, non ita alterae.

* 2. *Argumentatio*. — Res ipsa post demonstratam infallibilitatem in genere jam plane evidens est; etenim si ecclesia semel infallibilis est, id certo certius quoad illas veritates fidei erit, quae a Deo revelatae et ipsius custodiae directe commissae sunt, propter quas praerogativa infallibilitatis ecclesiae praecise concessa est.

Simul autem patet, infallibilitatem se extendere etiam ad totum depositum, ad omnes veritates revelatas; id quod illustrari potest

a) *ex verbis promissionis* (Mt 28; Jo 14, 25 sq). — Ibi *nimirum* Christus Spiritum S. promittit, qui ecclesiam ejusque magisterium inducat in omnem veritatem ab ipso ex voluntate Patris hominibus manifestandam; promittit assistentiam suam usque ad consummationem permanentem magisterio docenti, quaecunque ipse mandavit, et praedicanti evangelium qua late patet. *Atqui* infallibilitas ex ipsa hac assistentia aderit et tam late patet quam ipsum Spiritus adjutorium. *Ergo* ad omnem veritatem revelatam, ad totum depositum se extendit.

b) *Idem illustratur ex fine infallibilitatis vel magisterii.* — Finis *enim* magisterii ecclesiastici est, ut cum absoluta auctoritate („qui vos spernit, me spernit“) veritates divinitus revelatas hominibus tradat et custodiat, ita ut obortis etiam controversiis, omnes fideles occurrant in unitatem fidei neve circumferantur omni vento doctrinae (Eph 4, 13 sq). *Atqui* haec a magisterio convenienter fieri nequeunt, nisi et in his omnibus infallibilitate praeditum est. — *Imo* tota infallibilitas destrueretur vel inutilis evaderet, si ecclesia non in omnibus ad curam ejus spectantibus infallibilis esset; quis enim discerneret res, in quibus ecclesia infallibilis esset, in quibus non.

Res haec de fide esse facile intellegitur; cf. conc. vatic. *constit. de ecclesia c. 4.*

3. Unum restat illustrandum incisum in assertione supra statuta: „ad salutarem et supernaturalem instructionem“. Qua in re attende et distingue:

a) In deposito fidei sive in thesauro revelationis sunt veritates *revelatae propter se* et *aliae revelatae propter aliud* et ita quasi *per accidens*. *Propter se revelatae* sunt illae veritates, quae sive ex natura sive ex ordinatione divina directe fini revelationis inserviunt et hominem juvant ad finem supernaturalem assequendum (*mysteria* vel *aliae veritates credendae, leges observandae ritusque sacri*); *per accidens sive propter aliud revelatae* dicuntur eae veritates, quae divinitus non enarrantur, nisi quia rebus propter se revelatis accidentaliter cohaerent (*facta quaedam historica ordinis naturalis*).

α) Ratione credibilitatis nunc per se nullum discrimen inter veritates ita distinctas est, ubi primum constat rem divinitus

enarratam esse; *tamen* re in concreto considerata et quoad infallibilitatem magisterii ecclesiastici notabile intercedit discrimen. In his *enim*, quae necessariam relationem ad salutem non habeant, ideoque per accidens revelata dicantur, divina providentia non ita sollicita est, ut absque ulla immutatione a generatione ad generationem transmittantur; imo potest permittere, ut ejusmodi veritas primitus revelata pereat vel corrumpatur. Exempla ejusmodi sat multa inveniuntur in ss. Scripturis, maxime circa numeros annorum. Si vero Deus ipse in hisce rebus tam sollicitus non est, neque ecclesiae suae majorem curam imposuit eique in iis tantum infallibile adjutorium promisit, quae pertineant ad aeternam fidelium salutem.¹⁾

Quare objectum directum infallibilitatis non adaequat objectum directum ipsius revelationis. Directe *enim* revelationes quoque per accidens factae sunt; infallibilitas vero ecclesiae directe non refertur nisi ad eas veritates, quae propter se revelatae sunt et quae a nobis „res fidei et morum“ vocantur.

β) Hinc facile intelleges, ecclesiam esse infallibilem in agnoscendis, recensendis, exponendis fontibus revelationis (*s. Scripturae nimirum et traditionis*); ipsam esse infallibilem in componendis enarrandisque symbolis et definitionibus dogmaticis, quibus veritates revelatae fidelibus proponuntur credendae; ipsam esse infallibilem in explicandis praeceptis moralibus et consiliis evangelicis, in quibus vita ad salutem et vitam aeternam divinitus demonstrata est. Cf. Hurter n. 274.

γ) Quae propter se revelata sunt, possunt iterum revelata esse formaliter et explicite (*revelata in se*), sed etiam implicite (*r. in alio*); haec iterum aut formaliter implicite aut virtualiter tantum. — *Formaliter et explicite* revelatae dicuntur eae veritates, quae totidem verbis disertis in fontibus revelationis exhibentur; *implicite* illud dicitur revelatum, quod in principiis quibusdam manifestum sit, ex quibus apte inferitur.

α) *Implicite* nunc, *tamen adhuc formaliter*, illud potest declarari revelatum, quod ex principiis revelatis inferitur quidem, sed absque ullo discursu proprie dicto *vel* explicatione tantum, qua revelatio facta ad certum subjectum sub ea formaliter conclusum adplicatur. Ita v. g. eo quod pars in toto, parti-

¹⁾ Ita ecclesia per se infallibiliter declarare non poterit, utrum planta illa, in cujus umbra Jonas propheta requieverit, hedera fuerit an cucurbita, quamvis de hac re in Scriptura narretur et in textu originali revelatio vere divinitus facta sit. Dicimus autem „per se“; *etenim* etiam in ejusmodi rebus declarandis ecclesia infallibilis erit, simul atque alia veritas propter se revelata (v. g. dogma inspirationis) implicatur.

culare in universali continetur, revelato universali implicite et formaliter omnino particulare quoque revelatur, neque pro adplicatione principii universalis ad particulare proprio discursu opus erit. Sic explicite revelatum est, quod Christus homo est; eo ipso formaliter implicite, quod animam et voluntatem humanam habet.¹⁾ Et ejusmodi veritates sub magisterio ecclesiae ejusque infallibilitate esse, per se intellegitur.

β) *Alias* principia quidem revelata sunt, quae ut semina fertilia multas alias veritates in se concludunt; attamen ut ad has veritates pervenias, simplex explicatio non sufficit, sed proprius discursus seu illatio discursiva requiritur. Has dicimus virtualiter i. e. in virtute principiorum suorum revelatas esse.²⁾ De his jam in sequentibus agendum erit quaerentibus nobis, utrum et veritates ejusmodi sub infallibilitate cadant; adjungemus autem statim considerationem affinem de veritatibus revelationi utcumque connexis.

II. *De veritatibus virtualiter implicite revelatis sive de objecto infallibilitatis indirecto.* — 1. *Declaratio rei.* Inter veritates virtualiter revelatas iterum distinguere debet. Ejusmodi nimirum veritates eas esse diximus, quae ope discursus sive ratiocinii ex revelatis deducuntur. Ad ratiocinium nunc communiter duae praemissae pertinent. Ex his vero duobus principiis sive praemissis utraque revelata esse potest *vel una tantum.*

a) *In priori casu* absque dubio tota res ad revelationem et ad magisterium ecclesiasticum pertinet, et ejus auctoritati etiam infallibili absque ullo dubio subest; unde

¹⁾ Qua in re nota, quod revelata essentia tantum abstracta, non revelantur nisi proprietates huic propriae i. e. essentiales; revelata essentia rei integra et connaturali i. e. physica demum proprietates revelantur physicae quoque et actuales. Ita ex. g. revelata essentia Christi vere humana metaphysica utique revelatum est eum corpus et animam cum suis facultatibus necessariis habere; et sic etiam revelata est ejus risibilitas, haec tamen nonnisi existentialis; ut habeam revelationem quoque ipsius risibilitatis actualis, omnino requiritur, ut antea revelatum sit Christum essentiam humanam habuisse physice integram.

²⁾ Fundamentum hujus discriminis desumitur a nota distinctione inter distinctionem rationis ratiocinantis et rationis ratiocinatae. Si praemissa revelata a conclusione distinguitur distinctione ratione ratiocinantis, haec inde infertur sine discursu et formaliter ibi continetur; si ratione ratiocinata, ejus illatio proprio discursu rationali eget et virtualiter ibi latet; cf. de hac re Marin-Sola *l'évolution du dogme cath.* n. 22 sqq.

conclusio etiam tanquam fide divina credenda proponi poterit.

b) Si *una tantum praemissa* formaliter revelata est, altera jam ordinis naturalis erit, et habebimus conclusionem theologicam, theologumenon seu corollarium fidei.

Ita *ex revelatione* scimus alteram in divinis personam tanquam nomen proprium sibi vindicare verbum Patris; *ex ordine naturali* adsumimus: atqui verbum quoad originem essentialem relationem ad intellectum infert; inde *conclusio theologorum* erit: ergo altera in divinis persona, Filius, per modum verbi ex intellectu Patris procedit. Vel *ex revelatione* scimus, Patrem et Filium in divinis unam eandemque naturam habere; *ex principiis naturalibus* adsumimus: atqui natura est principium quo operationis; ergo, sic iterum *theologice concludimus*, Pater et Filius operationem ad extra communem habent.¹⁾

c) Hae conclusiones theologicae certe aliquo modo ad revelationem pertinent propter connexionem, quam cum revelatis veritatibus ineunt, ex quibus consequuntur (*consecutive*). Sunt tamen et alii modi, quibus veritates revelationi neclantur. Ita sunt veritates, quae ut fidei praeambula ante ipsam revelationem jam praesupponantur eique connectuntur *praesuppositive*; huc spectant per se (nisi et ipsae inter revelatas habentur) quaestiones philosophicae de spiritualitate, libertate, immortalitate animae, de possibilitate miraculorum et alia hujusmodi. Sunt *denique* etiam veritates et notiones imo et denominationes, quibus negatis vel in dubium vocatis, veritates revelatae jam rite enuntiari nequeant, quae igitur revelationi adnectantur *concomitanter*; huc pertinent, quae de notionibus substantiae, personae, transsubstantiationis in theologia exponuntur. — Cf. iterum Scheeben *l. c. n. 41*, ubi distinctionem hanc optime in imagine arboris illustrat.²⁾

¹⁾ De hac distinctione cf. Scheeben *Handbuch der katholischen Dogmatik I n. 40*. — De quaestione illa, *utrum* ejusmodi veritates ad ordinem naturalem pertineant *an* potius ad supernaturalem, respondendum erit cum distinctione. Si praemissa revelata vere et proprie dictum mysterium continet, etiam conclusio theologica reductive saltem ad ordinem eundem supernaturalem pertinet. Si praemissa quidem ad ordinem naturalem pertinet, conclusio entitative quoad certitudinem *vero*, supernaturali aliquatenus participat.

²⁾ Cf. tamen Marin-Sola, qui *o. c. v. g. c. 2 s. VI* declarat: „La vraie virtualité théologique ou vraie conclusion théologique est

Sic vero facile tibi persuaseris, omnes fere scientias revelationem ex aliqua parte tangere, eamque — si non recte secundum earum naturam, sed secundum infirmitatem vel malitiam eorum, qui eas tractant, exponuntur — turbare posse; ita maxime ethica, psychologia, et in genere omnes disciplinae philosophicae.

2. Contra eos, qui infallibilitatem magisterii ecclesiastici ad solas veritates formaliter et explicitè revelatas, ad minimum quoddam restringunt, unde et *minimistae* dicuntur, nos jam defendimus: Veritates, quae quamvis in se non revelatae, tam arcte tamen cum revelatis cohaerent, ut sine ipsis depositum revelationis ab homine rationabiliter aut non aut minus bene inferri, custodiri, evolvi, defendi queat, eodem jure quo veritates revelatae magisterio ecclesiae ejusque infallibilitati subsunt.

Assertum hoc tenemus ut certam doctrinam theologica[m], ita ut contradictorium ejus sit error in fide. Ad fidem definitam non pertinet; quamvis enim conc. vatic. objectum infallibilitatis expressius exhibeat res fidei et morum, non ita diserte et explicitè definitum est, infallibilitatem se extendere etiam ad ea, quae cum revelatis rebus cohaerent et objectum magis indirectum traditionis ecclesiasticae constituunt. — Intellegis vero, qua ratione deposito fidei directo sive strictius sumpto addatur nunc et depositum indirectum seu latius dictum, quod his veritatibus revelationi connexis constituitur.

Res probatur: a) Ex fine infallibilitatis. Finis infallibilitatis est, ut vera fides in ordine ad intellectum fidelium statuatur et defendatur; ideoque per ipsam removeatur, quidquid veram notitiam fidei labefactare vel unitatem fidei in ecclesia turbare possit. — Atqui ejusmodi sunt veritates (*principia et conceptus de se philosophici*) logice cum doctrina revelata connexae, quibus non bene retentis ipsa fides titubaret ejusque unitas labefactaretur; *etenim* ejusmodi veritatibus semel negatis vel addubitatis necessitate logica homo, cujus intellectus unus est pro veritatibus na-

objectivement implicite dans le donné révélé* — aut in sua essentia simpliciter, si agitur de proprietatibus essentialibus, aut in essentia connaturali physice integra, si agitur de proprietatibus accidentalibus; qui status nobis tamen nimis angustus esse videtur; cf. *propos. 22 syllabi* (*infra p. 417*).

turalibus et supernaturalibus, etiam a dogmatibus tenendis removeretur. — *Ergo* in his quoque veritatibus connexis ecclesiae magisterium ex proprio fine et munere, sed et cum adiutorio divino sibi promisso infallibiliter se tenebit.

Ad illustrationem rei: fac v. g. fidelem hominem tanquam veritatem philosophicam tenere posse, naturam et personam plane unum idemque esse; admissio *dein*, ut revelatio vult, in Deo tres esse personas, necessario mox eo procedat oportet, ut et tres naturas admittat divinas. *Vel* semel admissio nullum esse discrimen inter substantiam et accidens vel accidentia a substantia separari non posse, subito negabit in eucharistia factam esse transsubstantiationem, eo quod post consecrationem accidentia remanere manifestum sit — aut summa stupiditate tenebit ex una parte accidens omnino non esse nec posse esse distinctum a substantia connaturali, ex altera parte accidens tale nihilominus in eucharistia inveniri.

Neve dixeris (ex. g. cum modernistis, de quibus cf. *D. n. 2084*), alium et alium esse ordinem scientiae naturalis et revelationis. Neque enim id, quod falsum est in uno ordine, verum poterit unquam esse in altero; verum vero opponi non potest, neque quisquam talem contradictionem tolerabit, praesertim cum attigerit vitam moralem et practicam. — Sit etiam, quod haec pugna in multis rebus non statim manifesta fiat; diu occulta manere non poterit; et nisi haec dissonantia et pugna, quamvis adhuc latens authentice manifestari et declarari poterit, fidei fundamenta, vigorem, fructum instar vermis latenter arrodet. Cf. Kleutgen *Theologie der Vorzeit I* p. 143 sq.

b) Argumentum verbis quoque *s. Scripturae* instaurari potest. Ita teste *Eph 4, 14* magisterium in ecclesia positum est, ne simus parvuli fluctuantes *neve circumferamur omni vento doctrinae*. *Sed* ejusmodi fluctuatio vel circumventio non solum per apertas haereses in rebus ipsius fidei fieri potest, sed etiam per „*oppositiones falsi nominis scientiae*“ (*1 Tim 6, 20*) . . . aut „*per philosophiam et inanem fallaciam secundum traditionem hominum*“ (*Col 2, 8*). *Ergo* ad talia magisterium ecclesiae secundum modum sibi proprium i. e. infallibiliter se extendat oportet, ut omnem fluctuationem efficaciter excludere valeat. — Hinc et monitum apostoli: „O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates et oppositiones falsi nominis scientiae“ (*l. c.*)

✓ c) Idem manifestum est *ex praxi ipsius ecclesiae*. Haec persaepe jus et potestatem sibi vindicabat decernendi etiam in his, quae immediate et directe revelatione non continentur, iudicio quoque plane peremptorio, quod nullum dubium deliberatum permittat, quod iudicio illi prorsus aequivaleat, quo judicaverit et damnaverit haereses; uno *enim* tenore de his et illis inter se mixtis sententiam proferebat. *Atqui* ita procedere non poterat, nisi parem ex utraque parte auctoritatem et infallibilitatem sibi adesse persuasum haberet.

Exempla *ad illustrandam majorem* innumera fere sunt; ita conc. constant. de articulis *Wiclefii* et *Hus* iudicavit, ita postea pontifex de sententiis *jansenistarum* et *synodi pistoriensis*, de doctrinis *traditionalismi*, *ontologismi*, *Güntheri* sententiam tulit etc. Ita ultimis temporibus in decreto „*Lamentabili*“ de ps.-scientia *modernismi* decrevit.

Saepe etiam ecclesia rem nostram expressioribus verbis enuntiavit, ut in decreto *Lamentabili*, ubi *sub n. 5* damnat hanc propositionem: „Quum in deposito fidei veritates tantum revelatae contineantur, nullo sub respectu ad ecclesiam pertinet iudicium ferre de assertionibus disciplinarum humanarum.“ — Similiter vero jam antea Pius IX damnavit *prop. 22 syllabi*: „Obligatio, qua catholici magistri et scriptores omnino adstringuntur, coarctatur in iis tantum, quae ab infallibili ecclesiae iudicio veluti fidei dogmata ab omnibus credenda proponuntur“; et in lit. encycl. *Quanta cura* d. d. 8. Dec. 1864 idem pontifex: „Silentio, inquit, praeterire non possumus eorum audaciam, qui sanam doctrinam non sustinentes contendunt: illis apostolicae sedis iudiciis et decretis, quorum objectum ad bonum generale ecclesiae ejusdemque jura ac disciplinam spectare declaratur, dummodo fidei morumque dogmata non attingant, posse assensum et obedientiam detrectari absque peccato et absque ulla catholicae professionis jactura“. Et damnatis ejusmodi opinionibus compluribus addit: „Omnes et singulas pravas opiniones ac doctrinas singillatim hisce litteris commemoratas auctoritate nostra apostolica reprobamus, proscribimus atque damnamus, easque ab omnibus catholicae ecclesiae filiis veluti reprobatas, proscriptas atque damnatas omnino haberi volumus et mandamus“.

Conc. vaticanum vero assertum nostrum non obscure tenet s. 3 c. 4 dicens: „Porro ecclesia, quae una cum apostolico munere docendi mandatum accepit fidei depositum custodiendi, jus

etiam et officium divinitus habet falsi nominis scientiam proscribendi, ne quis decipiatur per philosophiam et inanem fallaciam. Quapropter omnes christiani fideles hujusmodi opiniones, quae fidei doctrinae contrariae esse cognoscuntur, maxime si ab ecclesia reprobatae fuerint, non solum prohibentur tanquam legitimas scientiae conclusiones defendere, sed pro erroribus potius, qui fallacem veritatis speciem prae se ferant, habere tenentur omnino" (D. n. 1798).

Nota: Merito autem nos, pro objecto infallibilitatis decertantes, ad persuasionem ipsius ecclesiae provocamus, quam quoad depositum fidei in genere saltem infallibilem esse jam large ostendimus. Ad istud enim depositum ipsa quoque infallibilitas pertinet et hujus praerogativae declaratio et explicatio. Si igitur ecclesia jam declarat, hoc vel illud sub infallibili magisterio ipsius subesse, huic declarationi standum erit. Revera si res ita non esset: tota jam ejus infallibilitas magna ex parte frustraretur, cum in omni fere ecclesiastica declaratione quis excipere posset, ecclesiam in ista re infallibilem non esse.

d) Neque theologi hac in re dissentiunt nisi de censura, quam opposita doctrina mereatur. „Ad doctrinam fidei, ait s. Thomas l. 4 in 1 Cor 11, aliquid pertinet dupliciter: uno modo directe, sicut articuli fidei, qui per se credendi proponuntur; quaedam vero *indirecte* in quantum ex negatione eorum sequitur aliquid contrarium fidei.“

e) Contra rem assertam frustra provocaveris ad mandatum Christi: „docete servare omnia *quaecunque mandavi vobis*“, quasi his mandatum Christi ad sola revelata restringeretur. Ita enim ibi mandatum directe ad revelationes dirigitur, ut ad omnia, quae ad has tenendas necessaria inveniuntur, indirecte simul extendatur.

Alii dicunt ecclesiam eorum tantum magistram esse infallibilem, quorum testis divinitus facta est; *atqui* haec ea tantum sunt, quae directe per Deum revelata sunt. *At enim* et ipsa ecclesia potest esse testis vel custos directe et indirecte; sicuti et veritates divinitus revelatae esse possunt et directe et indirecte, ita munus testis sibi vindicat, ut etiam circa res connexas testificari queat. — Cf. Palmieri p. 174.

Adhuc excipiunt: Si ecclesia in ejusmodi veritatibus revelationi externe connexis infallibilis esset, hae assensu quoque firmissimo ipsius fidei divinae admittendae essent. *Atqui* hoc repugnat; cum talis fides divinam circa rem credendam locutionem supponat. — *Resp:* admittendae sunt veritates ejusmodi fide saltem ecclesiastica, quae est mediate tantum divina. Ast hoc jam accuratius considerandum est.

III. Res, quae directe et formaliter (sive explicite sive implicite) ad depositum fidei pertinent, tanquam ea ab ecclesia proponuntur, quae fide divina creduntur; de his valet, quod creduntur, quia a Deo revelatae sunt et ut talia ab ecclesia ut credenda proponuntur. — Res, quae indirecte per modum conclusionis theologiae (ergo per medium veritatis naturalis) ad depositum fidei pertinent, non sunt proprie per Deum revelatae; unde probabilius objectum fidei divinae esse nequeunt. Assumuntur enim non immediate propter auctoritatem Dei revelantis, id quod ex supposito impossibile est, sed propter auctoritatem ecclesiae, quae eas ope rationis naturalis ex veritatibus revelatis deducit et fidelibus infallibiliter proponit.

Talis vero assensus, sicut ab actu fidei divinae differt, ita etiam ab assensu eo distat, quo aliquis veritates admittit, quia ex propria indagatione perspexerit eas cum revelatione necessario nexu colligari. Est assensus ob auctoritatem alterius, ideo generice ad fidem pertinet; non est elicitus propter auctoritatem immediate divinam, ideoque ex proprio motivo a fide divina differt; et quia proprie auctoritas ecclesiae est, quae eam determinat, jam fides ecclesiastica vocatur.¹⁾

¹⁾ Cf. de hac re Pesch n. 535, et imprimis Schultes o. c. p. 627—635. — Adversatur in re praeprimis Marin-Sola (o. c. I per totum, maxime c. 3—5), qui fide ecclesiastica prorsus rejecta rem ita declarat, quod imprimis vel ejusmodi conclusio objective et quoad se in revelatione divinitus proposita continetur. Concedit quidem et ipse, quod deductio ejus ex deposito fidei a theologo scientifice facta pro intellectu privato numquam actum fidei divinae determinare valet, cum sic motivum proximum assensus propria perspicientia sit; ast aliter prorsus rem evadere existimat accedente auctoritativa declaratione magisterii infallibilis, quae pro fidelibus rationem conditionis assumat, sub qua vel veritas virtualiter connexa tanquam divinitus revelata agnoscenda sit.

Ast si pro ipso magisterio ratio demum cognitionis, ut necessario concedi debet, perspicientia rationalis est, numquid inde vel pro magisterio tale quid formaliter revelatum fieri potest? et si pro magisterio ipso id quod virtualiter tantum cum revelatione connectitur, formaliter revelatum non fit, numquid ut tale unquam ab ipso proponi poterit? Merito autem urget Schultes (o. c. p. 632), quod quae credenda sunt, non solum formaliter ab ecclesia proponantur, sed etiam sensu formali revelata sint. Et ideo ecclesia vel in iis, quae sub primo intuitu propter connexionem cum veritatibus revelatis tanquam dogmata definire videtur, in ipsa definitione non proprie huic cognitioni et connexioni rationali innititur, licet nonnumquam inde argumentationem

Cum hac re cohaeret etiam diversus modus, quo magisterium authenticum ecclesiae doctrinas fidelibus admittendas proponit vel errores rejicit (*qualificatio propositionum*). Neque enim semper ecclesia doctrinas sibi oppositas damnat tanquam haereticas, sed utitur frequenter censuris mitioribus v. g. *erroris, falsitatis, scandali, offensionis*. Ita vero procedit praecise in iis veritatibus, quae non directe ad depositum fidei pertinent vel in se revelatae non sunt, sed quae cum revelatis solum aliquam connexionem ineant. Infallibilitas *deinde*, etiam in ejusmodi declarationibus ecclesiae vindicanda, id sibi vult, ut nota alicui propositioni ab ecclesia impressa, huic propositioni revera competat, quod ergo propositio ab ecclesia v. g. tanquam erronea declarata revera erronea sit, propositio tanquam scandalosa designata vere talis sit etc.

Ad qualificationes vero et censuras magis consuetas intellegendas pauca adjungamus.

1. Quoad positivam qualificationem occurrunt termini, quod aliqua propositio sit *de fide definita, de fide simpliciter, fidei proxima, theologice certa*. Terminus *de fide definita* denotat ea, quae ut dogmata revelata ab ipso magisterio authentico jam expresse proposita sunt. *De fide* erunt istae propositiones, quae quamvis nondum ab ecclesia definitae, tamen tam clare in fontibus revelationis continentur, ut cum certitudine erui possint. Propositio, quae a plurimis theologis communiter ut revelata agnoscitur, *proxima fidei* dicitur. Propositio demum, quae ex veritatibus revelatis per modum conclusionis scientificae tantum cum certitudine deducitur, *theologice certa* dicitur; quae si insuper per magisterium ecclesiasticum authentice pro-

desumat, sed ad traditionem et s. Scripturam tanquam ad proprium fontem definitionis suae provocat (cf. bullam v. g. de conceptione immaculata b. V. Mariae).

Rejicit Marin-Sola fidem ecclesiasticam. Ast quid dein tenendum erit de iis, quae ecclesia, licet non de fide, tamen firmo omnino assensu ab omnibus admittenda proponit? Numquid in iis assensus non habetur propter solam auctoritatem ecclesiae i. e. fides ecclesiastica? Unde haec fides certo non ita prae fracte rejici potest, quemadmodum ab hoc auctore fit.

Ad statum vero quaestionis accurate retinendum in hac re maxime attende, quod in tota controversia agitur de iis conclusionibus, quae ope alicujus principii naturaliter cogniti ex revelatis deducuntur, non de iis, quae ex duabus praemissis revelatis consequuntur; haec altera enim absque controversia divinae fidei demandantur.

ponitur, *de fide ecclesiastica* habetur. Quae ex revelatis cum probabilitate a theologis deducuntur, *conclusiones scholasticae* vocantur.

2. Si qualificationes propositionem denotant ut oppositam fidei vel bonis moribus, *censurae* (doctrinales) dicuntur; quae si a magisterio ecclesiastico procedunt, dicuntur *judiciales*; si a privatis theologis inurantur, pure *doctrinales* praedicantur. Ejusmodi censurae judiciales variae interdum etiam *in globo* multis propositionibus simul fiunt; hoc in casu singulis propositionibus damnatis una saltem ex censuris istis convenit; id quod ex subjecta materia et non semper cum certitudine discernendum erit.

Est autem censura, qua aliqua propositio ut *haeretica* notatur; haec deinde veritati revelatae et ab ecclesia propositae adversatur. *Haeresi proxima* erit propositio, quae doctrinae adversatur, quam citra definitionem ecclesiae unanimis fere consensus pro revelata habet. *Haeresim sapit* propositio, quae de se verum sensum adhuc retinere possit, consideratis tamen maxime adjunctis haeticum potius sensum adsumat; similem, quamvis mitiorem sensum adfirmat censura *de haeresi suspecta*.

Erronea in fide notatur propositio, quae adversatur *vel* doctrinae revelatae, non tamen evidenti vel ab ecclesia diserte definitae, *vel* conclusioni theologicae unanimiter receptae. Si propositio opponitur doctrinae probabilissime revelatae vel conclusioni theologice simpliciter certae, dicitur *errori proxima* vel *errorem sapiens*.

Male sonans dicitur propositio, quae ob verba incongrua, quibus enuntiatur, facile male intellegitur; e contra *captiosa* dicitur, quae verbis recte sonantibus falsum sensum ingerere conatur. — *Temeraria* ea erit, quae sine aptis rationibus a communi sententia patrum vel theologorum recedit. — *Scandalosa* dicitur propositio, quae occasionem praebet ruinae spiritualis, ut si quis jam diceret, ex quotidiano usu eucharistiae plura sequi incommoda quam emolumenta. — *Pias aures offendit* propositio, quae per modum loquendi reverentiam rebus sanctis debitam laedit.

Aliae censurae ex ipsis verbis intelleguntur, ut cum propositiones declarantur *blasphemiae, schismaticae, seditiosae, injuriosae*. Exemplum pro omnibus fere censuris invenies in damnatione propositionum pistoriensium *D. n. 1501 sqq*; censuras in globo accumulatas *ib. n. 1001—1080*. — Ceteroquin cf. Pesch *n. 554 sqq*; Dieckmann *o. c. II n. 892 sqq*; Schultes *o. c. p. 648 sqq*.

§ 2. De factis dogmaticis.

In specie ecclesia infallibilis est in dijudicandis factis dogmaticis. Id quod tenendum est saltem ut theologice certum.

I. *Quid est factum dogmaticum?* — 1. Per se quodvis factum revelatum dogmaticum vocari potest; post exortam *tamen* controversiam cum jansenistis terminus ille sensum quendam particularem adsumpsit, ita ut sub respectu ad revelationem triplex species factorum distinguatur: facta direrte et proprie revelata v. g. resurrectio Christi, conversio Pauli, quae ipsa totidem dogmata sunt et certissimum objectum infallibilitatis; alia facta sunt mere historica, quae neque revelata sunt neque ullum nexum cum revelatis ineunt. Tandem extant facta pressius dicta dogmatica, ea nimirum, quae quamvis non sint revelata, ita tamen cum revelatione connectantur, ut in dubium vocari nequeant, quin ipsa veritas revelata sive dogma aliquod periclitetur. Ejusmodi sunt v. g. textum Scripturae quo modo utimur esse genuinum, certa concilia vere esse oecumenica, Pium X esse successorem legitimum s. Petri etc.

2. Et haec facta dogmatica in duas classes dividuntur: facta dogmatica generaliori sensu seu simpliciter talia, et facta dogmatica strictiore sensu sive textus dogmaticos. Factum dogmaticum sensu stricto est factum doctrinale, quod in eo versatur, num in aliquo libro certus quidam sensus haereticus an orthodoxus inveniatur.¹⁾ Haec igitur inveniuntur in libris sive textibus humanae originis, qui tamen de rebus revelatis agunt et proinde fidei deposito aut consentanei aut adversi sunt. Sic vero et libri seu textus triplicis speciei discerni possunt: *sacri* sive *inspirati*, *mere profani*, *dogmatici*.

¹⁾ Discrimen maxime in eo est, quod *priora facta* respiciunt personam physicam vel moralem, a qua fidei doctrina procedat, *altera* vero signa, quibus doctrina exprimitur. Unde *priora* cum revelatione connectuntur nexu certitudinis sive manifestationis, quatenus ipsis negatis veritates revelatae incertae redduntur; ita legitimitate pontificis addubitata, ejus definitiones jam non cum certitudine tanquam veritates definitae retineri possunt. *Altera* cum veritatibus revelatis connectuntur nexu significationis sive veritatis, non solius certitudinis; si enim ecclesia ea repudiaret, quae sunt de facto conformia cum revelatione, ipsam veritatem jam proderet; cf. Palmieri de rom. pont. § 21 n. V.

Cum ecclesia de tali textu vel libro judicat, duo distinguas: quaestionem facti et quaestionem juris. Ut nempe liber aliquis damnari vel approbari possit, prius constare debet doctrinam aliquam, eam nimirum, ob quam liber approbatur vel reprobat, in eodem libro vel textu contineri: quaestio facti, quae inquit, *quisnam sit sensus* libri talis ejusve auctoris. Hoc supposito exurgit quaestio, num doctrina ipsa conformis an difformis a revelatione sit: quaestio juris, quae dijudicat, *qualis sit sensus*, rectusne an pravus. — De hac altera quaestione hic non sumus solliciti; haec soluta est in disputatione antecedente, qua definivimus ecclesiam infallibilem esse in exponendis et proponendis veritatibus revelatis iisque connexis; supponit tamen haec quaestio priorem esse solutam.

Nos agimus de priore quaestione, num ecclesia infallibiliter dijudicare possit, utrum in aliquo libro qua tali, ex mente auctoris, determinata doctrina certo sensu dogmatico intellegenda inveniat necne. Statim intelleges sensum iterum duplicem esse posse: *unum sensum* obvium, naturalem, objectivum, quem verba ex usu communi loquendi et ex regulis sanae interpretationis fundunt; hic vocatur etiam sensus auctoris qua auctoris; etenim merito homo scribens et publice edens librum praesumitur eum sensum intendisse, quem verba ejus ex usu inter homines recepto significant. *Alter sensus* est sensus auctoris mere subjectivus, ejus qui est auctor, qui vi verborum et contextus non exprimitur, tamen fortasse ab auctore prorsus arbitrarie interne suppositus fuerit.

Ecclesia non judicat de sensu pure subjectivo sive arbitrario auctoris, qui ut internus et reconditus fidelibus neque prodesse neque obesse possit, sed de sensu objectivo et naturali, de sensu auctoris qua auctoris, qui ab omnibus prudentibus lectoribus intellegendus sit. In hoc vero sensu dijudicando ecclesiam dicimus esse infallibilem.

II. Non multum immorabimur in factis dogmaticis latiore sensu. Res *enim* per se videtur manifesta. Fac enim v. g. concilium tridentinum legitimum non esse: neque fides eorum inconcussa permanere poterit, quae a concilio definita sunt; fac supremum pontificem non esse legitimum: nemo ei credere quidquam posset ea firmitate qua oportet. Cum *porro* omnis fidei declaratio authentica ab ejusmodi facto dependet, tota fides jam labefactaretur, si ejusmodi facta certa declarari non possent. — *Ceterum* quae de textibus dogmaticis dicuntur, immediate et huc referri poterunt.

1. Quoad textus dogmaticos, res probatur *ex praxi ecclesiae*. — a) Ex iis quae cum jansenistis, praecipuis hac in re adversariis, saeculo XVII facta sunt. Hi enim facile concedebant, ecclesiam infallibilem esse quoad veritates revelatas; ast singulari pertinacia negabant eam infallibilem fuisse, cum judicasset Jansenium in libro „Augustinus“ doctrinam haereticam proposuisse. — Ipsa historia vero ita fere se habet:

Conscripsit Jansenius librum „Augustinus“, existimans se genuinam demum doctrinam hujus s. doctoris de gratia invenisse. Ex hoc libro 35 episcopi Galliae quinque propositiones prompserunt et ad summum pontificem Innocentium X detulerunt rogantes eum, ut de illis iudicium ferret: condemnatae sunt in *constit. Cum occasione* (1653).

Jansenii amici tunc fatebantur, illas propositiones juste omnino damnatas esse, sed duce Arnaldo negabant easdem in libro Jansenii reapse extare vel, quod fere idem valet, eas esse damnatas in sensu quem ipse Jansenius intendisset (*in sensu auctoris*). Ast Alexander VII (1656) contra hanc vanam exceptionem declaravit et definivit, „quinque illas propositiones ex libro Cornelii Jansenii episcopi yprensis, cui titulus est „Augustinus“, excerptas ac in sensu ab eodem Cornelio Jansenio intento damnatas fuisse“ (*constit. Cum ad s. Petri sedem et Regiminis apostolici*).

Jansenistae nondum acquieverunt novamque exceptionem adinvenerunt dicentes, se vi harum constitutionum ad obsequiosum silentium adstrictos esse, non vero ad internum assensum; pontificem *enim* infallibilem esse in iudicio ferendo de doctrina seu de propositione in se spectata, non vero infallibilem esse in iudicio de facto, num propositiones ibi sub certo quodam sensu, sensu auctoris, inveniantur. — Ecce praecise id negabant, quod nos defendimus. Et quid factum est? Clemens XI, tunc pontifex, et hoc effugium evertit, jansenistarum sensum reprobavit nostrumque assertum ipse statuit

declarans (1705): „Oboedientiae, quae praeinsertis apostolicis constitutionibus debetur, obsequioso illo silentio minime satisfieri, sed damnatum in quinque praefatis propositionibus Jansenii libri sensum, quem illarum verba prae se ferunt, ut praefertur, ab omnibus Christi fidelibus ut haereticum non ore solum, sed et corde recipi ac damnari debere, nec alia mente, animo aut credulitate supradictae formulae subscribi licite posse“ (*constit. Vineam Domini; D. n. 1350*).

Vi igitur declarationis supremi pontificis omnes fideles interno assensu propositiones Jansenii ut tales secundum sensum, quem objective fundunt, ut haereticas tenere debent. *Atqui* in haeresibus proscribendis ecclesia certe est infallibilis. *Ergo* infallibilem se ostendit etiam in textibus ejusmodi dogmaticis declarandis.

b) Neque tamen hoc unicum factum est ex praxi ecclesiae. Ita jam concilium nicaenum I scripta Arii et ratione eorum ipsum Arium condemnarunt;¹⁾ similiter patres conc. ephesini „Nestorii epistolam et dogmata anathematizarunt“ (*D. n. 125*). Ita conc. oecum. V anathema dixit ei, qui „defenderit impia scripta Theodoretii et non anathematizaverit praedicta impiissime conscripta“ (*D. 226*), imo tota actio de tribus capitulis in hoc versabatur, ut libri Theodori mopsuesteni, scripta Theodoretii, epistula Ibae et simul cum libris eorundem quoque auctores damnarentur. Ita et Martinus V interrogari jussit quosdam, „utrum credant libros et doctrinas (*Wiclefii, Hus*) fuisse perversos“.

2. Res etiam *ex ratione multo universaliori* illustrari potest. Christus *nimirum* ecclesiam magistram fidei infallibilem constituit pro hominibus, ut homines de veritatibus fidei earumque sensu certiores redderentur: ergo quoad fidei quaestiones, prout inter homines, ecclesiae membra, moventur vel moveri possunt. *Atqui* inter homines quaestiones fidei non moventur nisi verbis, propositionibus sive textibus, qui cum dogmate connexi, tamen non sunt inspirati vel formaliter a Deo revelati — textibus dogmaticis certo quodam sensu intelligendis. *Ergo* si ecclesia

¹⁾ Cf. Hefele *Konziliengeschichte II c. 2 § 34*.

infallibilis magistra pro hominibus constituta est, hanc suam infallibilitatem vel maxime in declarandis ejusmodi textibus exercere debet. | Necessario jam, quotiescunque ab ecclesia judicium de veritate vel falsitate alicujus doctrinae fit, etiam judicium de verbis humanis eorumque sensu fit, quibus doctrina exprimitur. Et hoc certe valet de enuntiationibus propriis ecclesiae, sive quae nunc fiunt, sive quae olim factae sunt, quibus ipsa dogmata explicat.

Valet autem etiam de enuntiationibus aliorum. Revera si ecclesia vel quoad has non est infallibilis, quivis potest impune spargere doctrinas revelationi oppositas et judicium ecclesiae effugere, eo quod ecclesia non sit infallibilis in sensu verborum suorum dijudicando; neque ecclesia efficaciter cavere potest, ne homines falsas doctrinas pro veris addiscant et teneant, quia sensus verborum et scriptorum eorum ab ecclesia attingi nequit (Pesch *Comp. I n. 346*).

Huc referas, quae leguntur *1 Tim 6, 20*; vel *2 Tim 1, 13*: „Formam habe sanorum verborum, quae a me audisti in fide et in dilectione in Christo Jesu“; et *ib. 2, 16*: „Profana autem et vaniloquia devita; multum enim proficiunt ad impietatem, et sermo eorum ut cancer serpit“.

Principium vero nostrum et s. Thomas adhibet *2, 2 q. 11 a. 2 ad 2* dicens: „Per verba, quae quis loquitur, suam fidem proficitur; est enim confessio actus fidei; et ideo si sit inordinata locutio circa ea, quae sunt fidei, sequi potest ex hoc corruptio fidei“. — Atqui ecclesiae sane est talem corruptionem impedire.

Ipsi „jansenistae bene intellexerunt, hanc distinctionem inter infallibilitatem ecclesiae circa *quaestionem juris* et fallibilitatem circa *quaestionem facti*, si admitteretur, inexpugnabile praesidium suae haeresi praebere; sed hac ipsa sua astutia id effecerunt, ut veritas diserte proponeretur et clarius ab omnibus perspiceretur“ (Pesch *n. 540*)

Corollarium. Immediate patet, quod ecclesia infallibilis est etiam in adhibendis terminis ad veritates apte proponendas. Ideo infallibiliter ecclesia contra arianos statuit, filium „*homousion*“ sive „*consubstantialem*“ esse patri et id ab omnibus fidelibus esse admittendum; similiter infallibilis erat in adhibenda voce *transsubstantiationis* circa mysterium eucharistiae.

III. Exceptiones diluuntur. — 1. Immerito plane excipiunt, veritates tantum revelatas objectum esse magisterii ecclesiae. Praeter veritates *enim* revelatas, objectum

primarium infallibilitatis, est et alterum secundarium, quod res fidei connexas comprehendat.

Ast tale objectum, ajunt, impossibile est; etenim si ejusmodi res per ecclesiam infallibiliter definiretur, admittendum esset fide *aut* divina *aut* ecclesiastica; *atqui* fides divina impossibilis est in rebus immediate non revelatis, fides ecclesiastica non existit. — *Resp:* Certe constat, ejusmodi facta ab ecclesia declarata admittenda esse; num fide divina, an ecclesiastica, alia quaestio est, quae hic non erit solvenda.

Attamen, instant, nulla necessitas apparet, ut ecclesia etiam circa textus et sensum auctoris sollicita sit. Veritas *enim* revelata sufficienter custoditur, si haereticae doctrinae in se ut jacent declarantur, abstrahendo a libris certis et textibus. — *Respondetis*, ecclesiam ejusque magisterium institutam esse pro fidelibus, ut hi de rebus revelatis recte sentiant et loquantur; quare ecclesia abstrahere nequit ab eo, quomodo veritates fidei a vel pro fidelibus in libris proponantur vel a singulis fidelibus exponantur.

2. Sensum alicujus libri vel propositionis declarare, pertinet ad philologos sive grammaticos; *atqui* ecclesia cum philologia vel grammatica nihil habet commune. — *Reponimus*: Etiam theologi verba adhibent ad sensus suos manifestandos; quare verba sub hoc respectu certe et ad theologos spectant; quamvis mera externa compositio et etymologia verborum merito grammaticis committatur.

Ast saltem de sensu auctoris ipsius ecclesia nihil certi potest scire; ergo de hoc saltem infallibiliter definire nequit. — *Distinguas*: Ecclesia sensum subjectivum scire nequit, quem scriptor prorsus arbitrarie verbis suis supposuerit *cc.* vel *tr.* non potest scire sensum objectivum, quem verba, ut sonant, inter homines fundunt, quem et ipse auctor verbis suis supposuisse necessario praesupponitur *ng.* — Hunc sensum auctoris objectivum, quem et alii homines scripta ejus legentes apprehendunt, ecclesia respicit; arbitrarium vero sensum neque ipsa curat neque ullus mortalium.

3. Ex praxi ecclesiae non multum sequi videtur; etenim ecclesia scripta damnavit eodem modo quo ipsas personas haereticas, dicente v. g. conc. V: „damnamus Theodorum cum nefandis ejus scriptis“. *Atqui* personas damnans non est infallibilis. *Ergo* neque quoad scripta eorum. — *Resp:* Ecclesia iudicio doctrinali et ipsas personas infallibiliter condemnat, quatenus verbis quibusdam objective haereses exprimebant et ut auctores cum verbis suis identificantur, non autem per se ibi respicit subjectivam eorum et internam affectionem. — *Alias* ecclesia punit haereticos, et tunc eorum contumaciam et internam

perversitatem supponit; hoc in iudicio criminali (circa factum ut ajunt particulare) utique errare poterit.

In forma igitur: Tr. M. — *Dist. min.:* Ecclesia personas damnans, quamdiu eas cum erroribus eorum objective propositis iudicio doctrinali identificat, non est infallibilis *ng.* agens iudicio criminali de subjectiva et interna earum affectione *cc* vel *tr.* — *Contrad. csq:* non est infallibilis quoad scripta in se considerata *ng.* quoad internum animum vel subjectivam culpam *tr.*

4. Provocant adversarii ad dicta quorundam patrum veterumve theologorum, quibus hi asseruerint ecclesiam infallibilem esse in rebus fidei, non ita in quaestionibus facti. Ita v. g. s. Thomas: „In rebus fidei, inquit, ecclesia non errat; in aliis vero sententiis, quae ad particularia facta pertinent ... possibile est iudicium ecclesiae errare propter falsos testes“ (*Quodl. 9 a. 16*). — Ex ipsis verbis („propter falsos testes“) fere patet distinctio, qua difficultas haec expediatur; *neque enim* s. doctor de factis dogmaticis loquitur, sed de factis judicialibus, „ut cum agitur de possessionibus vel criminibus vel de huiusmodi“ (*ib.*).

a) *In particulari* ex historia huc referendae sunt exceptiones, quas desumunt ex iis, quae cum Vigilio papa (*cf. supra p. 392*) et post concilium V cum Pelagio II circa eandem rem acciderunt. Hic ad episcopos Istriae, qui contra damnationem trium capitulorum repugnabant, scribit: „Aperte nobis licentia tribuitur, ut, quidquid Chalcedone extra fidei causas de personis gestum est, retractetur. Specialis quippe synodali conciliorum causa est fides; quidquid ergo praeter fidem agitur, Leone docente ostenditur, quia nihil obstat, si ad iudicium revocetur“ (*ep. 5, 19; M PL 72, 733*). Atqui quod retractari potest, infallibilitati obnoxium non est. — Sed Pelagius quaestiones „de personis“, quas alibi etiam „superfluas“ dicit, eas intellexisse videtur, quae de sensibus internis, de peccato formali haereseos etc. in concilio isto V acta sunt; facta vere dogmatica a iudicio peremptorio conciliorum se non exemisse, ipse Pelagius vel in eadem epistula ostendit, qua stricte vindicat condemnationi trium capitulorum esse omnino assentiendum.

b) Ex recentioribus theologis provocant ad Bellarminum, qui solutione sua in causa Honorii prius prolata, tanquam probabilem adjungit hanc alteram, „quae est Joannis a Turrecremata (*de eccl. II 93*), qui docet patres sextae synodi damnassem quidem Honorium, sed ex falsa informatione, ac proinde in eo iudicio errasse; quamvis enim generale concilium legitimum non possit errare, ut neque erravit hoc sextum, in dogmatibus fidei definiendis, tamen errare potest in quaestione de facto. Itaque tuto dicere possumus, hos patres deceptos ex falsis

rumoribus et non intellectis epistulis Honorii, immerito cum haereticis connumerasse Honorium" (*de rom. pont. IV 11*). — Revera Bellarminus accurate de re locutus non est; sed et alii theologi tunc temporis inveniuntur, qui similiter loquebantur; quid inde? Error paucorum — tempore commissus, quo suprema ecclesiae auctoritas rem nondum tam liquide declaraverat! *Ceterum* Bellarminus infallibilitatem ecclesiae in factis dogmaticis non semel docuit; quare si vis mitius eum intellegere, cogitaveris de damnatione Honorii haeretici qua hominis, quatenus ipse interne et subjective haeretico afflatus fuerit spiritu; sic habebis factum mere humanum, non dogmaticum, in quo error conciliorum admittitur possibilis. Cf. Wilmers *de eccl. n. 253*.

§ 3. De decretis disciplinaribus.

Ecclesia merito etiam infallibilis tenetur in rebus disciplinaribus, et in specie quoad approbationem ordinum religiosorum.

I. Nomine *disciplinae ecclesiasticae* omnia intelleguntur, quae ad regimen ecclesiae spectant, quatenus hoc a magisterio distinguitur; huc igitur referuntur leges ecclesiasticae, quae ab ecclesia ad cultum divinum ordinandum vel ad vitam christianam dirigendam pro universali ecclesia statuuntur. Agitur hic de legibus ex sese humanis; leges enim immediate divinae ad revelationem et ad ipsam divinam doctrinam pertinent.

Cum ecclesiam quoad ejusmodi leges dicimus infallibilem, tenere quidem nec possumus nec volumus, eandem semper omnibus expensis prae omnibus optima et maxime opportuna statuere; id quod difficulter probatur, cum nullibi ecclesiae supremus prudentiae gradus divinitus promissus sit, sed is tantum quo fides et mores intacta semper servantur. Ergo magis negative defendimus, ecclesiam generales leges pro universa ecclesia edere vel sancire non posse, quae vel fidei vel bonis moribus adversentur vel in religionis detrimentum cedant. Id autem plane manifestum est.

1. Ecclesia *nimirum* infallibilis est etiam in re morum. *Atqui* ipsa manifesto falleret filios suos in ejusmodi re, si leges sanciret malesanas, si legem ex divina sua auctoritate proponeret servandam, quam Deus respueret, vel vetaret quidpiam, quod Deus reapse praeciperet. Ergo in ejusmodi legibus, quas ecclesia ex suprema sua auctoritate pro uni-

versa ecclesia fert, necessario infallibilis erit eo saltem sensu, quod nihil contra fidem vel bonos mores contineant leges istae. — Sed etiam eo sensu, quod bonae sint; in omni enim praecepto rationabiliter lato, iudicium subest, rem, quae praecipitur, esse bonam. Si igitur non esset bona lex, manifesto error et deceptio subesset.

Ad rem s. Augustinus: „Ecclesia, inquit, quae sunt contra fidem aut bonam vitam, nec approbat nec tacet nec facit“; et iterum: „Si quid totum per orbem frequentat ecclesia, quin ita faciendum sit disputare, insolentissimae insaniae est“ (ep. 55, 35; 54, 5).

2. Rem hanc *in genere* declarat Pius VI, ubi pistoriensium doctrinam (prop. 78) damnat, „quatenus pro generalitate verborum comprehendat et praescripto examini subiciat *etiam disciplinam ab ecclesia constitutam et probatam, quasi ecclesia, quae spiritu Dei regitur, disciplinam constituere posset* non solum inutilem et onerosiorem quam libertas christiana patiatur, sed et *periculosam, noxiam, inducentem in superstitionem et materialismum*“; et hanc doctrinam profligat tanquam „falsam, temerariam, scandalosam, piarum aurium offensivam, ecclesiae ac Spiritui Dei quo ipsa regitur injuriosam, ad minus erroneam“.

In singularibus casibus vero ecclesia pro legibus ferendis sibi semper vindicabat simile adiutorium divinum similemve auctoritatem, qua et in doctrina proferenda exornata est. Ita jam concilium apostolorum in ipsis legibus proferendis declaravit: „Visum est Spiritui Sancto et nobis“ (Act 15, 28); ita et conc. constant. de consuetudine eucharistiae sub una tantum specie recipiendi: „Dicere, inquit, quod hanc consuetudinem aut legem observare sit sacrilegium aut illicitum, censeri debet erroneum, et pertinaciter asserentes oppositum praemissorum tanquam haeretici arcendi sunt et graviter puniendi“ (D. n. 626). Similiter et conc. trid. s. 7 cn. 13 et s. 22 cn. 7, ubi ritus et caeremonias in sacramentorum administratione vel in missae celebratione ab ecclesia praescriptas sollemniter tuetur. — Ad quaestionem in genere cf. Heinrich *dogmat. Theologie II* 111; *Stimmen aus ML X* 79 sqq.

3. *Excipiunt.* — a) Ecclesia sacerdotes suos per legem universalem ad breviarium recitandum adigit. *Atqui*

ibi in altero nocturno non tam raro enarrationes inveniuntur confictae et falsae; unde et Leo XIII jam quaedam inde removit v. g. quae die 26. Aprilis de s. Marcellino legebantur. *Ergo* ecclesia in hisce rebus disciplinariis infallibilis non est.

Resp.: Ecclesia obligat quidem sacerdotes ad brevium recitandum, nullatenus vero ad omnia quae ibi narrantur assensu firmissimo credenda; unde infallibilitas ecclesiae hac ex parte in discrimen non vocatur. — Neque ejusmodi praeceptum bonis moribus nocet; simili enim pia credulitate in aliis quoque rebus sine ullo damno morali ad institutionem vel aedificationem utimur.

Credere igitur illas enarrationes fide divina nemo tenetur; neque tamen ipsae nugatorie vel leviter tractandae erunt vel ob quosvis clamores vel audaces jactantias spernendae. Pleraeque enim veteri traditioni innituntur et haec per se in possessione est. Ut igitur respuatur, rationes exhiberi debent. Hae rationes, si quae contrariae occurrunt, modeste sunt proponendae et iudicium de opportunitate commutationis faciendae auctoritati ecclesiasticae relinquendum erit. — De re cf. Benedictum XIV *de servorum Dei beatific. etc. IV p. 2 c. 13, 7 sq.*

b) Ecclesia, in specie Innocentius VIII, leges tulit contra maleficia, incantationes, veneficia (contra sagas). *Atqui* ex virtute ejusmodi legum multi innocentes crudeliter tractati et ipsa morte puniti sunt; id quod nemo approbaverit.

Resp.: In hac re distinguas ipsam legem a certis praesuppositionibus et applicationibus ejusdem. Ita pontifices cum omnibus hominibus illius aetatis errare poterant circa factum, quod legibus suberat: maleficia ejusmodi frequentissime fieri vel olim facta esse; poterant iudices etiam ecclesiastici — id quod ipsi ecclesiae nullatenus est imputandum — in adplicatione legum sub certis circumstantiis errare. Negamus vero omnino ipsas leges in se malas fuisse vel bonis moribus vel fidei repugnasse. Magia enim et omne cum daemonibus commercium, quod secundum principia fidei saltem in se possibile est, crimen maximum et poena dignum est; unde et leges, quae ejusmodi poenam statuunt, damnari nequeunt.

II. Quoad approbationem ordinum,

1. *praenota:* a) Ordo religiosus per se est societas hominum, qui per tria vota perpetua paupertatis, castitatis, obediendae secundum certam regulam studio perfectionis christianae incumbunt. Tria vota essentialia fere sunt; adduntur

tamen in singulis ordinibus quaedam leges, quibus vita religiosorum magis in concreto et ad particularem finem ordinetur. Si de approbatione ecclesiastica hic loquimur, praeprimis has respicimus leges sive regulas superadditas ad vota, cum vota illa essentialia ab ipso Christo Domino approbationem dudum invenerint.

b) Approbatio et haec nihil aliud sibi vult, nisi quod ordo cum legibus suis idoneus declaretur ad finem suum assequendum, quod igitur hic finis cum adjunctis mediis nihil contra fidem vel mores contineat et certam utilitatem praebeat ad perfectionem christianam obtinendam; in his per se habetur iudicium doctrinale, quo solum affirmatur, ordinem hunc vel illum bonum esse. Ab hoc iudicio doctrinali discernas iudicium prudentiale decernens, utrum in certis adjunctis expediat ordinem quendam admittere vel retinere, ex politicis v. g. motivis; hoc iudicium ad gubernationem magis externam ecclesiae spectat, quae non ita ut magisterium sub infallibilitate positum est.

Duplex vero approbatio ordinum distinguitur: praevia una, qua institutum religiosum in forma simplici laudabile declaratur; altera magis sollemnis, qua institutum formaliter et definitive ordo proprie dictus declaratur. Assertio nostra de hac sollemni approbatione agit; in qua assertionem ceteroquin adest consensus unanimes theologorum.

2. *Demonstratio.* — Pontifex quando sollemniter aliquem ordinem approbat, authentice eum toti ecclesiae ut tutam perfectionis acquirendae semitam proponit. *Atqui* repugnat, quod ecclesia in re morum infallibilis fidelibus commendat viam qua perfectam, quae avertat a perfectione et ad interitum ducat; *ergo* certe malus vel nocivus ejusmodi ordo ab ecclesia approbatus esse nequit. — *Praeterea* approbatio ecclesiae etiam hoc continet et expresse statuit, ut nulli fidei liceat ejusmodi institutum habere pro non sancto et perfectioni contrario. *Ergo* et sub hac ratione infallibilis erit, cum secus iterum totam ecclesiam induceret ad errorem in re, quae ad mores spectet.

Qua in re attendas formulam communem, quam ecclesia in approbatione ordinum adhibet. „Nulli ergo omnino, ait, hominum liceat hanc paginam nostrae approbationis infringere vel ei ausu temerario contraire; si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac bb. Petri et Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.“ — Interdum etiam, ut in bulla, qua Gregorius XIII institutum societatis Jesu approbavit, comminatio

excommunicationis additur, si quis tale institutum „directe vel indirecte impugnare vel ei contradicere audeat“.

3. *Excipiunt*: a) Ecclesia quos olim approbavit ordines, hos postea abrogavit vel reprobavit; *ergo* in his infallibilis dici nequit, cum ipsa se correxerit.

Resp.: Ecclesia ordinem reprobavit olim laudatum, cum ob defectionem membrorum ejus in concreto non jam erat idem, qui olim adprobatus erat *cc.* ipsum ordinem ex regulis ejus magis in abstracto consideratum reprobavit *subd.*: reprobavit ipsam regulam, quam olim laudaverat, *judicio doctrinali ng.* judicavit secundum *judicium prudentiale*, rationes politicas vel externas postulare, ut ordo aliquis supprimatur *cc.*

b) Melchior Canus quidem *de loc. th. V 5*: „Et quidem, inquit, ante divi Thomae tempora adeo restricte et gravate novi ordines admittebantur, ut ex tam gravi angustoque *judicio probabile* argumentum prudentis consilii sumeretur; nostro vero saeculo tam multae sunt religiones a pontificibus confirmatae, ut qui eas omnes tueri voluerit tanquam ecclesiae vel utiles vel necessarias, hic imprudentiae ne dicam stultitiae nomine jure optimo summisque rationibus arguatur“. — Merito ad haec verba observat Pesch: „haec esse imprudenter et irreverenter dicta et a reliquis theologis rejici“ (*I n. 546*). Notum est Canum fuisse adversarium societatis Jesu infensissimum adeo, ut jesuitas antichristos declarare non dubitaverit; ex hac ejus prava opinione sententia ejus prorsus singularis promanavit, supremum pontificem in approbatione ordinum religiosorum aberrare posse vel de facto errasse.

§ 4. De canonizatione sanctorum.

Ecclesia jure tenetur infallibilis in canonizatione quoque sollemni sanctorum.

I. Canonizatio est publicum et sollemne seu definitivum ecclesiae (rom. pontificis) testimonium et judicium de alicujus hominis defuncti sanctitate et gloria et cultu, quo ille quidem tanquam patronus et exemplar christianae virtutis proponitur, fideles vero admonentur et quandoque etiam obligantur ad illum colendum et imitandum¹⁾. Ex ipsa definitione sponte fluit

¹⁾ Historicis observationes de modo procedendi in hac sanctorum canonizatione videsis Pesch *I n. 548*.

1. *argumentum*; statim subsumas: *Atqui* pugnat cum providentia supernaturali, quam Christus circa ecclesiam sponsam habet, permittere, ut haec Christi inimicum et daemonis servum proponat filiis suis colendum, imo et imitandum. Erit igitur infallibilis in hac re; cf. s. Thomam *Quodl. 9 a. 16*.

Neve dixeris, quod etiam hostia in ss. sacramento exposita colenda et adoranda sit, quamvis hinc inde error subesse possit. — *At enim* in exemplo allato nulla paritas est; neque enim unquam pontifex romanus universam ecclesiam obligabit, ut aliqua hostia particularis pro consecrata reputetur, quemadmodum particularem hominem defunctum declarat sanctum et colendum proponit.

2. *Argumentum* desumitur ex consensu theologorum, qui quidem circa certitudinem vel qualificationem propositionis dissentiunt, circa ipsam rem vero innumera multitudo conspirant. Cf. Benedictum XIV *de canonizatione et beatific. servorum Dei I 43 sq.*

Ex patribus audias s. Hieronymum in *comment. ep. ad Philem.* haec verba proferentem: „Si quis hominem, qui sanctus non est, sanctum esse crediderit et Dei eum junxerit societati, Christum violat, cujus corporis omnes membra sumus. Qui dicit, inquit *Prov 17, 13*, justum injustum et injustum justum, abominabilis uterque apud Deum est. Similiter qui sanctum esse non sanctum, et rursus non sanctum asserit sanctum, abominabilis apud Deum est . . . Qui in Christi corpore errat et labitur asserens membrum ejus sanctum esse, cum non sit, vel non sanctum esse, cum sit, vide, quali crimini obnoxius fiat“.

3. *Argumentum* ex modo desumitur, quo hac in re summi pontifices procedunt. *Iis enim* utuntur formulis in canonizatione sollemni, quibus et in fidei definitionibus. „Auctoritate D. N. Jesu Christi, ita talis formula sonat, bb. apostolorum Petri et Pauli ac nostra, matura deliberatione praehabita et divina ope saepius implorata . . . beatum N. sanctum esse decernimus et definimus ac sanctorum catalogo adscribimus, statuentes ab ecclesia universali illius memoriam quolibet anno die ejus natali . . . pia devotione recoli debere. In nomine P. et F. et Sp. S. Amen“. Eadem recurrunt in bulla super canonizatione edita; alias formulas lege *ZfkTh XIV (1890) 606 sq.*

Atqui ejusmodi verba summam judicii firmitatem exigunt et ex parte pontificis supponunt; *ideoque* et infallibilitatem. Imo nonnulli pontifices in ipsis bullis, quibus canonizatio publicatur, hanc infallibilitatem etiam expressius sibi vindicant; ita Sixtus V in canonizatione s. Didaci, de quo cf. Pesch n. 550.

Neque obest, quod olim romani pontifices actui canonizationis haec verba praemiserint: „Antequam ad pronuntiationem veniamus, protestamur publice apud vos praesentes, quod per hunc actum canonizationis non intendimus aliquid facere, quod sit contra fidem aut catholicam ecclesiam sive honorem Dei“. — *Etenim* recte inter alia notat Benedictus XIV: quod etiam ante concilia universalia a patribus praemittitur oratio, ne Deus permittat se in sinistram trahi ignorantia propria sua. Infallibilitas *nimirum* applicationem mediorum supponit, inter quae et oratio locum habet. Cf. Pesch *compendium theol. dogm. I* n. 356.

4. Si quis sollemniter sanctus declaratus est, nomen ejus in martyrologio inscribitur; *attamen* nullatenus vice versa eo ipso, quod nomen alicujus in martyrologio invenitur, de ejus sollemni canonizatione constat. Nomina enim eorum quoque ibi inveniuntur, qui numquam proprie canonizati sint, variaeque ibi correctiones factae sunt. Testatur *autem* Benedictus XIV, pertractatum fuisse alias in ss. rituum congregatione, quid importet descriptio in martyrologio et utrum ad quandam canonizationis, an ad quandam beatificationis speciem referri possit, nec quaestionem usque adhuc potuisse resolvi (*l. c. n. 14*).

Quare non est ad rem, si quis excipiat, in martyrologio inveniri nomina eorum, de quorum existentia critici moderni rationibus non spernendis dubitent; vel inveniri eos, de quorum sanctitate saltem extraordinaria merito dubitari possit, cujus rei exemplum communiter adferunt Carolum Magnum. — Quoad dubium *in genere* consideratum sufficienter responsum est; quoad Carolum Magnum *in specie* nota, ipsum primitus canonizatum esse a quodam ps.-papa temporibus magni schismatis; et quamvis cultus hic postea a papa legitimo pro certis quibusdam regionibus confirmatus sit, ejusmodi approbatio comparari nequit cum sollemni canonizatione pro universa ecclesia facta, de qua sola nunc loquimur.

5. Quod spectat *certitudinem* res proprie de fide non est; inveniuntur quidem theologi, qui hoc propugnent; complures vero hoc non concedunt vel et negant. Quare iis potius stemus, quae Benedictus XIV post longiorem de re discursum demum statuit: „Si non haereticum, tamen temerarium, scandalum toti ecclesiae

adferentem, in sanctos injuriosum, faventem haereticis negantibus auctoritatem ecclesiae in canonizatione sanctorum, sapientem haeresin utpote viam sternentem infidelibus ad irridendum fideles, assertorem erroneae propositionis et gravissimis poenis obnoxium eum dicemus, qui auderet asserere, pontificem in hac aut illa canonizatione errasse huncque aut illum sanctum ab eo canonizatum non esse cultu duliae colendum" (*l. c. I 43, 27*).

II. A canonizatione distinguitur beatificatio, quae est iudicium praeivum, minus sollemne, ideo neque definitivum, quo cultus alicujus servi Dei permittitur, non vero, saltem non universaliter, praecipitur.

In hac beatificatione infallibilitas ecclesiae non tam manifesto patet. Canonizatio *nimirum* et beatificatio eo differunt, quod prior ultima et definitiva in re sententia est, haec non ita; *atqui* romanus pontifex infallibilis est tantum tunc, quando definitive et peremptorie doctrinam pro universa ecclesia proponit. *Ergo* in beatificatione non necessario infallibilis existimatur.

Ad majorem: Beatificationem iudicium definitivum non esse, ex modo patet, quo ecclesia ab ipsa ad sollemnem canonizationem procedere solet. In generali *enim* sacrorum rituum congregatione pro canonizatione convocata prima interrogatio est: „an tuto deveniri possit ad canonizationem“; hac demum affirmata, de tota causa processus instauratur et cardinalium suffragium de novo exquiritur. „Quae cum profecto caeremonialia non sint, ita concludit Benedictus XIV, sed substantiam iudicii respiciant nec nisi invocato Dei omnipotentis auxilio peragantur, ostendere aperte videntur, beatificationis iudicium neque ab ipsis romanis pontificibus haberi [definitivum, ideoque neque] infallibile“ (*l. c. c. 42, 10*).

Idem Benedictus *ib.* sub *n. 12* adjungit: „Iudicium papae in beatificatione non est praecipiens, sed indulgens ac permittens; de cujus essentia non est, ut sit infallibile, cum certum esse sufficiat, non quidem certitudine infallibilitatis aut fidei, sed ea tantum morali certitudine, qua pontifex prudenter ac sapienter agit, indulget ac permittit“. Cf. Pohle *KL XII 261 sqq.*

Corollarium. Quid igitur? estne fidelibus christianis credendum, s. Franciscum v. g. assisiensem vere sanctum et in gloriam Dei receptum esse? — Ex dictis omnino certum est, ejusmodi res saltem fide ecclesiastica i. e. assensu absoluto et firmo propter auctoritatem infallibilem ecclesiae credendas esse; et qui hanc tantum fidem retinent, fidem divinam exclusam esse autumant solum ideo, quia Deus ipse nihil de assumptione hujus vel

illius sancti unquam publice revelaverit. Alii, qui non admittunt nisi fidem divinam, necessario defendere debent, etiam in hac re declarationibus tam sollemnibus et definitivis ecclesiae fidem adhibendam esse divinam.¹⁾

Sectio II.

De membris ecclesiae.

Perspecta causa ecclesiae formali, disquirendum erit de causa materiali seu de membris, ex quibus aedificetur hoc templum Dei vivum, civitas illa, quae „celsa de viventibus saxis ad astra tollitur“. — Infert autem terminus iste membri alterum terminum corporis; in cuius consideratione proxime cogitaveris de corpore morali, quale omnis societas bene constituta apte dicitur; inest autem ecclesiae et altera ratio, longe sublimior, qua rationem corporis etiam multo verius imitetur, ratio qua dicitur corpus Christi. De hac praemittamus brevem dissertationem

Caput prodromum.

De ecclesia, ut est corpus Christi mysticum.

Est magnifica res, quam his suscipimus tractare; qua rite considerata immediate perspicias, quomodo oeconomia et ipsum opus in carne et per carnem a Christo inchoatum cum mortali ejus vita nullatenus desierit, sed in ecclesia et per ecclesiam ab ipso continuetur. — „Corpus Christi mysticum“ insuper est ille conceptus, sub quo ecclesia ab apostolo Paulo toties exhibetur, ut hoc neglecto ejus doctrina de argumento nostro fere intellegi nequeat. Idem conceptus, si bene intellegitur, optimam quoque ecclesiae definitionem nobis exhibebit, multo etiam accuratorem, quam si solum secundum ejus externam apparentiam et constitutionem sociale[m] consideratur. Idem *denique* conceptus largissimum quoque lumen adfundit aliis fidei nostrae doctrinis, maxime iis quae postea in tractatu de

¹⁾ Qua ratione id fieri possit, declarat Marin-Sola l. c. c. 5 s. 4 n. 279 sqq.

sacramentis exponenda sunt. Neque igitur abs re erit considerationi huic operam dare.¹⁾

§ 1. De ratione corporis Christi mystici universim.

Merito ecclesia dicitur corpus (1) Christi (2), mysticum (3); id quod simpliciter exponendo ex sacra Scripturae doctrina illustremus. — Inde simul apparebit, rem hanc esse de fide saltem ex aperta hujus Scripturae professione; ceterum cf. *conc. trid. s. 13 c. 2; s. 14 c. 2* (*D 875; 895*).

I. Primum membrum propositionis, qua tenemus *ecclesiam esse corpus quoddam*, ex dictis nullam patitur difficultatem. Sicut *enim omnis societas corpus quoddam* vocari potest, ita etiam ecclesia, quae ut vera societas a Christo instituta est.

Ratio hujus denominationis ex similitudine desumitur, quae intercedit inter corpus aliquod organicum et societatem rite institutam. Sicut *enim* corpus ejusmodi multis constat et variis membris, quae tamen ad unitatem revocantur vinculis *partim* externis (concretionem et cohaesione) *partim* internis (anima et vita), ita etiam cum omni societate et in specie cum ecclesia fit.

Certe ecclesia multa membra continet, singulos *nimirum* fideles singulasve nationes, et varia membra sive organa continet i. e. membra variis functionibus hierarchicis exornata, parochos *nimirum*, episcopos, pontificem variasque cardinalium congregationes, varios quoque ordines religiosos et diversa instituta, quae suo quodque modo ecclesiae finibus inserviunt. Haec omnia in externa sua specie et operatione valde differunt, id quod eleganter illustrat apostolus *Rom 12, 4 sqq.*

Varia haec membra vero non sunt tantum multa, sed simul ad unitatem et harmonicam cooperationem revocantur per auctoritatem, quae est quasi-anima omnis societatis (in quantum est talis); haec in ecclesia summa est propter formam ejus monarchicam. In ecclesia *vero* etiam ulterior et arctior unitas invenitur ex gratiae perpetua operatione, ex una fide, spe, caritate gratiaque habituali; secundum quae omnes fideles ad unum Christum et inter se arctissime connectuntur. Hoc largius evolvit idem apostolus *1 Cor 12, 11 sqq.*

¹⁾ Ex hac consideratione habebis, quid respondeas adversariis objurgantibus, nos catholicos ecclesiam reducere ad formam quandam mere juridicam et externam, quae nullum jam interiorem nexum cum Christo servet.

Ergo ecclesia merito corpus unum vocatur. — Neque haec consideratio inutilis est; ex qua apostolus tam multa corollaria quoad vitam religiosam deduxerit, pulcherrime *l. c. ex 1 Cor* dicens: „Nunc posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore sicut voluit. Quodsi essent omnia unum membrum, ubi corpus? Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus. Non potest autem oculus dicere manui: opera tua non indigeo; aut iterum caput pedibus: non estis mihi necessarii. Sed multo magis, quae videntur membra corporis infirmiora esse, necessaria sunt; et quae putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiore circumdamus; et quae inhonesta sunt nostra, abundantiore honestatem habent . . . et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra; sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra.“

II. Verum ecclesia non tantum corpus dicitur, vocatur corpus Christi.

1. Frequens est terminus iste apud apostolum; ita v. g. *1 Cor 12, 27*: „vos autem, inquit, estis corpus Christi, et membra de membro“; similiter *Eph 4, 1 sq*: „ipse dedit quosdam apostolos, quosdam autem prophetas . . . ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi“; „quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus et de ossibus ejus“ (*ib. 5, 30*) et iterum *Col 1, 18*: „et ipse est caput corporis ecclesiae“, similiter *1 Cor 6, 15*. Imo ecclesia sub hoc respectu *1 Cor 12, 12* simpliciter „Christus“ vocatur.

Eundem modum loquendi libentissime ss. patres assumebant; ita v. g. Chrysostomus in *1 Cor. hom. 24*: „Panis quem frangimus nonne communicatio corporis Christi est? Cur non dixit (apostolus) participatio? quia voluit aliquid amplius significare et magnam indicare conjunctionem; non solum enim per participationem et sumptionem, sed etiam per unionem communicamus; sicut enim corpus illud unitur Christo, ita et nos ei per hunc panem unimur . . . Cum dixisset *communicatio corporis*, quae-sivit denuo aliquid arctius (ἐγγύτερον τι) dicere; propterea subjunxit: „quoniam unus panis, unum corpus multi sumus“. Quid enim, inquit, dico communicationem? sumus ipsum corpus illud. Quid enim est panis? corpus Christi. Quid autem fiunt participantes? corpus Christi; non corpora multa, sed unum corpus. Quemadmodum enim panis ex multis granis compositus unitur . . . ita et inter nos invicem et cum Christo jungimur; non enim ex alio quidem corpore tu, ex alio autem alius nutritur,

sed ex eodem omnes⁶. Similiter vero alii multi, de quibus cf. Franzelin *de eccl.* p. 308 sqq.

Hic *porro* modus loquendi non solum in eo fundatur, quod Christus est caput i. e. rex ecclesiae, quem in modum et reges sunt caput morale populorum suorum; magnum enim intercedit discrimen inter corpora mere moralia eorumque relationem ad regem suum et ecclesiam, quae et quatenus est et vocatur corpus Christi.

In societatibus nempe vincula unitatis inveniuntur in juribus tantum et officiis seu in relationibus mere moralibus, quae vel jure naturali quasi sponte exoriuntur vel et libera hominum voluntate suscipiuntur; membra in ejusmodi societatibus a capite nullo modo physice in suo esse dependent, neque quidpiam physicum nec vim nec virtutem physicam ad exercendos varios actus ab eodem recipiunt. Haec est causa, quare ejusmodi subditi neque membra dicantur regis, neque civitas dicatur ejus corpus.

Ast longe aliter res se habet in ecclesia. Utique et hic singuli fideles personae integrae et individuae permanent, neque ipsi ad Christum tanquam ad unum corpus physicum et ad unam numero carnem concrescunt; tamen longe major et arctior unio inter eum et fideles intercedit, unio prorsus sui generis et quae ad ordinem physicum accedat et quae per continuam realem habetur communicationem vitae supernaturalis totiusque esse, quo formaliter est et concrescit ecclesia Christi. Ipse *enim* Christus quodammodo ecclesiae inhabitans, omnia ejus conservat munia et institutiones, omnes distribuit potestates omniaque administrat sacramenta in ipsis vitam singulis communicans supernaturalem, ita ut jam vere de se ipse dixerit: „Ego sum vitis, vos palmites“.

Haec unio est vere realis et intima; a patribus vocatur (quasi-) physica ob effectus, quos producit gratiae sanctificantis, quibus Christo reddimur concorporales et consanguinei; instauratur autem maxime in sacramentis et inprimis per sacramentum sacramentorum, ss. nimirum eucharistiam. Cf. Franzelin *de eccl.* p. 309 sqq.

2. *Veritas rei facile illustratur.* Merito nimirum ecclesia corpus Christi denominatur, si is inter Christum ejusque ecclesiam intercedit habitus, qui accedat ad habitum, quo caput ad corpus et vicissim corpus ad caput in corpore physico refertur. *Atqui* ita est. *Ergo* non solum Christus caput ecclesiae, sed haec etiam corpus Christi vocatur.

Minor illustratur. Triplex enim est habitus, quo caput physice ad corpus refertur; competit ei habitus principatus (a), vivificae virtutis (b), arcetissimae conjunctionis (c). Sub triplici hac ratione mira analogia in Christo habetur relate ad ecclesiam.

a) Competit capiti in corpore physico habitus principatus seu eminentiae. Eminent *nimirum* et loco, quem occupat supremum, et perfectione, cum omnes sensus et facultates intellectivae in eo concurrunt, et virtute et directione, qua cunctis jam membris corporis ex arce quadam prospiciens consulit atque moderatur. „Haec externa [illa] directio est, quae in eo consistit, quod caput per intellectum, voluntatem, visum, auditum et alios sensus, qui in eo vigent, dirigat reliqua membra in externis actionibus, ne aberrent; quo pacto per intellectum et voluntatem dirigit manus, ne quid illicitum committant, et per visum dirigit pedes, ne in foveam incidant et sic deinceps“ (Becanus *Manuale I n. 16*). — Idem suo modo Christo competit respectu ecclesiae.

a) Propter suam unionem cum Verbo hypostaticam certe altissime positus est, sedens ad dexteram Patris; exornatus est suprema perfectione, sapientia *nimirum* et scientia incomprehensibili: „in eo enim sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae“; ipse „plenus est gratiae et veritatis“. Exornatus est etiam plenitudine potestatis, cui „data est omnis potestas in coelo et in terra“. „Ipsam, ait Paulus, constituit Pater ad dexteram suam in coelestibus supra omnem principatum et potestatem et virtutem et dominationem et omne nomen, quod nominatur non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro; et omnia subiecit sub pedibus ejus et ipsum dedit caput supra omnem ecclesiam; quae est corpus ipsius“ (*Eph 1, 20 sqq*).

Christum *insuper* ex suavi quadam providentia nullum munus proprium capitis praetermittere, idem apostolus eleganter exponit *Eph 5, 25 sqq*: „Ipse enim dilexit ecclesiam et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquae in verbo vitae, ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam aut rugam aut aliquid hujusmodi . . .; nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam sicut et Christus ecclesiam“.

β) *Similiter* ex patribus ex. g. Augustinus: „Quomodo ergo, inquit, anima totum corpus nostrum animat et vivificat, sed

in capite et videndo sentit et audiendo et gustando et tangendo, in ceteris autem membris tangendo tantum; et ideo capiti cuncta subjecta sunt ad operandum, illud autem supra collocatum est ad consulendum, quia ipsius animae, quae consulit corpori, quodammodo personam sustinet caput, ibi enim omnes sensus apparent: sic universo populo sanctorum tanquam uni corpori caput est mediator Dei et hominum homo Christus Jesus" (*de agone Christi* 20). Alibi vero accuratius hanc piam capitis sollicitudinem illustrat hisce verbis: „Caput autem nostrum ad dexteram Patris interpellat pro nobis; alia membra recipit; alia flagellat, alia mundat, alia consolatur, alia creat, alia vocat, alia revocat, alia corrigit, alia redintegrat" (*in Ps* 85, 5).

b) *Alter habitus est vivificae virtutis.* Haec vivifica virtus in capite physico, quamvis non prorsus exclusive, tamen plenissime tanquam in fonte residet et ex ipso in reliqua sibi obnoxia membra totumque ipsi cohaerens corpus dimanat; inde enim a capite ordiuntur et per totum corpus diffunduntur juncturae quaedam organice dispositae sive nervi, per quos maxime corpus rite disponitur, continetur, vivificatur. — Eodem modo res se habet in antitypo i. e. in Christo, relate ad suam ecclesiam. Hoc iterum illustratur.

a) *Ex s. Scriptura.* — De Christo enim legitur v. g. *Jo* 1, 16: „Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus et gratiam pro gratia". Ipse Christus rem largius illustrat ex similitudine celeberrima, qua semet confert cum vite *Jo* 15, 1 sqq dicens: „Ego sum vitis, vos palmites; qui manet in me et ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere".

Fusius argumentum nostrum evolvit s. Paulus: „Veritatem autem, inquiens, facientes in caritate, crescimus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in aedificationem sui in caritate" (*Eph* 4, 15 sqq). — Loquitur hic apostolus de Christo capite: „ex quo totum corpus ecclesiae augmentum facit" — inde quia Christus non solum omnes gratias externas et internas nobis promeruit tanquam homo, sed insuper tanquam Deus-homo easdem membris adplicat „secundum operationem in mensuram uniuscujusque" i. e. quantum unusquisque capax est. Hoc insuper non facit quasi extra membra sua existens, sed „per omnem juncturam subministrationis", ita ut „ex ipso jam corpus compactum et connexum" sit et maneat.

Ad has juncturas subministrationis imprimis pertinet, quod Christus in sacrificio et sacramentis gratiam operans et distribuens ecclesiae suae intime praesens maneat, vitam in singulis inchoans et perficiens et disponens; ad has juncturas referas et ipsa ministeria et magisterium, quibus Christus assistens potestatem et auctoritatem ad vitam supernaturalem efficaciter dirigendam impertit (*infallibilitas doctrinae*).

Influxui Christi capitis ex parte ecclesiae respondet effectus: quae sub ista Christi actione vivifica semper conservatur et augetur sive „*crescit in ipsum*“, capiti suo assimilatur et intime conjungitur; et crescit tum extensive, cum membra semper plura fiunt, tum intensive, cum singula membra magis magisque de vita capitis participant. Ita ecclesia „*augmentum corporis facit in aedificationem sui in caritate*“.¹⁾

Sic fiet, quoadusque in consummatione saeculi secundum praedefinitam voluntatem Dei totum corpus perfecte aedificatum erit: „*donec occurramus omnes in unitatem fidei in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi*“ (Eph 4, 13). — Tunc segregatis omnibus magis extrinsecus ipsi adhaerentibus et ignobilibus elementis ingreditur ipsa sponsa immaculata ad sponsum, ut accipiat perfectum ornatum omnium virtutum et donorum, et ut per omnia subjecta et assimilata sit Christo. „Cum autem subjecta fuerint illi omnia, tunc et ipse Filius subjectus erit ei, qui subiecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus“ (1 Cor 15, 28).

β) Patres rem hanc exponunt, maxime cum exegesis tradunt in textus modo citatos; de qua re cf. Petavius *de incarn.* XII 17 § 8. — Idem docent, quoties asserunt, ex Christo in nos redundare, quidquid gratiae in nobis sit, vel quando dicunt Christum omnia esse in omnibus. Disertius rem exponit Origenes *adv. Cels.* VI 48: „Dicimus, ex divinis Scripturis totam Dei ecclesiam esse Christi corpus a Dei Filio animatum, membra autem illius corporis ut totius eos esse omnes, qui credunt; quoniam sicut anima vitam et motum impertit corpori, quod a seipso natura sua moveri vitaliter non potest: ita Verbum corpus totum seu ecclesiam ad ea, quae opus sunt, movens et agens etiam singula membra eorum, qui ad ecclesiam pertinent, movet ita, ut nihil sine Verbo faciant“. Cf. et Cassianum *de coenobiorum institutis* V 1, vel s. Hieronymum *ep.* 55 (*al.* 147).

c) *Tertius habitus* est habitus arcetissimae conjunctionis, qua ex ecclesia corpore et capite Christo unum aliquid prodeat.

¹⁾ De eadem re eodem modo idem apostolus scribit Col 2, 19. „Ex quo [Christo capite] totum corpus per nexus et conjunctiones subministratum et constructum crescit in augmentum Dei.“

Hanc unitatem praedicant ss. Scripturae, ubi illud „*erunt duo in carne una*“ trahunt in Christum et ecclesiam (*Eph 5, 32*); vel ubi ecclesiae filii ad Christum referuntur tanquam „*membra de membro*“ (*1 Cor 12, 27; Eph 5, 30*). Ceteroqui „per multa, ait Chrysostomus, exempla nos unit. Vide *enimvero*: ipse est caput, nos autem corpus; ipse est fundamentum, nos aedificium; ipse vitis, nos palmites; ipse sponsus, nos sponsa; ipse pastor, nos oves; ipse via, nos qui ingredimur; *rursus* nos templum, ipse inhabitator; ipse primogenitus, nos fratres; ipse heres, nos coheredes; ipse vita, nos viventes; ipse resurrectio, nos resurgentes; ipse lux, nos illuminati. Haec omnia unitatem manifestant, nec sinunt aliquid vacuum esse intermedium, ne minimum quidem“ (*hom. 8 in 1 Cor 3, 11*); ergo arctissimam arguunt unionem.

α) Ex hac unione magis in concreto Christus dicitur pati, quaecunque singula membra patiantur vel operentur: „Unus enim, ait Augustinus *in Ps 61, 4*, homo cum capite et corpore suo, J. Christus salvator corporis et membra corporis: duo in carne una et in voce una et in passione una et, cum transierit iniquitas, in requie una“. Et similiter Paulinus Nolanus: „Ab initio, inquit, saeculorum Christus in omnibus suis patitur. Ipse est enim initium et finis, qui in lege velatur, in evangelio revelatur, mirabilis semper et patiens et triumphans in sanctis suis Dominus; in Abel occisus a fratre, in Noe irrisus a filio, in Abraham peregrinatus, in Isaac oblatus, in Jacob famulatus, in Joseph venditus, in Moyse expositus et fugatus, in prophetis lapidatus et sectus, in apostolis terra marique jactatus et multis ac variis beatorum martyrum crucibus frequenter occisus. Idem igitur etiam nunc infirmitates nostras et aegritudinem portans . . . ipse et in te patitur opprobria et ipsum in te odit hic mundus“ (*ep. 38, 8*).

β) Imo tanta est unio, ut ipsum nomen convertatur Christi ad ecclesiam, quemadmodum jam apostolus *1 Cor 12, 12* fecit dicens: „Sicut corpus unum est et membra habet multa . . . ita et Christus“. In quem locum Chrysostomus diserit: „Cum oportuisset dicere: *ita et ecclesia* (hoc enim consequens erat), hoc quidem non dixit, sed illius loco Christum ponit, in altum extollens orationem et auditorem magis pudore afficiens. Hoc autem vult significare: ita et Christi corpus, quod est ecclesia . . . Christum pro ecclesia posuit, corpus ejus sic vocans“ (*in h. l. hom. 30, 1*). Alios interpretes in hunc locum cf. Hurter n. 209 b.

γ) Sic et communicationem quandam idiomatum et proprietatum invenias inter Christum et ecclesiam, ita ut, quae pertinent ad membra, dicat Christus de se quasi de

eadem persona, et Christus transformet se in ecclesiam, et ecclesia viceversa se in Christum (s. Thomas *in Ps 21, 1*). „Nisi enim Christus, ait Augustinus *enarr. in Ps 142, 3*, et in membris suis h. e. fidelibus suis pressuram ipse pateretur, Saulus in terra Christum in coelo sedentem non persequeretur . . . Quia totum Christus, ideo caput de coelo: Saule, inquit, Saule, quid me persequeris (*Act 9, 4*). Tenete hoc et fixum omnino commendate memoriae tanquam filii ecclesiasticae eruditionis et fidei catholicae, ut agnoscatis Christum caput et corpus, eundemque Christum Verbum Dei unigenitum aequalem Patri; et inde videatis, quanta gratia pertingatis ad Deum, ut ipse voluerit esse nobiscum unus, qui est cum Patre unus“.

δ) *Tandem* adaequate jam Christus concipi nequit absque sua ecclesia; unde et haec „plenitudo Christi“ vocetur *Eph 1, 23*: „Ecclesia est corpus ipsius (Christi) et plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur“. — Rem profundius explanat s. Thomas disserens in eadem verba sub *lect. 8*: „Quaerenti, cur in corpore naturali sint tot membra, scil. manus, pedes, os et hujusmodi, respondetur, hoc esse ideo, ut deserviant diversis operationibus animae, quarum ipsa potest esse causa et principium et quae sunt virtute in ipsa; nam corpus factum est propter animam et non e converso; unde secundum hoc corpus naturale est quaedam plenitudo animae (*cf. in IV dist. 1 a. 2 gla. 1*); nisi enim essent membra cum corpore completa, non posset anima suas operationes plene exercere. Similiter itaque est hoc de Christo et de ecclesia. Et quia ecclesia est instituta propter Christum, dicitur quod ecclesia est plenitudo ejus, scil. Christi i. e. ut omnia, quae virtute sunt in Christo, quasi quodammodo in membris ipsius ecclesiae impleantur, dum scil. omnes sensus spirituales et dona et quidquid potest esse in ecclesia, quae omnia superabundanter sunt in Christo, ab ipso deriventur in membra ecclesiae et perficiantur in eis. Unde subdit: „qui omnia in omnibus adimpletur“, scil. dum hunc quidem, qui est membrum ecclesiae, facit sapientem secundum perfectam sapientiam, quae est in ipso, illum vero justum secundum perfectam justitiam et sic de aliis“.

Vocatur *ergo* ecclesia πλήρωμα i. e. plenitudo Christi, quatenus non quidem secundum perfectiones ipsi internas, sed extrinsecus Christum complet, cum ecclesia praestet largum et idoneum terminum et subjectum, in quo, cum quo, per quod virtus divina ejus ostendatur et evolvatur.

Corollarium. Inde facile concluderis, quanta ecclesiae filiorum dignitas sit: qui utique tanquam membra participant de honore et de gloria et de dignitate capitis, cum quo per veram quandam unitatem

unius corporis — nequaquam hypostatice, sed — vero et mirabili modo conjuncti sunt; singuli fideles per gratiam et characterem baptismalem, superiores per novum quendam characterem in variis ordinum sacramentis receptum tanquam totidem organa animata, omnes iterum inter sese et cum Christo per variam et mutuam vicissitudinem et cooperationem.

a) Hinc immediate infertur summa quaedam sanctitas ontologica, quae nihil aliud est nisi haec unio cum subsistente bonitate. Haec *porro* sanctitas ontologica immediate redundat in omnia membra; quare merito omnes fideles ab apostolo vocantur „sancti“. Eadem sanctitas etiam varia est secundum gradum unionis organorum, major in sacerdote quam in laico, major in episcopo quam in sacerdote simplici, maxima in summo pontifice. Haec sanctitas manet, etsi peccatis defoedata sit; hinc hac sanctitate sacerdotes quoque perversi sancti manent et reverendi et sanctiores (non moraliter, sed ontologice) quam simplices fideles; neque ulla adulatio invenitur, cum summum pontificem vocamus sanctissimum patrem et osculamur ejusdem pedem.

b) Istinc, ex illa arctissima cum Christo unione, ubertas donorum supernaturalium semper redundans et necessaria inhabitatio et assistentia Spiritus Sancti in hac ecclesia habetur. Verbum enim spirat illum non solum in humanitatem suam, corpus physicum, sed simul in mysticum quoque corpus suum. Longe intimior jam est ista conjunctio nostra cum Spiritu Dei, quam quae Adami erat in statu innocentiae; necessaria est haec Spiritus in ecclesia praesentia, quia necessario in Christo ejusdem capite requiescit, a quo provenit in totum ecclesiae corpus et in ipsa membra singula, dummodo cohaereant vitaliter cum ecclesia per caritatem, oboedientiam, submissionem.

c) Sic vita corporis ecclesiae singulorumve membrorum qua talium est vita ipsius Christi: „Vivo jam non ego; vivit vero in me Christus“ (*Gal 2, 20*). Et id maxime valet de organis hierarchicis, per quorum ministerium Ipse docet (*Lc 10, 16*), Ipse nunc in missae sacrificio est „offerens sacerdotum ministerio, qui se ipsum olim in cruce obtulit sola offerendi ratione diversa (*conc. trid. s. 22 c. 2*), Ipse sacramenta conficit et administrat, „qui omnia in omnibus adimpletur“ (*Eph 1, 23*).

„Quis sapiens, et intelletget ista? intellegens, et sciet haec? quia rectae viae Domini, et justi ambulabunt in eis; praevaricatores vero corruent in eis“ (*Os 14, 10*). *Justi ambulabunt in eis*. ex divitiis matris ascendentes ad majorem usque gloriam et laetiliam; *praevaricatores vero corruent*. aegre ferentes, quod ecclesia speciem humilem prae se ferens tantam sibi vindicet auctoritatem, tanta loquatur libertate, tantam in animas fidelium exerat potestatem.

III. Ecclesia denique vocatur corpus Christi mysticum:

a) ne excedas in conceptu; neve cogites, quod ecclesia sit corpus Christi ipsum naturale physicum, quod assumptum est ex Virgine, quod in cruce suspensum et passum est, et in eucharistia praesens sistitur: i. e. ut excludatur, quod corpus sit hypostatice cum Verbo unum. — Vocatur ecclesia corpus mysticum,

b) ne deficias exilitate: ut indicetur, quod ecclesia non solum sit corpus morale ut quaelibet societas humana, sed sensu longe sublimiore, quo magis imitetur rationem corporis physici. Vincula *enim*, quae Christum ad ecclesiam adstringunt, juribus et obligationibus non absolvuntur, quibus societates inter homines adunentur, sed influxus inferunt omnino reales et ontologicos, secundum juncturas quoque organicas exercendos. Vocatur *ergo* ecclesia corpus mysticum, ut insinuetur id tenere medias partes inter corpus physicum et morale.

c) Ecclesia *denique* vocatur corpus mysticum Christi, ut indicetur, multa mysteria in hac unione Christi ad ecclesiam subesse, quae naturalis et animalis homo non percipit, sed fidelis in fide amplectitur. Est igitur corpus mysticum, quia in mysteriis credendum.

§ 2. De anima corporis Christi mystici.

Ecclesia corpus Christi est idque non mortuum, sed vivum. *Atqui* in omni corpore vivo duplex observatur elementum a) elementum externum, *visibile* et *sensibile*; b) elementum internum corpus *informans*, *vivificans*, quod est ratio motus et operationis totiusque vitae corporis i. e. anima. *Ergo* — si analogia pro ecclesia ex corpore desumpta bona est — in ecclesia quoque duplex istud elementum inveniri debet: elementum *nimirum* externum, homines, ipsa societas visibilis — et elementum internum ipsam hanc societatem in hominibus visibilem pervadens, informans, uniens, agens seu ratio determinans unitatis, vitae operationisque propriae ecclesiae, quae est vita christiana, supernaturalis, salutaris, conducens ad ecclesiae finem. Et primum elementum vocaveris bene corpus (materiale) ecclesiae, hoc alterum autem ejusdem animam.

In hunc sensum jam saeculo IV Eusebius *H. E. X 3* de ecclesia coeva: „Una, inquit, erat divini Spiritus virtus per universa commeans membra, una omnium anima, eadem alacri-

tas fidei, unus omnium concentus divinitatem hymnis celebrantium*; idque non sine respectu ad ea, quae de primitiva ecclesia leguntur in *Act 4, 32*: „Multitudinis autem credentium erat cor unum et anima una“.

I. *Quae est ecclesiae anima?* — 1. *In genere* anima ecclesiae, corporis mystici, in illo elemento quaerenda est, quo jam fit ut ecclesiae membra non solum secundum externum quendam habitum, sed intus inter se uniantur, vitam capitis vivant, vitam scilicet christianam, supernaturalem, conducentem ad aeternam salutem.

Vita porro a philosophis *dupliciter* dicitur: *uno modo* efficienter seu ut est ipsum principium vitae immanens, vita in actu primo. *Altero modo* vita sumitur effective i. e. pro effectibus seu operationibus immanentibus, quae procedunt ab ipso vitae principio. *In hoc altero sensu* vita non est aliud nisi manifestatio vitae priore sensu acceptae in singulis membris, quae inde jam vivere in actu secundo dicuntur. Haec vita (effective sumpta) in ecclesia Christi non differt a vita fidelium seu membrorum supernaturali, quae est ex gratiis et habitibus gratum facientibus et gratis datis, quae Spiritus Dei membris corporis Christi distribuit; sic vita ecclesiae effective merito habetur gratia sanctificans omneque donum supernaturale, quod in ecclesiae membris invenitur, quo membra vitam ecclesiae agunt.

2. Quaerentes *tamen* de anima corporis Christi mystici, sollicitudo nostra erit de vita ejus in actu primo. Hanc invenimus Spiritum Sanctum, qui in multiplici operatione et influxu per Christum caput (tanquam per vitem in palmites) omnem vitalem virtutem et operationem ecclesiae membris influit et communicat. — Quare sub hac consideratione animam ecclesiae non dicimus *neque* Christum secundum humanam naturam, in qua est potius caput ecclesiae, *neque* gratiam sanctificantem, *neque* habitus ullos supernaturales infusos, quae omnia non sunt nisi effectus sive formales sive producti ipsius animae, quam jam supponunt.

II. *Res illustratur.* — Quidquid nimirum anima humana praestat in corpore humano, hoc Spiritus Sanctus simili modo exhibet in ecclesia Christi. *Ergo* et Spiritus Sanctus secundum analogiam quandam anima ecclesiae recte nominatur.

1. Anima humana praeprimis est in corpore — constituit ipsum in determinata specie i. e. animalis rationalis — est ipsi unita forma substantialis.

Similiter et Spiritus Sanctus est in ecclesia. „Nescitis, ait apostolus *1 Cor 3, 16*, quia templum Dei estis et Spiritus Dei habitat in vobis?“ — Spiritus S. *elevat* membra ecclesiae et ipsam ecclesiam *in ordinem vitae plane supernaturalis*; vitae divinae facit nos participes ipse, „in quo clamamus: „Abba, Pater“, ita ut jam filii Dei nominemur et simus (*Rom 8, 15*; coll. *Eph 3, 16*; *1 Jo 3, 1*; *4, 13*), — Spiritus S. *denique* cum ecclesia *intime conjunctus* est *ad modum quendam formae* substantialis: „in Christo credentes signati estis Spiritu promissionis Sancto“, fere in eum modum quo impressum sigillum formam dat cerae (*Eph 1, 13*; coll. *2 Cor 1, 22*).

2. Anima praeparat materiam ad unionem cum corpore substantialem — eamque unit substantialiter cum corpore, unitamque continet et sustentat; — tandem omnibus membris praebet informando functiones singulis convenientes.

Pariter Spiritus S. praeparat homines per gratias multiples actuales; et *perficit unionem* et *assumptionem* eorum in ecclesiam: „uno [enim] Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus“ (*1 Cor 12, 13*); ideoque *Eph 4, 3 sqq* monemur, ut „solliciti [simus] servare unitatem Spiritus in vinculo pacis“; unum enim esse corpus et unum Spiritum . . .; unum Dominum, unam fidem unumque baptisma. — Idem Spiritus *denique singulis disponit* suas cuique convenientes functiones: „Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus; et divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus; et divisiones operationum sunt, idem vero Deus . . . Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem: alii per Spiritum datur sermo sapientiae, alii autem sermo scientiae secundum eundem Spiritum; alteri fides in eodem Spiritu, alii gratia sanitarum in uno Spiritu; alii operatio virtutum, alii prophetia . . . Haec autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult“ (*1 Cor 12, 4 sqq*).

3. Ab anima est omnis vita: sensatio, cognitio, affectus, libertas, virtus, omnis progressus; — ipsa etiam est pignus immortalitatis hominis.

Et ita Christus ipse verba prophetae in se trahit dicentis: „Spiritus Domini super me; propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me etc.“ (*Lc 4, 18 sq*); qua ratione Ipse factus est *in Spiritum vivificantem* (*1 Cor 15, 45*). Similiter igitur et nos „si Spiritu vivimus, spiritu et ambulemus“ (*Gal 5, 25*). — De Christo quidem legimus *1 Jo 5, 20*: „et dedit nobis sensum [i. e. spirituales], ut cognoscamus verum Deum et simus in vero Filio ejus“;

de qua re nos aptius instruens Christus declarat *Jo 14, 26*: „Paracletus autem *Spiritus Sanctus*, quem mittet Pater in nomine meo, *ille vos docebit omnia*“. De *affectionibus supernaturalibus* audi apostolum: „Spiritus adjuvat infirmitatem nostram; nam quid oremus, sicut oportet, nescimus; sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus“ (*Rom 8, 26*); et *Gal 5, 22 sq*: „Fructus autem Spiritus est caritas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas“; verbo: omnis affectio sancta et virtus.

Qua ratione *sancta libertas* Spiritui eidem attribuitur, exponitur *Rom 8, 2*: „Lex enim Spiritus vitae in Christo Jesu liberavit me a lege peccati et mortis“, unde et *2 Cor 3, 17* dicitur: „ubi Spiritus Domini, ibi libertas“; et *ib. 18*: „nos omnes revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur, a claritate in claritatem tanquam a Domini Spiritu“.

Igitur „nolite contristare Spiritum Sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis“ [utique plenae jam et perfectae] (*Eph 4, 30*); et *Rom 8, 11*: „Si Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis: qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis“; en Spiritus inhabitans *pignus immortalitatis fidelium*.

4. Anima tandem perfectissimo modo informat caput et deinceps totum corpus.

Et *similiter specialissimo modo* Spiritus Sanctus habitat in Christo Domino, capite: in quo inde a supernaturali ejus conceptione ex adumbratione Spiritus est plenitudo gratiae, in quem descendit in baptismo; unde etiam ab apostolis vocatur Spiritus ipsius Christi. „Egredietur virga de radice Jesse, ait Isaias (*11, 1 sqq*), et flos de radice ejus ascendet; et requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini“.

Per Christum vero idem Spiritus jam transit in corpus ecclesiae; ipse enim eundem Spiritum misit a Patre, ut adjuvet, edoceat, sanctificet ecclesiam. Et ita mediante capite speciali iterum modo habitat in apostolis, in quibus erant primitiae Spiritus (*Rom 8, 23*), quos etiam donis prosus extraordinariis exornavit; speciali modo *dein* est et manet in praesulibus ecclesiae, praeprimis in summo pontifice, quos dirigit sua divina providentia et assistentia, unde inter alia bona infallibilitas in docendo exurgit. In omnibus autem adest per gratiam et characterem sacramentalem, quem iterum mediante merito et ministerio Christi et sacerdotum ope distribuit.

Omnia igitur quaecunque anima rationalis praestet corpori, eadem Spiritus Sanctus facit ecclesiae; unde et Spiritus Sanctus

recte omnino, quamvis per analogiam quandam, anima ecclesiae et principium vitae ipsius dicitur.

III. Rem nostram pulcherrime exponit s. Augustinus hisce verbis: „Spiritus noster, quo vivit singulus quisque homo, anima vocatur; et videtis quid faciat anima in corpore: omnia membra vegetat, per oculos videt, per aures audit, per nares olfacit, per linguam loquitur, per manus operatur, per pedes ambulat; omnibus simul adest membris, ut vivant; vitam dat omnibus, officia singulis. Non audit oculus, non videt auris, non videt lingua nec loquitur auris et oculus; sed tamen vivit: vivit auris, vivit lingua; officia diversa sunt, vita communis. Sic est ecclesia Dei: in aliis sanctis facit miracula, in aliis sanctis loquitur veritatem, in aliis sanctis custodit virginitatem, in aliis sanctis custodit pudicitiam conjugalem, in aliis hoc, in aliis illud; singuli propria operantur, sed pariter vivunt. Quod autem anima est corpori hominis, hoc est Spiritus S. corpori Christi, quod est ecclesia; hoc agit Spiritus Sanctus in tota ecclesia, quod agit anima in omnibus membris unius corporis“ (*serm. 267, 4*). Similia legas *serm. 268, 2*; in *Ps 130, 6*; in *Jo tr. 26, 13*.

Pariter auctor *expositionis in Ps. poenit. 5, 1* (Gregorius M. vel Gregorius VII) disserit: „Sicut est una anima, quae diversa corporis membra vivificat, ita totam simul ecclesiam unus Spiritus Sanctus vegetat et illustrat; sicut namque Christus, qui est caput ecclesiae, de Spiritu Sancto conceptus est, sic s. ecclesia, quae corpus ejus est, eodem Spiritu S. repletur, ut vivat; ejus virtute firmatur, ut in unius fidei et caritatis compage subsistat“. Cf. etiam P. Damiani *opusc. VI 15*.

Inter scholasticos doctores rem ita exhibet s. Thomas: „In corpore naturali invenitur quadruplex unio membrorum ad invicem. *Prima* est secundum conformitatem naturae . . . *Secunda* est per colligationem eorum ad invicem per nervos et juncturas et sic dicuntur unum continuatione; *tertia* est, secundum quod diffunditur vitalis spiritus et vires animae per corpus; *quarta* est, secundum quod omnia membra perficiuntur per animam, quae est una numero in omnibus membris. Et hae quattuor uniones inveniuntur in corpore mystico: *Prima* est, in quantum omnia membra ejus sunt unius naturae vel specie vel genere; *secundum*

est, in quantum colligata sunt invicem per fidem, quia sic continuantur in uno credito; *tertia* est, secundum quod vivificantur per gratiam et caritatem; *quarta* est, secundum quod in eis est Spiritus S., qui est ultima perfectio et principalis totius corporis mystici quasi anima in corpore naturali^a; cf. etiam ejusdem *exposit. in symb. apost. 31*.

Corollarium. 1. Cavendum quidem in hac re est, ne assimilatio ultra limites debitos urgeatur et extendatur; neque enim Spiritus S. ullam ab ecclesia, cui inhabitat, perfectionem recipit, quemadmodum anima hominis a conjunctione cum corpore, quod informat. „Nec Spiritus S. est ultima et principalis perfectio totius corporis mystici nisi effectiva et finalis, exemplaris et objectiva; anima vero est ultima perfectio sui corporis, loquendo de perfectione formali intrinseca, informante et quidditativa.“¹⁾ *Ex altera vero parte* etiam videndum erit, ut analogia semper sit sibi constans et certa, non vaga, ut determinata, non quasi indefinita nimis claudicet. Et sub hac lege prolata sunt, quae modo de anima ecclesiae disputavimus.

2. Omnia alia facile inclarescunt: scil. quod. Christus in natura sua humana sit princeps membrum i. e. caput ecclesiae;²⁾ intelligitur etiam, quomodo anima ecclesiae, Spiritus Sanctus, suam praesentiam operosam manifestet in singulis membris i. e. per vitam quam agunt supernaturalem ex gratia et virtutibus. Solum retineatur, hanc vitam singulorum non bene dici ipsam animam, sed potius manifestationem animae seu principii vitae.

§ 3. De elemento materiali corporis mystici.

Elementum materiale sive externum corporis Christi mystici facile invenitur in multitudine hominum vel in ipsa societate ecclesiae externa et visibili, in quantum haec vivifico Spiritus Sancti influxui secundum certam partium inter sese divinitus ordinatam connexionem subest. Ita ad materiale ecclesiae spectant omnia et singula membra ecclesiae, oves et pastores, subditi et praepositi, vinculaque quoque externa v. g. leges et ritus communes, quibus hi omnes in unam societatem visibilem colligantur.

¹⁾ Dionysius carth. II. *Sent. III d. 13 q. 2 a. 2*.

²⁾ De Christo tamen et id retineas, quod tam eleganter s. Augustinus exponit *de agone Christi* 20: „Caput [in corpore] supra collocatum est ad consulendum, quia ipsius animae [Spiritus], quae fuit, ut et Christus saepe anima ecclesiae vocetur, v. g. ab Origene c. *Celsum* VI 48.

Attende tamen, quod cum nos simpliciter de ecclesia loquimur, eam intendimus praecise secundum hanc externam apparentiam, ut est societas. Sic duplex habetur consideratio; ecclesiae *ut est corpus Christi mysticum* et ecclesiae *ut est societas externa*. Hae non sunt sine intimo respectu unius ad alteram, ut ex dictis patet; tamen non eadem valent de utraque consideratione. Id statim apparet, cum de ecclesia, ut est societas, instaures quaestionem de materia et forma. Potest haec distinctio et hic fieri secundum analogiam, quam ex hac parte ecclesia init cum aliis societatibus humanis. *Materia* deinde erit multitudo hominum, *forma* ipsa vincula socialia, quibus conspiratio multitudinis efficitur. *Forma* jam dicimus, *non anima*. Anima enim significat formam ultimo completam, quae in omni ente non est nisi una, in ecclesia vero esse cognoscitur Spiritus Sanctus; forma vero potest esse etiam subalterna, quae per aliam superinduitur. Sic societas ecclesiae, ut est societas bene constituta, tanquam subjectum quasi-informationis ulterius dirigitur ad animam i. e. Spiritum Dei.

Scholion. — Duae restant quaestiones pertractandae.

I. Num gratia sanctificans cum omnibus gratiae motibus, qui eandem anteverunt vel consequuntur, anima declarari possit ecclesiae et ipsa?

1. Haec denominatio non valet, cum ecclesiam adaequate tanquam corpus Christi mysticum consideraveris; in hac enim animae locum tenet Spiritus Sanctus. Certo quodam sensu teneri potest, cum ecclesiam inadaequate consideraveris tanquam societatem supernaturalem inter homines constitutam.

a) Vita enim societatis *generatim* in ipsa conspiratione sociorum consistit, quae mediis communiter adhibitis ad unum communem finem dirigitur; in concreto ejusmodi vita se manifestat in actibus diversis intellectus et voluntatis, non tam ut sunt mere interni, quam in quantum externe se manifestant. Quae nunc proxime influunt, ut in sociis ejusmodi vita socialis habeatur, vero quodam sensu anima dici poterunt hujus societatis: huc referas certas quasdam ideas, quae animos sociorum occupant atque dirigunt, traditiones, mores, instituta, consuetudines, leges, ipsam auctoritatem.

In ecclesia nunc *speciatim*, quae societas est prorsus supernaturalis, ex principiis naturalibus non adest sufficiens determinatio et motio ad vitam huic societati convenientem agendam; sed principium plane supernaturale requiritur. Tale principium agnoscuntur motiones gratiae actualis, et praecipue gratia justificans cum virtutibus et donis supernaturalibus eidem adnexis; ideo motus illi gratiae et ipsa gratia habitualis, quae in ecclesia de facto inveniuntur, quodam modo anima ecclesiae, ut est societas visibilis, dici poterunt.

b) Non una tamen ex ratione analogia ex hac parte deficit. „Primum est, ita rem exponit De San n. 324, non eandem esse habitudinem illius quod [secundum hanc considerationem] dicitur anima ecclesiae, ad corpus ecclesiae, qualis est habitudo animae humanae ad corpus humanum. Anima enim humana est vere ac proprie forma corporis humani, non autem principia illa supernaturalia, quae dicuntur anima ecclesiae, sunt vere ac proprie forma ecclesiae [neque ut est societas]. Attamen ipsa forma ecclesiae, considerata non prouti de ea participat talis vel talis homo in particulari, sed prouti insidet toti communitati ecclesiasticae, non potest inveniri in ecclesia sine tali principio, uti patet ex dictis.

Secundum, quod differt, illud est: principia illa supernaturalia, de quibus dictum est, inveniri tanquam in primo et immediato subjecto in singularibus hominibus, non in toto. Anima vero totum qua tale informare et vivificare dicitur.

2. Certissime vero non potest ipsa gratia qua talis cum omnibus motibus supernaturalibus, qui in mundo universo fiunt, tanquam anima ecclesiae declarari. Si enim jam ipsa gratia omnisque gratiae motus qua talis forma et anima ecclesiae declaratur, ubicunque haec forma invenitur, necesse est, ut etiam inveniatur ecclesia, saltem ex potiore sua parte. Et sic jam necessario extra ecclesiam nulla omnino gratia inveniri vel concedi poterit; id quod damnatum est in *prop. 20*. Quesnelli: „Extra ecclesiam nulla gratia conceditur.“

II. Videamus etiam de modo quodam loquendi, quo theologi sat multi declarant, certas hominum classes pertinere ita ad animam ecclesiae, ut a corpore ejus excludantur; et vice versa alias pertinere ita ad corpus, ut non ad animam.

1. Quid *inprimis* sibi vult phrasis ista: *hic vel ille pertinet ad animam ecclesiae*?

a) Ad rem melius intellegendam consideremus *prius* typum, qui est ex homine desumptus. In homine ad animam in genere pertinet praeter ipsam ejusdem entitatem, quidquid influxui

et virtuti ejus subest. Hic influxus in genere duplex est: *Unus* est ab ipsa anima, quatenus est forma, ergo tanquam a principio substantialiter unito; *alter* est ab anima, quatenus est causa simpliciter operans per actus transeuntes. *Priori* eoque proprio sive perfecto modo ad animam spectat, quidquid ab ipsa vivificatur et informatur et ad vitales operationes movetur; *altero* eoque improprio sive imperfectiore modo ad animam trahuntur ea omnia, in quae per actus transeuntes operatur, maxime cum hae operationes eo tendunt, ut externae res proprio corpori demum incorporarentur. Ita *modo quodam imperfectissimo* ad animam pertinent cibi, qui adhuc in mensa propositi sub imperio animae ad proprium nutrimentum destinantur; *perfectius*, quae anima imperante intus suscipiuntur; *iterum perfectius* eadem nutrimenta, cum jam in sanguinem convertuntur; *perfectissime* demum, quae ex ipso sanguine ad ossa et carnem traducuntur, ut deinceps ab eadem anima tanquam comprincipium et compars substantiae humanae sustententur.

In his omnibus, ut patet, magnum discrimen est; neque omnia, quae influxui animae utcumque subjacent, ad eam pertinent simpliciter et formaliter tanquam membra proprii corporis. Proprie et formaliter ea tantum ad animam pertinent, quae tandem aliquando cum ipsa ut compars integrum hominem constituent. Quia tamen nutrimenta etiam in statu transformationem antecedente per animam jam diriguntur et destinantur ad istam arctissimam communionem, improprie et analogice vel tunc ad animam, ut est forma corporis, pertinere dici possunt.

b) Rem ad ecclesiam ejusque animam convertamus. Anima in ecclesia, ut diximus, Spiritus S. est. Ad hanc animam nunc, ut per eosdem gradus, per quos antea, procedamus, in sensu *minus proprio* et *remotissime* pertinet omnis homo: eo quod omnis homo ad ecclesiam destinatur et divinae gratiae motus et impulsus Spiritus Sancti experitur, quibus ad ingressum in ecclesiam saltem voto exhibendum urgetur. *Remote* adhuc, tamen propius ad divinam ecclesiae animam ii homines pertinent, ad quos non sine motione divinitus accepta, praedicatores fidei perveniunt, ad quos Spiritus Sanctus quasi manus extendit; *iterum propius* ad eandem animam spectant ii, quos bonae voluntatis esse invenit et jam per ministros suos praeparat ad sacramenta recipienda i. e. catechumeni vel quos voto baptismatis suscepto gratia exornat ex opere operantis; *perfecte* denique et *formaliter* et *proprie* loquendo ad Spiritum Dei, ut est anima ecclesiae, ii pertinent, qui baptismo recepto gratia et charactere sacramentali distinguuntur.

c) Insuper nota: Quod omnis motus salutaris et supernaturalis in praesenti oeconomia fit in ordine ad eccle-

siam, ut homo demum aggregetur ecclesiae. Neque enim in hoc ordine salus est nisi in nomine Jesu; hic autem omnia per vel saltem ad ecclesiam dirigit, ut postea audiemus. Quare quicumque in hoc ordine motum gratiae supernaturalem recipit, eundem recipit in ordine ad ecclesiam; et ideo secundum certum gradum ad eam ejusque animam pertinere merito dicitur. Et ita reapse aliquis ad animam ecclesiae seu Spiritum S. quodam modo pertinere poterit, quin actu in ipso corpore ecclesiae inveniatur.

2. Quaeramus nunc, quid velit illud alterum dictum: *hic vel ille pertinet ad corpus ecclesiae vel est actu membrum ecclesiae.*

a) Et ad corpus quidem physicum ex. g. humanum, quale, pertinet, quidquid externum et visibilem nexum physiologicum, naturae talis corporis convenientem, cum corpore servat, ita ut unum per se cum ipso constituat. Quia ipsa haec unio ab anima seu forma provenit, unio membrorum inter se aliquam unionem cum anima necessario supponit; haec tamen major et minor esse potest et, ipsa unione externa permanente, per tempus saltem etiam aliquatenus deficere potest. Sic distinguuntur membra corporis sana, sed etiam aegrotata, imo etiam fere emortua, dummodo priorem conjunctionem organicam cum corpore saltem externe retineant.

b) *Similiter* distinguas quoad corpus ecclesiae. Ad ipsius corpus pertinebunt omnes, qui non fide, sed in veritate externas condiciones servant, sub quibus adunatio organica ad ecclesiam fit: qui extendunt et continuant corpus ecclesiae cum visibili nexu conveniente. Nexus cum anima ecclesiae, quem unio membrorum inter se debita supponit, pariter major vel minor esse poterit, et etiam fere deficere, dummodo deinde nexus externus convenienter servetur.

c) Haec principia multum juvabunt ad rem bene intellegendam, cum agitur de membris ecclesiae variisque eorum classibus, ut sunt peccatores vel haeretici. Si v. g. quaesiveris, num peccatores per baptismum olim in ecclesiam recepti ad corpus ecclesiae pertinere pergant, facile respondebis: utique, saltem per se, licet ut membra aegrotata. Quamquam enim ejusmodi membra gratia destituta influxui animae aliquatenus subtrahuntur, ex caractere tamen baptismali habent et retinent exigentiam ad vitam et ex submissione externa unionem cum reliquo corpore; et ideo etiam anima i. e. Spiritus S. vehementiore conatu studet, ut ejusmodi membrum sanet et ad vitam reducat supernaturalem.

3. Quid igitur de ipsa illa distinctione, qua theologi dicunt, posse aliquem ita ad animam ecclesiae perti-

nere, ut non ad corpus pertineat, *vel vice versa* ita posse ad corpus connumerari, quin animae adhaereat?

a) Proprie haec distinctio teneri nequit, ita nimirum ut intellegatur, aliquem ad animam, ut est forma, proprie pertinere, quin inter membra corporis aliquo modo actu inveniatur. Desumitur *enim* analogia tota ex humano corpore ad ea illustranda, quae in ecclesia inveniuntur. Eo ipso vero adhiberi nequit, ubi in ipso typo, unde desumitur, jam bono sensu carebit. Sensu autem caret, de humano composito seu de homine dicere: hanc vel illam materiam pertinere ad ipsius animam qua formam corporis, ita tamen ut cum corpore nullam juncturam habeat; vel esse vere et substantialiter cum corpore conjunctam, quin ullam unionis relationem habeat ad animam, qua formam totius compositi.

b) Sensu *tamen* minus proprio in certis casibus distinctio ista teneri potest, maxime cum agitur de justis extra ecclesiae visibilem conjunctionem existentibus. Quamvis *enim* talis justus motus gratiae per Spiritum non recipiat, tanquam per animam ipsum in ecclesiae corpore informantem, tamen eosdem recipit cum proprio ordine, ut demum existat membrum ejusdem corporis; cf. quae modo sub 1 b exposuimus.

Similiter sentias de axiome isto: Ecclesiae anima latius patet ejusdem corpore. Et ipsum *distingues*: ecclesiae anima latius patet ejusdem corpore, ut est ejus quasi-forma *ng.* ut est principium agens, actione transeunte quadam attingens quae sunt extra corpus *cc.*

c) Neque juvabit hoc vel simili modo argumentari in contrarium:

a) Anima ecclesiae tantum patet, quantum se porrigunt dona sanctificantia et vel prima rudimenta vitae spiritualis. *Atqui* etiam extra corpus ecclesiae gratiae dona et vitae rudimenta reperiri queunt. *Ergo* et anima ecclesiae. — Ad haec *enim* semper recurrit eadem distinctio: Ad ista dona se porrigit anima ecclesiae sive Spiritus S., qui est anima corpori ecclesiae providens *cc.* se porrigit necessario, quatenus est anima et ut talis, quae adhuc extra corpus inveniuntur, informans *ng.*

β) Neque plus vindicabis ex axiome illo: *Extra ecclesiam non est salus*, subsumens: *atqui* hoc axioma salvum solum poterit, si quis ad animam ecclesiae vere et proprie pertinere possit, quin visibili corpori ecclesiae adjunctus appareat. *Vel etiam sub alia forma*: Justi non baptizati certe salvi fiunt; *ergo* ipsi ad ecclesiam, extra quam nulla salus, pertinere omnino dicendi sunt. *Atqui* ad corpus ecclesiae visibile non pertinent. *Ergo* nihil restat, nisi ut dicantur ad animam tantum ejus pertinere.

Resp: α) Illud axioma: *extra ecclesiam non est salus* non intellegitur de sola anima ecclesiae, sed de ipsa ecclesia integra ejusque

corpore simul comprehenso. — β) Ipsam difficultatem vero distinguas: *Extra ecclesiam non est salus*, in qua ecclesia tamen *vel actu vel voto* quis inveniri poterit *cc.* in qua ecclesia quis necessario sub omni conditione actu inveniri debeat *ng.* — *Disting. et min.:* hoc axioma in positione contraria demum salvari potest: si axioma necessario etiam de corpore ipso ecclesiae intellegendum est *ng.* si falso illud de anima sola ecclesiae intellexeris *tr.*

Ergo qui gratia sanctificante justificantur, antequam per baptismum ecclesiae corpori adunantur: ad ecclesiam actu non pertinent, neque ad corpus neque ad animam ejus, sed ad ecclesiam formaliter consideratam tum quoad animam tum quoad corpus voto tantum spectant. Hoc vero votum ipsis pro actu recensetur coram Deo et angelis ejus, unde tum his in terris largas motiones Spiritus Dei et Christi experientur ad ecclesiam etiam actu ingrediendam, tum jamjam moribundi in altera vita voti sui participes redduntur, quasi ad ecclesiam militantem actu pertinuisent.

Nota: In sequentibus jam non loquimur de ecclesia ut est corpus Christi, sed redibimus ad considerationem magis juridicam, ut est societas externa inter homines constituta; neque loquemur ultra de distinctione ista inter animam et corpus ecclesiae, sed simpliciter inquiremus, quis actu proprie et formaliter ad ecclesiae societatem pertineat. — Neque *tamen* volumus, hanc considerationem ecclesiae, ut est societas, sine nexu necessario esse ad illam alteram, qua ecclesiam corpus Christi mysticum declaravimus. Est *enim* ecclesia ut visibilis societas ipsum materiale substratum corporis Christi mystici, et nemo ad corpus Christi spectabit, qui non eodem modo etiam ad societatem ecclesiae in signo rationis saltem priori pertinebit. Sic tota quaestio de membris sive de materia in hac consideratione ecclesiae, ut est societas, haerebit; unde ad ipsam sub hoc tantum respectu in his respiciamus oportet. Hac expositione dein rite facta, reliqua per se intelleguntur, quemadmodum cognita alicujus membri relatione in corpore humano facile ejusdem membri relatio ad animam discernitur.

Caput I.

De materia ecclesiae remota.

Quaestio de membris ecclesiae convertitur cum quaestione de materia ecclesiae; distinguitur tamen, sicut in aliis rebus, etiam hic materia remota et proxima. *Materia remota* illud est, ex quo res aliqua actu quidem non constat, quod tamen ex sese idoneum est ad rem sub

certis conditionibus constituendam et ad eam constituendam certam dispositionem seu destinationem habet; *materia proxima* ea est, quae convenienter praeparata et disposita actu rem constituit.

Assertum: Materiam ecclesiae remotam universum genus humanum constituit; *vel aliis verbis:* ecclesia a Christo instituta est pro omnibus hominibus.

Demonstratur: 1. *Ex universali voluntate divina saluti-fera.* Vult enim Deus omnes homines salvos fieri (1 Tim 2, 1 sqq); et ipse Dominus pro omnibus hominibus mortuus est (2 Cor 5, 14 sq; Rom 5, 15). Atqui, ut postea accuratius ostenditur, extra ecclesiam nulla salus divinitus ordinata est. Ergo sicuti ad salutem, ita etiam ad ecclesiam universum genus humanum ordinatum est.

2. Idem ostenditur *ex vaticiniis* de ecclesia in V. T. *factis.* Ita legitur Gen 18, 17 sq: „Num celare potero Abraham, quae gesturus sum, cum futurus sit in gentem magnam et robustissimam, et benedicendae sint in illo omnes nationes terrae?“ Ecce in Abraham i. e. „in semine ejus“ (Gen 22, 18), Messia, benedictionem sive bona coelestia habebunt omnes nationes. Atqui Messias bona illa coelestia vel salutis subsidia per ecclesiam gentibus conferenda destinavit: ecclesiae ejusque magisterio authentico sacram suam tradidit doctrinam, ecclesiae munus commisit pascendi i. e. homines ad salutem dirigendi, ecclesiae ministerio sacramenta contulit. Ergo sicut benedictiones, ita et ecclesia ad „omnes nationes terrae“ dirigitur.

Unde etiam dilatatio ecclesiae prorsus universalis ab alio propheta, Isaia, praevидetur et praedicatur: „Erit in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini in vertice montium et elevabitur super colles et fluent ad eum omnes gentes“ (2, 2). Hunc vero montem a Domino praeparatum ecclesiam novi testamenti esse, nemo est, qui in dubium vocaverit.

3. Luculentum argumentum *ex disertis verbis Christi* desumitur: „Euntes docete omnes gentes, baptizantes

eos in nomine Patris et Filii et Spiritus S., docentes eos servare omnia . . . et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.“ Hisce verbis apostoli evidentissime ad omnes gentes omnium temporum diriguntur; ideoque pro omnibus etiam destinata est ecclesia, quae per praedicationem apostolorum et baptismum necessario exurgit.¹⁾ — Eodem sensu etiam Paulus ap.: „Non est distinctio, inquit, judaei et graeci; nam idem Dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum; omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini salvus erit“ (*Rom 10, 12 sq*). Intellegit autem apostolus invocationem, quae sit ex fide, sine qua impossibile est placere Deo (*Heb 10, 38; 11, 6*) et haec non est sine auditu praedicationis hierarchicae (*Rom 10, 14 sqq*).

4. Concordat *theoretica* et maxime *practica ecclesiae universae persuasio*. Semper enim omnium prorsus hominum, omnibus quibus fieri poterat mediis summaque sollicitudine salutem curavit, ita tamen ut eos ad se invitaverit; neque ex altera parte unquam ullum hominem a se repulit; omnibus omnia facta est, exemplo apostoli *1 Cor 9, 22*, ut omnes faceret salvos. Omnes igitur homines ex persuasionem ecclesiae idonei sunt, qui ecclesiam ingrediantur ad eamque admittantur. — Cf. s. Thomam *S. th. III q. 8 a. 3*.

Habet igitur ecclesia ex mandato divino divinum et inviolabile jus, ut sit et esse possit ubique; neque ullibi extera ejus potestas declarari potest.

Caput II.

De proxima ecclesiae materia.

Incipimus tractare de iis, qui ad ecclesiam pertineant tanquam materia proxima, ut ii ex quibus tanquam ex membris actu componatur ecclesia. Exponendae igitur sunt conditiones, quae requirantur, ut quis membrum ecclesiae existat. Ita vero versabimur hac in re, ut prius discernamus, quae certe non requirantur; *deinde*, quae

¹⁾ Ceterum cf. supra p. 51 sqq.

certe requirantur; *tandem* de iis agamus, quae controversa sint inter theologos. In prima vero disquisitione agitur de dogmatibus fidei, in altera de doctrina catholica, in tertia de theorematibus plus minusve probabilibus.

Articulus I.

De falsis conditionibus membri ecclesiae.

§ 1. De praedestinatione.

Tanquam fidei dogma tenemus, praedestinationem rationem proprie et formaliter constitutam membri ecclesiae non esse.

I. *Praenota*: 1. Praedestinatio quid est? — Deus ab omni aeternitate scit qui sunt ejus, praescit eos, qui libera cum gratia cooperatione dignos se reddituri sint felicitate aeterna et qui in ejusmodi statu ex hac vita sint decessuri. Hos, quos ita ab aeterno se dignos praescit, ab aeterno etiam voluit salvos i. e. praedestinavit. Divina ista voluntas praedestinatio dicitur; praedestinati autem erunt, qui a Deo ad beatitudinem venturi esse praesciti. ideoque etiam praeordinati sunt.

2. Praedestinationem membrum ecclesiae formaliter constituere negamus. — Qua in re adversarios habemus Wiclef, Hus, Calvin, qui, distinguentes inter ecclesiam *visibilem* (empiricam) et *invisibilem*, hanc solam veram, sanctam, catholicam declarabant; ad eamque omnes et solos praedestinos eo ipso, quod sint tales, pertinere defendebant. — Eandem sententiam inter jansenistas esse Quesnelli et pistoriensium, ait De San n. 329.

3. Sententia adversariorum haeretica est; hoc patet ex articulis quibusdam Husii damnatis in *conc. constantiensi*.

Sunt vero hujusmodi: „1. Unica est sancta universalis ecclesia, quae est praedestinatorum universitas. 3. Praesciti [i. e. reprobi] non sunt partes ecclesiae, cum nulla pars ejus finaliter excidet ab ea, quod praedestinationis caritas, quae ipsam ligat, non excidet. 5. Praescitus [= reprobus], etsi aliquando est in gratia *secundum praesentem justitiam*, tamen num-

quam est pars sanctae ecclesiae; et praedestinatus semper manet membrum ecclesiae, licet aliquando excidet a *gratia adventitia*, sed non a gratia praedestinationis. 21. Gratia praedestinationis est vinculum, quo corpus ecclesiae et quodlibet ejus membrum jungitur Christo capiti insolubiliter.* Cf. et *propp.* 2. 20 (*D. n.* 627 *sqq.*).

II. *Demonstratio.* 1. Praedestinos qua tales ecclesiam hujus temporis non constituere, *sive* praedestinationem non esse rationem formalem qua membra ecclesiae qua talia constituentur, hac simplici ratione manifestum fit. Si praedestinatio demum ratio formalis esset qua ecclesiae membra constituerentur, tota ecclesiae visibilitas deperiret. Atqui, ut postea ex professo ostendemus, ecclesia Christi essentialiter visibilis est. Ergo praedestinatio ejusmodi rationem formalem non exhibet.

a) *Major* evidens est; *etenim* quinam sint praedestinati, nobis plane incompertum est; neque haec praedestinatio in concreto absque speciali revelatione in ullo casu ab ullo homine cognosci potest. *Atqui* si singula ecclesiae membra ut talia agnosci non possunt, ipsa ecclesia in quibus subsistat, ubi inveniatur, plane ignoratur.

Quodsi visibilitas perit, omnia in ecclesia incerta redduntur: nulat Scriptura ipsaque revelatio divina, quae nisi per ecclesiam eamque prius cognoscibilem cum conveniente securitate ab hominibus recipi nequeunt. Neque fideles a suis pastoribus, neque pastores a fidelibus rite agnosci poterunt; utrimque enim ratio praedestinationis pernosci deberet, id quod impossibile est. Sic omnis oboedientia et reverentia erga superiores ecclesiasticos fundamentum amitteret; auctoritas enim quae moraliter certa non est, immerito submissionem et oboedientiam sibi vindicat.

Eandem illationem ceteroquin ipsi adversarii fecerunt. Ita Wiclef et Hus ejusque asseclae de facto asserebant, papam, si sit reprobus [= praescitus], non habere potestatem ecclesiasticam; cf. *D.* 588; 636; 637; 646; 648.

b) Mitigant quidem sententiam et addunt: papam reprobum non esse quidem de ecclesia, attamen ob bonum commune agnoscendum esse, nisi sit manifestus haereticus vel schismaticus. — *Attamen* quo jure potest teneri aliquem tanquam papam et membrum ecclesiae agnoscendum esse, qui de facto non sit. Et qua ratione caput, quod tale non sit, tribuet v. g. jurisdictionem vel alios exercebit actus gubernativos necessarios. Quos actus *si jam valide posuerit*, habet utique potestatem; si vero hanc habet, utique vere est praepositus et papa. *Si invalide*: ecce omnia dilabuntur.

α) *Neque* licet opponere, eandem difficultatem etiam haberi in sententia opposita vera, ex qua pro ratione membri baptismus isque validus requiratur; atqui neque baptismi valorem videri et agnosci posse. *Etenim* hic baptismus externo ritui adnectitur, et per hunc ritum agnosci potest; etsi vero quando occurrit, ut invalide hoc sacramentum administretur, hoc tamen in vera ecclesia tam raro fit, ut moralis certitudo de valore sacramenti non turbetur. Quoad summum pontificem *insuper* reliquosve pastores superiores de providentia particulari divina merito aliquid plus sperare possumus.

β) Similiter non licet opponere, quod ex sententia optimorum quoque theologorum catholicorum ad rationem membri fides interna requiratur, quae pariter videri non possit et simpliciter inaccessible sit. — *Etenim* etiam haec interna fides secundum leges inter homines vigentes morales cum externa professione connectitur et certitudinem saltem moralem parere potest, praesertim cum vita vere christiana se adjungit; pro praedestinatione vero nihil hujusmodi habetur.

γ) Sed nonne etiam pro praedestinatione certa quaedam signa inter scriptores christianos agnoscuntur? — *Resp.* signa subjectiva ipsis praedestinitis tantum pervia *tr.* — signa ab externis dignoscenda *ng.* In nullo casu ejusmodi signa certitudinem ullam praebebunt, sed ad summum probabilitatem quandam, quae pro visibilitate ecclesiae necessaria non sufficiat.

2. Praedestinatio praeterea ratio formalis membri ecclesiae esse nequit, si constat *neque* omnes praedestinitos *neque* solos praedestinitos ad ecclesiam pertinere. Certe si praedestinatio ejusmodi ratio formalis esset, ubicunque et ubi primum inveniretur ipsa, etiam membrum constitueret ecclesiae: et sic certe omnes praedestinati necessario ad ecclesiam pertinerent; ubi *vero* praedestinatio non inveniretur, ibi nec membrum ecclesiae: sic soli praedestinati ecclesiam constituerent. — *Atqui* neque omnes neque soli praedestinati vi praedestinationis actu in ecclesia inveniuntur. *Ergo* praedestinatio ex sese et immediate non facit membrum ecclesiae.

Ad minorem: α) non omnes praedestinati actu in ecclesia inveniuntur. — α) Cogita v. g. de prophetis veteris testamenti, de ss. apostolis pro tempore, quo ecclesia non extitit, de s. Paulo, certe praedestinato ab ipsa infantia sua, etiam tunc cum ecclesiam Dei crudelissime persecutus est; cogita de multis sanctis etiam patribus, qui per longum tempus gentiles fuerint, ecclesiam ignoraverint vel et posi-

tive respuerint. Si praedestinatio qua talis hos omnes constitueret membra ecclesiae, eosdem membra constitueret vel invitos, contra propriam voluntatem ipsorum, imo et recalcitrantes, imo etiam tunc, quando ecclesia nondum existit. — *Atqui* si quid certum est, libera voluntas in singulis membris ecclesiae ad ingressum ipsorum praesupponitur neque ecclesiae, quae nondum existit, membrum quispiam esse potest. *Ergo* non omnes praedestinati, eo ipso quod sunt tales, actu in ecclesia inveniuntur.

β) *Ex verbis s. Scripturae* huc referas v. g. quae leguntur *Jo 10, 16*: „Et alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili; et illas [licet jam praedestinatatas] oportet me adducere, et vocem meam audient, et fiet unum ovile et unus pastor“, vel *ib. 26 sqq*: „Sed vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis; oves meae vocem meam audiunt, et ego cognosco eas, et sequuntur me; et ego vitam aeternam do eis; et non peribunt in aeternum“; adjungas et *1 Pet 2, 9 sq*: „Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum; qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei“.

Ex his omnino manifestum est, quod ipsi praedestinati adhuc adducendi sunt ad ovile, quod nemo incipit esse membrum de ovili Domini vel de populo Dei, nisi per vocationem (ad fidem), cui vocationi ex parte ovium vel populi respondeat libera electio: „vocem meam audient“, „sequuntur me“. — Unde etiam diserte a s. Petro dicitur, eum qui jam sit populus Dei, olim non fuisse talem populum i. e. intra ecclesiam inventum non fuisse. *Ergo* evidens est, non omnes praedestinos jam eo ipso, quod fuerint tales, per totam vitam suam mortalem intra ecclesiam inveniri.

b) *Nec soli praedestinati constituunt ecclesiam.* — a) Si enim soli praedestinati ad ecclesiam pertinerent, inveniri facile possent, qui omni possibili conatu et vinculo omni excogitabili eidem ecclesiae hic et nunc adstringe-

rentur (*fide* nimirum, *baptismo aliisque sacramentis, oboedientia ecclesiastica*), et tamen nullatenus se possent considerare cum certitudine tanquam vera membra ecclesiae: eo quod postea desciscere et ex numero praedestinatorum excidere possunt. *Atqui* haec omnia valde absona sunt; *nam* si res ita se haberet, jam omnino penes hominem non esset, pertinere ad ecclesiam, inutiliter apostoli et missionarii ad ingrediendam ecclesiam homines cohortarentur, ipsa salus per ecclesiam demum praestanda in hominis facultate non esset.

β) Legimus in *Act 2, 41*: „Qui receperunt sermonem Petri, baptizati sunt: et appositae sunt in die illa animae circiter tria millia“, i. e. intra ecclesiam tanquam vera membra receptae. *Atqui* qui ita recepti sunt tunc et deinceps, certe possunt iterum desciscere ab ecclesia et ab ipsa salute („qui se existimat stare, videat, ne cadat“, *1 Cor 10, 12*), persaepe etiam desciverunt et usque desciscunt (*Act 20, 30*: „ex vobis ipsis surgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se“) i. e. non necessario sunt praedestinati. Ergo in ecclesia actu hic et nunc inveniuntur etiam, qui non sint praedestinati.

c) *Exceperis*: ejusmodi homines numquam vera ecclesiae membra fuisse: „ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum“ (*1 Jo 2, 19*). Ecce: quomodo s. evangelista negat apostatas unquam fuisse ex nobis i. e. de ecclesia Christi.

Resp: Ng. ipsum assertum. — Quod illationem ex *2 Jo 1, 19* attinet, res in adversarios retorqueri potest; manifesto enim idem evangelista iisdem verbis asserit: „prodierunt ex nobis“ i. e. ex communitate fidelium sive ecclesia. *Atqui* non poterant ex ecclesia prodire, si numquam ibi fuissent. Dicit etiam: „permansissent nobiscum“; et quomodo permansissent nobiscum i. e. in ecclesia, si ibi numquam fuissent?

Qua ratione igitur apostolus etiam dicit: „non erant ex nobis“? Dicit hoc quoad respectus quosdam particulares; neque enim ejusmodi homines verum ecclesiae spiritum habebant, neque firmiter nobiscum tenebant, ita ut secundum *Lc 8, 13* „ad tempus credentes in tempore tentationis recederent“. Non igitur erant ex nobis *secundum veritatem perseverantiae*, quamvis nobis-

cum fuerint *secundum veritatem essentiae*, de qua sola nunc solliciti sumus.

3. Evidentissima ratio desumitur *ex quibusdam parabolis Domini nostri*. Ita Christus ecclesiam comparat cum „area“, in qua triticum inveniatur simul cum paleis, quae demum comburendae sint igne inextinguibili. *Atqui* his certissime denotantur reprobi, certe non praedestinati. *Ergo* in area ecclesiae his in terris simul cum electis (*triticum*) etiam reprobi (*palea igne inextinguibili comburenda*) inveniuntur (*Mt 3, 12; coll. ib. 13, 30*).

Similis illatio in promptu est, ubi Christus ecclesiam comparat cum „sagena“ (*Mt 13, 47*), in qua cum piscibus bonis comprehenduntur et mali, foras demum mittendi in consummatione, *vel* cum „convivio nuptiali“ (*Mt 22, 1—14*), ad quod unus quoque intravit non habens vestem nuptialem ideoque mittendus in tenebras exteriores, *vel* cum decem virginibus (*Mt 25, 1 sqq*), ex quibus quinque auditurae sint illud „nescio vos“.

III. *Ad difficultates*, quae maxime ex patribus proferruntur, haec consideraveris:

1. Nos de ecclesia simpliciter loquentes, ecclesiam semper intellegimus, quae his in terris visibilis inter homines existit, quae ex hominibus viatoribus componitur; hanc dicimus non solos praedestinos in se continere, sed etiam reprobos suscipere posse etc. — Potest autem scriptor nescio quis etiam loqui de ecclesia, quae non sit praesentis temporis, sed quae secundum divinam praescientiam in fine demum mundi exurgat; de hac deinde verissimum erit, quod omnes et soli praedestinati eam constituent.

Hoc exhibetur distinctione, ex qua nos de ecclesia loquimur secundum praesentem justitiam, non secundum Dei praescientiam; *vel* qua distinguunt, *aliud* esse spectare ad ecclesiam actu, formaliter, veritate essentiae, *aliud vero* pertinere ad ecclesiam finaliter et veritate perseverantiae.

2. Haec vero distinctio totidem fere verbis apud ipsos patres invenitur, ex quibus etiam difficultates promuntur; ita s. Augustinus *tr. 45 in Jo. n. 12*: „Secundum istam, inquit, praescientiam Dei et praedestinationem, quam multae oves foris, quam multi lupi intus; et quam multae oves intus, et quam multi lupi foris!“ Et iterum *tr. 122 in Jo*: „Sicut hoc loco qualiter in saeculi fine futura

sit, ita Dominus alia piscatione significavit ecclesiam, *qualiter nunc sit*."

Si igitur apud patres inveneris textum, qui sensum inferre videtur, reprobos non pertinere ad ecclesiam, attentius considerabis et ex contextu facile invenies distinctionem: non pertinent ad ecclesiam finaliter sive secundum statum eorum finalem a Deo praevisum (*veritate praescientiae*) *cc.* non pertinent ad ecclesiam secundum statum eorum praesentem (*actu sive veritate essentiae*) *ng.*

3. Eadem haec distinctio merito etiam adhibetur quoad textus quosdam s. Scripturae, ut *1 Jo 2, 19*, de quo supra egimus, vel *Jo 10, 27 sq.*: „oves meae vocem meam audient, et ego vitam aeternam do eis et *non peribunt in aeternum*", vel *Eph 5, 23*: „Christus caput est ecclesiae, ipse salvator corporis ejus".

In *priore textu* sermo est de ovibus, quae et quatenus „audient vocem Christi"; et hac ratione dicuntur „non perire in aeternum". *Insuper* attende, quod ex ipsis verbis Christi (*Jo 10, 16*) non omnes oves ejus hic et nunc actu in ovili inveniuntur, sed adhuc adducendae sunt. Quare ovis ibi non est idem ac de ecclesia esse.

Quoad *alterum textum* nota, quod Christus salvator esse potest in actu primo *vel* in actu secundo; et ita textus noster de Christo salvatore in actu primo intellegi potest, quatenus omnibus ecclesiae suae membris meritum passionis offert, unde libera cooperatione se salvare possint. Sic totum corpus Christi salvum jam erit, quin omnes ibi incorporati etiam praedestinati sint.

§ 2. De gratia sanctificante.

I. *Praenota.* 1. Inter ecclesiae membra justos inveniri, extra dubium est; eosque, ecclesiae junctos, praecipua et excellentiora ejusdem membra esse, vix accuratiorem demonstrationem meretur.

In his *nimirum* finis, ob quem Christus ecclesiam instituit eique tanquam caput arctissima conjunctione se copulavit, *sub ratione saltem generica* perfectissime attingitur; in ipsis adimpletur, quod legitur *Eph 5, 23 sqq.*: „Christus caput est ecclesiae, ipse salvator corporis ejus... Et Christus dilexit ecclesiam et se ipsum tradidit pro ea, *ut illam sanctificaret* mundans lavacro aquae in verbo vitae, ut exhiberet sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam aut rugam aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata".

Hi *justi sub generica ratione* perfectum in modum participant etiam de vita ecclesiae, quae in omni suo motu tandem ad hanc gratiam et justitiam supernaturalem tendat, ut indicatur per verba conc. tridentini s. 11 c. 6 et iterum s. 6 c. 7 declarantis: „Fides, nisi ad eam spes accedat et charitas [utique cum gratia justificationis conjuncta], neque unit perfecte cum Christo, neque corporis ejus vivum membrum efficit“.

Cum igitur *justi finem ecclesiae ejusque vitam et perfectionem propriam* perfecto gradu obtineant, merito hi ejusdem ecclesiae membra praecipua dicuntur, dummodo ceteroquin vinculis necessariis eidem adhaereant. Reliqua membra vero eodem ordine tanquam membra intra ecclesiam recensentur, quo ordine et gradu de donis Spiritus Sancti, de manifestatione seu vita animae ecclesiae participant.

2. Diligentius inquirendum est, num eadem gratia justificationis, qua homines constituuntur *justi*, ratio membri formalis et conditio necessaria sit; *aliis verbis*: utrum soli *justi* ecclesiam Christi constituent, *an* etiam peccatores hac in terra in ea inveniri possint.

— *Respondemus*: Gratia justificationis non est ratio membrum ecclesiae formaliter constituens, *sive* ecclesia non solum ex *justis*, sed etiam ex peccatoribus hac in terra constat.

a) Asserentes etiam peccatores esse actu membra ecclesiae nolumus defendere nulla esse peccata, quibus conjunctio cum ecclesia dirimitur. Tenebimus *enim* postea, haeresim vel schisma sub certis saltem adjunctis talia crimina esse; peccata etiam excommunicationem adnexam habere possunt, et ita separare. Ast si quae peccata ab ecclesia separant, hoc non inde praecise habent, quod gratia privant, sed ex ratione peculiari talis vel talis peccati propria.

b) Adversantur nobis donatistae, quibuscum hac de re saepe et diu s. Augustinus disputavit; adversantur etiam novatiani et pelagiani et, ut Hieronymus testatur, Jovinianus (*contra Jov. II*). Ad eorundem errorem accessit Hus in damnato ipsius *articulo 13* statuens: „Papa non est verus et manifestus successor apostolorum principis Petri, si vivit moribus contrariis Petro“.

Temporibus posterioribus Luther profitetur: „Credo in terris esse quandam sanctorum congregatiunculam et communionem ex mere sanctis hominibus coactam, sub uno capite Christo etc.“; intellegens utique sanctitatem suo modo eam, quae habeatur ex fide fiduciali. — Ipsi consentiunt primi saltem lutherani, qui in *art. 7 conf. augustanae* ecclesiam definiunt

„congregationem sanctorum i. e. eorum qui vere credunt et vere obediunt Christo“, vel in *defensione ejusdem confessionis* declarant, „ecclesiam proprie ex solis sanctis et justis consistere“. Distinguebant *tamen* vel tunc ecclesiam invisibilem, quam et veram dicunt, eamque praecise esse solum justorum aiunt; et addunt ecclesiam visibilem, non ita veram, in qua et mali inveniri possint. Recentiores lutherani ab ista sententia jam recedunt.

In eundem errorem abscedunt anabaptistae; eidem appropinquat saltem Quesnellius, ex cujus propositionibus damnatis huc pertinent 72—78; inter quas 73 ex. g. sonat: „Quid est ecclesia, nisi coetus filiorum Dei manentium in ejus sinu, adoptatorum in Christo, subsistentium in ejus persona . . . viventium ejus spiritu, agentium per ejus gratiam et expectantium gratiam futuri saeculi“, vel 78: „Separatur quis a populo electo, cujus figura fuit populus judaicus et caput est Jesus Christus, tam non vivendo secundum evangelium quam non credendo evangelio“. Huc referas etiam propos. 5 ab Alexandro VIII contra bajanos et jansenistas damnatam; cf. *D. n.* 1295.

c) Assertio de fide est, ut patet ex damnatione propositionum Quesnellii, et maxime ex *prop. 15 synodi pistoriensis* damnata a Pio VI: „Doctrina, quae proponit ecclesiam considerandam velut unum corpus mysticum coagmentatum ex Christo capite et fidelibus, qui sunt ejus membra per unionem ineffabilem, qua mirabiliter evadimus cum ipso unus solus sacerdos, una sola victima, unus solus adorator perfectus Dei patris in spiritu et veritate, intellecta hoc sensu, ut ad corpus ecclesiae non pertineant nisi fideles, qui sunt perfecti adoratores in spiritu et veritate, haeretica“ [est].

Defendimus igitur tanquam doctrinam fidei: peccata etiam gravia (sive occulta sive manifesta), sepositis quibusdam specialibus criminibus (haeresis *nimirum* et schismatis, quae ipsum vinculum ecclesiae respiciunt illudque rumpunt) per se (i. e. citra sententiam excommunicationis, quae ab ecclesiastica auctoritate lege lata adnectatur) non impediunt, quominus quis inter ecclesiae membra retineatur, dummodo conditiones aliunde requisitae adimpleantur.

II. *Demonstratio*. — 1. Invictum argumentum nobis exhibent *parabola*e, quibus Dominus ipse doctrinam de ecclesia illustravit. In his ecclesia variis analogiis et similitudinibus comparatur v. g. areae eique *praecise sub hoc respectu*, quod in ea invenitur triticum simul cum paleis comburendis; comparatur sagenae eique iterum

eatenus, quatenus in ea congregantur pisces boni et mali; comparatur convivio nuptiali, ad quod ingressus est homo nuptiali veste carens; comparatur decem virginibus, ex quibus quinque fatuae etc. — Atqui nomine paleae, piscium malorum, virginum fatuarum certo certius homines designantur gratia justificante destituti, digni damnatione aeterna, peccatores. — Ergo hi per se non excluduntur ab ecclesia Christi hisce in terris constituta, quamvis hi, ut ex iisdem parabolis patet, in fine in consummatione saeculi inde separandi sint. Inde vero quod tunc separandi sunt, non sequitur eos nunc non esse in eadem ecclesia; potius ipsum contrarium inde infertur.

a) Item Christus *Mt 18, 17 sqq* tales homines in ecclesia fore supponit, qui cum jam graviter peccassent et inde scandalo fidelibus fuissent, eo usque progredierentur, ut ecclesiam audire nollent: „*si quis ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus*“. Atqui hi propter hanc demum contumaciam contra ecclesiasticam auctoritatem pro ethnicis et publicanis sive extorribus habendi sunt. Ergo antea non obstante gravi suo peccato intra ecclesiam remaneant oportet.

b) Concordat et doctrina apostoli, qui *2 Tim 2, 20* ecclesiam cum magna domo comparat, in qua „non solum sunt vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia; et quaedam quidem in honorem, quaedam autem in contumeliam“. Haec vasa autem in contumeliam manifesto sunt peccatores; statim enim infert apostolus pergens: „Si quis ergo emundaverit se ab istis (de quibus antea egit peccatis), erit vas in honorem sanctificatum“.

Idem apostolus *1 Cor 5, 1 sqq* de fornicario corinthio agit, certe homine peccatore; atqui hic a Paulo tanquam membrum ecclesiae consideratur; *etenim* declarat, illum tollendum esse de medio vestrum (*v. 13*) i. e. corinthiorum fidelium sive ecclesiae. Tollendus; ergo adhuc de ecclesia est. — *Insuper* apostolus de eodem homine fornicario declarat se jam iudicasse; ipse tamen eodem loco *v. 12* profitetur, ipsius non esse, „de iis qui foris sunt iudicare.“ Ergo homo ille peccator foris ab ecclesia non erat.

c) Ipsa sacramenta paenitentiae et extremae unctionis, quae ad remittenda peccata ecclesiae per Christum data sunt (*Jo 20, 23; Jac 5, 14 sqq*), veritatem nostram evincunt; *etenim* sacra-

menta, si baptismum exceperis, qui janua est ecclesiae, per se pro solis membris ecclesiae instituta sunt; supponunt igitur in his peccata remittenda. Idem sibi vindicat oratio dominica, in qua fideles etiam orant: „*dimitte nobis peccata nostra*“; idem admonitio apostoli, quod ante eucharistiam probatio conscientiae sit praemittenda (1 Cor 11, 28).

2. His rationibus jam olim passim patres utebantur, praesertim in controversia cum donatistis, addentes novas analogias ex sua parte v. g. eam quam desumunt ex arca Noe, in qua praeter animalia munda etiam immunda includerentur.

a) „Habemus, ita s. Augustinus, innumerabilia testimonia de commixtione malorum cum bonis in eadem communione sacramenti [i. e. ecclesia] . . . Dicit Dominus de superseminatis zizaniis: sinite utraque crescere usque ad messem (Mt 13) . . . Est alia similitudo apertissima de commixtione bonorum et malorum inter eandem sacramentorum communionem et connexionem, quam Dominus ipse et ponit et exponit: *Simile, inquit, regnum coelorum sagnae missae in mare, quae congregat omnia genera piscium* (Mt 13, 47). Nulla ergo malorum commixtio terret bonos, ut propterea velint tanquam retia rumpere et a congregatione unitatis exire, ne homines non pertinentes ad regnum coelorum in sacramentorum consortio patiantur; quandoquidem cum ad litus i. e. ad finem saeculi ventum fuerit, fiet debita separatio, non humana temeritate, sed divino iudicio“ (de unit. eccl. c. 14, 35). Cf. et Cypriani ep. 52 ad Antonian. n. 25; Hieronymi dial. adv. lucif. n. 22; de Calisto I auct. philosophum non IX 12.

b) Ceterum ipsa cum donatistis controversia ejusque exitus argumentum integrum nobis exhibet; etenim hi ob hanc quoque causam damnati sunt, quod dixerint peccatores non esse de ecclesia.¹⁾ Quare in re evidenti largiora traditionis suffragia proferre non debemus; et merito rem verbis Fulgentii concludamus dicentis: „Firmissime tenendum nec ullatenus dubitandum est, aream Dei esse catholicam ecclesiam, et intra eam usque in finem saeculi frumento mixtas paleas contineri i. e. bonis malos sacramentorum communione misceri“ (de fide ad Petrum 84).²⁾

3. Ratio theologica etiam in hac re desumitur ex visibilitate ecclesiae, quae necessario perit, si peccatores qua tales, ergo etiam occulti excludendi essent ex ecclesia. Neque ulla ratio apparet, cur peccatores ab ecclesia, quae essentialiter societas est

¹⁾ Cf. *mandatum catholicorum quo tota causa comprehensa est* apud M. PL. 43, 821 sqq.

²⁾ Largiora invenies Straub II n. 1240 sqq.

ex hominibus, quales nunc sunt, convocanda, removeantur; nimis enim facile homines in statu praesenti peccatis involvuntur. *Ex altera parte vero* possunt et peccatores vitam socialem ecclesiae externam integram agere i. e. sacro magisterio, imperio, sacerdotio se submittere; imo et ipsam vitam ecclesiae internam ex parte saltem continuare possunt, servata in ipsis fide et spe.

Scholion. Quaeri potest, utrum justi saltem omnes tanquam vera membra ad ecclesiam pertineant. Respondent nonnulli auctores, justos omnes actu pertinere ad ecclesiam, *non quidem* ad ejus corpus, *sed* ad animam. Hic modus utcunque retineri potest, si per eum aliud non intellexeris, nisi quod omnes justi a Spiritu Sancto per Christum, ecclesiae caput, omnes motiones istas supernaturales non sine ordine ad communionem ecclesiasticam receperint, unde demum ad justificationem sive gratiae et caritatis infusionem pervenerint. *Neque tamen* videtur approbandus, si animam ecclesiae intellexeris in sensu formali, acsi ejus modi justi tanquam compartes ab anima ecclesiae quodammodo formaliter iis inhaerente informarentur. Cf. p. 454 sqq.

Cum *insuper* nos de ecclesia simpliciter loquamur tanquam de societate inter homines visibili, justi vero non necessario omnes ad hanc visibilem societatem visibiliter pertineant, simpliciter loquendo dicendum est, justos ejusmodi, qui extra corpus ecclesiae inveniantur, non pertinere actu ad ecclesiam. Recolligas dictum s. Augustini ex *tr. 45 in Jo n. 12* (*supra* p. 466).

Sed quid? omnes justi in statu salutis sunt. *Atqui* extra ecclesiam salus non est. *Ergo* omnes justi necessario intra ecclesiam inveniantur oportet. — *Respondeas*: ad statum salutis inveniendum sufficit, ut quis voto ad ecclesiam pertineat.

§ 3. Veritas modo stabilita contra exceptiones munitur.

I. Praecipua difficultas contra dogma catholicum, modo declaratum, desumitur *ex sanctitate ecclesiae*. — 1. Ecclesia Christi, ut scimus ex s. Scriptura, necessario sancta est; *atqui* sancta jam non esset, si etiam peccatores in ea remanerent. *Ergo* peccatores tanquam vera membra ad ecclesiam non pertinent, et ecclesia ex solis justis constat.

Resp.: a) Ecclesia certissime sancta est *praeprimis* sanctitate ut dicunt reali, ob suam ontologicam connexionem cum Christo, capite et sponso, et quia Christus eam posuit fontem, unde omnis sanctitas et redemptio hominibus communicetur. Vocatur *etiam* sancta ob sanctitatem membrorum suorum, eam saltem, quae

distinguitur realis et spectans ad ordinem magis ontologicum; omnes *nimirum* fideles, licet peccatis obnoxii, oh initiationem per baptismum receptam arte cum reliquo corpore fidelium et eo ipso cum Christo ejusdem corporis capite uniuntur Deoque vi sacramenti consecrantur; inde etiam characteribus variis exornantur, qui indelebiles peccatis numquam deleri possunt. Ita recedente perfecta gratiae habitualis sanctitate, etiam singulis peccatoribus ecclesiae membris sanctitas quaedam realis inest. Unde non obstante communione peccatorum manet sanctitas quaedam realis ecclesiae.

b) Quod attinet sanctitatem membrorum ecclesiae personalem, haec utique essentiam quod spectat, per peccata deletur; sed ne hinc quidem prohibemur, quominus ecclesiam sanctam teneamus vel ipsa sanctitate personali. Sic etiam secundum communem usum loquendi de gente aliqua indiscriminatim praedicare solemus praerogativam, quae tamen nullatenus omnibus et singulis istius gentis membris competat: ita romanos dicimus fuisse fortes. Sufficit ad hunc modum loquendi justificandum, ut praerogativa vel proprietas laudata quam plurimis vel etiam solito pluribus in illa multitudine competit. Ita modum loquendi s. Scripturae jam explicat s. Chrysostomus *hom. 2 in 1 Cor* et saepius s. Augustinus; hic *ep. 149, 20*: „Scripturae, inquit, mos est, ita loqui de parte tanquam de toto; sicut corinthios in primis epistolae suae partibus ita [Paulus] laudat, tanquam omnes tales sint, cum essent laudabiles quidam [tantum] eorum; et postea in nonnullis epistolae ipsius locis ita reprehendit, tanquam omnes culpabiles essent, propter quosdam qui tales erant. Istam divinarum Scripturarum consuetudinem per omne corpus litterarum ejus creberrime sparsam quisquis diligenter adverterit, multa dissolvit, quae inter se videntur esse contraria.“ Cf. *ep. 93, 32*; auctorem de voc. gent. *I 9 sqq.*

c) Ex his principiis facile difficultatem solves propositam; simul intelleges apostolum, ubi fideles indiscriminatim omnes sanctos appellare videtur. Loquitur *nimirum* de sanctitate reali et ontologica, non ita de personali.

2. Secundum eadem principia in aliis procedere licet:

a) Qui Deum non habet patrem, ecclesiam nequit habere matrem, neque ad eam pertinere potest. Atqui peccatores Deum patrem non habent, sed „*ex patre diabolo sunt*“ (*Jo 8, 44*). Ergo ad ecclesiam non pertinent.

Resp.: In hac quaestione agitur de paternitate Dei analogica, quae facile varios respectus vel gradus admittit; et ita *distg.*: Qui Deum non habet patrem ullo modo, nec per doctrinam nec per

characterem baptismalem, *nec* ex habitu fidei vel et spei: ad ecclesiam pertinere nequit *cc.* qui Deum non habet patrem perfecto modo, habet eum *tamen* aliquo modo: non potest habere ecclesiam matrem *ng.* — *Contrad. min.:* Peccatores ex patre diabolo sunt, si sicut pharisaei, de quibus verba Christi proxime valent, Deum omnino etiam per infidelitatem et obstinationem respuerint *cc.* simplices peccatores *subd.:* ex patre diabolo sunt propter imitationem ejus et *secundum aliquid*, praecise quatenus peccaverint *cc.* *secundum omnem rationem*, quasi nihil divini in ipsis remaneret *ng.*

b) Qui non pertinet ad Christum, nec ad ecclesiam pertinebit: cum unum ex ambobus corpus fiat. *Atqui* impii, utpote carentes Spiritu Christi, non pertinent ad Christum: „*si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus*“ (Rom 8, 9). Ergo neque de ecclesia sunt.

Resp. similiter ac antea *dist. M.:* Qui non pertinet ad Christum ullo modo vel, ut est praecise caput, continens ecclesiam etiam sub vinculis externis, hic nec ad ecclesiam pertinet *cc.* qui non pertinet ad Christum, ut actu vivificat et per caritatem internam agit *subd.* non pertinet ad ecclesiam secundum esse perfectum *cc.* neque secundum esse imperfectum *ng.*

Maxime in his similibusve difficultatibus in memoriam revocare debemus, quae supra de ratione membri diximus. Nimirum in corpore quovis organico de ratione membri est, ut *praeprimis* organicam conformationem ad reliquum corpus habeat, et *insuper* physiologice cum ipso cohaereat; unde jam de vita corporis et virtute ejus si non actu participat, saltem participare possit vel debeat. Ad *organicam conformationem* pertinet, ut membrum sit ejusdem structurae ejusdemque substantiae et naturae, cujus reliquum corpus est, vel saltem ejus structurae, quae competat tali et tali corpori. Ex *vitali vero cohaesione physiologica* habetur, ut membrum informetur et vitalem influxum recipiat ab anima sive principio corporis formali; hic influxus major vel minor esse et etiam deficere potest sive ex parte sive etiam totaliter, dummodo exigentia ejusdem cognoscatur adhuc adesse.

Maxime hic influxus vitalis viget, cum inde membrum non solum ut tale, ut est simplex pars corporis, sustentatur et vivificatur, sed etiam ut est organum fortificatur, ut peculiaribus functionibus satisfacere possit; membrum tale bene constitutum vocatur sanum et firmum. Si influxus animae deficit, ita ut membrum qua organum difficulter functionibus suis satisfaciat, vocatur infirmum; si etiam minorem influxum patitur, ita ut etiam qua simplex membrum et pars corporis laboret, vocatur aegrotum; si omnis influxus incipit deficere, vocatur semimortuum, si plane deficit influxus, mortuum dicitur. In ultimo

casu vero ad rationem membri requiritur, ut saltem externam continuationem cum reliquo corpore salvet. Sic membrum ad corpus pertinere potest *vel perfecte vel imperfecte* et secundum quid.

Haec autem in membra ecclesiae apte transferas. Etiam in ecclesia membra distingui possunt, quae nihil jam de anima ecclesiae participant et eo solo utcunque membra dicantur, quod structuram quandam vel conformationem organicam (*ex variis characteribus sacramentalibus*) cum reliquo corpore ecclesiae et externam conjunctionem (*ex externa submissione*) servant (*haeretici forsitan formales et occulti*). — *Alia membra imperfecte* de anima quoque ecclesiae physiologice participant, eo quod fidem habent vel et spem, non tamen caritatem (*peccatores*). — *Alia* etiam ipsam gratiam habituales et caritatem induerunt; et hi, ut supra diximus, perfecta membra ecclesiae merito dicuntur; *alia denique* non solum generalem influxum vitalem perfecte recipiunt, sed insuper fortificantur ad speciales functiones subeundas; et haec dicuntur organa in corpore Christi mystico. Cf. de hac re s. Thomam in *III dist. 13 q. 2 a. 2 qcla. 2*; Stapleton *relectio princ. doctrinalium fidei contr. 1 q. 2 a. 1*.

Sic igitur peccatores vocantur membra ecclesiae, quamvis morbida, morti proxima, arida, emortua; hi propter continuationem vel vinculum externum cum vivo corpore saltem speciem membri retinent. — Inde etiam respondebis ad sequentem exceptionem.

c) Peccatores ad summum tamquam membra omni vita destituta sive demortua considerari possunt. *Atqui* membra mortua membra jam non sunt. *Ergo* peccatores ad ecclesiam non pertinent.

Resp.: Peccatores vita perfecta ex gratia habituali carent et mortui sunt coram Deo, tamen retinent scintillam vitae ecclesiasticae, eo quod cum ecclesia propria sua submissione perdurante conjunguntur, et inde capaces sunt quorundam supernaturalium actuum v. g. fidei, oboedientiae; inde etiam facilius ad perfectiorem vitam redeunt.

d) Ast nemo unquam simul potest esse membrum corporis Christi, quod est ecclesia, et membrum diaboli. *Atqui* „qui facit peccatum ex diabolo est“ (*1 Jo 3, 8*).

Haec non dicuntur in utroque casu sub eodem respectu. Simili modo poterit quis esse *nativitate* filius regis et de familia regis, *sua autem vili conversatione* nebulo et rusticus. Pertinet vero peccator ad Christum, quatenus dona habitualia quaedam ab ipso recepta et externum cum ecclesia nexum retinet; ex diabolo est, quatenus actus statui suo contrarios exercens diabolum imitatur.

II. Facilius etiam solvitur difficultas deprompta ex *Eph 5, 25 sqq*, ubi apostolus scribit: „Christus dilexit ecclesiam et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret mundans lavacro aquae in verbo vitae, *ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam aut rugam aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata.*“ Ecce talis est ecclesia quam Christus voluit et instituit, quae sit sancta sine macula vel ruga. *Atqui* peccatores essent rugae et maculae. *Ergo* ex ipsa Christi voluntate peccatores in ecclesia esse nequeunt.

Resp.: Verbis illis apostoli manifesto ostenditur, qualis ecclesia debeat esse ex intentione Christi et quod Christus ex hac intentione etiam omnia praestitit, quae ad eam emundandam requiruntur; et ita ecclesia in omnibus, quae a sola voluntate Christi dependent, prodiit tanquam institutum vere sanctum et sanctificans omnia, quantum est ex sua parte.

Pro ulteriore *vero* sanctitate personali singulorum membrorum, in qua praeter voluntatem Christi, etiam cooperatio singulorum membrorum requiritur, distinguas finis intentionem duplicem, *unam* absolutam et *alteram* conditionatam, dependentem a cooperatione aliorum. Pro sanctitate personali haec altera intentio valet in statu ecclesiae praesenti; et ideo ex intentione Christi non necessario sequitur, ut ecclesia vel in hac terra in omnibus membris suis sine macula existat; correspondebit autem ecclesia ex integro intentioni Christi, quando ei in caelesti gloria adjungitur.

Unde facile rem *distinguas in forma*: Christus voluit, ut ecclesia sit sancta et immaculata, et huic intentioni correspondebit sanctitas ecclesiae, quatenus est institutum sanctum *cc.* — huic intentioni necessario correspondebit etiam sanctitas omnium et singulorum membrorum *subd.*: in statu viae et probationis *ng.* in statu termini et finaliter *cc.*

III. *De sensu ss. patrum.* — 1. Secundum varias igitur distinctiones quoad statum ecclesiae vel pro variis respectibus quoad rationem membri diversa omnino et etiam contraria de peccatoribus eorumque relatione ad ec-

clesiam praedicari possunt. Ita v. g. si ecclesiam consideraveris praecise ex parte ejus nobiliore, soli justi ad eam pertinebunt; si integre eam spectaveris, etiam peccatores ibi inveniuntur. Si ecclesiam attendas militantem hac in terra, simul cum justis etiam peccatores in ea colliguntur; si prae oculis habueris ecclesiam finaliter triumphantem, peccatores ab ea exulabunt. — Cum autem ejusmodi diversi respectus peculiare etiam apud patres habeantur, mirum non est, si ea hinc inde pronuntiarunt, quae veritati catholicae specietenus valde contraria appareant.

Ita v. g. Clemens alex. *strom. VII in fine* ecclesiam vocat „coetum electorum, in quem colliguntur fideles et justis, quos Deus ante conditum orbem praedestinavit“; et s. Gregorius M. affirmat, omnes electos intra mensuras ecclesiae contineri, extra has esse omnes reprobos (*in Job XXVIII 6*); s. Hieronymus autem asserere audet: „Qui peccator est et aliqua sorde maculatus, de ecclesia Christi non potest appellari“ (*in Eph III ad 5, 24*).

Haec omnia sub certo respectu et cum distinctione a patribus dicuntur; cujus rei unum exemplum audias s. Hieronymum. qui in *dialogo c. luciferianos 22* et haec profert: „Arca Noe ecclesiae typus fuit: uti ibi pardus et haedi, lupus et agni, ita et hic et justis et peccatores“. Hic loquitur sanctus doctor de ecclesia simpliciter, ibi in textu difficiliore ex ejus commentario in *Eph* desumpto perfectam membri rationem attendit. — Ita Gregorius l. c. loquitur de ecclesia finaliter existente, non praesentis saeculi.

Ceteroquin de vera patrum sententia hac in re non potest esse dubium.¹⁾ De uno s. Augustino multa dicta proferunt, quae accuratorem mereantur considerationem; quae modum nobis exhibeat de aliis quoque judicandi.

2. *De sententia s. Augustini.* — Multis contrarius nobis esse videtur Augustinus: ita docet, in corpus et membra Christi non coaedificari nisi bonis (*de unit. eccl. 21*); videri, ait, quidem malos esse intus, sed esse reapse foris (*de bapt. IV 3; VI 2*); esse malos in ecclesia, sicut mali humores in corpore sunt (*in ep. Jo tr. 3*); non posse Christum

¹⁾ De s. Gregorio M. cf. Straub II n. 1243; de aliis ib. inde a n. 1240.

*transfere
elephant +
fish*

habere membra damnata, eos scilicet, qui propter malam pollutamque conscientiam damnati a Christo sint (*contra Cresconium II 21*); potestatem administrandi sacramenta et generatim potestatem ligandi solvendiue factam esse a Christo bonis, non malis (*de bapt. VII 12, 51; VI 3, 24*); malos non esse in petra, supra quam aedificata est ecclesia (*de unit. eccl. 18*); ecclesiam esse columbam castam, pudicam, sine macula et ruga, ad quam mali non queant pertinere (*in Jo tr. 6*) et alia similia.

Resp.: a) De vera Augustini sententia nullum dubium esse potest, qui in controversiis contra donatistas veritatem nostram apertissime defendit et continuo repetit, ecclesiam constare tum bonis tum malis. Recolligas textum quem supra allegavimus ex *l. de unit. eccl. c. 14*, in quo legitur, „Habemus innumerabilia testimonia (s. Scripturae) de commixtione malorum cum bonis in eadem communione sacramentorum“ i. e. ecclesia.¹⁾

b) Quoad singulos vero ejus textus difficiliore non desunt rationes, quibus s. doctor in harmoniam secum ipso et cum doctrina catholica revocatur.

a) S. Augustinus philosophiae deditus neoplatonicorum, eorundem etiam amabat modum loquendi, quo nomina generum iis praecise et quasi exclusive tribuerent, quae in ipso genere emerent et prae ceteris ad illud pertinerent. Juste ut diximus in ratione membri ecclesiae eminent; et ita s. Augustinus illos cum emphasi, cum praeferebat quadam, membra praedicare poterat, ita etiam ut peccatores quodammodo exclusi esse viderentur, maxime tunc, quando peccatores in sensu reduplicativo intellexerit. Si igitur inveneris Augustinum fere dicentem: *malos non esse de ecclesia*, vel: *non pertinere ad ecclesiam* — videas, num forsitan ex toto contextu etc. haec distinctio adhiberi possit: mali non pertinent ad ecclesiam ut membra perfecta cc. neque ut imperfecta *subd.*: quatenus praecise peccatores sunt (*in sensu reduplicativo*) cc. qui sunt peccatores *ng.*

β) Peculiarem difficultatem experiaris, quando s. Augustinus adversus ipsos donatistas inculcare videtur, malos non magis ad

¹⁾ Cf. et *serm. 15 (al. de temp. 254), 1 sqq*; *ad donatistas post coll. c. 10. 20*; *contra ep. Parmeniani III 3, 19*; *brevic. coll. cum donatistis tertii diei c. 8*; *enchir. cc. 65. 83.*

ecclesiam pertinere quam haereticos. *Atqui* haeretici ad ecclesiam non pertinent ullo modo. *Ergo* ex sensu Augustini neque peccatores.

Hic modus loquendi corrigitur ex ratione polemica, quae ansam dedit Augustino eam adhibendi. Donatistae nimirum contendebant, baptismum extra catholicam ecclesiam ab haereticis vel a peccatoribus manifestis administratum invalidum esse. Pro haeresi vero hanc proferebant rationem: Haeretici vel peccatores manifesti baptizare non possunt, quia Spiritum Sanctum ipsi non possident.

Contra hanc argumentationem, ad hominem arguens, s. Augustinus ita procedit: Si vestra argumentatio quidquam valeat, ecce jam ipsi peccatores occulti quoque valide baptizare non possent; etenim neque hi Spiritum Sanctum vel gratiam sanctificantem habent, et sub hac ratione non plus sunt de ecclesia sive de corpore Christi vivo, quam haeretici. Intellegit igitur ecclesiam ejusque membra ex suppositione adversariorum sub peculiari respectu, quatenus habeant Spiritum Sanctum; et sub hac ratione et nos cum s. Augustino sentire et tenere possumus et debemus, quod nimirum peccatores ad ecclesiam non pertinent ut membra gratia sanctificante vivificati. Nullatenus vero ex mente Augustini peccatores jam simpliciter et sub omni respectu ab ecclesia excludendi sunt; eo minus quod idem sanctus alibi expresse peccatores inter membra ecclesiae retinet.

γ) Saepe denique s. Augustinus loquitur de ecclesia, non qualis nunc est in terris, de qua tamen nos in tractatu nostro agimus, sed de ecclesia qualis futura sit in beata vita. Ita ipse semet interpretatur in *ll. retract. II 18*: „Ubicunque in his libris (*de bapt. contra donat.*) commemoravi ecclesiam *non habentem maculam aut rugam*, non sic accipiendum est, quasi jam sit, sed quae praeparatur ut sit, quando apparebit etiam gloriosa“; nam, ut *ib. I 7, 5* notat, „cum tota dicat, quamdiu hic est: *dimitte nobis debita nostra*, non utique hic est sine macula et ruga aut aliquid hujusmodi“. Similiter disputat in *breviculo collationis cum donatistis tertiae diei n. 9, 16 sqq* et iterum in *l. post collationem sub n. 10 sqq*: „Ecce manifestum est, quod dicebatur a nobis: distinguenda esse tempora ecclesiae; non eam nunc esse talem, qualis post resurrectionem futura est; nunc malos habere permixtos, tunc omnino non habituram; ad illam ejus puritatem, non ad hujus temporis permixtionem illa divina testimonia pertinere, quibus eam Deus praedixit ab omni malorum permixtione penitus alienam“.

Similiter nostra distinctionis principia ipse s. doctor praebet, ubi in *Jo tr. 61, 2* verba Christi „*unus ex vobis tradet me*“ exponit

hisce verbis: „Unus ex vobis *numero, non merito; specie, non virtute*; commixtione *corporali, non vinculo spirituali*; carnis adjunctione, non cordis socius unitate; *proinde* non qui ex vobis est, sed qui ex vobis exiturus est . . . Ac per hoc utrumque verum est, et ex vobis et non ex vobis (1 Jo 2, 19): *secundum aliud ex nobis, secundum aliud non ex nobis*; secundum communionem sacramentorum ex nobis, secundum suorum proprietatem criminum non ex nobis.“ Et iterum *de bapt. VII 51*: „Separatiores sunt (haeretici et schismatici) jam etiam corporaliter segregati, quam illi, qui interius in domo, quae est ecclesia (2 Tim 2, 20), carnaliter et animaliter vivunt, et spiritualiter separati sunt“. Cf. Specht *die Lehre von der Kirche nach dem hl. Augustin* § 12 sqq.

Articulus II.

De veris conditionibus membri ecclesiae.

§ 1. De conditionibus universim.

Merito tenetur: ecclesiae corpus seu societatem externam et visibilem iis tantum coalescere membris, qui in unum coetum conveniunt a) ejusdem fidei externa professione; b) ejusdem auctoritatis sive regiminis agnitione; c) eorundem sacramentorum communione.

De modo argumentandi hac in re. Ostendimus ab initio tractatus, ecclesiam per Christum institutam esse per modum societatis in et pro hominibus; ideoque ut convenit hominibus visibilibus, tanquam societatem visibilem. Quae igitur pro ejusmodi societatibus requiruntur ad legitimam cum ea conjunctionem, haec merito etiam pro ecclesia nostra ut totidem conditiones vindicantur. Inde argumentatio quaedam generalior ex consideratione rationali ipsius rei naturae procedit ad conditiones membri necessarias dilucidandas.

Qua in re tamen notandum est, in societate libere a Christo instituta multa dependere a positiva voluntate institutoris. Ideoque ejusmodi consideratio rationalis de se rem nostram non prorsus definit, sed convenientiam tantum creat, quae positivis rationibus stabilienda erit.

I. *Praeprimis* homo ut ad aliquam societatem pertineat, aliquo saltem modo ad finem hujus societatis cooperari velle sive tendere debet; definitur enim

societas, ut sit complurium in communem finem conspiratio. Et ideo haec omnium membrorum conspirans tendentia primum et essentielle vinculum omnis societatis esse intelligitur; si quis vero jam nullo modo ne externo quidem habitu cooperari vult, hic et ipsam societatem spernit et repudiat, neque in eam intrare neque in eadem remanere potest.

Quoad ecclesiam: ipsius finis est colere Deum religione a Christo instituta et ita salvare animam (ut mox accuratius definiemus).¹ Hujus religionis plane supernaturalis fundamentum et principium fides est; „sine fide enim impossibile est placere Deo“ (*Heb 11*) eumque debito modo colere. Haec fides, si est vera, ad ipsum quoque exercitium cultus et religionis divinae hominem necessario perducit; neque enim religio aliud est nisi agnitio perfectionis divinae fide jam admissae. — Ita primum elementum sive prima conditio omnino necessaria membri ecclesiae apparet habitualis saltem animus ad finem ecclesiae in fide et cultu divinitus proposito prosequendum cooperandi. Hic animus necessario etiam externe se manifestare, i. e. ad externam fidei professionem procedere debet; est enim ecclesia societas ex hominibus et inter homines visibiliter constituenda, ad quam aggregatio convenienter fieri nequit nisi externa manifestatione. —

II. Porro „sicut ex voluntate finis, si est vera et efficax, necessario resultat voluntas mediorum absolute necessariorum ad finem procurandum, ita ex conspirante tendentia sociorum ad finem socialiter procurandum de necessitate resultat conspirans eorum tendentia in media, sine quibus absolute impossibile est finem illum socialiter procurari. Est autem simpliciter impossibile finem aliquem socialiter h. e. conspirantibus sociorum actibus procurari, nisi hi actus regulentur a suprema aliqua auctoritate, quae praesit toti societati. Hinc ex conspirante sociorum tendentia in finem proprium societatis de necessitate resultat subjectio omnium sociorum ad eam auctoritatem, quae praeest societati“ (*De San n. 349*).

— *Aliis verbis*: forma societatis metaphysica (*conspiratio sociorum*) in ordine reali concreta est in auctoritate. Ergo qui jam de forma metaphysica participet oportet, etiam de ejus quasiphysica manifestatione participare debet, id quod fit per debitam submissionem sub auctoritate.

Quod attinet jam ecclesiam: fides *insuper* non sufficit qualiscunque, quam sibi quisque pro arbitrio seligat, componat, exornet; debet enim in ecclesia Christi esse fides a Christo stabilita, quam Christus magisterio authentico commisit. Unde fides ejusque professio necessario debet esse secundum normam authenticae praedicationis: „fides ex auditu“ (*Rom 10, 17*), eorum nimirum qui legitime missi sunt (*ib*); et fideles vocantur „aedificati super fundamentum apostolorum et prophetarum“ (*Eph 2, 20*). — Quemadmodum deinde fides, ita neque religio exerceri debet secundum arbitrium uniuscujusque, sed secundum quod iterum a Christo ordinatum et eidem ecclesiae auctoritati commissum est.

Quare tum quoad fidei professionem *tum* etiam quoad disciplinam religiosam necessario requiritur tanquam alterum elementum oboedientia hierarchica.

Estne hoc alterum elementum ut prius constitutivum? Latiore sensu, in quantum sumitur ut necessarium, cerle; num etiam stricte loquendo, id dependet a quaestione, num auctoritas sit propria societatis forma. Ceterum de hac re animadvertit De San: „Licet haec subjectio non sit proprie loquendo forma constitutiva membri ecclesiae, est certe forma ejus maxime notificativa; imo, cum ipsa immediate et necessario cohaereat cum forma constitutiva membri ecclesiae et vix aliter quam ratione ab hac forma distingui possit, idcirco haud immerito communiter habetur pro forma constitutiva membri ecclesiae vel tota vel saltem partiali“ (*tr. de eccl. et rom. pontifice n. 349*).

III. Quemadmodum igitur in omni societate, ita in ecclesia ad rationem membri requiritur debita habitudo ad finem, requiritur etiam subordinatio sub auctoritate. Neque tamen haec sufficiunt. Ita in antiqua societate servi ad finem societatis suo modo cooperabantur necnon auctoritati submissi erant, nihilominus ut membra societatis non considerabantur. Cur non? deerat in ipsis justa relatio et co-

ordinatio ad reliqua societatis membra. Ut *igitur* aliquis membrum evadat societatis visibilis, cum reliquis membris tanquam commembrum in unum corpus visibiliter coalescere debet. Hoc autem non fit, nisi per legitimum actum ut tale agnoscitur sive per legitimum ritum assumitur et sic bonorum et jurium talis societatis particeps redditur. Hoc ritu is, qui eum suscipit, implicite saltem testatur se actu ingredi societatem; is *vero*, qui eum administrat, nomine ipsius societatis consentit se eum actu recipere velle in societatem. Sic qui suscipit ritum, officia et jura membrorum communia, is qui administrat, jus potestativum acquirit, ratione cujus initiatum ad officia societatis jure adstringere valeat.

Haec omnia *autem quoad ecclesiae societatem* secundum veriore sententiam fiunt per baptisma, quod idcirco janua ecclesiae vocatur; secundum quod legimus *Act 2, 41*, ubi et aliae conditiones simul comprehenduntur: „Qui ergo receperunt sermonem ejus [i. e. *fide et submissione*], baptizati sunt; et [sic] appositae sunt in die illa animae circiter tria millia; erant autem perseverantes in doctrina apostolorum [ergo *sub directione eorum*] et communicatione fractionis panis et orationibus [*sub iisdem ritibus*].“ — Idem indicatur ex mandato Christi: „euntes docete [*gr.: μαθητεύσατε* i. e. discipulos mihi facite]“; quomodo? „baptizantes eos“ (*Mt 28, 19*).

Quare *tertium elementum* est jus ad communicationem ecclesiasticam, quod habetur ex baptismo visibiliter administrato; unde etiam jus acquiritur ad reliqua sacramenta recipienda.

IV. Tres igitur conditiones eaeque omnes tres simul requiruntur, ut aliquis existat membrum ecclesiae: 1. profectio ejusdem fidei et saltem aliqualis (habitualis) cooperatio ad communem finem, non revocata; 2. oboedientia erga auctoritatem hierarchicam; 3. jus ad communicationem in bonis ecclesiasticis, quod tribuitur per adnumerationem sollemnem factam in baptismo.¹⁾

¹⁾ Cf. hac de re Franzelin *de eccl. th.* 22.

Patet vero, quod quemadmodum membrum subditum ex sua parte recedere potest a societate, ita ipsa societas per auctoritatem legitimam membra communione privare et excludere potest, qualis exclusio verisimiliter jam commemoratur per Paulum apostolum facta *1 Cor 5, 5*. Unde ut quis permaneat membrum, requiritur pax cum legitimis superioribus.

Neque obstat character, quem quis indelebilem acceperat in baptismo. Similis est ejusmodi baptizatus excommunicatus membro corporis humani abscisso, quod vel abscissum (saltem per tempus) characterem servat membri humani et per se exigit, ut sit in corpore humano; tamen jam abscissum de facto et actu ad illud corpus non pertinet.

Nota: 1. Ceterum necessarium non est, ut haec omnia gradu perfecto semper adsint, puta: ut quis explicite semper fidem profiteatur et secundum eandem in omnibus suis actionibus procedat; *vel* ut sacramentis mediisque salutis diligenter utatur; *vel* ut omnibus ecclesiae legibus accurate obtemperet, ita ut numquam ullam ex iis laedat. Distinguuntur enim gradus in ratione membri. Ut autem aliquis simpliciter maneat vel sit membrum, sufficit, ut vincula illa, semel actu inita, saltem habitu retineat neque ullum ex ipsis perfecte rumpat.

Qua in re *insuper* notabis, ecclesiam quidem corpus esse, corpus tamen non proprie physicum, sed corpus, cujus membra praeter baptismum vinculis quoque moralibus junguntur: fidei professione, oboedientia hierarchica, jurium participatione. Inde fieri potest, ut quis unum vinculum laxet aliis in vigore manentibus et ita plus vel minus arcte ecclesiae cohaereat. Et quia modo unius modo alterius vinculi etiam sub diverso respectu peculiaris ratio haberi potest, inde fit, ut alii theologi aliter de quibusdam hominum classibus sentiant; inde tam multae hac in re controversiae. — Quaerimus autem nos, quisnam absolute seu simpliciter loquendo actu ad ecclesiam pertineat; et ita dicimus: qui plene vel unum ex tribus illis necessariis vinculis, saltem qua visibilibus, disruperit actu et simpliciter membrum ecclesiae esse desinit, etsi certas relationes ad ecclesiam retineat. Etenim omnes tres condiciones necessariae sunt; conditione vero vel una necessaria neglecta, conditionatum subsistere nequit.

2. Hae porro conditiones, de quibus modo egimus, requiruntur, ut aliquis actu ad ecclesiam pertineat; *ceteroquin* etiam *voto* aliquis ad ecclesiam pertinere potest, idque iterum *dupliciter*, *aut* *voto implicito aut voto explicito*. Votum implicitum invenitur in omnibus actibus, qui ex opere operantis justificationem

inferunt (*caritas vel poenitentia perfecta*); explicitum ipso desiderio ingressus expresso habetur, quod certe etiam sine justificatione consistere potest.

Desiderium sive votum explicitum quibusdam actibus adnecti potest, qui ex natura sua ad hoc tendant, ut quis jam in ecclesiam recipiatur v. g. cum quis se adjungit catechumenis ecclesiae; et deinde possumus etiam de modo loqui, quo quis actu, sed inchoative tantum ad ecclesiam pertineat. — *Latiore* denique *quodam sensu* inchoative ad ecclesiam pertinere dicitur omnis homo, qui dona jam spiritualia qualiacunque a Deo recipit; cum enim ad salutem, quae est finis omnium gratiarum Spiritus Sancti, necessario requiratur, ut aliquis sit de ecclesia, ita ut salvari nequeat nisi qui pertineat ad ecclesiam, omnia ista dona Spiritus per prius ad hoc diriguntur, ut quis fiat membrum ecclesiae, i. e. continent aliquod initium quo homines ad ecclesiam adjungantur.

3. Quae hucusque de conditionibus membri diximus, pro theologo etiam ex fontibus proprie theologicis illustranda sunt; id nunc fiet, cum de quibusdam hominum classibus *in specie* et *distinctius* agemus.

§ 2. De catechumenis vel in genere de non baptizatis.

Catechumeni ii dicuntur, qui de gentilitate vel secta non christiana venientes ecclesiae se tradunt doctrina sacra imbuendos, ut tandem ad baptismum admittantur. — De his certum omnino est: Catechumeni et, quicumque baptismo carent, membra ecclesiae non sunt.

I. *Demonstratio.* — 1. Jam in ipsa s. *Scriptura* baptismus apparet tanquam ratio, qua ecclesia sive corpus Christi formaliter concrevit; ita Paulus *1 Cor 12* agens de ecclesia *praecise ut est corpus Christi*, in qua ut in corpore physico varia membra variis adplicantur functionibus, declarat: „Omnes nos in unum corpus baptizati sumus“. Insinuat sic, baptismum demum esse formam constituentem ecclesiae. Unde et illud *Act 2, 41*: „Qui ergo receperunt sermonem Petri, baptizati sunt, et [per hoc] appositae sunt in die illa animae circiter tria millia“. Merito sic Eugenius IV in *decreto pro armenis* statuit: „Per baptismum membra Christi ac de corpore efficimur ecclesiae“; similiter *conc. trid.* baptismum

januam vocat, per quam in ecclesiam ingrediendum sit (s. 13 c. 2), et lavacrum, „quo Christus sui corporis membra efficit“ (s. 14 c. 2). — Atqui catechumeni baptismum nondum receperunt. — Ergo ipsi de ecclesia sive de corpore Christi effecti nondum sunt.

2. Idem patet *ex precibus*, quae ex usu universae ecclesiae (*latinae, graecae, syrae etc.*) pro catechumenis fiunt. Orat nimirum ecclesia, „ut renoventur fonte baptismatis et inter ecclesiae membra numerentur“ (*sacramentarium Gelasii*), vel „ut Deus eos plantet in sancta sua catholica et apostolica ecclesia“ (*apud graecos, copios, syros*), vel „ut fiat [catechumenus] corpus et membrum ecclesiae“. „*Ut fiat*“ — ergo nondum sunt de ecclesia.

3. Similiter et patres docent catechumenos esse „in vestibulo“, quibus adhuc „in ipsam aulam ingredi necesse sit“ (Gregorius naz. *or. 40, 16*; Cyrillus hier. *pro-catech. n. 1*), eos demum „inserendos sive incorporandos esse ecclesiae“ (Augustinus *de pecc. meritis et remiss. n. 39*).

4. Ex eadem persuasione provenit, ut catechumeni secundum disciplinam ecclesiae antiquam a missa fidelium arcerentur, *neque* pro ipsis, si ante baptismi susceptionem moriebantur, missae sacrificium offerretur; ut saepe etiam exorcizarentur tanquam ii, qui satanae tyrannidi adhuc obnoxii adhuc alieni essent a corpore Christi etc.

II. *Ulterius et haec consideraveris.* — Catechumeni quidem actu de ecclesia non sunt; possunt tamen particeps esse alicujus doni gratiae, fidei etiam et spei, imo etiam voto ad ecclesiam pertinere et sic ex caritate perfecta atque gratia plene justificari possunt. Quare cum sine baptismo e vita decedunt, de eorum salute non est desperandum.

a) Quodsi s. Augustinus docet, catechumenos esse in ecclesia, id cum restrictione intellegit, eos nimirum esse in ecclesia non sicut filios, sed ut servos (*in Jo tr. 11, 4*), *potentia proxima, non actu*. Dicit enim eos in utero matris ecclesiae conceptos quidem esse, sed nondum natos; hinc sicut homines concepti et nondum nati non sunt actu membra societatis civilis, ita neque cate-

chumeni actu ad ecclesiam pertinent (cf. ejus dictum modo allegatum). Similiter et Pacianus: „Dei Spiritus, inquit, novum hominem alvo matris agitatum [catechumenum] et partu fontis exceptum manibus sacerdotis effundit, fide tamen pronuba“ (*serm. de bapt. n. 6*).

b) Simile aliquid respondebis, si inveneris catechumenos nomine christianorum vocatos, vel eorundem ordinem inter ordines ipsius ecclesiae integros recensitum, ut fit ab Eusebio *demonstr. ev. VII 1 (M 22, 510)*. Pertinent enim ad ecclesiam per externam quandam habitudinem, quatenus ut instruendi et praeparandi ad baptismum praepositis ecclesiae commissi sunt.

c) Neque ulla difficultas esse potest inde, quod catechumeni auctoritati ecclesiae jam se submittunt. *Etenim* catechumeni potestati ecclesiae secundum normam juris vel simpliciter per vinculum stabile non submittuntur, sed ex propria dispositione, quae juridice coactiva non est, ideoque nullam necessitatem vel vinculum eos stricte ligans infert. Ad hoc autem ut aliquis membrum corporis sive societatis sit, huic ex quadam necessitate obstrictus esse debet. Cf. De San n. 373, *respondetur ad 2*.

2. Quid vero dicendum erit de homine, qui existimans se esse baptizatum sine propria culpa non est baptizatus aut externo ritu suscepto ex defectu clandestino valide non est baptizatus, et sic in catholica ecclesia conversatur? — De hac re Innocentius III (vel potius II) aliquid insinuare videtur in responso *de presbytero non baptizato* dicens: „Presbyterum, quem sine unda baptismatis extremum diem clausisse significasti, quia in sanctae matris ecclesiae fide et Christi nominis confessione perseveraverit, ab originali peccato solutum et coelestis patriae gaudium adeptum asserimus incunctanter“ (*D. n. 388*). Inde nonnulli auctores concludunt, talem hominem de ecclesia esse, et rationem addunt hanc: talis homo *ex una parte* simul cum fide gratiae baptismatis propter votum ejus particeps est, *ex altera parte* etiam per submissionem ab auctoritate legitima agnitam ecclesiae externe conjungitur; haec autem ad membrum ecclesiae constituendum sufficere videntur.

Non omnes theologi *tamen* huic argumentationi consentiunt, ut Bellarminus *de eccl. milit. 3, 10*; Wilmers *p. 627*; Billot *I (1898) 295 sq.* Hi defendunt, ejusmodi hominem censeri quidem membrum ecclesiae, sed immerito et cum errore; quod autem per errorem censeatur, id non vere subsistere. *Insuper* addunt, ejusmodi invalide baptizatum vere capacem non esse sacramentorum percipiendorum et sic carere jure bonorum communium; talem vero iterum immerito inter ecclesiae membra connumerari. — Verba autem Innocentii suo jure explicantur jam eo, quod talis homo, voto saltem in ecclesia perseveraverit.

§ 3. De haereticis et schismaticis manifestis.

Inter conditiones membri ecclesiae necessarias supra recensuimus etiam fidem saltem externam et submissionem sub auctoritate ecclesiastica. Conformiter ad hanc doctrinam jam tenemus: Infideles, haeretici et pariter schismatici formales et manifesti [*in sensu composito*] certissime non pertinent ad ecclesiam.

1. *Declaratio.* — 1. *Exponuntur notiones.*

a) Infideles hic non intelleguntur solum ii, qui fidem sibi sufficienter jam propositam positive respuunt (*infideles positivi*), sed et eos, qui ob defectum praedicationis vel necessariae cognitionis ad fidem non pervenerint (*infideles negativi*).

b) Haereticus ille dicitur, qui homo christianus cum sit, errorem voluntarium et pertinacem profiteatur contra veritatem fidei. Error debet esse pertinax et obstinatus sive contumax; si enim cum errore conjungitur animi praeparatio ad mutandam sententiam eamque ecclesiae iudicio subiciendam, non erit haeresis, saltem non formalis. Si error ejusmodi habetur sine pertinacia vel culpabili negligentia, loquimur de haereticis tantum materialibus. — Haeresis et formalis et materialis potest esse *vel* occulta *vel* manifesta. Qua in re nota, non esse idem haeresim occultam et internam: cum etiam externa sive quae externa manifestatione facta sit, possit esse occulta i. e. hominibus aliis ignota. In asserto nostro proxime sermo est de haereticis formalibus et manifestis.

c) Schismatici dicuntur ii homines baptizati, qui propria sponte et intentione se ab unitate ecclesiae separant; ergo ii, qui capiti totius ecclesiae visibili se subordinare nolunt vel qui membris ecclesiae debito modo communicare recusant sive ut partes ecclesiae unius se gerere nolunt. Ita nonnulli propriis episcopis se submittere nolebant, sed immediate tantum summo pontifici. — Ex ipsa definitione clarum est, schisma non involvi per simplicem inobedientiam, qua solum hic vel ille actus submissionis vel obedientiae detrectetur, neque in omni actu contra caritatem sociale inveniri; sed solum cum rebellio contra ipsum officium papae vel unitatem ecclesiae fit ita, ut quis renuat v. g. pontificem recognoscere ut superiorem vel ipsam cum aliis communionem disrumpat.

Similiter ac haeresis, et schisma potest esse *aut* formale *aut* materiale; cum enim schisma hoc procedit ex ignorantia invincibili vel saltem excusabili, schismaticum constituit tantum materiale, alias formale. — Etiam schisma potest esse occultum vel manifestum. Erit occultum, cum aut omnino non aut paucioribus

tantum hominibus innotescit; erit manifestum sive notorium, cum palam innotescit, quod inprimis tunc fit, cum, qui schisma profitentur, propriam communitatem (sectam) formant aut sectae jam formatae accedunt.

Schisma plerumque quidem ex haeresi esse vel in haeresim ducere solet, per se tamen etiam sine haeresi consistere potest; et sic in assertione nostra addidimus, quod schismatici, saltem cum sunt manifesti, ab ecclesia separantur et praescinduntur, quamvis nulla subsit haeretica depravatio.

d) Peccatis haereseos vel schismatis, sive notoriis sive occultis, *ex jure quidem* excommunicatio tanquam poena ecclesiastica infligitur; sub hoc autem respectu hic haeresin vel schisma non considerabimus, sed agimus tantum de eo, quod cum haeresi vel schismate natura sua connectitur, abstrahendo a dispositionibus juris.

2. Assertum nostrum, ut jacet et ut agit de haereticis et schismaticis formalibus et manifestis, videtur dogma fidei esse; si respiciuntur haeretici vel schismatici manifesti quidem, sed materiales, sententiam saltem ut theologicè certam defendimus.

a) Contra hoc alterum, card. Franzelin (*p. 405*) censet haereticos et schismaticos materiales, qui nimirum bonae fidei sint, membra ecclesiae in foro interno et coram Deo manere, quousque actu proprio, qui sit peccatum mortale, haeresi vel schismati non adhaeserint. In foro *tamen* externo etiam ejusmodi homines, qui sine culpa in haeresi vel schismate publice perduraverint, ab ecclesia praesumi et haberi tanquam haereticos et schismaticos i. e. tractari ab ecclesia, ac si essent simpliciter extra ecclesiam. Neque tamen bona est ratio quae id involvit, quod ecclesia pia mater eos ut separatos tractet, qui tales non sunt.

b) Multo longius progressus est auctor quidam recens. Hic distinguit inter duplicem ecclesiam, *unam* quae sit corpus Christi mysticum, et *alteram*, quae superaddat externam organisationem sociale. Illam multo latius patere, quam alteram; et ad corpus Christi mysticum simpliciter omnes pertinere, qui habeant characterem baptismalem, etiamsi essent haeretici vel schismatici formales et manifesti; ex mala vero fide in his externam tantum unitatem sociale laedi contra Christi voluntatem superadditam.

„Statuta igitur hac distinctione inter conceptum ecclesiae, quatenus est corpus sociale et quatenus est corpus Christi mysticum, nil prohibet, quominus orientales, quamvis sub respectu sociali a

nobis separentur, membra mystici corporis Christi dicamus eosque sub hoc respectu ut fratres in Christo amplectamur" (*Acta I. conventus velehradensis [1908] pg. 25*).

3. In hac quaestione agimus de solis haereticis et schismaticis manifestis; quid de occultis tenendum sit, aperietur in sequente articulo.

II. *Demonstratio.* — 1. Praemittamus de infidelibus pauca. Infideles (*sive* negativi *sive* positivi) vi nominis non habent fidem, neque ullum aliud vinculum externum, quod eos jungat ad ecclesiam. *Ergo* hi nullatenus ad ecclesiam pertinent.

Spiritus Sanctus utique (*non* quatenus, *sed* qui est anima ecclesiae) etiam in hos infideles salutare influxus exercere potest et de facto multifariam influit in gratiarum suarum liberrima distributione, non tanquam principium quasi-informans et vitale ipsis per corpus ecclesiae conjunctus, sed per modum causae agentis per actionem quasi-transeuntem influxum suum extra corpus ecclesiae extendens. — Ex his influxibus vero infideles quoque, si libere cooperantur, necessarias fidei explicitae veritates debito modo cognoscere, fidem elicere, ad caritatem pervenire et ita salvari possunt, non tamen sine voto ecclesiam ingrediendi, quod in caritate inclusum contineatur.

Num haec omnia de facto etiam fient? — S. Paulus asserit praedicationem fidei unicum medium esse quo ad veram fidem perveniatur: „*quomodo*, inquit, *credunt sine praedicante*“; num infideles tales praedicatores semper accipient? S. Thomas multique alii pro casu, ubi homo praedicator inveniri non potest, ad interventum recurrunt angelorum. Alii aliam ineunt viam ad rem componendam. Magis obviam Gutberlet proponit assumens, quod cognitio nostra de Deo ejusque existentia habetur de facto ex primitiva revelatione divinitus facta, cujus praedicatores sunt, qui eandem cognitionem ulterius tradunt et tradiderunt. Unde et ipsos infideles gentiles hanc cognitionem habere existimat per modum fidei. Attamen de hac re alio loco agendum erit.

2. Quoad haereticos formales et manifestos res similiter fere patet. Disrumpunt ejusmodi haeretici vinculum, quod est in professione verae fidei, et submissioni sub magisterio et regimine ecclesiae se subtrahunt; et ita, praesertim cum ad sectam haereticam accedunt, palam profitentur se nolle pertinere ad ecclesiam. — Idem ex rationibus positivis confirmatur.

a) Haeretici isti, ut diximus modo, reiciunt magisterium ecclesiae. *Atqui* eo ipso sunt extra ecclesiam. Super hoc supremum magisterium *enim* Christus ecclesiam suam aedificavit, ut esset regnum veritatis, columna et firmamentum veritatis (*1 Tim 3, 15*); *ergo* quicumque debito modo cum hoc fundamento non cohaeret, simpliciter non est in ea ecclesia, quam Christus fundavit.

b) *1 Jo 2, 18 sq* legitur: „Nunc antichristi multi facti sunt; unde scimus, quia novissima hora est; ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum; sed ut manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis.“ — His haeretici, qui prius fuerant occulti, nunc prodeuntes i. e. doctrinam perversam propalantes (*v. 20 sqq*), eo ipso dicuntur manifesti fieri, „quoniam non sunt ex nobis“ i. e. de ecclesia.

Simili modo Paulus *Tit 3, 10 sq*: „Haeticum, inquit, hominem post unam et secundam correptionem devita sciens, quia subversus est, qui ejusmodi est et delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus“. — Hic Titus licet pastor jubetur haeticum hominem devitare; *atqui* hoc supponit, ejusmodi haeticum saltem publicum ex sententia Pauli de numero ovium ecclesiae jam non esse, idque „proprio judicio“ i. e. ratione ipsius haeresis.

c) Consentunt omnino patres ecclesiae vel vetustissimi, „secundum quos haeretici ut tales non sunt membra Christi vel de corpore ecclesiae vel in ecclesia; non sunt christiani; sunt extranei, extra ecclesiam, aperte foris, qui ipsi ab ecclesia abeant, se segregent, se avellant. Idem deposita haeresi ad ecclesiam redire, ad ovile Christi colligi, pastori reddi, ecclesiae denuo sociari, copulari, se adjungere dicuntur. Testimonia larga collegit Straub n. 1261—4.

Ita jam Ignatius *ad Trall (n. 11)* scribit: „Fugite . . . malas propagines, quae gignunt mortiferum fructum, quem si quis gustarit, statim moritur; isti enim non sunt plantatio Patris. Si enim essent, apparerent rami crucis et esset fructus eorum incorruptibilis. Per hanc crucem Christus in passione sua invitat vos, qui estis

membra ejus. Non potest igitur caput seorsum nasci sine membris, unionem promittente Deo, qui ipse est unio*.

d) *Objectiones* absque negotio diluuntur.

α) Ubi *Rom 14, 1* legitur: „infirmum autem in fide assumite“, non agitur de haeretico, sed de fratre, qui scientiae fidei minus peritus falsa conscientia laborat.

2 *Tim 2, 17 sqq* quidem scriptum est: „Sermo eorum ut cancer serpit, ex quibus est Hymenaeus et Philetus, (18) qui a veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse jam factam, et subverterunt quorundam fidem. (19) Sed firmum fundamentum stat, habens signaculum hoc: Cognovit Dominus qui sunt ejus, et discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini. (20) In magna autem domo non solum sunt vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia; et quaedam quidem in honorem, quaedam autem in contumeliam“. Ecce ajunt, hic est sermo de Hymenaeo et Phileto, certe haereticis; et cum respectu ad hos dicitur: in magna domo i. e. ecclesia esse vasa in honorem, sed et in contumeliam. *Ergo* hi haeretici iique manifesti, quamquam in contumeliam, tamen sunt adhuc in ecclesia. — Ast, *reponas*, hic versus 20 nullatenus cum versu 17, ubi de Hymenaeo sermo erat, jungendus est, sed cum versu immediate antecedente 19: „discedat ab iniquitate omnis“; ex cujus connexione apostolus v. 20 jam exponit, quod in ecclesia praeter fideles justos et constantes etiam peccatores et inconstantes inveniantur, qui hinc inde eo progrediantur, ut ab ipsa ecclesia defecerint, ut iste Hymenaeus ejusque socius reapse fecit. Id confirmatur inde, quod v. 21 pergit: „si quis ergo se emundaverit ab istis (i. e. ab omni iniquitate v. 19), erit vas in honorem“.

β) Neque obstat, quod vel in ejusmodi haereticis remanet vinculum unum, character nimirum baptismalis, quo ecclesiae conjunctus maneat. *Etenim* solvuntur alia vincula pariter necessaria (*fides externa, submissio*). Sed et illud vinculum baptismale solvitur *ex parte hominis*, in quantum solvi potest, quia talis homo aperte declarat se nolle jam ad ecclesiam pertinere, cujus signum indelebile gestat; retractatur ergo voluntas, qua voluit se ecclesiae olim jungere, cum baptismum postulabat.

γ) Excipiunt *denique*: ecclesia ejusmodi haereticos excommunicat; *atqui* qui excommunicandus demum est, per se in ipsa societate adhuc invenitur oportet. — *Quoad hanc rem attende*: Factum juridicum ex pluribus fontibus derivari posse; et ita in isto casu sententia excommunicationis novum addit titulum separationis. Id tunc manifestum fit, quando ejusmodi haeretici revertuntur ad ecclesiam; neque *enim* tunc sufficiet, ut simpliciter redeat ad fidem et haeresim revocet, sed absolutio a censura distinctim

expostulatur; vel etiam censura ablata distinctim in ecclesiam recipiendus est.

Neque inutiliter ejusmodi sententiam ecclesia separationi per haeresim ipsam jam factae addit; habet enim excommunicatio effectus quoque sibi proprios (*privationem v. g. suffragiorum publicorum*) et juvat ad deterrendos fideles, qui a civili consuetudine cum ipsis instituenda arceantur.

3. Similiter res evidens est quoad schismaticos formales eosque manifestos. — Hi rumpunt vinculum, quod habetur in debita submissione sub communi auctoritate, vel directe ipsam laedunt unionem socialem cum reliquis ecclesiae membris sive conspirationem renuunt illam, in qua societas formaliter colligatur. *Atqui* qui talis est, de ecclesia eidem unitus esse nequit.

a) Idem luculenter confirmatur suffragio traditionis. Ita, ut pauca tantum expressius hic addamus, Ignatius martyr *ad Eph 5*: „Nemo, inquit, erret; nisi quis intra altare sit, privatur pane Dei . . . Qui igitur in conventum non venit, hic jam superbia elatus est et seipsum separavit atque judicavit“. S. Cyprianus vero de Novatiano *ad Anton. (ep. 52, 24)* similia scripsit: „Quod vero ad Novatiani personam pertinet, frater carissime, de quo desiderasti tibi scribi, quam haeresim introduxisset, scias nos primo in loco nec curiosos esse debere quid ille doceat, cum foras doceat. Quisquis ille est et qualiscunque est, christianus non est, qui in Christi ecclesia non est.“

In genere rem exhibet s. Hieronymus dicens: „Inter haeresim et schisma hoc esse arbitrantur, quod haeresis perversum dogma habeat, schisma propter episcopalem dissensionem ab ecclesia separetur. Quod quidem in principio aliqua ex parte intellegi potest; ceterum nullum schisma non sibi aliquam confingit haeresim, ut recte ab ecclesia recessisse videatur“ (*in Tit 3, 10sq*). Similiter s. Augustinus ait: „Credimus et sanctam ecclesiam, utique catholicam. Nam et haeretici et schismatici congregationes suas ecclesias vocant. Sed haeretici de Deo falsa sentiendo ipsam fidem violant; schismatici autem discissionibus iniquis a fraterna charitate dissiliunt, quamvis ea credant quae credimus. Quapropter nec haeretici pertinent ad ecclesiam catholicam, quae diligit Deum, nec schismatici, quoniam diligit proximum“ (*de fide et*

symbol. 10). — Sic etiam Pelagius I *ad Joannem patricium* scribit de schismaticis: „Nec existimes illos vel esse vel dici ecclesiam posse“. — Alia multa testimonia legas Straub *n.* 1269 *sqq.*

b) De *difficultatibus* idem fere repetas, quod supra quoad haereticos jam insinuavimus; de specialibus quibusdam cf. De San *n.* 374.

Insuper nota: α) Verum quidem est: quamdiu ad schisma non accedit haeresis, in schismaticis subsistere adhuc vinculum fidei cum caractere baptismali. *Attamen* retinendum est, hominem soluto vel uno vinculo necessario divinitus instituto, non jam conjungi ecclesiae eo modo quo Christus ordinavit; quamquam schismatici conditio melior sit quam status haeretici. — *Ceterum* schismate semel pertinaciter electo, mox etiam jus ipsum, quod auctoritati hierarchicae competit, expressius negatur; et sic schismati quasi sponte accedit haeresis. Ab ipsa ecclesia vero deinde etiam excommunicatio adjungitur, ut in haeresi. De hac re recolligas quae dicta sunt *p.* 492 *sq.*

β) Dum vero hos schismaticos — et idem teneas de haereticis — ecclesiae membra actu esse negamus, secundum certum respectum iidem ad ecclesiam pertinere merito dicuntur. Ex baptismo *nimirum* characterem indelebilem habent, et inde necessitudinem quandam ad ecclesiam inierunt et obligationem redeundi ad ecclesiam habent ita, ut ecclesiae etiam jus competat in ipsos tanquam in subditos suos; neque ecclesia ex desertione haeretici vel schismatici proprium suum jus amittere potest. Remanente igitur ex caractere certa exigentia, ut haereticus vel schismaticus ad ecclesiam redeat, ipse similis est militi desertori, qui impressum habet signum militiae nec tamen desertione facta actu in exercitu erit. — Neque ex hac parte ulla difficultas est, eo quod sic aliquis ecclesiae subditus quidem sit, nec tamen ejus verum membrum; *etenim* simili modo populus quoque victus jure subest victori, quin cum ipso necessario unum populum sive unam societatem constituat. Sensu igitur improprio (*exigitive*) fugitivi hi christiani membra ecclesiae vocari possunt, eodem fere modo, quo et fugitivus vel seditiosus miles adhuc miles vocatur et relationem suam ad certum exercitum vel certam legionem retinet. Haec est ratio, unde nonnulli modi loquendi minus determinati, sive patrum sive theologorum, in bonum sensum verti possunt.

Scholion: 1. Quid jam de haereticis vel schismaticis manifestis quidem, tamen materialibus sentiendum erit, maxime de iis, qui in haeretica secta vel schismatica communitate adulti, bona fide existimant se veritatis viam tenere?

De ejusmodi hominibus s. Augustinus *ad Glorium* scripsit: „Qui sententiam suam, quamvis falsam atque perversam, nulla pertinaci animositate defendunt, praesertim quam non audacia praesumptionis suae pepererunt, sed a seductis atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quaerunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati cum invenerint: nequaquam sunt inter haereticos deputandi. Tales ergo vos nisi esse crederem, nullas fortasse vobis litteras mitterem“ (*ep. 43; M 33, 160*). — Dicit igitur s. doctor, ejusmodi materialiter errantes „inter haereticos“ non esse deputandos; ergo jam membra ecclesiae sunt? Per se id non sequitur. Potest enim intelligi „inter haereticos“ eosque formales, et tota remanet quaestio.

a) Quidquid vero est cum s. Augustino, ecclesia catholica in recipiendis hominibus redeuntibus ab ejusmodi coetibus sive haereticis sive schismaticis discrimen inter formales vel materiales haereticos nunquam curabat eosque eodem fere modo semper recipiebat quo et formales. Quare meliore jure teneas, imo certo retineas, ejusmodi haereticos vel schismaticos manifestos materiales ad ecclesiam catholicam non pertinere. Recipiendi sunt adhuc in ecclesiam; ergo de ecclesia nondum sunt.

Revera etiam materiales isti haeretici vel schismatici magisterium authenticum ecclesiae publice reiciunt; manifesto et externe coetui plane distincto et verae ecclesiae opposito aggregati apparent idque voluntate propria quamvis errore inculpabili seducta. Quare impossibile est, ut iidem simul ecclesiae coetui adhaereant eique adnumerentur.¹⁾

b) Neque tamen de eorum salute desperandum est. Sane ejusmodi homo si est bonae fidei, propter errorem suum in fide etc. non peccat; aliunde autem constat, quod Deus ejusque gratia facienti quod est in se non deest. Quocirca si talis homo cum gratia cooperatur, vitam supernaturalem, quam in baptismo et ipse jam recepit, conservare, amissam contritione perfecta (*cui votum sacramenti poenitentiae implicite adnectatur*) reparare potest.

c) Et id valet de haereticis sive schismaticis, qui in propriis

¹⁾ Sententiam contrariam, tamen rationibus minime sufficientibus tenet Ant. Malvy *recherches de science rel. XVII (1927) p. 29 sqq.*

coetibus ab ecclesia separatis congregantur; aliter sentias de iis, qui in externa communione verae ecclesiae adunati materialiter in fide vel circa unionem aberrant. In his pro separatione contumacia quaedam requiritur, quae non adest, quamdiu actus vel habitus praeponderans in iis viget iudicio ecclesiae se submittendi.

2. Simul apparet, quid de sententia illa recenter inventa (cf. supra p. 489) tenendum sit, secundum quam character baptismalis solus ex sese sufficiat ad hoc, ut aliquis membrum ecclesiae constituatur, saltem quatenus ipsa est Christi corpus mysticum. Supra petram *nimirum* aedificata est ecclesia, sive ut est societas sive ut est corpus Christi mysticum; et „ipse dedit apostolos, pastores et doctores“ i. e. socialem organisationem, etiam „in aedificationem corporis sui“ (*Eph 4, 11 sq*); ita ut haec socialis distinctio munerum plane correspondeat organisationi corporis secundum varia membra et organa dispositae.

Securius igitur stabimus in doctrina patrum et theologorum, quibus corpus Christi mysticum semper plane idem erat ac ecclesia socialiter organisata; neque quidquam schismaticis tribuamus, quo ipsi jam asserere audeant, se quoque vero quodam sensu et praecipua ex parte ad veram Christi ecclesiam pertinere. Eodem jure enim et ipsos damnatos baptizatos, in quibus idem character baptismalis remanet, ut membra corporis Christi mystici considerare deberes, id quod sano sensui aperte contrarium est.

§ 4. De excommunicatis.

1. Excommunicatio est censura per auctoritatem ecclesiasticam inflicta, qua homines baptizati a communione fidelium excluduntur, et consequenter bonis visibilibus ecclesiae spoliuntur, necnon bonis spiritualibus iis, quae cum visibilibus connexa sunt.

Distinguitur major et minor. Excommunicatio major ab omnibus bonis ecclesiae sive ab integra vita sociali ecclesiae separat; minor, quae in usu jam non est, sola susceptione sacramentorum et electione passiva ad dignitates et beneficia ecclesiastica privabat. — Ipsi excommunicati distinguuntur *vitandi*, quos fideles nimirum vitare debent, et *tolerati*.

1. Certum omnino est, quod excommunicati vitandi non pertinent ad ecclesiam. — Ecclesiae *nimirum*, quae est societas perfecta, absque dubio competit jus, membra quaedam efficaciter excludendi, si bonum commune hoc postulat. „Tibi dabo cla-

ves regni coelorum, ait Christus ad Petrum; quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis¹⁾; et haec verba divini fundatoris hujus juris certissimum fundamentum praebent.¹⁾ — Eo ipso *autem* quod aliquis hac legitima potestate excluditur, jam non pertinet ad ipsius societatem vel communionem. *Sed* excommunicatio nihil aliud est nisi exclusio ejusmodi per legitimam potestatem facta. *Ergo* ii qui illa afficiuntur, ista sententia in suo vigore permanente, in ecclesia remanere nequeunt.

Sententiam vero, qua ecclesia indignos excommunicat, revera talem exclusionem inferre, patet ex modo loquendi, quem adhibet. Qui *enim* excommunicantur, dicuntur ab ecclesiae unitate esse alieni, de ecclesia pelli, de ecclesia eici, a grege abscindi, a Christi corpore separari, quasi spiritualiter interfici, velut membra putrida a toto corpore Christi, quod sit ecclesia catholica, gladio anathematis resecari atque proici etc. Qui vero ab ista censura absolvuntur, dicuntur in sinum matris ecclesiae vel in ejus gremium revocari, reduci, recipi, redire.

Ita jam Paulus de incesto corinthio *1 Cor 5* judicavit, eum tradi satanae, tolli de medio fratrum, auferri malum istum hominem (τὸν πονηρὸν) etc. Ita et Victor papa teste Eusebio „datis litteris universos qui illic [in Asia] erant fratres proscribit, et ab unitate ecclesiae prorsus alienos esse pronuntiat“ (*H. E. V 24*). Ita teste Epiphanio Marcion „ob incestum ecclesia ab ipso parente [episcopo] pulsus est“ (*haer. 42, 1*). — Chrysostomus porro in *Mt hom. 60, 2* disserit: „Si autem nec hos audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus. Quod si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus. Talis enim homo incurabili morbo laborat. . . . Sed audi sequentia: „Quodcumque alligaveritis super terram, erit ligatum et in coelis“. Non dixit ecclesiae praesuli: alliga illum, sed: si alligaveris . . . tuncque vincula non dissoluta manent. Haec porro comminatus est, ne istaec accidant, sed metuens minas et ejectionem ab ecclesia et periculum ex vinculo partum, nec non illud in coelis vinculum, moderator sit . . .“ Hieronymus

¹⁾ Sicuti enim alicui societati accedere, ex una parte positum est in libera deliberatione accedentis, ita ipsius societatis est, admittere: et sicuti est membri, ex libera deliberatione recedere a tali societate, ita jus competit ipsi societati, ex rationabili causa tale membrum dimittere.

autem: „Propterea vero, inquit, haereticus a semetipso dicitur esse damnatus: quia fornicator, adulter, homicida et cetera vitia per sacerdotes de ecclesia propelluntur. Haeretici autem in semetipsos sententiam ferunt, suo arbitrio de ecclesia recedentes, quae recessio propriae conscientiae videtur esse damnatio“ (*in Tit 3, 10 sq*). S. Augustinus *denique* brevissime rem comprehendit: „Hoc enim nunc agit in ecclesia excommunicatio, quod agebat tunc interfectio“ (*in heptateuch. V q. 39*). — Ceterum cf. Straub n. 1276 sq.

Quamvis igitur privatio omnium bonorum spiritualium ecclesiae, quae cum excommunicatione conjungitur, exclusionem a corpore ecclesiae per se non inferret, excommunicatio ipsa ex sese eam certissime infert ex sensu ecclesiae.

2. Quae dicimus certissime valent de iis, qui excommunicatione majore iique vitandi plectuntur; de iis qui tolerantur, idem non eadem certitudine constat. — De iis *porro*, qui occulte v. g. ex lege lata excommunicationem incurrunt, similis controversia institui potest ei, quam mox audiemus vigere de haereticis vel schismaticis occultis. Hos Bellarminus existimat *facto et numero* ad ecclesiam spectare, *jure vero et merito* extra eam esse; alii etiam hos simpliciter extra ecclesiam versari existimant.

II. *De quaestionibus quibusdam adnexis.* — 1. Quid de iis dicendum erit, qui injuste excommunicati sunt? In hac quaestione aliqua distinctione opus erit. Si excommunicatio manifeste injusta est, si ergo suppositum sententiae judicialis ecclesiae manifesto non subsistit, excommunicatio reapse non vigeat. Si *vero* excommunicatio non ita manifeste injusta est, praesumptio stat pro superiore: talis excommunicatus non potest suscipere sacramenta et aliis privationibus subiacet excommunicatorum; in summa ipse actu ad ecclesiam non pertinet. Si tamen voto ad illam adhaeret, Deus certe alio modo damna ipsi immerito inde exurgentia recompensabit.

Ad rem s. Augustinus praeclare disserit: „Saepe etiam sinit divina providentia per nonnullas nimium turbulenta carnalium hominum seditiones expelli de congregatione christiana etiam bonos viros. Quam contumeliam et injuriam suam cum patientissime pro ecclesiae pace tulerint, docebunt homines, quam vero affectu et quanta sinceritate Deo serviendum sit. Talium ergo virorum propositum est, aut sedatis remeare turbinibus aut, si id non sinantur vel eadem tempestate perseverante vel ne suo reditu talis aut saevior oriatur, tenent voluntatem consulendi etiam eis ipsis, quorum moti-

bus perturbationibusque cesserunt, sine ulla conventiculorum congregatione usque ad mortem defendentes et testimonio juvantes eam fidem, quam in ecclesia catholica praedicari sciunt. Hos coronat in occulto Pater in occulto videns. Rarum hoc videtur genus, sed tamen exempla non desunt, imo plura sunt quam credi potest" (*de vera rel. n. 11*).

Huc referas etiam Quesnellii *propositionem 91*, damnatam: „Excommunicationis injustae metus nunquam debet nos impedire ab implendo debito nostro; nunquam eximus ab ecclesia, etiam quando hominum nequitia videmur ab ea expulsi, quando Deo, Jesu Christo atque ipsi ecclesiae per caritatem affixi sumus“.

2. Notandum est, excommunicationem et privationem communionis ecclesiasticae eidem adnexam durare, donec excommunicatus a censurae vinculo rite absolvatur. Quare excommunicatus per actus proprios poenitentiae et perfectae contritionis Deo quidem reconciliari potest, ad ecclesiam vero vi horum actuum suorum voto tantum pertinebit, quoadusque per sententiam juridicam a censura solutus etiam cum ecclesia pacem inierit.

Articulus III.

De conditione membri controversa.

Restat, ut agamus de haereticis occultis; in qua quaestione implicatur illa altera, utrum fides etiam interna sit de conditionibus, quae ad rationem membri ecclesiae requirantur. Cum porro haeresis interna mere materialis sive inculpabilis absque dubio non separet ab ecclesia, inquisitionem nostram hic ad haeresin formalem eamque occultam restringimus.

Distinguendum autem est inter haeresim eam, quae occulta est per se *sive* mere interna (quae nullo modo ad externum actum processerit) — et eam, quae per se est externa et per accidens tantum occulta i. e. ita ad extra manifesta, ut solum ob circumstantias notoria non fiat. Videtur in hac controversia idem dicendum esse de utroque; quamvis enim in altero casu agatur de haeresi exterius manifestata, manet tamen ita occulta, ut de eadem juridice hic et nunc constare nequeat. Hoc vero sub so-

ciali respectu, sub respectu ad ecclesiam, quatenus est societas visibilis, idem fere valet ac simpliciter occultum sive internum esse. Ideo in controversia praesente simpliciter quaeremus, utrum haeresis occulta, sive per se sive per accidens occulta sit, ab ecclesia separet necne.

Sunt autem multi theologi, ut Bellarminus,¹⁾ Palmieri,²⁾ Straub,³⁾ qui putant ejusmodi haereticos occultos inter membra ecclesiae connumerandos esse. Alii *e contra*, ut Suarez, Franzelin, Hurter, defendunt haereticos, *per accidens saltem occultos*, ad corpus ecclesiae non pertinere, sicut nec digitus cereus ad corpus vel lupus sub pellibus ovium incedens ad gregem pertineat: solum secundum apparentiam eos videri esse de corpore ecclesiae et, quia nos saepe secundum speciem judicemus, nos errore inculpabili ejusmodi homines pro membris habere. — Videamus, quae sint rationes ex utraque parte.

I. Bellarminus et qui cum ipso sentiunt his fere rationibus nituntur:

1. Argumentantur *ex s. Scriptura*. *1 Jo 2, 18 sq* legitur: „Filioli, novissima hora est, et sicut audistis quia antichristus venit, et nunc antichristi multi facti sunt; unde scimus, quia novissima hora est. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, permansissent nobiscum; sed ut manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis.“ — Antichristi, de quibus loquitur Joannes, haeretici sunt (*cf. 2, 22; 4, 3*); hi ex coetu christiano exierunt, sed jam antequam exirent, „non erant ex nobis“. — Atqui haec ea tantum ratione inter se componuntur, ut *ex una parte* teneas homines per haeresim manifestam quidem vere ab ecclesia se separare „*ex nobis prodierunt . . . ut manifesti sint*“; antea autem, ratione haeresis occultae animi quidem dispositione ab ecclesia defecisse („*si fuissent ex nobis*“), attamen in ea animi dispositione ad ecclesiam adhuc pertinuisse („*permansissent utique nobiscum*“).

Sed tamen quis dixerit nobis cum certitudine, illud „*si fuissent ex nobis*“ pertinere ad tempus illud, quo isti haeretici interna animi dispositione jam a fide defecerint, et non ad tempus prius, cum

¹⁾ De controver. III 3.

²⁾ O. c. prolegom. § 11.

³⁾ O. c. II p. 678 sqq. — Cf. etiam Cajetanum de auctor. papae et concilii c. 22; Canonum de locis theol. IV 6 ad 12.

quoad fidem actu nihil adhuc defecerint, sed solum infirmi, labiles, inconstantes animo et proxime dispositi ad defectum fuerint? Dicitur enim indefinite pro omni tempore, quo inter fideles conversati sunt: „non erant ex nobis“.

2. Idem auctores *ad traditionem* provocant; et tanquam testes adducunt Origenem (*in Jesu Nave hom. 21, 1*), praecipue vero Augustinum et Gregorium M. — Nemo vero dixerit, his tribus testibus verum et sufficiens argumentum ex traditione effici, praesertim cum res sit sat obscura et altera ex parte forsitan meliore jure ad Pium IX provocent. Cf. de testimoniis illis Straub *n. 1287 sqq.*

3. *Addunt*: Haereticus occultus, v. g. episcopus jurisdictionem retinet eandem, quam ante haeresim habebat; ideo episcopi ejusmodi manent etiam suarum quisque ecclesiarum capita. *Atqui* qui est caput ecclesiae vel particularis, vere ejus membrum videtur manere, et proinde etiam membrum ecclesiae simpliciter. — *Item* pontifex probabiliter saltem et ipse in ejusmodi haeresim occultam incidere potest. *Atqui* ipse pariter non obstante ejusmodi defectu interno quoad fidem ecclesiae caput maneret; secus ipse vel nescientibus fidelibus desineret esse caput neque visibilitati capitis ecclesiae satis provisum esse videretur; imo ipsa infallibilitas ecclesiae, quae soli legitimo et vero capiti ecclesiae competit, satis incerta existeret.

Respondent ex altera parte: Episcopus vel et summus pontifex maneret in tali casu caput *ratione jurisdictionis*, cujus vel haereticus capax sit, *non ratione membri* ecclesiae. Quoad summum pontificem etiam ad divinam providentiam recurrunt, per quam ejusmodi pericula facile excludantur, si vel ipsa ejusmodi haeresis in pontifice possibilis fuerit.

4. Ecclesiae membra vera, *ajunt*, illi censendi sunt, qui externe profitentur fidem propositam a sacro magisterio, sacro imperio obedientiam praestant, in sacramentorum communione persistunt. *Atqui* his nexibus externis cum ecclesia junguntur etiam haeretici occulti. *Ergo* a numero membrorum ejus excludendi non sunt. — *Respondet*: ejusmodi vincula etiam secundum rei veritatem subsistere debere, quae veritas deficiente vera fide jam ipsa deficiat.

Instant: Res in ecclesia, qua est societas, dijudicanda est secundum normas, quae et de aliis societatibus inter homines existentibus valent. *Atqui* ibi de interno animo et dispositione prorsus abstrahendum et tota res secundum id, quod externe apparet, aestimanda est. *Ergo* etiam in ecclesia externa professio sufficit, quin interna fides correspondeat. — *Resp.*: *Ng. paritatem*; societates enim ordinis naturalis inter homines totaliter externis vinculis connectuntur; secus de ecclesia societate supernaturali judicandum est.

5. Ecclesia *denique*, dicunt, est societas essentialiter visibilis. *Atqui* haec indoles ecclesiae periclitatur, si praeter triplex illud vinculum externum internam quoque fidem de se invisibilem vindicaveris ita, ut defectus ejusdem jam excluderet ab ea. *Ergo* haeresis interna vel occulta a numero membrorum ecclesiae non eximit. — Respondetur mox sub prima ratione alterius sententiae.

II. Auctores, qui sunt alterius sententiae, haec proferunt.

1. Fundamentum ecclesiae, quae est regnum veritatis, vera fides est: sic ipsa externa professio supponit internam fidem, neque oboedientia ecclesiastica vere subsistit sine admissione interna fidei ab auctoritate ecclesiastica propositae. *Atqui* haereticus quivis etiam occultus vel internus hoc fundamentum abjecit; *ergo* hic super ipsum in ecclesia vere non stabit. Et ita ecclesia quidem est visibilis, sed visibilitati debet rei veritas correspondere; nullum autem visibile vinculum ecclesiae absque interna fide secundum rei veritatem consistit. — Ex hac necessitate fidei internae etiam fit, ut ecclesiae membra simpliciter „fideles“ vocentur.

Visibilitas vero ecclesiae in ipsa fidei internae necessitate servatur, quia haec fides interna in conversatione christiana sponte prorumpit et secundum legem quandam psychologicam quasi morali necessitate absque fictione se prodit. *Neque* ecclesiae externa visibilitas pessumdatur inde, quod unus vel alter occultus haereticus in ea conversetur, quin reapse sit verum ejus membrum. Simile aliquid in omni societate humana accidere potest, ut aliqui inter ejus membra connumerentur secundum externam apparentiam ex falsis documentis, qui tamen reapse ejus membra non sint.

Resp. ex altera parte: Membra ecclesiae fideles vocantur non tam ex sensu interno fidei, quam eo quod fidem per susceptionem baptismi sollemniter professi sunt, quam professionem externe saltem non revocaverint. — Quae *vero* ulterius adferuntur, arguunt quidem, quod ejusmodi membrum vita ecclesiae interna careat; non tamen ista ejusmodi haereticum a ratione membri morbidi vel putridi excludunt, quod corpori ecclesiae extrinsecus adhaereat.

2. Praecipuam *dein* rationem hi auctores urgent hanc: In bulla „*Ineffabilis*“, qua conceptionem immaculatam bb. Virginis definivit, Pius IX haec post dogmatis definitionem statuit: „Quapropter si quis secus ac a nobis definitum est, quod Deus avertat, praesumpserit corde sentire, ii noverint ac porro sciant, se proprio judicio condemnatos naufragium circa fidem passos esse;] et ab unitate ecclesiae defecisse, ac *praeterea* facto ipso suo semet poenis a jure statutis subicere, si quod corde senserint, verbo aut scripto vel alio quovis externo modo significare ausi fue-

rint⁶. — Ecce hic a summo pontifice expresse dicitur, quod vel ii, qui corde contra dogma senserint, interius igitur tantum haeretici facti sint, ab unitate ecclesiae defecerint.

Resp.: Respondent quidem interponentes propriam interpunctionem[;], illud „et ab unitate ecclesiae defecisse“ cum sequente inciso „ac praeterea poenis se subicere“ jungendum et ad sequentem propositionem referendum esse: „si quod corde senserint, verbo aut scripto significare ausi fuerint“. Attamen hoc videtur difficulter fieri; antecedentia enim (ab unitate defecisse) et ea, quae sequuntur, jungenda cum ista propositione conditionali, per particulam interjectam „praeterea“ expressius separantur. Et licet vel sic de interpretatione isthac cogitari posset, obvia certe non est, et rationibus positivis firmari deberet. — Unde alii distinguere malunt ipsam unitatem, dicentes pontificem intellexisse unitatem praecise quoad fidem, non ita unitatem, quae respiciat vinculum sociale. Sed et haec distinctio insulsa apparet, cum pontifex antea jam declaraverit, eum qui dogma istud respuerit corde, plane naufragium circa fidem passum esse.

Restat quoad hanc rationem istud refugium, quod supremus pontifex ejusmodi verba solum per incidens enuntiaverit, neque sic controversiam inter theologos agitatam circa haereticos occultos voluerit definire. Ast ideo merito tantum retinetur, rem per pontificem non esse definitam; verba tamen ipsa in suo rigore manent, abstrahendo nunc ab auctoritate infallibili, quae iis ratione auctoris sui conveniat.

3. Praeterea etiam urgent hi auctores, quod in opposita sententia ecclesia nimis ad rationem externi cujusdam mechanismi deprimeretur; ecclesia enim vi sententiae oppositae in se considerata etiam consisteret, licet ex solis haereticis fidem externe simulantibus componeretur.

Resp.: Hoc de jure quidem concedendum esse; tamen ne hoc fiat, per voluntatem et providentiam Dei efficacem et de sanctitate ecclesiae vigilantem impediri.

III. Merito ad totam rem animadvertit Billuart: „Controversia videtur esse inter theologos magis de modo dicendi quam de re“ (de regulis fidei diss. 3 a. 2 § 4). „Videmus, ait Canus, cum membrum aliquod sensu et vita carens arescit in corpore, quoniam reliquis omnino partibus continuatur, motum quandam externum a spiritu participare; quamquam spiritus illi nihil interius vitaleque communicat. Quem profecto modum spiritus Christi in corpore ecclesiae tenet et servat: quasdam enim partes ita animat et vivas facit, ut nihil illis deesse vitalium motionum videatur; in quasdam sic influit, ut non vitam eis quidem, sed interiorem quandam spirationem quasi vitalem conferat; aliis autem externam vim

suam facultatemque dimittat, ut quamvis mortua prorsus et arida membra sint, quia non sunt tamen a corpore excisa, a spiritu cum corpore moveantur* (*de locis th. IV 6 ad 12*).

Tota quaestio igitur ad id reducitur, utrum partes corporis sanie jam corrosas et omni vita destitutas adhuc cum corpore velis connumerare, eo quod ab homine cum corpore circumferuntur, quamvis sine nullo dolore ab homine ipso a corpore omni momento tolli queant.

Nota: Quod de haereticis occultis expositum est a nobis, idem repeti potest de schismaticis et excommunicatis occultis; et meliore jure forsitan etiam de iis, qui ex defectu occulto invalide baptizati sunt. Cf. de his Straub *l. c. corollarium I (n. 1300-1307)*; et supra *pg. 486 sq.*

Sectio III.

De ecclesiae fine.

Sub duplici respectu de fine ecclesiae inquiri potest: quaeri potest, quinam finis ecclesiae sit, quatenus est una persona moralis et mater fidelium; quaeri etiam potest, quisnam sit finis eorum, qui ecclesiam constituent, sive aliis verbis, quid ii in et per ecclesiam appetere debeant, qui eandem ingrediantur in eaque sacram militiam peragant. Sub utroque respectu iterum quaeri potest de fine ultimo et de fine proximo. Cum autem de fine ultimo vix discrimen intercedat pro duplici isto respectu, tota inquisitio per tria puncta progreditur, ita ut *primo* de fine ecclesiae ultimo, *secundo* de fine proximo ecclesiae qua talis, *tertio* de fine singulorum fidelium in ecclesia proxime attingendo agamus.

§ 1. De fine ecclesiae ultimo.

Finis ecclesiae ultimus gloria Dei est animarumque salus aeterna. Res haec speciali argumentatione vix indiget.

1. *Quoad gloriam Dei.* — 1. Est ecclesia opus plane divinum; atqui omnia opera Dei ultimatim ad divinam glo-

riam manifestandam ut ad ultimum finem diriguntur; *ergo* et ecclesia eidem gloriae Dei tanquam fini ultimo inserviat necesse est.

Idem magnificis s. Scripturae verbis illustratur. „In Christo, ait apostolus, etiam et nos sorte vocati sumus, praedestinati secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suae, ut simus in laudem gloriae ejus nos, qui ante speravimus in Christo; in quo et vos, cum audissetis verbum veritatis [evangelium nimirum], in quo et credentes signati estis Spiritu promissionis Sancto, qui est pignus hereditatis nostrae, in redemptionem acquisitionis in laudem gloriae ipsius... Ut Deus Domini nostri Jesu Christi, Pater gloriae, det vobis spiritum sapientiae et revelationis in agnitione ejus; illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis, quae sit spes vocationis ejus, et quae divitiae gloriae hereditatis ejus in sanctis, et quae sit supereminens magnitudo virtutis ejus in nos, qui credimus secundum operationem potentiae virtutis ejus“ (*Eph 1, 11 sqq*). Cf. etiam *ib.* 3, 8 *sqq*; *Col. 1, 26 sq*; *1 Cor 15, 24 sqq*.

2. Ex testimoniis allatis simul patet, quod eadem ecclesia dirigitur etiam in gloriam Christi Dei-hominis; sic de Christo legitur, quod sanguinem fuderit, „ut ipse sibi exhiberet gloriosam ecclesiam“ (*Eph 5, 27*) et fideles dicuntur Christi esse (*1 Cor 3, 23*), ita ut „sive vivimus sive morimur, Domini simus“, ut Christus „et mortuorum et vivorum dominetur“ (*Rom 14, 8 sq*).

3. Facile etiam explanatur, qua ratione Deus gloriam suam in ecclesia attingat. Distinguitur autem gloria formalis et objectiva. Et cum gloria *in genere* sit clara cum laude notitia, gloria formalis Dei habetur in cognitione et agnitione *sive* laude perfectionum divinarum ex parte entium rationalium; gloria Dei objectiva *vero* consistit in ipsis operibus divinis, in casu nostro in ipsa ecclesia objective spectata, propter quam Deus aestimatione, amore, laude dignus appareat.

a) In ecclesia nunc gloria Dei objectiva manifesto habetur; neque *enim* ullum opus Dei est, in quo divinae perfectiones, ut sunt potentia, sapientia, bonitas et misericordia, vividius resplendant, quam in hac ejus ecclesia, quae in tam multis miraculis et charismatibus a Christo instituta et propagata, tam mira sapientia et potentia contra tot praepotentes potestates adversas mirabiliter semper conservata, tam larga et sublimissima doctrina appareat instructa, quae latius per orbem diffusa ubique sicut novus quidam

isque praeclarior sol novumque coelum omnibus audire volentibus divinam majestatem enarrat atque annuntiat.

b) Correspondit semper etiam gloria formalis, quam ecclesiae fideles Deo offerebant. Neque *enim* addubitari potest, quod per evangelii praedicationem et ecclesiae institutionem in ecclesiae filiis cognitio et amor et laus Dei valde augebatur, per tot indefessos evangelii praedicatores, per tot martyres, confessores et virgines etc. „Omnes, ait Theodoretus *in Eph 1, 12*, ad nos respicientes, qui in Dominum credidimus, Christum horum bonorum auctorem laudant“.

II. Ut ex iis quae hucusque diximus patet, gloria Dei in hominibus non habetur, nisi eo ipso homo in cognitione et sancto amore perficiatur et nisi in his tanquam salute sua aeterna i. e. beata visione demum beatus sive salvus reddatur; „gloria enim Dei, ita Irenaeus *IV 20, 7*, vivens homo; vita autem hominis visio Dei“. Sic gloria Dei, quae est finis ecclesiae ultimus, objective et realiter coïncidit cum salute humana et idcirco ratio ultimi finis necessario invenitur etiam in hac salute aeterna fidelium — *non quidem* primario, *tamen* secundario, quia salus hominum, quae respicit creaturam, respectu gloriae Dei, quae respicit creatorem, in secunda linea venit in considerationem. — Neque salus hominum per ecclesiam attingenda vocatur finis ejus ultimus absolute. Gloria enim Dei in omni casu (*absolute*) sive in aeterna hominis felicitate sive in ejus aeterna condemnatione attingitur, salus vero hominum dependet a libera eorundem cooperatione. Et ideo haec salus merito quidem vocatur finis ecclesiae quidem pariter ultimus, tamen secundarius et conditionatus.

Res etiam ex hac parte iisdem fere s. Scripturae testimoniis patefit, quibus antea; in omnibus enim fere testimoniis utrumque et gloria Dei et salus hominis individuo nexu conjungitur, neque Christus gloriam suam per ecclesiam dicitur intendere nisi ita, ut exhibeat sibi gloriosam ecclesiam (*Eph 5, 27*).

Scholion: Quamvis propria et directa finis intentione ecclesia propter salutem fidelium spiritualem et aeternam instituta sit, per redundantiam tamen quam maxime confert etiam ad felicitatem hominum temporalem: idque convenienter omnino ad

verbum Salvatoris: „Nolite solliciti esse, dicentes: quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Haec enim omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater vester, quia his omnibus indigetis. Quaerite ergo primum regnum Dei et justitiam ejus, et haec omnia adicientur vobis“ (*Mt 6, 31 sqq.*).

De qua re pulcherrime jam s. Augustinus scripsit: „Merito, ecclesia catholica, mater christianorum verissima, non solum ipsum Deum, cujus adeptio vita est beatissima, purissime atque castissime colendum praedicat . . . sed etiam proximi dilectionem atque caritatem ita complecteris, ut variorum morborum, quibus pro peccatis suis animae aegrotant, omnis apud te medicina praepolleat. Tu pueriliter pueros, fortiter juvenes, quiete senes, prout cujusque non corporis tantum, sed et animi aetas est, exerces ac doces. Tu feminas viris suis, non ad explendam libidinem, sed ad propagandam prolem et ad rei familiaris societatem, casta et fidei obedientia subjecis. Tu viros conjugibus, non ad illudendum imbecilliorum sexum, sed sinceri amoris legibus praeficis. Tu parentibus filios libera quadam servitute subjungis, parentes filiis pia dominatione praeponis; tu fratribus fratres religionis vinculo firmiore atque arciore quam sanguinis neclis; tu omnem generis propinquitatem et affinitatis necessitudinem, servatis naturae voluntatisque nexibus, mutua caritate constringis. Tu dominis servos, non tam conditionis necessitate, quam officii delectatione doces adhaerere; tu dominos servis, summi Dei communis Domini consideratione placabiles, et ad consulendum quam coërcendum propensiores facis. Tu cives civibus, gentes gentibus, et prorsus homines primorum parentum recordatione, non societate tantum, sed quadam etiam fraternitate conjungis. Doces reges prospicere populis, mones populos se subdere regibus. Quibus honor debeatur, quibus affectus, quibus reverentia, quibus timor, quibus consolatio, quibus admonitio, quibus cohortatio, quibus disciplina, quibus objurgatio, quibus supplicium, sedulo doces ostendens, quemadmodum et non omnibus omnia, et omnibus caritas, et nulli debeatur injuria“ (*de moribus eccl. cath. 30, 62 sq.*). Et alibi adversarios his verbis compellat: „Qui doctrinam Christi adversam dicunt esse reipublicae, dent exercitum talem, quales doctrina Christi esse milites jussit: dent tales provinciales, tales maritos, tales conjuges, tales parentes, tales filios, tales dominos, tales servos, tales reges, tales judices, tales denique debitorum ipsius fisci redditores et exactores, quales esse praecepit doctrina christiana: et audeant eam dicere adversam esse reipublicae; imo vero non dubitent eam confiteri magnam, si obtemperetur, salutem esse reipublicae“ (*ep. 138, 2, 15*). De hac re cf. *Encycl. Leonis XIII „Immortale Dei“*; et *syllabi Pii IX prop. damn. 40*.

§ 2. De fine ecclesiae proximo.

Quod attinet finem ecclesiae proximum, Christus ecclesiam suam proxime ad hoc instituit, ut in ea et per eam illud continuaret opus, quod visibilis in terris degens ipse inchoavit.

1. *Declaratio.* 1. Duplex Christi opus in terris peragendum debemus distinguere: opus redemptionis effectivae et opus redemptionis adplicativae. *Prus illud* opus, quod etiam *simpliciter* opus redemptionis vocatur, iis continetur, quibus Christus actu primo nos redemit, quibus *igitur* pretium redemptionis posuit, gratias et benedictiones a Patre nobis meruit, unde homo jam salvari possit. Hoc opus Christus per crucis sacrificium vere et proprie consummavit, qua „unica oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos“ (*Heb 10, 14*).

Ut vero singuli homines reapse salvi fiant, libera eorundem cooperatione opus est. Haec autem non fit sine divina ope et gratiarum multiplici subsidio. Ad has vero gratias opportune distribuendas jam spectat *alterum* Christi opus, quod est opus adplicationis: quo Christus passionis merita in singulos homines derivat eisque applicat, ut actu secundo jam salutis participes reddantur. In asserto nostro opus non ipsius redemptionis intellegimus, sed opus adplicationis tantum.

Simul intellexeris magnum ex hac parte intercedere discrimen inter ecclesiam et societatem civilem. Haec enim ipsum bonum, ad quod exhibendum inter homines instituta est, publicam *nimirum* prosperitatem, ipsa efficit, tamen, nisi limites justos transgredi vult, singulis non applicat. *E contra* totum munus ecclesiae in eo versatur, ut bona sibi per Christum tradita jam ad singula sua membra derivet.

2. Dicimus, Christum per ecclesiam et in ecclesia opus suum continuare. Operatur autem Christus fidelium salutem per ecclesiam, in quantum ecclesia ejus ministra et quasi manus et instrumentum salutis est: in suis sacerdotibus et praesulibus. — Dicimus hunc finem in ecclesia obtineri: in quantum non obtinetur nisi pro homine, qui intra fines ecclesiae tanquam ejus membrum servatur, nisi pro eo, qui per debitam submissionem se subordinat ecclesiasticis magistris (*doctrinam salutarem in fide admittit*), eccle-

siasticis sacerdotibus (*sacramenta ecclesiae recipit*), ecclesiasticis magistratibus (*legibus sacris oboedit*).

3. Adversantur nobis protestantes quorum axioma est, homines nonnisi individualiter ad salutem aspirare, et qui ecclesiae quidem utilitatem quandam concedunt ad fidem hac in re necessariam excitandam, nullam vero ingerentiam obligatoriam. Adversantur etiam modernistae, quorum propositiones invenies damnatas in *decr. Lamentabili n. 49 sq.*

II. *Demonstratio.* Dicimus ecclesiam eundem finem ex divina ordinatione proxime prosequi, quem et Christus conversatus inter homines prosecutus est.

1. Prima sic quaestio erit, cuinam fini Christus in hoc mundo inserviverit. — „Misit [autem] Deus Filium suum, ut salvetur mundus per ipsum“ (*Jo 3, 17*), ut sit ipse magister (*Jo 13, 13*), sacerdos (*Jo 17, 19*) et pastor eorum (*Jo 10*); ita ut per sacram ejus doctrinam homines „credant in eum“ (*Jo 6, 29*), sanctificentur per eum: „ut sint et ipsi sanctificati in veritate“ (*Jo 17, 19*), et fiant unum ovile sub uno pastore (*Jo 10, 16*).

Atqui aperte ipse salvator de apostolis, ubi in ipsis primitus ecclesiam suam constituit, declarat: „Sicut misit me pater, et ego mitto vos“ (*Jo 20, 21; 17, 18*). Ergo destinatio seu finis per ecclesiam in apostolis constitutam proxime attingendus in genere plane idem est ac qui et Jesu Christi erat in hoc mundo: ut salvetur mundus, non utique in actu primo, sed actu secundo.

Id quoad singulas partes ulterius facillime illustratur:

a) Mittuntur apostoli et ita ipsa ecclesia ad omnes gentes, quas Christus per sanguinem suum jam redemit, ut eos sacra Christi doctrina illustrent et sint ipsi testes in Jerusalem et in omni Judaea et Samaria et usque ad ultimum terrae (*Act 1, 8*). „Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra: euntes ergo docete omnes gentes“.

b) Ex eodem textu apparet, quod apostoli ulteriorem destinationem recipiant, homines per sacramenta sanctificandi: „Docete omnes gentes baptizantes eos“ (*Mt 28, 19*); quicumque vero „crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit“ (*Mc 16, 16*). Et similiter legitur *Jo 20, 23*: „quorum remiseritis peccata, remittuntur eis“; iterum et quoad ss. Eucharistiae sacramentum: „hoc facite in meam commemorationem“ (*Lc 22, 19*). Ita fructus per Christum

ejusque passionem acquisitos inter homines distribuere debent, et opus redemptionis applicativae perficere.

c) *Insuper* Christus eosdem principes ecclesiae sua divina potestate et auctoritate et virtute ipsius Spiritus Sancti instruxit, ut tanquam perfecti ejus legati homines sanctificatos dirigant in ordine ad salutem: „Docete omnes gentes . . . , docentes eos servare omnia, quaecunque mandavi vobis“ (*Mt* 28, 20); et „qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit; qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me“ (*Lc* 10, 16). — Alia testimonia facile invenies in epp. apostolorum; cf. v. g. *1 Cor* 4, 1 sq; *2 Cor* 5, 18 sqq; *1 Tim* 2, 1—7.

2. Ad rem Leo XIII. (*de unitate eccl.*) d. 29. jun. 1896: „Hac de causa, inquit, humanam naturam assumpsit Dei Filius . . . atque ita in terris agens doctrinam suam suarumque praecepta legum hominibus colloquendo tradidit. Cum divinum munus ejus perenne ac perpetuum esse oporteret, idcirco nonnullos ille sibi adjunxit alumnos disciplinae suae fecitque potestatis suae participes; cumque Spiritum veritatis in eos devocasset e coelo, praecepit, ut peragrent orbem terrarum quodque ipse docuerat quodque jusserat, id omne fideliter universitati gentium praedicarent: hoc quidem proposito, ut ejus et professione doctrinae et obtemperacione legibus posset hominum genus sanctitatem in terris, felicitatem adipisci in caelo sempiternam . . . Hoc igitur sine ulla dubitatione est officium ecclesiae, christianam doctrinam tueri eamque propagare integram atque incorruptam. Sed nequaquam in isto sunt omnia; imo ne finis quidem, cujus causa est ecclesia instituta, officio isto concluditur; quandoquidem, ut Jesus Christus pro salute humani generis se ipse devovit atque huc, quae docuisset quaeque praecepisset, omnia rettulit, sic jussit ecclesiam quaerere in veritate doctrinae, quo homines cum sanctos efficeret tum salvos.“ Prorsus eadem Pius XI docet: „Ecclesiam suam instituit Christus Dominus societatem perfectam, natura quidem externam objectamque sensibus, quae humani generis reparandi opus, unius capitis ductu, per vivae vocis magisterium perque sacramentorum, caelestis gratiae fontium, dispensationem, in futurum tempus persequeretur“ (*ll. encycl. Mortalium animos* d. 6. jan. 1928; *Acta ap. sedis* XX (1928) p. 8). — Et antea cone. vaticanum idem sancivit ab initio sess. 4 declarans: „Pastor aeternus et episcopus animarum nostrarum, ut salutarum redemptionis opus perenne redderet, sanctam aedificare ecclesiam decrevit“.

Scholion: Quodsi talis est jam finis ecclesiae, in quantum in suis magistris et praepositis apparet activa, facile eruitur, quisnam sit finis proxime attingendus ab iis, qui tanquam membra eccle-

siam ingrediuntur et qui, ut pars passiva ecclesiae, magistris et praepositis subordinata apparent. Elementum *enim* passivum activo prorsus correspondere debet; et sicut ecclesia ex parte sua activa per Christum immediate dirigitur ad sacram ejus doctrinam propagandam, ad sacras ejus leges inculcandas, ad sacra ejus salutis remedia administranda, ita ii, quibus haec omnia proponuntur, eadem admittant oportet.

Vult *igitur* Christus ab iis qui ecclesiam ejus ingrediuntur, ut sacram ejus doctrinam jam admittant et profiteantur; sub hierarchica oboedientia sacram ejus exerceant religionem et sacramenta ab ecclesia oblata adhibeant; et hoc facientes, suam praeparent aeternam salutem.

Pars III.

De proprietatibus ecclesiae.

Sensu lato proprium omne id dicitur, quod alicui subjecto quomodocunque praeter ejus essentiam inest sive competit: sic omnia accidentia vocari possunt propria substantiae. — Sensu *tamen* strictiore proprietates ecclesiae sunt dotes quaedam, quae sive ex natura rei sive ex voluntate Christi ecclesiae necessario conveniunt.

Hae ulterius distinguuntur proprietates genericae sive communes et specificae. Genericae dicuntur illae, quae ecclesiae competunt, eo quod in tali vel tali genere rerum constituitur; hae igitur a vera Christi ecclesia abesse nequeunt, eidem tamen non soli (*exclusive*) insunt, sed in aliis quoque coetibus inveniri possunt, etiam iis, qui nomen ecclesiae Christi immerito sibi vindicant. Specificae vero sive individuales — est enim ecclesia Christi nonnisi unica — illae sunt, quae verae ecclesiae conveniunt eo quod in tali specie rerum invenitur ultima: et hae eidem etiam *exclusive* competunt ita, ut aliis coetibus falso sibi nomen Christi usurpantibus convenire nequeant.

Ex his patet, omnibus proprietatibus ecclesiae per se vim distinctivam inesse, *aut* positivam *aut* saltem negativam. Et proprietates quidem genericae ecclesiam distinguunt saltem negative, quatenus eo ipso, quod coetui cuiquam desunt, eum arguunt non esse veram Christi ecclesiam; proprietates *vero* specificae ecclesiam etiam positive discernunt, quatenus eo ipso, quod in coetu ali-

quo inveniuntur, eum veram Christi ecclesiam ostendunt. — Quamvis autem sic omnes proprietates sint distinctivae ecclesiae quoad se, tamen non omnes ejusdem distinctivae sunt quoad nos. Et inde oritur divisio proprietatum ecclesiae: in eas, quae sunt tantum proprietates, — et in eas, quae insuper notae sunt sive signa notificativa ecclesiae.

Nos inprimis de proprietatibus aliquibus meris agamus; postea de iis, quae communiter inter notas ecclesiae simul recensentur. In omnibus autem attende nos proxime non agere de proprietatibus ecclesiae ullius in ordine concreto existentis, puta ecclesiae romanae catholicae, sed magis in abstracto de proprietatibus inquiremus ecclesiae verae a Christo institutae, qualis debeat esse secundum fontes revelationis, ubicunque inter nos invenitur.

Caput I.

De ecclesiae supernaturalitate et eminentia.

Ex iis quae supra de fine ecclesiae disputavimus, quemadmodum et ex aliis doctrinae capitibus, facile evincitur: ecclesiam esse societatem supernaturalem (I), eandem ecclesiam a societate civili adaequate distingui (II), et societate civili longe sublimiorem existere (III). De singulis breviter.

§ 1. Ecclesia societas plane supernaturalis est.

Occurrit hic notio supernaturalis; intellegimus vero supernaturale illud, quod naturam creatam transgreditur sive illud, quod neque natura est neque ejus pars constituens neque ab ipsa ullo modo exigitur. His praemissis probatio pro hac doctrina plane catholica in promptu est.

1. *Ex causa efficiente.* — Illa nimirum societas non est consectorium humanae naturae sive institutionis indolisve

naturalis, sed naturam prorsus praetergreditur, ejus auctor non est nudus homo, sed Verbum ipsum caro factum. *Atqui* ecclesiae auctor est Christus Deus-homo, Verbum caro factum. *Quare* ecclesia censi debet societas supernaturalis.

Quoad majorem quaesiveris forsitan: num necessario supernaturale declaretur, quidquid Verbum caro factum operatum sit; et ratio dubitandi inde desumitur, quod Deus ipse cum supernaturalia tum naturalia operatur. — *Attamen* quidquid cum hac quaestione in abstracto est, certissime illud supernaturale est, propter quod directa intentione Verbum homo factum est, quod ut finem proprium operi incarnationis et redemptionis proposuerit. *Nam* id ad quod necessaria erat incarnatio et ad quod haec directe disponebatur, non potest non esse supernaturale. *Atqui* sub tali fine incarnationis absque dubio invenitur ecclesia, in qua Christus totum opus suum comprehendit et perenne reddidit.

2. *Ex causa materiali.* — Similiter ista societas supernaturalis est, cui inserimur non conditione naturali (cujusmodi est nativitas naturalis), sed conditione plane supernaturali, regeneratione nimirum ex aqua et Spiritu Sancto. *Atqui* hoc merito tenetur de ecclesia, cui per baptismi januam accedimus.

Quemadmodum porro domus aurea illa dicitur, quae auro, marmorea illa, quae marmore aedificata est, ita et societas supernaturalis declaratur, quae ex hominibus convocatur, quatenus donis supernaturalibus instructi sunt, ut fide supernaturali, caractere sacramentali aliisque hujusmodi charismatibus. Haec omnia vero iterum in veris ecclesiae membris qua talibus necessario requiruntur.

3. *Ex causa finali.* — Omnis denique societas tanquam in ratione sua propria ex fine vel ex ordine essentiali ad finem suum determinatur. *Jam vero* ecclesiae finis est prorsus supernaturalis, sicut et media, quibus ad finem adaptatur et dirigitur.

Ad hoc enim ecclesia instituta est, ut opus Christi continuetur, ut homines ad veram supernaturalem sanctitatem et demum ad aeternam beatitudinem et visionem Dei intuitivam adducat. Media vero huic fini plane proportionata sunt: doctrina attingens ad ipsa sublimissima mysteria,

sacramenta supernaturali virtute praedita, pastores divinitus ordinati et juribus plane divinis instructi, ut potestate remittendi peccata, infallibilitate in docendo etc. Horum autem nihil non est supernaturale.

4. Ecclesia tandem mysticum Christi corpus est; Christus vero ejusdem ecclesiae caput. *Atqui* haec relatio, qualiscunque demum est, manifesto homogeneitatem quandam et connaturalitatem inter Christum ejusque corpus mysticum vindicat. *Ergo* cum Christus Deus-homo, qua caput ecclesiae, jam inveniatur in ordine supernaturali, imo hujus ordinis supernaturalis fastigium est, ecclesia ipsa quoque essentialiter supernaturalis dicatur oportet.

Similis illatio inde fit, quod ecclesia in s. Scriptura etiam ut sponsa Christi exhibetur; „simile enim factum est regnum coelorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo“ (*Mt 22, 2*); cf. etiam *Eph 5, 22 sqq*; *2 Cor 11, 2*; *Mt 9, 15*; *Jo 3, 29*; *Apoc 19, 7 sqq* etc. — *Atqui* sponsa in eodem ordine inveniri debet ac sponsus. *Ergo* ecclesia sicut Christus ad ordinem supernaturalem spectat.

5. Ecclesia igitur societas supernaturalis est non solum ratione *originis* et *destinationis*, sed etiam *active* et *efficienter*, imo et *formaliter*, quatenus et membra ejus supernaturalibus donis ei adaptantur et auctoritas in ea divinitus posita divina virtute semper firmatur et gubernatur. Quae omnia Leo XIII in lit. encycl. *Immortale Dei* hisce comprehendit: „Haec societas, quamvis ex hominibus constet, non secus ac civilis communitas, tamen propter finem sibi constitutum atque instrumenta, quibus ad finem contendit, supernaturalis est et spiritualis“; et iterum lit. encycl. *Satis cognitum* de unit. eccl. dicens: „Ecclesia societas est ortu divina, fine rebusque fini proxime admoventibus supernaturalis; quod vero coalescit hominibus, humana communitas est“.

§ 2. Ecclesia a societate civili prorsus distinguitur.

1. Haec res ab ipso pontifice Leone XIII ex supernaturalitate ecclesiae immediate infertur: „Haec societas . . . supernaturalis est et spiritualis; atque idcirco distinguitur ac differt a societate civili“ (*encycl. Immortale Dei l. c*). —

Et revera, quae sunt naturalia per se et quae ex ipsa essentia sua supernaturalia sunt, toto genere distinguantur oportet sicut ipsa gratia et natura. *Atqui*, cum ecclesia societas sit plane supernaturalis, — societas civilis naturam ipsam humanam essentialiter socialem sponte consequitur et per se pacem et emolumenta tantum temporalia et na-

turalia tanquam finem prosequitur, et ideo plane naturalis est. *Ergo* ecclesia a societate civili toto genere differt.

2. Altera consimilis ratio desumitur ex verbis ipsius Christi Domini *Jo 18, 36* dicentis: „Regnum meum [i. e. ecclesia] non est de hoc mundo; si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent, ut non traderer judaeis: nunc autem regnum meum non est hinc.“

— His verbis manifesto ecclesiae origo mundana negatur: „non est hinc, de hoc mundo.“ Negatur et indolis ejus vel finis mundanus; qui nimirum in bonis illis quaerendus sit, pro quibus armis mundanis sit decertandum: „si ex hoc mundo regnum meum esset, ministri mei utique decertarent“. Ex sermone igitur Christi ecclesia sub duplici respectu et originis et finis non est de hoc mundo; *atqui* societas civilis sub eodem duplici respectu ad hunc mundum pertinet; *ergo* non possunt idem esse ecclesia et societas civilis.

Ad textum vero modo allegatum nota: a) Nos quidem merito ex verbis Christi deducimus, regnum ejus non esse originis, indolis, destinationis mundanae; immerito vero alii inde demonstrare conantur, ecclesiam vel visibilem non esse vel plane in hoc mundo non inveniri. „Non ait — ita s. Augustinus *tr. 115 in Jo n. 2* —: regnum meum non est in hoc mundo, sed: non est de hoc mundo... Non ait: nunc autem regnum meum non est hic, sed: non est hinc; hic est enim regnum ejus usque in finem saeculi“.

b) Alii ex eodem textu deducere volunt: ecclesiam bona hujus terrae possidere, vel iis ad finem suum uti non posse. Prorsus immerito id inferunt; id quod

a) optima analogia ex anima humana illustrari potest. Neque enim ex hoc, quod anima humana de hoc corpore vel originis, indolis, naturae materialis non est, sequitur: ergo ipsa est extra corpus, non potest uti corpore neque in illud ullo modo influere. Sic et ecclesia, quamvis de hoc mundo non sit, manet tamen in mundo (*Jo 17, 14 sqq*) et in ipsum multifariam influit: et ab ipso varios influxus experiri potest.

β) Ipsa res authentice etiam ab ecclesia declarata est: ita in litt. apostol. Pii IX *d. d. S. dec. 1864 (D. n. 1697)* et in ejusdem allocut. *d. 20. junii 1859*; huc referas etiam *propp. syllabi* ejusdem pontificis 26: „Ecclesia non habet nativum et legitimum jus acquirendi et possidendi“; et 27: „Sacri ecclesiae ministri romanusque

pontifex ab omni rerum temporalium cura ac dominio sunt omnino excludendi*. Cf. Straub *II* n. 1112 sqq.

γ) Neque inde, quod finis ecclesiae supernaturalis est, sequitur: ergo ecclesia mediis tantum spiritualibus uti potest. Quamvis enim finis ecclesiae est plane spiritualis, hic finis tamen attingendus est in subjecto composito ex anima et corpore, ex spiritu et materia; huic igitur media ad finem accommodanda sunt. Quemadmodum ergo homo vel summe spiritualis, vel doctissimus, non potest carere cibis aliisque rebus materialibus ipsisque uti debet, eodem modo ecclesia ex hominibus collecta ab usu rerum temporalium neque abstrahere neque excludi potest.

Quare discrimen inter ecclesiam et societatem civilem non eo extenditur, quod illa curet spiritualia tantum et aeterna, haec provideat corporibus atque negotiis temporalibus; nimis enim talis theoria in homine ea separaret, quae quamvis distincta, disjuncta tamen vel separata non sunt.

§ 3. Ecclesia societate civili longe sublimior est.

Haec res illustratione vix indiget.

1. Societates nimirum se habent sicut fines eorum; tota enim ratio, imo etiam jus existendi cujusvis societatis ac potestatis socialis a fine suo pendet. Atqui finis ecclesiae absque dubio multo sublimior est quam finis societatis civilis. Ergo ecclesia societas societate civili longe sublimior atque superior est.

Minor patet; etenim finis ecclesiae suprema hominis bona respicit supremo modo attingenda, et plane supernaturalis est; finis societatis civilis in bonis temporalibus hujus vitae invenitur et naturalis est. — Ita „Deus, ut ait Leo XIII *lit. enc. de unitate eccl.*, perfecit, ut ecclesia esset omnium societatum longe praestantissima; nam quod petit ipsa tanquam finem, tanto nobilius est, quam quod ceterae petunt societates, quanto naturā gratia divina rebusque caducis immortalia sunt praestabilia bona.“

2. Ceterum frequentes pontificum aliorumve episcoporum exhortationes sunt, quibus principes saeculares de hac re monent. Ita Gregorius naz. principes et praefectos alloquitur: „Imperium enim nos quoque gerimus; addo etiam praestantius ac perfectius, nisi vero aequum sit spiritum carni et coelestia terrenis cedere“ (*or. 17* n. 8). — Et Coelestinus I *ad Theodosium imp.*

scribit: „Major vobis fidei causa debet esse quam regni, ampliusque pro pace ecclesiarum clementia vestra debet esse sollicita quam pro omnium securitate terrarum. Subsequuntur enim omnia prospera, si primitus, quae Deo sunt, cariora servantur“ (*ep. 19, 2*).

Isidorus vero pelusiota rem ita exhibet: „Ex sacerdotio et regno . . . rerum administratio conflata est; quamvis enim per magna utriusque differentia sit, illud enim velut anima est, hoc velut corpus; ad unum tamen et eundem finem tendunt, hoc est ad hominum salutem“ (*epp. III ep. 249*). — Et similiter Chrysostomus: „At vero, inquit, hic aliud quoque imperii genus est, ac civili quidem imperio sublimius. Quodnam igitur hoc est? Quod in ecclesia viget . . . Hoc enim imperium tanto civili excellentius est, quanto coelum terra; imo etiam multo praestantius . . . Quantum igitur inter corpus et animam discriminis est, tantum item hoc imperium ab illo distat“ (*in 2 Cor hom. 15 n. 4 sq*). Et eleganter, ut solet, Ephraem syrus doctrinam exponit: „Ecclesia omnem accepit potestatem ligandi atque solvendi in coelo. Sponsus dedit ei claves portarum coeli et terrae; dominus sponsae suae tradidit omne, quod habebat, eamque suis thesauris praefecit. Ejus divitiis indigent reges, qui ei decimas solvunt, capita sua coram ea inclinant et suas dignitates ejus dignitati cum veneratione subjiciunt. In hac gloriosa ecclesia constituta est regia majestas et in throno ejus sedent simul angelus et sacerdos . . . O sponsae regis majestas, quanta sunt tuae pulchritudines in coelo et in terra!“ (*serm. in Salv. passionem et resurr. n. 7*).

Succincte rem exhibet s. Thomas docens: „Potestas saecularis subditur spirituali, sicut corpus animae . . .; et ideo non est usurpatum iudicium, si spiritualis praelatus se intromittat de temporalibus, quantum ad ea in quibus subditur ei saecularis potestas“ (*S. th. 2, 2 q. 60 a. 6 ad 3*).

Caput II.

De ecclesiae perfectione sociali.

Statuamus prius ipsam ecclesiae proprietatem, qua est societas perfecta; deinde quaedam corollaria inde deducemus de habitu inter ecclesiam et societatem civilem.

Articulus I.**Ecclesia est societas perfecta.**

1. *Praenotationes.* — 1. *Notio.* Societas perfecta ea erit, quae in se completa suique juris est; ideoque in suo ordine seu genere prorsus independens neque pars est alterius neque alteri subordinata, ut in hac proprium finem inveniat vel perficiat; cum hoc cohaeret, ut societas perfecta etiam mediis ad finem proprium sufficientibus instructa sit.

Explicatio: Pars alicujus rei non potest dici res in se completa et perfecta, sed potius ad totum ordinatur, ut in ipso perfectionem sibi convenientem inveniat; ergo si qua societas pars est alterius (*ex g. urbes vel vici in societate civili*), non potest dici societas perfecta, et societas perfecta debet esse tota in se sive completa. — Cum *porro* tota ratio seu indoles societatis per finem determinetur, patet, quod societas illa, cujus finis intra genus suum ordinatur ad finem alterius societatis, jam non potest esse perfecta. Ideo ad societatem perfectam requiritur, ut ejus finis non sit subordinatus in genere eodem fini alterius. Et ita societas simpliciter perfecta ea erit, quae in proprio ordine finem prosequitur perfectum et supremum.

Per id autem non excluditur omnis subordinatio. Ita societas civilis in suo genere; i. e. in iis, quae spectant ad felicitatem temporalem procurandam, est prorsus independens, ideoque in suo genere perfecta; nihilominus societati religiosae subordinatur sub ratione finis jam hujus societatis proprii, ecclesiae nimirum, quae salutem hominum procurat supernaturalem. Hoc fieri potest, eo quod felicitas temporalis non est finis hominum simpliciter ultimus, sed et ipsa indirecte saltem subordinatur fini, qui in beatitudine simpliciter perfecta habetur.

Immediate sequitur, quod societas perfecta media in se habere debet sufficientia ad finem proprium obtinendum; si enim hac in re deficeret, utique in sua actione i. e. ut principium operationis sui juris non esset. Potest tamen ejusmodi media in se habere *sive* realiter *sive* virtualiter, eo quod ea ab alia societate proprio jure repetere valeat. Inter haec media praecipuum locum tenet potestas sui generis suprema et autonoma.

2. Quaestio praesens in concreto etiam sic proponi potest: ecclesia estne independens a republica? Sola enim societas civilis in considerationem vocari potest, ubi agitur de independentia seu perfectione ecclesiae. Ideoque pro-

prietatem istam ecclesia toties aequivalenter sibi vindicavit, quoties sibi asseruit independentiam a societate civili adversus jurium suorum aggressores.

Prae aliis vero fortius eam propugnavit Pius IX, qui inter *propp. syllabi* et hanc (19) damnavit: „Ecclesia non est vera perfectaue societas plane libera, nec pollet suis propriis et constantibus juribus sibi a divino fundatore collatis; sed civilis potestatis est definire, quae sint ecclesiae jura ac limites, inter quos eadem jura exercere queat“; vel 20: „Ecclesiastica potestas suam auctoritatem exercere non debet absque civilis gubernii venia et assensu“; cf. *ib.* et *prop.* 24; 28; 34; 41; 44. Similiter Leo XIII in *encycl. Immortale Dei* d. d. 1. nov. 1885 vel *Diuturnum illud* d. d. 29. Junii 1881, de quibus cf. *Denz. n.* 1866 et 1857. — In schemate vero *constit. dogm. de ecclesia Christi* c. 3 canon erat praeparatus: „Si quis dixerit, ecclesiam non esse societatem perfectam, sed collegium, aut ita in societate civili seu in statu esse, ut saeculari dominationi subjiciatur, A. S.“ — Unde res haec fidei proxima esse facile intelligitur.

3. *Adversarii.* — a) Jam Constantinus II, filius magni Constantini, ecclesiam tanquam servam sibi subicere conabatur, cui maxime resistebat s. Athanasius; postea similia studia prosequeretur Justinianus et multi alii imperatores byzantini, quos in occidente imitati sunt non pauci principes. Hi omnes magis practice veritati nostrae adversabantur.

b) Uni ex his regibus, Ludovico Bavarico, adstipulatus est sub specie doctrinae Marsilius ille patavinus, qui tunc novum systema excogitavit et proposuit in libro „*Defensor fidei*“. Cardo theoriae invenitur in eo, quod Christus omnem potestatem ecclesiasticam immediate multitudini fidelium tradiderit; populum vero potestatem exercere censet per repraesentantem suum, qui tunc erat imperator. Sic ecclesia ejusque hierarchia tradita est arbitrio et ludibrio imperatoris; huic etiam jus vindicatum est concilia oecumenica convocandi, quibus solis potestas legislativa competeret, cum ad summum pontificem non pertineret nisi executio legum. Doctrina haec cum suo inventore condemnata est a Joanne XXII (23. oct. 1327).

c) Sententiis similibus favebant Joannes de Janduno, Marsilii satellites, et Wiclef et Hus; in eorundem vestigiis incedebat Luther, qui et ipse decrevit, populum fidelium quae talem omnem in ecclesia auctoritatem habere, eamque prorsus homogeneam in omnibus ministris esse docuit i. e. non esse distinctionem episcoporum vel summi pontificis. In angustiis positus, unde ipsi deinde auctoritas docendi et praecipendi venisset, primo hanc derivavit ex doctoratu suo; mox videns hanc rationem non plane sufficere, eam derivare volebat ex ordinatione Spiritus Sancti; quod cum alii de

se quoque dictarent, tandem recurrit et ipse ad principes saeculares, qui hanc facultatem haberent tamquam repraesentantes populi. Catholicam doctrinam tunc proposuit conc. trid. s. 24. c. 4 et cn. 7. — Similiter docent anglicani et russi, qui pariter supremam potestatem ecclesiasticam imperatori adscribunt.

d) Sed non solum inter reformatores haec doctrina praevalerat; majore cum ecclesiae periculo eadem doctrina convalescebat inter ipsos catholicos, maxime in Gallia, ubi similia principia in systema concreverunt *gallicanismi*. Hujus princeps fere auctor est Richer (1611), collegii sorbonici syndicus, donec ejusdem collegii decreto ob errores suos hoc loco amotus est. Ejus systema damnatum est (a. 1612) a provinciali *synodo parisiensi*; postea (a. 1613) pluribus decretis *sacrae congregationis indicis* sub Paulo V. — Erroribus eisdem deinceps adhaerebat Nic. Hontheim, vulgo Febronius, auxiliaris episcopus trevirensis, qui doctrinas gallicanas in Germania pervulgavit et fautorem invenit Josephum secundum imperatorem; cf. Tarquini *l. c. p. 103 sqq.* Ceterum simili errore omnis fere legislatio civilis moderna jam infecta est.

4. Cum systemate adversariorum tres termini connectuntur: a) „*Placetum regium*“, sive decretum principis, quo constitutiones apostolicae et alia documenta ecclesiastica ipsaeque episcoporum pastorales litterae in vulgus edi et servari permittuntur, eo sensu ut absque tali decreto publicari nequeant. — Intellegitur deinde eodem termino etiam facultas gubernio civili attributa, ordinationes ecclesiasticas praevis inspicendi et examinandi earumque promulgationem, prout visum fuerit, concedendi vel denegandi. — b) Idem fere valet alter terminus „*exequatur*“; eo quod permissio regia sicuti per vocabulum „*placet*“, ita etiam per vocem „*exequatur*“ indicari solebat. — c) „*Appellatio ab abusu*“ — quae adversus sententias ab ecclesia praesertim a rom. pontifice latas ad principes saeculares fit.

II. *Demonstratio.* — 1. Societas quae suprema est nec ratione finis alteri subordinatur, quaeque omnia media in semetipsa habet, perfecta est. *Atqui* ecclesia talis societas est. *Ergo* ecclesia perfecta societas est.

Minor probatur: a) Ecclesiam supremam esse, supra ostendimus. — Eadem manifesto ratione finis ab alia societate non pendet. Finis enim ecclesiae est sanctitas et salus hominis supernaturalis. *Atqui* hic finis totaliter distinguitur ab illo fine, quem societas civilis prosequitur, qui est felicitas temporalis; idem finis porro ex toto genere suo altioris ordinis est, et proinde tanquam pars in fine

societatis civilis contineri nequit. *Unde* ecclesia ratione finis *proxime* a societate civili prorsus independens est, *consequenter* etiam ab omni alia societate hujus mundi.

b) Ecclesia etiam omnia media necessaria ad finem suum assequendum in se habet. Media *nimirum* ad finem ecclesiae supernaturalem proseguendum his fere absolvuntur: α) sufficienti propositione regulae credendorum et agendorum; β) subministratione gratiae interioris ad credendum et operandum juxta eandem regulam; γ) suppletionem mediorum etiam externorum, quibus fideles ad eandem regulam exsequendam efficaciter applicentur.

Jam vero haec omnia Christus in ecclesiam suam contulit; *nam* α) ecclesiae in persona apostolorum repraesentatae Christus contulit plenissimam potestatem docendi totam doctrinam revelatam i. e. totam regulam tum credendorum tum agendorum, adjuncta etiam promissione jugis assistentiae seu infallibilitatis; β) Christus in suam ecclesiam contulit omnem gratiam supernaturalem necessariam ad observationem legis supernaturalis; haec gratia ecclesiae propria fit ratione sacramentorum, quorum administratio ecclesiae commissa est, tum etiam ratione vivificae conjunctionis ecclesiae cum capite Christo (*Jo 15, 5; 1 Cor 3, 6. 9; Eph 4, 11 sqq*). γ) Christus *denique* rectoribus ecclesiae potestatem contulit legislativam perfectam, non solum praeceptivam, sed etiam coactivam, qua media externa, quae ad finem ecclesiae conducere videntur, decernere valeant et qua eorundem mediorum executionem efficaciter urgere possint.

2. Argumentum simile hoc modo institui potest. Societates se habebunt eodem modo, quo earum potestates: *etenim* potestas ista principium agendi est in societate: si ergo ipsa independens est, tota societas independens erit. *Atqui* ecclesiae potestas plane independens est a quacunque alia potestate, etiam civili. *Ergo* et ipsa ecclesia societas erit plane independens et perfecta.

Minor illustratur: a) Ex verbis s. Scripturae, quibus Christus sacram potestatem instituit: „et tibi dabo claves regni coelorum; et quodcumque ligaveris super terram, erit

ligatum et in coelis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis“; quibus addas, quae similia leguntur *Mt 18, 18*. His verbis per Christum ipsum magistratibus in ecclesia constitutis plena et amplissima potestas fit et ea, quae a solo Deo dependeat. *Atqui* talis potestas perfecta est et plane independens a quacunque potestate vel auctoritate aliena. *Ergo* et ecclesia ratione potestatis suae societas erit autonoma, independens, perfecta.

a) Manifesto ecclesia accepit potestatem plenam; utpote cui dicatur: „quodcumque ligaveris... quodcumque solveris, erit solutum“. Hoc „quodcumque“ vero amplissime patet proxime quoad finem ecclesiae proprium, ideo etiam quoad media ad hunc finem necessaria.

β) Ecclesia accepit etiam potestatem a solo Deo dependentem; dicitur *enim*: „quodcumque ligaveris... solveris, erit ligatum... solutum et in coelis“ i. e. habebit valorem coram Deo, qui alienae potestati obnoxius non est.

b) Quod Christus instituit, hoc ab apostolis ad praxim deductum est. Sic ipsi leges ferunt *Act 15, 28—41*; *1 Cor 7*; ita iudices agunt et poenas inferunt *ib. 5, 1 sqq*; haec omnia *vero* potestate exequentur prorsus autonoma et independente. Cf. et *Act 4, 19*; *5, 29*.

c) Ceterum facile intellegitur ratio convenientiae, ob quam Christus ecclesiam suam ut societatem perfectam instituere, neque eam societati civili submittere voluerit. Actum *enim* esset de unitate ecclesiae, si ipsa tot tam diversis, tam variantibus potestatibus civilibus obnoxia reddita esset, quae saepe ne christianae quidem sunt, sed infideles, haereticae, inimicae.

3. Traditionis suffragium largius evolvit Straub *n. 1079—86*. Ex quibus pauca huc proferamus. Jam Constantinum alloquitur Hosius: „Ne te rebus misceas ecclesiasticis, neu nobis his de rebus praecepta mandes: sed a nobis potius haec ediscas. Tibi Deus imperium tradidit, nobis ecclesiastica concredidit“ (apud Athanasium *hist. arian. n. 44*). Et ipse Athanasius: „Si illud episcoporum decretum est, quid illud attinet ad imperatorem? sin imperatoriae minae sunt, quid opus hominibus nuncupatis episcopis? Quandonam a saeculo res huiusmodi audita est? quandonam ecclesiae decretum ab imperatore accepit auc-

toritatem, aut pro decreto illud habitum est? Multae antehac synodi coactae sunt, multa prodierunt ecclesiae decreta; sed numquam patres res hujusmodi imperatori suasere, nunquam imperator ecclesiastica curiose perquisivit (*hist. arian. n. 52*).

a) Nervose rem defendit Ambrosius *ad Valentinianum II* scribens: „Quando audisti, clementissime imperator, in causa fidei laicos de episcopo judicasse? Ita ergo quadam adulatione curvamus, ut sacerdotalis juris simus immemores, et quod Deus donavit mihi, hoc ipse aliis putem esse credendum? Si docendus est episcopus a laico, quid sequetur? Laicus ergo disputet, et episcopus audiat, episcopus discat a laico! At certe si vel Scripturarum seriem divinarum vel vetera tempora retractemus, quis est qui abnuat in causa fidei, in causa, inquam, fidei episcopos solere de imperatoribus christianis, non imperatores de episcopis judicare“ (*ep. 21 n. 4*); cf. etiam ejusdem *ep. 20, 8. 19*; vel *serm. contra Auxentium n. 35 sq.* Cf. quae supra *p. 517 sq* de superioritate ecclesiae allegata sunt.

b) Idem sibi reclamant ipsi pontifices; ita v. g. Gelasius: „Si quantum ad religionem pertinet, non nisi apostolicae sedi juxta canones debetur summa judicii totius; si quantum ad saeculi potestatem, illa a pontificibus et praecipue a beati Petri vicario debet cognosci, quae divina sunt, non ipsa eadem judicare. Nec sibi hoc quisquam potentissimus saeculi, qui tamen christianus est, vindicare praesumit, nisi religionem forsitan persequens“ (*ep. 4 sive commonit. ad Faustum*). — Item Nicolaus I in *ep. ad imper. Michaellem; D. 269*.

c) Sed et imperatores olim non dissentiebant, ut Constantinus M. qui ad episcopos in concilio nicaeno haec verba protulit: „Deus vos constituit sacerdotes, et potestatem vobis dedit de nobis quoque judicandi, et ideo nos a vobis recte judicamur; vos autem non potestis ab hominibus judicari... Vos enim nobis a Deo dati estis dii, et conveniens non est, ut homo judicet deos“ (*apud Rufinum hist. eccl. I 2*). — Simile nobis de Gratiano et Valentiniano II testatur synodus romana sub Damaso I habita a. 380 (*M 13, 577 sq*), et Honorius imperator Arcadium ipse monet: „Quis in facinore tam cruento Dei omnipotentis non timeret offensam, ... cum et si quid de causa religionis inter antistites ageretur, episcopale oportuerit judicium; ad illos enim divinarum rerum interpretatio, ad nos religionis spectat obsequium“ (*inter epp. Chrysostomi; M 52, 539 sq*). — Cf. et sollemnem Valentiniani III declarationem inter *epp. Leonis M. 11; M 54, 637 sq*.

Est igitur ecclesia „societas et genere et jure perfecta, cum adjuncta ad incolumitatem actionemque suam necessaria, volun-

tate beneficioque conditoris sui, omnia in se et per se ipsa possideat" (Leo XIII *encycl. Immortale Dei d. 1. Nov. 1885*).

Articulus II.

De habitu inter ecclesiam et societatem civilem.

Ecclesia societas perfecta est: societas civilis in suo ordine pariter perfecta est; si comparatur status civilis et ecclesia, ecclesia certe ex fine et ordine suo statu sublimior est et ab eo distinguitur. Neque tamen separandae sunt istae societates; id quod damnavit Pius IX *prop. 53 syllabi*: „Ecclesia a statu statusque ab ecclesia est sejungendus“; id quod et simpliciter impossibile est. Conveniunt *enim* in una eademque materia: unum et idem genus humanum, quod in variis societatibus civilibus colligitur, etiam ad ecclesiam convocatur.

Jam quaestio exoritur de mutua inter utramque societatem relatione; de qua re tamen, quia accuratior sermo ad juris canonici consultos pertinet, nos brevissime agemus.

I. Quod ontologicam habitudinem attinet, *tum* ecclesia statum multum juvat in attingendo fine sibi proprio, *tum* etiam status, si bene est ordinatus, multum conferre potest ad ecclesiae prosperitatem.

„Etenim, ita Leo XIII *l. c.*, sicut hominum intellegentia, si cum fide christiana conveniat, multum nobilitatur multoque evadit ad vitandos ac repellendos errores munitior, vicissimque fides non parum praesidii ab intellegentia mutuatur: sic pariter, si cum sacra ecclesiae potestate civilis auctoritas amice congruat, magna utrique necesse est fiat utilitatis accessio. Alterius enim amplificatur dignitas et, religione praeunte, numquam non erit justum imperium; alteri vero adjumenta tutelae et defensionis in publicum fidelium bonum suppeditantur.“

II. De juridica relatione inter utramque societatem. — Qua in re ab initio distinguas: Societas civilis est aut societas infidelium, qui nunquam baptismum receperunt, aut haereticorum vel schismaticorum, qui baptismo recepto separati vivunt ab ecclesia Christi vera, aut catholicorum, qui baptismo suscepto

ecclesiae subjecti manent. De singulis non prorsus idem dicendum est.

1. Infidelium societates actu nullo modo sunt de ecclesia Christi neque ei immediate vel directe submittuntur. Attamen ut objective verum omnino tenendum est, ecclesiam jus et officium habere etiam inter easdem evangelium Christi annuntiandi, quamquam media coactiva ibi adhibere nequeat. Missionarii igitur catholici, licet invitis et vetantibus potestatibus ethnicis, fines earum intrare ibique evangelium annuntiare possunt. Huic fidei praedicationi potestates saeculares cum injuria se opponunt; imo et ipsis potius obligatio incumbit se ecclesiae adjungendi. — Hae normae valent vi legis naturalis et divinae; ab ipsis observandis inculpabilis tantum ignorantia principes ethnicos excusare potest.

2. Quod attinet societatem civilem baptizatorum, *per se re in abstracto considerata*, utraque societas et status et ecclesia perfecta societas est: quare etiam in ordine proprii finis utraque per se independens est, et juris aequalis.

Attamen *re in concreto considerata*, maxime ex respectu ad utriusque finem, subito apparet istam aequalitatem non unam subire modificationem; imo merito tenetur, potestatem principum christianorum potestati ecclesiae tum negative tum etiam positive subordinari, subordinatione non quidem directa, sed indirecta tantum.

a) Societas civilis, quamvis sub propria sua ratione perfecta, tamen absoluta non est. Et ipsa *nimirum* in omnibus suis studiis subjacet legibus et ordinationibus divinis, et ideo ipsa societas civilis leges divinas tum naturales tum positivas neglegere non debet; hae leges vero custodiae ecclesiae traditae sunt. — Quare status exercitium sacrae potestatis ecclesiae, cum sollicita est de legibus sive naturalibus sive positivis tradendis et inculcandis, certe impedire nequit (*subordinatio negativa*). Imo in his, quae spectant aeternam hominum salutem, status *etiam positive* subordinatur, quatenus et ipsa officiorum suorum authenticam interpretationem ab ecclesia factam admittere et data opportunitate secundum placitum sacrae potestatis officia sua conferre debet ad finem ultimum sub-

ditorum suorum i. e. ad finem ecclesiae proprium obtinendum. Ideo potestatem sacram ecclesiae auxilio et praesidio juvare, ordinis religiosi violatores legibus et poenis cohibere, aliisve modis dispositionibus sacrae potestatis pro ecclesiae indigentia obsecundare omnino debet.

Ratio et hujus rei manifesta est: Potestas *nimirum* etiam socialis divinitus instituta non est neque volita, nisi in bonum hominis; omnia vero bona hominis bono hominum ultimo et supremo ab ecclesia curando instar medii inservire debent; ergo et potestas civilis sic ultimo hominis bono pro placito ecclesiae se subordinare debet.

b) Societas civilis per se nullatenus subordinata est, et sui juris et independens manet in rebus pure temporalibus sub respectu finis temporalis, in quibus proprius ejus finis se continet et absolvitur. *Attamen* accidere potest, ut ejusmodi res temporales relationem admittant ad fines spirituales vel ut una eademque res sub intentione finis utriusque societatis cadat, idque *aut per se* (*matrimonium, educatio puerorum etc.*), *aut ex contingente facto* sive *per accidens* (*bona ecclesiastica temporalia*). In his fieri potest, ut utraque societas finem suum assequi velit sub diversa, imo sub contraria ratione, ita ut collisio exurgat.

Patet iterum, quod in ejusmodi casu societas civilis cedere, imo se subordinare debet ecclesiae, quamvis de re agatur, quae sub uno respectu ad ejus provinciam pertineat. Cum *enim* finis ecclesiae longe superior sit fini societatis civilis et id, quod superius est, natura sua praeponderare debeat ei, quod est inferius, societas quae inferius bonum curat, cedit ecclesiae idque *per se* in rebus per se mixtis, *per accidens* in iis, quae ex contingente facto relationem assumunt spirituales.

c) In his omnibus vero non loquimur de subordinatione nisi indirecta; societas enim civilis ecclesiae non subordinatur in ratione sui proprii finis, sed ratione finis praestantioris, qui aut solus urget (*quoad leges divinas vel ecclesiasticas ad ultimum finem hominis spectantes*) aut saltem praevalet (*in rebus mixtis*). Ex vi *nimirum* superioris legis in ejusmodi casibus materia, quamvis de se temporalis, ad partes spirituales trahitur et societatis inferioris quasi-dominio subtrahitur, et sic indirecte ex fine ejus excidit.

Ipsam principium, unde tota haec consideratio procedit Leo XIII in *lit. encycl. d. 1. Nov. 1885* exposuit: „Civilem igitur societatem communi utilitati natam in tuenda prosperitate reipublicae necesse est sic consulere civibus, ut obtinendo adipiscendoque summo illi atque incommutabili bono, quod sponte appetunt, non modo nihil importet unquam incommodi, sed omnes quascunque possit opportunitates adferat. Quarum praecipua est, ut detur opera religioni

sancte inviolateque servandae, cujus officia hominem Deo conjungunt⁶; cf. et Gregorium M. *ad Mauritium ep.* 2, 65.

3. Idem quod de societatibus civilibus catholicorum hucusque diximus, *per se* repetendum est de societatibus haereticorum vel schismaticorum. Hi *enim* quamvis membra ecclesiae *per se* non sint, propter baptismum tamen ad ecclesiam catholicam pertinent ut subditi. Unde *per se* ecclesia in hujusmodi societates tanquam in subditos animadvertere potest, et leges quas fert *per se* etiam pro illis valent; quemadmodum v. g. nonnullae leges concilii tridentini circa matrimonium latae pro haereticis quoque valent, eorumque matrimonia invalida reddunt, nisi forte aliter provisum est per eandem ecclesiam; cf. *CIC cn.* 87.

Corollaria: 1. Merito igitur proscribitur doctrina regalarum, qui actus potestatis ecclesiasticae suspendunt, donec regium *Placet* vel *Exequatur* iis accesserit. Repugnat *nimirum* talis doctrina dignitati ecclesiae, qua est societas perfecta, plane independens et omnibus aliis societatibus superior. Tali enim societati, praesertim cum sit perfectissima et omnium suprema, jus competit, ut cum subditis suis ita communicet, ut nemo commercium istud impedire valeat. Et hoc maxime de summo pontifice valet, cujus potestas in ecclesia universalis et immediata, plena et suprema sit.

Huc referas propositiones a Pio IX in syllabo damnatas n. 49: „Civilis auctoritas potest impedire, quominus sacrorum antistites et fideles populi cum romano pontifice libere ac mutuo communicent⁶; et praeter *prop.* 20 maxime *prop.* 41: „Civili potestati vel ab infideli imperante exercitae competit potestas indirecta negativa in sacra; eidem proinde competit, nedum jus quod vocant *exequatur*, sed etiam jus appellationis, quam nuncupant ab abusu.“

Largius rem idem pontifex reprobatur in *encycl. Quanta cura*. Eandem doctrinam peremptorie condemnat conc. vaticanum docens: „Porro ex suprema illa romani pontificis potestate gubernandi universam ecclesiam jus eidem esse consequitur, in hujus sui muneris exercitio libere communicandi cum pastoribus et gregibus totius ecclesiae, ut iidem ab ipso in via salutis doceri ac regi possint. Quare damnamus et reprobamus illorum sententias, qui hanc supremi capitis cum pastoribus et gregibus communicationem licite impediri posse dicunt, aut eandem reddunt saeculari potestati obnoxiam, ita ut contendunt, quae ab apostolica sede vel ejus auctoritate ad regimen ecclesiae constituuntur, vim ac valorem non habere, nisi potestatis saecularis placito confirmantur“ (*s. 4. c. 3*).

Eadem ratione appellatio, quam dicunt *ab abusu*, reprobanda esse intellegitur. Per hanc *enim* iudices ecclesiastici in ipso munere suo exercendo potestati civili submitterentur; id quod iterum cum ratione ecclesiae repugnat, qua est societas perfecta eaque suprema; neque enim a superiore ad inferiorem potestatem appellatio fieri potest. — Ejusmodi abusus potestatis saecularis iam reprobatus est per *cn. 12* synodi antiochenae a. 341 habitae (*H I 597 sqq*); huc pertinet et excommunicatio in bulla *Coenae Domini* sub *n. 13* lata, et *prop. syllabi 41* modo citata. Cf. Palmieri *th. 23*.

II. Cum ecclesiae peculiare munus sit, doctrinam sacram inter homines propagandi, immediate evidens est, quod ipsa pro hoc fine scholas instituere potest sibi proprias et ab ipsa sola dirigendas. *Insuper* jus saltem indirectum habet in scholas reliquas ab ipsa societate civili institutas, quo providere possit, ne institutio religiosa juventutis christianae detrimentum capiat; cf. supra *pg. 313*.

Huc referas *prop. syllabi 33*: „Non pertinet unice ad ecclesiasticam jurisdictionis potestatem proprio ac nativo jure dirigere theologicarum rerum doctrinam“, vel *prop. 46*: „Imo in ipsis clericorum seminariis methodus studiorum adhibenda civili auctoritati subjicitur“; et praeter *prop. 45* et *47*, *propos. 48*: „Catholicis viris probari potest ea juventutis instituendae ratio, quae sit a catholica fide et ab ecclesiae potestate sejuncta, quaeque rerum dumtaxat naturalium scientiam ac terrenae socialis vitae fines tantummodo vel saltem primario spectet“. Huc referas etiam, quae Leo XIII exponit in *encycl. Nobilissima* d. 8. Febr. 1884, in *encycl. Humanum genus* d. 20. Apr. 1884, in *encycl. Quod multum* d. 22. Aug. 1886. — Cf. *ZfkTh. XIX (1895) 401 sqq*; Phil. Hergenröther-Hollweck *Lehrb. d. k. Kirchenrechts n. 790 sq*; Wernz *Ius decretal. III² n. 68 sqq*.

III. Simile jus plane perfectum et independens ecclesiae competit in instituta omnia religiosa. Haec enim ab ipso Domino fidelibus vehementer commendata, fini ecclesiae directe inserviunt; quare et ejusdem potestati et jurisdictioni soli subiciuntur. Huc referas *propp. syllabi 52* et *53*.

IV. Est *denique* jus ecclesiae manifestum, quo bona temporalia, quibus tanquam mediis ad finem sibi propositum eget, acquirere, possidere et administrare valeat propriis et independentibus dispositionibus. Oppositos errores Pius IX profligavit in *propp. syllabi 26*: „Ecclesia non habet nativum ac legitimum jus acquirendi ac possidendi“; et *27*: „Sacri ecclesiae ministri ro-

manusque pontifex ab omni rerum temporalium cura ac dominio sunt omnino excludendi*. — Ceteroquin cf. Hergenröther. Hollweck *Lehrb. des k. Kirchenr.* n. 1019 sqq; Wernz *Jus decretal.* III² n. 133 sqq.

Articulus III.

Doctrina proposita contra exceptiones firmatur.

1. Praecipua difficultas contra dignitatem ecclesiae qua est societas perfecta inde petitur, quod ipsa non habeat sufficientia media ad finem suum proseguendum.

1. Ad rationem *nimirum* perfectae societatis non sufficit, ut ecclesia per se habeat sufficientia media quibus fideles in finem proprium salutis ordinet, sed insuper requiritur, ut tendentiam in finem propositum efficaciter evincat et ut etiam omnia externa obstacula possit repellere, quibus tendentia in praedictos fines impediatur. *Atqui* ad hoc ecclesia ex sese minime sufficit, sed pendet a societate civili. *Num* sine societatis civilis auxilio non potest *primo* adigere contumaces ad observantiam legum suarum; *secundo* non potest impedire disseminationem doctrinarum inimicarum, quibus homines avertuntur a vera fide; *tertio* non potest se defendere contra assultus et persecutiones potestatis civilis inimicae.

Ex iis, quae supra de potestate ecclesiae coercitiva et nunc de relatione ecclesiae ad societatem civilem diximus, facile invenias aptum responsum. Nimirum *distinguas principium*: Ea societas est incompleta et imperfecta, in qua deest simpliciter potestas coactiva *cc.* in qua deest solum exercitium hujus potestatis *subd.*: si hoc exercitium deest per se *cc.* si deest tantum per accidens *ng.* — Similiter *distingues assumptam*: In ecclesia deest per accidens, in certis circumstantiis, exercitium potestatis coercitivae *cc.* deest ipsa potestas coercitiva *subd.*: deest forsitan potestas ab ipsa formaliter adhibenda *tr.* deest potestas virtualiter ab ipsa exercenda *ng.* — Societas *nempe* ipsa civilis ecclesiae hac in re obnoxia est et ejusdem imperio obsecundare debet.

Ast certe contra ipsam societatem civilem eandem ecclesiam impugnantem se defendere non valebit! — *Attamen* et ipsa societas civilis in simili conditione inveniri potest, ut cum milites et custodes ordinis publici contra principem rebellant eique oboedire nolunt; nemo vero ob talem possibilitatem dicet, potestatem civilem dependere a militibus vel societatem civilem ex genere suo perfectam non esse. Sicut autem principi semper jus remanet oboedientiam a militibus etiam rebellibus exigendi, ita ecclesiae jus semper inhaeret obsequium a societate civili postulandi.

2. Sed ecce potestas ipsa coactiva natura sua ecclesiae ejusque fini repugnare videtur. *Etenim* finis ecclesiae est, ut fideles adducat ad salutem per opera meritoria. *Atqui* coactio opponitur merito, quemadmodum opponitur libertati quae requiritur ad meritum.

Resp.: Dist. minorem: Coactio vel potius necessitas interna opponitur ei libertati, quae requiritur ad meritum *cc.* coactio externa opponitur ei libertati quae necessaria sit pro actu meritorio *subd.:* si libertas interna sub coactione externa salva manet *ng.* si etiam haec interna tollitur *cc.* et *ng. suppositum.*

Ecclesia *nimirum* ideo poenis temporalibus et corporalibus invitos punit, ut eos ad officia sua diligentius considerata moveat et ita ad liberam oboedientiam demum impellat; sic vero coactio ab ecclesia adhibita libertatem non destruit, sed potius ad rectum ejusdem usum inducit. — Potest vel sic accidere, ut veram oboedientiam non evincat; qua in re insuper notandum erit, ecclesiam ut alias societates in puniendo finem primarium prosequi tuitionem ordinis socialis, et ideo etiam tunc punire posse, si nulla emendatio ex parte hominis perversi speratur.

Neve dixeris, eiusmodi poenas externas proportionem non servare cum fine spirituali ecclesiae proprio; finis *enim* hic spiritualis, ut supra jam declaravimus, praecise in subjectis attingendus est, qui de materiali elemento participant, et haec per vim quoque materiale ad fines spirituales prosequendos commoveri efficaciter possunt, saltem indirecte.

3. *Dicunt:* ad societatem perfectam pertinet, ut habeat proprium sibi territorium; *atqui* ecclesia ejusmodi territorium proprium non habet. — *Resp.:* non habet territorium cum dominio pleno (id quod neque de societate civili dici potest) *tr.;* non habet territorium, in quod jus saltem usus seu servitutis habeat *ng.*

Atqui ne tale quidem territorium videtur ecclesiae competere; *etenim* ex hac parte omne territorium jam pertinet ad societatem civilem. *Atqui* repugnat ut duae societates in uno eodemque territorio sint.

Resp.: Verum quidem est, duas societates perfectas sub eodem fine servientes, vel quae plane inter se sint independentes et sine ulla subordinatione mutua existant, in eodem territorio simul consistere non posse. Sed ecclesia prorsus alium finem ac societas civilis prosequitur. Quare nullus per se conflictus inter eam et rempublicam oriri potest, nisi vitio hominum; et si nihilominus conflictus oritur, dissensus secundum principia supra exposita facile dissolvitur; in iis enim, quae religionem seu finem ecclesiae proprium spectant, potestas saecularis ecclesiae ut societati superiori se subordinare debet.

Eadem difficultas etiam hac forma proponitur: Status in statu repugnat. *Atqui* haberetur jam status in statu, si in eodem territorio ecclesia tanquam societas perfecta simul cum societate civili inveniretur; *ergo*. — *Resp. dist. majorem*: Status in statu repugnat, si uterque eundem finem independentem prosequitur (*formalis penetratio*) *cc.* si diversis finibus inserviunt (*materialis simultaneitas*) *subd.*: si agitur de finibus absolute oppositis *cc.* si agitur de finibus oppositis per accidens tantum *subd.*: si fines illi nullo modo subordinati sunt *tr.* si secundum certa principia subordinationem requirunt *ng.*

4. Ecclesia, *ajunt*, supponit ordinem socialem et societatem civilem, cujus et subsidiis naturalibus eget. *Ergo* ab ipsa civili societate dependet, neque perfecta est.

Resp.: a) Ecce et gratia supponit naturam, et anima corpus magna ex parte, et intellectus sensus, et rex eget militibus. *Tamen* neque rex subjectus est militibus, neque intellectus sensibus etc.; et ita neque ecclesia juridice dependet a societate naturali, quamvis supponat eam ejusque subsidiis hinc inde indigeat.

b) *In forma distingues anteced.*: Ecclesia communiter saltem supponit societatem civilem ordine temporis sive praesuppositionis *cc.* in ordine juridico *ng.* *Contrad. consequ.*: Ergo ecclesia a societate civili dependet dependentia juridica et subjectionis (i. e. *formali*) *ng.* dependentia, si vis, praesuppositionis (sive *materiali*) *cc.* vel *subd.*: ut sit omnino ecclesia *ng.* ut melius sit *cc.*

5. Nonne societas civilis jus et ipsa habet, ut omnia media ad finem suum necessaria adhibere possit. *Atqui* inter haec

media invenitur religio et cultus divinus (sine quibus impossibile est, ut efficaciter inculcetur reverentia erga leges). *Ergo* societas civilis et ipsa jam ea ordinare potest, quae ad religionem spectant; et ecclesia in iis, quae proprium ejusdem finem spectant, societati civili subordinata apparet.

Resp.: Dist. maj.: Societas civ. jus habet media omnia adhibendi fini suo proportionata *cc.* etiam media, quae hanc proportionem excedant *ng.* vel *subd.:* jus habet ejusmodi media adhibendi per se et directe *ng.* adhibendi indirecte, eo quod se subordinat ecclesiae, ad quam directe media ista pertinent *cc.*

Inst.: Ast si hoc est verum: ergo principes, cum ad ecclesiam convertuntur, jam aliquid juris amittunt, illud nimirum quod antea in res religiosas ipsi habuerunt! — *Resp.:* Principes saeculares per suam conversionem nihil amittunt, quod prius vere habuerunt: nam homines ad ordinem supernaturalem ab initio vocati sunt et in hoc ordine principes saeculi nihil unquam jurisdictionis possederunt.¹⁾ Ex contrario multa bona per suam conversionem tum ut homines tum ut principes assecuti sunt.

II. Ex historia vel fontibus positivis opponunt:

1. Principes saeculares saepe rebus ecclesiasticis se immiscebant, episcopis minime reclamantibus. — Qua in re animadvertit, quod imperatores saepe ex mandato ipsius ecclesiae negotiis ecclesiasticis se immiscebant, vel decreta ecclesiae suis legibus confirmabant; id quod omnino juste fieri semper poterat. Si vero propria sponte se ingerebant, id injuste utique et auctoritate ecclesiastica reluctante sibi arrogabant. Quodsi *denique* etiam accidit, ut episcopi siluerint vel et justo plus largiti sint, scimus non omnes eum animum invenire, ut potestatibus hujus saeculi vel proprio spiritui aulico fortiter resistent.

2. In specie proferunt verba Optati *de schism. donat. III 3* dicentis: „Non est respublica in ecclesia, sed ecclesia in republica est“. — *Ergo*, ita concludunt, ecclesia reipublicae, non respublica ecclesiae subjecta esse debet.

Resp.: Ex sensu Optati ecclesia in republica formaliter sumpta est i. e. in ipsa societate civili quatenus talis est *ng.* in republica materialiter magis considerata i. e. intra fines sive territorium imperii romani *tr.* vel *subd.:* et sic ab ea et tutelam et difficultates pati

¹⁾ Transmittamus hic quaestionem, quid sit de jure naturali hac in re tenendum; etenim sunt nonnulli auctores, qui sentiant etiam in statu naturae purae potestatem sacram publicam a potestate civili esse distinctam et separandam; cf. Straub II n. 1104.

potest *cc.* acsi pars ejus eaque inferior esset *ng.* Ideo pro imperio romano orandum etiam esse concludit, „ubi et sacerdotia sancta sunt et pudicitia et virginitas, quae in barbaris gentibus non sunt, et si essent, tuta esse non possent.“

3. Ex sacra Scriptura proferunt maxime *Mt 17, 24 sqq; Lc 12, 14; Jo 6, 15; Jo 19, 11*: „non haberes potestatem adversus me ullam, nisi datum tibi esset desuper“. Inde deducere volunt, quod ne ipse Christus quidem a potestate civili exemptus erat; ergo a fortiori ecclesia ab ipso instituta eidem potestati subjecta manebit. — *Attamen* in textibus illis communiter de habitudine Christi ad potestatem civilem sermo non est; ceteroquin neque ex non-usu Christi statim ipse defectus exemptionis deduci poterit. Cf. *Straub II n. 1099.*

Articulus IV.

De immunitate romani pontificis.

Audivimus, romanum pontificem suprema in ecclesia potestate spirituali praeditum esse: in rebus ecclesiasticis a nemine in hoc mundo judicari potest. Sed papa etiam ordine sociali cum reliquis hominibus naturaliter conjunctus manet; quaeritur nunc, utrum forsitan ut talis in temporalibus possit invenire superiorem, cui obnoxius maneat, an propter dignitatem spiritualem etiam in temporalibus plane exemptus considerari debeat a qualibet saeculari potestate. Aliis quaeritur de immunitate romani pontificis, cui quaestioni connectitur quaestio de principatu ejus civili.

1. *De immunitate papae.* — Haec immunitas intelligitur jus exemptionis a quavis civilis potestatis jurisdictione: hanc supremo pontifici competere, defendimus.

1. Jus perfectae immunitatis personalis romano pontifici competere, absque negotio ostenditur. — a) Inest romano pontifici vi ipsius primatus plena et perpetua libertas ad ecclesiam regendam ex animi et conscientiae arbitrio. *Atqui* tale jus consistere jam nequit, si ab omni externa jurisdictione non est plane exemptus. *Ergo* immunitas perfecta vi ipsius primatus pontifici competit.

Minor clara est. Et certe ejusmodi absoluta pontificis libertas evidenter laederetur, cum per potestatem saecularem in carcerem truderetur; ejus dignitas ad regendum vehementer laederetur, si poenis quibuscunque demum mularetur, id quod existimationi maxime officeret, qua Christi vicarius penes omnes fideles tamquam Christi vicarius gaudere debet etc. Cum submissione igitur sub externa jurisdictione libertas primatui necessaria componi nequit.

Quodsi ratio ista talis non est, ut, supposita institutione primatus, exemptio pontificis absolute et lege primaria jam exigeretur, certe secundo praecepto id postularetur, tanquam res ecclesiae utilissima et moraliter saltem necessaria. *Atqui* in his pontifex ex sua parte habet per divinum ecclesiae institutorem potestatem ligandi vel solvendi, quodcunque ad bonum ecclesiae regimen requiritur. *Ergo* et id legitime ordinare potest, ne legalis vis in ipsum unquam exerceatur. Is autem jure ipso divino exemptus est ab omni humana jurisdictione, qui vi muneris divinitus ipsi facti quamlibet potestatem coactivam valore et virtute destituere potest.

Merito Suarez: „Cum Deus, inquit, omnia sapientissime disponat, non est verisimile dedisse (pontifici) dignitatem et potestatem sine exemptione necessaria vel conveniente ad debitum usum talis potestatis. Quod autem talis dignitas talem exemptionem [in temporalibus causis ad personam pontificis pertinentibus] postulet, ostendi potest, *tum* quia minime decebat, ut supremum ecclesiae caput, cui omnes reges terrae subjici debent, ab eisdem judicari possit, cogi et puniri: *tum* quia perpetuum fuisset divisionum ac schismatum seminarium: *tum* etiam quia non possent pontifices debita libertate et auctoritate sua jurisdictione et potestate uti in reges et principes terrae, si alia via illis essent subjecti et ab eis possent in vincula conjici et puniri“ (*def. fidei cath. IV 4, 9*).

b) Idem et hac ratione illustratur: Vi juris canonici de facto saltem omnes clerici et praecipue romanus pontifex immunitate personali fruuntur, cujus juris auctor non est nisi ipse romanus pontifex, qui illud independentem a potestate civili ipse statuit (cf. *conc. trid. s. 25 c. 20 de reform.*). *Atqui* id honeste statuere non potuit, nisi ipse per se jam jure divino fuisset immunis; neque enim auctoritate propria se subtrahere potest a subjectione alteri debita. *Ergo* jure divino ratione muneris sui ista perfecta immunitate pontifex fruitur.

2. Quaeritur, num jus istud primatui sit plane essenziale, necessarium. — Absque dubio jus ipsum immunitatis primatui essenziale est: ex ipso enim primatu divinitus instituto necessario infertur.

Neque tamen hujus juris exercitium actuale romano pontifici similiter necessarium dici potest. Id quod ex facto ipso patet: „Primis enim ecclesiae saeculis non gaudebat exercitio hujus juris romanus pontifex, et tamen ecclesia stabat. Est *tamen* aliqua necessitas et ipsius exercitii ejusdem juris; nimirum ecclesia non tantum jus habet, ut sit, sed etiam ut bene sit, ut nempe perfecto modo suae naturae convenienti existat et regatur . . . Jam vero ut ecclesia bene sit, evidens est necesse esse, ut omnia ejus jura, inter quae sunt potissimum jura capitis sui, in actum deducantur; non enim frustra ea jura Deus contulit“ (Palmieri *th.* 24). Manifesto autem jura essent frustra sine usu.¹⁾

II. *De principatu civili romani pontificis.* — Ab immunitate romani pontificis ejus principatus civilis distinguitur; *etenim* etiam supposito quod papa nullum habeat principatum saecularem, ipse exemptus esse potest ab omni aliena jurisdictione. Addit vero principatus ad immunitatem personalem plenam autonomiam, quae inde habetur, quod pontifex dominator sit super proprium territorium.

1. Talis principatus vero ut pignus, si non absolute, tamen moraliter necessarium immunitati romani pontificis adjungatur oportet. Id quod et ipsum facile probatur.

a) *Ex natura rei:* inde quod, ut modo audivimus, ipsa immunitas romani pontificis, ne frustra sit, usum etiam accommodatum necessitate quadam sibi vindicat. — Solus *nimirum* ille usus immunitatis personalis pontificis plenus et ad finem proprium accommodatus erit, qui ex sese firmus et fidelibus omnibus probatus et certus est. *Atqui* talis non erit, nisi summus pontifex ab omni laica jurisdictione liberatus est ita, ut in proprio territorio ipse princeps quoque civilis conversetur. *Ergo* cum immunitate romanus pontifex civilem quoque principatum habeat oportet.

¹⁾ Quaeres hic, num etiam immunitas aliorum clericorum (*privilegium fori*) juris sit divini. Hoc probabilius negatur; haec immunitas enim a summo pontifice ordinata et statuta nonnisi juris ecclesiastici erit; quare ab ipso ex conventionem cum potestatibus civilibus etiam modificari potest. Est autem summopere conveniens ut saltem episcopi ab omni jurisdictione laicali eximantur; pro qua re suo modo instaurari poterunt rationes, quas supra protulimus pro immunitate ipsius romani pontificis.

Ad minorem: α) Pontifex, qui non ipse rex in proprio territorio sit, potestati saltem physicae principis illius obnoxius existit, in cuius territorio degat; atque sic spectata inclinatione, qua homines ad extendendam semper dominationem suam feruntur, independentia pontificis perpetuo periculo exposita est, quod periculum etiam proximum evadit, quotiescunque principi saeculari aliquid minus gratum vi sacrae potestatis injungendum erit. *Quare* licet immunitas sine civili principatu per se consistere possit, facto tamen ipso pontifex, principatu temporali destitutus, necessitate quadam morali alterius civili jurisdictioni subicitur et inter illius subditos morali aestimatione connumeratur, vel exemptionem actualem per modum solius privilegii cuiusdam a principe concessi obtinebit.

β) Iterum quamvis pontifex in suis dispositionibus libere processerit, libertas ejus ejusque dispositiones semper multis forent suspectae, praesertim aliarum nationum politicis: qui inde etiam ansam sumerent fiduciam pontifici debitam detrectandi et contra ejus mandata sub praetextu se muniendi, quod necessaria independentia ei defuerit.

b) Utrumque ex historia comprobatur: α) Positive eo, quod ubi primum ecclesiae pax a Constantino reddita est, romanus pontifex immunitatem actualem nactus est, cui mox principatus adjectus est a. 800, postquam longe ante de facto saltem ducatum romanum obtinuit; cf. Marx *Lehrb. d. Kirchengesch.* § 58.

β) Sed et negative rem nostram historia confirmat eo, quod numquam istae praerogativae pontificis violatae sunt nisi cum summo detrimento ecclesiae. Hoc intellegere licet ex iis, quae facta sunt sub Justiniano cum Vigilio, vel ex iis, quae exunte saeculo IX et saeculo X acciderunt, cum primatus factionibus quibusdam romanis obnoxius erat, vel ex iis, quae tempore exilii avinionensis pontifices experti sunt, cum de facto gallorum regibus justo plus traditi, aliorum amiserunt reverentiam et aestimationem.

c) Nostra argumenta ab ipsis pontificibus non semel adsumpta et exculpta sunt; ita a Pio IX, qui cum in multis allocutionibus ea inculcaverit, iterum eadem brevissime comprehendit *allocutione habita d. 9. Jun. 1862* hisce verbis: „Juvat commemorare miram prorsus consensionem, qua vos ipsi una cum aliis universi catholici orbis sacrorum antistitibus nunquam intermisistis docere, hunc civilem sanctae sedis principatum romano pontifici fuisse singulari divinae providentiae consilio datum illumque necessarium esse, ut idem romanus pontifex nulli unquam principi aut civili potestati subjectus supremam universi dominici gregis pascendi regendique potestatem auctoritatemque ab ipso

Christo Domino divinitus acceptam per universam ecclesiam plenissima libertate exercere ac majori ejusdem ecclesiae et fidelium bono, utilitati et indigentis consulere possit. — Cui allocutioni antistites numero 265 Romae tunc praesentes assentiunt hisce expressis verbis: „Civilem sanctae sedis principatum ceu quiddam necessarium ac providente Deo manifeste institutum agnoscimus, nec declarare dubitamus, in praesenti rerum humanarum statu ipsum hunc principatum civilem pro bono ac libero ecclesiae animarumve regimine omnino requiri. Oportebat sane totius ecclesiae caput romanum pontificem nulli principi esse subjectum, imo nullius hospitem; sed in proprio dominio ac regno sedentem suimet juris esse et in nobili, tranquilla et alma libertate catholicam fidem tueri ac propugnare totamque regere ac gubernare christianam rempublicam“ (CL VI 884). Eidem declarationi *dein* reliqui episcopi missis litteris accesserunt; unde necessitas civilis principatus romani pontificis communi omnium episcoporum suffragio vindicatur (CL VI 890).

Eandem rem et successores Pii IX semper inculcabant: ita Leo XIII maxime in encycl. *Inscrutabili d. 21. April. 1878* et iterum in litteris *ad cardinales gall. d. 3. Maii 1892*. — Similiter et Pius X in *allocut. consistor. d. 9. Nov. 1903*; Benedictus XV *lit. encycl. d. 1. Nov. 1914 versus finem*.

2. *Estne igitur haec res de fide definita?* — Jus ipsum immunitatis ad veritates revelatas pertinere videtur, cum hoc jus ex ipso primatu divinitus instituto necessario et connaturaliter per simplicem analysin inferatur. — Cum hoc jure principatus civilis non ita necessario cohaeret, ut sine ipso aut ecclesia aut ipse primatus quoad essentiam consistere nequeat, tamen ita, ut status vel perfectio ecclesiae ejusque supremae potestatis sit integra. Sic necessitas ipsius principatus civilis cum ipso primatu non quidem immediate habetur, attamen eidem arcte cohaeret et inter veritates cum dogmate connexas merito recensetur. Has res magisterium ecclesiae infallibiliter quidem declarare potest; ipsae tamen ad res fide divina credendas non pertinent: cf. quae supra disputavimus p. 419. Quare, ut ex dictis patet, necessitas principatus civilis pro statu ecclesiae integro per infallibilem ecclesiae sententiam quidem proposita est, non tamen ut dogma fidei divinae. Cf. Straub n. 1140 sq.

Hac occasione theologi etiam quaerunt, utrum romanus pontifex hoc jure valide cedere possit; de qua quaestione cf. Straub l. c. n. 1142 sqq.

3. *Objectiones:* a) Inde quod primatus per tempora etiam sine principatu civili exstiterit, sequitur quidem, quod is sine ejusmodi principatu utcumque existere possit, non vero quod integre

et condigno modo existat. — *Neque* ex abusu hujus principatus saecularis, per nonnullos pontifices facto, quidquam contra ipsam institutionem in genere apte deducitur, quin eo ipso omnem principatum saecularem reprehenderis; neque nos quaerimus, utrum hic vel ille pontifex principatu bene ut oportuit usus sit, sed quid re et utilitate ecclesiae in genere considerata tenendum sit.

b) Estne nunc opportunum, quod ipse pontifex et ejus filii catholici hunc principatum pergunt usque reclamare; videtur hoc sub praesentibus circumstantiis prorsus inutiliter fieri ideoque melius omitti. — Ejusmodi *tamen* continua repetitio inutilis dici nequit; magnopere enim ejusmodi perpetua postulatio confert, ne veritas hac in re tenenda oblivioni tradatur et ut catholici ex sua parte faciant, ut romanus pontifex demum debito modo indemnus reddatur.

c) Tantum denique abest, ut Italia ipsa rebus apte compositis detrimentum ullum capiat, ut potius summa commoda inde hauriat; quidquid enim haec terra per saecula sibi servaverit prosperitatis, sedi apostolicae debet.

Caput III.

De necessitate ecclesiae.

Inveniuntur hodie multi (*indifferentistae*), qui contendunt, nihil interesse in ordine ad salutem consequendam, cui demum religioni aliquis sit addictus, vel qui simpliciter omnes omnino societates religiosas eodem dignitatis loco habeant i. e. omnes flocci faciant.¹⁾ Huic vanae opinioni vetus illud celeberrimum axioma opponimus: „Extra ecclesiam non est salus“. Accuratus statuimus propositionem hanc: Ecclesia Christi ita est necessaria, ut, qui hinc decedentes in ea nullo modo inveniantur, salutem nequeant obtinere aeternam.

§ 1. De ipsa necessitate.

1. *Declaratio.* — Veritas, quam statuimus, in genere de aliqua necessitate intellecta, dogma est fidei, quod inde ab

¹⁾ Cf. *Acta conc. vatic., CL VII* 588—594 et harum institutionum theol. fund. vol. I 255 sqq.

antiquis temporibus ab ecclesia continuo est proclamatum et inculcatum. Jam conc. cirtense in *ep. synodica* a. 412 rem ita enuntiat: „Quisquis ab hac catholica ecclesia fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se vivere existimat, hoc solo scelere quod a Christi unitate disjunctus est, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum“ (*inter epp. s. Augustini ep. 141*). Majore deinde auctoritate idem declarat conc. lateran IV in cap. „*Firmiter*“: „Una est fidelium universalis ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur“; similiter etiam Innocentius III in professione waldensibus praescripta. Idem inculcant Eugenius IV in decreto pro jacobitis, Gregorius XVI in brevi d. 27 maii 1832 *ad episc. Bavariae de matrimoniis mixtis* et in instructione ad eosdem d. 12 sept. 1834, et saepius Pius IX, praesertim in encycl. d. 10. Aug. 1863 (*D 1677*).¹⁾ — Tamen debes rem rite intellegere; quare praevertas.

1. *De notione necessitatis.* — Duplex distinguitur necessitas, *una* *medii*, *altera* *praecepti*. Necessarium necessitate *medii* id dicitur, quod per modum rei requiritur ad finem obtinendum, quo igitur vel inculpabiliter omisso finis obtineri nequit, eo quod nexum ordinis ontologici sive causae unicae sive conditionis necessariae ad finem obtinendum habet. Haec necessitas *medii* potest adesse *aut* ex natura rei (*ciborum ad vitam conservandam*), *aut* ex positiva institutione (*absolutio studii academici ad suscipiendum certum magistratum*). — Necessarium necessitate *praecepti* illud dicitur, quod ut actio ob nexum moralem requiritur, quo igitur non servato culpa aliqua admittitur, quae finis ultimi adeptionem impedit. Quidquid ergo hic a culpa sive a peccato excusat, ut defectus scientiae vel potentiae vel libertatis, ab ista *praecepti* necessitate pariter eximit.

Necessitas *medii* iterum est *aut* *stricte* *aut* *late* intellegenda. *Stricta* habetur, cum medium necessa-

¹⁾ De sensu protestantium cf. fratres Walenburch *de unit. fidei* c. 7, 18; Deby *die eine wahre Kirche* p. 297 sqq; Hettinger II § 4; Einig *contra Beyschlag* p. 11, 56; Straub I n. 368.

rium ita est unicum, ut ejus usus actualis nulla alia re suppleri possit; si igitur haec necessitas stricta adest, medio in re non adhibito, impossibile est, ut finis obtineatur. Haec necessitas maxime in iis invenitur, quae ex natura rei sine positiva institutione necessaria sunt (v. c. *gratia in ordine ad finem supernaturalem assequendum*). — Necessitas medii erit late dicta, cum medium per se necessarium in casu, quo actu adhiberi nequeat, per votum adplicari potest. Hic casus invenitur facile in iis, quae dicuntur necessaria ad salutem ex positiva institutione Dei; haec nimirum (quavis non omnia, ut fides, gratia sanctificans) cum re haberi non possunt, per votum i. e. per sincerum rei desiderium praestari possunt.

Ita etiam in re nostra conjunctio cum ecclesia ab adultis praestari potest aut re ipsa aut saltem voto. Quod votum iterum potest esse vel explicitum vel implicitum in alio actu. Et cum dicimus ecclesiam esse necessariam, jam tenemus quidem necessitatem medii, eamque tamen latius dictam, ex qua quis ipsi jungatur aut ipso actu aut, si facultas haec non habetur, saltem voto sive explicito sive implicito.¹⁾

¹⁾ Est autem clarum, quod si dicimus hanc conjunctionem cum ecclesia requiri saltem voto, eo ipso non defendimus tale votum ingrediendi in ecclesiam ex sese sufficere ad salutem obtinendam sine actu perfectiore, cui adnectatur. Votum ingrediendi ecclesiam requiritur, sed non sufficit, nisi sit conjunctum cum contritione vel caritate perfecta.

a) Si *porro* res dicitur necessaria necessitate medii latiore sensu intellecta, ita ut in casu impossibilitatis sufficiat votum, haec necessitas multum differt ab ea quae sit praecepti tantum. *Etenim* id, quod dicitur necessarium ex praecepto, semper est actio ponenda ab eo, cui praeceptum est impositum, et est necessarium tantum ex praecepto et requiritur tantum ad impedimentum salutis detinendum vel ad salutem remote adducendam, numquam vero est causa directa salutis. Res autem necessaria necessitate medii est aliquid per se objectivum, res ab eo recipienda sive adhibenda cui dicitur necessaria, causa stricte dicta saltem instrumentalis gratiae. — *Quaesireris*: fides, necessaria utique etiam necessitate medii, estne res? *Resp.*: Fides ipsa ut actus in se ad salutem non sufficit, sed pertinet ad ea, quibus ipsa res necessaria adhibetur sive arripitur; ita fides ut actus reductive ad necessitatem medii pertinet. Fides vero objective sumpta utique est res, ut ipsa ecclesia.

b) Ex eo *deinde*, quod votum quoque rei sufficere potest in quibusdam adjunctis, non sequitur, quod ipsa haec res non sit medium

2. Videtur dogma nostrum durum esse ideoque Deo non adeo dignum: eo quod salutem hominum obnoxiam reddat conditioni, de cuius existentia multi homines ne suspicionem quidem habeant, quam alii, tot parvuli in infidelitate decedentes, simpliciter adimplere nequeant. — Qua in re animadvertas:

a) Durities ista jam multum imminuitur ex iis, quae modo distinximus de adplicatione medii, quae etiam voto fieri possit; votum vero seu desiderium istud pro nemine adulto impossibile est. Hoc enim in firma animi dispositione continetur, qua quis omnia adimplere statuit, quae Deus ad salutem assequendam ordinavit; in hoc enim proposito generali, omnibus hominibus per communem gratiam possibili et, si vere velint salvi fieri, certe necessario, implicite laet et illud speciale propositum seu votum veram ecclesiam ingrediendi, simulatque illa certo cognita sit. Hoc votum etiam illis possibile est, qui veram ecclesiam nondum cognoverint, cum et ipsi in genere velle possint, quod creator eorum praecipit et vult.

Quare adulti, si pereunt, certe pereunt, quia ob propriam culpam vel negligentiam hoc salutis medio destituti inveniuntur. Cf. Pii IX *lit. enc. d. 10. aug. 1863 (D. 1519)*; de Lugo *de virt. fidei disp. 12 s. 3 n. 36*.

b) Ast inter eos, qui extra ecclesiam constituti e vita decedunt, infantes quoque multi reperiuntur, qui vel ipsius desiderii ecclesiae incapaces sine ulla propria culpa jam perirent, si ecclesia necessaria declaratur necessitate medii ad salutem. In his igitur durities dogmatis nostri plane vigere videtur.

Quoad hos attende! Hi infantes secundum sententiam longe communioem ad beatitudinem quandam ordinis naturalis perveniunt; et sola beatitudine supernaturali privantur. Quodsi vero Deus pro hac felicitate prorsus supernaturali et indebita assequenda ex parte hominis aliquam conditionem quamcunque demum praerequisiverit, hoc nemini durum videri debet, neque injustum;

unicum sive absolute necessarium: est medium unicum saltem primum. Neque alterum sive secundarium, i. e. votum, a Deo acceptatur nisi ea conditione, ut ordinem quandam vel subjectionem animi explicitam vel implicitam ad usum ipsius medii primarii referat: debet actus internus sive votum ita esse comparatus, ut virtute sibi insita, dummodo medium externum necessarium cognosceretur vel actu cogitaretur, ad illud explicitè volendum vel actu ponendum sponte se extenderet: „Quippe haec voluntas bona a Domino pro facto reputatur, manente sane obligatione medii exterioris dein pro opportunitate re ipsa suscipiendi“ (Straub *l. n. 347*). — *Aliis verbis*, ipsa res, quae dicitur necessaria, una semper est et absolute necessaria; usus tantum rei diversus esse potest, ast non pro lubitu, sed ita, ut usus unus necessariam habitudinem ad alterum inferat.

ergo neque durum erit, cum ut talem conditionem ingressum postulaverit in ecclesiam a Filio suo fundatam.

3. Nos statim ostendimus necessitatem ecclesiae, quae sit per modum medii; unde necessitas praecepti sponte consequitur. Quaecunque enim necessaria sunt necessitate medii ad salutem, sub poena amissionis hujus salutis etiam praescripta esse intelleguntur.

II. *Demonstratio.* — 1. Ad salutem aeternam consequendam omnibus hominibus necessitate medii necessarius est baptismus, qui ab infantibus re, ad adultis autem voto saltem implicito recipiendus est. — *Atqui* baptismus tanquam effectum formalem et immediatum vi ipsius ritus externi ideoque in signo priore ad gratiam et salutem experiendum etiam hunc habet, ut quis ad ecclesiam adgregetur. — *Ergo* hic ingressus in ecclesiam eodem modo ad salutem necessarius est ac ipse baptismus.¹⁾

Major aliunde constat, et ut lemma hic ponitur.

Patet ex *Jo* 3, 3. 5: „Amen, amen, dico tibi: nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei . . . Amen, amen, dico tibi: nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei“. Haec verba universaliter prolata necessitatem baptismi etiam pro parvulis vindicant; hi autem necessitatis tantum medii capaces sunt; ergo baptismus pro omnibus hominibus necessarius est necessitate medii.

Adulti quidem, cum optio sacramenti eis non datur, per actum contritionis vel caritatis perfectae sanctificari et salvari possunt, ut alibi ostenditur. Sed ut duae istae veritates de necessitate baptismi et sufficientia contritionis perfectae inter se concilientur, omnino retinendum est contritionem absque sacramento solum eatenus justificare, quatenus votum saltem sacramenti in se concludit (*conc. trid. s. 6 c. 4*).

Ad minorem: a) Baptismus ut ritus sacer et efficax consideratus inter effectus formales etiam hunc habet, ut ecclesiae aggreget. Certe ad januam formaliter pertinet, ut introitum praebet. *Atqui* baptismus directe „ipsa janua“

¹⁾ Abstrahamus hic prorsus a parvulis martyribus, qui nondum baptizati per martyrium salvantur (*Mc* 10, 39). — *Etenim* casus hic plane extraordinarius singulare suum privilegium habere potest, quod a communi loquendi modo neglegi poterit. *Insuper* cum cruenta passio horum parvulorum baptismo in genere aequivaleat, eidem baptismati aequivalere merito forsitan dicitur sub ea quoque ratione, sub qua baptismus est formaliter ingressus in ecclesiam seu aggregatio ad corpus Christi mysticum.

ecclesiae vocatur: ita ab Eugenio IV in *decreto pro armenis* dicente: „Primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum baptismum, quod vitae spiritualis janua est: per ipsum *enim* membra Christi ac de corpore effici-mur ecclesiae“. Similiter et conc. trid. declarat: „Constat certe, baptismi ministrum judicem esse non oportere, cum ecclesia in neminem iudicium exerceat, qui non prius in ipsam per baptismi januam fuerit ingressus. Quid enim mihi, inquit apostolus, de iis qui foris sunt iudicare? Secus est de domesticis fidei, quos Christus Dominus lavacro baptismatis sui corporis membra semel effecit“ (s. 14 c. 2 de poenit).

Huc referas etiam verba apostoli: „Etenim in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus . . .“ (1 Cor 12, 13); vel et illa quae leguntur in Act 2, 41: „Qui ergo receperunt sermonem Petri, baptizati sunt, et appositae sunt in die illa animae circiter tria millia.“

Insuper baptismus ecclesiae aggregat ratione characteris indelebilis, quem imprimit; hoc enim caractere homo baptizatus praecise ut ovis Christi pertinens ad ecclesiam signatur. Hunc characterem vero baptismus animae imprimit, licet baptizatus ob obicem gratiae salutis destitutus maneat; ergo in signo naturae priore ante gratiam; et ita impossibile est, ut aliquis ad salutem perveniat, quin prius ex baptismo in ecclesiam recipiatur.

Quemadmodum *igitur* baptismus ad salutem necessarius est necessitate medii, ita etiam illud necessarium erit, quod necessario cum baptismo cohaeret et ad ipsum formaliter consideratum pertinet: aggregatio ad ecclesiam.

b) Contra argumentum duplex exceptio fieri potest.

a) Baptismus non semper ecclesiae aggregat. *Ergo* haec aggregatio non est ejus effectus formalis vel necessarius. — Ita adulti¹⁾, cum v. g. per ministros sectarios baptizati falso coetui aggregantur, actu ecclesiae membra non fiunt.

¹⁾ De solis adultis hic sermo est, quia infantes usu rationis carentes, licet ab haereticis baptizati, ad ecclesiam pertinent ratione baptismatis, quemadmodum infantes baptizati catholicorum.

Resp. per exemplum. — Unde brachium humanum habet, ut sit humanum et de corpore hominis? Utique ab anima humana per modum causae formalis. Numquid ejusmodi brachium non potest abscindi vel separari ab anima? Utique; et deinde jam non erit de corpore, et tamen ab anima tanquam a causa formali rationem membri humani habet et retinet. Similiter sentias de ejusmodi baptizato: habet de se ratione baptismi, ut sit de corpore ecclesiae; quod actu non sit, est per accidens eo, quod ex voluntate humana interveniente quodammodo abscinditur.

Ast, *instabis*, in nostro casu res ad nullam omnino unionem cum corpore ecclesiae pervenit! — *Resp.*: Id inde fieri potest, quod ut quis fiat de ecclesia, praeter baptismum requiruntur etiam conditiones ordinis moralis, quae neglectae aggregationi praevertere eamque impedire possunt; nihilominus causa formalis neque in hoc casu est sine effectum, eo quod baptismus exigentiam saltem ponit vere realem, ut baptizatus sit de ecclesia.

β) Sed et alterum fieri potest: potest aliquis adultus per haereticos baptizari eorumque sectae aggregari et, cum bona fide sit, etiam salvari. *Atqui* hic salvatur, quin de ecclesia fiat. *Ergo* haec non est necessaria.

Resp.: Potest talis homo salvari; sed eo tantum, quod voto ad ecclesiam pertinet. Hoc votum autem ecclesiam ingrediendi baptismus salutifer necessario continet. Ut enim baptismus salutifer evadat, supponit omnino animum, hoc sacramentum ea ratione et mente recipiendi, qua Christus id instituit; *atqui* Christus baptismum instituebat ipsum tanquam januam ecclesiae, tanquam medium quo homo cum corpore ipsius mystico jungatur. *Ergo* si baptismus is intenditur, quem Christus instituit, necessario etiam ingressum in ecclesiam in voto continebit.

γ) Si igitur exceperint: Baptisma haereticorum membra ecclesiae non facit; ergo ingressus in ecclesiam non necessario cum baptismo conjungitur — *respondebis in forma*: „Baptisma haereticorum membrum ecclesiae non facit, ne secundum exigentiam quidem ratione characteris, quem vi ritus externi imprimit *ng.* non actuale *subd.* non actu ipso *cc.* ne in voto quidem *subd.*: baptisma quod salutem adfert *ng.* baptisma ipsa salute destitutum *tr.* — Et *contrad. consequ.*: aggregatio ad ecclesiam non cohaeret necessario cum baptismo, qui neque ipsam salutem adferat *tr.* vel *cc.* cum baptismo salutifero *subd.*: non semper actualis ingressus re perfectus *cc.* neque ingressus qui in voto fiat *ng.*

c) Similiter ii, qui semel baptizati ecclesiam per haeresim vel schisma reliquerunt, eadem necessitate medii ad conjunctionem cum ecclesia revertantur oportet; nam ad reconciliationem seu salutem ipsis necessarius est necessitate medii usus sacramenti poeni-

tentiae vel re ipsa vel saltem voto. *Atqui* hic usus iterum fieri nequit, nisi quis aut actu ad ecclesiam redierit aut saltem votum tale vel desiderium in se foverit.

2. Salutem in hoc ordine nemo potest assequi, nisi aliquo modo ad corpus Christi pertineat et ab ipso influxum salutarem recipiat per modum stabilem et vitalem; id maxime evincitur ex similitudine, qua Dominus ipse se comparat cum vite et salvandos cum palmitibus *Jo 15, 1—6*, quibus et necessitas medii elucet: „Si quis in me non manserit, ait ibi, mittetur foras, sicut palmes, et arescet et colligent eum et in ignem mittent, et ardet“; cf. etiam *Jo 14, 6*; *Act 4, 12*. — *Atqui* corpus illud Christi ecclesia est, illa una a Christo instituta, colligenda et administranda per ministros ejus etc. *Ergo* adgregatio ad hanc ecclesiam de necessitate medii est.

3. Simile argumentum fit ex vaticiniis veteris testamenti, quibus ii tantum benedictionis et salutis per Messiam adferendae participes praedicantur, qui ad novum Israel pertineant, accessuri sint ad montem Sion regnoque Messiae sint adhaesuri etc. *Atqui* novus iste Israel, mons iste Sion regnumque Messiae non est nisi ecclesia. *Ergo* extra eam salus inveniri nequit.

Paucis illustremus majorem: Ita in *Ps 36¹⁾* legitur: „Fundamenta civitatis Dei in montibus sanctis; diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob . . . sicut laetantium omnium habitatio est in te“; si igitur omnium laetantium (i. e. salvandorum) habitatio in hac civitate est, nemo extra illam laetari poterit sive salvari. Id quod alio loco, *Abd v. 17 sq* etiam ita exhibetur, ut qui in hac Sion non inveniatur, flammis devoretur: „In monte Sion erit salvatio . . . et possidebit domus Jacob eos, qui se possederant; et erit domus Jacob ignis et domus Joseph flamma — et domus Esau stipula et succendentur in eis et devorabunt eos et non erunt reliquiae domus Esau“ i. e. qui extra domum Jacob inveniuntur, ad nihil rediguntur. Similiter *Joel 3, 17—21*.

4. Manifestissima porro traditionis doctrina est, quae tum in praxi tum aperta et expressa professione hoc dogma semper vindicavit. — Et *practica persuasio* se mani-

¹⁾ Psalmus iste indirecte saltem et in lumine traditionis messianicus est.

festat detestatione haereticorum et schismaticorum, et anathemate in eos dicto; quod utrumque non intelligitur, si illi in via salutis versarentur. Eadem persuasio manifesta fit etiam ex dolore et tristitia de iis, qui ab ecclesia separantur; ex orationibus pro talibus fuis, ex zelo in eorundem conversione adhibito etc. Qua in re considera jam *Rom 9, 3; Gal 1, 9; Tit 3, 10; 1 Tim 1, 20; 2 Jo 10*.

Diserta vero ejusdem *necessitatis professio* vere splendida est. Hanc vero *medii necessitatem* esse facile ex *comparationibus* et *analogiis* intellegas, quibus eam illustrant patres ecclesiae.

a) Eminent in praedicanda hac veritate s. Augustinus, qui in libro *de unitate ecclesiae* inter alia haec profert: „Haec ecclesia corpus Christi est, sicut apostolus dicit: *Pro corpore ejus quae est ecclesia*’ (*Col 1, 24*). Unde utique manifestum est, eum qui non est in membris Christi, christianam salutem habere non posse. Membra vero Christi per unitatis caritatem sibi copulantur et per eandem capiti suo cohaerent, quod est Christus Jesus. Ad ipsam salutem ac vitam aeternam nemo pervenit, nisi qui habet caput Christum; habere autem caput Christum nemo poterit, nisi qui in ejus corpore fuerit, quod est ecclesia“ (*c. 19, 49*). Similiter et in *serm. ad caesarensis eccl. plebem*: „Extra ecclesiam catholicam totum potest (habere Emeritus) praeter salutem: potest habere honorem, potest habere sacramentum, potest cantare Alleluja, potest respondere Amen, potest evangelium tenere, potest in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti fidem et habere et praedicare; sed numquam nisi in ecclesia catholica salutem poterit invenire“. Idem saepissime contra donatistas inculcabat. Sed ante ipsum jam Irenaeus ait: „Qui sunt extra ecclesiam, sunt extra veritatem“ (*adv. haer. IV 33, 7*); cf. etiam *ib. III 24, 1*.

Notissima sunt verba s. Cypriani *de unit. eccl.*: „Habere jam non potest Deum patrem, qui ecclesiam non habet matrem“ (*n. 6*), quae *ib.* longius etiam evolvit: „Quisquis ab ecclesia segregatus adulterae jungitur, a promissis ecclesiae separatur; nec perveniet ad Christi praemia, qui relinquit ecclesiam Christi: alienus est, profanus est, hostis est . . . Hanc unitatem qui non tenet, Dei legem non tenet, non tenet Patris et Filii fidem, vitam non tenet et salutem“. — Prorsus in iisdem ideis versatur s. Augustinus *serm. in Ps 88 n. 14*: „Amemus Dominum Deum nostrum, amemus ecclesiam ejus: illum sicut patrem, istam sicut matrem, illum sicut

Dominum, hanc sicut ancillam ejus, quia filii ancillae ipsius sumus. Sed matrimonium magna caritate compaginatur: nemo offendit unum et promeretur alterum. Nemo dicat: ad idola quidem vado, arreptitios et sortilegos consulo, sed tamen Dei ecclesiam non relinquo, catholicus sum; tenens matrem, offendisti patrem. Alius item dicit: Absit a me, non consulo sortilegum, non quaero arreptitium, non quaero divinationes sacrilegas, non eo ad adoranda daemonia, non servio lapidibus: sed tamen in parte Donati sum. Quid tibi prodest non offensus Pater, qui offensam vindicat matrem? quid prodest, si Dominum confiteris, Deum honoras, ipsum praedicas, Filium ejus agnoscis, sedentem ad Patris dextram confiteris: et blasphemias ecclesiam? Non te corrigunt exempla humani conjugii? si haberes aliquem patronum, cui quotidie obsequeretur, cujus limina serviendo contereretur, quem quotidie non dico salutare, sed adorares, cui impenderes fidelia obsequia: si unum crimen de ejus conjugio diceretur, numquid domum ejus intrares? Tenete ergo, carissimi, tenete omnes unanimiter Deum patrem et matrem ecclesiam!*

b) Analogias *vero*, quibus patres etiam necessitatem medii evincunt, sumunt ex necessitate conjunctionis membri viventis cum corpore, desumunt ab arca Noae, extra quam nemo a diluvio servabatur, a domo Rahab etc. „Ecclesia, ait Tertullianus, est arca figurata“ (*de bapt.* 8). „Si potuit [igitur], ita jam Cyprianus *l. c.*, evadere quisquam, qui extra arcam Noe fuit, et qui extra ecclesiam foris fuerit, evadit“. Idem iterum *ad Pompejum ep.* 74, 11 scribit: „Ut in illo mundi baptismo, quo iniquitas antiqua purgata est, qui in arca Noe non fuit, non potuit per aquam salvatus fieri: ita nec nunc potest per baptismum salvatus videri, qui baptizatus in ecclesia non est, quae ad arcae unius sacramentum dominica unitate fundata est.“

„Ecclesia, ita s. Augustinus *de bapt. contra donatist.* IV 1, paradiso comparata indicat nobis posse quidem ejus baptismum homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere vel tenere; nam et flumina de fonte paradisi, sicut Scriptura testatur, etiam foras largiter manaverunt; nominatim quippe commemorantur, et per quas terras fluant, et quia extra paradisum constituta sunt, omnibus notum est (*Gen* 2, 8 sqq); nec tamen in Mesopotamia vel in Aegypto, quo illa flumina pervenerunt, est felicitas vitae quae in paradiso commemoratur: ita fit, ut cum paradisi aqua sit extra paradisum, beatitudo tamen non sit nisi intra paradisum. Sic ergo baptismus ecclesiae potest esse extra ecclesiam, munus autem beatae vitae non nisi intra ecclesiam reperitur: quae super petram etiam fundata est, quae ligandi et solvendi claves accepit“. — Et Fulgentius: „Si quis, inquit, aut de ecclesia baptizatus egreditur, aut extra ecclesiam in Patris et Filii et Spiritus

Sancti nomine baptizatus, si ante finem praesentis vitae non fuerit catholicae restitutus ecclesiae, non carebit morte, sed requie: quia et tempore diluvii, si quis in arcam Noe non est ingressus, non est salvatus a diluvio, sed necatus, nec salutem invenit in aqua, sed mortem; aqua quippe illa, in qua praefigurabatur baptismatis sacramentum, quoscunque in arca reperit, a terra suspensos ad coelestia sublimavit, residuos autem oppressos occidit, quos foris invenit. Et pereunte Hiericho, si quos domus Rahab meretricis inclusit, incolumes Jesus servare praecepit (*Jos 6, 25*); reliquos vero, quos illa non continebat domus, unius mortis consumpsit interitus. In illa igitur arca et in illa domo una eademque praefigurabatur ecclesia (*de remiss. pecc. I 20*).

De eadem domo Rahab olim jam Origenes: „Nemo, ait, se ipsum decipiat: extra hanc domum i. e. extra ecclesiam nemo salvatur; nam si quis foras exierit, mortis suae ipse sit reus“ (*in Jos hom. 3, 5*). Et sic etiam Gregorius M. declarat: „Sancta universalis ecclesia praedicat, Deum veraciter nisi intra se coli non posse asserens, quod omnes qui extra ipsam sunt, minime salvabuntur“ (*Mor. XIV 5*).

Authenticas vero declarationes ecclesiae vide supra p. 539 sq.

5. Necessitati ecclesiae satisfieri posse etiam per votum, similiter patres declarant. Ita jam Ambrosius de Valentiniano, qui catechumenus occisus est: „Hunc, inquit, sua pietas abluit et voluntas“ (*de obitu Val. 53*). De quibus catechumenis et s. Augustinus haec protulit: „Tunc (effectus baptismi) impletur invisibiliter, cum ministerium baptismi non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit“ (*de bapt. IV 29*). Et ante ipsum auctor *l. de rebaptismate*: „Atque hoc, inquit, non erit dubium, in Spiritu Sancto homines posse sine aqua baptizari, sicut animadvertis baptizatos hos [Cornelium nimirum ejusque familiares], priusquam aqua baptizarentur . . . , quandoquidem emundatis cordibus eorum Deus per fidem ipsorum etiam remissionem peccatorum simul iis largitus sit“ (*inter opera Cypriani ed. Hartel III 75*).

Idem tenent theologi, qui tres baptismos distinguunt, inter quos unus, baptismus flaminis, nihil aliud est nisi votum baptismatis sive desiderium ingressus in ecclesiam. Et ita etiam Pius IX saepius rem exposuit, dicens v. g. in *allocut. d. 9. Dec. 1854*: „Tenendum ex fide

est, extra apostolicam romanam ecclesiam salvum fieri neminem posse . . . Sed tamen pro certo pariter habendum est, qui verae religionis ignorantia laborent, si ea sit invincibilis, nulla ipsos obstringi hujus rei culpa ante oculos Dei*. Id quod largius declarat in *encycl. ad episcop. Italiae d. 10. Aug. 1863*: „Notum nobis vobisque est eos, qui invincibili circa sanctissimam nostram religionem ignorantia laborant, quippe naturalem legem ejusque praecepta in omnium cordibus a Deo insculpta sedulo servantes ac Deo obedire parati honestam rectamque vitam agunt, posse divinae lucis et gratiae operante virtute, aeternam consequi vitam, cum Deus minime patiatur quempiam aeternis puniri suppliciis, qui voluntariae culpa reatum non habeat.“

✧ III. Necessitate medii ecclesiae semel comprobata, necessitas praecepti ejusdem ecclesiae immediate patet. Homines enim, adulti quidem, gravissimo praecepto obligantur, ut finem ultimum et salutem aeternam appetant; ideoque etiam ut media ad hunc finem omnino necessaria adhibeant. Inter haec media *autem* ecclesia invenitur. Ergo ingressus in eam lege divina gravissime praecipitur.

Idem etiam directe ex tot s. Scripturae verbis evincitur, quibus receptio salutis per ministros a Christo missos per modum praecepti inculcatur. Ita v. g. legitur *Mt 10, 14 sq*: „Et quicumque non receperit vos neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris. Amen, dico vobis: tolerabilius erit terrae sodomorum et gomorrhaeorum in die judicii, quam illi civitati“; vel illud *Lucae*: „Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit; qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me“ (*10, 10 sq*); cf. etiam *Mt 18, 17 sqq*; *Mc 16, 15 sq*.

Merito igitur de his, qui ecclesiam contemnunt Cyprianus ait: „Tales etiamsi occisi in confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluatur: inextinguibilis et gravis culpa discordiae nec passione purgatur. Esse martyr non potest, qui in ecclesia non est . . . Ardeant licet flammis et ignibus traditi vel objecti bestiis animas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed poena perfidiae; nec religiosae virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest“ (*l. c. n. 14*).

Corollarium. 1. Est igitur ecclesia societas necessaria; quare ubi primum hominem subit suspicio de ejus

veritate. eam inquirere et, simulatque ejus veritatem cognoverit, eam ingredi tenetur. Et ita indifferentismi doctrina plane profligatur, cujus principia sunt: ad salutem sufficere, ut homo honeste vivat naturaeque legem observet; et quemlibet in sua religione, in qua natus sit, posse salvari neminemve in sua professione religiosa inquietandum esse etc.

Huc referas propositiones a Pio IX in syllabo damnatas *prop. 15*: „Liberum cuique homini est, eam amplecti ac profiteri religionem, quam rationis lumine quis ductus veram putaverit“; *16*: „Homines in cujusvis religionis cultu viam aeternae salutis reperire aeternamque salutem assequi possunt“; *18*: „Protestantismus non aliud est quam diversa verae ejusdem christianae religionis forma, in qua aequae ac in ecclesia catholica Deo placere datum est.“

2. Neque recte ii sentiunt, qui hanc veritatem silentio pressam potius velint, eo quod odiosa et praesumptuosa haereticis et acatholicis jam appareat. In iis *enim*, quae ad salutem necessaria sunt, iis non licet tacere, quibus praedicatio veritatis commissa est.

Huc referas *prop. ib.* damnatam *17*: „Saltem bene sperandum est de aeterna illorum omnium salute, qui in vera Christi ecclesia nequaquam versantur.“ — De qua propositione haec addas. Videtur primum sensus esse damnationis: „non est bene sperandum de aeterna acatholicorum salute“; et sic exprobratio nobis a protestantibus facta verificari: nos nimirum omnes haereticos ad inferos damnare.

Nota igitur, nos *inprimis* vi istius propositionis damnatae minime teneri ad positive judicandum, omnes, qui extra ecclesiam visibilem moriantur, damnatos esse. Hoc patet ex iis, quae in antecedentibus expresse statuimus et declarationibus ipsius Pii IX comprobavimus. Neque ipsa propositio id sibi vindicat; etenim *non est bene sperandum* non est idem ac *desperandum* est; potest etiam intellegi de simplici ommissione actus. — Quid igitur damnatur? Damnatur spiritus et animus, quo ista propositio prodiiit; damnatur illa sentiendi ratio, qua a priori ad salutem indifferentens censetur, cujus professionis religiosae quis fuerit, seu qua quis existimet deliberatam quoque separationem ab ecclesia catholica factam non esse obstaculum aeternae salutis. Loquitur *enim* propositio nimis vage de omnibus, quicumque extra ecclesiam veram versentur. Cf. verba Pii IX occasione hujus propositionis in *alloc. d. 9. dec. 1854 (D. 1646)* prolata.

3. „Pro praxi duo bene notentur: a) Cum nostrum non sit quemquam dijudicare, misericordia vero Dei sit infinita, non licet de ullo homine in concreto peremptorie affirmare, eum esse damnatum, etsi extra ecclesiam vel mox post actum peccaminosum moritur. — b) Cum judicia Dei sint inscrutabilia, cor autem hominis pravam, quod saepius resistit Dei gratiae quam putatur, non statim canonizandi sunt, qui extra ecclesiam ad speciem duxerunt honestam vitam et extra illam moriuntur; sed tutissimum est totum relinquere Dei iudicio, quod certe justissimum est“; cf. Hurter *n.* 221, 2.

§ 2. De tolerantia religiosa.

Secundum principia, quae modo exposuimus, clarissime deducitur, quid de tolerantia sentiendum sit: Tolerantia *nimirum* dogmatica sive ethica impia est et absurda.

1. *Declaratio.* — Tolerantia, quamvis cum indifferentismo aliquatenus cohaereat, non tamen cum ipso prorsus confundi debet. Cum enim indifferentismus dispositio magis interna sit, ex qua aliquis mentis iudicio et affectu indifferenter se habeat directe circa religiones ipsas varias sive omnes omnino sive plures, unde et necessitatem vel religionis in genere vel religionis catholicae in specie negat: tolerantia jam est externus habitus, quo quis externa conversatione aequaliter se habet adversus alias religiones distinctas ab ea, quam ipse profitetur, earumque sectatores, per se abstrahens ab interna earum appretiatione. — Vocatur *deinde* eodem nomine etiam systema vel doctrina, quae hunc se gerendi modum justum esse defendit. Sic primo aspectu tolerantia indifferentismus quodammodo ad actum deductus esse videtur; qua in re ne aberres diligentius distinguere debet.

a) Est tolerantia quaedam christiana, qua non quidem error, religio falsa in se, sed errantes tolerantur, imo et amantur: „Non oderitis — ita s. Augustinus de ista tolerantia — nisi vitia, homines ametis“ (*serm.* 49 *n.* 7). Haec cum indifferentismo reapse nihil habet commune nisi externam quandam apparentiam.

b) *Altera* est tolerantia politica, quae in eo est, ut variae religiones, ergo etiam falsae, publice tolerentur i. e. legibus non prohibeantur, sed permittantur, earumque sectatores coram lege sive iuridice quoad bona et onera publica aequiperentur; ast — et haec differentia specifica est huius tolerantiae — nullatenus ex motivo, quasi religiones istae secundum earum internum valorem pares essent, sed ex motivo eis externo, ne turbetur pax publica neve sequantur mala majora.

De hac tolerantia politica jam olim s. Thomas: „Humanum regimen derivatur a divino regimine, et ipsum debet imitari. Deus autem, quamvis sit omnipotens et summe bonus, permittit tamen aliqua mala fieri in universo, quae prohibere posset: ne eis sublati majora bona tollerentur vel etiam pejora mala sequerentur. Sic ergo et in regimine humano illi, qui praesunt, recte aliqua mala tolerant, ne aliqua bona impediuntur vel etiam ne aliqua mala pejora incurrantur“ (2. 2 q. 10 a. 11). Et similiter Leo XIII in *lit. enc. d. 1. nov. 1885*: „Si divini, inquit, cultus varia genera eodem jure esse, quo veram religionem, ecclesia judicat non licere: non ideo tamen eos damnat rerum publicarum moderatores, qui magni aliquis aut adipiscendi boni aut prohibendi causa mali moribus atque usu patienter ferunt, ut ea habeant singula in civitate locum“. — Est igitur et haec tolerantia politica non jam simpliciter licita, tamen sub certis praesuppositionibus non illicita.

c) Est *denum tertia* tolerantia dogmatica seu ethica, quae pariter ac politica, varias et contrarias religiones in vita publica iuridice aequiperat, ab eadem tamen differt motivo: cum ethica tolerantia simpliciter absque ratione cohonestante omnes religiones toleret vel ideo plenam omnibus religiosis professionibus faciat libertatem, quod omnes coram Deo et in ordine ad salutem ejusdem juris, valoris pretiique habendae sint. Haec non est nisi purus putidusque indifferentismus ad actum deductus; et ita eodem gradu damnabilis et condemnanda ac ille.

II. *Demonstratio.* — Absurditas rei immediate fere patet.

1. Sane huic tolerantiae iudicium saltem implicitum adnexum est, religiones etiam falsas cum religione vera ejusdem valoris esse. *Atqui* quoad valorem verum cum falso comparari vel aequiperari numquam potest.

Ab ecclesia autem ipsa tale quid postulare, ut sic simpliciter semet in eodem ordine cum falsis sectis ponat vel et abstineat, ne salutis arcam unicam se praedicet, id absurditati etiam impietatem addiderit. Huic enim postulationi si ecclesia cederet, a proprio suo munere deficeret et misere interiret, veritatem divinitus revelatam proderet, rebellionem contra ipsum Deum foveret eique gravissimam inferret injuriam. Nam eo ipso ecclesia hominibus permetteret, Deo revelanti fidem denegare, veritates ab ipso revelatas ejusque instituta pro arbitrio spernere atque rejicere, imo cum spurcitiis diabolicis eodem loco ponere. Revera „de religione putare, ait Leo XIII *l. c.*, nihil inter formas dispares et contrarias interesse, hunc plane habet exitum: nolle ullam probare judicio, nolle usu; atqui istud ab atheismo, si nomine aliquid differt, re nihil differt“.

2. Concordat hac in re sensus christianus inde a temporibus apostolorum. Ita jam gentium apostolus anathema dicit cuivis, qui evangelizaverit praeter quam quod fideles ab ipso audierint (*Gal 1, 8 sq*); qui et *ad Titum* scribit: „Haereticum hominem post unam et secundam correptionem devita, sciens quia subversus est qui ejusmodi est“ (*3, 10 sq*). — Discipulus vero ille, qui ceterum nihil nisi caritatem praedicat, et ipse praecipit: „Si quis venit ad vos et hanc doctrinam non adfert, nolite recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis“ (*2 Jo 10*).

De eodem Joanne apostolo Irenaeus refert: „Sunt qui audierunt Polycarpum dicentem, quoniam Joannes Domini discipulus in Epheso iens lavari, cum vidisset intus Cerinthus, exsilierit de balneo non lotus dicens, quod timeat ne balneum concidat, cum intus esset Cerinthus inimicus veritatis“. „Ipse autem Polycarpus — ita prosequitur Irenaeus — Marcioni aliquando occurrenti sibi et dicenti: „Cognoscis nos?“ respondit: „Cognosco te primogenitum satanae“. Tantum apostoli et horum discipuli habuerunt timorem, ut ne verbo tenus communicarent alicui eorum, qui adulteraverant veritatem, quemadmodum et Paulus ait: „Haereticum autem hominem post unam correptionem devita, sciens quoniam perversus est, qui est talis, et est a semetipso damnatus“. De eodem Polycarpo etiam Eusebius similia refert, narrans in *ep. ad Florinum* haec: „In conspectu Dei affirmare possum, beatum illum et apostolicum presbyterum, si quid ejusmodi unquam audisset, exclamaturum continuo et obturalis auribus suis dicturum fuisse prout ipsi moris erat: „Deus bone, quae me in tempora reservasti, ut haec sustinerem!“ Atque ex loco ipso aufugiturum,

in quo seu stans seu sedens ejusmodi sermones audiisset. — Aliis vero testimoniis praetermissis cum uno celebriore Orosii concludamus testantis de se: „Ego teste Jesu Christo, odisse me fateor haeresim, non haereticum; sed, sicut justum est, interim propter haeresim haereticum vito“ (*de arbitrii lib. n. 48*).

Huc referas propositiones damnatas in syllabo Pii IX 77: „Aetate hac nostra non amplius expedit, religionem catholicam haberi tanquam unicam status religionem, caeteris quibuscunque cultibus exclusis“; et, praeter 78, 79: „Enimvero falsum est, civilem ejusque cultus libertatem, itemque plenam potestatem omnibus attributam quaslibet opiniones cogitationesque palam publiceque manifestandi conducere ad populorum mores animosque facilius corrumpendos ac indifferentismi pestem propagandam“. Cf. etiam Leonis XIII *encycl. Immortale Dei* (D. 1700–1702. 1712. 1716).

III. *De intolerantia*. — Intolerantia illa animi dispositio est, qua quis falsas religiones detestatus iis, qui ejusmodi falsas religiones colunt, eadem jura cum fidelibus concedere non vult, imo tales, ubi commode fieri potest, a communitate reliquorum auferre curat, ne noceant. Eodem nomine dein etiam doctrina denominatur, quae haec juste fieri defendit.

1. *Praeprimis* iterum accurate distinguas inter errores et errantes, haereses et haereticos. His suppositis Pius IX omnes fideles in *lit. encycl. d. d. 10 aug. 1863* exhortatur: „Absit, ut catholicae ecclesiae filii ullo unquam modo inimici sint iis, qui ejusdem fidei caritatisque vinculis nobiscum minime sunt conjuncti; quin imo illos sive pauperes sive aegrotantes, sive aliis quibusque aerumnis afflictos omnibus christianae caritatis officiis prosequi et adjuvare semper studeant, et imprimis ab errorum tenebris, in quibus misere jacent, eripere atque ad catholicam veritatem et ad amantissimam matrem ecclesiam reducere contendant, quae maternas suas manus ad illos amanter tendere eosque ad suum sinum revocare numquam desinit.“ — Ecclesia igitur numquam tolerare potest errores; potest tamen amare, imo amat, fovet, curat errantes. Quoad hos tamen ulterius attendendum est.

2. Quandoque intolerantia erroris in ipsos errantes redundare debet, cum nimirum hi errores spargere ali-

isve nocere nituntur; tunc et ipsi errantes tolerari nequeunt, imo removendi sunt a societate religiosa vel saltem impediendi, quominus noceant.

Haec autem intolerantia vituperari nequit; *etenim* quodlibet corpus organicum vivum et sanum naturaliter malos humores excernere nititur; quaelibet societas ab hostibus, maxime internis rebellibus se suaque membra tuetur; quilibet bonus pastor lupos grege secernere et abigere jure divino tenetur. „Aliter, ita Leo M. ep. 7, nobis commissos regere non possumus, nisi hos, qui sunt perditores et perdit, zelo fidei dominicae persequamur, et a sanis mentibus, ne pestis haec latius divulgetur, severitate qua possumus abscindamus.“ Et s. Hieronymus Theophilo alex. scribit: „Super nefaria haeresi, quod multam patientiam geris et putas ecclesiae visceribus incubantes tua lenitate posse corrigi, multis sanctis displicet: ne dum paucorum poenitentiam praestolaris, nutrias audaciam perditorum et factio robustior fiat“ (ep. 63, 3).

3. Ceterum dum protestantes exprobrant ecclesiae catholicae intolerantiam, ipsi festucam in oculo fratris vident, et trabem in proprio oculo non considerant. Cf. Hurter n. 223 notam ad calcem.

Caput IV.

De unitate ecclesiae.

Si de ecclesiae unitate loquimur, duplicem possumus supponere sensum. *Primo* unum vocatur illud, quod divisum est ab omni alio; sub qua ratione deinde ecclesia non habet sui similem, singularis est et unica. *Secundo sensu* unum dicitur, quod in se indivisum est i. e. quod sine ulla separatione seu sejunctione partium arctissime sibi cohaeret. Nos in *primo* articulo ecclesiam defendimus unicam; in *sequente* articulo eam dicimus unam et indivisam.

Articulus I.

De ecclesiae unitate.

I. Ecclesiam unicam esse, defendimus tanquam dogma fidei contra theoriam quandam inter protestantes excogitatam,

qui in sectas multas divisi, per eam ecclesiis suis istam amplitudinem et diffusionem conciliare conantur, quam in sacris Scripturis praedicatam inveniunt. Itaque omnes vel saltem praecipuas societates religiosas christianorum tanquam totidem ramos genuinos considerant magnae arboris ecclesiae Christi (*branch-churches*), vel tanquam sorores et ejusdem matris filias (*Schwesterkirchen*); has autem ecclesias omnes (romanam, graecam, anglicam) ad unitatem quandam adumbratam eo revocant, quod iidem articuli fidei essentiales sive fundamentales ubique teneantur: cf. Murray *de eccl.* I 395 sqq.

✓ II. *Veritas rei facile patet.* — 1. Christus inprimis nunquam loquitur de ecclesiis sive de regnis suis, sed semper de ecclesia tanquam de unica; ita: „Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam“; ita: „Regnum meum non est de hoc mundo“. Imo expressius etiam asserit: „Erit unum ovile et unus pastor“. In his certe „unus pastor“ insinuat strictam unitatem i. e. Christum; ergo et unitas ovilis hoc sensu intellegenda erit.

2. Similiter apostoli loquuntur, v. g. *Eph* 5, 23: „Christus caput est ecclesiae“; coll. et *1 Tim* 3, 15. — Saepissime vero ecclesiam exhibent tanquam corpus Christi, ut ex. g. in ipso textu modo ex *Eph.* allato, ubi statim additur: „Ipse (Christus) salvator corporis ejus“. Atqui Christo plura inter se divisa corpora adstruere, monstruosum est; unde etiam explicite in eadem epistula 4, 4 sqq legitur: „unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae; unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et Pater omnium“; ubi quot incisa, tot argumenta pro unitate corporis ecclesiae exhibentur.

Idem evincitur inde, quod ecclesia vocatur sponsa Christi; qua relatione statuta deducitur, matrimonium quoque christianum, illam Christi ad ecclesiam conjunctionem assimilans, unius debere esse ad unam. Ejusmodi vero illatio minime fieri potest, nisi prius unica Christi esset sponsa i. e. ecclesia.

3. Neque jam mirum est, si et patres ecclesiam velut unicam arcam salutis continuo praedicant vel ejus unitatem multis

expressis argumentis exhibent. Ita Clemens alex.: „Ex iis, inquit, quae dicta sunt, manifestum esse censeo, unam esse veram ecclesiam, eam quae vere est antiqua, in cuius catalogum referuntur ii, qui sunt iusti ex proposito . . . In unius ergo naturae sortem cooplatur ecclesia, quae est una, quam conantur haereses in multas discindere“ (*Strom VII 17; M 9, 551*). „Ne mihi privatas aulas aut ecclesias excogitetis, ait Basilius; una est aula sancta Dei“ (*in Ps 28 n. 3*). Ambrosius vero in verba *Gen*: „congregentur aquae“ haec profert: „Hanc imitemur aquam et unam congregationem Domini, unam ecclesiam noverimus . . . Ex omni valle congregatus est populus catholicus: jam non multae congregationes sunt, sed una est congregatio, una ecclesia“ (*Hexaem. III 1 n. 2sq*).

Huic unicitati ecclesiae defendendae s. Cyprianus integrum librum *de unit. ecclesiae* consecravit; qui et in *ep. 40, 5*: „Deus, inquit, unus est et Christus unus et una ecclesia, et cathedra una supra petram Domini voce fundata. Aliud altare constitui aut sacerdotium novum fieri praeter unum altare et sacerdotium non potest: quisquis alibi collegerit, spargit“. Sed et in omnibus fidei symbolis professio fit in ecclesiam vel et distinctius εἰς μίαν [καὶ μόνην] ἐκκλησίαν; quare neque haeretici ante nostra tempora hunc articulum unquam negabant.

III. Quod autem in s. Scriptura saepius est sermo de ecclesiis in numero plurali (*Apoc 1, 4; Act 14, 22; 15, 41; 16, 5*), facile distinguitur. Neque enim ibi ecclesiae plures inducuntur separatae, sed ut partes unius et totius integrae ecclesiae; et manifesto nomen totius tribuitur partibus, quarum consociatione integra ecclesia una exurgit: „ecclesia per totam Iudaeam et Galilaeam et Samariam“ (*Act 6, 31; coll. Act 15, 3*).

Articulus II.

De ecclesiae perfecta unitate.

Hucusque de unitate ecclesiae, quae opponitur pluralitati; insuper defendimus ecclesiam unam, quatenus respuit divisionem. Quodsi de hac unitate jam loquimur, profecto non intellegimus eam, qua ecclesia unum principium habet Deum, qui omnes ad eam vocet, vel qua habet unum caput invisibile unumque fundatorem Christum, vel qua interius ab uno Spiritu movetur, sed intellegimus unitatem ecclesiae socialem et internam, qua ipsa ut societas hac in terra constituta sibi arctissime cohaereat.

Cum autem ecclesia societas sit et ideo ex fine determinationem suam habeat, ipsa una et indivisa erit, quando omnes ejus filii unum et eundem finem uno modo sive iisdem mediis prosequuntur. Haec media porro duplicis generis sunt: *ex una parte* in complexu veritatum fidei, *ex altera parte* in certis usibus liturgicis habentur; in his conspiratio stabilis non habetur nisi omnes coarctantur uno regimine. Quare tribus elementis demum unitas ecclesiae necessaria absolvitur: unitate symbolica, liturgica, sociali.

Nos ita in hac re versabimur, ut prius perfectam ecclesiae unitatem in genere ostendamus; deinde de tribus elementis distinctius disputabimus.

§ 1. De unitate ecclesiae in genere.

1. Ecclesiam in genere unam esse in se i. e. indivisam et indivisibilem, probatur

1. *ex variis appellationibus* sive *symbolis*, quibus ipsa in Scripturis exhibetur: „regni nimirum, ovilis, civitatis, corporis“.

Ita ecclesia (teste *Jo 18, 36; Mt 12, 25*) instituta est sive existit per modum regni, civitatis vel domus. *Atqui*, ut ipse Dominus asserit, „omne regnum divisum desolabitur (*Lc 11, 17*) . . . et „omnis civitas vel domus divisa contra se non stabit“ (*Mt 12, 25*). Ergo ecclesia, ex voluntate Christi perpetuo duratura, maxime una et indivisa esse debet.

Porro ecclesia se habet ad modum corporis. „Sicut [ergo] corpus unum est et membra habet multa, omnia autem membra corporis, cum sint multa, unum tamen corpus sunt, ita et Christus [i. e. ecclesia]; etenim in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus“ (*1 Cor 12, 12 sq.*).

Comparatur ecclesia ovili et ei, quod sit unum sub uno pastore: „et alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili; et illas oportet me adducere, et vocem meam audient: et fiet unum ovile et unus pastor“ (*Jo 10, 16*); cf. *ib. 11, 52*. — *Atqui* ovile unum sub uno pastore principali constitutum non potest designare nisi ecclesiam unam absque omni scissione vel divisione connexam.

2. *Ex oratione*, quam *Christus* pro hac unitate fudit *Jo 17, 11*, et iterum *20 sq*: „Non pro eis [i. e. apostolis] autem rogo tantum, sed et pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me: ut omnes unum sint, sicut tu, Pater, in me et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint; ut credat mundus quia tu me misisti“. — Ex ista oratione perfecta ecclesiae unitas manifesta fit, si a) oratio ipsa a Christo facta est plane absoluta i. e. cum effectu conjuncta; et si b) unitas a Christo intenditur perfecta et perpetuo duratura. Utrumque *vero* facillime inclarescit. *Ergo* Christi ecclesia non solum ex desiderio Christi perfecte una esse debet, sed de facto etiam semper erit: quidquid enim Christus a Patre absolute petiit, id „pro sua reverentia“ exauditus est.

Minor illustratur. — a) Constat Christum *absolute unitatem* petiisse ecclesiae. *Etenim* hanc eodem modo quo propriam clarificationem a Patre postulavit, quam et tanquam partem claritatis suae considerat: „clarificatus sum in eis“ (*v. 10*). *Atqui* clarificationem ab initio orationis absolute omnino oravit dicens: „Pater, venit hora, clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te“ (*v. 1*). *Ergo* pro unitate quoque ecclesiae Dominum absolute orasse merito admittitur. — Quod quam verum sit, magis etiam intellegitur, cum Christus pergens *v. 22* orat: „Et ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut et nos unum sumus“. Claritatem *igitur*, pro qua oravit, considerat jam tanquam sibi praestitam, et hanc („quam dedisti mihi“) ipse mox virtute orationis suae adplicat actu quasi perfecto („dedi eis“) ad suos, „ut sint unum“.

Praeterea unitas illa suorum ex intentione Christi motivum credibilitatis esse debet pro Christi divina missione. *Ergo* sicut Christus ab hominibus agnosci absolute desiderat, ita et absolute medium hujus agnitionis, unitatem nimirum, coetui suo inesse vult. Sic nempe sub *v. 23* pergit: „ut sint consummati in unum; et cognoscat mundus, quia tu me misisti et dilexisti eos, sicut et me dilexisti“.

b) Christus *porro* unitatem quoque *absolute perfectam* postulavit a Patre. Expresse enim a Patre petit, „ut sint consummati in unum“ (*v. 23*). — *Deinde* ut exemplar hujus suorum unitatis invocat perfectissimam unitatem, quae est inter personas divinas: „ut omnes unum sint, sicut tu, Pater, in me et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint“ (*v. 21*). — Haec unitas *deni-*

que motivum credibilitatis pro divina Christi missione, ideoque divina et miraculosa quaedam manifestatio esse debet. Ut talis vero unitas nonnisi perfecta considerari potest.

c) Eandem unitatem *perpetuo quoque* ecclesiae inesse voluit Dominus; neque enim pro apostolis tantum rogat, „sed et pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in ipsum, ut omnes (quotquot sunt vel erunt) unum sint“.

3. Tandem necessitas hujus quoque unitatis ex sensu patrum confirmatur, qui palam fit vel ex horrore eorum contra omne schisma et omnem separationem; qua de re jam antea sat multa audivimus. Ceterum de hac re integra opuscula scripserunt v. g. Augustinus vel Cyprianus, ex cujus praeclaro libello *de unitate eccl.* haec inter alia gustaveris: „Deus unus et Christus unus et una ecclesia ejus et fides una et plebs una in solidam corporis unitatem concordiae glutino copulata“ (c. 23).

Libentissime vero patres hanc ecclesiae proprietatem adumbratam cernunt in tunica inconsutili Christi, quae in ipsa vestimentorum Eius distributione indivisa mansit (*Jo 19, 24*); de qua re v. g. Bernardus *ep. 334 ad Guidonem pisanum* scribit: „Tunica haec unitas est ecclesiae, quae scissuram ignorat, divisionem non recipit; quod enim desuper contextum est, quod a Spiritu Sancto compactum est, non dissolvetur ab hominibus“.

4. Ex omnibus his rationibus, maxime vero inde, quod unitas ecclesiae unitatem corporis humani imitari debet, manifesto excluditur individualismus protestantium similiter ac omnis theoria, quae ut *Branchtheory* anglorum in separatione externa solum internam quandam conspiracy fidelium retinere vult; connexa enim ecclesiae membra esse debent „per omnem juncturam subministrationis secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri“, ut ait apostolus *Eph 4, 16*.

II. Ceterum hac de re uberius audiemus, quando jam de tribus unitatis elementis in specie agemus. Disputant tamen theologi, quaenam unitas ecclesiae essentialis sit sive ad ipsius essentiam spectet, et quaenam proprietas ejus. De Sancto affirmat ecclesiae essentialem esse eam unitatem, secundum quam omnia membra ad unum eundemque finem ordinantur; nam cum ecclesia sit societas, omnia ejus membra communi conspiratione et per modum unius corporis in finem ejus supernaturalem tendere debent. Illam *dein* unitatem, quae consistat in actuali eorundem mediorum usu, proprietatem primariam ec-

clesiae esse; haec media autem esse professionem ejusdem fidei, subjectionem sub eodem regimine, participationem eorundem rituum sacrorum (*o. c. p. 85 sq.*).

Palmieri vero censet, ad ipsam essentiam ecclesiae pertinere eam quoque unitatem, secundum quam plures communi conspiratione et sub eadem auctoritate in eundem finem actuant; prout autem unitas dicit omnium fidelium adunationem in unam et unicam societatem sub uno regimine, unam in universo orbe sistens ecclesiam Christi, proprietatem esse tum necessariam tum essentialem, quia ecclesia, ut a Christo instituta est, necessario est unica (*p. 182*).

Cohaeret haec controversia cum illa altera, num ipsa auctoritas in societate forma (quasi physica) habeatur oporteat, an necessaria tantum proprietas ejusdem. Qui eam, ut de San solum ut proprietatem assumunt, utique etiam subjectionem et ita actualem tendentiam sub auctoritatis directione ut proprietatem essentiae supervenientem considerabunt; aliter sentiunt, qui hanc ipsam auctoritatem et subjectionem correspondentem ad essentiam trahunt societatis.

§ 2. De unitate ecclesiae distinctim.

Unitate ecclesiae semel in genere statuta et ipsa ecclesia in sua essentiali constitutione apte considerata, facile vel sic triplex unitas deducitur: symbolica, liturgica, socialis. Cum enim ecclesia a Christo ut societas perfecta et (ut mox videbimus) societas visibilis instituta sit, una esse debet per modum societatis, quae componitur ex hominibus multis. Homines vero ad unum sociale corpus connectuntur nonnisi vinculis moralibus, et haec in homine animali rationali praeprimis respiciunt *intellectum*, qui in ecclesia, societate supernaturali, dirigitur fide divina; et *voluntatem*, quae in hominibus liberis adstringitur auctoritate et oboedientia; tandem quia homo est etiam rationale animal, socialis conspiratio respicere debet actus quoque externos sive ritus liturgicos. Unde triplex unitas symbolica, socialis et liturgica in una ecclesia jam necessaria apparet.

Tamen singula accuratius exponamus; in quibus omnibus versamur ut in doctrina fidei.

1. Ecclesia una est unitate symbolica.

I. Quoad unitatem fidei sive symbolicam tria per se distinguuntur: a) praedicatio i. e. fides praedicata et objectiva, b) assumptio doctrinae ex parte audientium sive fides subjectiva, quae proxime est interna, et c) professio ejusdem fidei externa. Si de fidei unitate disputamus, directe fidem objectivam ejusque externam professionem attendimus. De ecclesia enim agimus, quae est societas externa et visibilis; quare secundum probabilem sententiam fides interna neque inter condiciones necessarias membri ecclesiae adnumeratur. Cf. tamen, quae dicuntur sub III 3.

Est autem haec unitas professionis *aut* materialis tantum *aut* etiam formalis: materialis est simplex consensus omnium de iisdem veritatibus revelatis i. e. sine forma proxime determinante eam; formalis vero est eadem consensus, sed jam sub forma constituta seu effecta per principium unitatis stabile i. e. per magisterium visibile et authenticum. — *Neque tamen* ad unitatem fidei, ut est proprietas ecclesiae necessaria, requiritur, ut omnes fideles veritates omnes ab ecclesia propositas admittant fide explicita; quoad multas veritates sufficit, ut retineantur fide generali sive implicita, qua in universum credimus ea, quae a Deo revelata et ab ecclesia ut talia proposita sunt.

Alia divisio unitatis fidei est in totalem sive integram et partialem. Totalis omnia dogmata vel explicita vel saltem implicite comprehendit; partialis distinguit inter articulos fundamentales et non fundamentales, et fundamentales tantum vult necessario admittendos esse. De hac fidei divisione postea recurrit sermo.

II. Probatur fidem objectivam ejusque externam professionem esse necessario unam in ecclesia.

1. Unitas fidei objectivae patet *ex verbis Christi*: „Docete omnes gentes . . . servare omnia, quaecunque mandavi vobis“ (Mt 28, 19 sq). *Atqui* si omnibus eadem omnia praedicanda sunt, necessario una praedicatio unaque fides objectiva exoriatur oportet. — *Quare* et apostolus Eph 4, 5 sqq: „Solliciti sitis, inquit, servare unitatem spiritus in vinculo pacis . . . Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et Pater omnium“. His verbis perfectam unitatem fidei necessariam designari, ideo patet,

quod tam emphatice extollitur et ad exempla confertur, quae perfectissima et necessaria unitate pollent: „*unus Dominus, unum baptisma, unus Deus et Pater omnium*“.

2. Simul elucet *fidei professionem* necessario unam esse; neque enim praedicatio fit nisi in ordine ad veritates admittendas („*servare omnia*“, „*servare unitatem spiritus*“).

a) Id confirmatur ex verbis *l. c.* ex *Eph 4* sequentibus: „Et ipse (Christus) dedit quosdam quidem apostolos . . . alios autem pastores et doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi: donec occurramus omnes in unitatem fidei . . . , ut jam non simus parvuli fluctuantes et circumferamur omni vento doctrinae“ (*v. 11 sqq*). — Unde haec ratio procedit: Christus in ecclesia magisterium instituit infallibile et perenne praecise ad fidem unam proponendam, cui omnes ecclesiae filii se submittere debent („*donec omnes occurramus in unitatem fidei*“). Atqui eo ipso in ecclesia habetur unitas fidei non solum objectivae vel materialis, sed et unitas formalis fidei subjectivae per submissionem sub communi magisterio.

b) *Ceteroquin* unitate fidei objectivae semel probata, unitas *externae fidei professionis* facile infertur. Constat enim aliunde, hanc fidem ecclesiae objectivam a fidelibus externe quoque esse profitendam. Si *autem* in ecclesia jam fides debet esse una objectiva sique hanc praecise fidem omnes ore confiteri debent: *ergo* negari nequit, unam quoque omnium fidei professionem externam requiri.

Externam fidei praedicatae professionem in ecclesia requiri multis s. Scripturae locis manifestum est; ita *Rom 10, 10*: „Corde enim creditur ad justitiam; ore autem confessio fit ad salutem“; vel *Mt 10, 33 coll. Lc 9, 26*: „Nam qui me erubuerit et meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua“. Unde et apostolus fideles admonet *1 Cor 1, 10*: „Id ipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata; sitis autem [dicentes idem] perfecti in eodem sensu et in eadem sententia“.

3. Concordat etiam *sensus ecclesiae ejusque praxis*. Haec semper, inde ab apostolis, eos qui aliquod quaecunque fidei dogma contumaciter negabant, tanquam haereticos a sua communione removebat, imo ipso facto tanquam extorres ab ecclesia considerabat: ita *arianos, sabellianos, macedonianos*, sed etiam *novatianos, montanistas, quartodecimanos* et sexcentos alios, quorum errores juxta adversarios nostros plane indifferentes fuerint. Ita ecclesia sensum suum semper manifestabat eum, quod qui unitatem fidei vel in uno dogmate non servaverint, de ecclesia esse non possint. *Atqui* id quo neglecto nemo ecclesiae membrum censi potest, ecclesiae proprium, imo et necessarium et essenziale judicari debet. *Ergo* unitas fidei objectivae ejusque externae professionis e sensu antiquitatis christianae proprietas est ecclesiae.

Neque desunt expressiores patrum professiones, ex quibus tamen paucas tantum adferamus. „Neque hae, quae in Germania sunt fundatae ecclesiae, ait Irenaeus, aliter credunt aut aliter tradunt; neque hae, quae in Hiberis sunt, neque hae quae in Celtis, neque hae quae in oriente, neque hae quae in Aegypto, neque hae quae in Libya, neque hae quae in medio mundi constitutae: sed sicut, sol, creatura Dei, in universo mundo unus et idem est, sic et lumen, praedicatio veritatis, ubique lucet et illuminat omnes homines, qui volunt ad agnitionem veritatis venire (*I 10, 1 sq; cf. et III 12, 7*). — In eundem sensum Tertullianus: „Apostoli, inquit, eandem doctrinam ejusdem fidei nationibus promulgaverunt et proinde ecclesias apud unamquamque civitatem condiderunt, a quibus traducem fidei et semina doctrinae ceterae exinde ecclesiae mutuatae sunt et quotidie mutantur, ut ecclesiae fiant: ac per hoc et ipsae apostolicae deputantur, ut soboles apostolicarum ecclesiarum. Omne genus ad originem suam censeatur necesse est; itaque tot ac tantae ecclesiae una est illa ab apostolis prima, ex qua omnes; sic omnes prima et apostolicae, dum una omnes probant unitatem, dum est illis communicatio pacis . . .” (*de praescript 20*). — Et ne quid dicamus de Cypriano, de quo cf. supra p. 561 vel Augustino aliis praegnantius Epiphanius rem exponit: „Ecclesia ab una fide genita ac per Spiritum S. in lucem edita, una est uni et una genitrici suae” (*exposit. fidei n. 6*).

III. In quo igitur fidei unitas in ecclesia consistit?

1. Ante omnia fides objective spectata sive doctrina ecclesiasticae praedicationis prorsus una eademque per universam ecclesiam esse debet.

2. Una etiam externa professio singulorum fidelium debet esse; in qua tamen

a) non requiritur, ut singuli fideles omnes et singulas veritates revelatas actu fidei explicitae attingant; id quod simpliciter impossibile est; sed b) sufficit, ut certas quasdam veritates explicitè profiteantur, reliquas vero saltem actu implicito retineant, ita tamen ut nullam consulto et contumaciter negent.

Talis professio vere erit una, *tum* quia versatur circa unum idemque objectum, ecclesiasticam nimirum praedicationem in genere sive in confuso apprehensam, *tum* quia procedit ex eodem motivo formali, quae est auctoritas Dei loquentis, *tum* quia dirigitur eodem principio determinante professionem communem, quae est auctoritas ecclesiae docentis; unde habetur unitas professionis etiam formalis. — c) Requiritur *autem* tale principium quodammodo informans fidem communem; etenim sine ejusmodi principio forte quidem vel per casum et ad tempus per modum facti aliqua fidei unitas haberi poterit, non vero constanter, quemadmodum ecclesiae convenit, neque ut proprietas cum ipsa ecclesia necessario conjuncta.

3. Quid nunc de fide ipsa interna tenendum erit? Cur argumenta nostra non statim ad fidem quoque internam extendimus, quae tamen et ipsa facile inde inferri posse videatur? Ratio est clara; agitur *enim* de fide in ecclesia qua societate profitenda; ad hanc de se pertinet fides externa, cum internae socialiter invigilari nequeat. Unde et Scriptura *II. cc.* hanc externam proxime respicit et expressius urget.

a) Hanc *porro* fidem internam ex voluntate Dei, qui externam professionem jam unam esse vult et omnem hypocrisim abominatur, pariter aliquo saltem modo unam esse debere patet. — Patet *et alterum*, hanc unitatem quoad fidem internam in ecclesia vera ex lege quadam physica-morali de facto semper adfore. Vi *nimirum* hujus legis homines in quadam universalitate in externis simulare non possunt; talis simulatio facilius etiam excluditur in fide, quae „*praedicat Christum crucifixum*“ (1 Cor 1, 23). Ideo externae professioni uni, communiter saltem et morali consequentia, interna persuasio correspondeat oportet.

Utrum *deinde* haec interna fides ita necessario in singulis requiratur, ut homo, cui desit, jam non possit esse membrum ecclesiae, inter theologos catholicos, ut novimus, controversatur.

b) *Neve inde exceperis*: Cum jam unitas fidei internae, de qua Deus imprimis sollicitus est, non est ita necessaria — *ergo* a fortiori fides externa una esse non debet. — *Etenim* α) quamvis fides interna in singulis membris ecclesiae deficere possit, necessaria tamen erit pro universa ecclesia qua tali, non quidem necessitate absoluta (ita ut sine ea ecclesia, qua societas externa, jam omnino esse desisteret), necessitate tamen quae secundum legem physico-moralem ex ipsa unitate fidei externae consequitur. — β) *Ceteroquin* et ipsa consequentia in illatione merito negatur; etsi enim in singulis hominibus in ordine ad aeternam salutem interna fides magis est necessaria, in ipsa ecclesia tamen qua tali, ut est societas et medium salutis pro hominibus institutum, plurius certe est externa propositio doctrinae fidei. Ita et puteus in communitate et a communitate effoditur, ut singuli aquam inde haurire queant. Neque tamen ipsa communitas tam sollicita est, ut et singuli actu hauriant, quam ut puteus ipse semper apte compositus sit.

II. Ecclesia una est unitate quoque rituali sive liturgica.

I. Unitas ritualis est in eo, ut omnia ecclesiae membra uno eodemque sacramento initiarentur, iisdemque sacris ritibus in via salutis uniformiter ubique fruantur et promoveantur, eodemque ritu sacro sive sacrificio Deum colant.

Neque tamen necessarium est, ut omnes fideles omnia sacramenta recipiant (*ordinis v. g. et matrimonii*), sed solum ut alia recipiant, alia saltem credant et in honore habeant vel secundum leges pro omnibus aequaliter vigentes suscipere possint et tandem ex omnibus utilitatem convenientem habeant. Sic distinguuntur ritus directe communes sive actuali perceptione (*baptismus*) sive jure perceptionis (*eucharistia aliave*), et indirecte communes, quorum effectus saltem ad omnes redundant (*ordo sacer, matrimonium*). In omnibus autem unitas saltem in eo servatur, ut omnia ubique et eadem semper secundum eundem modum administrantur. — *Praeterea* haec unitas non est urgenda in accidentalibus, praesertim iis quorum ordinatio ecclesiae relicta est, sed in iis potius, quae divinae institutionis sunt et ideo ut essentielles considerantur.

Tandem et hic iterum distinguere potest unitas materialis et formalis: *materialis* habebitur, si omnes ritus sacri a Christo instituti de facto ubique observantur et administrantur; *formalis* aderit, si etiam principium visibile agnoscitur, quod consensum omnium circa ritus istos determinat.

II. Unitas ritualis ecclesiae necessaria ostenditur:

1. Necessaria est illa unitas, quae recidit in ipsam ecclesiae per Christum institutionem; talis enim debet esse et permanere ecclesia perennis, qualis a Christo fundata est. *Atqui*, seposita fidei doctrina, Christus ecclesiam suam maxime in communione eorundem sacramentorum compaginavit, in his divinitus ordinatis nobilissima pars vitae socialis ecclesiasticae consistit. *Ergo* et haec eorundem sacramentorum rituum communio (i. e. unitas ritualis sive liturgica) ex voluntate Christi ecclesiae necessaria ejusque proprietas est.

Minor illustratur: a) Ita Christus, quando 'apostolis mandatum dedit discipulos colligendi, baptismum instituit et modum externum determinavit, quo hoc fieri debeat: „docete omnes gentes baptizantes eos“. Ritus autem, quo membra colliguntur et ad formam societatis rediguntur, ad fundamentalia hujus societatis pertinet; unde et illud apostoli: „Unus Dominus, unum baptisma“ (*Eph 4, 5*).

Idem repeti potest de alio ritu, eucharistiae nimirum, de qua *1 Cor 10, 16 sq* legitur: „Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus: omnes qui de uno pane participamus“. Dicit *igitur* apostolus: ratio unitatis socialis inter membra ecclesiae continua, id quod fideles in unitate corporis conservat, eucharistia est. Ergo et hic ritus ejusque administratio ad constitutionem ecclesiae pertinet, quo ipsa in sua necessaria unitate conservanda et augenda est. — Quod autem de his, id de aliis (*ordine, confirmatione, sacrificio*, in quo et primarius ecclesiae finis i. e. cultus religiosus proxime attingitur¹⁾) repeti potest.

De omnibus vero ritibus ecclesiae substantialibus merito illud Christi intellegitur: „docete eos [i. e. omnes gentes] servare omnia, quaecunque mandavi vobis“. Sed si iterum omnes omnia servare tenentur, unitas in his quoque ritibus resultat, qui ab ipso Christo pro fidelibus determinati et instituti sunt.

b) Ceteroquin merito de hac re jam s. Augustinus: „In nullum, inquit, nomen religionis seu verum seu falsum coadunari homines possunt, nisi aliquo signaculorum vel sacramentorum visibilium consortio colligentur“ (*contra Faustum XIX 11*). Unde et s. Hilarius ipsam ecclesiam definit: „Unum ecclesiae corpus est, non quadam corporum confusione permixtum, neque singulis in indiscretum acervum et informem cumulum adunatis, sed per fidei

¹⁾ Cf. *Heb 5, 4*.

unitatem, per caritatis societatem, per operum voluntatisque concordiam, per sacramenti unum in omnibus donum unum omnes sumus" (in Ps 121, 5).

2. Supposito, quod ecclesia jam generatim una esse debet (cf. § 1), idem patet ex ipsa rei natura. Ecclesia enim est societas, et inde requirit necessario conspirationem membrorum; ecclesia est societas religiosa in cultum Dei hominumque salutem supernaturalem instituta, et ideo in hoc divino cultu et in mediis pro salute singulorum ab institutore societatis ordinatis conspirare debet. Atqui ad cultum praeprimis sacrificium pertinet, ad salutis media inprimis sacramenta, ad utrumque finem ritus in genere quidam externi, qui ad ipsum ecclesiae institutorem reducuntur et ut essentielles in ecclesia observantur. Ergo in his, substantiam saltem quod attinet, conspiratio sive unitas adesse debet.

3. Ex traditione huc referas libros rituales, qui antiquis temporibus a potestate ecclesiastica editi in essentialibus ritibus plane concordant in omnibus coetibus christiani nominis, saltem vetustioribus. — Hanc unitatem conc. vaticanum sub voce unitatis communionis saltem simul intellegit et ut necessariam inculcat v. g. hisce verbis: „Ut episcopatus ipse unus et indivisus esset et per cohaerentes sibi invicem sacerdotes credentium multitudo universa in fidei et communionis unitate conservaretur, beatum Petrum ceteris apostolis praeponens in ipso instituit perpetuum utriusque unitatis principium ac visibile fundamentum" (D 1821).

Nota: In tota hac quaestione iterum intendimus per se unitatem externam. Quare ex hac quaestione prorsus intacta relinquitur controversia illa: utrum is, qui ex occulto errore invalide baptizatus sit, vere ad ecclesiam pertineat necne.

III. Ecclesia una est unitate sociali.

I. *Praenotatio.* — 1. Jam ad unitatem sociale[m] considerandam accedimus, quae prae omnibus gravioris momenti est, qua absente nulla alia unitas firmiter consistere potest, qua praesente reliquae unitates sponte fere inferuntur: quae sic reliquas vero quodam sensu formare merito dicitur. Est autem haec unitas in eo, ut omnes fideles omnesque partes ecclesiae Christianam

constituant integram communionem sive societatem, ab una eademque suprema auctoritate visibili gubernandam. Excluditur igitur per hanc unitatem divisio partium, quae singulae proprium sibi et independens regimen habeant vel quae foedere quodam tantum, propria independentia non amissa, consociantur.

Distinguitur et hic unitas materialis et formalis. Materialis habetur eo, quod partes omnes inter sese tanquam membra unius corporis utcunque vel de facto conspirare velint; formalis inde habetur, quod haec conspiratio communis a principio legitimo visibili et stabili efficitur et custoditur.

2. Tenemus nos, ecclesiae necessariam et propriam esse unitatem socialem non solum materialem, sed et formalem. Et in hac re adversarios habemus anglicanos aliosve protestantes, secundum quos una ecclesia Christi universalis conflare possit ex pluribus ecclesiis particularibus, fide vel communione ab invicem separatis et independentibus, dummodo de facto eundem finem prosequantur; (cf. supra p. 556 sq.).

Ita Pusey anglicanus in libro *Eirenicon* defendit, unionem, quae sit ex uno supremo regimine, desiderabilem quidem esse, sed non absolute necessariam; sic unionem ecclesiarum particularium inter se et cum ecclesia romana haud raro interruptam esse, quin ideo partes divisae simpliciter extra ecclesiam catholicam et extra viam salutis esse crederentur. — Similiter alius anglicanus, nomine Palmer, unitatem illam praeceptam quidem per se esse existimat, minime vero essentialem. — Hi igitur putant, ex romana, graeca, anglicana aliisque ecclesiis, quamvis inter se prorsus independentes maneant, unam conflare posse ecclesiam Christi, saltem si amico foedere jungantur.

3. Adversus tales theorias canon erat paratus in schemate conc. vaticani: „Si quis dixerit, veram ecclesiam non esse unum in se corpus, sed ex variis dissitisque christiani nominis societatibus constare per easque diffusam esse; aut varias societates ab invicem fidei professione dissidentes atque communione sejunctas tanquam membra vel partes unam et universalem constituere Christi ecclesiam: A. S.* (CL VII 577). — Et quamvis in concilio vaticano res tractata non sit, tamen ut ex argumentis patet, assertio ista, quemadmodum et antecedentes, facile de fide est.

II. *Demonstratio.* — 1. *Ex positiva institutione Christi*
Ipse nimirum totum aedificium ecclesiae suae super unum

Petrum aedificavit (*Mt 16*), omnes agnos ovesque uni Petro pascendos et in unitate conservandos (*Jo 21*) confirmandosque in fide (*Lc 22*) tradidit. — *Uno verbo*: ecclesiam suam instituit societatem perfecte monarchicam. *Ergo* summa regiminis unitate ecclesia fruitur fruique debet, ut solide consistat adversus inimicas inferorum portas, contra quas in una petra firmata est; et sicut aedificium sine fundamento non stat, ita nec ecclesia sine hac unitate regiminis stabit: absoluta necessitas regiminis unius!

2. Porro ecclesia passim in s. Scriptura sub metaphoris regni, civitatis, domus, ovilis exhibetur. *Ergo* et unitas ecclesiae in iisdem ss. litteris praedicata, eidem ecclesiae competere debet, praecise ut est regnum, civitas, domus etc. *Atqui* sub hac ratione unitas maxime socialis exigitur. — Quae etiam expressius vindicatur disertis Scripturae testimonis, ut *Mt 12, 25*: „Omne regnum divisum contra se desolabitur et omnis civitas vel domus divisa contra se non stabit“; vel *Lc 11, 17*: „Omne regnum in seipsum divisum desolabitur et domus supra domum cadet“.

Praeprimis vero metaphora corporis Christi hanc unitatem socialem pro ecclesia vindicat; sicut *enim* corpus physicum per divisionem destruitur, ita corpus illud mysticum omnem respuit divisionem, quod secundum apostolum (*Eph 4, 16*) corpus compactum debet esse et connexum per omnem juncturam subministrationis. — Unius corporis visibilis *porro* unum quoque caput visibile sit oportet, ne sit monstruosum. *Quare* ecclesia tota visibilis ad unum corpus sub uno capite et una directione visibili convocetur necesse est; et licet Christus ecclesiae caput invisibile sit et maneat, ipse tamen ab initio vicarium visibilem hac in terra sibi substituit.

3. Audivimus jam ecclesiam plane unicam esse a Christo institutam. Numerantur *autem* societates praecise ex numero regiminum independentium; *quare* si ecclesia unica est, unicum quoque regimen supremum habere debet, et ideo perfectam unitatem socialem. — *Vice versa* confirmatur unicitas ecclesiae omnibus iis, quae modo de unitate ejusdem sociali protulimus. Si enim tota

ecclesia, omnes fratres omnesve oves Christi sub uno regimine supremo colliguntur, et societates tot numerantur, quot independentes auctoritates supremae discernuntur: ecclesia ex uno regimine suo unica sit oportet.

4. Patres vero hanc unitatem ecclesiae socialem maxime tum praedicant, cum schismatis crimen summo horrore abominantur tanquam crimen atrocissimum, cuius macula ne sanguine quidem ablui possit. Extant multa hac in re testimonia. „Ne erretis, ait Ignatius, si quis schisma facientem sectatur, regni divini haereditatem non consequitur“ (*Philad. 3*); et ita persaepe ut *ad smyrn. 8 sq; ad eph. 2 sqq.* — Similiter et Irenaeus: „Qui schismata, inquit, operantur... propter modicas et quaslibet causas, magnum et gloriosum corpus Christi scindunt et dividunt et, quantum in ipsis est, interficiunt...; nulla enim tanta ab eis fieri potest correctio, quanta est schismatis pernicies“ (*IV 33, 7*). „Aversandus est talis, ita et Cyprianus *de unit. eccl. 17*, atque fugiendus, quisquis fuerit ab ecclesia separatus; perversus est huiusmodi et peccat et est a semetipso damnatus. An esse sibi cum Christo videtur, qui adversus sacerdotes Christi facit, qui se a cleri ejus et populi societate secernit?“

Non minus sollicite Fulgentius monet *de fide ad Petrum 39, 80*: „Firmissime tene et nullatenus dubites quemlibet haereticum sive schismaticum in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti baptizatum, si ecclesiae catholicae non fuerit aggregatus, quantascunque eleemosynas fecerit, etsi pro Christi nomine etiam sanguinem fuderit, nullatenus posse salvari; omni enim homini, qui ecclesiae catholicae non tenet unitatem, neque baptismus neque eleemosyna quamvis copiosa neque mors pro nomine Christi suscepta proficere poterit ad salutem, quando in eo vel haeretica vel schismatica pravitas perseverat, quae ducit ad mortem“.

Adsunt autem et expressiora testimonia, inter quae illud Clementis rom., qui in *ep. ad corinthios* sub *c. 37* rem exponit: „Militemus igitur, fratres, omnibus viribus sub inculpatis Jesu Christi praeceptis; consideremus milites, qui sub ducibus nostris merent, quam ordinate, quam oboedienter, quam submisce imperata exsequantur. Non omnes praefecti neque chiliarchae neque centuriones neque quinquagenarii et sic deinceps, unusquisque vero in suo ordine et statione, quae a rege et ducibus imperantur, peragit: magni sine parvis et parvi sine magnis consistere nequeunt, mixti sunt omnes et inde utilitas. Exemplo nobis sit corpus nostrum: caput sine pedibus nihil est, prout neque pedes sine capite etc.“ Cui si necessarium esset, plane multa addi possunt; cf. Straub *n. 1205*.

§ 3. De amplitudine unitatis.

Jam quaeritur, quousque unitas ecclesiae, maxime quoad res fidei, se extendat. Debetne ecclesia integra in omnibus rebus et veritatibus fidei concordare, *an* possunt retentis potioribus dogmatibus alia neglegi, imo et contemni? Sic protestantes discrimen excogitarunt inter articulos fundamentales et non fundamentales; et cum fundamentales ab omnibus retinendi sint, non fundamentales salva unitate fidei et absque haeresi negari posse autumant.¹⁾

I. *Ad statum quaestionis.* — Ante omnia statum quaestionis debes rite intellegere. Distinctio *enim* ista inter veritates fundamentales et non fundamentales etiam optimum sensum admittit. Ita ipsi theologi catholici in suis tractatibus aliquam veritatem facile declarant vere fundamentalem (*v. g. dogma de peccato originali*). Nihil aliud his significare volunt, nisi esse veritates quasdam, quae multas alias fundamenti instar comprehendant; et hoc utique verissimum est.

Est et alter sensus ejusdem distinctionis optimus, quo graviores quaedam veritates fidei (quos et articulos fidei vocabant scholastici) ut totidem fundamenta doctrinae et vitae christianae explicite credendae distinguuntur ab aliis, quas implicita fide admittere sufficiat. Ita veritates symbolo fidei enuntiatae fundamentales declarari possunt.

Rejicitur *igitur* distinctio eo tantum sensu, acsi nonnullae veritates, quamvis revelatae et authentice propositae, sine haeresis crimine vel necessariae unitatis fidei laesione negari queant, eo quod ipsae neque fidei fundamentum constituent, neque cum hoc necessario cohaereant.

---

¹⁾ Ad protestantium opinionem accesserunt rebelles illi, qui decretis concilii vaticani se submittere noluerunt; qui in conventibus Bonnae a. 1874 et 1875 habitis unionem inire nisi sunt cum schismaticis et haeticis omnis generis, servata unitate ut ajunt in necessariis, permissa libertate et varietate in accessoriis, inter quae non solum ritus, sed etiam varia dogmata et ipsum regimen connumerant.

II. *Demonstratio.* — 1. Protestantes certe distinctionem suam probare nequeunt; nullum enim neque disertum neque aequivalens testimonium pro sua theoria ex s. Scriptura proferre possunt, quae tamen illis fons unicus hac in re relinquitur.

a) Provocant quidem ad *1 Cor 3, 11*, ubi legitur: „Fundamentum aliud nemo potest ponere praeter id quod positum est, quod est Christus Jesus“, vel ad similia verba *Jo 20, 31* et *Rom 10, 9 sqq.* — *Ast* merito quidem Christus totius salutis fundamentum dicitur, et veritas ista *Jesus est Christus* veritas inter omnes maxime fundamentalis retinetur, quae fidelibus maxime sit inculcanda; *neque tamen* inde ullo jure inferri potest: ergo alias veritates impune negare licet. Id nihil aliud esset nisi ut diceres: Christus quidem magister tuus est; quae autem dixerit, merito spreveris.

Contrarium potius ex ipsis illis textibus luce clarius manifestum fit. Si *enim* jam Jesus ut legatus divinus sive Christus admittendus est, eo ipso ea omnia necessario admittenda et credenda sunt, quae nomine Dei docuit et tradidit; neque ulla selectio inter credenda fieri potest, quin practice negetur Jesum esse authenticum Dei legatum.

b) *Inst.*: Nonne ipse apostolus ejusmodi discrimen infert, loquens de iis, qui super fundamentum jam superaedificent etiam ligna, foenum, stipulam; *atqui* et hi, licet eorum opus arserit, ipsi tamen salvi erunt, „sic tamen quasi per ignem“ (*v. 15*).

Quaestio igitur est, num *l. c.* nomine ligni etc., articuli non fundamentales protestantium intellegi queant. Certissime non; neque enim quisquam propter ejusmodi articulos unquam urendus erit, qui per se ad ipsam doctrinam Christi pertinent, licet ex suppositione protestantium non necessario retinendi forent. Nominem igitur ligni, foeni vel stipulae potius doctrinae vanae vel minus solidae intelleguntur ab hominibus adinventae, quae nullatenus revelatae sint, ideoque neque fundamentales neque non fundamentales censi queant et ut conclusiones mere humanae prorsus extra revelationem esse inveniantur. Cf. Cornely *commentar. in 1 Cor* v. 83 sq.

2. Doctrina protestantium etiam directe per s. Scripturam refellitur. *Etenim* Christo auctore fides necessaria sive salvifica tam late patet, quam late patet praedicatio apostolorum: „praedicate evangelium; qui vero non crediderit, condemnabitur“ (*Mt 16, 16*). *Atqui* haec praedicatio apostolorum universum evangelium Christi complectitur:

„euntes docete . . . , eos servare omnia, quaecunque mandavi vobis“ (*Mt 28, 20*).

Similiter et apostolus anathema dicit ei, qui evangelizet praeter vel contra id quod apostoli praedicaverint, quodcunque de m u m hoc est: „Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones et offendicula praeter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt et declinate ab illis“ (*Rom 16, 17*); vel: „Licet nos aut angelus de coelo evangelizet vobis, praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit; sicut praediximus, et nunc iterum dico: si quis vobis evangelizaverit praeter id quod accepistis, anathema sit“ (*Gal 1, 8 sq*). — *Atqui* in hypothesis protestantium non omnes, qui apostolicae doctrinae adversantur vel eam praetergrediuntur, extorres a salute inveniuntur vel anathemate et ecclesiastica excommunicatione plectendi sunt, dummodo fundamentalibus pepercerint. *Ergo* hypothesis ista in oppositione cum doctrina sacra invenitur.

3. Aperte autem distinctionem istam semper respuit universa traditio christiana.

a) Quaenam enim secundum protestantes ejusmodi veritates non fundamentales essent; ut tales recensent v. g. *existentiam purgatorii, perpetuam b. Mariae virginitatem, valorem baptismi haereticorum*, et si quae sunt similia. *Atqui* omnia haec et si quae alia singillatim exhibentur, semper contra haereticos retenta sunt eorumque impugnatores ab ecclesia separabantur; ideoque et in his unitas cum ecclesia necessario servanda est.

Minor patet ex omnibus libris, quos patres contra haereticos conscripserunt, ut Irenaeus, Tertullianus, Epiphanius, Theodoretus; sic s. Augustinus ex. g. recensitis 88 haeresibus opus suum de haeresibus conclusit: „Possunt et haereses aliae, quae in hoc opere nostro commemoratae non sunt, vel esse vel fieri, quarum aliquam, quisquis tenuerit, christianus catholicus non erit“. Similiter et Fulgentius propositis 40 capitulis verae fidei, pergit: „Si quem contraria his dogmatizare cognoveris, tanquam pestem fuge et tanquam haereticum abjice; ita enim ista, quae posuimus, fidei catholicae congruunt, ut si quis non solum omnibus, sed etiam singulis voluerit contraire, in eo quod singulis horum contumaciter repugnat et his contraria docere non dubitat, haereticus et fidei christianae inimicus atque ex hoc omnibus catholicis anathematizandus appareat“ (*de fide n. 85*).

b) Norma autem, ex qua doctrina orthodoxa ab haeretica discernebatur, numquam ex ratione ejus fun-

damentali vel ex connexione ejus cum fundamento fidei desumebatur, sed simpliciter ex praedicatione ecclesiastica: id quod cum hac praedicatione concordabat, admittebatur; quod eidem refragabatur, cum suo auctore anathemate plectebatur. *Atqui* stante theoria protestantium eorumque distinctione, plane injustus fuisset talis procedendi modus, quo omnes ab ecclesiastica praedicatione utcunque dissidentes pro haereticis damnarentur.

Huc pertinet integer liber Tertulliani *de praescriptionibus*; et ex Vincentii *commonitorio* audias haec: „Christi ecclesia, sedula et cauta depositorum apud se dogmatum custos, nihil in his unquam permutat, nihil minuit, nihil addit; non amputat necessaria, non apponit superflua, non amittit sua, non usurpat aliena; sed omni industria hoc unum studet, ut vetera fideliter sapienterque tractando, si qua sunt illa antiquitus informata et inchoata, accuret et poliat; si qua jam expressa et enucleata, consolidet, firmet; si qua jam confirmata et definita, custodiat“ (c. 23). Augustinus vero *de civ. Dei XVIII 51*: „Videns, inquit, diabolus templa daemonum deserui et in nomen liberantis mediatoris currere genus humanum, haereticos movit, qui sub vocabulo christiano doctrinae resisterent christianae, quasi possent indifferenter sine ulla correptione haberi in civitate Dei, sicut civitas confusionis indifferenter habuit philosophos inter se diversa et adversa sentientes. Qui ergo in ecclesia Christi morbidum aliquid pravumque sapiunt, si correpti, ut sanum rectumque sapiant, resistunt contumaciter suaeque pestifera et mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, haeretici fiunt et foras exeuntes habentur in exercentibus inimicis“.

Fere expresse rem enuntiat idem Augustinus *in Ps 54, 19*: „*In multis erant mecum*“ . . . Sed non omnino mecum: in schismate non mecum, in haeresi non mecum. In multis mecum, in paucis non mecum; sed in his paucis, in quibus non mecum, non eis prosunt multa, in quibus mecum“. — Ceterum tam aperta haec res antiquitus usque ad saeculum XVI erat, ut ne ipsi quidem haeretici ad eam distinctionem provocare ausi sint, licet ea peropportuna eis semper fuisset.

4. In iis *porro*, quae sunt fidei et respiciunt ipsum negotium salutis, principiis opus est certis, minime ambiguis, quae semper sibi constant. *Atqui* distinctio ista inter veritates fundamentales et accessorias certum discerniculum pro se non habet et ita effrenatae licentiae latam aperit portam et ad destructionem fere omnis revelationis in praxi adducit.

a) Ipsi sane protestantes, quamvis innumeris fere scriptis de articulis fundamentalibus et non fundamentalibus discernendis egerint, nullum hucusque certum criterium protulerunt, vel quod arbitrium vel ineptum non appareat¹⁾. — Neque unquam proferent. Ejusmodi enim criterium aut a posteriori demonstratur aut a priori deducitur. A posteriori, ex fontibus nimirum ipsis revelationis, nihil plane ut audivimus invenitur; a priori difficulter argumentatio fit in re, quae ut revelatio universa a libera Dei selectione prorsus pendet.

b) Ipsa historia vero testis est, quomodo protestantes distinctionem illam profitentes, laxiores usque et liberiores facti sint in determinando criterio et restringendo numero veritatum fundamentalium. Duas adhuc agnovit Harnack: *Deus pater est, homo ejus filius*²⁾; quas ceteroquin et ii ex gentibus rudissimis retinent, qui puriorem colunt religionem naturalem³⁾. Ostendunt sic, quam verum jam antiquitus Vincentius l. r. c. ait: „Si semel admissa fuerit haec impiae fraudis licentia, horreo dicere, quantum excindendae atque abolendae religionis periculum consequatur. Abdicata enim qualibet parte catholici dogmatis alia quoque atque item alia, ac deinceps alia et alia jam quasi ex more et licito abdicabuntur; porro autem singillatim partibus repudiatis, quid aliud ad ex tremum sequetur, nisi ut totum pariter repudietur? Sed e contra, si novitia veteribus, extranea domesticis et profana sacratis admisceri coeperint, proserpat hic mos in universum necesse est, ut nihil posthac apud ecclesiam relinquantur intactum, nihil illibatum, nihil integrum, nihil immaculatum, sed sit ibidem deinceps impiorum ac turpium errorum lupanar, ubi erat antea castae et incorruptae sacrarium veritatis“.

5. Distinctio denique protestantium etiam Deo injuriosa est; etenim supponitur veritates etiam non-fundamentales esse vere revelatas. Atqui Deo injuriosum est, ut homo pro arbitrio ex iis seligat, quae Deus revelaverit, ut haec credat, illa vero respuat vel saltem neglexerit; qui enim vel minimum verbum a Deo revelatum in dubium vocaverit vel contempserit, ipsam auctoritatem Dei respuit et spernit.⁴⁾

¹⁾ Cf. Mosheim *Elem. theol. dogm. I c. 1*; recensent vero undecim fere ejusmodi criteria, inter quae v. g. illud quod fundamentalem articulum exhibet eum, quo neglecto Dei gloria subverteretur vel hominum finis ultimus, vel illud quod fundamentale ostendit, quod in Scriptura perspicue traditur vel quod apostolico symbolo comprehenditur etc. Haec omnia arbitraria esse et incerta, manifestum est; vel certe insufficientia. Quid enim in apostolico symbolo continetur de sacramentis; num haec omnia ut non fundamentalia rejicere licebit?

²⁾ Cf. hujus auctoris opusc. *das Wesen d. Christent., IV. Vorlesung.*

³⁾ Cf. Ch. Pesch *der Gottesbegriff in den heidnischen Religionen des Altertums*, ad finem.

⁴⁾ De unitate ejusque momento cf. *St. a. M. L. LXII (1902) p. 359 et 361 sqq.*

Nota: 1. Facile intellegas controversias in rebus theologicis non plane excludi, quales ipsis jam temporibus apostolorum quoad circumcisionem v. g. gentilium exortae sunt et inter theologos eorumque scholas semper habebantur. Agitur autem in his plerumque de rebus adhuc dubie revelatis, in quibus, quamdiu dubium permanet vel auctoritas legitima sententiam nondum protulit authenticam, dissensus esse potest. Pro statu controversiae unitas dein necessaria servatur animi dispositione se prompte conformandi, quam primum res liquebit; quare decisione authentica semel emissa, etiam omnis controversia finienda est: „tacuit omnis multitudo“, legitur *Act 15, 12*, ubi primum Petrus locutus est, cum antea „magna conquisitio fieret“ (*ib. 15, 7*).

2. Quaesiveris forsitan, ubi haec ecclesiae unitas primis temporibus constiterit, cum christiani ex judaeis etiam legibus veteris oeconomiae obnoxii erant, christiani vero ex gentibus ab iisdem deobligabantur. — *Resp:* Judaei, quia judaei, etiam quatenus observabant tum legem mosaicam, non pertinebant ad ecclesiam, sed haec observantia iis erat quodammodo indoles nativa, cum qua ad ecclesiam assumebantur; unde pro ecclesia res ista pro tempore indifferens erat, quae, quamdiu tolerabatur, propriis legibus et auctoritate distincta discernebatur; cf. *Act 21 sqq.*

Articulus III.

Exceptionibus quibusdam satisfit.

1. Palmer¹⁾ et qui sentiunt cum ipso ostendere conantur, ecclesiam ipsam prioribus saltem saeculis non tanto rigore omnem dissensum in suo sinu refugisse, sed et eos, qui manifestis ecclesiae definitionibus repugnarent, in unitate ecclesiae retinuisse.

Qua in re provocat 1. ad controversiam inter s. Cyprianum et s. Stephanum papam; 2. ad occidentales, qui concilio V tria capitula damnanti se opposuerunt; 3. ad conc. francofordiense, quod condemnavit concilium oecumenicum VII ejusque decreta reprobavit; 4. ad gallos, qui florentinum concilium ex numero conciliorum removerunt. Atqui in omnibus hisce casibus, ita subsumit Palmer, unitas inter dissentientes non est abrupta, saltem non ita, ut qui dissentirent, jam extra ecclesiam esse censerentur. Ergo illa stricta unitas quoad res fidei ex sensu antiquorum non est omnino necessaria.

¹⁾ *De doctr. christ. p. I c. 5 s. 3 sq.*

Resp.: A. In genere. — Ut ex iis patet, quae supra de ratione membri disputavimus, haeresis tunc demum separat, cum error voluntarius est et pertinax contra fidem ab ecclesia jam sufficienter propositam et a fidelibus certo cognitam; cum agitur de haeresi formali.

Non ita facile unitas dirimitur, cum agitur de haeresi materiali. Utique et haeretici materiales ecclesiae membra esse nequeunt, cum actu deliberato pertinent ad coetum eorum, qui separationem jam pridem et manifesto perfecerunt, quia in his nullum retinetur visibile vinculum quod eos ecclesiae jungat. Aliter *vero* sentias de illis, qui materialiter in fide deficiunt, inveniuntur tamen in externa conjunctione cum ecclesia, praesertim cum ejusdem authentico magisterio. Eo enim quod huic magisterio vere adhaerent, parati ad oboedientiam ei praestandam, actu quodam praevalente ipsam haeresin suam revocant. Haec applices ad singulos casus.

B. In specie. — 1. De obstinatione s. Cypriani.

a) *Factum ipsum* recolligas ex iis, quae supra p. 375 sq. disseruimus. *Breviter:* Cyprianus censebat, haeticorum baptisma validum non esse; unde eos, qui ab haeresi ad ecclesiam veniebant, denuo baptizabat; Stephanus papa *vero* ejusmodi praxin rejiciebat, imo et condemnavit. Hac dissensione non obstante, Cyprianus in eadem ecclesia cum Stephano communicabat.

b) *In forma distingues:* S. Cyprianus dissentiebat a summo pontifice in re quam putabat esse disciplinarem et liberae administrationi episcoporum permissam *cc.* in re quae ad necessariam fidem in ecclesia pertinebat *subd.:* in re fidei, quae tunc temporis jam sufficienter proposita et peremptorie definita erat vel ut talis agnoscebatur *ng.* in re, quae tunc adhuc in controversia versabatur *cc.*¹⁾ — Veritate porro posthac in ecclesia omni ex parte sufficienter declarata, utique ab ecclesia alieni habebantur, qui ulterius eidem refragabantur.

¹⁾ Subdistinctio additur, eo quod s. Cyprianus, non semper sibi constans, hinc inde rem suam etiam ex rationibus dogmaticis urgebat, et ita eandem tanquam rem ipsius fidei considerasse videtur, controversam tamen; ut et s. Augustinus notavit: „Nec nos, ait, tale aliquid auderemus asserere, nisi universae ecclesiae concordissima auctoritate firmati; cui et ipse (Cyprianus) sine dubio cederet, si jam illo tempore quaestionis hujus veritas eliquata et declarata per plenarium concilium solidaretur“ (*de bapt. II 5*).

2. De oppositione occidentalium contra concilium V.

a) *Factum*: Justinianus imperator, auctore Theodoro Askida origenista tria quae vocantur capitula a. 547 anathematizavit (*personam et scripta Theodori mopsuesteni, scripta quaedam Theodreti cyrensis, Ibae cujusdam epistulam ad Marin*). Edicto imperatoris Mennas patriarcha CP et reliqui orientis episcopi prius nominis subscriptione et deinde a. 553 in concilium collecti accesserunt. Occidentales vero episcopi, de iis quae tribus capitulis continebantur non satis instructi et existimantes per anathematismos caesareos auctoritatem concilii chalcedonensis, quod illos homines jam demortuos condemnare noluerit, in discrimen vocari: vehementer contradicebant.

Justinianus tunc, repugnantia ista non parum offensus, Vigilium papam Constantinopolim arcessivit, qui diu reluctatus ea tandem damnavit in documento ad Mennam dato („*Judicatum*“) a. 548, et iterum in altero documento, quod *Constitutum* vocatur, a. 554. Romam rediturus Syracusis mortuus est.

Pelagius I, Vigilii successor, tria capitula et ipse damnavit, episcopis in occidente reclamantibus. Erant tunc inter occidentales episcopos, qui cum Pelagio communicare noluerint; plerique tamen paulatim acquiescebant et synodum quintam agnoscebant.

Hi igitur episcopi — en difficultas — repugnabant contra authenticam pontificis et ipsius concilii oecumenici declarationem *ast* non obstante eorum oppositione in communione ecclesiastica semper remansisse videntur. *Ergo* ex sensu ecclesiae tunc vigente unitas in omnibus, quae ad divinam fidem pertinent, necessaria non est.

b) *Solutio per distinctionem exhiberi potest*: Isti episcopi non obstante eorum dissensu ab ecclesia remoti non sunt: quamdiu propter ignorantiam factorum materialiter tantum et sine contumacia errabant *cc.* non sunt exclusi, quam primum contumaciter subjectionem recusabant *ng.*

Eosdem episcopos contumaciter non repugnasse, inde maxime patet, quod errore suo semel detecto libentissime obsecuti sunt. Ii vero, qui etiam post accuratam instructionem in inoboedientia remanebant, de facto ab ecclesia rejecti sunt. Ut tamen errantes apte dedoceret, ecclesia ejusque caput summa patientia egil, secundum s. Augustini consilium: „Non aspere, non duriter, non modo imperioso ista tolluntur; magis docendo quam jubendo, magis monendo quam minando. Sic enim agendum est cum multitudine; severitas autem exercenda est in peccata paucorum“ (*ep.* 22, 5).

3. De oppositione francofordiensium contra conc. VII.

a) *Historia rei*. — In synodo oecumenica VII (*nicaena II a.* 787) vera de cultu imaginum principia statuebantur et iconoclastae

anathemate plectebantur; inter alia et hoc tunc decretum erat. „Sanctorum imagines cultu relativo colendas esse“. — Acta hujus concilii a pontifice Hadriano I ad Carolum Magnum missa sunt, sed pro dolor versione pessima interpretata; Carolus ista acta theologis suis tradidit. Qui Alcuino maxime auctore eadem, depravata utique ex versione, rejecerunt et eodem errore adducti ipsum concilium VII contemnebant, quod et „*synodum imaginum adoratricem*“ vocitabant. His theologis deinde et synodus francofordien-sis assentiebatur.

Ut intellegas, quam male acta concilii versa fuerint, scito, quod ibi et haec professio legebatur: „Suscipio et amplector honorabiliter sanctas et venerandas imagines secundum servitium adorationis, quod consubstantiali et vivificatrici trinitati emitto“. Reapse legendum erat: „Suscipio et amplector venerabiles imagines; adorationem autem quae fit secundum latriam, tantummodo subsu-bstantiali et vivificae trinitati conservo“.

b) *Resp.* — Occidentales non tam ipsum concilium nicaenum reprobaverunt, sed imaginarios quosdam canones idque jure merito, cum revera doctrinae catholicae oppositi essent. Edocti deinde verum totius rei statum, decretis romani pontificis illiusque concilii acquie-verunt. Unitas *igitur* in fide nullo modo rupta erat, unitas vero in regimine ex falso supposito idque in re evidenter falsa ad meliorem instructionem recipiendam, certo absque contumacia et schismatico spiritu.

4. De gallis, qui concilium florentinum e numero conciliorum oecumenicorum expunxerunt, haec animadverte: Error iste non-nul-lorum tantum theologorum erat; et hi nullatenus de veri-tate ulla ipsius fidei errabant — neque enim articulus fidei est, con-cilium florentinum esse oecumenicum —, sed de facto tantum dogmatico; id quod et ipsum illis theologis non satis videbatur esse propositum.

Inst.: Sed etiam inter protestantes multi inveniuntur, qui bona fide et materialiter tantum errant. *Ergo* et hi ad ecclesiam per-tinebunt? — *Resp.*: *ng. par.* In his *enim* unio cum ecclesia externa totaliter deest eorumque error circa fundamentum ipsius unitatis versatur, utrumque negant ad modum ipsius coetus, ad quem se applicant — ergo cum contumacia.

II. Etiam ad schismata, acacianum *nimirum* et ce-lebrius illud occidentale, Palmer *l. c. c. 4 s. 3* provo-cat, ut ostendat ecclesiam universam coalescere posse ex coetibus distinctis et inter se independentibus.

Brevissime hic videamus, quid ad rem respondendum sit. *In genere* de hac quoque quaestione animadvertere licet,

quod et schisma tunc demum separat, quando oritur ex contumacia contra certam legitimamque auctoritatem; non ita necessario, quando aliquis nescit, quisnam verus v. g. pontifex sit: cum et in hoc casu actu praevalente demum vero pontifici de facto se submittere possit is, qui externe per errorem falso et intruso pastori adhaereat.

In specie. — 1. Schisma acacianum difficultate caret.

a) *Factum*: Duravit ab anno 484 usque ad a. 519. Nomen habet ab Acacio, patriarcha CP, qui ab imperatore Zenone edictum quoddam dogmaticum (*Henoticum*) postulavit et impetravit, formulam quandam ambiguam, qua omnes jam monophysitas ad unitatem reduci posse sperabat. Attamen, ut communiter in ejusmodi conatibus et studiis conniventibus accidit, nec catholicis res probabatur, neque apud haereticos praevalebat; imo magnas in oriente excitavit turbas. Felix papa II illam formulam in synodo romana 484 rejecit et Acacium excommunicavit. Acacius et, qui ab eo stabat, Zeno imperator renitebantur et a sacra sede se separabant; et separati manebant ipsi et successores eorum usque ad a. 518.

b) *Responsum in promptu est*: Oriens tunc renuit se submittere sub regimine uno ecclesiae. Nunc difficultas quidem subsisteret, si non obstante hac inoboedientia orientales in ecclesia mansissent et intra ecclesiasticam communionem perseverassent; *attamen* excommunicati et ab unitate separati sunt.

2. Simile aliquid de schismate occidentali repetendum est pro omnibus illis, qui vere schismatici tunc existentes per excommunicationem legitimi pontificis ab ecclesiastica communione remoti sunt. Cum tamen quoad hoc schisma etiam aliae quaestiones difficiles intermisceantur, quomodo nimirum tunc visibilitas vel catholicitas verae ecclesiae permanserit, de hac re accuratius alibi agendum nobis est.

Caput V.

De sanctitate ecclesiae.

Ecclesiae proprium est, ut sancta sit idque multiplici sanctitate, non solum reali, sed et personali eaque etiam gradu eximio; insuper

sanctitate quoque charismatica. Ut rem facilius ostendamus praemittamus expositionem status.

§ 1. Status quaestionis enucleatur.

Tres partes in nostra assertione distingui possunt; in prima parte ecclesiae vindicatur sanctitas realis, in altera sanctitas personalis, in tertia denique parte sanctitas charismatica.

1. Sanctum *in genere* dicitur id, quod Deo, summo bono, conjunctum et conforme eique sacrum, ideoque venerandum et inviolabile est. Distinguitur sanctitas physica (*ontologica, realis*) et moralis (*personalis*). *Illa* habetur, ubi res ipsa vel secundum esse suum considerata Deo conjuncta et addicta est; *haec* in consecratione voluntatis qua liberae et operantis habetur ejusque cum divina voluntate conformitate. Haec communiter definitur: rectitudo moralis coram Deo, per quam rectitudinem persona, ut est sibi suique juris, assimilatur Deo eique conjungitur.

a) Sanctitas personalis, quae et ethica vocatur, in ordine salutis modo vigente, semper supernaturalis est, dummodo vera sit. Haec distinguitur *vel* habitualis, quae habituum nostrorum ad Dei placitum conformatio est et per gratiam habetur sanctificantem virtutesque infusas eidem gratiae connexas, *vel* actualis, quae in ipsis actionibus inest, quatenus conformes ad eandem divinam voluntatem sunt.

b) Sanctitas realis triplex distingui potest; est *aut* formalis sive passiva, qua aliquid divino cultui dedicatum sive consecratum in se est (*templum, altare, fideles ut sunt membra Christi sive templum Spiritus S. etc.*). *Aut* est causativa, quatenus res jam sacra simul est medium sanctificationis (*sacramenta, doctrina revelata, leges divinae*); *aut* est manifestativa, cum est signum et manifestatio sanctitatis internae, sive realis (*in imagine miraculosa vel reliquia sancta*) sive personalis; ita sancta sunt miracula aliaque charismata.

c) Utraque sanctitas, maxime vero personalis, simpliciter vel secundum quid, perfecta vel imperfecta haberi potest; *sanctitas perfecta* sive simpliciter habetur, ubi gratia sanctificans cum virtutibus infusis et actibus correspondentibus adest, *imperfecta* solo habitu fidei vel spei vel exercitio horum aliorumve actuum

supernaturalium habetur. Ipsa perfecta sanctitas iterum intra genus suum varios admittit gradus.

2. Nos utramque sanctitatem ecclesiae vindicamus, realem nimirum et personalem; et realem quidem non tantum quatenus ea est Deo dedicata (*formalis sive passiva*), sed etiam quatenus est principium sanctitatis personalis (*causativa*); personalem vero non tantum quatenus in ecclesia semper possunt esse sancti, sed quatenus ibi actu semper sunt.

3. Ad statum quaestionis ulterius nota: a) Nos ad sanctitatem ecclesiae propriam non requirimus, ut omnia et singula ejus membra sancta sint sanctitate perfecta; *sed* sufficit, ut omnia ratione conjunctionis cum ecclesia saltem possint et deberent esse perfecte sancta, ut multa propter vivificum ecclesiae influxum sint etiam actu sancta, complura denique sancta sanctitate quoque extraordinaria sive heroica; et ut, quae in sanctitate deficiunt, aliquid saltem sanctitatis participant, quamdiu membra ecclesiae manent, et eatenus tantum sanctitate destituantur, quatenus ecclesiae influxui ipsi se subtrahunt.

b) Realis sanctitas (*excepta charismatica*) proprietas ecclesiae est essentialis, sanctitas personalis et charismatica proprietas necessaria; *prior enim* cum ipsa constitutione et essentia ecclesiae immediate connectitur, *altera* ex hac sancta ecclesiae constitutione facile consequitur et ex efficaci Christi voluntate saltem semper in ecclesia aderit.

Pars thesis, quae asserit sanctitatem realem, dogma fidei est, forsitan et illa pars, quae tenet sanctitatem personalem in multis membris communem; reliquae partes doctrinam certam continent.

§ 2. Ipsa sanctitas ecclesiae ostenditur.

1. *Ecclesia sancta est sanctitate reali.* — 1. Sanctitas realis distinguitur triplex: *formalis sive passiva, causalis, manifestativa.* Atqui triplex haec sanctitas ecclesiae a Christo institutae necessario competit. Ergo sanctitas realis proprietas ejusdem ecclesiae est.

a) Ecclesia *inprimis* sancta est sanctitate formali, non solum propter varias ejusdem causas, sed ratione habitualis et permanentis unionis ad Deum, in qua sanctitas essentialiter invenitur. Christus *enim* praecipue merito caput ecclesiae dicitur, haec vero Christi corpus; Spi-

ritus Sanctus *porro* ejusdem ecclesiae quasi-anima merito declaratur vel etiam ejusdem cor vivificans et sanctificans.¹⁾ *Atqui* utrumque intimam unionem et conjunctionem ecclesiae ad Deum manifesto infert.

Ad hanc sanctitatem referenda est etiam ontologica consecratio membrorum, causae nimirum materialis ecclesiae; fideles *nempe* plane omnes per characterem saltem baptismalem, praecipua autem pars ecclesiae, justi nimirum, per gratiam quoque habitualement Deo entitative consecrantur et uniuntur. In hac unionem *vero* nova sanctitas realis ecclesiae invenitur; secundum quam fideles in Scriptura vocantur etiam „gens sancta, populus acquisitionis“ (1 Pet 2, 9), vel „cives sanctorum et domestici Dei“ (Eph 2, 19).

De hac sanctitate fidelium ontologica s. Augustinus in Ps 85, 2 ad illa verba „custodi animam meam, quoniam sanctus sum...“ disserit: „Audeat et corpus Christi, audeat et unus ille homo, clamans a finibus terrae cum capite suo et sub capite suo, dicere: sanctus sum; accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam baptismi et remissionis peccatorum“. Et paulo post addit: „Si christiani omnes et fideles in Christo baptizati ipsum induerunt, sicut apostolus dicit: ‚quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis...‘ (Gal 3, 27), si membra sunt facti corporis ejus et dicunt se sanctos non esse: capiti ipsi faciunt injuriam, cujus membra sancta sunt“.

b) Sanctitas ecclesiae realis etiam causativa est; *Etenim* non solum finem habet sanctum, sed etiam media, quibus hunc finem (*conjunctionem cum Deo*) operatur; ad haec media ex effectibus quam sanctissima pertinent sacramenta, sacrificium, sacramentalia, verbum Dei . . . , quae ita sancta sunt, ut ipsum divinum Verbum et Spiritus Sanctus se iis immisceat et in iis operetur. Haec omnia *vero* ad ipsam essentiam ecclesiae referuntur. *Unde* causative quoque ecclesia essentialiter sancta est.

Sancta causative *insuper* est hierarchia: quae ut reatrix fidelium personam Christi agit, unde de ipsa Christus ait: „qui vos spernit, me spernit“. Ideo haec hierarchia novo characterem sacramentali seu conformatione Christo conjungitur, quae sic docens quasi per os Christi et loquens quasi in virtute Spiritus Sancti mira efficacitate salutem et sanctificationem hominum operatur.

¹⁾ Cf., quae supra disputavimus p. 439 sqq; 448 sqq.

c) Ecclesia *denique* est sancta sanctitate quoque manifestativa; de qua tamen expressius tertia pars thesis agit. Id vero jam intellegas, quo sensu ecclesia in s. Scriptura passim vocetur „*civitas Dei, templum S. Spiritus, tabernaculum Dei cum hominibus etc.*“

II. Ecclesia sancta est sanctitate personali ea tamen restrictione, quam supra sub § 1, n. 3 determinavimus.

1. Ecclesia ex unione cum Christo, principio omnis sanctitatis, ineffabiliter jam sancta est ontologice; hanc vero sanctitatem ontologicam connaturaliter et necessario sanctitas ethica sive personalis consequitur. Nam Christus ita ecclesiae conjunctus necessario eam „amat et fovet“ (*Eph 5, 25 sqq*), gratias gratiis in ea cumulat et adjungit, ipsum Spiritum suum et efficax adiutorium eidem ecclesiae communicat: „docete, ait, servare omnia: et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus“. Hunc in finem „dedit apostolos, evangelistas, pastores ad consummationem sanctorum . . ., ut crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus“ (*Eph 4, 12 sqq*). — Atqui his divinis conatibus effectus correspondeat necesse est, et ita in ecclesia semper cultura florebit virtutum.

2. Idem ostenditur *vaticiniis prophetarum*. Ita v. g. *Ez 11, 19 sq* legitur: „Et dabo eis cor unum et spiritum novum tribuam in visceribus eorum, et auferam cor lapideum de carne eorum, et dabo eis cor carneum: ut in praeceptis meis ambulent et judicia mea custodiant faciantque etc.“ Exhibentur hic divini conatus, quos Deus adhibebit in novo testamento, ut homines ad veram sanctitatem adducat personalem. Hos *porro* conatus efficaces fore, ex ipsis verbis modo allegatis intellegitur, sed clarius etiam exhibetur alio loco apud eundem prophetam (*36, 26 sq*): „Et dabo vobis cor novum, et spiritum novum ponam in medio vestri et auferam cor lapideum de carne vestra et dabo vobis cor carneum, et spiritum meum ponam in medio vestri, et faciam, ut in praeceptis meis ambuletis et judicia mea custodiatis et operemini“.

Ad haec se referens et apostolus rem confirmat ex effectibus, dicens v. g. *Heb 8, 6—12*: „Nunc autem melius sortitus est (Christus) ministerium, quanto et melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est. Nam si illud prius culpa vacasset, non utique secundi locus inquireretur; vituperans enim eos dicit: Ecce dies venient, dicit Dominus, et consummabo super domum Israel et super domum Juda testamentum novum, non secundum testamentum quod feci patribus eorum in die, qua apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terra Aegypti; quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo et ego neglexi eos, dicit Dominus; quia hoc est testamentum quod disponam domui Israel post dies illos dicit Dominus: Dando leges meas in mentem eorum etc.“ Cf. et *Jer 31, 31sqq*; *Heb 7, 18sq*; *10, 1*. — In his omnibus edocemur, quod veteri testamento, quod nihil ad perfectum adduxerit i. e. homines vere sanctos facere non potuerit, substituendum vel substitutum sit novum idque praestantius testamentum et efficax in ordine ad homines vere sanctificandos: „Et scient gentes, quia ego Dominus sanctificator Israel, cum fuerit sanctificatio mea in medio eorum in perpetuum“ (*Ez 37, 28*).

3. Haec inservit etiam parabola, qua Christus ecclesiam suam comparavit cum agro, in quo cum tritico quidem semper crescant et zizania, cum justis nimirum semper sint injusti, ita tamen ut ecclesia continuo usque ad messem i. e. consummationem mundi maneat ager triticeus (*ein Weizenfeld*). Consequitur inde, ut ex efficaci voluntate Christi ecclesia considerabilem semper numerum hominum vere sanctorum in se colligat.

Ita et apostolus Christum ut salvatorem exhibet corporis sui i. e. ecclesiae (*Eph 5, 23*), ut salvatorem omnium hominum, maxime fidelium (*1 Tim 4, 10*), ut nutrientem et foventem dilectione operosa non interrupta ecclesiam suam (*Eph 5, 29*) . . . Atqui salus vera sanctitatem perfectam per gratiam sanctificantem supponit et includit, dilectio nutriens et fovens continua absque participatione donorum sanctificantium cogitari nequit. Ergo ecclesia semper sancta erit sanctitate personali non exigua vel rara.

4. Accedit argumentum, quo jam sanctitas quaedam eximia ecclesiae vindicatur, qua considerabilis saltem numerus membrorum splendeat observatione consiliorum evangelicorum exercitioque virtutum heroicarum.

a) Christus in Scriptura praedicatur sponsus, qui ecclesiam sponsam perpetua dilectione nutriat et foveat ut

carnem suam, ut eam sanctificarit et haec sit sancta (*Eph 5, 25 sqq*) — sancta secundum formam quae sit propria ipsius sponsi. *Atqui* haec forma sanctitatis eximium gradum virtutum omnium et maxime observationem consiliorum comprehendit, quae Christus vehementer in evangeliiis commendavit (*Mt 19, 10 sqq. 16 sqq; 1 Cor 7, 25. 32 sqq etc.*), quorum exercitium ipse usu et exemplo proprio sancivit. *Ergo* Christus (etsi fideles ad ista observanda per leges non adstrinxit), per suavem tamen dispositionem efficiet, ut in ecclesia numquam desint, qui per consilia evangelica ad sanctitatem excellentiorem ascendant.

b) Ecclesia *porro* ut corpus Christi de Spiritu Sancto animatur et vitam capitis participat et in se continuat; unde et plenitudo Christi appellatur (*Eph 1, 23*). *Atqui* Christus sanctitatis exemplar erat perfectissimum, maxime in observatione istorum consiliorum. *Ergo* corpus et plenitudo ejus eodem Spiritu vivificata, de eadem sancta vita participabit semper. Semper, si non omnibus, ipse saltem nonnullis eminentiorem illam sanctitatem inspirabit, inspiratione sane ea, quae non omni effectum frustretur: „pro eis, ait, ego sanctifico me ipsum, ut sint et ipsi sanctificati in veritate“ (*Jo 17, 19*).

5. Quae ostendimus, ex historia ecclesiastica vel sensu ss. patrum illustrari poterunt. Ita jam Justinus statum ecclesiae hisce verbis exhibet: „Qui olim stupris gaudebamus, nunc castimoniam unice amplectimur; qui magicis etiam artibus utebamur, bono et ingenito nos consecravimus Deo; qui pecuniarum et possessionum vias omnibus antiquiores habebamus, nunc etiam ea, quae possidemus, in commune conferimus et cum indigentibus quibusque communicamus; qui mutuis odiis et caedibus pugnabamus et cum iis, qui tribules nostri non essent, communem focum ob diversa instituta non habebamus, nunc, postquam Christus apparuit, victores sumus et pro inimicis oramus etc.“ (*Apol 1 14*). Haec omnia *vero* ad ecclesiam ut aliquid ejus proprium pertinere, insinuat *dial. c. Tryph. n. 119* dicens: „Nos populus alter reffloruimus et novae ac florentes spicae germinavimus, quemadmodum dixerunt prophetae . . . Nos autem non modo populus, sed etiam populus sanctus sumus, ut jam demonstravimus: „et vocabunt eum populum sanctum, redemptum a Domino“ (*Is 62, 12*)“.

Similiter testantur Origenes *contra Celsum 1 47* et Lactantius *die. instit. III 26*. More *vero* suo poetico rem exhibet Ephraem syrus *in Is 61, 10* disserens: „Exultat ecclesia in Deo suo, quia induit me vestimento salutis“, i. e. stola gloriae baptismi

... „Et fecit me tanquam sponsum gloriosum“ per absolutionem; „et tanquam sponsam ornatam“. Sponsa ecclesia est, quae exornata est pulchritudine omnium populorum; ornamenta autem, quae ecclesiam exornant, sunt haec: puritas, innocentia, sanctitas, honestas, jucunditas, mansuetudo, pacis amor, humilitas, misericordia et his similia*. De heroica vero sanctitate canit *hymn. 15 de virg.*: „Proh quantum ille (grex ecclesiae) auctus est! Enimvero postquam crucem super aquas fixisti, oves in ejus amore omnis generis sanctos et virgines peperere“. Similia leguntur in *ep. ad Diogneten c. 5; 7, 9* et apud s. Augustinum *de moribus eccl.*

Haud aliter Optatus *de schismate donat. II 11*: „Nec illud praetereo, quod ore tuo et sensu nostro ecclesiam paradisum esse dixisti: quae res sine dubio vera est; in quo horto Deus plantat arbusculas. Et tamen Deo divitias suas denegastis, cujus hortum in angustias cogitis, dum vobis solis immerito omnia vindicatis. Utique plantationes Dei sunt diversa semina per diversa praecepta: justī, continentes, misericordes et virgines spiritualia sunt semina; harum rerum arbusculas in paradiso Deus plantat“. — Alia vide Straub *II n. 1323 sqq; 1331 sqq.*

Rem nostram conc. quoque vaticanum inculcat, ubi s. 3 c. 3 inter alias rationes, quibus ecclesia suam divinam legationem ostendat, etiam recenset ejus „eximiam sanctitatem et inexhaustam in omnibus bonis foecunditatem“.

Obiciunt: — 1. Argumenta prolata sanctitatem ecclesiae personalem non evincunt; *etenim* non arguunt nisi meram voluntatem seu desiderium Christi vel quod ecclesiae membra deberent esse sancta. — *Resp.*: argumenta ostendunt voluntatem Christi eamque tamen efficacem sive cum effectu conjunctam; id quod ex ipsis argumentis facile perspicies.

a) *Atqui* de voluntate Christi necessario cum effectu conjuncta hac in re cogitari nequit. *Nam* totum quoad sanctitatem personalem a libertate humana pendet; id autem, quod a libera voluntate humana pendet, effectum non necessario sibi adnexum habet. — De facto in consummatione saeculorum nec caritas nec fides in ecclesia invenietur, quemadmodum Christus ipse praedixit *Mt 24, 10 sqq.*

Resp.: Dominus permanente libertate hominum per aptam et providam gratiae dispensationem semper largum numerum electorum ad sanctitatem sive communem sive et excellentem adducet. Ita *distingues*: Sanctitas personalis a libertate humana pendet — sibi prorsus relicta *ng.* in quantum subest suavi simul et forti providentiae divinae *cc.* — *Contrad. min.*: id quod pendet a libera voluntate humana, non necessario effectum sibi adnexum habet respectu solius voluntatis creatae defectibilis *tr.* in quantum subest sub dispo-

sitione divina *subd.*: non necessario necessitate antecedente *cc.*; necessitate consequente ex voluntatis libero exercitio divinitus praevisio *ng.*

Quodsi in fine mundi fides et caritas imminuetur vel etiam fere evanescet, hoc juxta enuntiationem Domini signum consummationis erit, ideoque aliquid extraordinarium est et praeter id, quod per se et ordinarie in ecclesia inveniri debeat.

b) *Similiter respondebis*, si quis exceperit: Observationem saltem consiliorum evangelicorum Christus nullatenus absolute voluit, sed solum suasit; *ergo* haec saltem sanctitas non necessario in ecclesia quaerenda est. — *Resp.*: Christus hanc sanctitatem suasit sive desideravit per modum beneplaciti tantum quoad fideles singulatim et determinate sumptos *tr.* inefficaciter et non absolute eandem voluit quoad ipsam ecclesiam in universum et ideo quoad aliquos fideles saltem indeterminate *ng.*

2. Sed ecce olim ipsi defendimus, peccatores ab ecclesia non excludi. *Ergo* sanctitas non erit proprietas ecclesiae necessaria.

Quoad hanc rem recolligas, quae de statu quaestionis *p. 584* praemisimus; et *negabis suppositum*, ad sanctitatem ecclesiae requiri, ut omnes fideles sancti sint sanctitate perfecta. Ad sanctitatem *nimirum* ecclesiae vindicandam omnino sufficit, ut sancti (sive sanctitate communi sive eminenti) absolute multi in ecclesia inveniantur et sanctitatis studium plus minusve singulis aetatibus in eadem floruerit.

Quodsi animadvertunt, plures etiam esse peccatores in ecclesia quam sanctos; ulterius notabis cum de *San*: „Licet minor sit in ecclesia numerus justorum quam peccatorum . . . merito tamen ratione eorum membrorum, quae sanctitate vitae sunt conspicua, ecclesia nominatur sancta, *tum* quia unumquodque totum solet denominari a potiori sua parte, *tum maxime* quia sanctitas illa membrorum in ecclesia provenit ex propria efficientia ecclesiae, malitia vero membrorum evenit ex causis reluctantibus propriae illi ecclesiae efficientiae; unde quantum est ex parte ecclesiae, sanctitas membrorum est per se, malitia vero membrorum est per accidens¹⁾).

Ceteroquin peccatores quoque aliquam auram sanctitatis ex conversatione sua in ecclesia retinent, praesertim cum sub fide in iis remanente et ex communione hierarchica largos influxus supernaturales experiantur et ita etiam per actus correspondentes ad justificationem recuperandam facilius se disponant.

III. Ecclesia sancta est sanctitate charismatica (*ex miraculis, prophetiis aliisque charismatibus*).

¹⁾ *O. c. n. 175.*

Dicitur vero ecclesia ob miraculorum charisma sancta, eo quod tale charisma Deum ecclesiae propitium, inhabitantem jugiterque in ipsa operantem demonstrat divinamque ejus missionem splendide confirmat. Quare et ipsum charisma tale tunc maxime splendet, quando demonstratio veritatis et sanctitatis ecclesiae magis est necessaria.

Probaturs res. — 1. Ex promissionibus Christi, de quibus *Mc 16, 17 sq* legitur: „Signa autem eos, qui crediderint, haec sequentur: in nomine meo daemones ejicient; linguis loquentur novis; serpentes tollent; et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit; super aegros manus imponent, et bene habebunt“. Similiter *Jo 14, 12*: „Amen, amen, dico vobis; qui credit in me, opera, quae ego facio, et ipse faciet et majora horum faciet, quia ego ad Patrem vado“. — Vi harum promissionum opera charismatica a Christo exhibentur connexa cum fide non saeculorum tantum primorum, sed simpliciter cum fide vera. *Atqui* fides vera in ecclesia Christi semper incorrupta permanet; *ergo* neque dono charismatum ecclesia unquam carebit.

Idem ex fine miraculorum et signorum illustratur. Continuat *enim* ecclesia missionem Christi in revelatione divina hominibus praedicanda. Nequit *ergo* mediis validissimis et aptissimis ad veritatem confirmandam destitui, miraculis *nimirum* et prophetiis, quibus et ipse Christus ad conciliandam sibi auctoritatem usus est.

Neve exceperis verbis apostoli: „linguae [i. e. signa] in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus“ (*1 Cor 14, 22*). — Semper *enim* usque ad consummationem mundi homines infideles ad fidem erunt convertendi per ecclesiam. Et ipse Paulus statim adjungit: „Prophetiae autem non infidelibus, sed fidelibus“; prophetiae autem et ipsae ad charismata pertinent.

2. Alterum argumentum sumitur ex *1 Cor 12, 4 sqq.* Ibi apostolus multa recenset charismata iisque recensitis concludit: „Haec autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult“ (*v. 11*). Totam *autem* divinam hanc operationem et divisionem statim deducit inde, quod ecclesia corpus sit Christi, Spiritus vero S. hujus corporis principium vivificans: „Sicut *enim* — ita pergit *v. 12* apostolus — corpus unum est et membra habet multa . . ., ita et Christus; etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus; et omnes in uno Spiritu potati sumus“. Superna *igitur* charismata S. Spiritus

operationes sunt, quibus suam in ecclesia praesentiam suumque in corpore Christi vivificum influxum testatur, ut anima in corpore humano. *Atqui* ecclesia necessario et semper templum erit Spiritus Sancti vivumque Christi corpus. *Ergo* semper quoque ibi Spiritus divina sua charismata ostendet; sic „ubi ecclesia, ibi et Spiritus Dei; ubi Spiritus Dei, illic ecclesia et omnis gratia“ (Irenaeus III 24).

3. Idem large illustrari potest ex documentis patrum, qui inde a primis ecclesiae temporibus continuo ad charismatica illa dona provocant tanquam ad totidem argumenta, quibus veritas ecclesiae Christi ostendatur. Ita jam Justinus v. g. *apol. II 6*, Irenaeus III 24, 1 vel V 6, 1, Clemens alex. *protrept.*, Tertullianus *adv. gent. 23*, Athanasius *or. de incarnatione Verbi 48*, Augustinus multique alii. Ex. g. sint verba Irenaei: „Apostolus ait: ‚Sapientiam loquor inter perfectos‘; perfectos dicens eos, qui perceperunt Spiritum Dei et omnibus linguis loquuntur per Spiritum Dei, quemadmodum et ipse loquebatur. Quemadmodum et multos audivimus fratres in ecclesia, prophetica habentes charismata, et per Spiritum universis linguis loquentes et absconsa hominum in manifestum producentes ad utilitatem, et mysteria Dei enarrantes, quos et spirituales apostolus vocat“ (V 6, 1).

Habemus pro argumento ipsam historiam ecclesiae ejusque inter homines propagationem, quae miraculis et signis numquam destituta erat; habemus sanctorum vitas, tanta sollicitudine collectas et redactas, quae ejusmodi charismatibus plane abundant.

Objiciunt. — Si miracula proprietas essent ecclesiae, continuo in ea fieri debent. *Atqui* hoc non accidit. *Ergo* haec ex miraculis sanctitas ad ejus proprietates saltem non pertinet.

Resp: Primum non dicimus, miracula in specie proprietatem esse ecclesiae, sed in genere charismata, sive miracula sive prophetias sive aliud ejusmodi. *Ceteroquin dist:* miracula fieri deberent continuo physice *ng.* continuo moraliter, id quod ex necessitate et pro opportunitate temporum dimetiendum erit *cc.* Proprietas ecclesiae igitur ex hac parte erit, ut ecclesiae titulus quidam adsit, quo pro necessitate ejusmodi charisma sibi promptum habeat. — Ex hac observatione intelleges, qua ratione patres dicere poterint miracula in ecclesia jam evanuisse; intellegunt hoc non in sensu absoluto, sed relativo tantum, in quantum jam rariora facta sunt.

Nota: 1. Facile perspicies, quomodo omnia elementa, quae sanctitatem realem ecclesiae constituent et sanctitatem ethicam in membris ecclesiae efficiant, cum auctoritate a Christo instituta nexu indissolubili nectantur. *Etenim* omnia hac in re intime

connectuntur cum fide; fides autem vera seu sacra doctrina per solum magisterium ecclesiae infallibile authentice proponitur, regulae et normae sancte vivendi per regimen sacrum proponuntur, sacramenta ab eadem auctoritate sola legitime administrantur. — Si *nihilominus* extra veram ecclesiam sanctitatis particula invenitur, hoc non est nisi per quendam respectum ad ecclesiam et per habitudinem quandam, quae ad hanc ibi retinetur.¹⁾

2. „Protestantes vero, qui sponte sua praerogativae miraculorum et charismatum Spiritus S. renuntiant, a) mendacem fere reddunt Christum, cujus verba supra allata nullo temporis limite definiuntur; b) viam sternunt, ut vel Christi miracula in dubium vocentur; eodem enim jure, quo ipsi ecclesiae catholicae miracula a tot testibus confirmata negant vel in dubium vocant, licet et de illis dubitare; unde rationalistae inter eos hoc jure tam large jam utuntur; c) immerito coetibus suis dignitatem vindicant verae ecclesiae, quae miraculis et charismatibus Spiritus S. illustris esse debet.“²⁾

Caput VI.

De catholicitate ecclesiae.

§ 1. De notione catholicitatis.

1. *Nomen catholicae* antiquissimum et in ipsa antiquitate pervulgatum est. Occurrit jam in epistula ecclesiae

¹⁾ Inde dijudices de sententia, quam in *Slavorum litt. theol.* 1907 p. 70 sqq defensam invenias: miraculis *nimirum* approbari posse sanctitatem hominis quoque heterodoxi vivi vel defuncti. Tanquam rationes hujus rei ibi adferuntur: quod sanctitas non magis excludat heterodoxiam quandam inculpatam quam defectus alios sanctorum; quod sanctitate approbata fides tantum indirecte ut sanctitatis radix approbetur; quod Deus etiam heterodoxos efficaciter salvos fieri velit, ita ut et inter eos vitam bonam per miracula commendare possit. Qua in re id unum concedi forsitan potest, quod Deus hunc vel illum actum rectum hominis heterodoxi per miraculum aliquando approbare potest (cf. s. Thom. *S. th.* 2, 2 q. 178 a. 2 ad 3). Fieri vero non potest, ut ipsa sanctitas talis hominis in universum per Deum approbetur; ad hanc sanctitatem *enim* ex integro spectatam etiam fides vera pertinet, quae, cum falsa est, divinam approbationem nancisci nequit (cf. Straub II p. 739 nota). — Neque illud fieri unquam potest, ut miracula in falso coetu multitudine vel splendore fulgeant, cum hoc in detrimentum vel praejudicium veritatis cederet, ad quod Deus cooperari nequit. Ad voluntatem denique suam salvificam universalem ostendendam miraculis opus non est.

²⁾ Hurter o. c. I n. 303.

Dorsch. De ecclesia.

smyrnensis *de passione Polycarpi*, in cuius inscriptione legitur: „Omnibus ubique terrarum sanctae et catholicae ecclesiae paroeciis“ (*cf. n. 18 sq*). Similiter et Ignatius ant. *ad smyrnaeos* scribit: „Ubi fuerit Christus, ibi catholica est ecclesia“ (*n. 8*). Sic et occurrit in fragmento muratoriano et in ipso symbolo apostolico secundum formam alexandrinae et hierosolymitanae ecclesiae, quamvis in aliis formis desideretur. Receptum tamen est sollemniter in symbolum nicaeno-constantinopolitanum a. 381.

II. *Ipsa notio.* — 1. *Definitio.* Duo imprimis ad notionem catholicitatis concurrunt; catholicum enim, derivatum a graeco καθ' ὅλον, per se prius dicit esse ubique et universale; deinde in hac universalitate esse unum. De duplici elemento distinctim pauca praemittamus.

a) De catholicitatis ratione quaedam universalitas est. Ecclesia autem universalis dici potest vario modo: ei competit universalitas ratione durationis sive temporis, eo quod perennis est; eidem competit universalitas ratione doctrinae et mediorum salutis, cum ipsi et universa doctrina revelata commissa sit et ipsa omnibus instructa sit, quae Christus in hominum salutem instituit; ecclesiae competit universalitas ratione quoque destinationis, quia est pro omnibus hominibus. Et triplex haec universalitas verbis Christi celeberrimis concluditur, quibus apostolis dixit: „Euntes ergo docete omnes gentes (= *destinationis*), baptizantes eos . . . : docentes eos servare omnia, quaecunque mandavi vobis (= *veritatis et mediorum*); et ecce Ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi (= *durationis*).“

Quarto *denique* modo ecclesia dicitur universalis ratione diffusionis per orbem; et hanc simul cum reliquis jam allegatis una definitione comprehendit Cyrillus hier. dicens: „Καθολικὴ καλεῖται διὰ τὸ κατὰ πάσης εἶναι τῆς οἰκουμένης . . . καὶ διὰ τὸ διδάσκειν καθολικῶς καὶ ἀνελλείπως ἅπαντα τὰ εἰς γνῶσιν ἀνθρώπων ἐλθεῖν ὀφείλοντα δόγματα, καὶ διὰ τὸ πᾶν γένος ἀνθρώπων εἰς εὐσέβειαν ὑποτάσσειν . . . καὶ διὰ τὸ καθολικῶς ἰα-

τρέφειν μὲν καὶ θεραπεύειν ἅπαν τὸ τῶν ἁμαρτιῶν εἶδος . . . ,
 κεκτήσθαι δὲ ἐν αὐτῇ πᾶσαν ἰδέαν ὀνομαζομένης ἀρετῆς
 ἔργοις τε καὶ λόγοις καὶ πνευματικοῖς παντοίοις χαρί-
 σμασιν' (*cat.* 18, 20). — Et haec ultima ratio universalitatis
 quoad diffusionem in notione catholicitatis ita praevalet, ut
 non solum apud patres primario fere fuerit intenta, sed in
 usu moderno quasi unice intendatur; nos igitur de
 catholicitate loci seu diffusionis hic agemus.

Quoad patres vero haec usurpatio vocis facile patet. Sunt
 quidem, qui et alias rationes recenseant simul, communissime tamen
 hanc et ii ut praecipuam quasi primo loco ponunt; ex altera parte
 sunt non pauci, qui totam notionem catholicitatis hac ratione ab-
 solvi declarent. Ita Isidorus hispal. rem definit: „Sancta ecclesia
 ideo catholica dicitur pro eo quod universaliter per om-
 nem sit mundum diffusa“ (*sent.* I 16); ita et s. Augustinus
de unit. eccl.: „Ecclesia ulique una est, quam maiores nostri catho-
 licam nominarunt, ut ex ipso nomine ostenderent quia per totum
 est“; pariter in *ep.* 52 *ad Severinum*: „Ecclesia catholica graece
 appellatur, quod per totum orbem terrarum diffunditur“. Inde fac-
 tum est, ut patres, quoties ecclesiae catholicitatem probare studerent,
 ad textus Scripturae provocarent, quibus haec ejus latissima per
 orbem diffusio praedicaretur.

„Illa igitur est catholica, quae est in toto orbe terrarum dif-
 fusa“, ita duo episcopi Eunomius et Olympius apud Opta-
 tum *de schism. donat.* I 26.

b) Ipsa diffusio adhuc indeterminata apparet ad plenum
 conceptum catholicitatis exhibendum; et ideo diffusio vo-
 catur etiam elementum materiale (= *indeterminatum*) in
 nostra definitione; hoc determinatur per elementum for-
 male, quod invenitur in rei diffusae unitate. Ergo ca-
 tholicitas jam definitur: „unius ejusdemque ecclesiae
lata per orbem diffusio cum magna quadam et con-
spicua membrorum multitudine“¹⁾

2. *Divisio.* — a) Ex iis quae modo audivimus jam *prima*
 adest *divisio*, quae fit inter catholicitatem formalem
 et materialem. Catholicitas materialis erit magna
 quaedam diffusio localis, quae potest esse etiam societatum

¹⁾ De sentiis protestantium in notione catholicitatis evolvenda
 cf. Schultes *o. c.* p. 184 sq.

plurium, quae inter se quidem non sunt unum, commune tamen nomen habent, sectarum v. g. protestantium. Catholicitas formalis habetur, cum ad largam diffusionem accedit unitas rei diffusae; in nostra re unitas in fidei professione et subjectio sub uno regimine. — Hanc formalem ecclesiae Christi ut proprietatem vindicabimus. De hac s. Augustinus ad donatistas: „Dissensio quippe, inquit, vos et divisio facit haereticos; pax vero et unitas facit catholicos“ (*contra lit. Petil. II 98*).

b) *Altera divisio* fit in catholicitatem juris et facti sive, ut alii dicunt, in catholicitatem aptitudinalem et actualem. *Illa* est in eo, quod vera ecclesia ex sese habet jus et aptitudinem ubique terrarum se expandendi omnesque homines sibi aggregandi; *altera* addit, quod et actu ipso ubique inveniatur.

Patet, catholicitatem aptitudinalem ecclesiae essentialiter statim ab initio vi mandati divini apostolis facti, eamque in initio ecclesiae solam competitivisse; unde ipsa proprietas ecclesiae est essentialis et fide admittenda. Ecclesiae adultae vero defendimus competere etiam actualem catholicitatem tanquam proprietatem necessariam.

c) Catholicitas ^{facti} actualis iterum potest esse vel physica vel moralis. Physica in eo consistit, ut ecclesia actu occupet omnes omnino orbis regiones et provincias. Moralis jam habetur, cum ecclesia „in mundo splendorem habet quendam universalem, quo possit ejus dignitas et majestas cognosci et ab haereticorum turbis discriminari“ (Suarez *Def. fidei I 16, 10*).

Ea igitur pro morali catholicitate intellegitur localis extensio, ratione cujus, quamvis ipsa non physice in omnibus regionibus existat, moraliter tamen i. e. judicio prudentum ad omnes partes terrae sufficienter cognitas extendi censeatur. Ad hanc ergo catholicitatem non requiritur, ut existat in partibus terrae hactenus incognitis, neque requiritur, ut in omnibus partibus jam cognitis existat, sed sufficit, ut habeat talem amplitudinem, ut ratione hujus extensionis facile innotescat iis quoque regionibus, ubi actu nondum existit.

d) Catholicitas moralis jam *altera* est successiva, altera simultanea. Simultanea habetur, cum uno

eodemque tempore ecclesia per totum orbem terrarum diffunditur; successiva, cum temporibus sibi succedentibus ad omnes gentes demum pervenit, ita ut hinc cessare possit, cum alibi efflorescere incipiat, dummodo tandem aliquando ubique semel apparuerit.

Nonnulli auctores catholici (Driedo, Bellarminus, Melchior Canus) existimabant, ad ecclesiae proprietatem sufficere catholicitatem successivam, supposito tamen, quod semper adsit magna saltem conspicuitas, unde facile cognosci possit. *Attamen* certe etiam simultanea catholicitas verae ecclesiae assignari debet, saltem pro tempore immediate ante consummationem mundi, secundum *Mt 24, 14*: „Et praedicabitur hoc evangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus; et tunc veniet consummatio“.

e) Catholicitas simultanea est *aut temporanea aut perpetua*. Temporanea est, quae durat tantum per aliquod tempus et dein per plura saecula cessat; perpetua, quae inde ab ortu suo usque ad consummationem mundi sine interruptione perdurat (diffusione saltem moraliter universali). — Sed et haec perpetuitas, sicut simultaneitas, considerari potest *aut physice aut moraliter*: esset physica, si ne per brevissimum quidem tempus ecclesia sua lata diffusione careret; est moralis, si universalis diffusio breves quosdam hiatus physicos admittit.

f) Distinguitur *denique* catholicitas (eaeque formalis) in absolutam et relativam. Relativa est, quae ecclesiae competit ex comparatione cum diffusione aliorum coetuum religiosorum; quae igitur eidem competit eo, quod ejus diffusio localis ejusque numerus membrorum major est, quam aliarum sectarum quae christianas se appellant. Absoluta erit, quae ecclesiae in semet ipsa consideratae competit sine respectu ad alios coetus.

III. *Ad statum quaestionis*. — a) Certe ut ecclesiae proprietas non requiratur diffusio seu catholicitas physice universalis (ita ut nullus locus vel nullus homo extra ecclesiam relinquatur), sed sufficit catholicitas moraliter computanda eo sensu, quo modo definivimus, ut inde „ecclesia habeat splendorem quandam universalem, quo dignitas ejus cognosci et ipsa ab haereticorum conventiculis discriminari possit“. Horum igitur saltem haereticorum coetus amplitudine sua ecclesia vera superare debet.

b) Ceterum ecclesiae catholicitas, si praescideris ab ejusdem primordiis, actualis esse debet et simultanea; et haec, cum sit proprietas necessaria, secundum moralem saltem computationem perpetua sit oportet.

c) Aliquam *porro* veram catholicitatem non solum juris, sed et facti ad proprietates ecclesiae pertinere tanquam dogma fidei merito tenetur; accuratiores determinationes ad doctrinam plus minusve inter theologos controversam spectant.

§ 2. Ecclesiae catholicitas ostenditur.

Praenota: Non est, cur hic iterum agamus de universalismo, qui ecclesiae competit ratione destinationis, qua ex stricto mandato divini Salvatoris ad omnes omnino homines dirigitur; de qua re recolligas, quae supra p. 51 sqq et p. 458 sqq disseruimus. Cohæret cum hac divina ordinatione catholicitas quaedam dynamica, verae ecclesiae propria, zelus nimirum ardens vere apostolicus, quo inflammata haec sponsa Christi „omnia omnibus“ fieri et ex motivo supernaturali caritatis et gloriae Dei ad omnes se expandere constanter nititur.¹⁾ Nos tamen statim de catholicitate actuali videamus.

I. Ecclesia Christi debet esse catholica catholicitate actuali. — 1. Talis manifesto debet esse ecclesia, qualis per omnem Scripturam in lege et in psalmis, in prophetis et evangelis constanter exhibetur. *Atqui*, ut ait Augustinus, „prope omnis pagina [s. Scripturae] nihil aliud sonat quam Christum et ecclesiam toto orbe diffusam“²⁾, diffusionem insigni prorsus et conspicua et actuali tanta, ut haec ejus latitudo sit instar signi, quo adventus Messiae agnoscatur.

Paucis illustremus minorem: a) Ex prophetis audiamus Isaiam. Hic sub *cap. 2* in figura montis loquens de ecclesia ait: „Et erit in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini in vertice montium et elevabitur super colles; et fluent ad eum omnes gentes“; et praeter alia multa praeclarior de eadem re agit *c. 60, 3 sqq*: „Et ambulabunt gentes in lumine tuo et reges in splendore ortus tui; leva in circuitu oculos tuos et vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi; filii tui de longe venient et filiae tuae de latere surgent . . . Aperientur portae tuae jugiter: die ac nocte

¹⁾ Cf. d'Herbigny *o. c. I n. 90.*

²⁾ *Serm. 46, 33*, qui totus de hac re agit.

non claudentur, ut adferatur ad te fortitudo gentium et reges earum adducantur⁶.

Similiter et Daniel ecclesiam comparat monti, qui impleverit universam terram (2, 35); et filium hominis sive Messiam ut regem exhibet, cui „omnes populi, tribus et linguae serviant“ (7, 14). — Zacharias vero de eodem Messia canit: „Ecce rex tuus veniet tibi justus et salvator . . . potestas ejus a mari usque ad mare, et a fluminibus usque ad fines terrae“ (9, 9 sq); Malachias autem sacrificium ecclesiae ubique terrarum ab ortu solis usque ad occasum inter gentes oblatum iri praenuntiat (1, 11).

b) Similia omnino occurrunt in psalmis. „Postula a me — ita Pater ad filium — et dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae“ (2, 8). Ad ecclesiae praedicationem pertinent verba ps. 18: „Non sunt loquelaе neque sermones, quorum non audiantur voces eorum: in omnem terram exivit sonus eorum et in fines orbis terrarum verba eorum“ (coll. Rom 10, 18). „Convertentur ad Dominum universi fines terrae, ita in ps. 21, 28, et adorabunt in conspectu ejus universae familiae gentium“; et similiter ps. 71 fere per totum.

c) Ex evangeliiis audias Dominum dicentem Mt 8, 11: „Dico autem vobis, quod multi ab oriente et occidente venient et recumbent cum Abraham et Isaac et Jacob in regno coelorum“. Vel illud alterum: „Et praedicabitur hoc evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus“ (24, 14). Huc referas et illud Marci: „Amen dico vobis, ubicunque praedicatum fuerit evangelium istud in universo mundo, et quod fecit haec, narrabitur in memoriam ejus“. Quibus addas Act 1, 8: „Et eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judaea et Samaria, et usque ad ultimum terrae“.

2. Res confirmatur authentica interpretatione et propria doctrina patrum, qui hanc catholicitatem ut characterem ecclesiae proprium et essentialem vindicant idque in controversia contra haereticos; ita s. Augustinus contra donatistas in *l. de unit. eccl.* et in *ep. ad Vincentium*, et contra eosdem Optatus *de schismate donatistarum*; s. Hieronymus in *dialogo adv. luciferianos*; Basilius contra eunomianos in *ep. 251 ad eraesenos*.

Selecta quaedam testimonia adjungamus expressiora, in quibus attendas, quomodo patres catholicitatem etiam ut signum, ergo ut proprium proponant, quo vera ecclesia a coetibus haereticis dignoscatur. Sic v. g. Optatus *l. c. II 1 sq*: „Si apud vos tantummodo esse vultis (ecclesiam), in tribus Pannoniis, in

Dacia, Moesia, Thracia, Achaja, Macedonia et in tota Graecia, ubi vos non estis, non erit? ut apud vos esse possit, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Pamphilia, Phrygia, Cilicia, et in tribus Syriis et in duabus Armeniis et in tota Aegypto et in Mesopotamia, ubi vos non estis, non erit? et per tot innumerabiles insulas et ceteras provincias, quae numerari vix possunt, ubi vos non estis, non erit? Ubi ergo erit proprietas catholici nominis, cum inde dicta sit catholica, quod sit rationabilis et ubique diffusa? — Similiter s. Augustinus: „Non omnes haeretici, inquit, per totam faciem terrae, sed tamen haeretici per totam faciem terrae: alii hic, alii ibi, nusquam tamen desunt; ipsi se non norunt. Alia secta in Africa, alia haeresis in oriente, alia in Aegypto, alia in Mesopotamia verbi gratia: diversis locis sunt diversae . . . Sed tamen illa [ecclesia catholica] omnes novit, quia cum omnibus fusa est. Verbi gratia est in Africa pars Donati, eunomiani non sunt in Africa; sed cum parte Donati est hic catholica. Sunt in oriente eunomiani, ibi non est pars Donati; sed cum eunomianis ibi est catholica. Illa sic est tanquam vitis crescendo ubique diffusa; illi sic sunt tanquam sarmenta inutilia agricolae falce praecisa merito sterilitatis suae, ut vitis putaretur, non amputaretur . . . Vitis autem crescens per omnia et sarmenta sua novit, quae in illa manserunt, et juxta se, quae de illa praecisa sunt“ (*serm. 46, 8, 10*).

Hanc catholicitatem ecclesiae patres insuper variis typis et figuris vident praefiguratam, ut per arcam Noae universum genus animalium complectentem (Augustinus *in Ps 103 serm. 3, 2*; Origenes *in Gen. hom. 2 n. 3*; auct. *de vocatione omnium gentium*), vel per ea quae facta sunt cum vellere Gedeonis (Augustinus *de unit. eccl. 5, 9 sq*), vel per titulum crucis tribus linguis totius orbis tunc noti scriptum (idem *in Jo tr. 117, 4 sq*), per charisma linguarum in sollemni ecclesiae inauguratione apostolis concessum etc. Cf. Straub *n. 1367 sq*.

3. Ceteroquin catholicitas ab antiquissimis temporibus ecclesiae Christi ipsum nomen praebuit, ita ut hoc nomine vera Christi ecclesia ab haeticorum coetibus semper distingueretur. Ergo hoc nomen ecclesiae proprium esse per se intellegitur, idque eo sensu, quo tunc ab omnibus in ecclesia intellectum est, quo *nimirum* veram et actualement diffusionem per orbem significabat.

Et ecclesiam hoc nomine catholicae vocatam esse, ab Ignatio, ab ecclesia smyrnensi, a fragm. muratoriano supra jam audivimus; et ita communiter deinceps. — Hoc nomine eccle-

siam veram a falsis coetibus distinguit Clemens alex. *strom.* VII 17; similiter et concilium nicaenum I ecclesiam sub hoc nomine a sectis discernit (*D.* 55 sq.).

Pulcherrime vero de hac re Pacianus *ep. 1 ad Sympronian.* scribit: „Sub apostolis, inquires, nemo catholicus vocabatur. Esto sic fuerit, vel illud indulge. Cum post apostolos haereses extitissent diversisque nominibus columbam Dei atque reginam lacerare per partes et scindere niterentur, nonne cognomen suum plebs apostolica postulabat, quo incorrupti populi distingueret unitatem, ne intemeratam Dei virginem error aliquorum per membra laceraret? Nonne appellatione propria decuit caput principale signari? Ego forte ingressus populosam urbem hodie, cum marcionitas, cum apollinariacos, cataphrygas, novatianos et ceteros ejusmodi comperissem, qui se christianos vocarent: quo cognomine congregationem meae plebis agnoscerem, nisi catholica diceretur?“ (*n.* 3), et *n.* 4 adjungit: „Nec tamen aestues, frater; christianus mihi nomen est, catholicus vero cognomen. Illud me nuncupat, istud me ostendit; hoc probor, inde significor“. — Similiter s. Cyrillus hier. catechumenos instruit: „Si quando peregrinatus fueris in civitatibus, ne simpliciter requiras, ubi sit dominicum [i. e. aedes sacra]; nam et caeterae impiorum sectae atque haereses suas ipsorum speluncas dominicorum nomine honestare nituntur; neque ubi sit simpliciter ecclesia, sed ubi sit catholica ecclesia: hoc enim proprium nomen est hujus sanctae et matris omnium nostrum, quae quidem et sponsa est D. N. J. Christi“ (*cat.* 18. 26); et ita etiam s. Augustinus ait: „Ab haeretico nomine noster populus hac appellatione dividitur, cum catholicus dicitur.“

Quodsi jam ex hoc nomine ecclesia vera ab omnibus aliis distinguitur, hoc eidem prorsus proprium sit oportet; neque enim distinguere posset, nisi eidem necessario et exclusive adhaereret. — Eodem nomine vero actuale diffusionem tunc denotatam esse, ex sensu patrum jam ostendimus.¹⁾

¹⁾ Notat hac in re s. Augustinus *c. ep. fund. c. 1*: „omnes haereticos se catholicos dici velle“. Verum semper frustra; etenim etsi ipsi tales haeretici catholicos se appellaverint, nemo tamen praeter ipsos hoc nomine eos salutavit; reliqui omnes communi consensu eos designarunt et ab aliis distinxerunt nomine, quod *vel* a suis auctoribus *vel* ab errore, quem profitebantur, *vel* a regione, in qua orti sunt, traxerunt. — Quo facto patres libenter utuntur, ut eorundem profanam originem ostendant. „Sicubi audieris, ait Hieronymus *contr. lucif.* 9, qui dicuntur christiani non a Domino Jesu Christo, sed a quoque alio nuncupari ut marcionitas, valentinianos: scito non ecclesiam Christi, sed antichristi esse synagogam“. „Neque enim, ita in eodem Christi, sed antichristi esse synagogam“. „Neque enim, ita in eodem sensu s. Athanasius *or.* 1, 2 sq, unquam populus christianus a propriis episcopis nomen accepit, sed a Domino, in quem et fidem habe-

Nota: Iisdem vero testimoniis patet ecclesiae propriam esse catholicitatem non aptitudinalem tantum, sed actualem; neque enim in Scripturis vel in traditione Christi evangelio vel ejus regno sive ecclesiae mera ordinatio ad universalitatem attribuitur, sed ea quae necessario cum effectu sit conjuncta. Sic absolute in Ps. 2 Christo promittuntur gentes ut ejus haereditas; ita passione Domini peracta absolute legitur in Ps. 21, 28: „convertentur ad eum universi fines terrae“; et sic de reliquis.

II. *Catholicitas ecclesiae propria ulterius determinatur.*

1. Haec catholicitas erit simultanea. — a) Id primo constat ex iisdem testimoniis. Relegas ex. g. Ps. 21, 28; 71, 8: „et dominabitur a mari usque ad mare, et a flu-

mus . . . Hi autem, qui ab aliis habent suae fidei originem, congruenter illorum nomine notantur, utpote qui ad eosdem pertinent“. Cf. et Chrysostomum *hom. 33 in act. 4*; Basilium *in Ps 48, 7*; Lactantium *div. instit. IV 30* aliosque.

Et aliud conabantur haeretici. Alii nempe et alii haeretici vero Christi coetui diversa nomina tribuere incipiebant; sed ut haeticis sectis particularia sua nomina semper haerebant, ita contrarium accidit cum ecclesia nostra; etenim „velint nolint, ait Augustinus *de vera rel. 12*, ipsi quoque haeretici et schismatum alumni, quando non cum suis sed cum extraneis loquuntur, catholicam nihil aliud quam catholicam vocant; non enim possunt intellegi, nisi hoc eam nomine discernunt, quo ab universo orbe nuncupatur“. „Ex quo intellegi datur, judicantibus arbitris quos nulla impedit gratia [= personarum acceptatio], cui sit catholicum nomen, ad quos omnes ambiunt, tribuendum“ (*idem de util. cred. 19*).

Nomen autem istud quemadmodum jam antiquitus, ita et hodie absque dubio proprium est coetus illius, qui romano pontifici adhaeret. „Fidem suam, quam vocat (Rufinus)? eamne qua romana pollet ecclesia, an illam quae in Origenis voluminibus continetur? Si romanam responderit, ergo catholici sumus“ (Hieronymus *contr. Rufin. I 4*; cf. et *ep. 15, 16*). Ambrosius vero de fratre suo Satyro catechumeno *I 47* enarrat: „Advocavit ad se episcopum . . . percunctatusque ex eo est, utrum episcopis catholicis h. e. cum romana sede conveniret“. Similiter s. Cyprianus *ep. 52 ad Antonianum 1*, qui et *ep. 45 ad Cornelium* papam curam ei promittit, ut „te collegae nostri et communionem tuam i. e. catholicae ecclesiae unitatem pariter ac caritatem probarent firmiter et tenerent“.

Sic jam ipso nomine catholicae apte considerato intellegi datur, ubi inveniatur veritas veraque Christi ecclesia. — „Gloriatio igitur gloriatorum erit nobis catholica ecclesia, et quod christiani dicimur et nominamur, ut qui non ab hominibus nominemur, sed a Deo illuminemur“ (auct. *qq. ad Antiochum, q. 45*; *M PG 28, 627*).

mine usque ad terminos orbis terrarum*; vel *Zach 9, 10*; *Is 49, 6. 18. 20*; *Dan 2, 35* etc. — Haec omnia universalitatem simultaneam necessario sibi vindicant.

b) Accedit consensus unanimis patrum, praesertim eorum qui contra donatistas rem inculcabant (Augustini, Optati). Si *enim* ex mente horum patrum catholicitas ecclesiae non esset nisi successiva, omnis eorum disputatio contra haereticos istos inanis fuisset.

Augustino enim ex defectu universalis diffusionis arguenti, sectam donatarum non esse veram ecclesiam, potuissent hi respondere: sectam ipsorum pro praesenti quidem tempore ad minimam partem Africae redactam esse, hoc vero non obstare, quominus ipsa esset universalis ecclesia oraculis Scripturae praenuntiata, quia deinceps paulatim ac successive per universum orbem propaganda esset et quia jam prioribus saeculis magnam orbis partem occupasset, cum eadem fuisset ecclesia apostolorum (*De San n. 156*).

c) Videtur haec res theologicè certa, maxime ob verba concilii vatic.: „ecclesiam ob catholicam unitatem perpetuum esse motivum credibilitatis“ (*Denz. n. 1794*). Neque *enim* perpetuum motivum esse potest catholicitas, quae successiva tantum et non simultanea semper existat.

2. Haec simultaneitas catholicitatis debet esse moraliter saltem perpetua. — Hoc *praeprimis* iterum constat ex vaticiniis, v. g. iis quae leguntur *Dan 7, 14*: „Omnes populi, tribus, linguae ipsi servient; potestas ejus potestas aeterna, quae non auferetur, et regnum ejus quod non corrumpetur“.

Practerea etiam ex hac parte similiter ac antea donatistae argumentationem a patribus contra ipsos institutam eludere potuissent, si catholicitas simultanea non semper ecclesiae inesse deberet.

Revera donatistae exceperant: ecclesiam quidem prius per universum orbem dilatam fuisse; tunc vero, ut contingit etiam magnis regnis, ad tempus diminutam et ad parvam terrae plagam redactam esse, unde iterum ad priorem latitudinem effloritura esset. — Respondet Augustinus, provocans etiam ad testimonia Scripturae: „Ostendat, ecclesiam vel in sola Africa, perditis tot gentibus, retinendam vel ex Africa in omnibus gentibus reparandam atque adimplendam... Proferte vel unum (Scripturae testimonium), quo apertissime Africa declaretur vel in reliquis sola derelicta, vel ad

principium renovandi et implendi orbis sola servata. Neque enim tot testimoniis [per Scripturam] commendaretur, quod erat cito perituum, et sic taceretur, aut quod solum esset relinquendum, aut ex quo solo totum esset reparandum et implendum“ (*de unit. eccl. 19*).

3. Diffusio tamen ecclesiae non necessario est physice, sed moraliter tantum universalis. — Hoc *inprimis* constat ex ipso facto, cum religio sive ecclesia christiana, quae tamen perpetuo duratura secundum rei veritatem semper subsistere debet, numquam omnes gentes in sinu suo collegerit.

Idem concludi poterit ex verbis Christi *Mt 24, 14*: „Praedicabitur hoc evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus, et tunc veniet consummatio“. *Ergo* cum jam omnibus gentibus praedicabitur evangelium, veniet consummatio; et ita usque ad finem mundi gentes erunt convertendae ad Christum. + Idem inferre licet ex verbis Domini, quibus apostolis vel discipulis suis in genere perpetuas persecutiones praedixit dicens: „Cum autem persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam. Amen dico vobis, non consummabitis civitates Israel, donec veniat Filius hominis“ (*Mt 10, 23*).

Neque patres rem aliter intellexerunt. Ex sententia enim ipsorum ecclesia certe jam erat catholica saeculis III et IV. *Atqui* tunc non erat catholica diffusionem physice vel absolute universali: „Ipsa fides omnium gentium nondum adimpleta est“, ait Augustinus *de unit. eccl. 17*. Unde etiam „adhuc habet ecclesia, quo crescat, donec fiat, quod de Christo in Salomonis figura prophetatum est: „dominabitur a mari usque ad mare et a flumine usque ad terminos orbis terrarum“ (*ep. ad Hesychium 47*).

Nota: Ex dictis fere patet, quod et haec proprietas necessarium nexum ad auctoritatem in ecclesia divinitus ordinatam servat. Elementum formale enim catholicitatis invenitur in unitate. *Atqui* unitas, quam Christus ecclesiae suae providit, obtinenda erit necessario per ministerium apostolorum divinitus in perpetuum pro ecclesia ordinatum. *Ergo* per idem ministerium et ipsi catholicitati essentialiter provisum erit. — *Insuper* nec ipsa diffusio habebitur nisi procurante hoc ipso ministerio apostolico, quod hac in re divino auxilio et gratiis largioribus divinitus instructum est.

§ 3. Exceptionibus satisfit.

1. Ipsa argumentatio nostra non multum valere videtur. Si *enim* testimonia Scripturae ut jacent sumuntur, universalitatem prorsus physicam et absolutam sibi vindicant; cogita v. g. de monte apud Daniele, „qui implevit universam terram“. *Atqui* ita certe non sunt adimplenda — nimium probant. *Ergo* nihil probant neque pro argumentatione adhibenda sunt.

Resp.: Testimonia scripturae quamvis universalitatem regni Messiae magnificis verbis extollant, non tamen de universalitate physica necessario sunt intellegenda; id quod ex ipso usu loquendi Scripturae illustrari potest. Ita v. g. Daniel de Nabuchodonosor ait: „Potestas tua (pervenit) in terminos universae terrae“ (4, 19; cf. 2, 37 sqq; 7, 23); ita et Paulus apostolus romanis scribit: „Fides vestra annuntiatur in universo mundo“ (Rom 1, 8); ita et Lucas: „Exiit edictum a Caesare Augusto, ut describeretur universus orbis“ (2, 1). Cf. et 1 Mach 1, 3; Act 2, 5 etc. — Nihil aliud his inculcatur nisi universalis quaedam et considerabilis diffusio per orbem notum.

Plenius autem ipsa vaticinia intellegi poterunt, si respectus fit ad ea tempora, quae immediate ante consummationem antecedunt, quibus largior quaedam universalitas habebitur. — *Praeterea* vaticinia pleniore luce fulgebunt, cum praeter catholicitatem actualem ratio habetur successivae. Si *nimirum* consideraverimus id, quod aliquando per saecula aerae christianae erat, et hoc ponimus acsi simultaneum esset: revera magna universalitas apparebit. Nunc attendas, quod prophetarum est, ea quae successiva sunt, sub uno intuitu speculari: et facile verum sensum magnificis eorum verbis subesse intelleges.

2. In fine, aiunt, et ante consummationem temporibus antichristi ecclesia Christi catholica non erit: Cum venerit, ait *Lc* 18, 8, „Filius hominis, putas, inveniet fidem in terra?“ quocum cf. *Mc* 13, 20; *Mt* 24, 22. *Ergo* catholicitas non erit verae ecclesiae proprietas, utpote quae etiam deesse possit.

Resp.: Talem catholicitatem ecclesiae vindicamus, qualis ei a Christo ordinata et praedicta est; cum ipsa catholicitate autem etiam iste defectus ad tempus futurus in vaticiniis exhibetur. — Defectui vero hujus proprietatis tunc aliter occurreretur: a) ex parte oppositae doctrinae anti-christi, quae nimis manifesto absurda et impia erit; b) ex parte temporum et factorum ecclesiae praeteritorum, quibus ipsa tunc sat dilucide manifestabitur.

Ast et simpliciter Dominus ecclesiam suam vocat gregem pusillum: „nolite timere, pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum“ (*Lc 12, 32*). Ecclesia autem catholica certe non esset pusillus i. e. parvus grex.

Resp.: a) Christus tunc exiguam manum discipulorum praesentium alloquitur, quae parva erat valde. — b) Ceterum et ipsa ecclesia jam catholica grex pusillus vocari potest multis titulis, ut disserit ven. Beda *in h. l.*: *vel* prae turba infidelium, *vel* propter humilitatis devotionem, quae inesse ei debet, *vel* ob abjectam discipulorum conditionem etc.

3. Neque movere nos debent, quae Hieronymus olim profatus est *dial. c. luciferianos*, cogitans de synodo ariminensi (a. 359), in qua tot episcopi formulae arianae subscripserant: „Ingemuit, ait, totus orbis et arianum se esse miratus est“. Si totus igitur orbis arianus, ergo vera ecclesia tunc non erat catholica. — *Neque enim* aliud dicere vult Hieronymus nisi quod tunc, cum tot episcopi per fraudes arianorum circumventi symbolo ambiguo subscrip-sissent, orbis recte sentiens obstupuerit, quod vel invitatus et quodammodo inscius diceretur arianus.

Defectionem istam arianam tam late grassatam non esse, ex testimoniis coaevis omnino manifestum est. Ita s. Athanasius coevus rei in *ep. synodica ad Jovinianum imp.* scribit: „Scias igitur, hanc esse fidem [veram], in quam consentiunt omnes ubique terrarum ecclesiae, quae sunt in Hispania et Britannia et Galliis, quae sunt in universa Italia, Campania, Dalmatia et Mysia, Macedonia et Graecia tota; item quae sunt per universam Aegyptum... omnes denique per orientem ecclesiae, paucis exceptis quae Arianam opinionem sectantur. Horum enim omnium, quos commemoravimus, sententiam experimento ipso cognovimus et litteras scriptas habemus“. Cf. Theodoretum *H. E. IV 3*. — Neque ex numero episcoporum res ista computanda erit; neque enim greges christianorum tunc episcopis errantibus, quos ariani expulsis legitimis vi

frequenter intruserant, ubique consentiebant, sed magna ex parte veteri fidei inhaerebant. Cf. Hurter n. 311.

4. Potestne fieri, ut ecclesia per accidens et per breve tempus (ex. g. per aliquot annos) ita numero diminuatur, ut de facto jam non sit vere catholica, relate nimirum ad alios coetus?

Sunt, qui hoc simpliciter negent, ut Straub. *Alii vero* hoc facilius concedere videntur, dicentes momentaneam defectionem catholicitatem secundum moralem aestimationem computandam non tollere; ita in consummatione mundi magnam defectionem ex persecutione antichristi fieri posse, eamque catholicitati ecclesiae non obstare, quia brevis tantum foret; ita v. g. Mazzella. — Etiam longius procedunt theologi, qui ut Bellarminus *de conc. et eccl. IV* 7 sentiunt, ecclesiam manere catholicam, etsi ad unam provinciam redigatur idque etiam per sal longum tempus, dummodo constet eam esse unam eandemque cum illa, quae fuerit aliquo tempore vel diversis temporibus in toto mundo diffusa; sic etiam nunc quamvis dioecesin dici catholicam, quia servet continuationem cum aliis, quae faciant unam ecclesiam catholicam. — Haec tertia sententia repugnare videtur iis, quae diximus de actuali diffusioni ecclesiae eaque continua; non ita repugnare videtur sententia altera, quae saltem moralem perpetuitatem catholicitatis actualis admittat.

Caput VII.

De apostolicitate ecclesiae.

§ 1. De notione apostolicitatis.

1. *De apostolicitate in genere.* — 1. Apostolicum in genere dicitur, quod cum apostolis necessariam quandam ineat habitudinem. Triplex autem distinguitur apostolicitas: originis, doctrinae, ministerii sive, ut alii malunt, successionis.

a) Apostolicitas originis ea intellegitur, qua vera ecclesia a Christo per apostolos fundata est; consistit ergo in eo, quod ecclesia, quae nunc est, eadem est cum illa quam apostoli primitus fundarunt. Hanc ecclesiae proprietatem esse essentialem, facile inter christianos admittitur.

b) Apostolicitas doctrinae ea est, secundum quam ecclesia eandem semper sacram doctrinam, quam ab apostolis acceperat, custodit et profitetur.

Haec est aut materialis aut formalis: erit materialis, si doctrina objective in se considerata (*libri, quibus doctrina continetur, vel traditio, qua doctrina explicatur*) sit materialiter eadem quae erat apostolorum; erit formalis, si etiam modus et ratio proponendi est eadem, si igitur doctrina ab eodem magisterio traditur, quo olim primitus propagata est, ab ipsis nimirum apostolis quodammodo continuatis. — Materialem apostolicitatem doctrinae etiam protestantes concedunt; formalem requirunt catholici. Cohæret apostolicitas ipsius doctrinae ex hac parte jam cum tertia apostolicitate, quae est ministerii; de qua exclusive fere solliciti erimus in sequentibus.

c) Apostolicitas ministerii ea dicitur proprietas ecclesiae, qua pastores et doctores, qui modo ei praesunt, originem ducunt ab apostolis, mediante non interrupta serie successionis; unde haec apostolicitas etiam successionis dicitur.

II. *De apostolicitate ministerii in specie.* — 1. Prima divisio fit secundum duplex elementum, quod etiam in apostolicitate ministerii discernere licet: materiale unum quod continetur ipsa pastorum serie, et formale alterum, quod continetur legitima et proprie dicta successione. Sic distinguitur apostolicitas materialis et formalis. Illa in eo est, quod in aliqua ecclesia, cujus primus episcopus originem habuit ab apostolis, episcopi valide ordinati sine interruptione alii aliis usque ad praesentem episcopum successerunt, quamvis a certo tempore in iis legitima missio defecerit. Apostolicitas formalis ea est, quae ad materialem successionem (i. e. ad validam ordinationem) perpetuo habitam addit missionem seu jurisdictionem legitimam usque ad praesentem diem non interruptam.

a) Ad hanc distinctionem intellegendam attendas, quod integra successio ad duas ministerii ecclesiastici potestates se extendere debet: ordinis et jurisdictionis. Ita potestas quidem ordinis vi sacramenti etiam inter haereticos et schismaticos validi adesse potest vel per vim et usurpationem, quin

conjungatur ei potestas legitima jurisdictionis ex determinatione voluntatis superioris: materialis dein habebitur successio, nullatenus vero vera; „neque enim, ait Gregorius naz., qui per vim irrupit, successor habendus est, sed qui vim perpressus est, nec qui leges violavit, sed qui legitime creatus est . . . nisi quis fortasse ita successorem dicat, quemadmodum morbum sanitati et tenebras luci et tempestatem tranquillitati et mentis alienationem prudentiae succedere dicimus“ (*or. in laudem Athanasii* 8). Qui sic a lege in societate alienus successionem utcumque usurpaverit, alienus est a vera continuatione, et ut schismatis auctor et ramus praecisus novam quidem inchoare poterit pastorum seriem, antiquam vero et organicam continuare nequit. — Plena, proprie dicta, formalis successio tunc demum habebitur, quando successor adjunxerit jurisdictionem legitimam i. e. ab apostolis ipsis ex lege acquisitam. Haec lex vero in eo est, ut successor missionem sive ministerium habeat non solum in societate, sed etiam ab eadem societate sive societatis auctoritate, modo eo quo a Christo in apostolis provisum est.

b) *Insuper* in ecclesia requiritur ministerium tale, quale a Christo olim institutum est. *Atqui* Christus ministerium apostolicum ordinarium instituit per modum collegii, quod sub directione unius Petri ad certam unitatem et firmitatem revocatur. *Ergo* ubi haec collegialis cohaesio et submissio sub uno Petro non habetur, formalis ministerii apostolicitas esse non potest. Haec apostolicitas formalis igitur certe deficit, eo quod episcopus aliquis non manet in unionem fidei vel communionis cum Petri successore, qui jure divino supremum totius ecclesiae caput omnisque ecclesiasticae potestatis fons et radix est. — *Ex altera parte* apostolicitatis formalis sufficiens atque indubitatum signum haec communio pastorum est cum cathedra Petri; imo formalis apostolicitas nunc saltem de facto reduci poterit ad hanc unionem cum pontifice, quamvis conceptus ipse ex sese aliquatenus diversus sit.

c) Per hanc apostolicitatem igitur non solum idem materiale ministerium nunc in ecclesia habetur, sed et idem fere formaliter ministri, qui ab initio fuerant, quatenus ministri nunc in ecclesia fungentes continuati quidam apostoli sunt, eo quod ex eorundem dispositione idem ministerium ex legitima haereditate possident.

2. Apostolicitas ministerii *ulterius* distinguitur in directam et indirectam. Directa est ea, qua series pastorum alicujus ecclesiae non interrupta directe deduci potest ad aliquem apostolum vel saltem apostolicum virum, tanquam ad primum ejusdem loci episcopum. Talis habetur

certissime in ecclesia romana. — Indirecta habetur, quando in serie successionis continua tanquam ad primum ecclesiae episcopum proxime deveniatur ad virum, qui directe missus non est nec ab apostolo neque ab apostolico viro, qui tamen ad munus episcopale suscipiendum missus est ab iis, qui ipsi demum mediante directa successione ab apostolo Petro munus universalem ecclesiam regendi acceperunt. Haec indirecta apostolicitas non minus vera apostolicitas est quam directa; vocatur etiam successio apostolica per insitionem sive traducem.

III. Ipsa apostolicitas ex integro spectata jam ita definiri potest: Apostolicitas illa proprietas ecclesiae est, vi cujus ecclesia ab apostolis fundata (en: *originis*) in aposto- lorum doctrina et institutione incommutabiliter perdurat. (en: *doctrinae*) atque a successoribus apostolorum proprie- talibus gubernatur (en: *ministerii*).

Quia tamen apostolicitas originis ex dictis nimis evidens jam est, apostolicitas doctrinae pariter, utraque *insuper* a protestantibus ultro conceditur: ideo nos in sequentibus quasi exclusive ad apostolicitatem ministerii respiciemus. — Haec etiam sola postea ut nota ecclesiae adhibebitur. Neque enim apostolicitas originis, prouti abstracte sumitur, ut nota distinctiva verae ecclesiae adhiberi potest: cum tota controversia praecise in hoc versetur, quinam inter varios coetus christianos ille sit, quem apostoli fundaverunt. — Pariter saltem vehementer dubitatur, utrum apostolicitas doctrinae, si ab apostolicitate ministerii abstraxeris, munere notae fungi possit; et certe demonstrabitur apostolicam esse doctrinam alicujus ecclesiae eo ipso, quod constat, in eadem ecclesia adesse jam magisterium sive ministerium vere apostolicum.¹⁾

§ 2. Ecclesiae apostolicitas ostenditur.

1. *Demonstratio.* — 1. *Ex ministerii ecclesiastici institutione et perennitate.* Ministerium a Christo apostolis primitus traditum tale, quale institutum est, perenne est in ecclesia; unde semper in ecclesia pastores esse debent iidem, qui erant apostoli: „ecce ego vobiscum sum [apo-

¹⁾ De sentiis contrariis, inprimis protestantium cf. Schultes o. c. p. 193.

stolis praedicantibus] usque ad consummationem saeculi^a. *Atqui* nemo pastor in ecclesia est, nisi qui mittitur; nemo pastor ad modum apostolorum, nisi eadem missione mittitur, qua et apostoli missi sunt a Domino. — *Porro* haec missio, quam apostoli directe a Christo receperunt, tam immediate jam fieri nequit vel saltem non fit, sed sicut per apostolos proximis successoribus, ita per hos successores legitimos ulterius tradenda est. *Quare* tota ministrorum per saecula series necessario revocatur genealogia quadam spiritali ad apostolos; et eo ipso ecclesia propter numquam interruptam pastorum seriem ad apostolos usque pertingentem apostolica ratione ministerii censi debet.

Quoad singulas propositiones argumenti: Prima propositio ex tractatu nostro integro manifesta est. — *Prior minor* manifesta ratione illustratur: Tota enim potestas totumque ministerium ecclesiasticum in missione divina fundatur: „sicut misit me Pater, ait Christus, et ego mitto vos“ (*Jo 20, 21*). *Praeterea* ratione hujus ministerii apostoli, teste Paulo *2 Cor 5, 20*, pro Christo legatione funguntur; nemo vero pro altero legatione fungi ipsiusve nomine agere potest, nisi missionem ab hoc acceperit. „Quomodo praedicabunt, ait idem apostolus *Rom 10, 15*, nisi mittantur?“

Similiter manifesta est *altera minor subnexa*, hanc missionem jam non immediate per Deum fieri; ideoque eandem fieri debere per eos, qui eam jam legitime in ecclesia possideant, per apostolos *nimirum* et deinceps per eos, qui his apostolis legitime successerint. — Id quod confirmatur iis, quae in Scripturis et in priscis ecclesiae documentis traditum est; ibi enim legimus, quomodo apostoli prius successores sibi substituerint et his mandatum dederint, ut et ipsi similiter facerent: „Hujus rei gratia reliqui te Cretae, ut ea quae desunt corrigas et constituas per civitates presbyteros, sicut et ego disposui tibi“ (*Tit 1, 5*). Cf. etiam Clementis rom. *ep. ad Cor 42, 44*.

Brevissime: Ecclesia necessario regi debet ministerio a Christo instituto, quod et particeps sit ipsius missionis. *Atqui* ministerium ecclesiasticum subsequentium saeculorum missionis Christi particeps esse nequit, nisi ea per continuam pastorum legitime sibi succedentium seriem derivetur. *Ergo* ecclesia per talem continuam seriem cum apostolis et sic cum Christo ejus auctore et fundatore necessario connectitur i. e. apostolica esse debet.

2. Sensus traditionis luculenter patet. a) Huc referas sollicitudinem illam, qua patres in praecipuis saltem

ecclesiis catalogos texebant episcoporum ita sibi succedentium, ut in continua serie ad apostolos demum ascenderent. Ecclesias vero, quae id praestare nequibant, tanquam illegitimas et falsas spernebant. Cf. supra p. 96; 108. Ita vero manifesto

b) ab antiquissimis temporibus haec apostolicitas normae instar adhibebatur, qua vera ecclesia veraque ejus doctrina agnosceretur; ad necessariam igitur ecclesiae proprietatem pertinet.

Sic v. g. Cyprianus de Novatiano hanc peremptoriam sententiam protulit: „Novatianus in ecclesia non est, neque episcopus computari potest, qui apostolica traditione contempta nemini succedens a se ipso ordinatus est“ (*ep. 76, 3*). Similiter Optatus donatistas provocat: „Vestrae cathedrae vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam ecclesiam vindicare“ (*de schism. donat. II 3*).

Sed et Irenaeus idem criterium jam adhibet: „Iis, qui in ecclesia sunt, presbyteris obaudire oportet, his qui successionem habent ab apostolis . . ., qui cum episcopatus successione charisma veritatis certum secundum placitum Patris acceperunt; reliquos vero, qui absistunt a principali successione et quocunque loco colligunt, suspectos habere“ (*IV 26, 2 sq*). — Prorsus in eundem modum disserit Tertullianus: „Si quae audent interserere se aetati apostolicae, ut videantur ab apostolis traditae, quia sub apostolis fuerunt, possumus dicere: Edant ergo origines ecclesiarum suarum, evolvant ordinem episcoporum suorum ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille episcopus aliquem ex apostolis vel apostolicis viris (qui tamen cum apostolis perseveraverit) habuerit auctorem et antecessorem. Hoc enim modo ecclesiae apostolicae census suos [origines suas] deferunt, sicut smyrnaeorum ecclesia Polycarpum ab Joanne collocatum refert, sicut romanorum Clementem a Petro ordinatum edit; proinde utique et ceterae exhibent, quos ab apostolis in episcopatum constitutos apostolici seminis traduces habeant“ (*de praescr. 32*).

Saepe et s. Augustinus successionem apostolicam certam, inconcussam, certissimam pro ecclesiis revindicat, et *contra Faustum XXVIII 2* ipsam ecclesiam declarat „ab ipso Christo inchoatam et per apostolos provectam certa successionum serie usque ad haec tempora toto terrarum orbe dilatatam“.

Sollemnius demum apostolicitatem ministerii ecclesiae vindicant conc. tridentinum s. 23 c. 4 *de sacris ordinibus* et conc.

vatic. s. 4 (D. 1821); unde facile in ipso symbolo et hoc sensu ratione ministerii ecclesiam credideris praedicari apostolicam. — Ceterum cf. Straub n. 1393 sqq.

c) Prae aliis magis attende testimonio Irenaei, qui *adv. haer.* III 3, 2 de eodem criterio apostolicitatis agens, pergit: „Sed quoniam valde longum est in hoc tali volumine omnium ecclesiarum enumerare successiones, maximae et antiquissimae et omnibus cognitae, a gloriosissimis duobus apostolis Petro et Paulo Romae fundatae et constitutae ecclesiae eam, quam habet ab apostolis traditionem..., indicantes confundimus omnes... Ad hanc enim ecclesiam propter potio-rem principalitatem necesse est omnem convenire ecclesiam“. Ita et ipse Irenaeus compendii gratia apostolicitatem reduci posse declarat ad unionem, quam servat aliqua particularis ecclesia cum ecclesia romana ejusque pontifice.

Et revera certissime ea ecclesia est apostolica, quae cum hac romana ecclesia communicat debito modo; qui enim a legitimo successore Petri principis apostolorum mittitur, eo ipso cum apostolis legitime cohaeret, praesertim cum per illam supremam missionem omnes defectus, si qui adfuerint, legitime sanentur. Et *e contrario* qui cum Petri successore non cohaerent, potestatem certe non habent, per modum apostolorum, qui essentialiter et necessario in munere suo subeundo a principe Petro dependebant.

Etiam hanc apostolicitatem concilia saepe ecclesiae sollemnissime vindicabant, ut lugdunense II. florentinum, vaticanum.

3. Sicut ergo in synagoga, vero typo ecclesiae nostrae, sacrum ministerium vinculo originis carnalis cum tribu Levi et ipso Aaron necessario jungebatur, ita in antitypo ecclesia sacri ministri ab invicem non existunt separati, sed vinculo arcissimo generationis spiritualis, vi *nimirum* sacrae ordinationis et legitimae missionis, ad apostolos et ipsum Christum referuntur. Et sicut rami extremi per intermedios et truncum nexu numquam interrupto junguntur cum radicibus, ut succus vitalis apte transfundatur, sicut membra omnia atque articuli extremi per venas nullibi intersectas cum corde, ut sanguine irrigentur: ita ecclesia singulorum saeculorum numquam interrupta pastorum serie conjungitur cum apostolis et per apostolos cum Christo capite ac per Christum cum ipso Deo Patre, principio omnis vitae et gratiae.

II. Contra rem exceptiones vix fieri possunt; si quae proferuntur, hae jam ex iis solvuntur, quae supra de institutione et constitutione ecclesiae exposuimus et demonstravimus. Unam brevi commemoremus.

Apostolicitas, sic poterit quis excipere, formalis saltem non videtur esse necessaria. *Etenim* Deus immediate per sese ministris saltem principalioribus i. e. episcopis potestatem jurisdictionis vi sacri ordinis confert; ad minimum probabilis haec sententia est. *Atqui* si id, legitima missio per apostolos vel successores eorum vel summum pontificem non requiritur, neque apostolicitas.

Respondebunt theologi varie ex vario statu, quem servant respectu istius quaestionis controversae, unde episcopis fiat jurisdictio. Ita qui tenent omnem jurisdictionem in ecclesia tradi per summum pontificem, simpliciter negabunt majorem. — *Alii vero* potius *distinguunt majorem*: Deus ipse tradit potestatem episcopis, si subjectum hujus ministerii per legitimam potestatem ecclesiasticam rite designatum est *cc.* sine interventu necessario et ad legitimitatem requisito *subd.*: tradit jurisdictionem quoad actum primum, inefficacem ob defectum materiae dirigendae *tr.* jurisdictionem completam et in actu secundo *ng.*

Caput VIII.

De visibilitate ecclesiae ejusque notis.

Christus ecclesiam pro hominibus instituit; estne haec ecclesia nunc pro homine etiam visibilis sive cognoscibilis? Ponere hanc quaestionem, est eandem solvere et affirmare. Tamen propter adversarios distinctius de hac re agere debemus; id quod ita praestabimus, ut *prius* de visibilitate sive cognoscibilitate in genere; *deinde* de modo cognoscendi sive de notis; *tertio* de ipsa cognitione sive de applicatione notarum agamus.

Articulus I.

De visibilitate ecclesiae in genere.

I. *Notio.* — Visibile *per se* et *proprie* illud dicitur quod per sensum visus animadverti sive percipi potest; *latius sumpta* visibilitas attribui potest omni rei, quae secundum ea, quae visu vel et aliis sensibus apprehensa sunt, etiam

intellectui cognita apparet.¹⁾ Hanc pro ecclesia vindicamus; et ideo ecclesia visibilis erit, quatenus experientia sensibili et externa praeunte ab humana mente cognosci potest.

II. *Divisio.* — 1. Distinguitur visibilitas materialis et formalis: materialis, quae rem materialiter tantum et indeterminate visam exhibet, non sub formali quodam respectu, qui hic et nunc attenditur; formalis, quae rem sub determinato quoque respectu (*ecclesiam v. g. ut veram*) cognoscendam prodit.

Cum ecclesiam dicimus visibilem, non id intendimus, homines, qui sunt in ecclesia, qua homines esse visibiles; hoc tam evidens est, ut ejusdem rei probatio risum moveret. Contendimus potius, ecclesiam esse formaliter visibilem sive homines, qui ecclesiam constituent, esse visibiles etiam a) qua membra societatis ecclesiae, et b) quatenus ecclesiam veram componant.

2. Distingui potest etiam visibilitas essentialis, ubi visibilitas fertur in elementum rei essentialis, et accidentalis, ubi fertur in accidentale tantum.

3. Est *insuper* visibilitas immediata et mediata, quatenus res sub formali ratione *aut* in se et directe oculis discerni potest, *aut* per aliud visum demum discernitur.

Si ecclesiam dicimus visibilem, nequaquam asserimus, omnia ejus elementa in se immediate esse sensibilia. Sunt utique ejusmodi elementa in ecclesia, quae sensibus obnoxia immediate iisdem apprehenduntur, ut homines iique baptizati, praedicatio doctrinae, legislatio, sacramentorum administratio, externa fidei professio, sacrificium . . . : *attamen* plurimae sunt res in ecclesia, quae directe videri nequeunt: character baptismalis, fides christiana in se, gratia sanctificans aliave dona Spiritus Sancti, potestas ordinis et regiminis in se considerata etc. — Dicitur *tamen* ecclesia simpliciter visibilis. Ad hoc *enim* sufficit: ut unum ejus elementum (essentiale) immediate et per se sit visibile, et ut hoc cognito etiam elementa invisibilia mediate fiant visibilia ob necessariam illorum conjunctionem, si non in singulis, saltem in universa congregatione qua tali retinendam. Sic ecclesia etiam tota dicitur visibilis; neque tamen totaliter. *Est tota visibilis,*

¹⁾ Denominatio igitur desumpta est a sensu nobiliore, qui res plurimas attingat, et cum intellectuali cognitione majorem affinitatem habeat.

quia nulla ejus pars invisibilis manet; *non totaliter*, quia non omnia secundum omnem rationem videri possunt.

Exemplum habes in homine. Duplici elemento, utroque essentiali constituitur: corpore et anima. Corpus solum per se visibile est; tamen totus homo merito dicitur visibilis, quia elementum invisibile (*anima*) per visibile (*corpus animatum*) manifestum fit. Sic et in ecclesia elementa spiritualia, quamvis immediate et per se sensibus impervia, mediate tamen et per aliud visibilia redduntur.

III. *Adversarii*. — Inter adversarios necessaria consequentia inveniuntur illi haeretici, qui inter membra ecclesiae solos praedestinos ponunt, vel eos tantum qui fide et sanctitate mere interna praediti sint; utraque enim ratio, et praedestinatio et fides vel sanctitas interna, plane invisibilis est.

a) Protestantes et imprimis lutherani ex particulari quoque historica ratione ad suum errorem de invisibili ecclesia perducti sunt. Retenta enim ecclesiae perennis visibilitate nimis evidens est, eos a vera ecclesia defecisse et schismatis vel apostasiae reos esse, cum nulla ex ecclesiis ante originem sectarum protestantium visibilibus cum ipsis concordaverit.

Ita et Luther, novas et inauditas spargens doctrinas, a catholicis se defendens prius simpliciter propugnabat, veram Christi ecclesiam per multa saecula potius in occulto permansisse.¹⁾ — Attamen Luther sectam propriam in unum continere volebat contra alios haeticos sibi contrarios et communionem cum lutheranis flocci facientes. Tunc et ipse intellexit, externam et visibilem quandam ecclesiam magis opportunam esse, ut veri fideles a perturbatoribus dignosci possent: mutavit pro opportunitate sermonem et notas ipse assignabat, unde vera ecclesia secerneretur. Similiter ac ipse et alii reformatores faciebant, remanentibus inter eos usque ad hodiernum diem acerbis hac de re controversiis, de quibus cf. Dieckmann *l. c. n. 554–561*.

b) Multi ex iis jam in hanc sententiam et effugium inclinare videntur, ut contenderint ecclesiam Christi posse esse visibilem, sed non necessario esse visibilem; fieri vero invisibilem, quando coetus fidelium visibilis defecerit a vera fide, vero cultu etc., id quod praecise factum esse contendunt post saeculum IV vel V vel et immediate post tempora apostolorum.

c) Alii de duplici potius loquuntur ecclesia, invisibili una, altera visibili; *priorem*, quam et ecclesiam promissio-

¹⁾ De arcta connexione invisibilitatis cum principiis reformationum cf. Hurter *n. 198 notam ad calcem*; et de evolutione historica doctrinae lutheranae cf. Dieckmann *o. c. l. n. 549–553*.

num vel sponsam Christi dicunt, solos justos (*lutherani*) vel solos praedestinos (*calviniani*) complecti autumant, sive hi inter anglicanos sive lutheranos, sive et catholicos hac in terra communicent. — Ad alteram, quam et massam ecclesiasticam vocant, pertinere censent omnes, qui christianam fidem externe profiteantur et externos ritus servant et ideo inter christianos externe computentur, interna tamen fide vel justificatione vel praedestinatione careant. Hanc alteram ecclesiam etiam deficere posse addunt, cum prior (invisibilis) semper, licet in abscondito, permanserit. Pro invisibili ecclesia sola ex doctrina protestantium promissiones Christi valent quoad perennitatem et perpetuam divinam assistentiam etc. Cf. Franzelin *l. c.*² p. 337 sqq.

Ita adversarii omnia ecclesiae elementa externa vel visibilia tanquam ea, quae non sint essentialia nec necessaria, contemnunt et invisibilia extollunt ut ea, quibus solis ecclesia compingatur.

IV. *Status quaestionis.* — 1. Contra adversarios istos jam contendimus, ecclesiam vi institutionis essentialiter esse visibilem, ita ut semper et necessario maneat conspicua et cognoscibilis. Et cum jam variam distinxerimus visibilitatem, defendimus: ecclesiam esse visibilem (latiore sensu) totam, quamvis non totaliter, in elementis suis essentialibus *partim* immediate *partim* mediate, visibilem non tantum materialiter, sed formaliter et ut societatem visibiliter in se constitutam, et ut veram Christi ecclesiam.

Ad accuratorem rei intellegentiam adverte, duplicem ecclesiae visibilitatem probe esse distinguendam: *vel* enim quaeritur, num ecclesia, quam Christus fundaverit, qua societas externa sit visibilis; *vel* ulterius quaeritur, num inter plures ecclesias, quae se veras esse jactant et omnes forte jam ut societates visibiles sunt, una prae omnibus aliis vera ecclesia Christi sit et ut talis agnoscenda. *Etenim* cum priore demonstratione, ecclesiam a Christo fundatam tanquam societatem esse visibilem, non necessario connectitur altera, aliquam determinatam ecclesiam, ex. g. romanam, esse veram. Non igitur sufficit, ut ostendamus ecclesiam Christi *in genere* ut societatem esse visibilem, sed adjungere debemus, veram Christi ecclesiam *etiam formaliter et in concreto* ut talem ex omnibus coetibus, qui nomine christiano gloriantur, cum certitudine secerni posse.

2. Res in genere sine dubio de fide est, quamvis formaliter non sit definita. Nota insuper, paratum in conc.

vaticano fuisse canonem hunc: „Si quis dixerit, divinarum promissionum ecclesiam non esse societatem externam ac conspicuam, sed totam internam et invisibilem, A. S.⁶ (*schema de eccl. Christi can. 3; cf. ib. et c. 4 sq*). Ipsa dignoscibilitas tamen videtur etiam expressius per conc. vatic. definita; cf. § *sequentem ad finem*.

3. Alia nunc quaestio est, num visibilitas ecclesiae vera proprietas dicenda sit ecclesiae. — a) Si proprietas *sensu stricto* sumitur, inquantum proprium dicitur id, quod essentiam neque constituit neque pars essentiae est, sed ex essentia plene constituta demum consequitur, quaestio de visibilitate ecclesiae in genere, ut est societas, neganda esse videtur; sic enim visibilitas est ecclesiae essentialis ejusque nota constitutiva. — *Ratio est*, quia ut est societas inter homines constituta, non potest cogitari nisi sit visibilis. Ad essentiam enim societatis requiritur, ut membra ad communem finem mutua conspiratione tendant; si autem homines se invicem ul membra unius ejusdemque societatis sensibiliter agnoscere non valent, inter sese mutuo communicare vel conspirare nequeunt et proinde impossibile est, ut ex communi consensu actiones suas in finem communem conferant. Ergo negata visibilitate impossibilis evaderet omnis actio socialis, tota ratio societatis periret.

Praeterea, si ecclesia sub ista ratione est invisibilis, radicaliter inepta est ad procurandam sanctificationem et salutem hominum; quomodo enim ecclesia invisibilis ab hominibus adiri poterit, ut inde media sanctificationis et salutis consequantur? Si vero ecclesia radicaliter inepta est ad procurandos eos fines, non habet realem ordinem ad illos fines, consequenter non erit societas, quia ad conceptum societatis pertinet, ut tota multitudo ad finem communem ordinetur (De Sa n p. 42). — *Latiore sensu* autem etiam haec visibilitas inter proprietates ecclesiae recenseri potest, cum conceptus ecclesiae, etiam qua est societas, diversus est a conceptu visibilitatis eoque prior.

b) Si *porro* jam sermo est de ea visibilitate, qua ecclesia ab aemulis coetibus ut vera dignoscatur, haec jam non est nota constitutiva, sed proprietas *sensu stricto*; quae *nimirum* essentiam ecclesiae plene constitutam consequatur.

§ 1. Visibilitas ecclesiae ostenditur.

1. *Ecclesia Christi in genere visibilis est* sive ecclesia inter illas res (societates) invenitur, quae de se visibiles sint. — 1. *Ex ipsa institutione Christi*. — a) Necessario visi-

bilis ex ipso instituto Christi ille coetus est, in quo ex ejusdem Christi voluntate adest visibile et externum magisterium, a quo homines doctrinam divinitus revelatam necessario accipiant, in quo est visibile ministerium, a quo sacramenta recipiant, visibile regimen, quod omnem membrorum inter se communionem ordinet omnemque vitam socialem dirigat. *Atqui* talis ex ipsa Christi institutione ecclesia est.

Etenim visibilis erat Petrus, super quem aedificatur ecclesia; visibiles erant apostoli, ad quos divinus ille sermo dirigitur: „*qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit*“; visibilis i. e. sensibiliter cognoscibilis est doctrina a Petro et apostolis usque ad consummationem saeculi proponenda et ex auditu recipienda (*Rom 10, 14*); visibile baptisma reliquaque sacramenta, quibus omnia ecclesiae membra inter se connectuntur et ordinantur; visibilis legislatio, qua edocendi semper sunt fideles servare omnia quaecunque Christus mandavit.

b) Neque licet distinguere haec ad massam quidem ecclesiasticam pertinere, non ita ad „ecclesiam promissionum.“ — Promissiones *enim* per Christum alii ecclesiae non fiunt nisi ei, quae per illud triplex vinculum (*magisterii, ministerii, regiminis*) connectitur.

Ita perpetua Christi et Spiritus Sancti assistentia promissa est apostolis, praecise quatenus docent et baptizant homines et ita visibile suum magisterium et ministerium exercent: „*euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos: et ecce ego vobiscum sum* [haec omnia visibiliter peragentibus] *omnibus diebus usque ad consummationem saeculi*“.

Similiter potestas clavium, cujus ligamina et solutiones ratae habentur in coelis, illi ecclesiae tradita est, ad quam deferenda sunt crimina fratrum, et quae sub discrimine salutis audienda est: quae igitur adiri et audiri potest in ordine ad salutem consequendam (*Mt 18, 17*). — Ita firmitas inconcussa, ea utique, quam Christus praeprimis intendit in veritate, sanctitate, justitia, ecclesiae promittitur, quae visibili petrae ejusque regimini superaedificatur (*Mt 16, 18*).

Certissime igitur sub et cum ista trifaria eaque visibili potestate regiminis, ministerii, magisterii inveniri debet ecclesia vera, quae non nisi ratione hujus triplicis potestatis ex promissa assisten-

tia divina stabit; ideoque semper cum ipsa conjuncta et sub ipsa visibilis manebit.

2. Visibilem *porro* prophetiae ecclesiam praenuntiabant; visibilem in sua origine et sua historica evolutione eandem s. Scripturae N. T. omniaque antiquitatis christianae monumenta exhibent.

a) Sane prophetae regnum messianum futurum (i. e. ecclesiam) non praedicunt nisi magna diffusionem conspicuum et cognoscibile, ad quod, utique visum et visibile, gentes confluant: „Et erit in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini in vertice montium et elevabitur super colles; et fluent ad eum omnes gentes et ibunt populi multi et dicent: Venite et ascendamus ad montem Domini et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis ejus, quia de Sion exhibit lex et verbum Domini de Jerusalem“ (*Is 2, 2 sq; coll. Mich 4, 1*); vel: „Et levabit (Dominus) signum in nationes et congregabit profugos Israel et dispersos Juda colliget a quattuor plagis terrae“ (*ib. 11, 12*).¹⁾

b) Ipsa origo regni hujus valde visibilis facta est, jam in semine suo, quod est Filius Dei incarnatus (*cf. Jo 12, 24 sq*). Si ecclesiam invisibilem voluit, cur ipse se visibilem exhibuit, cum omnia per invisibilem operationem gratiae suae ex sinu Patris perficere potuerit? — Crevit *autem* semen istud visibili quoque modo, sensibilibus doctrinam suam annuntians, visibiles apostolos et discipulos visibiliter colligans et instruens eisque praecipiens, ut eadem ratione ipsi ex omnibus gentibus visibili ritu discipulos congregarent.

c) Hinc et explicatio et ulterior progressus eadem visibili ratione protrahatur: cujus rei testes habemus actus apostolorum omniaque documenta christianae antiquitatis, quae luce clarius nos edocent, quomodo ecclesia ab ipsis incunabulis visibiliter coeperit et dilatata sit, persecutiones passa sit, haereses damnaverit et a se projecerit. Unde et historiam ecclesiae per singulas aetates prosequi possumus.

Certe ex tota antiquitate nullum contrariae opinionis vestigium inveniri potest, ne apud haereticos quidem, qui ejusmodi

¹⁾ Sunt quidem patres, qui sub monte Domini Christum intellegant; alii tamen intellegunt ecclesiam. Ast duae interpretationes non differunt, ut ait Suarez, *tum* quia id, quod de corpore dicitur, de capite etiam intellegendum est; *tum* quia nonnisi per ecclesiam tanquam per corpus suum Christus implevit universam terram; *tum* quia nonnisi concurrendo ad ecclesiam gentes valent concurrere ad Christum (*defens. fidei cath. I 7*). — *Praeterea* si mons est Christus, domus saltem Domini, quae aedificata dicitur super montem, certe non intellegitur nisi Ejus ecclesia.

opinionem facile se contra omnia conciliorum anathemata tueri potuissent.

3. Doctrina patrum hac in re manifesta est jam iis, quae de necessaria unitate quoad fidei externam professionem, de catholicitate etc. eos disputantes audivimus.

Ut pauca hic speciminis gratia adjungamus: a) ad hanc „ecclesiam Christi fulgentem et illuminantem orbem, manentemque in aeternum sicut sol et luna“ (Athanasius (*in Ps 88, 38*), referunt ea, quae *Mt 5, 14* de civitate disserit super montem posita. Ita s. Augustinus donatistas alloquitur: „Non estis in civitate super montem constituta, quae certum signum hoc habet, quod abscondi non potest: nota est ergo cunctis gentibus. Pars autem Donati ignota est pluribus gentibus; non est ergo ipsa“ (*contra litt. Petiliani II 104, 239*).

b) Huc referas etiam interpretationes patrum, quibus textus prophetarum a nobis allegatos illustrant, ut Chrysostomi *in Is 2, 2*: „*Manifestus (mons)*“: id nulla deinceps interpretatione indiget. Sic ipsa rerum natura tuba clariorem emittit vocem, splendorem ostendens ecclesiae; etenim neque sol ita splendidus, neque ejus lux ita clara est, ut sunt res ad ecclesiam spectantes. Nam „domus Dei supra verticem montium“ — Et Augustinus iterum *in ep. 1 Jo tr. I 13*: „Nonne lapis iste, qui praecisus est de monte sine manibus, Christus est de regno Judaeorum sine opere maritali? nonne ille lapis confregit omnia regna terrarum i. e. omnes dominationes idolorum et daemoniorum? nonne illē lapis crevit et factus est mons magnus et implevit universum orbem terrarum (*Dan 2, 34 sq*)? Numquid digito ostendimus istum montem, quomodo ostenditur hominibus tertia luna? verbi gratia, quando volunt homines videre lunam novam, dicunt: *ecce luna, ecce ubi est*; et si sunt ibi, qui non valeant intendere aciem, et dicant: *ubi*, intenditur illis digitus, ut videant; aliquando dum erubescunt, ne caeci putentur, dicunt se vidisse, quod non viderunt. Numquid sic ostendimus ecclesiam, fratres mei? nonne aperta est, nonne manifesta, nonne tenuit omnes gentes, nonne impletur, quod ante tot annos promissum est Abrahae, in semine ejus benedici omnes gentes (*Gen 22, 18*)? Uni fidei promissum est, et millibus fidelium mundus impletus est. Ecce mons implens universam faciem terrae, ecce civitas de qua dictum est: „non potest civitas abscondi super montem constituta“. Illi autem offendunt in montem.“ — Praegnanter vero idem sanctus: „Quomodo, inquit, confidimus ex divinis litteris accepisse nos Christum manifestum, si non inde accepimus ecclesiam manifestam?“ (*ep. 93, 23*).

II. Ex argumentis apparet, quod ecclesia *non solum* in generico quodam sensu visibilis sit ut societas, *sed etiam* dignoscibilis ut vera Christi ecclesia. *Nam*

a) et prophetae et patres in enuntiationibus suis respiciunt ecclesiam Christi ipsam veram in concreto, quae ut talis visibilis sit instar domus positae in monte, ita ut neminem fugere possit, — quae ab illis quoque agnoscenda sit, qui ut donatistae de falsa secta christiani nominis gloriantur, ergo in oppositione ad falsos coetus, — quae cognoscibilis sit, quatenus veram Domini doctrinam adferat et salutem.

b) Confirmari potest res sub hoc respectu et hac ratione: Ecclesia, eaque vera, est societas religiosa non qualiscunque, sed talis, quam homines necessario (*necessitate medii et praecepti*) ingredi et audire tenentur. *Atqui* hoc cum sapienti consilio Christi et Dei eatenus tantum componi potest, quatenus vera Christi ecclesia ut talis cognosci et a falsis sectis facile discerni potest. *Ergo* ecclesia Christi visibilis et discernibilis sit oportet etiam in ratione verae ecclesiae, in oppositione ad falsas ejusdem nominis imitationes.

Praecise sub hac ratione assertio nostra etiam definita est a conc. vatic. hisce verbis: „Ut autem officio veram fidem amplectendi in eaque constanter perseverandi salisfacere possemus, Deus per filium suum unigenitum ecclesiam instituit, suaeque institutionis manifestis notis instruxit, ut ea tanquam custos et magistra verbi revelati ab omnibus posset agnosci“ (s. 3 c. 3; D. 1793).

§ 2. Exceptionibus satisfi.

I. *Exceptiones ex ratione theologica.* — 1. Communis inter protestantes exceptio haec est: Ecclesia Christi objectum fidei est. *Atqui* objectum fidei videri vel sciri non potest; fides enim argumentum est rerum non apparentium. *Ergo* ecclesia neque visibilis, neque scibilis est.

Resp.: Ut ex ordine procedamus, praeprimis distinguas inter visibilitatem et cognoscibilitatem ecclesiae; et de utraque distinctim videamus.

a) Cum agitur de sola visibilitate ecclesiae, negamus minorem sive negamus idem objectum simul sensibus percipi et fide divina credi non posse; quoniam utriusque actus diversa in uno eodemque objecto ratio formalis est. Et quemadmodum unum idemque objectum corporale sensibus percipitur et intellectui sive rationi materiam praebet inquirendi, ita res quoque religiosae *ex una parte* sensibiles esse possunt, *ex altera parte* objectum exhibent fidei vel intellegentiae fide illustratae.

a) Ut habeas exemplum: sacramentum christianum sine dubio est sensibilis ritus, infideli non minus quam fideli conspicuus; at illud quo ritus ipse sensibilis constituitur in ratione sacramenti christiani (*divina nempe ejus institutio et supernaturalis efficacia*) non sensibus patet, sed fide credendum est. Neque vero ideo, quia supernaturalis dignitas et virtus sacramenti non sensibus percipitur, quisquam negabit sacramentum, in quo creditur illa dignitas et virtus, esse visibile; aut vicissim dicet sacramentum, quod est visibile, non esse objectum fidei divinae. *Similiter* etiam in ecclesia non dividitur, sed distinguitur formalis ratio, sub qua est humano modo i. e. sensibus cum intellectu conjunctis visibilis, et formalis ratio sub qua divinae fidei objectum est.

β) Est igitur ecclesia et visibilis et credibilis, sub alia tamen et alia ratione formali. Neque nos ecclesiam ita dicimus elementis absolvi visibilibus, ut sub his elementis nullae sint proprietates nullaeve virtutes ac vires efficaces, quae sint per se invisibiles et proinde fide divina credendae. Sic doctores et pastores et sacerdotes a Christo instituti externis etiam signis ex eadem Christi institutione in perenni successione discernuntur; *sed* infallibilitas magisterii, auctoritas sacri imperii, potestas sacerdotii inest quidem visibilibus gestoribus et exeritur visibilibus actibus, in se tamen ipsa invisibilis manet, objectum solius fidei. Idem valet de membris ecclesiae in sua visibili institutione, professione, disciplina ac vita christiana, si haec elementa visibilia comparantur cum interna et per se invisibili fide et sanctificatione. Hunc in modum „dici potest ecclesia tota quidem, sed non secundum totum visibilis.“ Cf. Franzelin² l. c. p. 351 sq.

b) Aequè ineptum est tenere ecclesiam ideo cognosci sive a falsis coetibus discerni non posse, quia credi debeat.

Qua in re duplicem ecclesiae considerationem discernas. Aut enim agitur de ea tantum cognitione, qua ecclesia aliqua determi-

nata in concreto dignoscatur prae omnibus aliis esse instituta a Christo homine, olim visibiliter inter homines conversato, aut agitur de cognitione, qua haec ecclesia apprehendatur ut divinitus instituta et dotibus et proprietatibus supernaturalibus praedita.

Prius illud constare potest sine ulla fide sola historica evidentia; teste enim historia evidenter constat, ecclesiam Christi in illo vel illo coetu inchoatam, et hunc vel illum in modum continuatam esse. Hunc in modum rationabiliter cognosci potest vel ab infidelibus, solam ecclesiam romanam-catholicam esse a Christo institutam.

Quoad alterum quoque quaestionem (hanc ecclesiam nimirum divinae institutionis esse) ratio certe motiva credibilitatis adferre potest et debet; quibus exhibitis directe eam respicit sola fides. Motiva ejusmodi desumuntur ex mirabili persona ipsius fundatoris aut ex factis tam mirabilibus, quae cum ipsa ecclesia acciderint; quae omnia cum in eandem ecclesiam Christi cadant jam rationabiliter inquisitam, eandem exhibent ulterius etiam ut credendam sive qua objectum sive qua testem fidei divinae. Sic etiam in hac altera quaestione dicimus: unam eandemque ecclesiam sub una ratione rationabiliter investigari et probari posse, sub altera etiam vere credi.

Quare ecclesia, licet visibilis, objectum tamen est fidei, sed ita ut sub alia ratione sit visibilis et naturaliter intellegibilis, et sub alia ratione per fidem supernaturalem credenda; imo et ea, quae historice et naturaliter de ecclesia intelleguntur (institutio per Christum, propagatio per apostolos etc.), objectum fidei esse possunt eatenus, quatenus auctoritate ecclesiae semel cognita jam per eandem ecclesiam sub auctoritate ejus propria divina proponuntur. Hunc in modum sensibus percipiuntur et distinguuntur varii coetus, qui Christi nomine gloriantur, inter quos et vera Christi ecclesia est; ratione cognoscitur, quae ex illis ea sit, quam Christus reapse fundavit et manifestis notis ornavit; fide denique hujus supernaturalis indoles et origo admittitur ob auctoritatem divinam per notas et signa manifestam.

c) *In forma resp.: Dist. mai:* Ecclesia Christi est fidei objectum — in quantum substat externa experientiae vel scientificae inquisitioni *ng.* in quantum cognoscitur ex divina revelatione et manifestatione, ergo sub diversa ratione formali *cc.* — *Similiter dist. min.:* atqui objectum fidei videri vel sciri non potest — sub uno eodemque actu eademque ratione formali et motivo *cc.* diversis actibus et sub diversa ratione formali *ng.*

2. *Inst.:* a) Ecclesia Christi, ut in confesso est, plura saltem eaque praecipua elementa continet essentialia, quae invisibilia sunt;

imo elementum formale i. e. vinculum ex caractere baptismali, et omnia, quae membrum constituunt vivum et perfectum, videri nequeunt (ejusmodi sunt fides, gratia sanctificans et si quid aliud est huiusmodi). *Atqui* cujus elementum formale et praecipuum videri nequit, id immerito dicitur visibile. *Ergo* ecclesia visibilis dici non potest.

Resp.: Ex iis, quae in praenotationibus praemisimus. *dist. priorem partem mai.*: Ecclesia continet elementa quaedam essentialia invisibilia exclusis visibilibus *ng.* etiam invisibilia *subd.* invisibilia elementa continet, quae tamen cum visibilibus connectantur et ex iis cognoscantur *cc.* quae omnino non vel nullo modo cognoscantur *ng.* — *Similiter dist. et alteram partem mai.*: elementum formale videri nequit — immediate et in sese *cc.* ne mediate quidem *ng.* — *Contradist. min.*: Illud visibile dici nequit, cujus nullum elementum essentialia videri potest *tr.* vel *cc.* cujus solum elementum formale vel praecipuum videri vel cognosci nequeat *subd.*: si et hoc saltem mediate et per aliud agnoscitur *ng.* si hoc ne mediate quidem videretur vel agnosceretur *tr.* — Dicimus *tr.*: quia si vel unum elementum essentialia, quamvis non praecipuum visibile est, res jam invisibilis dici non potest; cum terminus ejusmodi negativus visibilitatem omnino et ex toto removeret ab ista re.

b) *Neve dicas*, elementa interna non necessarium nexum cum externis inire, ideo neque per externa manifestari; eo quod fidei externa professio simulari, baptismi vero externa administratio ob varios defectus interna gratia et ipso caractere destitui possit. — Id enim in quibusdam casibus particularibus fieri potest: pro ipsa multitudine sive ecclesia qua tali per legem quandam physico-moralem prorsus excluditur. Est enim contra ejusmodi legem, ut coetus tam ingens, qualis est ecclesia quique saltem in plurimis elementis vitae probitate se commendat, constet hypocritis, qui etiam in re simulent, in qua facile omne simulandi motivum excluditur. *Insuper* adest divina providentia, quae super ecclesiam vigilat, per quam etiam defectus in administratione sacramentorum de se possibiles saltem eousque excluduntur, ut semper vera membra in conveniente numero et ordine in ecclesia inveniantur. Alias evanesceret ecclesia, id quod fieri non posse jam vidimus.

c) *Neque tandem* ex data explicatione concludi potest, jam non haberi nisi probabilitatem quandam, quae ad veram visibilitatem non sufficiat. — Id quidem verum sit, quamdiu agitur de singulis quibusdam membris; pro ipsa multitudine ecclesiae absolute certum est, eam in universalitate saltem morali considerata constitui ex rite baptizatis et sincere credentibus, tam certum quam verba divinae promissionis frustrari nequeunt.

3. Facile jam respondebis ad sequentem rationem: Ecclesia constat justis (*Jer. 31, 33; Jo 4, 23; 1 Pet 2, 5 etc.*). Atqui justus non videtur. Ergo neque ecclesia videri potest.

Resp.: Dist. mai: Ecclesia constat justis exclusive seu solis justis *ng.* justis tanquam perfectis et praecipuis membris *subd.*: et his ecclesia constituitur, praecise quatenus justus est *ng.* quatenus hi insuper visibili vinculo cum aliis membris in unam visibilem societatem adunantur *cc.* — *Contrad. min.:* Justus non videtur, quatenus ut membra ecclesiae visibili nexu cohaerent *ng.* quatenus interna justitia praediti sunt *subd.*: immediate *cc.* mediate, mediantibus *nimirum* fructibus bonorum operum *subd.*: omnes et singuli *tr.* ut plurimum *ng.* — De iis, quae pro probatione majoris adferuntur, relegas, quae supra *p. 454 sqq* de ratione membri ecclesiae disputavimus, sed etiam ea quibus gratiae justificationis denegavimus rationem conditionis membri (*p. 467 sqq*).

II. *Ex s. Scriptura.* — 1. *Mt 13, 44* regnum coelorum quidem thesauro abscondito comparatur, ita tamen, ut inveniri possit, ergo etiam visibilis sit.

Id quod gravioris momenti esse videtur, legitur *Lc 17, 20 sq*: „Interrogatus autem a pharisaeis: quando venit regnum Dei, respondens eis dixit (Jesus): „Non venit regnum Dei cum observatione; neque dicent: ecce hic, aut: ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est“. — His Christus de regno suo i. e. de ecclesia expresse declaravit: „non venit cum observatione“. Atqui quidquid visibile est, observari potest. Ergo ecclesia invisibilis erit.

Resp.: Vox illa „observatio“ non significat visibilitatem, sed largiorem quendam apparatus et pompam mundanam, quae fieret, quando Christum multitudo hominum circumdaret clamantium: „ecce hic, ecce illic“, eumque adornaret eum in modum, quo currum olim adornabant triumphatorum romanorum. Erant enim pharisaei et judaei, qui de regno messianico in sua erronea suppositione interrogaverant, de regno victoriis et externa pompa pleno, triumphante de omnibus judaeorum inimicis etc. Hunc errorem eorum Christus responso suo respexit et tollere voluit. Quare si de visibilitate ecclesiae ibi sermo non est, ipsa neque negari potuit.

Inst.: Christus et ista verba adjunxit: „*ecce enim regnum Dei intra vos est*“. Atqui quod intra vos est i. e. in anima vestra, videri nequit.

Resp.: Christus certe non vult dicere: regnum Dei in vestris animis est, consistens in bonis internis et spiritualibus; *etenim* id ad pharisaeos dici non potuit, qui illa bona regni Christi non admittebant. Sensus igitur idem est, qui et in verbis Joannis invenitur expressus: „*medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis*“ (*Jo 1, 26*).

2. Neque difficile est responsum ad ea, quae ex *1 Pet 2, 4 sq* desumunt: „*ad quem (Christum) accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum et honorificatum, et ipsi tanquam lapides vivi supraedificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum*“. Ecclesia — ita arguunt — quae est domus spiritualis et offert hostias spirituales est invisibilis.

Resp.: *Dist. rationem*: Ecclesia quae est spiritualis ratione finis sui et secundum elementum praecipuum tantum, est invisibilis *ng.* quae est spiritualis secundum omnia sua elementa *cc.* — *Similiter dist. alterum*: Ecclesia, quae offert hostias, spirituales ex potiore tantum parte (*actus internos adorationis, fidei, dilectionis*) est invisibilis *ng.* quae offerret hostias ex omni parte spirituales *tr.*

S. Petrum revera non cogitasse de ecclesia prorsus invisibili ipse palam facit, ubi in eadem epistula et haec dicit: „*Seniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro, consenior: pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum . . . neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo*“ (*5, 1 sqq*).

Non aliter respondeas ad ea, quae desumuntur ex *Jo 4, 23* vel *Hebr 12, 18 sqq*),¹⁾ quibus *vel* sacrificium novae legis spirituale et supernaturale dicitur in oppositione ad hostias carnales judaeorum, in quibus de se sola justitia legalis habebatur, *vel* totum novum testamentum opponitur testamento veteri tanquam spirituale, spirans

¹⁾ Textus sunt: „*Venit hora et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate . . . Spiritus est Deus; et eos, qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare*“ (*Jo 4, 23*). „*Non enim accessistis ad tractabilem montem et accensibilem ignem et turbinem et caliginem et procellam et tubae sonum et vocem verborum, quam qui audierunt, excusaverunt se, ne eis fieret verbum . . . Sed accessistis ad Sion montem et civitatem Dei viventis etc.*“ (*Heb 12, 18 sqq*).

magis amorem et gratiam quam timorem legis. Ejusmodi spiritualitas vero in neutro casu visibilitatem excludit.

3. Ecclesia, addunt, vocatur corpus Christi mysticum. *Atqui* corpus mysticum est invisibile. — *Resp.: Dist. mai:* Ecclesia dicitur corpus mysticum, in quantum est corpus non physicum, sed morale, et quatenus vinculis supernaturalibus (sive invisibilibus sive visibilibus) Christo capiti jungitur *cc.* aesi in se prorsus invisibilis sola fide percipi possit *ng.* Et *contrad. min.*

Quodsi instant: ast Christus caput non potest esse nisi ecclesiae sive corporis invisibilis — *id simpliciter negabis;* et recordaberis apostoli *1 Cor 6, 15* dicentis: „Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? tollens ergo membra Christi faciam membra meretricis? Absit.“ — Recolligas etiam, quae supra de ratione membri diligentius exposuimus.

Articulus II.

De mediis cognoscendi ecclesiam seu de notis.

Ex iis quae hucusque audivimus, cognovimus, quam veram ecclesiae definitionem seu descriptionem Stapleton exhibuerit dicens: „Ecclesia Christi secundum statum novi testamenti est multitudo collecta nomen Christi profitentium, incipiens a Jerusalem (*Act 1, 8; Lc 24, 47*), indeque per universum mundum dispersa, crescens per omnes gentes, semper illustris et manifesta (= *catholica*), mixta bonis et malis, electis et reprobis, fide [virtutibus] et sacramentis sancta, origine et successione apostolica, connexione et ordine membrorum una, duratione perpetua“ (*princ. fidei doct. relect. controver. I q. 5 a. 1*). Hanc ecclesiam inter homines etiam inveniri sive cognosci posse, modo perspeximus. Ast semper in ordine abstracto mansimus; jam in ordinem concretum descendendum est. Inquirere debemus, ubinam gentium haec Christi ecclesia reapse inveniat. Ad hoc autem praestandum certis notis indigemus. Quare de his notis agendum nunc erit.

De methodo argumentandi ex notis. — Argumentatio ex notis duplici iterum modo fieri potest: *aliter* quando res est cum infidelibus, *aliter* quando tractandum est cum protestanti-

bus, orthodoxis saltem, et schismaticis, qui de certis quibusdam capitibus vel suppositionibus, ut de inspiratione et auctoritate s. Scripturae nobiscum conveniunt, et ideo notas ex s. Scriptura deducendas nobiscum agnoscere debent.

a) *In hoc altero casu* notas tanquam necessarias ecclesiae proprietates ex fonte utrobique admisso demonstratas supponere possumus, iisque directe innitimur. Argumentum deinde hoc schema admittit: *Vera Christi ecclesia v. g. una esse debet vel sancta, catholica vel apostolica* teste s. Scriptura. *Atqui hae notae non inveniuntur nisi in ecclesia romana-catholica. Ergo haec sola vera Christi ecclesia erit.*

b) *In priore casu*, quando res directe agitur cum infidelibus, ab iis quae hucusque peregrinus, abstrahere debemus et, quemadmodum fit in ipsa apologia christiana, a principio isto procedendum nobis erit: quod existentia istarum notarum in aliqua societate sine peculiari influxu Dei explicari nequit. Deinde schema tale erit: *Romana-catholica ecclesia mirabiliter una, sancta, catholica est. — Atqui existentia ipsa et perpetua duratio talium proprietatum in ejusmodi societate explicari nequeunt sine peculiari et extraordinario influxu divino; aliis: in his habemus miraculum saltem ordinis moralis et divinam testificationem. — Ergo ecclesia eadem romana, divina testificatione insignita, vera et a Christo instituta est.*

Abstrahendum *in hoc altero modo argumentandi* erit ab apostolicitate — nisi forte hoc nomine ipsam communionem cum apostolica sede romana simul intellexeris — quae difficulter tanquam miraculum evincitur, et insistendum erit in sanctitate, unitate, catholicitate: de quibus utique — id quod in minore asseritur — accuratius et largius probandum erit, ibi revera inveniri miracula neque in aliis coetibus religiosis quidquam simile reperiri. Id quod facillime fit quoad sanctitatem illam ex charismatibus quoad catholicitatem et unitatem maxime insistendum erit in illis horrendis difficultatibus et adjunctis, in quibus ecclesia catholica semper inveniebatur.¹⁾

c) Tenendum tamen est, quod usus notarum qua talium ad cognoscendam veram ecclesiam magis expeditus est contra adversarios christiani nominis, non ita contra infideles; qui ad talem argumentationem, quae directe in ecclesiam romanam cadat, communiter minus dispositi erunt et prius ad fidem in ipsum Christum perducendi sunt. Quare et nos in dissertatione nostra quasi unice ad haereticos et schismaticos respiciemus.

¹⁾ De hac via, et quidem quoad unitatem cf. Schultes o. c. p. 200 n. 4; quoad sanctitatem d'Herbigny o. c. II n. 239, 2; Schultes p. 217 sq; quoad catholicitatem Schultes p. 229.

§ 1. Praenotationes.

I. *Notio*. — Nota definitur signum sive tessera manifesta et visibilis qua res, cui permanenter et per modum proprietatis inhaereat, tuto agnosci et ab aliis secerni possit. — Ad notam igitur ecclesiae in specie pertinet, ut sit proprietates ejusdem externa et facile cognoscibilis, quae cognita ad ecclesiam veram Christi certo cognoscendam et ab aliis coetibus tuto secernendam adducat.

Facile intellexeris, qua ratione nota distinguatur a signo sive criterio in genere. Hoc *enim* etiam aliquid rei cognoscendae prorsus externum esse potest, qualia sunt miracula Christi respectu veritatis ab Ipso annuntiatae; nota vero, ut proprietates, semper aliquid rei inhaerens est.

II. *Divisio*. — Summi momenti est divisio notarum in positivas et negativas. Positiva ea est, cujus praesentia rem quaesitam adesse ex sese directe demonstrat; negativa vero ea est, cujus absentia potius demonstrat, rem quaesitam non adesse, cujus praesentia solum arguit rem quaesitam posse adesse.

III. *Conditiones notarum* — ex definitione fere patent.

1. *Prima conditio* est, ut proprietates illa, quae dicitur nota, sit notior quam ipsa res agnoscenda i. e. ecclesia. Etenim nota pertinet ad genus signi; signum autem ducit in cognitionem alterius; ideoque prius cognitum debet esse.

Adverte tamen, notas nos adducere in cognitionem verae Christi ecclesiae in concreto et in individuo, non vero ecclesiae in abstracto. Ergo debent notiores esse quam ecclesia in concreto (prae qua sunt notae), non vero notiores seu prius nobis cognitae quam ecclesia in abstracto; imo cognitio notarum supponit cognitionem verae ecclesiae in abstracto, ex qua demum nos ipsi notas has determinabimus (Mazzella n. 830).

Juvat hanc animadversionem bene retinere propter difficultatem, quae contra notas earumque existentiam fieri potest. Sic nimirum arguunt: Ut notas definiam, prius debeo jam scire ecclesiam esse et insuper qualis sit; ecclesiam igitur jam debeo cognoscere. Inutiliter igitur notae statuuntur. — Juvabit distinctio: Debeo ecclesiam praenoscere in abstracto et scire qualis ecclesia in abstracto debeat esse cc. debeo praescire, hanc in individuo esse illam veram ecclesiam *ng.*

2. *Altera conditio* est, ut nota sit proprietas ad extra apparens et sensibilis, vel potius omnibus obvia et omnium captui accommodata. Ratio est, quia nota signum distinctivum ecclesiae esse debet non solum pro hominibus doctis, sed pro omnibus hominibus. Omnes enim homines ecclesiam ingredi tenentur: pro omnibus igitur ecclesia conspicua esse debet; ideoque et media cognitionis sive notae omnibus praesto sint oportet. — Illae igitur proprietates, quae doctos tantum homines ad cognitionem ecclesiae perducere possint, notae sunt solum secundum quid, non vero simpliciter vel universim.

3. Est et *tertia conditio*, quae tamen non requiritur nisi pro nota completa sive positiva. Est in eo, quod proprietas, quae munere fungitur notae, exclusive competat verae Christi ecclesiae; secus enim ex sese non posset discernere eam ab omni falso coetu.

IV. *Discrimen notae inter et proprietatem*. — a) Nota est quidem et ipsa proprietas rei necessario ideoque semper inhaerens; addit tamen, quod sit notior quam res cognoscenda, ideoque conspicua et quodammodo visibilis. — Addit igitur conceptus notae ad conceptum proprietatis novam determinationem; comprehensio in notae conceptu major fit; ideo extensio fit minor. Unde accidit, ut omnis quidem nota sit proprietas, non tamen vice versa omnis proprietas statim munere notae fungatur vel fungi possit.

b) Sunt utique omnes proprietates ecclesiae (positive vel negative) distinctivae quoad se, ut tamen notae i. e. media cognitionis sint nobis, essentialiter debent esse distinctivae quoad nos. Ergo non quidquid proprietas ecclesiae vocatur, statim declarari potest nota ejusdem. Infallibilitas, visibilitas ecclesiae, veritas doctrinae necessaria etc., omnia haec verae proprietates ecclesiae sunt, nullatenus vero ejusdem notae, *partim* quia visibilia, *partim* quia magis nota non sunt. Imo et ipsae illae proprietates, quae ut notae adhibentur, non secundum omnem respectum, quem ratione sui inferunt, rationem incurrunt notarum; cf. p. 639.

V. Ecclesiae Christi notas aliquas competere, in genere facile deducitur ex ejusdem ecclesiae necessitate et visibilitate. Christus *nimirum* unam tantum ecclesiam

tanquam medium salutis omnino necessarium instituit omnesque homines strictissime obligavit, ut eandem ingrederentur, ipsam audirent ab eaque media salutis peterent. *Ergo* ecclesiam hominibus etiam cognoscibilem reddidit; ideoque etiam indiciis quibusdam sive notis exornavit eam. — Et revera ejusmodi notas in ecclesia inveniri ii tantum negabant, qui ecclesiam *aut* invisibilem depraedicant *aut* non necessariam ad salutem consequendam.

Jam quaeritur, quatenus habeantur notae; et ita in hac quaestione versabimur, ut prius falsas quasdam notas protestantium refutemus, dein veras exhibeamus.

§ 2. De falsis notis protestantium.

I. Protestantes ipsam existentiam notarum non negant; imo notas quasdam tenent earumque necessitatem defendunt contra socinianos; in iisdem tamen assignandis vehementer errant.

Et Luther quidem septem verae ecclesiae notas allegat; ita ex g. disserit: „Ubicunque verbum Dei depraedicari, credi, lucere in confessione, vita et moribus exprimi audis et vides, ibi certo statuas esse veram ecclesiam sanctam et catholicam, utut sit exiguus coetus“ (*von den Konzil.; ed. Wit. VII 503sq*). — His puram verbi Dei praedicationem notam ecclesiae habes assignatam; cui ex ordine addit: baptismi et eucharistiae sacramenta, claves ecclesiae, ministerium verbi, publicas orationes, mysterium sanctae crucis i. e. tribulationes intus et foris. Has notas etiam septem ecclesiae sacramenta vocitabat.

Septem Lutheri notas centuriatores ad quattuor revocabant: alii (*Melanchton*) tribus erant contenti, donec communis protestantium sententia duas reliquerit: quae habeantur in *sincera verbi Dei praedicatione et legitima sacramentorum administratione*.

Nos e contra tenemus: Neque sincera verbi Dei praedicatio neque legitima sacramentorum administratio genuinae sunt notae verae ecclesiae.

II. *Refutatio*. — I. Illud pro genuina verae ecclesiae nota proponi nequit, quod ab ipsa vera Christi ecclesia discere debemus. *Atqui* ex universa novi testamenti doctrina

et oeconomia consequitur, doctrinam Christi ejusque sacramenta a vera ecclesia demum recipienda esse, quae ideo dicitur „*columna et firmamentum veritatis*“. Ergo sincera praedicatio verbi Dei vel legitima sacramentorum administratio ipsius ecclesiae notae esse nequeunt.

Minor ex omnibus, quae hucusque de ecclesia disputavimus, addubitari nequit. Juxta apertissima s. Scripturae effata ecclesia ad hoc est missa: ut doceat, testificetur, confirmet omnem veritatem revelatam mysteriaque Dei dispenset; cf. *Mt 18, 17 sq; 28, 18 sqq; Act 1, 21; 1 Cor 4, 1; 1 Tim 3, 15* etc.¹⁾

Excipiunt quidem protestantes: Habemus Scripturam eamque magis notam ipsa ecclesia: inde veram doctrinam veraque sacramenta cognoscemus, quibus bene cognitis jam applicatio notarum nostrarum difficilis non erit. — *Atamen* unde jam ipsam s. Scripturam accurate cognoveris: certe non ex ipsa s. Scriptura. *Insuper* ipsa Scriptura jam cognita, non omnes doctrinae tam clarae sunt, ut non egeant interprete; et quod *in specie* sacramenta attinet, quam multa dubia inspecta sola Scriptura relinquuntur solvenda de notione et numero sacramentorum, de administratione ipsius baptismi et eucharistiae! Cf. *Dictionnaire apologétique de la foi catholique I 1271 sqq; et infra p. IV c. 2 a. 2 § 1.*

2. Nota debet esse etiam obvia sive cognitu facilis. *Atqui* veritas doctrinae et legitima administratio sacramentorum non sunt res obviae vel omnium captui accommodatae. Ut *enim* dijudicari possit de veritate doctrinae, certo cognoscere debes fontes ejusdem et circa ipsos praepremis haec: a) quinam sint libri canonici et divinitus inspirati; b) num praeter hos libros admittendae sint traditiones quoque divinae; et quod caput est c) quisnam sit sensus eorum, quae in fontibus traduntur. — *Atqui* haec omnia supra captum vulgi sunt. Est igitur sinceritas doctrinae et legitimitas sacramentorum proprietas quidem verae ecclesiae, non tamen ea, quae in oculos incurrat et quasi palpabilis sit.

In specie quoad sacramenta eorumque legitimam administrationem iterum constare debet: quae et quot sacramenta Christus

¹⁾ De toto argumento cf. s. Augustini *de util. credendi; contra epistulam Manichaei; contra Faustum* l. XIII.

instituerit, qui sint ritus essentialia singulorum sacramentorum, quisnam minister proprius, quodnam subjectum aptum et alia non pauca. *Atqui* haec omnia facilia cognitu certe non sunt et magistram ecclesiam cognitam jam supponunt.

3. Valet haec argumentatio nostra certe, si doctrinam integram consideraveris, quae totum complexum veritatum revelationum comprehendat. Id sentientes, ipsi protestantes jam notam ex sincera doctrina sumptam coarctant ad articulos tantum fundamentales. — *Ast sive* articulos fundamentales intellexeris fundamenta philosophica vel historica, quibus tota revelatio innitatur, *sive* intellexeris articulos prae aliis necessarios ad salutem, *sive* demum intellexeris doctrinas principales¹⁾: in nullo casu doctrina circa hos articulos fundamentales rationem notae admittere potest.

Quod *enim* attinet articulos sensu priore et altero intellectos, fere omnes vel saltem multi coetus religiosi nominis christiani de iis conveniunt; ideoque nullum inde sumitur signum distinctivum. — Si *autem* terminum sumpseris sensu tertio et nomine articulorum fundamentalium intellexeris doctrinas principales sive graviores; statim iterum controversia exurgit, quatenus sint doctrinae istae et quisnam sit sensus earum. Haec vero controversia absque competente auctoritate i. e. sine ipsa ecclesia jam cognita solvi numquam potest.

III. *Objiciunt.* — 1. *Ex s. Scriptura.* — a) Ipse Christus doctrinam suam directe tanquam notam ecclesiae declarare videtur v. g. *Jo* 10, 4. 27: „Cum proprias oves emiserit (bonus pastor), ante eas vadit; et oves illum sequuntur, quia sciunt vocem ejus . . . Oves meae vocem meam audiunt; et ego cognosco eas, et sequuntur me“. Cf. *ib.* 8, 47; 18, 37. — Ecce his Christus indicat, unde ipsum sequantur oves i. e. ecclesiam inveniant. *Atqui* tanquam nota nihil notatur, nisi quod „sciunt, audiunt vocem“ pastoris i. e. veram ejus doctrinam.

Resp.: Inprimis ll. cc. non est sermo de ecclesia, sed de bona ove agnoscenda; et quoad hanc qualis auditio a Christo laudatur? immediatane an mediata, mediantibus nimirum magistris ecclesiae ab Ipso fundatae? — Ita facile *distingues*: Ibi assignatur proprietas notificativa ipsius ecclesiae *ng.* proprietas ovium ipsarum *tr.* vel *subd.*; et ut talis

¹⁾ Cf. quae supra de hac re distinximus p. 573 sq.

apparet ipsa doctrina *ng.* auditio doctrinae *subd.*: quae potest esse immediata vel mediata *cc.* quae necessario intellegenda sit immediata *ng.*

Hanc auditionem potius mediatam intellegendam esse, ex aliis Christi verbis facile intellegimus, qui inter alia apud *Lc 10, 16* haec pronuntiat: „Qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit“; coll. *Mt 10, 40; 28, 19; Jo 13, 20*. Eo ipso vero quod auditio ista mediata est, magisterium et ecclesiam jam cognitam supponit.

b) Provocant etiam ad *Mc 16, 15 sq.*: „Euntes praedicate evangelium . . . qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur“. — En Christus expresse declarat omnes, qui praedicationi evangelii non consenserint, condemnatum iri. *Atqui* condemnatio injusta esset, si veritas praedicationis nota sufficiens ad credendum non esset. *Ergo* in ipsa praedicatione doctrinae nota inveniri debet.

Resp.: Similiter ac antea *dist. min.*; *etenim* ut condemnatio justa sit, non requiritur, ut veritas praedicationis in se ipsa agnoscat, sed plane sufficit, ut dignosci possit aliunde, ex miraculis *nimirum*, quae praedicationem apostolorum comitarentur et auctoritatem apostolorum ostenderent. Hanc notam Marcus etiam disertis verbis addit dicens: „Signa autem eos, qui crediderint, haec sequuntur etc.“ (*v. 17*), et iterum *v. 20*: „Illi autem profecti praedicaverunt ubique, Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis“.

2. Idem respondebis, si quis in genere argumentatur: Nota certe illud est, ex cujus praesentia immediate concludere poteris adesse veram ecclesiam. *Atqui* hoc obtinet ratione „purae evangelii praedicationis et legitimae sacramentorum administrationis“. *Ergo* his habentur genuinae ecclesiae notae.

Resp.: Major teneri potest, si insuper praesentia ejusmodi rerum, unde veritas rei innotescat, prius et facilius et tutius cognoscibilis est quam res cognoscenda; quoniam vero quoad praedicationem doctrinae et administrationem sacramentorum haec non accidunt, merito minor negatur.

Haec minor etiam ex alia ratione negari potest; *etenim* utrumque illud, quod protestantibus tanquam nota sufficit, etiam in sectis schismaticis post separationem per aliquod tempus saltem perdurare et inveniri potest, quin ibi vera Christi ecclesia quaerenda sit. Cf. De San *n. 103*.

3. *Ex scriptis patrum* verba ex. g. s. Ambrosii (*de Jacob II 7*) opponunt: „Tibi est ecclesia Dei, in qua apparet Deus et loquitur cum servis suis“. Ecce, ajunt, ex locutione Dei cum servis suis i. e. ex evangelii pura praedicatione tibi agnoscenda est ecclesia Dei. Ista praedicatione igitur nota designatur ecclesiae. — *Respondeas: ng. suppositum*, s. Ambrosium de notis ecclesiae ibi agere, cum ipse de laude et proprietate tantum ecclesiae loquatur. *Sed* etiam dato eum loqui de nota: locutio ista Dei cum servis suis estne immediata intellegenda, an quae fiat mediate per s. Scripturam et per ministerium ecclesiasticum? Si vero hoc ultimum — ergo ministerium i. e. ecclesia prius est cognoscenda et praedicatione nude in se considerata non potest ipsa designari nota verae ecclesiae.

a) Quodsi s. Optatus mil. dicit: „Catholicam facit simplex et verus intellectus, singulare ac verissimum sacramentum et unitas animorum“ (*de schism. donat. I 11*), manifesto loquitur de interiore mentis dispositione, qua vere catholici ab alienis distinguantur oportet, non de notis quibus discernatur ipsa ecclesia, de quibus potius *ib. II 1 sqq.* loquitur dicens: „Ecclesia una est, ejus sanctitas non de superbia personarum ponderatur . . .; inde dicta catholica, quod sit rationabilis et ubique diffusa . . . ac demum habens cathedram episcopalem, in qua sederit apostolorum caput Petrus, in qua una cathedra unitas ab omnibus servaretur“. — *Similiter* sentias de textu s. Hieronymi: „Ecclesia ibi est, ubi fides vera est“ (*de ps. 133; anecd. mareds. III 254*).¹⁾

b) Patres, *ita instant*, in controversiis suis de vera ecclesia, ubi esset, maxime contra donatistas semper vel potissimum saltem ad ss. Scripturas provocabant. — *Ergo* hi easdem Scripturas earumque puram doctrinam ut propriam ecclesiae notam habebant.

Exemplum tibi exhibeat s. Augustinus *op. de unit. ecclesiae*: „Sunt certe libri dominici, quorum auctoritati utrique consentimus; ibi quaeramus ecclesiam, ibi discutiamus causam nostram“; et paulo post: „Nolo humanis documentis, sed divinis oraculis ecclesiam demonstrari“ (*c. 3. 5*).

Resp.: a) Cum patres ad Scripturam in istis controversiis provocant, id non agunt, ut inde integram divinam revelationem et puram evangelii praedicationem eruant eaque inventa utantur ad inquirendam veram ecclesiam, ubinam terrarum sit; sed pau-

¹⁾ Cf. d'Herbigny *o. c. II 32*.

cos eosque evidentes textus assumunt, quorum ope demonstrant, qualis ecclesia in abstracto debeat esse, ut exinde hisce proprietatibus ecclesiae necessariis et conspicuis inventis ecclesiam demum in concreto inquirant et reperiant. Ergo non ipsam Scripturae doctrinam directe ut notam adhibent, sed clarissimos ejus textus adveniendos ipsas notas ecclesiae in abstracto consideratae, quibus dein ecclesia in concreto facile a coetibus haereticis vel schismaticis seceratur. Inter has notas patres et ipsi prorsus alias ac protestantes designant: unitatem nimirum ecclesiae et conspicuam universalitatem, quas et nos inter notas ecclesiae statuimus.¹⁾

β) Juvat nos etiam finem considerare, propter quem patres in illa controversia ad s. Scripturam provocaverint. Provocabant *nimirum* ad s. Scripturam, ut quaestio de veritate doctrinae ipsius, in specie de valore baptismi, posthaberetur interim quaestioni de vera ecclesia, et deinde quaestio de ipsa doctrina praecise ex vera ecclesia cognita solveretur; ergo tantum abest, ut patres illi doctrinam veram tanquam notam ecclesiae admiserint, ut etiam hanc veram doctrinam a vera ecclesia, utique bene cognita, sumendam demum esse defenderint. — Cf. Palmieri *de rom. pont. p. 681*; De San *p. 82 sq.*²⁾

§ 3. De veris ecclesiae notis.

I. Multi auctores tanquam praecipuam ecclesiae notam distinctim assignant adhaesionem ad successorem Petri sive romanum pontificem. Et *revera* manifestissimum est, in ecclesia Christi vera unum

¹⁾ Cf. *revue pr. d'apologétique IX (1910) 555 sqq; 664 sqq; 732 sqq.*

²⁾ Schismatici orientales tanquam notas ecclesiae usque ad saecul. XVIII nobiscum quattuor illas proprietates (unit., sanctit., apostol., cathol.) relinquant; exinde communiter consensum patrum et imprimis decreta priorum septem conciliorum oecumenicorum immutata conservata tanquam notas ecclesiae assignant. — Neque tamen necesse est, contra has notas distinctius disputare, cum primo intuitu ineptae appareant. Verae enim notae tanquam necessariae proprietates ecclesiae necessario et semper, ergo ab initio inherere debent; insuper magis notae debent esse quam ipsa ecclesia. Atqui quae schismatici ut notas assignant, ecclesiae priorum saeculorum non competeant neque magis nota sunt quam ecclesia, cum verum concilium oecumenicum veram ecclesiam omnino cognitam supponat. — Deinde verane ecclesia post septem illa priora concilia supponat. — Deinde verane ecclesia post septem illa priora concilia nulla deinceps concilia jam celebrare potest? Si vero hoc, quo jure nota ecclesiae ad sola ista priora restringitur? — Tandem consensus patrum, immutata doctrinae conservatio a simplicibus fidelibus facile non dignoscitur, id quod pariter ad notam requirimus. Cf. Straub *n. 1433—1438*; Schultes *o. c. 165.*

summum pastorem inveniri debere, qui potestatem suam per legitimam successionem ad s. Petrum reducere possit (*Mt 16, 18; Jo 21, 15 sqq*); ex altera parte facile quoque dignoscitur, in quam ecclesia ipse primatus ex vera Petri successione inveniatur. His vero tota indoles verae notae perficitur.

Ad hanc notam et ss. patres frequentissime recurrerant, ut Irenaeus *III 3, 1*; ita et s. Cyprianus *ep. 52 ad Antonian. 1; ep. 45 ad Cornelium*; Ambrosius *de Satyro I 47*. — Huc pertinet et illud Optati: „Jamne vides, frater Parmeniane, jamne sentis, jamne intellegis te argumentis tuis contra te militasse? cum probatum est... per cathedram Petri, quae nostra est, per ipsam et ceteras dotes apud nos esse“ (*de schism. donat. II 9*). Et ita multi alii, de quibus cf. Straub *n. 1440 sq.*

Neque juvat excipere, quod quaestio de notis cum iis maxime instituatur, qui primatum Petri ejusque perpetuitatem in dubium vocent. — Etenim similem rationem contra omnes alias notas proferre poteris; neque enim ullam notam nobiscum communem ecclesiae dissidentes agnoverint, ut ex dictis in praecedente paragrapho apparet. — Ceterum haec nota singulis notis nunc assignandis aliquo modo essentialiter immixta est, et hae praecise ex respectu ad istam communionem cum apostolica sede ad normas positivas perficiuntur (*unitas, apostolicitas*). Sic intellegitur etiam, quare ipsa non magis communiter ab theologis ut nota distincta exhibeatur.

Communiter theologi catholici quattuor distinguunt ecclesiae notas, eas quas recensitas etiam inveniunt in articulo symboli constantinopolitani: „Credo unam, sanctam, catholicam et apostolicam ecclesiam“. Et quamvis ex mente symboli ibi non sit sermo directe de notis, sed de proprietatibus magis, probabilissimum tamen est, has proprietates maxime conspicuas ideo ibi recenseri, quod simul verae ecclesiae dignoscendae inserviant sive quod iis vera ecclesia sufficienter denotetur, quae ab omnibus in symbolo credenda sit.

Ad rem Pius papa IX. *encycl. de un. eccl.*: „Vera, inquit, ecclesia quadruplici nota, quam in symbolo credendam asserimus, auctoritate divina constituitur et dignoscitur; et quaelibet ex hisce notis ita cum aliis cohaeret, ut ab iis nequeat sejungi; hinc fit, ut, quae vere est et dicitur catholica, unitatis simul, sanctitatis et apostolicae successionis praerogativa debeat effulgere“ (*Denz. 1686*).

II. Tractantibus nobis de notis ecclesiae, ecce occurrunt eadem nomina, quibus antea totidem ecclesiae proprietates denominavimus.

1. Quamvis vero nomina utrimque eadem sint et ipsa quoque res aliquatenus conveniat, tamen nota et proprietas nullatenus confundi debent: sunt enim res vere diversae. — Discrimen *autem* patet maxime ex fine, quem notae adjungunt particularem: proprietas nimirum se tenet simpliciter in ordine ontologico tanquam aliquid, quod rem tanquam necessaria ejusdem affectio comitatur; nota *vero* dirigitur ad hoc, ut ipsa cognita ducat in cognitionem rei, cui adhaeret. Nota igitur respicit ordinem cognitionis et addit ad conceptum proprietatis novum elementum visibilitatis sive conspicuitatis.

2. Pro nota plus requirimus quam pro proprietate, crescit comprehensio in definitione notae; ejusdem igitur extensio fit minor i. e. non omnis proprietas nota esse debet.¹⁾ Sequitur et illud, quod non omnia, quae ad proprietatem perfecte intellegendam requiruntur elementa, etiam ad rationem notae trahenda sunt.

Consideremus rem in concreto exemplo: Ut v. g. unitas tanquam nota adhibeatur, non debetis eam urgere prorsus adaequate vel secundum omnia, quae ad unitatem qua proprietatem pertinent, ut unitatem in vera doctrina, unitatem in veris sacramentis, unitatem sub uno et legitimo regimine etc.; sed potius inadaequate eam considerare debes, magis materialiter secundum exteriorem quandam speciem. Alias necessarium notae requisitum facile deerit, quod nimirum nota prius vel facilius cognosci debeat quam ipsa res cognoscenda. — Pariter sanctitas, ut est nota, non debet considerari illa sanctitas realis, quae elucet in ejusdem sacramentis, in ejusdem regimine, ut est sub assistentia divina positum etc.; sed debet urgeri magis sanctitas personalis eaque eximia membrorum, quae majorem externam speciem et apparentiam praebet, et sanctitas illa realis, quae se manifestat in miraculis aliisque charismatibus. — Simile aliquid de apostolicitate observare licet.

3. Tandem nunc maxime retineatur distinctio inter notam positivam et negativam. Et notae quidem

¹⁾ Cf. supra p. 631 IV.

negativae facile omnes quattuor, etiam singulatim sumptae, esse inveniuntur; non ita facile omnes et singulae etiam positivae dici possunt. Sufficiunt tamen et positive, saltem si simul (*collective*) sumuntur.

De facto autem et re in concreto ordine spectata omnes nostrae quattuor notae, etiam pro se singulae, munus subeunt notae positivae — per viam nimirum exclusionis. De facto *enim* ecclesiam catholicam cum reliquis coetibus christiani nominis comparantes, absque negotio nobis persuadebimus nullum horum vel una ex istis notis debito modo exornatum esse praeter hanc unam ecclesiam; unde statim ex consideratione et applicatione vel unius notae merito veram Christi ecclesiam invenire possumus.

III. His praemissis tanquam certam propositionem tenemus: apostolicitas, unitas, catholicitas, sanctitas merito notae verae ecclesiae declarantur.

Id simplici hac ratione demonstratur: Nota non est nisi proprietas visibilis eaque notior quam ecclesia vera per eam manifestanda. *Atqui* haec definitio quattuor illis proprietatibus ecclesiae convenit saltem sub certo quodam respectu. *Ergo* sub eodem respectu quattuor illae proprietates merito dicuntur notae verae ecclesiae. — Argumentum istud valde simplex est; solum restat, ut minorem aliquatenus illustremus.

a) Et quod quattuor istae dotes proprietates ecclesiae sunt, ex dictis evidens est; unde simul patet, easdem ecclesiae esse necessarias affectiones et notas negativae saltem, ita ut ille coetus ecclesia Christi esse nequeat, cui vel una ex his notis deesse perspicitur.

b) Restat, ut eas visibiles quoque sive perspicuas esse ostendamus. Sed et hoc facillime patebit, praesertim cum, ut jam diximus, proprietates nostrae in ratione notarum non ita adaequate considerari debeant.

Ita vel obvium examen sufficit ad intellegendum, num in coetu quopiam triplex necessaria unitas, quoad doctrinam fidei, regimen, liturgiam sacram vigeat, idque ex virtute principii ejusdem efficacis i. e. auctoritatis. — *Similiter* charismata et miracula, quibus sanctitas realis se manifestat, facile observantur, utpote quae in factis sensibilibus exhibeantur; pariter vir-

tutum heroicarum praesentia ex actibus externis, sanctitas vero doctrinae ex ipsis principiis externe propositis facile dignoscitur. — Catholicitas *porro* factum plane externum et conspicuum est. Apostolicitas *denique* originis et successionis saltem materialis, ubi adest, ex documentis historicis non ita difficulter eruitur.

His *in genere* expositis pauca quoad singulas notas earumque visibilitatem et virtutem notificativam accuratius considerandam addamus.

1. De apostolicitate in specie.

1. De apostolicitate qua nota non est concors inter theologos catholicos doctrina; de qua diversitate sententiarum haec praemittamus.

a) De San existimat, apostolicitatem ipsius doctrinae i. e. legitimam originem doctrinae praesentis a praedicatione apostolorum derivandam, notam (negativam) verae ecclesiae esse; eo saltem sensu, quod coetus, qui doctrinam olim ab apostolis praedicatam rejiciat vel contrariam teneat, eo ipso falsus appareat (*l. c. p. 145*). Et ipse quidem concedit, in apostolicitate doctrinae hic non posse penitus praescindi ab apostolicitate ministerii sive successionis; eam tamen etiam sub ratione notae ab apostolicitate successionis distingui, non totaliter, sed partialiter, quatenus in ea elementum aliquod notificativum superaddatur apostolicitati ministerii. Quid de hac re tenendum erit?

α) Apostolicitas doctrinae universim consideratae ex sese non videtur tam facile dignosci posse, etiam ab indoctis et rudibus hominibus, ut ea tanquam signum considerari possit, quod prius cognitum ducat in cognitionem verae ecclesiae. Difficilius *enim* erit scire, quae ab initio apostoli docuerint quoad omnia et singula, valde difficile erit certe pro homine indocto dijudicare, num doctrina apostolorum immutata semper et imperturbata ad nos permanserit etc. Ideo consultius a tali consideratione absteineamus.

β) Videtur tamen aliquid hac in re concedendum esse. Ecclesia *nimirum*, qua est infallibilitate praedita, fidelis est custos depositi apostolorum; quare ne in singulis doctrinis quidem a primitiva veritate apostolica aberrare unquam potest. — Facile vero observari potest, quod in particulari coetu dogmata traduntur perversa et doctrinae apostolorum contraria v. g. quae articulis symboli adversentur. Unde vel sic apostolicitas doctrinae ut nota saltem negativa adhiberi potest. — Nos tamen dehinc de sola apostolicitate successionis solliciti erimus.

b) Quoad notam apostolicitatis successionis attende, eam in considerationem venire non ex parte potestatis ordinis, sed regiminis tantum.

a) Ex hac parte apostolicitas considerari potest aut materialis tantum aut formalis: i. e. *aut* ut simplex series pastorum continua usque ad apostolum aliquem adducta, *aut* ut series pastorum omnium legitime succedentium. Nonnulli auctores nunc rationem notae restringunt ad apostolicitatem successionis materialiter consideratam (Pichler in *theol. polemica*; Murray l. c. III). Et potest teneri cum his; neque tamen habebis sic nisi notam negativam. *Insuper* tota consideratio nimis restringitur ad particulares ecclesias.

β) Alii apostolicitatem ipsam formalem ut notam eamque positivam et ex sese sufficientem considerare volunt. Ut autem proliciant, *alii* respiciunt simul communionem cum romano pontifice, *alii* vero existimant formalem apostolicitatem dignosci et adhiberi posse, si unitas et catholicitas nunquam interrupta eidem se conjunxerit.¹⁾ In *altero tamen casu* certe non agitur de apostolicitate in se considerata, sed semper de collectione notarum.

Quid vero *de priore consideratione*, qua apostolicitas connec-titur cum successione romani pontificis? — Hac in re haec velis considerare. Nos insistimus in agnoscenda non hac vel illa ecclesia tantum particulari, sed in invenienda ecclesia qua tali, simpliciter dicta, universali. Pro hac autem ut nota considerari nequit nisi apostolicitas integra, quae respiciat integrum collegium apostolorum, idque tale quale a Christo ab initio institutum est, conspirans *nimirum* inter se et in debita connexionione et subordinatione sub uno Petro. Quare apostolicitas, in quantum est nota ecclesiae simpliciter, ab hac unione cum Petro ejusque legitimo successore praescindere nequit. Apostolicitatem vero sic consideratam statim assumere rationem notae positivae et ex sese plane sufficientis, planum est. — Restat, ut ostendamus, apostolicitatem esse etiam conspicuam.

2. *Prob. apostolicitatem esse notam conspicuam.* — Et hac ex parte facile omnino constare potest, episcopos alicujus ecclesiae serie non interrupta ascendere ad apostolos, idque facilius quam coetum aliquem christianum quoad omnia elementa sua essentialia esse a Christo institutum et veram ecclesiam; id investigare ne ipsis indoctis quidem hominibus impossibile dici potest. Certe haec apostolica successio eodem modo innotescere potest, quo successio regiminis politici in qualibet societate civili, in qua per historiam variae dynastiae accuratissime recensentur. Si vero hoc jam facile

¹⁾ Cf. *dictionnaire apologétique* l. c. I col. 1283 sq.

fit quoad ecclesias particulares quascunque, multo facilius de sede romana, ubi in conspectu totius orbis primates ecclesiae continua serie sibi succedebant. — Neque difficulter agnoscitur cohaesio episcoporum cum hac sede romana vel pacifica ipsorum inter se conspiratio.

Unde et patres saepissime ad hanc notam recurrentes videmus. Imo nullo argumento a primis temporibus utebantur frequentius quam isto: „Vestrae cathedrae vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam ecclesiam vindicare“ (Optatus *de schism. donat. II 3*); vel: „in illa ecclesia permanendum est, quae ab apostolis fundata usque ad hanc diem durat“ (Hieronimus *dial. adv. lucifer. n. 38*). S. Augustinus vero de se profitetur: „Tenet me ab ipsa sede Petri apostoli, cui pascendas oves suas post resurrectionem Dominus commendavit, usque ad praesentem episcopatum successio sacerdotum“ (*contra ep. fundamenti c. 4*); similiter in *ps. contra partem Donati*.

Ex prioribus vero temporibus audias v. g. Cyprianum *de unit. ecclesiae n. 10* dicentem: „Sic probantur fideles, sic perfidi deteguntur . . . Hi sunt, qui se ultro apud temerarios convenas sine divina dispositione praeficiunt, qui se praepositos sine ulla ordinationis lege constituunt, qui nemine episcopatum dante, episcopi sibi nomen assumunt; quos designat in psalmis Spiritus Sanctus sedentes in pestilentiae cathedra“. Similiter et Tertullianus *de praescr. c. 32 (l. c. supra)* et Irenaeus *IV 26, 2 sqq.* alique multi, de quibus cf. Straub *n. 1449*.

3. *Exceptioni provisum jam est*: Ut nota, ajunt, assumitur apostolicitas aut formalis aut materialis. Atqui prior illa haud facile dignoscitur; altera competere potest et falso coetui (v. g. schismatico), quare ut nota inservire nequit.

Resp.: Ut nota utraque apostolicitas adhiberi poterit, modo tamen diverso. Si ad singulas ecclesias particulares attenderis earumque apostolicitatem perscrutari velis, apostolicitas utique non nisi materialis pro nota assumi potest, quae dein negativa tantum manebit. In praxi et de facto tamen vel sic ad notificandam ecclesiam apostolicitas sufficit eo, quod per viam exclusionis vix non omnes coetus spurii facillime quoad apostolicitatem deficere deteguntur. — Qua in re et illud observabis: quod, etsi apostolicitas formalis quoad omnes et singulas ecclesias difficulter positive inquiritur, defectus quidam vel quoad apostolicitatem formalem in concreto casu facilius menti se exhibere possunt, quibus coetus, iisdem adfecti, deinde a ratione verae ecclesiae excludantur. Cf. infra *p. 661 sqq; 665 sqq.*

Si tamen, ut magis convenit, consideratio statim convertitur ad ecclesiam ipsam universalem ejusque apostolicitatem ex

integro inquirendam. jam ab ipsa communione cum romana sede abstrahere non poteris, cujus ipsa formalis apostolicitas absque difficultate agnoscitur; in qua communione statim etiam reliquae sedes episcopales ipsi conjunctae ut vere apostolicae agnoscuntur. Et sic apostolicitas et formalis ut nota assumitur et rationem notae positivae et ex sese sufficientis admittit.

II. De unitate in specie.

1. Num unitas nota sit negativa tantum an etiam positiva, theologi aliquatenus dissentiunt. Stapleton v. g., Bellarminus, Perrone existimant, unitatem notam esse completam et ex sese sufficientem; qua in re maxime nituntur verbis Christi: „rogo, . . . ut sint consummati in unum et cognoscat mundus, quia tu me misisti“. — *Attamen* Christus certe nil de modo notificandi, num nimirum unitas positive an negative tantum cognitioni inserviat, accuratius determinavit.

Obstat *insuper* notabilis difficultas haec: Tanquam nota ecclesiae assignatur *aut* unitas fidei et regiminis et cultus indeterminate sumpta, *aut* unitas fidei sanae et cultus veri et regiminis legitimi. — *Atqui* si prius, nihil jam prorsus inest tali unitati, quod per se vel ex natura rei non possit inveniri in secta quoque haeretica vel schismatica. Si vero ex altera parte unitatem requisiveris ex parte regiminis legitimi, nota jam non distinguitur a nota apostolicitatis; fides vero sana vel cultus verus non possunt esse nota verae ecclesiae, ut jam contra protestantes demonstravimus.¹⁾ Quare unitatem magis indeterminate considerabimus, eamque ut notam de se negativam defendemus.

2. Restat, ut ostendamus eam unitatem (ecclesiae utique propriam et necessariam) esse etiam adeo visibilem et externam, ut ejus praesentia vel absentia in aliquo coetu ab omni homine facile percipi possit. — De qua re nulla fieri dubitatio potest: Sunt enim libri manuales (catechismi), quibus doctrina et fides in singulis ecclesiae existens manifestatur et comparationi facile subjicitur; adest visibilis auctoritas, quibus omnes visibiliter se submittentes socialem conspersionem aperte profitentur.

Quare statim videamus, quomodo patres eadem nota usi sint. Maxime in ipsa insistebat s. Irenaeus contra gnosticos disputans: „Praedicationem cum (ab apostolis) acceperit . . . ecclesia, et quidem in universum mundum disseminata, diligenter custodit, quasi unam domum inhabitans; et similiter credit iis, videlicet quasi unam animam habens et unum cor, et consonanter haec praedicat

¹⁾ Cf. de San p. 96 sqq, ubi vana effugia inveneris, quibus auctores isti rem suam salvare nitantur.

et docet et tradit, quasi unum possidens os¹ (1 10, 1 sq) — aperte denotans, ecclesias gnosticorum hac indole destitutas eo ipso ut spurias dignosci. — Ex simili defectu haereticos Tertullianus confutat dicens: „Schisma est unitas haereticis . . . Plerique nec ecclesias habent, sine matre, sine sede, orbi fide, extorres sine lare vagantur“ (de praescr. 42); ex altera parte *ib. c. 28* quaerit: „Ecquid verisimile est, ut tot ac tantae in unam fidem erraverint (ecclesiae)?“

Huc referas notissima verba Cypriani: „Illi sunt ecclesia, plebs sacerdoti adunata et pastori suo grex adhaerens; unde scire debes, episcopum in ecclesia esse et ecclesiam in episcopo et, si quis cum episcopo non sit, in ecclesia non esse, et frustra sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes obrepunt et latenter apud quosdam communicare se credunt, quando ecclesia, quae catholica et una est, scissa non sit neque divisa, sed sit utique connexa et cohaerentium sibi invicem sacerdotum glutino copulata“ (ep. 69 ad Florentium n. 8 sq). — Similiter s. Augustinus *contra litt. Petil. II 95, 219*: „Dissensio quippe vos et divisio facit haereticos; pax vero et unitas facit catholicos“; et *contra ep. fundamenti c. 4* profitemur, se teneri in ecclesiae gremio inter alia etiam per consensionem populorum atque gentium.¹⁾

3. *Exceptio*: Tanquam nota assumitur unitas *aut* in doctrina vera *aut* in doctrina falsa. *Atqui* hoc alterum nimis absurdum est; si vero prius illud, ergo veritas jam cognita supponitur, et superflue ad unitatem tanquam ad notam provocatur. — *Resp.: Ng. disj. et addo tertium membrum*: provocamus ad unitatem ipsam qualem, eamque magis indeterminate sumptam. Ipsum unum esse consideramus et inquirimus, et hoc ipso invento notam invenimus.

Inst.: Atqui si ita praescindas ab ipsa doctrina ejusque veritate, nota ista etiam falsae doctrinae et falsae ecclesiae competere potest. *Ergo* non erit distinctiva. — *Resp.: Dist. min. subs.*: Et ideo unitas non erit nota positiva *cc.* non erit nullo modo nota, ne negativa quidem *ng.* — Ceterum et ipsa unitas, licet de se negativa tantum nota, de facto omnino sufficit ex se sola ad dignoscendam veram ecclesiam, quia reapse in omnibus religiosis coetibus deficit praeter unum, qui est ecclesia romana. Qua in re *insuper* nota, quod et hic facilius modus procedendi erit, si attenderis unitatem verae ecclesiae eam necessario esse, quae sit conspirans sub uno pastore, Petri legitimo successore. Haec vero legitimitas, sicut facile in una sede apostolica romana agnoscitur.

¹⁾ Ceteroquin mens Christi ex verbis *Jo 17, 21* manifesta est: „ut credat mundus, quia tu me misisti“.

ita facillime in omnibus reliquis coetibus nominis christiani deesse deprehenditur.

III. De catholicitate distinctius.

De catholicitate gravior recurrit quaestio, num catholicitas nota sit negativa tantum, an etiam positiva et per se sufficiens.

1. *Res prius declaratur, quatenus extra controversiam est.* — Catholicitatem, qua proprietatem ecclesiae verae necessariam et propriam, notam saltem esse negativam eamque valde visibilem, vix demonstratione eget; ipsa enim est factum quoddam externum, quod obviae inquisitioni et considerationi conspicuae omnino patet.

Quare et patres largum huius notae usum saltem negativum faciunt, quatenus ex ejusdem defectu haereticorum coetus illegitimos esse ostendunt. Ita Optatus *contra Parmenianum donat. (II 1)* arguit: „Ergo ut in particula Africae, in angulo parvae regionis apud vos esse possit (ecclesia), apud nos in alia parte Africae non erit? in Hispaniis, in Gallia, in Italia, ubi vos non estis, non erit? . . . Ubi ergo erit proprietas catholici nominis, cum inde dicta sit catholica, quod sit rationabilis et ubique diffusa?“

Sed et positive eadem nota utitur idem Sanctus, saltem per viam exclusionis *ib. II 5*: „Igitur cum manifestum sit et ipsa luce sit clarius, nos cum tot innumerabilibus populis esse, et tot provincias nobiscum: jam videtis vos in parte unius regionis positos et ab ecclesia vestris erroribus esse separatos, frustra vobis solis hoc nomen ecclesiae cum suis dotibus vindicare“. — Similiter s. Augustinus: „Quicumque a Christi corpore, quod est ecclesia, ita dissentiunt, ut eorum communio non sit cum toto, quacumque diffunditur, sed in aliqua parte separata invenitur, manifestum est, eos non esse in catholica ecclesia“ (*de unit. eccl. 4*); cf. etiam *sequentia ib. capita et in Jo tr. 9 n. 13*. — His addas Ambrosium *de Satyro fratre I 47*; Hieronymum *adv. luciferianos n. 14 sq*; Epiphanium *haer. 61, 2*, aliosque, de quibus cf. Straub *n. 1448*, et supra *p. 599 sqq.*

2. *Estne nunc catholicitas nota positiva?* — En rationes, quibus diversi auctores id defendere conantur.

a) Catholicitas, ajunt, verae ecclesiae propria necessario est formalis i. e. talis, quae oritur ex uno eodemque supremo regimine. Jam vero sub hoc ipso respectu adsumit vim positivam.

Animadvertite tamen in contrarium: Argumentum istud aut nihil probat, aut praeter notam catholicitatis aliam advocat. Ad catholicitatem nempe vel formalem sufficit, ut coetus ille, qui sit

in toto orbe diffusus, unus sit per auctoritatem utcumque unam; quae sic, quod catholicitatem attinet, potest inveniri aut in pluribus aut in uno subjecto, in collegio nimirum episcoporum, ut schismatici volunt, vel in principe monarcha. Et ita catholicitas ne formaliter quidem sumpta, utpote quae non sit distinctiva, nihil positive probat.

Si autem pro catholicitate ut probatum jam admittetur, auctoritatem residere in unico subjecto, ad proprietatem catholicitatis advocatur alia distincta, quae invenitur in constitutione monarchica vel in communione cum romano pontifice. Haec deinde erit ratio distinctiva positiva, non ita ipsa catholicitas ratione sui.

b) „Catholicitatem, ita Straub (*o. c. II n. 1443*) argumentatur, quae sit facti absoluta¹⁾ atque relativa, ad solam ecclesiam Christi veram pertinere posse, est omnino evidens; cum unus tantum coetus christianus et in se amplius et aliis, qui se christianos vocent, coetibus amplior esse valeat“. Cum igitur in una sola ecclesia inveniri possit, hanc etiam demonstrat.

Haec ratio, ita reponimus, plane convincens esset, si cum evidenter demonstrari posset, catholicitatem relativam clare in Scripturis contineri vel saltem in antiqua traditione ecclesiastica. Hoc vero theologi etiam graviores negant; ita Suarez existimat fieri posse, ut aliquando haeretici sint numero plures quam catholici non obstante catholicitate ecclesiae (*defens. I 16, 15 sqq.*). Similiter et Wilmers existimat, numerum non esse confundendum cum propagatione, dicens: „Societas, quae minore constat numero, magis tamen diffusa esse potest per mundum: Christus magis in diffusionem insistit quam in numero“; et pro re ad s. Augustinum provocat, qui *ep. 93 ad Vincent. c. 9* concedere videtur, arianos catholicis aliquando numero praeponderasse (*o. c. p. 554*).

c) Alii, ut jam ipse Wilmers, non ex solo facto diffusionis, sed potius ex variis circumstantiis ejusdem defendere volunt, catholicitatem ex sese esse notam positivam. Diffusio enim, ita arguunt, ex Christi institutione inchoanda erat ab urbe Hierosolyma (*Act 1, 4. 8*). Ergo ecclesia, quaecunque licet latissime propagata non coepit ab Hierosolyma, non est vera. Cf. *l. c. p. 557*. — Sed ut jacet argumentum catholicitati vim vindicat solum negativam; et revera et orientales sectae et schismata originem sibi hierosolymitanam vindicant. Ulterius igitur erit inquirendum, quaenam ecclesia legitime hanc originem sibi vindicare possit, et ecce sumus jam in apostolicitate formali, quae ut talis a catholicitate prorsus distinguitur.

¹⁾ Cf. *ib. n. 1346*. Intellegit nomine c. absolutae, quod ecclesia per se considerata multos homines complectitur et ad principales partes orbis noti et accessibilis utcumque extenditur.

d) Audiamus et quartam rationem, quae est P. de San aliorumve. Catholicitas, *ait p. 123*, ut est proprietas ecclesiae, non est catholicitas meri facti, sed catholicitas juris, actu et visibiliter se exerens per zelum numquam deficientem lucem evangelii novis usque gentibus inferendi: „Aperientur portae tuae jugiter, vaticinatur *Is 60, 11*; die ac nocte non claudentur, ut afferatur ad te fortitudo gentium“. Quamvis igitur ardor ille evangelium propagandi sese manifestare possit etiam in sectis falsis, non potest tamen hoc fieri eo modo, quo in ecclesia vera, neque etiam permanenter. *Ergo* ex particulari modo evangelium annuntiandi habebitur etiam in catholicitate nota sufficiens.

Consequentem priorem ita probat De San: „Falsae sectae professores, etiamsi erronea persuasione veritatis sectae suae imbuti sint, cum tamen eorum error sit plerumque voluntarius [?], proveniatque radicitus ex perversis cupiditatibus [?], idcirco a) non habent spiritum vere apostolicum; nec proin b) ex sollicitudine et affectu trahendi homines ad Christum, sed potius ex studio partium aliisque ejusmodi affectibus mere humanis suam sectam propagare satagunt; quod satis c) apparet ex ipso eorum modo homines ad suam sectam convertendi; quippe d) nullis laboribus, nullis periculis, nullis privationibus sese submittunt, ut hoc opus conversionis ipsis feliciter succedat; unde etiam e) nonnisi propositis bonis temporalibus objectoque metu malorum temporalium secus incurrendorum numerum suorum asseclarum adaugent, ideoque f) infideles nonnisi apparenter ad Christum convertunt conversosque peiores reddunt, imo g) ipsorum opera non tam versatur in infidelibus convertendis quam in catholicis pervertendis.“

Ast, quaeso, num haec omnia etiam ita dilucide probari possunt, ut tanquam principium ulterioris argumentationis adhiberi queant? Puto non; et ecce deficit conditio notae ea, ut sit facile cognoscibilis. — Neque existimo, haec omnia simpliciter de illis missionariis affirmari posse, inter quos non pauci inveniantur, quibus bona fides denegari nequeat.

Id unum cum certitudine teneri et observari facile poterit, quod in ecclesia vera, cui soli Christus cum suis promissionibus et Spiritu suo adest, generatim major zelus majorque fructus in verbo Dei annuntiando invenitur; hoc autem non tam pertinet ad catholicitatem ecclesiae, quam ad ejus sanctitatem. Et sic catholicitas neque ex hac ratione tanquam nota ex se positive sufficiens defendi potest.

Conclusio: Maneamus igitur potius in conclusione, quam de la Brière *dict. apolog. I 1287* hisce verbis proponit: „Catholicitas per se sola non exhibet notam positivam vel de se demon-

strativam; neque enim tam facile demonstrari potest, hanc proprietatem in spurio coetu christianae denominationis omnino inveniri non posse¹. Facilius et efficacius certe haec catholicitas in concreto ordine notificabit, si pro diversis adjunctis modo hic modo ille respectus adjungitur, praesertim cum respexeris ad virtutem expansionis dynamicam, *sive* consideraveris zelum praedicantium, *sive* efficacitatem in commutatione mentium et morum exercitam *sive* miram unionem in ipsa per tot varias gentes lata diffusionem semper servatam. Hunc in modum dein catholicitas et ipsa ad rationem notae sufficientis facile exurgit; neque aliter intellexeris, quod conc. vatic. hac in re definivit dicens: „Ecclesia per se ipsa . . . ob catholicam unitatem invictamque stabilitatem magnum quoddam et perpetuum est motivum credibilitatis et divinae suae legationis testimonium irrefragabile“ (Denz. n. 1794).¹)

3. *Contra rem in genere excipiunt*: Catholicitas non est nota ecclesiae; etenim Deus potest permittere et de facto permisit, ut certae religiones (v. g. buddhismus) numero membrorum suorum veram ecclesiam longe superarent. Ergo a pari fieri potest, ut et aliqua secta christiana verae ecclesiae praeponderet.

Resp.: a) Quod attinet buddhismum in specie: ipse non est vere catholicus; quamvis enim numerus ejus grandior esset, tamen deficit in necessario elemento latae diffusionis per orbem, cum ad aliquas tantum Asiae partes restringatur.²)

b) *Quid vero ad difficultatem magis in genere?* — a) Qui catholicitatem non ut notam ex sese sufficientem defendunt, antecedentem in probatione transmittunt et illationem inde factam distinguunt: Catholicitas non est nota negativa *neg.* non est nota ex sese positiva *tr.*

β) Difficultatem magis sentiunt ii, qui catholicitatem ut notam positivam defendunt. Et hi, transmissio ipso facto in antecedente asserto, in consequente negant paritatem. Disparitas revera adest; potest enim Deus facilius permittere, ut coetus ethnicus numero veram ecclesiam superet, quam coetus ullus haereticus nominis

¹) Cf. d'Herbigny o. c. II n. 256.

²) Ceterum non necessario concedendum est, ullam non christianam religionem de facto numero membrorum veram ecclesiam superare; etenim catholica ecclesia ex circiter 680 millionibus christianorum 300 fere milliones sibi vindicat; mohamedani vero secundum computationem a Krose a. 1903 institutam non sunt nisi 202 milliones, buddhistae circa 120 milliones, confuciani 235 milliones, brahmani 210 milliones; qui autem communiter inter buddhistas communantur, ut grandior numerus inde evadat, magis inter se differunt, quam qui varie et varie christianam religionem profitentur, et ita manifesto quoad elementum formale catholicitatis deficiunt. Cf. Straub l. c. n. 1455; Stimmen aus M. L. LXV (1903) 16 sqq; 187 sqq.

christiani; ethnica enim religio, utpote quae nimis absurda in se est, in ordine ad veritatem cognoscendam cum ecclesia vera simpliciter concurrere nequit; quare quoad applicationem notarum coetus paganorum simpliciter extra computationem manent.

c) Neque inter coetus christianos comparatio facienda est unius ad omnes reliquos collective, sed potius singillatim sumptos; et ita catholicitas vim suam distinctivam evidentissima luce exerit etiam sub hoc respectu.

IV. De sanctitate in specie.

1. *Ad statum quaestionis.* — Potest etiam sanctitas doctrinae rationem admittere notae saltem negativae; cum enim in aliqua secta doctrina inveniatur, quae evidenter, ita ut etiam ab hominibus indoctis facile cognoscatur, contraria sit principiis sanae rationis sive rectae moralitatis (*e. g. si liberum negatur arbitrium vel necessitas bonorum operum*), signum habes talem sectam veram Christi ecclesiam non esse. — Tamen tanquam nota magis in considerationem venit sanctitas miraculorum et sanctitas moralis eximia sive heroica.

a) Et sanctitas, quae habetur manifestata in miraculis, certissime etiam nota positiva est. Solum constare debet, miracula relationem habere ad hunc vel illum coetum religiosum ejusve doctrinam. Hoc autem dupliciter fieri potest: *aut* miracula directe relationem ad aliquam doctrinam coetus cujusdam specificam adsumunt, quemadmodum fit v. g. cum miraculis lourdensibus, quae facile relationem ineant ad dogma immaculae conceptionis vel eucharisticum; — *aut* proxime fiunt in confirmationem sanctitatis alicujus hominis; eo ipso enim quod Deus per miracula sanctitatem alicujus hominis testatur, exhortatur homines ad ejus exemplum imitandum et per consequens ad amplectandam vel retinendam religionem, quam ille professus est.

b) Sanctitas moralis *communis* ad summum nota negativa tantum est, quatenus ex eo, quod in aliqua secta etiam haec fere penitus absit, recte concludi potest, eam non esse veram. Nota positiva haec communis sanctitas non erit, *tum* quia de ea non tam facile constat, *tum* quia evidenter demonstrari nequit, eam in sectis falsis vel potius in iis, qui bona fide sectae falsae addicti sint, inveniri non posse. — Num *sanctitas eximia* sit nota positiva jam ex sese i. e. abstrahendo a miraculis, quae eam comitantur, controvertitur inter theologos; videtur tamen sententia affirmativa probabilior. Cum enim ejusmodi sanctitas eximia sine specialibus omnino gratiis divinis impossibilis sit, coetus ille jam positive per Deum commendari videtur, in quo haec sanctitas eximia conspicuo modo manifestatur. Cf. et conc. vatic., quod eccle-

siam per se ipsam magnum vocat et perpetuum motivum credibilitatis“, etiam „ob eximiam sanctitatem et inexhaustam in omnibus bonis foecunditatem“ (s. 3 c. 3; Denz. n. 1794).

2. *Restat, ut conspicuitatem sanctitatis notificativae illustremus.*

— Sanctitas *tum* charismatica *tum* moralis, quae utraque ecclesiae verae vere propria est, etiam facile observari potest; id quod de operibus miraculosis in ordine naturae externo patris addubitari nequit. Sed etiam sanctitas moralis, quamvis directe et in se a solo Deo videtur, indirecte et in suis effectibus etiam ipsis hominibus conspicua est. Quare utraque sanctitas munere notae fungi potest.

a) *Ceterum* Christus ipse hanc notam suis discipulis insinuavit, dicens v. g. *Mt* 7, 15 *sqq*: „Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces; a fructibus eorum cognoscetis eos. Numquid colligunt de spinis uvas aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona fructus bonos facit, mala autem arbor malos fructus facit; non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere... Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos“. Et alibi *Mt* 5, 14 *sqq* sanctitatem suorum dicit luminis instar esse iis, qui veritatem inquirunt: „Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona et glorificent Patrem vestrum, qui in coelis est“. — Expressius vero declarat *Mc* 16, 17, eos qui crediderint miracula habere ut signa.

b) Ad hanc sanctitatem *tum* moralem *tum* maxime ex miraculis testatam patres quoque frequentissime provocabant. Ita Justinus *apol. I* 15: „Ac multi, inquit, et multae annos sexaginta et septuaginta nati, qui a pueris Christi disciplina imbuti sunt, incorrupti perseverant; talesque in omni hominum genere monstraturum me profiteor. Quid enim innumerabilem eorum multitudinem dicam, qui ex lascivia sese receperunt atque haec didicerunt“; similiter et in *apol. II* 6, 13. — Similiter Irenaeus disserit: „*In ecclesia enim*, inquit (apostolus), *posuit Deus apostolos, prophetas, doctores*“, et universam reliquam operationem Spiritus. Cujus non sunt participes omnes, qui non currunt ad ecclesiam, sed semetipsos fraudant a vita, per sententiam malam et operationem pessimam. Ubi enim ecclesia, ibi et Spiritus Dei; et ubi Spiritus Dei, illic ecclesia et omnis gratia: Spiritus autem veritas“ (*adv. haer. III* 24, 1); idem argumentum deinceps sub c. 32, 4 largius evolvit, et iterum *V* 6, 1. — In eundem sensum perorat Tertullianus *apologet. adv. gentes* c. 44 *sqq*; qui et thesin ipsam nostram fere proponit *de praescript.* 43 statuens: „Et de genere conversationis qualitas fidei aestimari potest: doctrinae index disciplina est“. — Alia testimonia relegas Straub n. 1447.

3. *Exceptiones.* — a) Sanctitas non est visibilis! — *Respondebis:* Sanctitas charismatica *ng.* Sanctitas moralis, sanctitas sacramentorum et veritatum quarundam supernaturalium, *subd.:* considerata in se non est facile cognoscibilis *tr.* in effectibus *ng.*

Atqui neque in effectibus suis sanctitas visibilis est. *Etenim* sanctitas personalis potest esse simulata; miracula vero possunt esse falsa. — *Dist. rationis priorem partem:* Sanctitas personalis in majore quadam multitudine semper sibi constans potest esse simulata *ng.* in singulis quibusdam personis *tr.* Ceterum etiam hic circumstantiae concurrere possunt, sub quibus omnis simulatio vel in singulis excludatur; cogita v. g. de martyribus vel de confessoribus fidei hac nostra aetate! — Simile aliquid respondebis de agnitione miraculorum. Miracula *nimirum* possunt esse falsa, ita tamen ut communiter ut talia facile agnosci possint *cc.;* ita ut non appareant ut talia *ng.* — De qua re cf. apologeticam.

b) Quoad sanctitatem personalem in specie excipiunt: ad hanc sanctitatem homo usu libertatis se format; unde facile fieri potest, ut haec in secta quadam haeretica magis extensa et magis vera inveniatur quam in ipsa Christi ecclesia, aut ut saltem par vel ita similis secundum externam apparentiam ibi existat, ut discrimen difficulter observetur.

Resp.: Homo usu *quidem* libertatis ad sanctitatem personalem ascendit, sed haec libertas ex sese non sufficit; libertatis strenua applicatio gratiam divinam necessario supponit, quam Deus libere dispensat idque certissime non in praejudicium contra veram ecclesiam suam.

c) Quoad sanctitatem ex miraculis sic excipiunt: Non intellegitur, cur Deus ad preces cum pia fiducia coram ipso effusas vel in secta haeretica miracula exhibere non possit: maxime si simul considerantur verba Christi *Mt 7, 22.*

Resp.: Ad difficultatem accuratius respondet apologetica. Quoad rem praesentem breviter notemus: negari vix poterit, Deum in singularibus casibus miracula facere posse ad preces ab homine fusas bona fide errante; attamen hoc non faciet eo modo, ut attentionem moveant, quia secus talia miracula indirecte saltem approbationi istius sectae aequivalerent et fautores istius sectae in errore per ipsum Deum confirmarentur. *Ceterum* valde dubitatur, num Deus unquam vel unum miraculum manifestum et certum inter illas sectas patriverit. Ea vero, quae narrantur, fide digna non sunt, neque accuratius inquisita.¹⁾ — Neque igitur excludere

¹⁾ Id praeprimis de miraculis valet, quae inter jansenistas jactantur Francisci de Parisiis diaconi; sed etiam de miraculis schismaticorum, de quibus repetere licet illud s. Augustini: „Removeantur ista vel fig-

volumus Deum preces audire et eas exaudire, quae ex sincero corde et bona fide ad ipsum etiam in falsis coetibus fiant; tamen ordinarie ibi dispositiones suas ad cursum naturae magis adaptabit.

Neque Christus apud *Mt* 7, 22 de iis loquitur, qui ad falsam sectam pertineant, sed de iis, qui licet perversi in vera ecclesia inveniantur. — De dicto vero quodam s. Augustini: „quaecunque talia in catholica fiunt, ideo sunt approbanda, quia in catholica fiunt; non ideo ipsa manifestatur catholica, quia haec in ea fiunt“, pariter vide apologeticam v. g. *has institutiones I p. 410.*

V. Conclusio.

1. Ex iis, quae audivimus, patet notas nostras, sicut ecclesiae prorsus necessariae sunt, ita etiam plane sufficere ad veram ecclesiam inter homines detegendam.

Id vero ita intellegendum est, ut a) quaelibet pro se negative sufficiat, quatenus, ubi vel una ex iis deest, ibi vera ecclesia minime esse potest. b) Tenemus has notas etiam positive ad veram ecclesiam directe demonstrandam sufficere, si omnes vel plures simul adhibueris; sed c) inter eas inveniri, quae etiam singulae pro se rem perficiant, ut *communio cum romana sede* vel *apostolicitas adaequate considerata* vel *sanctitas charismatica*. Addimus *insuper* d) quod et reliquae singulatim sumptae vix non omnes plene sufficere possunt, praesertim cum relative et in comparatione cum reliquis coetibus considerantur, in quibus de facto aut non inveniuntur aut imperfecte tantum. Cf. *p. 639 sq.*

Notas omnes et singulas negative sufficere, per se patet; sunt enim proprietates, quae a vera ecclesia abesse nequeant. — De iis, quae singillatim sumptae positive sufficiant, jam audivimus de singulis agentes; easdem notas omnes pro se comparative ecclesiam denotare, videbimus in paragrapho sequente agentes de applicatione notarum. — Restat, ut illustremus, quomodo collective sumptae positive rem evincant.

2. Revera omnis coetus christianae denominationis, qui cum vera ecclesia concurrere possit, *aut* ab ea divergit ratione doctrinae et est haereticus, *aut* discrepat ratione regiminis et est schismaticus. *Atqui* notae istae neque schismatico neque haeretico coetui collective competere possunt; *ergo* ubi inveniuntur, veram plene denotant ecclesiam.

menta mendacium hominum vel portenta fallacium spirituum* (*de unit. eccl. 19*).

a) Schismatico coetui certe necessario deest unitas (saltem juris), quae fundatur in auctoritate s. Petri una et legitima. Cum *enim* schismatici semel vinculum legitimum ruprint, quo prius cum uno integro ovili et uno totius ovilis pastore juncti erant: omnes eorum episcopi successione vere apostolica rupta ejusdem auctoritatis sunt et sine ulteriore unitatis vinculo disparati. Cum ipsa unitate catholicitas quoque periclitatur, quae non potest esse sine unitate; de facto historia teste in coetus nationales dissolvuntur. — Si vero schisma fit in ipso capite, si antipapae se extollunt: unitas in ejusmodi schismatica fractione non ita necessario perit, tamen eo manifestius apostolicitas pessum dabitur.

b) Haeretico coetui praeter unitatem, quam et ipse ob spretam legitimam fidei auctoritatem servare non potest, sanctitas quoque saltem in gradu eminentiore quasi necessario deest. Haec *enim* ante omnia veram fidem supponit, leges sanctas et usum sacramentorum legitimum, gratias actuales et interiores et exteriores in quadam abundantia majore: haec autem omnia extra regnum verae fidei non inveniuntur.

c) *Insuper* — et id valet de coetu haeretico aequè ac de schismatico — adversatur providentiae divinae, ut coetus praeposteri vera sanctitate fulgeant. Ad sanctitatem *enim* inter homines propagandam et resuscitandam Dominus praecise ecclesiam suam veram fundavit. Si *vero* et extra hanc veram ecclesiam ista eximia vel similis sanctitas inveniretur, Deus ipse institutionem suam quasi sperneret, homines facile in varios errores circa dignitatem et necessitatem ecclesiae induceret etc. Multo minus per miracula falsum coetum signaculo proprie divino signare potest.

d) Secura *igitur* via per notas ad agnitionem verae ecclesiae procedendi erit, ut mentis intuitum figas non in una vel altera nota separatim consideranda, sed ad plures simul convertas. Id quod et Pius IX insinuare videtur, ubi dicit: „Quaelibet ex his notis ita cum aliis cohaeret, ut ab iis nequeat sejungi; hinc fit, ut quae vere est et dicitur catholica, unitatis simul, sanctitatis et apostolicae successionis praerogativa debeat effulgere“ (*de unit. eccl.; Denz. n. 1686*).

Scholion: 1. *De efficacia notarum.* — Hae notae frustra non ponuntur. Si enim attente ea perlegeris, quae ii, qui per decursum temporis maxime ex sectis acatholicis ad veram ecclesiam redierunt, de sua conversione memoriae prodiderunt, facile videbis frequentissime unam ex his considerationibus veritatis viam aperuisse.

Neve dicas, quod circa notas inter ipsos catholicos theologos tot ferveant controversiae. Haec *nimirum* controversiae substantiam ipsius rei minime attingunt, sed accidentales tantum determinationes quoad modum accuratiorem rem determinandi.

2. *De numero notarum.* — Hac in re animadvertite, quod enumeratio nostra, quae quattuor notas distinguit, affirmativa tantum est. Unde aliae notae non excluduntur; ita Bozius agens *de signis ecclesiae* centum ejusmodi signa recenset, quae tamen non omnia inter notas proprie dictas assumenda sunt neque omnia inter se adaequate distinguuntur. Abundare igitur potest hic aliquis in sensu suo. Tenemus tamen notas nostras quattuor plene sufficere.

Manifesto *vero* immerito provocatur, maxime inter protestantes modernos, ad prosperitatem vel culturam temporalem, quibus, ut ajunt, nationes protestantes prae catholicis (romanis) excellant. Neque *enim* Christus discipulis suis unquam ejusmodi prosperitatem vel divitias promisit vel exemplo suo monstravit, sed potius contrarium, persecutionem nimirum et odium omnium (*Jo* 15, 20; *Mt* 5, 11 sq; *Lc* 21, 12; *Mt* 10, 22 cum *ll. parall.*).

3. *De virtute notarum apologetica prae ipsis infidelibus.* — Sufficiunt autem eadem notae saltem pleraeque etiam pro iis, qui revelationis sacra monumenta nondum ut genuina admittunt, sed sola rationali deliberatione procedunt. Habent enim pleraeque sive in se consideratae, sive saltem ex adjunctis, sub quibus apparent, divinam quandam obsigillationem sibi adnexam. Ita v. g. catholicitas, quae in inopia summa mediorum naturalium non obstantibus ingentibus impedimentis et vehementibus persecutionibus per integra saecula perseveret, ad instar eximii miraculi est, quo eam Deus insignivit. Similiter sentias de unitate et sanctitate, quae et ipsae divina sive miraculosa attestatione in ordine historico non destituuntur.

Articulus III.

De applicatione notarum.

1. Notas nostras jam ad usum deducemus, ut earum ope ad cognitionem ipsius ecclesiae in ordine concreto et historico verae perveniamus.

Non est unica via isthaec, qua vera ecclesia agnoscat. Aliam indicat conc. vaticanum s. 3 c. 3 dicens: „Ad solam catholicam ecclesiam ea pertinent omnia, quae ad evidentem fidei christianae credibilitatem tam multa et tam mira divinitus sunt disposita. Quin etiam ecclesia per se ipsa, ob suam nempe admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem et inexhaustam in omnibus bonis foecunditatem, ob catholicam unitatem invictamque stabilitatem magnum quoddam et perpetuum est motivum credibilitatis et divinae suae legationis testimonium irrefragabile.“

Secundum hunc alterum modum omnia motiva credibilitatis, quae in apologetica pro veritate religionis christianae in genere adferuntur, statim ad veritatem ecclesiae catholicae ostendendam trahi possunt, quemadmodum communiter etiam in isto tractatu fit. Tamen facile animadverteris, quod et ista motiva credibilitatis intime cum notis nostris connectuntur. Ita divinitas religionis christianae *inprimis* probatur ex „admirabili ejusdem propagatione“: et ecce agnoveris catholicitatem et latam ecclesiae per orbem diffusionem miris adjunctis signatam. *Alterum argumentum* pro veritate religionis christianae petitur ex ejus mediis in persecutionibus „invicta stabilitate“ et „catholica unitate“: et ecce invenias haud obscure designatam ecclesiae apostolicitatem et unitatem; neque enim aliter ecclesia semper integra et una servata est nisi per ministerium apostolicum. *Tertium et quartum argumentum* pro veritate religionis christianae desumitur ex „*eximia sanctitate et inexhausta in omnibus bonis foecunditate*“, cui adstipulabatur charisma perpetuum miraculorum: et ecce recognoveris notam sanctitatis.

II. Quod attinet ipsas notas earumque applicationem: primo loco occurrit iterum communio cum romano pontifice tanquam perfectissima nota et, ut ita dicam, nota notarum.

Institutione *nimirum* et necessitate et perennitate primatus ex s. Scriptura manifestissime patente, organisatio verae ecclesiae stricte monarchica statim ut proprietas hujus ecclesiae plane necessaria luce clarius elucescit. Facillime vero deinde cognoscitur, ubi nam Petrus, primus ecclesiae primas, in suis successoribus nunc inveniatur: manifestum est, coetum romano-catholicum illam ecclesiam esse, ubi semper floruerit et adhuc floreat primatus, atque hunc coetum eumque solum serie continua pastores supremos sibi succedentes recensere posse ascendendo usque ad Petrum. Quare res per se acta est: vera ecclesia invenitur in coetu illo ecclesiastico, qui cum romano pontifice communicat.

III. Quoad reliquas notas tenemus: sola ecclesia illa, quae romana-catholica vocatur, ex notis unitatis, sanctitatis, catholicitatis, apostolicitatis ostenditur vera Jesu Christi ecclesia.

Eo quod dicimus in propositione „*sola ecclesia romana-catholica*“, duas partes distinguimus: a) ecclesia romana in se adsumit quattuor istas notas, et ideo est vera ecclesia; b) nulla alia praeter ipsam notis verificatis se veram esse probat, et ideo ecclesia romana sola est vera.

§ 1. Ecclesia romana-catholica notis demonstratur.

I. Notae unitatis, sanctitatis, catholicitatis, apostolicitatis ecclesiae romanae-catholicae competunt; ergo — sunt enim in suo saltem complexu notae plane sufficientes — haec ecclesia vera est.

1. Manifesto in ecclesia romana catholica summa unitas viget: unitas in professione fidei quoad omnes res authentice propositas eaque tam solida, ut nemo hac unitate vel ex aliqua parte laesa, ad eandem ecclesiam pertinere queat; unitas socialis quam arctissima sub auctoritate unius capitis visibilis, episcopi nempe romani; unitas quoque perfecta sacramentorum et sacrificii. — Haec *porro* unitas in coetu isto etiam facillime agnoscitur ex factis publicis et quotidianis, quibus membra suam sub capite submissionem manifestant; ex tot symbolis fidei, actis conciliorum, ex catechismis, ritualibus, precibus liturgicis, quae in nostro coetu communiter et publice adhibentur. Hanc unitatem et ipsi adversarii agnoscunt, imo et probro vertunt asseclis hujus ecclesiae. *Quare* unitas extra dubium est.

Haec unitas facile quoque rationem facti supernaturalis assumet, si attenderis ad objecta circa quae retinenda est (altissima nimirum mysteria, in quibus submissio intellectus difficilis, discordia prona), vel ad intensitatem qua totum hominem sibi obnoxium reddit, vel ad amplitudinem qua tot homines ex innumeris cultura et ipsa naturali indole tam diversis gentibus et nationibus sibi devincit, vel denique ad vinculum quo colligatur, cum hi omnes auctoritate unius hominis externis mediis fere destituti in unum contineantur, vel etiam ad impedimenta, quae identidem superanda erant.¹⁾ Merito et ipse Harnack rem hanc admirans exclamat: „Die römische Kirche ist das allumfassendste und gewaltigste, das komplizierteste und doch am meisten einheitliche Gebilde, welches die Geschichte, soweit wir sie kennen, hervorgebracht hat.“²⁾

2. In eadem ecclesia habetur necessaria quoque sanctitas: inprimis sanctitas charismatum et mi-

¹⁾ Cf. supra p. 129.

²⁾ *Wesen des Christentums* 14. Vortr.

raculorum, quae ex causis beatificationis et canonizationis, ex biographiis hominum sanctorum genuinis, ut ex voluminibus hollandistarum aliisque actis sanctorum genuinis, ex notoriis factis coevis (Lourdes) facillime agnosci potest. — Habetur et sanctitas personalis membrorum eaque eximia quoque et heroica: id quod apparet ex praxi consiliorum evangelicorum in eodem coetu vigente, ex ingenti numero hominum eorum, qui vitam suam integram operibus caritatis et gloriae Dei promovendae impenderunt, qui et parati inveniuntur ad vitam et sanguinem pro veritate in Christi et Dei sui gloriam fundendum etc.: de quibus iterum iidem fontes facilem praebent instructionem. — *Tandem* et doctrina hujus ecclesiae, ejusque leges, sacra reliquaque instituta sanctitate sua undecunque se commendant neque unquam sanctitati refragari demonstrari poterunt: quo fit, ut legibus ecclesiae jam latius pollentibus, semper etiam cultura virtutum et omnis sanctitatis in genere humano reviresceret. — Res haec tam manifesta est, ut ipsi ecclesiae hujus inimici sanctitatem hanc infitari nequeant nisi testimoniis probatis fidem denegando, factis manifestis vim detrectando, calumniando; imo rei evidentia coacti verum et ipsi aperte non semel professi sunt.¹⁾

Ratio hujus sanctitatis miraculosa sive supernaturalis et ipsa facile perspicitur, id quod plane manifestum est quoad sanctitatem charismaticam, sed etiam quoad heroicam, si consideraveris inclinationes, quae constanti et diuturno studio superandae sunt; neque enim homini tam facile est, contra intimam naturae congenitam tendentiam Deum amare usque ad perfectum contemptum sui. Quoad communem sanctitatem vero saltem jure miraberis, si statum moralem verorum ecclesiae filiorum comparaveris cum statu alibi vigente.

3. Catholicitas ejusdem ecclesiae non minus est manifesta. Quemadmodum *enim* ipsa sola vocatur, ita est vere catholica. Ipsa *primum*, una in se manens, moraliter per universum orbem magna et conspicua membrorum multitudine est diffusa. — Adest *deinde* etiam catholicitas re-

¹⁾ Cf. Straub o. c. II 855 sq.; 867.

lativa. Quamvis *enim* difficile sit numeros indicare accuratiores, constat tamen catholicam ecclesiam multitudine filiorum suorum sectas omnes dissentientes longe superare saltem singulas; imo et omnes illas simul collectas una ecclesia romana abundantia membrorum fere adaequare videtur.¹⁾ — *Insuper* in ecclesia hac catholicitas quaedam *dynamica* sive *virtus expansiva* quam maxime semper vigeat et usque viget, ut patet ex tot missionariis et missionariorum congregationibus eorumque in tot difficultatibus indefesso labore.

Et haec catholicitas romanae ecclesiae haud dubie naturam praetergreditur et miraculum clamat; de qua re recolligas, quae in apologetica de propagatione et conservatione christianae religionis exponuntur, quae omnia sine negotio ad hanc ecclesiam pertinere perspicias.

4. Apostolicitas *denique* ecclesiae romanae manifesta est maxime in sede ejus principali, quae sine ulla dubitatione apostolicae originis est, successionem deducens a Petro apostolo, et ex qua reliquae ejusdem sedes episcopales suam quaeque apostolicitatem *aut* *nativam* *aut* *saltem* restauratam habent, si haec per tempus interrupta fuerit in hac vel illa particulari ecclesia. — *Breviter*: manifesto in hac ecclesia totum collegium apostolorum ea ratione et habitudine nunc invenitur, qua temporibus ipsorum apostolorum.

Quoad transcendentiam hujus apostolicitatis, quae difficulter ut verum miraculum ostenditur, consideratis iis, quae communiter alibi accidunt, non immerito demiraberis, quod in una hac societate identitas fidei et doctrinae simul cum constanti ordine successionis per tot saecula „invicta stabilitate“ (*conc. vatic.*) conservata est.

Conclusio: Merito igitur s. Augustinus: „Multa, inquit, sunt, quae in hujus ecclesiae gremio me justissime teneant. Tenet consensus populorum atque gentium; tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, caritate aucta, vetustate firmata; tenet ab ipsa sede Petri apostoli, cui pascendas oves suas post resurrectionem Dominus commendavit, usque ad praesentem episcopatum successio sacerdotum; tenet postremo ipsum catholicae nomen, quod non sine causa inter tam multas haereses sic ista ecclesia sola ob-

¹⁾ Cf. hac de re *supra* p. 649; aliam litteraturam invenies Straub n. 1455.

tinuit, ut cum omnes haeretici se catholicos dici velint, quaerenti tamen peregrino alicui, ubi ad catholicam conveniatur, nullus haereticorum vel basilicam suam vel domum audeat ostendere. Ista ergo tot et tanta nominis christiani carissima vincula recte hominem tenent credentem in catholica ecclesia, etiamsi propter nostrae intelligentiae tarditatem vel vitae meritum veritas nondum se aperitissime ostendat* (*contra ep. fund. c. 4 n. 5*).

II. Confirmatur argumentatio et aliis considerationibus.

1. Illa ecclesia erit vera, quae ecclesiae priorum quinque saeculorum perfecte respondet; haec *enim* si non fuisset vera, numquam ecclesia Christi extitisset. *Atqui* prae aliis sola ecclesia romana-catholica summam similitudinem, maxime quoad quatuor notas, cum primordiali ecclesia exhibet.

Eodem *enim* modo ac illa tenax est unitatis, et haeresis et schismatis impatiens; idem habet unitatis centrum eandemque hierarchiam ac illa. Similes fructus sanctitatis exhibet, cum numquam martyribus vel virginibus vel in genere cultoribus consiliorum evangelicorum destituta erat et sanctam ex divinis charismatibus obsigillationem exhibet sicut temporibus s. Irenaei. Non interrupta pastorum serie fruitur usque, et per orbem similiter ac pristina ecclesia diffunditur, eodem zelo usque propagatur etc.

2. Certe ab initio ecclesia romana et ipsa de ecclesia Christi vera erat, utpote fundata a celeberrimis apostolis et ab omnibus aliis ecclesiis venerata arctissimeque cum iisdem conjuncta; si igitur jam non esset vera, ergo defecit. *Atqui* hoc historice absurdum apparet.

Etenim omnis defectionis sive haereticae sive schismaticaе alicujus momenti accuratissime noscuntur et auctores, et tempus et locus, et occasio et genesis, et coetus a quo defectio facta est, et impugnatio et damnatio etc. *Atqui* protestantes omni adhibito conatu nihil horum unquam ostendere poterant de nostra ecclesia et, si quid proferunt, in innumeras de singulis capitibus abeunt fabulosas sententias.¹⁾ *Ergo* restat, ut ecclesiam romanam-catholicam teneamus et retineamus veram Christi ecclesiam.

E contrario quoad omnes coetus dissidentes ratio originis et mutatio doctrinae vel disciplinae manifestissime ostenditur ita quidem, ut omnes vere deficere, sola catholica romana tanquam stirps semper sibi constans appareat.

§ 2. Nullus alius coetus notas ecclesiae necessarias exhibet.

Haec propositio ex et cum ipsa priore propositione jam probata est. *Etenim* vera ecclesia nonnisi unica est;

¹⁾ Cf. Hurter I n. 322, 3 notam; Schultes o. c. p. 237.

quare si ecclesia romana-catholica jam est vera, reliquae falsae sunt et notas veritatis continere nequeunt. — *Atamen* rem etiam expressius aspiciamus, ut ita experimentum e contrario habeamus. Rem ita dividamus, ut *prius* inspiciamus coetus protestantium, *deinde* coetus schismaticorum orientalium; ad alias vero sectas minoris momenti respicere, sat superfluum est, partim quia de iis idem repetendum esset, partim quia circa illas res nimis evidens est.

Et per se sufficeret, ut ostendamus, quomodo in hisce coetibus vel una ex notis nostris desit; jam sic manifestum est ibi veram ecclesiam non inveniri. Eo felicius procedemus, si ostendere poterimus, illis coetibus plures vel etiam omnes quattuor notas deesse.

I. *De coetibus protestantium.* — 1. Hi certissime omni apostolicitate carent. Exorti enim sunt isti coetus per veram separationem ab ecclesia romana-catholica, quae ipsa tunc temporis aut erat apostolica aut non. Si erat, deinde protestantes ipsa sua separatione continuatam successionem sive apostolicitatem originis et ministerii amiserunt; si ecclesia romana ipsa non erat apostolica, quare ratione erunt coetus protestantium?

Ceteroquin plane manifestum est, quod protestantismus in Anglia originem duxit ab Henrico VIII ejusque spuria filia Elisabeth, in Germania a Luther, in Helvetia a Zwingli vel Calvin. Et hi haeresiarchae cum successionem existentem ordinariam omnes spreverint, saltem missionem quandam extraordinariam divinitus sibi factam ostendere debuerunt. Nihil tamen hac in re unquam praestiterunt: neque miracula ostendebant neque sanctitate vitae excelebant neque alia signa exhibebant, nisi in contrarium, se nimirum esse impostores.¹⁾ — Imo omnem hierarchiam respuentes, expressius et ipsi successionem quoque apostolicam respuunt.

Deest *porro* etiam continuitas sive apostolicitas doctrinae. Fatentur *enim* ipsi, doctrinam suam propriam, quam et ipsi identidem mutabant, dissentire ab ea, quae antea a saeculo saltem XII

¹⁾ Cf. Hurter o. c. I n. 327, 2.

communis erat inter christianos; eo ipso continuitate doctrinae cum ecclesia praecedentium saeculorum carent. — *Insuper* protestantes plura doctrinae capita communia habent cum antiquis haereticis. Unde merito Bellarminus haec concludit: „Habemus hactenus viginti haeresiarcharum haereses, quae damnatae sunt ab ecclesia quae fuit primis 700 annis; quas haereses cum nos pro haeresibus, adversarii nostri [protestantes] pro articulis fidei habeant, sequitur nostram doctrinam conspirare cum doctrina antiquae ecclesiae, adversariorum autem cum haeresibus antiquis“ (*de conc. et eccl. IV 9*).

2. Quoad unitatem inprimis nota, unitatem ecclesiae propriam debere esse perfectissimam: „ut sint consummati in unum“, petit Christus a Patre. Protestantes vero ipsum principium unitatis inter homines necessarium (*magisterium authenticum*) respuunt; imo in locum principii unitatis substituerunt principium ipsius dissensionis, iudicium privatum singulorum hominum. — Quae autem retinuerunt, Scripturam *nimirum* vel auctoritatem librorum symbolicorum, unitatem necessariam sustentare nequeunt; cum et de Scripturae extensione, interpretatione, inspiratione et veracitate acres inter ipsos existant controversiae, neque de auctoritate librorum symbolicorum inter eos conveniat.

Et revera ab ipsis initiis de rebus gravissimis (puta de capitibus circa eucharistiam et s. hierarchiam) protestantes inter se dissenserunt, et magis magisque in uno eodemque etiam coetu deinceps dissentiebant vel de veritatibus manifestissime in Scriptura et traditione christiana traditis, de ipsa sanctissima trinitate, de divinitate Christi, de omnibus fere et singulis doctrinae olim christianae capitibus. Habemus ipsos confitentes reos; audias ex. g. Harnack, qui in libello *das Wesen des Christentums* haec declamat: „Scissi estis; quod capita, tot doctrinae: nobis exprobrant. Nos respondemus: Ita est; ast minime volumus, ut res nostra aliter se habeat; e contrario plus appetimus libertatis, plus individualitatis in proponendis doctrinis“. „Plus“? — ergo ut in singulis capitibus statim duo vel tres sensus et doctrinae inveniantur de una eademque re! — Sic revera quo magis seu quo meliores sunt protestantes, eo magis inter se dissentient, sicut catholici quo meliores sunt filii ecclesiae suae, eo majorem in unitatem fidei et caritatis conspirabunt.

Deest igitur unitas fidei et, quae cohaeret, externi cultus; sed et unitas socialis. Auctoritate *nimirum* propria ecclesiastica desti-

tuti secundum civitates et nationes dispescuntur et vel in eadem civitate in varios coetus plane independentes dilabuntur. — Quodsi inter eos apud coetus, qui dicuntur episcopales, parum consequenter potestas quaedam hierarchica retinetur, quid haec sibi vult sine legitima missione, quam certe non habet? Qui enim ea potestate ibi potiuntur, laici sunt et a laicis omni episcopali auctoritate destitutis in ministerium vocati successione apostolica vel materiali prorsus destituuntur. Imo et ipsi principium dissolutionis, liberum examen fidei, retinent, cum quo unitas componi nequit; quare vel ibi variae denominationes (*high, low church*) jam distinguuntur.

3. Cum unitate etiam vera catholicitas [necessario ab istis coetibus exulat. Id quod etiam ipso facto comprobatur; coetus *enim* isti fere communiter secundum nationes, imo et secundum regiones dividuntur; ex qua divisione etiam coetus, qui ceteroquin unius denominationis sunt (*v. g. methodistae*), diversas secundum diversas regiones admittunt dispositiones. Imo plurimi ex illis coetibus ex propria confessione nationales esse praetendunt; et ita ipsi catholicitatem ex professo respuunt.

Si vero ad rapidam suae doctrinae propagationem provocant, attende non quamlibet rapidam (vi, fraudibus, armis peractam) propagationem veritatis argumentum praebere, sed eam tantum, quae ad divinam operationem et ad rationem miraculi reduci queat. — Ceterum in his coetibus vis expansiva sive catholicitas dinamica deesse facile deprenditur. „Ab aliquibus decenniis quidem multi ab ipsis quoque mittuntur missionarii, non deficit copia subsidiorum: qualis tamen est fructus? Aliqui desinunt esse pagani, quin tamen fiant christiani“.¹⁾

4. Restat, ut de sanctitate consideremus. Certe parentes coetuum illorum, Luther, Henricus rex, monachi vel sacerdotes mulierum avidi et principes bonorum ecclesiasticorum cupidi, sancti non erant. Et tamen merito expectares, homines, qui veniant ad mundum reformatum, ipsos vitae sanctitate animique constantia prius excellere. — Neque magis sancta sunt principia, quae spargebant: de sola fide justificante, de servo arbitrio, de inutilitate bonorum operum etc.; imo nullum est flagitium.

¹⁾ Cf. Schultes *o. c.* p. 257; d'Herbigny *o. c.* II n. 328.

quod ejusmodi principiis excusari non possit, licentia vivendi nulla, quae his efficaciter non promoveatur.¹⁾

Qui fructus inde seculi sint, ex ipsa historia constat. Jam reformationis coevi ut Erasmus vel proprii sectarum parentes ut Luther et Zwingli hac de re graviter conquesti sunt; cf. hac de re Janssen *Geschichte des deutschen Volkes* et alios auctores citatos apud Straub n. 1461; Ottiger *th. f. II* 1025 sqq. — Et protestantes quidem ejusmodi fructus tunc prosiluisse et ipsi profitentur, eos tamen ut scoriam ex aetate antecedente catholica residuam habent. Ast id residuum minime erat catholicum et protestantismus ipsum ad plenam evolutionem adduxit.²⁾

Ceteroquin post ista ps.-reformatio tempus sufficiens habebat, ut ab ejusmodi scoriis se liberaret et ad sanctificationem generis humani sua ex parte contribueret. Numquid hoc praestitit? Est ipse Harnack proprius eorum propheta, qui eos accusat, hunc in modum disserens: „Das Existenzrecht der katholischen Kirche kann füglich nicht bestritten werden. Diese Kirche erzeugt fort und fort Heilige und lehrt zugleich ihre übrigen Kinder „Speere werfen und die Götter ehren“, d. h. die Religion so zu nehmen, wie sie von der Menge stets genommen worden ist... Anders steht es mit den evangelischen Kirchen. Haben sie sich nach einer vierhundertjährigen Probezeit wirklich bewährt und ihre Notwendigkeit dargetan? Erscheinen sie nicht als halbschlächtige und nachgerade überflüssige Gebilde, die das nicht leisten, was die katholische Kirche leistet, und das höhere Streben nicht wirklich fördern? Daß sie jenes nicht leisten oder nicht mehr leisten, wenn sie es je geleistet haben, ist gewiß. Man frage nur unsere Staatsmänner und Sozialpolitiker. Was aber das höhere Streben betrifft, so wird über die Rückständigkeit der Kirchen laute Klage geführt, und nicht wenige behaupten, daß sie von Anfang an falsch angelegt seien.“ (*Lehrb. der Dogmengesch. III* 903.)³⁾

Sanctitate ex charismatibus et miraculis protestantes ita destituuntur, ut numquam serio ad ejusmodi dona Spiritus pro

¹⁾ Et nota: quando inquisitio in sanctitatem doctrinae fit, non ita attendi debet ad ea, quae utrimque communia sunt, sed potius ad ea, quae discernunt et specificè propria inveniuntur in singulis coetibus.

²⁾ „Die Reformation ist das Ende eines anderthalbhundertjährigen Auflösungsprozesses“, „das Vollmaß der niedergehenden Strömung des Mittelalters“; Denifle *Luther und Luthertum I* 7; 756.

³⁾ Merito notat Hurter: „Cum dicimus protestantium doctrinam sanctam non esse, non propterea volumus esse iudices vitae ipsorum singulorum. Quod autem plures ex iis honestam sane ducant vitam, id non doctrinae propriae eorum adscribi debet, sed felici cuidam inconsequentiae“ (*I* n. 325, 2).

se proclamaverint; imo multi ex iis negant ejusmodi res supernaturales omnino fieri posse.

II. *De coetibus schismaticorum.* — 1. Quod sanctitatem attinet, sanctitas miraculis manifestis confirmata apud schismaticos non invenitur; nec sanctitas personalis saltem praeclarius illa, quam pro vera Christi ecclesia necessariam vindicavimus et quae manifesta sit. *E contrario* vita supernaturalis vel in monasteriis eorum generatim stagnat, praesertim inter russos; clerus vero saecularis, sicut in conditione temporali prorsus indigna invenitur, ita communiter, praesertim inter russos, cultu spirituali destituitur. De qua re cf. Aur. Palmieri *la chiesa russa, passim*; vel Felix Haase *die religiöse Psyche des russischen Volkes*.

Laudantur *quidem* apud illos etiam multi sancti. *Ast* hi *aut* ab unitate catholica minime avulsi erant (id quod hinc inde, maxime eo tempore quo ipsa separatio primo facta est, non ita facile discernitur) — *aut* temere tanquam sancti coluntur, ut ille Photius ipsius schismatis scelestus auctor, quem et synodus VIII ob crimina sua damnavit, vel Mich. Caerularius aliive in quibus loco omnium virtutum odium laudatur adversus apostolicam sedem. De his cf. *acta sanctorum bolland. octobr. XI n. 12 sq*; Nilles *kalendarium manuale*; Ottiger *l. c. II 1053 sqq.*¹⁾

Laudantur et miracula inter illos: sed quae *aut* aperte ut fabulosa apparent, *aut* ut facta extraordinaria quidem, sed tamen naturalia considerata sunt, *aut* quae non sunt vere examinata.²⁾ Neque tamen negare volumus, ab illis, qui bona fide sectae addicti sunt, Deum precibus exorari posse.

Imo et ipsa sanctitas doctrinae inter illos relaxata jam est, praesertim apud russos. Ipsi *enim* violationem ipsius sigilli sacramentalis certis in adjunctis licitam declarant, religiosam professionem injustis limitibus circumscribunt (religiosum statum ingredi non sinunt nisi quadragenarios, nec feminas vota religiosa emittere patiuntur nisi sexagenarias), monachis usus calami interdicitur, in-

¹⁾ De canonisatione inter russos cf. P. Peeters *la canonisation des saints dans l'église russe in Anal. boll. XXXIII p. 406*; vel Golubinsky *historia canonizationis ss. in russica ecclesia*.

²⁾ Cf. de hac re Ottiger *l. c. II p. 1056 sq*; de Joanne a Kronstadt in specie Van Noort-Rengs *tr. de vera religione p. 90 in nota*.

dissolubilitas matrimonii violatur. — Largam litteraturam invenies apud Straub II n. 1465.¹⁾

Res facillime illustratur, cum „conditio ecclesiarum illarum ante et post schisma comparatur. Manifeste apparet commutationem pessimam intervenisse: ante schisma ecclesiae graecae scientia, virtutibus et sanctis excelluerunt, post schisma stagnatio et sterilitas spiritualis et religiosa. Spiritus Dei in ecclesiis photianis post separationem amplius non operatur, nisi forsitan in quibusdam individuís bonae fidei. Facillime enim admitti potest, plures vel multos inter schismaticos esse bonae fidei, adeoque ratione baptismi, eucharistiae, invocationis B. Mariae V. et per media similia gratias obtinere indeque sanctificari. Veritas tamen schismatis inde non comprobatur“; neque enim haec sunt ejus propria.²⁾

2. Deest manifesto in schismate catholicitas. Praeterquam quod numerus eorum numero ecclesiae catholicae multo superatur, zelus dilatandi religionem inter schismaticos non viget, ipsi inter sese divisi sunt in plures communitates, quarum praecipuae tres secundum nationes pleraeque distinctae numerantur: constantinopolitana, russica, graeca. Sic deest ipsis formale elementum totius catholicitatis; et simul patet, quid tenendum sit

3. de unitate eorum. Eam in schismate illo ex integro spectato desiderari, ex dictis nimis evidens est: qualis enim unitas inter coetum autocephalum v. g. russicum et atheniensem esse potest? — Neque juvat quidquam, ad caput invisibile Christum provocare, in quo et schismatici ita inter se disparati ad unitatem revocentur. Ecclesia enim, sicut unitatem hac in terra visibilem, ita et vinculum et caput prorsus visibile exigit. Cf. d'Herbigny *l'unité dans le Christ*.

Sed et in singulis ipsis distinctis coetibus unitas vera adesse nequit; propter negatum ipsum unitatis principium ab unitate romani pontificis defecerunt et omnes episcopos sui juris esse declaraverunt; et ita fieri non po-

¹⁾ Dices forsitan, has leges a potestate civili latas esse saltem ex parte; attamen suprema potestas civilis ibi etiam munere fungitur auctoritatis supremae religiosae, neque ex parte auctoritatis ecclesiasticae oppositio animadvertitur ulla notabilis.

²⁾ Cf. Schultes o. c. p. 246 sq.

tuit, quin mox variae apud illos scissiones (maxime inter russos) sequerentur. Si nihilominus unitas quaedam inter illos retinetur, haec a rationibus prorsus externis, a potestate nimirum aliena saeculari et ex manifesta usurpatione advocatur. De facto coetus isti in genere singulis principatibus politicis se semper accommodaverunt et accommodant et accommodabunt.

Utique hi omnes *theoretice quidem* principium et magisterium unum, synodum nimirum oecumenicam, agnoscunt; *ast practice* id non existit. Quis *enim* hanc synodum inter illos convocaverit, quis dissentientes in ipsa synodo episcopos cum auctoritate direxerit, quis executioni rerum inter illos invigilaverit, qui per singulas ecclesias omnes sui juris esse gloriantur etc.? Principium igitur unitatis verum et efficax inter illos non existit.

4. Tandem et apostolicitas his coetibus schismaticis deest. *Etenim* quamvis graeci valide sacerdotes et episcopos ordinare possint (de russis et hoc plus quam dubium est) — et quamvis ita veram potestatem ordinis et successionem quandam materiale penes se habeant: deest tamen id quod in apostolicitate praecipuum est, legitima missio sive potestas verae jurisdictionis.

Et hoc nimis manifestum est; *etenim* ex ipsa historia facillime constat, quod graeci eorumque episcopi primitus a romano pontifice steterunt eique vera juridica dependentia submissi erant; et ita sub ipso collegium apostolorum, quale ab initio per Christum sub Petro institutum erat, perfectum in modum apud se retinuerant. Quodsi *igitur* postea defecerunt, jam eorum ministerium universim consideratum idem non est et, essentialiter mutatum, in continua successionem cum priore ministerio inveniri nequit: non est apostolicum.

Id quod maxime valet de coetu russorum. „Nam totam ejus constitutionem mutavit imperator Petrus Magnus. Hic enim suppressit patriarchatum et ejus loco „sanctam synodum“ instituit et postulavit atque impetravit, ut episcopi imperatorem ut summum caput ecclesiae agnoscerent, idque hodiedum membra „sanctae synodi“ juramento affirmant. Cum quidam ei obicerent patriarchatum russiacum cum consensu patriarchae constantinopolitani fundatum esse, imperator pectus suum percutiens: Hic, inquit, est pa-

triarcha vester* certe non cohaerens cum apostolis; ideoque neque apostolicus (Pesch *I* n. 428). Sic russi dupliciter defecerunt: a romano principatu et a constantinopolitano patriarchatu; et insuper laicum regimen a caesare injuria sibi usurpatum agnoscunt, omnemque umbram apostolicitatis ita rejiciunt.

Simile aliquid factum est in coetu graeco, qui a. 1833 a patriarcha CP sese emancipavit; cui gubernium civile „permanentem synodum“ instar supremi regiminis dedit.

III. *Excipiunt.* — 1. *Quoad schismaticos.* — a) Hi in distinctis saltem suis coetibus unitatem servant! — *Resp.:* Si coetus orientales omnes simul connumeraveris (graecum nimirum, russicum, constantinopolitanum etc.) *ng.* si unumquemque ex istis coetibus in se consideraveris *subd.:* videaris unitatem quandam adumbratilem, sine firmo eoque interno sive domestico unitatis principio *tr.* veram stabilem vel firmam *ng.*

b) Sed certe isti coetus vere apostolici sunt!

Resp.: Coetus isti (ex parte) episcopos habent valide ordinatos et ita materiali quadam successione cum apostolis cohaerentes *tr.* habent episcopos insuper legitime missos et vere apostolicos *ng.* — Hoc ultimum vero ex historia unicuique sine magno labore manifestum fieri potest, quin prius supposuerit ecclesiam romanam veram esse; *etenim* nimis evidens est, episcopos orientales ante schisma cum episcopo romano conjunctos eique subordinatos fuisse¹⁾ et ab eodem suam jurisdictionem (immediate vel mediate) habuisse, sicut et apostoli ipsi nullam potestatem habuerunt nisi dependentem a s. Petro. Ita vero satis superque patet, illos episcopos post separationem eadem potestate jam non frui qua ante separationem i. e. non esse vere apostolicos.

2. *Quoad protestantes.* — a) Eorum coetus sanctitate saltem personali fruitur; *etenim* inter protestantes multi homines commorantur vere pii.

Resp.: *dist. rationem:* et isti pii inter protestantes tot sunt, quot inter catholicos, vel sunt sancti etiam gradu quodam extraordinario et heroico *ng.* inveniuntur ibi ho-

¹⁾ Cf. quae supra de conc. chalcedonensi, ephesino protulimus; et quae ipsi graeci in conc. lugdunensi vel florentino ultro agnoverunt.

mines honesti, quales et inter judaeos et gentiles, vel et vere christiani *subd.*: et hi ipsi tales sunt, praecise in quantum principia specificè protestantica sequuntur *ng.* in quantum legem naturalem vel ipsas leges, quas adhuc retinent, catholicas observant *cc.* — Qualis enim sanctitas ex primario et essentiali principio protestantium consequi poterit de fide sola justificante, cujus immediata sequela jam ab ipso inventore notata est haec: „pecca fortiter, ast crede fortius“.

b) Religio protestantium etiam universaliter per universum orbem dilatata est, eodem fere modo quo catholica!

Resp.: Per orbem utcunque dilatata est *cc.*; eodem modo, quo catholica ecclesia *ng.* Etenim ipsa asseclas habet 167 milliones, eosque in multis sectis divisos, contra 300 fere milliones catholicorum; *insuper* valde naturaliter explicatur, cur ista religio, perversae hominum lapsorum naturae valde accommodata, sub protectione potestatum saecularium tot asseclas colligere potuerit. Tandem in ipso protestantium numero necessarium suppositum et elementum formale catholicitatis deest: unitas. Qui enim protestantismum profitentur, inter sese non concordant. Cf. Pesch *prael. dogm.*⁵ I n. 429.

c) Ast nonne per ipsam sic dictam reformationem tandem et catholica ecclesia reformata est? — *Resp.*: occasione istius reformationis *tr.* vel *cc.* — quasi ipsa ex propriis ad hanc emendationem morum contribuisset *ng.*

§ 3. Exceptionibus satisfit.

I. De praecipua difficultate ex schismate occidentali (1378—1419).

1. *Conspectus historicus.* — Gregorio papa XI mortuo populus romanus, vim minasque jactans, pontificem sibi connationalem exposcebat. Electus sic est archiepiscopus barensis, qui nomen assumpsit Urbani VI. Sine ullo dubio ipse papa legitimus erat, ut talis per duos menses absque ulla controversia agnitus est (cf. Marx *Lehrbuch der Kirchengeschichte* § 94).

Urbanus VI pro se vitam egit austeram, moresque reformare nitebatur etiam aliorum, incipiendo ab ipsis cardinalibus, cum nimio, prohi dolor, impetu et fervore. Inde vehementer offensi, undecim cardinales galli et hispanus, nomine Petrus de Luna, Romam reliquerunt et, Ananiae congregati, electionem Urbani utpote minis

extortam invalidam declaraverunt et Robertum genevensi anti-papam creabant, summa injuria (a. 1378). Hic ps.-papa nomen sibi indidit Clementis VII Avenionemque pro sede sibi elegit; ei a. 1394 Petrus de Luna sub nomine Benedicti XIII successit. — Sic triste illud schisma initium sumpsit, cujus duo distingue tempora.

a) Priore schismatis tempore status rerum hic fere erat: A legitimo pontifice (Urano VI ejusque successoribus) stabant Italia (excepta Neapoli), Germania, Anglia cum Hibernia, Flandria, Lusitania, Hungaria, Polonia, Suetia, Norvegia, Dania, oriensque integer catholicus. Cum Roberto genevensi ejusque successore faciebant Gallia (excepto tempore 1398—1403), Hispania, Scotia, Savoya. — Neque hucusque ulla notabilis difficultas subest: Legitimus pontifex longe majorem partem orbis catholici obtinebat; cum ipso tenebat sic ecclesia catholica vera; ii autem, qui ab usurpatore stabant, vere excommunicati et ab unitate ecclesiae separati erant, et hoc ab anno 1378. — Idem fere status perdurabat usque ad synodum pisanam (a. 1409).

b) Attamen jam ab anno 1390 quaestio magis magisque agitabatur, quomodo pax et unitas in ecclesia restaurari posset, in qua re mox primas partes sibi usurpavit universitas parisiensis, quae inter alia media proponebat et maxime urgebat concilii oecumenici convocationem novique pontificis electionem. Ejusmodi concilium anno demum 1409 Pisae congregatum pontifices existentes, etiam legitimum, auctoritate privare conabatur novumque creare praesumebat Petrum Philargi de Candia (Alexandrum V), cui postea suffectus est Balthassar Cossa (Joannes XXIII). — Ast priores pontificatu renuntiare recusabant et ita ab isto tempore tres pontifices suprematiam in ecclesia appetebant. Sic res magis perturbata est et meliore jure dubia apparere poterat, maxime eo quod a concilio agitata esset. Status rerum exinde hic fere erat: Cum Gregorio XII, qui Urbano VI, Bonifacio IX, Innocentio VII legitime successerat, erant pars Italiae, Germania, regna septentrionalia; cum Petro de Luna Hispania et Scotia; cum Balthassare Cossa reliqua, quamquam tota haec res historice nondum accurate investigata est.

c) Pro hoc altero tempore (1409—1414) nunc urget difficultas contra ecclesiam romanam-catholicam, cui jam notae **essentiales deesse videntur**; neque enim tunc videbatur esse una — vel si erat una, non erat catholica, vel certe non **visibilis**.

2. *Responsum.* — Responsio quidem indirecta haec potest esse: Ex demonstratis proprietates notaeve genuinae nulli coetui majore jure adscribi possunt quam coetui ro-

mano. Et proinde *aut* ecclesia vera Christi jam prorsus periit, quod est absonum dicere, *aut* vera ecclesia est et manet romana. — Attamen videamus potius, quomodo directe difficultas expediri queat. Tres autem solutiones alia ab aliis theologis proponuntur.

a) *Prima via*: Qui vero pontifici adhaerebant, in vera ecclesia Christi erant iique per se soli; reliqui errabant (materialiter saltem schismatici erant), tamen ut tales a vera ecclesia non erant separati, etsi falso capiti directe et firmiter adhaeserint (*Atzberger*).¹⁾

Hoc responsum admitti sic nequit; ad unitatem enim in ecclesia triplex vinculum requiritur et vel uno deficiente unitas requisita visibilis et externa deficit et qui sine ipso hoc uno vinculo inveniuntur, solum voto, nullatenus vero actu ad veram ecclesiam pertinere possunt vel poterant.

b) *Altera sententia*: Qui vero pontifici adhaerebant, illi veram ecclesiam constituebant, alii simpliciter extra ecclesiam inveniiebantur (*Straub*).²⁾

Si res spectatur, quemadmodum se habebat usque ad concilium pisanum, responsum hoc sine dubio probari potest; sed post illud concilium?! Ecce:

α) catholicitas ecclesiae periisset; pauci *enim* cum legitimo pontifice tenebant. Visibilitas ecclesiae periisset; *etenim* etiam homines sancti (ut Vincentius Ferreri, s. Coletta) ignorabant, quis esset legitimus pontifex falsoque adhaerebant; et hi etiam miraculis splendebant; Spiritus autem Sanctus dona extraordinaria cum ejusmodi splendore hominibus non confert, qui extra veram ecclesiam versantur, ut supra audivimus. Imo ne ii quidem, qui vero pontifici de facto adhaerebant, id sine ulla dubitatione et firmiter, ut oportebat, praestabant.

β) Reponunt quidem fautores hujus sententiae, catholicitatem, sicut et visibilitatem ad parvum tempus desiderari posse; sicut catholicitas etiam deerit temporibus antichristi. Catholicitatem enim, ita ajunt, non necessario physice, sed moraliter tantum debere esse perpetuam. — Videtur tamen neque hoc effugium plene satisfacere; neque enim quadraginta fere anni tam parvum tempus sunt, ut sperni possint. Et quid de donis charismaticis, quae tunc etiam in coetu schismatico avulso inventa sunt?

¹⁾ *Handbuch der kath. Dogmatik IV 1 p. 347.*

²⁾ *O. c. II n. 1478 sqq.*

c) *Tertia solutio*.¹⁾ — α) Ad hanc intellegendam, praemissa jam distinctione inter schismaticos formales et materiales, inter hos ipsos schismaticos materiales distinguere debemus. Sunt enim tales, qui ipsum unitatis principium, romanum pontificem sive unicum Petri successorem, rejiciant in ipsa quaestione juris: et sic eidem se submittere renuunt, coetus prorsus separatos constituentes: hi, vel materialiter errantes, de ecclesia non sunt. *Similiter* sunt, qui ipsum principium unitatis retineant, de facto tamen, licet bona fide ast firmiter, falso pontifici adhaereant: neque hi de vera ecclesia esse possunt. — Possunt autem et alii esse, qui principium ipsum unitatis, quaestionem quod attinet juris, agnoscant firmamque retineant animi promptitudinem eidem eique soli vero et legitimo se submittendi, quicumque demum est; tamen nescientes summo in conatu, quis de facto sit verus pontifex, voluntatem suam recte exercere nequeunt: hi de facto dogmatico potius errantes, non contumaces neque vere schismatici in ecclesia manent.

Rem ita illustrat Mazzella (p. 524): „Ad solutionem intellegendam consideremus non jam ecclesiam, sed regnum quodcunque, et videamus, quandonam illud dici debeat divisum, ita ut non amplius sit unum regnum. Id profecto contingit, quando in plures scinditur partes, quarum unaquaeque habet suum regem et nullus eorum censet se esse regem totius regni, sed partis; tum certe haberentur plures societates perfectae unius ejusdemque ordinis, quarum unaquaeque esset independens, et consequenter omnes simul non possent unum regnum constituere. At vero si eadem multitudo scindatur in partes plures, quarum unaquaeque habet suum regem, qui simul cum multitudine sibi adhaerente censeat se esse regem totius regni, et non solius partis sibi adhaerentis, tunc erit error quidem quoad subjectum, in quo legitime resideat potestas suprema, sed regnum manet unum; perturbata ac concussa est unitas, non vero abolita ac destructa.“

Vigente igitur statu anormali, ubi legitimus pontifex, quamvis non in se, tamen pro longe maiore christianorum parte vere fuerit dubius ideoque practice nullus, etiam unitas tantum anor-

¹⁾ Sententiam hanc tenent Mazzella (cf. *infra*), Wilmers (p. 539), Hurter (n. 298), Billot (*de eccl. I* 170 sq), Cercià (*demonstr. cath.* p. 247), quibus praevit Suarez.

malis exigi potest, similis ei unitati, quae habetur, quando demortuo summo pontifice sedes usque ad novam electionem vacat. Sede vero vacante unitas retinetur eo, quod omnes in ipsa una fide legibusque priorum pontificum perseverant, simulque necessitatem novi unius pontificis eligendi agnoscunt eumque votis et animi promptitudine expectant. Et simili modo unitas passim servata est temporibus illius schismatis: etiam tunc omnes firmam persuasionem retinebant, se in una tantum et indivisa societate unius Christi ecclesiae communicare in eaque unum tantum verum pontificem esse posse; ideoque summis viribus id conabantur, ut hunc demum invenirent neque fors in hac inquisitione ulli ex istis tribus praetendentibus firmiter adhaerebant determinate, nisi tacita suppositione eum verum esse pontificem.

β) *Sit igitur difficultas*: Ecclesia romana non est essentialiter vel necessario una; *etenim* tempore schismatis occidentalis tria simul capita suprema habebat. Si autem dixeris eam ex ea parte, quae conjuncta erat vero pontifici, unam, certe non erat catholica neque visibilis.

Resp.: Ecclesia romana per longum tempus tria capita habebat et omnia tria tanquam legitima agnoscebat *ng.* et semper sibi persuasum habebat, unum tantum ex illis verum et legitimum esse; quare et de facto omnes unum tantum tanquam legitimum admittebant *cc.* — *Similiter dist. min. subintellegendam*: Distincta capita distinctas faciunt societates: si haec omnia ut legitima iudicio firmo admittuntur *tr*; — si de facto tantum et cum cautione admittuntur, unum tantum eumque legitimum esse agnoscendum *ng.*

Sequebantur sic alii quidem alium pontificem; attamen vix actu firmo et absoluto, sed plerique cum cautione pontificem suum esse legitimum, ita ut actu praeponderante verum solum pontificem agnoverint. Et sic una erat ecclesia per ipsas diversas oboedientias, quia per omnes easdem oboedientias, uni legitimoque pontifici adhaerebant, aut actu explicito aut saltem implicito et praeponderante.

Neve dixeris, singulas oboedientias suo quaeque pontifici firmamentis persuasionem et voluntatis deliberatione adhaesisse. Id verum quidem poterat esse de quibusdam ducibus eorum episcopis; de integra fidelium multitudine idem dici nequit. Contrarium enim inde patere videtur, quod tandem omnes vehementer ad unitatem nitebantur, dubium circa legitimitatem pontificis seponere sata-

gebant et in fine postulabant, ut omnes tres praetendentes simul abdicarent.

γ) Sic cum unitate catholicitas quoque salva manebat, etiam pro tempore illo, quo pauciores forsitan aperta et explicita professione cum vero pontifice tenebant. *Neque enim* ii tantum, qui legitimo papae actu explicito, sed et ii, qui eidem voluntate implicita vel praeponderante adhaerebant, de facto tunc ecclesiam constituebant; ii soli, qui firmo iudicio usurpatori addicti erant, utpote a necessaria unitate deficientes, extra veram ecclesiam inveniebantur, licet materialiter tantum erraverint. Hunc in modum vero facile plerique ex omnibus tribus oboedientiis de facto ad veram ecclesiam pertinebant eamque in sua catholicitate sustentabant, non, ut prima sententia dicit, quamvis falso papae firmiter adhaeserint, sed quia eidem cum cautione et hypothetice (*si sit verus pontifex*) adhaerentes, actu praeponderante legitimo potius pontifici adhaerebant, quem actu ignorabant.

δ) Neque visibilitas ecclesiae isto tempore periit; si enim ecclesia supremo capite defuncto, vel per annos, visibilis manet ipso capite destituta, manet etiam visibilis tunc, quando caput aliquamdiu minus discernibile est. Sic certe ipsa ecclesia qua talis saltem in confuso visibilis manebat: omnes enim sciebant, hic in his oboedientiis de capite litigantibus inveniri veram Christi ecclesiam. — De solo capite aliqua obfuscatio vigeat. Sed et istud objective saltem discernibile extitit eodem modo tunc, quo nunc discernimus, quisnam de facto legitimus pontifex extiterit. Subjective tantum, relate ad fideles, tunc ex adjunctis temporum obscuratio quaedam aderat, quae tamen pontificem simpliciter invisibilem non reddiderit.

ε) Excommunicationes vero non attingebant schismaticos istiusmodi materiales; nam excommunicatio — in genere enuntiata — peccatum et contumaciam supponit, quae ibi non suberant.

Nota: Quaesiveris fors, quale discrimen sit inter hos schismaticos, quos dicimus manere in vera ecclesia, et eos qui bona fide inter sectas orientales errantes ab ecclesia separantur. Duplex discrimen ex dictis omnino manifestum est: a) Hi orientales in coetu aperte et diu jam separato communicant; b) ex ipsa hac cum ejusmodi coetu communicatione habitu saltem continuo ipsum principium unitatis negant, neque ad unionem cum ipso ullo modo aspirant. Quare hi, licet bona fide errantes, ad ecclesiam actu non pertinent, sed ad summum voto.

II. Ad alias difficultates breviores possumus esse.

1. *Contra unitatem* eamque a) *symbolicam* ecclesiae romanae urgent conc. florentinum olim inter gallos re-

pudiatum, provocant ad conc. francofordiense renitens contra conc. nicaenum II, ad repugnantiam totius occidentis contra tria capitula, ad controversiam inter Cyprianum et Stephanum papam. De quibus relegas, quae supra jam diximus *p. 579 sqq.* et quae facile hic applicantur. — *Ulterius* excipiunt contra eandem rem:

Ecclesia romana ne in ipsis veritatibus quidem revelatis una est. Per saecula *enim* magna diversitas opinionum vigeat circa immaculatam b. V. Mariae conceptionem, circa infallibilitatem pontificis, circa alia dogmata currente demum tempore definita.

Resp.: Unitas in societate visibili, qualis est ecclesia Christi, non requiritur nisi in veritatibus visibiliter i. e. cognoscibiliter omnibus manifestis sive definitis. — *Quare dist.:* Dissensus in ecclesia romana vigeat circa dogmata quaedam ante sollemnem definitionem eorum *tr.* post sufficientem eorundem dogmatum propositionem *ng.*¹⁾

Nonne ipsa ecclesia romana sibi persuasum habet, protestantes quoque et anglicanos et schismaticos ad se pertinere, leges ferens et pro his? — *Resp.:* Ecclesia sibi persuasum habet ejusmodi ad se pertinere — *dist.:* tanquam subditos (ergo in aliquo sensu diminuto) *cc.* tanquam vera membra *ng.*

b) Ecclesia, ajunt, romana non est una unitate rituali; *et enim* varii ritus in variis hujus ecclesiae partibus ipsa annuente observantur; ita aliter legitur missa inter romanos, aliter apud graecos unitos, aliter inter armenos etc.

Resp.: In his omnibus non agitur nisi de rebus prorsus accidentalibus; unitas vero ritualis necessaria in ecclesia ad essentialia tantum per se extenditur.

2. Contra sanctitatem ecclesiae romanae haec excipiunt:

a) Ipsi inprimis deest sanctitas personalis. Sancta *enim* vocari nequit societas, in qua longe major pars membrorum peccatis letalibus obnoxia est, quorum peccatorum

¹⁾ Inde facile intellegas, quomodo controversiae inter theologos catholicos de rebus theologicis vigentes unitati hujus ecclesiae non detrahant; de qua re cf. supra *p. 578*; et Schultes *o. c. p. 206 sq.* — Similiter replicabis, si arguunt, neque catholicos omnia et singula eadem credere; *distingues:* non actu explicito quoad omnia *cc.*; non implicito eo quod se uni magisterio submitunt *ng.*

ne ipsi quidem summi pastores expertes manent. *Atqui* ecclesia romana praecise talis societas est (cogita v. g. de Alexandro VI).

Resp.: Non obstante numero licet magno peccatorum, societas sancta vocari potest ex parte quoque membrorum suorum, quando, qui sunt sancti, sanctitatem suam praecise ab ipsa societate habent, peccatores vero statum suum non assumunt, nisi in quantum a legibus ejusdem societatis deficiunt, et insuper, quamdiu membra ejusdem manent, aliquam saltem sanctitatem personalem retinent. Hoc vero de ecclesia nostra tenendum est: in ipsa *enim* semper multi saltem erunt, qui habitualiter gratiam sanctificantem et ita sanctitatem essentialem retinent; peccatores vero non sunt nisi qui contra leges ecclesiae agunt, et ipsi hi peccatores, quamdiu vera membra manent, aliquid saltem sanctitatis personalis sibi servant, puta quae sit in oboedientia et subjectione sub auctoritate hierarchica et in fide; si enim ne hanc quidem retinuerint, jam neque membra ecclesiae erunt.

Distingues *igitur* in difficultate, cum ipsa majore, minorem: In ecclesia sunt etiam multi peccatores, qui jam nihil omnino ethicae sanctitatis sibi servaverint *ng.* qui tamen, quamdiu manent membra, aliquid saltem sanctitatis retineant in professione fidei, in submissione sub legitimis pastoribus etc. *subd.:* et ipsi istos defectus ex ecclesiastica conversatione habent *ng.* et hi peccatores in sanctitate deficiunt, quatenus se subtrahunt influxui ecclesiae; unde et ecclesia non ex iis denominationem recipere potest *cc.* — Cf. p. 584; 590 et De San n. 175; 180 *sqq.*

Quodsi et ipsam doctrinam romanae ecclesiae tanquam non sanctam impetunt, aut nesciunt, quid blasphemant, aut de industria id prius pervertunt, quemadmodum in uno exemplo facile perspicies. Sic dicunt ecclesiam per doctrinam de sacramentorum efficacia, quae sit ex opere operato, cooperationem hominum in opere salutis denegare; ast plane immerito, cum inter praesupposita hujus efficaciae recta ipsius hominis dispositio omnino requiratur. Ita de confessione auriculari, de sacrificio missae, de indulgentiis, de cultu sanctorum blaterant, quin ad ipsam ecclesiae doctrinam accurate attendant. Cf. Schultes *o. c.* p. 223 *sqq.*

b) Sanctitas saltem ex miraculis ecclesiae romanae ex multo tempore jam deest, quemadmodum ceteroquin

jam patres notabant. — *Resp.*: Miracula desunt in ordine morali *ng.* in ordine physico *subd.*: comparative ad aetatem apostolicam, pro qua magis necessaria erant *cc.* omnino desunt *ng.*

Ratio vero hujus defectus facile intellegitur. Sanctitas ex miraculis physicis eo maxime spectat, ut veritatem et sanctitatem internam demonstret. Primis vero illis temporibus, cum fundamenta religionis christianae in animis infidelium ponenda erant, hic finis magis urgebat; nunc vero, ecclesia jam bene fundata et ipsa ecclesia in se summo miraculo existente, necessitas ista tanta jam non est.

Haec et non alia erat etiam patrum persuasio, ex quibus ex. g. audias Gregorium M. *in hom. 29 in evang. n. 4*: „Sancta quippe ecclesia quotidie spiritualiter facit, quod tunc per apostolos corporaliter faciebat. Nam sacerdotes ejus cum per exorcismi gratiam manum credentibus imponunt et habitare malignos spiritus in eorum mente contradicunt: quid aliud faciunt, nisi daemonia ejiciunt? Et fideles quique, qui jam vitae veteris saecularia verba derelinquunt, sancta autem mysteria insonant, conditoris sui laudes et potentiam, quantum praevalet, narrant: quid aliud faciunt nisi novis linguis loquuntur? qui dum bonis suis exhortationibus malitiam de alienis cordibus auferunt, serpentes tollunt. Et dum pestiferas suasiones audiunt, sed tamen ad operationem pravam minime pertrahuntur, mortiferum quidem est, quod bibunt, sed non eis nocet. Qui quoties proximos suos in bono opere infirmari conspiciunt, dum eis tota virtute concurrunt et exemplo suae operationis illorum vitam roborant, qui in propria actione titubant: quid aliud faciunt nisi super aegros manus imponunt, ut bene habeant? Quae nimirum miracula tanto majora sunt, quanto per haec non corpora, sed animae suscitantur.“ Cf. etiam Lactantium *div. instit. XIV 26*; Balduinum cant. *de commend. fidei*; M. 204, 605 sq.

Ceterum neque in sensu physico et litterali intellecta miracula unquam deerant in ecclesia nostra, ut ex vitis sanctorum ad evidentiam usque patet.

3. Ecclesia, addunt, romana catholica non est, saltem non eo sensu quo Christus praedixit; *etenim* Christi verba catholicitatem plane absolutam sonant.

Resp.: a) Hoc argumentum nimium probat, et aliquid certe falsum; si enim verum esset, quod ibi dicitur, vera ecclesia neque nunc existeret, neque unquam extitisset. Dein b) *ng. rationem*; *etenim* Christus ipse universalitatem restrinxit, quemadmodum ex ejus verbis liquet: „*et eritis odio omnibus*“ —; quod quomodo fieri possit stante universalitate ecclesiae absoluta, intellegi nequit.

Inst.: Saltem ante inventam Americam et ante aetatem s. Francisci Xav. ecclesia romana non erat catholica ullo vero sensu ne morali quidem; neque hoc erat primis apostolorum temporibus.

Resp.: Id non spectat ad catholicitatem ecclesiae Christi morali sensu acceptam et vero sensu intellegendam, ut etiam ibi sit, ubi spectatis legibus, secundum quas genus humanum a divina providentia regitur, existere omnino non potest: in regionibus nimirum, quae ignotae erant. Ergo merito asserta negantur.

Inst.: Nonne ipsum nomen ecclesiae romanae limitationem quandam catholicitati oppositam arguit? — Utique, si nomine hoc ecclesia ad urbem Romae restringeretur; attamen isto nomine sedes tantum primatis denotatur, unde in suo ambitu per universum orbem dirigitur.

Neque ecclesia minus catholica dici potest eo, quod modernas doctrinas repudiet vel quod spiritum foveat spiritui diversorum populorum contrarium. Ecclesia enim his omnibus contraria est solum, quatenus cum erroribus variis connectuntur; errores vero ipsa „columna et firmamentum veritatis“ numquam fovere potest. Cf. Schultes o. c. p. 231 sq.

4. Ecclesia romana quoad apostolicitatem deficere videtur. — a) In multis *nimirum* haec ecclesia, sive quoad fidem, sive in cultu et liturgia, sive quoad ordinem sociale et regimen arfo ma ecclesiae apostolicae, qualis v. g. in Actibus apparet, prorsus deviare videtur. — *Resp.:* Omnia, quae hac ex parte observari possunt, evolutionem quandam quidem manifestant, in eadem tamen essentiali et perfecta identitate, non vero unquam, acsi praesens ecclesia jam contraria esset priori. Neque apostolicitas profectum in cognitione dogmatis vel amplificationem cultus vel progressum incrementumve ordinis socialis excludit. Ita etiam homo adultus manet idem, ac qui erat parvulus recens natus. Ceterum cf. Schultes o. c. p. 239 sqq.

b) Ast qua ratione apostolica dicitur ecclesia romana, cujus pleraeque ecclesiae (*in Gallia, Germania, America etc.*) originis apostolicae non sunt? — *Respondeas:* ecclesiae hae omnes *vel* ab ipso pontifice romano fundatae sunt *vel* ab aliquo missionario vel legato, qui auctoritatem a sede romana antonomastice apostolica habuerit; unde apostolicae sunt saltem indirecte. — Si vero *ex altera parte* consideraveris, quod et orientales ecclesiae per reconciliationem demum cum romano pontifice et sanationem ab ipso factam apostolicitatem necessariam sibi recuperaverunt, luce splendidissima hunc Petri successorem recognoveris eum, cui divinitus dictum est:

„Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam; et portae inferi non praevallebunt adversus eam.“

Pars IV.

De ecclesia fonte revelationis sive de traditione.

Ex iis, quae in tractatu praecedente de divina institutione, perennitate, necessitate atque infallibilitate magisterii ecclesiastici audivimus, prorsus manifestum est, ecclesiae docenti i. e. eidem magisterio authentico rationem competere fontis revelationis, unde doctrina sacra et divina usque pura et sincera haurienda sit. „Non oportet, ait Irenaeus *III 4*, adhuc quaerere apud alios veritatem, quam facile est ab ecclesia sumere, cum apostoli quasi in depositarium dives plenissime in eam contulerint omnia quae sint veritatis, ut omnis quicumque velitumat ex ea potum vitae. Haec est enim vitae introitus; omnes autem reliqui fures sunt et latrones; propter quod oportet quidem devitare illos, quae autem sunt ecclesiae cum summa diligentia diligere et apprehendere veritatis traditionem.“

Vocatur fons iste, qui nobis patet ex magisterio ecclesiae, usu jam antiquissimo sacra sive divina traditio. Et tota haec res paucissimis verbis omnino esset absolvenda, nisi et alter fons ejusdem revelationis inveniretur, s. nimirum Scriptura, quem adversarii protestantes justo plus extollant, ita etiam ut traditionem nostram fere eliminarint; sic necessitate quadam adigimur, ut traditionem magis ex professo in sua dignitate constituamus, ejusque

relationem ad s. Scripturam accuratius circumscribamus; modum deinde ex hoc fonte hauriendi diligentius exhibeamus, fontisque hujus amplitudinem determinemus.

Caput I.

De traditionis existentia.

Articulus I.

Praenotationes.

1. *Explicantur termini.* — 1. Traditionem dicimus fontem revelationis, cujus denominationis ratio facile intelligitur; est enim traditio ad instar canalıs, per quem sacra doctrina ad homines scaturit.

Id quod nos fontem dicimus, ab aliis dicitur locus theologicus, eo quod tanquam propria sedes verbi Dei revelati argumenta exhibet, quibus fidei doctrina et scientia paritur. — Similiter fontes revelationis etiam principia theologica vocari possunt, cum inde theologia ad suas conclusiones statuendas, comprobandas, explicandas procedat; id vero „a quo aliquid procedit quomodocunque“, principium vocatur (s. Thomas *S. th. 1 q. 33 a. 1*).

2. Accuratius jam de ipso termino traditionis agendum est.

a) *Notio.* — Traditio *in genere* nihil aliud significat nisi rei alicujus transmissionem ad alios; *christiana igitur traditio* erit rei i. e. doctrinae christianae ad alios transmissio.

Haec traditio considerari potest *tum active (subjective, formaliter), tum passive (objective, materialiter), tum complexive.* *Active* spectata ipse actus seu actuum series est, qua doctrina aliqua ad religionem christianam pertinens ad alios propagatur et traditur; patet, quomodo non solum actus, sed et ipsum principium sive organum hujus propagationis traditio active vocari possit. — Traditio *objective sive passive* intellecta idipsum intellegitur esse, quod traditur et ad alios derivatur (*veritas v. g. septem esse sacramenta*). — Traditio denique activa necessario respicit passivam tan-

quam terminum suum et in concreto sine ea cogitari non potest; sicut et passiva necessario activam seu magisterium vivum supponit, ita etiam ut una eademque res utrumque esse possit sub uno et altero respectu, v. g. epistula synodica vel papalis, quae considerari poterit ut traditio activa, in quantum est organum et instrumentum magistri; in quantum vero haec epistula doctrinam christianam continet, vocari poterit traditio quoque passiva. Ut utrumque simul in hac una re significemus, eandem vocare possumus traditionem complexivam; in hoc sensu complexo verbum nostrum communiter usurpatur in tractatus nostri inscriptione (*de traditione*).

Si traditionis notionem in hoc sensu largo retinueris, ut est simplex doctrinae transmissio, statim patet, quod et s. Scriptura in eadem comprehenditur; *etenim* et ipsa aliqua doctrinae christianae transmissio est.

Sic insinuatur varia ejusdem vocis acceptatio: sensu latiore, ut modo vidimus, omnem doctrinam omneque institutum denotat, quod quomodocunque sive scripto sive viva voce sive ipsa praxi ad nos pervenit; et ita traditio non contradistinguitur ad s. Scripturam eamque potius complectitur. Hoc sensu occurrit terminus apud apostolum *2 Thess 2, 14*: „Tenete traditiones, quas didicistis sive per sermonem sive per epistolam nostram“; simili usu etiam inter patres, apud Clementem v. g. alex. et Cyprianum, occurrit.

Sensu jam strictiore sive specifico adsignificat modum transmissionis a sacra Scriptura diversum. Potest vel sic vox traditionis ad ea extendi, quae in s. Scriptura continentur; haec tamen deinde sub peculiari modo transmissionis attenduntur, eo nimirum quo etiam ea, quae s. Scripturae sunt, vivo magisterio commissa et ab ipso fidelibus tradenda sunt. Etiam hoc sensu vox nostra inter patres adhibetur.

Distinguitur denique et tertius sensus strictissimus, quo non solum medium ipsum diversum a s. Scriptura intellegitur, sed et ipsa doctrina ea, quae a Scriptura sacra tradita nobis non sit. — Nos in praesenti tractatu terminum sumimus maxime in sensu altero, hinc inde tamen et in sensu tertio, id quod ex contextu facile patebit.¹⁾

¹⁾ Ceteroquin haec nostra termini usurpatio ita communis vel in ss. fontibus est, ut semper praesumi possit, nisi altera latior significatio expressius demonstretur. Ita in Scriptura verbum tradere duodecies manifesto in nostra significatione occurrit, semel tantum certo promiscue adhibetur (*2 Thess 2, 14*); in reliquis locis probabiliter saltem traditionem denotat non scriptam. — Similiter sentias de usu vocis inter patres, id quod ex variis modis eorum loquendi pa-

Cum vero traditionem ex usu communi contradistinguimus contra Scripturam, non omnis scriptio (ipsorum v. g. patrum) excluditur, sed tantum scriptio divina auctorum inspiratorum. Et cum vel in hac suppositione traditio dicitur oralis, hoc ita intellegitur, ut ab apostolis solum ore, non scripto processerit, non vero ita ut significetur eandem etiam postea semper ore tantum esse traditam.

Rationem hujus rei, quod nimirum traditio nostra, quamvis non omnem scriptionem excludat, tamen vocari possit oralis, facile intellexeris, si attenderis: in tota hac re doctrinam attendi, quatenus divinitus nobis tradita est. Divinitus *autem* scripta est sola sacra Scriptura; traditio vero, Deum quod attinet, oretenus tantum hominibus exhibita est, quamvis postea humana scriptio accesserit.¹⁾

b) *Partitio*. — Traditionem nunc intellegentes sensu strictiore, eam dividimus

a) ratione modi quo propagatur: in traditionem scriptam, oralem, practicam. Ut fere cognoveris, traditionem scriptam non intellegimus eam quae in ss. Scripturis continetur, sed aliquam doctrinam, quae extra s. Scripturam oretenus ab apostolis transmissa, postea inter homines et ab hominibus scripto consignata est; oralis dein traditio ea erit, quae ore tenus tantum tradita est vel inter homines; practica quae ipsa praxi de patribus in filios derivatur.

β) *Ratione relationis ad s. Scripturam* distinguuntur traditiones constitutivae et inhaesivae. Constitutiva ea dicitur, cujus objectum in s. Scriptura non continetur; inhaesiva ea, cujus objectum etiam sacris litteris continetur.

γ) *Ratione materiae* deinde distinguas traditiones dogmaticas et disciplinares; ratione obligationis quam inferunt, traditiones necessarias, quae strictam obligationem inferant, et liberas, quae consilium vel doctrinam non ita certam vel necessario

let, v. g. inde, quod traditionem vel a s. Scriptura distinguunt vel tanquam alterum cognitionis christianae principium cum eadem connumerant, vel etiam inde, quod frequenter asserunt, traditionem latius pateri ipsa Scriptura. Cf. Franzelin *de div. trad. et Scriptura th.* 2.

¹⁾ Alteram hujus rei rationem videsis apud Pesch *prael. dogm.* I n. 564.

admittendam exhibent; *ratione loci* discernes traditiones universales et locales (*particulares*); *ratione* denique *durationis* perpetuas et temporales.

δ) Gravioris jam momenti est divisio, quae fit *ratione originis*; et ita habebimus traditiones divinas, apostolicas, ecclesiasticas. Facile intellegitur, traditiones divinas esse eas, quae immediate ipsum Deum, ecclesiasticae, quae ecclesiam auctorem habent. Simili modo apostolicae ad apostolos reducuntur. Cum autem apostoli ex duplici munere considerari possunt, tum ut praecones ipsius verbi divini, tum ut ecclesiae pastores et rectores, qui ut tales quoque propria auctoritate leges ferre atque instituta condere potuerint: eorum traditiones modo ad divinas modo ad ecclesiasticas pertinere poterunt. Secundum hoc habebis traditiones et divino-apostolicas, quae dictante ipso Spiritu Sancto ab apostolis solum promulgatae sunt, et apostolico-ecclesiasticas, quae ab apostolis vi potestatis ipsorum propriae emanarint. Ad traditiones apostolico-ecclesiasticas pertinere videtur jejunium quadragesimale vel et orationes horariae.¹⁾

Est autem notabile discrimen inter traditiones divinas (et divino-apostolicas) *ex una parte*, et ecclesiasticas vel apostolico-ecclesiasticas *ex altera parte*: hae in sola disciplina versantur ideoque non semper loco vel tempore universales vel necessariae sunt; illae maxime circa dogmata versantur et immutabiles sunt.

Unde etiam primarium criterium desumitur, quo inter traditiones divinas vel, quae ad has reducuntur, divino-apostolicas et traditiones ecclesiasticas discernas. Si *enim* agitur de doctrina vel instituto, quod nonnisi Deum habere possit auctorem (*sacramenta*), traditiones agnosces divinas vel saltem divino-apostolicas; si vero objectum non est huiusmodi, traditio poterit per se esse etiam ecclesiastica vel mere apostolica. Medium vero etiam in his rebus disciplinaribus ulterius discernendi, exhibebit sensus ecclesiae sive antiquitatis christianae: qui sensus maxime inde divinas arguit traditiones, quod ecclesia numquam ausa est quidquam in aliqua

¹⁾ Patres tamen hinc inde traditiones quoque apostolicas vel ecclesiasticas divinas vocant, eo quod horum auctoritas a Deo collata est; et similiter traditiones divinas etiam ecclesiasticas dicunt vel apostolicas, quia ab ecclesia et apostolis promulgatae sunt.

traditione mutare vel dispensare (*ex. g. circa celebrationem dominicae vel vini cum aqua mixtionem in eucharistiae celebratione*).

Etiam ad traditiones mere apostolicas ab ecclesiasticis discernendas aliquam regulam nobis suppeditat s. Augustinus dicens: „Quod universa tenet ecclesia nec conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur“ (*de bapt. IV 24*).

II. Cum nos retinemus traditionem tanquam legitimum fontem divinae revelationis, radicalem jam attingimus et fundamentalem controversiam inter doctrinam catholicam et opiniones protestantium; de qua controversia pauca praemittamus.

1. Doctrina catholica his fere capitibus circumscribi potest.

a) Cum Christus Dominus apostolos ad mundum universum edocendum misit, eos absque dubio thesauro quodam sacrae doctrinae sive per se sive per Spiritum S.¹⁾ instruxit. Integra doctrina ab Ipso ore prolata et oretenus ab apostolis transmittenda („*praedicate evangelium*“) traditio est objective considerata, evangelium illud, quod „promissum ante per prophetas Dominus N. Jesus Christus Dei filius proprio ore primum promulgavit, deinde per suos apostolos tanquam fontem omnis et salutaris veritatis et morum disciplinae omni creaturae praedicari jussit“ (*conc. trid. s. 4 decr. de canonicis Script.*)

Haec per Christum tradita et ab apostolis annuntiata doctrina proprie est fons, quem hic tanquam primarium fontem revelationis statuimus; et sic objective et in se consideratus ex notione sua certe ab ecclesia ejusve magisterio distinguitur, cui per fundatorem suum commissus est. Quia tamen haec traditio ab origine ore prolata et deinceps ore proferenda non in aëre sustentatur, sed essentialiter et necessario cum organo eam a generatione ad generationem transmittente concrescit et hoc organum non est aliud nisi ipsa ecclesia docens, merito identificatur cum doctrina ecclesiastica hereditaria (*kirchliche Erblehre*) neque ut fons invocari potest nisi in quantum per ecclesiam ab apostolis accepta et ulterius tradita est. Et licet magisterium ecclesiae non ut Christus originarie tradiderit, est tamen activa traditio sensu derivativo et ministeriali. Quemadmodum nimirum Scriptura primitus a Deo inspirata in charta et atramento perdurat, quae sic de ratione fontis sacri participant, ita etiam traditio ab initio per Christum oretenus prolata, in auribus et vocibus sive in pectoribus apo-

¹⁾ „De meo accipiet et annuntiabit vobis“ *Jo 16, 14 coll. 14, 26*.

stolorum eorumque successorum perduret necesse est, qui eam continuo per activitatem suam sustentant et conservant.¹⁾

b) Postea Deus voluit, ut certa quaedam capita doctrinae sacrae etiam litteris consignarentur; exorti sunt libri sacri et inspirati Novi Testamenti, qui et ipsi Deum habent proprium auctorem. Et ita *conc. trid. l. c.*: „Veritas, inquit, et disciplina (Christi) continetur in libris scriptis [s. scriptura], et sine scripto traditionibus, quae ipsius Christi ore ab apostolis acceptae aut ab apostolis Spiritu S. dictante quasi per manus traditae ad nos usque pervenerunt.“

c) Sed et haec Scriptura similiter ac doctrina oretenus tradita ecclesiae ejusque magisterio commissa est, cui dictum est: „docete, quaecunque mandavi vobis“ (*Mt 28, 20*). Unde immediate patet, quod magisterium in ecclesia a Christo positum veri sensus tum Scripturarum tum ipsius traditionis magistra est, et — si dubia vel controversiae oboriuntur — interpretes et iudices authenticus. Hunc in sensum idem concilium „decernit, ut nemo suae prudentiae innixus, in rebus fidei et morum ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium, s. Scripturam ad suos sensus contorquens contra eum sensum, quem tenuit et tenet sancta mater ecclesia, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum patrum ipsam scripturam sacram interpretari audeat.“

d) Sic ex doctrina catholica proxima et immediata fidei regula declaratur magisterium vivum ecclesiae; tanquam regula fidei objectiva et remota sive mediata retinetur s. Scriptura et traditio objectiva. Unde ex doctrina catholica tanquam veritas divinitus revelata et credenda est, quidquid ecclesia verbum Dei scriptum vel traditum esse praedicaverit (*conc. vatic. s. III c. 3; D. n. 1792*).

2. Prorsus adversa hac de re protestantes docent:

a) Omne magisterium authenticum ecclesiae reiciunt et ita cum regula catholica proxima etiam illam regulam remotam et objectivam remonent, quae est in traditione. Ipsi Scriptura est regula tota et omnis, remota et proxima, activa et passiva; uno verbo instrumentum revelationis adaequatum et unicum, quo totum verbum Dei ad salutem necessarium plenissime contineatur et singulis hominibus communicetur.

b) Apostolos quidem sacram doctrinam oretenus praedicasse non negant eorumque praedicationem vim sacrae Scripturae adaequasse contendunt; verumtamen hoc quoque tenent, apostolos om-

¹⁾ Haec est ratio, cur huic disputationi inscripserimus *de ecclesia fonte revelationis sive de traditione*, qui modus loquendi a nomine ut minus exactus denotatur; quo jure, ipse iudices!

nem suam praedicationem tandem aliquando scriptis consignasse, et sic libros sacros demum in locum apostolicae praedicationis successisse atque unicum jam revelationis fontem constituere defendunt. — Si quam traditionem tanquam fontem a Scriptura distinctum et ipsi admittunt, ut recentiores quidam ex ipsis faciunt: ei auctoritatem tantum declarativam attribuunt, quatenus testimonium continet pro rebus fidei historicum et adjumentum mere scientificum pro interpretatione ipsius Scripturae; neque eidem ratione sui concedunt ullum pondus authenticum vel obligatorium.

c) Pariter ex doctrina protestantium nullus est praeter et extra Scripturam iudex fidei authenticus, sed ipsa Scriptura ob propriam in rebus fidei perspicuitatem interprete non eget vel, si necessarius est, Spiritus Sanctus omnibus et singulis fidelibus Scripturam legentibus legitimum interpretem se exhibebit.¹⁾

d) Ad hanc doctrinam vero, ad traditionem ejusque vim negandam protestantes ideo compulsi sunt, ut haereses suas et falsas doctrinas contra catholicos tueri valerent. Traditione enim semel ut fonte genuino agnita, veram ecclesiae romanae doctrinam simpliciter inexpugnabilem esse ipsi bene intellexerant. Et ita brevi manu veritatem fundamentalem de magisterio ecclesiae authentico cum tota traditione reiciebant.

3. Non est, cur heic modernistas distinctius commemoremur. Quibus enim fides non est nisi sensus quidam subjectivus secundum principia immanentismi evocatus, a quibus omnis revelatio similiter ad experientiam quandam internam ordinis mere na-

¹⁾ Ita *formula concordiae* p. 570. „Credimus unicam regulam et normam, secundum quam omnia dogmata omnesque doctores aestimari et judicari oporteat, nullam omnino aliam esse quam prophetica et apostolica scripta cum V. tum N. T.“ — *Confessio helvetica* II 2: „Non alium sustinemus in causa fidei iudicem, quam ipsum Deum per Scripturam s. pronuntiantem, quid verum sit, quid falsum, quid sequendum sit quidve fugiendum“. — *Ecclesia anglicana* a. 6: „Scriptura s. omnia continet ad salutem necessaria, ita ut, quidquid ibi non legitur nec possit per eam probari, non debeat ab aliquo exigi ut credatur veluti fidei articulus aut censi necessarium ad salutem.“ Cf. Winer, *comparative Darstellung des Lehrbegriffes der verschiedenen christlichen Kirchenparteien* p. 29 sqq.

In hac expositione protestantes respicimus, qui vestigiis patrum suorum utcumque inhaerentes aliquam regulam fidei objectivam retinent; moderni protestantes, maxime qui dicuntur liberales, fidem plerique non admittunt nisi internam quandam experientiam, quae aut regula non egeat aut normam non inveniat nisi quod inde religiosae cuidam indigentiae vel appetitui animae naturali satisfiat. Cf. harum institutionum tom. I (de revelat.) pars II c. 3 art. 6 § 2.

turalis reducitur, quae in continuo fluxu sensibus cujusvis aetatis aptanda sit: pro his traditio omni auctoritate destituitur.¹⁾

III. Occurrit etiam hic trita difficultas contra methodum argumentandi. Omnis *nimirum* demonstratio theologica desumenda est *aut* ex Scriptura *aut* ex traditione; *atqui in priore casu* vix non habebitur circulus vitiosus; *in altero casu vero* aperta petitio principii.

1. Quod s. Scripturam attinet, res videtur manifesta; *etenim* Scripturae auctoritas ipsa demum ex auctoritate traditionis probanda est. Si *igitur* vice versa nunc traditionem ex Scriptura ostenderimus, absque dubio videtur circulus committi vitiosus.

Resp.: dist.: probamus traditionem ex s. litteris solum vel necessario *ng.* etiam inde *subd.:* ex aliquibus ejusdem Scripturae libris, iisque critice indubiis et scientifica saltem auctoritate praeditis *cc.* ex omnibus libris indiscriminatim sumptis vel jam ut divinis et inspiratis admissis *ng.* vel *subd.:* contra eos, qui hos libros ut divinos nobiscum admittunt *tr.* contra alios *ng.* — *Ex altera parte* similiter *dist.:* Scriptura demonstratur per traditionem: quae est fide historica digna *ng.*; in quantum est sacra et inspirata *cc.* Cf. Franzelin³ p. 62 sq.

2. Simile aliquid etiam in altera parte difficultatis repetendum erit. *Etenim* etiam ipsa traditio praeter valorem dogmaticum historico quoque valore fruitur, quem nemo rationabiliter eidem negare poterit. Ne ipsi quidem protestantes *enim* negare queunt, patres vel scriptores, per quos traditio vetus nobis proditur, testes veraces et fideles esse illius agendi et sentiendi rationis, quae ipsorum tempore in ecclesia vixit, sicut ex Ciceronis, Livii aliorumve scriptorum romanorum libris colligere possumus, quae eorum temporibus in republica romana obtinuerit agendi et sentiendi ratio. Traditio vero vel sic considerata

¹⁾ Cf. *decr. Lamentabili prop.* 20, 22; *juramentum adv. modern.* sub n. 4 et versus finem. — Beßmer *Theologie und Philosophie des Modernismus* in indice sub v. *Tradition*; Gisler *der Modernismus*² p. 592 sqq.

et usque ad antiqua tempora sibi constans evidens veritatis praebet argumentum.

Certe temeritas esse praetendere, novatores saec. XVI melius novisse, quae ecclesiae constitutio, quae propagandae doctrinae Christi divinitus electa oeconomia sit, quam patres primorum saeculorum, qui fidem christianam scriptis illustrabant et sanguine irrigarunt, sine quorum testimonio protestantes nec Scripturam ipsam nec sinceram fere notitiam de Christo ejusque ecclesia haberent.¹⁾ — Revera qui affirmaret ecclesiam vix natam et e manibus Christi prodeuntem ab oeconomia divinitus instituta defecisse, eo ipso significaret Christum illum architectum esse, quem ipse insipientiae arguit, quod domum suam non supra petram, sed super arenam aedificaverit (*Mt 7, 26*). Merito igitur ex testimonio eorum qui primitivam ecclesiam regebant, ex eorum agendi et sentiendi ratione, de ipsa Christi voluntate judicare possumus, et de sensu Ejus, et de sensu intellectuque apostolorum Ejus. — Cum vero sic ex traditione *critice* et *rationabiliter* considerata valor dogmaticus ejusdem traditionis demonstratur, a traditione, ut testis est historica, sine ullo vitio logico ad inferendum ejusdem traditionis valorem dogmaticum procedimus.

Secundum haec iterum *distingues*: nos probamus auctoritatem divinam traditionis ex ipsa traditione, quatenus haec ut divina jam admitteretur *ng.* quatenus, quae ex traditione adsumuntur, auctoritatem saltem humanam et historicam merentur *cc.*

3. Imo argumentatio nostra etiam directe ex Scriptura et traditione tanquam ex fontibus revelationis institui potest. — Divina *nimirum* ecclesiae catholicae auctoritas, ut supra audivimus, etiam independentem a Scriptura vel traditione invicte demonstrari potest: ex omnibus nimirum motivis credibilitatis, quae immediate pro ipsa ecclesia adferri possunt. Cum autem haec ecclesia, in sua divina auctoritate prorsus manifesta, et Scripturam et traditionem ut fontes revelationis nobis proponat, eosdem ut tales optimo jure suscipimus. His vero suppositis, ex ipsis hisce fontibus jam inquirere possumus, quid de existentia, essentia, attributis eorundum fontium credendum sit.

IV. *De auctoribus* in hoc argumento celebrioribus haec breviter notentur. Initium accuratior de re tractatio sumpsit a Melch. Cano *de locis theologicis*. Sequebantur tunc Bellarminus, qui de hac re egit inter *controversias* I 3 sq; Stapleton *principiorum fidei demonstratio*; Gregorius a Valentia *analysis fidei catholicae*; Becanus *de iudice controversiarum*.

¹⁾ Cf. Tertullianum *de praescr.* 28; s. Augustinum *de util. cred.* n. 31.

Recentioribus temporibus egregie de re tractavit card. Franzelin *de divina traditione et Scriptura*; dein Kleutgen in *Theologie der Vorzeit t. I disp. 1*. Similiter distinctis operibus *de divina traditione et Scriptura* egerunt Berthier (Taurini 1888) et De San (Brugis 1903). — Commemoratione denique speciali digni inveniuntur Schrader *de theologico testium fonte* (Parisiis 1878); Scheeben *Lehrbuch der Dogmatik I § 7—37*; Bainvel *de magisterio viro et de traditione* (Paris 1905); Schultes in tract. *de ecclesia catholica* p. 574 sqq.

Quae rationalistae sentiant, invenias apud Harnack *Lehrbuch der Dogmengeschichte* (cf. indicem sub v. *Tradition*), et Sabatier *Esquisse d'une philosophie de la Religion*; cujus est et opus postumum *les religions d'autorité et la religion d'esprit*. Modernistarum theorias evolvit Loisy *l'évangile et l'église et autour d'un petit livre*; praeterea Blondel *histoire et dogme* (Quinzaine, janvier 1904 sq).

Articulus II.

Existentia traditionis probatur.

Cum inquirimus de existentia traditionis, non utique quaerimus, num revelatio divina de facto etiam viva voce propagata et conservata fuerit necne; neque enim hoc adversarii negant vel unquam negare poterunt. Quaestio est, utrum de jure iste modus teneri debeat, ita ut huic fonti divina quoque auctoritas competat. Et cum res quoad essentiam ex iis fere pateat, quae olim disputavimus de magisterio ecclesiae, nunc eandem traditionem jam considerabimus sub peculiari respectu, ut dicitur fons fundamentalis, essentialis, necessarius. Ita statuimus propositionem: Ipsum vivum magisterium ecclesiae assumit rationem fontis revelationis fundamentalis, essentialis, perpetui, necessarii.

§ 1. Traditio demonstratur ex s. Scriptura.

I. Argumentum ex praxi Christi et apostolorum.

1. *Ex praxi positiva*. — In hoc argumento considerabimus modum, quo Christus Dominus ipse divinam religionem docuit et deinde per apostolos inter omnes gentes

propagavit; et ita ex modo institutionis originariae concludemus ad modum propagationis et conservationis perpetuum et essentialem.

a) Christus *praeprimis*, per multiplex argumentum sibi conciliata auctoritate, nihil scripsit, sed viva semper voce doctrinam suam inter homines promulgavit; ex altera parte vero plenam fidem et oboedientiam absolutam verbis suis vindicavit, proposita etiam perfecta sanctione aeternae beatitudinis vel damnationis aeternae; cf. v. g. *Mt 7, 24 sqq; 10, 32 sq; Mc 8, 35; Lc 6, 47 sqq; Jo 3, 18. 36; 5, 23 sq; 6, 47; 8, 50 etc.* Ipse igitur pro se vivum magisterium exercuit, ita ut ejus verbum ore prolatum fons esset omnis doctrinae revelatae.

Neque jamjam moriturus nec redivivus a mortuis Christus quidquam hac in re mutavit, neque perpetuitati doctrinae suae prospexit litteris scriptis, quibus praecepta sua salutaria colligeret et ex quibus singuli sibi fidem haurirent, sed vivum iterum magisterium instituit atque apostolos auctoritate sua divina et charismatibus Spiritus Sancti exornatos magistros constituit, a quibus caeteri fideles in fide edocerentur.¹⁾

Liber igitur seu potius documentum authenticum, quod Christus reliquit, apostoli erant; scriptum, ut ait Chrysostomus, non atramento, sed Spiritu Sancto: „Non enim, ita ille, apostoli de monte descenderunt tabulas lapideas in manibus portantes, sicut Moyses, sed Spiritum in mente ferentes et thesaurum quendam et fontem dogmatum et charismatum effundentes; ita ubique circuibant libri et legum codices vivi per gratiam effecti“ (*in Mt hom. 1, 1*).

b) Similiter apostoli et ipsi voce viva „profecti praedicaverunt ubique“ (*Mc 16, 20*). Neque propagatione fidei ex sua parte peracta, scripta jam documenta ut fidei normam dederunt; sed alios iterum doctores instituerunt, qui ipsorum loco homines fideles ore tenus instruere pergerent et depositae doctrinae custodes et doctores existerent in eodem Spiritu Sancto ipsis communicato:

¹⁾ Textus nobis jam noti inveniuntur *Mt 28, 19; Mc 16, 15; Lc 24, 47; Jo 20, 21; Act 1, 8; ib 9, 15; Jo 14, 16; 15, 16; 16, 13; Lc 24, 49; Act 2; 1 Pet 1, 12; Lc 10, 16; etc.*

„Formam habe sanorum verborum, quae a me audisti in fide et in dilectione in Christo Jesu: bonum depositum custodi per Spiritum Sanctum, qui habitat in nobis“ (2 Tim 1, 13 sq).

Sed et hos successores suos immediatos apostoli juebant iisdem conditionibus alios sibi substituere, quibus depositum fidei traditum commendent, ulterius eodem modo custodiendum et propagandum: „quae audisti a me, ita idem apostolus 2 Tim 2, 2, per multos testes [ergo non per Scripturam], haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere“; cf. etiam Tit 1, 5 coll. v. 9. — Eandem praxin tanquam testis immediatus nobis enarrat apostolorum discipulus Clemens romanus ad Cor c. 42. 44.

c) *Dixeris*: Sed tandem aliquando apostoli divinitus commoti scripserunt! — *Ast* certe non omnes scripserunt, neque unquam de scribendo adeo erant solliciti; et qui scripserunt, peculiari tantum occasione vel necessitate quadam urgente ad particulares tantum ecclesias vel personas de specialibus tantum argumentis scripserunt. Unde plane manifestum fit, eos scripturam istam pro revelatione propaganda neque primariam neque essentialem neque necessariam considerasse. Cf. quae dicemus sub *cap. II*. — Ulterius haec considera:

a) Neque ipsis sacris libris jam confectis apostoli fideles necessariae instructionis gratia ad hos libros communiter dirigunt, sed ad episcopos ordinatos, ad oralem praedicationem et traditionem oralem; cf. 1 Cor 7, 17; 11, 23; 14, 33; 2 Cor 1, 18; Gal 1, 8; Col 2, 6; 2 Thess 2, 14. — Neque aliter procedere poterant, cum Paulus in ipsa epistola inspirata tanquam legem necessariam sollemniter pronuntiaverit: „fides ex auditu“ (Rom 10, 17), eorum utique, qui authentice missi sunt (*ib. v. 14 sq*). Cf. etiam Rom 1, 5.

Sequebantur hac in re apostoli modum ipsius Dei, qui centurionem Cornelium, quamvis exauditas orationes ejus eleemosynasque respectas esse ei angelus nuntiaverit, Petro tamen tradiderit, per quem non solum sacramenta perciperet, sed etiam quid credendum, quid sperandum, quid diligendum esset audiret; sic Deus et eunuchum illum legentem ipsas Scripturas Philippo diacono tradidit instruendum (Augustinus de doctr. chr. prol. n. 6).

β) Legimus quidem de quibusdam, qui erant Berocae, quod „susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes

Scripturas, si haec [quae Paulus praedicaverat] ita se haberent“ (*Act 17, 11*). — *Ast* ut inde difficultas merito urgeretur, deberet ibi sermo esse de Scripturis novi testamenti, in quibus doctrina Jesu Christi continetur. Judaei vero isti, de quibus in textu allegato sermo est, scrutabantur manifesto libros veteris testamenti, ut omnibus rite expensis viderent, num vaticinia prophetarum in Christo reapse impleta sint eumque jam ut Messiam ostenderent, cui secundum oeconomiam ipsius propriam et a s. Paulo annuntiatam fides adhibenda esset.

Breviter argumentum recapitulemus: Tanquam medium authenticum idque fundamentale propagationis et conservationis revelationis christianae, tanquam medium essenziale et pro omni tempore retinendum illud certe agnoscendum est, quod Christus ipse adhibebat, quod solum ipse primitus procuravit ecclesiae suae; quod apostoli semper retinebant ulteriusque, vel Scriptura sacra existente, retinendum semper inculcabant. *Atqui* id est magisterium vivum, magisterium a Christo in apostolis institutum et ab apostolis hereditarie transmissum. *Ergo* ibi primum, essenziale, necessarium medium propagandae et conservandae revelationis christianae invenitur et doctrina sic propagata eodem modo tanquam fons authenticus ejusdem revelationis agnoscitur.

Nota: Per se patet, istam quam modo demonstravimus relationem inter authenticum magisterium et oboedientiam fidei non impedire, quominus doctrina divina etiam scriptis libris comprehendatur, utilibus tum pro ipso magisterio tum etiam pro simplicibus fidelibus; solum hoc retineatur, magisterium orale et auctoritatem docentium ex voluntate Christi institutionem primariam et fundamentalem censi debere.

2. Argumentum confirmatur *consideratione magis negativa* ex silentio, quo Christus et apostoli constanter de alio medio revelationis transmittendae silebant.

Sicut *nimirum* Christus disertis verbis et multis modis vivum magisterium ad revelationem propagandam ordinaverat et sicut apostolis continuo inculcaverat, ut docerent, praedicarent, testes essent: ita *ex altera parte* non legimus unquam a Christo apostolis factum esse praeceptum, ut doctrinam sacram litteris consignarent, qui esset alter modus possibilis doctrinam propagandi. *Atqui* prorsus incredibile est Christum semper oralem praedicationem inculcasse et hoc alterum plane omisisse, si ex ejus voluntate Scriptura demum medium

praecipuum, nedum unicum, propagandae revelationis esse debebat; in hac enim suppositione munus scribendi aliquid prorsus essenziale et proprium apostolatus esset, de quo silere omnino non poterat.

Sed neque apostoli munus scribendi tanquam proprium sibi munus unquam vindicabant. Hi *insuper* certo certius omnes munus suum a Christo proprie sibi impositum implebant. *Atqui* non omnes libros scripserunt, neque ullus ex illis putabat universam Christi doctrinam esse consignandam (2 Thess 2, 14). Ergo scribere non pertinet ad munus essenziale vel primarium apostolorum, neque ad rationem, qua Christus religionem suam praecipue propagatam voluit. — Facile vero tibi persuadebis, silentium his sub adjunctis observatum clarae voluntatis manifestationi Dei-hominis aequivalere.

a) Hoc argumentum efficacissime ad hominem nobis adversarium urgeri potest. Protestantium *nimirum* axioma fundamentale est, nihil esse admittendum, quod ex divinis litteris probari nequeat. *Atqui* in his Scripturis apostolis, magistris generis humani, onus quidem oretenus docendi imponitur, numquam vero onus scribendi. Ergo magisterium orale ante omnia tanquam fons fundamentalis, essentialis et primarius retinendus est.

b) Idem confirmari poterit per respectum ad oeconomiam a Deo in synagoga V. T. instituenda servatam. Ibi *nimirum* Deus reapse voluit, ut scripturis doctrina et lex revelata comprehendatur; *sed ideo* saepissime etiam hanc suam voluntatem Deus Moysi aperuit eumque jussit subinde scribere; *imo* Deus ipse non semel exhibetur legem scripsisse (Ex 34, 27 col. 17, 14; Ex 24, 4; Dt 31, 9. 24; — Ex 24, 12; 31, 18; Dt 5, 22). — *Atqui* sicut Deus ibi voluntatem suam circa scriptionem jam aperte manifestavit, ita etiam in condenda ecclesia Christus sine dubio fecisset, si propagatio sacrae doctrinae etiam in N. T. per medium scripturae potissimum fieri deberet.

Si igitur protestantes argumentantur: „Deus in vetere testamento Scriptura tanquam organo revelationis usus est; ergo et in novo testamento idem vult“ — *respondebimus*: negantes paritatem et illationem. Ibi enim Deus voluntatem suam hac ex parte clare manifestavit, in novo testamento nullatenus.

c) Sed vel dato, non concesso, ex analogia cum synagoga Scripturam esse revelationis organum sive instrumentum: non propterea jam, ut protestantes volunt, Scriptura unicum

esset revelationis organum. *Etenim* Deus quamquam in vetere oeconomia Scriptura tanquam potiore doctrinae conservandae medio usus est, tamen vel tunc etiam magisterium vivum, et ordinarium sacerdotum et extraordinarium prophetarum, retinebat, quorum curae et custodiae haec ipsa lex scripta concredita erat, ut legitur *Mal* 2, 7: „Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirunt ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est“.

Nota tamen: Quamquam Christus apostolos suos nusquam legitur jussisse scribere, tamen neque vetuit eosdem doctrinas revelatas data occasione scriptis mandare.

II. Accedit argumentum ex diserta declaratione, qua Christus magisterium in ecclesia instituit authenticum universale et perpetuum.

Verba Christi, quae huc pertinent, nobis exhibent textus illi classici, quibus in toto tractatu praecedente jam usi sumus et qui inveniuntur *Mt* 28, 18 sq; *Mc* 16, 15: „Euntes in mundum universum praedicate evangelium omni creaturae“; *Act* 1, 8: „Eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judaea et Samaria, et usque ad ultimum terrae“; *Jo* 14, 16. 26: „Et ego rogabo Patrem et alium paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum . . . paracletus autem Spiritus S., quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia et suggeret vobis omnia, quaecunque dixero vobis“.

Hisce testimoniis addas sollemnia quoque dicta apostoli v. g. *Rom* 10, 13 sq: „Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit; quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine praedicante; quomodo vero praedicabunt, nisi mittantur? . . . Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi“; vel *1 Cor* 1, 21: „Quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam praedicationis salvos facere credentes“.

Ex his apte comparatis facile habetur argumentum: His *enim* Christus manifesto apostolos a se selectos instituit legatos, quibus detulerit munus doctrinam suam praedicandi et verbo praedicationis diffundendi per orbem; id quod ut melius praestarent, ex una parte eos securos reddidit jugis suae protectionis omnipotentis et assistentiae ipsius Spiritus Sancti, ex altera parte gravissimam adjecit sanctionem, ne quis parvipenderet hanc suam voluntatem suosve legatos. De hac re audivimus sufficienter in antecedentibus. — *Atqui*, ita subsumas, hujus legationis et

magisterii, sicut argumentum et objectum assignatur evangelium simpliciter tale omnisque doctrina Christi „*quaecunque mandaverit*“, ita terminus assignatur „omnes gentes“ sive „omnis creatura“, amplitudo vero „*usque ad ultimum terrae*“, duratio denique — id quod pro nobis nunc potissimum est — „*usque ad consummationem saeculi*“ (*Mt 28*) vel „*in aeternum*“ (*Jo 14, 16*).

Manifesta est consequens: Voluit ergo Christus, ut ad consummationem usque saeculi, in aeternum, essent praedicatores revelationis, qui in apostolorum munus succederent, qui sicut illi a reliquis fidelibus sub sanctione vitae vel poenae aeternae audiendi sint, qui etiam ex sua parte fontem revelationis infallibiliter ad singulas generationes derivarent. — Tanquam legem vero semel pro semper statutam hanc ipsam veritatem apostolus textibus allegatis ex *Rom* et *1 Cor* fere disertis verbis inculcat; quibus addas *1 Cor 7, 17; 11, 23; 14, 33; 2 Cor 1, 18; Gal 1, 8; Col 2, 6 sq; 2 Thess 2, 14 etc.*

Exceptiones recolligas ex *p. 102 sqq* vel ex iis, quae postea audiemus *p. 725 sq.*

§ 2. Traditio ex suffragio antiquitatis christianae.

I. *Suffragium theoreticum.* — Testes ecclesiastici vel antiquissimi unanimi conspiratione docent, veram Christi doctrinam ab apostolorum successoribus, inprimis ab ecclesiis apostolicis, esse hauriendam; eosdemque successores apostolorum et ante omnia eum, qui Romae s. Petro successerit, adeundos esse, ut securi stemus in vera fide. Expressius statuunt praedicationem ecclesiasticam magisterii authentici vivum canalem esse et normam, secundum quam de doctrina christiana in genere et in specie etiam de sensu ipsius Scripturae judicandum sit, ea conditione ut praeter probationem ex sensu traditionis et magisterii vivi deductam ulterior probatio ex s. Scriptura non sit requirenda. — Eo ipso christiana antiquitas testificatur, tunc in ecclesia vera traditionem non solum fontem genuinum revelationis agnitum esse, sed etiam ejusdem revelationis

fontem praecipuum, qui ante omnia inquirendus sit, primum, ratione cujus et alii vigorem assumant, necessarium esse. Quare et nunc in vera Christi ecclesia haec traditio eodem dignitatis loco ponatur oportet; nam ecclesia una et immutabilis a Christo fundata est.

Ad maiorem illustrandam pauca quaedam seligamus, quae sufficiant, sequentes ordinem historicum.

1. *Ex saeculo ipso* I.: „Apostoli, inquit Clemens rom. *ad Cor c. 42. 44*, nobis evangelii praedicatores facti sunt a Domino Jesu Christo, Jesus Christus missus est a Deo et apostoli a Christo: et factum est utrumque ordinatim ex voluntate Dei. Itaque acceptis mandatis et per resurrectionem Domini N. J. C. plena certitudine imbuti Deique verbo confirmati cum certa Spiritus Sancti fiducia egressi sunt, annuntiantes regni Dei adventum. Per regiones igitur et urbes verbum praedicantes, primitias earum spiritu cum probassent, constituerunt episcopos et diaconos eorum, qui credituri erant . . . Constituerunt praedictos ac deinceps ordinationem dederunt, ut cum illi decessissent, ministerium eorum alii viri probati exciperent“. — Similiter Ignatius: „Prius, inquit, admonui vos, ut unanimes sitis in sententia Dei; etenim Jesus Christus, inseparabilis vita nostra, Patris est sententia, sicut et episcopi per fines terrae constituti in Jesu Christi sententia sunt; unde oportet vos unanimes esse sententiae episcopi . . . Quemcunque enim paterfamilias mittit ad gubernandam familiam suam, hunc ita accipere debemus sicut ipsum, qui mittit. Manifestum igitur est, quod episcopum oportet respicere ut ipsum Dominum“ (*Eph 3 sqq*); cf. *Philad n. 2 sq*; *Trall 7*; *Smyrn 8*; *Magn 6 sq*. — Et eodem modo pro securitate doctrinae divinae Hegesippus, auctor aetatis apostolicae, ad successionem apostolicam provocat teste Eusebio dicens: „In singulis successionebus episcoporum et per singulas urbes ea manent, quae per legem ac prophetas et a Domino ipso praedicata sunt“ (*H. E. IV 22*).

2. *Ex saeculis immediate sequentibus* adsunt nobis testes vere classici Tertullianus et Irenaeus. „Non ad Scripturam, ita ille in *l. de praescr.*, provocandum est; nec in his constituendum certamen, in quibus aut nulla aut incerta victoria est, aut par incertae; nam etsi non ita evaderet collatio Scripturarum, ut utramque partem parem sisteret, ordo rerum desiderabat illud prius proponi, quod nunc solum disputandum est, quibus competat fides ipsa, cujus sint Scripturae, a quo et per quos et quando et quibus sit tradita disciplina

qua fiunt christiani. Ubi enim apparuerit esse veritatem et disciplinam et fidei christianae, ibi erit veritas Scripturarum et expositionum et omnium traditionum christianarum" (c. 19). — Quinam vero hi sint, et ipse historice evoluit in sequente capite: „Christus Jesus Dominus noster . . . ipse pronuntiabat sive populo palam, sive discentibus seorsum; ex quibus duodecim praecipuos lateri suo adlegerat destinatos nationibus magistros; itaque uno eorum decusso, reliquos undecim digrediens ad patrem post resurrectionem iussit ire et docere nationes, intingendas in Patrem et in Filium et in Spiritum Sanctum. Statim igitur apostoli, assumpto per sortem duodecimo Matthia in locum Judae ex auctoritate prophetiae quae est in psalmo David, consecuti promissam vim Spiritus Sancti ad virtutes et eloquium, primo per Judaeam contestata fide in Jesum Christum et ecclesiis institutis; dehinc in orbem profecti eandem doctrinam ejusdem fidei nationibus promulgaverunt, et proinde ecclesias apud unamquamque civitatem condiderunt, a quibus traducem fidei et semina doctrinae ceterae exinde ecclesiae mutuatae sunt et quotidie mutantur, ut ecclesiae fiant; ac per hoc et ipsae apostolicae deputantur, ut soboles apostolicarum ecclesiarum" (20). — Ipse consequentiam deducit hanc: „Quid autem praedicaverint apostoli i. e. quid illis Christus revelaverit, et hic praescribam, non aliter probari debere, nisi per easdem ecclesias, quas ipsi apostoli condiderunt, ipsi eis praedicando tam viva, ut ajunt, voce quam per epistulas postea. Si haec ita sunt, constat proinde omnem doctrinam, quae cum illis ecclesiis apostolicis matricibus et originalibus fidei conspiret, veritati deputandam . . .; reliquam vero omnem doctrinam de mendacio praejudicandam, quae sapiat contra veritatem ecclesiarum et apostolorum et Christi et Dei" (21). — Cf. et c. 32; *adv. Marc. IV 5*.

In eundem modum Irenaeus disserit *III 24*: „In ecclesia posuit Deus apostolos, prophetas, doctores et universam reliquam operationem Spiritus, cujus non sunt participes omnes qui non currunt ad ecclesiam, sed semetipsos fraudant a vita per sententiam malam et operationem pessimam; ubi enim ecclesia, ibi et Spiritus Dei; et ubi Spiritus Dei, illic ecclesia et omnis gratia; Spiritus autem veritas. Quapropter qui non participant eum, neque a mamillis matris nutriuntur in vitam neque percipiunt de corpore Christi procedentem nitidissimum fontem, sed effodiunt sibi lacus detritos, de fossis terrenis et de coeno putidam bibunt aquam effugientes fidem ecclesiae, ne traducantur, reicientes vero Spiritum ut non erudiantur". „Quapropter eis, qui in ecclesia sunt presbyteris [episcopis]

obaudire oportet, his qui successionem habent ab apostolis, sicut ostendimus, qui cum episcopatus successione charisma veritatis certum secundum placitum Patris acceperunt; reliquos vero, qui absistunt a principali successione et quocunque loco colligunt, suspectos habere vel quasi haereticos et malae sententiae vel quasi scindentes unitatem . . . Ubi igitur charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea quae est ab apostolis ecclesiae successio et id quod est sanum et irreprobabile conversationis et in-adulteratum et incorruptibile sermonis constat. Hi enim et eam quae est in unum Deum, qui omnia fecit, fidem nostram custodiunt . . . et Scripturas sine periculo nobis exponunt" (IV 26). „Neque (igitur) oportet quaerere apud alios veritatem, quam facile est ab ecclesia sumere, cum apostoli quasi in depositarium dives plenissime in eam contulerint omnia, quae sint veritatis, ubi omnis quicunque velit sumat ex ea potum vitae" (III 3). — Quia vero nimis operosum est, ad omnes et singulas ecclesias adire, per viam compendii, „maximam et antiquissimam et omnibus cognitam, a gloriosissimis apostolis Petro et Paulo Romae fundatam et constitutam ecclesiam" proponit, ad quam „propter potio-rem principalitatem necesse est omnem convenire ecclesiam . . . in qua semper ab his qui sunt undique, conservata est ea, quae est ab apostolis traditio" (III 3).

3. Eadem sententia in schola alexandrina semper laudabatur, ut a Clemente alex., qui *strom. VII 16*: „Homo Dei esse et Domino fidelis esse desiit, qui adversus ecclesiasticam recalcitravit traditionem, et in humanarum haereseon desiluit opiniones"; et eodem modo Origenes *de princ. I 2*: „Cum multi sint, qui se putant sentire, quae Christi sunt, et nonnulli eorum diversa a prioribus sentiant: servetur vero ecclesiastica praedicatio per successionis ordinem ab apostolis tradita et usque ad praesens in ecclesiis permanens; illa sola credenda est veritas, quae in nullo ab ecclesiastica et apostolica discordat traditione". — Sed et Athanasius declarat eandem normam fidei dicens: „Haud abs re fuerit, veterem traditionem doctrinamque ac fidem catholicae ecclesiae [de Spiritu Sancto] investigare, quam scilicet Dominus tradidit, apostoli praedicavere et patres servavere; in ea enim ecclesia fundata est, a qua si quis exciderit, is nec esse nec amplius dici christianus ulla ratione poterit" (*ep. 1 ad Serap. 28*). — Idem significat Cyprianus: „Christus dicit ad apostolos et per hos ad omnes praepositos, qui apostolis vicaria ordinatione succedunt: qui audit vos, me audit; et qui me audit, audit eum qui me misit" (*ep. 69 ad Florentium Pupianum*).

Et ne quid dicamus de Vincentio lir., ex cuius *commonit.* legas cc. 28 sqq, concludamus verbis Epiphani, qui *haer.* 75 adversus Aërium haec profert: „Jam vero utri tandem illorum peritiores sunt? an errore deceptus homuncio, qui nunc tandem emer- sit et adhuc hodie superstes est? an qui ante nos testes extiterunt quique ante nos eandem traditionem in ecclesia tenuerunt, quam et ipsi a parentibus suis acceperant et ipsorum parentes a majori- bus suis didicerant? quemadmodum ecclesia, quam a patribus suis accepit, rectam et sinceram fidem cum traditionibus ad hunc diem observat.“¹⁾

II. *Suffragium practicum.* — Cum theoria praxis eo- rundem patrum plane concordat: in controversiis testi- monia successorum apostolorum conquirebant, proferebant, iisque peremptorie controversias dirimebant, errores re- futabant.

a) „Sic credit quae sub coelo est universa catholica ecclesia et omnes episcopi consentiunt nobiscum“: hanc normam sibi pro- posuit definiendi conc. antiochenum (a. 270), quam deinceps omnia fere concilia oecumenica semper inculcabant, ut ni- caenum, chalcedonense, V, VI, VII etc., de quibus cf. Müller *l. c. p. 14.* — De concilio vero *ephesino* Vincentius lir. testatur: „cum de sancendis fidei regulis disceptaretur, ne qua illic profana novitas in modum perfidiae ariminensis obreperet, univer- sis sacerdotibus, qui illo ducenti fere numero convenerant, hoc catholicissimum, fidelissimum atque optimum factu vi- sum est, ut in medium sanctorum patrum sententiae proferrentur, quorum alios martyres, alios confessores, omnes vero catholicos sacerdotes fuisse et permansisse constaret; ut scilicet rite atque sollemniter ex eorum consensu atque decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur et profanae novitatis blasphemia con- demnaretur“ (*common. c. 29, 79*).

b) Similiter et patres in suis cum haereticis controversiis procedebant, ut Athanasius, qui *ep. ad Epictetum n. 3* errores quosdam prolatos hoc simplici criterio reprobant: „haec catholicae ecclesiae non sunt, nec ea est patrum sententia“. Similiter Ire- naeus doctrinas haereticorum evertisse se gloriatur „manifestato praeconio ecclesiae, quod prophetae quidem praeconaverunt, per- fecit autem Christus, apostoli vero tradiderunt, a quibus ecclesia accipiens per universum mundum sola bene custodiens tradidit filiis suis“ (*praef. ad l. V*).

¹⁾ Testimonia ex saeculis posterioribus vide Müller *de verbo Dei revelato p. 36 sqq.*

Ex eadem persuasione est, ut exoriundis controversiis convocarentur concilia episcoporum, vel adiretur magisterium cathedrae romanae, vel quod patres provocantes ad *Mt 18, 17* eos gravissimis verbis damnabant, qui pastorum ecclesiae consonam doctrinam contemnerent.

c) Manifesto sic patres et concilia traditionem ut fontem de se sufficientem agnoscebant, unde veritas revelata haurienda et iudicanda sit. Quare inter ipsos protestantes inveniuntur, qui ut Münscher aperte fatentur: „Patet ex omnibus disquisitionibus, quas hactenus fecimus, protestantes dum aversantur traditionis usum, non habere favens sibi testimonium historiae; ecclesia catholica jure merito affirmat, traditionem magnam auctoritatem penes primos habuisse fideles“. ¹⁾ — Neque haec persuasio in ecclesia post concilium demum nicaenum praevaluit; valebat enim jam temporibus Ignatii, Irenaei, Justinii, Tertulliani, Origenis etc. Cf. Franzelin *de trad. th.* 10.

„Prima igitur, ita cum Hormisda papa rem hanc concludamus, salus est, regulam rectae fidei custodire et a constitutis patrum nullatenus deviare“. ²⁾

III. Unam patres facessunt difficultatem. Ipsi *nimirum* magnificis verbis perfectionem et sufficientiam s. Scripturarum extollunt; perfectas eas praedicant et plenas, ³⁾ et „sufficientes per se ad veritatis indicationem“, ⁴⁾ in iisque omnia inveniri, quae fidem spem et caritatem spectant, ⁵⁾ omnia contineri, quae apostoli praedicaverunt ⁶⁾ etc.

Quin etiam verbis excludentibus hanc sufficientiam Scripturae exhibere videntur, ut Tertullianus *de carne Christi*: „Non recipio, quod extra Scripturam de tuo infer“; vel Hieronymus: „Quod de Scriptura non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur qua probatur“;

¹⁾ *Manuale hist. dogm. I p. II sect. 5 § 73*; de aliis cf. Hettlinger *Apologie IV tr. 17*.

²⁾ Nec igitur Scriptura praecipuus, nedum unicus revelationis fons est; sed canalis divinitus institutus, quo Christi doctrina ad singulas generationes sit derivanda, series pastorum numquam interrupta est. Unde etiam accidit, ut non Scripturarum lectione, sed viva semper fidei praedicatione religio Christi latissime diffunderetur uberrimosque protulerit fructus. Quae miraculosa propagatio et benedictio etiam huic dogmati de traditione argumentum adfert apologeticum.

³⁾ Tertullianus *adv. Hermogenem* 22.

⁴⁾ Athanasius *or. c. gent. n. 1*.

⁵⁾ Augustinus *de doctr. chr. II 9, 14*.

⁶⁾ Cyprianus *ep. 74 ad Pompejan*.

vel Basilius M.: „Manifestus a fide lapsus est et superbiae crimen, si quis aut quidquam eorum, quae scripta sunt reprobet, aut aliquid ex eis quae scripturis mandata non sunt, introducat“ (*de fide* 1), etc. — Videtur ergo ex sensu patrum nullus fons praeter Scripturam agnosci debere.

Resp.: Certe non potest is sensus horum verborum esse, qui excludat traditionem, quam aliis locis manifestissimis et clarissimis verbis ipsi hi auctores defendunt. Ex ipsis textibus vero eorumque connexionem facile verus sensus eorundem patrum eruitur, qui dogmati catholico minime adversus et prorsus innocuus est.

a) Quod attinet v. g. locutiones affirmativas, his Scripturae facile dicuntur sufficientes relative, non absolute, sufficientes *nimirum* relate ad determinatum quoddam dogma peculiare vel relate ad symbolum apostolorum praecipuosve articulos fidei inde deducendos, vel et eo sensu, quod ipsa etiam de traditione ejusque auctoritate testatur eamque sic quodammodo comprehendat (cf. Augustinum c. Crescon. I 33).

Unde facile *distingues*: Patres asserunt Scripturam sufficere relative ad certas quasdam controversias dissolvendas, de quibus tunc solliciti erant *cc.* vel *tr.* — quoad doctrinam christianam magis in universum *subd.*: directe et ex sese cum exclusionem traditionis *neg*; indirecte eo quod magisterii ecclesiastici necessitatem „ipsarum Scripturarum commendat auctoritas“ (Augustinus l. c.) *cc.*

b) Ita et locutiones exclusivae communiter relative intellegi debent, ita nimirum ut traditiones vel philosophumena hominum privatorum excludantur, vel libri et scripta apocrypha et de corruptis fontibus prolata. Agebant enim patres tunc contra adversarios, qui pro suis erroribus ad libros quosdam confictos vel apocryphos aut ad principia ethnicae philosophiae provocabant. — Si vero patres, ut Augustinus contra donatistas, etiam traditionem vel auctoritatem ecclesiasticam hinc inde excludere videantur, id ad hominem sive polemice faciunt, quatenus traditionem interim seponant ut fontem, qui spectata animi dispositione adversariorum efficax non esset. Cf. Augustini *de unit. eccl. contra donat.* 3, 5; *contra Maximin. arian.* II 14.

Si igitur Cyrillus hier. in *catech.* IV 17 haec profert: „Necesse est de divinis fidei mysteriis nec sine sacris Scripturis temere quidquam tradere; . . . neque mihi dicenti simpliciter credas, nisi demonstrationem annuntiatorum ex ss. litteris accipias“ — scias haec interpretari. Agit *nimirum* sub nomine „divinorum fidei

mysteriorum" de symbolo; et quod nihil in symbolo continetur, quod non ex s. Scriptura probari possit, manifestum est. Pariter alterum incisum ad „demonstrationem annuntiatorum" eorum, de quibus tunc egit, referatur oportet et firmitatem demonstrationis tantum pro hisce rebus extollit. — *Ceterum* idem sanctus auctoritatem traditionis eodem plane loco et ipse exhibet dicens: „Videte, fratres, et tenete traditiones, quas nunc accipitis, et inscribite eas in latitudine cordis vestri. Religiose observate, ne quis haereticus eorum, quae vobis tradita sunt, pervertat quidpiam; contestor, ut hanc vobis traditam fidem immaculatam custodiat usque ad apparitionem Domini nostri Jesu Christi" (*catech. V 12 sq.*).¹⁾

Schollon: Ceteroquin nomina et praedicata, quibus traditio inter patres denotata apparet, maxime varia sunt. Vocatur praedicatio sive praeconium ecclesiae, quae tanquam regula veritatis, regula fidei, regula ecclesiastica, regula apostolicae veritatis laudatur, v. g. apud Irenaeum *I 9; III 2*; Tertullianum *de praeser. 13. 14. 37*; Clementem alex. *Strom. VII 16*. — Vocatur intellectus ecclesiasticus, regia via et iter veritatis sive regula pietatis, v. g. ab Athanasio *or. II c. arian. 34; or. III 58*; Epiphanio *haer. 59, 12*; Augustino *de genesi ad litt. I 21, 41*); similiter sensus ecclesiasticus, fidei conscientia, conscientia communis fidei, canonicus sensus, intellectus catholicus, ecclesiastica intellegentia etc. — His omnibus modo magis directe traditio in sensu subjectivo designatur, et objectiva solum consignificatur; vel vice versa in traditione objectiva directe denotata, subjectiva simul comprehenditur.

§ 3. Traditio vindicatur rationibus theologicis.

Varias divinae revelationis proprietates esse jam cognovimus: universalis *nimirum* cum sit, ad omnes homines dirigitur; et apud omnes eadem semper in perfecta unitate servari debet. Ex hisce revelationis proprietatibus tertia jam habetur traditionis demonstratio.

I. *Traditio ostenditur ex universalitate fidei.* — Revelatio *nimirum* christiana tota et omnis divinitus ad omnes gentes destinata est, ad omnem creaturam, ad omnes et singulos homines (*Mt 28, 19 sq; Mc 16, 15; Rom 10, 12; 1 Tim 2, 4*). Ergo Deus, quae est Ejus sapientia et bonitas, modum propagationis elegit eum, quo omnes et

¹⁾ Cf. hac de re Hurter l. c. I n. 146.

singuli tuto ac secure doctrinam eandem cognoscere et admittere valeant. — *Atqui* alia via non est omnibus accommodata, nisi quae habetur per auctoritatem magistrorum authenticorum, qui ut tales facile manifesti sint, traditio oralis.

1. Praeter legatorum *nimirum* authenticorum auctoritatem et magisterium, medium quo fideles universim in rebus fidei instrui possint, excogitari nequit nisi *aut* demonstratio scientifica singulis de singulis veritatibus acquirenda, *aut* propria singulorum lectio et perscrutatio Scripturarum, *aut* interna illustratio singulorum vel simpliciter vel in lectione Scripturarum exhibenda, *aut* demum pro rudioribus saltem institutio per magistros doctiores exhibenda, qui tamen missione authentica careant. *Atqui* nullum ex his mediis necessariam sufficientiam pro universis fidelibus praestare potest.

a) Tale medium certe non est demonstratio scientifica singulis exhibenda pro singulis veritatibus fidei; id quod in apologetica expressius ostenditur.

b) Neque tale medium est lectio et perscrutatio Scripturarum a singulis fidelibus praestanda; *nam* a) certe per multa saecula, typographia nondum inventa, ne ipsa quidem exemplaria Scripturarum singulis praesto erant; β) plerique Scripturas in textu originali, deficiente auctoritate externa, solo fide digno legere non possunt; plerique easdem Scripturas ne in ipsis versionibus quidem legere per multa tempora poterant, neque nunc legere possunt; γ) plerique, etsi legere possent, otio vel quiete non fruuntur ad legendam ut oportet Scripturam; δ) plerique demum, ne dicamus omnes, Scripturam absque ullo errore vel erroris suspitione ita legere et intellegere nequeunt, ut inde integram et puram doctrinam haurire possint; *etenim*, ut ait s. Augustinus, „si unaquaeque disciplina, quamvis vilis et facilis, ut percipi possit, doctorem et magistrum requirit: quid temerariae superbiae plenius, quam divinorum sacramentorum libros et ab interpretibus suis nolle cognoscere et incognitos velle damnare“ (*de util. cr. n. 35; 27; 34*).

c) Neque ad internam singulorum illustrationem sive revelationem recursus fieri potest. *Etenim* interna illustratio, quae singulis fieret independentem a lectione Scripturarum, contra omnem experientiam est et ipsam Scripturam superfluum redderet. Illustratio *vero* ea, quae fieret singulis legentibus Scripturam, sine ullo fundamento asseritur ideoque fictitia

potius habenda est. — *Praeterea* ejusmodi opinio manifesto subjectivismum statuit et christianismum objectivum plane destruit; cum enim diversi homines diversissimas et oppositas doctrinas in Scriptura sibi invenire videantur, ex hac opinione consequitur christianae religioni valorem objectivum non convenire, sed ad summum valorem quendam relativum vel subjectivum; unusquisque sua propria sensa in interpretanda Scriptura sequeretur, et universalitas fidei periret.¹⁾

d) Adsunt adhuc doctores mere humani scientifice ex-culti, qui singulos juvent in investigando sensu Scripturarum. *Ast* ita supponis, vel ipsos ejusmodi doctores sibi relictos omnia, quae ad fidem spectent, absque errore invenire posse in iisque esse ipsos concordēs; id quod teste experientia falsum est. — *Insuper* protestantes ad hoc medium provocantes ipsi sibi turpiter contradicunt: *ex una enim parte* hi magisterium ecclesiae reiciunt, ne fides auctoritate humana nitatur; *ex altera parte* magisterium et externam auctoritatem introducerent, multo minus dignam, prorsus humanam, omni missione destitutam.

2. *E contra* ad ipsam universalitatem fidei inducendam, nihil aptius quam sacra illa auctoritas magisterii ecclesiastici propria. Quae et aliis rationibus vehementer commendatur.

a) Ex inductione completa, cum in omni societate humana talis suprema auctoritas inveniatur, a qua omnia membra regantur et in sensum legum inducantur, neque ulla societas inter homines inveniatur, quae solis legibus scriptis regatur sine viva traditione.

b) Ex analogia quadam vel ab ipso Deo semper servatum in statu legis naturae, tum tempore legis scriptae antiquae populi Israel, tum in ipsa oeconomia nova saltem ab initio. Semper enim ministerium ordinarium aderat ad sacram doctrinam inter homines conservandam et a corruptionibus tuendam.

II. Altera ratio theologica desumitur *ex unitate revelationis christianae*, quae ut necessaria clarissimis et manifestissimis s. Scripturae testimoniis inculcatur, v. g. *Eph 4*,

¹⁾ Mira hac in re est Lutheri opinio. Hic mysticam ipsius Spiritus Sancti unionem cum Scriptura finxit, ad modum unionis Verbi cum humana sua natura. Hac vero unione deinde, ita delirat, fieret, ut quicumque Scripturam legerit vel audiverit, Spiritus Sanctus vel ipsa veritas divina ei loqueretur. Sic duplicem Scriptura in legentem exerceret actionem: ageret in mentem, ut ab ea intellexeretur; ageret in cor sive voluntatem, ut inde homo renovaretur. — Haec opinio ad alia incommoda modo exposita adderet, quod mira quaedam et incredibilis res statueretur sine ulla ratione et ullo fundamento objectivo.

4 sqq: „Unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae; unus Dominus, una fides, unum baptisma; unus Deus et Pater omnium, qui est super omnes et per omnia et in omnibus“. — *Atqui* absque magisterio vivo et viva traditione unitas ista obtineri nequit. — *Ergo* simul cum unitate vivum magisterium et traditio retinenda est.

Res ex antecedentibus jam manifesta est; et ulterius illustrari potest his rationibus.

1. *A priori*. — Si enim iterum seponas immediatam revelationem interna illustratione singulis exhibendam — quae pro praesenti ordine inane figmentum est — et si etiam seponas auctoritatem vivi magisterii, quam nos defendimus: unum unitatis remedium inveniretur in propria singulorum indagatione. *Esset igitur* religio una in omnibus, in quantum omnes per propriam inquisitionem unam hanc et eandem religionem similiter invenirent. *Atqui* id spectata indole et sublimitate veritatum, de quibus agitur, et spectata ingenii varietate et fluctuatione cupiditatum impossibile est. *Ergo* ad necessariam in religione unitatem habendam necessario retinenda est etiam auctoritas magisterii authentici i. e. organum traditionis oralis.

Difficultas per propriam inquisitionem ad unitatem perveniendi doctrinae, adaugetur eo quod et pseudoprophetae surgent ad seducendos homines, de qua re multae extant Christi et apostolorum praedictiones: „Surgent pseudochristi et pseudoprophetae“, ita Christus *Mt 24, 24*; „oportet et haereses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant in vobis“, ait apostolus *1 Cor 11, 19*; cf. et *Mt 18, 7*; *2 Tim 4, 3 etc.*

2. *A posteriori*. — Historia nimirum teste liquet, inter christianos semper exoriri controversias de amplitudine et sensu religionis revelatae, quae non semper ex mala voluntate procedant (*cogita de s. Cypriano*). *Atqui* ejusmodi controversiae componi nequeunt, nisi adsit tribunal vivum, auctoritate suffullum, cui conservatio et custodia integrae revelationis commissa sit. Et hoc confirmatur:

a) Ex inductione, cum reapse nulla unquam controversia composita sit sine tali auctoritate efficaciter se immiscente.

b) Certe medium sufficiens ad unitatem restituendam non est s. Scriptura. Ad hanc *enim* communiter utraque pars litigans provocat eamque sibi vindicat et pro se explicat. Cum *igitur* Scriptura, verbum mortuum, ipsa ulterius se non exponat, ad dirimendam controversiam circa ipsam Scripturam alia et diversa auctoritas requiritur, quae ut iudex sententiam ita pronuntiet, ut utrimque jam nullum dubium remaneat; et haec non est nisi vivum magisterium.

Ad rem Vincentius lrr.: „Hic forsitan requirat aliquis: cum sit perfectus Scripturarum canon sibi que ad omnia satis superque sufficiat, quod opus est, ut ei ecclesiasticae intellegentiae jungatur auctoritas? Quia videlicet Scripturam sacram pro ipsa sua altitudine non uno eodemque sensu universi accipiunt, sed ejusdem eloquia aliter atque aliter alius atque alius interpretatur; ut pene quot homines sunt, illinc sententiae erui posse videantur. Aliter enim illam Novatianus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit . . . Atque idcirco multum necesse est propter tantos tam varii erroris anfractus, ut propheticae et apostolicae interpretationis linea secundum ecclesiastici et catholici sensus normam dirigatur“ (*comm.* 2). Cf. Hurter *I n.* 117, 2 a.

Eundem in modum Tertullianus Scripturam inutilem ostendit ad controversias inter homines componendas *de praescr., inde u c.* 15. „Quid promovebis, ita v. g. sub *c.* 17 quaerit, exercitatissime Scripturarum, cum si quid defenderis, negetur; ex diverso si quid negaveris, defendatur? Et tu quidem nihil perdes nisi vocem in contentione, nihil consequeris nisi bilem de blasphematione.“ „Ergo, ita *c.* 19 ipse infert, non ad Scripturas provocandum est, nec in his constituendum certamen, in quibus aut nulla aut incerta victoria est aut par incertae . . . [sed] ordo rerum desiderabat illud prius proponi, quod nunc solum disputandum est: quibus competat fides ipsa, cujus sint Scripturae etc.“

III. *Exceptiones.* — 1. Traditiones quoque fontem praebent, unde haeretici suos errores hauserint et opiniones vel absurdas proferentes pacem et unitatem fidelium turba-verint. *Ergo* et ipsae medium aptum revelationis conservandae non essent.

Resp.: Ejusmodi fontem praebent traditiones verae et genuinae i. e. tales, quae ab authentico magisterio proponuntur et universaliter in ecclesia recipiuntur *ng.* traditiones singulares vel ipsae fictitiae, et apocryphae *subd.* hinc inde *cc.* frequenter *ng.* — *Insuper* nota has ipsas fic-

titias traditiones non aliter victas et superatas esse nisi per magisterium iterum vivum et authenticum.

2. Traditiones, addunt, quae ore tenus a generatione ad generationes transmittuntur, natura sua spectata hominum negligentia, perversitate, oblivione, mediis in erroribus ubique grassantibus medium dubium et incertum sunt pro veritate conservanda. *Ergo* a priori videtur improbabile, quod Deus traditionem ut fontem revelationis elegerit.

Resp.: Re in abstracto considerata speciosa haec difficultas esse videtur; in concreto tamen multae rationes inveniuntur, quibus traditio sacra fide nostra dignissima ostendatur.

a) *Primo* adest, id quod omnem difficultatem penitus evertit, supernaturale et perpetuum charisma veritatis, quod Christus promisit et propria sua assistentia et jugi Spiritus Sancti adjutorio efficacissime exhibet.

b) Adest *secundo* indoles propria et adjuncta peculiariora, quibus traditio christiana insignita apparet: quae et ipsa talia sunt, ut sub iis constituta traditio ecclesiastica per se sufficeret ad omnem corruptionis suspicionem excludendam, vel praecisione facta a charismate veritatis divinitus promisso.

a) Diligentissime *enim* semper in hac traditione observatum est, ne quid novi praeter doctrinam apostolicam introducatur neve plane retineatur nisi quod semper, quod ubique, quod ab omnibus traditum erat.

„Desinat, ait Coelestinus I *ep. 21*, incessere novitas vetustatem“; „nihil liceat novitati“, repetit Xystus III *ep. 6*. „Apostolos Domini [enim] habemus auctores, qui nec ipsi quidquam ex suo arbitrio, quod inducerent, elegerunt, sed acceptam a Christo disciplinam fideliter nationibus assignarunt“ (Tertullianus *de praeser. 6*). — Similiter et Augustinus: „Quod invenerunt, inquit, in ecclesia, tenuerunt; quod didicerunt, docuerunt; quod a patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt“ (*c. Julian. II 34*); et „mos iste, ait Vincentius *lir. commonit. 6, 16*, semper in ecclesia vigit, ut quo quisque foret religiosior, eo promptius novellis ad inventionibus contraheret; exemplis talibus plena sunt omnia“. Et ipse tale exemplum adfert ex celebri controversia inter Stephanum et Cyprianum agitata, cujus exitum hisce verbis effert: „Quis ergo tunc universi negotii exitus? quis utique nisi usitatus et solitus? Retenta est scilicet antiquitas, explosa novitas.“

β) Maxime vero ad hanc antiquam doctrinam retinendam contulit arcta communio, qua omnes in ecclesia veri episcopi cum

inter se tum cum romano pontifice semper conjuncti manebant; ex qua unione frequens inter ipsos oriebatur commercium epistularum, quibus communem fidem suam et mutua discrimina et pericula inter se communicarent. Hac *nimirum* unione et communionem factum est, ut orthodoxi episcopi sive in conciliis congregati sive per orbem dispersi et pericula fidei prompte animadverterint et communi et concordi consilio falsis et divergentibus doctrinis remedia praeparaverint. Cujus rei tot fere exempla habes, quot concilia, imo quot controversiae existerunt cum haereticis.

γ) Quae cum ita sint, facile tibi persuadebis, doctrinae corruptionem in ecclesiastica traditione fieri non potuisse, nisi in ejusmodi corruptionem omnes et singulae universi orbis christiani ecclesiae vel simul vel successive saltem conspirassent. *Atqui* spectatis cautelis et modo procedendi usque observato id moraliter impossibile est sive excluditur. *Unde* traditio ecclesiastica, vel in se considerata, securam fidem sibi meretur.

c) Neque *tertio* illud omittere debemus, quod traditio catholica non eo sensu dicitur oralis, ac si ore tantum absque aliis subsidiis fiat, ac si omnem traditae doctrinae in scriptis libris vel aliis monumentis consignationem excluderet. Sicut *enim* aliqui apostoli, quamvis tanquam principale et proprium munus magisterium vivum apostolicae praedicationis exercerent, nihilominus Spiritu Sancto inspirante doctrinam revelatam partim libris scriptis in subsidium oralis praedicationis consignaverunt, ita etiam successores apostolorum vel iisdem instigantibus et invigilantibus alii doctrinam fidei non solum, quod principale eorum munus semper est, ore praedicarunt, sed eodem Spiritu Sancto non quidem inspirante, sed suaviter providente, pro rerum, personarum, temporum adjunctis in scriptis libris et aliis monumentis consignarunt. Inde autem multiplex subsidium suppeditatur, quo Spiritu Sancto semper assistente sacrum depositum incolume et integrum transmittatur et conservetur.

Quare traditio medium doctrinae conservandae ineptum forsitan esset, si omnia adminicula sive naturalia sive supernaturalia in eadem excluderentur; nullatenus vero suspecta est, si ejusmodi adminiculis eandem stipatam consideraveris. — Ceteroquin adverte, quod re in abstracto considerata neque Scriptura ab omni corruptione immunis declarari potest, si sibi prorsus relicta divino illo adiutorio destitueretur, quod eidem in magisterio ecclesiastico infallibili provisum est. Cf. Franzelin *th.* 9.

Corollarium. Quid igitur necessitas statuta traditionis sibi vult? Nihil aliud nisi, quod supra jam ostendimus, episcopos cum summo pontifice authenticos esse doctores

et magistros, qui summa auctoritate nobis Christi doctrinam et divinam revelationem edisserant; ipsi enim sunt apostolorum successores, in quibus divinum Christi adjutorium et Spiritus Sancti assistentia perdurare debet usque ad consummationem saeculi; en traditio activa. Inde statim consequitur, quod doctrina ab episcopis cum summo pontifice conspirantibus praedicata et proposita vera et genuina divinitus revelata doctrina erit; en traditio ob-
jectiva.

Inde etiam immediate patet, qualis auctoritas huic fonti competat. Est primarius fons, qui praeprimis a fidelibus inquirendus est et cui propter divinas promissiones divina et infallibilis auctoritas competat non aliter ac doctrinae, quae in divinis litteris consignata est.

Quare merito s. Chrysostomus in verba Pauli (*2 Thess 2, 14*): „Hinc est, inquit, perspicuum, quod non omnia tradiderunt apostoli per epistulam, sed multa etiam sine scriptis; et ea quoque sunt fide digna. Quamobrem ecclesiae quoque traditionem censemus esse fide dignam. Est traditio: nihil quaeras amplius“ (*hom 5, 2*). Cf. etiam Basilium *de Spir. S. n. 71*. — Synodus vero tridentina „perspiciens, hanc veritatem et disciplinam (Christi) contineri in libris scriptis et sine scripto traditionibus, quae ipsius ore ab apostolis acceptae aut ab ipsis apostolis Spiritu S. dictante quasi per manus traditae ad nos usque pervenerunt, orthodoxorum patrum exempla secuta, omnes libros tam veteris quam novi testamenti . . . necnon traditiones ipsas tum ad fidem tum ad mores pertinentes, tanquam vel ore tenus a Christo vel a Spiritu Sancto dictatas et continua successione in ecclesia catholica conservatas pari pietatis affectu ac reverentia suscipit et veneratur“ (*s. 4*); sed et concilium oecum. VII *act. 7* jam protestatur: „Si quis omnem traditionem ecclesiasticam sive scriptam sive non scriptam reicit, A. S.“

Caput II.

De traditionis ad Scripturam relatione.

Articulus I.

De ratione fontis quae Scripturae competit.

Protestantes facile et ipsi concedunt, a primis initiis traditionem oralem, ipsorum nimirum apostolorum, revelationis divinae fontem principalem fuisse; apostolis demum defunctis scriptos eorum libros et epistulas in locum praelectionis apostolicae successisse, in iisque solis exinde fontem cognitionis supernaturalis inveniri. Attamen quamvis s. Scriptura rationem adsumpserit et ipsa fontis divinae revelationis, eadem tamen neque unicum neque praecipuum medium continetur, quo Christi doctrina diffundatur et conservetur.

I. Vel ex iis, quae in priore capite disputavimus, apparet magisterium authenticum absolute et primo loco et in perpetuum a Christo institutum esse, ideoque per Scripturam additam aboleri non potuisse. Rem tamen nunc etiam ex parte ipsius Scripturae consideremus.

Et s. Scripturam fontem divinae revelationis esse facile patet ex ejus propria ratione, qua inspirata est et verbum Dei formale agnoscitur; de qua re in proprio tractatu agendum est. Fons primarius tamen vel praecipuus, nedum unicus inde non constituitur; id quod sequentibus rationibus magis illustratur.

1. Et fons primarius ille est, qui in se habet firmam auctoritatem et ex quo auctoritas adveniat aliis fontibus. *Atqui* ejusmodi fons Scriptura non est. — Et *in primis* s. Scriptura sola in se considerata nullam certam auctoritatem sibi conciliare potest.

Fac tibi v. g. evangelium Joannis in manus tradi, quin tibi aliunde quidquam innotuerit de libro isto. Sejunctim ab aliquo magisterio et auctoritate externa est veluti res relictæ, neque ad authenticam, ut praetendimus hic sacram, ei faciendam ulla criteria

interna praesto sunt. Et quod de hoc evangelio valet, valet pariter de reliquis libris novi testamenti, paucis exceptis. *Ergo* jam ex hac parte Scriptura ad auctoritatem demum necessariam sibi conciliandam insufficiens apparet et auctoritatem externam plane requirit.

Neve dixeris apostolos ipsos hoc munus jam peregrisse. — Unde enim scies de hac determinatione apostolorum, ut oportet, nisi iterum ex rationibus Scripturae externis. Accuratus de hac re tractabitur in tractatu de Scriptura.

2. Idem hac quoque ratione manifestum fit. Cum apostoli libros et epistulas s. Scripturae conscribere coeperint, fideles ex ordinatione Christi ab ore apostolorum aliorumve ejus nomine docentium pendebant. *Atqui* ordo ille in ecclesia divinitus jam stabilitus scriptis apostolorum casu quodam emissis certe invertendus non erat; hoc saltem firmo omnino argumento ostendendum esset, id quod nunquam praestitum est, nunquam praestari potest. *Quare* protestantium theoria, scriptis apostolorum novam in ecclesia organisationem introductam esse, inane figmentum est.

Ast quaesiveris, cur apostoli deinde omnino scripserint? Facile respondebis: ut adjumenta quaedam de rebus quibusdam gravioribus discipulis suis et vicariis suppeditarent; *etenim* sicut iis primo loco a Christo Domino impositum erat, ut verbo praedicarent, ita neque prohibitum erat eis, quominus scriberent, quae forsitan utilia iis viderentur.

3. Consideres originem ipsam librorum s. Scripturae novi testamenti. Scripti sunt data fortuita occasione, ex causis particularibus, ad ecclesias particulares, imo et ad personas singulares, ex scopo peculiari, de re peculiari.¹⁾ His *vero* sub adjunctis plane manifestum est, apostolos per epistulas vel libros suos integrum magisterium vivum supervacaneum reddere noluisse; unde et ipsi vivo vocis oraculo fideles instruere usque ad mortem pergebant.

4. Considera *denique* totam indolem et formam Scripturae:

a) Scriptura non est ita confecta, ut omnes sine authentica interpretatione fidem et revelationem inde desumere possint. Id per se evidens fit ei, qui semel hos libros inspexerit, et expe-

¹⁾ Ut v. g. dubia vel quaestiones a singulari quadam persona vel particulari ecclesia propositae, dissensiones inter fideles particularis ecclesiae ortae, errores et haereses alicubi serpentes aliaque similia componerentur.

rientia quoque historica patet, cum „pene quot homines sunt, tot illinc sententiae erui posse videantur“ (Vincentius lir. l. c.) Cf. etiam 2 Pet 3, 16. — Ergo magisterium non superfluum reddunt, sed ad propriam intellectionem supponunt et requirunt.

b) Scriptura *denique* non est exarata ad modum catechismi vel symboli ita ut data opera et systematice ea exhibeat, quae omnibus Christi fidelibus necessario credenda sint. Neque ipsa ullo modo promittit se omnia haec continere, imo contrariam prorsus speciem praebet: res enim summi momenti (ex praedicatione jam notas) obiter tantum exponit; res vero minoris momenti fuse omnino dataque opera explicat. Ita mysterium ss. Trinitatis aliaque brevissime et per partes tantum stringit; quae ad virginitatis praestantiam spectant, large evolvuntur 1 Cor 7. — Atqui incredibile est, Deum libros ita comparatos, medium primo intuitu tam insufficiens, elegisse tanquam medium unicum vel praecipuum ad homines erudiendos in scientia revelationis tam necessaria.

Quare ipsi protestantes, praeunte Luthero, catechismos ediderunt, libros symbolicos composuerunt — utique sat superfluos, si sacra Scriptura ex sese sufficeret, si ipsa clare omnia contineret, quae ad salutem necessaria sunt.

c) *Excipiunt* protestantes, in tota hac re mentem non esse considerandam apostolorum auctorum instrumentalium, sed consilium ipsius Spiritus Sancti, qui etiam scriptoribus inspiratis nescientibus totam doctrinam revelatam accurate consignare potuerit. — Ast incredibile semper manet, apostolos primos fidei praecones et ecclesiae columnas hanc fundamentalem cognitionem de vero et unico fonte revelationis penitus ut videtur ignorasse vel, si sciverint, eam non expressius fidelibus communicasse. Unde etiam factum est, ut usque ad tempora protestantium nemo de hac re cogitaverit. — Ceterum hoc effugium directe excluditur nova ratione

5. ex doctrina Scripturae ipsius diserla et expressa. Nimirum Spiritus Sanctus sicut *ex una parte* nusquam in tota Scriptura manifestat, totam doctrinam revelatam in sacris libris esse consignatam, ita *ex altera parte* in omnibus fere scriptis novi testamenti fideles ad praedicationem apostolicam et ad vivum magisterium tanquam ad primariam fidei normam remittit, cujus ope doctrina sacra aut simpliciter accipienda aut saltem complenda sit.

„Itaque fratres, ait apostolus 2 Thess 2, 14, state et tenete traditiones, quas didicistis sive per sermonem sive per epistulam nostram“, et 2 Tim 2, 2: „Quae audisti a me, haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere“; cf. 1 Thess 4, 2; Rom 16, 17; 1 Cor 15, 1 sq; Gal 1, 8; Phil 4, 9; Col 2, 6. — Profecto si divina providentia per Scripturas priorem oeconomiam

revelationem tradendi abrogare voluisset, eandem non eodem ipso tempore perpetuo et tam instantanter inculcasset. *Ergo* numquam fideles, nedum infideles, ex solis Scripturis independenter ab authentica praedicatione et magisterio fidem haurire debent. Cf. s. Irenaeum *III* 4, 1.

II. Res ex historia systematis contrarii luculenter illustrari potest. — Rejecit Luther magisterii auctoritatem et unumquemque fidelium Scriptura instructum iudicem declaravit omnium doctorum et magistrorum, ut qui ipse intus edoctus sit a solo Deo: tenebat sic omnimodam Scripturarum perspicuitatem et sufficientiam. Et ecce mox unitas fidei et universalitas doctrinae peribat et innumerae dissensiones et sectae prorumpebant. Et Luther quidem cum tristissima haec dissidia et omnis unitatis dissolutionem vidisset, doctrinam suam revocavit (circa a. 1525) et ad auctoritatem quandam externam recurrit, quam pro se vindicavit ex dignitate doctoratus, sequelas tamen ipsas retardare minime poterat: recentiores protestantes magis quam unquam in diversissimas partes diffluunt.

Et aliqui usque ad ultimas consequentias principii procedentes, id tantum ut verum admittunt, quod propria ratione et inquisitione de Scripturis intellexerint; ad perfectum individualismum pervenerunt: *rationalistae*. Aliis sufficit sensus quidam religiosus, de ipso dogmate non multum curantibus: *pietistae*; alii requirunt consensum circa articulos quosdam fundamentales: *unionistae*. Alii magisterio authentico successorum apostolorum substituerunt magisterium reformatorum saeculi XVI: *lutherani antiquae confessionis*. Alii auctoritatem ecclesiae ipsius divinam admittunt, sed ecclesiae nescio cujus in abstracto, quae nullibi existit vel nova demum effusione Spiritus Sancti fundanda sit: *neolutherani, pseudomystici*. — Omnes demum vi systematis sui coacti contendere debent, unitatem integrae fidei neque possibilem neque necessariam esse.¹⁾ Atqui principium tale in ecclesia illa intolerabile est, cujus necessariam unitatem divinus institutor semper quam maxime exegit.

Articulus II.

De relatione inter traditionem et s. Scripturam.

Ut ex iis quae praemisimus clarum est, duplex fons est doctrinae revelatae: divina traditio et s. Scriptura. Jam quaeritur, quaenam relatio intercedat inter duos hos

¹⁾ Testimonia invenies indicata apud Hurter n. 119 adn.

fontes. Dicimus: traditio Scriptura est prior ejusque authentica interpres; traditio Scripturam amplitudine doctrinae superat.

§ 1. De prioritatem traditionis.

Statim quaesiveris, quo sensu traditio nunc accipienda sit: active *an* passive. Sumitur in hac quaestione complexive, ita tamen ut directe activa intendatur. Scriptura *vero* non tam materialiter pro ipsis libris omnibus sacris sumitur, quam sensu formali, in quantum implicat verbum Dei formale et revelatum pro ipsis fidelibus novi testamenti. — Sic tenemus: Traditio in genere spectata et ordine temporis et ordine cognitionis prior est quam s. Scriptura formaliter et in universum considerata.

I. *Traditio prior est tempore.* — Nam apostoli jam per aliquot annos doctrinam Christi oretenus praedicaverant, antequam aliquid litteris consignaverint. *Ergo* traditio prior erat quam Scriptura saltem novi testamenti.

Neve dixeris: Scriptura saltem veteris testamenti prior erat traditione et magisterio apostolorum. *Etenim* nos loquimur de revelatione christiana; ut autem Scriptura veteris testamenti in thesaurum doctrinae christianae transsumatur, nova dispositio Christi Domini et specialis hujus dispositionis manifestatio necessaria erat. Hanc suam dispositionem autem Christus pariter oretenus apostolis communicavit eaque, antequam Scriptura veteris testamenti pro fidelibus christianis valorem indueret, per ipsos apostolos declarari debuit. Quare et Scriptura vetus, quatenus ut pars christianae revelationis considerata est, magisterio apostolico et traditione posterior dicenda est.

Neque tamen dici debet, totam doctrinam revelatam traditione proditam esse, antequam quidquam scripturis sacris consignatum et agnitum fuerit. *Etenim* revelatio per apostolos ipsos complenda et concludenda erat, et sic fieri potuit, ut aliqua doctrina apostolis demum revelaretur, cum Scripturae in formali quoque sua ratione jam extiterint. Ideo diximus, traditionem in genere praecedere Scripturae in universum consideratae.

II. *Traditio etiam prior est quam Scriptura in ordine cognitionis,* i. e. traditio in suo valore et auctoritate divina

prius cognosci et agnosci debet, antequam ad s. Scripturae auctoritatem divinam agnoscendam perveneris.

Qua in re distinguas praeprimis duplicem quoad Scripturam cognitionem: *cognitionem de Scriptura*, qua scimus quid de Scriptura tenendum sit: eam esse genuinam, integram, inspiratam; et *cognitionem Scripturae*, qua scimus, quid doctrinae in Scriptura contineatur. In quantum traditio ad Scripturam sub priore respectu refertur, dicitur ejus testis, sub altero respectu ejus interpret. — Sed et traditio considerari potest *aut* mere historice, quatenus mediis mere humanis transmittitur et fidem non meretur nisi ex rationibus criticis et humanis, *aut* formalis et authentica, quando ut organum divinitus institutum et divina auctoritate fulcitum consideratur. Nos hic traditionem sumimus altero sensu et ita dicimus: Traditio formalis et authentica ut testis prior est quam cognitio condigna de Scriptura, quatenus haec est fons divinae revelationis.

Demonstratio. — Ad cognitionem de Scriptura pertinet scientia de genuinitate, integritate, divina inspiratione hujus libri. *Atqui* ad hanc scientiam plene aquirendam necessario praerequiritur traditio divina apte cognita. *Ergo* haec traditio in ordine cognitionis Scripturae praecedit.

1. Et ante omnia certum est, ipsam Scripturam cognitionem de se ipsa authenticam et minime dubiam praebere non posse. *Etenim* criteria interna, quae liber de se ipso exhibet, vel quoad authenticam historicam satis inefficacia sunt, *a fortiori* quoad divinam auctoritatem, quae libris sacris competit ex divina inspiratione.¹⁾ *Ergo* ad hanc cognitionem de Scriptura aquirendam opus est criterio externo, via distincta ab ipsa Scriptura.

Porro ejusmodi via externa non est nisi *aut* immediata Dei revelatio *aut* traditio; *non prior*, quae est contra omnem experientiam. *Ergo* traditio ad istam cognitio-

¹⁾ Cf. de hac re *harum institut. t. III de inspiratione*² p. 214 sqq.

nem de Scriptura hauriendam necessaria est. — Haec *tandem* traditio nunc est *aut* mere historica *aut* divina sive authentica. *Atqui* iterum traditio mere historica ad cognitionem saltem adaequatam et condignam non sufficit. *Ergo* ad sufficientem de s. Scriptura cognitionem requiritur traditio divina.¹⁾

Restat, ut hanc ultimam minorem illustremus. Qua in re adverte, quod nunc agitur de quaestione, unde adaequale et ut oportet in ordine ad fidem supernaturalem fundandam agnoscenda sit propria ratio s. Scripturae, ex qua fons constituitur revelationis.

a) Genuinitas de plerisque quidem s. Scripturae libris ex ipsa quoque critico-historica seu humana traditione probari potest; in multis tamen libris jam sat graves difficultates experieris, si processeris ex normis criticis tantum et historicis, neque ad certam cognitionem facile perveneris, nisi recursus fit ad sacram traditionem. Cogita v. g. de apocalypsi, de ep. ad hebraeos, ne dicamus quidquam de libris deuterocanonicis veteris testamenti. *Ergo* quoad certam et adaequatam cognitionem ex parte genuinitatis traditio sacra prior dici debet prae Scriptura integre considerata. Accuratiores colligas ex introductione.

b) Idem tenendum est de integritate et de veracitate sacrorum librorum. — Et hac ex parte ante cognitionem de Scriptura praerequiritur traditio saltem historica et profana, licet ad cognitionem adaequatam hic quoque necessaria apparet traditio sacra. Cogita de pericopis et partibus critice dubiis.

c) Ceterum — id quod est caput et cardo totius rei — debemus scire et tenere divinitatem quoque seu inspirationem Scripturae qua sola demum Scriptura proprie et formaliter fons constituitur revelationis; haec autem omnino supponit traditionem sacram et authenticam. — Possumus *quidem* etiam hanc inspirationem, unde Scriptura verbum formaliter divinum constituitur, quoad nonnullos libros vel textus sacros admittere ex veracitate quorundam locorum ipsius Scripturae mere historice vel critice cognita: sic e. g. divinitate Christi ex veracitate evangeliorum histo-

¹⁾ Non quidem contendimus, quod Scriptura, ut est fons mere historicus, sub omni respectu vel in genere posterior sit quam traditio authentica et divina, cum ipsa sic fons sit, unde existentia traditionis authenticae communiter saltem cognoscatur. *Attamen* etiam sub hac ratione ad Scripturam integram perfecte cognoscendam, ad omnes et solos libros sacros agnoscendos traditione aliqua profana vel historica certe opus habemus. Omnino autem certum est, ante Scripturae authenticam et divinam auctoritatem perspiciendam traditionem sacram et divinam omnino praesupponi: de qua re nunc sola solliciti sumus.

rice semel cognita, ex eadem veracitate novimus divinitatem verborum, quae Christum ibi locutum esse legimus; sic ex 2 Pet 1, 21 ipsam inspirationem quorundam scriptorum valde tamen indeterminate intellegimus. Ast quoad omnia et singula divinitatem doctrinae et inspirationem cognoscere non possumus, nisi ex testimonio divino per sacrum magisterium ecclesiae nobis manifesto. Ergo iterum quoad totum complexum et debita securitate inspiratio Scripturae sola traditione sacra eaque authentica nobis innotescit, quae magisterio per Christum instituto continetur. Cf. Wilmers *Lehrbuch der Religion* I p. 157 sqq.

Breviter: Quamvis historica vel critica traditione et inquisitione scientifice demonstrari possint genuinitas, veracitas, integritas plurium librorum s. Scripturae, et licet sic etiam demonstrari possit ex parte eosdem continere doctrinam divinam: tamen haec omnia iisdem mediis ostendi nequeunt α) quoad omnes libros vel textus; β) pro omnibus, quibus ad fidem divinam eliciendam necessaria sunt, cum maxima pars hominum plane incapax sit vel ejusmodi demonstrationem aggrediendi vel ejus vim percipiendi; γ) ea securitate vel certitudine, quae obortis dubiis par sit controversiae authentice dirimendae. Haec omnia quam maxime valent de singulorum et omnium librorum inspiratione, in qua cardo rei vertitur, ut homo s. Scripturae et revelationi divinae ibi contentae ex mandato Christi firma fide, ut oportet, adhaereat. Ergo ad cognitionem de Scriptura praesupponitur novum medium, quod non est nisi sacra traditio.

2. *Ad solvendas difficultates* bene retineas integrum modum procedendi: historica nimirum et humana media (*traditio humana*) ad certos quosdam singulares libros cognoscendos, ad certas quasdam partes vel textus adprobandos sufficit ita, ut his saltem auctoritas scientifica attribuat; hoc supposito institutio magisterii ecclesiastici sive traditio divina et authentica probari potest, et probatur. Per idem *dein* medium traditionis authenticae divina auctoritas s. Scripturae in sua plena amplitudine, cum plena securitate etc. aperitur omnibus etiam simplicibus fidelibus.

Nota: Eodem argumento implicite saltem manifestum fit, traditionem authenticam priorem quoque esse in ordine cognitionis quam scientiam ipsius scripturae (cf. *supra* p. 715); nam ad hanc debito modo habendam, habeamus oportet jam rectam cognitionem de s. Scriptura. Ad hanc, ut vidimus, necessario requiritur traditio divina; ergo et ad illam. Hoc tamen etiam distinctim consideremus, agentes jam de Scripturae authentico interprete.

§ 2. De divina traditione s. Scripturae interprete.

Scriptura fons est divinae revelationis, obscurus tamen intellectu. Hoc alibi ex professo demonstratur;¹⁾ id ex ipsis rebus et misteriis patet, in quibus sacri ejus libri versantur, et experientia propria vel aliena manifestum est, et per ipsam Scripturam expressis verbis declaratur v. g. 2 *Pet* 3, 16: „In quibus (epistulis Pauli) sunt quaedam difficilia intellectu, quae indocti et instabiles depravant, sicut et caeteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem“. Simul intellexeris, obscuritatem s. Scripturae inveniri etiam in rebus quibus neglectis perditio fiat animarum; *ergo* non in rebus minoris tantum momenti, quemadmodum protestantes somniant.

Obscura igitur est Scriptura; ideoque authentico interprete omnino eget; et quoad hunc interpretem tenemus: Traditio authentica, quam nos habemus in magisterio vivo sive in successione apostolica, sub directione Spiritus Sancti infallibilis et authentica norma ss. Scripturas interpretandi est.

Demonstratio. — 1. Res pro catholicis extra dubium positum est per conc. tridentinum et vaticanum, ex quibus prius in *decr. sess. 4*: „ad coërcenda petulantia ingenia decernit, ut nemo suae prudentiae innixus in rebus fidei et morum ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium, s. Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit et tenet sancta mater ecclesia, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum patrum ipsam Scripturam sacram interpretari audeat“. — Idem decretum denuo vaticanum inculcat ejusque sensum ita declarat, „ut in rebus fidei et morum, ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium, is pro vero sensu s. Scripturae habendus sit, quem tenuit ac tenet s. mater ecclesia, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum

¹⁾ Cf. *harum instit. t. III de inspiratione s. Scripturae*³ p. 266 sqq.

sanctarum; atque ideo nemini licere contra hunc sensum aut etiam contra unanimem sensum patrum ipsam Scripturam s. interpretari“ (s. 3 c. 1).

2. Ceteroquin res ex dictis fere manifesta est. Certe s. Scriptura, ut nobis utilis sit, ut finem suum divinitus praestitutum omnino attingat, medio carere nequit, quo verus ejus sensus fidelibus manifestus fiat. *Atqui* ejusmodi medium ab ipsa Scriptura de se obscura expectari nequit, *neque* ab immediata Spiritus Sancti illuminatione et instructione singulis fidelibus exhibenda, ut supra audivimus, *multo minus* a demonstratione et inquisitione scientifica a singulis praestanda, quae pro plerisque impossibilis est, *neque* a magisterio privato mere doctrinali, quod in obscuritate Scripturae necessarium consensum numquam habebit. *Ergo* non restat, nisi ut attendamus ad magisterium, quod pro revelatione divina promulganda et conservanda a Christo Domino in universum et primario institutum et ejus auxilio et divina assistentia instructum est (*Mt* 28, 19 sq). Id est magisterium apostolicum in ecclesia semper vivens sive divina traditio.

3. „In ecclesiam, ita Irenaeus *III* 4, 1, apostoli quasi in depositarium dives, plenissime contulerunt omnia, quae sunt veritatis: uti omnis, quicumque velit, sumat ex ea potum vitae“; et sic „omnis sermo ei constabit, si et Scripturas diligenter legerit apud eos, qui in ecclesia sunt presbyteri, apud quos est apostolica doctrina, quemadmodum demonstravimus“ (*IV* 31). — Sed et Tertullianus *Scorpiace* c. 12: „Quis nunc, inquit, medullas Scripturarum magis nosset quam ipsa Christi schola? quos et sibi discipulos adoptavit omnia utique edocendos, et nobis magistros adornavit omnia utique docturos“. — Quibus consentit Origenes *comment. in Mt* n. 46 docens: „Quoties (haeretici) canonicas proferunt Scripturas, in quibus omnis christianus consentit et credit, videntur dicere: ecce in domibus est verbum veritatis (*Mt* 24, 26). Sed nos illis credere non debemus, nec exire a prima et ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem ecclesiae traditum est.“

Ita a vetustissimis patribus hoc munus interpretis ecclesiae magisterio sive traditioni semper vindicatum est; in quo et posteriores unanimes consentiunt: „Significat (Christus e navi docens), ait Hilarius *in Mt* 13, 1, eos qui extra ecclesiam positi sunt, nul-

am divini sermonis capere posse intelligentiam; navis enim ecclesiae typum praefert, intra quam verbum vitae positum et praedicatum hi, qui extra sunt et arenae modo steriles atque inutiles adjacent, intellegere non possunt⁴.

Aliis vehementius in contrariam doctrinam invehitur s. Hieronymus, qui in *ep. 53, 6 sq* haec profert: „Haec a me perstricta sunt breviter, . . . ut intellegeres te in Scripturis sanctis sine praevio et monstrante semitam non posse ingredi.¹⁾ Taceo de grammaticis, rhetoribus, philosophis, geometris, dialecticis, musicis, astronomis, astrologis, medicis . . .; ad minores artes veniam et quae non tam λόγῳ quam manu administrantur: agricolae, caementarii, fabri, metallorum lignorumve caesores, lanarii quoque et fulloes et ceteri, qui variam supellectilem et vilia opuscula fabricantur, absque doctore non possunt esse quod cupiunt. „Quod medicorum est — promittunt medici, tractant fabrilia fabri“ (*Horatius*). Sola Scripturarum ars est, quam sibi omnes passim vindicant: „scribimus indocti doctique poemata passim“ (*ib*). Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi praesumunt, lacerant, docent, antequam discant.“ — Quibus similia s. Augustinus profert v. g. *de moribus eccl. c. 1* et *de utilit. cred. c. 6 sq*, ubi scribit: „Nulla imbutus poetica disciplina Terentianum Maurum sine magistro attingere non auderes . . . tu in eos libros, qui, quoquo modo se habeant, sancti tamen divinarumque rerum pleni prope totius generis humani confessione diffamantur, sine duce irruis et de his sine praeceptore audes ferre sententiam; nec si tibi aliqua occurrunt, quae videantur absurda, tarditatem tuam et putrefactum tabe hujus mundi animum, qualis omnium stultorum est, accusas potius quam eos, qui fortasse a talibus intellegi nequeunt“. Cf. Franzelin *th. 18*.

Nota: Prorsus immerito excipiunt, per ejusmodi interpretationem ab auctoritate externa exhibendam studium exegeseos scientificae praepediri. Ipsa enim interpretatio authentica scientificis inquisitionibus multum adjuvatur; multi quoque textus et integri libri authentica interpretatione destituti sunt, in quibus scientia hermeneutica ex propriis suis principiis libere versari poterit. In iis vero, qui authentice declarati jam sunt, exegetae erit veritatem sensus ecclesiastici adhibitis mediis hermeneuticis, quantum fieri potest, scientificae vindicare et defendere. — Ceterum cum omnis scientiae finis est, ut veritatem inveniat, veritas per infallibile magisterium declarata facis instar

¹⁾ Hunc semitae ducem divinitus datum et externum magisterium esse, ex contextu patet; ad eunuchum enim illum, de quo *Act. 8*, immediate ante Hieronymus respexit, qui s. Scripturam intellegere non poterat nisi interprete Philippo diacono divinitus misso.

erit et tantum abest, ut Scripturae interpretationem scientificam impediatur, ut potius mirum in modum juvet atque promoveat. — Largiora videas in tractatu de Scriptura.

§ 3. De amplitudine traditionis prae s. Scriptura.

Ex iis quae hucusque exposuimus, jam perspexeris traditionem latius patere s. Scriptura.

Qua in re duo praenota: a) Nomine traditionis hic directe in considerationem venit traditio objectiva sive universa disciplina et doctrina revelata, quatenus praecise per perpetuam seriem testium authenticorum a prima sua promulgatione usque ad nos transmissa et integra servata est. — b) In ipsa comparatione, quam modo inter traditionem et Scripturam instituimus, non loquimur per se de Scriptura universim seu quoad omnia, quae sive per se sive per accidens continet (*historica aliave hujusmodi*), sed tantum loquimur de Scriptura, ut est fons revelationis seu quoad ea, quae ibidem continentur directe et propter se revelata.

Demonstratio. — 1. Videtur res fere peracta. *Etenim* tota Scriptura quoad doctrinas per se revelatas, quas continet, et quoad cognitionem de ipsa ab initio magisterio sacro sive traditioni tradita est et ab ipso semper fidelibus tradenda erat. *Atqui* praeter ea, quae in Scripturis continentur, existunt fidei doctrinae, quae a sola traditione transmittuntur i. e. traditiones constitutivae. *Ergo* traditio Scripturae doctrinam superat amplitudine.

Existunt etiam traditiones constitutivae; *etenim*

a) hoc ipsi apostoli inculcare videntur, qui in epistulis suis generali modo fidelibus commendant doctrinam viva voce propositam, et iisdem epistulis non promittunt nisi additamenta quaedam ad praedicationem oretenus factam, sive quod speciale caput doctrinae recolant, sive quod de ipsis, quae in epistulis magis compendiose tradiderint, ad oralem institutionem, quae praecesserat, remittunt; cf. v. g. 1 Cor 11, 1 sqq; 1 Cor 15, 1 sqq; Phil 3, 17 sqq; Col 2, 6 sqq; 1 Thess 4, 1 sqq; 2 Thess 3, 6 sqq; — 1 Cor 14, 33; Phil 4, 8 sq; 2 Tim 1, 13 sq; 2 Tim 2, 8.

Eundem modum etiam servant, cum jam plerique libri Scripturae scripti erant, remittentes fideles etiam ad successores suos summa cum instantia atque sollicitudine. Unde patet, ex persuasione apostolorum numquam traditiones mere orales omnes in sacris libris demum consignatum iri. Cf. 2 Tim 1, 13; 2, 2; 1 Jo 2, 24; 2 Jo 12; 3 Jo 14.

b) Idem ex ipsa traditione constat, qua certiores reddimur, nonnulla sacrae doctrinae capita per solam traditionem oralem ad nos pervenisse. Ita v. g. Origenes: „Ecclesia, inquit, ab apostolis traditionem accepit etiam parvulis baptismum dare“ (*in ep. ad Rom 5, 9*). Et Chrysostomus et Epiphanius praxin orandi pro defunctis ex eadem traditione repetunt: „Necessario, ait hic, illud facere ecclesiam dico, quae traditum sibi ritum illum a maioribus acceperit“ (*haer. 65, 8*). — Plura vero capita simul commemorat Tertullianus *de corona 3*: „Oblationes pro defunctis, pro natalitiis (marlyrum) annua die facimus, die dominico jejunium nefas ducimus vel de geniculis adorare. Eadem immunitate a die paschae in pentecosten usque gaudemus. Calicis aut panis etiam nostri (eucharistici) aliquid decuti in terram anxie patimur. Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum et exitum, ad calciatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quaecunque conversatio nos exercet, frontem crucis signaculo terimus. Harum et aliarum ejusmodi disciplinarum si legem expostulas Scripturarum, nullam invenies; traditio tibi praetendetur auctrix, consuetudo confirmatrix et fides observatrix.“ — Similiter s. Augustinus loquitur de valore baptismi ab haereticis collati *de bapt. V 23* dicens: „Apostoli autem nihil quidem exinde praeceperunt [in Scripturis], sed consuetudo illa, quae opponebatur Cypriano, ab eorum traditione exordium sumpsisse credenda est, sicut sunt multa, quae universa tenet ecclesia et ob hoc ab apostolis praecepta bene creduntur, quamquam scripta non reperiantur.“ — Sic cultum imaginum ex traditione repetit Jo. Damascenus *de fide orth. IV 16*.

In genere vero rem exhibet s. Epiphanius *haer. 61, 6* dicens: „Traditione quoque opus est; neque enim ex Scripturis peti possunt omnia. Idcirco alia scripto, traditione alia sanctissimi apostoli reliquerunt; quod ipsum ita Paulus affirmat *1 Cor 11, 2*: quemadmodum tradidi vobis; item alio loco (*ib. 14, 33*): ita doceo et ita tradidi in ecclesiis; item (*ib. 15, 2*): si meministis, nisi frustra credidistis. Jam vero illud ab apostolis sancta Dei ecclesia traditum accepit: post decretam virginitatem ad nuptias sese conferre scelere implicatum videri“. — Similiter Basilius *de Spir. S. n. 66*: „Ex asservatis in ecclesia dogmatibus et praedicationibus alia quidem habemus e doctrina scripto prodita, alia vero nobis in mysterio tradita recepimus ex traditione apostolorum, quorum utraque eandem vim habent ad pietatem, nec iis quisquam contradicet, nullus certe qui vel tenui experientia noverit, quae sint ecclesiae instituta.“

Merito igitur verbis Chrysostomi concludamus: „Hinc est perspicuum, quod non omnia tradiderunt (apostoli) per epistulam,

sed multa etiam sine scriptis; et ea quoque sunt fide digna* (*in 2 Thess hom 5. 2*). — Cui conclusioni et ipsa concilia oecumenica concordant, quae in declarationibus vel definitionibus suis necessarium non existimaverint, ut res definienda divinis praecise litteris contineatur; ita v. g. conc. oecum. VII cultum imaginum ex traditione repetit (*act. 7*).

c) Ipsi protestantes necessitate coacti et vel inviti nobis consentire debent — certe in usu quotidiano et modo procedendi. *Etenim* et ipsi plura eaque majoris quoque momenti servant et credunt, quae ex divinis litteris vel non vel non sufficienter ostendere possint. Sic parvulos suos baptizant (quamvis actu non credant), haereticorum baptisma et ipsi validum retinent, illicitam declarant baptismi iterationem, loco sabbati et ipsi diem dominicam sanctificant, et ipsi sanguinem contra *Act 15, 29* sine scrupulis comedunt etc.

Sed et theoretice rem confirmant, quam sine contradictione reicere non possint. Ipsi *nimirum* defendunt: α) libros omnes et solos, quos in suo canone retinent, esse divinos eosque solos divinam revelationem ab omnibus credendam continere; β) fideles omnes et singulos sufficientes sibi interpretes s. Scripturae esse; γ) articulos esse quosdam fundamentales, alios non fundamentales etc. — *Atqui* horum nihil in Scripturis legitur. *Ergo* et ipsi consentire debent, aliquid non scriptum esse retinendum et praeter Scripturam esse alium fontem, qui non est nisi oralis traditio.

2. Procedimus in argumentatione hucusque ex consideratione ea, quod magisterium vivum qua tale tandem totum depositum fidei et ipsam Scripturam fidelibus tradere debuit, ita ut sicut particularia quaedam capita doctrinae, ita et ipsa Scriptura materialiter saltem considerata ad traditionem pertineat.

Ista consideratio vero nonnullis auctoribus non placet. Exciipiunt: a) hoc modo traditionem ut fontem non accurate a Scriptura distingui; id quod sit contra communem modum loquendi, contra modum loquendi et ipsorum patrum et conciliorum. — b) *Praeterea* dicunt considerationem istam ambiguitate termini traditionis laborare. *Etenim* cum dicitur traditionem latius patere quam ipsam Scripturam, traditio sumitur in sensu stricto pro praedicatione mere orali, a Scriptura funditus distincta; cum *vero* dicitur traditionem complecti totum fidei depositum i. e. Scripturam et oralem praedicationem sive traditionem, traditio sensu latiore accipitur et Scriptura ut pars ad totum refertur. Cf. De San p. 99 et p. 127.

Quidquid est cum hac animadversione¹⁾ — a) certum est traditionem ex parte eorum, quae directa revelatione ad omnes fideles diriguntur, Scripturam superare. *Nimirum* ex ipsa institutione Christi revelatio integra pro omnibus divinitus facta per magisterium authenticum et infallibile viva vocis praedicatione tradenda est idque ex ejusdem Domini mandato usque ad consummationem mundi: „euntes docete omnes gentes . . . docentes eos servare *omnia quaecunque mandavi vobis; et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi*“. — Sint igitur postea praecipua capita ab apostolis divinis litteris conscripta, haec eo ipso magisterio vivo vel traditioni orali non subtrahuntur et hoc revelationis depositum ad finem usque mundi etiam in posterum viva vocis praedicatione conservandum et propagandum erit. Cum igitur traditio omnia, quae ad revelationem christianam spectant, necessario tanquam proprium objectum contineat, Scriptura vero ut sub n. 1 jam audivimus nonnulla fidei capita non contineat, traditio saltem ex parte eorum, quae propter se revelata sunt, Scripturam excedit.

b) Existunt igitur et traditiones inhaesivae; id quod et ss. patres confirmant, maxime inde quod unam eandemque doctrinam fidei et ex traditione et distinctim etiam ex Scripturis ostendunt. „Traditione igitur, quae est ab apostolis, ait Irenaeus III 5, sic se habente in ecclesia, revertamur ad eam, quae est ex Scripturis ostensionem“. — Similiter etiam Tertullianus significat regulam fidei tum in Scriptura contineri tum etiam traditione manifestari, hisce verbis: „Quid autem praedicaverint apostoli i. e. quid illis Christus revelaverit, et hinc praescribam non aliter probari debere nisi per easdem ecclesias, quas ipsi apostoli condiderunt, ipsi eis praedicando tam viva quod ajunt voce, quam per epistulas postea. Si haec ita sunt, constat proinde omnem doctrinam, quae cum illis ecclesiis apostolicis, matricibus et originalibus fidei conspiret, veritati deputandam, sine dubio tenentem, quod ecclesiae ab apostolis, apostoli a Christo, Christus a Deo accepit; reliquam vero omnem doctrinam de mendacio praejudican-

¹⁾ De ratione, qua card. Franzelin ex contraria parte se defendit, et de replicatione ad eam cf. Müller *de verbo Dei revelato* p. 78.

dam, quae sapit contra veritatem ecclesiarum et apostolorum et Christi et Dei . . . Si haec ita se habent, ut veritas nobis adjudicetur, quicumque in ea regula incedimus, quam ecclesia ab apostolis, apostoli a Christo, Christus a Deo tradidit, constat ratio propositi nostri definientis, non esse admittendos haereticos ad ineundam de Scripturis provocationem, quos sine Scripturis probamus ad Scripturas non pertinere“ (*de praescr. c. 21; 37*).

3. Si vero traditionem strictius intellexeris, in quantum prorsus contradistinguitur ad Scripturam, ut volunt nonnulli auctores, et materiam utrimque traditam ex integro attenderis: concedendum erit, et ipsam Scripturam ex parte traditionem amplitudine excedere. *Etenim* si s. Scripturam semel non integram sub manu ductione traditionis oralis posueris, ecce ea quae in Scriptura leguntur in duplici specie inveniuntur: alia sunt propter se revelata, alia revelata propter aliud. „Quaedam, ait s. Thomas, proponuntur in s. Scriptura ut credenda, non quasi principaliter intenta, sed ad praedictorum (principaliter credendorum) manifestationem: sicut quod Abraham habuit duos filios, quod ad tactum ossium Elisaei suscitatus est mortuus et alia huiusmodi, quae narrantur in Scriptura in ordine ad manifestationem divinae majestatis vel incarnationis Christi“ (*S. th. 2. 2 q. 1 a. 6 ad 1*). — Atqui haec, quae alterius ordinis revelata in Scripturis inveniuntur, neque ipsa traditione prorsus separata a Scriptura omnia conservata sunt, neque ut facile intellegitur, omnia poterant conservari, cum valde multa sint.

Nota: Ex omnibus, quae hucusque didicimus, iterum patet traditionem sacram prae ss. Scripturis esse revelationis fontem plane **primarium**, **fundamentalem**, **magis necessarium**. Cum *insuper* hic fons ex voluntate Christi et ex sensu ecclesiae **necessario** adeundus sit ad ea discenda, quae sunt divinae revelationis, patet simul traditionem esse etiam fidei regulam eodem modo **primario** adhibendam eamque tamen sub formali ratione traditionis remotam, cum proxima regula non sit nisi magisterium ecclesiae praecise consideratum.

Articulus III.

Exceptionibus satisfi.

Res et doctrina nostra hucusque explicata vehementer commendatur etiam ex futilitate argumentorum, quae adversarii contra eandem proferunt. Omnis autem eorum argumentatio ad hanc generaliore formam reduci potest:

S. Scriptura, *ajunt*, perfectissime, abunde etc. omnia continet, quae requiruntur ad fidem et vitam aeternam. *Ergo* traditionis nulla erit necessitas. — Nos pariter in genere *respondebimus*: Data non concessa ista Scripturarum plenitudine, nondum exinde excluditur traditionis necessitas, cum s. Scriptura, ex sese obscura, saltem interpretatione et introductione egeat. *Praeterea* ipsam plenitudinem Scripturae concedi non posse, expressius ostendimus iis, quae modo disputavimus de traditionibus constitutivis.

Ad hanc vero plenitudinem nunc ostendendam adversarii jam in particulari corradunt sive verba Scripturae, sive textus ss. patrum; de singulis in specie videamus.

I. *Ex fontibus positivis*. — 1. *Jo 20, 30 sq*: „Multa quidem et alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum, quae non scripta sunt in libro hoc; haec autem scripta sunt, ut credatis quia Jesus est Christus, Filius Dei, et ut credentes vitam habeatis in nomine ejus“. Ergo ad vitam sufficiunt, quae scripsit — Joannes! ecquid faciemus deinde cum Matthaeo, Luca . . .? — Adducunt et *2 Tim 3, 16 sq*: „Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum . . . ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus“; *ergo* iterum Scriptura ex sese sufficit ad vitam vel perfecte instituendam!

Resp.: Ex textibus evincitur, Scripturam sufficere suppositis supponendis (quod nimirum recte intellegatur) affirmative vel et relative ad finem peculiarem, propter quem determinatus liber scriptus est, v. g. ad hoc ut quis credere valeat, quod Jesus est Christus Filius Dei (*Jo 20, 31*) cc. evincitur, Scripturam sufficere etiam absolute et exclusive i. e. ut excludat aliud medium *neg.* — Profecto affirmatio sive utilitatis sive necessitatis alicujus medii non est exclusio alterius medii; et cum s. Paulus dicit, omnem Scripturam utilem esse ad docendum, ut homo perfectus sit, hoc non est idem ac dicere, solam Scripturam sufficere vel utilem esse.

Ast etiam exclusive ss. Scripturae vetant quidquam iis addendum esse, quae scripta sint; ita *Dt 4, 2*: „Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo; custodite mandata Domini Dei vestri quae ego praecipio vobis“; vel *Apoc 22, 18 sq*: „Contestor enim omni audienti verba prophetiae libri hujus: si quis apposuerit ad haec, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto; et si quis diminuerit de verbis libri prophetiae hujus, auferet Deus partem ejus de libro vitae“.

Resp.: Nihil addendum est ad istos in individuo libros, in quibus ejusmodi dicta leguntur, sicut nec ad alios ita, ut libri sacri inde mutantur vel corrumpantur *cc.* nihil addatur doctrinae in genere *ng.* vel *subd.*: nihil addatur erroneum vel humanitus inventum, quo verbum Dei adulteretur *cc.* nihil addatur, quod eadem Dei auctoritate manifestum est *ng.* — Si ultra hos limites exceptionem urgebis, omnes jam libros sacros post Deuteronomium conscriptos eodem jure rejicies.

Sed nonne etiam ultiores divinae revelationes ultra Scripturam excluduntur, dicente apostolo *Gal 1, 8 sq.*: „Licet nos aut angelus de coelo evangelizet vobis, praeterquam quod evangelizavimus vobis: anathema sit . . . Si quis vobis evangelizaverit praeter id quod accepistis: anathema sit“. — Haec ex ipsis verbis ejusdem apostoli *distingues*: . . . praeter id quod accepistis „sive per sermonem sive per epistulam“, *aliis*: praeter universum Dei verbum revelatum *cc.* . . . praeter verbum Dei in Scriptura sola contentum *ng.*

2. Traditiones etiam aperte damnantur; ita *1 Pet 1, 18*: „Scientes quod non corruptilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternae traditionis“. Vana his traditio vocatur, id quod confirmari potest ex iis, quae leguntur *Is 29, 13*; *Mt 15, 3*; *Gal 1, 14*. — Attamen et hic reprobantur traditiones humanae, supersticiosae, impiae vel judaeicae per legem Christi jam inutiles et vanae factae *cc.* traditiones divina auctoritate propositae et per authenticum magisterium emissae *ng.*

3. De iis, quibus ss. patres perfectionem et sufficientiam Scripturae praedicaverint, relegas *p. 700 sq.* — Mireris fors id unum, quod ss. patres in suis argumentationibus, maxime adversus haereticos semper provocant ad ss. Scripturas? Videntur sic practice saltem Scripturam solam tanquam fontem agnovisse, unde fidei dogmata sint probanda.

Resp.: Quod dicitur in exceptione, quod patres semper ad Scripturam provocaverint, ita simpliciter concedendum non erit; nam et ad s. traditionem adversarios remittunt, vel haereticos; cf. quae supra ex Irenaeo vel Tertulliano allegavimus. — Quodsi frequentius patres ex ss. libris argumenta sua depromunt, id ex quadam accommodatione faciunt, ut facilius haereticos refellant et lucrentur, qui sola Scriptura nitebantur. — *Ceteroquin* distinguas demonstrationem scientificam, qua patres et theologi in operibus suis saepe utuntur ad res fidei magis illustrandas, et demonstrationem authenticam, quae sit peremptoria, omnibus accommodata, cui omnes se submittere debeant. Haec altera numquam in sola Scriptura independentem a vivo et

authentico successionis apostolicae magisterio inveniebatur. Cf. Franzelin *th.* 19; Scheeben *Handbuch der k. Dogmatik I* § 21.

II. Aliae exceptiones desumuntur ex *ratione interna sive dignitate Scripturae*. — 1. Ecce s. Scriptura in praesenti providentiae ordine fons revelationis necessarius est. *Atqui* in nostra doctrina, ex qua traditio jam omnia, quae sunt revelationis divinae, continet, s. Scriptura redundat et plane superflua apparet.

Resp.: Ng. minorem; quamvis enim ex sensu catholico traditioni primae partes assignandae sint, s. Scriptura nullatenus redundare dici potest. Addita *nimirum* est per divinam providentiam sacro magisterio ad totum depositum fidei securius conservandum tanquam necessarium adjumentum; cum enim amplitudo veritatum revelatarum sat copiosa sit, sola orali traditione et memoria hominum difficilius traderetur. *A fortiori* hoc retinetur, cum ad depositum fidei aliquatenus etiam veritates per accidens revelatae accenseantur, quae in sola Scriptura enarrantur ad dogmata fidei jucundius, accuratius, profundius intellegenda. *Imo* et ipsa dogmata fidei ibi quoad magnam partem vividius et profundius exponuntur, et ita magisterio authentico ad perfectiorem intellegentiam et enarrationem certe non inutilem, inservire possunt. Quare multiplex utilitas traditioni ex ss. Scripturis enascitur.

2. *Ast* nonne saltem dignitas s. Scripturae, qua est verbum divinum, per dogma catholicum laeditur? Ecce secundum hoc dogma jus divinas Scripturas authentice interpretandi magisterio humano committitur; *atqui* hoc est idem ac absolutam verbi divini auctoritatem humanae auctoritati submittere.

Resp.: Cum hac de re accuratius sermo recurat in tractatu de s. Scriptura, brevius hic respondeamus, *distinguentes*: ex doctrina catholica submittitur magisterio ecclesiae ipsa Scriptura *ng.* modus quo homines fideles intellegant eandem Scripturam *subd.*: submittitur hic intellectus fidelium magisterio et auctoritati mere humanae *ng.* auctoritati quae ex assistentia divina ei adnexa similiter divina merito dicitur *cc.*

3. Quodsi et ipsa documenta traditionis obscuritate laborant ideoque interprete egent, ejusmodi interpretes in organo traditionis sive magisterio ecclesiae semper praesens erit, quod, quae emiserit, facile etiam vivo vocis oraculo ulterius illustrabit et declarabit.

Caput III.

De criteriis divinae traditionis.

Vix necessarium erit, peculiariter agere de organo traditionis sacrae; ex ipsis argumentis, quae pro existentia traditionis protulimus, apparet, organum omnino non distinguui ab ipso magisterio apostolico a Christo instituto. Hoc autem magisterium apostolicum in corpore episcoporum legitima successione perseverat. Quare jam corpus episcoporum cum romano pontifice capite conjunctum organum traditionis vere constitutivum esse intellegitur. — Authenticum *porro* hoc organum maxime erit, in quantum divinam infallibilitatis promissionem adnexam sibi habet; et sic romanus pontifex, cui soli pro se etiam praerogativa infallibilitatis facta est, organum principale et constituens traditionis est. Sed et reliqui episcopi, cum in unum corpus inter se et cum romano pontifice conveniunt, ejusmodi organum constituunt, sive in concilium congregantur sive dispersi per orbem consentiunt. Unde fere patet, ubi et principale traditionis criterium inveniatur.

Articulus I.

De criterio traditionis divinae primario.

I. Primarium criterium non invenitur nisi in documentis, quibus romanus pontifex aliquam doctrinam fidei definit, vel episcopi universi suum consensum in tali doctrina manifestant.

1. Est autem, ut facile intellegitur, criterium traditionis certa regula vel norma, qua genuina traditio divina dignoscatur et a falsa secernatur. Tale criterium certissime et necessario et per se solum ibi invenitur, ubi necessario et infallibiliter doctrina revelationis per magisterium authenticum tradita habetur.

Atqui ejusmodi doctrina primo loco et per se solum peremptoria manifestatione doctrinali *sive* pontificis romani *sive* collegii episcoporum, vel in concilium congregati vel et per orbem dispersi, agnoscitur. *Ergo* et in his manifestationibus solis primarium traditionis criterium habebitur.

Ad min: a) Licet enim per se possibilis sit etiam investigatio scientifica in ea quae sunt vere tradita, tamen vix unquam ea certitudine in hac inquisitione proceditur, ut res pro fide definiatur. *Insuper* solum magisterium ecclesiae ad hoc divinitus ordinatum est, ut pro fidelibus determinet et definiat, quae revelationis divinae sint, et ideo authentice ex fontibus desumat, quae ibi revelata continentur. Unde jam Irenaeus: „Non oportet, inquit, quaerere apud alios veritatem quam facile est ab ecclesia sumere, cum apostoli quasi in depositarium dives plenissime in eam contulerint omnia, quae sint veritatis. . . . Propter quod oportet ea, quae sunt ecclesiae, cum summa diligentia diligere et apprehendere veritatis traditionem“ (*adv. h. III 4, 1*).

b) Ad rem accuratius pernoscentiam, diligentius recolligere debemus conditiones, sub quibus illis manifestationibus infallibilitas et ideo etiam ratio criterii competat. *Nimirum*

a) ejusmodi authentica manifestatio doctrinae versari debet circa res fidei et morum. De revelatione *enim* agitur divina tradenda; haec autem in solis rebus versatur, quae sunt circa fidem et mores; sic alia manifestatio doctrinalis aperte extra objectum proprium versaretur. Cf. quae supra de objecto infallibilitatis tractavimus p. 409 sqq.

β) Doctrina etiam emissa debet esse iis conditionibus, sub quibus definitio peremptoria adesse cognoscatur: ex cathedra, cum agitur de summo pontifice; cum voluntate fideles obligandi quoad coetum episcoporum.

γ) Cum agitur de consensu episcoporum, hic universalis debet esse, universalitate non mathematice, moraliter tamen computanda.

2. Habet autem consensus episcoporum, quacunque demum aetate exstat vel observatur, eandem plane auctoritatem infallibilem; neque *enim* Christus praerogativam infallibilitatis magisterio authentico ecclesiae pro determinata quadam temporis differentia contulit, sed in perpetuum usque ad consummationem saeculi. Hinc ad demonstrationem alicujus dogmatis per se nullatenus necessarium est, ut consensum episcoporum omnium aeta-

tum christianarum exquiramus vel ad consensum episcoporum antiquorum recurramus, sed ad scopum hunc attingendum plane sufficit consensus debitus cujusvis aetatis, et ideo etiam aetatis solius praesentis.

Imo consensus episcoporum praesentis aetatis non una ratione praestat. „*Etenim primo* consensus episcoporum aetatum praeteritarum ad instar verbi demortui est, quod solum ex monumentis et documentis vita carentibus innotescit; praesentes vero episcopi organum vel subjectum vivum magisterii autentici constituunt, quod multo magis immediate et directe verbum Dei revelatum nobis dispensat. Hoc idem vivum magisterium *insuper* de sensu verbi Dei scripti et traditi clarius et sine ambiguitate judicare valet“; id quod maxime valet in iis, in quibus doctrina christiana praesens prae antiquiore jam largius evoluta et explicata apparet. „*Denique* hoc vivum magisterium ad servandam fidem simpliciter necessarium est, ut ex superiore tractatione constat; scriptura vero et traditionis monumenta antiqua quamvis subsidia ad revelationem conservandam moraliter necessaria sint, eandem tamen necessitatem ac magisterium authenticum vivum non habent“ (Müller *l. c. p. 99 sq.*).

Relinquemus igitur sensum christianae antiquitatis? Nullo modo; *etenim* theologorum est, harmoniam et conspirationem inter doctrinam ecclesiae praesentis temporis et praedicationem majorum nostrorum in fide a tempore usque apostolorum ascendendo, quantum fieri potest, ostendere. *Secundo* ipsum magisterium nunc vivum praedicationem antiquam tanquam normam fidei et praedicationis suae respicit et considerat. Haec *denique* demonstratio per recursum ad fidem antiquam, quamvis non pro filiis ecclesiae, tamen respectu adversariorum non raro necessaria erit, ut hi plenius et in proprio campo refellantur; ipsi enim communiter ecclesiam catholicam corruptionis incusant doctrinae revelatae.

II. *De monumentis ecclesiasticis.* — 1. Magisterium authenticum munus suum non solum per oralem praedicationem exercet, sed idem praestare poterit etiam aliis modis, quibus communicatio inter homines fieri potest sive per scripturam sive per certos usus vel praxes, sive per alia hujusmodi. Inter haec etiam inveniuntur, quae effectum stabilem et permanentem relinquunt et monumenta ecclesiastica vocantur.

Intelleguntur autem monumenta historica *in genere* opera quaecunque ex transacta aetate relictæ, quibus opi-

niones, doctrinae, mores, instituta, actiones sive hominum singulorum sive integrarum societatum praeteritarum nobis manifestantur; monumenta *igitur* ecclesiastica ea opera ex transactis aetatibus relictata sunt, quibus de fide et moribus et disciplina tunc vigentibus edocemur.

Ejusmodi monumenta sat multa habentur, et sunt aut scripta aut non scripta. — Inter scripta connumerantur symbola et professiones fidei, acta et definitiones conciliorum necnon romanorum pontificum, libri liturgici (*sacramentarii et poenitentiales*), acta martyrum et sanctorum, scripta ss. patrum, documenta ad historiam ecclesiasticam pertinentia, imo per accidens scripta quoque haereticorum etc.

Inter monumenta non scripta recensentur opera artis christianae, quae usui sacro vel etiam profano christianorum olim inserviebant, ipse cultus, qui est practica et realis expressio fidei internae.

Inter haec utique monumenta scripta praecisione et claritate eminent; attamen neque monumenta illa non scripta ideo neglegenda sunt, de quibus subinde usurpari potest illud Lucae verbum „lapides clamabunt“; iisdem ea, quae spectant ad vitam practicam, ad mores antiquorum christianorum, aliquando accommodatius et clarius oculis nostris praesentia sistuntur.

2. Monumenta ecclesiastica de ratione criterii traditionis eo gradu participant, quo organum, cujus sunt: dummodo genuina sint nec de sensu eorum ullum dubium subesse possit. Si igitur sunt ipsius pontificis vel conciliorum oecumenicorum, immediate tanquam criteria verae traditionis inservire possunt. Si sunt aliorum, per se tale criterium non exhibent, sed tunc tantum, quando ad priorem rationem aliquo modo reduci possunt; id quod tunc obtinet, cum in exhibenda aliqua veritate tanquam revelata conspirant. Exemplata mox videbimus, cum de scriptis theologorum vel patrum agemus in concreto.

a) Manifestum est, quod ejusmodi documenta vel monumenta ipsi magisterio vivo authentico subsidium utilissimum praebent ad traditionem integre conservandam; imo hoc subsidium, quamvis non absolute, tamen moraliter necessarium dici potest. — *Etenim* quamvis eae veritates revelatae, quae in Scripturis non contentae per solam traditionem conservandae sunt, non tam multae per se sint, traditionis tamen ope insuper transmittendae sunt
a) interpretationes eorum, quae in s. Scriptura magis indeter-

minate et obscure continentur; traditionis ope transmittendae sunt β) ea quoque, quae sive in Scripturis sive in traditione implicitae contenta, opera magisterii authentici decursu temporum explicita dogmata jam evaserunt. *Atqui* haec omnia magnam doctrinarum copiam jam constituunt, majorem quam ut sola memoria singulorum quorundam hominum retineatur et actu comprehendatur et ita a generatione ad generationem accurate transmittatur; praesertim cum inter illas veritates inveniantur etiam sublimes et valde difficiles, quae accuratis et definitis terminis exprimendae et declarandae sint, ne falso intellegantur.

Neque haec necessitas moralis excluditur ratione assistentiae divinae, quae semper praesto sit infallibili magisterio; *etenim* ut supra exposuimus, haec assistentia ut omnis divina providentia supernaturalis media naturalia non excludit, sed, ut est assistentia, eorundem usum etiam supponit. — Id quod ex ipsa historia confirmari potest, qua teste ecclesia in controversiis cum haereticis ad documenta ista semper recurrit. Imo et illud animadverti potest, quod in pluribus ejusmodi controversiis dogma catholicum sine consignatione tali ecclesiastica efficaciter vix defendi potuisse videtur.

Neque tamen horum monumentorum necessitas absoluta dici poterit. Absolute *enim* loquendo divina assistentia adjuncto maxime jam subsidio s. Scripturae, magisterium ecclesiae vivum certissime per se ita confortare potest, ut ipsum vi solius praedicationis oralis thesaurum revelationis integrum et illibatum conservare valeat.

b) Et illud immediate evidens est, quod si quae in monumentis ecclesiasticis inveniuntur minus clara et obscura, haec iterum ad magisterium authenticum semper vivum et praesens referantur oportet tanquam ad authenticum interpretem. Ad hoc *enim* magisterium essentialiter et principaliter pertinet, ut depositum revelationis non solum integrum custodiat, sed etiam explicet et intellectui fidelium exponat. *Ergo* sicut s. Scriptura ipsa, ita etiam haec monumenta ecclesiastica, in quantum referuntur ad divinam doctrinam, ecclesiae magisterio omnino subsunt, cujus erit eorundem sensum vel conspirationem, si quae dubia exurgunt, authentice et definitive declarare.

Neque inde docti theologi impediuntur, quominus etiam non interveniente vel adhuc silente magisterio ecclesiae, multa sacrae doctrinae capita plena cum certitudine ex iisdem monumentis eruant; neque enim omnia ista monumenta ambiguitate vel obscuritate laborant, sed lumine proprio splendent.

Patet *autem*, magisterium vivum et inter nos praesens necessitate et dignitate omnino ista monumenta ecclesiastica superare. Cujus rei ultima ratio demum inde desumitur, quod ex ipsa divina institutione hoc magisterium vivum tanquam principale et essentialia sacrae traditionis organum institutum est, cui omnia reliqua subordinentur.

Articulus II.

De criteriis traditionis divinae secundariis.

Loquimur nunc de criteriis secundariis, iis nimirum, quae non ratione sui et in se spectata, sed per suam cum criterio principali connexionem sive reductive certam sacrae doctrinae normam praebeant. Tria sunt ejusmodi criteria: patres, theologi, sensus catholicus.

§ 1. De patribus.

Tenemus: Unanimis patrum consensus in rebus fidei et morum certissimum divinae traditionis criterium exhibet.

I. *Praenotationes.* — 1. Notio patris ecclesiae. — Pater ille vocatur, qui alteri vitam communicat; pater igitur spiritualis — de talibus enim patribus nobis nunc est sermo — ille merito vocatur, qui vitam spiritualem doctrina fidei aliisque mediis salutis, maxime sacramentis communicat; sic patres vocantur simplices sacerdotes, praedicatores fidei, episcopi, summus pontifex, cujus et nomen ipsum est papa i. e. pater.

Quoniam vero fides, radix omnis salutis et vitae supernaturalis, maxime doctrina propagatur, etiam ii nomine patris praepriis digni existimantur, qui alios in doctrina fidei instruunt; ita s. Paulus de se *ad Cor* scribens: „Vos, inquit, ut filios meos carissimos moneo: nam si decem millia paedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres; nam in Christo Jesu per evangelium ego vos genui“ (*1 Cor 4, 14 sq*); cf. et *Gal 4, 19*. — Et vulgo quidem patres ecclesiae appellantur, quicumque scrip-

tores christiani doctrina et antiquitate erant conspicui, ut Clemens alex., Lactantius, Arnobius, Rufinus, imo et ejusmodi scriptores, qui in graves quoque inciderunt errores et ipsas haereses, ut Tatianus, Tertullianus, Origenes; attamen sensu proprio nomen hoc intelligentibus coarctanda est notio. Et sic proprie patres dicuntur ii soli scriptores, qui ab ecclesia ipsa approbati sanctitate vitae et doctrina conspicui in antiqua ecclesia floruerunt, eamque in infanti aetate foverunt et quodammodo educaverunt.

a) Requiritur igitur ecclesiae approbatio; quam approbationem ecclesiae competere, non poterit addubitari. Ecclesiae enim, in quam tanquam in depositarium dives apostoli contulerunt omnia quae sunt veritatis, cujus est de ipsis quoque s. Scripturis quae sint vera indicare, a fortiori erit jus declarandi, quinam sint testes idonei et magistri doctrinae a Christo et apostolis traditae. — Sufficit autem etiam tacita sive practica approbatio, quae fiat ipso usu, eo quod v. g. concilia vel romani pontifices iis tanquam testibus in rebus fidei utuntur, vel quod scripta eorum olim in sacris conventibus post s. Scripturam lecta sunt, vel si *magisterio non reclamante* a fidelibus communi et constanti usu ut patres celebrati sunt etc.

b) Tamen ipsa ecclesia in hoc suo iudicio non sine certa regula procedit, sed dotes quasdam semper requisivit, inter quas recensentur antiquitas, sanctitas, eximia doctrina.

Et antiquitas certe testibus fidei peculiarem tribuit auctoritatem, cum, quo quis propius apostolorum tempora attingit, eo facilius de vero sensu doctrinae eorum testari possit. Non tamen theologi consentiunt, quousque haec antiquitas ad notionem patris requisita se extendat; aetatem patrum *alii* usque ad Gregorium M., *alii* usque ad Joannem Damascenum, *alii* ad Bernardum usque extendunt. — Merito ad rationem patris etiam conditio sanctitatis seu honestatis vitae postulatur; ex ipsa enim sola ille ecclesiae necessarius amor ejusque disciplinae doctrinaeve studium exoritur, qui testem idoneum, sincerum et integrum constituat. Inde igitur maxime veracitas testium nostrorum extra dubium ponitur. — Scientia *denique*, ad munus testis pariter necessaria, manifesta fit per celebrem eorundem virorum et eximiam doctrinam. Qua in re nota, quod „unus alterve error materialis non impedit orthodoxiam, dummodo ille, de quo agitur, habuerit mentem catholicam et plurimis catholicam doctrinam recte expresserit“.¹⁾

¹⁾ Pesch I n. 572.

c) Ita notio patris hisce fere exhiberi potest: Patres ecclesiae proprio sensu illi scriptores ecclesiastici vocantur, qui propter antiquitatem, sanctitatem, doctrinam singularem, qua ecclesiam illustrabant, ab eadem ecclesia hoc titulo insigniti sunt. Il vero qui ex aliqua parte deficiunt, sive a nota orthodoxiae sive ratione sanctitatis, nomine potius generico scriptores ecclesiastici vocantur.

d) Cum notione patris intime cohaeret alia, quae est doctoris ecclesiae. — Doctores vero ii designantur, qui in ecclesia doctrina quadam plane singulari quam maxime excellunt et ideo ab ecclesia hoc peculiari titulo doctoris distincti sunt.

Ecclesiae declaratio iterum innititur doctrina eaque etiam excellentiore, sanctitate quoque vitae, non tamen jam antiquitate, quamvis et inter patres multi hoc titulo doctoris exornati sint. — Differt igitur notio doctoris a notione patris triplici ex ratione: ad rationem doctoris non requiritur antiquitas; requiritur autem ex altera parte major quaedam doctrinae excellentia et sollemnior quaedam et specialis sive expressa ecclesiae approbatio. Ejusmodi vero ecclesiae doctores jam recensentur: quattuor qui fere per excellentiam celebrantur doctores ex ecclesia occidentali: Ambrosius, Augustinus, Hieronymus, Gregorius M.; pariter quattuor ex ecclesia orientali: Athanasius, Basilius, Gregorius naz., Chrysostomus; *praeterea* Hilarius pict., uterque Cyrillus alex. et hier., Leo M., Petrus Chrysologus, Isidorus hisp., Petrus Damianus, Anselmus, Bernardus, Bonaventura, Thomas, Alphonsus Liguori, Franciscus Salesius, Joa. Damascenus, Beda, Petrus Canisius, Joannes a Cruce.

2. *Quoad statum quaestionis nota:* Patres in scriptis suis considerari possunt aut ut doctores privati (qui privatam suam sententiam, non communem fidem vel publicum ecclesiae sensum exponant) aut ut testes fidei catholicae (quando ipsa dogmata in communi et publica fide recepta ut talia pro aetate sua vigentia proponunt) aut etiam ut publici et universales ecclesiae doctores (quando haec dogmata ulterius evolventes non propriam sententiam privatam, sed ecclesiae sensum exponere intelleguntur). — Nos assertum nostrum non quidem tenemus de patribus ut sunt doctores privati, tamen id retinemus pro utroque altero casu. Neque enim in ecclesia ratio

doctoris a ratione testis separari potest; „iidem enim, qui sunt depositi custodes (testes), sunt etiam divinitus instituti doctores, hocque duplex munus licet forte distingui, non tamen potest separari“ (Franzelin *th.* 15 I 2).

Attamen patres traditionis infallibile criterium tunc tantum per se constituunt, quando ut testes vel doctores publicae fidei (in rebus igitur fidei et morum) unanimi consensu in eandem sententiam conspirant. Neque vero consensus mathematice, sed moraliter tantum universalis requiritur. — Num singuli patres rem ipsam etiam expressius tanquam eam proponere debeant, quae pertineat ad depositum fidei, dubito, licet frequentius affirmetur.¹⁾ Sufficit, ut de facto res ad depositum pertineat, quia sic jam inveniuntur testes in proprio campo.

3. Quoad rem a nobis statutam deficit Luther et multi alii cum ipso, qui flocci faciunt auctoritatem ss. patrum; quos suo modo sequuntur modernistae, quibus patres non sunt nisi novae experientiae religiosae auctores vel antiquae experientiae novi interpretores.²⁾ *Ex altera parte* per excessum peccavit Janse-
nius, qui tanti aestimaverit auctoritatem vel unius patris, s. Augustini, ut eam praeferret auctoritati vel ipsius magisterii vivi; cf. prop. 30 damn. ab Alexandro VIII. — Defendimus autem hac in re doctrinam omnino catholicam, de qua re praeter alia cf. *juramentum contra errores modernistarum* a Pio X praescriptum versus finem.

II. *Demonstratio.* — 1. Ut a minore ad majus ascendamus, consideremus *primum* patres in se *sive* litterarie *sive* theologicæ. Ita erant viri plerique ingenio insignes, sanctitate praestantes, studio sacrae doctrinae ex animo dediti, amore erga fidem integram et illibatam servandam prorsus flagrantes. *Atqui* sub his adjunctis consensui eorum unanimi error subesse nequit.

Aut enim agitur de veritatibus illis, quae tunc in expressa ecclesiae professione erant, quos patres ut simplices testes fidei tradebant; et ad has fideliter transmittendas sufficit vel mediocris scientia et simplex veracitas testium, quibus patres excellebant. — *Aut* agitur de doctrina revelata ulterius evolvenda et explicanda, id quod spectabat ad patres quatenus erant doctores ec-

¹⁾ Cf. Dieckmann *o. c.* II n. 875.

²⁾ Cf. Schultes *o. c.* p. 661.

clesiae; et etiam in his communis omnium patrum consensus ab errore omni plane immunis merito praedicatur. Ut enim erant ingenio, indole, regione, tempore diversi, necessario diverso modo defecissent, si a veritate una non erant determinati, neque in unum errorem unanimiter profitendum unquam conspirassent.

Idem confirmari potest ex respectu ad divinam providentiam. Erant *enim*, ut vidimus, patres nostri homines singularibus omnino et excellentibus dotibus praediti; a quo haec omnia habebant, nisi a solo Deo? Quo jam fine, nisi ut ecclesiam divinitus fundatam juvarent in recta doctrina sive invenienda sive retinenda? Unde patres ad eos pertinent, quos Christus ipse constituit et aptissime instruxit, ut per singulas aetates in doctrina fidei propaganda filios ipsi gignerent, ut his dotibus divinitus instructi sanctam ejus doctrinam incolumem custodirent sacrasque Scripturas aperirent. *Atqui* cum hac provida cura divina omnino pugnat, quod hi electi viri unanimiter errorem propagarent. *Ergo* unanimis patrum in rebus fidei consensus ab errore necessario immunis est.¹⁾

2. Accedit ratio ex relatione, quam patres ad magisterium authenticum inierunt. — Certe patres quidem qua tales ipsum magisterium authenticum non repraesentabant, neque collective considerati (nisi forte de summis pontificibus cogitaveris, qui inter illos inveniuntur); multi *enim* ex ipsis ne episcopi quidem erant, et qui erant episcopi, cum pauci singulis temporibus florerent, totum corpus episcoporum non poterant repraesentare, cui infallibilitas tanquam propria praerogativa inhaeret.

Merito *tamen* patres considerantur tanquam os, quo corpus ipsum episcoporum, non excluso romano pontifice, doctrinam revelatam communicabat, defendebat, explicabat; *etenim* semper non solum a simplicibus fidelibus, sed etiam ab ipsis pastori-

¹⁾ Hunc in sensum Leo XIII. *encycl. Aeterni Patris d. 4. Aug. 1879*: „Providissimus, inquit, Deus sicut ad ecclesiae defensionem martyres fortissimos, magnae animae prodigos contra tyrannorum saevitiam excitavit: ita philosophis falsi nominis aut haereticis viros sapientiae maximos objecit, qui veritatum revelatarum thesaurum etiam rationis humanae praesidio tuerentur.“

bus duces et magistri antesignani habebantur, quos tota ecclesia securitate indubia audire posset. Sub hoc *vero* respectu considerati patres necessario de ipsa infallibilitate participaverint oportet, quando unanimes aliquam doctrinam revelatam docuerint vel propugnauerint; necessario enim ipsius magisterii authentici approbationem et consensum sibi obnoxium habebant, et errantes totam ecclesiam, ex promissione Christi infallibilem, in suum errorem traxissent.

Si *porro* patres referas ad magisterium aetatum subsequentium, illud semper consonam eorum doctrinam tanquam veram fidei normam et regulam considerabat et adhibebat; ideoque eandem ab errore immunem merito tenemus, cum secus iterum eorum error ipsum magisterium authenticum et totam ecclesiam infecisset, contra expressam promissionem Christi.

3. Efficacissimum demum argumentum nobis praebet practica et theoretica persuasio ecclesiae.

a) Practice concilia non minus quam ipsi ecclesiae doctores dogmata fidei ex patrum consensu semper comprobabant; haeticorum vero errores ob ipsum eorum ab unanimi patrum conspiratione dissensum condemnabant. *Ergo* ex ipsa ecclesiae praxi consensus patrum norma et criterium divinae traditionis certum semper agnoscebatur.

Ita jam in conc. nicaeno I episcopi de termino „*consubstantialis*“ in Scriptura non occurrente, teste Athanasio, „non sibi met ipsis adinvenientes verba, sed habentes ea a patribus testimonia conscripserunt“ (*ep. ad Afr. n. 6*); ita et in conc. CP I macedoniani teste Socrate interrogati sunt, „utrum vellent necne stare iudicio patrum, qui floruerunt, antequam nascerentur illae haereses, de quibus agebatur“ (*H. E. ad a. 381*). — Conc. ephesinum *porro* et ipsum decrevit: „Divinitus placuit nihil aliud posteris credendum decernere, nisi quod sacra sibi consentiens ss. patrum tenuerit antiquitas“ (*act. 1*). Sed et conc. chalcedonense in suis definitionibus patribus utebatur „testibus ad nostrae fidei confirmationem“, eumque „qui patrum depravat intellegentiam, praevaricationis existere reum“ declarat (*Mansi VII 116. 464*). — Conc. demum lateranense sub Martino I (a. 649) *can. 17* statuit: „Si quis secundum ss. patres non confitetur proprie et secundum

veritatem omnia, quae tradita sunt et praedicata sanctae catholicae et apostolicae Dei ecclesiae, perindeque a ss. patribus et venerandis universalibus quinque conciliis usque ad unum apicem verbo et mente, condemnatus sit“. Similiter *denique*, ut alia omittamus, conc. VIII (CP IV) statuit: „Per aequam et regiam divinae justitiae viam inoffense incedere volentes veluti quasdam lampades semper lucentes et illuminantes gressus nostros, qui secundum Deum sunt, sanctorum patrum definitiones et sensus retinere debemus“ (*act. 1 cn. 1*; cf. et *act. 10 cn. 1*). — Ita vero omnia fere concilia usque ad conc. tridentinum, de quo cf. s. 5 ab initio (*D. n. 669*).

b) Neque alia est theoretica confessio ecclesiae ejusque pastorum, qua auctoritatem patrum suorum non solum ut utilem declarant, sed tanquam omnino et necessario sequendam depraedicant.

Ita v. g. s. Augustinus *adversus Julianum II 10, 37* de patribus ecclesiae agit: „Isti episcopi sunt, docti, graves, sancti, veritatis acerrimi defensores adversus garrulas vanitates, in quorum ratione, eruditione, libertate, quae tria bona judici tribuisti, non potes invenire quod spernas. Si episcopalis synodus ex toto orbe congregaretur, mirum si tales possent illic facile sedere. Quia nec isti uno tempore fuerunt, sed fideles et multis excellentiores paucos dispensatores suos Deus per diversas aetates temporum locorumque distantias, sicut ei placet atque expedire judicat, ipse dispensat. Hos itaque de aliis atque aliis temporibus atque regionibus ab oriente et occidente congregatos vides, non in locum, quo navigare cogantur homines, sed in librum, qui navigare possit ad homines. Quanto tibi essent isti iudices optabiliores, si teneres catholicam fidem, tanto tibi sunt terribiliores qui oppugnas catholicam fidem, quam in lacte suxerunt, quam in cibo sumpserunt, cujus lac et cibum parvis magnisque ministraverunt; quam contra inimicos, etiam vos tunc nondum natos, unde nunc revelamini, apertissime et fortissime defenderunt. Talibus post apostolos sancta ecclesia plantatoribus, rigatoribus, aedificatoribus, pastoribus, nutritoribus crevit. Ideo profanas voces vestrae novitatis expavit, et cauta ac sobria ex admonitione apostolica (*2 Cor 11, 3*) — ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, sic et mens ejus corrumperetur a castitate quae est in Christo — catholicae fidei virginitate insidias vestri dogmatis subrepentis exhorruit, et tanquam caput colubri calcavit, obtrivit, abiecit“. — Similiter et Vincentius *lir.*, postquam eundem fuisse usum totius antiquitatis christianae ostendit, demum concludit: „Necesse est profecto omnibus deinceps catholicis, qui sese ecclesiae matris legitimos filios probare student, ut sanctae ss. patrum fidei inhaereant, agglutinentur, immoriantur; profanas vero

profanorum novitates detestentur, horrescant, insectentur, persequantur" (*comm. c. 33*); cf. etiam *c. 28 sq.*

„Patrum vestigiis non insistere, ait Basilius *ep. 52, 1*, nec sua sententia vocem illorum potiore ducere, res est reprehensione digna, ut plena arrogantiae". „Omnes, ita assentit Cyrillus alex., quibus integrum cor est, illorum (ss. patrum) sententias sequi contendunt, quia et ipsi, evangelica et apostolica mentem cum implevissent et ex ss. Scripturis sermonem fidei recte et citra reprehensionem tractassent, mundi fuere luminaria, sermonem vitae continentes ut scriptum est" (*apol. in anath. 8*). Et Leontius byzant.: „Post apostolos, inquit, et prophetas Deus in ecclesia posuit doctores secundum providentiam Spiritus Sancti incomprehensam in opus ministerii ad aedificationem corporis Christi; quare qui patres non recipit, qui in ecclesia clari et celebres sunt, plane ordinationi et constitutioni Dei resistit" (*cont. Nestor I*).

„Sufficere [ergo] solus nunc ad confutandam haeresim deberet consensus omnium, quia indubitatae veritatis manifestatio est auctoritas universorum et perfecta ratio facta, ubi nemo dissentit. Ita ut qui contra hoc sentire nitatur, hujus prima statim fronte non tam audienda sit assertio quam damnanda perversitas: quia praejudicium secum damnationis exhibuit, qui iudicium universitatis impugnat; et audientiae locum non habet, qui a cunctis statuta convellit" (Cassianus *de incarn. I 6*). Ceteroquin cf. Franzelin *th. 9*.

III. Defendimus hucusque, patribus consentientibus saltem rationem competere criterii genuinae traditionis sacrae; *attamen* possunt convenire adjuncta, sub quibus patribus etiam numero pluribus tantum, imo et paucis vel etiam unius iudicio similis ratio criterii competat.

1. Et certissime rationem criterii habebis, cum patres omnes ex occidente de aliqua re fidei consentiunt: non solum ideo, quia ibi invenitur romanus pontifex, sed etiam quia inde statim consensus universorum etiam orientis patrum manifestus fit.

Sane temporibus patrum oriens et occidens unam constituerunt ecclesiam, maxime in rebus fidei. Repugnat autem, quod manente fidei unitate in notoria pastorum vigilantia patres omnes occidentales aliquam doctrinam pro revelata propugnaverint, quam graeci orientales rejecerint. Quare consensus occidentalium arguit consensum etiam orientalium patrum. „An ideo, ita s. Augustinus reprehendit in simili causa Julianum *I 4, 13*, contemnendos

putas, quia occidentalis ecclesiae sunt omnes nec ullus est in eis commemoratus a nobis orientis episcopus? . . . Puto tibi eam partem orbis sufficere debere, in qua primum apostolorum suorum voluit Dominus gloriosissimo martyrio coronare . . . Non est ergo, cur provoces ad orientis antistites, quia et ipsi utique christiani sunt, et utriusque partis terrarum fides ista una est, quia et fides ista christiana est; et te certe occidentalis terra generavit, occidentalis regeneravit ecclesia". Cf. et dissertationem Bessarionis in conc. florent. habitam, *Hard IX 319 sqq.*

2. Sub certis adjunctis vero etiam patres tantum plures certum fidei argumentum praebere possunt. Tanquam ejusmodi adjuncta notentur, quod patres isti debent esse insignes et qui diversis aetatibus dissitisque locis rem fidei proposuerint, quae non relinquat liberum assensum, sed sibi exigat necessarium assensum; res facilius adhuc fit, quando hanc rem suam proponunt etiam aliis minime reclamantibus. His suppositis res facile probatur:

a) *Ex praxi ecclesiae.* Ita nimirum semper ecclesia in conciliis procedebat, ut pro re fidei probanda non ad omnes possibiles patres, sed ad plures insigniores ex variis partibus ecclesiae selectos provocaverit. Hoc de conc. ephesino testatur Vincentius lir.; id constat de chalcedonensi, constantinopolitano III et IV. Ecclesia vero in recta adhibenda methodo dogmata fidei comprobandi errare non potest.

Similiter et patres ipsi agebant; ex quibus unum audiamus expressius s. Augustinum, qui agens contra haeresin pelagianam sic disserit: „Non quidem omnium de hac re sententias nec omnes eorum, quos commemorabo, me congregaturum esse polliceor, quia nimis longum est et necesse esse non arbitror, sed ponam pauca paucorum, quibus tamen nostri contradictores cogantur erubescere et credere, si ullus in iis Dei timor vel hominum pudor tantum malum pervicaciae superavit" (*c. Jul. I 1, 3*); et de his paucis postea sub *c. 5, 20*: „Tantumne, inquit, possunt apud te (Juliane) Pelagius et Coelestius, ut a solis ortu usque ad occasum tot ac tantos fidei catholicae doctores et defensores antiquos et nostrae aetati contiguos, dormientes et manentes, non solum deserere, verum etiam audeas manichaeos appellare? Miror, si hoc aliquando ex tuo poterit ore procedere, quod te tamen clamare pravitas tui compellit erroris". — Et praeter Theodoretum (*dialogi c. Apollinaris er-*

rores), Cyrillum alex. (*de recta fide*), Leonem M. (*ep. 184 ad Leonem aug.*), Cassianum (*de incarn. c. Nestorium*), Gelasium I (*tract. 3 de duabus naturis in Christo n. 17*), Damascenum (*c. iconomachos*) aliosve, similiter prorsus ac Augustinus rem premit Vincentius lir. disserens: „Quamquam multo amplior majorum numerus adhiberi potuerit, sed necesse non fuit, quia neque multitudine testium negotii tempora occupari oportebat, et decem illos [testes allegatos] non aliud vere sensisse quam ceteros omnes collegas suos nemo dubitabat“ (*comm. 30*).

b) His fere indicata est et *ratio ex natura rei* desumpta. Sub adjunctis *enim* illis, quae notavimus, maxime cum respexeris ad silentium reliquorum, consensus vel complurium patrum et loco et tempore dissitorum iterum reduci debet ad consensum simpliciter universalem.

Certo *enim* certius contra doctrinam vel complurium patrum, quorum fama per universum fere orbem increbuit, contradictio ex parte aliorum patrum vel certe ex parte authenticorum magistrorum exoriri debuit vel et exorta esset, quam primum ibi errorem detexissent. — *Exoriri debuit oppositio; etenim* magistri autentici, inter quos patres communiter inveniebantur, tanquam custodes depositi revelationis divinitus positi obligati erant, ut loquerentur si quid proferebatur contra rectam fidem. *Exorta esset oppositio*: hoc patet ex nota indole patrum, qui teste historia vel in difficillimis adjunctis silere non solebant, licet vir magnae auctoritatis doctrinam ab ecclesiae praedicatione dissonam proposuit. Sic Cyprianus ipsi Stephano papae resistebat, cum falso utique putaret eundem errare, sic multi patres et episcopi imperatoribus arianis summa fortitudine resistebant.

Excipiunt: Saepe complures patres errorem defenderunt v. g. apocatastasin, chiliasmum, eumque etiam ut veritatem fidei propugnabant. *Respondeas*: aliis tamen reclamantibus *cc.* silentibus aliis *ng.* Cf. Franzelin *th. 16*; De San *n. 236 sqq*; Müller *l. c. p. 155 sqq.*

3. Ex iisdem fere rationibus etiam patet, quod hinc inde pauci patres, imo in peculiaribus circumstantiis vel unus, irrefragabile divinae traditionis criterium praebere possunt. Qua in re duos discernere licet casus:

a) Supponas paucos patres, per universum orbem doctrina et fama in vita et post mortem illustrissimos, doctrinam aliquam proposuisse et hanc aperta et definita sententia tanquam eam propu-

gnasse, quae ad catholicam fidem pertineret; eorumque assertionem longe lateque per ecclesiam pervulgatam, nullam omnino contradictionem invenisse. Immediate patet ex rationibus paulo ante prolatis, in his adjunctis doctrinam eorum consensum universalis ecclesiae invenisse.

Sub iisdem adjunctis *vero* sententia vel unius patris magna dignitate et fama praediti, rationem admittit sententiae totius ecclesiae, quae sic non reclamans prorsus consentire videtur.

b) Supponas *et alterum casum, etiam graviores*: quod in aliqua fidei controversia contra insurgentem haeresin pater quidam insignis veluti dux exercitus praeiverit ac in conspectu ecclesiae, applaudentibus omnibus, doctrinam proposuerit tanquam eam, quae rectae fidei justa sit explicatio. In hoc casu sententia hujus unius patris jam non solum implicite ecclesiae consensum, sed prorsus explicitam videtur invenisse approbationem.

Ejusmodi conditionem ex. g. nacti sunt Athanasius, Hilarius, Augustinus decertantes pro mysterio ss. Trinitatis; Cyrillus alex., Sophronius, Leo M. decertantes pro mysterio incarnationis, Augustinus pugnans pro ratione et necessitate divinae gratiae etc.

c) Etiam haec res iterum confirmari potest ex praxi ecclesiae. *Etenim* saepe paucorum, imo quandoque unius patris auctoritas in ecclesia sufficiebat ad rem aliquam ostendendam.

Ita de s. Athanasio Cyrillus *ep. 1 ad monachos*: „Sane, inquit, idoneus est hic vir apprimeque dignus, cui tuto fidem adungere licet, ut qui nil protulisset, quod a divinis litteris esset alienum. Quo enim pacto illustris ille celebratusque pater, qui in sacra illa magnaue synodo nicaena in tanta omnium admiratione habitus est, a veritatis tramite aberraret?“ — Et similiter Augustinus de Gregorio naz. disserit: „Est tanta persona, ut neque ille hoc nisi ex fide christiana omnibus notissima diceret, nec illi [episcopi suae regionis et aetatis] eum tam clarum haberent atque venerandum, nisi haec ab illo dicta ex regula notissimae veritatis cognoscerent“ (*c. Jul. I 16*). Alibi *contra duas epp. Pelagii IV* 8 idem Augustinus unum Cyprianum testem sibi allegat.

Eandem sententiam etiam theologi magni nominis in ipsis conciliis defendebant; ita v. g. Gregorius Scolarius in conc. florentino graecos admonuit, ut latinis cederent, utpote qui sex patres testes protulerint pro processione Spiritus Sancti; et Besarion in eodem concilio declaravit auctoritati solorum Cyrilli

alex. et Epiphani, doctrina et sanctitate excellentium, cedendum esse.

Scholion: I. *De auctoritate patrum extra consensum.* —

1. Per se patet singulorum patrum non esse omnium eandem auctoritatem, eamque crescere pro ratione antiquitatis, sanctitatis, eruditionis, celebritatis, dignitatis hierarchicae, approbationis, usus quem in ecclesia obtinent, partium quas in expugnandis haeresibus vel in definitionibus conciliorum habuerunt. Imo ne unius ejusdemque patris quidem in diversis quaestionibus eadem auctoritas semper est; hinc in testimonio aliquo patrum rite appretiando considerata est ratio et occasio libri aliaque adjuncta, sub quibus pater hic vel ille vixit et scripsit.

Quamvis vero et singulorum patrum auctoritas spernenda non sit,¹⁾ nullius tamen auctoritas per se (ergo abstrahendo ab illis adjunctis, de quibus supra egimus) irrefragabilis est. „Neque enim, ait Augustinus *ep. 148, 15*, quorumlibet disputationes, quamvis catholicorum et laudatorum hominum velut Scripturas canonicas habere debemus, ut nobis non liceat salva honorificentia, quae illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare atque respuere, si forte noverimus, quod aliter senserint, quam veritas habet divino adjutorio vel ab aliis intellecta vel a nobis“.²⁾

Idem et Goelestinus I papa de scriptis Augustini aliorumve patrum in *ep. 21 ad episcopos Galliae* declarat dicens: „Profundiores vero difficilioreque partes incurrentium quaestionum, quas latius pertractarunt, qui haereticis resisterunt, sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus adstruere“; et Alexander VIII jansenistarum hanc proscripsit propositionem: „Ubi quis invenerit

¹⁾ Huc referas verba Augustini: „Isti episcopi sunt. docti, graves, sancti, veritatis acerrimi defensores adversus garrulas vanitates, in quorum ratione, eruditione, libertate, quae tria bono judici tribuisti, non potes invenire, quod spernas“ (*c. Jul. I 7, 30 sq.*).

²⁾ Cf. etiam Hieronymum *ep. 62 ad Theophil.*; Augustinum vel de paucis extra consensum consideratis, dicta Augustini aliorumve patrum intellegi debent, quibus affirmant, se non auctoritate, sed ratione et probatione moveri, qua utantur patres. Etenim cum consentiunt, ipse consensus propria ratio assensus nostri erit.

doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere et docere, non respiciendo ad ullam pontificis bullam" (*D. n. 1187*).

Neque plus sibi vindicat approbatio vel laus, quam ecclesia scriptis singulorum quorundam patrum in genere attribuit; ex generali *enim* approbatione non sequitur, quod statim omnes et singulae sententiae sint approbandae vel quod omnis error exclusus sit.

2. *Quaerunt hoc loco theologi nonnulli*, utrum ss. patres, vel singuli, erroris expertes declarari possint, „in iis fundamentalibus doctrinis revelatis, quae omnibus explicite semper cognoscendae et credendae erant, atque ideo in publica professione et symbolo fidei continerentur" (Franzelin *p. 185 sq.*). Affirmat quaestionem hanc card. Franzelin, negant alii fors meliore jure. — Quoad quaestiones vero cum fidei deposito non connexas patres peculiari auctoritate nullatenus fruuntur, sed tantum valet eorum auctoritas, quantum aliorum scriptorum in iisdem adjunctis et quantum rationes quibus utuntur.

II. *De dissensu patrum.* — Non negamus, id quod ex dictis fere patet, patres hinc inde inter sese vel de rebus fidei dissentire; attamen dissensus iste saepe exaggeratur, cum tantum apparens sit. Quare juvat hic principia distinctim exponere, quae de ejusmodi dissensu teneri et observari debent.

1. Nunquam fieri potest, ut patres omnes unius aetatis contradicant patribus alterius aetatis quoad rem fidei. *Ratio est manifesta*: consensus *enim* patrum quocunque tempore existens genuinum veritatis revelatae criterium est. *Atqui* verum vero opponi nequit vel contrariari. *Ergo* neque consensus patrum unius aetatis adversari poterit unquam sensui aetatis alterius. — Neque ullum talis dissensus universalis exemplum certum adferri potest; et si tale aliquid opponitur, contradictionem apparentem tantum fuisse facile ostenditur.

2. Sed neque ubi dissensus per se possibilis est, quando nimirum agitur de singulis quibusdam patribus, hic quoad res gravioris momenti facile admittendus erit; sed omni conatu studendum est, ut invicem concilientur, ex consilio pulcherrimo s. Ambrosii: „Sermonem dubium mens non dubia obumbrat et defendit a lapsu" (*ep. 48, 4*).

a) Certe qui facile dissensiones inter patres comminiscuntur, alieni sunt ab agendi et sentiendi ratione et concilio-
rum et veterum scriptorum et doctissimorum theolo-
gorum. Concilia nempe semper de patrum mira consensione glo-
riati sunt. „Neque decet, ait Athanasius *de synodis* 43, illos
cum his committere; omnes enim patres sunt; neque sanctum esset
definire, hos probe, illos male loquutos esse, omnes quippe in Chri-
sto obdormierunt; neutros fas est culpae, omnes quippe res Christi
curabant, omnes studia sua convertebant adversus haereticos“. Cf.
et Bessarionis *or. in concilio florent. habitam*, et s. Thomae
opusculum ad Urbanum IV.

E contra ii, qui animum a catholica ecclesia aversum foveant
et totam methodum fidei demonstrandae subvertere satagunt, pa-
trum dissensus continuo jactare solent; de qua re conferas histo-
riam arianorum, nestorianorum, eutychianorum, iconomachorum,
protestantium, jansenistarum etc.

b) Ad harmoniam inter patres inveniendam certae inserviunt
regulae hermeneuticae: juverit ea quae pater aliquis obscure, am-
bigue, implexe dixerit, declarare iis, quae vel ipse vel alii, quibus-
cum in eadem vixerit communione fidei, aliis locis clare et expres-
sius declaraverint. — Quare „oportet, ait ad rem Eulogius alex.
(ap. Photium *cod.* 215), sanctorum, qui certis temporibus doctores
extiterunt, doctrinam integram perlegere et non ex parte illorum
proferre sententias, indeque de tota eorum mente non sine peri-
culo conjecturam facere . . . , quandoquidem ex uno aliquo dicto sive
epistula sive lucubratione tota scriptoris pietas ostendi non potest“.

3. Si vero patrum dicta nullo modo inter se conciliari
possunt, relinquenda sunt, „reddentes tamen debitam reve-
rentiam dignumque honorem“, ut ait s. Augustinus, ubi
de sententia s. Cypriani recessit *de bapt.* VI 2. Res ista
deinde forsitan ex patrum sensu finiri nequit, sed inqui-
rendi sunt fontes alii, maxime sententia ipsius magisterii
authentici vivi.

Neque inde, quod patres per aliquam epocham in certa doc-
trina non consenserint, statim concludere licebit, talem doctrinam
ad fidei depositum non pertinere; fieri enim potest, ut dissensum
subsequatur consensus, eo quod res, quae antea obscure tantum
patuerit, jam magis et dilucidius pateat.

4. Quodsi patres in re versantur, quae ad fidem vel mores non
pertinet, doctrina eorum tantum valet, quantum argumenta; et id
per se valet etiam quando patres de ejusmodi rebus physicis vel
mere historicis agunt qua interpretes s. Scripturae. In ejus-
modi enim rebus patres non considerandi sunt ut testes doctrinae

ecclesiae sive per se revelatae, sed ut doctores privati, suam vel suae aetatis opinionem proferentes; cf. enc. Leonis XIII. *Providentissimus Deus* (Denz. n. 1948).

Corollar: 1. De regulis, quae in enarrandis patrum scriptis utiliter respiciuntur, relegas, quae J. Müller diligentius exponit *de verbo Dei revelato* p. 151 sqq. — Id tantum hic nota, quod „argumentum ex patribus non est res tam facilis quam plurimi opinantur; examen accuratum necessarium est tum authenticitatis textus tum sensus dictionis, attentis omnibus circumstantiis historicis“ (Schultes o. c. p. 677).

2. *Objectiones.* — a) Patres ipsi suam aliorumve patrum auctoritatem haud magni faciebant; qua in re provocant ad s. Augustinum *ep. 82 ad Hieronymum* n. 3. — *Dist.:* suam propriam ex sensu humilitatis et modestiae *cc.* aliorum patrum *subd.:* ubi loquuntur de coaevis, qui approbationem nacti nondum erant *vel* de scriptoribus ecclesiasticis, *aut* ubi loquuntur de singulis quibusdam, qui sententias alienas fovebant *cc.* secus *ng.* Et memineris ea, quae supra in argumentatione protulimus.

b) Facilius etiam respondebis ad illationem hanc: Patres singuli pro se sumpti fallibiles sunt; ergo etiam omnes simul. — *Dist. cons.:* Si conditio omnium simul sumptorum est et manet eadem ac singulorum *tr.* vel *cc.*; si haec conditio est prorsus alia *ng.* Si enim agitur de consensu omnium patrum, necessario cogitandum est de adiutorio et assistentia divina, quae omnem errorem ab ecclesia infallibili avertit.

c) Patres reapse unanimiter errasse videntur, ut ex. g. in opinione chiliasmi proferenda. — *Resp.:* Patres ejusmodi doctrinam prorsus unanimiter praedicabant nemine reclamante *ng.* majore quadam multitudine *subd.* tanquam rem fidei et omnino certam *ng.* tanquam rem disputabilem *tr.*

Ita v. g. Justinus de hac re in *dial. c. Tryph:* „Tibi, inquit, et antea confessus sum me quidem et multos alios ita sentire, sicut etiam vos omnino nostis hoc futurum esse; multos vero etiam christianorum, qui purae et piaae sententiae sunt, hoc non agnoscere, tibi significavi“ (n. 80). Similiter loquitur Irenaeus *c. haer. V* 35 in hac re, quam ceteroquin suam fecerat. Cf. Müller *de verbo Dei revelato* n. 52 sqq.

§ 2. De theologis.

De theologis tenemus: Scholarum seu theologorum unanimis sententia pariter indubium divinae traditionis criterium praebet, quando agitur de doctrina fidei.

I. *Praenotationes.* — 1. *Status quaestionis.* a) Nos loquimur de theologis et scholis theologicis sensu catholico; ita ut sub nomine theologorum eos intendamus magistros, qui sub tutela, providentia, vigilantia magisterii authentici sacram et revelatam doctrinam in academiis et scholis legitime erectis vel in operibus sive libris per ecclesiae auctoritatem approbatis docebant et propugnabant.

Connexio vero inter scholas et ecclesiae magisterium ante concilium tridentinum longe arctior erat, quam post illud; tunc enim scholae, sub auspiciis ipsius ecclesiae erectae, ejusdem continua tutela et vigilantia non solum de jure, sed etiam de facto plene gaudebant. Postea plures scholae theologicae, praesertim in publicis academiis, ab influxu et directione pastorum ecclesiae ex parte saltem se emanciparunt. Quare priorum illarum scholarum et theologorum consensus facilius praebet praedicationis ecclesiasticae sive traditionis criterium, quamvis neque sensum posterioris aetatis liceat spernere. Inde quoque est, quod consensus scholae etiam vocatur consensus scholasticorum, quo nomine olim magistri in scholis theologicis appellabantur.

b) *Conditiones*, sub quibus huic consensui theologorum ratio criterii competit, similes sunt iis, quas olim de consensu patrum stabilivimus:

a) Consensus iste praeprimis debet esse non utcumque communis, sensu latiore, quo communem vocent sententiam, quae invenerit jam multos probatos auctores; sed debet esse universalis et stricte communis i. e. theologorum sive simpliciter sive moraliter omnium.¹⁾ — Praeterea consensus ille debet esse certus et assertivus, qui rem sine ulla ambiguitate vel dubitatione profert; opinio enim, licet multorum, manet opinio et intra fines probabilitatis tantum. — Insuper consensus iste constans esse debet i. e. per tempus longum perdurare; deficiente enim con-

¹⁾ Sic intellexeris verba Melch. Cani dicentis: „Theologorum scholasticorum etiam multorum testimonium, si alii contra pugnant viri docti, non plus valet ad faciendam fidem, quam vel ratio ipsorum vel gravior etiam auctoritas comprobavit. Videlicet in scholastica disputatione plurium auctoritas obruere theologum non debet; sed si paucos viros modo graves secum habet, poterit sane adversum plurimos stare. Non enim numero haec judicantur, sed pondere . . Quo loco sane arguendi sunt scholastici nonnulli, qui ex opinionum, quas in schola acceperunt, praejudiciis, viros alios catholicos notis gravioribus inurunt idque tanta facilitate, ut merito rideantur“ (*de locis theol. VIII 4*).

stantia etiam firmitas et certitudo assensus deficere et ad rationem opinionis probabilis delabi videtur.

β) Ex parte objectiva consensus versari debet circa rem et doctrinam revelatam et fide tenendam, non circa rem simpliciter ut scientifice veram propugnatam.

c) Unde ratio criterii huic theologorum consensui competit? — Certo non ex directa institutione Christi Domini, quasi hi theologi ratione sibi insita de magisterio authentico participarent et ideo per se infallibilitate divinitus exornati essent; sed indirecte, eo quod consensus theologorum certis sub adjunctis et conditionibus cum infallibili magisterio connectitur ejusque infallibilem sententiam manifestat, quemadmodum ex argumento mox patebit.

Est igitur hac in re notabile discrimen inter consensum theologorum et consensum patrum; nam, ut alia praetermittamus α) patres fere omnes episcopi, et sic vi muneris testes authentici revelationis ejusque doctores erant; theologi vero maximam partem tales testes authentici non erant; β) patres fere singuli omnes ab ecclesia diserte vel aequivalenter vel saltem tacite approbati sunt, non vero theologi paucissimis exceptis.

2. *Adversarii.* — Auctoritatem theologorum summo odio habebant haeretici et reformatores saeculi XVI. Luther v. g.: „Ego, inquit, simpliciter credo, quod impossibile sit ecclesiam reformari, nisi funditus canones, decretales, scholastica theologia, philosophia, logica, ut nunc habentur, eradicantur et alia studia instituuntur“ (De Wette *Luthers Briefe I 108*). Melanchthon similiter ait, „theologiam scholasticam nil esse nisi vanam, fictam, damnatam, diabolicam cavillationem et monachorum somnium“ (*der Bapstesel, Wittenberg 1523, 3*). — His vero anteluserant humanistae ut Erasmus, Hutten, Mutian, qui communiter scholasticos barbarorum nomine appellabant et ad pugnam contra eos cohortabantur.¹⁾

Sed et catholici quidam, maxime ex recentioribus temporibus auctoritatem scholasticorum theologorum contemnebant, ut Hermes, Hirscher, Günther. Ii maxime hisce rationibus nituntur: theologi isti ab aetate apo-

¹⁾ Cf. Pesch l. c. I n. 598.

stolica nimis distantes, apostolicae doctrinae testes esse nequeunt; ipsi insuper speculationi nimis indulgentes ipsam traditionem etiam neglegebant; tandem revera nonnullos errores communiter fovebant.

Contra hos adversarios de numero catholicorum (liberalium) verba Pii IX ex *lit. ad archiep. monac. d. 21. Dec. 1863* diriguntur: „Neque ignorabamus, in Germania etiam falsam invaluisse opinionem adversus veterem scholam et adversus doctrinam summorum illorum doctorum, quos propter admirabilem eorum sapientiam et vitae sanctitatem universalis veneratur ecclesia. Qua falsa opinione ipsius ecclesiae auctoritas in discrimen vocatur, quandoquidem ipsa ecclesia non solum per tot continentia saecula permisit, ut ex eorundem doctorum methodo et ex principiis communi omnium catholicarum scholarum consensu sancitis theologica excoleretur scientia, verum etiam saepissime summis laudibus theologiam eorum doctrinam extulit illamque veluti fortissimum fidei propugnaculum et formidanda contra suos inimicos arma vehementer commendavit.“

II. *Demonstratio.* — 1. *Ex indole theologorum propria.* Inter theologos scholae plurimi omnino inveniuntur viri sanctissimi, ingenio praestantissimi, qui rejectis curis saecularibus toto animo studiis theologicis se dede-rint, adhibitis omnibus mediis naturalibus et supernaturalibus. *Atqui* fere a priori videtur patere, hos omnes non uno tenore in unum errorem aequaliter incidere vel ejusmodi errorem per saecula tanquam doctrinam revelatam proponere potuisse; si enim hoc iis accidere potuit, quis unquam de revelatione ad salutem tam necessaria recte inventa securus erit? *Ergo* si theologi scholae, inter quos tam multi sancti et sollertes viri erant, in unam sententiam conspirabant, criterium exhibent veritatis.

Idem confirmatur ex noto theologorum principio, quo in docendo et scribendo dirigebantur, sibi nimirum non licere vel minimum discedere a definitis articulis, suique muneris esse id docere quod didicerint; si qui vero nihilominus ab isto principio deflectebant, statim tum ab ipsis academiis per proscriptionem illarum sententiarum, tum per auctoritatem episcoporum vel ipsius summi pontificis coërcebantur. Si porro quaestiones non liquidae, in quibus veritas non facile patebat, agebantur, controversiae mox exortae consensum facile turbabant. *Atqui* principio isto retento et adjunctis iis consideratis, sub quibus retinebatur, fieri non potuit ut

consensus scholarum unanimis in christiana institutione a prisca traditione et veritate deflecteret; *et ideo* concors theologorum doctrina certissimum divinae traditionis criterium exhibet.

2. Argumentum alterum *ex relatione horum theologorum ad magisterium authenticum* desumitur. — *Concors theologorum sententia* in christiana institutione i. e. in re ad fidem vel mores pertinente singulis aetatibus aequivalet doctrinae ipsius ecclesiae. *Atqui ecclesia* qua talis neque in docendo neque in credendo errare in ejusmodi rebus unquam potest. *Ergo* neque concors vel constans theologorum doctrina in re fidei falsa esse unquam poterit, et certum traditionis divinae criterium exhibet.

Prob. major: Theologi hi sunt, qui ex mandato ipsorum episcoporum instruunt eos, qui populum christianum sive in contionibus sive in confessionibus edocent; theologi ii sunt, quorum consiliis ecclesia authentice docens semper utebatur in definitionibus edendis et in haereticis damnandis; ex scholis theologorum ipsi episcopi et pastores ecclesiae prodierunt et usque prodeunt. Si qua igitur doctrina non ab uno vel altero doctore, sed communi omnium scholarum consensu per longum tempus tenebatur, hoc fieri non poterat, quin mox totius ecclesiae propria doctrina evaserit.

De hac re Canus: „Si qua, inquit, in quaestione universi theologi eadem inter se concinunt, profecto si in eo errant, ecclesiam item errandi periculo exponunt; sive enim qui confessiones audiunt sive qui ad populum habent contiones, utrique plebem instituunt, ut a theologis acceperunt. Ita fit, ut ecclesia eorum in fide communem errorem dissimulando, Christi fideles suo silentio deciperet. ‚Error enim, cui non resistitur, approbatur; et veritas, cum non defenditur, opprimitur‘, ut Innocentius ait *dist. 93 c. error*; atque Deus ipse, si theologorum omnium errorem non aperiret, in necessariis christiano populo deesset. Quid enim facturus est populus imperitus, nisi eos sequi, quos pro illo tempore ecclesiasticae doctrinae magistros accepit! An post haec omnia scholae theologia contemnenda est? crederem, nisi ejus auctoritate ecclesia res plurimas definisset“ (*l. c. VIII 4*).

3. Experimentum etiam fieri potest a contrario. Teste nimirum historia ii, qui unanimi scholarum consensione in

rebus fidei vel morum pertinaciter repugnarunt, *aut* ipsi haeretici fuerunt, *aut* serius ocus in foedos errores contra fidem delapsi sunt. „Connexae quippe sunt, inquit iterum Canus *l. c. VIII 1*, et fuere semper post natam scholam scholae contemptio et haeresum pestes.“

Neque sic mirum quod summi pontifices auctoritatem scholae semper et ipsi propugnaverunt. Praeter verba Pii IX supra relata huc pertinent, quae Sixtus V declaravit in bulla, qua s. Bonaventuram doctorem ecclesiae declaravit; huc pertinent ea, quibus Pius VI in *constit. auct. fidei sub prop. 76* insectationem pistoriensium a scholastica theologia repellit, et maxime quae Leo XIII non semel, praesertim in *encycl. Aeterni Patris* summa auctoritate statuit.

Corollaria. 1. Ergo ubi constans et unanimis doctrina theologorum aliquid tanquam de fide tenendum proponit, id negare haereticum est. Consensus autem iste saepe probari potest ex consensu eorum, qui aliorum duces agniti sunt; ita cum v. g. Magister, Bonaventura, Thomas, Scotus consentiebant, facile ad unanimem consensum concluderis.

2. Si vero propositio vel conclusio theologica a scholis theologorum rata et unanimi sententia exhibetur ut vera et legitima, sine nota temeritatis vel erroris sperni non potest. Non quidem agitur de re propria fidei divinae, cum de conclusionibus potius theologis quaeratur; agitur tamen de rebus fidei connexis, in quibus theologi ut in propria provincia versantur. Sic autem eorum consentiens auctoritas vel secundum ipsius sanae rationis principia gravissima est; sed et ab ipsa ecclesia magni fit et tanquam elementum aliquod habetur, quo sollemnes definitiones praeparentur.

3. Si qua de re scholastici dissentiant, ex eorum auctoritate certum argumentum fieri nequit. Ergo singulorum quorundam, licet numerosorum et insignium theologorum, sententia non est necessario admittenda, si aliae scholae vel theologi solidi contradicunt, nisi forsitan eidem sententiae accesserit auctoritas major sive pontificis sive concilii sive consensus universalis ecclesiae.

Scholion: I. Objectiones solvuntur. — 1. „Non est theologorum efficere, ut aliqua doctrina sit de fide. — *Resp.:* Non est theologorum efficere ut aliqua doctrina sit de fide, *conc.*; non est theologorum ostendere, manife-

stare, testificari, quod aliqua doctrina sit de fide, *ng.*" (Schultes o. c. p. 687).

2. Doctores scholae, *ajunt*, eo quod recentioris aetatis sunt, non possunt testes esse doctrinae vel traditionis apostolicae. *Ergo* neque ejusdem traditionis criterium.

Resp.: Ng. antec. Ecclesia enim in propria institutionis suae ratione indefectibilis est et ideo vera christiana doctrina semper eadem omnino est per decursum saeculorum. Sic theologi directe quidem testes sunt doctrinae revelatae pro temporibus suis; cum vero haec eadem sit ac patrum et apostolorum, indirecte saltem et istam testificantur. — Objectio igitur ex falso protestantium principio procedit: ecclesiam unquam in doctrina vere revelata deficere posse, vel semper recurrendum esse ad vetustissimos patres in pervestigandis rebus divinae fidei.

3. *Excipiunt ulterius*: theologos istos prae nimio speculationis studio genuinos revelationis fontes historicos et positivos neglexisse.

Sed et haec assertio ita simpliciter prolata merito negatur. Doctores quidem isti speculationi magis indulgebant quam positivae investigationi; attamen eos positivos fontes sprevisse vel neglexisse, id per ipsa eorundem theologorum scripta et opera refutatur.

4. *Excipiunt denique*: eosdem theologos in nonnullis rebus fidei revera communiter errasse vel saltem nonnullas res ut veras tenuisse, quae jam communiter in dubium vocantur. Ita v. g. tenebant, *per clavium potestatem poenam, non culpam deleri; ordines minores veri nominis sacramenta esse; traditionem instrumentorum materiam constituere sacramenti ordinis, episcopatum non esse ordinem distinctum a presbyteratu.*

Resp.: Negamus ejusmodi veritates a theologis communiter traditas esse *vel* iis sub conditionibus, sub quibus eorum consensus veritatis demum criterium existat; nonnulla enim dubitative tantum, non ut certa proponebant, oppositam doctrinam ut disputabilem admittentes etc. Cf. Franzelin *th.* 17 p. 210 sqq; Mazzella *de rel. et eccl.* n. 375 sqq. — Ergo distingue: theologi etiam, quae fidei adversantur, communiter tradebant tanquam de fide *ng.* tanquam doctrinam mere scientificam *subd.*: communiter i. e. vere universaliter et tanquam certam doctrinam *ng.* communiter i. e. ex sententia multorum et tanquam doctrinam disputabilem *tr.*¹⁾

II. *De auctoritate s. Thomae.* — Inter omnes theologos facile principem locum obtinet s. Thomas, cujus doctrinam ecclesia in

¹⁾ Exempla invenias apud Müller *de verbo Dei revelato* p. 169 sqq.

genere speciali quadam approbatione, quam electivam¹⁾ vocant, cohonestavit et ut suam prae aliis elegit.

1. De ecclesiastica approbatione dubium non est. Thomam tot pontifices summis praeconiis extollebant et ob doctrinae puritatem et praestantiam commendabant. Ita Joannes XXII in *bullâ Redemptorem*: „S. Thomas plus illuminavit ecclesiam quam omnes alii doctores, in cujus libris plus proficit homo uno anno, quam in aliorum doctrina toto tempore vitae suae“ (cf. *Acta ss. martii I* 682). Jam et praeceptive Urbanus V ad professores universitatis tolosanae scripsit: „Volumus et tenore praesentium vobis injungimus, ut b. Thomae doctrinam tanquam veridicam et catholicam sectemini eamque studeatis totis viribus ampliari“ (*Constit. d. 12. aug. 1368*). „Hujus Thomae, ait Innocentius VI, doctrina prae caeteris, excepta canonica, habet proprietatem verborum, modum dicendorum, veritatem sententiarum, ita ut numquam, qui eam tenuerit, inveniatur a veritatis tramite deviasse; et qui eam impugnaverit, semper fuerit de veritate suspectus“ (*serm. d. s. Thoma*). „Aequum [igitur] erat, ita Benedictus XIII, ut angelica doctrina tanti doctoris non vulgaribus efferretur encomiis, quae solis instar mundum universum illustrans uberrima christianae ecclesiae bona peperit paritque in dies singulos multiplici fructu, supremo apostolicae sedis magisterio adversus quoscunque veleres ac recentes errores, quos revincit, fidelissime famulans“ (*bullâ Pretiosus a. 1727*).

Omnes vero laudibus sancto doctori attributis superat Leo XIII, in *encycl. Aeterni Patris* inter alia multa haec proferens: „S. Thomas divina humanaque scientia praedives, soli comparatus, orbem terrarum doctrinae splendore complevit . . . Ita disputavit, ut in eo neque copiosa quaestionum seges, neque apta partium dispositio, neque optima procedendi ratio, neque principiorum firmitas aut argumentorum robur, neque dicendi perspicuitas aut proprietas, neque abstrusa quaeque explicandi facilitas desideretur . . . Illud a se impetravit, ut et superiorum temporum errores omnes unus dehellaret et ad profligandos, qui perpetuo sive in posterum exoriturum sunt, arma invictissima suppeditaret . . . Ratio ad humanum fastigium Thomae pennis evecta jam fere nequit sublimius assurgere, neque fides a ratione fere potest plura aut validiora adjumenta praestolari, quam quae est per Thomam assecuta“. De aliis cf. Kleutgen *Theol. d. Vorz. IV n. 54 sqq.*

Inde non mirum est, quod innumeri jam docti viri eum sibi magistrum elegerunt; quod multae academiae et religiosae familiae ejus doctrinam receperunt suisque praescripserunt sequendam; quod et ipsa concilia in fidei decretis condendis ejus maximam habebant rationem, ut conc. tridentinum, in cujus aula

¹⁾ De termino isto cf. Müller *de verbo Dei revel. p. 171 sq.*

cum ipsa s. Scriptura et pontificum constitutionibus summa quoque theologica hujus sancti doctoris proposita erat. Lege *denique* ecclesiastica statutum est inter canones *codicis juris canonici*: „Philosophiae rationalis ac theologiae studia et alumnorum in his disciplinis institutionem professores omnino pertractent ad angelici doctoris rationem, doctrinam et principia eaque sancte teneant“ (cn. 1366 § 2).

2. Magna igitur hujus sancti doctoris auctoritas est et a quolibet theologo in genere saltem sequenda. Attamen infallibilis auctoritas his omnibus sancto doctori non est attributa; neque ulla doctrina ideo praecise absolute certa est, quia est s. Thomae. — Hoc etiam contra evidens factum esse invenitur. In iis *nimirum*, quae ipse de immaculata conceptione b. Virginis et de sollemnitate votorum proposuit, jam velamur eum sequi; in aliis theologi communiter ab ipso recedunt, ut in quaestione, utrum idem ab eodem sciri et credi possit, utrum mundus possit esse ab aeterno, utrum ordines minores vera sint sacramenta, utrum episcopatus peculiaris sit ordo sacramentalis etc.

Quare neque quaestiones controversae sola s. Thomae auctoritate solvi possunt; qui neque omnem scientiam theologicam sua doctrina comprehendit, quandoquidem et theologia post eum suos experta est progressus. Unde et quoad ipsum s. Thomam ipsius prudens consilium servare licet, quo declaravit: „auctoritatibus doctorum ecclesiae (utitur theologia) quasi argumentando ex propriis, sed probabiliter“ (S. th. I q. 1 a. 1 ad 2; ubi et verba Augustini *ad Hieronymum ex ep. 19, 1* adfert); imo et ipse proprias sententias olim propositas revocat (e. g. in III d. 14 q. 3 a. 3 sol. 5 coll. 3 q. 9 a. 4) vel tacite correxit (e. g. in II d. 1 q. 1 a. 3 coll. I q. 45 a. 5).

3. Sepositis igitur paucis iisque magna ex parte obsoletis opinionibus, theologus vere catholicus auctoritatem Thomae maximi faciet et, ubicunque aliunde gravis et certa ratio non se opponit, ejus sententiam caeteris paribus ut probabiliorem praeferet. Sic securo pede incedet, doctrinam communissime in ecclesia receptam amplectetur, in opiniones a sensu catholico alienas, multo minus in absurdas vel haereticas non incidet.

§ 3. De sensu catholico.

Statuimus propositionem: Totius populi christiani quoad rem fidei unanimis consensus certum divinae traditionis criterium est.

I. *Declaratio sive status quaestionis.* — 1. Hic inprimis adverte nos non agere nunc de organo traditionis

i. e. de medio, quo divina revelatio active a generatione ad generationem derivetur et propagetur; quae non est nisi ministerii ecclesiastici praedicatio. Agitur nunc de medio, quo cognoscere possimus ea, quae ad depositum per eam praedicationem nobis transmissum pertineant. Ejusmodi media nunc in ipsis organis authenticis eorumque enuntiationibus utique simul inveniuntur; sed iis non absolvuntur. Ita in paragrapho antecedente theologos statuimus esse in suo consensu medium irrefragabile ad cognoscendam traditionem divinam propter multiplicem nexum, quem servant cum magisterio authentico; hi tamen in ipso docendo quadamtenus adhuc de ejusdem magisterii activitate participant.

Jam de simplicibus fidelibus (utique non exclusis pastoribus) agimus, qui ut tales nullo modo active ad revelationem tradendam concurrunt. De his nunc dicimus: consensum ipsius populi christiani certum criterium veritatis praeberere.

a) Huic quoque consensui ratio criterii competit ob relationem ad magisterium authenticum, sed haec relatio jam est mere passiva, in quantum nimirum populus fidelis id retinet, quod a pastoribus audivit. Neque *tamen* in hac populi professione, quatenus ipsa qua talis ut revelationis criterium inservit, istum nexum illamque relationem ad pastores actu exercito attendimus, sed immediate in ista professione fidei qua tali sistimus. Etsi *nimirum* hujus unanimis professionis principium ontologicum sunt ipsi pastores, in ordine *tamen* cognitionis ad hanc fidem ipsam respicere possumus, qualem populus qua talis profitemur. Eodem modo hoc fit, quo et alias ex effectibus ad causam concludimus.

b) Unde difficultatem solveris, quae primo intuitu contra rem praesentem exurgit: Populus christianus, ais, in ipsa fide a magisterio et a traditione dependet et dirigitur; *ergo* qua talis hujus fidei vel traditionis criterium esse nequit. — Solvitur haec difficultas notissima distinctione inter ordinem ontologicum et logicum, secundum quam aliquid, quod in ordine ontologico ab alio dependet, hujus jam principium cognitionis esse potest.¹⁾

¹⁾ Alii auctores hunc sensum communem in populo christiano ad dictamen reducunt, quod per viam magis affectivam adjuvantibus habitibus et donis supernaturalibus cum gratia sanctificante infusis in fidelibus efflorescat. Certum est, quod ejusmodi habitibus hac in re in-

2. Patet ex iis, quae in antecedentibus jam notavimus, quod et hic consensus debet esse certus, clarus, uniformis de re ad fidem pertinente, quae tamen etiam in publica et constanti praxi vel consuetudine se manifestare potest. Ex natura rei autem est, quod hoc criterium non tam versatur circa quaestiones dogmaticas magis difficiles vel intricatas, quam circa dogmata, quae ad fidem magis communem pertinent. Cf. Canonum l. c. IV 6 ad 14 coll. V 6 ad 12.

II. *Demonstratio.* — 1. *Ex relatione populi christiani ad magisterium authenticum.* — a) Finis magisterii infallibilis ecclesiae ex absoluta Christi voluntate est, ut in ipsa ecclesia, in ipsis ecclesiae fidelibus, fides recta semper impercussa permaneat; cui fini manifesto felix successus promittitur verbis illis: „non praevalerunt adversus eam.“ — *Atqui* hoc suo fine magisterium jam fraudaretur, si ipse populus christianus communi consensu in doctrina fidei erraret. *Ergo* talis error ex voluntate Christi prorsus absoluta simpliciter exclusus est, et consensus totius populi christiani infallibile veritatis revelatae et traditae criterium existit.

b) Hoc sensu ecclesia integra directe per apostolum vocatur „columna et firmamentum veritatis“ (1 Tim 3, 15); id quod de eadem ecclesia dici non potest, si unquam in sua universalitate a veritate fidei aberraret.

Quare merito hic consensus populi fidelis comparatur cum voce clamantis reperiussa; et sicut haec ad amussim respondet sono clamantis, ita et fides populi accuratissime id exhibebit, quod magistri authentici praedicaverint vel quod est divinae traditionis.

2. Idem deinde etiam *ex fontibus positivis*, ex patrum et theologorum sensu et ex ipsius magisterii authentici declaratione ostendi potest. Paucis simus contenti.

a) Ad hoc criterium provocavit Tertullianus *de praescr. c.* 28 sq scribens: „Age nunc, omnes erraverint: deceptus sit et apostolus de testimonio reddendo, nullam respexerit Spiritus Sanctus, uti eam in veritatem deduceret, ad hoc missus a Christo, ad hoc postulatus a Patre, ut esset doctor veritatis; neglexerit officium Dei villicus . . . Ecquid verisimile est, ut tot ac tantae in

fluxus concedi debet, tamen quod hunc consensum proxime determinat, ipsa institutio per magistros authenticos facta remanere videtur. Ceterum cf. Marin-Sola *l'évolution homogène du dogme cath.*² p. 353 sqq.

unam fidem erraverint . . . Aliquos Marciones et Valentinus liberanda veritas expectabat. Interea perperam evangelizabatur, perperam credebatur, tot millia millium perperam tincta, tot opera fidei perperam ministrata, tot virtutes, tot charismata perperam operata, tot sacerdotia, tot ministeria perperam functa, tot denique martyria perperam coronata!

Similiter omnino Vincentius *lir. commonit. c. 24*. Saepissime vero s. Augustinus eandem veritatem inculcat, cujus est illud *ad Julianum (I 31)* de peccato originali: „Et ipse populus adversus vos propterea murmurat, quia non est talis quaestio, quae possit etiam cognitionem fugere popularem. Divites et pauperes, excelsi et infimi . . . noverunt, quod cuique aetati in baptismo remittatur . . . Quasi parva sit istius veritatis assertio, quod in hoc fidei firmissimo et antiquissimo fundamento ipsa toto orbe diffusa non a se discrepat multitudo“; similiter *de dono persever. 63; serm. 294, 7; de pecc. merito et remiss. I 34*.

b) Inter *theologos* Petavius rem ita premit: „Movel autem me, ut eam in partem [pro immaculato Virginis conceptu] sim propensior, communis maxime sensus fidelium omnium“; et pro re sua adfert verba Paulini nolani (*ep. 4*) monentis: „ut de omnium fidelium ore pendeamus, quia in omnem fidelem Spiritus Dei spirat“ (*de incarn. XIV 2*). Similiter Gregorius de Valentia in *analys. fidei p. 8¹⁾*

c) Ex *suffragiis authenticis* vero huc maxime pertinent litterae apostolicae, quibus Pius IX immaculatam Virginis conceptionem sollemniter definivit; quod dogma revera in hac populi fidelis communi conspiratione firmissimum invenit argumentum.

3. Rem *denique* Hurter ita illustrat: „Fidelium communis consensus, ita ille *n. 141, 4*, in quaestionibus fidei, ideoque in ordine supernaturali haud inepte confertur secundum quandam analogiam cum communi naturae humanae sensu et consensu in ordine rationali. Sicut enim hic sponte veluti sua oboritur e communi natura rationali, ac propterea est criterium manifestans veritatem rationalem, quae ad necessariam rationis supellectilem ac velut depositum inprimis spectat: ita et fidelium mira in quaedam ordinis superrationalis judicia conspiratio oboritur ex communi fide a Spiritu S. (non tamen citra ministerium magisterii ecclesiastici) eorum cordibus inserta et insita, ac propterea criterium censi debet haud suspectum, quo dignosci possint, quae revelationis contineantur deposito“.

III. Haec fidelium conspiratio nunc ex antiquis temporibus maxime nobis communicatur per picturas, monumenta, inscriptiones etc.; unde et momentum horum mediorum, de quibus supra com-

¹⁾ Alia cf. Marin-Sola *o. c. p. 369 sq.*

memorationem fecimus, jam intellegitur. Sed hae res non sine diligenti et sollerti inquisitione dilucidari possunt; in qua specialis disciplina, archaeologia nimirum christiana, versatur; unde et relatio hujus disciplinae ad theologiam agnoscitur.

Nota. De dicto quodam celebri s. Hilarii. — Hic contra *Auxentium* „sanctiores declarat aures plebis, quam corda sacerdotum“; id quod recte debet intellegi. Hilarius certe fidem populi non opponit contra magisterium authenticum (*pontificis vel consensum episcoporum*), sed contra praedicationem praesulum singularium. Si *nempe* adest consensus fidelium, utique ipse infallibilitate gaudet; et ideo etiam praevalebit iudicio singulorum quorundam, licet et plurium episcoporum. Unde contra errores singulorum pastorum etiam ad „aures plebis“ i. e. ad sensum fidelium provocari potest sine defectu reverentiae statui pastorum per se debitae.

Caput IV.

De progressu sacrae doctrinae.¹⁾

„Apostoli, ait Irenaeus *III* 4, in ecclesiam tanquam in depositarium dives omnia contulerunt, quae sunt veritatis.“ Ast quid dein sentiendum erit de veritatibus, quae nostris demum temporibus definitae sunt, v. g. *de immaculata b. Virginis conceptione, de infallibilitate romani pontificis?* de quibus antea non erat consensus in ecclesia, imo et dissensus. Sic jam quaestiones se offerunt: utrum in apostolis omnis revelatio finem nacta sit; et quinam perfectus divinae revelationis admitti possit.

Progressus nimirum non est unius speciei:

1. Est progressus objectivus, qui per se duplex cogitari potest: a) Potest fieri ut tota salutis oeconomia in aliam meliorem muletur, quemadmodum factum est in transitu ex foedere vetere ad novum. — b) Potest etiam fieri, ut eadem quoad essentiam manente oeconomia, novae ex integro revelationes fiant, quemadmodum revelatio Abrahae facta postea aucta est reve-

¹⁾ Cf. de hac re Marin-Sola O. P. *l'évolution homogène du dogme catholique* I et II. Fribourg, Suisse, 1924. — R. Schultes o. c. p. 637 sqq.

latione per Mosen exhibita. — Uterque et ideo omnis progressus objectivus in novo testamento exclusus est.

2. Est et progressus subjectivus, quo non quidem ipsa revelatio, sed potius revelationis cognitio vel et ipsa propositio authentica crescit, ita ut revelatio eadem semper manens successive in mentibus fidelium evolvatur. — Etiam hac ex parte progressus ille illimitatus repudiandus est, qui nitatur in principio illo a conc. vaticano condemnato, hominem ex seipso ad omnis tandem veri et boni possessionem jugi profectu pertingere posse et debere* (*s. 3 de revel. cn. 3*). Intra certos limites vero talis progressus quoad revelationem fieri potest et revera factus est.

De utraque re, de progressu objectivo impossibili et de progressu subjectivo possibili deinceps paucis nobis agendum erit.

§ 1. De progressu revelationis objectivo impossibili.

Tanquam certam theologicam doctrinam tenemus: quod revelatio christiana morte apostolorum ita completa est, ut nullum jam objectivum incrementum depositi revelationis hac in terra expectandum sit.

I. Quod oeconomiae integrae christianae nova oeconomia perfectioris ordinis ampliorisve revelationis non sit substituenda per Deum, jam vidimus, ubi de perennitate ecclesiae Christi egimus (*p. 64 sqq*). — Alteram quoque quaestionem, quod intra ipsam oeconomiam christianam objectivum augmentum divinitus non tribuatur, jam strinximus supra, ubi demonstravimus apostolos totum revelationis depositum, sive per Christum ipsum sive per Spiritum Sanctum, charismatice recepisse; cf. *p. 117*.

Paraclitum enim Dominus discipulis promiserat, qui eos in omnem veritatem introduceret (*Jo 16, 13*). Unde et Judas fideles deprecatur, „supercertari semel [pro semper i. e. immutabiliter] traditae sanctis fidei“ (*3*); et Paulus anathema dicit ei, qui „evangelizaverit praeter id, quod accepistis,“ utique per apostolos (*Gal 1, 9*). — Et sic fideles *Eph 2, 20* dicuntur „superaedificati super fundamentum apostolorum et prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu“; quibus verbis iterum enuntiatur, ecclesiam in ordine doctrinae non habere aliud fundamentum, atque revelationem veteris testamenti per prophetas et revelationem novi

testamenti per apostolos consummatam, cujus principium et finis Christus Jesus est. Cf. Franzelin *de trad. th.* 22.

II. Clarius res ista *ex traditione* manifesta est. — Semper *nimirum* in ecclesia persuasio vigeat, apostolorum successores non esse nisi custodes et testes doctrinae apostolicae. Ideo ad demonstrandam veritatem doctrinae necessario ejusdem apostolicitas semper requirebatur; defectus vero hujus apostolicitatis ex sese semper tanquam nota haereseos considerabatur. *Atqui* haec omnia necessario supponunt, demortuis apostolis jam nihil novi ad revelatam doctrinam nomine ecclesiae adjungi potuisse vel posse. — Haec *porro* persuasio tam firma erat, ut vel ipsi haeretici semper conarentur doctrinam suam ad sensum Scripturae vel antiquorum patrum reducere.

Res facile *testimoniis illustratur expressioribus*. — 1. Ita jam Irenaeus: „Non per alios, inquit, dispositionem salutis nostrae cognovimus quam per eos, per quos evangelium pervenit ad nos“ (*III* 1); et ideo „vera cognitio apostolorum doctrina est et antiquus ecclesiae status“ (*IV* 33, 8); „neque is qui multum potest dicere de fide, ampliat neque is qui minus, diminuat“ (*I* 10, 2). — In eundem sensum Tertullianus *de praescr.* 8 sq statuit: „Nobis curiositate opus non est post Christum Jesum nec inquisitione post evangelium; cum credimus, nihil desideramus ultra credere; hoc enim prius credimus, non esse quod ultra credere debemus . . . (9). Inprimis hoc propono: unum utique et certum aliquid institutum esse a Christo, quod credere omnimodo debeant nationes et idcirco quaerere, ut possint cum invenerint credere . . .; quaerendum est donec invenias, et credendum ubi inveneris; et nihil amplius nisi custodiendum quod credidisti; dum hoc insuper credas, aliud non esse credendum ideoque nec requirendum, cum id inveneris et credideris, quod ab eo institutum est, qui non aliud tibi mandat inquirendum quam quod instituit“. — Quam regulam jam auctor *ep. Barnabae* proclamavit dicens: „Regula lucis est: custodi quod accepisti, neque addens aliquid neque detrahens“ (*n.* 19).

„Quod admonet Cyprianus, ait Augustinus *de bapt. c. donatist.* V 26, ut ad fontem recurramus i. e. ad apostolicam traditionem, et inde canalem in nostra tempora dirigamus: optimum est et sine dubio faciendum“. Et ita etiam Hieronymus *in verba Ps.* 86, 6: „Dominus narrabit in Scripturis populorum et principum horum qui fuerunt in ea“: „Qui fuerunt, non qui sunt in ea, ut exceptis apostolis, quodcunque aliud postea dicitur, abscinda-

tur, non habeat postea auctoritatem; quamvis ergo sanctus sit aliquis post apostolos, quamvis disertus sit, non habet auctoritatem". Et Basilius *ep. 175*: „Nos praecipimus iis, qui in Christum sperant, nihil curiose praeter antiquam fidem inquirere".

Sic „Christi ecclesia sedula et cauta, ut verbis utamur Vincentii *lir.*, depositorum apud se dogmatum custos nihil unquam in his permutat, nihil minuit, nihil addit" (*common. 23*); et *c. 21*: „Mirari satis nequeo tantam quorundam hominum . . . errandi libidinem, ut contenti non sint tradita semel et accepta antiquitus credendi regula, sed nova ac nova in diem quaerant semperque aliquid gestiant religioni addere, mutare, detrahare, quasi non coeleste dogma sit, quod semel revelatum esse sufficiat".

2. Christus igitur, quae jam sunt verba conc. tridentini, „per suos apostolos tanquam fontem omnis et salutaris veritatis et morum disciplinae omni creaturae praedicari jussit" (*Denz. 783*). Id quod contra modernistas Pius X. denuo inculcat *decr. Lamentabili* (*Denz. 2021*).

III. Negamus igitur post tempora apostolorum novas fieri revelationes novarum veritatum pro universa ecclesia recipiendas i. e. publicas. Inde non excludimus revelationes, quae fiant privatis personis. Hae vero, quae etiam post apostolos factae sunt, fiunt et fient, non pertinent ad depositum fidei catholicae, quod ecclesiae custodiendum et explicandum traditum est; neque enim ex hac parte homines isti constituuntur a Deo legati, ut olim prophetae et apostoli et sancti Dei homines inspirati ad divinos libros scribendos, sed accipiunt revelationem vel ad suam propriam vel etiam ad aliorum privatam aedificationem. Unde tales privatae revelationes non augment depositum revelationis christianae, neque objectum constituunt fidei catholicae ab omnibus fidelibus profitendae.

Si quaeritur, qua fide ejusmodi revelationes privatae ab iis admitti debeant quibus fiant, respondetur: Revelationes ejusmodi privatae ab iis, quibus certitudo in ipsis adsit, credendae sunt fide divina i. e. simpliciter ob auctoritatem Dei revelantis; attamen non, ut res revelationis publicae, admitti debent fide divina et catholica. De his plus audies in tract. de fide.

Quod attinet approbationem, quam ejusmodi revelationes privatae hinc inde per auctoritatem ecclesiae nactae sunt, haec approbatio declarat a) in ejusmodi revelationibus nihil inveniri, quod fidei catholicae bonisve moribus adversetur; b) sufficientia esse in.

dicia veritatis, ita ut hujusmodi revelationes generatim fide humana pie et prudenter ac sine superstitione credi et ad aedificationem a fidelibus legi possint. — Patet, quod post ecclesiae approbationem vel etiam ante eam, cum graves adsunt rationes, fas non est, tales revelationes temere contemnere (*1 Thess 5, 20 sq*).

§ 2. De progressu revelationis subjectivo possibili.

Repudiato jam omni profectu objectif quoad revelationem, recurrit difficultas. Si revelatio objectiva morte apostolorum prorsus completa est, ita ut nihil possit addi: quomodo fieri nihilominus potuit, ut aliquando doctrinae a magisterio demum ecclesiastico definitae sint, quae antea non creditae, imo in controversiam vocatae fuerint et negatae? Si ex. g. immaculata conceptio b. V. Mariae ut veritas revelata jam in deposito fidei ab apostolis tradito continebatur, quomodo fieri potuit, ut tamdiu in dubium vocaretur et tot homines docti et insignes et sancti eam etiam diserte negaverint, ut s. Thomas et post eum universa schola thomistica?

Quoad istam difficultatem ab initio distingue inter ipsam revelationem objective factam, ejus authenticam propositionem (*declarationem, explicationem*) per sacrum magisterium, cognitionem ejus ex parte singulorum fidelium; quemadmodum in omni lege, vel humana, distinguitur ejusdem legislatio, promulgatio, cognitio. Unde statim cognoveris, quod aliquid in objectiva quidem revelatione comprehendi possit, ex defectu vero authenticae propositionis vel cognitionis olim non crederetur, propositione autem nunc facta jam ab omnibus credatur.

Sic incidit quaestio de progressu revelationis subjectivo, qui se teneat praecise ex parte propositionis et cognitionis; cujus tractatio nostris temporibus suum peculiare momentum habet tum propter cavillationes adversariorum tum etiam propter errores quorundam catholicorum, qui de eadem re agentes theorias malesanas immiscuerint.¹⁾

I. Ipsa possibilitas ejusmodi progressus subjectivi facile perspicitur, duobus consideratis et demonstratis principiis sequentibus.

¹⁾ Litteraturam brevem invenies indicatam apud Bainvel *de magisterio vivo et traditione* p. 117 sqq. — Inprimis cf. Marin-Sola *l'évolution homogène du dogm. cath.* p. 252 sqq; R. Schultes in *divus Thomas II* (1916) 476 sqq; et quae supra p. 412 sq exposuimus.

1. Non omnia ab omnibus semper explicite credenda sunt; sed multa sub implicita fidei professione concluduntur.

a) *Declaratio rei.* — Creditur explicite illa veritas revelata, quae ut talis in se propriis terminis cognoscitur et ob auctoritatem Dei (motivum formale fidei) firmiter tenetur; implicite credi dicitur illa veritas, quae in se ipsa non concipitur nec cognoscitur ut revelata, continetur tamen in alia veritate, quam quis explicite cognitam habet et credit. Hoc multipliciter fieri potest; id enim, in quo aliquid implicite credi dicitur, esse potest α) motivum formale fidei sive auctoritas Dei revelantis; ita communiter actum fidei universalem eliciunt fideles: „credo quidquid Deus infinita veritas revelavit“. Idem potest esse β) regula fidei proxima sive ecclesia proponens revelationem; id quod fideles etiam in communi actu fidei addunt: „credo quidquid Deus per ecclesiam credendum proponit“. Idem potest etiam esse γ) aliquod objectum materiale fidei explicite credendum, in quo alterum licet non expressius cognitum includitur. Hunc tertium modum in praesenti quaestione praeprimis respicimus.

Potest autem unum objectum materiale in altero objecto materiali includi iterum dupliciter: α) ita ut sine nova revelatione unum ex altero deduci possit; ita credens propositionem universalem implicite credit propositiones particulares sub eadem comprehensas etc. β) Potest unum in altero contineri etiam ita, ut sine nova revelatione haec comprehensio ab humana ratione detegi non possit, *vel* quia ipsa comprehensio, licet in se necessaria, tamen supra rationem est, *vel* quia ipsa comprehensio, in se non necessaria, a libera Dei voluntate prorsus dependet; ita in vetere testamento qui credidit Deum, implicite credidit trinitatem; ita credens redemptionem per Christum, tunc credidit mortem redemptoris.

b) *Principium facile probatur.* — Quod *nimirum* non omnia ab omnibus et singulis fidelibus credenda sunt, hoc ex ipsa rei natura patet; neque *enim* infans vel rudis fidelis tot veritates explicite tenere poterit, quot doctus theologus vel episcopus neque hi ipsi totum ambitum et virtutem principiorum revelatorum simplici intuitu comprehendere valent, sed ad distinctam cognitionem reflexione et studio opus habent. Quare et ecclesia semper contenta erat, si fideles symbolum profitebantur apostolicum et, quae ulterius ut revelata cognoverint, pariter admittebant; reliqua expresse non negabant, parati ad ea etiam explicite pro opportunitate admittenda.

2. Fides singulorum demum determinatur per propositionem authenticam ab illo magisterio exhibendam, quod a Christo institu-

tum solum omnibus fidelibus accommodatum est et eam certitudinem et securitatem praebere potest, quae pro actu fidei necessario praerequitur. De hoc magisterio jam *alterum simile principium* valet: in ipsa authentica propositione non omnia semper eodem modo continentur.

Neque *enim* hoc magisterium omnia cognoscit ex immediata inspiratione divina, sed et ipsum propria investigatione haurire debet, quae fidelibus proponat. Haec autem variis causis nunc juvari, nunc praepediri poterit. Ita sicut singuli fideles non semper omnia explicite credere debebant, ita neque ab auctoritate ecclesiastica omnia semper explicite proponi poterant. Id quod olim magis implicite in aliis objectis fidei continebatur absconditum, nunc jam explicite et enucleate docetur.¹⁾

3. Eo ipso revelatio, licet objective statim ab initio perfecta et completa, quoad cognitionem et propositionem magis distinctam, et ideo quoad fidem explicitam progressum experiri poterat. — Inde etiam intellexeris, qua ratione salvo eodem dogmate salvaque unitate ecclesiae quoad fidem nunc aliquid credendum sit, quod antea non; quod nonnunquam a singulis quibusdam fidelibus vel etiam ab aliquibus ecclesiis particularibus, aliquid negatum vel in dubium vocatum sit, quod nunc credendum est etc.²⁾

II. Ex iisdem principiis jam facile exponitur, qua ratione profectus in scientia et propositione revelationis de facto se evolverit et ulterius possibilis sit. Ex ordine haec accipias.

1. Apostoli non solum ipsum depositum integrum possidebant, sed insuper perfectam quoque intelligentiam omnium veritatum revelatarum habebant. *Etenim* Spiritus Sanctus secundum verba ipsius Salvatoris illos docuit omnem veritatem, introduxit eos in omnem veritatem, suggessit eis omnia quaecunque eos Christus docuerat.

¹⁾ Est tamen et hic progressus toto genere suo subjectivus, eo quod, quin objectum sive depositum revelationis ullo modo in se augeatur, sola operatione subjecti cognoscentis vel proponentis circa illud fit: augetur igitur sola cognitio sive explicatio unius et ejusdem objecti cognoscibiliter jam propositi. Qua ratione *nihilominus* ejusmodi progressus in definitionibus ecclesiasticis respectum quandam objectivum assumat, id Marin-Sola evincere conatur, nixus in distinctione rationis cum fundamento in re, quae intercedit inter nova dogmata et depositum revelationis originale. Cf. ejusdem auctoris *opus cit.* n. 177—182.

²⁾ Cf. supra p. 565 III; Marin-Sola *o. c.* n. 173.

Ergo non licet cum Günther¹⁾ recentioribusque modernistis dicere, eos habuisse cognitionem imperfectam tantum dogmatum vel eos ignorasse ea dogmata, quae ecclesia postea decursu temporis credenda proposuit. — Sententiam vero illam, apostolos hac imperfecta fidei scientia laborasse, theologi catholici olim communiter reprobabant ut temerariam (*Suarez*), aliqui eandem etiam erroneam declarabant (*Valentia*).²⁾

Sed *longe aliud est*, apostolos ex interna Spiritus illuminatione perfectam omnium veritatum revelatarum habuisse cognitionem, et *aliud est* dicere, eosdem omnes has veritates explicite secundum totam earundem et distinctam cognoscibilitatem fidelibus proposuisse. Hoc ultimum negamus et dicimus: apostolos explicite proposuisse solas eas veritates, quae tunc erant necessariae, has vero ita integre, ut veritates reliquae ulterius proponendae sine nova revelatione (maxime per magisterium authenticum assistente eodem magistro Spiritu) inde deduci et detegi potuerint.

a) Quod apostoli revera non omnes veritates explicite fidelibus proposuerint, satis innuitur per ipsam Scripturam. „Et ego, ait Paulus *1 Cor 3, 1 sq*, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus; tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam; nondum enim poteratis. Sed nec nunc quidem potestis; adhuc enim carnales estis.“ Et iterum *1 Thess 3, 10*: „Nocte ac die abundantius orantes, ut videamus faciem vestram et compleamus ea, quae desunt fidei vestrae.“ Similiter *Heb 5, 11 sqq*: „De quo (Christo) nobis grandis sermo et ininterpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum; etenim cum deberetis magistri esse propter tempus, rursum indigetis, ut vos doceamini, quae sint elementa exordii sermonum Domini; et facti estis, quibus lacte opus sit, non solido cibo. Omnis enim, qui lactis est particeps, expers est sermonis justitiae; parvulus enim est. Perfectorum autem est solidus cibus, eorum qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni et mali“.

b) *Alterum vero*, quod apostoli ita tradiderunt veritates necessarias, ut nihilominus ceterae veritates revelatae in illis ita implicite continerentur, ut possent sine nova reve-

¹⁾ De sententia hujus auctoris cf. Hurter *I n. 152*.

²⁾ Cf. Marin-Sola *o. c. n. 57*.

latione inde deduci, ex eo merito concluditur, quod secus veritates ejusmodi prorsus periissent, cum post mortem apostolorum nova revelatio objectiva expectanda jam non sit; neque ecclesia eas ullo modo cognoscere vel fidelibus unquam ad credendum proponere posset.

Conclusio: Terminus igitur, a quo omnis evolutio dogmatica exordium sumit, invenitur in deposito revelationis ab apostolis ecclesiae tradito sive in summa veritatum, quae sub quibusdam formulis loquendi ab apostolis ecclesiae primitivae commissae sunt. Hae vero formulae deinde non secundum omnem sensum, quem habent de se possibilem, considerandae sunt, neque secundum sensum, quem divina scientia sub iisdem conclusit, neque secundum sensum, quem ipsi apostoli in iis inveniebant, sed secundum sensum, quem formaliter fundunt vel quem ipsa primitiva ecclesia iisdem subiciebat. Distinguitur enim sensus, quem ejusmodi formulae secundum nativam earum virtutem significativam proxime et immediate intellectui praebent, a sensu, qui quodammodo sub iisdem latet et nonnisi per operationem mentis inde hauritur (*virtualiter implicite; cf. p. 413 sq.*). Cum deinde hic sensus sub cortice formularum absconditus aperitur, eadem quoad sensum latius evolvuntur et habetur progressus in sacra scientia et in ipsa fide, ipsa revelatione objectiva eadem omnino permanente.

Ita etiam possumus dicere: Tota revelatio catholica semper in fide ecclesiastica fuit, non quidem explicite, sed saltem implicite; et ideo quia non fuit ab initio perfecte et explicite proposita, revelatio potuit habere quendam progressum non modo in subjectiva fide fidelium, sed etiam in propositione et explicatione authentica ecclesiae. Sic habetur, ut ait Albertus M. *in III dist. 25 a. 1 ad 1*, „potius profectus fidelis in fide, quam fidei in fidei“.¹⁾

2. Modi vero, quibus ejusmodi evolutio fieri potuerit, a card. Franzelin hi fere indicantur:

¹⁾ Numquid hic progressus tantum subjectivus habetur? Ecce in ejusmodi progressu jam veritates habentur certe non plane identicae cum iis, quas prius christiani in mente habuerunt, eaeque quae etiam objectivum fundamentum extra nos in ipsa revelatione inveniant! Revera haec est ratio, cur Marin-Sola loquatur de objectivo quodam progressu, non quidem in ipsa revelatione, quae prorsus intacta maneat, sed in explicatione ipsius revelationis objectivae (*cf. o. c. p. 274 sqq.*). Videtur potius lis de verbo heic subesse; ceterum quod incrementum sumit, semper est cognitio et largior intellectio, quando agitur de dogmatibus fidei, proxime ipsius ecclesiae docentis, consequenter dein fides fidelium (pro qua propositio authentica ecclesiae rationem objecti assumit). Respectu ipsius revelationis totus progressus tamen in ordine subjectivo manere videtur, quia id quod intellectum fidelium proxime determinat, non est nova revelatio, sed intellectio (dispensatrix sive socialis) ejus, quod semel pro semper revelatum est.

a) Ea quae vel explicitè credebantur, aptis formulis circumscribebantur et definiebantur, et sic distinctius intellegebantur.

Ita v. g. semper ab ipso initio dogma fundamentale trinitatis vel incarnationis retinebatur. Nihilominus et in his profectus factus est: aptioribus nimirum et accuratioribus formulis singula per decreta et canones conciliorum exprimebantur, eorundem dogmatum intellegentia ope variarum analogiarum magis aperiebatur, difficultatesque obstantes luculentius removebantur; notiones ipsae ad mysteria illa pertinentes expoliebantur subtiliusque limabantur.

b) Ea quae implicite credebantur in alia veritate, jam per praedicationem distinctam clare proponebantur et promulgabantur.

Ita ex. g. eo ipso quod Christus credebatur esse homo, implicite jam credebatur, eum habere animam humanam, voluntatem vere humanam distinctam a divina etc.; et hae veritates haereticis quibusdam dubia moventibus determinate et ipsae praedicabantur. In veritate generali, quod gratia ad omnes actus salutes necessaria est, implicite latebat, quod eadem gratia ad fidei quoque actum ejusque initium necessaria est: exurgentibus semipelagianis et hoc distinctim definitum est. Sic etiam de dogmate immaculatae conceptionis factum est; et hoc in veritate manifesta plenitudinis gratiae vel in summa puritate Virginis inclusum erat.

c) Alia continebantur prius implicite in deposito fidei per usum solum et praxim universalis ecclesiae.

Huc referas v. g. dogma de valore baptismi ab haereticis collati. Eo ipso *nimirum*, quod ecclesia usque ad tempora Agrippini episcopi haec baptismata practice tanquam valida agnoverat non reiterans ea, professa est et credebat eorundem valorem. Haec professio deinde per expressam declarationem contra Cyprianum emissam iterum progressum exhibebat cognitionis fidei in intellectu fidelium.

d) Maxime vero profectum passa est doctrina revelata per modum scientificae explicationis, cujus est conclusiones theologicas ex iis, quae sunt fidei, deducere; quae quamvis ad fidem christianam proprie non pertineant, tamen cognitionem eorum quae sunt fidei quam maxime illustrant, dilatant, in harmoniam redigunt et ipsam fidem apte praeparare possunt. Ejusmodi conclusiones in singulis tractatibus theologis sat multae inveniuntur.

e) *Neve excipias*, quod illa quae postea demum ut dogmata declarata sint, ante definitionem non fuerint dogmata, et quod ideo habeatur progressus jam non subjectivus tantum, sed vere objectivus. *Etenim* ejusmodi veritates revelatae in se semper erant dogmata fidei, quamvis non semper fuerint quoad nos. Dogma nimirum in se omnis veritas est, quae in revelatione divina quomodocunque continetur; dogma quoad nos veritas tantum illa erit, quae a Deo revelata etiam a nobis ut talis cognosci et credi potest.

Intellegis etiam, quomodo ipsum depositum ab apostolis traditum vocari possit regula fidei remota, explicatio vero et propositio hujus depositi per magisterium ecclesiae exhibenda regula fidei proxima; et quomodo multae veritates in illa regula fidei remota contineri possint, quae non semper per regulam proximam fidei singulorum accommodata fuerint. Quoad ejusmodi veritates deinde, quae per regulam fidei nondum sunt sufficienter expositae, inter doctores vere catholicos etiam controversia haberi poterit. Nihilominus vel hi theologi, licet de facto in aliqua re erraverint, ratione principiorum, unde immerito ad errores aberraverint, actu saltem implicito totum depositum retinent et ipsi, neque in universa ecclesia admitti potest vel intellectus falsus de ullo dogmate, vel veritatis revelatae ea corruptio sive obscuratio, quam obiciunt protestantes et jansenistae. Cf. errores synodi pistoris. damnatos *D. 1501. 1512.*

3. Secundum ea, quae modo exposuimus, triplex stadium quorundam dogmatum a theologis distinguitur. *Primum stadium* erit, quando nulla adhuc urgente controversia nec quaestione adhuc diligenter digesta caput aliquod doctrinae tenetur *vel* implicitate in professione propositionis universalioris, *vel* tenetur usu et praxi magis quam theoretica et distincta propositione ac instanti praedicatione, cujusmodi exemplum habes in doctrina de baptismo ab haereticis collato usque ad tempora Agrippini ineunte saeculo III.

Secundum stadium est, quando hujusmodi caput doctrinae incipit vocari in controversiam et ideo examinari et inquiri diligentius. Orta et durante controversia sine dubio fluctuatio aliqua inducitur et apud aliquos major obscuritas, quam fuerat ante controversiam, donec paulatim inquisitione ipsa sub assistentia et directione Spiritus Sancti res ad liquidum adducatur.

Sequitur dein *tertium stadium*, quando magisterii authentici sollemni judicio vel etiam consensu invalescente de dogmatis revelatione jam certo constat, illudque quaestione eliquata transit in explicitum intellectum catholicum et in manifestam praedicationem ecclesiasticam. Hac autem manifesta consensione et explicita disertaque praedicatione posita, intra fines ec-

clesiae jam nec dissensio neque obscuratio dogmatis locum habere potest. Ad rem cf. s. Augustini expositionem *de bapt. II 5, 12 sqq.* Cf. Franzelin *th. 23, IV*; Billot *de s. traditione contra haeresin novam evolutionismi, Romae 1904.*

Conclusio: Evolutio igitur dogmatum fidei in eo consistit, ut explicita aptioribus formulis circumscribantur et definiantur, implicita evolvantur et explicentur, obscura aut ambigua declarentur, minus diserta instantius praedicentur, impugnata defendantur, disjuncta in unum corpus doctrinae componantur, res fidei analogiis et opere rationis illustrentur.

4. Occasionem autem tali evolutioni communiter praebent variae haereses et etiam quae fiunt inter catholicos controversiae, quae temporum cursu incessanter accrescunt.¹⁾ — Causae vero vel principia ejusdem evolutionis cognoscitur intellectus humanus, cujus subtilitas tempore controversiarum et auxilio scientiarum earum, quae theologiae ancillari dicuntur, movetur et excitatur; et maxime Spiritus divinus, qui charismatibus suis tam variis et suavi sua directione ecclesiam inducit in omnem veritatem humanamque industriam dirigit ad clariorem veritatis revelatae cognitionem et distinctiorem declarationem.

§ 3. Quaedam corollaria.

I. Quae hucusque disseruimus, valent de revelatione novi testamenti; quoad vetus testamentum, omnino concedendum est, et ipsum depositum revelationis objective per novas usque revelationes temporis lapsu prophetis factas crevisse, donec suam perfectionem attigerit et ipsum in iis, quae „Deus locutus est nobis in filio, quem constituit heredem universorum“ (*Heb 1, 2*). „Hoc quoque nobis sciendum est, ait Gregorius M. in *Ez II hom 4, 12*, quia per incrementa temporum crevit scientia spiritualium patrum; plus namque Moyses quam Abraham, plus prophetae quam Moyses, plus apostoli quam prophetae in omnipotentis Dei scientia eruditi sunt . . . quia quanto mundus ad extremitatem ducitur, tanto nobis aeternae scientiae aditus largius aperitur“. Cf. s. Thomam 2. 2 q. 174 a. 6; Scheeben § 6, praes. n. 54.

Ast supra, ubi de ecclesia Christi in vetere testamento egimus, inculcavimus, quod fides veteris testamenti jam eadem fuerit quae

¹⁾ Cf. Hurter, *opusc. IX 220 adn.*; Bainvel *l. c. p. 143.*

novi foederis; pro qua re et testimonia patrum attulimus. Unde videndum breviter est, qua ratione hoc teneri possit.

Et absque ulla difficultate intellegitur eandem fidem fuisse patrum veteris foederis ex objecto sive motivo formali et ratione pii credulitatis affectus sive dispositionis piae ad credendum omnia, quae Deus revelaturus sit. — Difficilius et non nisi cum restrictione idem teneri potest quoad objectum materiale. Aliquatenus *tamen* et hoc recte teneri potest; quatenus nimirum omnes articuli revelati in novo testamento in veritatibus jam in v. testamento creditis tanquam in quibusdam veritatibus principalibus continentur. *Ast* nunc attendendum est ad discrimen illud, quod supra statuimus quoad modum, quo una veritas revelata in altera contineri potest. Cum *enim* veritates illae, secundum quas in novo testamento sacrae doctrinae evolutio fieri potest, in aliis veritatibus revelatis ita contineantur, ut inde sine nova revelatione erui possint, veritates fidei novi testamenti propriae pleraeque in doctrina sacra veteris foederis solum materialiter ita includuntur, ut ad earundem cognitionem nova revelatio omnino requiratur, ita ut sine hac nova revelatione nullatenus inde erui potuerint. Cf. s. Thomam 2. 2. q. 1 a. 7 et in III dist. 25 q. 2 a. 2 qcla 1.

II. Restat, ut et difficultatem quandam respiciamus quam nonnulli ex canone quodam Vincentii desumunt contra omnem evolutionem dogmatis. Canon est huiusmodi: „In ipsa catholica ecclesia magnopere curandum est, ut id teneamus, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est; hoc est enim vere proprieque catholicum“ (*comm. 2*). — *Atqui*, ita subsumunt, hisce verbis manifesto excluditur omnis progressus. *Ergo*, cum iste canon ceteroquin semper in ecclesia acceptus fuerit,¹⁾ scientia fidei sive revelatio ullius progressus, vel subjectivi, prorsus incapax est.

Resp.: Brevitati hic consulentes rem distinctione expediamus hac: Canon iste verissimus est sensu affirmante cc. sensu excludente (acsi nihil unquam ad depositum fidei pertinere possit, quod non ubique ab ipso initio explicite creditum fuerit) *subd.*: excludente profectum, quo revera aliquid plane novum et inauditum adderetur,

¹⁾ Sollemnissime canon assumptus est a concil. vaticano s. 3 c. 4 ad finem.

quod antea neque explicitè neque implicitè retentum erat *cc.* excludente etiam profectum cognitionis circa ea, quae olim implicitè credebantur *ng.* — Cf. supra *p.* 374; Müller, *l. c. p.* 107 *sqq.* et ipsius Vincentii verba haec ex *c.* 23:

„Dicit aliquis: nullusne ergo in ecclesia Christi profectus habebitur religionis? Habeatur plane, et maximus. Nam quis ille est tam invidus hominibus, tam exosus Deo, qui istud prohibere conetur? Sed ita tamen ut vere profectus sit ille fidei, non permutatio. Si quidem ad profectum pertinet, ut in semetipsum unaquaeque res amplifietur; ad permutationem vero, ut aliquid ex alio in aliud transvertatur. Crescat igitur oportet et multum vehementerque proficiat tam singulorum quam omnium, tam unius hominis quam totius ecclesiae, aetatum ac saeculorum gradibus, intellegentia, scientia, sapientia, sed in suo dumtaxat genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu eademque sententia.“

A. M. D. G.

Corrigenda :

- P. 31 pro inscriptione lege: de genuinitate textuum quorundam.
- P. 40 linea 18 lege: duplici correptione.
adnot. 1 lege: Schürer, *Gesch. des jüd. V.⁴ II, p. 506 sqq.*
- P. 55 l. 12 lege: appositae.
- P. 59 l. 15 lege: *Act 5, 12 sq.*
l. 17 sq lege: confirmatio (8, 14 sqq).
- P. 73 l. 40 lege: eorumque morte exspirare.
- P. 91 l. 14 lege: pro ecclesia.
- P. 110 l. 13 lege: conciliis.
- P. 142 l. 13 lege: potestatem Petro promissam.
- P. 149 l. 2 lege: Verbum nimirum.
- P. 214 l. 14 lege: § 3.
- P. 220 l. 16 lege: § 4.
- P. 230 l. 17 lege: § 5.
- P. 262 l. 29 lege: vaticanum, non nicaenum.
- P. 271 l. 39 lege: obligantur.
- P. 359 l. 11 lege: Domini sui.
- P. 495 l. 24 lege: schismatici.
- P. 556 l. 8 suppl. : a grege.

Alia prudens lector facile ipse corriget.